

ARTIVM CVRSVS SIVE DISPVTATIONES IN ARISTOTELIS DIALECTICAM, ET Philosophiam naturalem.

IVXTA ANGELICI DOCTORIS D. THOMAE DOCTRINAM & Scholam.

EIDEM COMMVNI MAGISTRO, ET florentissimæ Scholæ dicatæ.

PER COLLEGIVM COMPLVTENSE S. CYRILLI Discalceatorum Fratrum Beatæ Mariæ de Monte Carmeli.

EDITIO SECVNDA.

Anno 1627.

CVM PRIVILEGIO.

MATRITI, Apud Ioannem Gonçalez.

EL REY.

OR Quanto por parte de vos el Rector, y Colegio de San Cyrilo de la Orden de nuestra Señora del Carmen de los Descalços de la villa de Alcala de Henares: nos fue fecha relacion, que los Padres Lectores de Teologia del dicho Colegio auian compuesto vn libro, intitulado, *Artium cursus, siuè Disputationum in Aristotelis Dialecticã, & Philosophiam naturalẽ*, en lo qual auian puesto mucho estudio y trabajo, y por ser muy vtil y prouechoso, nos suplicastes, os mandassemos dar licencia para lo poder imprimir, y priuilegio por diez años, ò como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, y como por su mandado se hizieron las diligencias, que la pregmatica, por nos vltimamente fecha sobre la impression de los libros dispone, fue acordado, que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon, y nos tuuimoslo por bien. Por la qual os damos licencia y facultad, para que por tiempo de diez años, primeros siguientes, que corran, y se cuẽten desde el dia de la fecha desta nuestra cedula en adelante, vos, ò la persona que vuestro poder huuiere, y no otra alguna, podais imprimir, y vender el dicho libro, que de suso va fecha mencion por su original, que en el nuestro Consejo se vio, que va rubricado, y firmado al fin de Diego Gonçalez de Villarroel nuestro Escriuano de Camara, de los que en el residen, con que antes que se venda, la traygais ante ellos, juntamente con el dicho original, para que se vea si la dicha impression està conforme à el: ò traygais fee en publica forma, como por Corrector por nos nombrado se vio y corrigio la dicha impression por el dicho original. Y mandamos al impressor, que assi imprimiere el dicho libro, no imprima el principio, y primer pliego, ni entregue mas de solo vn libro cõ su original al Autor, ò persona à cuya costa lo imprimiere, para efecto de la dicha correccion y tassa, hasta que antes y primero el dicho libro estè corregido, y tassado por los del nuestro Consejo, y estãdo hecho, y no de otra manera pueda imprimir el dicho principio, y primer pliego: y seguidamente se ponga esta nuestra cedula, y la aprouaciõ que del dicho libro se hizo por nuestro mandado, y la tassa y erratas, so pena de caer, è incurrir en las penas contenidas en las leyes, y prematicas de nuestros Reynos, que sobre ello disponen. Y mandamos, que durante el tiempo de los dichos diez años persona alguna, sin la dicha vuestra licencia, no pueda imprimir, ni vender el dicho libro, so pena, que el que lo imprimiere, ò vendiere, aya per-

dido, y pierda todos, y qualesquier libros, moldes y aparejos, que del dicho libro tuuiere, y mas incurra en pena de cincuenta mil marauedis, la tercera parte para la nuestra Camara, y la otra tercera parte para el juez que lo sentẽciare, y la otra tercera parte para la persona que lo denunciare. Y mandamos à los del nuestro Consejo, Presidente, y Oydores de las nuestras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra Casa, y Corte, y Chancillerias, y à todos los Corregidores, Assistente, Gouernadores, Alcaldes Mayores, y Ordinarios, y otros Iuezes, y Iusticias qualesquier de todas las Ciudades, Villas, y Lugares de los nuestros Reynos, y Señorios, y à cada vno en su juridicion, que vos guarden, y cumplan esta nuestra cedula, y contra ella no vayan, ni passen, ni consientan yr, ni passar en manera alguna, so pena de la nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra Camara. Fecha en Madrid à catorze dias del mes de Mayo de mil y seiscientos y veinte y quatro años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nuestro Señor.

Pedro de Contreras.

TASSA.

TASSA.

O Diego Gonçalez de Villarroel, Escriuano de Camara de su Magestad, de los que en su Consejo residen, doy fee, que auiendose visto por los Señores del, vn libro intitulado, *Disputationes in vniuersam Aristotelis Dialecticam.* Compuesto por los Padres Lectores de Teologia del Colegio de san Cyrilo, de la Orden de los Descalços Carmelitas de la Villa de Alcala de Henares, que con licencia de los dichos Señores fue impresso, tassaron cada pliego de los del dicho libro à quatro marauedis, y à este precio, y no à mas mandaron se venda, y que esta tassa se ponga al principio de cada vn libro de los que ansi se imprimieren. Y para que dello conste de mandamiento de los dichos Señores del Consejo, y de pedimiento de la parte del dicho Colegio, doy esta fee en Madrid à diez y siete de Setiembre de mil y seiscientos y veinte y quatro años.

Diego Gonçalez de Villarroel.

FEE DE ERRATAS.

Este libro intitulado, Disputationes ad vniuersam Aristotelis Dialecticam, *està bien y fielmente impresso, y corresponde con su original. En Madrid à 25. de Agosto de 1627.*

El Licenciado Murcia de la Llana.

FACVLTAS, ET APPROBATIO Ordinis.

RATER Ildefonsus à Iesu Maria Generalis Ordinis Fratrũ Discalceatorũ Beatæ Mariæ de Monte Carmeli, de consensu nostri Diffinitorij, vt primus tomus Artiũ cursus, siue disputationum in Aristotelis Dialecticam, & Philosophiam naturalẽ à nostro Collegio Complutensi compositus, & à grauibus, doctisque viris nostri Ordinis maturè recognitus, & approbatus, typis mãdetur, & in lucem prodeat, obtenta facultate Supremi Senatus, tenore præsentium licentiam concedimus. Datis in nostro Conuentu Sancti Hermenegildi Matriti, die 28. Mensis Martij, Anni Domini 1624.

Fr. Ildefonsus à Iesu Maria,
Generalis.

Fr. Ioannes à Conceptione,
Secretarius.

CENSVRA, ET APPROBATIO Academiæ Complutensis.

IBRVM Hunc Collegij Complutensis Discalceatorum Fratrum Beatæ Mariæ de Monte Carmeli, Summulas, & vniuersam Dialecticam Aristotelis continentem, iussu Supremi Senatus huic almæ Academiæ Complutensi cómissum, & de mandato eiusdem Vniuersitatis nobis creditum magna cum diligentia, & sedulitate euoluimus, atque perlegimus; inuenimusque in eo præclara theoremata, non solùm fidei Catholicæ, & Sanctorum Patrum doctrinæ nihil aduersantia, sed eidem fidei, veritatibusque Theologicis exponendis nòn parùm deseruientia, vtpotè quæ Angelici Doctoris Sancti Thomæ, atque Aristotelis doctrinam, & continent, & quoad fieri potest vbique redolent, doctè tradi, eruditè, & subtiliter confirmari, & (quod raró conceditur) succintè, simulque perspicuè disponi; quarè dignum censemus opus, quod typis mandetur, & continuè in omnium Dialecticorum oculis, manibusque versetur. Datis Compluti, postridie Kalendas Maij, anni 1624.

Don Aluaro de Ayala
Rector.

Doctor Andreas Merino.

Fr. Antonius de Viedma,
Episcopus de Petra,

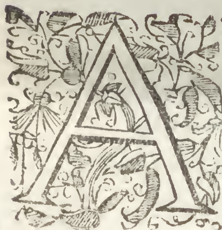

ANGELICO

DOCTORI D. THOMÆ PRÆCLARO diuinæ mentis interpreti, Catholicæ Ecclesiæ fulgentissimo sideri, & Christianæ Philosophiæ, ac Theologiæ luminari maximo.

INCLITAE ETIAM, ET FLORENTISSIMÆ, totoque terarum orbe celeberrimæ ipsius Scholæ, necnon, & singulis in ea legitimè certantibus.

COLLEGIVM COMPLVTENSE
Discalceatorum Fratrum B. Mariæ de Monte Carmeli Dicat, Consecrat.

D Te Doctor Angelice non lento, neque violento, sed veloci, & spontaneo cursu, noster hic dialecticus, & philosophicus cursus currit: vtinam, quod speramus, sic currat, vt te comprehendat,
1.Cor.9 *& à te benignè exceptus in te placidè conquiescat. Cùm enim intra securissimas Thomisticæ doctrinæ ripas percurrat, non potest alium, quàm te Tho-*

te Thomam Doctorem, & Parentem suum quærere; nulli-bi nisi in sinu tuo quiescere: nàm ad locum unde exeunt flumina reuertuntur. Quòd si tuo patrocinio nos sic currentes ad te Christianæ Dialecticæ, & Philosophiæ Doctorem traxeris, curremus ulteriùs in odorem unguentorum tuorum, quæ in tuis theologicis quæstionibus, & articulis recondita suauiter, salubriter, longè latèque spirant: sicque fiet, ut adolescentia ingenia, quæ, quia oleum effusum est nomen tuum, nimis te diligunt, post te etiam nobis currentibus concurrant, & tuis dialecticis, & philosophicis unguentis delibuta, theologicis, quæ pretiosiora sunt, imbui ardenter exoptent. Quod cùm Christianæ Religioni utilissimum esse probè scias, nos etiam certissimè scimus, tibi, & quod caput est, Deo gratissimum fore, ut post te currentes collimatis oculis discurramus.

Eccl. 1. Cant. 1.

Ad vos etiam veros, & legitimos Angelici Doctoris alumnos, qui in stadio, & studio Thomistico fæliciter curritis, nostro dialectico, & philosophico cursu tanquàm minimi ad maiores Fratres, eodem Thomisticæ doctrinæ semine geniti libenter currimus, & ducimur: nam ut est apud Homerum

Ad similem Deus adducit, similemque paremque. Homer.

Sic enim frater, qui adiuuatur à fratre, quasi funiculus multiplex, qui difficilè rumpitur, & quasi urbs munita, quæ impugnari quidem, non tamen expugnari potest, ut in ea securi, & exultantes, sicut faciebant filij Job, alternis vicibus Thomistica conuiuia celebrantes reficiamur, & in Domino delectemur: quo nihil in hac Prouer.

mor-

mortali vita vtilius, iucundius, & honestius, atque ad immortalem assequendam aptius excogitari potest. Vnde non dubitamus, quin vos, quorum præ omnibus Diui Thomæ doctrinam tueri, & sectari munus est, sic nobiscum curratis, vt citius, & plenius propositum Thomisticæ doctrinæ brauium accipientes, nobis etiam, pro vestra in nos charitate, & ipsius doctrinæ inexhausta vbertate, quod satis, superque sit percipiendum, relinquatis.

EIVS-

EIVSDEM COLLEGII AD LECTOREM Præfatio.

VM Maiores nostri creditum sibi gregem solidæ, ac vegetantis doctrinæ pabulo reficere, & confortare decernerent: prudenter quidem, imò & sanctè, rata lege statuerunt, additaq; censoria virga præceperunt: ne à Nobis primitiui Carmeli professoribus alia, quàm Diui Thomæ doctrina recipiatur. Satis quippè cognitum, atq; exploratum habebant, doctrinam D. Thomæ præ cæteris perspicuitate, certitudine, profunditate, & maiestate eminere; vtpotè omni penitus sapientiæ perfectione pollentem, atque omnibus numeris absolutam; indeq; dignissimam acceptione, plausu, veneratione, & laudibus omnium. Sed quid mirum, si laude & acceptione dignam iudicent, quam Summi Pontifices tanquam certissimam Christianæ sapientiæ regulam; imò & ipse Pontificum Pontifex Christus commendarunt? Si item, labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & lex ex ore eius requirenda est; benè & optimè, & nō ad insipientiam sibi, aut Nobis; imò ad summam, perfectamq; sapientiam, Maiores nostri ex ipsius Summi Sacerdotis Christi, suorumque Vicetenentium Summorum Pontificum, & Sacerdotum ore, legem requisierunt, quam Nobis traderent. Eam igitur omnes Summo affectu tam indocendo, quā in addiscendo amplectimur, atque eo feruore sequimur: vt quamlibet aliā illi aduersam, aut ab ea quantumvis cautè, acutè, aut ingeniosè deuiantem deuitemus, & auersemur; & tanquam errandi periculum declinemus & horreamus. *Malac.* 1.

Hæc autem consultissima maiorum nostrorum sanctio non solùm sacram Theologiam, sed Philosophiam etiam comprehendit: sapiens enim Architectus, non nisi appositè ad molem superstruendam fundamenta defodit; theologica autem machina philosophicis dogmatibus quasi quibusdam præambulis, & fundamentis fulcitur, ideòque thomistica Theologia thomisticam Dialecticam, & Philosophiam sibi cohærentem exoptat, atque adeò vna simul cū illa districta lege caueri propè suo iure debuit. Id sanè supremus nostræ Congregationis Moderator diligentiùs animo versans, & rectissimè sentiens magnam profectus theologici, ac philosophici partem ex penitiori præfatæ legis obseruātia pendere, eiusdem legis, & doctrinæ zelo per motus nobis hoc onus imposuit, vt probatiorem Diui Thomæ doctrinam seligentes quendam artium cursum conficeremus, & prælo commissum pro nostris Collegijs in lucem ederemus, vt thomisticis fundamentis vniformiter, & constanter in nostra Cōgregatione locatis, Theologica dogmata aptè superinducantur, & tenera adoles-

adoleſcẽtum ætas(quæ quod ſemel addiſcit, diutiſsimè ſeruat)viam Diui Thomæ ſecuriſsimè ingrediens,nec tranſuerſum vnguem ab ea vnquàm
Prouer. 22. diſcedat.Sapientis quippè: *Prouerbium eſt adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit,non recedet ab ea.*

Deindè conueniens,& hoc tẽpore ferè neceſſarium eſt,denſam quandam opinionum ſyluam non ſine magno temporis, & bonorum ingeniorum diſpẽdio luxuriantem, tanquàm illorum nouercam, & ſuffocatricem reſecare, vt amputatis inutilibus ſtolonibus, & turgeſcentibus virgultis ſuperſtes palmes ſuum ſuo tempore fructum afferat. Sic enim natura cõparatũ eſt,vt pluribus intentus minor ſit ad ſingula ſenſus:& virtus vnita fortior ſit ſe ipſa diſperſa.Oportet igitur,vt adoleſcẽtia ingenia iuuenili quodam ardore laſciuientia ad vnum, idque probatiſsimum doctrinæ
Iob 11. & 39. (quale eſt thomiſticum)genus vtiliter adſtringantur, ne ſicut pulli onagrorum ſe libera,& errabunda putent,licentiùſque,quàm expedit,per virentia quæque vagentur,ſed ſicut generoſi equi thomiſticis loris gubernati non furentem,neque præcipitem, ſed velocem, & fœlicem curſum perficiant.

Ad hoc autem pro votis datum optimum, donumque perfectum, vti deſurſum veniens,deſcendenſque à Patre luminum conſequendum,pie, prudenſque Lector,aduertendum cenſeas; non ſolùm ſtudio vigilanti, ſubtili ſpeculatione,frequenti controuerſia, & longa inter ſe diſputatione Lectores noſtros deſudaſſe diutiùs:verùm ſimul eodem greſſu,& pari paſſu inſtantiſsimas preces ad Deum fudiſſe continuò. Par quippè Præpoſitis noſtris viſum eſt,ad elucidandam doctrinam eius, qui dicere ſolebat ſodali ſuo fratri Reginaldo: Quidquid ſciret, non tam ſtudio, aut labore ſuo peperiſſe,quàm diuinitus traditum accepiſſe; viros eligere, qui etiam cum litterarum non tenui ſufficientia, orationis ſtudio forent deditiſsimi. Inde ergo tanquam ex limpidiſsimis fontibus dogmata hæc hauſerunt. His(noueris item) alium rectè, & recta addiſcendi modum addiderunt. Non enim menti ſuæ, ingenio, cogitatui vè doctrinam D. Thomæ traxere violentam,vt alij funibus aut neruis trahunt: ſed,(quod laudem petit non exiguam,& vera ſcientia meretur impleri)ſe totos in enucleanda D.Thomæ mente occuparunt, ſemel, iterùm, imò & millies eam ſpeculantes,diſcutientes,venerantes,illique cum ſumma reuerentia mentem, ingenium, & cogitatum ſubijcientes: cum ſuſpirijs,lachrymis, & orationibus Sanctum Doctorem inuocantes, vt Angelicam mentem ſuam illis aperire dignaretur. Hinc factum eſt,vt eam clariſsimè compararint.Neque enim Sancti,aut Sanctorum Sanctus,qui dant omnibus affluenter,& non improperant, poſtulantibus adeò enixè ſapientiam, & tam diuinam illis denegarent.

Superſunt nunc nonnulla tibi circa inſcriptionem operis,diuiſionem, ſtylum,ac procedẽdi methodum admonenda. Inſcribimus opus præſens

Artium

Artium cursus, deducta metaphora ab actu currendi, quo celeriter pergimus, iter breui tempore conficientes, in eo enim breuitatem à plerisque impensiùs expetitam affectamus, & quantùm res patientur, consectabimur. Artium autem nomine, laxiori significatione accepto, quasdã Philosophiæ partes infra referendas complectimur. Methodo frequente, & vsitata in scholis vtimur, stylo autem plano, & perspicuo, non compto, idest sine colore, aut fuco, delectum enim rerum, non verborum exquirimus, de veritate potiùs, quam de ornatu soliciti, nam vt inquit Seneca, *Oratio solicita Philosophum non decet.* Hoc tandem opus in quatuor discreuimus tomos. Primus continet Dialecticam, & introductionem ad ipsam, quam vt mos obtinuit, Summulas vocant. Secundus libros dumtaxat Physicorum. Tertius libros de Generatione. Quartus libros de Anima complectitur. Primum nunc in lucem damus, reliquos mox emittemus. *Senec. ep.* 100.

Placuit autem egregia quædã doctrinæ D. Thò. elogia in ipso ingressu præmittere, quæ ad cunctorum animos in eius studium alliciendos, atque excitandos calcar imméssum habent; eaque nullo nostro discursu, vel amplificatione adhibita, ne vel nimis nostra protendatur oratio, vel per se ipsa placere non posse iudicare videamur, si super narratoris simplicitatem, cothurnum etiam laudatoris addédum putemus. Faxit Deus, vt hic noster labor in eius laudem, nostræque Congregationis iuuamen susceptus, in aliqualem etiam D. Thomæ, & eius doctrinæ cedat splendorem, & Reipublicæ Christianæ vtilitatem. VALE.

ILLVSTRIA DOCTRINÆ D. THOMÆ, Angelici Doctoris elogia.

ELOGIA PRIMAE CLASSIS.

Continentia laudem, approbationemque diuinam, necnon testimonium Beatissimæ Virginis Mariæ, SS. Apostolorum Petri, & Pauli, & Diui Augustini.

Breuiarium Romanum Pij V. iussu editum, & Clementis VIII. auctoritate recognitum in lectionibus festi Sancti Thomæ.

NEapoli, cum D. *Thom.* ad imaginem Crucifixi vehementiùs oraret, hanc vocem audiuit, *Benè scripsisti de me Thoma, quam ergo mercedem accipies? Cui ille; non aliam, Domine, nisi te ipsum.*

Clemens VIII. in quodam Breui ad Nobiles Ciuitatis Neapolitanæ super electione D. Thomæ in illius Regni Patronum.

Hic siquidem honor eius virtutibus cũ admirabili doctrina cõiunctis iure

adolescẽtum ætas(quæ quod semel addiscit, diutissimè seruat)viam Diui Thomæ securissimè ingrediens,nec transuersum vnguem ab ea vnquàm

Prouer. 22. discedat.Sapientis quippè: *Prouerbium est adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit,non recedet ab ea.*

Deindè conueniens,& hoc tẽpore ferè necessarium est,densam quandam opinionum syluam non sine magno temporis, & bonorum ingeniorum dispẽdio luxuriantem, tanquàm illorum nouercam, & suffocatricem resecare, vt amputatis inutilibus stolonibus, & turgescentibus virgultis superstes palmes suum suo tempore fructum afferat. Sic enim natura cõparatũ est,vt pluribus intentus minor sit ad singula sensus:& virtus vnita fortior sit se ipsa dispersa.Oportet igitur,vt adolescẽtia ingenia iuuenili quodam ardore lasciuientia ad vnum, idque probatissimum doctrinæ

Iob 11. & 39. (quale est thomisticum)genus vtiliter adstringantur, ne sicut pulli onagrorum se libera,& errabunda putent,licentiùsque,quàm expedit,per virentia quæque vagentur,sed sicut generosi equi thomisticis loris gubernati non furentem,neque præcipitem, sed velocem, & fœlicem cursum perficiant.

Ad hoc autem pro votis datum optimum, donumque perfectum, vti desursum veniens,descendensque à Patre luminum consequendum,pie, prudensque Lector,aduertendum censeas; non solùm studio vigilanti, subtili speculatione,frequenti controuersia, & longa inter se disputatione Lectores nostros desudasse diutiùs:verùm simul eodem gressu,& pari passu instantissimas preces ad Deum fudisse continuò. Par quippè Præpositis nostris visum est,ad elucidandam doctrinam eius, qui dicere solebat sodali suo fratri Reginaldo: Quidquid sciret, non tam studio, aut labore suo peperisse,quàm diuinitus traditum accepisse; viros eligere, qui etiam cum litterarum non tenui sufficientia, orationis studio forent ditissimi. Inde ergo tanquam ex limpidissimis fontibus dogmata hæc hauserunt. His(noueris item) alium rectè, & recta addiscendi modum addiderunt. Non enim menti suæ, ingenio, cogitatui vè doctrinam D. Thomæ traxere violentam,vt alij funibus aut neruis trahunt: sed,(quod laudem petit non exiguam,& vera scientia meretur impleri)se totos in enucleanda D.Thomæ mente occuparunt, semel, iterùm, imò & millies eam speculantes,discutientes,venerantes,illique cum summa reuerentia mentem, ingenium, & cogitatum subijcientes: cum suspirijs,lachrymis, & orationibus Sanctum Doctorem inuocantes, vt Angelicam mentem suam illis aperire dignaretur. Hinc factum est,vt eam clarissimè compararint.Neque enim Sancti,aut Sanctorum Sanctus,qui dant omnibus affluenter,& non improperant, postulantibus adeò enixè sapientiam, & tam diuinam illis denegarent.

Supersunt nunc nonnulla tibi circa inscriptionem operis,diuisionem, stylum,ac procedẽdi methodum admonenda. Inscribimus opus præsens

Artium

Artium cursus, deducta metaphora ab actu currendi, quo celeriter pergimus, iter breui tempore conficientes, in eo enim breuitatem à plerisque impensiùs expetitam affectamus, & quantùm res patientur, consectabimur. Artium autem nomine, laxiori significatione accepto, quasdã Philosophiæ partes infra referendas complectimur. Methodo frequente, & vsitata in scholis vtimur, stylo autem plano, & perspicuo, non compto, idest sine colore, aut fuco, delectum enim rerum, non verborum exquirimus, de veritate potiùs, quam de ornatu soliciti, nam vt inquit Seneca, *Oratio solicita Philosophum non decet.* Hoc tandem opus in quatuor discreuimus tomos. Primus continet Dialecticam, & introductionem ád ipsam, quam vt mos obtinuit, Summulas vocant. Secundus libros dumtaxat Physicorum. Tertius libros de Generatione. Quartus libros de Anima complectitur. Primum nunc in lucem damus, reliquos mox emittemus. *Seneca ep. 100.*

Placuit autem egregia quædã doctrinæ D. Tho. elogia in ipso ingressu præmittere, quæ ad cunctorum animos in eius studium alliciendos, atque excitandos calcar immẽsum habent; eaque nullo nostro discursu, vel amplificatione adhibita, ne vel nimis nostra protendatur oratio, vel per se ipsa placere non posse iudicare videamur, si super narratoris simplicitatem, cothurnum etiam laudatoris addẽdum putemus. Faxit Deus, vt hic noster labor in eius laudem, nostræque Congregationis iuuamen susceptus, in aliqualem etiam D. Thomæ, & eius doctrinæ cedat splendorem, & Reipublicæ Christianæ vtilitatem. VALE.

ILLVSTRIA DOCTRINÆ D. THOMÆ Angelici Doctoris elogia.

ELOGIA PRIMAE CLASSIS.

Continentia laudem, approbationemque diuinam, necnon testimonium Beatissimæ Virginis Mariæ, SS. Apostolorum Petri, & Pauli, & Diui Augustini.

Breuiarium Romanum Pij V. iussu editum, & Clementis VIII. auctoritate recognitum in lectionibus festi Sancti Thomæ.

NEapoli, cum *D. Thom.* ad imaginem Crucifixi vehementiùs oraret, hanc vocem audiuit, *Benè scripsisti de me Thoma, quam ergo mercedem accipies? Cui ille; non aliam, Domine, nisi te ipsum.*

Clemens VIII. in quodam Breui ad Nobiles Ciuitatis Neapolitanæ super electione D. Thomæ in illius Regni Patronum.

Hic siquidem honor eius virtutibus cũ admirabili doctrina cõiunctis iure

iure optimo debetur, ac doctrinæ quidem testis est ingens librorum numerus, quos ille breuissimo tempore in omni ferè disciplinarum genere, singulari ordine, ac mira perspicuitate sine vllo prorsus errore cōscripsit: in quibus conscribendis interdum Sanctos Apostolos Petrum, & Paulum colloquentes, locosque illi quosdam Dei iussu enarrantes habuit, & quos deindè conscriptos expressa Christi Domini voce comprobatos audiuit.

D. Antoninus 3. par. historiæ, tit. 33. cap. 7.

Parisijs, cùm implexam, & abstrusam nimis quæstionem circa accidentia Eucharistiæ dissoluisset, suam sententiam in charta scriptam super altare Crucifixi reposuit, enixèque Dominum precatus est, vt si scriptum veritati illius mysterij omninò consonabat, dignaretur sibi gratiam conferre ad illud sermone exprimendum, sin autem à loquendo abduceret; cui Christus super eodem altari visibiliter apparens respondit: *Benè hæc scripta sunt, Thoma, & verè, ac consonè explicata, quantùm ab hominibus in hac vita mortali dici, atque explicari possunt.*

Magister Ferdinand. Castill. lib. 3. cap. 24.

In Ciuitate Orbieto idem, quod suprà tertiò contingit Doctori Sancto, quando ex mandato Pontificis Vrbani IV. officium composuit de solemnitate Corporis Christi.

Iulius Papa III. in quadam approbatione relata à Seraphino Capponi in proloquio de altitudine doctrinæ Thomisticæ.

Beatissima Dei Mater Maria Diuo Thomæ quadam vice apparuit, & ipsum de suæ vitę, & scientiæ integritate certificauit. Item quadam nocte orationi insistentem, quo obscurus quidam Scripturæ locus clarior sibi fieret Petrus, & Paulus diuinitùs instruxerunt.

Idem tangitur in Breuiario Sacri Ordinis Prædicatorum Clementis VIII. auctoritate approbato. Vide D. Antonin. 3. par. cap. 7. §. 6. latè referentem, quo pacto instructus fuerit D. Thom. à prædictis Apostolis. Idēque refert Sur. lib. 2.

Sanctus Vincentius Ferrer. in quodam serm. D. Thom.

Quandò Diuo Thomæ dubia occurrebant statim ab Angelo, vel Apostolis Petro, & Paulo ei visibiliter apparentibus de dubijs certificabatur, & *infrà*. Apparuit Diuo Thomæ Virgo Maria cum Filio in brachijs, quę ait Filio: Fili declaretis sibi hoc dubium, &c.

Et cùm narrasset qualiter Christus approbauerit doctrinam Diui Thomæ concludit dicens.

Ergo de eius doctrina dubitari non debet, quia non solùm à Vicario Christi, sed etiam ab ipso Domino Iesu Christo approbata fuit.

D. An-

D. Antonin. vbi suprà, §. 12. ex quo Surius vbi suprà.

Ea ipsa hora, qua mortuus est Sanctus Thomas, F. Paulus Aquilinus insignis probitate, & existimatione, in cœnobio Neapolitano in visione imaginaria vidit illum Neapoli in frequenti auditorio prælegentem, & Apostolum Paulum cũ multa Sanctorum frequentia ingredientẽ in scholas. Cùm autem S. Thomas è cathedra descenderet, honoris causa in eius occursum processurus, Apostolus iussit eũ pergere in prælectione suscepta. Sciscitabatur verò ex illo Thomas, nùm probè assecutus esset mẽtem Epistolarum eius? Cui Apostolus respondit: quantum quidem assequi potest quispiam in mortali corpore: & *subdit*: At nunc tamen eò tẹ perducturus sum, vbi longè maiori instrueris cognitione, & intelligẽtia. Atque hæc dicens, videbatur illũ apprehensa eius veste secum è scholis educere. Tũ verò F. Paulus Aquilinus cæpit clamare fortiter: Succurrite fratres, succurrite: en F. Thomas aufertur à nobis. Ad quos clamores excitati fratres, quærebant ex eo, ecquidnam vidisset ita clamitans illo autem visionem omnẽ ordine referente, hora notatur: & facta diligenti inquisitione, animaduersum est ea ipsa Doctorem Sanctum excessisse è viuis.

Hæc etiam visio tangitur in Breuiario Sacri Ordinis Prædicatorum à Clemente VIII. approbato, in responsorijs festi Sancti Thomæ.

D. Antoninus vbi suprà, §. illo 12.

Frater Albertus de Brixia addictissimus doctrinæ D. Thom. vir sapientia, & deuotione eximius, cùm diu desiderasset videre gloriam Sancti Doctoris, idque vehemẽtiùs deprecaretur ante altare B. Mariæ positus, apparuerunt ei duæ venerabiles personæ mirabili cum splendore & ornatu, quarum vna erat in Pontificali habitu, mitram habens in capite, altera in habitu fratrum prædicatorum, quę coronam habebat auream in capite lapidibus pretiosis intextam: & circa collum duas aureolas quasi torques, vnam argenteam, & alteram auream; in pectore verò gestabat quasi magnum lapidem pretiosum, qui splendore mirabili plures radios emittens irradiare totam Ecclesiam videbatur: in capa verò erant inserti per totum lapides pretiosi, tunica, & scapulare nimio splendore fulgebãt. Qui stupens ad pedes eorum se postrauit, petens simpliciter, quinam essent? Tunc ille, qui mitram gestabat in capite, inquit: Quid miraris, frater Alberte? Ego sum Augustinus Doctor Ecclesiæ, qui sum missus ad declarandam gloriam S. Thomæ. Is est, qui mecum est, qui doctrinã meam, & Apostolicam in omnibus secutus est, & Ecclesiam Dei sua doctrina illustrauit. Lapis pretiosus in pectore tanto splendore nitens significat rectissimam intentionem, quam habuit ad declarationem, & defensionem fidei. Lapides plures pretiosi sunt libri quos edidit. Ipse igitur mihi par est in gloria, virginali me excellens munditia, & ego illum pontificali excellentia; sicque disparuerunt.

Eadem

Eadem visio habetur in prædicto Breuiario, in responsorijs officij Diui Thomæ, & refertur à Sancto Vincentio vbi suprà.

ELOGIA SECVNDAE CLASSIS.
Coalescentia ex Summorum Pontificum testimonijs, & Conciliorum acclamationibus.

Ioannes XXII. in Bulla canonizationis S. Thomæ Aquinatis, anno 1323.

QVippè cùm illi vita existentiam, conuersatio famam, doctrina pareret opinionem, opera diuulgationem, eademq; tã breui confecta tempore admirationem meritò exhiberent, vt illud Psalmi, *Rigans montes de Superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra*: in eo verissimè impleretur.

Et infrà. Nàm & in primitiuis scientijs, & diuersis Philosophiæ partibus, vt non esset otiosus, sed operaretur terram; necnon in sacræ Scripturæ pagina; tâm super nouum, quàm vetus testamẽtum scripta, plurimaque alia Dei opera in Dei laudem, fideique dilatationem, eruditionẽque studentium, clara (cùm sciens esset) famosa (cùm cognitus) non absque speciali Dei infusione perfecit. Doctrina quippè prudentium facilis, & omninò scientis signum est posse docere.

Idem Ioannes XXII. prout referunt Gerson in opusculo contra impugnantes Ordinem Carthusiensem tom. 2. & alij, dixisse fertur, (dùm ageretur de miraculis in ordine ad canonizationem Diui Thomæ.)

Etsi nulla alia extarent miracula, ob quæ Sanctus hic canonizari posset, quęlibet quæstionum quas determinauit, & quilibet articulorum, quos scripsit, vnum est per se miraculum. Tot igitur miracula fecit, quot articulos scripsit, quia omnes resoluit lumine plusquam humano.

Innocentius VI. in sermone de laudibus D. Thomæ, cuius initium est: Ecce plusquam Salomon hic.

Huius Doctoris doctrina præ cæteris, excepta canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita vt nũquàm qui eum tenuit, inueniatur à tramite veritatis deuiasse, & quĩ eum impugnauit semper fuit de veritate suspectus.

Vrbanus V. in Bulla translationis corporis Sancti Thomæ de Monasterio Fossæ nouæ ad Tholosanum.

Nos attendentes quanta à Deo scientia dotatus Ordinem Fratrum Prædicatorum, & vniuersam Ecclesiam illustrauerit, ac Beati Augustini vestigia insequens, Ecclesiam eandem doctrinis, & scientijs quàm plurimis adornauerit. Volentesque prætereà, &c.

Pius

Pius V. in Bulla qua D. Tho. adnumerauit inter celebriores DD. Ecclesiæ.

Ex quo Sanctorum laudabili numero, qui catholicam veritatẽ corde, opere, & ore roborarunt, Angelici Doctoris S. Thomæ de Aquino, Ordinis F. Prædicatorum in cœlum assumptio multis ante annis orbi terrarum & diuinis, & proprijs est comprobata testimonijs. Nàm & miraculorum signis, quibus serui sui Thomæ perpetua verę pietatis opera nobilitare voluit inexhausta Dei benignitas, & certissima Christianæ regula doctrinæ, qua S. Doctor Apostolicam Ecclesiam infinitis confutatis hæresibus illustrauit, adductus felicis recordationis Ioannes XXII. prædecessor noster illo in Sanctorum numerum relato, eius diem festum nonis Martij, quo die nunc etiam colitur, anniuersario honore celebrari iussit. Sed quoniam Omnipotentis Dei prouidẽtia factum est, vt Angelici Doctoris, vi, & veritate doctrinæ ex eo tẽpore, quo cœlestibus ciuibus ascriptus fuit, multæ, quæ deinceps exortę sunt hæreses confusæ, & conuictæ dissiparentur, quod & anteà sæpè, & liquido nuper in sacris Tridentini Concilij decretis apparuit; eiusdem memoriam, cuius meritis orbis terrarum à pestiferis quotidiè erroribus liberatur, maiore etiam quã anteà grati, & pij animi affectu colendam statuimus, &c.

Clemens VIII. in quodam breui ad Proregem Neapolitanum super designatione Diui Thomæ in illius Regni patronum.

Erat quidem anteà multò optandum, vt ciuitas ista pietati in primis dedita, nouum Patronum ad reliquos, quos habet, addendũ curaret Thomam Aquinatem, cuius diuino eloquio, & cœlesti doctrina, miraculisque illa quidem illustris meritò apud remotissimas nationes summa Christiani nominis cum laude, atque Ecclesiæ vtilitate celebratur.

Idem Clemens in alio Breui ad Nobiles ciuitatis Neapolitanæ.

Piè, prudenterque cogitatis de nouo ciuitati Patrono asciscendo ciue vestro, diuinæ voluntatis Angelico Interprete vitę sanctitate, & miraculis claro Thoma Aquinate, cuius doctrinę tantùm fuit tributum, vt Christianæ eruditionis suę diuinum etiam illud habeat testimonium: *Benè de me Thoma scripsisti.*

Paulus V. in quodam breui, quo prædictum patronatum, & electionem confirmat.

Splendidissimi Catholicæ fidei Athletę Beati Thomę Aquinatis, cuius scriptorum clypeo militans Ecclesia hęreticorum telã fęliciter eludit, honores & venerationes in dies, magis magisque augeri plurimùm in Domino gaudemus.

Breuiarium Romanum Pij V. iussu editum, & Clementis VIII. auctoritate recognitum, in lectionibus festi Sancti Thomæ.

Nunquam se lectioni, aut scriptioni dedit, nisi post orationem. In difficultatibus locorum sacræ Scripturæ ad orationem ieiunium adhibebat. Quin etiam sodali suo fratri Reginaldo dicere solebat: quidquid sciret, non tam studio, ac labore suo peperisse: quàm diuinitùs traditum accepisse, *& infrà.*

Nullum fuit scriptorum genus, in quibus non esset diligentissimè versatus, *& paucis interiectis.* Scripta eius, & multitudine, & varietate, & facilitate explicandi res difficiles, adeò excellunt, vt ob eam causam etiam nomen Doctoris Angelici iure sit adeptus.

Cæsar Baronius Cardinalis in scholijs ad Martyrologium Romanum 7. die Martij, quæ est Diuo Thomæ sacra.

Vix quisquam enarrare sufficeret, quot vir sanctissimus atque eruditissimus Theologorum præconijs celebretur, quantumq; eius illibatæ doctrinæ à Sanctis Patribus in sacrosancto œcumenico Trident. Concil. considentibus fuerit acclamatum: iureque optimo ob eam causam à sanctissimæ memoriæ Pio V. Romano Pontifice inter celebriores DD. Ecclesiæ fuit adnumeratus, dum huius diei celebritatem ijsdem sacris solemnibus peragi voluit, quibus Bonifacius VIII. Papa Sanctorum quatuor Doctorum, Gregor. Ambros. August. & Hieronymi festiuitates celebrandas constituit.

Ex oratione habita ad Patres Concilij Tridentini in laudem Diui Thomæ Aquinatis, vt habetur in actis eiusdem Concilij.

Non potuit D. Thomas Ecclesiasticis interesse Concilijs morte præuentus, verũ ecce superstes, atque in æternum victurus vobis adest, bona sua, spirituales doctrinæ thesauros hæreditario iure vobis delegauit. Nulla proinde ab eius fælici transitu Concilia, sine sacro Doctore celebrata sunt. Vt enim de cæteris sileam, quod audimus, quod videmus, quod manibus nostris cõtrectamus, quid ni aperta voce ad eius laudem testemur? vestra comitia perpendite. Ex plurimo eoque honorabili Doctorum cætu, quotus quisque consultor accedit, qui Diui Thomæ auctoritate, veluti splendente gemma, suam sententiam non exornet? At inconsultissimo Patrum recessu, Doctor hic sententiam rogatus frequentissimè censet, ad quem vt ad lydium lapidem, si quid ambiguitatis, aut cõtrouersiæ fuerit exortum, communibus votis referendum existimetis, & qui eum sui placiti Patronum obtinuerit, incertam iudiciorum aleam non sit habiturus, quin secundum eum sententia ferenda sit. Atque adeò huius Religionis nomine, grauissimæ vestræ auctoritati gratias agere libeat, quod Doctoris Thomæ nomen vbique celeberrimum vestra in eum obseruantia celebrius posteritati reliqueritis.

Hac

Hac etiam acclamatio Conciliorum planè confirmatur ex verbis Pÿ V. in Bulla ſupra relata.

ELOGIA TERTIAE CLASSIS.

Conſtantia ex Religionum Conſtitutionibus, & Vniuerſitatum approbationibus.

Sacer Prædicatorum Ordo in declaratione capitis de ſtudentibus, prout habetur in ſummario ſuarum Conſtitutionum, 2.p.cap.43.

QVicumque verbo, vel ſcripto à ſolida doctrina Diui Thomæ receſſerit, contrarium aliquid dicendo, officio lectoratus, & quocumque alio gradu, & dignitate priuetur perpetuò. Ita ſancitum fuit Bononiæ 1564. & confirmatum fuit Romæ 1569. & 1571. Barchinon. 1574. Valentiæ 1596. Vbi extenditur pœna priuationis etiam ad Prædicatores, ſi aliquid contra eundem Sanctum Doctorem populo proponant.

Sanctus Ignatius de Loyola Fundator ſacræ Religionis Societatis Ieſu in 4. par. ſuarum conſtitutionum, cap. 14. §. 1. prout nouiſsimè refertur à Patre Granados in prolog. 1. par. & ab alÿs eiuſdem Societatis.

In Theologia legetur vetus, & nouum teſtamentum, & doctrina ſcholaſtica Diui Thomæ.

Eadem conſtitutio diſtrictiùs multò poſteà præcepta fuit in V. Congregat. generali can. 9. his verbis: Sequantur noſtri Doctores in ſcholaſtica Theologia doctrinam Diui Thomæ, iuxta praxim in libro de ratione ſtudiorum ponendam, & à Patre Præpoſito Generali explicandam. Neque deinceps ad Cathedras Theologicas promoueātur, niſi qui Diui Thomæ doctrinæ benè affecti fuerint; ab ea verò alieni, à docendi munere repellantur.

Sacra noſtra Religio (vt alias omittamus, quarum Conſtitutiones, etſi nobis innoteſcant ad manus tamen non peruenerunt) 2. par. noſtrarum Conſtit. cap. 4. nu. 6.

Lectores Theologiæ operam dabunt Sacram doctrinam à Sanctis Patribus, præcipuè à Diuo Thoma traditam edocere. Idemque Lectores Artium obſeruent, ſin minùs ab officio Lectorum priuentur.

Epiſtola Vniuerſitatis Pariſienſis in laudem, & defenſionem doctrinæ Diui Thomæ, Ann. 1325. & habetur apud Bergomenſem in tabula aurea.

Cùm D. Thomas fuerit vniuerſalis Eccleſiæ lumē præfulgidū, gemma

radians Clericorum, fons Doctorum, Vniuersitatis nostræ Parisiensis speculum clarissimum, & candelabrum insigne, ac lucens, per quod omnes qui vias vitæ, & scholas doctrinæ sanæ ingrediuntur, lumen vident, caritatis vitæ, famæ claræ, & scientiæ lucidæ, velut stella splẽdida, & matutina refulgens, &c.

Breuiarium sacri Ordinis Prædicatorum à Iulio III. approbatum, & à Clemente VIII. recognitum in lect. festi S. Thomæ.

Dici non potest quanto in pretio sincerissima eius in rebus theologicis doctrina semper sit in Ecclesia habita. Quem omnes Theologorum Academiæ tanquam Principem, ac parentem Theologiæ meritò venerantur, & laudant.

Vrban. V. in Bulla translationis superiùs relata ad Vniuersitatem Tholosanam.

Volumus insuper, & tenore præsentium vobis iniungimus, vt dicti Beati Thomæ doctrinam, tanquàm veridicam, & Catholicam sectemini, eamque studeatis totis viribus ampliare.

ELOGIA QVARTAE CLASSIS.

Complectentia aliquot illustrium virorum testimonia.

AEgid. Columm. Roman. Generalis Ordinis D. August. Archiepisc. Bituricens. & Card. creatus, qui circa annum 1300. floruit, in præfat. Defensorij.

HIc sanè vir doctissimus, atque eruditissimus inter alia D. Thom. encomia, appellat eum Doctorem eximium, & eius doctrinam ipsam veritatem, qua fulget Ecclesia. *Et infrà asserit*, eius verba fuisse veritate plena, & spiritu veritatis conscripta.

D. Antonin. 3. par. hist. tit. 23. cap. 7. §. 10.

Subtilitate intellectus, & ingenij Sanctus Tho. Doctor præpollebat, quã ei Spiritus sapientiæ Dei subtilem dederat, cũ quo per gratiam habitabat. Vndè fertur dixisse aliquando familiari colloquio studentibus, nõ ad ambitum inanis gloriæ, sed ad præconiũ diuinæ laudis, & gratiæ, quòd nunquam librum legerat, quem diuino adiutus spiritu non intelligeret, & ad profundũ libri mysteriũ non veniret. Dignum namq; erat ex quo scrutationi diuinorum totus intenderet, vt desideriorum iure diuino spiritus nihil absconderet, sed ei quod sacræ doctrinæ erat necessarium intimaret. Cuius ingenij subtilitatem, & acumen intelligentiæ, ac rectitudinẽ iudicij euidenter ostendunt multitudo librorum, quos edidit, & sentẽtiarum nouitas, quas inuenit, sensusque scripturarum absconditi, quos perduxit in lucẽ. Fuit quoque idẽ Doctor magnæ memoriæ, tantæque capacitatis, ac retentiuæ virtutis, vt id quod semel legendo caperet, perpetuò retineret,

ret,vt videretur in eius anima cōtinuò fieri scientiæ habitus, quē sic collectum habebat in animo,quasi exemplatum haberet in libro. Quod euidenter patuit in illo mirabili opere,quod ad præceptum Domini Vrbani Papę super quatuor Euangelia de dictis Sanctorum composuit,& texuit. Quę ipse perlegens in diuersorum Monasteriorum libris, fertur pro maiori parte,ita memoriæ cōmendasse, quasi Sanctorū dicta habuisset præ oculis,quæ priùs legisset in libris. In signum autem, & indicium euidens, quod ipse Doctor in thesauro memorię,quasi collectam scientiam possideret,veridica socij sui Fratris Reginaldi,suorumque studentium,& scriptorum relatione veraciter est compertum,quòd ipse de diuersis materijs tribus scriptoribus, & interdum quatuor in camera sua eodem tempore dictabat,vt videretur simul eius intellectus diuersas infundere veritates, quas simul posset non absque specialis dono gratię pluribus dictare,vt nō videretur ignota discurrendo perquirere, sed quasi collecta in memoria de thesauro scientiæ infundendo aperire. Videbatur nāque huius Doctoris scientię habitus quasi inundans doctrinæ fluuius scripturarum,qui desuper oriens in Edem de diuinę sapientię fonte descēderet,qui in diuersos libros quasi diuisos riuulos deriuaret.

Sixtus Senensis lib. 4. Bibliothecæ sacræ.

Thomas Aquinas Ordinis Prędicatorum Theologorum fuit, ac Philosophorum, quos in hanc vsque diem Scholasticorum Academia protulit,sine vlla controuersia Princeps: quippè qui primus omnium latinorū Philosophorum,non minus incredibili, quàm fęlici ausu Aristotelis Philosophiam Commentarijs lucidissimis illustrauit: in sacris verò sincerioris Theologiæ studijs,ita sapientissimo Augustino proximus incessit, atque ita mentem eius,& omnes reconditos sensus introspexit , exhausitq; vt cōmuni doctissimorum omnium adagio iactatum sit,Augustini animā quasi migrasse in Thomā. In scholasticis quoque mysticæ Theologię disputationibus,ita cæteris Academiarum ducibus antecelluit,vt vniuersali scholarū omnium consensu receptum sit, Thomā scholasticę Theologię instauratorem quatuor inter se implacabiliter pugnantia indissolubili pacis fœdere cōiunxisse,videlicet copiam,breuitatem,facilitatem, & securitatem,quas nulli vnquàm literarum professori,vel ante,vel post eū contigit simul potuisse connectere. Ac primùm tanta inest ei rerum omnium copiosa vbertas,vt nihil ferè ex vniuerso Theologię,ac Philosophię ambitu desiderari queat, quod non ipse ditissimis scriptis fuerit copiosissima varietate complexus. Breuitas deindè,cuius exiguis angustijs copiæ amplitudo contineri non potest, ea est,vt quę tot veteres,ac recentes Auctores vix innumeris, & immensis voluminibus comprehendere potuerunt, hic intra vnius strictę epitomes , hoc est ; summæ Theologiæ compendium , locupletissima breuitate plenissimè , strictissimeque

concluſerit. Breuitati verò, quæ obſcuritatis mater eſt, & comes indiuidua, ita facilitatem omni ſecluſa difficultate copulauit, vt ordinis diſpoſitione, ſententiarum perſpicuitate, & verborum ſplendida claritate ſcriptores omnes longo poſt ſe reliquerit interuallo: & quod multò admirabilius eſt, cùm in ſcriptis Eccleſiaſticis multorum magni nominis Patrum cautè, ac ſuſpenſo pede legentibus progrediendum ſit, ne in ſententias quaſdam parùm tutas imprudenter impingant, huic vni verè diuino viro tanta aſſertionum, ſententiarumque ſecuritas diuinitùs obtigit, vt in lectione eius lector omni ſuſpicione erroris liber, citra vllam offenſam tutus, & ſecurus expedito gradu ſpatiari poſsit, veluti per viam regiam, communi Eccleſiaſticorum patrum inceſſu tritam, longè à deuijs illis particularium ſectarum ſemitis, ac diuerticulis, quæ ſæpè incautos abducunt in ambages inextricabiles, & errores irremeabiles.

INDEX

INDEX TVM LIBRORVM, ET capitum: tùm disputationum, & quæstionum, quæ in hoc primo tomo continentur.

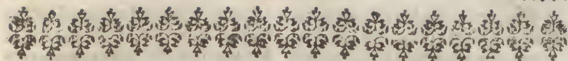
Quæst.

§.vni-

CAP.

Quæst.

BREVES

BREVES AD LOGICAM ARISTOTELIS INSTITVTIONES, QVAS SVMMVLAS APPELLANT.

EX EIVSDEM PHILOSOPHI LIBRIS DEPROMPTAE, ET AD FORMAM YSAGOGE REDACTAE.

PROOEMIVM.

DIVINVS Ille Philosophus Plato: cuius in dicendo tanta facundia fuit, tanta in intelligendo vis, vt eum Cicero, & intelligendi, & dicendi grauissimum Auctorem fuisse dixerit: illud adijciens: si Iupiter humana lingua loqui voluisset, non alia, quàm Platonis lingua fuisse loquuturum. Inter alia documéta ad rectè, & fructuosè instituendos homines in Dei, & veritatis cognitione, quæ rescripsit Dionysio Siciliæ Tyranno, & expendit Marsilius Fisinus in argumento secundę eius Epistolæ, illud præcipuum esse duxit, vt ad secretiora, & recondita mysteria penetranda, ad diuinorum scilicet indaginem, non statim introducatur iuuenis, nisi prius quibusdam disciplinarum gradibus instruatur. *Inuestigatio enim diuinorum* (inquit) *non rectè facta, idest, nō debitis præmissis disciplinis, malorum omnium est causa.* Quæ quidem summi Philosophi sententia, non solùm in ipsa, quę de sursum est sapientia, scilicet Theologia sacra comprobatur, in qua si aliarum disciplinarū expers, quis ad Dei profunda rimanda accessisset, eo deueniret (inquit Fisinus) vt vel Deum negaret, vel de Deo indignū quid, & quæ non sunt Dei sentiret: sed etiam proportione seruata, in vnaquaq; disciplina, & præcipuè in nostra Dialectica commendatur. AEquū enim est, vt antequam ad profundiores cuiuslibet scientiæ veritates Tyrones introducantur, leuiora aliqua, & faciliora addiscant, quibus ad alia occultiora, & à sensibus remotiora, via facilis, & expedita præparetur.

Hac de causa, cùm ex vna parte Dialectica sit difficillima, librique, quos de ea conscripsit Aristot. non nisi peritis pateant: ex alia verò parte oporteat ipsam ante omnes alias scientias comparare, vt tradit D. Thom. opusc. 70. quæst. 5. art. 1. ad 3. Ideò optimo consilio, communiquè Dialecticorum consuetudine institutum est, vt ante ipsam Dialecticam ysagoge aliqua, seu introductio præmittatur, in qua faciliora quædam præcepta, sed summè necessaria proponãtur, simulque tradatur rudis aliqua notitia vocum, seu terminorum, quibus in scientijs pertractandis freqũeter vtimur: quæ licet in ipsa Logica, vtpotè ad illam spectantia doceri possent, sicut in alijs scientijs traduntur ea, quæ ad ipsas pertinent: speciali tamẽ ratione ex Dialectica oportuit breuem quamdam summam abstrahere: quia sicut ad alias disciplinas, sic etiam ad se ipsam perfectè acquirendam Logica est quodammodò necessaria, vt explicamus infra disput. 1. procœmiali: ac proinde valde rationi consentaneum fuit, ex his, quæ ad Dialecticam pertinent, aliqua seligere, quæ ipsi per modum introductionis præmitterentur.

DE NOMINE, ET AVctore huius tractatus.

QVia omnia, quæ in his institutionibus continentur, depromuntur ex ipsa Dialectica; ideò frequentius summæ, seu summulæ, id est, breues summæ nuncupãtur, aut etiam, vt Villalpandus inscripsit, summæ summularum: propterea quòd summulas ipsas, suo tempore longiores, ad breuiorem summam redegit. Ab alijs etiam tractatus iste appellatur ysagoge, seu introductio ad Logicam quia viam præparat ad ipsam addiscendam.

Quamuis autem neuter titulus sit vndequaque proprius: quia si rigorẽ spectemus, non dicitur summa, nisi quæ breuiori modo omnia cõtinet, neque propriè dicitur introductio, nisi quæ est extra rem cuius est introductio, quorum neutrum cernitur in hoc tractatu, cùm neque contineat omnia, quæ traduntur in Logica, neq; verè sit extra eam, vt diximus: vtroq; tamen modo conuenienter inscribitur: quia quamuis non omnia, quæ ad Logicam spectant: plura tamẽ cõtinet: & licèt quæ in eo tractantur non sint extra illam; traduntur tamen per modum introductionis, & viæ ad ipsam perfectè comparandam. Et ideò vtraque inscriptione non infrequenter vtuntur Doctores. Nos verò vt vtriusque defectum, quantùm fieri posset vitaremus institutionum titulo, qui proprior est, & ad rem de qua disputatur accommodatior, cum Magistro Vincentio Iustiniano, & alijs grauibus Dialecticis tractatum istum prænotauimus.

Primus ipsius Auctor, qui scilicet ante omnes alios Logicã Aristot. in epitomen, & per modum intro-

introductionis redegit, fuit Frater Petrus Hispanus ex inclita Prædicatorum familia, circa annum Domini 1250. vt ex monimentis Ordinis refert Antonius Sennēsis in sua Bibliotheca, quem postea Dialectici omnes imitati sunt, pluresque eorum prædicti Petri opusculum commentarijs lucidissimis exornarunt, vt Fr. Dominicus Soto, Fr. Petrus Bruxelensis, & alij Magistri ex eadem familia.

DE OBIECTO, ET FINE.

OBiectum dicitur illud, circa quod ars, vel scientia versatur: quare cùm præsens tractatus, licèt tradatur per modum introductionis; verè tamen non sit extra Logicam, vt dictum est; neque etiam obiectū eius, potest esse extra obiectum adæquatum Logicæ. Pertinent autem ad hoc obiectum adæquatum non solum res, sed etiam voces, quibus illæ significantur, vt ostendemus infra disput. 1. & ideò tractatus iste præcipue insistit in tradenda notitia vocum, quæ omnino prærequiritur ad veram rerū cognitionem comparandam. Quo fit, vt voces ipsæ non pertineāt ad præsens institutum secūdùm quòd in eis attenditur congruitas, vel ornatus; sic enim ad Grammaticam, & Rhetoricam spectant: sed prout deseruiunt ad discernēdum verum à falso, seu ad ordinādas, & dirigēdas operationes intellectus, ac proinde sub hac ratione voces sunt obiectū, seu materia huius tractatus.

Per quod etiam patet, quis sit finis eius: si enim de proximo loquamur, est additum patefacere ad difficilia, quæ in Logica continentur penetranda; si verò sermo sit de fine remoto, hic non distinguitur à fine totius Logicæ, qui est dirigere operationes intellectus, ne errent in cognitione veritatis. Ex quo etiam satis apparet vtilitas, & necessitas harum institutionum.

DE PARTITIONE.

COmmunior Dialecticorum sententia partitur hunc tractatum iuxta diuisionem operationum intellectus, quibus ipse, & tota Logica deseruit. Et ideò sciendum est triplicem esse operationem nostri intellectus. *Prima* dicitur apprehensio, & est actus, quo res simpliciter cognoscimus, absque eo quòd aliquid affirmemus, vel negemus. *Secunda* dicitur iudicium, seu compositio, & diuisio: & est actus, quo aliquid de aliquo affirmamus, vel negamus. *Tertia* appellatur ratiocinatio, seu discursus: & est actus, quo vnum ex alio colligimus. Quia ergo voces, quæ sunt materia huius tractatus, prædictis operationibus inseruiunt apprehēsioni quidem voces simplices; iudicio propositiones, quæ ex eisdem vocibus simplicibus fiunt, & tandem discursui argumentationes ex talibus propositionibus contextæ: ideo tractatum istum tribus libris absoluemus. In *primo* erit sermo de voci-

bus simplicibus, seu terminis, & eorum proprietatibus. In *secundo* agemus de propositione, & passionibus eius. Et tandem in *tertio*, de argumentatione, eiusquè speciebus, & proprietatibus disputatio instituetur.

Cæterum: quia ad facilè, & firmiter acquirendam cognitionem cuiuscúnquè obiecti, omnino oportet præscire modum, quo illa sit comparanda (& propterea Logica, quæ docet generales modos sciendi in alijs scientijs, addiscitur ante illas, iuxta illud Arist. 2. Metaph. capit. vlt. *Absurdum est simul scientiam, & modum sciendi quærere*) ideò prius quam ad singulos huius tractatus libros accedamus, aliqua de modis sciendi necessariò tradenda sunt, quæ vt præambula toti operi præmittemus: ne proprium procedendi modum, seu methodum inuertamus.

Per quod facilè soluitur quæstio, qua nonnulli recentiores in præsenti, non sine temporis dispendio valde implicantur: an scilicet incipiendum sit à terminis, vel à modo sciendi? Respõdetur enim, quòd licèt iuxta methodum tradendis disciplinis aptiorem, quæ appellatur methodus compositionis, incipiendum esset à terminis: quia sunt partes modi sciendi, & consequenter priores, & simpliciores illo. Hoc tamen verum est secundùm se, & quando aliud non obstat: quia vt in Procemialibus dicemus, quandoquè vtimur methodo arbitraria: propter aliquas speciales causas occurrentes. Vnde, quia nos ignorato modo sciendi vix possumus aliorum notitiam comparare; quia ipsum est generale instrumentum ad acquirendam scientiam, ideò oportet aliqua de illo prælibare, methodum arbitrariam sequẽtes. Quos duos procedendi modos, vt quantum fieri posit cõplectamur, quæ de modo sciendi dicẽda sunt, vt præambula præmittimus, postea in primo libro de terminis disputaturi.

Dices: ad prima instrumenta alicuius artis efficienda non præcesserunt alia, sed ad id deseruierunt res aliquæ naturales: ergo pari ratione in Logica, & his institutionibus, ad quas pertinet tradere prima, & generalia instrumenta, seu modos sciendi, non debet præsupponi notitia ipsius modi sciendi, sed ad hoc sufficiet ipse intellectus, qui est Logica naturalis; aliàs dabitur processus in infinitum.

Respondetur, quòd argumentum solum probat, ad cognoscẽdos modos sciendi non esse præsupponendam aliam cognitionẽ modi sciendi, sed ad id sufficere lumen naturale intellectus: non tamen probat ad acquirẽdam notitiam aliorum, quæ non sunt modus sciendi, nempè terminorum, propositionum, & similium non esse necessariam cognitionem modi sciẽdi. Imò ex hoc summitur efficax argumentum pro nostra sententia, vt consideranti patebit.

PRAE-

PRÆAMBVLA DE MODIS *ſciendi.*

MODVS ſciendi eſt *Oratio ignoti manifeſtatiua*. In qua definitione, *oratio*, ponitur loco generis; quia in illa conuenit modus ſciendi, cum alijs orationibus, quæ non ſunt modus ſciendi, vt cùm propoſitione, & ſimilibus. Quid autem ſit oratio, deſcribi poteſt pronunc rudi minerua ſic; oratio eſt *Plures voces congruè ſe habentes, & diuerſa ſignificantes*, vt *animal rationale*, per quas particulas excluditur à ratione orationis terminus æquiuocus (verbi gratia) canis, qui licèt diuerſa ſignificet, non tamen eſt plures voces. Excluduntur etiam termini ſynonomi, vt Marcus Tulius Cicero; nam licèt ſint plures voces, non tamen ſignificant diuerſa.

Vt autem intelligatur quid ſit ignotum manifeſtare, ſciendum eſt, ignotum eſſe duplex: aliud incomplexum vt homo, & aliud complexum, vt hæc propoſitio, *Homo eſt riſibilis*. Manifeſtare etiam tunc propriè dicimur, quando rem inconfuſo, & in tenebris latentem in palam adducimus, & explicamus. Quare modus ſciendi erit oratio illa, in qua aliquod ex his ignotis de confuſo in palam adducitur, & explicatur. Et hic eſt ſenſus illorum verborum. *Oratio alicuius ignoti manifeſtatiua.*

Huiuſmodi autem modus ſciendi eſt triplex, ſcilicet, definitio, diuiſio, & argumentatio. Cuius partitionis ſufficientia oſtenditur ex præfata diuiſione ignoti. Si enim illud fuerit complexum, manifeſtatur per argumentationem; ſi vero incomplexum, vel ignoramus eſſentiam; & hanc explicat definitio, vel partes eius, & has manifeſtat diuiſio. Ergo ſicut nullum aliud datur ignotum, quod manifeſtetur, ita nullus datur alius modus ſciendi, qui manifeſtet. Sit exemplum in homine, cuius ſi ignores eſſentiam, manifeſtatur per definitionem, dicēdo. *Eſt animal rationale.* Si verò ignores partes eius, manifeſtantur hac diuiſione. *Hominis alia pars eſt anima, alia corpus.* Et tandem ſi ignores propriam paſſionem, quæ de illo prædicatur in hac propoſitione, *Homo eſt riſibilis*, manifeſtatur per hanc argumentationem. *Omne rationale eſt riſibile. Omnis homo eſt rationalis, ergo omnis homo eſt riſibilis.*

Sed contra definitionem modi ſciendi obijcies; quia ſi modus ſciēdi eſt oratio ignoti manifeſtatiua; ergo quando iam fuerit clarè cognita natura hominis, hæc definitio, *animal rationale*, non erit modus ſciendi, ſiquidem tunc non manifeſtat ignotum.

Reſpondetur,quòd licèt definitio actu non manifeſtet ignotum ei, qui iam clarè cognouit naturam definiti: tamen ex natura ſua eſt manifeſtatiua: & hoc ſufficit ad rationem modi ſciendi:quia verba in definitione non dicunt actum, ſed aptitudinem,iuxta vulgare Dialecticorum axioma infra explicandum.

Obijcies ſecundò contra diuiſionem modi ſciendi: quia propoſitio re vera eſt modus ſciendi; & tamen non eſt diffinitio, diuiſio, aut argumentatio:ergo modus ſciē di eſt quadruplex. Probatur maior: quia ſi ignoranti naturam hominis dicatur: *Homo eſt animal*, verè manifeſtatur illi aliquod ignotum:ergo propoſitio eſt ignoti manifeſtatiua, & ex conſequenti modus ſciendi.

Hoc argumento aliqui conuicti concedunt propoſitionem eſſe modum ſciendi,ac proinde ipſum eſſe quadruplicem: hæc tamen ſolutio falſa eſt: nam de ratione propoſitionis ſolum eſt ennuntiare vnum de alio:ad hoc autem vt verè manifeſtaret ignotum,deberet aliqua via oſtendere,ſic eſſe,ſicut per talem propoſitionem aſſeritur,quod tamen non fit per ipſam, ſed per argumētationem,vt patet. Et ideò reſpondetur, propoſitionem verè non manifeſtare ignotum,ſed tantùm ennuntiare: quia ſecundùm quòd eſt propoſitio non neceſſariò affert res notiores,in quo conſiſtit manifeſtatio modi ſciendi. Quòd ſi aliquando in illa contineatur definitio,aut diuiſio,vt cùm dicitur: homo eſt animal rationale, aut,hominis alia pars eſt anima, & alia corpus;tunc quidem propoſitio manifeſtat ignotum,nō tamen ratione ſui; ſed ratione definitionis, aut diuiſionis,quæ in ea includuntur.

DE DIFFINITIONE.

Diffinitio ſolet communiter diuidi in diffinitionem, *quid rei*, & *quid nominis*. Diffinitio quid rei eſt,quæ explicat rei naturam. Diffinitio verò nominis eſt, quæ, quid nomen ſignificet, aperit,vt quando fari explicatur per loqui, aut coſmos per mundum, ad quam reducitur ethymologia, vt ſi dicas, lapidem dici à lædendo pede. Verè enim per hoc non explicatur natura ipſius nominis,vt res quædam eſt.

Non latet nos alios aliter explicare diffinitionem, quid nominis, ſed non placet eorum expoſitio: nam definitio quid nominis,vt diſtinguitur à definitione quid rei, ſolum poteſt eſſe explicatio ſignificationis nominis, vel per aliud nomen clariùs, vel per ethymologiam eius, aut alio conſimili modo:ſi enim nomen verè definiatur, iuxta regulas benè definiendi per genus,& differentiam, vt ſi dicatur nomen, *homo*, eſt *vox ſignificatiua ad placitum naturæ rationalis, &c.* talis definitio verè erit quid rei;ſiquidem

quidem nomen, prout sic definitum, verè est res quædam, & ens habens essentiam, quæ posit per definitionem explicari. Ex quo tãdem fit, solam definitionem rei esse propriè, & simpliciter definitionem, & ex consequenti prædictam diuisionem ad summum esse analogam, vt est ea, qua homo diuiditur in viuum, & pictum. Relicta ergo definitione quid nominis.

Definitio quid rei est *oratio explicans naturam rei*. In qua definitione, *oratio*, ponitur loco generis; alia verò loco differentiæ; quia in ratione orationis conuenit definitio, cùm alijs modis sciendi, & per explicare essentiam differt ab illis, vt proportionabiliter diximus in definitione modi sciendi.

Potest autem dupliciter explicari essentia, nempè per partes essentiales, vel per proprias passiones. Et ideò definitio quid rei est duplex: alia essentialis, quæ scilicet explicat naturam rei, per partes essentiales: quæ si fuerint Metaphysicæ, nempè genus, & differentia, definitio dicitur Metaphysica, & huiusmodi est animal rationale. Si verò partes fuerint Physicæ, scilicet materia, & forma, definitio dicitur Physica, vt homo est constans corpore, & anima rationali. Quæ definitio dicitur, etiam causalis intrinseca: quia datur per causas intrinsecas, scilicet materialem, & formalem.

Alia est definitio descriptiua, quæ scilicet explicat essentiam, per proprias passiones, vt animal risibile, ad quam pertinet definitio causalis, quæ datur per causas extrinsecas, scilicet, efficientem, & finalem, vt quando dicimus: homo est creatus à Deo ad beatitudinem consequendam. Vt autem hæ definitiones causales sint bonæ, debent asignari propriæ causæ definiti: si enim causæ sint communes, non poterit definitio cõuerti cum suo definito, vt per se patet. Et ideò præcise, per causam materialem, scilicet materiam primam, non potest aliquid benè definiri: nec similiter, per causam efficientem vniuersalem propter eandem rationem.

Vtrùm autem præter definitionem essentialem, & descriptiuam detur definitio accidentalis, quæ scilicet tradatur, non per propriam pasionem, sed per accidentia cõmunia, difficultas est inter Doctores, quæ tamen non potest in præsenti commodè explicari, donec examinemus, quæ accidentia sint propriæ pasiones, quæ verò communia: de quo agendum est in fine prædicabilium. Pro nunc tamen certum debet esse, definitionem accidentalem, in cuius genere, & differentia definitum conuenit cum alijs rebus, non posse esse exactam; qua ratione, *animal album*, non est bona definitio hominis, quia non solum in animali, sed etiam in albedine conuenit homo cum alijs, quod est contra rationem differentiæ, & bonæ defini-

finitionis: & in hoc sensu reijciunt aliqui definitionem accidentalem, quæ quidem meritò reijceretur, si hoc modò explicanda esset talis definitio.

Cæterum, probatiores Dialectici, per definitionem accidentalem intelligunt eam, in qua differentia sumitur ex aliquibus accidentibus communibus, quæ licèt separatim sumpta conueniant alijs; tamen simul iuncta soli definito conueniunt, vt si dicas. *Homo est animal pulchrum, vipes, implume, habens caput erectum.* Hæc enim omnia sunt accidentia communia, & separatim sumpta conueniunt alijs; iuncta verò soli homini conueniunt. Et in hoc sensu definitio accidentalis verè est admittenda, cùm seruet leges benè definiendi: ac proinde definitio in communi erit triplex, scilicet essentialis, descriptiua, & accidentalis: nisi hanc vellis ad descriptiuam reducere, eoquòd omnia illa accidentia communia, simul iuncta, quodammodo sunt propria definiti

Hìc solent assignari aliquæ regulæ bonæ definitionis. Prima est, quòd definitio sit clarior suo definito. Vocatur autem definitum id, quod explicatur per definitionem, vt in hac definitione, *animal rationale*, definitum est homo. Debet ergo definitio esse clarior definito quia aliàs non posset ipsum manifestare.

Ex qua conditione infertur secunda, scilicet, quòd definitum nõ debet ingredi definitioné. Si enim ingrederetur, idem esset notius, & ignotius: cùm esset definitum, & pars definitionis.

Tertia est, quòd nec sit superflua; nec diminuta. Superflua enim potiùs parit confusionem, quâm claritatem; vt si dicas, *Homo est animal rationale album*: diminuta verò non explicat totam essentiam definiti, vt cùm dicitur. *Homo est viuens sensibile.*

Quarta, & principalis est, quòd definitio constet genere, & differentia, vel saltem aliquo supplente vicem generis, & differentiæ. Cùm enim essentia cuiuslibet rei, quæ per definitionem explicatur, habeat aliquid cum alijs commune, quod appellatur genus, & aliquid sibi proprium, & peculiare, quod dicitur differentia, planum fit, vtrumquè exprimendum esse in definitione, vt explicari possit tota natura definiti.

Ex qua conditione infertur vltima, quod scilicet definitio conuertatur cum definito, & è contra. Cùm enim definitio contineat totam essentiam definiti, consequens est nulli alteri posse conuenire.

Iuxta quas regulas duo sunt modi arguendi in definitione. Primus est, à definitione ad definitũ affirmatiuè, & negatiuè, & è contra est bona cõsequentia, vt est animal rationale; ergo homo: non est animal rationale; ergo non est homo, & è contra.

Secun-

Secundus ferè in idem recidit, quòd scilicet quidquid prædicatur de definitione, prædicetur de definito, & è contra. Hoc autem intelligendum est, de prædicatis realibus, non verò de intentionalibus, seu prædicatis rationis: non enim valet, definitio est modus sciendi: ergo definitum est modus sciendi; nec similiter, animal rationale est oratio: ergo homo est oratio; nec aliæ consequentiæ similes.

Circa modum autem loquendi obseruandum est, quòd inquirenti, quæ sit ista definitio, responderi debet, est essentialis, vel descriptiua, Physica, vel Metaphysica, &c. si verò inquiratur qualis sit ista definitio, responderi debet, est bona, vel mala: erit quidem bona, si seruet leges asignatas; mala autem, si illas transgrediatur. Numquam verò definitio dicenda est vera, vel falsa, cùm non sit propositio, cuius est verum, vel falsum significare.

Contra definitionem definitionis obijcies. Primò, quia idem non potest definiri per se ipsum, aliàs esset notius, & ignotius, contra secundam regulam: ergo definitio non potest definiri. Probatur consequentia: quia si definiretur, definiretur per definitionem, & sic idē definiretur per se ipsum. Respondetur, rationem definitionis in cōmuni definiri per quandam definitionem in particulari: siue (vt alij dicunt) definitionem in actu signato definiri per quamdam definitionem in actu exercito: ac proinde non definitur idem per se ipsum formaliter loquendo, nam ipsa ratio definitionis in communi, quæ est definitio in actu signato, non est definitio in actu exercito, sed potius definitum, quod explicatur per quandam definitionem in actu exercito.

Obijcies secundò: quia definitio definitionis, scilicet, *Oratio explicans naturam rei*, conuenit diuisioni: ergo est mala. Probatur antecedens: quia diuisio explicat partes rei, sed partes sunt idem quod natura eius: ergo diuisio explicat naturam rei.

Respondetur, negando antecedens: ad cuius probationem distinguenda est minor, si enim sensus sit partes esse realiter idem quod natura rei, concedenda est; neganda vero, si sensus sit formaliter esse idem. Vnde quamuis diuisio explicando partes explicet id, quòd realiter est ipsa essentia, & natura: non tamen explicat illud formaliter, prout est essentia, sicut facit definitio, sed solum explicat multiplicitatem in tali essentia existentem; quod alijs verbis solet dici, scilicet, definitionem explicare essentiam, quasi coniungēdo partes, & componēdo totum: diuisionem verò quasi distinguendo, & diuidendo. Primum indicatur, dum dicitur, definitionem explicare essentiam rei; nā essentia significat per modum totius coniuncti, & vniti.

Secun-

Secundum verò declaratur dicendo: diuisionem explicare multiplicitatem, quia multiplicitas importat disiunctionem, & separationem.

DE DIVISIONE.

Diuisio est *oratio explicans multiplicitatem*, seu *totum in suas partes distribuens*, vt hominis, alia pars corpus, alia anima rationalis. Quæ definitio eodem modo explicatur, ac præcedentes. Solum est addendum, rem, quæ diuiditur, appellari diuisum; partes in quas diuiditur, membra diuidentia, & orationem, quæ tales partes explicat, diuisionem. Cùm ergo proprium sit diuisionis, diuidere totum in suas partes, iuxta diuersos modos totius, diuersæ etiam erunt diuisiones: quare sicut totum est triplex, scilicet potentiale, actuale, & accidentale; ita etiam triplex est diuisio, alia potentialis, alia actualis, & alia accidentalis.

Diuisio potentialis, quæ etiam dicitur vniuersalis, est illa, qua totũ diuiditur in partes, quas sub se, & in potentia continet. Hæc autem est duplex: alia generis in species, quando scilicet diuisum æqualiter, & essentialiter reperitur in membris diuidentibus: vt cùm animal diuiditur in hominem, & equum. Et partes, seu membra huius diuisionis dicuntur partes subiectiuæ: ad quam reducitur diuisio generis in differentias; vt quando animal diuiditur per rationale, & irrationale, non enim hæc est diuersa diuisio à præcedente, neque propriè genus dicitur diuidi in differentias, sed per differentias diuiditur in species.

Alia est diuisio analogi in analogata, quando scilicet diuisum principaliter est in vno membro diuidenti, & minus principaliter in alijs: vt sanum respectu animalis, vrinæ, & medicinæ; ens respectu Dei, & creaturarum, & sic de alijs. In qua diuisione diuisum appellatur analogum; & membra diuidentia, analogata, quorum primum dicitur principale analogatum, quia ratio analogi reperitur in illo simpliciter, & absolutè, in alijs verò, secundum quid, & per participationem à primo, vnde etiam emanauit illud commune proloquium, analogum per se sumptum stat pro famosiori significato: quæ latè explicanda sunt in antepredicamentis.

Diuisio actualis est, qua totum diuiditur in partes, ex quibus componitur, siue illæ sint Physicæ, vt hominis alia pars anima, alia corpus; siue Metaphysicæ, vt hominis, alia pars animal, alia rationale; siue integrantes, vt hominis alia pars caput, alia manus, &c. Et ideò diuisio actualis solet subdiuidi in Physicam, Metaphysicam, & integralem.

Diuisio accidentalis est, qua totum accidentale diuiditur in suas partes, fitque multipliciter. Primò,

mò, quando diuiditur subiectum in accidentia, vt corpus aliud album, aliud nigrum. Secundò, quando è contra diuiditur accidens in subiecta, vt album aliud nix, aliud papyrus. Quibus solet addi alia tertia diuisio, nempè accidentis in accidentia, vt cùm dicimus, album aliud frigidum, aliud calidum. Hæc tamen diuisio non omnino distinguitur ab enumeratis, nam si diuisum sit de essentia membrorum diuidentium, vt contingit in hac, coloratum aliud album, aliud nigrum, talis diuisio reducitur ad diuisionem generis in species, quia perinde est, ac si dicatur, color alius albedo, & alius nigredo, quæ propriè est diuisio generis in species. Si verò diuisum non sit de essentia membrorum diuidentium, sed accidentaliter coniungatur illis, vt cùm dicimus, album aliud frigidum, aliud calidum, reducitur ad diuisionem subiecti in accidentia, quia tunc album, quod est diuisum, habet rationem subiecti respectu caloris, & frigoris, quatenus non solum supponit pro corpore, quod est subiectum dictorum accidentium, sed etiam exercet talem suppositionē, vt explicabimus infra disputatione quarta, agentes de varijs generibus prædicationum.

Regulæ pro bona diuisione sunt. Prima, quòd membra diuidentia sint opposita, idest, inter se distincta re, vel ratione, quia aliàs non essent partes, de quarum ratione est, se inuicem excludere. Ex quo etiam sequitur, in qualibet diuisione ad minus debere esse duo membra diuidentia, vt de se constat.

Secunda regula est, quòd membra diuidentia seorsum sumpta sint inferiora diuiso, illudquè coniuncta, ita adęquent, vt non excedant. Et vtriusque ratio est, quia diuisum est totum, & membra diuidentia partes: totum autem, licèt excedat vnam partem, non tamen excedit omnes, neque exceditur ab eis.

Tertia solet assignari, quòd diuisio tradatur, per pauca membra diuidentia, ne eorum multitudo obscuritatem, & confusionem pariat, propter quod diuisiones communiter assignantur, per membra contradictoria, exprimendo scilicet membrum principale, & loco aliorum, negationem eiusdem principalis, vt cùm dicimus. *Animal aliud rationale, aliud irrationale. Viuens aliud sensibile, & aliud insensibile*, & sic de alijs.

Vt autem hæc conditio sit vndequaquè recta, intelligenda est, cum grano salis, nam in primis, si omnia membra diuidentia alicuius diuisi, vt omnes species alicuius generis notæ fuerint, & in diuisione ennumerentur, quamuis plures sint, proculdubio diuisio erit bona, quia licèt per accidens ex defectu nostri intellectus fortè generet confusionem, secundùm se tamen est manifestatiua multiplicitatis diuisi. Cæterum, quia non sem-

semper nota sunt omnia membra diuidentia: vel dato quòd sint nota; non tamen sunt necessaria ad propositum de quo agitur: ideò frequẽtius solet diuisio tradi per pauca membra, comprehendendo sub aliquo eorum alia, quæ sub diuiso continentur. In quo sensu intelligenda est prædicta regula.

Pro qua etiam secundò notandum est, quòd quando diuisio datur per vnum membrum positiuum, & aliud negatiuum, vt in hac: *Animal aliud rationale, & aliud irrationale*: tunc membrum negatiuum, nempè *irrationale*, non est intelligendum purè negatiuè: sic enim non solùm conuenit brutis, sed etiã plantis, elementis, & alijs, quæ non continentur sub animali: siquidem omnia hæc non sunt rationalia; ac proinde sunt negatiuè irrationalia, quod tamen est cõtra secũdam regulam, iuxta quam vnũ membrum diuidens, non potest extendi vltra diuisum. Debet ergo membrum negatiuum alicuius diuisionis summi priuatiuè, vt scilicet significat carentiam alterius membri positiui intra proprium diuisum, & isto modo irrationale est membrum diuidens in prædicta diuisione: quia prout sic non significat carentiam rationalitatis in quocumquè subiecto, sed solum intra genus animalis.

Tres sunt modi arguendi circa diuisionem. Primus est, à diuiso ad omnia membra diuidentia, & è contra: valet consequentia, tàm affirmatiuè, quàm negatiuè: vt est animal; ergo rationale, vel irrationale, est rationale, vel irrationale, ergo animal, &c.

Secundus: à membro diuidenti ad diuisum valet affirmatiuè: non tamen negatiuè. A diuiso verò ad quodlibet membrum diuidens, valet negatiuè, non tamen affimatiuè, vt non est animal, ergo neque homo. In reliquis exempla patent.

Tertius: à diuiso, cùm negatione vnius, vel plurium membrorum secundùm qualitatem diuisionis, ad affirmationem alterius membri restantis benè valet, vt est animal, & non rationale, ergo irrationale: est elementum, & non ignis, aer, vel aqua, ergo terra.

Modus autem loquendi in diuisione idem est ac in definitione: nã interroganti, quæ sit hæc diuisio? Respõdetur, potentialis, vel actualis, &c. si verò inquiratur qualis sit? Respondetur, bona, vel mala, non tamen vera, vel falsa.

Obijcies contra dicta, & primò contra diuisionem diuisionis: quia diuisio nominis, qua scilicet nomẽ diuiditur in sua significata, vt nomen canis, quòd significat canem marinum, cœlestem, & latrabile, est vera diuisio; & tamen non continetur sub enumeratis: ergo diuisio diuisionis est insufficiens.

Respõdetur, significationem in vocibus esse quoddam accidens rationis, ad placitum positum in ipsa entitate reali vocis, vt infra dicemus,

cemus, & ideò quando vox diuiditur in ſua ſignificata, diuiſio eſt ſubiecti in accidentia, nempè cuiuſdam ſubiecti realis in quædam accidentia rationis.

Obijcies ſecundo contra ſecundam regulam: quia hæc eſt bona diuiſio. *Hominis alia pars animal, alia rationale*, & tamen vnum mēbrum diuidens, nempè *animal* eſt ſuperius diuiſo, & excedit illud ergo falſa eſt dicta regula. Reſpōdetur, animal poſſe ſummi dupliciter, ſcilicet vt eſt totum potentiale, & vt eſt pars actualis: primo modo eſt ſuperius ad hominem, & prædicatur de illo: ſic autem non eſt mēbrum diuidens in illa diuiſione: ſecundo modo eſt pars actualis hominis, & quid inferiùs ad illum, & hoc modo, vt eſt membrum diuidens in prædicta diuiſione.

DE ARGVMENTATIONE.

ARgumentatio eſt. *Oratio explicans illationem vnius ex alio.* ſiue vt alij dicunt: *Eſt oratio in qua vnū ex alio inferri denotatur.* Hæc enim in idem recidunt: vt Petrus ambulat, ergo mouetur. Ex quo ſequitur primo, ad argumētationem non ſufficere, quòd vnum poſsit inferri ex alio, ſed neceſſe eſt, vt explicetur illatio: propter quòd iſta non eſt argumentatio: *Petrus ambulat, & mouetur*: quia ibi non explicatur motum inferri ex ambulatione.

Secundò ſequitur, tria reperiri in argumentatione. Primum eſt, id ex quo aliquid infertur: quòd ſi fuerit vnica propoſitio, dicitur antecedens: ſi verò fuerint duæ, prima dicitur maior, & ſecunda minor. Secundum eſt, id quod infertur ex antecedenti, & dicitur cōſequens. Tertium eſt nota illationis, quę dicitur conſequentia: quia indicat conſequens inferri ex antecedenti (verbi gratia) in hac argumentatione: *Omne rationale eſt riſibile, omnis homo eſt rationalis, ergo omnis homo eſt riſibilis.* Duæ primæ propoſitiones ſe tenent ex parte antecedentis. & appellātur maior, & minor; tertia verò dicitur conſequens, & tandem illa particula: *ergo*, dicitur conſequentia, ſeu nota illationis: quia deſignat cōſequens inferri ex antecedenti.

Hæc autem nota illationis triplex eſt, alia *cōditionalis*, in qua illatio ſit media particula, *ſi*, vt ſi homo currit mouetur: alia *rationalis*, in qua ponitur particula, *ergo*, vel *igitur*, vt Petrus eſt rationalis: ergo riſibilis: & alia *cauſalis*, in qua ponitur particula, *quia*, vel ſimilis, vt quia homo eſt rationalis eſt admiratiuus. Alijs etiam modis poteſt fieri illatio, vt bene notat Soto tract. 1. ſummularum, cap. 15. vt ſi dicas: quando Petrus diſputat, bene agit: vbi ignis eſt, calor eſt, &c. Quia tamen omnes iſtę illationes reſoluuntur in aliquam ex tribus aſsignatis, vt conſideranti patebit: ideò has tantùm ennumerāt communiter Dialectici: imò quia ferè omnes illationes poſſunt reſolui,

solui, & exerceri per illationem rationalem, ideò ipsa frequentius in argumentis vtimur. Cum ergo triplex sit nota illationis, vt vidimus, triplex etiam erit argumentatio, scilicet conditionalis, causalis, & rationalis. Relicta autem conditionali, & causali, quarum non ita frequens vsus est in disputationibus.

Argumētatio rationalis est quadruplex, scilicet syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum. Syllogismus est argumentatio constans tribus propositionibus maiori, scilicet minori, & consequentia. Enthymema est argumentatio constans duabus, nempè antecedenti, & consequenti. Inductio est argumentatio, in qua ex pluribus singularibus infertur aliquod vniuersale, vt hic ignis calefacit, & hic ignis calefacit, & sic de singulis; ergo omnis ignis calefacit. Tandem exemplum est argumentatio, in qua ex aliquo singulari aliud singulare simile colligimus: vt Deus pepercit Niniuitis, pœnitentiā agentibus: ergo tibi etiam parcet, si pœnitentiam egeris. Solet etiam diuidi argumentatio in materialem, & formalem. Quid autem vtraque sit, commodius explicabimus lib. 3. sicut etiam an omnes quatuor argumentationes enumeratæ sint veræ species argumentationis, & in quo propria vniuscuiusque ratio consistat.

De modo seruando inter disputantes multa dicenda sunt in voce: quia tamen eorum obliuione plures in disputando emergunt abusus, aliqua oportet scripto prænotare cum Magistro Soto, Toleto, Villalpando, & alijs, vt à proprio modo arguendi, & respondēdi, nec minimum deflectatur. Sit ergo prima regula tam pro arguente, quàm pro respondente, ne finem disputationis, qui est veritatis inquisitio, peruertant, & ideò cauēda est proteruia, quod clarè falsum est defendendo, vel quod manifestè est verum pertinaciter negando. Poterit tamen exercitij gratia verum aliquando impugnari, & falsum aliquando defendi.

Secunda regula pro arguente est, vt breuiter, & perspicue proponat argumentum, neque extra formā aliquid loquatur, sed sinat respondentem suas partes agere. Ita tamen, in probationibus se debet gerere, vt propositio à respondente negata sit consequens argumenti succedentis: aliàs nihil se fecisse putet: ad quod debet optimè nosse artem inueniendi medium, de qua in fine huius tractatus disseremus.

Tertia tandem regula pro respondente sit, quòd argumentum à contrario propositum ipse integrum resumat, vt respondens cum arguente conueniat, posteaque iterum repetatur maior, & si fuerit falsa; negetur; si vera, concedatur, si ambigua, distinguatur: si verò fuerit argumento indifferens, ita vt ad illud non intersit, an sit vera, vel falsa; dicatur, transeat maior. Post hæc verò repetetur minor, & ibi fiat

fiat (si faciendum est) sicut dictum est de maiori: quacumque tamen negata, ibi cessauit responsio. Si autem minor concedatur, repetetur consequens, quod nec concedi, nec negari potest, sed tantùm distingui: & secũdum vnum, aut alterum sensum eius concedetur, vel negabitur consequentia. Itaquè antecedens, seu maior, & minor possunt concedi, negari, distingui, vel transire: consequens neque cõcedi, neque negari, sed solum distingui: cõsequentia verò nunquam potest distingui: sed tantùm concedi, aut negari. Qui tamen concessa maiori, & minori negat consequentiam, tenetur ostendere defectum argumenti, aliàs conuictus censendus est. Non autem licet respondenti cùm concedit, aut negat aliquam propositionem, amplius loqui, si verò distinxerit, licebit membra distinctionis breuiter explicare.

LIBER PRIMVS DE VOCIBVS simplicibus, scilicet terminis, & eorum proprietatibus.

EXPLICATIS generalibus, & necessarijs instrumentis sciendi, iam facilè poterit aliorum notitia comparari: & ideò in hoc primo libro, iuxta methodum supra præscriptam, agendum est de vocibus simplicibus, seu terminis, pro quo sit.

CAPVT PRIMVM.

De significatione, seu ratione signi.

QVIA Significatio est, id ratione cuius voces, aut scripturæ dicuntur termini, sub qua proinde consideratione pertinent ad institutum Dialecticum: operepretium est, antequam de ipsis terminis agamus, breuiter exponere quid sit significare, seu esse signum, & quot modis contingat.

Significare ergo est: *Potentiæ cognoscitiuæ aliud à se repræsentare*, atque ita signum erit illud, *Quod præter sui cognitionem alterius cognitionem inducit*: siue vt definit D. August. 2. de Doct. Christia. cap. 1. *Signum est, quod præter speciẽ, quã ingerit sensibus aliud aliquid facit in cognitionem venire*: sicut vestigio viso transisse animal, cuius vestigium est cogitamus, & fumus est signũ ignis: quia fumo viso, statim ducimur in cognitionem ignis etiã occulti. Quo fit, vt cuilibet signo respondeat duplex cognitio, quæ solet

solet appellari notitia. Prima est ipsius signi, qua, scilicet, signum cognoscitur, vt cognitio fumi. Secunda est, qua cognoscitur res illa cuius est signum, vt cognitio ignis.

Solet autem diuidi signum in formale, & instrumentale. Appellatur signum formale, quòd se ipso, & absque præuia sui cognitione aliquid repræsentat; cuiusmodi sunt actus intellectus; quos non priùs cognoscimus, quàm per eos res ipsas cognoscamus, sed ipsi per se sunt expressæ quædam similitudines rerum.

Signum verò instrumentale est illud, quòd præsupposita cognitione sui, aliquid aliud repræsentat, vt Imago depicta Christi Domini est signum instrumētale: quia prius ipsa cognoscitur, posteaque res repræsentata per illam: & huiusmodi signum est, quòd supra definiuimus cum Augustino, quodquè propriè, & simpliciter dicitur signum, & de quo agimus in præsenti: nàm hoc modo voces dicuntur signa, vt de se patet.

Hoc ergò signum instrumentale est duplex; aliud naturale, & aliud volūtarium, seu ad placitum. Signum naturale est, quod ex sua intrinseca ratione (seclusa hominum voluntate) aliquid aliud repræsentat, quomodo fumus est signum ignis, & omnis effectus suæ causæ. Signum ad placitum est, quòd ex hominum institutione aliud repræsentat, quomodo sonitus cymbali est signum lectionis, & omnes voces rerum, quas significant. Nam quòd hæc vox, *homo*, significaret naturam humanam ex hominum voluntaria impositione processit. Talis autem impositio fieri debet auctoritate publica, vt patet: & est duplex, alia propria, cùm scilicet vox vsurpatur iuxta propriam significationem, quomodo vox, *homo*, significat hominem, & vox, *leo*, leonem. Alia impropria, cùm scilicet vox significat per metaphoram, & translationem, vt quando, *agnus*, significat Christum, &, *Nero*, hominem crudelem. Ad hæc autem signa reducitur signum, quòd appellatur ex consuetudine. Si enim consuetudo fundetur in natura, est signum naturale, si verò fundetur in voluntate humana, est signum ad placitum.

Dices, imago Cæsaris non significat illum naturaliter, neque ad placitum: ergo insufficiens est prędicta diuisio. Probatur antecedens quoad primam partem: quia imago non à natura, sed ab arte habet, vt significet: quoad secundam verò: quia si imago Cæsaris sit vera, eius effigies non pendet ex hominum voluntate, quòd Cæsarem repræsentet, ergo, &c. Resp. imaginem Cæsaris esse signum naturale illius, quia quamuis præcesserit ars, qua fuit depicta, facta tamen imagine, iam significat ex naturali similitudine, & non ex hominum impositione.

Sed contra, quia idem dicendum erit de vocibus. nimirum quod licet

cèt significent ex impositione; ea tamen facta, naturaliter significabunt. Respondetur negando sequelam: cùm enim imago sit naturalis similitudo; manente ipsa, non potest aliam rem repræsentare, aut proprium prototypum non exprimere: at verò vox eadem manens potest significationem amittere, vel mutare; & ideò non est simile.

Ex dictis infertur, voces nõ pertinere ad institutum dialecticum secundùm suam realem entitatem, in quantùm scilicet sunt quidam soni in aëre causati; sed secundùm quòd impositæ sunt ad significandas res, & vt medijs ipsis proprios conceptus explicamus. Vnde entitas realis vocum se habet vt materia, significatio verò vt forma, ratione cuius ipsæ pertinent ad obiectum Logicæ. Ex quo tandem fit voces non significatiuas, vt *blitiri*, *scindapsus*, & similes non pertinere ad præsens institutum.

CAPVT II.

De natura, seu essentia termini.

ARistoteles primo priorum definit terminum, dicens. *Terminum autem eum appello, in quem resoluitur propositio, vt prædicatum, & id de quo prædicatur.* Ex quibus verbis desumpta est communis definitio, scilicet, *Terminus est extremum propositionis*, sicut enim extrema puncta alicuius lineæ dicuntur eius termini; quia talis linea non habet vllam sui partem extra illa: sic etiam extrema propositionis, nempè subiectum, & prædicatum vocantur termini; quia intra illa tota propositio clauditur. Et ideò in definitione adducta, *extremum* ponitur loco generis; quia in illo conuenit terminus logicus cum extremis lineæ, & aliarum rerum: loco verò differentiæ ponitur ly *propositionis*: quia per hoc differt ab illis: siquidem vltima puncta sunt extrema lineæ; terminus verò logicus est extremum propositionis.

Ex hac Arist. definitione orta est difficultas, quæ solet in præsenti cõtrouerti: an scilicet voces extra propositionẽ sint termini. In qua partẽ affirmatiuã defendũt aliqui, cõtendentes, voces esse verè terminos ex eo præcise, quòd habeãt aptitudinẽ ad cõponendam propositionẽ, etiãsi actu non cõponant illã. Quorũ fundamentũ est; quia iuxta cõmune Dialecticorũ axioma, verba in definitione nõ dicũt actũ, sed aptitudinẽ: ergo ad hoc, quòd voces sint termini, non est necesse, vt actu finiãt propositionẽ, sed sufficit posse illã terminare. Cũ autẽ talẽ aptitudinẽ habeant extra propositionem, vt patet, planè videtur sequi verè esse terminos extra illã.

Confirmatur ex communi modo loquendi: nam voces simplices indifferẽter appellamus terminos, siue sint intra, siue extra propositionem: ergo vtroque modo verè conuenit illis ratio termini.

Nihilominus communior, & vera sentẽtia negat voces extra propositionem, propriè loquendo, esse termi-

terminos, quæ est procul dubio mens Aristot. in prædictis verbis, & ex eis facilè suadetur. Tùm, quia voces extra propositionem non possunt verè appellari extrema, vt à simili cernitur in puncto respectu lineæ; in lapide limitari, respectu fundi, & similibus. Tum etiam, quia sola illa potentia, seù aptitudo vocum ad componendam propositionem non sufficit, vt ipsa dicatur resolui in illas; siquidem totum non potest resolui, nisi in partes, ex quibus actu componitur, vt de se notum est. Tum præterea: quia suppositio, ampliatio, & aliæ proprietates terminorum non conueniũt vocibus extra propositionem, vt est per se manifestum, & constabit infra: ergo neque etiam ipsa essentialis ratio termini, à qua illæ dimanant. Tum denique: quia si voces extra propositionem essent termini, iam vna, & eadem vox (verbi gratia) *homo*, simùl, & simpliciter esset subiectum, & prædicatum; siquidem extra propositionem indifferens est, & habet aptitudinem ad vtrumquè. Quod tamen esse falsum satis conuincitur, ex eo quòd subiectum, & prædicatum sunt veræ species termini, vt postea dicemus; ac proinde idem simul, & simpliciter, esset sub diuersis speciebus eiusdem generis, quod omnino repugnat, vt aliquando ostendemus. Restat ergo voces extra propositionem, propriè loquendo, non esse terminos.

Vt autem hæc plenè percipiantur, appareatque in quo deficiat contraria sententia, perpendẽdum est, quid propriè significent, & in quo differant hæc tria, *Vox*, *nomen*, *& terminus*. Etenim *vox*, significat illam entitatem realem soni, qui in ore animalis causatur ex collisione quarumdam partium eius: & propterea sonus ponitur in definitione vocis. *Nomen* autem supra illam entitatem realem soni addit significationem, quæ tali entitati aduenit ex impositione humana: & ideó nomen definitur ab Aristot. quòd sit vox significatiua ad placitum, &c. vt infra videbimus. Quare sola entitas realis illius soni, si ab ea præscindamus significationem, dicitur quidèm, & est verè vox, non tamen potest appellari nomen: quia nomen importat vtrumque.

Terminus verò vltra entitatem realem vocis, & significationem nominis addit esse extremum, finirequè propositionem: & ideò hæc est optima eius definitio. *Terminus est nomen extremum propositionis*. Quare entitas realis vocis simùl cum significatione, si ab ea præscindatur esse extremum propositionis, seù cõponere illam; dicitur quidèm, & est verè nomen; non tamen potest propriè appellari terminus: quia vtrumque est de ratione eius. Ex quo tandem fit, quòd sicut in entitate reali vocis sola aptitudo, quam habet, vt imponatur ad significandum, nõ sufficit ad veram rationem nominis, sed

sed debet actu habere significationem: ita etiam sola aptitudo nominum, vt collocentur in propositione, non sufficit ad veram rationem termini; sed necesse est, vt actu sint extrema eius.

Quamuis autem hæc ita sint, sæpè tamen à nobis confunduntur ista verba; & ideo voces interdum appellamus nomina; & nomina terminos. Quæ confusio decepit auctores contrariæ sententiæ; dum ex eò quòd voces extra propositionem verè sint nomina, colligunt, debere etiam esse terminos. Per quod patet ad cõfirmationem sui argumenti: quamuis enim in communi vsu loquendi sæpè has voces confundamus; non tamen ideò confundenda sunt earum significata: quia vt dicitur secũdo Topicorum: cùm pluribus loquẽdum est, sentiendum verò cum paucioribus.

Ad argumentum autem respondetur, axioma illud procedere, quãdo ipse actus non est de essentia definiti: tunc enim verba in eius definitione dicunt aptitudinem, & non actum: vt patet in homine, de cuius essentia, quia non est actu ratiocinari; ideò quando definitur per animal rationale, solùm est sensus esse animal aptum ratiocinari. Si verò de essentia definiti sit aliquis actus, tunc verba in eius definitione non tantùm dicunt aptitudinem, sed etiam actum. Et hoc contingit, vel ob infinitam perfectionem: vt in Deo, de cuius essentia est, esse actum purissimum, ac proinde si posset definiri, verba talis definitionis reuera significarẽt actum: vel ob summam imperfectionem, sicut in entibus rationis, vt magis explicabimus infra disputatione 2. Et huiusmodi sunt. *Terminus, nomen*, & similia, vt ex dictis patet.

CAPVT III.

De varijs diuisionibus termini.

SI vera sunt, quæ capite præcedenti diximus, planum fit, terminum prima, & immediata diuisione diuidi in subiectum, & prædicatum: sicut enim in eadem linea tantùm sunt duo puncta extrema, ita in vna propositione tantùm sunt duo termini, scilicet prædicatum, & subiectum. Quo fit, vt per talem diuisionem propriè diuidatur terminus, quatenus terminus est: quia sicut ratio termini, sic etiam rationes prædicati, & subiecti, propriè loquendo, non inueniuntur extra propositionem: ac proinde prædicatum, & subiectum possunt essentialiter definiri sic. *Prædicatum est terminus, qui dicitur de alio, & subiectum est terminus, de quo dicitur aliud.* Ex quo tãdem fit, prædictam diuisionem esse essentialem, & generis in species: cùm enim terminus essentialiter sit pars propositionis: & pars quatenus pars essentialiter diuidatur in materialem, & formalem; satis apparet, terminũ essentialiter diuidi in subiectum, &

prædicatum: quorum alterum, scilicet subiectum, est pars materialis propositionis, alterum verò scilicet prædicatum est pars formalis illius.

Rursus: terminus diuiditur in mentalem, vocalem, & scriptum, sicut triplex est propositio, scilicet mentalis, vocalis, & scripta. Terminus mentalis est extremum propositionis mentalis: vocalis est extremum propositionis vocalis: & scriptus propositionis scriptæ. Quæ diuisio est accidẽtis in subiecta: nam facit hunc sensum: ratio termini, vel potest reperiri in actibus intellectus, vel in vocibus, vel in scripturis: quæ omnia habent rationem subiecti respectu formalitatis termini, quæ est quoddam accidens rationis. Quamuis autem termini, & propositiones scriptæ suo etiam modo pertineant ad considerationem dialecticam, sicut vocales: quia scripturæ etiam, sicut & voces suo modo iuuant ad dirigendũ intellectũ; & propterea communiter enumerentur à Doctoribus in hac diuisione: tamen quia parum conducunt, non est cur immoremur circa illa. Relicto ergo termino scripto.

Terminus mentalis appellatur conceptus mentis; diuiditurque in vltimum, & non vltimum; siue vltimatum, & nõ vltimatum. Prior est, qui habetur de re significata per vocem; & dicitur vltimus: quia ibi sistit intellectus. Posterior verò est, qui habetur de ipsa voce, & dicitur non vltimus: quia ibi non sistit intellectus, sed transit ad ipsam rem significatam. Quò fit, vt conceptus vocum non significatiuarum possint appellari vltimi: quia non ordinantur ad alios.

Diuiditur etiam terminus mentalis in directum, & reflexum. Conceptus directus est, qui habetur de re, vel de voce. Reflexus verò est cognitio præcedentis cognitionis; vt cùm quis cognoscit, se cognouisse. Dicitur autem reflexus: quia tũc intellectus supra se ipsum flectitur: ad quod requiritur, vtramque cognitionem esse in eadem potentia; si enim Paulus cognoscat Petrũ cognouisse, cognitio Pauli non est reflexa, sed directa, vt de se patet. Hæc autem diuisio est subiecti in accidentia.

Terminus vocalis, de quo præcipuè agimus in præsenti, diuiditur prima diuisione in categorimaticum, & syncategorematicum. Categorematicus idem valet, ac significatiuus, & est ille, qui aliquid per se significat, seu qui in propositione est integrum subiectũm, aut prædicatum, vt *homo, leo, &c*. Syncategorematicus, idest, consignificatiuus, est ille, qui per se separatus nõ significat aliquid; iunctus tamẽ categorematico facit illum aliter significare; vt *omnis, nullus, aliquis, vterque*, & similes: propter quod dicitur consignificatiuus. Appellatur etiam modus subiecti, vel prædicati: quia per se non potest esse subiectum, aut prædicatum, sed tan-

tùm

tùm illa modificare. Qua de causa solet frequenter dici, terminum categorematicũ significare aliquid, syncategorematicum verò aliqualiter: propter quod etiam iste comparatur optimè literis consonantibus, quæ licèt per se non sonent; iunctæ tamen vocalibus faciunt illas aliter, & aliter sonare. Ex quo tãdem fit terminũ syncategorematicum nõ esse simpliciter terminũ, sed tantùm secundùm quid; & ex cõsequenti prædictam diuisionem esse analogam.

His solet etiã addi terminus mixtus, qui scilicet virtualiter includit duas voces, quarum altera est terminus categorematicus; altera verò syncategorematicus, vt nemo, idest nullus homo. De termino autem syncategorematico, qui solet appellari signũ, infra c. 4. agemus.

Deinde, terminus categorematicus diuiditur in incomplexum, & complexum. Incõplexus est, cuius nulla pars separata significat, vt homo, leo, & omnes voces simplices. Complexus verò est, cuius partes separatæ significant iuxta significationem totius, vt homo albus. Per quod excluditur à ratione termini complexi ille, cuius partes separatæ aliter significant, quàm in toto, vt Dominus, Sacerdos, & alij similes. Ex quibus incõplexus simpliciter est terminus; cõplexus nãquè cũ includat plures voces, & cõsequenter sit oratio, secũdum quid tãtùm potest esse terminus. Ac proinde hæc etiam diuisio est analoga.

Rursus, terminus incomplexus est triplex. Alius vniuocus, qui scilicet significat plura in aliqua vna ratione omnino conuenientia, vt homo, & animal. Alius æquiuocus, qui scilicet significat plura, nullo modo conuenientia, secundũ quòd per nomen significantur, vt canis respectu latrabilis, marini, & cælestis, quibus prout sic nihil est commune præter nomen. Alius analogus, qui scilicet significat plura, neque omnino conuenientia, neque omnino disconuenientia, sed medio modo, nempè quodammodo inter se similia, vt sanum respectu animalis, vrinæ, & Medicinæ: quia sicut animal dicitur sanum; quia habet in se sanitatem: ita vrina quodammodo dicitur sana: quia indicat sanitatem animalis: & medicina etiam, quia illam causat.

Vbi obseruanda est regula pro analogis, & æquiuocis, quòd scilicet terminus analogus, si per aliquam particulam determinetur, & restringatur ad vnum suorum significatorum, potest fieri vniuocus; vt si cani, qui est terminus æquiuocus, addatur latrabilis, fit vniuocus ad omnes canes latrabiles. Similiter, si homini, qui est terminus analogus ad viuum, & pictum, addatur viuus, fit terminus vniuocus, & idem est de alijs.

CAPVT IIII.

De alijs diuisionibus termini vocalis.

SEcundò diuiditur terminus vocalis in communem, & singularem. Terminus communis est, qui significat plura diuisim: vnde terminus

minus collectiuus, qua ratione est terminus collectiuus, vt populus, ciuitas, gens: non potest esse terminus communis: quia non significat quemlibet hominem seorsim, & diuisim, sed omnes simul. Diximus: *Qua ratione est terminus collectiuus*: quia si populus consideretur, vt abstrahit ab hoc, vel illo populo, verè est terminus cõmunis (& idẽ est de alijs) quia diuisim significat hunc, vel illum populũ, sicut homo in communi diuisim significat hũc, vel illũ hominẽ. Hac tamen ratione populus, & alij similes termini non sunt collectiui, vt de se patet.

Subdiuiditur autem terminus communis in transcendentẽ, & nõ transcendentem: iste est, qui de aliquibus prædicatur, vt homo, animal: ille verò, qui in omnibus rebus inuenitur, & ideò dicitur trãscendens, idest, supra omnia ascendens, & eorum vltimas differentias penetrans. Sub quo sex communiter enumerantur, scilicet ens, res, verum, bonum, aliquid, vnum.

Terminus singularis est, qui tantùm significat vnum, vt Petrus, aut plura coniuncta, vt Granata. Et est quadruplex, scilicet determinatus, nempè qui vnum determinatè significat vt Petrus. Demonstratiuus, qui scilicet signo demonstratiuo afficitur, vt hic homo. Ex suppositione, qui scilicet quamuis posset plura significare, tamẽ suppositione facta, vnum tantùm significat. Quomodò, *Filius Mariæ Virginis*, significat Christum. Et vagus, qui scilicet significat vnum, sed non determinando, an sit hoc, vel illud, vt quidam homo.

Tertiò diuiditur terminus vocalis in concretum, & abstractum. Concretus est, qui significat formã concernendo subiectum, vt album, quod significat albedinem in subiecto; & homo, qui significat humanitatem in supposito. Abstractus est, qui tantùm significat formam, vt albedo, & humanitas.

Quarta diuisio est in absolutũ, & connotatiuum. Absolutus idẽ est, quod apud Grammaticos nomen substantiuum, & est ille, qui significat per modum per se stantis. Cõnotatiuus idem valet, ac nomen adiectiuum, & est ille, qui significat per modum alteri adiacentis.

Quintò, diuiditur in terminum finitum, & infinitum. Terminus infinitus est, qui afficitur negatione infinitante, vt non homo. Finitus verò est, qui simili negatione caret. Pro quo sciẽdum est, duplicem esse negationem: aliam, quę tantùm afficit terminũ; & dicitur infinitans: quia reddit terminum infinitum, vt non homo: & aliam, quæ afficit copulam, vt lapis non est homo: & dicitur negatio negans, semperquè efficit propositionem negatiuam: quia iuxta commune proloquium, negatio hæc est malignantis naturæ, & quidquid post se inuenit, destruit, ac eius oppositum reddit.

Dices, Aristot. 1. Periher. cap. 2. exclusisse voces infinitas à ratione nominis: ergo multo magis debent excludi â ratione termini, siquidẽ omnis terminus vocalis est nomẽ, vt su-

vt supra vidimus. Respondetur, ibi Aristot. tantùm appellare nomina, eas voces, quę possunt deseruire ad propositionem sciẽtificam, quales non sunt termini infiniti, vt patet: nos auté in præsenti loquimur vniuersaliter de quibuscumque terminis, vt cognoscamus, qui eorum apti sint ad propositionem scientificam; qui verò, ab illa reijciantur. Et in hac lata acceptione voces infinitas vocamus terminos.

Sed cõtra: quia pari ratione posset affirmari, voces non significatiuas esse terminos, siquidem vtcumque potest fieri ex illis propositio, etiamsi non possint deseruire sciẽtijs. Respon. negando sequelã: Dialecticus enim tractat de vocibus in ordine ad rectam rerum cognitionem: & ideò tantùm voces significatiuæ earũdem rerũ possunt pertinere ad cõsiderationem dialecticam, à qua proinde merito reijciũtur voces nihil significantes. Vnde etiam fit, ipsas verè non esse terminos, nisi fortè vellis eas sic appellare, propter quandam remotam, & imperfectissimã similitudinẽ; hoc enim parum interest, dũ asseratur, materialiter tantùm illas esse terminos, vt patet, quãdo dicitur, *bliti ri non est scindapsus*. & sic de alijs.

Sexta diuisio est in terminũ primæ, & secundæ intentionis. Terminus primæ intentionis est, qui significat rem secundùm id, quod habet à parte rei, vt homo, & equus. Terminus verò secundæ intentionis est, qui significat rem secũdùm id, quod habet ex consideratione intellectus, vt genus, species, & similes.

His explicatis: restat comparare terminos inter se, & ita, loquendo de illis in plurali, sunt in duplici differentia. Alij dicuntur impertinentes: alij verò pertinentes. Impertinentes sunt, quorum vnus, neque infert alterum, neque repugnat illi, vt album, & dulce. Pertinentes verò sunt, quorum vnus, vel infert alterum, vt homo, & animal; vel repugnat illi, vt homo, & equus. Primo modo appellantur pertinẽtes sequela: secundo verò modo dicuntur pertinentes repugnantia.

Rursus pertinentes sequela, alij sunt conuertibiles, quorum scilicet vnus infert alium, & infertur ab illo, vt homo, & rationale. Alij sunt non conuertibiles, quorum scilicet vnus infert alium, non tamen infertur ab illo, vt homo, & animal.

Pertinentes repugnantia, alij sunt, qui quamuis sint omnino diuersi; tamen non sunt propriè oppositi, vt homo, & equus: & hi vulgò appellantur disparati. Alij verò sunt propriè oppositi, nempè quia habent inter se aliquam veram oppositionem. Cùm autem oppositio sit quadruplex, vt dicemus in postprædicamentis, inde est huiusmodi terminos esse in quadruplici differentia. Alij opponuntur contrariè; vt calor, & frigus. Alij contradictoriè, vt homo, & non homo. Alij priuatiuè, vt visus, & cecitas. Et alij relatiuè, vt Pater, & filius.

CAPVT V.

De suppositione.

AD eum modum, quo terminus sortitur essentiam, habet etiam suas proprietates, quæ talem essentiam consequuntur. Sicut enim ex essentia hominis oriuntur admiratio, risibilitas, & aliæ passiones, sic ex eo quòd termini sint voces significatiuæ componentes propositionem, in quo consistit eorũ essentia, oritur, quòd hoc, vel illo modo supponant, amplientur, restringantur, &c. quæ consequenter sunt proprietates, seu passiones terminorum. Quare cognita iam essentia, & multiplicitate terminorum, restat eorum proprietates inuestigare, quæ sunt suppositio, ampliatio, restrictio, alienatio, diminutio, & appellatio: sic enim terminorum tractatus manebit absolutus.

Suppositio ergo, quæ primum locum obtinet inter has proprietates. *Est positio, seu vsus termini loco alicuius*, vel vt alij dicunt, *Est acceptio termini pro se, vel pro suo significato*. Congruentior tamẽ est prima definitio: nam hæc secunda potiùs accedit ad diuisionem, cùm ibi pro differentia ponantur membra diuidentia suppositionis, quod quantùm fieri possit, vitandum est in definitionibus.

Diuiditur autẽ suppositio in materialẽ, & formalem. Materialis est positio termini loco sui ipsius, vt in hac propositione, homo est nomẽ, ly, *homo*, supponit pro ipsa voce; non verò pro re significatã, & dicitur materialis: quia tunc voces nõ exercent officium signi, sed materialiter se habent in propositione. Suppositio formalis est positio termini loco rei significatæ; nam, vt dixit Arist. 1. Elencor. c. 1. *Cũ non liceat res ipsas in disserendo afferre, nominibus vice rerum vtimur*. Hũc ergo vsum, quo nominibus vtimur loco rerum significatarum, appellamus suppositionem formalem, & dicitur talis: quia voces tunc sumuntur formaliter, vt signa.

Porrò suppositio formalis, alia est propria, alia impropria, seu metaphorica, sicut de significatione diximus sup. c. 1. Deinde, propria est duplex, alia simplex, & alia realis, seu personalis. Suppositio simplex est positio termini, pro suo immediato, & primo significato tantùm: quod contingit, quando subiectum est terminus primæ intentionis, prædicatum verò secundæ, vt homo est species; ly enim, *homo*, nõ supponit pro Petro, vel Paulo, aliàs propositio esset falsa, sed tantùm pro natura humana in communi, quę est primum, & immediatum significatum illius vocis. Hoc autẽ non solùm contingit in terminis communibus; sed etiam in terminis singularibus, vt cùm dicitur, Petrus est indiuiduũ; ly enim, *Petrus*, tantùm supponit pro immediato significato, nempè pro hoc indiuiduo; non verò pro natura humana in communi, quæ est significatum remotum. Atque ita sicut propter suppositionem simplicem, hæc nõ est bona consequentia, homo est species: ergo Petrus est species, sic propter

propter eandē suppositionem non valet è contra, Petrus est indiuiduum: ergo homo est indiuiduum.

Suppositio realis, seu personalis est positio termini, non solùm pro primo, & immediato; sed etiam pro secundo, & remoto significato, vt in his propositionibus, homo est animal, vel homo disputat: vbi ly *homo*, non tantùm supponit pro natura humana, sed etiam pro indiuiduis eius. Qui etiā modus suppositionis, non solùm inuenitur in terminis communibus, vt patet in exemplis positis (& tunc dicitur suppositio realis communis) sed etiam in terminis singularibus, vt cū dicitur, Petrus studet: tunc enim Petrus supponit, non solùm pro immediato; sed etiam pro remoto significato, scilicet natura humana, & ita valet Petrus studet, ergo homo studet. Quæ suppositio appellatur realis discreta.

Prætereà suppositio realis est duplex, alia accidentalis, & alia naturalis. Accidētalis est positio termini pro re existēte, secundū tēpus importatū per copulā, vel secundū exigētiam prædicati, vt cū dicitur, homo est disputās, ly *homo* ratione copulæ supponit pro hominibus præsentibus, & ratione prædicati supponit pro viris: nā disputare nō conuenit fœminis. Quæ suppositio accidit, quādo propositio est in materia cōtingenti. Suppositio naturalis est positio termini pro omnibus suis significatis, tàm existentibus, quā non existētibus: quod cōtingit, quādo propositio est in materia naturali; tūc enim illa copula, *est*, nō importat tēpus præsens, sed vnionē quandā perpetuā inter prædicatum & subiectum, & ideó tales propositiones dicūtur absolui à tēpore: quia nō vniunt extrema pro aliquo determinato tēpore, sed sēper propositio est vera, quāuis extrema in rerū natura non existant.

Rursus, suppositio communis est quadruplex. Prima dicitur distributiua, & contingit, quando terminus accipitur pro omnibus suis significatis seorsim, & copulatiuè sumptis, ita scilicet, vt prædicatum de omnibus illis in propositione copulatiua verificetur, v.g. in hac propositione, homo est animal, ly *homo* supponit distributiuè: quia supponit pro hoc, & illo homine seorsim, & copulatiuè, atque ita verum est dicere: hic homo est animal, & hic homo est animal, &c.

Secūda appellatur copulatiua, & est acceptio termini pro omnibus suis significatis nō seorsim, sed simul, & collectiuè sumptis, vt in hac propositione, omnes Apostoli Dei sunt duodecim, ly, *Apostoli*, nō supponit pro his, vel illis Apostolis seorsim sumptis, sed pro omnibus collectiuè; non enim valet omnes Apostoli sunt duodecim: ergo Petrus, & Paulus sunt duodecim: benè tamen valet, ergo isti, & isti, & isti simul sumpti sunt duodecim.

Tertia est suppositio determinata, quādo scilicet terminus accipitur pro omnibus suis significatis sumptis seorsim, & disiūctiuè, vt aliquis homo est albus; nō enim licet

inferre in propositione copulatiua: ergo hic homo est albus, & hic homo est albus, sed solùm in propositione disiunctiua: ergo hic homo, vel hic homo est albus.

Quarta tandem appellatur suppositio confusa, & contingit, quandò terminus accipitur pro omnibus significatis simul, & disiūctim: idest, quādo ita terminus sub disiūctione sumitur pro hoc, vel illo significato (in quo differt hæc suppositio à distributiua) vt non determinatè supponat pro aliquo (in quo etiam distinguitur â determinata) sed confusè pro omnibus simul, sub disiunctione tamen sumptis, vt dictum est: v.g. in hac propositione, oculus requiritur ad videndum, ly, *oculus*, non supponit determinatè pro vno oculo, sicut si diceremus, aliquis oculus requiritur ad videndū: nec similiter supponit distributiuè pro omnibus seorsim, & copulatiuè, non enim valet: ergo iste oculus requiritur; sed supponit cum quadam confusione, pro omnibus simul, sub disiunctione tamē, & sic benè valet: ergo iste, vel ille oculus requiritur ad videndum.

Denique suppositio distributiua est duplex. Alia pro singulis generum, quæ etiam solet appellari cōpleta, & est acceptio termini, non solùm pro omnibus speciebus, sed etiam pro omnibus indiuiduis earum, vt in hac propositione, omne animal est viuens, quæ facit hunc sensum, hoc animal, & hoc animal, & hic homo, & hic homo est viuēs. Alia est pro generibus singulorum, soletque appellari incompleta, & est acceptio termini pro omnibus speciebus, non tamē pro omnibus indiuiduis earum, vt in hac propositione, omne animal fuit in arca Noe: reddit enim hunc sensum, ex omnibus speciebus animalis aliquod animal fuit in arca Noe.

His explicatis: quia terminorū suppositio maximè variatur ex admixtione signorum, quæ supra diximus esse terminos syncategorematicos, oportet illa explicare, priùs quàm regulas statuamus ad suppositiones cognoscendas. Signa ergo sunt in triplici differentia. Quædam purè vniuersalia, vt *omnis*, *nullus*. Quædam purè particularia, vt *aliquis*, *quidā*. Et alia mixta ex particulari, & vniuersali, vt *vterque*, idest, aliquorum duorum omnis, *neuter*, idest aliquorū duorum nullus, *alter*, idest omniū duorum aliquis: atque etiam termini numerales, vt *bis*, *tria*, *&c*. Quæ omnia sunt signa mixta ex vniuersali, & particulari, sicut *semper*, *aliquando*, & similia miscentur ex categorematico, & syncategorematico.

Hoc igitur supposito quādo terminus nullo afficitur signo, & propositio est in materia contingenti, supponit determinatè; si autē propositio fuerit in materia naturali, aut remota, supponit distributiuè; quia vt infra constabit, propositio indefinita in materia contingenti æquiualet particulari, in materia verò naturali, & remota, æquiualet vniuersali. Quando verò terminus afi-

afficitur aliquo signo, ad cognoscendum quomodo supponat, sequentes regulæ sunt obseruandæ.

Prima pro signis vniuersalibus. Signũ vniuersale affirmatiuum distribuit terminos proximos, & confundit remotos, hoc est, subiectũ facit supponere distributiuè; prædicatũ verò cõfusè, vt in hac propositione, *Omnis homo est animal*, vbi homo supponit distributiuè, animal verò confusè. (Excipitur suppositio copulata, quæ non variatur ratione signi vniuersalis, vt omnes Apostoli sũt duodecim, vbi ly, *Apostoli*, non supponit distributiuè, sed copulatè) si verò signum fuerit vniuersale negatiuum, distribuit terminos, tã proximos, quã remotos, scilicet prædicatum, & subiectũ, vt in hac, *nullus homo est equus*, vbi homo, & equus supponũt distributiuè.

Secũda regula pro signis particularibus. Signũ particulare affirmatiuum facit terminũ proximũ supponere determinatè; remotũ verò intactum relinquit: vt *aliquis homo est animal*, vbi homo supponit determinatè, animal verò, ac si nullũ esset signũ: si verò signũ fuerit particulare negatiuum, terminum quidem proximum determinat, remotum verò distribuit ratione negationis, vt *aliquis homo nõ est albus*.

Tertia regula pro signis mixtis ex vniuersali, & particulari. Hæc signa partim distribuunt, & partim determinãt terminos immediatos: v.g. *alter*, binnariũ distribuit, & disiungit: quando enim dicitur, alter oculus est dexter, sensus est; omniũ duorũ iste, vel ille est dexter. Similiter, *vterq;* binnarium quasi determinat, & copulatiuè distribuit pro hoc, & illo; nã cũ dicitur, vterq; pes est claudus, sẽsus est; aliquorũ duorũ pedũ iste, & iste est claudus. Vbi obseruãdũ est, quòd quia aliqua ex his signis magis accedunt ad purè vniuersalia, vt *vterq;* & *neuter*, alia verò propinquiora sunt purè particularibus; ideò cũ proportione dicendũ est, quòd in prioribus magis cernitur suppositio distributiua, in posterioribus verò, determinata.

Quarta regula pro mixtis ex termino categorematico, & syncategorematico est; idem de illis iudicandũ esse, ac si categorema, & syncategorema forent disiuncta. Et ideò quando signum, quod includit terminus mixtus, est vniuersale affirmatiuũ, vt *semper*, idest, omni tẽpore, distribuit terminũ categorematicũ, cui coniungitur scilicet tẽpus; alios verò confundit: vt si dicas, *semper homo disputat*, ibi tempus distribuitur, homo verò, & alij termini confunduntur; quando autem signum est vniuersale negatiuũ, vt *nunquam*, distribuit, tã categorema cũ quo iungitur, quã alios terminos, vt si dicas; *nunquam homo disputat*. Et idem, seruata proportione, dicendum est de alijs.

Quinta, & vltima regula est, quod quilibet terminus, cui applicatur actio verbi, confunditur, vt cùm quis dicit, *bis cantaui Missam*, ibi Missa, confunditur; quia confusus remanet sensus, an cantaret duas Missas, vel bis cantaret eandem.

Et hæc

Et hæc signa appellantur specialis confusionis.

Tandem duo alia obseruanda sunt. Primum est, has regulas intelligendas esse tam respectu terminorum, qui ponũtur in recto, quàm eorum, qui ponuntur in obliquo. Vnde in hac propositione. *Aliquis equus hominis currit*, ly, *hominis*. Supponit determinatè, sicut equus. Similiter in hac. *Omnis equus hominis currit*, ly, *hominis*, supponit distributiuè.

Secundum est, quòd si plura signa afficiant eundem terminum, tunc attendatur signum æquipolens, & quomodo istud fecerit terminum supponere, eodem modo efficient alia duo: verbi gratia, in hac propositione, *Non omnis homo est animal*: quia *non omnis*, valet idẽ, ac *Aliquis non*, ideò talis propositio æquiualet huic, *Aliquis homo non est animal*, ac proinde in illa homo supponet determinatè, animal verò distributiuè, iuxta secundam regulam. Si verò quodlibet signum afficit suũ terminum, in eo exercet proprium officium, & consequenter impedit alium, vt in hac propositione. *Nullus equus est aliquis lapis*, ly, *equus*, supponit distributiuè, & *lapis* determinatè: quia licèt illud signum negatiuum, *nullus*, habeat vim distribuendi terminum remotum, iuxta primam regulam, impeditur tamen à signo secundo, quod afficit ipsum prædicatum, & sic non exercet suum officium respectu illius. Hæc autem omnia sunt valde notanda pro dicendis: nam ex varietate suppositionis oriuntur ferè omnes defectus argumentationum, vt infra videbimus.

CAPVT SEXTVM.

De ampliatione, restrictione, alienatione, & diminutione.

AMpliatio est *Extensio termini à minori ad maiorem suppositionẽ*, vt in hac propositione, Petrus curric, ly, *Petrus*, non solum supponit pro tempore futuro, sed ampliatur ad præsens: quia reddit hunc sensum, qui est, vel erit, curret. Duplex autem est ampliatio alia temporũ, quando scilicet suppositio termini extenditur ad varias differentias temporis, quæ apud Logicos sunt quinque, nempè præteritum, præsens, futurum, possibile, & imaginariũ, vt in hac propositione, *auarus expetit pecunias*, pecuniæ ampliantur ad omnes differẽtias temporis: quia reddit hunc sensum, auarus expetit pecunias, quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, vel sunt possibiles, vel imaginariæ. Alia est ampliatio temporum, & suppositorũ, quãdo scilicet suppositio termini extenditur, non solùm ad differentias temporis, sed etiam ad plura subiecta, vt in hac propositione, *Iusti in perpetuũ viuent*, ly, *iusti*, nõ solum ampliatur ad tempus præsens, & futurum ratione illius verbi de futuro, sed etiam ad homines præsentes, & futuros. Et hæc ampliatio conuenit terminis communibus, prima verò singularibus.

Restrictio (quæ ampliationi opponitur) est *coarctatio termini à maiori*

maiori ad minorem suppositionem. Fit autem quatuor modis. *Primò* per copulam implicationis, vt homo qui est iustus, diligit Deum; vbi ly *homo* restringitur ad solos iustos. *Secundò* per applicationem substantiui inferioris; vt animal homo disputat. *Tertiò* per positionẽ adiectiui ex parte eiusdem extremi; vt homo albus disgregat visum. Et *Quartò* per additionem casus obliqui, vt doctrina D.Thom. praestantior est alijs.

Alienatio *est translatio termini à propria, ad impropriam significationem*, vt in hac propositione, *Vicit leo de tribu Iudà*, vbi *leo* trãsfertur à propria significatione, ad significandam Christum Dominum.

Tandem diminutio est *Detractio partis suppositionis*, vt quando dicitur, *AEthyops est albus secundùm dentes*, ly *albus* non supponit pro toto homine, sed pro quadam eius parte, scilicet dentibus; & hoc solet appellari, *dictum secundùm quid*. Si autem cõtingat terminum detrahi à tota significatione, tunc dicitur remotio; vt si diceremus, homo irrationalis est brutum. Plura circa haec possent annotari, quae tractant aliqui, sed vt facilia, & solo naturalis rationis ductu nota praetermittenda sunt.

CAPVT VLTIMVM.
De appellatione.

Appellatio est *applicatio significati formalis vnius termini ad significatum alterius*. Pro cuius intelligentia notandum est, in termino concreto duplex significatum reperiri: alterum formale, & est ipsa forma, quam concretum significat; vt humanitas, & albedo sunt significata formalia hominis, & albi: alterum verò materiale, & est subiectum, seu suppositum, quod concernit nomen concretum: vt corpus est significatum materiale albi; & persona est significatum materiale hominis. Appellare ergo erit applicare significatum formale vnius termini ad significatũ, siue materiale, siue formale alterius; & propterea terminus, qui applicatur, dicitur appellans; ille verò cui applicatur, dicitur appellatus.

Hinc sequitur primò, terminum appellantem debere esse connotatiuum, vt possit applicari alteri: nam vt diximus supra cap.4. de ratione huius termini est significare, per modum alteri adiacentis. Terminus verò appellatus non necessariò est connatiuus; sed sufficit esse categorematicus.

Secundò etiam sequitur, appellationem esse duplicem; aliam materialem, nempè quando applicatur significatum formale vnius termini supra significatum materiale alterius; vt in hac propositione. *Petrus Logicus est magnus*, vbi magnitudo non applicatur Petro ratione Logicae, sed ratione corporis: & aliam formalem, quando scilicet applicatur significatum formale vnius supra significatum formale alterius; vt si dicas, *Petrus est Logicus magnus*, ibi enim magnitudo

non

non appellat supra Petrum ratione corporis, sed ratione Logicæ.

Hoc supposito: pro appellationibus cognoscendis aliquæ regulæ obseruandæ sunt. Prima, quando subiectum est terminus concretus, prædicatum verò connotatiuus; connotatiuus applicat suum formale significatum supra materiale absoluti. Hac de causa, ista propositio est falsa, *Christus est factus*: quia illud participium appellat supra suppositum Christi Domini, quòd est Verbum Diuinum, cui repugnat fieri. Et eadem ratione, hæc est vera, *Christus est æternus*, iuxta illud Pauli ad Hebr. vlt. *Christus heri, & hodie: ipse, & in sæcula.*

Dices: in hac propositione, *album est disgregatiuum visus*, prædicatum appellat supra formale albi, nempè albedinem, & non tantùm supra corpus: ergo falsa est regula adducta. Respondetur negando antecedens: nam sensus propositionis est, quòd habens albedinē disgregat visum: & ex vi sermonis nō curat propositio, an id proueniat ratione albedinis, vel aliunde.

Secunda regula: quando ex parte subiecti sunt nomen absolutum, & connotatiuum, & ex parte prædicati est aliud cōnotatiuum; istud appellat supra absolutum, seu substantiuum, quod est à parte subiecti: vt in hac propositione, *Petrus Logicus est magnus*, ibi magnitudo tantùm appellat supra Petrum, & non supra Logicam. Si verò à parte subiecti sit tantùm substantiuum; & à parte prædicati duo adiectiua, seu connotatiua; tūc vnum adiectiuum appellat supra aliud, vt in hac propositione, *Petrus est Logicus magnus*.

Tertia regula: verba significantia aliquem actum, siue internum, siue externum, applicant suā actionem supra significatum formale termini, cui iunguntur, & non supra materiale; vt cùm dicis: Vidi Papam, vel facio calceum; sensus est, te vidisse Papam, dùm erat Papa, & efficere formam calcei, non verò eius materiam.

Quarta regula: nomina numeralia primitiua, vt *duo, tres, quatuor, &c.* quando applicantur terminis substantiuis, non solùm appellant supra significatum materiale, sed etiam supra formale: & ideò vtrum que multiplicant: vt si dicas, *video tres homines*: sensus est, video tria supposita habentia tres humanitates. Si verò talia nomina applicentur terminis adiectiuis, solùm appellant supra significatum materiale eorum, & illum tantùm multiplicant; non verò significatum formale: vt cum dicis, *vidi duo alba*, sensus est, vidisse duo subiecta habentia albedinem: essetque propositio vera, etiamsi per impossibile vna albedo esset in vtroque.

Propter hanc regulam ista propositio est hæretica, *in diuinis sunt tres Dij*: quia reddit hunc sensum; in diuinis sunt tria supposita habentia tres Deitates, quod est contra fidem. Istæ verò sunt veræ, & Catholicæ. *In diuinis sunt tres diuini, tres omnipotentes, tres sapientes,*

tes, tres æterni, &c. si hæc nomina sumantur adiectiuè: quia sensus est; in diuinis sunt tria supposita habentia Deitatem, omnipotentiam, æternitatem, &c. Non verò si sumantur substantiuè, quo sensu loquitur Athanasius in symbolo. Videatur D. Thom. 1. part. quæst. 39. art. 3. & Caiet. ibid.

Propter eandem etiam regulam, si vna persona diuina assumeret plures humanitates, non dicerentur plures homines, sicut neque è contra, si plures personæ assumerent eamdem humanitatem; possent tamen tunc dici plures humani. Si verò plures personæ assumerent plures naturas, verè dicerentur plures homines; quia tunc multiplicaretur, tàm significatum materiale, quàm formale, quòd requiritur ad multiplicationem termini substãtiui, vt explicatum est. Videatur D. Th. 3. p. q. 3. art. 6. & 7.

In fine huius capitis notandum est, quòd consequẽtia redditur mala, si varietur appellatio, hoc est, si transit de formali ad materialem; & ideò non sequitur; calceus est corius, fit calceus; ergo fit corium. Quòd etiã in alijs proprietatibus terminorum contingit, vt consideranti patebit, & constabit amplius ex dicendis.

LIBER SECVNDVS DE PROpositione, & passionibus eius.

COGNITIS vocibus simplicibus, quę ad primam operationem intellectus dirigendam pertinent; transeundum est ad propositiones, quæ ex illis componuntur, & secundæ operationi deseruiunt. Cum autem oratio sit quid superius ad propositionem, vt postea constabit; & hæc coalescat ex nomine, & verbo; ideò de his tribus, antequam ad ipsam accedamus, aliqua prælibanda sunt.

CAPVT PRIMVM.

De nomine, & verbo.

PLVRES partes orationis considerant Grammatici, & Rhetores; quia ad congruitatem, & ornatum illius sunt omnes necessariæ. Dialecticus verò, cum solùm intendat verum à falso secernere; duas tantùm considerat, quæ propositioni deseruiunt; scilicet *nomen*, & *verbum*, de quibus Aristot. lib. 1. Periherm. antequam de propositione ageret, disputauit. Quamuis autem explicatum sit à nobis, in quo differant terminus, & nomen; huius tamen ampliorem notitiã oportet tradere, vt ita, in quo à verbo differat, cognoscamus.

No-

Nomen ergo ex Arist. ibidem c. 1. est *vox significatiua ad placitũ, sinè tẽpore, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta.* Dicitur *vox significatiua*, vt excludantur non significatiuæ; *ad placitum*, vt excludantur signa naturalia: *sinè tempore*; vt excludatur verbum, cuius proprium est significare cum tempore, vt postea explicabimus; *cuius nulla pars, &c.* vt excludatur oratio: *finita*; vt excludatur nomen infinitum; & tãdem additur, *recta*; vt excludantur casus obliqui. Ex quo constat, Arist. in præsenti definisse nomen, in strictissima significatione, in quantùm scilicet potest deseruire propositioni scientificæ, vt supra notabamus. Propter quod excludit à ratione nominis propriè dicti terminos complexos, infinitos, syncategorematicos, & obliquos; qui omnes, sicut secũdùm quid tantùm appellantur termini, ita etiam secundùm quid tantum possunt dici nomina.

Verbum etiam ex eodem Arist. c. 2. est *vox significatiua ad placitum, cum tempore, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta; & est semper eorum, quæ de altero dicuntur nota.* Priores particulæ, scilicet, *vox significatiua ad placitũ, cuius nulla pars separata significat*; ex dictis notæ sunt; vt autẽ intelligatur, quæ sequitur, scilicet, *cũ tempore*; obseruandum est non esse idem, *significare tempus, connotare tempus*, & *significare cum tempore.* Illud ergo dicitur significare tempus, quod impositum est ad significandum tempus, vel aliquam partem eius; vt *annus, dies, tẽpus, &c.* Illud verò dicitur connotare tempus, quod significat aliquid inferens, & concernens aliquod tempus, ex eo quòd determinato tempore fieri soleat; vt *Cœna, prandiũ*, & similia. Illud autem dicitur significare cum tempore, quod significat quasi in actu exercito aliquã actionem, vel passionem, quæ fiũt in tempore, prout in illo fiunt; vt *currit, vincit, &c.* Primum, & secundum conueniunt nomini; tertium verò soli verbo, & participio; & ita per illam particulam, *cum tempore*, differt verbum à nomine; per vltimam verò, scilicet, *est eorum, quæ de altero dicuntur nota*, differt à participio, quod licèt significet cum tempore; nunquam tamen potest esse copula propositionis, seu vnio, & nota extremorum, quæ in illa coniunguntur.

Additur etiam in definitione, *finita*, vt excludantur verba infinita, vt *non currit*, & similia; nam vt rectè ait Arist. ibidem tam nomina, quàm verba infinita non habẽt determinatam significationem; vtpotè quæ tam enti, quàm non enti possunt conuenire. Tandem additur, *recta*, vt excludantur alia tempora, & modi, præter præsens indicatiui; cùm enim ibi Arist. loquatur de verbo, quod per se potest enuntiare veritatem independenter ab alio; ideo solùm præsens indicatiui modi appellat verbum; quia alia tempora dependenter ab illo enuntiant veritatem; inde enim

enim hæc propositio de præterito, *homo cucurrit*, est vera: quia aliquando de præsenti fuit vera: & idem est de futuro, vt de se patet.

CAPVT II.

De Oratione.

ORatio ex Arist. vbi supra cap. 4. est *vox significatiua ad placitum, cuius aliqua pars separata significat*, vt homo albus. Dicitur *vox significatiua ad placitum*, abstrahēdo ab hoc, quòd sit vna, vel plures, & in hac particula conuenit oratio cum nomine, & verbo; differt verò ab illis, per aliam subsequentem: scilicet, *cuius aliqua pars separata significat*. Vbi notandum est cum D. Thom. super hunc locum lect. 6. quòd, *significare*, sumitur hìc ab Arist. in rigore, vt scilicet conuenit termino categorematico, & distinguitur à *cōsignificare*, quod est proprium syncategorematici: idque declarauit translatio antiqua, dum vertit. *Oratio est vox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est*. Quò fit, vt ad rationem orationis sufficiat, vnam eius partē esse terminum categorematicum: ac proinde hę sunt verę orationes, *omnis homo, nullus equus, &c.* iuxta quod intelligendum est, quod supra in præambulis diximus, scilicet orationem esse plures voces diuersa significantes: non enim est sensus quamlibet debere propriè significare; sed sufficit, si vna significet, & alia consignificet, vt explicatum est.

Diuiditur oratio ab Arist. ibidē in enantiatiuā, & non enantiatiuā. Enūtiatiua est illa, quæ aliquid affirmat, vel negat; & hæc nomine incōplexo appellatur propositio, quę semper fit per verbum indicatiui modi; vt cùm dicitur, *homo est animal*. Non enuntiatiua est illa, quæ nihil affirmat, vel negat; sub qua comprehenduntur omnes orationes, in quibus non reperitur veritas, vel falsitas; siue illæ sint imperfectæ, vt communiter appellāt Doctores eas, quæ nō generant perfectum sensum, nec relinquunt animum audientis quietum; vt homo albus, & orationes subiunctiui, & infinitiui modi: siue sint orationes perfectæ intra limites non enūtiatiuarū, quales sunt eæ, quæ generāt perfectū sensum, & relinquunt animū audientis quietum; cùm tamen nihil enuntient; vt sunt orationes imperatiui, & optatiui modi.

Sub oratione etiā nō enuntiatiua cōprehenduntur tres modi sciēdi, supra explicati: nā quamuis duo priores possint appellari orationes imperfectæ, eoquòd secūdùm se, & præcisis alijs non relinquant animum audiētis quietum; tertius verò sit oratio perfecta; cùm generet perfectū sensum: omnes tamen cōueniūt in hoc, quod est esse orationes nō enuntiatiuas; cùm in eis nulla reperiatur veritas, vel falsitas. Quod quidē de definitione testatur expressè Arist. vbi supra c. 5. dicēs. *Etenim hominis definitio, nisi est, aut erat, aut erit, aut eiusmodi quidquam addatur, nondum est oratio enūtiatiua*. De diuisione etiam idem constat: nam aliàs diuisum

intraret diuisionem, esset que simul ignotum, & pars modi sciẽdi, quod est absurdum. Et tandem de argumentatione (de qua tamen poterat esse difficultas, eo quòd componatur ex propositionibus) idem dicendum est, nimirum ipsam, formaliter vt est ratiocinatio, & discursus, non esse orationem enuntiatiuam; cùm in discursu non sit veritas, vel falsitas: cuius signum est, consequentiã, propriè loquendo, non dici veram, vel falsam; sed bonam, aut malam.

Dices: plures orationes imperfectæ sunt termini complexi; quomodò ergo fieri potest, vt idem sit sub genere termini, & orationis; si terminus, & oratio non sunt inter se subordinata: ex eo enim quòd planta, & animal sunt genera non subordinata, repugnat aliquid simul cõtineri sub vtroque. Quòd autem terminus, & oratio sint genera nõ subordinata, manifestũ est: nam vel terminus continetur sub oratione, vel oratio sub termino, nõ primũ, quia iam omnis terminus esset oratio, quod constat esse falsum: neque secundum, quia iam terminus contineret sub se orationem, & consequenter propositionem; ac proinde prædicaretur de illis, quod est absurdum: ergo idem non potest esse simul terminus, & oratio.

Valdè torquentur aliqui hoc argumento; sed certè non habet vim si intentiones istæ rectè perpendãtur. Respondetur ergo concedẽdo, terminum non esse genus respectu orationis, neque è contra, vt per se patet, & conuincit argumentum: inde tamẽ solùm sequitur, eandem rem non posse essentialiter contineri sub vtroque; neque amplius probat exemplum ibi adductum. Hoc autem non contingit in præsenti: nã secundæ intentiones constitutiuæ termini, & orationis sunt quædã accidentia rationis, quæ accidentaliter cõueniunt vocibus ab operatione intellectus; atq; ita eadem entitas realis istarum vocum, *homo albus*, denominatur oratio à secunda intentione significationis: deinde totum hoc coniunctum ex vocibus, & significatione, quod dicitur oratio, denominatur terminus cõplexus ab alia secunda intentione, ratione cuius cõsideratur intra propositionẽ: & ita id, quod essentialiter sunt voces, accidentaliter est oratio; & id, quod essentialiter est oratio, accidentaliter est terminus cõplexus, quod non solũ nõ repugnat, sed per sæpè cõtingit, vt patet in entibus realibus: nã homo accidentaliter denominatur extensus à quantitate; & totũ coniunctũ ex homine, & quantitate rursus denominatur accidẽtaliter album ab albedine; ac proinde eadẽ entitas hominis accidentaliter continetur sub quãtitate, & qualitate, quæ sunt diuersa genera inter se non subordinata: sic ergo in præsenti eadẽ entitas illarum vocum accidentaliter tantùm continetur sub termino, & oratione, vt explicatum est.

Secũdò obijcies: oratio, quæ est manifestatiua ignoti, necessariò debet generare perfectũ sensum, & relin-

relinquere quietum animum audientis: ergo vel definitio, & diuisio nõ sunt orationes manifestatiuæ ignoti, vel sunt orationes perfectæ.

Respondetur, aliud esse manifestare ignotum: aliud verò id, quod communiter Doctores appellant, generare perfectum sensum: ad hoc enim opus est verbo copulante ea, quæ habent rationem agentis, & patiẽtis in oratione, quod licèt interdum fiat absque enũtiatione, vt quando precãdo dicimus. *Miserere mei Deus*, tamen nunquã fit absque verbo, vt per se patet. At verò explicare ignotũ est afferre distinctè ea, quæ confusè in illo continebantur; & ideò quando ignotum non continet verbum, vt contingit in incomplexo; ad ipsum explicandum non requiritur aliquod verbum: sed sufficit adducere genus & differentiam definiti, vel membra diuidentia diuisi. Quò fit, vt quamuis de definitione, & diuisione propriè dicatur esse manifestatiuas ignoti; non tamen generare perfectum sensum, aut relinquere quietum animum audientis; quia in se nullum includunt verbum. Et hoc sensu appellantur à Doctoribus orationes imperfectæ.

Igitur de modis sciendi, qui, vt vidimus, sunt orationes non enuntiatiuæ, & pertinent ad institutum dialecticum, supra egimus. De alijs verò orationibus nõ enuntiatiuis, vt sunt, quæ fiunt in optatiuo, imperatiuo, aut alijs similibus modis, nihil est in pręsenti disputãdum; quia vt inquit Aristot. cap. 4. citato: *Cæteræ igitur orationes missæ fiant, quoniam artis Rhetoricæ, vel Poeticæ magis propria est, earum consideratio, enuntiatiua autem præsentis est inspectionis.* Et ideò in sequẽtibus de propositione disseremus.

CAPVT III.

De propositione in communi, & eius diuisionibus.

PRopositio solet definiri sic, *est oratio verum, vel falsum significans.* Quæ definitio solùm est descriptiua; nam veritas, & falsitas sunt passiones propositionis, vt infra dicemus. Et ideo essentialis, & quidditatiua definitio est, quam tradit Aristot. loco citato, scilicet, *propositio est oratio enuntiatiua.* Cuius definitionis intelligentia satis constat ex dictis cap. præcedenti, neque indiget noua explicatione.

Diuidit autem statim Aristot. propositionem, dicens, *est itaque vna prima enuntiatiua oratio, affirmatio, deinde negatio, cæteræ verò omnes coniunctione sunt vnæ.* Quibus verbis, notat optimè D. Thom. lect. 8. duas diuisiones propositionis sub breuiloquio posuisse Aristotelem. Prima est, qua diuiditur propositio in simplicem, & cõpositam; seu categoricam, & hypoteticam. Secunda est subdiuisio præcedentis, qua scilicet propositio categorica diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam.

Ad primam ergo diuisionem deuenien-

ueniendo: propositio simplex, seu categorica est, quæ constat subiecto, & prædicato, tanquam partibus principalibus, & copula tanquam vnione, vt *homo est animal*. Pro cuius intelligentia sciendum est, aliquando contingere, quòd subiectum sit vnica tantùm dictio, vt in exemplo adducto; aliquando vna oratio, vt *homo albus disgregat visum*, aliquando etiam est vnica propositio, vt *homo qui est iustus, diligit Deum*. Hæc autem non obstant, quominùs dictæ propositiones sint categoricæ: nam illa integra propositio habet vicem subiecti, quia implicatur in illo; & proptereà vocatur copula implicationis, dicitur etiã copula minùs principalis: quia ex illa non attenditur veritas, vel falsitas propositionis, sed ex secunda, quæ propterea appellatur principalis. Et idem dicẽdum est de hac propositione, *homo est animal, est propositio*, & similibus: quia ibi illa prima propositio gerit vicẽ subiecti, atque ideò tota est propositio categorica. Vbi tandem nota, quòd quandocumque in propositione categorica nõ explicatur prædicatum, id non est: quia revera talis propositio careat prædicato, sed quia est clausum in verbo, vt cũ dicitur, *homo disputat*, sensus est, homo est disputans. Maneat ergo illã esse propositionẽ categoricã, quæ cõponitur ex subiecto, & prædicato tanquam partibus, quod sufficiẽter explicuit Arist: eã appellando absolutè vnã, seù simplicem.

Propositio verò hypotetica, seu cõposita est illa, quæ cõstat ex propositionibus tanquã partibus principalibus aliqua vnione vnitis, vt *Magister docet, & discipulus audit*, de qua agemus cap. seq. Nunc autẽ videndũ est, quæ sit ista diuisio, aliqui enim contendunt esse generis in species, sed immerito; tum, quia id repugnat Aristot. in verbis adductis, vbi propositionem categoricam simpliciter appellat vnam; hypoteticam verò vnam tantùm coniunctione, seu secundùm quid; tum etiam, quia est cõtra D. Thom. ibid. & opusc. 48. tract. de enuntiatione, c. 6. vbi probat esse analogi in analogata. Idq; facilè suadetur; quia *enuntiare*, in quo sita est essentia propositionis, secundùm quid tantùm conuenit hypoteticæ, non enim vnam propositionem de alia prædicat, sicut categorica prædicat prædicatum de subiecto, in quo consistit propria ratio enuntiationis, sed tãtùm vnit inter se propositiones categoricas, quòd est vmbra quædam, & similitudo propriæ enũtiationis: ergo dicta diuisio solùm est analogi in analogata. Videatur Mas. 2. Periher. c. 1. q. 5.

Veniamus ad secundã diuisionẽ, qua propositio categorica diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam. Quid autẽ vnaquæq; sit, satis exprimunt ipsi termini; nam affirmatiua est, quæ iungit prædicatũ cum subiecto, & respondet iudicio intellectus, prout appellatur compositio: negatiua verò est, quæ prædicatũ à subiecto remouet, & correspondet iudicio, prout appellatur diuisio.

Quæ diuisio propositionis verè est generis in species, quidquid dicant Sot. & alij; sic enim docet expresse D. Tho. cum Aristot. locis citatis, & defendunt communiter Doctores; videatur Masius vbi supra q. 4.

Fundamētum est: quia affirmatiuum, & negatiuū diuidunt enuntiationem formaliter, quatenus est enuntiatio: ergo sunt differentiæ per se, & essentiales; & ex consequenti constituunt veras species. Probatur antecedens; tū, quia vnū de alio dicere, in quo cōsistit enuntiatio, formaliter fit, vel applicādo vnum alteri, in quo consistit affirmatio: vel remouēdo vnum ab altero, in quo consistit negatio: tum etiam, quia istæ differentiæ, ita inter se pugnant, vt nunquam in eadē propositione inueniantur, quod tamen nō contingit in veritate, & falsitate: potest enim vna propositio transire de vera in falsam; non tamē de affirmatiua in negatiuam, quod signum manifestum est affirmatiuum, & negatiuum esse differentias essentiales propositionis: veritatem verò, & falsitatem, quædam accidentia illius. Ex quo tandem fit, diuisionem propositionis in veram, & falsam tantùm esse subiecti in accidentia.

Vt autem alias diuisiones propositionis cognoscamus, notādum est, quòd sicut in substantia corporea, v. g. homine, quatuor reperiuntur, scilicet forma, materia, quantitas, & qualitas; sic suo modo intellectus eadem quatuor in propositione distinguit. *Forma* ergo est vnio illa prædicati, & subiecti secundùm affirmationem, vel negationem: de qua satis constat ex dictis. *Materia* verò est habitudo prædicati, & subiecti, antecedens ipsam vnionem, quæ fit per enuntiationem. *Quantitas* est illa magnitudo, secūdùm quam propositio dicitur vniuersalis, seu particularis. Et appellatur quantitas: quia sicut ratione quantitatis realis res sunt magnæ, aut paruæ; ita propositio ratione talis magnitudinis est vniuersalis, vel particularis. Tandem *qualitas* propositionis est illa, secūdùm quā dicitur vera, vel falsa: quia veritas, & falsitas, sunt quasi passiones propositionis, vt diximus.

Porrò materia propositionis est triplex, sicut triplex est habitudo, quā potest habere prædicatum respectu subiecti. Alia naturalis, quādo scilicet prædicatū est de essentia, vel propria passio subiecti: alia contingens, quando scilicet prædicatum est accidens commune respectu subiecti: tunc enim contingēter se habet ad illud; vtpote quod non nascitur ex intrinseca natura eius; & alia remota, quando scilicet prædicatū repugnat subiecto. Vbi aduertendum est, manente eodem prædicato, & subiecto, semper manere eandē materiā propositionis; quantūuis ipsa varietur penès affirmationē, vel negationē, vniuersalitatem, vel particularitatē; aut veritatē, vel falsitatē. Cuius ratio est, quia semper manet illa habitudo extremorū, quæ consideratur ante ipsam actualē prædicationem. Et

ideò istæ propositiones sunt in materia naturali, *homo est animal, homo non est animal*, & hæ in materia contingenti: *Omnis homo est albus, aliquis homo non est albus*, & hæ in materia remota, *homo est lapis, homo non est lapis.*

His explicatis: primò diuiditur propositio ratione materiæ in necessariam, cõtingentem, & impossibilem. Necessaria est, quæ enuntiat rem, quæ aliter se habere non potest: cõtingens, quæ aliter se habere potest: impossibilis verò est quæ enuntiat rem, quæ sic se habere non potest. Quò fit, vt non sint idem propositionem esse in materia naturali, & esse necessariam: siquidem hæc, *homo non est animal*, est in materia naturali; & tamen est impossibilis. Similiter non sunt idem propositionem esse in materia remota, & esse impossibilem: nam hæc, *homo non est equus*, est in materia remota; & tamen est necessaria. Quod vt plenè percipiatur, obseruanda est sequens regula, quòd scilicet in materia naturali omnis propositio affirmatiua est necessaria; negatiua verò impossibilis: in materia autem remota omnis propositio negatiua est necessaria; affirmatiua verò, impossibilis: at in materia contingenti, tàm affirmatiua, quàm negatiua semper manent contingentes.

Secundò diuiditur propositio ratione quantitatis in vniuersalẽ, indefinitam, particularẽ, & singularem. Vniuersalis est, cuius subiectũ est terminus communis signo vniuersali affectus, vt *omnis homo est animal, nullus homo est animal*. Indefinita est, cuius subiectum est terminus communis nullo signo affectus, quæ si fuerit in materia naturali, & remota, æquiualet vniuersali; si verò fuerit in materia contingenti, æquiualet particulari. Particularis est, cuius subiectum est terminus communis signo particulari affectus, vt *aliquis homo est animal*. Et tandem singularis est, cuius subiectum est terminus singularis, siue sit determinatus, vt *Petrus*, siue demonstratiuus, vt *hic homo*, siue ex suppositione, vt *Filius Mariæ Virginis.*

Hinc fit, ad quãtitatem cognoscendam respiciẽdum esse subiectũ, & non prædicatum: si enim subiectum, est terminus singularis; prædicatum verò cõmunis, vt *Petrus est animal*, propositio est singularis; si verò è contra, subiectum sit terminus cõmunis signo vniuersali affectus; prædicatũ verò terminus particularis, vt *omnis homo est aliquod animal*, propositio est vniuersalis. Ratio autem huius est: quia quantitas, quæ est accidens reale, oritur ex composito reali ratione materiæ: vnde cùm subiectum in propositione habeat rationem materiæ respectu prędicati, ex illo pẽsanda est quantitas propositionis, quæ est accidens rationis.

Tertiò diuiditur propositio ratione qualitatis in veram, & falsam. Propositio vera est, quæ dicit rem sicuti est in se; falsa verò, quæ rem aliter ac est in se enuntiat. Ad qua-

qualitatem etiã propositionis pertinet esse modalem, exceptiuam, exclusiuã,&c. vt infra videbimus.

CAPVT IIII.

De propositionibus hypotheticis.

QVid sit propositio hypothetica, diximus cap. præcedenti; nunc autem explicanda sunt membra diuidentia, quæ sub illa continentur. Diuiditur ergo à D. Tho. opusc. citato cap. 14. in copulatiuam, disiunctiuam, & conditionalem: ad quam, vt expresse ibidem inquit, reducuntur rationalis, & causalis, & si quæ sunt aliæ huiusmodi.

Copulatiua est illa, cuius partes principales vniuntur coniunctione copulatiua, quales sunt, *&*, *ac*, *nec*, & similes, vt si dicas. *Homo est rationalis, & equus est binibilis, neque homo est lapis, neque equus est risibilis, &c.* Ad veritatem autem copulatiuæ requiritur, quòd vtraque pars sit vera; ad falsitatem verò, quòd vtraque, vel altera sit falsa. Vt autem sit posibilis, non sufficit vtramque partem esse possibilem, sed requiritur etiam vt sint composibiles; hæc enim propositio, *Petrus loquitur, & non loquitur*, constat partibus, quarum quælibet seorsim est posibilis: quia tamen sunt inter se incomposibiles, ideò tota propositio dicenda est imposibilis.

Disiunctiua est illa, cuius partes principales vniuntur cõiunctione disiũctiua, quales sunt, *vel*, *aut*, *siue*, & similes: vt si dicas, *vel Petrus loquitur, vel sedet.* Tunc autẽ propositio disiunctiua est vera, quando altera pars est vera; & tunc falsa, quando vtraque pars est falsa.

Est tamen difficultas, an etiam sit falsa, quando vtraque pars est vera: quòd enim sit falsa, tradit expresse D. Thom. loco citato, & docent communiter Dialectici. Aliũde autem videtur asserendum esse veram; si enim ad id sufficit veritas vnius partis: ergo melius sufficiet veritas vtriusque, quandoquidem duę veritates se impedire non possunt.

Respondetur, cõiunctionem disiunctiuam sumi posse dupliciter: primò propriè, & in rigore disiunctionis, quomodò virtualiter continet propositionem exclusiuam, & reddit hunc sensum: alterum tãtùm istorum est verum; sicquè satis apparet, propositionem disiunctiuam esse falsam, cuius vtraque pars est vera; in qua proprietate, & rigore loquuntur D. Thom. & Dialectici. Secundo verò modo solet interdum sumi coniunctio disiunctiua, non in rigore disiunctiuo, sed vt valet idem, ac *saltem*, vel *ad minus*, & tunc reddit hunc sensum: vnum saltem istorum est verum, quomodò satis patet ad veritatem disiunctiuæ non obesse, quòd vtraque pars sit vera.

Propositio conditionalis est illa, cuius partes principales vniuntur media particula, *Si*, aut alia cõsimili, v.g. *Si Petrus disputat, loquitur*

tur, *si equus est rationalis, est risibilis*, & aliæ huiusmodi. In quibus: quia simul etiam sunt argumentationes, vt supra in præambulis vidimus; ideò vna oratio, seu propositio categorica vnitur alteri, per modum cuiusdam consecutionis, atque ita prima appellatur antecedens, secunda verò, consequens. Quod etiã proportionabiliter inuenitur in propositione hypotetica rationali, & causali: & propterea sub conditionali comprehenduntur à D. Thom. vt supra vidimus. Est autem propositio rationalis, cuius partes principales vniũtur mediâ particula, *ergo* vel *igitur*, vt si dicas, *Petrus ambulat, ergo mouetur*. Causalis verò est, cuius partes principales vniuntur media particula, *quia*, aut alia cõiunctione causali, vt cùm dicitur, *quia ignis est, calor est*.

Dices: quomodo eadem oratio potest esse simul argumentatio, & propositio, cùm hæc essentialiter sit oratio enuntiatiua; cui proinde conuenit esse veram, vel falsam: illa verò contineatur sub oratione non enuntiatiua; cui consequenter solum potest cõuenire esse bonam, vel malam, vt supra diximus?

Respondetur, quòd sicut propositio hypotetica secundũ quid tantùm participat rationem propositionis, ita secundùm quid tantùm est enuntiatio; & secundùm quid tantùm dicitur affirmatiua, vel negatiua vera, vel falsa, &c. cui enim secundùm quid conuenit aliqua essentia, secundùm quid etiam conueniunt, quæ talem essentiam comitantur. Non est autem inconueniens, vt id, quod simpliciter est in vno genere, secundùm quid pertineat ad aliud, cuius aliqualem rationem participat. Et sic contingit in præsenti: quia enim particulæ conditionales, causales, & rationales simpliciter sunt notæ illationis, simpliciter constituunt argumentationes, quæ sunt orationes non enuntiatiuæ; & prout sic dicuntur bonę, vel malę: quia verò ibi etiam interuenit quidam modus enũtiationis, saltem virtualiter: ideò tales orationes secundùm quid participant rationem propositionis, & prout sic dicuntur veræ, vel falsæ. Videatur Huertos hìc cap. 5. q. 19. art. 1. ad 4.

Igitur ad hãc veritatem istarum propositionum, generaliter requiritur, vt categorica, quæ dicitur consequens, sequatur ex alia, quæ est antecedens; seù quòd consecutio sit bona: hoc tamen non sufficit in omnibus: nam ad veritatem rationalis, etiam est necessarium, vt ipsum antecedens sit in se verum, defectu cuius hæc est falsa, *equus est homo, ergo est animal*. Ad veritatem autem propositionis causalis vltra requiritur, quòd antecedens sit etiam causa consequentis, defectu cuius hæc est falsa, *quia homo est risibilis, est rationalis*. At verò, vt propositio cõditionalis sit vera, sufficit illationem esse bonam, quãuis antecedens, & consequens sint falsa: & ideò, vt benè inquit Diuus Tho. opusc. citato c. 8 hæc est vera,

si im-

si immobile currit, immobile mouetur, hæc autem falsa, *si homo est albus, homo est musicus*. Vnde etiam emanauit commune dictum, quòd conditionalis nihil ponit in esse.

Non est autem hoc loco prætereũdum id, quod ex communi Dialecticorum doctrina notant rectè Didacus Albar. l. 2. de auxilijs disp. 7. & alij Theologi Thomistæ, scilicet, propositionem conditionalem posse dupliciter sumi: primo in rigore consequentiæ, ita vt dictio, *Si*, accipiatur propriè illatiuè, & tunc ad veritatem illius sufficit, & requiritur, vt consequentia secundũ se sit bona, scù quòd ex ipsa natura antecedentis, circumscriptis alijs, sequatur consequens, siue ipsum antecedens, & cõsequens sint in se vera, vel falsa, siue possibilia, aut impossibilia, siue necessaria, aut contingentia. Qua ratione D. Thom. 1. p. quæst. 25. art. 3. ad 2. & alibi sæpè affirmat, hanc propositionem esse veram, *Si Deus vult peccare, peccabit*, sicut est ista, *si homo est asinus, habet quatuor pedes*. Quia autem consequentia, quæ secundùm se est bona, semper est bona, & consequenter necessaria: & quæ secundũ se est mala, semper est mala, & consequenter impossibilis, ideò omnis cõditionalis illatiua vera, est necessaria: omnis autẽ falsa, impossibilis: ac proinde nulla datur conditionalis illatiua contingens. Quæ est expressa doctrina Angelici Doctoris opusc. citato, & lib. 7. Metaphysicæ lect. 13. Petri Hispan. tract. 1. Summul. cap. 17. Soti, & aliorum Dialecticorum ibidem.

Secundo modo potest sumi illa dictio, *Si*, concomitanter, ita scilicet, vt importet concomitantiam antecedentis, & consequentis propositionis conditionalis fundatam, non quidem in bonitate illationis secundùm se, sed supposita aliqua promissione, aut proposito, vel alia causa, ratione cuius, posito in esse antecedenti, poneretur etiã consequens, vt patet in his conditionatis. *Si pro me apud Regem intercesseris, dabo tibi equum, si heri venisses in domum amici, cœnasses cum illo*, & similibus. In quibus quamuis verè intercedat aliqua illatio, & consecutio (hæc enim est inseparabilis à propositione conditionali, vt diximus) tamen talis consequentia non est secundùm se bona, & necessaria, ita vt ex vi antecedentis præcisè sumpti sequatur consequens, sed fundatur in aliqua promissione, aut proposito, ratione cuius ad positionem antecedentis sequitur consequens, vt dictum est.

Ad veritatem autem propositionis conditionalis hoc modo sumptæ sufficit, & requiritur, vt verè existat à parte rei fundamentum illius concomitantiæ antecedentis, & consequentis, vt patet in exemplis adductis. Ad hoc enim vt verè quis dicat. Si pro me apud Regem intercesseris, dabo tibi equum, necessarium est tunc adesse propositum dandi equum etiamsi postea, mutato consilio,

nea

non impleatur promissum. Quòd si promittens non habuit tale propositum, propositio fuit falsa, etiã si postea, facta apud regem intercessione, donetur equus, quod etiã patet in alio exemplo; & conuincitur manifestè in iuramentis promissorijs sub conditione. De quo videri potest D. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 7. ad 1.

Tãdem circa propositiones hypotethicas obseruandum est, tunc esse affirmatiuas, quando principalis earum copula affirmatur, siue partes ipsæ sint affirmatæ, siue negatæ: istæ enim sunt affirmatiuæ. *Si homo est animal, est sensibilis: si homo non est animal, non est sensibilis.* Tunc autem sunt negatiuæ, quando principalis copula negatur, siue partes sint affirmatæ, siue negatæ: vt *non si Petrus mouetur, currit, non si Petrus non mouetur, non currit.*

Loquendo autem de vniuersalitate, aut particularitate, Dialectici communiter fatentur, propositiones hypotethicas ratione sui non habere quantitatem. Cùm enim hæc in propositionibus sumatur ex subiecto, vt supra vidimus: hypotethicæ autem nõ componantur ex subiecto, & prædicato, vt patet: inde fit ipsas propriè non esse vniuersales, aut particulares. Propter quod etiam inter eas solùm attenditur oppositio contradictoria, quæ fit præponendo negationem toti propositioni, ita vt cadat supra copulam principalem, vt magis constabit ex dicendis.

Multa alia solent aliqui tractare de propositionibus hypotethicis: sed quia istæ secundùm quid participant rationem propositionis, ex quadam similitudine ad cathegoricas, vt supra dicebamus, ideò quidquid de his dictum fuerit, facilè poterit, seruata proportione, illis applicari: atque ita solùm restat agẽdum de propositionibus cathegoricis. Quia autem inter has propositiones, longè faciliores sunt eæ, quæ nullo afficiuntur modo; & propterea appellantur simplices, ad distinctionem aliarum modificatarum difficiliorum, nempè modalium, exclusiuarum, reduplicatiuarum, & similium: ideò illarum proprietates priùs explicãdæ sunt, per quod additus patefiet ad istas cognoscendas.

CAPVT V.

De oppositione propositionum simplicium.

SIcut ex habitudine, quam vnus terminus in propositione dicit ad alterum, resultant variæ eorum proprietates, scilicet suppositio, appellatio, &c. ita ex comparatione vnius propositionis ad aliã resultant quædam earum passiones, nempè oppositio, æquipolentia, & conuersio; de quibus in hoc, & sequenti capite agendum est. Ex quo patet nunc nõ esse sermonem de oppositione reali rerum, qualis est ea, quæ versatur inter calorem, & fri-

& frigus:nam de hac agitur in post prædicamentis,neque similiter de oppositione terminorum, de qua actum est iam supra lib. 1.c.4. sed tantùm de oppositione, quæ inter propositiones inuenitur.

Hæc ergo oppositio,vt colligitur ex Arist. 1.Periher.c.4. *Est affirmatio,& negatio eiusdem de eodem*,siue *repugnantia inter propositionem affirmatiuam, & negatiuam eiusdem prædicati,& subiecti.* Ex qua definitione, si formaliter intelligatur,vt debet intelligi,inferuntur plura requisita ad oppositionem.

Primum est,vt copula principalis in vna sit affirmata,in alia verò negata:nam ex illa attenditur affirmatio, vel negatio propositionis:& propterea istæ non opponũtur. *Petrus,qui disputat, loquitur. Petrus,qui non disputat,loquitur.*

Secundò requiritur, vt in vtraque maneant idem prædicatum, & subiectum,in nomine,in re significata,in integritate,in tempore, & in loco:nam hęc omnia significantur per ly *eiusdem de eodem*: & ideò non oportet illa exprimere.

Defectu eiusdem nominis hę nõ opponuntur. *Angelus est Dei, Angelus non est Deus, homo est albus, homo non est albedo.* Defectu eiusdem rei significatæ istæ non opponuntur, *canis latrat, canis non latrat*,si in prima fiat suppositio pro latrabili,in secunda verò pro cœlesti: quod semper contingit in terminis æquiuocis, quando supponunt pro diuersis significatis.

Defectu integritatis illæ propositiones non opponuntur, in quarum altera deficit aliqua pars, vel modus prædicati, aut subiecti,quæ tamẽ erant in alia:itaquè quidquid ponitur à parte subiecti,vel prædicati in vna propositione, siue sit casus obliquus, aduerbium, copula implicationis,aut quid simile, debet etiam poni in alia,vt sit oppositio. Excipiuntur tamen signa,quę afficiunt totam propositionem, & illam reddunt vniuersalem,vel particularem:in quibus aliquando est variatio,vt postea dicemus. Et defectu huius integritatis hę non opponuntur. *Petrus currit, Petrus non currit velociter, omnis equus regis possidetur à rege, aliquis equus non possidetur à rege, omnis homo est omne animal, aliquis homo non est animal,&c.*

Similiter defectu eiusdem temporis hæ non opponuntur. *Petrus disputat, Petrus non disputat*, si pro diuersis temporibus supponant. Et tandem defectu eiusdem loci hæ non opponuntur. *Magister est in aula. Magister non est in aula*, si prima proferatur, dum ille est in aula; secunda verò dum est in Ecclesia.

Quæ omnia hoc vno præcepto comprehendũtur,vt scilicet in oppositione seruentur eædẽ proprietates terminorum, scilicet eadem suppositio,ampliatio, &c. excepta suppositione,quę prouenit à signis afficientibus subiectum: hæc enim aliquando mutatur:semper tamen debet

debet seruari eadē suppositio simplex, vel realis completa, vel incompleta, &c.

Oppositio autem hoc modo explicata est multiplex: alia dicitur contradictoria; alia contraria, & alia subcōtraria: quibus etiam solet adiungi subalterna. Oppositio contradictoria inuenitur, quando vna propositio est vniuersalis, & alia particularis: contraria autem, quando ambæ sunt vniuersales: subcontraria verò, quando ambæ sunt particulares: in quibus omnibus oppositionibus, altera propositio debet esse affirmatiua, & altera negatiua: hoc enim est de ratione propriæ oppositionis, vt patet ex definitione explicata. Et ideò oppositio subalterna, quę scilicet versatur inter propositiones, quarum vna est vniuersalis, & alia particularis; ambæ verò affirmatiuæ, vel negatiuæ, non est propriè oppositio; cùm non sit affirmatio, & negatio. Potest tamē secundùm quid appellari talis; quia est inter propositiones habētes diuersam quātitatem. Dicitur verò subalterna: quia particularis continetur sub vniuersali: propter quod etiam hęc appellatur subalternans; illa verò, subalternata. Quę omnia patent in sequenti figura.

Vt

Vt autem materia hæc omnino comprehendatur, aliqua obseruanda sunt. Primum est, quòd quando subiectum est terminus cōmunis, & supponit personaliter, seu realiter; requiritur ad oppositionem contradictoriam, vt vna propositio sit vniuersalis, & alia particularis, sicut patet in exemplo posito; si verò subiectum sit terminus singularis, vel communis supponens copulatè, simpliciter, aut confusè; tunc debet manere in vtraque inuariatum, nulla mutata quantitate. Et ideò istæ sunt contradictoriæ. *Petrus currit, Petrus non currit, omnes Apostoli sunt duodecim, omnes Apostoli non sunt duodecim, ad equitandum requiritur equus, ad equitandum non requiritur equus, homo est species, homo nō est species, &c.* Si autem mutaretur quātitas, non essent contradictoriæ, vt si dicas. *Omnes Apostoli Dei sunt duodecim, aliqui Apostoli Dei non sunt duodecim.* Huius autem rationem tangit optimè D. Tho. opusc. 48. tract. de enuntiatione cap. 8. cùm enim cōtradictio sit maxima oppositionum, teste Arist. 10. Metaphysicæ c. 7. ac proinde nullum possit habere medium; consequens est, vt sit totalis remotio affirmationis, per negationem. Quare, quia vniuersalis affirmatiua totaliter remouetur per negatiuam particularem; sicut negatiua vniuersalis per particularem affirmatiuam, quando subiectum est terminus cōmunis, & supponit personaliter; ideò in tali casu contradictio fit mutata quantitate. Quia verò, quando subiectum est terminus singularis, vel communis supponens copulatè, simpliciter, aut confusè; si tūc mutaretur quantitas propositionis, affirmatio non taliter remoueretur per negationem, vt patebit consideranti exempla adducta; ideò, vt inter similes propositiones maneat contradictio, debet manere eadem quātitas, vt explicatum est.

Secundò obseruandum est, in signis mixtis ex vniuersali, & particulari esse etiam suo modo oppositionem; quia enim alia sunt magis vniuersalia, vt *vterque*, & *neuter*, alia magis particularia, vt *alter*, & *alter non*; ideò *vterque*, & *neuter* opponuntur contrariè, *neuter* verò, & *alter*, & similiter, *vterque*, & *alter non* opponūtur contradictoriè, *alter* verò, & *alter non*, subcōtrariè. Eàdem proportione ista cōiunctio, *&*, est signū vniuersale, & coniunctio, *vel*, est signum particulare; & ideò, quando subiectum in propositione est copulatum (vt aiunt) media particula, *&*, debet manere eadem coniunctio in propositione contraria; in contradictoria verò mutanda est in *vel*, verbi gratia, istæ sunt contrariæ. *Petrus, & equus est rationalis, Petrus, & equus non est rationalis*: istæ verò cōtradictoriæ; *Petrus, & equus est rationalis, Petrus, vel equus non est rationalis.* Quòd si in vtraque propositione extremum sit copulatum per *vel*, tunc sunt subcontrariæ, vt *Petrus, vel equus est rationalis, Petrus, vel equus non est rationalis.*

nalis. Hæc autem intellige, quando partes subiecti non copulantur in ordine ad verbum de plurali; tunc enim subiectum ex vi talis verbi supponit copulatim; & sic censetur singulare, vt *Petrus, & Paulus currunt*, propter quod tales propositiones tantùm opponũtur contradictoriè, sicut aliæ singulares: ac proinde non debet mutari quantitas; sed retinenda est eadem coniunctio, &, in sua contradictoria sic, *Petrus, & Paulus non currunt.* Vbi tandem nota in propositionibus, quæ constant terminis numeralibus, scilicet, bis, tria, &c. optimum modum contradicendi esse, præponendo negationem secundæ propositioni: vt si dicas, *bis cantaui Missam, non bis cantaui Missam.*

CAPVT VI.

De legibus istarum oppositionum.

HIs explicatis: aliquæ leges pro vnaquaque oppositione statuendæ sunt, quas asignant communiter Dialectici. Prima pro cõtradictorijs est, in nulla materia posse esse simul veras, aut simul falsas. Ratio est: quia cõtradictio est summa oppositio; cuius proinde nullum potest esse medium, vt dictum est: ergo sicut impossibile est idem simul esse, & nõ esse; ita impossibile est, vt idem simul affirmetur, & omnino negetur de eodem: quod fit per contradictionem, vt patet.

Secunda lex pro contrarijs est, in nulla materia posse esse simul veras; benè tamen simul falsas in materia contingenti. Hoc secundum patet in his propositionibus: *Omnis homo est albus, nullus homo est albus*, quas constat esse falsas. Et ad istud genus materiæ reducuntur propositiones indirectæ, in quibus de superiori prædicatur suum inferius: quia hoc habet rationem accidentis respectu illius; propter quod ibi possunt esse duæ contrariæ simul falsæ: vt cùm dicitur. *Omne animal est homo, nullum animal est homo.* Quod autem in nulla materia posint dari simul veræ; etiam constat: quia aliàs darentur duæ contradictoriæ simul veræ: nam si hæc propositio, *omnis homo est albus*, est vera; etiam particularis sub illa contenta, scilicet, *aliquis homo est albus*, erit vera; sed hæc est contradictoria alterius negatiuæ, scilicet, *nullus homo est albus*: ergo si hæc esset vera, iam darentur duæ contradictoriæ simul veræ.

Tertia lex pro subcontrarijs est, numquam posse esse simul falsas, benè tamen simul veras in materia contingenti. Hoc secundum patet in his, *aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus*, quas constat esse veras. Primum autem probatur ex dictis; quia aliàs etiam sequeretur dari duas contradictorias simul veras: nam si subcontrariæ sunt simul falsæ; earum contradictoriæ erunt necessariò veræ: cùm autem contradictoriæ propositionum particularium sint duæ vniuersales inter se contrariæ; & ex duabus contrarijs simul veris sequantur duæ contradictoriæ simul

mul veræ, vt vidimus; planum fit, ex duabus subcontrarijs falsis colligi duas contradictorias simul veras.

Quarta lex pro subalternis est, vt in materia naturali, si vna est vera, alia etiam sit vera; & idem est de falsitate: in materia verò contingenti vniuersalis potest esse falsa, particularis autem vera; sed non è contra, quæ omnia satis ex se patent.

Contra primam legem plures solent adduci instantiæ, quarum aliquas subijciemus, vt ex earum solutione aliæ facilè dissoluantur. Sit ergo prima: quia hæ sunt contradictoriæ: *Omne album aliqua albedine est album, aliquod album aliqua albedine non est album*, & tamẽ sunt simul veræ, vt patet. ¶ Secunda: quia istæ etiam sunt contradictoriæ. *Omnis hominis alter oculus est dexter, alicuius hominis alter oculus non est dexter*, & tamen constat esse simul veras. ¶ Tertia: quia hæ etiam sunt simul veræ. *Omnis homo seruans omne mandatum Dei, saluabitur, aliquis homo seruans aliquod mandatum Dei, non saluabitur*: quibus tamen nihil deficit ad veram contradictionem. Et idem etiam videtur dicendum de illis. *Omne animal fuit in arca Noe, aliquod animal non fuit in arca Noe*, & alijs huiusmodi: ergo falsa est prædicta regula.

Respondetur ad primam instantiam, casum illum obliquum, *aliqua albedine*, esse partem prædicati, quod in prima propositione affirmatur de subiecto: & ideò in secunda debet negari talis casus. Quod vt fiat, postponendus est ipsi negationi sic, *aliquod albũ nõ aliqua albedine est album*, quomodo constat hanc secundam propositionem esse falsam: quia ratione negationis distribuitur ille casus obliquus, & reddit hũc sensum. *Aliquod album nulla albedine est album.* Ex quo infertur generalis regula pro contradictorijs, scilicet, quòd quando vna est vniuersalis, & alia particularis; terminus, qui in vna distribuitur, non debet distribui in alia; & è contra: ita tamen quòd nullus maneat in vtraque indistributus; aliâs non dabitur vera contradictio; vt patet in exẽplo argumenti; si enim ille casus obliquus, *aliqua albedine*, non postponeretur negationi, maneret in vtraque indistributus; ac proinde nõ esset vera cõtradictio.

Per quod patet ad secundam instantiam: ly enim, *alter oculus*, manet indistributus in vtraque illa propositione: essent autem contradictoriæ, si in secunda diceretur, *non alter oculus*, aut *neuter oculus*, quod idem est. ¶ Vel secundò respondetur, quãtitatem propositionis debere attendi ex casu recto; non verò ex obliquo: & ideò tales propositiones non opponi cõtradictoriè; quia in vtraque *alter oculus* est terminus particularis: opponerẽtur autẽ, si inuariato casu obliquo, mutaretur rectus secundùm quantitatem, dicendo. *Omnis hominis alter oculus requiritur, omnis hominis neuter oculus requiritur.*

Ad

Ad tertiam negandum est, illas esse contradictorias: quia, ly, *omnia mandata*, supponit copulatim in prima propositione; ac proinde, vt verè opponeretur, retinenda erat eadem suppositio in secunda, dicẽdo, *aliquis homo seruans omne mãdatum, &c.* Per quod patet ad alias propositiones ibidem adductas; si enim in vtraque seruetur suppositio completa, prima est falsa; & secunda vera: si verò in vtraque seruetur suppositio incompleta, prima est vera; & secunda falsa: si autem vtraque sumatur in sensu vero, quem potest habere, variatur suppositio de incompleta ad completam; & ita non manet contradictio.

Tandem contra secundam legem obijcies: quia ideò in contradictorijs non possunt ambæ esse simul veræ, vel simul falsæ in quacũque materia: quia in illis propositio affirmatiua totaliter remouetur per negatiuam; sed hoc idem contingit incontrarijs: ergo ipsæ non poterunt esse simul falsæ in quacunque materia. Probatur minor: quia hæc propositio *omnis homo est animal*, totaliter remouetur per hanc, *nullus homo est animal*: siquidem inter eas nullum relinquitur medium.

Respondetur propositionem affirmatiuam vniuersalem præcisè in quantum talem, abstrahendo ab hoc, quod sit in hac, vel in illa materia, non remoueri totaliter per negatiuam vniuersalem: nam inter, *omne*, & *nullum*, mediat, *aliquis*, vt patet; atque ita duæ vniuersales secundùm se verè habent medium, & ex consequenti inter illas non est totalis remotio. Quando vero vniuersalis affirmatiua, & negatiua sunt in materia naturali; tũc ratione materiæ nullũ habent medium: quia non est possibile vtramque vniuersalem esse falsam, si aliqua particularis est vera; quandoquidem eadem ratione, qua verum est aliquem hominem esse animal, verum etiam est ratione materiæ, omnem hominem esse animal. Et propterea dicimus, duas cõtrarias non posse esse simul falsas in materia naturali, benè tamen in materia contingenti.

CAPVT VII.

De æquipolentia, & conuersione propositionum simplicium.

ÆQuipolentia propositionũ idẽ est, ac æquiualentia earum, & contingit, quando duarum propositionum verbis differentium eadem est vis, & sensus; ac proinde potest multipliciter fieri; siquidem istæ omnes sunt æquipolentes. *Cicero est orator, Tullius est orator, homo disputat, animal rationale disputat*, & aliæ similes. Quamuis autem hæc sit in rei veritate æquipolentia; in præsenti tamen solùm agimus de illa, quæ conuenit propositionibus ratione signorum; & ideo cõmuniter definitur sic. *AEquipolentia est eadem vis duarum propositionũ à diuersis signis proueniens:* inuen-

inuentaque est ad obscuras propositiones in clariores resoluendas. Vt ergo propositiones oppositæ reddantur æquipollentes, tria præcepta sunt obseruanda, quæ hoc carmine continentur.

¶ *Præ, contradic; post, contra; præ, postque, subalter.*

Primum est. Ad hoc, vt duæ propositiones cõtradictoriæ fiant æquipollentes, præponenda est negatio subiecto cuiuslibet illarum. Verbi gratia, istæ sunt contradictoriæ: *omnis homo est animal, aliquis homo non est animal*: si ergo primæ præponas negationem dicendo: *non omnis homo est animal*, eandem omninò vim habet, ac secunda, & est illius æquipollens. Similiter, si negationem præponas secundæ dicendo: *non aliquis homo non est animal*, iam redditur æquipollens illi primæ, scilicet, *omnis homo est animal*. Et hoc significat illa prima particula carminis, *præ, contradic*.

Secundum est. Ad hoc, vt duæ propositiones contrariæ reddantur æquipollentes, postponenda est negatio subiecto cuiuslibet earum, vt patet in his: *omnis homo est albus*; *nullus homo est albus*; quæ fiunt æquipollentes, si in prima ponatur negatio post subiectum dicendo: *omnis homo non est albus*; sic enim æquiualet alteri, scilicet, *nullus homo est albus*. Et hoc significat illa particula; *post*; *contra*.

Tertium est. Ad hoc, vt duæ subalternæ fiant æquipollentes, apponendæ sunt duæ negationes cuilibet illarum, vna ante subiectum, & alia post subiectum: quod significant illæ vltimæ particulæ; *præ, postque, subalter*. Exempla facile quisque adducet iuxta dicta, & ideò omittuntur. Pro subcontrarijs verò nullum est præceptum, quia hæ non possunt fieri æquipollentes, etiam si præponatur, vel postponatur negatio, vt consideranti patebit.

Hinc sequitur, illa signa, quæ afficiunt propositiones æquipollentes esse inter se æquipollentia, imò potiori iure, ac ipsæ propositiones: siquidem ab illis prouenit æquipollentia earum. Huiusmodi autem signa comprehenduntur à Dialecticis versibus sequentibus.

¶ *Non omnis, quidam non: omnis non, quasi nullus.*

¶ *Nonnullus, quidam: sed nullus non, valet omnis.*

¶ *Non aliquis, nullus: nõ quidam non, valet omnis*

¶ *Vterque non, neuter: neuter nõ, valet vterque.*

¶ *Non alter, neuter: nõ alter non, est vterque.*

¶ Vltima proprietas propositionum est conuersio, cuius notitia ad artem syllogisticam est summè necessaria, quia media illa syllogismi imperfecti ad perfectos reducuntur. Conuersio ergo est *transmutatio vnius extremi totalis in alterum extremum totale*, scilicet subiecti in prædicatum, &

è contra: vt si dicas, *nullus homo est lapis, nullus lapis est homo.* Ex quo patet, conuersionem, quæ à Dialecticis appellatur, *per contra positionem*, & fit mutando terminos finitos in infinitos, nõ esse propriè conuersionem: siquidem ibi non transmutantur extrema, sed potiùs auferuntur; qua etiam de causa, & quia non est necessaria ad dialecticum institutum, frequenter in præsenti prætermittitur: & ideò illa relicta.

Conuersio est duplex: alia simplex, & alia per accidens. Conuersio simplex (quam Aristot. 1. Priorum, capit. 2. appellat conuersionem in totum) est transmutatio extremorum propositionis, manente eadem quantitate, & qualitate: (per qualitatem intellige, tùm veritatem, vel falsitatem, tùm etiam affirmationem, vel negationem:) quo modo conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, verbi gratia, *nullus homo est equus; nullus equus est homo: aliquis homo est animal; aliquod animal est homo.* Conuersio per accidens (quam Aristoteles ibidem vocat conuersionem in partem,) est transmutatio extremorum propositionis mutata quantitate, non verò qualitate: quo modo conuertuntur vniuersalis negatiua, & vniuersalis affirmatiua, vt *omnis homo est animal: aliquod animal est homo; nullus homo est lapis: aliquis lapis non est homo.* Qui modi conuersionum significãtur à Dialecticis in primo ex duobus illis carminibus.

¶ *Simpliciter, F E C I: conuertitur E V A per acci.*

¶ *ASTO per contra: sic fit conuersio tota.*

Relicto enim secundo propter dicta, sensus primi est, conuersione simplici conuerti vniuersalem negatiuam, & particularem affirmatiuam, quæ significantur per duas literas vocales E. & I. contentas in illa dictione, *F E C I*; conuersione verò per accidens cõuerti vniuersalem negatiuam, & vniuersalem affirmatiuam significatas per vocales E. & A. illius dictionis, *E V A*. Quas literarum significationes declarant illi versus.

¶ *Asserit A, negat E: sunt vniuersaliter ambo.*

¶ *Asserit I, negat O; sunt particulariter ambo.*

Vt autem istæ conuersiones rectè fiant, primò aduertendum est, vt integrum subiectum efficiatur integrum prædicatum, & è contra, aliâs non erit bona consequentia: non enim sequitur, *Petrus videt Paulum*: ergo *Paulus videt Petrum, Petrus est in domo*, ergo *domus est in Petro*: quia ly, *Paulum*, & ly, *in domo*, non sunt integra extrema: debet ergo fieri hoc modo; *Petrus videt Paulum*: ergo *videns Paulum est Petrus*; *Petrus est in domo*; ergo *existens in domo est Petrus.*

Secundò etiam aduertere oportet, vt seruentur omnes proprietates

tates terminorum, excepta suppositione, quæ prouenit à signis: nàm defectu ampliationis non valet: *senex fuit puer*; ergo *puer fuit senex*; sed inferendum est; ergo, *quod fuit puer, est, vel fuit senex*. Similiter defectu suppositionis nō valet; *homo est nomen*: ergo *nomen est homo*.

CAPVT VIII.

De essentia, & speciebus propositionis modalis.

EXplicatis propositionibus cathegoricis, quæ nullo afficiuntur modo, & propterea simplices appellantur; agendum est de alijs cathegoricis modificatis; tùm quia in se habent specialem difficultatem, tùm etiam, quia quātitas, qualitas, oppositio, & æquipollentia aliter inueniuntur in eis, ac in simplicibus, quæ oportet explicare. Cùm autem ex modo deriuetur denominatio propositionis modalis, necessariò præmittendum est, quid sit modus, vt quid sit propositio modalis, cognoscatur.

Modus ergo, vt definit D. Tho. opusc. 40. est *adiacens rei determinatio*; hoc enim significat modificare, idest, determinare, seu restringere. Et ideò multiplex est modus, nàm alius modificat extrema propositionis, & tunc illa fiunt termini restricti, de quibus actum est libro præcedenti: alius verò modificat significationē verbi, vt in hac propositione; *Petrus disputat doctè*; vbi actio disputādi modificatur per illud aduerbium: sed de huiusmodi modis nō agimus in præsenti, quia non habent specialem difficultatē, neque ab eis sumitur denominatio propositionis modalis. Alius ergo est modus, qui determinat, & modificat ipsam compositionem, seu vnionem prædicati, & subiecti, vt cùm dicimus, *Petrum currere est possibile*; & ab huiusmodi modo propositio vocatur modalis, quem si auferas, propositio, quæ remanet, appellatur *deinesse*, seu *officians*.

Huiusmodi autem modi sex possunt enumerari, vt enumerant Diu. Thom. vbi sup. Petr. Hisp. Soto, & alij eius interpretes; scilicet, *verū*, *falsum*, *possibile*, *contingens*, *impossibile*, & *necessarium*. Ex quibus duo priores nihil addunt supra propositiones deinesse, vt Auctores citati notant; nàm idem est dicere, Petrum currere est verum, ac dicere, Petrus currit; & ideò non sunt propriè modi, neque propositiones ex his constantes, propriè modales; sed idem de illis ferendum est iudicium, ac de alijs simplicibus, de quibus hucusque actum est; propter quod in præsenti meritò omittuntur.

Ex alijs quatuor, possibile, & contingens, quantùm ad præsens institutum, idem omninò significant, scilicet id, quod non repugnat esse, atque ita in re tantùm manent tres modi correspondentes tribus materijs propositionum supra explicatis; nàm materiæ naturali correspondet *necessarium*; remotæ, *impossibile*; contin-

genti verò, *possibile*, vel *cõtingens*. Erit ergo propositio modalis, quæ aliquo ex his modis afficitur, seu quæ non solùm exprimit prædicatum conuenire subiecto, sed etiam modum, quo illi conuenit, vt si dicas, *hominem esse animal, est necesse*; *Petrum currere est contingens, &c.*

Vbi obseruandum est hos modos posse dupliciter sumi: primò nominaliter, vt *possibile, cõtingens, &c.* secundò aduerbialiter, vt *possibiliter, contingenter*. Priori modo sunt prædicata in propositionibus modalibus, vt patet si dicas, *Petrũ currere est contingens*: ibi enim de illo infinitiuo, *Petrum currere*, prędicatur esse cõtingens. Vnde quãuis secundùm voces interdùm modus anteponatur propositioni dicendo: *contingens est Petrum currere*; iuxta sensum tamen semper modus est prædicatum, vt ex Aristotele secundo Periher. capite tertio, notauit rectè Soto libro tertio summularum. In huiusmodi ergo propositionibus modus ipse est prædicatum, & oratio illa infinitiui est subiectum, & appellatur *dictum*. Quandò autem modus sumitur posteriori modo, scilicet aduerbialiter, non est prædicatum, sed modificat vnionem prædicati, & subiecti, vt patet in hac propositione: *Petrus, necessariò est animal*.

Hoc supposito, propositio modalis est duplex: alia composita, quæ scilicet facit sensum compositum; & alia diuisa, quæ scilicet facit sensum diuisum. Quid autem sint sensus compositus, & diuisus: & quando propositio modalis reddat vnum sensum, quando vero alterum, aut quod possit esse signum ad illos colligendos, oportet inuestigare: quia inde pendent plures, & grauissimæ quæstiones Theologiæ, in quibus non pauci, nec ignobiles Theologi ex inconsideratione harum institutionum proculdubiò allucinantur.

Igitur sensus compositus propositionis modalis tunc fit, quandò ipsa vnit terminos, seu extrema dicti secundũ significata formalia, vt si dicas, *cæcum videre est possibile*, & sensus sit, possibile esse, vt cæcus manens cæcus, videat, seu quòd simul sint in eodem subiecto cæcitas, & visio. Tunc autem fit sensus diuisus, quando propositio modalis vnit terminos, non secundùm significata formalia, sed significatum formale prædicati vnit materiali subiecti: vt si dicas, *album possibiliter est nigrum*, & sensus sit, rem illam, quæ est alba, posse esse nigram.

Quando verò propositio modalis reddat sensum compositum, & quando diuisum, aut quòd sit huius differentiæ signum, non explicant Auctores extra scholam D. Thom. existimãtes, quãlibet propositionẽ modalem, quocũque modo dispositam, admittere vtrumque sensum: & hac de causa asserunt, Theologos communiter distinguere pe-

nes

iles sensum compositum, & diuisum eandem propositionem; siuè dicatur, *prædestinatus non potest condemnari*; siue, *prædestinatum cõdemnari est impossibile*, aut alias similes. Sed re verà iuxta hunc dicẽdi modum nõ penetratur proprietas istarum propositionum, & valde confunditur hæc materia, vt cõstabit ex dicendis: & ideò illo relicto.

Verissima est sententia, quam tradit D. Thom. opusc. 40. citato, & sequuntur eius discipuli Sotus vbi suprà, Ferr. 1. contra gentes, c. 67. Aluarez lib. 12. de auxilijs, disput. 115. num. 12. & communiter Thomistæ: quòd scilicet tunc modalis reddit sensum compositum, quando dictum subijcitur, & modus prædicatur, vt si dicas, *prædestinatum condemnari est impossibile*: tunc vero reddit sensum diuisum, quando modus interponitur partibus dicti, vt cùm dicitur, *prædestinatus potest condemnari*, vel *prædestinatus possibiliter condemnatur*: sic enim modus rectè interponitur prædicato, & subiecto: & consequenter non fit integrũ prædicatum, sicut fit in modali composita.

Quod autem hæc Thomistarum doctrina in rigore logico sit necessariò admittenda, patet: nàm quandò modus est prædicatum in propositione modali, tunc totum dictum verè est subiectum, & ex consequenti de partibus eius simul sumptis, & per modum vnius prædicatur ipse modus: ac proinde sensus erit, illa duo simul esse compossibilia in subiecto, in quo consistit sensum esse compositum. At verò, quandò modus interponitur partibus dicti, iam illa pars, quæ est prædicatum, quasi disiungitur ab alia, quæ est subiectum, & iuxta regulas appellationis applicat suũ significatum formale supra materiale istius, in quo consistit sensum esse diuisum: ergo iuxta proprietatem dialecticam necessariò admittenda est adducta D. Tho. & Thomistarum doctrina.

Siquando verò graues Theologi propositionẽ modalem vtroque modo dispositam distinguunt in sensu composito, vel diuiso; id fit, ne tunc his dialecticis præcisionibus implicentur, atque vt imperitioribus se conforment, quia cum pluribus loquendum est. Cùm quo tamen stat iuxta proprietatem sermonis absque vlla distinctione cõcedendam esse hanc propositionẽ; *prædestinatum condemnari est impossibile*: hanc verò negãdam; *prædestinatus non potest condemnari*: quia prima est composita, secunda verò diuisa.

Vt autem materia hæc, ex qua tot Theologicæ controuersiæ pendent, pleniùs percipiatur, simulque detegatur radix, ex cuius inconsideratione aliqui recẽtiores Theologi reijciunt celebrem illam distinctionem de sensu composito, & diuiso sæpè à D. Thom. traditam, & ab eius discipulis communiter receptam ad explicandam concordiam libertatis nostræ cum diuina

prouidentia, prædestinatione, aut gratia efficaci, notandum maximè est, quòd cùm modalis composita vniat inter se formas importatas per extrema dicti, indè fit, vt quando extrema ipsa significant actum secundum, seù actionem; tunc modalis composita vniat illas duas actiones simul, vt si dicas, *ridentem flere est impossibile*, sensus est, istas duas actiones flendi, & ridendi simul esse non posse in eodem subiecto. Quandò verò extrema dicti significant actum primum, seù potentiam, tunc modalis composita vnit illas duas potentias simul, vt si dicas, *risibile esse flebile est impossibile*; sensus est, has duas potentias ad ridendum, & flendum non posse esse simul in eodem subiecto. Si verò alterum extremum dicti significet actum, alterum verò potentiã, tunc eadem proportione modalis composita vnit simul actum illum cum potentia: vt si dicas, *ridentem esse flebilem est impossibile*, sensus est, actum ridendi, & potentia ad flendum simul esse non posse in eodem subiecto.

Hinc iam facilè intelligitur, ex tribus istis propositionibus adductis, primam, scilicèt, *ridentem flere est impossibile*, esse verissimã: quia solùm enuntiat actus ipsos flendi, & ridendi esse incompossibiles, quod verum est. Secunda autem, & tertia, scilicèt, *risibile esse flebile est impossibile*, &, *ridentem esse flebilem est impossibile*, sunt omninò falsæ: quia affirmant, vtramque potentiam inter se, aut alteram cum actu alterius esse incompossibiles, quòd patet esse falsum. Ad hunc ergo modum, quandò Thomistæ in materia de auxilijs asserunt, voluntatem præmotam à Deo auxilio efficaci non posse in sensu composito dissentire, solùm intendunt, hanc modalem compositam esse veram: scilicèt, *voluntatem à Deo præmotam auxilio efficaci dissentire est impossibile*. Quæ quidem est verissima: nam reddit hunc sensum, præmotio actualis auxilij efficacis, & actualis dissensus non possunt simul esse in voluntate, quòd admittere tenentur, quicunque rectè senserint de efficacia diuinæ voluntatis, & gratiæ. Si verò in altero extremo dicti poneretur verbum significans potentiam, dicendo: *Voluntatem præmotam auxilio efficaci posse dissentire, est impossibile*, iam propositio esset, omninò falsa: nam sensus esset actualem præmotionem Dei, & potentiam ad dissentiendum non posse simul esse in voluntate, quod falsum est, & planè destruit libertatem. Hoc autem Thomistæ nõ asserunt, vt falsò illis nonnulli imponunt, quod tamen non imputarent, si vim propositionum modalium cognouissent. Videatur D. Thomas de veritate, quæstion. 23. articul. 5. ad 3. Albarez vbi suprà, & disputatione 18. & 92. Sed ad nostra redeundo.

Cognita iam essentia, & multiplicitate propositionis modalis, videndum restat, vndè attendantur

tur in ea affirmatio, vel negatio; vniuersalitas, vel particularitas; veritas, vel falsitas, &c. Non autem habet ista specialem difficultatem circa propositionem diuisam: quia, cùm in hac modus non prædicetur, vt dictum est, sed tantùm modificet copulam, & consequenter illud ipsum, quod erat subiectum, & prædicatum in propositione simplici, seù de inesse, sit etiam subiectum, & prædicatum in modali diuisa; inde fit, eandem ferè esse vtrobique dispositionem, & idem iudicium de vtraque ferendum esse. Propter quod etiam Dialectici communiter docent, circa oppositionem, æquipollentiam, & conuersionem modalium diuisarum, seruandas esse generales regulas supra traditas, paucis exceptis, quæ infrà adnotabimus. At verò, cùm in modali composita modus prædicetur, & totum dictum subijciatur; longè diuersam habet dispositionem, ac aliæ simplices; ac proinde diuerso etiam modo attenduntur in illa quantitas, vel qualitas, oppositio, æquipollentia, &c. Et propterea Doctores in præsenti, relicta propositione modali diuisa, solùm instituunt sermonem de composita. Quod nos etiam obseruabimus.

(∴)

CAPVT IX.

De quantitate, qualitate, oppositione, æquipollentia, & conuersione propositionis modalis compositæ.

SIcut in propositione simplici affirmatio, vel negatio attenditur ex copula principali, ita etiam in modali composita (in qua modus prædicatur de dicto, vt vidimus) affirmatio, vel negatio attenditur penès copulam, qua modus ipse enuntiatur de dicto: & ideò quandò modus est negatus, propositio modalis est absolutè, & in rigore negatiua, quamuis dictum sit affirmatum, sicut ècontra, si modus fuerit affirmatus, propositio erit propriè, & simpliciter affirmatiua, quamuis dictum sit negatum. Quia tamen dictum ipsum verè est pars propositionis modalis: ideò ex eius etiam affirmatione, vel negatione dicitur illa secundùm quid affirmatiua, vel negatiua, & propterea quando dictum est affirmatū, & modus negatus, solet propositio modalis appellari affirmatiua de dicto, & negatiua de modo, & ècontra, quando dictum est negatum, & modus affirmatus, dicitur negatiua de dicto, & affirmatiua de modo. Hæc tamen intelligenda sunt, vt diximus, quòd scilicèt simpliciter, & absolutè loquendo, modalem esse affirmatiuam, vel negatiuam, sumendum est à modo & non à dicto.

¶ Eadem proportione philo-

sophandum est circa quantitatem istarum propositionum, quæ absolutè attenditur ex quantitate modi: & ideò illa propositio modalis appellatur simpliciter vniuersalis, cuius modus est vniuersalis, licèt dictum sit particulare, & ècontra: quamuis etiam ex quantitate dicti talis propositio secundùm quid denominatur vniuersalis, vel particularis. Propter quod illa, cuius dictum est particulare, & modus vniuersalis, appellatur particularis de dicto, & vniuersalis de modo, idest, secundùm quid particularis, & simpliciter vniuersalis, & idem est ècontra. Qui autem sint modi vniuersales, & qui particulares, explicant Dialectici ex similitudine, & correspondentia, quam habent isti modi cum signis ostendentibus quantitatem propositionum simplicium, iuxta duo illa carmina.

¶ *Omnis, necesse valet: impossibile, nullus.*

¶ *Possibile, quidam: quidam non, possibile non.*

Quibus significatur, quòd *necesse*, est modus vniuersalis affirmatiuus, & assimilatur signo *omnis*: *impossibile* verò est modus vniuersalis negatiuus, & assimilatur signo *nullus*; *contingens* autem, seù *possibile*, est modus particularis affirmatiuus, & assimilatur signo *aliquis*; & tandem *possibile non*, seu, *contingens non*, est modus particularis negatiuus, & assimilatur signo *aliquis non*.

¶ Præterea ad veritatem, & falsitatem propositionum modalium cognoscendā, obseruāda est sequēs regula: quòd scilicet tunc propositio de possibili est vera, quandò sua de inesse est possibilis, tūc autē falsa, quando sua de inesse non est possibilis. (Et idem est de modali, quæ fit per cōtingens, nàm duo isti modi in præsenti idē omninò sunt, vt diximus) Propositio verò de impossibili tunc est vera, quandò eius de inesse est impossibilis, falsa verò, quando eius de inesse nō est impossibilis. Et tādem propositio de necesse tunc est vera, quandò eius de inesse est necessaria, falsa verò, quando eius de inesse nō est necessaria. Quorum omnium exempla facilè consideranti patebunt.

Vbi etiam nota, omnem propositionem modalē verā esse necessariam, & omnē modalem falsam esse impossibilem: v.g. hæc propositio: *Petrum currere, est contingens*, est vera, & necessaria: quia necessarium est, vt hoc, quod est currere, conueniat Petro cōtingenter. Cuius ratio sumitur ex ipsa natura propositionis modalis: etenim hæc, non solùm exprimit prædicatum conuenire subiecto, sed etiam modum proprium, quo illi conuenit: ac proinde si est vera, est necessaria; si verò falsa, impossibilis.

¶ Rursus, vt harum propositionū oppositio, & æquipollentia faciliùs percipiatur, notandum est, quòd, cùm isti modi per omnia assimilētur signis suprà explicatis, cōsimili etiam modo contingit vtrobique oppositio: & ideò sicut, *omnis*, & *nullus*,

nullus, opponuntur contrariè; ita etiam, *necesse*, & *impossibile*. Deindè sicut, *aliquis*, & *aliquis non*, opponantur subcontrariè; ita etiam, *Possibile*, vel, *contingens*, & *possibile non*, vel, *contingens non*. Prætereà sicut, *omnis*, & *aliquis non*, & similiter, *nullus*, & *aliquis*, opponuntur cōtradictoriè, ita, *necesse*, & *possibile non*, seu, *contingens non*, & similiter, *impossibile*, & *possibile*, seu, *contingens*. Ac tandem sicut, *omnis*, & *aliquis*; *nullus*, & *aliquis non*, subalternantur, ita etiam, *necesse*, & *possibile*, seu, *contingens*, ac *impossibile*, & *possibile non*, seu, *cōtingens non*.

¶ Similiter quoad æquipollentiam istorum modorum valet ille versus: *Præ contradic: post, contra: præ, postq; subalte*. Nàm eo modo, quo propositiones simplices oppositæ fiunt æquipollentes iuxta tria præcepta suprà tradita, sic etiam contingit in præsenti: ac proindè, *necesse*, & *possibile non*, qui sunt modi contradictoriè oppositi, fiunt æquipollentes, si cuilibet apponatur negatio: vt si dicas, *non necesse*, iam æquiualet, *possibili non*; & ex consequenti istæ modales erunt æquipollentes: *non necesse est Petrū currere*; *possibile est Petrum non currere*. Qua etiam proportione ex modis contrarijs fiunt æquipollentes postposita negatione cuilibet illorum: ex subalternis verò, præposita, & postposita. Ne autem aliquis turbetur in anteponēdo, vel postponēdo negationes, sciendum est, in his propositionibus modalibus tūc anteponi negationē, quandò negatur modus, tunc verò postponi, quandò negatur dictum, tunc autē anteponi, & postponi, quandò vtrūq; negatur, quod fit, constituendo negationem, tàm à parte dicti, quàm à parte modi, vt in figura posteà statuenda clariùs elucescet.

Vt autem iuxta has regulas facilè quisque possit inuenire, quæ propositiones modales sint æquipollentes, quæ verò oppositæ, & quo genere oppositionis: excogitarunt Dialectici quatuor dictiones, seu rotulos, scilicet, *PVRPVREA. ILLIACE. AMAVIMVS. EDENTVLI.* In quibus inueniuntur quatuor vocales. A. E. I. V. Harum A. denotat propositionem modalem affirmatiuam de dicto, & de modo: V. negatiuam de dicto, & de modo: E. negatiuam de dicto, & affirmatiuam de modo; I. affirmatiuam de dicto, & negatiuam de modo; qui est sensus illius carminis.

¶ *E, dictum negat, I, que modum; nihil A, sed V. totum.*

Quælibet ergo ex dictis dictionibus, seu rotulis continet quatuor literas vocales, iuxta numerū modorum, quos suprà assignauimus. Atq; ita prima vocalis in vnoquoque rotulo indicat propositionem de possibili: secunda propositionem de contingenti; tertia, de impossibili; & quarta, de necesse. Quibus rotulis in quatuor angulis dispositis, ita vt *purpurea*, & *illiacè*, sint in duobus superioribus; *amauimus*, & *edentuli*, in inferioribus;

constituitur figura oppositionis: nā omnes propositiones, quæ fiunt in *purpurea*, & *illiace*, opponuntur cōtrariè: quæ in *amauimus*, & *edentuli*, sub cōtrariè: quæ in *purpurea*, & *edentuli*, & similiter, quæ in *illiace*, & *amauimus*, contradictoriè: & tandem quæ fiunt in *purpurea*, & *amauimus*: & similiter quæ in *illiace*, & *edentuli*, opponuntur subalternè. Omnes autem propositiones cuiuslibet rotuli sunt inter se æquipollentes. Quæ omnia subiecta figura demonstrat.

Consultò posuimus exempla in modalibus, quæ fiunt de dicto singulari: quia quandò dictum est commune, vt oppositio, & æquipollentia sine errore fiant; aduertendum est, vt dictum propositionis de necesse in quocumque rotulo non habeat eandem quantitatē, ac aliæ tres propositiones, quæ in illo continentur; sed si dictum alia-

aliarum sit particulare, dictum propositionis de necesse sit vniuersale, vel è contra; aliàs in totalis côtradictorijs dabuntur duæ contradictoriæ simul veræ: vt si in *purpurea* & *edentuli* dicatur, *necesse est aliquod animal esse hominem: possibile est aliquod animal non esse hominem.* Si tamen in altera mutetur quantitas dicti, iam vna erit vera, & alia falsa. Plures alias regulas alij multiplicant; adductæ tamen sufficiunt, si generales suprà traditæ rectè perpendantur.

Hoc solùm superest adnotandum pro modalibus diuisis, quòd, vt fiat oppositio, debet mutari quantitas modorum, ita vt in vna sit vniuersalis, & in alia particularis: v.g. *Petrus necessariò est homo*, eius contradictoria est, *Petrus possibiliter non est homo.* Quandò verò modalis diuisa est de subiecto communi, debet etiam mutari quantitas dicti: vt si dicas, *omnis homo necessariò est animal*, eius contradictoria est, *aliquis homo possibiliter non est animal.*

¶ Tandem circa conuersionem propositionum modalium obseruandū est, ipsas, generaliter loquendo conuerti ratione dicti, non verò ratione modi, ac proinde regulariter fieri conuersionē inuariato modo, iuxta regulas generales côuersionis: & hoc tàm in modali composita, quàm diuisa: vt si dicas: *omnis homo necessariò est animal*: ergo *aliquod animal necessariò est homo. Aliquem hominem esse album est possibile*: ergo *aliquod album esse hominem est possibile, &c.* Quandò verò in propositione de necesse subiectum dicti est aliquod concretum accidētale, tunc *necesse*, debet mutari in *possibile*, aliàs dabitur antecedens verum, & consequens falsum: vt *Grammaticus necessariò est homo*; non valet: ergo *homo necessariò est Grammaticus*, sed debet pro, *necessariò*, poni *possibiliter*, dicendo: ergo *homo possibiliter est Grammaticus.* Cuius rationem tangit S. Th. opusc. 48. tract. de syllogismo, quia, scilicèt, sæpè vna res ex natura sua postulat vniri alteri, cùm tamen hæc non necessariò petat cum priori coniungi.

Vbi denique aduerte, quòd, quando modi sunt negatiui, & dictum est vniuersale affirmatiuum, non potest propositio modalis côuerti, si subiectū dicti sit superius prædicato: non enim valet: *Omne animal esse hominem est impossibile*: ergo *aliquem hominem esse animal est impossibile*: Alia non ita necessaria circa propositiones modales, consultò omittuntur, quæ tamen, si placet, in Auctoribus videri possunt.

CAPVT VLTIMVM.

De propositionibus exponibilibus.

APpellatur propositio exponibilis, quæ ratione alicuius in ea inclusi obscurum habet sensum: & ita indiget expositione. Quod fit per aliam propositionem clariorem, & ideò hæc vocatur exponens, sicut illa dicitur exponibilis.

Inter

Inter has propositiones primò enumerātur *exclusiua*, quæ scilicet modificantur aliqua dictione exclusiua, quales sunt *tātùm, dumtaxat*, & similes. Si ergo talis particula apponatur subiecto, modificat totā propositionem, eamque efficit absolutè exclusiuam: & tunc excludit alia omnia subiecta à participatione prędicati, vt si dicas; *Tātū homo est risibilis*: exponitur sic; *homo est risibilis, & nihil aliud ab homine est risibile.* Si verò particula exclusiua iungatur prædicato, tunc propositio vocatur de excluso extremo, & excludit à subiecto alia omnia prædicata; vt cùm dicitur, *homo est tantùm animal*; exponitur hoc modo: *homo est animal, & homo nō est aliquid aliud.*

Inter hos autem modos exclusionis magna est differentia. Si enim dicas, *prædicabilia sunt tantùm quinque*, propositio est vera; quia significat nō esse plura, neque pauciora; si verò dicas, *tantùm prædicabilia sunt quinque*, est falsa: quia sensus est, numerū quinariū solis prædicabilibus conuenire. Quāuis autem iuxta proprietatem sermonis hæc ita sint, sæpè tamen à nobis confunduntur in communi modo loquendi, & particulam exclusiuam, quæ iungenda erat subiecto, inconsideratè applicamus prędicato, aut ècontra; & ideò sensus intentus colligendus erit ex subiecta materia, de qua tractatur. Illud tamen oportet adnotare, has particulas, cuicumque iungantur, nunquàm excludere ea, quæ necessariò illud comitantur; cùm enim dicis, *tantùm diligo salutem*; non excludis à tali amore media necessaria ad illius consecutionē, & cùm dicitur, *tantùm Petrus currit*; non excluditur hoc risibile à cursu, & sic de alijs.

¶ Secundum genus propositionum exponibilium est illarum, quæ afficiūtur particula exceptiua, *præter*, aut similibus; vt, *omne animal præter hominem est irrationale.* Appellantur autem *exceptiuæ*; quia aliquid ex aliquo cōmuni distributò excipiunt; & ideò non datur propria exceptio, nisi detur talis distributio subiecti, vt patet in hac, *homo est albus præter Petrum*: quæ impropriè dicitur exceptiua, vt benè notat Toletus in præsenti.

Igitur propositiones exceptiuæ exponuntur rectè, si loco particulæ, *præter*, ponatur, *excepto*; vt si dicas; *omne animal præter hominē est irrationale*, exponitur dicendo, *omne animal, excepto homine, est irrationale*, vel per copulam implicationis negatiuam dicendo, *omne animal, quod non est homo, est irrationale.*

¶ Tertium genus est earum, quæ duplicatum habent subiectum; vel prædicatum ratione alicuius particulæ illud duplicantis, & propterea appellantur *reduplicatiuè*. De quibus nonnihil agemus, quia earum cognitio est summè necessaria, ad scientias, & valdè frequens illarum vsus. Igitur particulæ reduplicatiuæ sunt, *vt, in quantùm, quatenus, qua ratione, secundùm quod*, & si-

& similes. Quæ possunt dupliciter sumi, scilicet reduplicatiuè, & specificatiuè. Tunc sumuntur reduplicatiuè, quando reduplicant causam, cur prædicatum insit subiecto, vt si dicas, *homo in quantùm rationalis est risibilis*: *Petrus quatenus albus est disgregatiuus visus*, &c. Et huiusmodi propositiones exponuntur optimè per causalem dicendo: *quia homo est rationalis, est risibilis: quia Petrus est albus, est disgregatiuus, &c.*

Tunc verò particulæ istæ sumuntur specificatiuè, quando reduplicant rationem formalem, cui adæquatè conuenit prædicatū; quæ tamen non est causa eius: vt cùm dicitur, *color in quantùm color est obiectum visus*: *ens in quantùm ens est obiectum Metaphysicæ, &c.* In his enim propositionibus non significatur causa, sed natura, & species, cui conuenit adæquatè prædicatum. Quam doctrinam cōcorditer tradunt Dialectici, Sotus, Tolet. Villalp. & alij. Huiusmodi auté propositiones non exponūtur per causalem, possunt tamen aliqualiter exponi per conditionalem, dicendo: *Si est ens, est obiectum Metaphysicæ, &c.*

Hinc colliges, quantùm à proprietate, & veritate errent, qui propositionem reduplicatiuam inter disputandum distinguentes in sensu specificatiuo, vel reduplicatiuo, per specificatiuum intelligunt propositionem reduplicare rationem materialem, per reduplicatiuum verò, rationē formalem: v. g. hāc propositionem: *Petrus in quātùm homo est albus*, distinguunt, & asserunt specificatiuè esse veram, reduplicatiuè autem falsam, quia putant priori modo reddere hunc sensum: *Petrus, qui est homo, est albus*. Hic tamen modus loquendi, & intelligendi istos terminos est planus abusus, vt patet ex dictis: nō enim propositio potest esse reduplicatiua, nisi reduplicet aliquā rationem formalem: aliàs nihil adderet supra præiacentem, seù simplicem, neq; distingueretur ab ea, vt cōsideranti patebit. Et ideò illa propositio, *Petrus in quantū homo est albus*; & similes, siue reduplicatiuè, siue specificatiuè sumantur, sunt omnino falsæ, vt ex ipsis terminis patet.

Hic etiam nota cum Soto lib. 4. Summularum cap. 3. dictiones istas reduplicatiuas, præsertim ly, *secundùm*, aliquando, non sumi propriè reduplicatiuè, neque specificatiuè, sed quasi diminutiuè: vt cùm dicimus, *AEthyops est albus secundùm dentes*, vel *quantùm ad dentes*: ibi enim non reduplicatur causa, vel ratio formalis, sed prædicatum, quod ex se poterat conuenire toti homini, diminuitur, vt supponat pro aliqua eius parte: propter quod AEthyopem nō appellamus simpliciter album, sed tantùm secundùm quid.

Est autem circa hoc valdè notanda pulchra regula Angelici Doctoris 3. p. q. 16. artic. 8. quòd scilicet ea, quæ indifferenter possunt conuenire toti, vel parti, aut saltem in

in dubitationem venire; an toti, vel parti conueniant; si in sola parte inueniātur, inde totum nō denominatur simpliciter tale: non enim absolutè dicimus, *AEthyops est albus*. At verò ea, de quibus indubitatum est non posse cōuenire toti; nisi ratione partis, simpliciter attribuūtur toti: dicimus enim absolutè, *Petrus est crisp⁹*; quāuis crispitudo non sit in toto corpore: quia non potest ei conuenire, nisi secundùm capillos.

Hæc etiam est ratio, vt ibidē notat D. Tho. quare ea, de quibus non potest suspicari, conuenire diuinæ personæ secundum se ipsam; absolutè, & simpliciter affirmamus de Christo Domino propter humanam naturā; dicimus enim absolutè Christum esse passum, mortuū, & sepultū: sicut absolutè dicimus Petrum esse crispum. At verò ea, de quibus suspicari posset, an conueniant Christo ratione solius humanitatis, vel etiam ratione personæ; non tribuimus Christo absolutè; & simpliciter, sed cum addito diminuente; ne hæreticorum erroribus fauere videamur: & ideò has propositiones absolutè prolatas, *Christ⁹ est creatura, Christus est minor Patre, Christus incepit esse*, non concedit Catholicus: quia Arriani dixerūt Cristum esse creaturam, minorem Patre, & incepisse, non solùm ratione humanæ naturæ, sed etiam ratione personæ. Similiter has non concedimus absolutè prolatas, *Christus est incorporeus, vel impassibilis*: quia Manichæi negauerunt Cristum habuisse verum corpus, aut verè passum fuisse. Bene tamen concedūtur tales propositiones cum determinatione, seu particula diminuēte, nempè Christum esse creaturam, aut incepisse, secundum humanam naturam, & Christum esse incorporeum, aut impassibilem ratione deitatis: sicut cum addito diminuente concedimus Aethyopē esse albū secundū dētes.

Aliæ sunt propositiones exponibiles, quarum obscuritas nō prouenit ex aliqua dictione ibi inclusa, sed ex ipsa materia, qua cōstant: vt sunt, quæ fiunt per verbum, *incipit*, vel, *desinit*; de quibus in lib. Physicorum; vel quæ fiunt per verbum, *differt*; de quibus cap. de differētia constabit. ¶ Tandem aliæ sunt, quæ dicuntur *insolubiles*, siue se falsificantes, quas vt parè sophysticas communiter Doctores omittunt.

LIBER TERTIVS DE ARGVmentatione, & eius proprietatibus.

ARgumētatio est præcipuū Dialecticæ instrumentū, quæq; proximè parit scientiā: ad quā proinde alia omnia, quæ in Dialectica traduntur, quasi in propriū scopū meritò ordinātur; & ideo pōstquā in primo, & secundo lib. de terminis, & propositionibus disputatū est, ipsa ratio, & positionis ius exigunt, vt in hoc tertio de argumentatione differamus.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

De speciebus argumentationis.

QVid, & quotuplex sit argumentatio, & quis modus sit inter disputantes obseruandus, suprà in præambulis diximus. In hũc tamen locum duo alia explicanda remisimus; nimirũ quomodo sit intelligẽda diuisio argumẽtationis in materialẽ, & formalẽ: & an quatuor illæ argumẽtationes, quæ communiter enumerãtur, scilicet syllogismus, enthymema, inductio, & exẽplũ sint propriæ species argumentationis.

Circa primũ duplex est expositio illius diuisionis, & vtraq; probabilis. Prior est illorũ, qui per argumẽtationẽ formalẽ intelligũt eam, in qua cõsequẽs rectè sequitur ex antecedenti, seu cuius cõsequentia est bona: per materialem verò, illã, in qua licèt antecedens, & consequẽs sint in se vera, cõsequentia tamẽ est mala: quia vnum non infertur ex alio: vt Petrus est animal; ergo est rationalis; quãuis enim verũ sit Petrum esse animal, & esse rationalẽ, hoc tamẽ nõ sequitur ex illo, vt patet. Iuxta quã expositionẽ sola argumẽtatio formalis est propriè, & simpliciter argumẽtatio: nã materialis, vel nõ est argumentatio, vel tãtũ extrinsecè, & perquãdã attributionẽ dicitur talis, ad cũ modũ quo homo pictus denominatur homo.

Posterior, & fortè melior expositio est eorũ, qui asserunt argumẽtationem formalem esse illam, in qua sequitur cõsequens ex vi artificij, seu dispositionis, in antecedenti inuẽtæ. Quod cõtingit, quãdò nullus terminus est in cõsequenti, qui nõ fuerit in antecedenti, quãuis aliquis fuerit in antecedenti, qui non sit in consequenti: in tali enim artificio, seu dispositione maximè elucet forma argumẽtationis, & ideò meritò appellatur argumẽtatio formalis. Materialis verò secundũ hãc sententiam dicitur ea, in qua, licèt cõsequẽtia sit bona; quia cõsequens in rei veritate, sequitur ex antecedenti, nõ tamẽ sequitur ex vi dispositionis terminorũ, qui sunt in illo, eò quod in cõsequẽti est aliquis terminus, qui non fuit in antecedenti. Iuxta quã expositionem solus syllogismus est argumentatio formalis; cæteræ verò, materiales, vt ex dicẽdis cõstabit. Videãtur Conimbric. lib. 1. Priorum c. 1. q. 2. art. 3.

¶ Veniamus ad secũdũ, an scilicet omnes illę argumẽtationes sint propriæ species, & essentialiter inter se distinctæ. In quo partẽ affirmatiuã defendit Lemos. l. 1. Paradox. Dialect. error. 23. quẽ refert, & sequitur Mas. 1. Prio. q. 5. fauetque cõmunis modus loquẽdi Dialecticorũ, quorum ferè omnes has quatuor argumẽtationes enumerãt, & de illis, vt de speciebus argumẽtationis loquuntur.

Ratione etiã potest suaderi: quia quæ differũt definitione essentiali, differũt specie, sed huiusmodi sunt omnes istę argumẽtationes, siquidẽ eas definiuit Aris. l. 1. Prio. diuersis, & essentialibus definitionibus: ergo omnes illæ verè differũt specie.

¶ Con-

Confirmatur: quia in vnaquaque earum reperitur diuersa dispositio, & forma argumentationis, vt videtur ex ipsis notum: ergo differunt inter se specie. Patet consequentia; quia quæ differunt forma, differunt specie, teste Arist. 7. Metaphysicæ cap. 13.

Nihilominùs dicendum est propriè, & in rigore loquendo duas tantùm esse species argumentationis, scilicet syllogismum, & inductionem, ab his verò enthymema, & exemplum solùm distingui tanquàm perfectum, & imperfectum intra eandem speciem. Sic docent Numnesius lib. de constitutione artis dialecticæ, & alij, vt refert Masius loco citato: estque proculdubio sententia Arist. 2. priorum cap. 23. vbi enumerans omnes modos acquirendi cognitionem per discursum, inquit: *Rerum omnium fidem facimus, aut syllogismo, aut inductione.* Et clariùs 1. Posteriorum, c. 1. postquàm dixit, orationes dialecticas vti syllogismo, & inductione, subdit: *Eodem modo, etiam oratoriæ rationes persuadent: aut enim persuadent exemplis, quæ sunt inductiones: aut enthymematibus, quæ sunt syllogismi.* Vbi D. Tho. lect. 1. satis expressit nostram conclusionem, dicens: *Vndè patet, quòd sicut enthymema est quidã syllogismus detrũcatus, ita exemplum est quædam inductio imperfecta.* Ergo ex sententia Aristot. & D. Tho. enthymema, & exemplum non distinguuntur essentialiter à syllogismo, & inductione, sed vt perfectum, & imperfectum intra eãdem speciem.

Fundamentum est; quia eadem dispositio præmissarum, quæ inuenitur in syllogismo, re verà inuenitur in enthymemate, & idem proportionabiliter est de inductione respectu exempli; ergo nõ possunt inter se essentialiter distingui. Probatur antecedens, quoad primam partem: quia vt infrà videbimus, ars syllogistica innititur illi principio, *quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt eadẽ inter se*; ac proinde repugnat extremitates vniri inter se in conclusione, nisi priùs in præmissis vniantur cum medio, ad quod necessariæ sunt duæ propositiones ex parte antecedentis, vt de se constat: ergo quandò altera breuitatis causa non exprimitur, vt fit in enthymemate, re verà subintelligitur, & consequenter in re eadem est dispositio syllogismi, & enthymematis.

Ex quo etiam fit, ipsa inter se distingui tanquàm perfectum, & imperfectum, cùm enim, teste Aristot. 5. Metaphysicæ c. 16. perfectũ sit id, extra quod non est accipere aliquam sui partem, seu cui nihil deest, imperfectum verò, cuius aliqua pars desideratur: consequens est syllogismum intra propriam speciem esse quid perfectum: quandoquidem ei nulla præmissarum deest, enthymema verò, quid imperfectum: vtpotè cui aliqua pars fuit amputata. Propter quod etiam appellatur syllogismus truncatus; & à Boetio definitur *esse orationem,* in

in qua nō omnibus præmissis positis, festinanter infertur conclusio.

Per quod etiam patet secunda pars illius antecedētis: nàm inductio, ex pluribus particularibus procedit ad vniuersale, à qua perfectione deficit exemplum, siquidem ex debilitate antecedētis singularis solùm colligit aliud singulare, cùm tamen si adderentur alia; iam colligeret vniuersale, fieretquè perfecta inductio: ergo ipsa, & exēplum re vera sortiuntur eandē formam, seu dispositionem argumentationis secundū speciem; licèt cū differentia explicata penes perfectam, & imperfectam.

Quòd autē syllogismus, & inductio inter se specie distinguantur, seu quòd habeant formas argumētationis essentialiter distinctas, docuit elegāter Arist. citato li. Prior. dicēs: *Quodāmodò opponitur inductio syllogismo, hic enim per medium probat extremū de tertio; illa verò per tertiū probat extremū de medio. Natura igitur prior, & notior est syllogismus, qui fit per mediū, nobis verò euidentior est, qui fit per inductionem.* Quibus verbis duo discrimina harum argumentationū tangit Arist. vt rectè notat Mas. vbi suprà. Primū est, in syllogismo procedi à toto ad partes, sed ab vniuersaliori ad magis particulare, in inductione veròècontra. (Quod, quomodò intelligendū sit, cap. sequēti explicabimus) Et hinc sequitur secundum, quòd, scilicèt, in inductione procedimus ab his, quæ notiora sunt nobis, nēpè singularibus, quæ sensibus subiacent, ad vniuersalia, quę sunt minus nota nobis, licèt secundum se sint magis nota, in syllogismo verò contingit è contra. Maneat ergo, duas istas argumentationes sortiri dispositiones essētialiter diuersas, & ex consequenti specificè inter se differre, vt magis constabit loco citato.

Inquires: si hæc ita sunt, quarè Dialectici communiter enumerāt quatuor species argumentationis?

¶ Huius solutio sumi potest ex doctrina Arist. loco citato Poster. Vbi docet, syllogismū, & inductionem propriè esse argumentationes dialecticas, eò quòd ipsis acquiratur vera cognitio sciētifica. Enthymema verò, & exēplum propter sui imperfectionē magis ad Rhetoricam pertinere. De quo videri potest D. Tho. ibidem lect. 1. Vt ergo Dialectici distinguant argumentationes, sibi familiares ab his, quæ magis Rhetoricę accōmodantur, simulque explicent, tùm illarū perfectionē, & vim inferendi, tùm etiā istarum defectum, & imperfectionem: ideò illas seorsim enumerāt, etiamsi non omninò distinguātur, vt explicatum est. Per quod patet ad id, quod ex communi modo loquendi Dialecticorum adducitur pro contraria sententia.

Ad rationem autem neganda est minor. neq; enim enthymema, & syllogismus habent diffinitiones essentialiter diuersas, sed tantùm accidentaliter, seu materialiter, ad modum quo puer, & vir habent diffinitiones diuersas intra speciē

hominis. Quod satis indicauit Aristot. locis citatis; definiens enthymema, & exẽplum per syllogismũ, & inductioné. ¶ Ad cõfirmationẽ etiã negandũ est antecedens: quia in re, eadẽ est dispositio syllogismi, & enthymematis, & similiter inductionis, & exẽpli, vt patet ex probatione conclusionis, & constabit amplius cap. sequenti.

CAPVT II.

De legibus cõmunibus argumentationum, vbi etiam specialiter de inductione.

TRes leges, omnibus argumẽtationibus cõmunes, enumerant DD. Prima est: ex antecedẽti vero in bona argumẽtatione semper sequitur cõsequens verũ, & similiter ex antecedẽti possibili, cõtingenti, vel necessario, semper sequitur cõsequẽs possibile, cõtingẽs, vel necessariũ. Ratio est: quia antecedẽs habet rationem causę respectu cõsequentis; causa autẽ nõ impedita producit effectũ sibi similẽ: ergo in bona argumentatione, quæ assimilatur causæ non impeditæ, ex vero sẽper sequitur verum: ex possibili, possibile; ex contingenti, contingens; & ex necessario, necessarium.

Secunda lex: ex antecedenti falso in bona cõsequẽtia aliquãdo sequitur verum, vt *Petrus est equus: ergo est animal*; aliquãdo falsum, vt *Petr⁹ volat: ergo habet alas*. Quòd ex falso possit sequi falsum, nullum debet esse dubiũ: quòd autẽ ex falso sequatur aliquandò verũ, nõ sic est intelligendũ, quasi præmissæ falsæ influãt veritatẽ in conclusionẽ, sintq; causę talis veritatis: cũ impossibile sit, causam producere virtute propria effectũ perfectiorẽ se: sed sẽsus est, prçmissas aliàs falsas posse sic disponi, vt ex ipsis sequatur cõsequens, quod aliũdè est verũ, & nõ propter ipsas præmissas. Quod aliter, licèt nõ ita propriè, explicant alij asserẽtes; quãdo ex falso sequitur verũ, ex vi quidem dispositionis, seu formæ non sequi veritatem consequentis, sed consequentię.

Ex his duabus regulis colliguntur duo modi arguendi: benè enim valet in argumentatione lẽgitima; antecedens est verum; ergo consequens est verum. & similiter, cõsequens est falsum; ergo antecedens est falsum: cùm enim ex vero semper sequatur verum, vt dictum est; nũquã falsum sequetur ex vero; atque ita semper sequetur ex falso. Non autẽ valet; consequens est verum; ergo antecedens est verũ; neque similiter antecedẽs est falsum; ergo consequens est falsum: quia ex falso, vt diximus, aliquando sequitur verum, aliquando falsum.

Tertia lex: in bona argumentatione semper conclusio sequitur debiliorem partem: hoc est, si aliqua prçmissarum est particularis, conclusio debet esse particularis; & si aliqua præmissarum est negatiua, conclusio debet esse negatiua; vt cernitur in hac argumentatione: *Nullum animal est lapis; aliquis homo est animal; ergo aliquis homo nõ est lapis.* Ratio est; quia duæ præmissæ sunt quasi duæ causæ subordina-

dinatæ respectu cōclusionis, in causis autem subordinatis effectus sequitur debiliorem : vt patet in Sole,& alijs causis vniuersalibus,quæ, cum causis particularibus debilibus operantur debiliter,cum fortibus verò,fortiter.

His explicatis : cùm enthymema,& exemplum ad syllogismum, & inductionem reducantur, & ex consequenti in rei veritate duæ tātùm sint species argumentationis, vt explicatum est,de ipsis deinceps agemus , & priùs de inductione in hoc capite,quia pauca sunt circa illam adnotanda : deinde verò in sequentibus de syllogismo,qui lōgiorem postulat disputationem.

Vt autem propria inductionis ratio meliùs percipiatur, aduertendum est, ipsam non distingui essentialiter à syllogismo penes hoc,quod iste descēdat ab vniuersali ad particulare : illa verò è contra ascendat a particulari ad vniuersale, vt videntur sonare verba Arist.cap. præcedenti adducta: quoniam, vt postea dicemus , tàm ascensus , quàm descensus pertinent ad inductionem.Sed adæquata , & essentialis eorum differentia sumitur ex propria , & peculiari forma , seu dispositione vtriusque. Etenim in syllogismo , extremitates vniūtur cum medio in præmissis, ex vi cuius vniuntur inter se in conclusione : ac proinde ibi propriè datur medium vniens extrema. Quod significauit Aristot. loco citato, dicens,syllogismum per medium probare extremum de tertio , idest,de alio extremo.

At verò forma , seu dispositio inductionis valdè diuersa est. Neque enim ibi propriè dantur extrema inter se vnita , quæ priùs coniūgerentur cum aliquo medio: sed loco plurium terminorum singulariū,qui sunt in antecedēti, ponitur in consequenti terminus cōmunis æquiualens,quod est ascēdere,vel ècontra loco termini cōmunis,qui est in antecedenti, ponūtur in consequenti termini inferiores æquiualentes,quod est descendere. Vndè propria inductionis dispositio præcisè cōsistit in eo,quòd substituatur in consequenti propositio æquiualens antecedenti, absq; speciali illo , & proprio artificio , qui cernitur in syllogismo , & hæc est propria,& essentialis eorum differētia,vt satis ex dictis patet.

Cæterùm,quia in syllogismo frequentiùs vtimur medio superiori, vel saltem æquali , & raro inferiori , ècontra verò in inductione sæpiùs ascendimus à singulari ad vniuersale,quā descēdamus,ideò Arist. vbi sup.&alij Dialectici ab eo,quod frequentiùs accidit in his argumentationibus,solēt denominare illas, afferentes,in syllogismo procedi à toto ad partes , seù ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia,in inductione verò ècontra. Propria tamē & essentialis differentia est , quam assignauimus.

Hinc iam fit,propriam rationem inductionis æquè inueniri, siue cùm ascendimùs à singularibus ad vniuersale , siue cùm

ècontra descendimus: ac proinde vtrumque modum ratiocinationis verè contineri sub hac specie argumẽtationis. Quę, cùm ascendimus, appellatur ascensus, seu inductio, cùm verò descẽdimus, vocatur descensus, seù reductio, licèt iam in cõmuni vsu loquendi vtraquè appelletur inductio.

Hoc supposito, plures regulas multiplicant Auctores pro modis arguendi in ascensu, & descensu: quas tamen facilè cõprehẽdet, qui nouerit suprà adducta de suppositione terminorum. Si ergo terminus supponat distributiuè, descendendum est à propositione vniuersali ad plures singulares copulatiuè, vel ad vnam de copulato extremo, & verbo singulari, sic: *Omnis homo est animal: ergo hic homo est animal, & hic homo est animal, &c.* vel sic: ergo *hic homo, & hic homo, &c. est animal.* Ascẽsus verò debet fieri ècontrà. Si autem terminus supponat collectiuè, tunc ascendendum, vel descendendum est copulatim sic: *Omnes Apostoli sunt duodecim: ergo hic Apostolus, & hic Apostolus, &c. sunt duodecim*, vel ècontra. Si verò terminus supponat determinatè, descendendum est à propositione particulari ad plures singulares disiunctiuè, vel ad vnam de disiuncto extremo hoc modo: *Aliquis homo est albus: ergo hic homo est albus, vel hic homo est albus, &c.* vel sic: *ergo hic homo, vel hic homo, &c. est albus.* Ascensus verò fit ècontra. Tandem, si terminus supponat confusè, eodẽ modo descenditur à termino cõfuso ad singulares disiũctiuè, & ascẽditur ècõtra. Quæ omnia satis constãt ex dictis loco citato.

CAPVT III.
De syllogismo, & triplici eius figura.

ARist. 1. Prior. c. 1. definit syllogismũ, dicẽs: *Syllogismus est oratio, in qua, quibusdã positis, aliud quiddã diuersum ab his, quæ posita sunt, necessariò accidit: eò quòd hæc sunt.* Quorum verborũ sensus est, quẽ iã explicuimus, scilicèt, syllogismum esse argumentationẽ, in qua concluditur vnio extremitatũ inter se, ex vi vnionis factæ cũ medio in præmissis. Per quod satis ostẽditur perfectio syllogismi: cũ enim intra se contineat mediũ, cũ quo vniuntur extremitates: ex propria dispositione habet vim inferendi, neq; indiget aliquo alio termino extra se posito, ratione cuius concludat, sicut indiget inductio. Quod explicuit optimè Aristot. ibidẽ subdens: *Dico autẽ, eò quòd hæc sunt propter hæc euenire: ac propter hæc euenire intelligo, nullo externo termino opus esse, vt sit necessaria cõsequutio.*

Cùm autem syllogismus sit quoddam compositum rationis: habet suam quasi materiam, & formam. Materia est duplex; alia proxima, scilicèt, propositiones, ex quibus immediatè componitur; & alia remota, nempè termini ipsi immediatè componentes propositionem, mediatè verò syllogismum. Hi autem termini in quolibet

bet syllogismo sunt tres, ex quorum combinatione formantur tres propositiones, quæ necessariò reperiũtur in vnoquoq; syllogismo, & consequenter quilibet terminus bis repetitur, habetquè suum peculiare nomen, nàm ille, qui bis repetitur in præmissis, appellatur *medium*: ex alijs verò duobus is, qui iungitur cum medio in maiori, vocatur *maior extremitas*; qui verò in minori, dicitur *minor extremitas*. Quæ omnia patent in hoc syllogismo; *omnis homo est animal*; *Petrus est homo*; *ergo Petrus est animal*: vbi ipsæ propositiones sunt materia proxima, & tres illi termini, *homo*, *animal*, *Petrus*, materia remota: ex quibus, *homo*, est medium: quia bis repetitur in premissis: *animal*, est maior extremitas; quia iungitur in maiori cum homine: & tandem, *Petrus*, est minor extremitas: quia in minori iungitur cum eodem homine.

Forma verò syllogismi est illud artificium, seu dispositio propositionum. Quæ etiam est duplex, secundùm quòd correspondet duplici materiæ explicatæ. Prima correspondet terminis, & appellatur figura syllogismi, quæ potest definiri sic: *Figura syllogismi est apta dispositio terminorum secundùm subiectionem, vel prædicationem*. Secunda correspondet propositionibus, & appellatur modus: & ideò solet definiri sic: *Modus syllogismi est apta dispositio propositionum secundùm affirmationem, vel negationem, vniuersalitatem, vel particularitatem.*

Quia ergo recta combinatio medij cum extremitatibus, in qua consistit ratio figuræ, potest esse triplex, triplex etiam datur figura, nàm vel medium in maiori subijcitur, & in minori prædicatur, & sic est prima: vel in vtraque prædicatur: & sic est secunda: vel in vtraq; subijcitur, & sic est tertia. Quod ostendit ille versus.

¶ *Sub, præ, prima: secunda, bis præ: tertia, bis sub.*

Ex his autem figuris prima est nobilior: quia ibi medium habet propriam sedem, situm, seu positionem medij, & verè mediat, quandò in vna subijcitur, & in alia prædicatur. Secunda verò dignior est tertia: quia in illa medium habet digniorem locum propositionis, cùm sit prædicatum. Tertia verò est omnium infima: quia ibi medium sortitur infimum locum propositionis, cũ sit subiectum. Quod explicuit Aristotel. vbi sup. dicens: *Medium in prima figura esse positione medium, in secunda, positione primum, in tertia verò, positione vltimum.*

Vtrùm autem detur alia quarta figura, posſitvè fieri recta combinatio, si mediũ prædicetur in maiori, & in minori subijciatur, res est controuersa inter Doctores propter Galenũ, de quo (quãuis in scriptis eius, quæ nunc extant talis sententia nõ inueniatur) Auer. 1. Priorum, c. 8. testatur posuisse quartam figuram. Quam quidem esse admittendam potest suaderi: quia in

hac argumentatione: *omnis homo est animal; omne animal est sensibile: ergo aliquod sensibile est homo*, & similibus, datur recta combinatio terminorum, vt patet: & tamen ibi medium prædicatur in maiori, & in minori subijcitur: ergo figura, quæ indè resultat est recta, & ex consequenti datur quarta figura.

Hanc quæstionem contra Medicos tractant Dialectici libro 1. Priorum: pro qua videri possunt Masi is ibidem quęstion. 6. Conimbric. cap. 7. quæst. 1. & alij. ¶ Breuiter tamen cum Aristotel. & communi consensu Dialecticorum dicendum est non dari quartam figuram. Fundamentum est: quia in quacumque figura, quando syllogismi cócludút directè, maior extremitas debet in cóclusione prædicari de minori, nulla alia ratione, nisi quia illa est extremum superius, quod cótinendo mediũ, continet consequenter aliud extremum inferius, scilicèt, minorem extremitatem, ac proinde necesse est maiorem extremitatem in præmissis talem habere positionem, seu situm, vt posit continere minorem: hunc autem nequaquam haberet, si maior extremitas esset subiectam, & minor prædicatum, vt patet: cùm subiectum non contineat, sed potiùs contineatur à prædicato: ergo talis dispositio, seu combinatio, ex qua resultat quarta figura, ex se non est apta, neque cógrua forma syllogistica.

Dices: saltem admittenda erit hęc figura, si semper minor extremitas pręadicetur in conclusione de maiori, vt cùm dicitur: *omnis homo est animal, omne ànimal est sensibile, ergo omnis homo est sensibilis*. Cuius etiam sunt mille alia exempla: estque forma arguẽdi valdè vsitata inter disputandum.

Respondetur in primis omninò repugnare, dari figuram congruam, in qua conclusio non possit esse directa. Et ratio est euidens: nã ideò syllogismi indirectè concludentes sunt boni: quia per conuersionem conclusio indirecta potest fieri directa, vt infrà videbimus: ergo impossibilis est figura, cui repugnet habere conclusionem directam. Deinde addendum est ideò in exemplo argumẽti, & alijs eiusdem formæ, quibus passim vtimur, conclusionem rectè sequi ex præmissis: quia in rei veritate est directa, & syllogismus re vera est in prima figura, quamuis in voce habeat transpositas præmissas: nam quæ ibi ponitur pro minori, in rei veritate est maior, vt patet, si transponendo illas, absque aliqua alia mutatione dicas: *Omne animal est sensibile, omnis homo est animal: ergo omnis homo est sensibilis*. Vndè tandem fit quartam figurã, vel nó dari, vel non distingui à prima.

Per quod patet ad argumentum in contrarium adductum, ille enim syllogismus re vera est in prima figura; & concludit indirectè in *baralipton*; habet tamen transpositas præmissas, vt dictum est.

(∴)

CA-

CAPVT IIII.

De regulis, tàm communibus trium figurarum, quàm specialibus vniuscuiusquè.

ANtequàm ad singulos vniuscuiusquè figuræ modos explicandos descendamus, oportet tradere, tùm generales regulas ad cognoscendam bonitatem consequentiæ in quacumque figura, tùm etiam speciales vniuscuiusquè, quæ ex illis communibus deriuantur. Pro quo sciendum est totam artem syllogisticam inniti duobus principijs. Primum est: *Quæcunque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*: ideft, quandò aliqua duo perfectè, completè, & adęquatè vniuntur cum aliquo tertio, seu medio, necesse est, vt vniantur inter se. Et hoc principium deseruit syllogismis concludentibus affirmatiuè.

Secundum principium est: *Quæcumque sunt eadem inter se distinguuntur vni tertio*, seu *ab vno tertio*, idest, quando aliqua duo perfectè, & completè vniuntur inter se, si vnum illorum distinguitur ab aliquo tertio, necesse est distingui, & aliud. Quod principium deseruit syllogismis concludentibus negatiuè. Sūt autem hæc principia per se nota: quia innituntur vniuersalissimo illo principio: *quodlibet est vel non est*, quod ex terminis ipsis est manifestum.

His autē duobus principijs innitūtur alia duo in Dialectica valdè vsitata, quæ à præcedentibus solùm distinguūtur penes hoc, quòd illa sumuntur in ordine ad esse, hæc verò, in ordine ad prædicari, appellanturquè ab Arist. & à Dialecticis; *dici de omni*; & *dici de nullo*. Dici de omni, reddit hunc sensum: quidquid vniuersaliter affirmatur de subiecto affirmatur etiā de quocumque contento sub subiecto. Dici verò de nullo, reddit hunc sensum: quidquid vniuersaliter negatur de subiecto, negatur etiam de quocumque contento sub subiecto. Et per hæc principia probant Dialectici omnes syllogismos, vt posteà videbimus. Indequè deducuntur sequentes leges, seu regulæ ad iudicandum de bonitate consequentiæ in quacumque figura.

Prima regula generalis. Medium in aliqua saltim præmissarum debet distribui, vt sic perfectè possit coniungi, vel disiungi ab extremitatibus, aliàs non darentur tunc dici de omni, vel dici de nullo. (Non loquimur modò de syllogismo singulari, seu expositorio de quo infrà.) Propter quod ex puris particularibus, nihil sequitur in quacumque figura ex vi illationis, non enim valet, *aliquis homo est animal: aliquis equus est animal: ergo aliquis equus est homo.* Potest autem aliquando sequi ratione materiæ: vt *aliquod animal est substantia, aliquis homo est animal; ergo aliquis homo est substantia.*

Secunda regula. In conclusione non debet distribui aliquis terminus, qui nõ fuerit distributus in præmissis. Quæ doctrina fundatur in illa generali suprà cap. 2 tradita, quòd, scilicèt, conclusio semper debet sequi debiliorem partem: indè enim fit nihil debere esse in conclusione, quod excedat virtutem præmissarum, ac proinde quemcumquè terminum non distributum in præmissis, non debere distribui in conclusione: aliàs talis terminus, prout est in conclusione, excederet se ipsum, vt est in prę missis.

Tertia regula. Ex puris negatiuis nihil sequitur in quacumque figura. Ratio est manifesta: quia ex hoc præcisè, quòd aliqua duo distinguantur à quodam tertio, non sequitur distingui, aut identificari inter se; siuè enim duæ res sint inter se maximè eædem, vel diuersæ, possunt nihilominùs esse omninò disparatę respectu alicuius tertij, vt patet: ergo ex eò quòd aliqua duo disiungantur ab aliquo tertio, non sequitur ipsa disiungi, aut identificari inter se. Et propterea non valet hæc consequentia: *nullus homo est irrationalis: nullus equus est homo: ergo nullus equus est irrationalis.*

Quarta regula. Medium sub ratione medij non debet intrare conclusionem. Ratio est: quia quilibet terminus bis tantùm ponitur in syllogismo: sed medium iam est positum bis in præmissis: ergo non potest iterum poni in conclusione. Poterit tamen aliquando intrare, si fiat etiam extremitas: vt cùm dicitur: *omnis homo est animal; sed homo est homo: ergo homo est animal.*

Quinta tandem regula generalis est, quòd tàm in medio, quàm in extremitatibus, non varientur proprietates terminorum, excepta suppositione, quæ prouenit à signis. Vndè tàm medium, quàm extremitates non debent esse termini æquiuoci, vel in vna propositione ampliari, & in *alia* restringi, &c. Ratio est; quia iam in rei veritate nõ essent tres termini in syllogismo, sed quatuor, si vnus diuerso modo supponeret, ampliaretur, &c.

Ex his generalibus legibus, seu regulis deducuntur aliæ particulares pro vnaquaque ex tribus figuris. Sit ergo pro prima figura prima lex, quæ est sexta in ordine: quòd in quocumque syllogismo primæ figuræ direćtè concludente, vt consequentia sit bona, maior non debet esse particularis, *neque* minor negatiua: quia vel medium non distribueretur in pręmissis, vel in conclusione distribueretur aliquis terminus, qui non esset distributus in præmissis, contra primam & secundam regulam generalem suprà traditam, vt patet in his syllogismis; *aliquod animal est homo: omnis equus est animal: ergo aliquis equus est homo.* Vbi *animal*, quod est medium, in neutra præmissa distribuitur: item in hoc, *omnis homo est animal; nullus equus est homo*: ergo

go nullus equus est animal, vbi *animal*, quod est maior extremitas distribuitur in conclusione, cùm tamen non fuerit distributum in præmissis.

Diximus hanc regulam intelligendam esse, quando syllogismus concludit directè iuxta infra dicenda: quia si conclusio sit indirecta, potest aliquando maior esse particularis; & etiam minor negatiua: quia tunc cessant defectus assignati: vt patet in *fapesmo*, & *frisesomorum*, qui sunt modi vtiles primæ figuræ, indirectè concludentes, vt magis infra constabit.

Septima in ordine regula pro secunda figura est, quòd si ambæ præmissę sint affirmatiuæ, nihil sequitur. Cuius ratio est; quia cùm ibi medium sit prædicatum in vtraque præmissa, si vtraque est affirmatiua, in neutra distribuetur medium; vt patet in hoc syllogismo, *omnis equus est animal; omnis homo est animal, ergo omnis homo est equus*. Similiter si in eadem secunda figura maior sit particularis, nihil sequitur: quia iam in conclusione distribueretur aliquis terminus, qui non esset distributus in præmissis; vt patet si dicas, *aliquod animal est homo; nullus equus est homo, ergo nullus equus est animal*. Vbi *animal* distribuitur in conclusione, & non in præmissis.

Octaua tandem regula pro tertia figura est: quòd si minor sit negatiua, nihil sequitur, quia iam aliquis terminus distribueretur in conclusione, qui non esset distributus in pręmissis, verbi gratia, *omnis homo est animal, nullus homo est equus, ergo nullus equus est animal*, vbi *animal* distribuitur in conclusione, & nō in pręmissis. Et propter eandem rationem, conclusio in hac figura debet esse particularis, aliàs idē defectus accideret, vt si dicas, *omnis homo est animal, omnis homo est substantia, ergo omnis substantia est animal*, vbi *substantia* distribuitur in conclusione, & non in præmissis.

CAPVT V.

De modis syllogismorum in vnaquaque figura.

QVemadmodùm inter tres terminos syllogismi, nempè inter medium, & extremitates, quantū ad prædicationē, vel subiectionem quatuor combinationes, seu figuræ possunt formari, ex quibus tres sunt vtiles, quarta verò inutilis, vt supra probatum est, sic ex varia combinatione pręmissarū, quātùm ad affirmationem, vel negationem, vniuersalitatem, aut particularitatem (in quo consistit modus syllogismi) quadraginta & octo modi formari possunt. Nā in qualibet figura, vniuersalitas, aut particularitas possunt quadrupliciter combinari in præmissis: primò, si vtraque sit vniuersalis: secundò, si vtraque sit particularis: tertiò, si maior sit vniuersalis, & minor particularis: & quartò, si minor sit particularis, & minor vniuersalis. Vnaquæque autem harum quatuor cō-

binationum poteſt adhuc quadrupliciter variari, per affirmationē, & negationem, vt conſideranti patebit: quatuor verò per quatuor multiplicata reddunt ſexdecim, ergo in qualibet figura poſsibiles erunt decem & ſex combinationes præmiſſarum, ſeu modi. Si autem ſexdecim per tria, qui eſt numerus figurarum vtilium, multiplicemus, inueniemus quadraginta & octo. Ex quo fit in tribus figuris quadraginta & octo cōbinationes, ſeu modos formari poſſe.

Qui autem eorum ſint vtiles, ſeu conſiſtentes, aut bonæ conſequentiæ, qui verò inutiles, ſeu inconſiſtentes, aut malæ conſequentiæ, iudicandum eſt ex regulis capite præcedēti adductis. Illi enim modi erunt inutiles, quibus aliqua ex dictis regulis defuerit, illi verò erunt vtiles, qui omnes regulas ſeruauerint. Ex his ſunt quatuordecim in tribus figuris: quatuor in prima, ſcilicèt, *barbara*, *celarem*, *darij*, *ferio*: alij quatuor in ſecunda, ſcilicèt, *ceſare*, *cameſtres*, *feſtino*, *baroco*: & ſex in tertia, ſcilicèt, *darapti*, *felapton*, *diſamis*, *datiſi*, *bocardo*, *feriſon*. ¶ Vt autem hæc plenè percipiantur, antequam ſingulos hos modos vtiles explicemus, libet ſequentem tabulam ſubijcere, vbi adductis exemplis omnium combinationum, ſeù modorum poſsibilium in vnaquaque figura, apparet manifeſtè, qui eorum, & quarè ſint vtiles, qui verò, & quare ſint inutiles. Claritatis autem gratiam vnamquamque cōbinationem præmiſſarum deſignamus per duas vocales ex illis quatuor: A. E. I. O. quæ oſtendunt quantitatem, & qualitatem propoſitionum iuxta dicta libro præcedenti, capite 7. ſic enim meliùs apparet dictas combinationes eſſe diuerſas, & non eſſe poſsibiles alias.

(· · ·)

TABV.

TABVLA COMBINATIONVM, seu modorum qui fieri possunt in tribus figuris, ostendens qui eorum sint vtiles, qui verò inutiles

IN PRIMA FIGVRA.

	Combinationes possibiles.	Exempla	Iudicium	Modi vtiles	
1	A A	Omne animal est sensibile; Omnis homo est animal. Ergo omnis homo est sensibilis.	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas, & omniũ optimus: quia in digniori figura cõcludit optimã propositionem.	BARBARA	1
2	A E	Omne animal est substantia; Nullus lapis est animal; Ergo nullus lapis est substantia.	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.		
3	A I	Omne animal est sensibile; Aliquis homo est animal; Ergo aliquis homo est sensibilis.	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	DARII	2
4	A O	Omne animal est substantia; Aliquis lapis non est animal; g. Aliquis lapis nõ est substantia.	¶ Modus inutilis: defectu secũdæ, & sextæ regulæ.		
5	E A	Nullum animal est lapis; Omnis homo est animal; Ergo nullus homo est lapis.	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	CELARem	3
6	E E	Nullus lapis est animal; Nullus homo est lapis; Ergo nullus homo est animal.	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
7	E I	Nullum animal est lapis; Aliquis homo est animal; Ergo aliquis homo non est lapis.	¶ Modus vtilis quia seruat omnes regulas.	FERIO	4

Com-

	Combinationes possibiles.	Exempla	Iudicium.	Modi vtiles.
8	E O	*Nullus lapis est animal;* *Aliquis homo non est lapis;* *g. aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.	
9	I A	*Aliquod animal est rationale;* *Omnis equus est animal;* *g. aliquis equus est rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.	—
10	I E	*Aliquod animal est substãtia;* *Nullus lapis est animal;* *g. aliquis lapis nõ est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.	—
11	I I	*Aliquod animal est rationale;* *Aliquis equus est animal,* *g. aliquis equus est rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.	—
12	I O	*Aliquod animal est substantia;* *aliquis lapis non est animal;* *g. aliquis lapis nõ est substãtia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.	—
13	O A	*Aliquod animal nõ est rationale* *Omnis homo est animal;* *g. Aliquis homo nõ est rationalis*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.	—
14	O E	*Aliquis lapis non est animal;* *Nullus homo est lapis;* *g. aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ, & sextæ regulæ.	—
15	O I	*Aliquod animal nõ est rationa-* *Aliquis homo est animal; (le;* *g. aliquis homo nõ est rationalis*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.	—
16	O O	*Aliquis lapis nõ est animal;* *Aliquis homo non est lapis;* *g. aliquis homo nõ est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ, & sextæ regulæ.	—

Pro

IN SECVNDA figura.

	Combinationes possibiles.	Exempla	Iudicium.	Modi vtiles	
17	A A	*Omnis homo est animal;* *Omne sensibile est animal;* *Ergo omne sensibile est homo.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & septimæ regulæ.	CA MES Tres.	5
18	A E	*Omnis homo est rationalis;* *Nullus equus est rationalis;* *Ergo nullus equus est homo.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.		
19	A I	*Omne animal est substantia;* *Aliquis lapis est substantia;* *Ergo aliquis lapis est animal;*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & septimæ regulæ.		
20	A O	*Omnis homo est animal.* *Aliquis lapis non est animal.* *Ergo aliquis lapis non est homo.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	BA RO CO.	6
21	E A	*Nullus equus est rationalis;* *Omnis homo est rationalis;* *Ergo nullus homo est equus.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	CE SA RE.	7
22	E E	*Nullum animal est lapis;* *Nullus homo est lapis;* *Ergo nullus homo est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
23	E I	*Nullus lapis est animal;* *Aliquis homo est animal;* *Ergo aliquis homo nõ est lapis.*	¶ Modus vtilis quia seruat omnes regulas.	FES TI NO.	8

Com-

	Combinationes posibiles.	Exempla	Iudicium.	Modi vtiles.
24	E O	*Nullum animal est lapis;* *Aliquis homo non est lapis;* *g. aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.	—
25	I A	*Aliquis equus est animal;* *Omnis homo est animal.* *Ergo aliquis homo est equus.*	¶ Modus inutilis defectu primę, & septimæ regulæ.	—
26	I E	*Aliqua substantia est homo;* *Nullus lapis est homo;* *g. aliquis lapis nõ est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ regulæ.	—
27	I I	*Aliquis equus est animal;* *Aliquis homo est animal;* *Ergo aliquis homo est equus.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & septimæ regulæ.	—
28	I O	*Aliqua substantia est homo;* *Aliquis lapis non est homo;* *g. aliquis lapis non est substãtia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ regulæ.	—
29	O A	*Aliqua substãtia nõ est animal;* *Omnis lapis est animal;* *g. aliquis lapis nõ est substãtia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ regulæ.	—
30	O E	*Aliqua substãtia nõ est animal;* *Nullus lapis est animal;* *g. aliquis lapis nõ est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, tertię, & septimę regulę.	—
31	O I	*Aliqua substãtia nõ est animal;* *Aliquis homo est animal;* *g. aliquis homo nõ est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ regulæ.	—
32	O O	*Aliquod animal non est lapis;* *Aliquis homo non est lapis;* *g. aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.	—

IN TERTIA figura.

	Combinationes possibiles.	Exempla	Iudicium.	Modi vtiles	
33	A A	*Omne animal est sensibile;* *Omne animal est substantia;* *g. omnis substantia est sensibilis.* Vel *g. aliqua substātia est sensibilis.*	¶ Si inferatur cōclusio vniuersalis, redditur inutilis hic mod.⁹ defectu 2. regulæ, qui defectus cessat, si cōclusio sit particularis & tūc est modus vtilis, quia seruat alias regulas.	DA RAP TI.	9
34	A E	*Omne animal est substantia;* *Nullum animal est lapis;* *Ergo nullus lapis est substātia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & octauæ regulæ.		
35	A I	*Omne animal est substantia;* *Aliquod animal est rationale;* *g. aliquod rationale est substant.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	DA TI SI.	10
36	A O	*Omne animal est substantia;* *Aliquod animal non est equus;* *g. aliquis equus nō est substātia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & octauæ regulæ.		
37	E A	*Nullum animal est lapis;* *Omne animal est substantia;* *Ergo nulla substantia est lapis.* Vel *g. aliqua substātia non est lapis.*	¶ Si inferatur cōclusio vniuersalis, redditur inutilis hic modus defectu 2. regulę; qui defectus cessat, si cōclusio sit particularis, & tunc est modus vtilis: quia seruat alias regulas.	FE LAP Ton.	11
38	E E	*Nullus lapis est animal;* *Nullus lapis est homo.* *Ergo nullus homo est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
39	E I	*Nullus lapis est animal;* *Aliquis lapis est substantia;* *g. aliqua substātia nō est animal*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	FE RI SON.	12

	Combinationes poſsibiles.	*Exempla*	*Iudicium.*	*Modi vtiles.*	
40	E O	*Nullus lapis eſt animal;* *Aliquis lapis non eſt homo;* *g. aliquis homo non eſt animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
41	I A	*Aliquod animal eſt rationale.* *Omne animal eſt ſubſtantia;* *g. aliqua ſubſtãtia eſt rationale.*	¶ Modus vtilis: quia ſeruat omnes regulas.	DI SA MIS	13
42	I E	*Aliquod animal eſt ſubſtãtia;* *Nullum animal eſt lapis;* *g. aliquis lapis nõ eſt ſubſtantia.*	¶ Modus inutilis defectu ſecundæ, & octauæ regulæ.		
43	I I	*Aliquod animal eſt rationale;* *Aliquod animal eſt hinnibile;* *g. aliquod hinnibile eſt rationale*	¶ Modus inutilis defectu primę regulæ.		
44	I O	*Aliquod animal eſt ſubſtantia;* *Aliquod animal non eſt lapis;* *g. aliquis lapis nõ eſt ſubſtãtia.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & octauæ regulæ.		
45	O A	*Aliquod animal non eſt lapis;* *Omne animal eſt ſubſtantia;* *g. Aliqua ſubſtantia nõ eſt lapis.*	¶ Modus vtilis: quia ſeruat omnes regulas.	BO CAR DO.	14
46	O E	*Aliquis lapis non eſt animal;* *Nullus lapis eſt homo;* *Ergo aliquis homo nõ eſt nimal;*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
47	O I	*Aliquod animal nõ eſt rationa-* *Aliquod animal eſt homo; (le;* *g. Aliquis homo nõ eſt rationalis*	¶ Modus inutilis defectu primæ regulæ.		
48	O O	*Aliquis lapis nõ eſt animal;* *Aliquis lapis non eſt homo;* *g. aliquis homo non eſt animal.*	¶ Modus inutilis defectu primæ & tertiæ regulæ.		

Pro

Pro quorum maiori intelligentia primò aduertendum est, in harum combinationum exemplis seruatam esse doctrinam generalem, cap.2.traditam, quòd, scilicèt, conclusio debet sequi debiliorem partem; & propterea, semper quòd aliqua præmissa erat particularis, aut negatiua, intulimus conclusionem particularem, aut negatiuam; ne ex hac parte esset defectuosa consequentia. Si quis autem pro libito suo in prædictis exemplis, existente aliqua premissa particulari, aut negatiua, colligeret conclusionem vniuersalem, aut affirmatiuam; manifestè destrueret artificium syllogismi; ac proinde non oporteret quærere alium defectum, vt per se patet.

Secundò notandum est ex doctrina Aristot.2.lib.Prior.c.1.quòd quia in propositione vniuersali, tàm affirmatiua, quàm negatiua continetur sua particularis; quippè cùm repugnet vniuersalem esse veram, quandò aliqua particularis est falsa; ideò in quocumque modo vtili, vbi rectè concluditur propositio vniuersalis, potest etiam rectè cōcludi sua particularis; neque opus fuit huius exempla adducere. Quia tamen potest è contra contingere, aliquam propositionem particularem esse veram; cùm tamen vniuersalis sit falsa; ideò etiam potest accidere, aliquam consequentiam esse malam, si inferatur propositio vniuersalis; esse autē bonā, quando infertur conclusio particularis; sicque cōtingit in duobus modis tertiæ figuræ, scilicèt, *darapti*, & *felapton*, vt notauimus in tabula: propter quod vtramque propositionem ibidem intulimus.

Tertio notandum est, syllogismum posse dupliciter concludere, scilicèt, directè, & indirectè; tunc concludit directè, quando in conclusione maior extremitas prædicatur de minori: sic enim vtraq; habet situm sibi debitum, & naturalem. Tunc verò concludit indirectè, quandòècontra minor extremitas in conclusione prædicatur de maiori: quia in tali casu quasi extrahuntur à proprio loco, & inuertitur ordo, quem inter se debēt seruare extremitates.

Igitur in omnibus exemplis supra positæ tabulæ, intulimus conclusionem directam: quia hæc est, quæ per se primò sequitur ex præmissis, & per cuius conuersionem formatur conclusio indirecta, vt per se patet; & ideò repugnat, si modus concludens directè est inutilis, eumdem indirectè concludentem esse vtilem, vt proportionabiliter de quarta figura suprà cap. 3. dicebamus. Quò fit, vt in omnibus modis inutilibus suprà assignatis consequentia sit mala, siue directè, siuè indirectè concludant, quamuis aliquando ratione materiæ contingat conclusionem esse veram.

At verò; quia modi vtiles benè inferunt conclusionem directam, possunt etiam rectè concludere indirectè, quando talis conclusio est conuertibilis iuxta regulas conuersionis supra traditas. Vnde; quia

particularis negatiua non conuertitur, nec simpliciter, nec per accidens iuxta ibi dicta: ideò modi vtiles, in quibus conclusio est particularis negatiua, scilicèt, *ferio*, *festino*, *baroco*, *felapton*, *bocardo*, *ferison*, nō possunt concludere indirectè: quia iam minor extremitas distribueretur in conclusione; cum tamen non esset distributiua in præmissis, vt consideranti patebit.

His suppositis, vt ad modos vtiles explicandos descendamus, ex dictis planè sequitur, præter modos vtiles directè concludentes, (qui in tribus figuris tantùm sunt quatuordecim, vt constat ex tabula adducta) posse etiam formari alios vtiles indirectè concludētes: qui quamuis ab illis non omnino, aut essentialiter distinguantur; siquidem habent eandem combinationem præmissarum; distinguuntur tamen tanquā perfectum, & imperfectum intra eandem speciem, vt per se patet.

Quod vt declararent Dialectici, constituerunt in prima figura, vltra quatuor primos modos, qui directè concludunt, alios quinque indirectè concludentes, scilicèt, *baralipton*, *celantes*, *dabitis*, *fapesmo*, *frisesomorum*: quia tot sunt, qui ex illis quatuor prioribus formari possunt per conuersionē conclusionis, vt consideranti patebit. Non autem assignarunt modos indirectè cōcludentes in alijs duabus figuris; quia facilè potest vnusquisque illos colligere conuertendo conclusionem, vt explicatum est; & ita satis fuit apponere exempla in prima figura. Et quo tandem fit omnes modos vtiles á Dialecticis assignatos in tribus figuris esse decem, & nouem, qui his versibus continentur.

¶ *Barbara, Celarem, Darij, Ferio, Baralipton.*

¶ *Celantes, dabitis, Fapesmo, Frisesomorum.*

¶ *Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti.*

¶ *Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.*

Primi nouem, qui duobus prioribus carminibus continentur, pertinent ad primam figuram. Ex quibus quatuor priores concludunt directè; alij verò quinque indirectè, vt explicatum est. Quatuor sequentes, qui continentur in tertio versu, scilicèt, *cesare*, *camestres*, *festino*, *baroco*, pertinent ad secundam figuram. Reliquæ verò sex, scilicèt, *darapti*, & sequentes pertinent ad tertiam.

In vnoquoque autem modo inueniuntur saltem tres vocales, quæ correspondent tribus propositionibus syllogismi: prima, maiori; secunda, minori; & tertia, conclusioni. Et denotant tales propositiones debere esse quantitatis designatæ per ipsas vocales, secundùm quod supra libr. 2. capit. 7. explicuimus in illo versu, *asserit A, negat E, &c.* Quod si aliquando in his modis plures syllabæ inueniantur, triū tantùm priorum habenda est ratio: nam aliæ propter carminis metrum additæ sunt.

Tandem nota ex his 19. modis, quatuor priores primę figurę appellari perfectos: quia sunt in digniori figura, & concludunt directè; alios verò quindecim dici imperfectos; vel quia, licèt sint in digniori figura, non tamen concludunt directè, vt sunt *baralipton*, *celantes*, *dabitis fapesmo*, *frisesomorum*: vel quia, quamuis concludant directè, non tamen sunt in figura digniori, vt sunt alij restantes.

CAPVT VI.

De probatione syllogismorum perfectorum, & reductione imperfectorum.

SIcut ex varia terminorum habitudine resultant varię proprietates eorum, & ex diuersa comparatione propositionum, diuersæ etiam illarum passiones; de quibus primo, & secundo libro disputauimus; ita etiam ex varia dispositione, tàm terminorum, quàm propositionum, quæ reperitur in syllogismis, oritur in eis, vt petant diuerso modo probari, seù reduci. Et ita probatio, & reductio habent rationem passionis respectu syllogismi; de quibus consequenter, post examinatam essentiam, & species illius, erit nobis in pręsenti disputandum.

Quamuis ergo omnes modi enumerati sint vtiles, & consequentia in illis facta, necessaria, ac proinde non posſit negari: tamen quia in modis imperfectis non ita clarè cernitur vis illationis: ideò Dialectici inuenerunt artem, vt modos imperfectos ad perfectos reducerent; & hanc vocant, reductionem. Quoniam autem posset aliquis eò proteruiæ deuenire, vt etiam negaret consequētiam in quatuor modis perfectis factam; ideò etiam tradiderunt artem ad probandam vim illationis eorum, non per reductionem ad alios modos euidentiores, qui nulli sunt; sed per duo illa principia lumine naturali nota, quibus innititur ars syllogistica, vt vidimus capite quarto; & hanc appellant probationem.

Igitur ad quatuor capita reducuntur omnes propositiones: nàm vel sunt vniuersales affirmatiuæ, vel vniuersales negatiuę, vel particulares affirmatiuę, vel particulares negatiuę, (sub particularibus enim comprehendimus singulares.) Et hęc quatuor genera propositionum concluduntur perfectè in quatuor primis modis: nam vniuersalis affirmatiua concluditur in *barbara*: vniuersalis negatiua, in *celarem*, particularis, seù singularis affirmatiua, in *darij*; & particularis, seu singularis negatiua, in *ferio*. Quæ omnes consequentię, quamuis sint per se ipsas manifestę, & euidenter bonę; si tamen ab aliquo negentur, probantur per duo principia supra posita. Nam duo modi affirmatiui, nempè *barbara*, & *darij* probantur per *dici de omni*; duo verò negatiui, scilicèt, *celarem*, & *ferio*, per *dici de nullo*.

Si quis ergo negauerit consequentiam huius argumenti in *barbara*: *omne animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo omnis homo est sensibilis*, probatur per *dici de omni* sic: quidquid vniuersaliter affirmatur de subiecto, affirmatur etiam de omni contento sub illo, sed esse sensibile affirmatur vniuersaliter de animali in maiori; cùm ipsa sit vniuersalis affirmatiua; ergo etiam debet affirmari de omni contento sub animali; at homo continetur sub illo in minori; cùm homo sit subiectum, & animal prædicatum: ergo sensibile debet affirmari de homine in conclusione. Ex quo patet, quomodò per idē principium probetur consequentia facta in *darij*; siquidem minor, & cōclusio istius modi sunt particulares contentæ sub vniuersalibus iam in *barbara* probatis.

Eodem modo probantur per *dici de nullo* consequentiæ factæ in duobus alijs modis negatiuis. Nā siquis neget hanc consequentiam in *celarem*: *nullū animal est lapis*; *omnis homo est animal*: *ergo nullus homo est lapis*, probatur per *dici de nullo* sic: quidquid vniuersaliter negatur de subiecto, negatur etiam de omni contento sub illo, sed lapis vniuersaliter negatur de animali in maiori, cùm sit vniuersalis negatiua: ergo debet negari de omni contento sub animali, at homo continetur in minori sub animali: ergo de illo debet in conclusione negari lapis. Per quem modum probatur etiam ex eodem principio cōsequentia facta in *ferio*; cū minor, & conclusio sint particulares contentæ sub vniuersalibus probatis in *celarem*.

¶ Cognito iam, quo modo probentur immediatè per prima principia quatuor modi perfecti; explicandum superest, quomodò cæteri imperfecti ad illos reducantur, seu qua arte possit ex syllogismo imperfecto fieri perfectus, vt ita, qui negauerit consequentiam alicuius modi imperfecti, cogatur etiam illam negare in modo perfecto.

Dupliciter ergo potest fieri talis reductio. Primò, conuertendo ipsas propositiones syllogismi imperfecti, easq;, si opus sit, transmutando. Et hæc dicitur reductio ostensiua: quia in eisdem propositionibus syllogismi imperfecti clariori, & perfectiori forma dispositis, ostenditur vis, & necessitas consequentiæ, sine eò quòd aliqua propositio de foris adducatur. Secundo modo potest fieri reductio deducendo aduersarium ad aliquod inconueniens, seu impossibile concedendum; nempè quòd admittens maiorem, & minorem syllogismi imperfecti, & negans consequentiam, teneatur concedere duas contradictorias simul veras; quod tamen est omnino impossibile, vt supra vidimus. Et propterea hic modus conuincendi aduersarium appellatur reductio per impossibile.

Igitur, vt syllogismi imperfecti ostensiuè reducantur ad perfectos,

fectos, in primis inspicienda est litera consonans, quia incipit modus imperfectus: illa enim denotat reducendum esse ad modum perfectum eadem litera incipientem. Et ita *baralipton*, *baroco*, & similes reducuntur ad *barbara*: *celantes, cessare, &c. ad celarem*, & sic de alijs. Omnes enim incipiunt vna ex his quatuor consonantibus, B. C. D. F. quæ sunt literæ principiantes quatuor modos perfectos, vt patet.

Præter has autem consonantes initiales; reperiuntur aliæ quatuor intra ipsas dictiones modorum imperfectorum, nempè S.P.M.C. Litera S. denotat propositionem significatam per vocalem antecedentem conuertendam esse simpliciter: P. conuertendam esse per accidens. M. verò denotat commutandas esse præmissas, ita vt maior fiat minor, & è contra, seruata conuersione, quam aliæ literæ petunt. Et tandem C. in medio dictionis denotat modum illum, in quo inuenitur, non posse reduci ostensiuè, sed tantùm per impossibile; qui tantùm sunt duo, nempè, *baroco*, & *bocardo*.

Reducamus ergo ostensiuè ad *ferio*, syllogismum factum in *fapesmo*, qui est modus imperfectus primæ figuræ, intra quem tres consonantes P. S. M. inueniuntur. P. quia sequitur post primam vocalem. A. denotat maiorem, quæ est vniuersalis affirmatiua, conuertendam esse per accidens. Deinde S. quia sequitur post secundam vocalem. E. denotat minorem, quæ est vniuersalis negatiua, conuertendam esse simpliciter. Et tandem M. quæ est post duas vocales, denotat minorem iam conuersam ponendam esse pro maiori; & maiorem etiam conuersam, pro minori. Quæ omnia clarè patent in hoc syllogismo.

¶ FA | *Omne animal est sensibile.*
¶ PES | *Nullus lapis est animal.*
¶ MO. | *Ergo aliquod sensibile non est lapis.*

In quo, si maior conuertatur per accidens, & minor simpliciter, posteaque transmutentur; infertur eadem conclusio in *ferio* sic:

¶ FE | *Nullum animal est lapis.*
¶ RI | *Aliquod sensibile est animal.*
¶ O | *Ergo aliquod sensibile non est lapis.*

Eadem proportione fit reductio ostensiua aliorum modorum imperfectorum ad perfectos, vt patebit consideranti literas supra explicatas; & ideò non adducimus eorum exempla. Solùm est aduertendum, in dictione significante vltimum modum primæ figuræ, scilicèt, *frisesomorum*, illam consonantem M. propter carminis metrum constitutam fuisse post tres priores syllabas; cùm tamen collocanda esset ante tertiam, sicut fit in *fapesmo*, *dissamis*, & alijs; & ideò talis litera non est com-

putanda inter syllabas inutiles: sed re vera significat, transponẽdas esse præmissas; cum hoc sit necessariũ ad reductionem illius modi, vt consideranti patebit.

¶ Reductio per impossibile fit hoc modo. Si contrarius, concessa maiori, & minori syllogismi imperfecti, neget consequentiam: inferenda est propositio cõtradictoria consequentiæ negatæ; ex qua, & ex altera præmissarum iam concessarum, fit syllogismus perfectus concludens propositionem cõtradictoriam, vel contrariam alterius præmissæ concessæ; ac proinde cogitur concedere duas contradictorias simul veras. Quamuis autem hac reductione possint reduci omnes modi imperfecti ad aliquem perfectorum; tamen specialiter hoc conuenit *baroco*, & *bocardo*, qui, vt vidimus, non possunt aliter reduci. Et ideò priùs vtriusque reductionem specialiter explicabimus, addentes postea generalem doctrinam pro reductione aliorum.

¶ *Baroco* ergo, & *bocardo* reducuntur per impossibile ad *barbara*; cum hac tamen differẽtia, quòd *baroco* reducitur seruata maiori, & contradictoria conclusionis posita pro minori; ex quibus infertur contradictoria minoris iam concessæ: *bocardo* verò reducitur è contra seruata minori, & contradictoria conclusionis posita pro maiori; ex quibus infertur contradictoria maioris concessæ, vt patet in his exemplis.

¶ BA | *Omnis homo est animal;*
¶ RO | *Aliquis lapis non est animal;*
¶ CO | *Ergo aliquis lapis nõ est homo.*

Si concessa maiori, & minori huius syllogismi, negetur consequentia; reducitur per impossibile ad barbara sic. Tale cõsequẽs est falsum, ergo sua contradictoria erit vera, scilicèt, omnis lapis est homo. Ponatur ergo hæc propositio pro minori, & retineatur maior pręcedẽtis syllogismi: inde inferretur hæc consequentia: *Ergo omnis lapis est animal*, vt patet si dicas.

¶ BAR | *Omnis homo est animal;*
¶ BA | *Omnis lapis est homo;*
¶ RA | *Ergo omnis lapis est animal.*

Cuius syllogismi maior iam cõcessa est in priori syllogismo; minor verò est cõtradictoria cõsequentiæ negatæ; & cõsequẽter vera. Ex his autẽ præmissis iam cõcessis infertur in *barbara* hæc propositio: *Omnis lapis est animal*, ergo tenetur aduersarius illam concedere, sed hæc est cõtradictoria minoris in priori syllogismo cõcessæ, scilicèt, *aliquis lapis non est animal*, ergo cogitur concedere duas contradictorias simul veras.

Syllogismus etiam factus in *bocardo* reducitur per impossibile ad *barbara* (vt diximus) seruata minori, & contradictoria cõclusionis posita pro maiori, verbi gratia.

¶ BO

¶ BO	*Aliquis homo non est lapis;*
¶ CAR	*Omnis homo est rationalis.*
¶ DO	*Ergo aliquod rationale nõ est lapis.*

Si neges hanc consequentiam: ergo eius cõtradictoria est vera, scilicèt, omne rationale est lapis. Ponatur ergo hæc propositio pro maiori, & minor præcedentis syllogismi retineatur pro minori, ex quibus inferretur hæc consequentia: *Ergo omnis homo est lapis*, vt patet, si dicas,

¶ BAR	*Omne rationale est lapis;*
¶ BA	*Omnis homo est rationalis.*
¶ RA	*Ergo omnis homo est lapis.*

Cuius syllogismi maior iam est cõcessa; cũ sit cõtradictoria cõsequẽtiæ supra negatæ: minor etiam est cõcessa in priori syllogismo: consequẽtia etiã necessariò concedenda est, cùm sit in *barbara*; & tamen est cõtradictoria maioris in primo syllogismo concessæ, ergo concedũtur duæ contradictoriæ simul veræ.

¶ Explicata specialiter reductione per impossibile istorum modorũ, breuiter explicandũ est, quomodò generalis huius reductionis doctrina supra tradita, cæteris modis imperfectis applicanda sit; seù qui eorũ ad quos perfectos reducãtur; & in quibus debeat seruari maior; & in quibus, minor. Quod vt facilè comprehendatur, inuenerunt Dialectici tres dictiones pro modis imperfectis triũ figurarũ, videlicèt, *NESCIEBATIS, ODIEBAM; LETARE ROMANIS.* Prima habet quinque syllabas, & corrospõdet quinque modis imperfectis primæ figuræ, ita vt prima, scilicèt *Nes.* correspõdeat primo modo imperfecto, scilicèt, *baralipton*; secũda, scilicèt, *Ci.* correspondeat secundo modo imperfecto, scilicèt, *celantes*, & sic de alijs. Secũda dictio, nempè *Odiebã*, habet quatuor syllabas, & correspõdet ordine explicato quatuor modis secundæ figuræ. Et tandem tertia dictio, scilicèt, *Letare Romanis*, habet sex syllabas, & correspondet eodem ordine sex modis tertiæ figuræ.

In his autẽ dictionibus quatuor illæ vocales A. E. I. O. significant quatuor modos perfectos. Nam A. significat *barbara*; quia ibi concluditur vniuersalis affirmatiua: E. significat *celarem*: quia ibi cõcluditur vniuersalis negatiua: I. significat *darij*, quia ibi concluditur particularis affirmatiua: & O. significat *ferio*: quia ibi concluditur particularis negatiua. Vnaquæque ergo harum vocalium in qualibet syllaba trium dictionum, denotat, modũ imperfectum correspondentem illi syllabæ reducendum esse ad modum perfectum significatum per eandem vocalem. Per quod patet, qui modi imperfecti ad quos perfectos sint reducendi.

Quandò autem in reductione seruanda sit maior syllogismi imperfecti; & quando minor: & consequenter quando contradictoria

consequentię negatæ debeat poni pro minori; quandò verò pro maiori: explicant sequentes regulæ.

Prima est. Vt modi imperfecti primæ figuræ reducantur per impossibile; contradictoria cõclusionis negatæ ponẽda est pro maiori, & maior syllogismi imperfecti, pro minori. Excipitur tamẽ *celantes*; in quo minor syllogismi imperfecti ponitur pro maiori; & contradictoria conclusionis negatę, pro minori. Hac autẽ regula seruata, semper colligitur oppositum alterius præmissæ concessæ: quamuis nõ immediatè, sed facta conuersione simplici conclusionis, quæ infertur in syllogismo perfecto. Vbi aduertendũ est, quod licèt in reductione *baralipton & fapesmo* solùm colligantur duæ contrariæ simul veræ: tamẽ ex eis possunt fieri duæ contradictoriæ simul veræ, iuxta dicta supra libr.2.cap.6. Et idem dicendum est de *darapti, & felapton* in tertia figura, qui tantùm concludunt duas contradictorias simul veras.

Secunda regula pro secunda figura est, quòd in reductione retineatur maior syllogismi imperfecti. & contradictoria consequentiæ negatæ ponatur pro minori, vt patet in syllogismo supra facto in *baroco*. eodem enim modo reducũtur omnes alij modi eiusdem figuræ;

Tertia tandem regula pro tertia figura est, quòd in reductione retineatur minor, & contradictoria consequentiæ negatæ ponatur pro maiori, vt ostendit syllogismus supra factus in *bocardo*. Quã etiam reducũtur omnes alij modi eiusdẽ figuræ, quorũ exẽpla facilè quisque potest ex dictis formare: & ideò omittuntur. Addẽdũ est tamen, has duas postremas regulas significari à Dialecticis illis carminibus.

¶ *Seruat maiorẽ, variatque secunda minorem.*

¶ *Tertia maiorẽ variat, seruatq; minorem.*

CAPVT VII.

De alijs syllogismorum diuisionibus.

HVcusque egimus de ijs, quæ syllogismo conueniunt ratione formæ; nãm esse in tali, vel tali figura, in hoc, vel illo modo, esseque sic, vel sic reducendum pertinent ad formam syllogismi, de qua egit Aristot. in libris de Priori resolutione. Quia verò in libris sequentibus disputauit etiam de syllogismo ratione materiæ, ideò in his institutionibus aliqua etiã breuiter attingenda sunt eorũ, quæ syllogismo conueniunt ratione materię, nẽpè ratione propositionũ, vel terminorum.

Primò ergo diuiditur syllogismus ratione materiæ proximæ, in affirmatiuũ, & negatiuũ. Ille est, cuius conclusio est affirmatiua; iste verò, cuius conclusio est negatiua.

Pręterea secundò diuiditur in categoricũ, & hypotheticum. Categoricus est, cuius omnes propositiones sunt categoricæ: hypotheticus verò, cuius plures, vel saltem aliqua propositio est hypothetica.

Pro

Pro huiusmodi autẽ syllogismo plures solent adduci regulæ; sed melior, quæ tradi potest, est, vt attẽdatur ad vim illationis; quod satis ex dictis constabit vnicuique.

Tertiò diuiditur syllogismus ratione eiusdem materiæ proximæ, in demõstratiuum, probabilem, & sophisticum, seu apparentem. Primus nomine incomplexo appellatur demonstratio, & constat propositionibus necessarijs; secundus verò est, qui constat propositionibus probabilibus: tertius autem, cuius propositiones apparent quidem veræ; cùm tamen sint falsæ. Et isti tres syllogismi solent alijs nominibus appellari, posterioristicus, topicus, & elenchus: quia de illis disputat Aristot. in libris Posteriorum, Topicorum, & Elenchorum.

Quartò diuiditur syllogismus ratione materiæ remotæ in rectũ, & obliquum. Rectus est, cuius omnes termini ponũtur in recto; obliquus verò, qui constat aliquo termino obliquo. Pro quo solent tradi aliquæ regulæ; hæc tamen sola sufficit, vt si quando in huiusmodi syllogismis aliqua fuerit difficultas, propositiones fiant in recto, & sic apparebit bonitas, vel malitia consequentiæ.

Quintò, & vltimò diuiditur syllogismus ratione eiusdem materiæ remotæ in communem, & singularem; seu expositorium. Ille est, cuius medium est terminus cõmunis; iste verò, cuius medium est terminus singularis, vt si dicas, *Petrus est animal: Petrus est rationalis: ergo aliquod rationale est animal.* Dicitur autem expositorius, seu sensibilis demonstratio: quia ad sensum explicat vnionem extremitatum inter se, propter vnionẽ, quæ sentitur cum medio. Et huiusmodi syllogismus, licèt possit fieri in tribus figuris, seruata semper affirmatione, vel negatione, quam designant modi; frequentiùs tamen, & propriùs fit in tertia, in qua medium subijcitur; quia maximè proprium est terminorum singularium esse subiectum propositionis.

Est autem hìc aduertendum, quòd sicut in syllogismo communi, vt rectè concludat, debet medium perfectè distribui iuxta dicta suprà capit. 2. ita etiam ad bonitatem consequentiæ in syllogismo expositorio èconrà requiritur medium esse perfectè singulare, & incommunicabile: si enim contingat aliquod singulare esse realiter communicabile multis, vt de facto est natura diuina; iam habebit vim termini communis, & ex consequẽti syllogismus expositorius inde confectus, æquiualebit communi ex puris particularibus; ex quibus tamen nihil sequitur in quacumque figura ex vi illationis, vt ibidem diximus. Qua ratione ista non est bona consequentia: *Hæc essentia diuina est Pater, hæc essentia diuina est Filius, ergo Filius est Pater*: quia propter realẽ cõmunicabilitatem naturæ diuinæ, quantumuis ipsa singulariter designetur, habet vim ter-

termini communis, ac proinde talis syllogismus propriè non est expositorius; sed æquiualet communi ex puris particularibus. De quo latè disputant Theologi 1. parte, q. 28. art. 3.

CAPVT VLTIMVM.

De arte inueniendi medium.

Difficilis semper visa fuit antiquis Dialecticis ars inueniendi mediũ ad syllogismos conficiendos in quacũq; materia: propter quod illã sophistæ Asinorũ Pontem nũcuparũt. Et quidem si secundũ quòd ipsi docent tradenda esset, plures fortè periclitarentur. Econtra verò aliqui moderni per aliud extremũ ab illa se facillimè expediunt, asserentes, ad quãlibet propositionem probandam quærendam esse causam, cur prædicatum conueniat, vel repugnet subiecto, & ea inuenta, inuentum esse medium. In quo totam artem se comprehendisse, putant. Pulchra sanè solutio. Id ipsum est, quod inquirimus: qua, scilicèt, arte quęremus, & inueniemus in qualibet propositione causam, cur prædicatum conueniat, vel repugnet subiecto. Vt ergo breuiter rẽ hanc expendamus.

In primis statuendum est, artem istam esse summè necessariam. Nã parum interest scire, quo modo extremitates debeant disponi cũ medio, vt syllogismus sit in modo, & figura, si ignoratur, quodnam medium eligendũ sit in vnoquoq; syllogismo. Et hoc est, quod in pręsenti inuestigamus, proposita, scilicèt, qualiber propositione, qua arte inueniemus mediũ ad illã rectè cõcludendã in aliquo syllogismo. De quo tractat optimè D. Tho. in peculiari opusc. de inuentione medij, quod est 50. in ordine opusculorum.

Secundò, vt hæc materia comprehendatur omninò, oportet considerare, quis terminus dicatur *antecedens*; quis, *consequẽs*; & quis, *extraneus*, seu *disparatus*. Terminus ergo cõsequẽs dicitur ille, *qui ex altero* infertur: cuiusmodi sunt omnia prędicata superiora respectu inferiorũ: benè enim valet, est homo, ergo ęst animal, ac proinde *animal* est terminus cõsequẽs respectu *hominis*. Terminus antecedens est *ille*, qui alterũ infert: & huiusmodi sunt omnia prædicata inferiora respectu superiorum, vt patet in eodẽ exẽplo: sicut enim *animal* est terminus *consequens* respectu *hominis*, quia infertur ex illo; ita *homo* est terminus *antecedens* respectu *animalis*, quia infert illud. Termini verò cõuertibiles vt *homo*, *rationale*, *risibile*, & similes simul sunt antecedẽtes & cõsequentes, quia se inuicem inferunt, & inferuntur; ac proinde in syllogismis interdũ sumuntur, qua ratione sunt antecedẽtes; interdũ verò, qua ratione sunt consequentes. Tandem terminus *extraneus*, seu repugnans, est, qui non potest alteri inesse.

Hoc supposito, cũ quatuor sint genera propositionũ, scilicèt, vniuersalis affirmatiua, vniuersalis negati-

gatiua, particularis affirmatiua, & particularis negatiua: quatuor regulis totã hãc materiam absoluemus.

Prima est. Ad concludendã propositionẽ vniuersalem affirmatiuã, sumendus est pro medio terminus, qui sit consequens respectu subiecti talis propositionis, & antecedens respectu prædicati. V.g. si velis syllogizare hãc propositionem, *omnis homo est substantia*, congruũ mediũ erit *animal*, quod est consequens ad subiectum, scilicèt, *hominem*: cum inferatur ex illo; & antecedens ad prædicatũ, scilicèt, *substantiã*, cũ inferat illam, atque ita dices, *omne animal est substantia, omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia.* Cuius rationẽ reddit optimè D. Tho. vbi supra: quia vniuersalis affirmatiua tantùm potest concludi in primo modo primæ figuræ, scilicèt, *barbara*; in quo, cùm medium vniuersaliter subijciatur in maiori; necessariò antecedit maiorem extremitatem, quæ est prædicatum conclusionis; cùm verò medium in minori prædicetur vniuersaliter de minori extremitate, quæ in conclusione est subiectum; necessariò consequitur illam: ergo quando propositio vniuersalis concluditur, medium debet esse consequens respectu subiecti, & antecedens respectu prædicati.

Secũda regula. Ad inferẽdã propositionẽ vniuersalẽ negatiuã (quæ tantũ potest concludi in prima, & secũda figura) sumẽdus est pro medio terminus cõsequẽs ad subiectũ, & extraneus, seu repugnans prædicato, si syllogismus conficiatur in *celarem*, & *cesare*; si verò conficiendus sit in *camestres*, debet sumi pro medio terminus repugnans subiecto, & consequens ad prædicatum. V.g. si hæc propositio, *nullus homo est lapis*, cõcludenda sit in *celarem*, aut *cesare*, cõgruum mediũ erit *rationale*, quod est consequens ad hominẽ, & extraneum lapidi: & sic dices, *nullum rationale est lapis, omnis homo est rationalis; ergo nullus homo est lapis.* Si autẽ eadẽ propositio cõcludenda sit in *camestres*, congruũ mediũ erit *insensibile*, quod repugnat homini, & est consequens ad lapidẽ: & sic dices, *omnis lapis est insensibilis, nullus homo est insensibilis: ergo nullus homo est lapis.* Ratio autem huius est: quia in duobus modis prioribus, medium remouetur à maiori extremitate, & consequitur ad minorẽ, cũ prædicetur de ea: in tertio verò mediũ consequitur ad maiorem extremitatẽ, & remouetur à minori.

Tertia regula. Ad inferendam propositionem particularem affirmatiuã (quæ tantùm potest concludi in prima, & tertia figura) sumendus est pro medio terminus consequens ad subiectum, & antecedens ad prædicatum, si syllogismus fiat in prima figura; si verò conficiatur in tertia, mediũ debet esse terminus antecedens, tàm respectu subiecti quàm respectu prædicati. V.g. si hæc propositio, *aliquis homo est viuens*, syllogizanda sit in prima figura, congruum medium erit *sensibile*, quod est consequens respectu su-

hominis, & antecedens respectu viuentiis: & sic dices, *omne sensibile est viuens aliquis homo est sensibilis: ergo aliquis homo est viuens.* Cuius ratio est eadem, quæ adducta est in prima regula. Si verò syllogizanda sit in tertia figura; congruum medium erit *rationale*, quod est antecedens, tùm respectu hominis, tùm etiam respectu viuentis: & sic dices, *omne rationale est viuens, aliquod rationale est homo; ergo aliquis homo est viuens.* Huius autem ratio est; quia in tertia figura medium est subiectum in vtraque præmissa, ac proinde debet antecedere vtramq; extremitatem.

Quarta tandem regula. Ad inferendam propositionem particularem negatiuã) quæ concludi potest in tribus figuris) si syllogismus fiat in prima sumendus est pro medio terminus consequens ad subiectum, & extraneus à prædicato. Ratio est: quia ibi medium remouetur à maiori extremitate, & consequitur ad minorem, cùm prædicetur de ea. Qua etiam ratione idem obseruandum est, si syllogismus fiat in tertio modo secundæ figuræ, scilicèt, *festino*. Si verò syllogismus fiat in quarto modo secundæ figuræ, nempè, *baroco*, medium debet esse terminus extraneus à subiecto, & consequens ad prædicatum. Ratio est, quia ibi medium consequitur ad maiorem extremitatem: cùm prædicetur de ea; & repugnat minori; cùm remoueatur ab illa. Si autem syllogismus conficiatur in tertia figura; medium debet esse terminus antecedens ad subiectum, & extraneus prædicato. Et ratio est; quia ibi medium subijcitur minori extremitati, & repugnat maiori, ac proinde antecedit illam, & est extraneus isti. V.g. si velis syllogizare hanc particularem negatiuam, *aliquis homo non est lapis*, & syllogismus conficiendus sit in prima figura, vel in tertio modo secundæ, scilicèt, *festino*, congruum medium erit *animal*; quia est terminus consequens respectu hominis, & extraneus respectu lapidis. Si verò syllogismus cõficiendus sit in *baroco*, congruum medium erit *insensibile*: quia est terminus extraneus ab homine, & consequens ad lapidem. Et tandem si syllogismus conficiendus sit in tertia figura; congruum medium erit *rationale*: quia est terminus antecedens respectu hominis, & extraneus respectu lapidis. Videatur D. Thom. opusculo citato. Et hæc pro hoc libro, & institutionibus dixisse sufficiat.

(·.·)

FINIS.

COLLE-

COLLEGII
COMPLVTENSIS
DISCALCEATORVM FRATRVM B. MARIAE DE MONTE CARMELI.

DISPVTATIONES
IN VNIVERSAM ARISTOTELIS DIALECTICAM.

IVXTA ANGELICI DOCTORIS D. THOMAE, ET SCHOLAE EIVS DOCTRINAM.

EIDEM COMMVNI MAGISTRO, & florentissimæ Scholæ dicatæ.

PROOEMIVM.

A Est humani intellectus natura, ea nostri discursus cōditio, vt in quauis re indaganda, non solùm difficilè, & cum labore versetur; sed & aliarum etiam rerū cognitione indigeat, aliisque doctrinis iuuetur: vt ita vnius rei notitia alteri emolumento esse posit. Sicut enim causæ sunt sibi inuicē causæ: ita disciplinæ sibi inuicē prosunt, se mutuò iuuant, interdumq; ita insepa-

rabiliter connectuntur: vt vnius notitia absque alterius cognitione haberi non possit.

Hinc nascitur difficultas in scientijs addiscendis; si enim ea tantum, quæ vnius sunt propria, præcisè tradas, neque aliena alia, etsi necessaria attingas: cùm absque his illa haberi nequeant, doctrina proculdubiò claudicabit. Si verò ob Carybdim istam vitandam, omnia simul pertractare velis, æquèque in qualibet sciẽtia de alienis, ac de proprijs disputes; in Scyllam necessariò incides; fietque vt dum omnia insequeris, nihil integrè consequaris.

Cui periculo, quamuis sciẽtiæ omnes subsint, subest tamẽ maximè Dialectica, vtpotè quæ omnibus modũ præfiniẽs, ipsas intimê transcendit, in eis disputantibus disputat, & in eis definientibus ipsa definit. Quapropter speciali studio indiget, qui Dialecticã aggreditur, vt in proprijs huius disciplinæ nõ deficiat, in alienis nõ excedat; ne ei contingat, quod pluribus euenit, quorũ quidam breuitatis prætextu, nobiliorem, & secretiorẽ Dialecticæ doctrinã prætermittunt; quidam verò ita Physicis, & Metaphysicis quæstionibus implicantur, vt sub Dialecticæ titulo Metaphysicam ipsam, aut Physicam tradidisse conuincantur. Vtrumquè extremum vitare conabimur, semper veritati consulẽtes: quam vt plenè assequamur, in id toto conatu incumbemus, vt ab Angelici Doctoris mente, nec minimùm discedamus.

DISPV-

DISPVTATIO PRIMA. procemialis.

COMMVNIS Doctorum vsus, in qualibet scientia pertractanda, necessarium esse docet prolegomena quædam præmittere, quibus ipsius disciplinæ, quæ exponēda suscipitur, aliqualis notitia comparetur: nequis (vt inquit Arist.) viam, quam ambulare incipit, ignorare videatur. Quatuor ergo, vt sumitur ex eodem Aristot. 2. Post. cap. 1. de qualibet re inquiri possunt, & debent: an scilicet sit, quid sit, quia sit, seù qualis sit, & propter quid sit. Quare eâdem nos de disciplina, quam aggredimur, præsenti disputatione discutiemus.

QVAESTIO PRIMA.

De nomine, existentia, inuentione, & dignitate Dialectica.

OMnia hæc ad quæst. *an sit*, pertinent: & ideò simul à nobis pertractātur. Quia ergo, dùm de rebus agitur, nominum rationē minimè contemnendam esse monet Plato in Cratylo; non abs re erit exponere, quibus vocabulis disciplina ista significetur. De quo præter Recentiores hìc, & initio Topicorum, disputant Alexander, Plato, Alcin. & alij, quos referunt Conimb. in procem. Logicæ q. 4. artic. 1. Duobus igitur vocabulis, omissis alijs, hæc scientia ab antiquis temporibus appellata est, *Logica*, scilicet, & *Dialectica*, quæ licèt tempore Arist. ab ipsoquè pro diuersis huius disciplinæ partibus sumpta sint, vt notarunt Aphrodisius, Auerroes, Marsilius, & Lemosius; iam tamen pro tota hac facultate, quę methodum differendi docet, indifferenter vsurpantur.

1 Deriuatur nomen Dialecticæ, à verbo Græco *διαλεγομαὶ dialegome*, quod licèt apud Ciceronem 3. de natura deorum significet probabiliter disputare; ac proinde pro parte topica ab Arist. sæpiùs vsurpetur; tamen apud eundē Aristot. 4. Metaph. cap. 4. idem significat, quòd sermone vti: imò apud Cicer. 1. Academ. quæst. pro arte differendi, tùm definiēdo, tùm diuidendo, tùm etiam argumentando vsurpatur. Vnde immeritò Aphrodisius 1. Topicorum cap. 1. ita parti topicæ hoc nomen attribuit: vt asserat eos, qui ad aliam significationem vocabulum istud traducunt, eo abuti.

Logicæ etiam nomen deriuatur à verbo Græco λόγος *Logos*, quod latinè dicitur, verbum, sermo, ratio, sapientia, definitio, & alia huiusmodi, quæ intellectus actus concernunt, vt videri potest apud peritos linguæ Græcę. Atque

ideò ſcientia,quæ dirigit actus intellectus(in quibus propriùs inuenitur verbum quàm in ipſis vocibus,vt ex Auguſt.notat D.Thom. 1.part.quæſt.34. art.1.) rectè appellatur Logica, à verbo *Logos*, quod ſignificat verbum.

2 De ſignificato ergo iſtorum nominum inquiritur, an ſit: vtrum ſcilicet in rerum natura detur res aliqua realis, quæ iſtis nominibus ſignificetur. Circa quod Doctores communiter duplicem diſtinguũt Logicam:naturalem aliam, aliam artificialem. Appellant Logicam naturalem facultatem illam, ſeù potentiam,qua quiſque, etiam agreſtis,poteſt circa res aliquas ratiocinari,diuidere,ſeù definire:inſunt enim nobis à natura quædam ſemina ſcientiarum;ſicut etiam in naturalibus quædam ſemina virtutum,teſte D.Tho.1.2.q.63. art.1. Et ſemen iſtud,ſeù initium ſciẽtię, circa definitiones, diuiſiones,&c. appellant Logicam naturalem:

De hac igitur Logica non poteſt eſſe dubium exiſtere in rerum natura: eſt enim ipſe intellectus, prout præhabet quædam Logicæ principia lumine naturali nota, ex quibus quilibet ratiocinari poteſt: nemo enim eſt ita rationis expers, qui neſciat colligere, ex eo quòd Petrus ambulat, quòd moueatur, & ſimilia: ergò verè datur Logica naturalis. Solum poteſt eſſe dubiũ in modo loquendi, vtrùm ſcilicèt iſtud initium Logicæ debeat appellari Logica naturalis? id enim negat Rubio hìc quæſt.1. Sed licèt ipſe pluris faciat modum loquendi;in hoc tamen parum immorandum eſt:ſic enim loquitur Ariſtot. 1. Rhetoricorum ad Theodectem cap.1.ſicque communiter loquuntur Doctores,cum pluribus autem loquendum eſt ¶ Alia eſt Logica artificialis,& eſt habitus,ſeù facilitas intellectus dirigens illum, vt res perfectè,& ſine errore cognoſcat.De qua deinceps nobis agendum eſt.

3 Prima concluſio.Concedenda neceſſariò eſt ſcientia, quæ doceat modum ſciendi, & procedendi in alijs, quæque ſit naturaliter acquiſibilis:& de facto datur.Concluſio eſt euidens, & probatur ratione. Quia ſcibilis eſt modus aliquis, quo res rectè, & ſine errore cognoſcantur;ſicut ſcibilis eſt modus rectè pingẽdi,pulſandi,&c.ergo ſicut eſt poſsibilis ars docens modũ rectè pingẽdi, aut pulſandi, etiã erit poſsibilis ſcientia docens modũ rectè cognoſcendi:hanc autem vocamus Logicam: ergo, &c.

Confirmatur, quia natura non deficit in neceſſarijs, maximè in ijs, quæ ad intelligendum pertinent, vtpotè quæ in ſupremo rerum gradu collocata ſunt: ſed Logica eſt ſummè neceſſaria ad rectè intelligendum, vt ſcilicet ſine errore de rebus diſcurramus, iudicemus,&c. cùm enim plures defectus in intelligendo ſæpè contingant,neceſſaria erit intellectui ars aliqua,quæ eius vitia corrigat, iuuetquè ad rectè intelligendum, quam appellamus Logicam artificialem:ergo illa eſt naturaliter acquiſibilis.

Ex quo etiam patet posterior pars conclusionis, quæ rursus demonstratur experientia ipsa: videmus enim eos, qui difficilè, & cum errore discurrebant, postquam certis Logicæ præceptis sunt instructi, facilè & sine errore discurrere: & hoc non semel, aut bis; sed permanenter in omnibus suis actibus: ergo datur in intellectu aliqua habitualis facilitas, à qua proueniat ista mutatio: quam patet esse Logicam artificialem.

4 ¶ Circa inuentores Dialecticæ certū est, eam sicut & reliquas alias disciplinas Adamo fuisse per reuelationem communicatas, statim ac creatus est. *Res enim primitus à Deo institutæ sunt* (inquit D. Thom. 1. part. quæst. 94. artic. 3.) *non solùm vt in se ipsis essent, sed vt essent aliorum principia, & ideò productæ sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorum. Homo autem potest esse principium alterius, non solùm per generationem corporalem, sed etiam per instructionem, & gubernationem, & ideò sicut primus homo institutus est in statu perfecto, quantùm ad corpus, vt statim posset generare; ita institutus est in statu perfecto quantùm ad animam, vt statim posset alios instruere, & gubernare. Non potest autem aliquis instruere, nisi habeat scientiam, & ideò primus homo sic institutus est à Deo, vt haberet omnium scientias, in quibus natus est instrui.*

Ab Adamo ergo ad filios eius scientiæ deriuatæ sunt: à filijs, ad Noe: inde ad Abrahamum, à quo nationes, illæ inter quas vixit, sciētias didicerunt. Vnde etiam deriuatæ sunt ad Chaldæos: & ab his, ad AEgyptios: à quibus, vt testatur Eugubinus lib. 1. de Perem. Philosop. acceperunt Græci, inter quos floruit maximè Dialectica. Iniuria tamen temporis ferè deleta est; vt meritò, qui eam ad pristinam perfectionem redegerunt, Auctores, & inuentores dici possint. Sed de hoc alij.

Licèt autem primum Dialecticæ Magistrum fuisse Platonem referat Diogenes Laertius lib. 3. de vitis Philosoph. in vita Platonis, & ante ipsum, imperfectum quoddam Logicæ initium Zeno quidam Eleathes antiquissimus Philosophus tradiderit, vt lib. 1. testatur idem Laertius: alijque alijs Philosophis primam huius scientię inuentionem attribuant: absolutè tamen loquendo huius artis inuentor cēsendus est Aristot. Tùm, quia omnes eius partes ad ordinem redduxit. Tùm, quia primus omnium ab alijs scientijs seiunctam tradidit, vt notat Philoppo. initio Priorū. Tùm denique, quia syllogizandi artem ad methodum reduxit, & mirum in modum auxit; imò & partem thopicam primus inuenit.

5 ¶ Maior difficultas est circa modum, quo Logica fuit inuenta; videtur enim experientiā non satisfacere. Primò, quia experientia, cùm sit cognitio accepta ex pluribus particularibus in memoria retentis, vt sumitur ex Aristot. 1. Metaphysicæ c. 1. & tradit D. Thom.

2. Poster. lect. 20. est cognitio fallax: sunt enim singularia contingentia, & fallibilia: ergo experientia non potuit esse causa scientiæ, quæ est cognitio necessaria, & infallibilis, neque consequenter inuentionis illius.

Secundò: quia ad acquirendas perfectè sciētias est necessaria Logica ex communi sententia: ergo pari ratione ad se ipsam perfectè acquirendam, erit necessaria: ergo cùm se ipsam præcedere repugnet, dicendum erit, vel quòd Logica non est necessaria ad habēdas perfectè scientias, vel quòd non fuit inuenta experientia, sed per reuelationem, vel alio modo denuò habita.

Secunda conclusio. Logica fuit experimento adinuenta, ad eum modum quo aliæ scientiæ inuentæ sunt, quæ non dicuntur experientia acquiri, ita vt obseruatio huius, aut illius singularis generet habitum scientiæ, hoc enim est impossibile, vt rectè probat ratio dubitandi; sed dicuntur inueniri experientia: quia hæc fuit occasio, quare scientiæ inuenirentur. Per quem etiam modum inuenta est Logica. Videns enim intellectus longa obseruatione, & ex diuturna reflexione supra suos actus aduertens, quòd aliquando definiebat, aut diuidebat benè; aliquando malè; & quòd in suis ratiocinationibus aliquando concludebat; aliquando non, motus est ad inuestigandam causam, & hac inuēta virtute Logicæ naturalis, potuit constituere præcepta benè definiendi, diuidendi, & argumentandi, sicque paulatim Logicam inuenire. Per quod patet responsio ad primam rationem dubitandi.

Ad secundā respondetur, Dialecticam fuisse necessariam ad se ipsam, inquātū Logica naturalis media experientia fuit sufficiens ad inueniendum aliquid de artificiali; quæ pars inuenta, simul cum Logica naturali, adiuuit ad inueniēdam aliam; & sic priores partes iuuare potuerunt ad posteriores, donec perfecta esset tota. ¶ Adde Logicam Adamo reuelatam, & in posteras nationes transmissam nō sic perijsse, vt nihil eius remaneret, sed proculdubiò extabat aliquod ipsius vestigium cum alijs doctrinis permixtū, quod, simul cū experientia, & Logica naturali, sufficere potuit, ad aliquā cognitionē perfectiorē acquirendā, & sic deinceps.

¶ De laudibus, & dignitate Dialecticæ cōgerunt multa Doctores, à quibus consultò abstinemus hoc vnico verbo contenti: quòd Logica ita sacræ Theologiæ famulatur; vt ipsa, nō solum catholicæ veritates cōfirmētur, sed etiā, teste Hier. super Ezech. *Quidquid in hoc sæculo peruersorū dogmatū est, & putatur robustū, hac arte subuertitur, & instar incēdij, in cineres, fauillasq; dissoluitur.* Quibus adde vix in sacris literis reperiri librū aliquē, qui nō abundet Dialectica. Hac Prophetę cōuincebāt Hebręos: hac etiam Apostoli prædicabant. Eminet inter alios Paul. cuius Epistolæ non minùs Dialectica, quā Theologia refertæ sunt. De quo videri potest Aug.

Aug. toto ferè lib. 1. contra Cresc. Grammat. sed præcipuè cap. 13. 14. 15. & 16. *Sthoyci* (inquit August. cap. 14. contra illum pro Dialectica disputans) *maximè Dialectici fuerunt, cùm Paulus, ne conferrent cum illo, non eos deuitauit? aut si Paulus Dialecticus erat, & ideò conferre cum Sthoycis non timebat, tā caue, ne cuiquam, Dialecticam pro crimine obieceris, qua vsos Apostolos confiteris.*

Laudent ergo Dialecticam alij à subtilitate, ab antiquitate alij, alij ab vtilitate: nos enim cum eodem August. cap. 17. citato, eam super omnia hæc dignitatem habuisse Dialecticam dicimus, vt nō solùm Apostoli, sed ipse Christus Dominus dignatus sit esse Dialecticus. Verba August. sunt (loquitur de Iudæis, qui volentes capere Iesum in sermone, interrogauerunt, vtrum liceret tributum dari Cæsari?) *Obsecro te, illi ne fuerunt Dialectici, qui prætensis interrogationis insidijs decipiēdo superare moliti sunt? an ille potiùs, qui ex hoc ipso, quòd interrogauerunt, veram eorum responsionem prudentia interrogationis eliciens, illud verum, quod ab eo putabant periculosè dici, ipsos compulit cōfiteri?* Hæc ideò retulimus, vt perspiciatur, quàm sit à pietate alienū dialecticas subtilitates improbare, quantùmque è contra religioso viro consonet earum studium, à quibus ferè omnes Sancti, Apostoliquè ipsi non fuerunt alieni, quasque dux noster, & Magister Christus facto commendauit.

7 Quamuis autem his encomijs dignè commendata sit vera, & pietati, ac sanæ doctrinæ concipiendæ, nutriendæ, augendæquè deseruiens Dialectica; ea tamē, quæ vana, & contentiosa est, quæquè sophismatibus vera, & quod peius est, pia dogmata obscurantibus, & praua inducentibus incumbit: quomodò Logica Augustini, dum Manichæus esset, & Dialectica, ac Phylosophia gentilium Euangelicam doctrinam, & Christi iugum detrectantiū, non quidem ex ipsius Dialecticæ, aut Philosophiæ, sed ex praua illorum conditione, & abusu incumbebat, vituperio digna, & multis modis à Sanctis Patribus improbata inuenitur. Vnde Paulus ad Colossenses secundo. *Videte* (inquit) *ne quis vos decipiat, per Philosophiam, & inanem fallaciam.* De qua alibi loquens ait: *Scientia inflat, charitas verò ædificat.* Quæ, & multa similia, quæ ex Scriptura, & Patribus adduci possent, & consultò omittuntur, non de vera, & solida Dialectica, sed de inani, & inflata, vt Paulus loquitur, exponenda sunt.

QVAESTIO II.

Vtrùm obiectum Logicæ sit quid reale, vel rationis?

PRæmissis ijs, quæ ad *an est* Logicæ pertinent, rectus ordo postulat, vt *quid sit* eius inuestigemus. Quod fiet inquirendo essentialem eius definitionem. In qua quidem statuenda, quāuis genus priùs quā differentia, nisi aliud obstaret, inuestigandū esset, propter quod inqui-

quirendum erat, vtrùm Logica sit scientia (quod genus eius est) priusquàm de obiecto, à quo scientiæ differentia sumitur, sermo institueretur; tamen licèt ordo sit præposterus, necessariò est commutatus: ita enim scientia ex obiecto dependet; vt eo ignorato, neque verbum quidem de illa fieri possit. Quomodo enim Logicam esse sciētiam ostendemus, ex eo quòd de suo obiecto proprietates, & passiones demōstrat: si tale obiectum, proprietates, & passiones ignoramus?

8 Pro tituli ergo intelligentia primò notandum est, illud appellari obiectum, quod potentiæ, vel habitui objicitur cognoscendū sumpta denominatione à potentia visiua, cuius obiectum propriè dicitur obijci. vnde translatum est ad significanda omnia illa, circa quæ potentiæ, vel habitus versantur. Appellatur etiam subiectum, nō quia illi inhæreat scientia; sed quia subijcitur prædicatis, quæ de illo in tali scientia demonstrantur. Dicitur etiam materia, non in qua, vel ex qua; sed circa quam potentia, vel habitus versatur, sumpta similitudine ab operationibus artium, quæ circa res externas, & materiæ participes versantur. Itaque hæc nomina, *obiectum*, *subiectum*, & *materia*, respectu habituū intellectus pro eodem communiter vsurpantur. Respectu verò aliorum habituum, & potentiarum obiectum licèt appelletur materia; non tamen appellatur subiectum, vt de se patet.

Hoc autem obiectum duplex est; vel, vt propriùs loquamur, eiusdem integri obiecti duæ sunt partes; alia materialis, & alia formalis. Obiectum, seù pars materialis est id, quod non per se, sed ratione obiecti formalis attingitur, seù consideratur in scientia: obiectum verò seù pars formalis est id, quod per se, seù ratione sui attingitur, seù consideratur à tali scientia. Vtriusque exemplum cernitur in potentia visiua, cuius obiectum integrum est coloratum; in quo pars materialis, seù obiectum materiale est corpus: quia non per se, sed ratione coloris videtur: color verò est pars, seù obiectū formale; quia per se, & ratione sui percipitur à potentia visiua.

9 In isto autem obiecto formali duo distinguūt communiter Doctores cum Caietan. 1. part. quæst. 1. art. 3. & 1. Poster. cap. 22. nempè rem ipsam, quæ consideratur à scientia, seù attingitur à potentia, quamque appellant rationem formalem *qua*, seù in esse rei, aut obiectum *quod*: & rationem *sub qua* talis res attingitur à scientia, vel potentia, quamque appellant rationem formalem *sub qua*, seù in esse scibilis, aut obiectū *quo*. Vtrāque autem hanc rationem esse necessariò distinguendam in obiecto cuiuslibet habitus, & ad quid sit necessaria, & vnde vtriusque vnitas, vel distinctio sumatur; non est præsentis loci examinare; fiet à nobis cum Aristot. in libris Posteriorum disp. 19. Quare pro nunc satis erit, id vno, vel altero exemplo declarare,

rare. Etenim in potentia visiua res ipsa, quæ est color, & appellatur ratio formalis *qua*, non potest esse vltima ratio specificatiua visus, aliàs, sicut plures sunt species coloris, plures etiam essent species visus (cuius rationis vim ostendemus loco citato.) Ponenda est ergo aliqua alia ratio formalis indiuisibilis in plures species (quã appellamus rationem formalem *sub qua*) media qua color ipse attingatur à visu, & à qua vltimò constituatur in esse obiecti specificantis, & determinantis potentiam. Quæ erit, vel lux, vt ait D. Tho. 1. Post. lect. 41. vel idem modus immutandi potentiam, vel aliquid huiusmodi, de quo alibi.

Idem etiã cernere licet in scientia. Nam aliquando res ipsa, quæ est obiectum formale, est vna genericè, vt patet in Arithmetica, cuius obiectum est numerus, sub quo penè infinitæ species continentur. Imò aliquando est vna tantùm analogicè, vt patet in ente, quod est obiectum Metaphysicæ, & consequenter de pluribus rebus specie, imò & genere diuersis, aliquando est vna tantùm scientia. Aliquando verò de eadem re, seù de eadem ratione formali, *qua* dantur plures scientiæ. Cuius exẽplum adducit D. Thom. 1. parte quæstio. 1. artic. 1. & 1. 2. quæst. 54. artic. 2. ad secundum de hac propositione, *terra est rotunda*, quę pertinet ad Phylosophum naturalem, & ad Astrologum, danturquè de illa diuersæ demonstrationes, ergo à ratione formali, *qua*, seu ab entitate ipsa obiecti formalis in esse rei non potest sumi vnitas, vel distinctio scientiæ: & per consequens aliqua ratio ponenda est, quæ vltimò constituat rem illam, seù res in esse obiecti scibilis. Quam nos cum Caietano congruè appellamus rationem formalem, *sub qua*.

10 Hìc autem obseruandũ venit, quòd licèt D. Tho. 2. 2. quæst. 1. artic. 1. solam rationem, *sub qua*, appellet rationem formalem; id autem, quod nos vocamus rationem formalem, *quæ*, appellet ipse sanctus obiectum materiale (quod quidem in rigore loquendo verissimũ est: habet enim se ratio, *quæ*, vt materia respectu rationis, *sub qua*) nihilominùs tamen non impropriè Doctores rem illam, quæ per se consideratur in scientia, appellant rationem formalem, ad distinctionem aliarum rerum, quæ respectu illius se habent vt quid materiale, vel quia in se recipiunt talem rationem formalem, vel quia per accidens tractantur in scientia. Quod cernere licet in Geometria, quæ agit de quantitate continua, scilicet lineis, superficiebus, figuris, &c. Si enim quantitas continua, quæ est ratio formalis, *quæ*, comparetur ad rationem formalem, *sub qua*, (quæcunque illa sit, de quo loco citato) habet quidem rationem materiæ, potestquè optimè cum D. Thom. appellari obiectum materiale: si verò comparetur ad substantiam, seù corpus, cui quantitas ipsa inhæret; vel ad alia, quæ per accidens tra-

tractantur in Geometria, iã habet rationem formę, potestq; rectè appellari obiectum formale. Propter quod quantitas continua cõmuniter appellatur ratio formalis, *quæ*, obiecti Geometriæ, qui modus loquẽdi (vt cum pluribus loquamur) retinẽdus est, licèt modus loquẽdi D.Tho. formalior sit. Per quod cõciliantur plura Angelici Doctoris testimonia, & expenduntur multa, quæ cùm ad rem ipsam pertinere videantur, maturè tamen inspecta ad modum loquendi pertinent.

De ratione formali, *sub qua*, obiecti Logicæ, neq; est præsens difficultas, neq; aliquid nunc dicendũ nobis est: pendet enim ex generali quæstione de scientiarum vnitate: pro qua tamẽ interim videri potest D.Tho. 1. Post. lect. 41. opusc. 70. q. 5. artic. 1. & alibi sæpè. De obiecto autẽ materiali nullũ potest esse dubiũ, siuè enim sint operationes intellectus, siuè res ipsæ (de quo quęstio seq.) certũ est apud omnes esse aliquid reale. Solùm ergo remanet difficultas de ratione formali, *quæ*, obiecti Logicæ, quã pro nũc obiectum formale appellauimus, ad distinctionem obiecti materialis.

11 Ex dictis intelligẽtur alię obiecti diuisiones, quas communiter tradunt DD. Aliud enim est obiectũ adæquatũ; aliud inadæquatum. Inadęquatũ rursus diuiditur in principale, & minus principale: quid autẽ sit quodlibet ex istis, ex terminis ipsis cõstat. Obiectũ adæquatũ solet appellari obiectũ attributionis; cuius tres cõditiones assignãt DD. cum D.Th. sup. prolog. sententiarũ art. 4. Prima est, quòd contineat omnia, quæ tractantur in sciẽtia; ita vt ad ipsum reuocentur omnia, vel tanquam principia, vel tanquam partes, aut species, vel proprietates eius. Secũda, quòd sit id, de quo potissima cura est in tali sciẽtia, & de quo (si aliqua fuerint) tradãtur præcepta. Tertia, quòd sit id, per quod talis sciẽtia distinguitur à qualibet alia. Quæ cõditio intelligenda est iuxta dicta; quòd scilicet à ratione formali, *quæ*, seù ab obiecto formali sumatur distinctio, nõ præcisè, vt est entitas quædam, seù in esse rei, sed vt illi adiungitur ratio formalis, *sub qua*, à qua constituitur in esse scibilis.

Tandẽ explicandũ est breuiter, quid sit ens rationis: nam de ipso disp. seq. latè differemus. Est ergo ens rationis proprietas quędã, seù esse conueniens rebus, non à parte rei, sed vt sunt in intellectu, sicut esse subiectũ, prædicatũ, genus, aut alia huiusmodi: & generaliter omnes termini secũdæ intẽtionis significant pro formali ens rationis: nõ enim à parte rei homo est subiectũ, vel animal genus, &c. sed secundùm quòd sunt obiectiuè in intellectu. Ex quo etiã apparet, quid sit ens reale: est enim, quod habet verũ esse à parte rei, & ante intellectus cognitionem. Cũ ergo ens prima diuisione diuidatur in ens reale, & rationis, meritò in hac quęstione generaliter inquirimus, sub quo ex his mẽbris cõtineatur obiectũ formale Logicæ. In sequẽti verò specialiter inuestigabimus, quodnam ens rationis illud sit.

§.I.

§.I. REFERTVR CVM *suis fundamentis sententia, asserens, hoc obiectum esse aliquid reale.*

12 Valdè recepta est his temporibus apud aliquos modernos opinio affirmans, obiectũ formale Logicæ esse quid reale. Quod non eodem modo explicant: quidã enim asserunt, operationes intellectus, prout dispositæ sunt in forma definitionis, diuisionis, & argumentationis, esse obiectum Logicæ: adduntque, non solùm operationes ipsas, sed etiam talẽ dispositionem definitionis, & argumẽtationis esse quid reale. Alij verò fortè, quia vident dispositionem istã, etiã in ipsis actibus non esse quid reale, alia viâ incedũt, asserẽtes, obiectũ formale Logicæ integrè intelligi ante talẽ dispositionẽ, esseq; ipsas operationes intellectus, non prout iã habent illã; sed prout dirigibiles sunt, & ordinabiles media ipsa dispositione modi sciendi.

Pro vno quoque modo dicendi non adducemus specialiter argumenta: quia communia sunt, quæ contrarij adducunt; neque similiter Auctores: quia antiqui, vel nulli sunt, vel non ita clarè distinguunt: moderni verò nõ eodem modo loquuntur; imò nunc ad vnum, nunc ad alterum dicendi modum declinare videntur: conueniunt tamen in quæsito quæstionis, asserẽtes, obiectũ formale Logicæ esse quid reale. Pro qua sententia adducũt Platon. Dialog. de Iusto, Alcin. de doctrin. Platonis c.2. D. Isidor. lib.2. Etymol. D. Aug. 2. de Doctr. Christiana, c.37. Boetium lib.1. in Topica Ciceronis, Caietan. præfatione in prædicamenta, Canum 9. de locis, cap.1. & alios antiquos: quos tamen si consulas, nihil, vel oppositum inuenies. Ex modernis verò defendunt eam Fonseca 2. Metaphysicæ, c.3. q.1. sect.5. Suarez disputat.1. sect.4. & disput.54. in principio, Conimb. hìc q.5. art.2. Murcia q.2. Hurtad. disput.1. sect.4. & nouissimè Chrysosto. Cauero Cisterciens. tract.1. disput.1. dub.2. & Raphael de Auersa, q.2. sect.3.

13 Probatur primò hęc sententia ex D. Tho. initio Poster. vbi inquit: *Ars quædam necessaria est, vt sit directiua ipsius actus rationis, per quã homo in ipso rationis actu ordinatè, faciliter, & sine errore procedat. Et hæc ars est Logica, idest, rationalis sciẽtia, quæ nõ solùm rationalis est ex hoc, quòd est secũdùm rationẽ, quod est omnibus artibus cõmune; sed etiã ex hoc, quòd est circa ipsum actũ rationis, sicut circa propriam materiã.* Ex quo loco sic formatur argumentũ. Logica est directiua operum rationis: ergo versatur circa rationis opera, vt dirigibilia, tanquam circa obiectum.

Confirmatur ex eodem D. Tho. in prœmio Ethicor. vbi docet, quòd sicut Philosophia moralis versatur circa operationes volũtatis, sic Logica versatur circa operationes intellectus; sed Philosophia moralis versatur circa operationes volũtatis, vt dirigibiles tanquã circa obiectũ, vt ibid. docet D. Tho. ergo obiectũ Logicę erũt operationes intellectus, etiã vt dirigibiles.

Secun-

Secundò probatur euertendo oppositam sententiam: quia obiectum debet habere aliquam entitatem, vt possit esse scibile (scibilitas enim, sicut intelligibilitas rei entitatem sequitur) sed ens rationis non habet aliquam talem entitatem; cùm neque sit substātia, neque accidens: ergo non potest esse scibile.

Confirmatur primò: quia obiectum debet habere passiones, quas de illo scientia demonstret, vt probat Aristot. 1. Post. cap. 23. sed istis caret ens rationis: ergo non potest esse obiectum scientiæ. Probatur minor: quia tales passiones non possunt esse reales, vt patet: neque etiam possunt esse rationis; aliàs continerentur essentialiter sub ente rationis, & de illis essentialiter prædicaretur, quod repugnat cuilibet essentiæ respectu propriarum passionum.

Confirmatur secundò: quia sciētia dicit relationem realem ad obiectum tanquam ad propriam mēsuram, vt docet Arist. cap. de relatione: ergo ens rationis non potest esse obiectum alicuius scientię. Patet consequentia: quia relatio realis prædicamentalis petit terminum realem.

Tertiò: demonstratio, quam Logica docet conficere, est causa vera, & realis scientiæ, quæ est habitus realis: ergo demonstratio etiam pro formali non potest esse ens rationis. Probatur consequentia: quia demonstratio, non solùm secundùm entitatem actuum, sed etiam vt sunt inter se dispositi, est verè discursus, & causa scientiæ: ergo vt sic est ens reale.

Confirmatur; quia habitus Logicæ concurrit ad suos actus, non solùm secundùm id, quòd est in illis materiale; sed etiam, & maximè ad illam ordinationem, quam à Logica habent; ergo talis ordinatio non est aliquid rationis. Patet consequentia; quia à causa, & actione reali necessariò procedit effectus realis.

Quartò; quia si obiectum Logicæ esset ens rationis, maximè quia tractat de genere, specie, subiecto, prædicato, & alijs similibus intentionibus; sed esse subiectum, prædicatum, &c. est verum ens reale: ergo Logica non habet pro obiecto ens rationis. Probatur minor, quia in hac propositione, *homo est animal*, actus intellectus correspondens illi termino, *homo*, non repræsentat naturam humanam precisè, sed vt subijcitur animali; ergo non solùm repræsentatio hominis; sed modus repræsentandi illum vt id, de quo dicitur animal, est quid reale; ac proinde esse subiectum non est quid rationis, & sic de alijs huiusmodi intētionibus. Plura alia argumenta adducunt Auctores, inter quos videri potest Ioannes Sāchez lib. 1. Logicæ quæst. 17. qui licèt asperè loquatur de hac opinione; multa tamen pro ea congerit argumenta.

* * *

PRAE-

§. II.
PRAEMITTVNTVR aliqua ad resolutionem quæstiones necessaria.

14 PRo solutione quæstionis explicare oportet, quid sit Logicam dirigere operationes intellectus, & quid in illis sit disigibilitas, vel directio: hæc enim omnia inuoluta magnam in hac materia generant confusionem. Vt autem id ex suis principijs deducamus, sciendum est, ex D. Thom. 1. 2. quæst. 54. art. 4. & quæst. 100. art. 2. quemlibet habitum, & præcipuè operatiuum, esse perfectionẽ quãdam potentiæ: vnde quælibet sciẽtia erit perfectio intellectus, perficietque illum, & diriget in ordine ad aliquam cognitionem. Sic videmus Geometriam perficere intellectum, vt rectè cognoscat quantitatem continuam: Arithmeticam etiam in ordine ad quantitatẽ discretã, & sic de alijs scientijs, quarũ vnaquæque perficit, & dirigit intellectum in ordine ad cognitionẽ proprij obiecti. Et sic cõsequenter intellectus erit dirigibilis, per vnã scientiam in ordine ad cognitionẽ vnius obiecti, & per aliam in ordine ad cognitionem alterius: atque ita ab vna sciẽtia accipiet directionem, vt producat actus rectos circa vnum obiectum, & ab alia, vt producat actus rectos circa aliud. Itaq; rectitudo actus, seù directio illius, quæ est ipsa entitas intrinseca actus, nunquam fit ab alia scientia, nisi ab illa, cuius proprium fuerit obiectũ talis actus. Quare vniuersaliter loquendo, nulla scientia erit directiua intellectus, nisi in ordine ad proprium obiectum, neque intellectus erit alio modo dirigibilis à scientia. Cuius ratio est euidens: quia omnes habitus intellectus simul sumpti perficiunt intellectum in ordine ad obiectum adęquatum illius, scilicet verum. Ex hoc autem obiecto adęquato, quilibet habitus quasi sumit vnam partem, & curat de illa perfectè cognoscenda: ac proinde nullus habitus per se loquendo dirigit, & perficit intellectum in ordine ad obiectum alterius habitus, nisi inquantùm dirigit, & perficit in ordine ad proprium obiectum.

15 Contingit autem obiectum alicuius habitus, verbi gratia, alicuius scientię, esse vniuersalius, quàm obiecta aliarum scientiarum, quodammodoquè continere illa (non loquimur de ratione sub qua, hęc enim in qualibet scientia semper est diuersa à ratione sub qua alterius) vt patet in Metaphysica, cuius obiectum, scilicet ens, continet sub se obiecta aliarum scientiarum: nam sub ente continentur corpus, quod est obiectum Philosophię, numerus, qui est obiectum Arithmeticę, & sic de alijs. Vnde talis scientia, dirigendo intellectum circa proprium obiectum, consequenter dirigit illum aliquomodò circa obiecta aliarum scientiarum, quę continentur sub proprio obiecto. Et propter hoc Metaphysica pręscribit obiecta alijs scientijs, omnium earum principia probat, alias-

aliasque functiones generales administrat: non quia per se perficiat intellectum in ordine ad obiectum peculiare vniuscuiusque scientiæ, sed quatenus perficit illum in ordine ad proprium obiectum.

Idem proportionabiliter contingit in Logica, quæ quia in omni opinione habet obiectum quodammodo continens obiecta aliarum scientiarum; ideò perficiendo intellectum in ordine ad próprium obiectum, dirigit consequẽter, & perficit in ordine äd obiecta aliarum. Propter quod Metaphysica, & Logica appellantur scientiæ generales: quia earum obiecta se extendunt ad omnia entia, & ita continent sub se obiecta aliarum sciẽtiarum. Quam Logicæ, & Metaphysicę similitudinem docuit rectè Aristot. 4. Metaph. c. 2. dicens: *Dialectici, & Sophistæ eãdem cum Philosopho subeunt figuram: nam de omnibus disputãt, & circa idem genus Sophistica, & Dialectica versantur cum Philosophia.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 4. ait: *Ostendit quomodo Dialectica, & Sophystica cum Philosophia habeãt similitudinem, & in quo differant ab ea. Conueniũt autem in hoc, quòd Dialectici est considerare de omnibus: hoc autem esse non potest, nisi consideret omnia, secundùm quòd in aliquo vno conueniunt: quia vnius scientiæ vnum subiectum est; & vnius artis vna est materia, circa quam operatur. Cùm igitur omnes res non conueniant, nisi in ente: manifestum est, quòd Dialecticæ materia est ens, & ea quæ sunt entis, de quibus etiã Philosophus considerat.*

16 Ex quo iam plura licet inferre. Et primò quidem apparet, quã longè à veritate erret explicatio istius loci Arist. quam adducũt aliqui ex contrarijs, vt probent obiectum Logicæ esse actus intellectus: asserentes, sensum Arist. esse, quòd sicut Philosophus naturalis agit de actibus intellectus in libris de Anima: ita etiam Logica agit de eisdem actibus, licèt sub diuersa ratione. Expositio sanè absurda: ibi enim non loquitur Arist. de Philosophia naturali: sed de prima Philosophia, scilicet Metaphysica, quod quilibet etiam indoctus aduerteret, qui textum consuleret.

Secundò etiam apparet, obiectum formale Logicæ debere esse tale quid, quod possit inueniri in omni ente, siquidẽ materia illius, vt vidimus, est omne ens, sicut propter eandem rationem obiectum formale Metaphysicæ debet esse quid inuentum in omni ente. Duo autem genera prædicatorum inueniuntur in omnibus entibus: alia sunt, quæ cõueniunt illis à parte rei, secluso intellectu: & hæc tãtùm sunt ratio entis, & passione eius, scilicet vnum, verum, bonum &c. & hæc sunt obiectum formal[e] Metaphysicæ. Alia verò sunt præ[-] dicata, quæ conueniunt omnibu[s] entibus per operationem intelle[-] ctus, vt esse subiectum, prædicatũ genus, speciẽ, &c. quæ proinde di[-] cuntur secundæ intentiones; & in[-] tra hoc genus prædicatorũ necessariò debet esse obiectum formal[e] Logicæ. Quia autẽ prædicata pri[-] m

mi generis sunt intrinseca, & naturalia omnibus entibus, istæ verò secundæ intentiones extra essentias, & naturas illorum, eisque accidentales, & extraneæ, ideò *Metaphysicus* (ait D. Thom. loco citato) *procedit ex principijs ipsius ad prouandum ea, quæ sunt consideranda circa communia accidentia entis; Dialecticus autem procedit ad ea consideranda ex intentionibus rationis, quæ sunt extraneæ à natura rerum. Et ideò dicitur, quòd Dialectica est tentatiua: quia tentare proprium est ex principijs extraneis procedere.*

Tertiò tandem apparet, quòd licèt vtraque hæc scientia dirigat intellectum in ordine ad obiecta aliarum scientiarum modo explicato: quia tamen Logica dirigit illum, vt cognoscat omnes res, non secundum sua prædicata realia, sed secundum illa prædicata, quæ adueniunt rebus per operationes intellectus; ideò Logica specialiter dicitur dirigere tales operationes: quia nimirum tradendo notitiam harum intentionum, quæ resultant in rebus ex eo, quòd intellectus sic, vel sic cognoscat eas, dirigitur ipse intellectus in modo proprio operandi; & sic Logica, quæ has intentiones cognoscit, & inter se ordinat, vt ex eis fiant congrua instrumenta sciendi, tribuit ipsi intellectui modum, vt de qualibet re rectam, & absque errore cognitionē consequatur. Et hic est specialis modus, quo Logica dicitur dirigere operationes intellectus.

§. III.

STATVITVR VERA sententia D. Tho. & quæstio resoluitur.

17 Dicendũ est in hac difficultate, obiectũ formale Logicæ non esse quid reale, sed ens rationis. Hanc conclusionem intendit Arist. loco citato ex quarto Metaphysicæ, vt ibi explicat D. Tho. est receptissima inter Antiquos: illãque profiteri omnes Thomistas testatur Masius infra citandus. Et certè nullum vidimus ex discipulis D. Thom. contrarium asserentem.

Tradit eam Angelicus Doctor lect. 4. sæpè citata his verbis. *Ens est duplex; ens scilicet rationis, & ens naturæ. Ens autem rationis dicitur propriè de illis intentionibus, quas ratio adinuenit in rebus consideratis, sicut intẽtio generis, speciei, & similium, quæquidem non inueniuntur in rerum natura, sed considerationem rationis consequuntur. Et huiusmodi scilicet ens rationis est propriè subiectũ Logicæ. Huiusmodi autẽ intentiones intelligibiles entibus naturæ æquiparantur, eo quòd omnia entia naturæ sub consideratione rationis cadunt: & ideò subiectum Logicæ ad omnia se extẽdit, de quibus ens naturæ prædicatur.* Hæc D. Thom. vbi paucis verbis docet quidquid nos in conclusione, & discursu docuimus. Quæ verba repetit opus. 42. c. 2. Videri etiam potest Angelicus Doctor 1. Post. lectio. 20. opusc. 56. opusc. 70. quæst. 6. art. 1. ad 3. & pluribus alijs locis, quæ breuitatis causa omittimus. D. Thom. sequuntur Caietan.

ietan, capite de genere, part. 2. Sotus quęst. 5. procœmiali, Nauarrete 1. part. controuer. 14. §. 10. Arauxo lib. 3. Metaph. quæst. 1. art. 1. n. 5. Masius hic sect. 1. quæst. 13. Sanchez lib. 1. q. 17. & Gallego controuers. 8. qui pro hac sententia adducunt Auerroem, Auicenam, Albertum, Iabellum, Flandriam, Soncinatem, Herbeum, & innumeros alios D. Thomæ discipulos. Quibus etiam consentiunt Tolet. hic q. 5. Oña q. 1. art. 5. Rubio q. 6. Salas 1. 2. q. 54. disput. 7. sect. 2. & alij moderni.

18 Probatur primò conclusio ratione sup. ex Aristot. & D. Tho. insinuata. Quia consideratio Logicæ se extēdit ad omnia, de quibus ens reale prædicatur, in quo assimilatur Metaphysicæ, & propterea agit de eisdem prædicamentis, de quibus tractat Metaphysica: ergo considerat omnia illa, sub aliqua vna ratione in eis inuenta, sed vltra prædicata, seu rationes reales omnibus prædicamentis communes, quæ sunt obiectum Metaphysicæ, nullæ aliæ dantur rationes, seù prædicata, quæ cōueniant omnibus entibus; nisi secundæ intentiones, seù prædicata rationis: ergo ratione illarum considerat Logica omnia entia: ac proinde ipsæ erunt obiectum formale eius.

Confirmatur primò: quia omne ens reale creatū neçessariò abstrahit, vel à materia singulari, vel sensibili, vel intelligibili. Vt enim probat optimè D. Tho. opusc. 70. q. 5. artic. 1. alia abstractio non est possibilis, neque possibile est ens reale, quod has abstractiones subterfugiat. Ergo speculatio illius pertinet ad Philosophiam, Mathematicam, vel Metaphysicam: hęc enim diuisio scientiæ speculatiuæ realis adęquata est, vt ex Aristot. & D. Tho. videbimus infra disp. 19. ergo nullum ens reale potest esse obiectum formale Logicę.

Dices hoc argumento probari, prędictas sciētias tractare de omnibus entibus realibus; non tamen sub omnibus rationibus formalibus, secundùm quas possunt considerari. ¶ Sed contra: quia omne ens reale, secundùm quamcumque considerationem cuiuscumque rationis realis, continetur necessariò intra aliquam abstractionem ex enumeratis: ergo necessariò cōtinebitur sub aliquo ex obiectis dictarum scientiarum: & per consequens nulla alia scientia speculatiua poterit esse de entibus realibus. Logica autem est scientia speculatiua, vt infra ostendemus: ergo non potest habere pro obiecto ens reale.

Confirmatur secundò: quia Logica, Grammatica, & Rhetorica distinguuntur contra scientias reales, & appellantur rationales; non quia ipsę non sint verę qualitates reales, vt patet, neque precisè, quia dirigant rationem, seù intellectum: cùm id conueniat omnibus scientijs, vt vidimus, neque quia habeāt pro obiecto actus rationis; aliàs scientia de Anima diceretur rationalis, & nō realis; ergo ideò distinguuntur cōtra scientias reales, & dicuntur rationales, quia

quia earum obiectum est ens rationis, cùm tamen aliæ versentur circa ens reale.

19 Secundò probatur cõclusio: quia enti rationis, & non enti reali conueniunt tres illæ conditiones obiecti supra n. 11. assignatæ ex D. Thom. ergo obiectum Logicæ est ens rationis. Probatur antecedens discurrendo per singulas: quia ens rationis prædicatur ferè de omnibus, quæ in tota Logica tractãtur; aliaquè ad ipsum reducentur, vel tanquam partes, vel principia, aut species, &c. quod tamen de nullo ente reali verificari videmus: ergo enti rationis cõuenit prima cõditio obiecti. Maior patet: quia hæ sunt veræ prædicationes: vniuersale est ens rationis: genus, species, differentia, &c. sunt ens rationis: vniuocum, analogum, prædicamẽtum, propositio, æquipollentia, antecedens, inductio, syllogismus, figura, &c. sunt entia rationis. Neq; præter istas, & similes intentiones aliquid aliud tractatur in Logica, quod per se pertineat ad ipsam: nã de substantia, quãtitate, qualitate, aut alijs prædicamentis extra cõtrouersiã est non pertinere ad Logicam, secundùm quòd sunt partes entis realis; sic enim de illis agit Metaphysica: sed secũdùm quòd in eis attẽditur subijcibilitas, & prædicabilitas, aut ratio generis, & speciei. De intellectu autẽ, & eius actibus solùm tractatur in Logica, secundùm quòd sunt principia, & causæ, ex quibus dictæ intentiones resultant, vt patet quando inquirimus: vtrùm solus intellectus faciat ens rationis: per quem actum illud fiat: & an vniuersalitas resultet in natura per abstractionẽ, vel cõparationẽ intellectus: neq; aliæ quæstiones, nisi his similes, mouẽtur in Logica de actibus intellectus. Vbi ergo in tota Logica tractatur de ente reali tanquam de obiecto?

Respõdebis fortè, omnia ista tractari in Logica in ordine ad actus intellectus. ¶ Sed contra est: quia solutio permitti posset, si in Logica præcipua cura esset de actibus intellectus (quæ est secũda cõditio) vel de eis alia peculiaris disputatio, aut liber institueretur ab Arist. aut de aliquibus in Logica prædicarentur actus intellectus: de istis verò intẽtionibus, obiter in ea disputaretur. Sed tamẽ omnia è contrariò videmus euenire: nullus enim Logicus talem disputationẽ, vel librũ de actibus intellectus instituit: cũ tamẽ omnes ex professo pertractent de istis intentionibus. Imò Auctores cõtrarij se ipsos destruũt: quomodò enim easdẽ quæstiones, ac nos pertractãt, eosdemq; libros Arist. interpretantur: si in obiecto, de quo principali cura debet esse in disciplina, à nobis valde dissentiũt? Qui enim obiectũ Geometriæ assereret esse numerũ, tradẽdo suã Geometriã, non deberet pertractare de magnitudinibus, lineis, superficiebus, figuris, &c. sed de numero, eius speciebus, & proportionibus: nã se ipsũ destrueret, qui mutãdo obiectũ Geometriæ, nõ mutaret quæstiones eius, vt patet: at magis distãt ens rationis, & ens reale, quàm numerus, & magnitu-

do: ergo magis se ipsum destruit, qui asserẽdo, obiectum Logicę esse ens reale, in ea tamen tradenda omnes quæstiones mouet de entibus rationis. ¶ Adde, quòd vt in prima ratione vidimus, per ens rationis, & non per ens reale distinguitur Logica à scientijs realibus (quæ est tertia conditio) ergo in ente rationis, & non in ente reali inueniuntur conditiones obiecti respectu Logicæ.

20 Tertiò tandẽ probatur cõclusio: quia in qualibet scientia dãtur aliqua prima principia propria obiecti illius sciẽtiæ, à quibus procedit ad conclusiones de obiecto demonstrandas, & in quæ tandem easdem cõclusiones resoluit: vnde si obiectũ est ens reale, necessariò principia debent etiam esse quid reale: sunt enim, vel partes intrinsecæ obiecti, vt materia, & forma in Philosophia, punctum, & vnitas in Mathematicis, vel essentia ipsius obiecti, vt essentia entis in Metaphysica, vel causæ reales illius: quæ omnia, vt cõstat, repugnat esse quid rationis, si obiectum est ens reale: sed Logica nõ habet aliqua prima principia realia, ex quibus procedat ad conclusiones de suo obiecto demõstrãdas: ergo eius obiectũ nõ potest esse ens reale. Maior, & cõsequentia constant; minor verò est expressa D. Tho. opusc. 70. q. 6. art. 1. & probatur: quia in omni opinione tota ars syllogistica innititur duobus illis principijs, *dici de omni, & dici de nullo*; vel illis, *quæcũque sunt eadẽ vni tertio, sunt eadẽ inter se, & quæcumque sunt eadem inter se, distinguũtur ab vno tertio.* Similiter ars definiẽdi, & diuidẽdi innititur intẽtionibus generis, differentiæ, speciei, & similibus, quæ omnia constat esse entia rationis: ergo principia, ex quibus procedit Logica, sunt intentiones rationis, & per consequens eius obiectum.

Confirmatur: quia aliàs Logica esset nobilior, quã Mathematicæ; si illius obiectũ essent actus intellectus: imò quodammodò esset nobilior Philosophia; cũ actus intellectus magis abstrahant à materia, quã corpus, & sint quid spirituale, quod tamẽ falsum est, & cõtra Aristot. qui 6. Metaphys. c. 1. Mathematicã, & Philosophiã enumerat, vt partes principales scientiæ speculatiuæ, nõ autẽ Logicã: nulla alia ratione, vt ait D. Tho. opusc. citato, q. 5. art. 1. ad 2. nisi quia est instrumentũ earũ, neque omnino propter se ipsam quæritur, quod tamen non esset, si obiectum Logicæ esset aliquod ens reale, vt de se patet. ¶ Quã Logicæ ignobilitatẽ colligit D. Thom. opusc. 56. ex eo quòd eius obiectum sit ens rationis, his verbis. *Inter omnia subiecta scientiarũ debilissimũ, & incertissimũ est subiectũ Logicæ: quia vnũquodque quantũ habet de entitate, tantũ habet de veritate, & certitudine, vt dicit Arist. 2. Metaphysicæ. Nunc autem secundæ intẽtiones solum habent esse in anima, & ab anima. Ex quo sequitur, quòd habent debilissimum esse, & sic ad plenùm sciri non possunt, nisi por primas intentiones.* Plures aliæ rationes videri possunt in Doctoribus supra citatis.

21 Ex dictis facilè destruitur opposita sententia quoad vtrumque modum dicendi. In primis enim materia propria, & immediata, in qua recipitur obiectum formale Logicæ, non sunt actus intellectus; sed res ipsę, & entia, vt vidimus ex D. Tho. res enim propriè dicuntur, & sunt genus, species, definitio, syllogismus, &c. Id autem solùm conuenit actibus intellectus secundùm quid, & in repræsentando: dicuntur enim definitio, quia repræsentant definitionem, & sic de alijs. Vnde ipsæ intentiones obiectiuæ, seu modus sciendi obiectiuus, & non mentalis pertinet immediatè, & simpliciter ad obiectũ formale Logicæ. Quare, licèt repræsentatio ex parte intellectus sit quid reale, de quo non dubitamus; tamen esse, quod in rebus resultat per talem repræsentationem, est quid rationis: imò ordo ipsorum actuum inter se, vt cõstituant diffinitionem, propositionem, aut syllogismum, est quid rationis, vt ex D. Thom. in solutione ad secundum manifestè constabit.

Id verò, quod aiebat secundus modus dicendi in prædicta opinione, nulla nititur probabilitate. Actus enim, vt dirigibiles, solùm important potentiam passiuam, vt dirigantur: vnde ad summum possent esse obiectum materiale. Neque de dirigibilitate ipsa actuum agit Logica; sed de instrumentis, medijs quibus diriguntur, vt sunt definitio, diuisio, & aliæ intentiones, vt explicatum est.

§. IIII.

ARGVMENTIS PRO contraria sententia factis respondetur.

22 AD primum ex auctoritate D. Tho. dicimus imprimis nullum ibi esse verbum, quod indicet sanctum Doctorem loqui de obiecto formali, præterquam quod loquitur manifestè de fine remoto, seù vltimato Logicæ, vt ex verbis antecedentibus constat. Appellantur autem ibi à D. Tho. actus intellectus materia propria Logicę, seu obiectum, causaliter: quia scilicet causant obiectum Logicæ. Quod planè colligitur ex cõtextu, & exẽplis, quæ ibi adducit: subdit enim: *Sicut igitur ex hoc, quòd ratio de actu manus ratiocinetur, adinuenta est ars ædificatoria, vel fabrilis: per quas homo faciliter, & ordinatè huius actus exercere potest: eàdem ratione ars quædam necessaria est, quæ sit directiua ipsius actus rationis, &c.* Aliud enim est, quòd ars ædificatoria sit inuenta ad dirigendas actiones manus, & Logica ad dirigẽdas operationes rationis: aliud verò, quòd obiectum ædificatoriæ sint actiones manus, vt dirigibiles, & obiectum Logicæ operationes intellectus, vt dirigibiles. Primum quidem verissimum est: secundum autem omnino falsum: nullus enim dixit obiectum ædificatoriæ esse actiones manus vt dirigibiles; sed ædificium ipsum coalescens ex illa dispositione artificiali tanquam ex forma, & ex lapidibus, & lignis tanquam ex materia; actiones autem manus sunt effectiones (vt ita

dicamus) & causæ ipsius ædificij: ergo pari ratione asserendum non est, operationes intellectus, vt dirigibiles, esse obiectum Logicæ; sed secundas intentiones, quæ componuntur tanquam ex forma ex illo esse rationis, quod resultat in rebus per operationes intellectus, & rebus ipsis tanquã ex materia: operationes autem ipsæ solùm erunt effectiones, & causæ ipsarum intẽtionum, quæ sunt obiectum Logicæ. Ex quo nõ solùm remanet clara mens D. Tho. sed verba eius in ipsos contrarios efficaciter retorquentur, & accuratè ponderata totam hanc difficultatem ellucidant.

23 Ad confirmationem respõdetur ibi Sanctum Doctorem perspicuis verbis docere nostram sententiam: vt enim scientias distinguat, quadruplicem distinguit ordinem, dicens: *Alius est ordo, quem ratio non facit; sed solùm cõsiderat: sicut est ordo rerũ naturaliũ. Alius autem est ordo, quem ratio considerando facit in proprio actu: puta cũ ordinat conceptus suos ad inuicem, & signa conceptuum, quæ sunt voces significatiuæ. Tertius autẽ, &c.* Et post pauca, *secundùm hos diuersos ordines sunt diuersæ scientiæ. Nam ad Philosophiam naturalem pertinet cõsiderare ordinem rerum, quem ratio cõsiderat, sed non facit. Ordo autem, quem ratio considerãdo facit in proprio actu, pertinet ad rationalem Philosophiam* (scilicet Logicam) *cuius est cõsiderare ordinem partium orationis ad inuicem, & ordinem principiorum ad inuicẽ, & ad cõclusiones.* Ex quibus D. Tho. verbis non videmus quomodò inferri possit obiectum Logicæ esse ens reale: cũ potius dicat proprium esse Logicę, considerare ordinem quemdam, quẽ intellectus facit in propio actu, quem habent partes orationis adinuicẽ, & principia adinuicẽ & ad conclusiones: qui manifestè est ens rationis; cùm sit factus, seù fictus à ratione.

Ad paritatem autem, quę ibi adducitur de Philosophia morali, respondetur verum esse, quòd vtraque assimilatur in fine: hæc enim intendit dirigere voluntatem, sicut Logica intellectum. Differunt tamen in conditione, & modo finis, & per consequens in obiecto: nàm Philosóphia moralis intendit, non solum rectitudinem accidentalem actuum voluntatis, quæ sumitur ex circũstantijs; sed etiam, & maximè rectitudinem substantialem eorum, quæ sumitur ex obiecto: & sic obiectum Philosophiæ Moralis est ipse actus directus, seu operatio humana ordinata in finem, vt ibidem asserit D. Thom. At verò Logica non præstat intellectui rectitudinem substantialem (vt ita dicamus) in ordine ad res quoad suas intrinsecas entitates cognoscendas; hoc enim faciunt aliæ scientiæ: sed solùm quamdam rectitudinem in ordine ad cognoscendas res quoad aliquid extrinsecum, nempè quoad ordinationem, & dispositionem earum in forma modi sciendi; quæ, vt vidimus, quid extrinsecum, & rationis est. Et sic patet, quòd licet obiectum Philosophiæ Moralis sit quid reale; obie-

obiectum tamen Logicæ est ens rationis.

24 Ad secundum respondetur, ens rationis, eo modo quo est, habere entitatem, & scibilitatem. Quare sicut habet entitatem ad modum entis realis: ita scibile est ad modum illius. Neque ex hoc sequitur, ipsum per accidens esse scibile: sicut enim eius essentia consistit in hoc, quòd cognoscatur ad modum entis realis; sic per se conuenit illi, quod sciatur ad modum alterius. ¶ Adde, quòd, vt benè explicat Arauxo lib.2. Metaph.q. 3.artic.2.n.12. cùm genus entis, & genus scibilis valdè diuersa sint, hocquè quasi materialiter tantùm ad illud præsupponatur: quãuis ratio entis non possit dici simpliciter de ente rationis; tamen ratio scibilis potest illi per se, & simpliciter conuenire. Cuius exemplum cernitur in Mathematicis, & Philosophia, quarum obiecta, scilicet quantitas: & substantia corporea, quamuis analogicè conueniant in ratione entis, simpliciter tamẽ participant rationem scibilis, & sic ipsæ vniuocè conueniunt in ratione sciẽtiæ. Videatur Arau. loc. citato.

Ad primam cõfirmationem negatur minor, ad cuius probationẽ respondetur, ens rationis habere etiam suas passiones, vt infra constabit: de quibus propter transcendentiam prædicatur ipsum ens rationis. Sed non ideò continentur essentialiter sub illo, vt patet de passionibus entis realis; de quibus licèt propter transcendẽtiam prædicetur ens reale, non tamen continentur essentialiter sub eo: sed vtrumque genus passionum conuertitur cum propria essentia.

Ad secundam confirmationem varias solutiones adducunt Sanchez, & Arauxo vbi supra, Masius verò respondet, quòd licèt ex parte obiecti, quando est ens rationis, non sit relatio realis ad scientiam, tamen ex parte scientiæ bene potest esse relatio realis ad ipsum. ¶ Hæc tamen solutio falsa est, & contra D.Tho.in 1.dist.26. quæst. 2.art.1.vbi docet, entis ad nõ ens non posse esse relationem realem: quia hæc exigit vtrumque extremorum in actu. Iuxta quam doctrinam respondetur ad confirmationem, quòd scientia, quæ terminatur ad ens reale, dicit relationẽ realem: non verò, quæ habet pro obiecto ens rationis.

25 Ad tertiũ respondetur, quòd scientia, cùm sit habitus acquisitus, generatur ex actibus circa obiectum illius. Vnde si demonstrationem sumamus pro actu discursus, vel pro iudicijs; verè demonstratio generat scientiam: si verò demonstrationem formaliter sumamus pro secunda intẽtione, vel pro aggregato secundarum intentionum, quæ in illa reperiuntur: sic demonstratio pro formali non est causa realis scientiæ. Neque ex eo quòd inter ipsos actus requiratur talis ordo, aut dispositio, vt generent sciẽtiam; ideò ordo ille debet esse realis: ille enim non est forma constitutiua actuum in esse causæ scientiæ; sed tantùm conditio sine qua non. Non autem repugnat aliquod

quod ens rationis interdum esse conditionem alicuius causæ realis. Quod in aliquo saltem casu admittendum est à contrarijs: nam in sacramentis nouæ legis significatio est quid rationis, & tamen iuxta probabilissimam sententiam verè est conditio, sine qua non causarēt realiter gratiam. Et quod certius est, voces significatiuæ verè, & realiter causant in auditu species intentionales rerum, quas significāt; cùm tamen significatio, sine qua tales species non causarēt, sit quid rationis resultans in illis ex impositione humana.

Quæ autē sit ratio huius doctrinæ, non est præsentis loci examinare. Fortè talis dependentia, qua effectus realis dependet tanquam à conditione ab aliquo esse rationis, reducitur vltimò in aliquam causam, seù conditionem realem, ex qua resultat illud esse rationis. Et vt omittamus exempla, in quorum saltem primò aliter philosophandum est; in nostro casu, cùm scientia sit effectus realis producēdus in ipso intellectu per actum discursus, qui essentialiter requirit alios actus antecedentes, quibus termini, & propositiones cognoscantur; non est mirum, quòd vt producatur in ipso intellectu aliquis effectus realis, per talem actū subsequentem, necessarium sit per præcedentes actus sic terminos, & propositiones cognosci; vt resultet in illis talis dispositio, seù ordo rationis. Qui consequenter ideò est necessarius, vt generetur scientia: quia ad eam prærequiritur talis, vel talis cognitio obiecti, quæ realis est; atque ita dependētia, quam habet scientia ab illo esse rationis tanquam à conditione, vltimò refunditur in aliquam causam, seù conditionem realem.

Ad confirmationem respondetur, habitum Logicæ simul cum intellectu per se producere entitatem realem suorum actuum; ad quam tamen per resultantiam sequitur dispositio illa rationis. Per quem modum omnes aliæ secundæ intentiones resultant in rebus ex actibus intellectus, vt generaliter de omnibus entibus rationis dicemus disputatione sequenti.

Ad quartum respondetur, absurdum esse, quòd esse prædicatum, subiectum, genus, &c. sint quid reale: nam quamuis in actu intellectus qui repræsentat hominem, vt subijcitur animali, ipsa repræsentatio, & actus sint quid reale, non ideò in homine, est quid reale subijci animali, sed secunda intentio: & ab huiusmodi intentionibus res denominantur genus, prædicatū, &c. ac proinde nomina ista significant pro formali ens rationis.

QVAESTIO III.

Quodnam ens rationis sit obiectum Logicæ?

26 Certum est apud Auctores nostræ sententiæ, ens rationis vniuersaliter sumptum non esse obiectum Logicæ, neque aliquis Thomistarum oppositum asseruit: perspicuè enim se explicat D. Th. dicens

dicens locis citatis intentiones rationis esse obiectū Logicæ. Quod etiam ratione conuincitur:nam de chimæra,priuatione, aut negatione nihil agitur in Logica, neque cognitio eorum potest ad ipsius finem conducere. Imò non de omni relatione rationis agit,neq; enim considerat relationem dextri,& sinistri,quam habet columna, neque relationem similitudinis, quā personæ diuinæ dicunt ratione essentiæ,neque etiam relationes quibus Deus refertur ad creaturas,& similes:quæ tamen sunt relationes rationis. Solum ergo in Logica agitur de quibusdam relationibus rationis, quæ appellantur secundæ intentiones:vt sunt genus,species, propositio,argumentatio,&c. De quibus est difficultas, quæ earum sint obiectum formale Logicæ.

Relictis nominalibus,qui in hac quæstione,sicut in reliquis, omnia ad voces reducunt: cæteri omnes Doctores, qui obiectum Logicæ asserunt esse secundas intentiones in rebus fundatas,solùm dissentiūt in eo,quòd tale obiectum magis, vel minus extendunt. Quāuis enim omnes concedant ad cōsiderationem Logicam per se pertinere intentiones generis, propositionis, diuisionis, syllogismi, demonstrationis,& similes,quia tamen vidēt aliquas istarum ordinari ad alias: & hoc diuerso modo; magis enim propositio ordinatur ad argumentationem,aut genus ad diffinitionem;quā definitio ad propositionem,aut argumentatio ad diuisionem,&c.ideò diuisi sunt magis,vel minus restringentes obiectum formale Logicæ.

27 Prima ergo sententia solam demonstrationem asserit esse obiectum formale Logicæ.Pro quā referuntur Axand.Ammonius,Simplicius,& alij Græci. Potestq; suaderi:quia demonstratio est finis,in quem Logica tendit, ordinatque cætera,quæ in ea tractantur,neque quiescit, donec demonstrationis explicet naturam:ergo ipsa est obiectum formale eius.

Secundò,alij dicunt syllogismū esse obiectum Logicæ.De quorum numero est Scotus hìc q.3. ¶ Alij verò extendunt ad omnem argumentationem. Pro qua opinione citantur B.Albertus,Auicena,Lobanienses,& alij. Potestquè vterq; modus dicendi probari ex Aristot. qui de definitione,aut diuisione ex professo non egit;sed solùm de argumentatione, aut syllogismo. Et sic cap. vltimo secundi Elencorum de syllogismis se doctrinam tradidisse confitetur: ergo solus syllogismus, aut argumentatio erunt obiectum Logicę.

Cęterùm hi omnes modi dicendi falsi sunt.Nam vt alias intentiones Logicales omittamus, quibus commune est esse veritatis ostensiuas,saltem de definitione, & diuisione negari non potest, verè esse instrumenta sciendi, & ignotum manifestare independenter ab argumentatione, aut demonstratione.Propter quod etiā de illis probātur in Logica plures passiones: ergo per se clauduntur sub obiecto formali illius.

28 Propriùs ad veritatem accedit opinio asserens, modum sciẽdi, prout comprehendit diffinitionem, diuisionem, & argumentationem, esse obiectum adæquatũ Logicæ: alias verò intentiones non immediatè contineri sub illo; sed reduci ad hæc tria instrumenta. Sic indicat Masius q.13. citata, quem plures alij sequuntur.

Fundamentum est: quia ad hæc tria instrumenta, seu ad has tres intentiones rationis commodè reduci possunt omnes aliæ: nam intẽtiones simplices, quales sunt intentio generis, speciei, & similes, deseruiunt definitioni, & diuisioni: aliæ verò omnes argumentationi: ergo hæc tria instrumenta, seu modus sciendi, prout comprehendit illa, erit obiectum adæquatum Logicæ.

Confirmatur: quia finis Logicæ est iuuare intellectum, vt de qualibet re scientiam habere possit: sed his tribus instrumentis sufficiẽter obtinetur talis finis: ergo solùm illa pertinẽt ad obiectum adæquatum. Probatur minor: quia tria possumus de qualibet re ignorare, scilicet essentiam, partes eius, & passiones: sed essentiam aperit definitio; partes diuisio; passiones verò argumentatio: ergo hæc tria instrumenta tantùm per se, & immediatè pertinent ad obiectum adæquatum: cæteræ verò intentiones non per se, & primariò, sed mediantibus istis, & ratione illarum tractabuntur in Logica.

29 Pro veritatis ergo explicatione considerare oportet, quid nomine modi sciendi propriè significatur; quoniam propter huius inconsiderationem multa passim inueniuntur apud Auctores, quæ materiam istam magis confundere, quàm iuuare solent. Quod perspiciemus facilè, si terminos ipsos attendamus. Nam modus sciendi idem sonat, ac modus rectè, & sine errore intelligendi; seu norma, & via, quæ ducit, & iuuat, vt rectè, & facilè acquiratur scientia. Sicut enim in qualibet arte dantur aliqui modi ad rectè, & breuiter faciendum artefactum, vt modus rectè conficiendi cathedram, qui erit talis dispositio, & applicatio artis ad materiam, ex qua facilè resultat cathedra, ita modus sciendi erit norma quædam, seu modus disponendi res, & taliter applicandi ad intellectum, vt facilè de ipsis veram assequatur scientiam.

Sicut autem in exemplo artis, non solùm appellatur modus faciendi illa dispositio vltima, seu applicatio materiæ, ex qua immediatè resultat artefactum; sed ad quamlibet partem artefacti seorsim faciendam, datur etiam modus, quo rectè, & facilè talis pars, etiamsi minutissima sit, efficiatur: ita similiter in scientijs, non solùm dispositio illa rerum, quæ fit in demonstratione, ex qua immediatè resultat cognitio sciẽtifica, appellatur modus sciendi; sed etiam quælibet pars illius dispositionis, seu quælibet intentio quomodocumque conducens ad demon-

demonstrationem, participat suo modo rationem modi sciẽdi. Imò id etiam vtcumque conuenit intentionibus, quæ fundantur in vocibus: nam talis, vel talis modus significandi; talis, vel talis appellatio, suppositio, aut ampliatio vocum suo modo conducunt, & iuuant, vt de rebus breuiter, & absque errore scientia comparetur.

30 Ex quo patet, quòd si modus sciendi strictissimè sumatur pro illa vltima dispositione, & applicatione rerum in tali forma, ad quam sequitur immediatè cognitio scientifica: sic sola demonstratio potest appellari modus sciẽdi, prout illam appellauit Aristotel. primo Posteriorum capite tertio. Si verò modus sciendi sumatur secundùm omnem extensionem, quam potest habere; omnes secundæ intentiones, de quibus Logica tractat, possunt rectè appellari modus sciendi, siquidem omnes illæ sunt aliquomodo veritatis ostensiuæ; iuuantquè, & conducunt, vt de rebus acquiratur sciẽtia; quod proprium est intẽtionum logicalium, & per quod ens rationis Logicum differt ab entibus rationis, quæ considerant Grammatica, & Rhetorica.

Sed quia (vt in exemplo adducto persistamus) non ita cernitur modus rectè operandi in qualibet minutissima parte artefacti efficienda: & ex alia parte non sola applicatio vltima, & dispositio materiæ, ex qua immediatè resultat artefactum, appellatur modus faciendi; sed id etiam cernitur in principalioribus partibus illius efficiendis. Eadem proportione cõmuniter Doctores nomen modi sciendi non extendunt ad omnes secundas intentiones, neque restringunt ad solam demonstrationem; sed tribuunt illud quibusdam principalioribus intentionibus, scilicèt definitioni, diuisioni, & argumentationi: quia sunt generalia quædam instrumenta sciendi, illisque speciali, & perfectiori modo conuenit esse veritatis ostensiuas, scilicèt manifestando ignotum, quod non habent aliæ intentiones logicales. In quo sensu modus sciendi rectè diuiditur in definitionem, diuisionem, & argumentationem. Id tamen non tollit, quominus nomen modi sciendi latiùs vsurpatum rectè applicetur alijs intentionibus logicalibus: quia, licèt aliæ proximiùs, aliæ remotiùs; omnes tamen conducunt ad acquirendam scientiam. In quo sensu Aristotel. 2. Metaphysicæ cap. vltimo, methodum, seu modum procedendi in tradendis scientijs appellauit modum sciendi: cùm tamen methodus (de qua ad calcem huius disputationis) non sit definitio, diuisio, & argumentatio.

31 Prima conclusio. Ens rationis logicum, siue secunda intentio, quæ est veritatis ostensiua, vel modus sciendi latè sumptus, prout comprehendit omnes secũdas intentiones logicales, etiam eas quæ fundantur in vocibus, est obiectum adæquatũ, seu ratio formalis, *quæ* obiecti Logicæ, licèt inten-

intentiones, quæ fundantur in rebus, primario, & principaliter; illæ vero, quæ fundantur in vocibus, secundario, & minus principaliter; omnes tamen per se, & nõ per accidens pertinent ad obiectum adæquatum Logicæ. Hæc conclusio quoad vtramque partem est frequens in Scola D. Thom. Illam tenent Sotus, Sanchez, & Arauxo supra n. 17. citati.

Et ab hac posteriori parte incipiendo, docet eam expressè Diuus Thom. 1. Periherm. lect. 2. dicens. *Sed quia Logica ordinatur ad cognitionem de rebus sumendam; significatio vocum, quæ est immediata ipsis conceptibus intellectus, pertinet ad principalem considerationem ipsius*. Ratioquè est manifesta: quia notitia harum intentionum, quæ fundantur in vocibus, vt sunt significatio, suppositio, appellatio, & similes, summoperè iuuat; vt de qualibet re recta, & sine errore notitia comparetur: ergo tales intentiones sunt, etiam veritatis ostensiuæ, & per se conducunt ad dirigẽdas operationes intellectus, qui est finis Dialecticæ, & ex consequenti continentur sub obiecto adæquato eius. Sic videmus Arist. in lib. Periherm. tam ex professo de vocibus disputare, quod etiam præstat in libris de Analysi; sed præcipuè in libris Topicorum, & Elencorum, vbi latè disputat de vocum significatione, suppositione, amphibologia, & similibus intentionibus, ex quibus captiones, seu fallaciæ generantur.

32 Prior autem pars conclusionis probatur primò: quia nunquam D. Thom. obiectum Logicæ restrinxit ad modum sciẽdi, prout tantùm comprehendit definitionem, diuisionem, & argumentationem, sed indistinctè intentiones omnes Logicales assignat pro obiecto Logicæ, vt patet ex locis supra n. 17. citatis, vbi expressè dicit, intentiones generis, speciei, prædicati, enuntiationis, & similes esse propriè obiectum Logicæ: ergo ex mente D. Thom. istę omnes verè continentur sub illo.

Secundò probatur ab inconuenienti: quia si semel admittimus, in obiectis partialibus alicuius scientiæ, quemlibet ordinem vnius ad aliud excludere id quod sic ordinatur, à ratione propria, & immediata obiecti: iam in qualibet scientia obiectum principale esset adæquatum: possemusq; dicere, Deũ aut intelligentias esse obiectũ adæquatum Metaphysicę, & hominem Philosophiæ naturalis: siquidem quæ tractantur in Metaphysica, dicunt ordinem ad Deum, qui est primum ens, & quæ in Philosophia, ad hominem; qui est pręcipua substantia materialis: ergo licèt intentio generis, verbi gratia, deseruiat definitioni, & intentio prædicati propositioni, & hæc argumentationi; non ideò intentiones istæ debent excludi ab obiecto per se, & immediato Logicæ.

Tertiò tandem id satis liquet ex eo quòd modus sciendi, prout comprehendit diffinitionem, diuisionem, & argumentationem, non est ratio sub qua obiecti Logicæ,

vt

vt falsò aliqui existimant. Nam vt ostendemus in libris Posteriorum, prima principia, ex quibus vnaquęque scientia demonstrat, sunt ratio, *sub qua*, obiecti eius. Rationi autem formali, *quæ*, nō obest quælibet multiplicitas, & diuersitas inter obiecta partialia, vt ibidem dicemus, & probat Aristot. 4. Metaphysic. cap. 2. dùm tamen habeant aliquam vnitatem, saltem analogam, & immediatè recipiant rationem, *sub qua*: ergo sicut propptereà ad eandem rationem formalem, *quæ*, obiecti Philosophiæ naturalis per se, & immediatè pertinent res diuersissimæ, scilicet cœli, elementa, metala, plantæ, animalia, & homo: pari ratione intentiones omnes logicales per se, & immediatè continebūtur sub ratione formali, *quæ*, obiecti Logicę.

33 Secunda conclusio. Obiectum materiale Logicæ sunt res, & voces secundùm suum esse reale, cùm ea proportione, qua de obiecto formali statutum est in prima cōclusione. Actus verò intellectus non sunt materia, quæ denominatur à secundis intentionibus; sed quasi principia, & causæ illarum. Possunt tamen appellari obiectum materiale Logicæ: quia de illis agit, non ratione sui; sed propter secundas intentiones.

Hanc conclusionē sic propositā tradit Masius hìc sect. 1. q. 13. estq; satis ex dictis manifesta. Nā quòd res omnes, seù ens sit materia propria; seù obiectum materiale Logicæ, quæst. præcedenti vidimus ex D. Tho. Quod etiam manifesta ratio conuincit: nā res sunt, quæ propriè denominātur genus, subiectū, definitio, &c. De vocibus autē cōclusione prima, vidimus rationē significationis, & aliarū intentionū per se pertinere ad obiectū Logicæ: ergo entitas realis vocis, supra quam fundantur tales intentiones, erit obiectū materiale, licèt minùs principale quā res, vt per se patet.

De actibus verò intellectus, etiā constat ex dictis, nō esse propriam materiam obiecti Logicæ; nisi quatenùs induunt rationē rerū. Quod etiam ratione conuincitur: quia actus, vt actus sūt, nō recipiūt in se secundas intētiones, neq; denominātur genus, definitio, &c. nisi tantùm in repræsentando, vt explicatum est supra. Agit tamen de illis Logica propter secundas intētiones, quatenùs scilicet sunt principia, & causæ illarū: in quo sensu appellātur obiectū materiale. Relinquitur ergo plana nostra cōclusio.

34 Ex dictis infertur, demōstrationē esse obiectū principale Logicæ: siquidē huc dirigitur præcipua cura illius: ipsaq; est perfectissimus modus, seù instrumentū sciēdi. Et hoc tātùm probat ratio, quā adducebamus pro prima opinione, & sic ad illam patet solutio.

Ad rationē autem pro secunda sententia respōdetur, quòd quamuis Arist. ex professò nō egerit de definitione, aut diuisione, hoc tamē nō est, quia nō cōtineantur sub obiecto Logicę, sed vel quia de definitione iā egerat Socr. qui fuit primus Auctor methodi diffiniēdi, vt inquit ipse Aris. 1. Metap. c. 6. de diuisione

uiſione verò Plato, vt teſtantur graues Auctores: at ars ſyllogiſtica, vel nulla erat, vel ea exigua, & ſic eam Ariſt. ſuſcepit ex profeſſo explicandam. Vel fortè, quia, vt inquit Laertius lib. 5. in vita Ariſtot. ipſe de definitione, & diuiſione nó nulla ediderat volumina, quæ tamen iniuriâ temporis perierunt; de quo videri poteſt Franciſcus Patritius lib. 5. diſcuſsionum peripateticarum. Imò cùm Ariſtot. (ſi vera refert idem Laertius) de Logica ſcripſerit 150. libros, fortè de alijs intentionibus logicalibus ex profeſſo diſputauit.

35 Ad fundamentum vltimæ ſententiæ reſpondetur, quòd licèt ad definitionem, diuiſionem, & argumentationem omnes intentiones logicales reduci poſsint; id nõ tollit, quominùs immediatè contineantur ſub obiecto adæquato Logicæ; quia omnes illæ immediatè participãt rationem ſub qua, ſuntquè ſcibiles, non ſolùm, vt ſunt in definitione, diuiſione, & argumentatione, ſed etiam in ſe ipſis, vt à ſimili cernitur in alijs ſciẽtijs. Quãuis enim omnia entia naturalia ad duo genera, corruptibilę ſcilicet, & incorruptibile, reduci poſsint, hoc non tollit, quamlibet minutiſsimam ſpeciem entis naturalis per ſe, & immediatè contineri ſub obiecto Philoſophiæ. Quod ampliùs cõſtabit in libris Poſteriorum, cùm de ſcientiarum vnitate, diſputemus.

Per quod patet ad confirmationem; concedimus enim quòd definitio, diuiſio, & argumentatio proximiùs attingunt finem Logicæ, quàm aliæ intentiones minoris notę; hoc tamen non tollit quominùs iſtæ immediatè contineantur ſub obiecto illius. Quia ſicut ex hoc, quòd ſola demonſtratio proximè, & immediatè attingat conſecutionem ſcientiæ; non ſequitur, definitionem, & diuiſionem, mediatè contineri ſub obiecto Logicę; ſic ex hoc, quòd definitio, diuiſio, & argumentatio propriùs accedant ad conſecutionem ſciẽtiæ, non ſequitur, alias intentiones ab obiecto Logicæ eſſe reijciendas: quia vnaquæque eſt ſcibilis per ſua principia, atque ita immediatè recipit rationem ſub qua obiecti Logicę.

QVAESTIO IIII.

Quid ſit Logica docens, & vtens, & vtrum ſint idem habitus?

36 QVam Gręci appellauerunt Logicam rebus concretam, eam Latini dixerunt vtẽtem; & quam illi à rebus abulſam nominarunt, eam noſtri Logicam docentem vocauerunt; ac proinde diuiſio, qua illi Logicam diuidebant in Logicam rebus concretam, & à rebus abulſam, eadem omnino eſt cum diuiſione, qua Latini Logicam diuidunt in vtentem, & docentem. Quę diuiſio, & antiqua, & communis eſt. Eamquè tradunt D. Thom. 4. Metaphyſic. lect. 4. Scotus quęſtio. 1. pręd icabilium, & initio Elencorum, à quibus omnes alij acceperunt, & probarunt. Et merito: nam in qualibet ſcientia, vel

arte

arte operationes aliquas dirigente non est idem doctrina, & vsus. Doctrina enim est illud dictamen, quo ars, aut sciētia præscribit modum, quo efficiendū est illud opus; quod potest esse optimè absque ipsius operis executione: quæ tamen operis executio propriè dicitur vsus artis, aut scientiæ.

Exemplū sit in arte domificatoria, quæ primò præscribit regulas, quomodò scilicet sunt erigēdi parietes, quamque proportionē debeāt inter se seruare partes domus, &c. & deinde iuxta regulas istas artificiosè præscriptas opus exequitur, & domū ædificat. Hoc appellatur artis vsus; illud verò doctrina. Id ipsum cernere licet in Dialectica, quæ primò dictat ad constitutionem syllogismi in primo modo primæ figuræ debere taliter inter se disponi terminos, vt efficiat tres propositiones vniuersales affirmatiuas, in quarū prima mediū subijciatur, in secunda prædicetur, &c. Deinde verò per actū ab hac doctrina distinctum cōficit syllogismum, iuxta regulas ab eadē Logica præscriptas. Eadem ergo Logica, prout præscribit regulas, & docet cōficere syllogismum, dicitur docens, & prout regulis præscriptis vtitur, & talem syllogismū conficit, dicitur vtens. Ex quo patet, quòd, *vtens*, in præsenti sumitur actiuè: nàm pasiuè ipsa Logica docens potest dici vtens; siquidem eâ vtuntur aliæ scientiæ.

37 In his Authores conueniūt. Est tamē difficultas, quænam pars Logicæ dicatur docens, & quæ vtens: an verò tota Logica simul dicatur docens, & vtens. Et licèt quæstio videatur de nomine, vt notat Rubio hìc quæst. 3. tamen non parum interest eam breuiter examinare: quia inde intelligetur rectè, qui syllogismi sint propriè topici, & sophistici, & quomodò Dialectica efficiat illos; atque ita quæstio non solis nominibus hæret.

Relictis ergo ijs, qui nomine Logicæ vtentis intelligunt reliquas scientias, quæ à Logica dirigūtur; vt certa ab incertis separemus, duo sunt certa apud omnes. Primum est, quòd Logica docens non tradit regulas, & præcepta nudè (vt ita dicamus) & simpliciter; sed artificiosè, & scientifico modo ea per suas causas ostendendo, & per consequens in ipsa doctrina tradenda exequitur eadem præcepta, conficitque syllogismos, &c.

Secundū est, Logicam docētem nō solū reperiri in parte demōstratiua; sed etiā in parte topica, & sophistica (licèt id aliqui negauerint, existimātes Logicam respectu harum partium non esse scientiam, vt quæstione sequenti videbimus.) Id tamen cōmuni consensu receptum est, & probat optimè D. Thom. 4. Metaph. lect. 4. cuius verba ibidem adducemus. Ratioq; est manifesta: quia nō solū docet sciētifico modo cōficere demōstrationem, sed etiā syllogismum probabilem, & apparētem. Vnde solùm remanet difficultas de Logica, quatenus est vtēs; vtrū scilicet sit dicēda vtens respectu partis demōstratiuæ; an verò respectu partis topicæ, & sophisticæ.

Autho-

Auctores moderni communiter asserũt, Logicam vtentem, sicut & docentem per omnes Logicæ partes diuagari, licèt respectu partis topicæ, & sophisticæ peculiari ratione dicatur vtens. Ita Rub. hìc q. 3. Gallego controuer. 2. & alij. Qui ex eo suam sententiam probant, quòd in parte demõstratiua Logica ipsa, quæ præcepta tradit, in eis tradendis, & docendis modis sciẽdi, eisdem præceptis, & modis vtitur: ergo ibi datur vsus Logicæ, & ex consequenti Logica vtens.

38 Nihilominus dicendum est primò, Logicam, propriè loquendo, nullum habere vsum respectu partis demonstratiuæ: ac proinde solum dici vtentem respectu partis topicę, & sophysticę. Vtraque pars conclusionis est expressa D. Tho. loco citato, vbi ita inquit: *In parte Logicæ, quæ dicitur demonstratiua, sola doctrina pertinet ad Logicam; vsus verò ad Philosophiam, & ad alias sciẽtias particulares, quæ sunt de rebus naturæ.* Idque probat ratione infrà, num. 40. adducenda, & concludit. *Sic apparet, quòd quædã partes Logicæ habent ipsam scientiam, & doctrinam, & vsum, sicut Dialectica tentatiua, & sophistica: quædam autem doctrinam, & non vsum sicut demõstratiua.* Idem docet sanctus Doctor 1. Posteriorũ, lect. 20. & opusc. 70. q. 6. art. 1. quẽ inter alios sequuntur Fonseca 2. Metaph. c. 3. q. 1. sect. 6. & Conimbricenses hìc, q. 4. art. 2.

Prior pars conclusionis probatur ratione valdè efficaci: quia si Logica haberet vsum respectu partis demonstratiuæ: vel esset in materia necessaria aliarum scientiarũ, vel in materia propria: sed neutro ex his modis habet vsum: ergo, &c. Maior constat. Minor etiam quoad primam partem conceditur à contrarijs. Ratioque est manifesta; nam in materia Metaphysica, ipsa scientia Metaphysicæ vtitur præceptis à Logica docẽte traditis; facitque suas proprias demonstrationes, & idem est de alijs sciẽtijs, quarum demonstrationes non producuntur à Logica; sed ab ipsis scientijs, quarum sunt demonstrationes; aliàs si sola Logica efficeret omnes demõstrationes, ipsa sola esset sciẽtia, quod est absurdum.

39 Non est autem hoc ita intelligendum (vt volunt aliqui, & indicat Rub. vbi supra) quòd Logica simul cũ Metaphysica habet vsum in conficienda demõstratione Metaphysica; ita vt talis demõstratio simul efficiatur ab vtraque sciẽtia, à Logica scilicet, vt à causa vniuersali, cui correspondet gradus demonstrationis vt sic; à Metaphysica verò, vt à causa particulari, quæ contrahit gradum illum communem, vt sit demonstratio Metaphysica.

Hoc itaque falsum est. Primò; quia si in productione cuiuscumq; demõstrationis soli Logicę correspondere per se primò gradus demonstrationis vt sic; aliæ verò per se primò solum respicerent gradus differentiales, per quos demõstratio in communi cõtrahitur ad esse huius, vel illius scientiæ, iam sola Logica esset verè scientia, vel saltẽ soli

soli illi per se primò conueniret ratio sciētiæ; siquidem gradus differentialis semper est extra genericum, & non includit illum, vt dicemus cap.de differentia.

Secundò; quia in demonstratione Metaphysica tota substantia actuum est Metaphysica; cùm habeāt obiectum metaphysicum: ergo Logica in tali demonstratione ad summū potest efficere dispositionem illam, & ordinem actuum in forma argumentationis; sed neque hanc potest Logica efficere in demonstrationibus aliarum scientiarum: ergo, &c. Probatur minor: quia vt sequēti disputatione videbimus, ens rationis nō potest fieri per se ab aliqua causa, sed semper resultat quasi per accidens, ad productionem alicuius actus realis; sed illa dispositio, & ordo actuum est ens rationis, vt supra n.23. probatum est: ergo resultat per accidens ad productionem ipsorum actuum, efficiturq; ab habitu producente illos. Ac proinde demonstrationes vniuscuiusque scientiæ, non solum quantum ad substātiam actuum; sed etiam quantùm ad ordinem, & dispositionem eorum, effectiuè procedunt à tali scientia, & non à Logica. Et per consequens ipsa nullum habet vsum in materia necessaria aliarum scientiarum.

Per quod soluta manet difficultas, quæ hìc solet à Doctoribus pertractari: quomodò scilicet Logica concurrat ad actus aliarum scientiarum. ¶ Dicimus enim cum cōmuni sententia tantùm cōcurrere directiuè, & nullo modo effectiuè: quod idem est ac dicere, quòd Logica respectu aliarum scientiarum solùm dicitur docens, non autem vtens: siue quòd in materia necessaria illarum solùm habet doctrinam, non verò vsum.

40 Quòd autem, neque etiam pars demōstratiua Logicæ habeat vsum in materia propria (quæ est secunda pars illius minoris, in qua est tota difficultas) etiam asseritur à D.Tho. loco citato ex 4. Metaphysicæ. Ex cuius verbis sic formatur argumentum. *Vsus partis demonstratiuæ consistit in vtēdo principijs rerum, quæ ad scientias reales pertinent, non vtēdo intentionibus Logicis*: sed pars demōstratiua Logicæ in materia propria non vtitur principijs rerum, sed tantùm intentionibus Logicis, vt de se patet, & ipsi aduersarij concedunt: ergo pars demonstratiua Logicæ in materia propria nullum habet vsum. Maior est ad verbū D. Tho. & probatur; nam vsus, de quo hìc loquimur, & à quo Logica denominatur vtēs, debet esse distinctus à doctrina; ita vt Logica per ipsum vsum formaliter non doceat, sed potiùs recipiat doctrinam, & operetur iuxta illam: aliàs considerationes Logicæ docentis, & vtentis non essent formaliter diuersæ; sed vsus in materia demonstratiua Logicæ non distinguitur à doctrina, sed potiùs per talem vsum formaliter docemur, vt patet, aliàs doctrina non esset scientifico modo tradita: ergo ab eo Logica non potest denominari vtens.

Confirmatur, quia si Logica respectu

pectu suæ materiæ necessariè diceretur vtens, iam non essent idem Logica vtens, & Logica rebus cõcreta, neque similiter Logica docens, & Logica à rebus abusa. Logica enim, dùm est in materia propria, & nõ descendit ad extraneas materias, semper est à rebus abusa: ergo respectu propriæ materiæ semper est docens, & non vtens.

Ex quo patet secunda pars conclusionis, quòd scilicet Logica propriè dicatur vtens respectu partis topicæ, & sophisticæ. Cùm enim in syllogismo topico, & sophistico descendat dialectica ex principijs ipsius ad quascumq; res reales, vt ex dicendis constabit, verè tũc admiscetur ipsis rebus, neque aliquid docet de suo obiecto, sed potiùs recipit doctrinam illius, & iuxta eã operatur in extranea materia. ergo Logica respectu partis topicæ, & sophisticæ propriè, & verè dicitur vtens, seù rebus concreta.

Per quod etiam facilè respondetur ad rationem supra n. 37. pro contraria sententia factam. Dicimus enim, quòd quamuis pars demonstratiua Logicæ, in tradendis regulis, & docendis modis sciendi; eisdem regulis vtatur, conficiatquè syllogismos, &c. vsus tamen iste, seu executio solùm est doctrina actualis, non verò vsus propriè dictus, de quo in præsenti agimus; neque ab eo Logica denominatur vtens: quia talis executio, seù vsus nullo modo distinguitur à doctrina; sed per illum formaliter docemur, vt ostensum est.

§. I.

EXPLICATVR amplius, qua proprietate Logica dicatur vtens respectu partis topicæ, & sophisticæ.

41 Oportet autem radicitus explicare hanc secundam partem conclusionis, quomodò scilicet vsus iste conueniat parti topicæ, & sophisticæ: aut quomodò illarum proprium sit procedere ad conclusiones in quacumque materia probabiliter, & apparenter ostẽdendas. Indè enim constabit, qui syllogismi sint propriè topici, & sophistici, & quomodò Logica efficiat illos.

Circa quod Moderni communiter asserunt: quòd quia materia probabilis, & apparens est incerta & contingens, ideò non potest esse propria alicuius scientiæ. Vnde cùm syllogismus topicus, & sophisticus ratione materiæ non possint pertinere ad aliquam sciẽtiam, restat, vt tribuantur sciẽtiæ, ad quam pertinet forma syllogism[i], quam constat esse Logicam, & propterea asserunt, Logicam peculiari ratione dici vtẽtem respectu partis topicæ, & sophisticæ. In quo etiam sensu dicunt intelligendum esse Arist. 1. Topicorum cap. 1. & alibi sæpè, asserentẽ, maximè proprium Dialectici esse, ex probabilibus disserere in quacumque materia.

Hæc tamen doctrina, nisi amplius explicetur, non satisfacit, neque reddit sufficienter rationem, quare vsus in materia probabili, & apparenti aliarum scientiarum sit

propriùs

proprius Logicæ; non verò vsus in materia necessaria. Si enim pars demonstratiua Logicæ solùm habet doctrinam, & non vsum in materia necessaria Philosophiæ, verbi gratia, quia ipse habitus Philosophiæ efficit suas demonstrationes; non verò Logica, etiam in materia probabili rerum philosophicarũ, necessariò concedendus est habitus operatiuus philosophicus, à quo efficiantur tales syllogismi probabiles. (Nisi velis nullum dari habitum opinatiuum; sed Logicam efficere quoscumque syllogismos probabiles inquacumque materia, quod absurdum est:) ergo iam Logica in materia probabili rerum philosophicarum nullum habebit vsum, sicut non habet in materia necessaria earum: & per consequens nulla erit ratio, quare tales syllogismi probabiles tribuantur Logicæ vtenti. Vel certè, si illi tribuũtur propter rationem dictam, Logica dicetur vtens respectu rerum probabilium, solùm per quandam extrinsecam attributionem; & non quia ipsa verè efficiat tales syllogismos.

42 Vera ergò intelligentia conclusionis, & explicatio propositæ difficultatis quærenda, & inuenienda est in verbis D. Thom. loco sæpè citato ex 4. Metaph. Ibi enim loquens de parte Thopica docet, quòd Dialectica, secundùm quidem quòd est docens, habet considerationem de secundis intentionibus, instituens modum, quo per eas procedi possit ad cõclusiones in singulis scientijs probabiliter ostendendas; at verò secundùm quòd est vtens, vtitur eisdem intẽtionibus ad concludẽdum aliquid probabiliter in singulis scientijs. Per quod Dialecticum distinguit à primo Philosopho, seu Metaphysico: quia licèt vterque versetur circa omne ens; *Philosophus tamen ex principijs ipsius procedit ad probandum ea, quæ sunt consideranda circa communia accidentia entis. Dialecticus verò procedit ad ea cõsideranda ex intentionibus rationis, &c.*

Ex quo tandem infert D. Tho. quòd Metaphysica (& idem est de alijs scientijs) dicitur demonstratiua; Logica verò vtens tentatiua: quia cùm Metaphysica procedat ad suas conclusiones ex principijs proprijs sui obiecti, illique intrinsecis, vtraque præmissa, & ex consequenti conclusio, sunt necessariæ, & ita tales syllogismi sunt demonstrationes. At verò Logica vtens, cùm procedat ad probandũ aliquid de rebus ex principijs secundarum intẽtionum, quæ sunt extraneæ, & accidentales ipsis rebus, aliqua saltem præmissarum, & ipsa conclusio sunt contingentes: & per consequẽs Logica non dicitur demonstrare, sed potiùs tentare, quia tentare est ex principijs extraneis procedere. Itaque iuxta hanc D. Tho. doctrinam, istæ intentiones rationis sunt media, seu principia, per quę pars topica procedit ad concludẽdum quodcumque probabile. Videatur etiam D. Tho. 1. Post. lect. 20. vbi optimè explicat hanc doctrinam.

43 Cui iungenda est modò alia eiusdem D. Thom. certa doctrina, quam tradit eodē lib. 1. Post. lect. 41. 2.2. qu. 1. art. 1. & alibi sæpè, nosque latè explicabimus in libris Poster. Quòd scilicet medium, seu principium in demonstratione est ratio sub qua obiecti scientiæ, vnde desumitur specificatio eius: quia est quasi quoddam lumē, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio in tali scientia. Quò fit, vt ad iudicandum de quacumque conclusione, cuius sciētiæ sit propria, vel à qua scientia procedat; inspiciendum est medium, seù principium, per quod procedit. Vnde si media, seu principia, per quæ pars topica procedit ad inferendas conclusiones probabiles in quacumque materia, fuerint in toto rigore propria Logicæ; syllogismi probabiles ex illis procedentes propriè pertinebunt ad Logicam, fientque ab ea, & non ab alio habitu: sicut quia media, seù principia in demōstrationibus metaphysicis sunt propria huius scientię, ideò demōstrationes ex illis procedētes fiunt ab habitu Metaphysicæ, & nō ab alio quocūque habitu. Quod adeò verū est, vt eadē propositio, v.g. quòd terra est rotunda, si probetur per media mathematica, vt per figuras eclypsium, pertinet ad Astrologiā: si verò probetur per media naturalia, vt per motus grauium ad cētrum, pertinet ad Philosophiam, vt docet D. Thomas locis supra numero 9. citatis.

Media ergo, seù principia, per quæ pars topica procedit ad disserendum probabiliter in quacumque materia, sunt quædam intentiones rationis generales, & communes omnibus entibus; vt ex D. Tho. dicebamus, & perspiciet manifestè, qui libros Topicorum Aristot. euoluerit, cōsideraueritque loca topica, quæ ibi assignantur, ad eruenda argumenta probabilia, vt locum à definitione, à diuisione, à cōiugatis, à toto, à similibus, à paribus, à dissentaneis, ab oppositis, & alia innumera quæ recenset ibidem Aristot. quorum ferè omnia (quæ scilicèt propriè Dialectica sunt) pro formali important quasdam relationes, seù intētiones rationis. Et idem proportionabiliter contingit in parte sophistica, quæ ad decipiendum in quacūque materia procedit ex alijs locis apparentibus, quæ dicuntur fallaciæ, vt sunt fallacia æquiuocationis, accentus, accidentis, petitionis principij, ignorantiæ elenchi, & similes; quæ etiam pro formali dicunt quasdam generales intētiones rationis, vt patet.

Cùm ergo huiusmodi intentiones rationis verè contineantur sub ratione *sub qua* obiecti Logicæ, planè sequitur, eiusmodi loca, seu principia, ex quibus pars topica (& idem proportionabiliter est de sophistica) procedit ad probabiliter disserendum de quacumque re, esse in toto rigore propria Logicæ, & per consequens syllogismos probabiles ex huiusmodi intentionibus procedētes fieri à Logica vtēte, non minus, ac demonstrationes procedētes ex principijs meta phy-

physicis sunt propriæ Metaphysicæ, & efficiuntur ab ea. In quo etiã sensu, & rigore verum est, quod ex Arist. sæpè retulimus: scilicèt maximè propriũ Dialectici esse ex probabilibus disserere in quacũq; materia. Quomodo autẽ habitus Logicę vtẽtis, qui vt dicemus quęst. sequenti, est entitatiuè sciẽtia, possit elicere syllogismos probabiles, seù contingẽtes, ibidẽ explicabimus.

44 Nunc pro cõpleta notitia huius materiæ, & vt in gratiã cũ Doctoribus modernis redeamus; addẽdum est ex doctrina Comment. 1. Physicor. quam admittit D. Th. opusc. 70. q. 6. art. 1. vltra modum procedendi explicatum; quo Logica vtens ex intentionibus rationis procedit ad conclusiones de rebus probabiliter ostendendas, (quem propterea appellat rationalem ex parte principiorum,) attribui etiã eidem Logicæ vtẽti cæteros syllogismos, qui in qualibet materia fiũt ex aliquibus principijs, seu propositionibus communibus, & probabilibus, quãuis ibi non inueniatur aliquis terminus secundæ intẽtionis. Propter quod etiam inter loca topica interdum numerantur aliqua, quæ non videntur importare secundam intentionem, vt locus à causa, ab effectu, & similes. Quem modum procedendi appellat D. Thom. rationalem ex parte termini: quia *ibi inquisitio rationis* (inquit) *non perducit ad vltimum terminũ, scilicèt ad resolutionẽ in prima principia; sed sistitur in ipsa inquisitione: quoniam quærẽti adhuc manet via ad vtrumlibet.*

Non est autem cur aliquis suspicetur, doctrinam istam esse cõtrariam ei, quæ tradita est. Quia ex his duobus modis procedẽdi, primus tantùm est maximè proprius Dialecticæ, vt expresè inquit D. Tho. ibidem in solutione ad quartum, iste autem secundus tribuitur illi quasi extrinsecè, & reductiuè. Quod quidem non ea solũ ratione, quam supra num. 41. ex modernis retulimus, quatenùs scilicet in istis syllogismis communibus, & probabilibus forma est propria Logicæ; sed etiam, & maximè propter rationem, quam tangit D. Tho. loco citato: quia ex his probabilibus, & communibus paratur via ad necessarias conclusiones in qualibet scientia. Vnde, cùm Logica sit ministra generalis omnium scientiarum, dirigens, & disponens intellectum in ordine ad illas, iure optimo tribuuntur illi syllogismi probabiles, & communes, per quos in quacumque materia paratur via ad cognitionem sciẽtificam de rebus habendam. Et sic omnia consona inueniuntur.

§. II.

TRACTATVR SECVNDA pars quæstionis.

45 Veniamus ad secũdũ quæsitũ difficultatis: an scilicet Logica docens, & vtens sint idẽ habitus. ¶ Circa quod Vazq. 1. p. d. 8. c. 5. & alij DD. moderni existimãtes Logicã docẽtẽ esse speculatiuã, vtẽtẽ verò practicã, docẽt esse plures habit⁹ realiter distinctos. Quia tamẽ falso nitũtur fundamento, vt infrà videbimus, ideò illis relictis.

Dicendum est secūdò, Logicam docentem, & vtentem realiter esse eundem habitum. Conclusio est procul dubio D. Thom. qui Logicam diuidit in docentem, & vtentem secundùm diuersas considerationes, vel munera, cuius verba infra num. 52. adducemus. Eam defendunt cōmuniter Thomistæ, Flādria 2. Metaphys. quæst. 5. art. 2. Arauxo ibidem q. 3. art. 2. Nauarrete 1. par. controu. 10. Soto q. 2. procemiali, Sanchez, lib. 1. Logicæ, quæst. 6. Masius sect. 1. quæst. 4. Gallego controu. 2. nostr. Didacus à Iesu, q. 5. & cōmuniter Doctores.

Fundamentum est: quia Logica docens, & vtens nō distinguuntur specie: ergo in vnoquoque intellectu realiter sunt idē habitus. Consequētia patet: quia in eodem subiecto non possunt esse plura accidētia solo numero distincta, vt ex communi D. Thom. & Thomistarū sententia suo loco ostendemus. Antecedens verò probatur: quia vtraque habet eandem rationem sub qua obiecti, scilicet eadem prima principia; cū vtraque procedat ex principijs secundarū intentionum, quæ deriuātur ex alijs, vel ex alterutris intra eandem abstractionem à materia, vnde sumitur specificatio Logicæ, vt explicabimus in lib. Poster.

Confirmatur: quia actus Logicæ docentis, & vtentis habent inter se ordinem; & secūdus, scilicèt vti, nullā addit difficultatem super primū: ergo pertinēt ad vnū, & eūdē habitū. Consequentia patet, tū inductione in actibus amoris circa Deum, & proximū, qui propterea oriūtur ab eodē habitu charitatis; & idem est de alijs; tùm etiam ratione: quia cùm habitus ponantur ad vincendā difficultatē, vbi nō est noua difficultas, superfluit nouus habitus. Antecedens verò probatur: quia, vt constat ex dictis, ex cognitione scientifica secūdarum intentionum, quæ est doctrina Logicæ, procedit ipsa ad disserendum probabiliter, aut apparenter in quacumque materia, qui est vsus eius: ergo hic necessariò præsupponit talē doctrinā. Ista autem semel habita, nullo negotio procedit intellectus ad vtendū eisdē intentionibus circa res reales, ad quas descēdit Logica vtens: ergo actus eius nullā addit difficultatē supra doctrinā. Videantur Arauxo, Gallego, & alij Thomistæ citati.

QVAESTIO V.

Vtrùm Logica sit scientia?

46 Iam de Logica docente, quā vtente procedit difficultas. In qua pro tituli intelligentia notandum est, nomine *scientiæ* non venire in præsenti quācumque cognitionem, siuè sensus, siuè intellectus; quomodò dicere solemus *scio Romam esse, &c.* neque venire etiā cognitionem euidentem, quæ tamen non sit discursiua, qualis est sciētia Dei, de qua disputāt Theologi cum D. Tho. 1. par. q. 14. sed venire eam cognitionem, de qua Aristot. 1. Poster. c. 2. dixit: *Scire autem putamus vnamquamque rē simpliciter, & non sophistico modo, cū putamus causam cognoscere; prop-*

propter quā res est, eius rei causam esse, neque posse eam aliter se habere; ex quibus verbis colligunt Doctores hanc scientiæ diffinitionē: *Scientia est habitus per demonstrationem acquisitus.*

In qua quidē diffinitione scientia conuenit in esse habitus cum alijs habitibus intellectualibus; in eo autem quòd sit per demonstrationem acquisitus, differt ab illis: nam ex hoc ipso est euidens, per quod à fide diuina differt, quæ licèt sit omnino certa, est tamē obscura. Et cùm euidentia sit manifestatio certitudinis, eo ipso, quòd scientia est habitus euidens, est etiam certus: per quod differt ab opinione. Certitudo enim ex D. Thom. 3. dist. 26. q. 2. art. 4. est firma adhæsio intellectus suo intelligibili: ac proinde opinioni repugnat. Ex hoc autem quòd acquiratur per demonstrationem, differt scientia à prudentia, & arte, quæ versantur circa singularia, & ab habitu principiorū, qui solet appellari intellectus, seù intelligentia, de quo constat nō acquiri per demōstrationem.

Sumpta ergo scientia in hac vltima acceptione, tā de Logica docente, quàm de vtente, inquirimus, vtrùm sit scientia? Et quia, teste Arist. 7. Ethic. c. 3. scientia in hac acceptione interdùm pro habitu, interdùm pro actu vsurpatur: quæstio erit de scientia habituali, quæ nomē scientiæ sibi vindicauit: nàm idem de actuali dicendum erit.

47 Prima sententia absolutè negat, Logicam, tàm vtentem, quàm docentem esse scientiam. Pro qua referūtur Ammonius, Simplicius, Phylopponus, & alij antiqui, tenetque Villalp. q. 5. proœmiali. Et probatur primò auctoritate Aristot. 1. Rhetor. ad Theodectem c. 2. vbi Rhetoricam cum Dialectica coniungēs, *Neutra* (inquit) *earum de re determinata, quomodò se habeat, scientia est.* Fauet etiā 2. Metaph. c. 3. vbi ait: *Absurdū est simul quærere scientiam, & modum sciēdi.* Per quod videtur Logicam à scientijs distinguere: nomine enim modi sciendi intelligit Logicam: ergo ipsa non est scientia.

Secundò probatur ratione: quia iuxta triplicem abstractionē à materia, diuiditur adæquatè scientia ab Aristot. 6. Metaphys. cap. 1. in Philosophiam, Mathematicam, & Metaphysicam: sed sub nulla istarum continetur Logica: ergo non est verè scientia. ¶ Confirmatur, quia scientia est de necessarijs, & perpetuis, vt docet Aristot. 1. Poster. cap. 7. sed Logica docens, est de contingentibus: ergo, &c. Probatur minor: tum, quia Logica tractat de syllogismis, definitionibus, & alijs eiusmodi instrumentis, quæ sunt à nobis factibilia: tùm etiam, quia quatenus docens est, instituit modum, quo procedi possit ad cōclusiones in singulis scientijs probabiliter ostendendas, vt inquit Diuus Thomas loco citato ex quarto Metaphysicæ: ergo Logica non est de necessarijs, & perpetuis.

Secunda sententia è contra affirmat, Logicam, nón solum vt est docens, sed etiam quatenus vtens

 est,

est, esse scientiam. Sic docent Murcia q. 3. procemiali, Chrysost. Cauero disp. 2. dub. 4. & alij moderni.

Quorum fundamẽtum est, quia Logica docens, & vtens sunt idem habitus, vt diximus quæstione precedenti: sed quatenus docens, est verè scientia, vt infra ostendemus: ergo etiam quatenus vtens. Probatur consequentia: tùm, quia esse scientiã, & non esse scientiã cõtradictoriè opponuntur: ergo nõ possunt de eodem reali habitu verificari: tùm etiam, quia eo ipso, quòd sunt idem habitus, non potest non Logica vtens inclinare in eundem actum, in quẽ inclinat Logica docens: sed hæc inclinat in assensum verè scientificum: ergo & illa.

48 Nihilominus dicẽdum est primò, Logicam docentẽ quoad omnes suas partes esse verè sciẽtiam. Conclusio est certissima. Pro qua citatur Plato de Repub. illamque docent D. Isid. 2. Ethim. cap. 22. Aug. 8. de Ciuit. cap. 4. & expressè D. Tho. loco citato ex 4. Metaph. quem sequuntur Scot. q. 1. Præd. Sotus, Tolet. Sanc. & Mas. hic, & communiter DD.

Fundamentum est, quia habitus per demõstrationem acquisitus est verè scientia: sed Logica docens quoad omnes suas partes est habitus per demonstrationem acquisitus: ergo quoad omnes illas est verè scientia. Maior, & consequentia cõstant. Minor autẽ probatur, quia in parte analytica hæc est vera demonstratio: *Syllogismus constans ex veris, necessarijs, notioribus, causisque conclusionis, generat scientiam; sed talis est demonstratio: ergo demonstratio generat scientiam.* Simili etiam modo de diffinitione, diuisione, & alijs intentionibus logicalibus demonstrantur propriè passiones: ergo pars analytica Logicæ est habitus per demonstrationem acquisitus. Eodẽ etiam modo procedit Logica docens in parte topica, & sophistica: nam de syllogismo topico demonstrat causare opinionem, sic: *Syllogismus cõstans ex incertis, & contingentibus, causat assensum formidolosum, seu opinatiuum: sed syllogismus topicus est huiusmodi: ergo, &c.* Et eodẽ modo demonstrat de syllogismo pseudographo, seù de parallogismo generare errorẽ: & de sophistico deceptionẽ: ergo Logica docens secundũ omnes suas partes est verè scientia. Per quod patet, deceptos esse aliquos, qui admittẽtes, Logicam docentem esse scientiã quoad partem demonstratiuam, id de topica, & sophistica negauerunt.

49 Dicendum est secundò, quòd Logica vtens, licèt entitatiuè sit scientia, vtpotè idẽ habitus cũ docente; tamẽ formaliter vt vtens degenerat, & recedit à modo sciẽtiæ. Conclusio est cõtra Auctores secũdæ sentẽtiæ, sed expressa D. Th. loco cit. ex 4. Metaph. vt iam videbimus, estq; cõmunis inter Thomist. eã tenẽt Sot. hìc q. 2. Mas. q. 6. Sãc. q. 8. Tolet. q. 3. Oña q. 1. ar. 2. Rub. q. 3. & alij. ¶ Et probatur, quia Logica tantũ dicitur vtẽs respectu partis topicæ, & sophisticæ, vt ostẽsum est: sed vsus in istis partibus est cõstructio syllogismi probabilis, &

appa-

apparentis, in quibus, licèt forma, & illatio sint necessariæ, materia tamen est contingens, & incerta: ergo Logica in illorũ cõstructione degenerat, & recedit à modo sciẽtiæ. Patet cõsequentia, quia scientia, quatenus scientia est, nõ inclinat ad syllogismos probabiles, & apparentes, sed ad necessarios, & demonstratiuos producendos.

50 Hìc autẽ statim occurrit inquirendũ: quomodò habitus Logicæ, qui entitatiuè, & realiter sciẽtia est, possit elicere assensus probabiles, & cõtingentes? ¶ Circa hoc multa adducit Arau. lib. 2. Met. q. 3. ar. 2. in fine. Sed breuiter resp. quòd actus, quos per se primò respicit sciẽtia, & in ordine ad quos specificatur, & definitur, debẽt quidẽ esse sciẽtifici, seù demonstratiui, & respectu horum seruat scientia perfectionem scientiæ, eosq; elicit formaliter, quatenus sciẽtia est. Cæterùm non repugnat, scientiã habere aliquos alios actus secundarios, & imperfectos, qui quidem nõ pertingunt ad rationem actus scientifici defectu alicuius requisiti, sed quia nõ addũt aliquã specialem difficultatẽ supra primarios, ideò nõ requirunt aliũ habitũ, sed cõtinentur in virtute ipsius sciẽtiæ; vel quia procedũt ex eisdem medijs, ex quibus procedũt actus primarij, & sic habẽt eandẽ rationẽ sub qua obiecti, vt cõtingit in actibus Logicæ vtentis: vel quia iudicãt de eadẽ cõclusione, ac actus primarij, nõ tñ per mediũ necessariũ, sicut illi, sed per aliquod signũ probabile, aut mediũ cõtingẽs cõtẽtũ intra propriã abstractionẽ à materia, vt cõtingit in eo, qui acquisita iã sciẽtia de aliqua conclusione per mediũ necessariũ, rursus cognoscit eãdẽ conclusionẽ per aliquod signũ, seù mediũ cõtingẽs. Tũc enim cognitio ista, quãuis nõ sit actus sciẽtificus, quia est per mediũ cõtingẽs, procedit tñ à sciẽtia iã acquisita, vt ex sententia D. Th. 3. p. q. 9. art. 3. ad 2. expẽdemus infrà disp. 20. circa libros Poster.

Adde, in Logica esse specialẽ rationẽ, quare ponãtur similes actus secũdarij, qui degenerent à ratione actus scientifici. Cũ enim Logica sit ministra, & instrumentũ aliarum scientiarum, vt suprà numero 20. dicebamus, & magis infrà explicabimus; notitia secundarũ intẽtionũ nõ omninò propter se ipsas quæritur, sed propter res, quarum cognitioni deseruiunt. Et sic oportet, non solũ quòd Logica, dũ cõsideratur à rebus abulsa, habeat actus scientificos; quibus naturã, & passiones suarum intẽtionum doceat; sed etiam quòd vtendo eisdẽ intentionibus descẽdat ad ipsas res reales, illisque admisceatur, & aliqualem earum notitiam cõparet. Quæ quidem notitiæ, seù actus, quãuis à ratione scientifici degenerent; quia procedũt per medium extraneum, & cõtingens; disponunt tamen, & sunt viæ ad cognitionem scientificã de rebus habendam per alias scientias, vt inquit D. Thom. loco citato: & ita meritò efficiuntur à Logica, quæ est ministra, & instrumentum illarum.

51 Ad argumenta primæ sentẽtię respõdetur. Ad primũ ex Arist.

dicimus, quòd vt patet ex verbis sequentibus, ibi agit de parte topica, prout est vtens, asseritq; ipsam, sicut & Rhetoricã, circa nullam determinatã rem, seu materiã versari; sed generaliter inquirere, & inuenire rationes probabiles, ex quibus differat in quacumque materia. Ex quo solùm sequitur, Logicã vtentem, formaliter prout sic, non esse scientiam, quod nos concedimus. ¶ Ad secundũ locũ dicimus, sensum Arist. solùm esse, quòd non sunt addiscẽdæ aliæ scientiæ simul cum Logica: quia vt ibidem ait D. Tho. Logica est, quæ tradit communem modum procedẽdi in alijs scientijs: & sic debet priùs addisci. Ex quo nihil sequitur contra nos.

Ad rationem resp. ex eodem D. Tho. opusc. 70. quæst. 5. art. 1. ad 2. Aristot. in illa diuisione solùm numerasse partes principales scientię speculatiuæ, & ideò nõ meminisse Logicæ, non quia ipsa non sit vera scientia, sicut illæ; sed quia est ministra, & instrumentum earũ. Quomodo autẽ contineatur Logica intra aliquam ex illis tribus abstractionibus à materia, in libris Post. explicabimus. ¶ Ad cõfirmationẽ negatur minor. Ad cuius primam probationẽ respõdetur, quòd Logica docens cõsiderat syllogismos, definitiones, & similes intẽtiones, quoad sua prædicata essentialia, & proprias passiones; ex quibus suo modo fiunt prędicationes necessariæ, & æternæ veritatis, sicut in entibus realibus. Atq; ita Logica docens suo modo est de necessarijs, & perpetuis. ¶ Ad 2. probationem resp. quòd Logica docens instituit quidẽ modum, quo procedi possit ad cõclusiones probabiliter ostẽdẽdas: sed hoc demõstratiuè facit, vt addit D. Th. loco citato in argumẽto, & secundùm hoc est scientia.

52 Ad fundamentũ secũdæ sententiæ resp solũ probare, quòd habitus Logicæ vtentis entitatiuè, & realiter est scientia, nõ verò formaliter, & reduplicatiuè. Prout sic enim nullũ est inconueniens, quòd idẽ habitus dicatur esse, & non esse sciẽtia comparatione diuersorum actuum, ad quos potest inclinare, quia sic nõ opponũtur cõtradictoriè. Quare cũ Logica solũ dicatur vtens, formaliter in quantũ elicit assensus probabiles, & cõtingẽtes, qui sunt actus secũdarij eius, vt explicuimus: inde est, quòd formaliter prout sic, non inclinat ad assensum scientificũ, sed potiùs degenerat, & recedit à modo scientiæ.

Hanc doctrinã, sicut & cætera, quæ in præsenti, & præcedẽti quæstione diximus, mirè cõplexus est D. Th. loco sæpè citato ex 4. Metaph. lec. 4. & ideò verba eius trãscribẽda duximus. Inquit ergo Ang. Doct. *Dialectica potest cõsiderari, secundùm quòd est docens, & secundùm quòd est vtẽs. Secũdũ quidem quòd est docẽs, habet considerationẽ de istis intentionibus, instituens modũ, quo per eas procedi possit ad cõclusiones in singulis sciẽtijs probabiliter ostẽdendas: & hoc demõstratiuè facit, & secundũ hoc est sciẽtia. Vtẽs verò est, secũdũ quòd, modo adiũcto, vtitur ad cõcludendũ aliquid probabiliter in singulis scientijs: & sic recedit*

cedit à modo sciẽtiæ. Et similiter dicendum est de Sophistica. Quæ prout est docens, tradit per necessarias, & demonstratiuas rationes modũ arguẽdi apparẽter: secundũ verò quòd est vtẽs, deficit à processu veræ argumentationis. Sed in parte Logicæ, quæ dicitur demõstratiua, solùm doctrina pertinet ad Logicam: vsus verò ad Philosophiã, & ad alias particulares scientias, quæ sunt de rebus naturæ. Et hoc ideò, quia vsus demonstratiuè cõsistit in vtẽdo principijs rerũ, de quibus fit demonstratio, quæ ad scientias reales pertinet, non vtendo intẽtionibus logicis. Et sic apparet, quòd quædã partes Logicæ habent ipsam scientiam, & doctrinam, & vsum, sicut Dialectica tentatiua, & Sophistica: quædã autem doctrinam, & non vsum, sicut demonstratiua. Hæc D. Tho.

53 ¶ Ex quibus tandẽ elicitur essentialis definitio Logicæ, propter quam præcedentia omnia adducta sunt. Ex hac enim quæstione, vbi probatũ est esse scientiã, habemus genus definitionis: ex antecedẽtibus verò, differentiã. Nam cũ sciẽtiæ sumant suam speciem ab obiecto, & per ordinẽ ad illud cõstituãtur, ipsum obiectum ponitur loco differentiæ, quod fit in obliquo, vt detur intelligi, quòd obiectum non est intrinseca differentia scientiæ, sed ordo, & habitudo ad illud. Quarè cũ obiectum Logicæ sint secundæ intentiones, quæ sunt veritatis ostensiuæ, seù modus sciendi latè sumptus, vt sup. n. 31. probatũ est, hæc consequenter erit qudditatiua definitio Logicæ: *Logica est sciẽtia secundarũ intentionũ, quæ sunt veritatis ostẽsiuæ*; vel, *Logica est sciẽtia modi sciendi late sumpti.* Quorùm terminorum explicatio satis ex dictis constat, & constabit ampliùs disputatione sequenti.

QVAESTIO VI.

Vtrùm Logica sit scientia practica, vel speculatiua?

54 TOta quęstionis decisio pẽdet ex intelligẽtia istorum nominũ, *practicũ*, & *speculatiuũ*: inde enim constabit, quæ scientia sit practica, quæ verò speculatiua. Et licèt horum examen ad Metaphysicam spectet; quia tamen nostro instituto est summè necessarium, saltem attingemus.

Cõueniũt ergo Doctores, quòd speculatiuũ dicitur ab speculatione; practicum verò à praxi. Speculatio autem (quæ à verbo græco σκοπεῶ, *scopeò* emanat, quod latinè idem est, ac *considero*, seu *contẽplor*; vnde deriuatur σκόπος, *scopos* idest, *speculator*, seù *explorator*) ex communi sententia significat quãdam cõtemplationem essentiarum similem illi cognitioni, quam habent, qui ex aliquo eminenti loco inferiora respiciunt. Quam etiam cognitionem appellãt Gręci theoricam, à verbo græco θεορεω *theoreo*, quod significat speculari. A quo etiam Græci Deum Θεὸς *Theòs* dixerunt: quasi scientem, & contemplãtem omnia in arce Cœli collocatum. Itaque scientia speculatiua erit illa, quę in sui cõtemplatione sistit, neque vltra in opus

 ordi-

ordinatur. In his Auctores conueniunt. Quare tota difficultas est circa nomen praxis.

§. I.

QVID SIGNIFICET *praxis. & an reperiatur in intellectu?*

55 PRimò notandum est nomen, *praxis*, græcum esse, deriuariq; à verbo græco πράττω, *pratto*, quod idem est, quòd *ago*, seù *operor*. Non autem habemus nomen aliquod latinum, quod adæquatè respõdeat practico, seù praxi. Tria verò sunt, quæ id videntur explicare, scilicet, *operatiuum, actiuum*, & *factiuum*. Sed ex his operatiuum latiùs patet: complectitur enim speculationem, quæ verè dicitur operatio. (Licèt aliquando operationem sumat Aristot. pro factione, vt 9. Metaph. cap. 9.) Alia duo, si seorsim, & strictè sumantur, inferiora sunt. Nam actio, iuxta doctrinam D. Tho. 1.2. q. 57. art. 4. per hoc à factione distinguitur, quòd illa significat operationẽ immanentem, & internam, circa quã versatur prudentia, hæc verò trãseuntem, seù externam, circa quam est ars. Quam distinctionem assignat sæpè Arist. vt 6. Metaph. c. 1. & 1. magnorum moralium, cap. vltimo, dũ inquit: *Circa actionem itaque, & quæ in agendo posita sunt, prudẽtia; circa facturam, & quæ in faciẽdo posita sunt, ars.* Quòd si aliquãdo nomina, actionis, & factionis aliter videatur accepisse Philosophus, vt notat Vazq. 1. p. disp. 8. num. 16. tamen vel in re nõ distinguitur, vt ipse Auctor interpretatur, num. 17. vel saltem hic modus accipiẽdi ista nomina vsitatior est in Philosopho.

56 Praxis igitur, vt hìc sumitur, vtrãque operationem cõplectitur, actionem scilicet, & factionẽ; nam vtraque ab speculatione distinguitur. Et cùm à praxi sumatur denominatio practici; ille erit habitus, seù scientia, aut etiam intellectus practicus, qui circa praxim versatur. Ex quo etiam fit, non esse idem practicum, & praxim, si formaliter loquamur; sicut nõ est idem forma denominans, & res denominata; ac proinde nõ benè inferri ex eo, quòd actus intellectus sint aliquãdo practici, quòd sint etiã praxis. Videamus igitur, quid sit praxis, & in qua potentia reperiatur, vt indè percipiamus, quæ sit scientia practica. Pro quo

Secundò notandum est, praxim definiri ab Scoto q. 4. prologi, sic: *Praxis est actus alterius potẽtiæ ab intellectu, posterior intellectione, natus elici conformiter rationi rectæ, ad hoc vt rectus sit.* In qua definitione solũ est nobis examinanda prima particula (cæteræ enim extra institutum nostrũ sunt.) Et videndũ, vtrùm praxis necessariò sit actus alteriùs potentiæ ab intellectu; an potiùs actus ipsi intellectus verè, & propriè possint dici praxis. In qua difficultate Molin. 1. p. q. 1. art. 4. disp. 2. Vazq. ibid. disp. 8. Suarez disp. 44. Metaph. sect. 1 Rub. hìc q. 5. & alij moderni impugnãt definitionem Scoti, asserentes, actus intellectus propriè esse & dici

& dixi praxim. Quod pluribus rationibus confirmare nituntur: quibus tamen (quia earum solutio ex dicendis facilè cuilibet constare potest) omisis.

57 Dicendú est primò, quòd operatio, quę primariò, & per se, & per essentiam (vt ita dicamus) dicitur praxis, à qua reliqua denominãtur practica, non debet esse operatio intellectus, sed alterius potentiæ, nempè volútatis in agibilibus, aut potentiæ exterioris, & transeuntis in factibilibus. Actus autem intellectus tantú denominãtur practici, vel ex eo quòd cadunt sub electione libera voluntatis, & directione prudentiæ; vel ex eo quòd ordinãtur ad operationem alterius potentiæ; ac proinde rationem practici aliundè participãt, nó ex eo, quòd sint operationes intellectus. Hanc conclusionem præter Scot. & eius discipulos, docent cómuniter Thomistæ, Caiet. & Conrad. 1.2.q. 57. art. 1. Capreol. q. 2. prologi ad argumenta contra 4. concl. Ferrar. 3. contra gentes c. 25. Arauxo 2. Metaph. q. 3. art. 2. & plures alij, quos referunt, & sequuntur Gallego cõtrou. 5. & noster Didac à Iesu d. 1. q. 6. qui latè, & optimè explicat nostram conclusionem.

Probatur primò ex Arist. 3. de Anima c. 10. vbi loquens de motu locali animalium, asserit de intellectu practico alicuius gratia ratiocinari, esseq; principiũ agendi; per quod distinguit ipsum ab intellectu speculatiuo. Verba Philosophi sũt. *Hæc igitur ambo, intellectus, & appetitus mouendi motu dicto principia sunt. Intellectus, inquam, is, qui alicuius gratia ratiocinatur, quiq; principium est agendi; atque hic finè ab intellectu contemplatiuo differt:* quibus verbis asserens Arist. intellectũ practicũ principiũ esse agendi, & per hoc à cõtemplatiuo differre, necessariò intelligendus est de actione extra intellectum, & alterius potentiæ; nã intra ipsum, etiã intellectus speculatiuus principiũ est agendi, vt per se cõstat. Ex quo Aristot. loco sumptum est illud cõmune axioma: *Intellectus extẽsione fit practicus*; de quo licèt Molina vbi supra, disp. 1. & Hurtado hìc disp. 2. sect. 2. §. 10. dicant negari posse; quia neque est Arist. neq; alterius probati Auctoris, cuius auctoritate premamur; in vtroq; tamẽ falluntur. Quòd enim sit Arist. testatur D. Tho. 1. p. q. 79. art. 11. in argumento sed contra, citans locũ adductũ ex 3. de Anima. Quod autẽ sit probatissimi Auctoris, cuius auctoritate æquum est premi, patet ex eodem D. Tho. ibidem, & q. 14. de veritate, art. 4. vbi sic ait: *Intellectus practicus idem est, quòd intellectus operatiuus. Vndè sola extensio ad opus facit aliquem intellectum esse practicũ.* De quo videri potest Gallego vbi supra.

Confirmatur ex eodem Arist. 2. Metaph. cap. 2. dicente; *Speculatiuæ etenim finis, veritas; practicæ autẽ opus*; ergo illud opus est praxis, quod non est veritas; sed omnis actus intellectus est veritas, seu veritatis cognitio; ergo nullus actus intellectus est praxis. Hinc Cómẽtator cómẽtó 3. exponés verba Arist. inquit:

inquit: *Per speculatiuam scimus, vt sciamus; per practicam verò sumus scientes, vt operemur; quia practicæ finis opus*: ergo quātúcūq; facultas aliqua dirigat actiones intellectus, nō versatur circa praxim: quia, cū tales actiones dirigimus, scimus, vt sciamus; siquidē actio dirigens, & directa, scire est, & per cōsequēs nullus actus intellectus est praxis.

58 Secundò probatur ex D.Th. 1.2.q.57.ar.1.ad 1.vbi ait: *Practicū, vel operatiuū, quod diuiditur cōtra speculatiuum, sumitur ab opere exteriori; ad quod non habet ordinē habitus speculatiuus; sed tantúm ad interius opus intellectus, quod est speculari verū.* Quo loco per opus exterius communiter expositores intelligunt, non solū actiones trāseuntes; sed etiam immanentes extra intellectum, seu alterius potentiæ: de quo videri potest Conradus ibidem. Quomodò etiam loquitur de actione exteriori Sāct. Doctor 2.2.q.179.a.2. Ex quibus locis infert benè Conrad. *Quòd actus intellectus non est praxis, sed opus exterius, idest, alterius potentiæ cadēs sub electione, & consilio.*

Tertiò probatur à posteriori: quia nulla cognitio dirigens aliam cognitionem est practica: ergo nulla cognitio potest esse praxis. Cōsequentia patet: antecedens verò probatur: quia per actū intellectus dirigentem aliū non scimus, vt operemur, sed potiùs, vt sciamus. Non enim qui dirigit actū intellectus, intendit ipsum actū rectū elicere, vt eliciat, sed vt per illum rectè, & sine errore cognoscat: ergo actus dirigens, & directus non egreditur limites cognitionis, atque adeò nullus potest esse praxis.

Quartò tādē, quia id, quod verè est praxis, pertinet ad sciētiā actiuam, vel factiuam: siquidem scientia practica diuiditur adæquatè ab Arist. 6. Metaph.c.1. in actiuam, & factiuā: sed actus intellectus ad neutrā harū pertinēt: ergo nō sunt praxis. Probatur minor: quia in primis non pertinet ad factiuam: cùm sint operationes immanētes, vt patet. Neq; similiter possūt pertinere ad actiuā, nā scientia actiua ex eodē Arist. 6. Ethic.c.10. versatur circa actiones, quarū principiū est electio: ergo sciētię actiuę per se tātū respiciūt actus volūtatis; siquidē electio, vt patet, est actus illius.

59 Confirmatur: quia hac de causa Arist. loco citato ex Metaph. loquens de sciētia actiua, inquit: *Idē esse agibile, quòd eligibile.* Vbi D. Th. lect.1. postquam dixit, sciētias actiuas esse scientias morales, (quę scilicet tractant de actibus voluntatis) id probat ex eodē Arist. *Quia principiū actiuarū est probæresis, seu electio: nam idem est agibile, & eligibile*: ergo electio ipsa simpliciter est praxis; non verò actus intellectus, quatenùs talis est. Videātur Thomistæ supra citati. Inter quos Capreolus, licèt conclus. 4. concedat actum intellectus, quatenùs liber est, & quoad exercitium esse praxim, ipse tamē se explicat ad 1. Gregorij dicens, opus intellectus non esse praxim, nisi mediante electione. Et ad secundum infert, ipsum opus intellectus non esse verè pra-

praxim; sed potius electionem illam, quæ regulatur immediatè à prudentia.

Per quod soluuntur plura argumenta, quæ contra nos congerunt aduersarij, obijciẽtes, plures actus intellectus, qui imperantur à prudentia, & ipsam cõtemplationem, quam imperat, & dirigit prudentia præscribendo modum, tempus, & alias circunstantias, vt sit actus virtutis; de quibus necessariò concedendum videtur esse praxim, siquidem imperantur, & regulantur à prudẽtia. Dicendum est enim, omnes hos, & similes actus intellectus dirigi, & regulari à prudẽtia, nõ formaliter in quantũ sunt actus intellectus, sed quatenùs sunt actus virtutis, quod habent ab electione, vel ab alio actu voluntatis. Vndè sicut ipsi de se non dicuntur boni, vel mali moraliter, sed per ordinem ad voluntatem, & denominatiuè ab illa; ita neque de se sunt practici, sed per ordinem ad volũtatem, seù electionem, quę propriè est praxis.

60 ¶ Ex dictis infertur sciẽtiam practicam esse illam, quæ versatur circa praxim, seù quę dirigit actiones alterius potentiæ ab intellectu: speculatiuam verò, quæ non exit extra ipsum intellectũ. Vndè etiam colliguntur alia discrimina scitu digna inter has scientias, quæ tãgit benè Tolet. hìc q.4. Differũt enim primò fine, vt dictũ est. Hìc autem finis nõ debet esse extrinsecus, & operãtis (vt aiunt) quẽ scilicet sibi quisque potest pro libito præscribere; sed intrinsecus, & operis. Qui in scientia speculatiua est cognitio rei, non vt operetur, sed vt cognoscatur: in practica autem est cognitio rei, non tã vt cognoscatur, quàm vt operetur. Propter quod dixit Aristot. 2. Metaphysic. cap. 2. practicum non considerare causam secundùm se, sed in ordine ad opus. Vndè etiam fit, ad cognitionem practicam, non solùm requiri, quòd sit de re operabili; sed etiam quòd ipsa cognitio ordinetur ad opus: aliàs cognitio potiùs esset speculatiua. Nam vt rectè inquit D. Tho. 1. p. q. 14. art. 16. *Si ædificator consideret, qualiter possit fieri aliqua domus, non ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantùm: erit quantùm ad finem speculatiua, consideratio tamen de re operabili.*

Secundò differunt: (quod etiam tradit Aristot. 11. Metaph. cap. 6. & lib. 6. citato cap. 1.) quia in speculatiuis principium est in ipsis rebus, id est, ab ipsis rebus sumimus cognitionem; & ipsa cognitio cõformatur rebus; tuncque est perfecta, quandò eis adęquatur; & proptereà obiectum respectu cognitionis speculatiuæ dicitur principiũ, & mensura. At verò in practicis omnia fiunt è contrà: nam principium est in nobis; quia nos sumus causa rei: & nostra scientia est rerum ipsarum mensura: vndè tunc res sunt perfectæ, quandò adæquãtur, & conformantur ipsi scientiæ. Quod quomodò sequatur ex ipsa natura sciẽtiæ speculatiuæ, & practicæ iam explicata, facilè consideranti patebit.

TRA-

§. II.

TRACTATVR PRAEcipua difficultas, & quæstio resoluitur.

61 HIS Pro intelligentia quæstionis necessariò prænotatis, ad ipsam accedẽdo. Prima sententia asserit, Logicam, propriè, & simpliciter loquendo, esse simul practicam, & speculatiuam. Sic docent Vazq. 1. par. disput 8. cap. 5. & disp. 9. c. 3. Rub. hìc qu. 5. Hurtado disp. 2. sect. 2. Cauero disp. 3. dub. 3. & alij.

Probatur primò ratione, qua conuincitur Rubio: quia Logica non solùm procedit modo resolutorio, qui proprius est scientiarum speculatiuarum; sed etiam modo compositiuo, qui constituit scientias practicas: ergo simul est speculatiua, & practica. Consequẽtia patet, & probatur antecedens: quia Logica verè contẽplatur naturam, & passiones sui obiecti per resolutionem vsq; ad prima principia: simulq; introducit formam syllogismi, aut definitionis in materiam: ergo procedit vtroque modo.

Secundò: quia non repugnat practicum, & speculatiuum eidem scientiæ simpliciter conuenire: ergo id potest, & debet cõcedi Dialecticæ. Antecedens patet in sacra Theologia, quæ ex communi sententia Theologorum cum D. Th. 1. p. q. 1. art. 4. simul est practica, & speculatiua. Cõsequẽtia verò probatur quia Logica est cõmunis ianua, & generale quoddã instrumẽtum ad acquirendas omnes scientias: sed inter has quædam sunt speculatiuæ, & aliæ practicæ: ergo cõcedi debet Dialecticę vtraq; ratio; speculatiuæ quidẽ, vt speculatiuis viam aperiat; & practicæ, vt introducat ad practicas.

62 Secũda sentẽtia affirmat, Logicã simpliciter, & solũ esse sciẽtiã practicam. Sic docẽt Gabr. Greg. Aureol. & alij antiqui, quos refert Gallego hìc controu. 6. Eamq; defendunt ex modernis Fons. 2. Metaphy. c. 3. q. 2. sect. 3. Conimb. q. 4. procœmiali art. 5. Murc. disp. 1. q. 4. & Raphael de Auersa q. 1. sect. 6.

Probatur primò ex Arist. 6. Metaphy. c. 1. vbi diuidẽs scientiã speculatiuã in Physicam, Mathematicam, & Metaphysicam, nullam Logicæ mentionẽ facit; ergo ex mente Arist. Logica nõ est scientia speculatiua, sed practica.

Secundò probatur ratione, quia illa est sciẽtia simpliciter, & solùm practica, quæ habet pro obiecto, & fine aliquid operabile ab eo, in quo est talis scientia; proceditque modo operabili: sed Logica est huiusmodi: ergo, &c. Maior constat; minor verò probatur: quia Logica versatur circa definitiones, syllogismos, & similes intentiones, quæ sunt à nobis operabiles; & tradit modum, & præcepta, quibus rectè conficiantur: quod est agere de illis modo operabili.

Tertiò, quia quælibet scientia speculatiua est nobilior scientijs practicis; sed Logica non est nobilior illis: ergo non est speculatiua. Maior constat ex Aristot. 6. Metaphysicæ tex. 2. asserente, quòd

quòd *theoricæ alijs sciētijs desidera biliores sunt*, seu *illis præponēdæ*, vt habet translatio Bessarionis. Minor verò probatur: quia nobilitas scientiæ sumitur ex certitudine, & nobilitate obiecti, vt ibidem tradit Aristot. sed inter omnia obiecta scientiarū debilissimum, & incertissimum est subiectum Logicæ, vt supra num. 20. vidimus ex D. Tho. ergo Logica est ignobilior cunctis scientijs, etiam practicis.

Confirmatur: quia scientiæ speculatiuæ non quæruntur quasi ad aliquid vtiles; sed vt per se honorabiles, vt ex eodem Arist. probat D. Th. 6. Ethic. lect. 6. sed Logica intrinsecè, & per se quæritur propter alias scientias; vtpotè quæ ex natura sua est via, & instrumētum ad illas cōparādas: ergo Logica nō est scientia speculatiua, sed practica.

63 Nihilominùs dicendū est secundò, Logicā nō posse esse simul, & simpliciter practicā, & speculatiuā. In hac cōclusione conueniunt cū Auctoribus citatis, alij omnes adducēdi cōclusione sequēti. ¶ Fūdamentū sumitur ex D. Th. 1. p. q. 1. art. 4. quia vnus, & idem habitus scientię inferioris, seù omninò naturalis (quæ scilicet principijs altioris ordinis nō subordinatur) nequit esse simpliciter practicus, & speculatiuus: sed Logica est huiusmodi: ergo non potest esse simpliciter practica, & speculatiua. Minor, & cōsequentia cōstant. Maior autem probatur primò: quia, vt sumitur ex Arist. 6. Metaph. cap. 1. & probant rectè Caietanus, Bañez, Nazarius, & Gonçalez loco citato ex 1. par. practicū, & speculatiuum sumpta formaliter, secundū quòd inueniuntur in habitibus inferioris ordinis, sunt differentiæ essentiales eorum se inuicem excludentes; quippè cum *vna, & eadē ratio formalis obiecti finita* (vt benè inquit Caiet.) *nō possit habere vtrāquè hanc conditionem, quòd scilicet sit, ex qua sumitur regula operādi, & quòd sit in se scibilis, etiāsi nulla posset ex ea regula operis desumi.* Ergo vtraq; ratio nō potest eidem habitui inferioris ordinis simpliciter conuenire.

Secundò probatur eadē maior: quia scientiæ practicæ, & speculatiuę omninò naturales subordināntur habitibus principiorum essentialiter diuersis; nempè synderesi, & intellectui, quæ specie differunt, vt sumitur ex D. Tho. eadem 1. p. q. 79. art. 12. ergo practicū, & speculatiuum secūdùm quòd in eis inueniuntur, sunt rationes essentialiter diuersę, & repugnātes. Sed Logica est scientia omninò naturalis, & inferioris ordinis, vt patet: ergo ipsa nō potest esse simpliciter practica, & speculatiua.

64 Respondebis cum Vazq. vbi supra, tunc practicum, & speculatiuum esse differentias essentiales; quandò vnumquodque adæquatè inspicitur ab aliqua scientia; non verò si respiciatur inadęquatè, vt contingit in Theologia: ac proindè tunc non se inuicem excludere; sed posse eidem scientiæ conuenire.

Sed contrà est, quia omninò repugnat duo obiecta, quę secundùm

dùm aliquas duas rationes respiciuntur adæquatè à duabus potentijs, vel habitibus, secundùm easdēmet rationes respici inadæquatè ab alia tertia potentia, vel habitu; sed debent respici secundùm altiorem aliam rationem, in qua illæ duæ adunentur: vt patet in exēplo sensus communis, quod adducit D. Tho. art. illo 4. citato. Ex eo enim quòd color, & sonus secundùm proprias rationes adæquatè respiciantur à visu, & auditu; repugnat, vt sub eisdem rationibus respiciantur à sensu communi, etiā inadæquatè: alias iste nō esset tertia alia potentia, sed aggregatum ex sensibus proprijs. Cū ergo practicum, & speculatiuum secundùm quòd inueniuntur in habitibus inferioribus, adæquatè respiciantur à pluribus sciētijs naturalibus, planum fit secundùm easdem rationes nō posse respici, etiam inadæquatè ab aliqua alia tertia scientia, sed id debet esse secūdùm altiorem aliam, & nobiliorem rationem, vt contingit in Theologia, hoc autem per se constat non posse Logicæ conuenire, quæ est infima scientiarum: ergo licèt Theologia sit simul practica, & speculatiua, id tamen Logicæ est omninò denegandum.

65 Dicendum est tertiò, Logicā simpliciter, & absolutè tantùm esse scientiam speculatiuam; licèt secundùm quid, & per quandam analogiam posſit denominari practica, & ars. Hæc conclusio habet fundamentum in Aristot. vt patet ex dictis §. præcedenti: imò, si credimus Laertio lib. 5. de vitis Philosophorum in vita Aristot. planè illam docuit, diuidens scientiā cōtemplatricem in Physicam, & Logicam. Est etiam expressa sententia D. Aug. 8. de Ciuitate, cap 4. & D. Tho. infra adducendi: quē sequuntur cōcorditer Thomistæ, Capreolus, & Conradus vbi sup. Torres 1. par. q. 1. art. 4. Nauarrete ibidem, controuers. 11. in principio, Flandria, & Zanardus 6. Metaph. q. 5. Sot. Tolet. & Masius hìc quæst. 4. Sanchez lib. 1. q. 16. & plures alij, quos referunt, & sequuntur noster Didacus à Iesu, & Gallego sup. nu. 57. citati. Quibus etiā consentiunt Scotus, & discipuli eius, quæst. 4. prologi: estque communis inter Doctores alicuius nominis, vt quæstione citata, artic. 1. fatentur Conimbricenses.

66 Probatur primò conclusio ex D. Thom. 1. 2. q. 57. art. 3. ad secūdum, vbi ait: *Etiam in ipsis speculabilibus est aliquid per modum cuiusdam operis, puta constructio syllogismi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi, vel mensurādi. Et ideò quicumque ad huiusmodi opera rationis, habitus speculatiui ordinantur, dicuntur per quandam similitudinem artes.* Quibus verbis duo asserit Angelicus Doctor. Primum est, non quodcumq; opus extrahere habitum speculatiuū à ratione speculatiui; ac proinde, etiā si in Logica detur cōstructio syllogismi; & in Geometria, aut Arithmetica opus mensurandi, aut numerandi, non ideò scientias istas desinere esse speculatiuas. Secundum

dum est, ex eo, quòd in istis scientijs detur aliquid per modum operis, habere aliquam similitudinem cum artibus, & sic analogicè dici artes.

Confirmatur ex eodem Diuo Thoma 2. 2. q. 51. art. 2. vbi sumens tertium argumentum à sciẽtijs speculatiuis ad practicas, sic: *In scientijs speculatiuis, ad eandem scientiam pertinet inquirere, & determinare: ergo pari ratione in operatiuis*. Respondet: *Ad tertium dicendum, quòd etiam in speculatiuis alia rationalis scientia est Dialectica, quæ ordinatur ad inquisitionem, & alia scientia est demonstratiua, quæ est veritatis determinatiua.* Ecce D. Tho. expresse asserentẽ, Logicam esse scientiam speculatiuam, prout speculatiuũ distinguitur contra practicum: & hoc non solùm quantùm ad partem demõstratiuam; sed etiam quantùm ad partem topicam (& idem est de sophistica, vt patet:) ergo ex mente D. Th. Logica simpliciter, & absolutè tantùm est scientia speculatiua.

67 Secundò probatur à priori: quia actus, quos Logica dirigit, nõ sunt praxis, sed speculatio: ergo ipsa non est practica, sed speculatiua. Antecedẽs probatum est §. præcedenti: & cõsequentia est euidẽs: ergo, &c. ¶ Cõfirmatur ex ibidem dictis: quia Logica neq; est factiua, vt de se patet; cũ nõ versetur circa actiones transeuntes: neq; actiua; quia hæc versatur circa operationes, quarũ principium est electio, quod non reperitur in operationibus, quas Logica dirigit: ergo nõ est scientia practica. Patet cõsequẽtia: quia benè valet à negatione omnium membrorum diuidentium ad negationem diuisi.

Dices cum Vazq. vbi sup. n. 19. quòd etiã in operibus Logicæ principium est electio; siquidem liberè fiunt, & volũtas mouet intellectũ ad suos actus, sicut cæteras potentias: ergo Logica verè est scientia practica actiua; vtpotè quæ versatur circa opera, cuius principium est electio.

Sed argumentũ indignũ est, cui Philosophus respondeat. Si enim aliquid probat, probat etiam nullam esse scientiã speculatiuam; siquidem omnes actus cuiuscumque scientiæ fiunt à nostro intellectu liberè, & media motione, seu imperio voluntatis. Quare dictum Arist. quòd *scientia actiua versatur circa ea, quorum principium est electio*, debet intelligi formaliter, & per se; ac proinde de operibus, quibus formaliter, & per se conuenit procedere ab electione, quæ constat esse opera virtutis, quibus sicut intrinseca est moralitas, ita etiam libertas. At operationibus intellectus, vt diriguntur à Logica, & à quacumq; alia scientia speculatiua, per accidens conuenit moralitas, ac proinde libertas: eodem enim modo operationes intellect⁹ dirigerẽtur â Logica, vel alijs sciẽtijs speculatiuis, siue liberè, siue necessariò dirigerentur.

68 Tertiò probatur conclusio: quia ideò in Mathematicis (quę ex cõmmuni sententia, quam tradit

Arist. 6. Metaph. tex. 2. speculatiuę scientiæ sunt) constructio alicuius operis (puta trianguli, sphæræ, aut astrolabij) non extrahit illas à ratione scientiæ speculatiuæ: quia talis operis constructio ordinatur ad cognitionem veritatis; neque per illam tales scientiæ intẽdũt ipsum opus factum, sed veritatem: at Logica dirigit operationes intellectus, & conficit syllogismos; non vt operetur, sed vt rectè cognoscat: neque in tali opere efficiendo intendit opus, sed veritatem: ergo talis operis constructio non extrahit illam à ratione speculatiuæ.

Ex quo etiã patet id, quod ex D. Tho. addidimus in cõclusione. Cũ enim Logica in huiusmodi operibus efficiendis habeat aliquã similitudinẽ cũ artibus propriè dictis, inde est, quòd secundũ quid, & per quandã analogiã possit denominari practica, & ars: sicut propter eãdẽ rationẽ Geometria, & Arithmetica (quæ sunt sciẽtiæ speculatiuę) secundũ quid denominatur artes.

Quibus adde Logicã, ex parte qua est ministra, & instrumentũ aliarũ, aliqualiter deficere â rigore, quo cæteræ scientiæ, nullũ habentes ministeriũ appellãtur speculatiuę, seu theoricę. Propter quod inter illas non est numerata ab Aristot. vt sup. num. 51. vidimus ex D. Thom.

69 Ad argumenta respondetur. Ad primum primæ sententiæ negatur antecedens quoad secundam partem. Ad cuius probationem patet ex dictis. Quando enim compositio ipsa, seu introductio formæ in materiam non exit extra intellectum, tota ordinatur ad cognitionem veritatis; ac proinde nihil ibi inuenitur praxis; neque à tali compositione denominatur modus compositiuus ille, qui constituit scientias practicas.

Ad secundum etiam patet ex dictis. Quòd enim sacra Theologia sit simul practica, & speculatiua, habet sub altiori alia, & nobilissima ratione; & quia subordinatur principijs superioris ordinis, estque specialis participatio scientiæ diuinæ, quæ simul est speculatiua, & practica: quod non potest alteri scientiæ inferiori conuenire, vt explicatum est. Ad id autem, quod additur in probatione consequentiæ, respondetur, Logicam non esse ianuam ad scientias practicas, aut speculatiuas, reduplicatiuè, secundùm quòd sunt practicæ, aut speculatiuæ; sed secundũ quòd sunt scientiæ; vt scilicet scientificè, & ordinatè procedant, in quo omnes conueniunt: ac proinde benè potest esse, quòd Logica sit ianua ad scientias practicas absque eo, quòd ipsa sit practica.

70 Ad primum argumentum secundæ sententiæ responsum est supra numero 51. ¶ Ad secundum etiam patet ex dictis. Vt enim aliqua sit scientia practica, debet habere pro obiecto aliquid operabile extra intellectum; quod non contingit in Logica, vt dictum est.

Ad tertium respondetur, quòd cùm Logica non sit scientia speculatiua principalis, sed ministra, & in-

& instrumentum non est necessarium, quòd simpliciter sit nobilior scientijs practicis, sed sufficit secundùm quid esse illis nobiliorem, ex modo scilicèt speculatiuè procedendi circa suum obiectum. Neque ampliùs requiritur ad verificandum dictum Aristotel. Prætérquam quòd ibi solùm comparat scientias speculatiuas principales, vt patet in textu.

Per quod patet ad confirmationem. Logica enim ex parte, qua est scientia speculatiua, verè est propter se appetibilis; vtpotè quæ tradit cognitionem plurium veritatum circa secundas intentiones: quæ cognitio bonũ quoddam est, & perfectio intellectus, ac proinde expetibilis propter se. Cum quo tamen stat, quòd ex parte, qua est ministra, & instrumẽtum aliarum, quæratur propter illas; in quo deficit à rigore, & perfectione, qua aliæ appellantur theoricæ, vt supra vidimus.

71 ¶ Ex dictis infertur primò, Logicam esse speculatiuam, non solùm secundùm quòd docens est, sed etiam secundũ quòd est vtens. Nam licèt vt sic deficiat à ratione scientiæ, vt diximus numer. 49. tamen non ideò est propriè ars, aut practica, siquidem terminatur ad actus intellectus, qui non sunt praxis, neque operatur ea intentione, vt operetur, sed vt cognoscat. Videatur Diu. Thom. secunda secundæ, quæst. 47. articulo secundo ad tertium.

¶ Secundò infertur, quid dicendum sit ad quæstionem illam inter antiquos celebrem: an Dialectica sit pars Philosophiæ; Sthoycis ex vna parte, cum Zenone eorũ principe id affirmantibus, vt testantur Plutar. 1. de Placitis, cap. 1. & Laertius in vita Zenonis; Peripateticis verò ex alia parte idem negantibus, teste eodem Plutar. & Laertio in vita Aristot. ¶ Si enim Philosophia in sua lata acceptione, prout hìc sumitur, est *Scientia entis, & veritatis cognitio*, vt definit Iustinus Martyr in Dialogo aduersus Triphonẽ; vel *Comprehensio cuiuscumque admirabilis veritatis*, vt ex Auicena, & Alpharauio definit Beatus Albertus tractatu primo Logicæ, capite secundo, asserẽdum proculdubiò est, esse partem Philosophiæ, cùm sit verè scientia: licèt qua ratione est instrumentum, non contineatur sub Philosophia, vt principalis pars, sed vt quid reductum ad eam, vt loquitur Diuus Thomas opusculo 70. quæstione quinta, articulo primo ad secundum.

72 Fundamentum vtriusque est: quia sicut ex eo, quòd homo sit rectè constitutus, sibiq; in sua natura sufficiens, colligitur habere in se instrumenta necessaria ad suas operationes, quæ verè sint partes eius, vt constat de manibus, pedibus, & alijs: eodẽ modo cũ Philosophia, quæ vt in præsenti sumitur, est quasi integrum quoddam corpus ex omnibus scientijs constitutum, sit sibi sufficiens, neq; alicuius ope egens, vt propria vitia corrigat, & omniũ scientiarũ functiones administret; necessariò cõcluditur

intra se ipsam habere debere aliquam partem, quæ simul sit instrumentum aliarum; & vera pars eius: quam constat esse Logicam.

Potest etiam eadē sententia cōfirmari ex diuisione illa, tàm repetita, quâm antiqua inter Philosophos, qua diuidebatur Philosophia in naturalem, moralem, & rationalem. Quę ortū habuit, vel ab Sthoycis, vt ait Laertius vbi supra; vel ab Hebræis, & Sanctis Prophetis, vt tradit Eusebius 11 de præparatione, capit. 2, à quibus acceperunt AEgyptij, vt Auctor est Pierius, lib. 38. in quodam Hyerogliphyco. Quam etiam diuisionem, præter innumeros, eosq; grauissimos Philosophos, admiserunt plures Sancti Patres. Inter quos August. 8. de Ciuitate, cap. 4. & lib. 11. cap. 25. ex diuisione ista inuestigat numerum personarum Sanctissimæ Trinitatis. Et Hieronym. tom. 3. in Epist. ad Paulam Vrbicam, iuxta hanc diuisionem partitur sacras literas in naturales, morales, & dialecticas. Sed de his satis. Videri tamen potest Masius sect. 1. Logicæ, q. 7. qui rectè probat ab hac sententia non dissidere Aristot. & alios Peripateticos.

73 ¶ Dubitant etiam Doctores, an Logica sit scientia subalternās, vel subalternata. Sed huius resolutio pēdet ex 1. Poster. vbi de subalternatione scientiarum cū Arist. acturi sumus. Interim sufficiat dicere, quòd si scientia subalternata sumatur, lata quadam significatione, pro scientia, cuius obiectū quomodòcumque cōtinetur sub obiecto alteriùs, sic scientiæ omnes naturales, & Logica dicuntur subalternari Metaphysicæ, ad quam pertinet omnium aliarum, & principia ostendere, & obiecta prescribere. Si verò subalternationis proprietas spectetur, prout à nobis explicabitur loco citato, Logica nulli scientiæ subalternatur, vt ibidem ostendemus.

QVAESTIO VII.

Quomodo Logica sit necessaria ad alias scientias?

SI ea, quæ q. 4. de Logica vtente diximus, vera sunt: planè sequitur, ipsam non esse necessariam ad aliarum scientiarum demōstrationes; siquidem in his nullus inuenitur Logicæ vsus, vt ibidem ostēdimus, sed solùm erit necessaria ad probabiliter disserēdum in quacūque materia. Quare tantùm restat difficultas de Logica docēte. Hāc autem esse necessariā ad alias sciētias manifestè patet ex dictis supra num. 3. & 5. vnde solùm potest esse dubium de quantitate necessitatis, an scilicet multùm, an parùm sit necessaria.

74 Pro tituli intelligentia nota, necessarium diffiniri ab Aristot. 5. Metaph. cap. 5. *Quod aliter se habere non potest*, vel vt ait D. Tho. 2. Phys. lect. 8. *Quod in sui natura habet, quòd nō possit nō esse*: siuè vt alij diffiniunt: *Quod determinatum est ad esse*. Hoc autē est duplex. Aliud dicitur necessarium absolutè; quod scilicèt nullo modo potest aliter

se

se habere, sed est omninò determinatam ad esse. Et huiusmodi est solus Deus. Aliud dicitur necessariũ ex suppositione: quod scilicet est determinatũ ad esse, supposita aliqua causa: nã determinatio ad esse in creaturis, necessariò prouenit ex aliqua causa, vt patet. Vnde huiusmodi necessariũ quadruplex erit, iuxta numerum causarum. Potest enim aliquid esse necessariũ ex causa materiali: quomodò dicimus hominem necessariò esse mortalem propter materiam contrarijs qualitatibus affectã. Aliud est necessariũ ex causa formali; sicut necessariũ est triãgulũ habere tres angulos ęquales duobus rectis. Aliud ex causa efficienti: quod in aliquibus appellatur necessariũ per vim, coactũ, seu violentũ: quomodò sagitta necessariò ascẽdit, quãdo mittitur à sagittario. Quartò tandẽ, aliquid dicitur necessariũ ex fine. Et hoc diuisit D. Tho. 3. p. q. 65. art. 4. in necessariũ simpliciter, sine quo scilicet finis haberi nõ potest, quomodò cibus necessarius est ad vitã: & in necessarium ad meliùs esse, sine quo scilicet finis absolutè potest haberi, sed non ita conuenienter; diciturque vtile: quomodò equus requiritur ad iter agendum.

75 Igitur ratione causę materialis, & efficiẽtis satis cõstat, Logicã non esse homini necessariam, sicut neq; quamlibet aliã scientiã. Neq; enim homo est capax disciplinæ; quia habet materiã, vt patet: neq; vi, aut coactione, aliqua causa producit in homine scientiã, vt putauit Auicena, affirmans, scientias ab Angelis hominibus imprimi.

Ratione verò causæ formalis quodãmodò scientiæ dicuntur homini necessariæ; quatenus ratione suæ formę est capax illarũ, ad easq; naturaliter inclinatur. Quomodò Logica magis necessaria homini dicitur, quàm aliæ scientiæ; quia non solùm perficit intellectum, manifestãdo ei plures veritates, quod habet cum illis cõmune; sed eius vitia corrigit, dirigitque ad alias scientias, & liberat ab erroribus, qui in operando poterant ipsi accidere.

Quamuis autèm ratione huius inclinationis, & capacitatis Logica, & aliæ scientiæ dicantur homini necessarię, nõ tamẽ ipsi habitus scientiarũ in se sunt isto modo necessarij. Nõ enim sunt proprię passiones; neq; fluũt necessariò ab anima, vt falsò existimauit Plat. qui, teste Arist. 1. Post. c. 1. asseruit omnes scientias esse simul naturaliter animæ rationali inditas, vt ibidem videbimus. Quare solũ restat difficultas de necessitate ex fine: an scilicet Logica sit necessaria simpliciter, vel tantùm ad melius esse ad comparandas alias scientias.

Tandem nota, sciẽtias istas, quarũ Logica est ianua, dupliciter posse sumi. Primò vtcumq;, & in esse imperfecto, secundũ quòd important cognitionẽ vnius vel alterius cõclusionis tãtũ. Secundò in statu perfecto; vt scilicet sunt sciẽtiæ integræ, & includunt seriẽ omnium, vel ferè omniũ conclusionum, quæ in eis demonstrantur. Et in vtroq; sensu procedit difficultas.

76 Prima sentẽtia absolutè negat, Logicã esse simpliciter necessariam ad acquirendas scientias, etiã sub statu perfecto. Pro hac refertur Iandunus 2. Metaph. q. 12. Quam etiã sequitur Iauellus tract. 1. Logicæ c. 4. & multi Recentiores, vt testatur Mas. hìc sect. 2, q. 3.

Probatur primò: quia habitus naturalis non datur ad simpliciter posse, sed ad faciliùs posse: ergo id, quod potest facilè consequi intellectus cũ habitu Logicæ artificialis, poterit vtiq; simpliciter consequi sine illo. Sed medio tali habitu potest facilè cõparare alias sciẽtias sub statu perfecto: ergo etiam sine illo poterit easdem simpliciter comparare.

Secundò, quia habitus Philosophiæ, aut cuiuscumq; alterius sciẽtiæ potest sine Logica vtcumq; acquiri per aliquam demõstrationem facilem, vt posteà videbimus: ergo illo semel acquisito, poterit ipse absq; ministerio Logicæ disponere ad hoc, vt cõparetur sub statu perfecto. Probatur consequentia: quia Logica solùm potest esse necessaria ad habendũ perfectè scientias, quatenùs ipsa præbet facilitatem ad definiendũ, diuidẽdum, & argumentandum: sed vnaquæq; sciẽtia in sua propria materia est facilitas ad huiusmodi opera exercẽda: ergo semèl acquisita imperfectè aliqua scientia sine Logica, poterit absq; illa, etiam in statu perfecto comparari.

Secunda sententia absolutè affirmat, Logicã esse simpliciter necessariã ad acquirẽdas sciẽtias, etiã imperfectè. Sic docent inter alios Arauxo 2. Metaphys. q. 3. art. 3. & Gallego hìc controu. 1. Quorũ fundamẽtum est: quia scientia etiã in esse imperfecto acquisita est verè scientia, sicut animal imperfectum est verũ animal: sed non potest cõparari vera scientia sine Logica: ergo neq; etiã sciẽtia, quantũuis imperfecta. Probatur minor primò; quia nullus habet verã scientiã alicuius cõclusionis; nisi sciat illã resoluere vsq; ad prima principia, vt sumitur ex Aris. 1. Post. c. 2. sed sine Logica nullus scit resoluere etiam imperfectè, cũ doctrina ista sit ex difficilioribus, quæ tradũtur in Logica: ergo sine illa nõ potest acquiri vera scientia. ¶ Secundò probatur eadẽ minor; quia Logica est velut quædam causa vniuersalis, cõcurrens ad actus perfectos aliarum scientiarũ; ergo etiã ad actus sciẽtificos earum, quantumuis imperfectos, omninò necessarius est cõcursus illius. Patet cõsequentia in Sole, & alijs causis vniuersalibus, quarum cõcursus necessarius est ad generationẽ animalium, nõ solũ perfectorum, sed etiam imperfectorũ.

77 Dicendũ est tamẽ, Logicã nõ esse necessariã simpliciter, sed tãtũ ad meliùs esse ad acquirẽdas scientias imperfectè, seu quoad aliquã, aut aliquas cõclusiones faciles: esse verò omninò, & simpliciter necessariã ad acquirendas illas sub statu perfecto, seùvt includũt seriẽ cõclusionũ, quæ in eis demõstrãtur. Hæc cõclusio quoad vtrãq; partẽ cõmunior est inter Dialecticos, eamque docent plures Thomistæ, Mas. vbi sup.

sup. Petrus de Bruxelis q. 1. Logicæ, Sanch. lib. 1. q. 2. noster Didac. à Iesu disput. 2. q. 1. & alij quos refert Gallego iam citatus.

Prior pars probatur, quia ad acquirendam aliquam scientiam sub statu imperfecto, sufficit conficere vnam, aut alterã demonstrationem facilem in qualibet materia illius, vt dictum est: sed ad hoc nõ est simpliciter necessaria Dialectica: ergo neq; ad eas sic acquirendas. Probatur minor, quia in sciẽtijs sunt aliquæ conclusiones, ita proximè innitentes principijs lumine naturali notis, ex quibus adeò euidenter, & facilè sequitur conclusio; vt explicatis terminis, nullo negotio, tales demõstrationes cõficiamus. Et ex alia parte ad cognoscẽdã bonitatẽ illationis sic per se manifestæ, sufficit Logica naturalis, vt testatur modus inuentionis ipsius Logicæ artificialis sup. nu. 5. explicatus: ergo ad acquirendas imperfectè sciẽtias Logica non est simpliciter, sed tantùm ad melius esse necessaria.

Secundam conclusionis partem probant ea, quæ pro secunda sententia adduximus. Non enim quis potest perfectè scientiam aliquam comparare; nisi sciat conclusiones omnes resoluere vsque ad prima principia, cognoscatque bonitatem illationum, necessitatem, & conditiones præmissarum, deceptiones, quæ circa eas solent cõtingere, & alia plura in lib. Poster. explicanda, quæ satis ex se patet absque Logica artificiali consequi nõ posse: ergo ipsa ad scientias sub statu perfecto acquirendas est simpliciter necessaria.

Confirmatur experientia, quia nullum vidimus absque Dialectica in alijs scientijs euasisse consummatum; cùm tamen solius Dialecticę ductu absq; alio magistro plures scientias multi comparauerint. Et quidem de B. Aug. Posidonius in eius vita ait, solius Dialecticæ fuisse discipulum. Econtrà verò ob imperitiã Dialecticæ veteres Philosophos in errores turpissimos lapsos fuisse testatur Arist. 1. Post. cap. 3. & alibi sæpè: ergo ipsa est simpliciter necessaria ad scientias perfectè acquirendas. Ex quo tandem fit, Dialecticam ante omnes illas esse tradendam, vtpotè quæ ad ipsas est summè necessaria, vt explicatum est.

78 Ad primum argumẽtum primæ sententiæ respondetur, solùm probare priorem partẽ nostræ cõclusionis. Ex eo enim, quòd habitus naturalis nõ sit simpliciter necessarius ad substantiam operis, solùm concluditur, posse quidem sine Logica acquiri aliquam scientiam, quoad substantiam habitus, quod fit per quamlibet demonstrationẽ. Inde tamen nõ sequitur, Logicam non esse simpliciter necessariam, vt talis scientia extendatur ad omnes suas conclusiones, quia talis extensio quodammodò pertinet ad modum habitus, vt alibi explicabimus.

Ad secundum negatur consequentia. Ad cuius probationem respondetur, quòd quamuis Philosophia, & aliæ scientiæ præbeãt facilitatem ad conficiendas defini-

tiones, diuisiones, & demõstrationes circa suum obiectum; non tamen ad cognoscendam ipsam naturam definitionis, diuisionis, aut argumentationis: hoc enim facit Logica: & ideò ipsa dirigit alias ad definiendum, diuidendum, aut argumentãdum circa sua obiecta. Vnde quamuis tales scientię semel acquisitæ circa aliquam conclusionem, disponant ad cognoscendas alias; hoc tamen non est sine ope, & directione Logicæ. Sicut quamuis virtus temperantiæ sit facilitas ad exercendum actus eius; non tamen sine virtute prudentiæ dirigẽtis, poterit quis medium temperãtiæ semper attingere.

Ad fundamentum secundæ sentẽtiæ neganda est minor. Ad cuius primam probationem respõdetur, Logicam naturalẽ sufficere ad cognoscendam aliquam demonstrationem facilem, & bonitatem illationis eius: quod est virtualiter scire resoluere ipsam in sua principia. Neque ampliùs requiritur ad acquirendã scientiam sub esse imperfecto, vt explicabimus in lib. Posteriorum agentes de scientijs subalternatis. ¶ Ad secundum respõdetur, solùm habere vim contra eos, qui asserunt, Logicam effectiuè concurrere ad actus aliarum scientiarum, quod nos suprà num. 39. ostendimus esse falsum. Ex eo autẽ, quòd Logica sit simpliciter necessaria ad actus perfectos sciẽtiarum per modum dirigentis, nõ sequitur eodẽ modo esse necessariam ad actus imperfectos earum, vt inductione patet in alijs artibus.

QVAESTIO VIII.

Quis sit finis Logicæ, & in quas partes sit diuidenda?

79 DE fine Dialecticæ nõ fuit minor quàm de obiecto discepratio. Alexander enim, & alij Græci asseruerunt, esse demõstrationẽ: argumentationem alij. Sed falluntur vtrique; nã ad finem referuntur omnia, quæ tractantur in scientia, & ipse intra illam non refertur ad aliud, quod tamen, neque argumẽtationi, neq; demonstrationi cõuenit: vtraq; enim ordinatur ad sciẽtiam; cũ sit instrumentũ eius. Et ex alia parte ad argumentationẽ, aut demonstrationẽ non ordinãtur diuisio, genus, species, & aliæ plures intẽtiones, quę tradũtur in Logica.

Rodolphus Agricolla 2. de inuẽtione c. 3. existimauit, Logicæ finẽ esse probabiliter disserere de qualibet re proposita. Et tandẽ Sthoyci finem Dialecticæ esse dixerunt, separare verum à falso. ¶ Sed hi etiam decepti sunt. Nam probabiliter disserere tantùm potest conuenire cuidam parti Logicæ, nẽpè topicæ. Præterquã quòd id in aliud ordinatur, vt patet, & sic nõ potest esse finis. Discernere autem verum à falso, si sumitur pro cognitione veritatis, cõmune est omnibus sciẽtijs speculatiuis; si verò pro instrumento, quod propriè discernit; cũ hoc sit sola argumentatio, iam non potest esse finis totius Dialecticæ, vt patet. Si autem Sthoyci, per verum à falso discernere, intelligant, vel quemlibet modum rectè cognoscendi veritatem, vel disponere in-

intellectum, vt verum à falso discernat, licèt non ita propriè loquantur, non tamen omninò à veritate aberrant.

80 Pro solutione ergo difficultatis notādum est primò, finem, vt ad præsens attinet, esse *id, cuius gratia alia omnia traduntur in scientia.* In qua definitione includuntur plures cōditiones finis, quæ à Doctoribus assignātur, vt quod sit aliquid *bonum, vltimum,* & *dequo nulla sit in illa sciētia cōsultatio.* Quòd sit bonum, patet: nam si eius gratia aliquid fit, ergo appetitur. quod autem amatur, bonum est, vt patet ex 1. Ethic. c. 1. Quòd sit vltimum, etiam constat: nā si omnia traduntur in tali scientia propter finem: ergo ipse nō traditur propter aliud in illa sciētia: atque adeò erit quid vltimum intra illam. Quòd si finis est quid vltimum, repugnabit esse de illo consultationem, cùm hæc sit necessariò de medijs ex Arist. 3. Ethicorum. cap. 3. Exemplum patet in Medicina, cuius finis est sanitas: quia eius gratia traduntur omnia in tali arte: & consequenter sanitas est quoddam homini bonū, vt constat; & similiter vltimum, siquidem ad sanitatē præcepta omnia Medicinę referūtur, & ipsa aliò non refertur intra eandem artem. Neque vllus Medicus consultauit, an sit sanandus ægrotus, nec ne? sed quibus medijs possit illi deperdita salus restitui.

Secundò notādum est, finem sic explicatum esse duplicē, iuxta duo genera artiū, quæ reperiuntur. Alię enim appellantur ancillæ; quæ scilicet administrant instrumentū aliquod alteri arti superiori; vt ars frenefactoria, quæ ministrat frenum militari. Aliæ appellantur reginæ; quæ scilicet vtuntur instrumētis ab ancillis ministratis, vt militaris, quæ vtitur freno à frenefactoria ministrato. Artes ergo, quæ vocantur ancillæ, habent duos fines, alterum intra ipsam artem, qui est instrumentum ipsum à se cōfectum: & alterum extra ipsam, qui est finis ipse artis superioris, & reginę: nàm cùm ancilla intrinsecè respiciat dominam, non solùm habet pro fine opus à se factum, sed finem ipsum, quem regina intendit. Primus appellari potest finis proximus; alter verò remotus. At verò artes, quæ appellantur reginæ, cùm nulli inseruiant, vnico tantū fine gaudent, vt cernere licet in exemplo allato: militaris enim solùm intendit victoriam: frenefactiua verò, & frenum, & victoriam.

81 His suppositis: facilè est colligere, quis sit finis Logicæ docentis (de vtente enim postea dicemus.) Cùm enim Logica docens, vt suprà vidimus, licèt sit scientia speculatiua, veraque pars Philosophiæ; tamen etiam est instrumentum, & ministra aliarum; inde est, quòd in ea duplex finis sit distinguendus, proximus scilicet, & remotus. Quorum prior erit cognitio sui obiecti, nempè secundarum intentionum, posterior verò comprehendit fines omnium aliarum scientiarum. Est enim Logica ministra quædam, nō huius, aut illius scientiæ in speciali, sed generalis om-

omnium; propter quod appellatur ars artium: & sic intendit vt finem remotum, non finem pecularem huius, vel illius scientiæ; sed generale aliquid, & commune, in quo omnes conueniant. Quare, cũ omnes scientiæ huc tendant, vt perficiant intellectum, & dirigant ad rectè operandum circa suum obiectum, vt explicuimus supra numero 14. & 15. cõsequens est, vt finis remotus Logicę sit perficere, & dirigere intellectum in suis operationibus, vt in quacumque materia rectè, & sine errore fiant.

82 Non est autem hoc loco prætereundum discrimen inter Logicam, & alias artes, quæ appellantur ancillæ, quod non paruum cedit in honorem Dialecticæ. Illæ enim ministrant superioribus, efficiendo instruméta, vt patet in frenefactoria, quæ efficit frenum, & factũ tradit militari, vt eo vtatur. Et ideò huiusmodi artes propriè dicuntur ancillæ, quia non per modum liberi, sed per modum serui famulantur. Logica verò, cùm nullum habeat vsum in alijs scientijs, vt sæpè dictum est, non ministrat illis efficiendo earũ definitiones, diuisiones, & demonstrationes, sed docédo, quomodò efficienda sunt huiusmodi instrumenta. In quo deficit à propria ratione ancillæ: quia non ministrat alijs scientijs seruiliter, & operando, sed docendo, & consiliando: & ideò meliùs appellatur consiliatiua, aut magistra, seù pedagogus illarum.

De Logica autem vtente consequenter ad dicta dicendum est, finẽ eius esse opinionẽ obiecti probabilis, & existimationẽ apparẽtis, quæ per syllogismũ topicũ, & sophysticum generantur. Cũ enim Logica solũ habeat vsum in parte topica, & sophistica, vt ostendimus sup. n. 38. aliunde autẽ cognitio, seu contemplatio syllogismi topici, & sophistici pertineat ad Logicam docentem, consequens est ad vtẽtem solũ posse pertinere cõstructionem talium syllogismorum. Vnde finis Logicæ vtentis, vel erũt ipsi syllogismi, vel eorum effectus, qui in syllogismo topico est opinio obiecti probabilis, & in sophistico existimatio apparẽtis: at syllogismis ipsis nõ potest propriè conuenire ratio finis, neque conditiones eius, cũ ordinentur ad producendã opinionem, vel existimationem obiecti: ergo ipsa obiecti probabilis opinio, & existimatio apparẽtis sunt finis Logicæ vtẽtis, quod intẽdimus.

83 Tandem circa partitionẽ Logicæ nulla restat ex dictis difficultas. Licèt enim antiqui alijs diuisionibus vtantur, nemo tamẽ negare potest, illam esse optimã, quæ ex obiecto desumitur. Doctores ergo, qui asserunt, obiectum adæquatum Logicæ esse modum sciendi, prout tantùm comprehẽdit diffinitionẽ, diuisionem, & argumentationẽ, rectè Logicam cum Boecio diuidũt in rationem diuidendi, diffiniendi, & argumentãdi. Quam diuisionem amplectuntur ex Arabibus Auicena, & Alfarauius, laudatque B. Albert. tract. 1. in Porphyr. cap. 3.

Nos autem, qui latius patere diximus obiectum Logicæ, extendiquẽ

què ad alias intentiones logicales, diuidemus Logicam iuxta earũ diuisionem, quæ ex nullo alio capite aptiùs desumitur, quã ex ipsis operibus intellectus, ex quibus tales intentiones resultant. Quare cũ D. Tho. 1. Periher. lect. 1. & 1. Post. lect. 2. quem sequuntur Caiet. Sot. Tol. & cõmuniter Doctores, iuxta triplicem operationẽ intellectus, Logicam partiemur in tres partes generales. Quarum *prima* sibi vendicat explicandas intentiones, quę primæ operationi dirigẽdæ deseruiunt, complectiturque Porphyrij Isagoge, & prædicamenta Aristot. In *secunda* erit sermo de secundis intentionibus, quibus dirigitur secunda operatio intellectus, circa duos lib. Periherm. Et tandem in *tertia*, quæ cõtinet duos libr. Prior. duos Poster. octo Topicor. & duos Elench. agemus de secundis intentionibus tertiam operationem dirigentibus.

APPENDIX.

De methodo, seu modo procedendi.

84 QVanta sit vis methodi in omnibus disciplinis, ignorant proculdubiò illi Dialectici, qui nec verbum vnũ de ea faciunt, sed nouerũt optimè duo illa Philosophiæ lumina, Galen. & Aristot. qui nullã partem Philosophiæ explicandam susceperũt, quin priùs methodum, qua illa faciliùs comparetur, tradiderint. *Ego semper* (ait Galen. in lib. Nũm ars tuẽdæ sanitatis ad Medicũ spectet?) *idẽ cẽseo: neque enim vnquam, vel tradidi, vel docui, artẽ aliquam, cuius methodum priùs nõ didicerim, & in ea non me exercuerim.* Idque ad vnguem obseruauit Aris. in omnibus suis operibus. Videatur 2. Metaph. c. vltimo, vbi elegãter disserit de methodo, seu modo procedẽdi in omnibus sciẽtijs. Ex cuius doctrina D. Thom. ibidẽ docet, propriũ esse Logicæ tradere communes modos procedendi in alijs scientijs. Videamus ergo breuiter quid, & quotuplex sit methodus, & quæ earum sit præstantior, vbi præcepta aliqua annectemus pro meliori applicatione methodi ad singulas materias. Quod præstabimus non omninò disputãdo, sed percensendo, neque enim discussio exacta est valde necessaria in hac materia. Pro qua tamen videri potest Carpentarius in disputatione de methodo aduersus Ramum, vbi doctè illum confutat, eò quòd asseruerit Aristot. in Philosophia, & Dialectica nullam seruasse methodum, illum propterea appellans ammethodicum. Quam ineptam opinionẽ cõfutat etiam Lemosius lib. 2. Paradox. dialect. errore 10. Disputant etiam de methodo inter alios Monzon lib. 1. compositionis dialecticę, Villalp. q. vlt. procemiali. Interprætesque Galen. sed pręcipuè Ioãnes Argent. in commentarijs in artem paruam, & latissimè Iacobus Zabarella in quatuor lib. quos conscripsit de methodo.

85 ¶ Varijs nominibus solet appellari methodus. Veteres quidem ante Hyppocratem appellabant *viam rectam*: aliquãdo etiam ab Arist. dicitur, *peritia*, vt primo de partibus animalium cap. 1. aliquan-

quando *modus sciendi*, vt loco sup. adducto ex 2. Metaphys. aliquãdo *doctrina*, seu *disciplina*: nã vbi nos 1. Physicor. cap. 2. habemus, *omnis cognitio, & disciplina*; & vbi 1. Ethic. cap. 1. habemus, *omnis ars, & doctrina*, in textu græco, loco *doctrinæ, & disciplinæ*, habetur *methodus*. A Quintiliano etiam 1. lib. Institutionum appellatur, *breue cõpendium*: & tãdem à Cicerone aliquando dicitur, *via*, & aliquando *doctrina*, vel *peritia*.

Methodum sub nomine peritiæ definit Aristot. loco citato de partibus animaliũ. Ex quo loco, & alijs definitionibus, quas sæpè affert Galenus, sic possumus methodum describere: *Methodus est via communis, & ordinata, qua breuiter, & cũ ratione ad optatum finem peruenimus*. Vel breuiùs: *Methodus est modus ordinatus procedendi in veritatis indagine.* Vbi aduertendum est, ex Hippocrate in lib. de hominis natura, duas esse vias indagãdæ veritatis: alteram per sensum, & experientiam, vt qui scire desiderãs, an ignis sit calidus, manum illi applicaret: alteram per rationem, vt si ad sciendum ignem esse calidum, vteretur ratione petita ex Philosophía, ex eo, quòd sit tenuis, rarus, &c. Prima non pertinet ad methodum, sed secunda. Nam cùm methodus versetur circa vniuersalia, sensui, & experientiæ inniti non potest. Et propter hoc in prima descriptione posuimus illam particulam, *cũ ratione*, & in secunda, *modus ordinatus*: vtraq; enim denotat viam illam, quæ reperitur in methodo, debere esse per rationẽ, & non per sensum.

86 ¶ Variè diuiditur methodus à Doctoribus. Nam Auctor Rhetoricæ ad Herẽnium, lib. 3. c. 3. sub nomine dispositionis, diuidit methodũ in eam, quæ progreditur ex instituto artis; & in eã, quę se accõmodat ad casum temporis. Prima vtitur, qui iuxta artis præcepta progreditur; vt si in oratione, priùs vteretur exordio, deinde narratione, tertiò diuisione, quartò confirmatione, quintò cõfutatione, & sextò epilogo: nã ita præscribit Rhetorica. Cæterũ siquis, propter temporum angustias, aut propter aliã occasionem ex ordiretur, vel à cõfutatione, vel aliundè, prætermisso exordio, aut narratione: ille vteretur secunda methodo, scilicet se accommodante ad casum temporis.

Rodolphus Agric. 3. de inuẽtione Dialect. c. 6. diuidit methodũ in naturalẽ, arbitrariã, & artificiosam. Sub naturali cõprehẽdũtur omnes methodi, quæ procedũt iuxta regulas ordinarias artis; siuè procedant cõponendo, siuè resoluẽdo, de quo infrà. ¶ Methodus arbitraria est illa, in qua, pretermissa methodo naturali, ad arbitrium, aliqua ratione cõpellente, aliũ ordinẽ sequimur. Quod nos ex parte obseruauimus sup. in institutionibus, agẽtes priùs de modo sciẽdi, quã de terminis: & in his proœmialibus priùs inuestigãtes differẽtiã Logicæ, quæ sumitur ex obiecto, quàm genus eius. Quod item obseruauit Porphyr. in prædicabilibus, agẽs priùs de specie, quàm de differentia: & Arist. in

in prædicamentis, disputans priùs de relatione, quàm de qualitate, vt ibi videbimus. ¶ Methodus artificiosa vocatur illa, in qua de industria peruertimus totum ordinem, ita vt posteriora priùs, & priora posteriùs tradãtur. Quæ methodus familiaris estOratoribus, & Poëtis. Vnde Virg. lib. 1. Aeneadum tradit nauigationẽ Aeneę in Carthaginẽ: & 2. lib. canit excidiũ Troianum: cùm tamen priùs Troia destructa fuerit, quàm quòd Aeneas ad Cartaginis oras appullerit. Et, quod amplius est, hac etiã methodo vtũtur aliquando Euangelistæ, interdũ priùs referentes, quæ posteriùs facta sunt, vt patet Marc. 14. vers. 23. & notãt cõmuniter Doctores, qui historiam Euangelicam texunt.

Cæterùm, quamuis hæ diuisiones optimæ sint, tamen non multum cõferunt Philosophis, & ideò non sunt ita propriè dialecticæ. Non enim scientiæ vtuntur omnibus his methodis. Nàm methodus artificiosa nullæ scientiæ deseruit. Methodò autem arbitratoria, licèt aliquotiès in scientijs vtamur, frequentiùs tamen vtimur methodò naturali, & ideò de hac deinceps agemus.

87 ¶ Diuiditur ergo methodus naturalis in methodum cõpositionis, & resolutionis. Methodus cõpositionis est via, in qua progredimur à simplicioribus, & prioribus, ad magis composita, & posteriora; quod quatuor modis potest cõtingere. *Primo*, quando procedimus à simplicioribus ad magis composita, vt quando Grammaticus progreditur à literis, ad syllabas; à syllabis, ad dictiones; & ab his, ad perfectas orationes. Quem modũ, vtpotè magis tyronibus accõmodatũ, ex parte etiam obseruauimus in Summulis, agẽtes in primo lib. de terminis, deinde de propositione, & vltimo de argumentatione. *Secundo*, quãdo progreditur à magis ad minus vniuersalia, vt si disputaturi de animalibus, priùs agemus de animali in communi, & postea de homine, vel alio speciali animali. Quem modum obseruauit Aristot. in tota Philosophia, & in libris de partibus, & historia animalium. *Tertio*, quãdo proceditur à causis ad effectus. Quem modum obseruaret, qui disputaturus de eclypsi lunæ: priùs ageret de interpositione terræ. *Quarto* tandem, quando progredimur à medijs ad finem. Quem modũ obseruat Architectus, faciens priùs fundamentum, erigens deinde parietes, & tandem constituens tectũ, ad quod sequitur secura, & commoda habitatio, quæ est finis.

At verò methodus resolutionis, cùm sit contraria methodo cõpositionis, erit contrario modo definienda, & diuidẽda. Est ergo via, in qua progredimur à magis compositis, & posterioribus, ad simpliciora, & priora. Quod consequenter alijs quatuor modis cõtingit. *Primo* à cõpositioribus ad simpliciora, vt in Grammatica ab oratione ad dictiones, &c. *Secundo* à minus ad magis vniuersalia, vt ab homine ad animal. *Tertio* ab effectu ad causam; vt ab eclypsi ad interpositio-

sitionē terræ. *Quarto* à fine ad media, vt à sanitate ad medicamenta.

88 ¶ Ex his duabus methodis, methodus resolutionis est accōmodata ad artes inueniendas: nā ex notione finis artes sunt adinuētæ. Et ita Aristot. ex demōstratione, quæ est vltimum in Dialectica, inuenit totam artē. Quia enim ad demonstrationem necessariæ sunt propositiones, de illis egit in lib. Periher. & quia ad oppositiones necessarij sunt termini simplices, de illis egit in libro Pred. Methodus autē cōpositionis, præcipuè duobus primis modis, apta est ad disciplinas tradēdas. Cū enim ars imitetur naturā, teste Arist. 1. Phys. c. 3. & hęc in suis operibus progrediatur, vel à simplicibus ad cōposita, vt patet in elemētis, ex quibus procedit ad mixta, vel ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia, vt patet in generatione hominis, in qua iuxta doctrinā eiusdē Arist. 2. de Gener. animaliū, c. 34. priùs embrio est viuēs, deinde animal, & postea homo: consequēs est, vt ars quęlibet tradēda sit methodo cōpositionis. Huius methodi vtrūq; modū in hac Logica seruaturi sumus: nā ab intētionibus rerū simpliciū ad propositiones, & ab his ad argumentationē cū Aris. deueniemus, iuxta tres generales partes, quas promisimus, & in vnaquaq; earū ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia descendemus.

89 ¶ Tandē ad doctrinā de methodo singulis materijs rectè applicādā plura pręcepta tradūtur. Quę magis necessaria videtur, sunt. Primum, vt in omni re habēte principia, causas, vel elemēta; ab illis disputatio incipiat. Quod præcipit, & obseruat Arist. 1. Phy. c. 1. nā acturus de corpore, priùs disputat de principijs eius, nempè materia, & forma. ¶ Secundū est, vt quantum fieri posit, procedatur ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia, vt sup. dicebamus. ¶ Tertiū, vt procedatur etiā, quātū fieri posit, à notioribus nobis ad notiora naturæ. Sic præcipit, & obseruat Arist. in Metaphysica, vbi acturus de substātijs separatis, priùs egit de materialibus. ¶ Diximus, *quantū fieri posit*: quia aliquādo præcepta ista possunt se mutuò impedire; & tunc obseruandū est sequens præceptū.

Quartū, & maximè notādū pręceptum est, vt in tradēda qualibet disciplina habeatur ratio, tùm rerū, quæ tractantur, tùm etiā auditorū, quibus proponuntur. Primū docuit Plato in Phedro, & Arist. 1. Ethic. c. 3. Nō enim res omnes eodem genere argumētorū sunt pertractādæ: sed res sēpiternas, & omnis mutationis expertes exactissimis demonstrationibus, quantùm fieri posit, oportet discutere: at caducæ, & quæ statim labūtur, satis erit, si rationibus verò similibus, & probabilibus pertractentur; neque enim in omnibus rebus quærenda est eadē certitudo, & acribologia mathematica, vt inquit Arist. 2. Metaphys. cap. vltimo. De quo videri potest D. Tho. ibidem lect. 5.

90 Quòd autē etiā auditorum sit habenda ratio in tradēdis disciplinis, præcipiunt Pyttagorici, vt testatur epist. Lysidis ad Hiparcum.

Idq; docēt Plat. epiſ. 2. ad Dionyſ. & Porphyr. in lib. Reſpōſionū. Nā tyronibus alicuius artis non ſunt alta myſteria proponenda: prouectioribus autem proponi poterunt res ſublimes, & accutiſsime demōſtrationes. Huc ſpectat quod Plat. in Thimeo docuit, res omnes eſſe animatas anima quadā ſe diffundēte per illas: cū tamen in alijs locis docuerit ſola animalia eſſe animata. Non quòd ſummus Philoſophus ſibi contrarietur, vt notat optimè Galenus in libello de ſubſtātia facultatū, ſed quia diuerſos auditores inſtituebat. Nam corā rudibus, qui percipere non poſſunt eſſe alia animata præter animalia, docuit ſola animalia eſſe animata: at corā prouectioribus, quos in Thimeo inſtituebat, aptique erant ad profunda queq; myſteria penetranda, docuit hoc recōditum myſterium: omnia ſcilicet eſſe animata.

Ex quo nō parū reprehēditur abuſusquorūdā dialecticorū noſtri tēporis. Nihil enim ſe feciſſe putāt: ſi in ipſo limine Dialecticæ ſubtiliores Metaphyſicę quęſtiones nō pertractant. Et quod peius eſt, ij, qui regulas rectè procedēdi ſeuerè obſeruant, vt ignorantes ſpernuntur. Cedemus ergo nos aliquando abuſui, ut morē noſtri tēporis ſequamur, interdū attingētes metaphyſicas quæſtiones, vel quia erunt ad noſtrū inſtitutū neceſſariæ, vel quia alio cōmodiori loco non poterunt pertractari. Id tamen rarò fiet, & ita, vt propria non omittamus.

PRIMA PARS LOGICAE DE SECVNDIS INTENTIONIBVS, QVIbus dirigitur prima operatio intellectus.

1 TVNC *Prima operatio intellectus cenſetur directa, quandò res ſimplices apprehēdūtur, ſicut ſunt in ſe. Quod magna ex parte fit, quandò intellectus cognoſcit rationes genericas, in quibus vnaquæq; res cū alijs cōuenit, & propriam differentiā, per quā ab eis diſtinguitur. Ad quod perfectè conſequendū oportet noſcere, tū ipſas intētiones generis, & differētiæ: tū etiā res ipſas, ſeu perfectiones reales, quæ ab illis denominātur. Si enim has ignoret; cōſequenter ignorabit, quæ earū pro genere, quæ verò pro differētia in diffinitione collocāda ſit. Quod vt cōmodius fieret, opus fuit res omnes, quæ in mūdo ſunt, ad certa genera reuocare. Cū enim ens incōplexū, quod eſt obiectū primæ operationis, ſit cōfuſè diſperſum in vniuerſo, vt patet de albedine, quæ cōfuſione quadā cū figuris, cum quātitate, aut relatione mixta eſt: difficillimū foret circa quodcumq; incomplexū, intellectus aciē figere, niſi rerum ordines diſtinguerentur, & ſic diuiſa, ad certa capita reuocarentur.*

Hæc

Hac de causa Aristoteles in libro Prædicamentorum omnia entia realia ad decem clases reduxit: vt sic facilè possemus rerum omnium essentias inuenire. Quia tamen prædicamenta solùm pertinent ad institutum dialecticum, vt obiectum materiale, secundùm quòd in se recipiunt intentiones generis, & speciei, vt dictum est: ideò oportuit ante librum Prædicamẽtorum de huiusmodi intentionibus disputare. Et inde emanauit communis Dialecticorum vsus, præmittens Porphyrij Isagoge de quinque vniuersalibus; quem ordinem nos etiam obseruabimus. Sed priusquã ad Porphirij tractatum accedamus, sit

DISPVTATIO SECVNDA de ente rationis.

2 QVAMVIS Nulla scientia inferior, habens pro obiecto aliquam determinatam speciem entis, consideret per se gradus genericos talis obiecti (non enim Philosophia per se considerat gradum substãtiæ, qui inuenitur in corpore: neque Arithmetica rationes entis, aut accidentis, quæ inueniuntur in numero; & sic de alijs) tamen absque aliquali talium graduum notitia à scientia superiori mutuata, non potest scientia inferior commodè procedere. Hac de causa, quamuis Logicæ obiectum sit quædam determinata species entis rationis, vt disp. 1. nu. 31. explicuimus: & per consequens ad Logicam per se non pertineat de ente rationis in cõmuni disputare: quia tamen, absque aliquali eius notitia, non poterit perfectam sui obiecti cognitionem comparare: meritò hanc disputationem instituimus, eam à Metaphysica mutuantes, ad quam pertinet consideratio entis rationis in communi.

QVAESTIO PRIMA.

An detur ens rationis?

3 QVid nomine entis rationis significetur, disp. 1. n. 11. explicuimus. Pro maiori tamen eius notitia, & tituli intelligentia sciendum est, ex D. Th. opusc. 48. tract. 2. c. 1. quòd ens in anima, seu rationis dicitur multipliciter. *Primo* effectiuè: vt *arca* (inquit) *est in mente artificis, antequam fiat*: & generaliter omnes effectus intellectus, siue naturales, siue artificiales appellantur hoc modo entia rationis. *Secundo*, subiectiuè: sicut scientia, aut quilibet habitus, vel actus, aut etiam species intelligibiles; quæ omnia sunt in intellectu tanquam in subiecto. *Tertio* tandem, obiectiuè; per modum scilicet obiecti

iecti cogniti, sicut sunt res omnes, quæ intellectui præsentantur. Quæ adhuc sunt in duplici differentia. Nam, vel tales res habent esse extra intellectum, & hæc sunt entia realia, vel nullum aliud esse habent, quàm obijci ipsi intellectui, ita vt intellectus cognitione cessante statim euanescant; & hæc propriè appellantur entia rationis. De quibus inquirit difficultas, an sint admittenda, necne?

4 Partem negatiuam defendunt Balles, q. 10. Philosophiæ, & Bern. quidam Mirand. (non Picus Mirãdul. vt citat Murcia nominũ similitudine deceptus.) Mairon, & alij quos refert Araux. lib. 3. Metaphysicæ q. 1. art. 2. Quam etiam reputant probabilem plures moderni.

Probatur 1. quia ens rationis nullas habet causas sui esse: ergo ipsum non est possibile, seù factibile. Cõsequentia patet: quia repugnat aliquid creatum habere esse, & nõ ab aliqua causa. Antecedẽs vero probatur, quia remota causa efficienti, remouẽtur etiam aliæ causæ; si quidem efficiens est, quæ respiciens finem educit formã ex materia: sed nulla datur causa efficiens entis rationis; quandoquidem intellectus, à quo solo poterat procedere, causat media efficientia, seu actione reali, quæ necessariò terminatur ad effectum realem: ergo ens rationis nullas habet causas.

Secundò; quia ens rationis, ante quã cognoscatur, nullo modo est, vt supponimus: ergo nõ est cognoscibile: ergo neq; ens Patet hæc vltima consequentia: quia eo modo, quo aliquid est ens, est cognoscibile: sed id quod appellatur ens rationis, ante cognitionẽ est omnino nihil: ergo est incognoscibile, & per consequens non potest terminare cognitionẽ. Quo modo enim cognoscetur, quod ante quàm cognoscatur non erat cognoscibile?

Confirmatur, & explicatur hæc ratio: quia id, quod in actu secundo intelligitur, debet præsupponi intelligibile in actu primo: sed ens rationis, ante quã actu cognoscatur, non præsupponitur cognoscibile, vt probatum est: ergo nullũ potest habere esse per ipsam cognitionẽ. Probatur maior: quia obiectum nõ fit intelligibile per ipsam cognitionem intellectus posibilis, sed per actionem intellectus agentis, quæ illi præsupponitur: ergo quidquid in actu secundo cognoscitur, siuè cognoscatur vt obiectũ primariũ, siuè vt obiectũ secundariũ, proportionabiliter præsupponitur factum cognoscibile ab intellectu agente.

Tertiò tandem, quia si daretur ens rationis, consequenter concedendum esset, posse dari genus absque speciebus; essentiã absque passionibus; & passiones absque essentia; quæ omnia videntur absurda. Probatur sequela: quia si daretur ens rationis, totum suum esse, esset cognosci: sed posset cognosci gradus genericus entis rationis, v.g. gradus vniuersalitatis, qui inuenitur in quinque prædicabilibus, absque eo quòd actu cognoscãtur propriæ rationes vniuscuiusque; similiter posset cognosci vniuersale, absq; prædicabilitate, quæ est passio

ſio eius; & prædicabilitas, abſque vniuerſali: ergo actu daretur genus abſque ſpeciebus; eſſentia abſq; paſſionibus; & paſsio abſque eſſentia.

5 Nihilominus dicendum eſt, neceſſariò concedenda eſſe entia rationis. Hæc concluſio eſt communis conſenſus Peripateticorũ. Quã docuit Ariſt. 4. Metaph. textu 13. & 14. & lib. 6. textu 8. D. Thom. tùm locis ſup. diſp. 1. num. 17. adductis, tùm etiam in 1. diſtinct. 26. q. 2. art. 1. & 1. par. q. 28. art. 1. vbi Caietanus, & communiter expoſitores.

Probatur primò, ſumpta ratione in contrarium, ac ſumebat oppoſita ſententia, quia ens rationis eſt per ſe, & directè ſcibile: ergo etiam eſt intelligibile: & per conſequens poſsibile. Conſequẽtiæ patẽt, quia ſcibilitas eſt quędã ſpecialis, & perfecta intelligibilitas. Antecedens verò latè oſtenſum eſt loco citato, vbi probauimus obiectum formale Logicæ eſſe ens rationis.

Secundò probatur experientia: quia priuationes, & negationes cognoſcimus: ſed nõ vt in ſe ſunt, quia ſic ſunt nihil: ergo cognoſcũtur, ac ſi eſſent aliquid: ergo tũc, quæ nullũ eſſe habẽt à parte rei, habẽt eſſe obiectiuè in intellectu, quod eſt ens rationis à nobis intentum.

Tertiò, quia hæc propoſitio eſt vera, *animal eſt genus*: ergo de animali enuntiatur aliquid, quod illi conuenit. Sed non enuntiatur aliquod prædicatum, aut eſſe reale, vt patet: ergo enũtiatur aliquod prædicatum, aut eſſe illi per rationem conueniens.

Confirmatur, quia quãdo diſtinguimus, quæ à parte rei ſunt idem; quando iungimus, quæ à parte rei ſunt diſtincta, & quãdo cõparamus ea, inter quæ nullus eſt ordo realis (quod in rebus tractandis ſæpè neceſſariũ, ſæpiùs autẽ vtiliſsimũ eſſe experientia ipſa teſtatur) cognoſcimus illa, ac ſi verè eſſent diſtincta, vel haberent veram vnionem, aut relationẽ: ergo cognoſcimus, quod non eſt, ac ſi eſſet: & per conſequẽs tunc eſt in intellectu aliquod eſſe obiectiuè, quod non eſt in rebus. Hoc autem vocamus ens rationis; ergo poſsibilia ſunt, & de facto dãtur entia rationis.

6 Ad argumenta reſpondetur. Ad primũ negatur antecedens. Ad cuius probationẽ Suarez diſp. 54. Metaph. ſect. 2. concedit quidẽ ens rationis, eo modo quo eſt ens, habere cauſam efficientem ſui, id tamen de alijs cauſis, & maximè de finali renuit cõcedere. ¶ Immeritò tamen. Nõ eſt enim cur in entibus rationis cauſæ efficienti non correſpõdeat ſua finalis, iuxta generalem doctrinã de connexione harũ cauſarum. Maximè cũ intellectus ſæpè formet entia rationis, vt res rectè, & ſine errore cognoſcat, ad quẽ finem ex natura ſua ordinãtur intentiones logicales: ergo nõ ſolũ cognitio ipſa intellectus, qua formatur ens rationis, habet cauſam finalẽ, vt inquit Suarez; ſed ipſi etiã enti rationis correſpõdet cauſa finalis ſibi proportionata.

De materiali etiã cõſtat: nàm vt quæſtione ſequenti videbimus, ens rationis non eſt pura denominatio

ex-

extrinseca, sed ad modum formæ quasi intrinsecè subiecta denominat: vndè res ipsæ denominatæ habent rationē causæ materialis respectu illius. Ipsumq; consequenter erit quasi causa formalis illarum, & sic nō indigebit alia causa formali.

Quarè solū restat respondere ad id, quod de causa efficienti adducitur in argumento. Concedimus ergo ens rationis non habere causam efficientē propriè dictam; quæ scilicèt verè, & realiter influat in effectum. Sicut enim ens rationis non habet esse verum, & reale, ita etiam non potest esse effectus causæ verè, & realiter influentis, & ideò nō fit per propriam actionem realē, aut etiam per veram, & realem emanationem, sed sicut est ens secundùm quid, & quasi vmbra, & similitudo entis realis; ita etiā secundùm quid dicitur fieri, aut esse effectum, per similitudinē ad ens reale, quatenus ex operatione intellectus res aliter, ac sunt in se, cōcipientis, intelligitur in illis resultare quoddā esse fictum, quod tantùm habet esse obiectiuè in intellectu.

Quomodo autē hoc fieri possit, explicat benè noster Didacus â Iesu, disp. 3. quæst. 1. distinguēs in intellectu duplicē quasi efficientiam: aliam, qua dicitur facere effectum: & aliā, qua dicitur facere obiectū. Sit exēplum in verbo mētis, quod quando intellectus primò format per actū directū, dicitur facere effectum, quia tunc verè, & realiter producit illud. Quādo verò per cognitionē reflexā cognoscit idē verbum, dicitur facere illud obiectū: quia tūc facit, vt id, quod erat effectum intellectus, obijciatur cognitioni eius, quod est esse obiectum. Efficientia ergo, qua intellectus dicitur facere effectum, exigit actionē, aut emanationē realē, quia per illā cōmunicatur effectui verū esse reale. Efficientia verò qua intellectus dicitur facere obiectum, prout sic nō terminatur ex natura sua ad cōmunicandū aliquod esse reale; & ideò non exigit similē actionē, aut emanationē; sed est pura denominatio extrinseca, quādo res cognoscūtur secundū esse, quod habent â parte rei; quando verò intellectus cognoscit eas aliter, ac sunt in se, facit quidē illas obiectū, nō præcisè denominādo cognitas, sed cōmunicando illis quoddā esse fictū, ratione cuius terminent cognitionē, vt magis constabit quæst. sequenti.

7 Ad secundū respon. cōcedendo antecedēs. Inde tamē nō sequitur, ens rationis, ante quā cognoscatur, absolutè non esse cognoscibile; sed quòd nō sit priùs cognoscibile, quā cognoscatur. Hoc autem ideò est, quia actu cognosci, est de essētia entis rationis. Quandò verò actus est de essētia entis; potētia ad illūactū non antecedit in illo ente, vt patet in Deo, in quo quia actu existere, aut intelligere est de essentia eius, nō antecedit istos act⁹ possibilitas existendi, aut potestas intelligendi.

Ad confirmationē respōdet benè noster Didacus vbi supra, distinguendo duplex intelligibile. Aliud, respectu cuius intellectus cognoscitiuus cōparatur vt passum; vnde etiam passibilis denominatur: &

hoc est, quod sit proximè intelligibile ab intellectu agente, supponiturq; actioni intellectus possibilis. Aliud verò est intelligibile, respectu cuius ipse intellectus possibilis potiùs comparatur vt agens: & hoc nõ potest supponi illius actioni, vt patet; siquidem producitur per illam. Et huiusmodi est ens rationis. Quod consequenter, non tàm ratione sui, quàm ratione obiectorũ realium, præsupponit operationem intellectus agentis. Sed de hoc redibit sermo. infra quæstio. 3.

Ad tertium respondetur concedendo sequelam, in qua nullum est inconueniens: quia sicut in entibus realibus prædicata superiora possunt optimè cognosci absque inferioribus; & essentia absq; passione, & è contra: ita in his entibus vnum potest esse absque alio, quia in eis idem est esse, & cognosci, vtpotè quæ recipiũt esse per ipsam cognitionem. Ratio autem vtriusque est: quia inferiora non sunt de essentia superiorum, neque essentia est de essentia passionis, vel è contra, & ideò in entibus realibus superiùs potest intelligi absq; inferiori, &c. Et in entibus rationis vnum potest absque alio esse. Quia tamen superiùs est de essentia inferioris, ideò repugnat, quòd in entibus realibus inferiùs intelligatur absque superiori, & quòd in entibus rationis sit absque illo. Ex quo tandem fit, quòd licèt genus possit esse absque specie, non tamen species absque genere.

QVAESTIO II.

An in sola denominatione extrinseca, vel in aliquo esse ficto consistat essentia entis rationis?

8 EX dictis quæstione præcedenti manet etiam aliqualiter explicata essentia entis rationis; sed constabit pleniùs ex hìc dicendis. Vbi pro tituli intelligentia sciendũ est, denominationem esse duplicẽ; aliam intrinsecam, & aliam extrinsecam. Intrinseca est, quæ sumitur à forma existente in ipsa re denominata; extrinseca vero est, quæ sumitur à forma existẽte in alio subiecto; vt albedo, intrinsecè denominat parietem album, quia existit in illo; sed visio extrinsecè denominat eundem parietem visum, quia non existit in illo, sed in vidente. Quò fit, vt eadẽ forma denominet intrinsecè subiectum, in quo est, extrinsecè verò terminum, quem respicit; vnde in subiecto ponit aliquod esse reale (si forma sit realis) in termino verò nihil reale ponit, quamuis denominet illum realiter tale, vt posteà dicemus.

Plura alia circa essentiam denominationis, & denominatiuorum dicenda sunt à nobis in anteprædicamẽtis. Nunc solum est addendũ, quòd quamuis, *Denominatio, denominari, denominatiuum*, & alia huiusmodi, propriè, & formaliter loquendo, non pertineãt ad ordinem rerum, sed potiùs ad ordinem nominum, siquidem res, non vt res sunt, sed vt nominibus significãtur, dicuntur denominari, aut denominatiuæ, vt patet ex diffinitione denomi-

nominatiuorum ab Arist. tradita loco citato; ac proinde, denominatio ipsa sic pro formali sumpta, sit ens rationis; siquidem est ipsa significatio, vel deriuatio nominis: quãuis, inquam, hæc ita sint; in præsenti tamẽ non loquimur de denominatione in hoc formali sensu, sed materialiter, & vt continetur in ordine rerum, secundùm quòd forma tribuẽdo suum effectum formalem subiecto, vel respiciendo terminum, dicitur intrinsecè, vel extrinsecè denominare illa. In quo sensu, quando forma denominans est realis, verè dicimus denominationem, tàm intrinsecã, quàm extrinsecam dari à parte rei: paries enim à parte rei dicitur albus ab albedine sibi inexistente, & à parte rei dicitur visus, à visione existente in animali. Loquendo ergo in hoc sensu, inquirit quæstio: an essentia entis rationis cõsistat in aliqua denominatione extrinseca ab intellectu, vel aliunde proueniente; an potius sit aliquod esse fictum, resultans in obiecto ex ipsa cognitione, illudque admodũ formę intrinsecę denominans.

9 Prima sententia, cuius meminit Rub. in tractatu de ente rationis quæst. 2. asserit, quamlibet denominationem extrinsecam, à quacũque forma prouenientem, esse ens rationis. Iuxta quam sententiam, non solum denominatio, qua res denominatur cognita; sed etiam ea, qua denominatur volita, visa, &c. imò qua res insensibilis, puta columna, dicitur dextra, vel sinistra, & similes, sunt entia rationis.

Probatur primò hæc sententia; quia Deus ex tempore denominatur creator; non à relatione reali in ipso existente; implicat enim aliquid reale ex tempore Deo aduenire: ergo à relatione rationis; sed sola denominatione extrinseca dicitur creator: ergo relatio rationis est denominatio extrinseca. Prima consequẽtia patet: quia creator est termin⁹ relatiuus, dicẽs ordinẽ ad creaturã: ergo constituitur per aliquã relationẽ realẽ, vel rationis.

Secundò, quia denominatio est opus rationis: ergo non datur ante operationem intellectus: sed denominationes extrinsecæ nihil ponunt in rebus denominatis, præter ipsã denominationẽ, quã efficit intellectus: ergo sunt entia rationis.

Secunda sententia docet, non omnes denominationes extrinsecas esse entia rationis, sed eas tãtũ quas res recipiunt ab actu intellectus. Iuxta quam sentẽtiam ens rationis est illud esse cognitum, quod habent res ex eo quod a solo intellectu cognoscãtur. Ita videtur sentire Durand. in primo d. 29. q. 5. n. 7. Sot. q. 2. vniuersalium, Oña, & alij plures. Quorum aliqui adhuc magis limitant essentiam entis rationis, asserentes, non quamlibet denominationem extrinsecam cogniti, sed illam tantùm, quæ cõuenit reb⁹ ex eo quod aliter, ac sunt in se, concipiantur, esse ens rationis,

Fundamentum huius sententiæ est: quia ens rationis est illud, cuius totum esse est obijci intellectui: sed hoc nihil aliud est, quàm denominatio extrinseca cogniti ali-

ter, ac est in se: ergo in hac cõsistit essentia entis rationis. Probatur minor, quia actu obijci intellectui nihil aliud est, quã terminare actionem intellectus, seu quòd cognitio versetur circa illud, quod est esse cognitum: ergo quandò aliquid ita obijcitur, seu cognoscitur, vt nihil aliud habeat præter obijci, seu cognosci, totum suum esse erit terminare actionem intellectus, seu esse cognitum: sed quando intellectus cognoscẽdo rem aliter, ac est in se, attingit quodãmodò ipsum nihil: tunc res cognita prout sic, nihil aliud habet, præter ipsum obijci, seu cognosci: ergo in tali esse cognito consistit essentia entis rationis.

10 Dicendum est tamẽ, quòd essentia entis rationis non consistit in aliqua denominatione extrinseca, etiam ab intellectu prouenientes: sed est quoddam esse fictum, seu diminutum, resultãs in rebus, dùm sunt in intellectu, ipsasque ad modũ formæ intrinsecæ denominans. V. g. quando intellectus naturam humanam â singularibus abstractã comparat, seu cognoscit in ordine ad illa, resultat in tali natura habitudo quædam, seu relatio ad ipsa singularia: quæ cùm non conueniat naturæ humanæ, secundùm quòd est à parte rei; sed prout ab intellectu concipitur, proprissimè est ens rationis.

Ita sentiunt cõmuniter Doctores, sumiturq; ex Arist. 6. Metha. tex. 8. vbi ens in anima, seu rationis, appellat ens diminutum, vt testatur D. Thom. in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 4. quæst. 2. Qui etiam planè docuit hanc conclusionem, 1. par. quæst. 16. art. 3. ad 2. & opusculo 52. cap. 1. vbi inquit, *Tũc efficitur ens rationis, quando intellectus nititur apprehẽdere, quod nõ est, & ideò fingit illud, ac si ens esset.* Id etiam colligitur ex primo d. 2. q. 1. art. 3. vbi ait: *Aliquando hoc, quod significat nomen, est aliquid, quod consequitur ex modo intelligendi rẽ, quæ est extra animam, & huiusmodi sunt intentiones, quas intellectus noster adinuenit, &c.* Qui modus loquendi frequẽs est in D. Th. Videatur Sãchez lib. 2. Logi. q. 2. conclus. 7. vbi ait: *Quòd est subuertere totam Logicam, asserere, ipsos actus intellectus extrinsicè denominantes esse secundas intentiones, & entia rationis.*

11 Probatur cõclusio quoad primam partem, quia ens rationis id vocamus, quod nullũ aliud esse habet, nisi esse obiectiuè in intellectu, sed ante operationẽ intellectꝰ dãtur denominationes extrinsecæ (loquendo de denominatione materialiter, & vt continetur intra ordinem rerum iuxta dicta num. 8.) ergo ens rationis non potest consistere in aliqua denominatione extrinseca. Probatur minor, quia Deus dicitur creator; & paries quãdo videtur ab aliquo animali, dicitur visus, non solùm ante operationem intellectus, sed etiã si nullus esset possibilis intellectus in rerum natura: ergo totum esse harum denominationum nõ est esse obiectiuè in intellectu.

Confirmatur, quia non solũ istæ denominationes, sed etiã eæ, quibus res denominantur cognitæ aliter,

ter, ac sunt in se, verè sunt denominationes reales, de quibus verissimè dicitur dari à parte rei: sed hoc manifestè pugnat cũ essentia entis rationis: ergo non potest in huiusmodi denominationibus cõsistere. Minor est manifesta: nã ens rationis condistinguitur contra ens reale, per esse, vel non esse à parte rei: & ideò communiter Doctores reputant absurdum, absolutè cõcedere, entia rationis dari à parte rei. Maior etiam, præterquã quòd est D. Tho. 3. p. q. 35. art. 5. facilè suadetur: nã Deum esse creatoré, parietem visum, aut rem intellectam etiam aliter, ac est in se, (loquendo de denominatione materialiter in sensu explicato) nihil aliud est, quàm creaturas referri ad Deum, visionem terminari ad parietem, & intellectionem ad rem tali modo intellectam, quæ omnia constat esse à parte rei.

Dices: ergo denominatio extrinseca ponit aliquid reale in re denominata. Nam idem videtur esse, asserere, quòd paries est realiter visus; & quòd esse visum est aliquid reale in pariete. ¶ Respondetur negando consequentiam. Dictæ enim propositiones sunt valdè diuersæ: & prima est verissima, secunda autem omnino falsa. Cuius ratio est, quia per primam solùm significatur parietem esse materiam, circa quam operatur potentia, seu esse obiectam eius, quod à parte rei verum est. Secunda autem propositio significat parietem esse materiam in qua, seu subiectũ alicuius esse realis in illo ex actione potentiæ resultantis, quod falsum est. Ex quo patet, quòd reuera priùs est rem esse extrinsecè denominatam, vt esse visum parietem, & Deum esse creatorem, quã quòd in re sic denominata intelligamus relationem aliquam rationis. Vnde Deus, formaliter loquendo, non denominatur creator à relatione rationis, quam in ipso concipimus respectu creaturarum, hæc enim posterior est, sed à reali relatione creaturarum ad ipsum. Et idem proportionabiliter est in alijs denominationibus extrinsecis, etiam in ea, qua res denominatur cognita aliter quàm est in se. Quando enim animal cognoscitur in ordine ad inferiora, quamuis ex tali cognitione resultet relatio rationis, à qua constituitur in ratione generis; tamen, formaliter loquendo, animal non denominatur sic cognitum ab illa relatione, sed à reali cognitione, qua intellectus cognouit illud cum tali ordine.

12 Per quod facilè probatur secunda pars cõclusionis. Tùm, quia semel admisso, quòd ens rationis nõ cõsistat in aliqua denominatione extrinseca, necessariò asserẽdũ est, esse aliquod esse fictũ resultans in rebus ex operatione intellectus. Tùm & maximè, quia omnes relationes rationis, & præcipuè secũdæ intentiones logicales nullo modo intelligi, aut explicari possũt, si præter istas denominationes extrinsecas, quibus res dicuntur cognitæ, non admittimus istud esse fictum resultãs in ipsis rebus, easque quasi

intrinsecè denominans: sed eadem ratio est de his entibus rationis, ac de alijs omnibus: ergo asserendum est omnia cõsistere in isto esse ficto. Minor, & consequentia constant: nullus enim quãtùm ad hoc distinguit inter secundas intentiones, & alia entia rationis. Maior autem probatur, quia illa esse cognita, seu illæ denominationes extrinsecæ, etiam eæ, quibus res dicuntur cognitæ in ordine ad aliud, præcisè in quãtùm sunt denominationes extrinsecæ, solum dicunt ordinem ad formam realem, à qua sumuntur: ergo præcisè prout sic non ordinãt rem cognitã ad suum correlatiuũ: sed de essentia secundarum intentionum, & cuiuscumque relationis rationis est referre rem cognitã ad suum correlatiuum, vt infra constabit: ergo non possunt essentialiter cõsistere in denominationibus extrinsecis.

13 ¶ Ex quibus potest facilè describi ens rationis (propriè enim sub his terminis definiri nõ potest: quia cùm sit terminus complexus constans genere, & differentia, potiùs est definitio quàm definitum) *Ens rationis est, quod solũ habet esse obiectiuè in intellectu*, vt definit Auer. 6. Meth. Commẽ. 3. vel, vt sumitur ex D. Thom. 1. p. q. 16. art. 3. ad 2. *Ens rationis est, quod cũ nõ sit in rerũ natura, accipitur vt ens in ratione.* Ex quo patet, quòd si denominatio extrinseca, quam supra explicuimus, apprehẽdatur ab intellectu, vt quid existens in ipsa re denominata, verè efficitur ens rationis. Nam cùm in re sic denominata nullum esse reale ponat forma denominans, quodcunque esse ibi apprehẽditur, fingitur ab intellectu, & ex consequenti est ens rationis.

Dices: etiam denominatio extrinseca, qua res denominatur cognita, nullũ esse habet nisi esse obiectiuè in intellectu: ergo illi conuenit diffinitio entis rationis. Probatur antecedẽs, quia repugnat illud esse cognitum esse extra intellectũ, & ibi non esse subiectiuè, aut effectiuè, vt patet: ergo tantũ est obiectiuè. ¶ Respondetur cum Suar. d. 54. Methap. sect. 2. num. 13. illud esse cognitum, quod est denominatio extrinseca, potiùs esse formaliter, & subiectiuè in intellectu, quã obiectiuè. Est enim, vt vidimus, actus intellectus extrinsecè positus in obiecto. Vnde per ipsum actũ, quo res aliqua denominatur cognita, nõ cognoscitur istud esse cognitum, & per consequens nõdum est obiectiuè, vsque dũ per alium actũ cognoscatur, & tunc fiet ens rationis. Ex quo vlteriùs sequitur, quòd licèt aliqua entia rationis fiant per actum directum intellectus, vt postea dicemus, ista tamen, quæ habent pro materia denominationes extrinsecas cogniti, semper fiunt per actum quasi reflexum, vt ex dictis patet.

14 Ad argumenta respondetur: ad primum patet ex dictis nu. 11. Deus enim, formaliter loquendo, non denominatur creator à relatione rationis, quæ in illo fingitur respectu creaturarum, sed à relatione reali creaturarũ ad ipsum; siqui-

siquidem ante omnem considerationem nostram verè Deus denominatur creator. Vnde nomé, *creator*, non significat pro formali aliquam relationem secundùm esse; sed ipsam substãtiam, seu actionem diuinam, secundùm quòd terminat relationẽ creaturarũ, seu vt extrinsecè denominatur ab illa. Quod quidem antecedit omnem relationem rationis, atq; ita huiusmodi denominationes fundamentaliter tantùm sunt entia rationis.

Ad secundùm constat ex dictis supra num. 8. Si enim denominatio sumatur formaliter, vt pertinet ad ordinem nominum, verum est esse ens rationis. Sed hoc non est peculiare in denominatione extrinseca: sed cõuenit etiam intrinsecæ, vt ibidem diximus. Si verò denominatio sumatur materialiter, & vt pertinet ad ordinem rerum, sic denominatio extrinseca verè datur à parte rei, & sic fundamentaliter tantùm est ens rationis.

Ad tertium respondetur, quòd quando dicitur totum esse entis rationis consistere in obijci intellectui, non est sensus, quòd ipsum pati, seu attingi rem ab intellectu (in quo consistit denominatio extrinseca) sit essentialiter ens rationis, tale enim obijci, seu attingi verè datur à parte rei, sed sensus est causalis: quòd scilicèt illud obijci, seu attingi est causa, seu occasio essendi enti rationis, quatenùs ex eo, quòd res attingatur ab intellectu aliter, ac est in se, resultat in illa quoddam esse fictum, quod quodãmodo habet rationem obiecti, & termini, in quo esse ficto, & non in illa passiua attingentia sita est essentia entis rationis. Ad quod explicandum non diximus in diffinitione, quòd totum esse entis rationis est obijci, sed esse obiectiuè in intellectu: sic enim meliùs significatur ens rationis habere rationẽ obiecti, & termini respectu intellectionis.

QVAESTIO III.

Per quam potentiam, & quo eius actu fiat ens rationis.

15 Titulus quæstionis non procedit de causa propriè dicta, quæ verè, & realiter influat in effectum: hanc enim non posse habere ens rationis explicuimus supra nu. 6. Quare solùm inquirimus, à qua potentia, & per quem actum fiat, seu resultet ens rationis eo modo, quo fieri, aut resultare potest.

Auctores, qui quæstione præcedenti asseruerunt, quamlibet denominationẽ extrinsecam esse ens rationis, consequẽter asserũt, à qualibet potentia, & per quẽlibet actum illud fieri. Imò non solũ à potẽtijs vitalibus, sed insuper asserũt à situ, actione, &c. fieri ens rationis. Cui⁹ sentẽtiæ eadẽ sunt fundamẽta, quæ ibidem adduximus & soluimus.

Alij plures, qui nobiscũ sentiunt de natura entis rationis, tenent, nõ solùm intellectum, sed voluntatem etiam, & imaginatiuam illud efficere: de quorum numero est Scotus in 1. distin. 45. quæst. vnica. Alij id extendunt ad alios sensus internos: alijque diuersimodè sentiunt.

Nam cùm ens rationis habeat esse quoddam fictum, facilè Doctores pro suo quisque ingenio diuersimodè fingunt. Quorum sententiæ probari possunt his argumentis.

16 Primò ratione Scoti: quia illa potentia, quæ ordinat vnum ad aliud, ad quod à parte rei non ordinatur, causat in illo relationem rationis: sed sæpè voluntas ordinat medium ad finem, ad quem à parte rei non ordinatur, vt cùm peruersò ordinat Deum ad creaturam: ergo tunc causat in illo relationem rationis. Maior patet: quia relatio ficta, vbi non erat, non est ens reale, neque purum nihil; ergo est ens rationis. Minor verò probatur: quia amare vnū propter aliud, est ordinare vnum ad aliud.

Secundò: quia sicut intellectus terminatur aliquādo ad verum apparens, scilicet priuationem, & negationem; sic voluntas sæpè terminatur ad bonum apparens, nempè peccatum: sed intellectus ex eo, quòd versetur circa id, quod non habet veram entitatem, facit ens rationis: ergo pari ratione illud efficiet voluntas; siquidem versatur aliquando circa id, quod non habet veram bonitatem.

Tertiò de sensibus idem probatur, quia sensus verè operantur circa sensibilia in communi: sed illa prout sic non sunt à parte rei: ergo tantùm habent esse obiectiuè in sensibus, & ex cōsequenti sensus poterit facere ens rationis. Minor & consequentia patēt. Maior autē probatur: quia sensus nō specificatur ab hoc, aut illo sensibili inadæquato, & particulari, sed à sensibili adæquato, quod est sensibile in communi, & vniuersale.

Quartò saltem de imaginatiua, seu phantasia hominis id efficaciter probatur: quia illa potēs est ex duabus rebus tertiā cōponere, vt patet in somnijs; & quando ex auro, & monte format montē aureū: sed tunc cognoscit illum ac si verè esset: ergo facit ens rationis. Minor, & consequētia cōstant. Maior verò est D. Tho. 1. p. q. 12. art. 9. ad 2. cuius verba posteà adducemus.

§. I.
STATVITVR VERA *Sententia, & legitimæ eius rationes indagantur.*

17 PRima conclusio. Solus intellectus potest efficere ens rationis. Sic docent cōmuniter Doctores. Sumiturque ex Arist. 6 Metaph. text. 8. qui, vt rectè notat Caiet. 1. p. q. 28. art. 1. sufficienter se determinasse putauit de ente rationis, quod ibi appellat ens in anima, determinādo de ente vero: nulla alia ratione, nisi quia omne ens rationis pertinet, & fit ab intellectu. Idem etiam sumitur ex Diuo Thoma, qui sæpe diuidens adæquatè ens in reale, & rationis, istud appellat conceptionem, quam facit anima, seu intellectus, vt patet 1. part. quæst. 3. art. 4. ad 2. primo d. 19. q. 5. ar. 1. ad. 1. & alibi sępè.

18 Hæc cōclusio probari solet impugnando alias sentētias. Quia tamen similes rationes non sunt ita effi-

efficaces: ideò radix istius veritatis altiùs inquirenda nobis est.

Pro quo nota primò intellectũ, cùm sit potẽtia cognoscitiua spiritualis, non esse organo affixum. Ex quo fit posse supra se ipsum reflectere, vt rectè notat D. Tho. opusc. 48. tract. 2. c. 1. Quod non solũ verum est de propria reflexione, quãdo scilicèt alio actu distincto reflectitur supra suos actus; sed in quolibet etiam actu directo intellectus inuenitur quasi quidam modus reflexionis; quatenùs quodammodò aduertit ad suum actum, aut effectũ illius. Nõ secùs ac in quolibet actu, directo voluntatis concedũt Theologi cum D. Thom. 1.2. quæst. 16. artic. 4. ad 3. proportionalem modum reflexionis, in quãtum voluntas eligens, verbi gratia, medium, quodammodò consentit se eligere, & vtitur se ad eligendum, & è contra.

Ex hac autem quasi reflexione, quæ inuenitur in actibus intellectus, fit vt per eundem actum, per quem intellectus producit ens rationis, cognoscat illud: quia tunc cognoscendo obiectum, aduertit etiam ad effectum talis cognitionis. Hic autem modus reflexionis omnino repugnat sensibus. Cuius differentiæ ratio à priori sumitur ex latitudine obiecti intellectus, scilicèt entis, sub quo continentur, non solùm alia, quæ intellectus cognoscit, sed ipse etiam intellectus, & actus eius, & ideò in omnibus suis actibus, cognoscendo rationem entis, quodammodò cognoscit eosdem actus, aut effectus illius. At verò obiectum cuiuscũque sensus est aliquod particulare ens, sub quo non continetur, neque sensus ipse, neque actus, aut effectus eius: vt patet in visu, sub cuius obiecto, scilicèt colore, neque ipse, neque actus eius continentur; & ideò quando videt colorem, nullo modo potest dici, videre, aut aduertere ad se ipsum, aut ad suum actum.

19 Secundò nota, dupliciter explicari posse, quomodò intellectus cognoscat ens rationis. Primò, si dicamus, intellectum ex specie impressa, & expressa entis realis elicere aliam tertiam speciẽ impressam repræsentatiuam entis rationis, à qua immediatè procedat cognitio illius. Iuxta quã sententiam, dabitur quidẽ propria species impressa entis rationis: quamuis semper repræsentet illud cum habitudine ad ens reale, & cum dependẽtia ab specie impressa, & expressa eius, à quibus fuit extracta. Et hìc modus dicendi habet non parum fundamẽtum in D. Thom. loco citato, ex quæst. 12. primæ partis, vbi ait, quòd, *Aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primò conceptis alias formare possunt, sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis, & auri format speciem montis aurei, & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentiæ format rationem speciei, &c.* Per quem modũ explicat, quomodò Paulus postquam desijt videre essentiam diuinam, potuit recordari arcanorum, quæ viderat.

Secun-

Secundò potest id explicari, si dicamus per ipsam speciem impressam entis realis simul cum expressa absque alia inde educta cognosci ens rationis: quia eadem species impressa, quæ primario repræsentat intellectui ens reale, potest secundariò repręsentare illi ens rationis: iuxta quam sententiam non datur propria species entis rationis, sed cognitio eius immediatè procedit ab ipsa specie impressa entis realis. Qui etiã modus dicendi habet fundamentum in D. Thom. Nam pluribus locis, quę affert Masius sect. 3. de vniuersalibus, q. 5. affirmat, Deum cognosci per species creaturarum, priuationes per species formarũ, potentiã per species actus, &c. atque ita vtramque sentẽtiam esse probabilem, & conformem doctrinæ D. Thom. probat Sanchez lib. 1. Logicæ quæst. 19. conclus. 6.

20 Hinc iam facilè intelligitur, & probatur conclusio. Quæ ex primo fundamento sic specialiter suadetur: quia ens rationis est illud, quod nullum aliud esse habet nisi cognosci, seu esse obiectiuè in cognoscente: ergo per eundem actum, per quem fit, cognoscitur: ergo solùm potest fieri à potentia, potente aliquo modo reflectere, seu aduertere ad suũ actum, & effectum eius: sed solus intellectus potest hoc efficere: ergo solus intellectus potest facere ens rationis. Minor, & vltima consequentia constant ex dictis. Primum etiam antecedens supponitur vt certum, etiam apud contrarios: vnde solùm restãt duæ priores consequẽtiæ. Quarum prima probatur, quia si ens rationis solùm habet esse, dùm est obiectiuè in cognoscente: ergo quandò non est obiectiue, non habet esse: ergo simul est effectus, & obiectum respectu cognitionis: & per consequens per eũdem actum fit, & cognoscitur. ¶ Per quod etiam probatur secunda consequentia: quia si ens rationis per eundem actum fit, & cognoscitur: ergo solum fit à potentia, quæ possit versari circa suũ effectum, tanquam circa obiectum: sed hoc est posse aliquomodo reflectere modo explicato: ergo ens rationis solùm potest fieri à potẽtia, potente sic reflectere, quam ex primo fundamento constat esse intellectum.

21 Ex secundo etiam fundamento sic generaliter probatur conclusio: quia ens rationis est quoddam esse fictum, quasi medium inter purum nihil, & ens reale, vt cõstat ex q. præcedenti: ergo si cognoscitur per speciem propriam, iuxta primũ modum dicendi num. 19. explicatum, solùm potest fieri à potentia, potente ex speciebus entis realis elicere speciem repræsentantẽ tale esse fictum: sed nulla alia potentia præter intellectum potest elicere similem speciem: ergo nulla alia potest facere ens rationis. Antecedens & duæ consequentiæ constant. Minor verò in primis de sensibus externis est manifesta: nullus enim eorum potest ex pluribus speciebus elicere aliam, qua ipse cognoscat, vt constabit in libris de anima. De voluntate etiam ibi-

ibidem ostendemus, non indigere speciebus, vt operetur; nec consequenter posse elicere illas. Vnde solũ restat difficultas de sensibus internis, & præcipuè de imaginatiua, seu phantasia, cui hoc videtur tribuere D. Thom. loco citato.

De qua sic probatur minor, quia obiectum adæquatum imaginatiuę (& idem argumentum fit de alijs sensibus internis) est aliqua determinata species entis realis; ergo dato, quòd posit ex speciebus præcõceptis mõtis, & auri elicere tertiam aliam montis aurei, nunquàm tamẽ talis species pertinget ad repræsentandum eidem potentiæ illud esse fictum, vt condistinguitur ab ente reali; aliàs repræsentaret illi aliquid extra obiectum adęquatum quod est impossibile. Quæ ratio nõ currit in intellectu, quia obiectum adęquatum eius est ens vniuersalissimum; ac proinde species propria entis rationis, sine eo quòd egrediatur limites talis obiecti adæquati, potest pertingere ad repræsentandum illud esse fictum, quamuis sub similitudine entis realis. Sicut iuxta eundem modum dicendi species propria Dei pertingit ad repræsentãdũ ipsum Deum, licèt cum analogia ad creaturas.

22 Tandem si ens rationis immediatè cognoscitur per speciem entis realis, iuxta secundum modum dicendi; tantùm fieri poterit ab illa potẽtia, cui species impressa entis realis potest secundariò repræsentare esse fictum; sed solus intellectus est huiusmodi: siquidem aliæ potentiæ, neque primariò, neque secundariò possunt percipere esse fictum; aliàs operarẽtur extra adęquatũ obiectũ; ergo solus intellectus potest facere ens rationis.

Ex dictis infertur ad actum, seu speciem expressam, qua cognoscitur ens rationis, semper antecedere, non solùm speciem impressam, sed etiam expressam alicuius entis realis, quocumque modo cognitio entis rationis explicetur. Vnde, si actum reflexum impropriè sumamus pro eo, qui quomodolibet supponit alium, sic omne ens rationis fit per actum reflexum; siquidem necessariò supponit cognitionem alicuius entis realis. Quia tamen acceptio ista est valdè impropria; actus enim propriè reflexus est ille, qui versatur, vel circa ipsam cognitionem, vel circa obiectum secundùm id, quod habet formaliter quatenus cognitum est; ideò sit.

23 Secunda conclusio. Ens rationis nõ necessariò fit per actum reflexum; sed potest optimè fieri per actum propriè directum. Sensus huius conclusionis non est, quòd omnia entia rationis fiant per actum directum; hoc enim non conuenit secundis intentionibus logicalibus; vt infrà constabit; sed quòd non omnia petunt fieri per actum propriè reflexum. In quo sensu intellecta conclusio est manifesta ex dictis. Breuiterque probatur, quia vt infrà constabit, plures sunt relationes rationis, quæ non habent pro ratione fundandi denominationem extrinsecã cogniti; sed immediatè fundat illas intellectus supra ipsam entitatem rea-

realem, vt relatio creatoris, & similes: ergo tales relationes non resultãt ex cognitione, quę terminetur ad obiectũ secũdum id, quod habet quia cognitum est: ac ptoinde non fiunt per actũ propriè reflexum.

24 Tertia conclusio. Per quamlibet operationem intellectus potest fieri ens rationis. Sic docẽt cõmuniter Doctores, vt testatur Rub. tractatu de ente rationis, q. 4. & probatur discurrẽdo per singulas operationes, & de prima quidem res est manifesta: nàm quamuis de intẽtionibus logicalibus, vt de vniuersalitate, genereitate, & similibus aliqui negauerint, fieri posse per primam operationem, vt infrà disp. 3. num. 59. videbimus; vniuersaliter tamen loquendo de entibus rationis id negari non potest. Constat enim fieri ens rationis, quandò negationes, & priuationes apprehẽdimus ad modũ entis realis, etiamsi nullum intercedat iudicium, aut discursus. Et idem est de pluribus relationibus rationis. Imo de vniuersalitate, & similibus intẽtionibus, loco citato, ostendemus fieri per simplicẽ apprehẽsionem: ergo hæc potest entia rationis formare.

De secunda etiam, & tertia operatione idem probatur: quia relatio, quam dicit prò formali prædicatum ad subiectum, & antecedens ad consequens, sunt entia rationis, sed tales relationes resultãt ex iudicio, & discursu: ergo iudiciũ & discursus faciunt entia rationis. Maior satis per se cõstat: nàm prædicatũ, formaliter prout sic, dicit habitudinem formæ respectu subiecti, & antecedẽs habitudinẽ causæ respectu cõsequẽtis: sed à parte rei prædicatum non semper est forma subiecti; neque antecedẽs causa realis consequẽtis, vt patet: ergo relatio, quam pro formali dicit subiectũ, aut antecedẽs, non est realis, sed rationis.

Minor verò probatur: quia prædicatum, vt distinguitur à prædicabili, & dicit actum eius, non datur ante iudicium: tùm, quia per simplicem apprehẽsionem nõ cognoscitur animal, verbi gratia, vt exercens officiũ prædicati, sed tantùm, vt prædicabile, de quo infrà: tùm etiam, quia nõ datur prædicatum absque prædicatione, sicut nõ datur terminus absque propositione iuxta dicta secundo lib. Summularum: sed prædicatio, & propositio pertinent ad secundam operationem, vt patet: ergo relatio illa, quæ resultat in animali, quando efficitur actu forma, & prædicatum hominis nõ potest fieri per apprehensionem, sed per iudicium, cuius proprium est prædicabilia reddere prædicata.

25 Idem etiam patet in argumentatione. Quãuis enim non habeamus distincta nomina ad significandum antecedens, prout est in potẽtia illatiuum, & prout est actu inferens, & similiter ad significandum consequens, prout est in potẽtia inferibile, & prout est actu illatum: negari tamẽ non potest, quòd licèt relationes, quas dicunt antecedens, & consequens, prout sunt

in

in potentia, vnum illatiuum, & alterum inferibile, possint resultare ex actu iudicij, aut etiam ex apprehensione; tamen antecedés, vt actu inferens, & consequés vt actu illatum, solú cognoscuntur per discursum; ergo relationes, quas dicunt antecedens, & consequés, prout sic non possunt ex alia operatione resultare.

Dices, habitudo, quã dicit prædicatum ad subiectum, etiã vt actu prædicatur, & consequens ad antecedens, etiam vt actu infertur, est quid simplex, & incomplexum; ergo potest cognosci per apprehensionem: & consequenter per ipsam, & non per alias operationes fient huiusmodi relationes rationis.

Cõfirmatur, quia quãdo aduenit secunda, aut tertia operatio intellectus, iã præsupponitur ens rationis factum per primam; ergo aliæ aduenientes operantur circa illud iam factum, & non efficiunt illud.

Ad argumentum respõdetur, tales relationes posse considerari, vel quasi in abstracto, seu in actu signato; vel quasi in concreto, & in actu exercito. Priori modo sunt quid incomplexũ, & cognosci possunt per apprehensionem; ex qua cognitione resultabit ens rationis pertinens ad primam operationé. Posteriori autem modo sunt quid complexum, & ex consequenti solum possunt cognosci per actum iudicij & discursus. ¶ Ad confirmationem dicimus, quòd licèt ens rationis pertinés ad primam operationem sit factum, quandò aduenit secunda aut tertia, non tamen facta sunt entia rationis, quæ pertinent ad istas operationes.

§. II.

SOLVVNTVR ARGVmenta supra posita, simulque expeditur, quid de phantasia, & cogitatiua hominis dicendum sit in hac quæstione.

26 AD argumenta in principio quæstionis facta respõdetur. Ad primum negatur minor. Quoniam, vt docet D. Tho. 1. 2. quæst. 17. art. 1. & probat ibidem Caiet. contra Scotum, ordinare vnum ad aliud non est opus voluntatis, sed intellectus; tùm, quia ordinare proprium est sapientis, vt dicitur libro primo Metaphys. in principio, & refert D. Thom. in prooemio contra Gentiles: tùm etiam, quia quidquid ordinis est in naturalibus, à ratione proficiscitur, & in illam resoluitur; siquidem opus naturæ est opus intelligentiæ, & quidquid ordinis apparet in electionibus, aut alijs actibus voluntatis, à consilio, & intellectu deriuatur. Cuius indicium est, quòd si intellectus proponit bonum volũtati absque aliqua ordinatione; fertur voluntas in illud absolutè, neq; illud potest ad aliud ordinare. Vnde quãdò voluntas amat vnũ propter aliud, nõ ordinat vnũ ad aliud, formaliter loquendo, sed iam ordinatũ per intellectũ diligit. Ex quo tandem fit, voluntatem tãtùm posse prębere fundamentum proximũ relationis rationis, sicut præbent etiam alię potentiæ, denominando extrin-

extrinsecè sua obiecta, vt rectè obseruat Caiet. 1. p. q. 28. art. 1.

Ad secundum similiter respondetur, quòd licèt voluntas aliquando tendat in bonum apparẽs, ac si esset verum bonum; hoc tamẽ non est; quia ipsa ex se habeat attingere tale obiectum formaliter quatenùs apparens est: sed hoc habet ab intellectu, qui bonum apparens apprehẽdit, ac si verum bonũ esset. Vnde ex tali apprehẽsione, & non ex actu voluntatis causatur ens rationis. ¶ Adde, quòd cũ voluntas differat ab intellectu per hoc, quòd iste attrahat ad se res; illa vero feratur in ipsas, vt docet D. Thom. 1. par. q. 16. art. 1. Inde est, quòd intellectus ex proprio modo operandi habet communicare esse obiectiuũ rebus non solũ denominandò cognitas, vt facit respectu entium realium, sed fingendo etiã obiectiuam quandam entitatem intra animam, vt apparet in entibus rationis. At verò voluntas, cùm potiùs exeat à se ad ipsas res; non potest communicare illis aliquod esse obiectiuum, aut bonitatem, vt per se patet.

17 Ad tertium respondetur, sensum distingui ab intellectu penes hoc, quòd huius obiectum est res vniuersalis; illius verò obiectum est quid singulare, vt dicemus in libris de anima. Quare visus, verbi gratia, (& idem est de alijs sensibus) nunquam videt colorem vt sic, sed aliquem singularem colorem: intellectus verò potest cognoscere quãlibet rationem vniuersalem, non cognitis singularibus. Dicimus tamen visum terminare ad colorem in communi, & specificari ab illo; quia albedo, nigredo, & alia obiecta inadæquata visus conueniunt in ratione cõmuni coloris, & ideo eam assignamus pro obiecto adæquato. Quam differẽtiam inter sensum, & intellectum explicuit benè Caiet. 1. par. quæst. 80. ar. 2. dicens, obiectum sensus esse vniuersale aduerbialiter, obiectum verò intellectus vniuersale nominaliter: verè enim dicimus, quòd obiectum visus est color vniuersaliter, non verò color vniuersalis. Videatur ibi Caietanus.

Ad quartum respondetur, quòd si loquamur de phantasia hominis secùndum se, & secùndùm ea, quæ habet intra limites potentiæ sensitiuæ; esto, quòd prout sic possit ex duabus rebus tertiam componere, vt planè indicat D. Thom. loco ibi citato, & constat in somnijs, quæ etiam in brutis reperiuntur: adhuc formatio entis rationis est illi deneganda. Cuius ratio sumitur ex dictis num. 18. quia cùm phantasia sit potentia organo affixa, sicut reliqui sensus, habeatque pro obiecto adæquato quandam speciẽ entis realis; non potest secundùm se, & secundùm ea, quæ habet sibi propria, attingere illud nõ entis, quod est in monte aureo, ad modum entis. Quod tamen iuxta ibidem dicta necessarium est, vt fiat ens rationis.

28 Dices: eo ipso, quòd phantasia propria virtute componat ex auro, & monte, montem aureum, aut aliam similẽ chimerã; attingit sua

ſua cognitione totum illud aggregatum, ac ſi eſſet verum ens reale: ergo, quod non eſt, cognoſcit ad modum entis: & per conſequens fingit ibi aliquod eſſe.

Reſpondetur, quòd loquendo de phantaſia ſecundùm ſe, nõ dicitur componere chimeram, quia attingat ſua cognitione illud aggregatum formaliter, quatenus eſt quid cõpoſitum, & vnum; aut quia attingat formaliter in ratione obiecti vnionem illam, ſeu eſſe fictũ, quod intelligitur reſultare in partibus cõponentibus, in quo conſiſtit ens rationis. Sed dicitur eas componere materialiter, quatenùs vna, & eadem cognitione fertur ſimul ſupra illas reales entitates partium, quas anteà ſeorſum cognouit. Siuè, hoc proueniat ex eo, quòd ſpecies ſenſibiles, propter aliquam alterationem organi perturbatæ, nõ repręſentent res perfectè, & vt inter ſe diſtinctas: ſiuè ex eo, quòd formetur noua ſpecies ſimul repræſentãs illas res. Nunquàm tamen, neque ſpecies impreſſa, neque expreſſa phãtaſię ex propria virtute pertingit ad repræſentandã illud non entis, ſeu illud eſſe fictũ, per quod tales partes formaliter cõponuntur, ſicut pertingit intellectus ratione dicti. Cuius ſignũ eſt, quòd phãtaſia, ſaltem ſecũdùm ſe, nunquã percipit ſe decipi in formatione, aut cognitione talis chimeræ, quod tamen percipit intellectus, vt patet.

29 ¶ Diximus: *Loquendo de phãtaſia hominis ſecũdùm ſe, & ſecundũ ea quæ habet intra limites potẽtiæ ſenſitiuæ.* Quia ſi loquamur de illa, prout ſubordinatur intellectui, habet aliqualẽ difficultatẽ, & multo maiorem in cogitatiua, & reminiſcẽtia, quibus propter maiorem coniunctionem ad intellectum, cõcedunt frequenter Philoſophi aliqualiter iudicare, aut diſcurrere circa ſingularia. Cui ſentẽtiæ conſequẽs videtur, quòd efficiant etiã aliquam propoſitionem, aut ſyllogiſmum, & ex conſequenti aliquale ens rationis. Hæc tamen omnino pẽdent ex dicẽdis in libris de Anima, ac proinde nõ poſſunt hìc plenè explicari. Satis eſt dicere, quòd ſi talis coniunctio ſolùm conſiſtat in eo, quod ſenſus iſti immediatè miniſtrent intellectui, abſque eo, quòd ab intellectu in illos refluat aliqua realis virtus, vt defendunt plures Doctores, idem proculdubiò dicendum eſt, ac diximus de phantaſia ſecundùm ſe ſumpta. Nõ enim per talem cõiunctionem extrahantur iſti ſenſus à propria natura, vt patet.

Si verò per talem coniunctionem refluat ab intellectu in huiuſmodi ſenſus aliqua realis virtus, ratione cuius participent aliquid de ipſo intellectu; & poſsint aliqualiter operari extra propriam ſphæram, eliciendo veros actus iudicij, aut diſcurſus, licèt imperfectos, vt ex ſentẽtia D. Tho. & grauiſsimorum Philoſoph. docent rectè Caiet. 1.2.q.74.ar.4. Bañez 1. p. q.78. art.4. dub.2. & alij: ſic ſatis probabiliter poſſet concedi, ſenſus iſtos, præcipuè cogitatiuã, & reminiſcẽtiã, per tales imperfectos act⁹ aliqualiter pertingere ad formale

propositionis, aut syllogismi: & per consequens aliqualiter efficere ens rationis. Neque hoc præiudicat supradictis: quia talia entia rationis fierent ab illis sensibus, non secundùm quòd sensus sunt; sed secundũ quòd participant aliquid de intellectu; & sic intellectus ipse esset causa principalis illorum.

30 Nihilominus tamen partem negatiuam longè probabiliorẽ iudicamus. Et fundamẽtum est, quia quando ex coniunctione alicuius causæ superioris ad inferiorẽ profluit ab illa in hanc virtus, vt possit aliqualiter operari extra suam sphæram; tunc quidem causa inferior ratione talis influentiæ solùm potest producere imperfectiores, & faciliores effectus causæ superioris. Cuius optimum exemplum est in sententia valdè probabili, quam tradit D. Thom. q. 3. de Potentia, art. 11. ad 14. & sequuntur plures Doctores, asserentes, ab intelligẽtia motrice deriuari in corpora cęlestia medio motu virtutem quandã intẽtionalem, vt possint producere viuentia: & tamen ratione talis virtutis, & refluentiæ solũ possunt producere aliqua imperfecta viuentia, quorum generatio est facilis: ergo etiamsi ab intellectu refluat in istos sensus virtus explicata, ratione illius solùm poterunt elicere aliquos imperfectos actus iudicij, & discursus secundùm id, quod est in illis facilius, non verò secundùm id, quod est ipsi intellectui valdè difficile. Cùm autẽ pertingere ad cognoscendum illud esse fictum, quod est formale in propositione, aut syllogismo, sit ipsi intellectui valdè difficile, vt constat experientia (propter quod etiam Logica est difficillima, vt docet Diuus Thomas opusculo 70. quæst. 6. art. 1. ad 3.) inde est, quòd quamuis ratione talis refluentiæ cõcedatur sensibus internis aliqualiter iudicare, aut discurrere, non est tamen illis concedendum pertingere ad formale propositionis, & syllogismi, & per consequens efficere ens rationis.

¶ Hìc solet à quibusdam modernis disputari: vtrùm intellectus angelicus, & diuinus faciant entia rationis? Sed quæstio hæc est propria Theologorum, & tractatur ab illis cum D. Tho. 1. p. q. 14. art. 9. Quæ quia nullo modo est ad Dialecticũ institutum necessaria, non est in præsenti examinanda. Qui voluerit consulat Nazariũ, loco citato, controu. 1. Ioannem Gonçalez disp. 39. Nauarrete controuersia 49. & alios Thomistas.

QVAESTIO IIII.

Quotuplex sit ens rationis?

31 IN hac difficultate parua, aut nulla est inter Doctores dissensio; & ideò non est cur eorũ sentẽtias referamus. Pro veritatis ergo explicatione primò notandum est, cum Suarez disp. 54. Metaph. sect. 1. nu. 8. ex triplici capite posse oriri formationem entium rationis. *Primo* ex quadam fæcunditate intellectus, ratione cuius potest prohibito ex veris entibus ficta cõponere, coniungereque partes, quę

in

in re coniungi non possunt, vt cùm fingit chimeram. Et huiusmodi entia rationis, sicut nullum habēt fundamētū in rebus, sed sunt omninò ficta; ita neq; sunt doctrinalia, neq; sciētijs deseruire possunt. Et ideò etiam aliquando inter entia rationis non numerantur: & meritò à nobis omittuntur in præsenti.

Secundo ex latitudine cognitionis humanæ, ratione cuius se extendere conatur, etiam ad non entia. Sed quia obiectū adæquatum eius est ens, cuius limites transilire non potest; fit, vt quantūcumq; nitatur apprehendere non entia, semper cognoscat illa ad modum entis; & per cōsequens faciat ens rationis. Et huiusmodi entia rationis semper habent pro fundamento proximo ipsum nō ens, seu priuationes, & negationes. Quāuis enim cōmune sit omnibus entibus rationis, quòd à parte rei nō existat illud esse fictū, in quo consistunt; tamē nō in omnibus ipsum non ens, seu carentia est fundamentū proximum, seu id quod cōcipitur. Vt patet in genereitate, quæ non resultat in animali ex eo, quòd aliquod nō ens apprehendatur ad modū entis; sed ex eo, quòd animal cōsideretur cum ordine ad suas species: quē tamē ordinē à parte rei non habet. Ex quo patet, in isto secundo genere entiū rationis, proximum fundamētum, seu id quod concipitur, esse nō ens, siue id fiat in abstracto, vt quandò concipimus cęcitatē ad modū formę realis; siue in cōcreto, vt quādò cōcipimus Petrū cęcū: nā tunc etiā fit ens rationis, quatenùs cognoscimus illum sub tali carentia, & priuatione visus.

Tertio tandem formatio entiū rationis potest prouenire ex imperfectione; seu debilitate ipsius intellectus, qui aliquando nō potest cognoscere res, prout in se sunt: & ideò illa sæpè comparat ad alias; ad quas re vera nō ordinatur. Interdum etiam quia non potest vnico actu comprehendere quidquid est in obiecto; distinguit in illo plura, quæ in re distincta non sunt. Quomodò formantur relationes rationis, quæ consequenter semper habent pro fundamento aliquod ens positiuum, quod cognoscitur cum ordine ad aliud. Per quod istud genus entium rationis distinguitur à secundo, vt per se patet.

32 Secundò notandum est ex doctrina Arist. 4. Metaph. tex. 4. & lib. 5. tex. 27. quā explicat D. Tho. eisdem locis, & in primo dist. 13. q. 1. ar. 4. & dist. 28 q. 1. art. 1. ad 2. adiuncta etiam doctrina, quam tradit 1. par. q. 12. art. 4. ad 2. q. 3. de malo art. 7. & alibi sæpe, negationem posse sumi tripliciter. *Primò* latè, pro quocumque non esse, soletque appellari negatio simplex, seu pura; quia dicit meram remotionem, seu absentiam entitatis, neque prout sic determinat sibi, aut connotat aliquod subiectū, in quo sensu ipsum nihil, seu non esse, non homo, non sedens, & similes termini infiniti dicūtur negationes. imò etiam fictiones, seu chimeræ, quæ à parte rei nullum habent fundamentum, solent in hoc sensu appellari negationes.

Secundo sumitur negatio minus latè pro remotione, seu carentia entitatis, seu formæ in aliquo subiecto; abstrahendo tamen ab hoc, quòd habeat, vel non habeat aptitudinē ad talem formam. Quomodò comprehēdit, tàm priuationes, quàm negationes propriè dictas. Propter quòd etiam solet frequenter priuatio per negationem definiri, sicque definisse Aristot. testatur D. Thom. dist 18. citata, & 1. p. q. 16. art. 4.

Tertio tandem sumitur negatio propriè, & strictè, pro carentia formæ in subiecto inepto ad illam recipiēdam: vt equus habet negationem rationalitatis: quia nullam habet aptitudinem ad illam: & generaliter vna species habet negationem alteriùs propter eandem rationē. Et negatio in hac acceptione opponitur priuationi propriè dictæ, quæ est carentia formæ in subiecto apto nato.

33 Pro cuius maiori intelligentia, tertiò nota, tres alias acceptiones priuationis assignari ab Arist. lib. 5. citato Metaph. tex. 27. quas explicat D. Thom. dist. 28. citata, & 1. par. q. 33. art. 4. ad 2. & q. 9. de potentia, art. 7. ad 11. *Prima* est, quādo subiectum caret forma, quæ quidem nata est haberi ab aliquo, quodcūque illud sit, sed ipsum subiectum nō est aptum habere illam. Quomodò solet dici, plantam esse priuatam visu, aut lapidem esse rē mortuam: quia quāuis, neque planta apta nata sit habere visum, neque lapis vitam, visus tamen, & vita nata sunt haberi ab aliquo, nempè ab animali. Quæ acceptio priuationis coincidit cum secūda acceptione negationis suprà explicata, & condistinguitur à prima, vt consideranti patebit. Propter quod etiam sæpè distinguunt Doctores priuationē à negatione, per habere, vel nō habere subiectum, vt patet in D. Thom. distin. 28. citata, & 1. par. q. 17. art. 4. lib. 5. Metaph. lect. 12. & alibi sæpe.

Secunda acceptio priuationis est, quandò subiectum caret forma, quam licèt ipsum nequeat habere, nata tamen est haberi ab aliquo sui generis. Quomodò carentia visus in talpa dicitur priuatio, & cæcitas, quia quamuis talpa, vt cōmuniter dicitur, non sit apta nata habere visum, habetur tamē ab aliquo sui generis, scilicet ab alijs animalibus.

Tertia tandem acceptio priuationis est, quando subiectum caret forma, quā ipsum natum est habere, quando, & vbi natum est habere illā, vt tenebræ in aëre, cæcitas in cane post nonū diem, & similes. Et hæc est propria acceptio priuationis, vt inquit D. Thom. locis citatis ex dist. 28. & q. 9. de potentia, contraponiturque tertię acceptioni negationis suprà explicatę. Quas in hoc sensu frequentiùs vsurpant Doctores, & de illis sic sumptis loquimur in præsenti.

34 Tandē nota, quòd tàm priuationes, quàm negationes, si sumantur pro carentia, seu non esse formæ, sunt quidem à parte rei, non quia à parte rei habeant aliquam entitatem, seu essentiam, vt notauit

nit D.Thom. in 2.d.37.q.1. art.2. ad 3.& cap.1. de ente, & eſſentia; ſed quia à parte rei ſunt remotiones,ſeu carentiæ entitatis, ſeu formæ.De quo videri poſſunt Caie 1. p.q.48.art. 2.Capreol. in 2.d. 34. q.2.ad 1. & Ferr.3. contra gentes, c.19.Quomodo priuationes, & negationes, formaliter loquendo,neque ſunt entia realia, neque rationis;ſed potiùs nó entia. Sunt tamé fundamētaliter entia rationis,quia poſſunt ab intellectu cōſiderari per modū entis:& tunc id, quod à parte rei eſt non ens, fit ens in anima, ſeu rationis,vt rectè dixit D.Tho. 1.diſt. 46.q.1.art.2. ad 1. Et hoc modo de priuatione, & negatione loquimur in præſenti.

35 Dicendú eſt ergo,ens rationis habens fundamentum in rebus adæquatè diuidi in carentiam, ſeu negationem, & relationem. Sumimus hìc negationem in ſecūda acceptione ſuprà explicata, vt comprehédit negationem, & priuationé propriè dictas; ſic enim eſt immediatū membrum diuidens huius diuiſionis. Quod claritatis gratia appellamus carentiā,quia hoc nomen æquè dicitur de priuatione, & negatione. Ex quo fit,hanc diuiſionem in re non diſtingui ab ea, qua communiter diuiditur ens rationis in priuationem,negationem, & relationé; eſt tamen immediatior illa, & per cōſequens magis exacta. Quomodò tradit eam D.Thom.q. 21. de veritate, art.1. dicens: *Id quod eſt rationis tantùm, non poteſt eſſe niſi duplex, ſcilicet negatio, vel relatio.* Sicque ſumitur ex Ariſt. 5. Metaph,text.27.vbi ſub communi nomine negationis,priuationes,& negationes inter entia cōſtituit: & tex.20.antecedenti relationem rationis inſinuat. Pro quo etiam videri poteſt D.Thom. in 1. diſt. 2. quæſt.2.art.3.& alibi ſæpè.

Ratio ſufficientiæ huius diuiſionis patet ex dictis: quia formatio entium rationis non poteſt ex alio capite prouenire,niſi ex tribus illis enumeratis: ergo omnia entia rationis,vel ſunt merè fictiones, & chimeræ, quæ nullum habent fundamentum,vel ſunt carentiæ,& relationes, quæ tale fundamentum habent. Quòd autē in has adæquatè diuidatur ens rationis habens fundamētum, ex ipſo poteſt ſic facilè probari; quia,vel proximum fundamentum, quod nititur intellectus cognoſcere, eſt aliquod non ens,ſeu remotio entitatis; vel aliquod ens poſitiuum? ſi primū, ens rationis inde reſultans erit carentia,ſeu negatio communiter dicta, vt patet:ſi autem ſecūdum, vel cognoſcitur tale ens, ſicut eſt à parte rei,& per ſe ipſum; & ſic nullum fit ens rationis: vel cognoſcitur per comparationem, aut ordinem ad aliquid aliud, quod á parte rei nullum talem dicit ordinem, & ſic fit relatio rationis.

Vtrumque explicatur exemplo denominationis extrinſecæ. Si enim intellectus nitatur cognoſcere illud eſſe viſum, reſultans ex viſione animalis,quod â parte rei nihil eſt in pariete,apprehendatque, vt aliquid in eo exiſtens,procuidubiò ens rationis inde reſultans non

est relatio, sed carentia, seu negatio; siquidem ibi nō ens apprehenditur per modum entis absoluti in pariete existentis. Si verò intellectus nitatur cognoscere ipsam parietem, quatenùs est obiectū actu terminans visum; tùnc refert illum ad potentiam & causat relationem rationis; quia à parte rei, licèt potentia referatur ad obiectum, obiectum tamen non refertur ad potentiam.

36 Contra assignatam doctrinā duobus modis possumus insurgere. Primò: quia omne ens rationis videtur relatio: ergo male assignatur prædicta diuisio. Probatur antecedens: tùm, quia ipsę priuationes, aut negationes non fiunt entia rationis sine habitudine ad aliud; priuatio enim alicuius est priuatio, & idem est de negatione: tùm, & maximè: quia omnia entia rationis ex eò, quòd totum esse eorum sit cognosci, dicunt essentialem ordinem ad intellectum cognoscentem; ergo omnia sunt relationes rationis.

Secundò, quia plura alia sunt entia rationis præter enumerata: ergo diuisio est insufficiens. Probatur antecedens, quia pręter chimeram, & alia monstra rationis, quæ fingimus in prædicamēto substantiæ, possumus in alijs prædicamentis formare entia rationis habentia à parte rei fundamentum: vt cùm cōcipimus spatium imaginarium per modum cuiusdam extensionis, & inane illud, quod apprehendimus supra cœlum empyreū, per modum loci continentis illud: item cùm concipimus denominationem visi, aut cogniti in re denominata per modum cuiusdam passionis, & sic de alijs prædicam. entis: ergo vltra priuationes, aut negationes, quæ apprehenduntur per modū qualitatis; & relationes rationis, quæ apprehenduntur ad modum relationis realis, dantur alia entia rationis ad modum aliorum prædicamentorum.

37 Ad primum respondetur negando antecedens. Ad cuius probationem dicitur, habitudinē, quā priuatio, & negatio dicunt ad subiectum, & formam, & quam omne ens rationis dicit ad intellectum, esse tantùm relationem secùndùm dici, seu transcendentalem. Non enim per illam dicuntur esse alicuius sicut termini, sed sicut subiecti, formæ, seu principij: quod non tollit, quin priuatio, & negatio constituant speciale genus entis rationis quasi absolutum, & condistinctum à relatione rationis, quæ intra limites entis rationis suo modo est relatio secūdùm esse, & prædicamentalis, vt suo loco videbimus. ¶ Adde, quòd si intellectus in ipso ente rationis, quod est priuatio, aut negatio, rursus cognoscat illum transcendentalem ordinem, quem habet, proculdubio efficiet veram relationem rationis: quia tunc comparat vnum alteri, & cognoscit respectum secundùm dici, seu transcendentalem ad modum prædicamentalis; quod sufficit, vt fiat vera relatio rationis; siquidem eius fieri est cognosci.

Ad ſecundum, omiſsis quorundam ſolutionibus, inter quos videri poteſt noſter Didacus diſputat. tertia, quæſtione quinta; breuiter reſpondetur, entia rationis, quæ in illis, & ſimilibus caſibus fiunt, ſufficienter reduci ad aliquod ex enumeratis. Si enim ſpatium imaginarium, quod argumentum inducit, concipiatur intra latera alicuius corporis vacui, eſt vera priuatio, vt patet ex diffinitione vacui ab Ariſtotele tradita quarto Phyſicorum. Si verò concipiatur extra omne corpus continens, vt eſt inane illud, quod apprehenditur extra cœlum empyreum: eſt pura negatio. Quòd ſi vacuum illud, aut inane ſic conceptum, comparemus ad aliquid aliud, per modum continentis ad contentum; tunc fit relatio rationis. Et idem proportionabiliter eſt de denominatione extrinſeca, vt num. 35. explicuimus.

38 Conſultò omittimus quandam doctrinam, quam aliqui in præſenti adducunt ex Diu. Thom. 1. parte, quæſt. 28. artic. 1. quoniam commodiori, & proprio loco, cap. ſcilicet de relatione, eam exponendam reſeruamus. Vt autem omnia, quæ ad ens rationis pertinent, quantùm in nobis eſt, completa relinquamus; obſeruandum eſt, ens rationis vniuerſaliſsimè ſumptum, eſſe tranſcendens reſpectu ſuorum inferiorum. Cùm enim eorum differentiæ non ſint omninò nihil, neque entia realia, neceſſariò, fatendum eſt, eſſe entia rationis; & ex conſequenti ens rationis includi in illis. Ex quo rurſus ſequitur, non dari vnum ſupremum genus entis rationis, ſed poſſumus ex dictis tria quaſi prædicamenta conſtituere, ſcilicet fictionem, carentiam, & relationem.

Primum genus eſt in infinitum multiplicabile, iuxta infinitas combinationes, quas intellectus poteſt fingere inter partes diuerſarum ſpecierum; & ideò relinquendum eſt. ¶ Carentia etiam, ſeu negatio communiter ſumpta, immediatè diuiditur in priuationem, & negationem propriè dictas, vt ſupra diximus. Quæ etiam ſubdiuiduntur, iuxta diuiſionem formarum, quarum ſunt carentiæ; & per conſequens diuagantur per omnia prædicamēta; propter quod etiam, vt alienæ relinquēdæ ſunt. ¶ Tertium verò genus, ſcilicet, relatio rationis, quia magis accedit ad inſtitutum Dialecticum; ſic poteſt definiri: *Eſt ens rationis ex aliqua intellectus cōparatione reſultans.* Relatio enim rationis, vt ipſum nomen indicat, non poteſt intelligi abſque intellectu plura extrema comparante. Nomine autem comparationis in præſenti intelligimus quācumque cognitionem rei, cum ordine ad aliam. In quas verò ſpecies relatio rationis diuidatur, commodiùs explicabimus quæſtione ſequenti.

***

QVAESTIO V.

Quid sit secunda intentio logicalis, & quæ eius proprietates, & species?

39 EXaminatis de ente rationis, in communi ijs, quæ necessaria sunt ad cognoscendas secundas intentiones, quæ sunt obiectũ Logicæ, tempus est, vt de ipsis disputemus. Sed antequam ad vnamquamque in speciali descendamus, ad calcem huius disputationis de illis in generali, quæ necessaria visa fuerint, breuiter præmittemus. Qui plura voluerit, consulat Herbeum tract. de secundis intentionibus, Masium sect. 4. de Vniuersalibus, Sanch. lib. 2. Logicæ, Carolum Billeum in opere de secundis intentionibus, & alios.

Primò ergo sciendum est, quòd *intentio* in communi sua significatione dicit tendentiã in aliud. Aliter autem à Theologis, & Philosophis; & aliter à Dialecticis vsurpatur. Apud illos significat actum voluntatis circa finem, & aliquando etiam ipsum finem, vt cũ dicimus, mea intentio in prædicando est salus animarum. Dialectici verò sumunt intentionem, quatenùs sonat attentionem quandam: iuxta quod solet dici, pluribus intentus minor est ad singula sensus: id est, pluribus attentus: & ideò nomen intentionis tribuunt actibus intellectus, cuius proprium est attendere. Sed quia sæpè nomina ipsa actuum applicari solent obiectis eorum; ideò nomen intentionis non raro vsurpãt Dialectici pro obiectis actuum intellectus: distinctionis tamẽ gratia actus ipsos appellant intentionem formalem, obiecta verò intẽtionem obiectiuam.

40 Harum vnaquæq; in primam, & secundam diuiditur, ex eo, quòd intellectus potest dupliciter versari circa res. Si enim cognoscat eas secundùm id, quod habent à parte rei, vt quandò cognoscit hominem esse animal, aut equũ esse hinibilẽ, tunc ipse actus cognoscens dicitur prima intentio formalis; res verò cognita dicitur prima intentio obiectiua, & nomina sic significantia res dicuntur nomina primæ intentionis, vt *homo, equus*. Si verò intellectus cognoscat res, non secũdùm ea, quæ cõueniunt illis à parte rei; sed secundùm ea, quæ habent ab operatione eiusdẽ intellectus; vt quandò cognoscit, animal esse genus, aut hominẽ esse speciem; tunc ipse actus cognoscẽs dicitur secunda intentio formalis, res verò cognita secũdùm illud esse, quod habet ab intellectu, dicitur secunda intẽtio obiectiua; & nomina significãtia res secundùm tale esse, dicuntur nomina secundæ intentionis, vt *genus*, & *species*. Quamuis autem hæc ita sint, vsu tamen receptũ est, vt prima, & secunda intentio sic absque addito prolatę, pro obiectiuis ferè semper vsurpentur.

Ex quibus apparet, quòd secunda intentio obiectiua semper est ens rationis: vtraq; verò formalis, vtpotè actus intellectus, semper est ens reale; prima etiam intentio obiectiua (quidquid dicat Herbeus vbi supra, quem rectè impugnant Caiet.

Caiet. c. de specie, Soto q.3.Vniuersaliū, & Mas. loco citato, q.2.) absolutè loquendo, etiam est ens reale; quia si ante formationem entis rationis necessariò supponitur cognitio entis realis, vt suprà n.19.probatum est; ergo attentio, seu intentio obiectiua,quæ absolute,& simpliciter est prima,necessariò est ens reale. Verum est aliquādo contingere, præsertim in prædicabilibus, secundas intentiones materialiter acceptas, ab alijs secundis intentionibus denominari,sed tunc priores secundùm quid tantùm denominantur primæ, cōparatione posteriorum superuenientium; quia respectu earum induant conditionem, & officium primarum. Ex quo etiam fit intentiones istas non esse multiplicandas secundùm numerum,ita vt appellētur tertiæ,& quartæ. Si enim, quando vna secunda intentio denominatur ab alia, induit rationem primæ, illa alia superueniens non rectè dicetur tertia, sed secunda.

41 Secundò notandum est,plures esse relationes rationis præter illas,quæ considerantur à Logico, vt disp.1.nu.26. notabamus. Nàm præter eas, quas ibidem adduximus,manifestum est, tùm ea, quæ considerat Grammatica, vt pronomen, participium, declinatio, & cætera,quæ pertinent ad orationis congruitatem; tùm etiam ea, quæ considerat Rhetorica,vt exordium, epilogus, synedoche,& alia, quæ ad orationis ornatum pertinent, pro formali significare relationes rationis: quæ tamen,vt patet, non continentur sub obiecto Logicæ. Quare explicādum restat, in quo differant relationes rationis,quas Logica speculatur,nempè definitio, propositio, subiectum, syllogismus,&c. ab illis, quas considerant Grammatica, & Rhetorica. In quo parum videmus immorari Doctores; cùm tamen in hoc sita sit intima obiecti Logicæ penetratio.

Plena harum relationum cognitio pendet ex dicendis in prædicamētis de relationibus realibus, per ordinē ad quas relationes rationis cognoscuntur. Ibi distinguemus in vnaquaque relatione, relationem ipsam,fundamentū eius, rationem fundādi,& interdum conditionem sine qua nō; vt in patre, paternitas est ipsa relatio, substantia patris est fundamentum,&(iuxta aliquorum sententiam) potentia generatiua est ratio fundandi, generatio verò ipsa est conditio,sine qua non.

42 Hæc ergo omnia suo modo debēt inueniri in relationibus rationis. Nàm relatio creatoris, v.g. quā in Deo concipimus ad creaturas, habet pro fundamento ipsam substantiā diuinā, pro ratione verò fundandi possumus assignare attributum omnipotētiæ: ipsa enim est ratio propter quā Deo tribuimus talem relationem; & tandē in hac, & similibus relationibus cognitio nostri intellectus est conditio sine qua non;si enim illa non esset, omnipotentia non intelligeretur fundare talem relationem. Quòd autem nostra cognitio non sit ratio

fundandi hanc relationem, patet: quia quamuis relatio creatoris fiat effectiuè à cognitione; ipsa tamen cognitio non se habet ex parte fundamenti, vt ratio recipiendi talem relationem. Non enim ideò Deus fundat per intellectum relationem creatoris, quia cognitus est, sed quia est omnipotens, & produxit creaturas: ac proinde omnipotentia ipsa, & non cognitio nostra est ratio fundandi talem relationem.

Quia ergo specificatio, & distinctio relationum realium colligitur benè ex rationibus fundandi, vt suo loco ostendemus: ideò hæc etiam erit congrua via ad inuestigandam specificam constitutionem, & distinctionem nostrarum relationum: & per consequens hinc petenda est prima diuisio relationis rationis. Aliquæ enim sunt, quæ immediatè fundantur ab intellectu supra aliquod ens reale, vt patet in relatione creatoris, quam explicuimus, in similitudine, quam in essentia habent personæ diuinæ; & alijs huiusmodi. Aliæ verò sunt relationes rationis prædictis immaterialiores, quarum ratio fundandi non est aliqua entitas, aut perfectio realis; sed denominatio extrinseca, præcipuè quæ sumitur, vel à voluntate imponente vocibus significationem, vel ab intellectu cognoscente rerum veritatem: Et huiusmodi sunt relationes rationis, quas considerant Grammatica, Rhetorica, & Logica.

43 Quod satis demonstrãt subiuncta exempla. Nam in Grammatica declinationes nominum, aut verborũ coniugationes, quas diximus esse relationes rationis, non fundantur immediatè supra entitatem realem vocum; sed supra illas iam ad significãdum deputatas ex libera imponentium voluntate. Vnde ratio fundandi non est ipsa entitas vocũ; sed impositio passiua earum, seu denominatio extrinseca à voluntate imponente, quod idem est.

Similiter exordium, tropus, figura & aliæ relationes, quas considerat Rhetorica, non solùm præsupponũt impositionem vocum, vt patet; sed requirunt etiam ex parte rationis fundandi ipsam cõgruitatẽ quam intẽdit Grãmatica. Postquàm enim Grãmatica ordinat voces significatiuas in forma orationis congruæ: deinde Rhetorica exornat, & reddit orationẽ pulchrã. Per quod duę istę artes, & relationes rationis, quas considerant, essentialiter inter se distinguuntur, vt consideranti patebit.

Tandem idem cernitur in relationibus logicis. Nàm genereitas, qua animal refertur ad suas species, non fundatur immediatè supra entitatem realem, ita vt ipsa perfectio realis animalis sit ratio fundandi; sed supra talem entitatem, quatenùs cognita est. Non enim animal ex eo præcisè, quòd sit viuẽs sensibile, est immediatè capax genereitatis; sed ex eo quòd sit cognitũ sine speciebus, seu abstractum ab illis, vt infrà disput. 3. nu. 61.

nu. 61. ostendemus. Et idem est de alijs relationibus logicalibus, quibus, quia cōmune est fieri per actū reflexum; commune etiam est fundari immediatè supra cognitionē passiuam, seu denominationē extrinsecam cogniti. Quæ doctrina est expressa D. Thom. in 1. dist. 2. quæst. 1. art. 3. de potētia, quæst. 7. art. 11. & opusc. 48. c. 1. cuius verba adducemus loco citato.

44 Ex quibus plura iam licet inferre. Hinc enim primò intelligitur, quarè relationibus logicalibus vniuersaliter conueniat, vt propria passio esse veritatis ostensiuas, vt supra disp. 1. nu. 30. tetigimus: cùm tamen id non habeant relationes Grāmaticæ, aut Rhetoricæ. Quod significarunt antiqui Dialectici in illo versu, quem refert Flandria 1. Metth. quæst. 8. art. 6.

¶ *GRA. loquitur, DIA. vera refert; RHE. verba colorat.* *Gra.* idest Grammatica: *Dia.* idest Dialectica: *Rhe.* idest Rhetorica. Nascitur, inquam, hoc ex eo quòd, cū in relationibus logicalibus cognitio passiua sit ratio fundandi: nō solùm relationes ipsæ, sed etiā ratio fundandi, ex qua tota relationis essentia pendet, est intra ipsum intellectum, quod nō habent aliæ relationes dictæ: & ideò relationum logicalium notitia, & non aliarum per se, & intrinsecè iuuat ad penetrādum intellectum, & modū operandi eius. Cùm autem propria veritas reperiatur in intellectu, & ab eo deriuetur ad res, vt docet D. Thom. 1. p. quæst. 16. art. 1. & ostēdemus in libris de Anima; inde tandem fit, solas relationes logicales, quæ per se notificant proprium modum operandi intellectus, esse veritatis ostensiuas.

Ex quo vlterius sequitur, solas has relationes propriè appellari secundas intentiones. Cùm enim secunda intentio formalis sit quasi secunda attentio rei; tunc aliqua relatio rationis propriè est secunda intentio obiectiua, quandò fundatur supra rem, secundùm quòd cognita est, quod proprium est relationum logicalium. Cum quo tamen stat, quòd nomen secundæ intentionis sæpè Dialectici extendant ad omnia entia rationis; vt quando terminum diuidunt in terminum primæ, & secundæ intentionis: quia in omnibus entibus rationis quodammodò inuenitur secunda attentio, secundùm quòd præsupponunt cognitionem entis realis, vt supra nu. 19. notauimus. Sed hæc acceptio secundæ intentionis valdè impropria est, vt ex dictis constat.

45 ¶ Secundò infertur, quomodò possit vtcūq; ordinari arbor relationū rationis: (omnes enim cōprehēdere iuxta regulas diuisionis essētialis est ferè impossibile.) Primò ergo relatio rationis diuiditur in eam, cuius ratio fundādi est aliquod ens reale, & in eā, cuius ratio fundādi est denominatio extrinseca. Sub primo genere continentur, quæ per se non pertinent ad aliquā facultatē rationalē, vt relatio creatoris, similitudo inter diuinas personas, relatio, qua Antichristus dicitur posterior Adā, & aliæ similes

Secun-

Secundum genus continet illas relationes, quæ sunt obiectum per se alicuius facultatis rationalis. Ex qua parte (omissis alijs quæ sunt in isto genere) potest diuidi in eas, quarum ratio fundandi est denominatio extrinseca â voluntate imponente significationem; & in eas, quarum ratio fundandi est denominatio extrinseca ab intellectu cognoscente. Hoc secundũ genus propriè dicitur secunda intentio, estque obiectum adæquatum Logicæ. Primum verò genus subdiuiditur in relationes Grammaticæ, & Rhetoricæ, tanquã in species subalternas, quarum vnaquæq; continet plures species, quas explicant Grammatici, & Rhetores, ad quos hoc tanquam propriũ remittimus.

46 Relatio logicalis, seu secunda intentio propriè dicta diuiditur prima diuisione in tria genera, iuxta tres operationes intellectus, â quibus res possunt denominari cognitæ: nempè in secundas intentiones, quæ præsupponunt apprehensionem, & dirigunt illam; & in eas, quæ præsupponunt, & dirigunt iudicium, & in eas, quæ præsupponunt, & dirigunt discursum. Iuxta quam secundarum intentionũ diuisionem, sup. disp. 1. num. 83. Logicam diuisimus in tres partes.

Primum genus plures continet intentiones, quas sic possumus ordinare. Aliæ enim sunt, quæ consequuntur apprehensionem rei, vt subijcitur alteri; & ab his res denominantur subijcibiles. Aliæ verò sunt, quæ consequuntur apprehensionem rei, vt de alia prædicatur; â quibus res denominantur prædicabiles. Subijcibile diuiditur eadem proportione, ac prædicabile: quia vt cap. de differentia ostendemus, vnicuiq; prædicabili respõdet proprium subijcibile: vnde ex diuisione prædicabilis potest sufficienter colligi diuisio subijcibilis.

Prædicabile ergo diuiditur in prædicabile de vno tantùm, vt indiuiduum; & in prædicabile de pluribus, scilicet, vniuersale, seu vniuocum. Sub primo membro continẽtur etiam prædicata æqualia, vt quando differentia prædicatur de specie: tunc enim non prædicatur de pluribus, neq; respectu illius est vniuersalis, vt ostẽdemus c. de differentia. Ad secundum verò, scilicet vniuersale, pertinet reductiuè analogia, aut etiã ęquiuocatio, quę licèt simpliciter sint relationes, & intentiones rationis; sunt tamẽ secũdũ quid vniuersalitates; quia nõ in rebus ipsis, sed in nominibus tãtũ fundãtur, vt suo loco dicemus. Deinde vniuersale diuiditur in quinque vniuersalia, scilicet genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens. Quę sunt species infimæ: vbi consequẽter sistit diuisio secundarum intentionum, quæ cõsequuntur apprehensionem.

47 Secundum genus secundarũ intentionum, illarum scilicet, quæ supponunt, & dirigunt iudicium, potest nomine incõplexo appellari propositio: diuiditurque essentialiter in affirmatiuam & negatiuam, vt ex Aristotel. & D. Thom. ostendimus lib. 2. Institutionum, cap. 3. Quæ etiam sunt species infimæ:

simæ: nam aliæ propositionis diuisiones, vel sunt analogi in analogata, vel subiecti in accidētia, aut etiā accidentis in subiecta, vt ibidem diximus.

Tertium tandem genus secundarum intentionum potest nomine incomplexo appellari argumētatio; diuiditurque in syllogismum, & inductionem, iuxta ea, quę 3. lib. Summul. cap. 3. diximus. Ex quibus inductio diuiditur in ascensum, & descensum; & syllogismus in tres figuras, & vnaquæque in suos modos. Qui etiam sunt species infimæ sumpti formaliter pro secunda intētione: nàm aliæ diuisiones syllogismi in demōstratiuum, topicum, & sophisticum, in singularē, & vniuersalem, in categoricum, & hypotheticum, & similes sunt accidētis in subiecta, vt ibidem diximus.

Tandem nota, quòd licèt secundæ intentiones, vtpotè accidentia quædam rationis, collocentur in prædicamento in abstracto, & non in concreto, sicut de accidentibus realibus dicemus in ante prædicamentis; defectu tamen nominū abstractorum, vel quia non sunt ita vsitata, aliquandò vsi sumus nominibus concretis, qualia sunt subijcibile, prædicabile, genus, species, propositio, argumentatio, syllogismus, &c. Sed sumēda sunt in abstracto pro secūdis intētionibus, quas pro formali significant; vt ita exactior sit earum coordinatio. Quam vt ipsis oculis intuendam proponas: facilè ex dictis poteris ad formam arboris redigere.

POR-

PORPHYRII ISAGOGE DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

1 SOLENT Commentatores Auctores, in cuius librum Cōmentaria parant, nomē, vitam, operis inscriptionem, vtilitatem, methodum, & obiectum suis commentarijs præfigere. In his nos altiora petentes non immorabimur.

Authoris nomē fuit Porphyrius, cuius vitam, & mores, patriā & genus Soto hic, & Recentiores, ex Bolaterrano docēt. ¶ Opus inscribitur Isagoge, seu introductio simpliciter, & absq; aliquo alio, vel per antonomasiā, vt vult Ammonius, vel quia res, cuius erat introductio, nota erat Crisaorio, cui Porphyrius tractatū hūc remisit. ¶ Eius vtilitas est maxima: nā vniuersalium cognitio simpliciter est necessaria ad exactā prædicamentorum notitiam comparandam. Licèt autem posset simul cū illis tradi, commodiùs tamen, & vtiliùs à Porphyrio in formam Isagoge redacta est. ¶ Methodus est facilis, & modo introductorio, definiendo, diuidendo, singulaq; exemplis illustrando, vt tyronibus expediebat.

Obiectum (quidquid alij dicant) est vniuersale in communi, sumptū pro secunda intentione, nō pro natura denominata, aut aggregato ex vtroque: sic enim est ens per se, & pars obiecti adæquati Logicæ, vt constat ex diuisione eius paulò ante adducta: vnde non est cur in hoc ampliùs immoremur. Solùm est aduertendum, Porphyriū, & Dialecticos frequentiùs tractare de hac, & alijs intētionibus logicalibus significatis in concreto; non quia Logica per se, & ex æquo cōsideret, tā intentiones, quàm res, quæ ab eis denominantur, aut quia de aliquo ex vtrisq; aggregato sit, vt rectè notauit Caiet. c. de genere p. 2. in solutione ad vltimū: sed quia notitia secūdarū intētionū non omninò propter se quæritur, sed propter res, quarū cognitioni deseruiunt. vt diximus sup. disp. 1. n. 70. & ideò de illis, nō tam in abstracto, quā in concreto significatis disputatur: quia nomina concreta significāt formas connotādo subiectū, vt cōstabit infrà disp. 4. In quo etiā sensu dixit benè Auic. Logicā esse de secūdis intētionibus adiunctis primis; id est, de intētionibus formaliter, de rebus verò materialiter, & denominatiuè, vt explicat Caiet. loco citato.

Diuiditur integer liber in tres partes. Prima cōtinet proœmiū. Secūda de singulis quinq; vniuersalib9 per quinque capita disserit. Tertia omnia simul cōparat, & in quibus cōueniant, in quibus ve differāt; sexto, & finali cap. absoluit. Sic partitur hūc librum Ioā. Argyrop. cuius trāslatione, tā circa Porphyriū, quā circa Arist. frequentiùs vtemur, eo quòd communius circumferatur.

PRO-

PROOEMIVM PORPHYRII.

SVMMA TEXTVS.

PRIMO Proponit Porphyrius necessitatem huius tractatus ad notitiam prædicamentorum acquirendam. Deinde ostẽdit materiam, de qua acturus est, enumerans quinquè vniuersalia, scilicet, genus, differentiam, speciem, proprium, & accidens. Et tandem faciliores quæstiones, altioribus relictis, explicare pollicetur: Appellat autem altiores, quæ maiori indigent inquisitione, quàm vt à tyronibus percipi possint. De quarum numero (inquit) sunt: an vniuersalia in re subsistant, vel in sola intellectus notitia: an corporea sint, vel corporis expertia: an separata, vel in sensibilibus posita.

Notationes circa textum.

QVàm sit necessaria prædicabilium cognitio ad prædicamentorum notitiam comparandã, inde satis liquet; quia prædicamentum, vt omnes communiter definiunt, est series, seu coordinatio prædicabilium secundùm debitã subiectionem, vel prædicationem: ergo prędicabilia sunt partes prædicamentorum: ac proinde illorum notitia valdè conducet ad horum cognitionem.

Iam verò circa hoc Porphyrij prooemium disputãt Doctores de vniuersalibus in communi, mouẽtes non solùm eas quæstiones, quas Porphyrius tractare recusauit; sed & alias plures his adhuc altiores, quod Cano lib. 9. de Locis cap. 9. laudat; Soto tamen aliquas inuitus tractat. Sed re vera materia est summè necessaria, & ex ea pendent ferè omnia, quæ tractantur in Logica: vnde nobis etiam erit ignoscendum, si morem nostri temporis sequentes easdem quęstiones pertractemus. Quas distinctionis gratia ad duas disputationes reducemus, in priori colligentes, quæ pertinent ad essentiam vniuersalis, tàm ex parte materię, quã ex parte formæ, vt posteà in sequẽti de passionibus eius disputemus.

Pro his autem, & alijs infrà tractandis, aduertẽdum duximus, sæpiùs vsuros esse nominibus apud Latinos non ita vsitatis; quia summè sunt necessaria ad penetrandas res, de quibus disputatur. Et ideò, quamuis minùs latina, non sunt tamen fastidiosè contemnẽda: quia vt benè inquit Aug. 4. de Doctrina Christiana, cap. 11. *Quid obest clauis lignea, si per eam id, quod volumus, aperire licet?*

†

DIS-

DISPVTATIO TERTIA,

De essentia vniuersalis.

3 VT Confusio, quam *vniuersalis* nomen afferre potest, auferatur, percipiamusque, de quo vniuersali sit nobis in præsenti sermo: notandum est, vniuersale posse primò diuidi in complexum, & incomplexum. Complexum est principium illud generale, seu propositio vniuersalis, in qua veritates alicuius scientiæ fundantur; & generaliter omnis propositio signo vniuersali affecta dicitur in hoc sensu vniuersale. De quo non agimus in præsenti.

Vniuersale incomplexum est, quod voce simplici significatur, & est sic vnum, vt dicat aliquem ordinem ad plura: vnde ex diuersitate huius ordinis sumuntur diuersæ acceptiones vniuersalis incomplexi. Primò enim potest aliquod vnum habere ordinem ad plura, vt causa eorum, & hoc appellatur *vniuersale in causando*, cuiusmodi est Deus, & aliæ causæ vniuersales. Secundò, vt exemplar, & similitudo eorum, appellaturque *vniuersale in repræsentando*: & huiusmodi sunt idea artificis, species intelligibiles, & generaliter omnes actus intellectus, quibus cognoscuntur naturæ communes: omnia enim hæc sunt exēplar, & similitudo plurium, vt patet. Tertiò, aliquid potest comparari ad plura, vt signum eorum: & huiusmodi sunt voces communes, quæ quia plura significant, dicuntur *vniuersales in significando.*

Quartò tandem, aliquid potest respicere plura vt existens in illis, vnde oritur, quòd de eis prædicetur: cuiusmodi est animal, & aliæ naturæ communes, quæ verè existunt in suis inferioribus, & de illis prædicantur. Et hoc appellatur *vniuersale in essendo*, seu *in prædicando*, estque simpliciter, & absolutè vniuersale: nàm alia enumerata entitatiuè, & simpliciter sunt singularia, vt per se constat, solùmque dicuntur vniuersalia: quia causant, repræsentant, vel significant plura, quod est esse vniuersale secūdùm quid.

Alijs ergo acceptionibus relictis, solùm disputamus in præsenti de vniuersali in essendo, seu in prædicando: quod solet etiam appellari *vniuersale logicum*, quia continetur sub obiecto Logicæ. Differunt autem vniuersale in essendo, & in prædicando, tanquam essentia, & passio; quia ex eo, quòd aliquid sit in multis, sequitur posse de illis prædicari. Propter quod etiam Aristot. vniuersale logicum interdum definit per esse in multis, interdum verò per prædicari de illis, vt magis infrà constabit.

* *** *

QVAES-

QVAESTIO PRIMA.

An à parte rei dentur naturæ, quæ denominari possint vniuersales?

4 VT CLARIVS Procedamus, agemus in his prioribus quæstionibus de vniuersali ex parte materiæ, seu de ijs, quæ pertinent ad naturam denominatã; postea verò de secunda intentione, quæ est forma illius.

Pro intelligentia ergo, tùm tituli huius quæstionis, tùm etiam eorum, quæ in alijs dicenda sunt, sciẽdum est, quòd actus intellectus cõsueuerũt appellari partus, seu conceptus mentis, sumpta metaphora à partu, seu conceptu prolis. Vnde etiam nomen conceptus extensum est ad significãdum obiectũ actus, seu rem ipsam, quæ intelligitur: claritatis tamen gratia actus ipse appellatur conceptus formalis, & res quę cognoscitur, cõceptus obiectiuus.

Quia verò intellectus potest separare perfectiones, quæ à parte rei sunt idẽ in aliqua re, formareq; de vnaquaque distinctũ conceptũ formalem, vt quãdo in homine cognoscit rationem animalis sine rationali: hinc est, quòd etiam dantur in qualibet re plures cõceptus obiectiui, nẽpè rationes illæ, seu gradus, qui correspõdent conceptibus formalibus, quamuis à parte rei tales rationes, seu gradus non distinguãtur. Ex quo rursus sequitur, nomine conceptus obiectiui non significari ipsas res materialiter sumptas, & secundùm omne id, quod à parte rei habent, sed secundùm illã rationem, gradum, aut perfectionem, quæ intelligitur per conceptũ formalem. Quarè si in quolibet singulari, v. g. Petro, præter differentiam indiuidualem dãtur etiam rationes, gradus, seu perfectiones cõmunes, quæ possint sine illa intelligi, manifestum est, quòd conceptus obiectiui non semper erunt rationes indiuiduales, sed sæpiùs erunt rationes, gradus, seu naturæ communes; quæ cõsequenter erunt materia vniuersalis. In hac ergo quæstione inquiritur: vtrùm à parte rei dentur tales cõceptus obiectiui, gradus, seu naturæ, quæ denominari possint vniuersales?

5 Heraclitus, & Cratylus Philosophi Platone antiquiores, teste Arist. lib. 1. Metaph. c. 6. & lib. 4. c. 5. negauerunt, esse in rebus naturas vniuersales. Propter quod etiam scientias abstulerunt, nihil certò sciri posse affirmantes; eò quòd res omnes sint in continuo motu, & fluxu; scientiæ autem debeant esse de perpetuis & necessarijs.

Quorum fundamẽtũ adducit D. Tho. 4. Metaph. lect. 12. quia de re, quæ mutatur, in quantum mutatur, nihil potest verè affirmari; quod enim mutatur de albedine in nigredinẽ, prout sic, nec est albũ, neque nigrum: sed res omnes sunt in con-

tinuo fluxu, & mutatione: ergo de illis nihil potest verè affirmari. Quam opinionem vsque adeò secutus est Cratylus (testibus Arist. & D. Thom. ibidem) quòd existimauerit non oportere, aliquid verbo dicere; sed ad exprimendum, quod volebat, mouebat solùm digitum, quia credebat veritatē rei, quam volebat enuntiare, priùs trāsire, quam oratio finiretur; breuiori autem spatio digitum mouebat. Propter quòd etiam Heraclitū increpabat, quia dixit fieri posse, vt bis eundem fluuium quisquam ingrediatur, ipse enim neque semel arbitrabatur.

Ab hoc Heracliti, & Cratyli delirio non longè distant nominales, qui vniuersalia, & scientias à rebus abstulerunt, asserentes, dari quidem voces vniuersales, vt *homo*, & *animal*, illisque in mente correspondere conceptus formales vniuersales: cæterùm, neque vocibus, neque conceptibus ipsis correspondere in rebus aliquid cõmune, sed tantùm singularia. De quibus quia non potest esse scientia, consequenter asseruerunt, sola nomina, aut etiam conceptus formales posse ad obiectum scientiarum pertinere.

Pro hac sententia refertur Ochā. cap. 14. suæ Logicæ, & in 1. dist. 2. quæst. 7. vbi etiam, idem tenent Gabriel. & alij. Quibus fauere videtur Arist. cap. de substantia, vbi definiens secundas, idest vniuersales substantias, ait: *Illas significare quale quid*: significare autem solis vocibus conuenit, vt patet. Et libr. 1. de anima, text. 8. ait. *Animal autem vniuersale, aut nihil est, aut posterius. Similiter autem, & si quid commune aliud prædicatur*. Id est, animal vniuersale, aut nihil est, aut est post res, in vocibus scilicèt, quæ impositæ sunt ad significandum, postquam res fuat.

Ratione etiam suaderi potest, quia quidquid existit à parte rei, est singulare: ergo á parte rei nulla datur res, seu natura vniuersalis; sed tantùm voces, aut conceptus, quæ, vt paulò ante diximus, entitatiuè sunt singularia. Patet cõsequentia: quia vniuersale opponitur singulari: ergo si â parte rei omnes res sunt singulares; â parte rei nulla erit vniuersalis.

6 Secunda sententia præcedenti opposita concedit naturas vniuersales: & addit, eas esse à parte rei à singularibus separatas, esseq; principia omnium indiuiduorum talis naturæ. Quam opinionem Arist. 1. Metaphy. cap. 6. & lib. 7. cap. 8. tribuit Platoni. Quem, licèt in bonum sensum explicari contēdant grauissimi patres, & Doctores, quòd scilicèt loquatur de ideis in mente diuina existentibus, vt exponunt Augustinus, Dionysius Areopagita, Nazianzenus, Seneca, Plutarcus, Eugubinus, & Picus Mirandulanus, quos referunt hìc Masius, Conimbricenses, & alij: illud tamen est magni ponderis contra Platonem; quòd quamuis D. Thom. lib. 4. de regimine Principum, cap. 4. dicat, Arist. nō planè referre aliorum sentētias, maximè Socra-

Socratis, & Plat. in hoc tamen sequens Aristotel. tribuit prædictam opinionem Platoni, 1.par. quæst. 15.art.1.ad 1.& quæst.84. artic.1. opusc.55.& alibi sæpè: quē sequuntur Abulens. Matth.25. quæst.572. Auerr. Ferrar. Sotus, Carthusianus, & alij.

Quidquid autem sit de hoc, duo fundamenta istius sententiæ adducit Aristot.7. Metaphysi. text. 31. Primū est, quia scientia est de vniuersalibus, perpetuis, & inuariabilibus: ergo præter singularia, quæ sunt caduca, & contingentia, ponēdæ sunt naturę aliquę reales, & vniuersales à singularibus separatæ. Probatur consequentia: quia aliàs non essent mutationis, & contingentiæ expertes, si cum ipsis singularibus orirentur, & interirent.

Secundum est, quia vnumquodque producitur à suo simili: sed multoties videmus ignem generari à non igne, & alia plura à non similibus: ergo ponendæ sunt aliquæ naturæ vniuersales separatæ, quæ sint principia, & causę omnium habētium talem naturam; vt sic vnaquæque res semper producatur à suo simili. Alia leuiora argumenta videri possunt apud Auctores citatos.

7 Nihilominus tamen dicendum est primò, à parte rei non solū dari voces, aut conceptus formales cōmunes, sed illis verè correspondere conceptus obiectiuos, seu naturas vniuersales. Hæc conclusio est communis consensus Philosophorum contra Nominales. Pro qua videri possunt Boëc. hic, D. Thom. de ente & essentia, c.4. & opusc.55. & 56. Beatus Alber. tract.2. Logicæ, Masius sect.2. de Vniuersalibus quæst.1.& alij Recentiores. Sumiturque ex Arist.1. Periermen. cap. 5. vbi ait: *Rerum aliæ sunt vniuersales, aliæ particulares*: & lib.1. Poster. cap.2. docet, vniuersalia esse notiora singularibus, illaque intellectu, hæc verò sensu cognosci; quod etiam docet 2. de anima, c. 5. Quibus locis non potest esse sermo de vocibus, siquidem voces, etiam communes sensu percipiuntur, vt patet: ergo loquitur de rebus significatis.

Ratione etiam probatur. Primò, quia plures sunt prædicationes verę, & necessariæ, in quibus genus prædicatur de specie, & species de indiuiduis. Huiusmodi enim propositiones: *Petrus est homo, homo est animal*, veræ sunt, & necessariæ; ergo id, quod in illis enuntiatur, est res aliqua, & non voces, aut conceptus formales. Patet consequentia, quia si voces, aut conceptus prædicarentur, vtraque propositio esset falsa, & impossibilis: nam ita falsum est dicere, Petrum esse hanc vocem, *homo*, sicut dicere, hominem esse cōceptum formalem animalis.

Respondebis cum Nominalibus, voces communes, v.g. *hominem, aut animal*, nō significare aliquam naturam cōmunem indiuiduis, sed immediatè ipsa singularia.

Sed contra hoc est, quia adhuc essent falsæ, & impossibiles propositiones, in quibus subiectum est terminus singularis, &

prædicatum terminus communis: siquidẽ hæc propositio, *Petrus est homo*, redderet hũc sensum: Petrus est omnia singularia hominis, quod per se constat esse falsum.

Secundò probatur: quia scientiæ reales verè tractant de rebus: sed nõ de singularibus: ergo de rebus vniuersalibus. Minor, & consequentia constant: quia singularia sunt corruptibilia, & à natura per accidens intẽta. Maior autem probatur, quia Philosophia definiens hominem, quòd sit animal rationale, non definit hanc vocem, *Homo*: siquidem illa nõ constat corpore, & anima rationali. Et Astrologia demonstrans terram esse rotũdam, id non probat de vocibus, vt patet. Vtimur tamẽ eis loco rerum, quia has ad scholas adducere non possumus, vt inquit Arist. in lib. Thopicorum: ergo verè dantur res, & naturæ vniuersales.

8 Dicendum est secundò, naturas vniuersales non esse à parte rei à singularibus separatas. Hæc etiam conclusio recipitur vnanimiter à Philosophis. Quam probat Arist. contra Platonẽ pluribus locis; sed præcipue 7. Meth. tex. 51. vbi illum ex professo impugnat. De quo videri possunt D. Tho. ibidem lect. 14. & alij Auctores citati.

Probatur primò ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore, opusc. 55. & 56. Quia impossibile est aliquid esse de essentia alterius, & quòd non sit in illo: imò prædicatio necessariò requirit aliquam identitatem rei, quæ enuntiatur, cũ ea, de qua dicitur, vt indicat ipsa forma prædicationis, & nos infrà ostendemus: ergo sibi ipsi contrarius est Plato, dùm admittit naturas illas, seu ideas esse de essentia singularium, verèque prædicari de illis, & simul asserit ab eis esse realiter separatas.

Confirmatur ex eodem D. Tho. c. 4. de ente, & essentia: vbi impugnans sententiam Platonis, inquit: *Neque separatum illud proficit in cognitione singularis signati*. Ex quibus verbis sic format rationem Cai. ibidẽ, quia genus, aut species est id, quo indiuidua cognoscũtur; siquidem vnumquodque cognoscitur per suum genus, speciem, & differentiam: sed essentia per se subsistens non in singularibus, nõ est id, quo indiuidua cognoscuntur: cùm vnumquodq; cognoscatur quidditatiuè per id, quod est in eo, & non per id, quod in eo non est: ergo essentia per se subsistens, vt ponitur à Platone, nõ est genus, neque species, neque aliquod aliud prædicatum essentiale respectu indiuiduorum.

Secundò, quia si daretur talis natura à singularibus separata, simul esset vniuersalis, & non vniuersalis: vniuersalis quidẽ, vt supponimus, & nõ vniuersalis, quia talis natura, seu idea verè existeret à parte rei: ergo ex vi alicuius actionis realis, siquidẽ esset quid creatũ: sed quælibet actio realis terminatur ad rẽ singularem: ergo idea illa verè esset singularis. Probatur minor, quia illius proprium est fieri, cuius proprium est esse, seu subsistere, vt probat D. Thom. 1. p. q. 65. art. 4. sed

in

in rebus creatis, esse, seu subsistere, proprium est suppositi singularis; non verò naturę communis, vt docet idem Angelicus Doctor, quæst. 9. de potentia, art. 5. ad 13. & nos aliquando ostendemus: ergo id, quod propriè fit, est suppositum singulare. ¶ Consultò omittimus alias rationes, quæ contra hæc Platonis vniuersalia ex principijs fidei desumi possent: qualis est illa de peccato originali, quod totam naturam humanam infecit; cũ tamen Christus homo fuerit illius incapax, & aliæ similes.

9 Ad argumenta respondetur. Ad fundamentum Heracliti, & Cratyli respondet Aristot. loco ibi citato ex 4. Meth. vtramque præmissã esse falsam: quod probat optimè sex rationibus. Et de maiori quidem constat: nàm dato quòd de pariete verbi gratia, dùm mutatur de albedine in nigredinẽ, non posset verè dici, esse album, aut nigrũ; tamen verè potest dici oppositum, scilicet non esse album, neque nigrum, sed mutari: & sic iam erit aliqua determinata veritas, de qua possit esse scientia. Neque minor etiam est vniuersaliter vera (inquit Aristot.) nàm licèt concedamus res esse sub motu ad quantitatem, & qualitatem: non tamẽ semper erit sub motu ad formam substantialem, & sic poterit esse aliqua determinata veritas. Quas rationes latè prosequitur Aristoteles, de quo videri potest Diu. Thom. ibi lect. 12. Nos vnico verbo respondemus peccare argumentum, arguendo à rebus secundùm existentiam ad easdem secundùm essentiam. Licèt enim singularia sint contingentia, & mutabilia, essentiæ tamẽ sunt immutabiles, & perpetuæ, vt disp. sequenti explicabimus.

Ad loca Aristot. pro sententia nominalium respondetur. Ad primũ, ibi loqui de nominibus significantibus secundas substantias, non de ipsis secundis substantijs, vt patet ex eius verbis. ¶ Secundũ autem locum explicat optimè Diu. Thom. ibidem lect. 1. & lib. 3. sequenti, lect. 12. quòd scilicet Aristoteles illis verbis simul excludit opinionẽ Platonis, & docet modũ, quo fit vniuersale, & ita sensus est: Animal vniuersale nihil est ab speciebus separatum, vt fingebat Plato: est tamen in eisdem, vt quid posterius, scilicet ab intellectu fundatum, & ex earum conuenientia desumptum: vnde male est glossa adducta in argumento.

Ad rationem pro eadem sententia respondetur, quòd sicut naturæ vniuersales â parte rei sunt idem cum singularibus, ita â parte rei existunt per existentiam singularium, sicut etiam fiunt per actiones, quibus fiunt singularia. Ex hoc tamen solùm sequitur, nõ dari vniuersale à parte rei separatum: hoc enim est, quod opponitur singulari; non tamen infertur, non dari à parte rei naturas communes, & vniuersales, singularizatas tamen, & à singularibus à parte rei non separatas.

Ad fundamenta Platonis ex dictis patet. Ad primum concedimus, scientias esse de naturis vniuersalibus, perpetuis, &c. Sed hoc ideò est, quia abstrahunt ab existentia, solùmque considerant obiectum secundùm essentiam. Constat enim, quòd eodem modo, ac nunc est vera hæc propositio: *Omnis homo est animal*, esset etiam vera, si nullum existeret indiuiduum hominis. Imò dato, quòd esset possibilis sententia Platonis de existētia reali vniuersalis separati, talis existentia non esset necessaria ad veritatem propositionis, quia etiam ante illam existentiam, esset verum, hominem esse animal, vt de se patet. Vnde ad probationem consequentiæ respondetur, essentias, seu quidditates vniuersales dici perpetuas, & inuariabiles, non quia cum singularibus non oriantur, aut intereant, sed quia id non habent secundùm se, sed ratione singularium. Vnde ipsæ secundùm se sunt perpetuæ, & inuariabiles negatiuè, vt explicabimus disp. seq.

Ad secundum respondetur, errasse Platonem existimando, inter causam, & effectum necessariam esse similitudinem formalem, & vniuocam, sufficit enim virtualis, seu eminentialis, vt patet in Deo respectu creaturarum, & generaliter in omnibus causis æquiuocis.

***

QVAESTIO II.

Vtrùm à parte rei detur vnitas formalis in natura?

10 SVpposito, quòd à parte rei dantur naturæ, quæ denominari possūt vniuersales, vlteriùs inuestigandum est, quid requiratur ex parte ipsius naturæ, seu quid in ea à parte rei præsupponatur, ratione cuius sit capax secundæ intentionis vniuersalis. Et ad hoc ordinantur ista, & sequentes quæstiones de vnitate formali; hæc enim (si datur à parte rei,) proculdubio est id, ratione cuius natura est capax vniuersalitatis; siquidem non recipit eam ratione vnitatis numericæ, vt patet. Vt ergo a certioribus incipiamus, & necessaria alia simul explicemus.

Primò certum est, ad hoc vt natura sit materia apta vniuersalis, non debere esse singularem essentialiter, qualis est natura diuina, quæ, quia est simplicissima, & *actus* purus, non admittit compositionem ex ratione communi, & singulari, sed ipsa per se ipsam est essentialiter singularis; ac proinde repugnat esse vniuersalem. Vnde prædicationes, in quibus natura diuina dicitur de personis, *Vt pater est Deus*, *filius est Deus*, *&c.* non possunt esse alicuius ex quinque prædicabilibus. Vtrùm autem naturæ, quibus repugnat habere plura indiuidua, vt de naturis angelicis tenent communi-

muniter Thomistæ, possint esse materia vniuersalis, disput. 6. dicemus.

11 Secundò certum est entia per accidens, vt aceruus, & generaliter quæ componuntur ex entibus completis, aut rebus diuersorum prædicamentorum, non posse esse materiam vniuersalis. Cuius ratio est manifesta; quia vniuersale, de quo loquimur in præsenti, est vnum simpliciter: sed ens per accidens non est simpliciter vnum, sicut neque est simpliciter ens; ergo non potest esse materia apta vniuersalis.

Eadem ratione excludũtur transcendentia, analoga, & æquiuoca. De quibus quia agendum est in antepradicamentis, nunc satis sit dicere, quòd sicut defectu vnitatis excluduntur à linea prædicamentali; ita etiã excluduntur à materia vniuersalium. Vnde illæ tantũ naturæ, quæ vniuocè, seu ęqualiter, quãtùm est ex parte sua, participantur ab inferioribus, vt est natura humana, & similes possunt esse materia vniuersalis.

Tandem, quia de cõcretis accidentalibus infrà agẽdum est, nunc etiam sufficiat dicere, illud aggregatum ex subiecto, & accidenti (siue totum hoc significet nomen cõcretum, siue non, de quo infrà) non posse esse materiã vniuersalis; quia prout sic est ens per accidens constans rebus diuersorum prædicamẽtorum, quod expresè docuit D. Thom. capit. 6. de ente, & essentia, dicens: *Ex accidenti, & subiecto non fit vnum per se. Vnde non resultat ex eorum coniunctione aliqua natura, cui intentio generis, vel speciei possit attribui.*

Ergo cùm naturæ istæ, quæ possunt esse materia vniuersalis, non sint a parte rei à singularibus separatæ, sed in eis existentes, vt ostendimus quæst. pręcedenti: manifestũ est iuxta pluralitatem realem, & distinctionem numericam indiuiduorum naturas ipsas ęsse realiter multiplicatas in illis, & ex consequenti naturam humanam Petri, v.g. esse vnam numero per vnitatẽ numericam, quam habet Petrus, & naturam humanam Pauli esse vnã numero per vnitatem numericam, quam habet Paulus, & sic dę alijs. Sed quia duæ istæ naturę solùm distinguuntur per principia materialia, ex quibus sumitur distinctio numerica, non verò per aliqua principia formalia, seu essentialia, in quibus potius conueniunt; hinc emergunt plures difficultates circa vnitatem formalem, vtrum scilicet in natura præter vnitatem numericã detur a parte rei vnitas formalis. Deinde; an talis vnitas sit a parte rei communis indiuiduis, & vna in illis, an potiùs multiplicetur, sicut multiplicantur vnitates numericæ. Et tandem quomodò in quolibet indiuiduo distinguãtur vnitas formalis, & numerica. Quarum difficultatum rigidum examen est proprium Methaphysica; sed aliqualis earum notitia conducit plurimum ad cognitionem vniuersalium.

12 ¶ A prima ergo incipiendo. Pro tituli intelligentia sciendum est, ex Aristot. 5. Metaphysic. cap. 6. & lib. 10. cap. 1. quod, *Vnum* est ens indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio: siue vnum pro formali dicat solam carentiam, vt quidam dicunt; siue vt volunt alij, includat etiã essentialiter ipsum ens, ita quòd, tàm ens, quàm carentia diuisionis intrent essentialem rationem vnius, de quo alibi. Quare vnitas erit, vel ipsa indiuisio; seu carentia diuisionis, vel entitas indiuisa. Quidquid autem dicatur, certum est tamen, tot esse vnitates, quot fuerint diuisiones: carentia enim specificatur, & cognoscitur per formam oppositam.

Diuisio autem est duplex, vt probat Caietan. de ente, & essentia cap. 4. quæst. 6. alia materialis, & alia formalis. Diuisio materialis est, quæ causatur per principia materialia, seu differentias indiuiduales; quæ quia sumuntur à materia, dicuntur materiales, & hac diuisione diuiditur quælibet species infima in sua indiuidua. Diuisio formalis est, quæ causatur per principia formalia, seu differentias essentiales, quæ quia sumuntur â forma, dicuntur formales; quomodò differunt species cuiuscumque generis. In hac autem diuisione formali est latitudo, vt rectè notat Caietan. potest enim fieri per differentias formales magis, ac magis communes; sicut genera ipsa, quæ diuiduntur, possunt esse magis, ac magis communia.

Vtrumque cernere licet in Petro, qui à Paulo differt, non per aliqua principia formalia, aut essentialia, in his enim omnino conueniunt, sed ratione materiæ, seu per differentiam indiuidualem, & sic inter eos solũ est distinctio materialis. At verò Petrus ab hoc equo, non solùm differt ratione materiæ, sed per principium formale, scilicet rationale: sed ab hac planta differt per aliud principium formale communius, scilicet per sensibile: similiter ab hoc lapide differt per principium formale superius, scilicet per animatum: & sic de alijs, ascendendo per lineã prædicamenti substantiæ. Ex quo fit, quòd tantùm diuisio, qua homo diuiditur in Petrum, & Paulum, est materialis, & ex consequenti, quòd in ea nulla est latitudo. At verò, non solum diuisio, qua animal diuiditur in hominem, & equum; sed etiam, qua viuens diuiditur in animal, & plantam, & etiam, qua mixtum diuiditur in viuens, & non viuens, & aliæ superiores sunt diuisiones formales; & per consequens in diuisione formali inuenitur latitudo explicata.

13 Ex quibus sequitur primò, vnitatem esse duplicem: aliam materialem, & aliam formalem. Vnitas materialis erit, vel carentia diuisionis materialis, vel entitas carẽs diuisione materiali, iuxta duos modos dicendi suprà relatos. Vnitas verò formalis similiter erit,

vel

vel carentia diuisionis formalis, vel entitas carens diuisione formali. In qua, sicut in ipsa diuisione, erit latitudo: siquidem Petrus non solùm caret diuisione formali, quia est rationalis, sed etiam quia est sensibilis, animatus, &c. Quod expresè docuit Aristotel. 5. Metaphysic. capit. 6. cuius verba in conclusione adducemus.

Secundò sequitur, quòd vnitas numerica est maxima vnitas; quia nullam admittit diuisionem; vnitas verò formalis minor est illa, quia non excludit diuisionem numericam: & intra latitudinem vnitatis formalis illa erit minor, quæ causatur per principium formale magis commune; quia plus admittit diuisionis. Verbi gratia, in Petro vnitas, qua est hoc indiuiduum, est maxima: quia excludit omnem diuisionem; vnitas verò, qua est vnus homo, est minor præcedenti: quia ex vi huius non excluditur, quòd sit hic, vel hic homo; vnitas autem, qua est vnum animal, est minor præcedentibus: quia ex vi illius non excluditur, quòd sit hoc animal, scilicèt homo; aut illud animal, scilicèt equus. Et idem proportionabiliter est de alijs gradibus superioribus, vt consideranti patebit.

14 Ratio autem à priori huius doctrinæ est; quia vnitas dicit carentiam diuisionis: carentia autem tanto maior est, quanto minus relinquitur in subiecto de forma, qua priuat, vt patet de obscuritate, surditate, & alijs priuationibus: vnde illa carentia erit maxima, quæ in subiecto nihil relinquit suæ formæ. Cùm ergo vnitas numerica nihil relinquat de diuisione, formalis verò admittat magis, ac magis iuxta latitudinem explicatam, manifestum fit, vnitatem numericam esse maximam, formalem verò esse minorem, ac minorem, secundùm quòd causatur per principium magis, ac magis commune.

His sic explicatis: de vnitate numerica nullus ambigit dari à parte rei. Constat enim, quodlibet indiuiduum à parte rei esse ens indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio vltima diuisione; & per consequens esse vnum numero, quod est habere à parte rei vnitatem numericam. Vnde solùm est difficultas de vnitate formali: an scilicèt in Petro, verbi gratia, præter vnitatem numericam, detur à parte rei vnitas formalis. Cuius sensus non est: an vnitas formalis, & numerica distinguantur à parte rei, sed an sicut à parte rei datur vnitas numerica, sic etiam detur à parte rei vnitas formalis: potest enim hæc esse à parte rei, quin sit realiter distincta à numerica. Sicut à simili statuimus quæstione præcedenti dari à parte rei, non solùm differentias indiuiduales, sed etiam naturas communes: quamuis istæ nõ distinguantur realiter ab illis. In hoc ergo sensu inquirimus, an sicut datur à parte

rei vnitas numerica in natura, sic etiam detur vnitas formalis.

15 Partem negatiuam defendunt quidam moderni, contendentes, solam vnitatem numericam dari à parte rei. Et probant primò ex Aristotel.5.Metaphysic. text. 7. vbi agens de *vno*, solùm enumerauit vnitatem numericam, specificam, & genericam: sed istæ duæ sunt per intellectum: ergo sola vnitas numerica datur à parte rei.

Secundò: sicut non datur nisi duplex ens, reale scilicèt, & rationis, ita non datur nisi duplex vnitas, realis scilicèt, & rationis: sed vnitas realis est vnitas numerica: ergo vnitas formalis solùm potest esse per intellectum. Probatur minor, quia omnia, quæ sunt in singularibus, à parte rei sunt singularizata, & indiuiduata: ergo quamuis Petrus, verbi gratia, à parte rei sit homo, animal, & viuens, nihil tamen istorum erit â parte rei commune, sed singulare, & ex consequenti omnia erunt vnum numero per vnitatem numericam, ac proinde non dabitur vnitas formalis.

Tertiò, quia plures rationes reales; quæ in quolibet ente possunt per intellectum distingui, non efficiunt à parte rei plura entia: ergo non faciunt plura vna: ergo vnitas realis, quæ est passio entis, nō sequitur rationes formales, etiā reales, sed entitatem singularem, & indiuiduam.

Confirmatur, quia vnitas realis in actu tantùm est passio entis realis in actu; nisi enim actu sit ens, actu vnum esse non potest: sed ens actu tantùm est ens singulare: ergo vnitas realis tantùm sequitur singularitatem, & indiuiduationem. Consultò omittimus plura alia argumenta, quæ pro hac sententia formant Auctores eius, quia solum probant vnitatem formalem à parte rei non esse distinctam à numerica, de quo agendum est quæstione quarta.

16 Dicendum est tamen, à parte rei, & ante omnem operationem intellectus dari vnitatem formalem in natura. Hæc conclusio vnanimiter admittitur à discipulis Diui Thomæ & Scoti, vt testatur Suarez disputat. 7. Metaphysic.sect.1.num.2.citans vtriusque scholæ Doctores. Pro qua videri possunt Antonius Andr.7.Metaphysicæ, quæst.17.& Caietan.de ente & essentia capit.4.quæst. 6. vbi asserit, hanc conclusionem esse adeò manifestam, vt nullus sanæ mentis posit eam negare. Colligitur manifestè ex Aristot. 5. Metaphysic.text.11. vbi ait: *Vniuersaliter enim quæcumque non habent diuisionem, in quantum non habent, sic vnam dicuntur: vt si in quātum homo non habet diuisionem, vnus homo; si verò in quantum animal, vnum animal*. Idem docet D.Tho. opusc.42. cap.7. vbi naturæ secundum se, vt præscindit ab esse, quod habet in indiuiduis, vel in intellectu,

lect 1, expresè concedit quandam vnitatem, ratione cuius habet vnam diffinitionem, & vnum nomen: quod vt patet non potest esse verum, nisi de vnitate formali.

Probatur conclusio ratione, quia vnitas formalis est carentia diuisionis formalis, seu entitas indiuisa formaliter: sed Petrus à parte rei habet carentiam diuisionis formalis, seu entitatem formalem indiuisam, & non tantùm indiuisionem materialem: ergo à parte rei, non solum habet vnitatem numericam, sed etiam formalem. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: quia sicut à parte rei Petrus, non est diuisus in plures materias, seu indiuidua, ita non est diuisus in plures formas, seu essentias: ergo sicut à parte rei habet carentiam diuisionis materialis: ita a parte rei habet carentiam diuisionis formalis.

Confirmatur, quia a parte rei non solùm datur diuisio materialis inter indiuidua eiusdem speciei, sed etiam datur diuisio formalis inter indiuidua diuersarum specierum: ergo in Petro præter vnitatem numericam datur a parte rei vnitas formalis. Consequentia patet: quia priuationes, seu carentiæ regulantur per habitus, seu formas oppositas. Antecedens verò probatur: quia nullo intellectu considerante, sicut Petrus distinguitur a Paulo materialiter: ita distinguitur ab equo essentialiter.

17 Respondebis, Petrum a parte rei per ipsam vnitatem numericam, non solùm carere diuisione materiali, sed etiam formali; & ex consequenti per illam a parte rei distingui, tũ ab indiuiduis eiusdem speciei, tùm ab alijs quibuscunquè.

Sed contra: quia, vel sumis vnitatem numericam Petri, secundùm quod sibi realiter indentificat quamcumque entitatem indiuisam, seu quamcumque indiuisionem, quæ est in Petro, ex quacumque radice proueniat: & sic verum quidem est per eam Petrum carere quacumque diuisione, & distingui a quocumque alio, sed hoc ideò est; quia in vnitate numerica sic sumpta includitur vnitas formalis, quæ realiter cum illa identificatur. Vel sumis vnitatem numericam, præcisè secundùm quod est materialis, seu secundùm quod causatur per principia materialia: quomodò non includit vnitatem formalem, sed condistinguitur ab ea; & sic omninò falsum est, per vnitatem numericam Petrum distingui essentialiter ab equo. Principia enim materialia prout sic, cùm desumantur a materia prima tanquam a prima radice, non possunt causare distinctionem essentialem, sed hæc necessariò causatur per principia formalia, quæ a forma tanquam a prima radice desumuntur. Et hoc

modo

modo loquimur in præsenti de vnitate materiali, & formali, vt ex dictis patet.

Secundò probatur conclusio, quia à parte rei Petrus, & Paulus habent relationem similitudinis, seu identitatis in natura humana: ergo datur ibi vnitas formalis. Probatur consequentia: quia relatio similitudinis, seu identitatis fundatur in vnitate ex Aristotel. 5. Metaphysicæ text. 20 Cùm autem non fundetur in vnitate numerica, siquidem in hac potiùs sunt dissimiles, & diuersi, manifestum est fundari in vnitate formali.

Confirmatur, quia multa alia necessariò conceduntur esse à parte rei, quæ saluari non possunt, nisi detur vnitas formalis in natura: ergo illa concedenda est. Probatur antecedens, quia à parte rei concedimus, in quolibet genere dari vnam speciem præstantissimam, quæ est mensura cæterarum, & similiter à parte rei vnum vni contrarium esse, & alia huiusmodi, quę tamen non possunt intelligi de alia vnitate nisi formali: ergo verè datur â parte rei in natura.

18. Ad argumenta respondetur. Ad primum, Aristotelem ibi sub vnitate specifica, & generica comprehendisse vnitatem formalem: tùm, quia ex parte priuationis conueniunt, siquidem omnes dicunt carentiam diuisionis formalis; tùm etiam, quia vnitas formalis est proximum fundamentum ex parte naturæ respectu vnitatis specificæ, vel genericæ, & ideò solet appellari fundamentaliter specifica, vel generica.

Ad secundum negatur *minor*. Sicut enim entitas realis Petri, nó solùm continet principia materialia, vnde sumitur differentia numerica, sed etiam principia formalia, vnde sumitur differentia essentialis; ita vnitas realis Petri, non solùm continet vnitatem numericam, quæ sequitur principia materialia, sed etiam vnitatem formalem, quæ sequitur principia essentialia; quamuis à parte rei, vt supponimus, non distinguantur istæ vnitates, sicut non distinguuntur à parte rei differentia numerica, & essentialis. Vnde ad probationem minoris cócedimus quidem omnia, quæ à parte rei sunt in Petro, esse singularizata, nihilquè esse à parte rei commune; indè tamen solùm sequitur, vnitatem formalem esse à parte rei coniunctam cum vnitate numerica in vnoquoque indiuiduo, & non dari aliquam vnam vnitatem formalem communē omnibus. Cum quo tamen stat verè dari vnitatem formalem, quod intendimus.

Tertium argumentum, cum sua confirmatione præcipuè probat, vnitatem formalem, & numericam à parte rei non esse plures vnitates, seu non distingui realiter, quod nos non negamus, vt constabit quæstio. 4. Adhuc tamen

tamen ad argumentum, quatenùs potest esse cõtra nos, respondetur, quòd sicut rationes, seu perfectiones reales, quas distinguit intellectus in aliquo ente, efficiunt à parte rei vnum ens, ita vnitas formalis, & numerica à parte rei efficiunt vnam vnitatem realem, quæ est passio entis. Vnde malè infertur, talem vnitatem non sequi rationes formales reales, sed entitatem singularem, & indiuidua. Nàm eo ipso, quòd sequatur totam illam entitatem singularem, sequitur etiam omnes rationes reales, quæ in ea continentur seruata proportione.

Per quod patet ad confirmationem. Concedimus enim vnitatem realem in actu, solùm sequi entitatem singularem, quæ est entitas in actu. Negandum est tamen tantùm sequi ad singularitatem, seu differentiam numericam, quoniam etiam sequitur ad alias perfectiones essentiales, quæ in tali entitate singulari continentur, vt explicatum est.

QVAESTIO III.

Vtrùm à parte rei detur in natura vna vnitas communis, vel potiùs multiplicetur in inferioribus?

19 QVæstio hæc celebris est inter discipulos D. Thom. & Scoti. In qua pro tituli intelligentia notandũ est ex Caiet. de ente & essentia, c. 4. quæst. 6. vnitatem naturæ dupliciter posse esse communem: negatiuè scilicèt, & positiuè. Tunc est cõmunis negatiuè, quando natura non est appropriata alicui supposito, vt ipsum nomẽ indicat; nàm negatiuè commune idem est, quod nõ singulare. Vnde natura sic sumpta idem est, quod natura *solitariè*, vt loquitur Caiet. absque consortio scilicèt indiuiduorum. Tunc verò vnitas est positiuè cõmunis, quandò natura indiuisa manens secundùm illam vnitatem, reperitur in pluribus.

Cui Caiet. doctrinæ addit benè Masius sect. 2. de Vniuers. quæst. 3. vnitatem positiuè cõmunem posse subdiuidi in numericam, specificam, & genericam. Tunc natura habet vnitatem numericam positiuè communem, quando manens eadem numero, & indiuisa, reperitur in pluribus suppositis, vt natura diuina, quæ indiuisa manẽs, & eadem numero, identificatur cũ tribus personis realiter distinctis. Tunc verò natura habet vnitatem specificam, vel genericam positiuè communem, quando indiuisa manens, secundùm illum gradum specificum, vel genericum, reperitur in pluribus realiter distinctis.

Non procedit ergo difficultas de vnitate numerica positiuè communi, certum enim est, nullam naturam creatam habere talem vnitatem, sed id proprium esse naturæ diuinæ; sed solùm procedit de vnitate formali specifica, vel generica. Estque punctus difficultatis in hoc: an à parte rei detur in natura vnitas formalis positiuè communis; ita vt manens indiuisa secundùm

dùm illum gradum specificum, vel genericum, ad quos consequitur, reperiatur in pluribus absque eo, quòd in illis realiter multiplicetur. Et hoc est, quod præcipuè controuertitur inter D.Thomæ, & Scoti discipulos. Nos tamen simul etiam explicabimus, an saltim natura habeat à parte rei vnitatem formalē negatiuè communem.

20 Prima sententia asserit, naturā humanā, v.g. habere à parte rei quandam vnitatē formalē positiuè communem indiuiduis, neque in illis multiplicatā. Sic docet Scot. 7. Metaphy.quæst.18.& 2.dist.3.q.1. quē sequūtur Antonius Andr.Mōlorius, & alij eius discipuli, quos refert Mas.vbi supra. ¶ Scimus aliquos diuersimodè explicare mētem Scot. quouis tamen modo exponatur, hoc tandē asserere tenentur, tā ipse, quàm omnes illi, qui asserunt, dari à parte rei vniuersale formaliter, seu vniuersalitatem, vt videbimus quæst.5.

Sed quidquid de hoc sit, sentētia sic intellecta probatur. Primò, quia à parte rei Petrus, & Paulus sunt vnum in natura humana; ergo à parte rei talis natura habet vnitatem illis communem, & non multiplicatam in eis. Probatur consequentia, quia quando aliqua duo realiter distincta sunt vnum in aliqua ratione, talis ratio debet esse vna in illis.

Secundò, quia inter Petrum, & Paulū est realis relatio similitudinis, seu idētitatis in natura; sed hæc relatio fundatur in vnitate reali ex Arist.cap. de relatione: ergo sicut inter Petrū, & Paulum datur vnica relatio identitatis, ita dabitur aliqua vnitas realis cōmunis, quæ nō multiplicetur in eis. Maior, & minor patēt; consequentia verò videtur constare ex paritate rationis.

Tertiò, quia natura humana, quę est in Petro, & Paulo, definitur vnica definitione: ergo habet aliquam vnitatē in illis; nihil enim definiri potest, nisi quatenùs vnū ex Arist. 4.Metaph.tex.10.& lib.7.tex. 13. sed hæc vnitas non est per intellectum, nā à parte rei, & nō ab intellectu habet natura, quod sit definibilis; ergo est vnitas realis, & ex consequenti sicut definitio indiuisa manens est positiuè communis indiuiduis, ita etiam vnitas.

Quartò, quia quantumcumq; natura diuidatur per differentias numericas, manet formaliter indiuisa: ergo in illa manet vnitas formalis. Sed talis natura manens eadem formaliter, cōmunicatur pluribus; ergo vnicam, & eandem vnitatem formalem habent illa plura: & per consequens dabitur in natura vnitas formalis, quæ nō multiplicetur in illis. Plura alia argumenta cōgerunt Doctores pro hac sententia, quæ tamen solùm probant, dari à parte rei vnitatem formalem, quod nobis non aduersatur.

21 Secunda sententia negat naturæ à parte rei vnitatē formalem cōmunem indiuiduis, quæ nō multiplicetur in eis, sed similem vnitatem asserit prouenire naturę ab intellectu. Ita D.Thom. opusc.55.& 1.p.quæst.85.art.2. ad 2. Quem sequuntur eius discipuli, Caietan. vbi

vbi supra, Capreolus in 2. dist. 8. q. 2. Soncin. lib. 7. Meth. quæst. 17. Sot. quæst. 2. Vniuer. Iabel. tract. 5. Toletus quæst. 3. Rub. ibidem, & communiter Doctores. Qui tamen videantur diuisi in explicatione huius sententiæ, varios que dicendi modos adducit Rub. in sua Logica magna, sed certè in rei veritate non sunt discordes, quamuis nõ eodem modo loquantur. Inter alios id explicat optimè Caiet. 4. illo cap. de ente & essentia, q. 6. vbi concedit quidem, præter vnitatem numericam aliam vnitatẽ realem, nempè formalem, sed hanc asserit non esse cõmunem pluribus indiuiduis, aut in illis vnã, sed realiter in illis multiplicari, ita vt vnumquodque habeat suam vnitatem formalem. In quo contra Scot. conueniunt Thomistæ, concedunt tamen in omnibus indiuiduis esse à parte rei quãdam vnitatem conformitatis, vt loquũtur veteres discipuli Diui Thomæ, Herbeus quod l. 1. quæst. 9. & Niger. quæst. 22. Clypei, nõ quæ sit simpliciter vnitas, aut aliquod tertium commune indiuiduis, sed cõformitas quædam, aut similitudo eorum, vt magis explicabimus cõclus. 3. Quem modũ loquendi sumpserunt ex D. Thom. opuscul. 48. tract. 1. cap. 4.

Vt ergo clariùs procedamus, neque materiam satis ex se difficilem defectu distinctionis cõfundamus, aduertẽdum est, quòd cùm vnitas, vt suprà num. 12. notauimus, dicat entitatem, & negationem, (siue sola negatio sit ratio formalis vnitatis, siue entitas cũ negatione, quòd nũc nõ interest) consequenter possumus loqui, vel de entitate ipsa reali, quã importat vnitas formalis hominis, verbi gratia, quæ est ipsa natura humana, vel precisè de negatione, seu indiuisione formali, quæ consequitur talem naturam. Quamuis autem negatio ipsa videatur quid formalius in vnitate; tamen præcipua cõtrouersia inter vtramq; scholam nõ est de ipsa mera negatione: an scilicet vnica negatio diuisionis realiter sit in omnibus indiuiduis. Neque id solùm voluisse Scotum cõuincitur manifestè: quia, vt quæstione sequenti videbimus, inter naturam humanã, & singularitatẽ Petri posuit Scot. distinctionem quandam ex natura rei, & ante operationẽ intellectus, vt ita posset manere natura formaliter indiuisa in indiuiduis, multiplicatis numero singularitatibus eorum. Vnde etiam fit, præcipuam Thomistarum sententiam contra Scotum non esse de ipsa mera negatione, sed de positiua entitate, quam importat vnitas. In quo sensu præcipuè discutienda est à nobis præsens difficultas, quamuis etiam agemus de negatione, vt quæstio ex nulla parte indecisa remaneat.

22 Prima conclusio. Loquendo de vnitate quantùm ad realem entitatem, quam dicit, à parte rei nulla datur vnitas formalis, quæ sit positiuè communis indiuiduis, aut quid realiter vnum, & indiuisum in illis, sed tot dantur à parte rei vnitates formales in aliqua natura, quot dantur indiuidua illius.

illius. Conclusio hæc quoad vtramque partem recipitur vnanimiter à Thomistis, estque communis inter Doctores contra Scot. Quam etiam tenent D. August. Damasc. Basil. & Boecius, quorũ verba adducit Masius, sect. 2. de Vniuersalibus, quæst. 3. conclus. 8. Et hanc vnitatem realem positiuè communẽ excludit D. Thom. cap. 4. de ente & essentia, vbi loquens de natura secundùm se, ait: *Si quæratur, vtrũ ista natura possit dici vnã, vel plures; neutrum concedendum est, quia vtrumque est extra intellectum humanitatis, & vtrumque potest sibi accidere.* In quo etiam sensu explicandus est Sotus, quæst. 2. de Vniuer. & si qui alij graues Doctores asserere inueniantur, nullam dari vnitatem realem præter numericam.

Prima pars conclusionis probatur ratione, quam indicat D. Tho. ibidem, quia si in natura daretur à parte rei, & ante intellectum vnitas formalis positiuè cõmunis pluribus, cùm illam non haberet natura ex reali contractione ad indiuidua, necessariò conueniret naturæ secundùm se, flueretque ex intrinsecis principijs eius, & per cõsequens esset propria eius passio, cũ ex eodem D. Thom. non possit aliter considerari natura, quàm vel abstracta per intellectum, vel contracta ad indiuidua, vel secundùm se, & secundùm sua prædicata intrinseca: sed hæc vnitas formalis positiuè communis non conuenit naturæ per intellectum, vt supponimus ex Scoto, neque propter cõtractionem realem, vt de se patet: ergo cõuenit naturæ secundùm se: & ex consequẽti erit quid intrinsecum, & propria passio eius. Tunc sic cõficienda est ratio D. Thomæ. Natura secundũ se habet *hanc vnitatem* positiuè communem, vt aduersarij fatentur; ergo repugnat contrahi, & esse singularem. Probatur consequentia, quia non potest amittere talem vnitatem communem, vt potè ex intrinsecis principijs fluentem, quod tamen necessarium erat, vt contraheretur, siquidem repugnat naturam esse cõtractam, & positiuè communem, vt de se patet.

23 Secundò probatur conclusio directè contra mentem Scoti; quia natura humana à parte rei est multiplex in indiuiduis: ergo à parte rei non est vna in illis. Consequẽtia patet. Antecedens verò probatur, quia natura nõ distinguitur realiter à singularitate, vt ostẽdemus q. sequẽti: sed à parte rei tot sunt singularitates realiter distinctæ, quot indiuidua, vt per se constat; ergo tot etiam erunt naturæ, siquidẽ in creatis impossibile est aliqua duo esse realiter idem, & quòd multiplicetur realiter vnum, alio realiter non multiplicato.

Confirmatur, quia omnes proprietates reales, quæ prędicantur de aliqua natura, prędicãtur etiam de indiuiduis illius; sed data à parte rei hac vnitate positiuè cõmuni, esset proprietas realis naturę, vt probatũ est; ergo prędicaretur de indiuiduis eius, & per consequens, sicut in sententia Scoti hęc est vera prędi-

prædicatio: natura humana habet vnitatem positiuè communem pluribus, ita etiam vera esset hæc: Petrus habet vnitatem positiuè communem pluribus, quod absurdum est. ¶ Adde, quòd cùm natura humana Petri verè sit vna numero, vtpotè singularizata, & contracta per differentiam numericam, iam eadem numero natura esset positiuè communis pluribus, quod proprium est naturæ diuinæ, vt vidimus Ergo à parte rei nulla datur in natura talis vnitas positiuè communis.

Per quod patet secunda pars cõclusionis. Si enim natura humana à parte rei habet vnitatem formalem, vt ostendimus quæstione præcedenti, & talis vnitas non est vna in omnibus indiuiduis: ergo à parte rei tot sunt constituendæ, quot sunt indiuidua. ¶ Confirmatur primò: quia vnitas formalis, quantùm ad realem entitatem (vt modò loquimur) est ipsa natura: ergo multiplicata natura, multiplicatur etiam vnitas. ¶ Confirmatur secundò: quia hæc vnitas formalis est passio naturæ, sicut vnum est passio entis: sed passiones multiplicantur, multiplicata essentia: ergo sicut alia est natura humana Petri, & alia Pauli, ita etiã alia erit vnitas formalis vnius, & alia alterius.

24 Sed inquires: an sicut in vnoquoq; indiuiduo dantur à parte rei vnitas numerica, & formalis, sic etiam concedendum sit, dari à parte rei plures vnitates formales, pro numero graduum essentialiũ, quamuis inter se non distinguantur realiter, sicut neque etiam distinguuntur vnitas numerica, & formalis? ¶ Partem negatiuam absolutè defendunt aliqui moderni. Sed non loquuntur consequenter, dùm admittunt in Petro, vt aliquo modo plures vnitatem numericam & formalem, & tamen in eodem sensu negant in illo plures vnitates formales.

Respondetur ergo affirmatiuè cum Caiet. loco citato. Breuiterq; probatur: quia eo modo, quo à parte rei constituitur Petrus in esse hominis per rationale, constituitur etiam in esse animalis per sensibile, & in esse viuentis per animatum, & sic deinceps: ergo sicut caret diuisione formali specifica per rationale, ita caret diuisione formali generica per sensibile, & alias differentias superiores: ergo, non solùm habet vnitatem formalem specificam, sed genericam, & perconsequens eo modo, quo à parte rei dantur in Petro vnitas numerica, & formalis, dabuntur etiam plures vnitates formales pro numero graduum essentialium.

Addendum tamen est, quòd sicut omnes isti gradus sunt quasi partes vnius integræ essentiæ, quæ ex illis resultat, sic ex his vnitatibus formalibus integratur vna vnitas formalis completa, ad cuius constitutionem non pertinet vnitas numerica, quia differentia indiuidualis, vnde sumitur, est extra essentiam, & ideò plus differunt vnitas numerica, & formalis, quàm dictæ formales inter se.

In quo sensu possunt explicari Auctores contrarij.

25 ¶ His statutis de vnitate positiuè communi, circa secundùm sensum quæstionis: an scilicet à parte rei natura sit saltem negatiuè communis, videtur esse aliqua dissensio inter Sotum, & Masiuin vbi supra. Imò Caietan. ibidem citatus videtur sibi esse contrarius. Cùm enim conclusione secunda dixisset, naturam à parte rei esse communem negatiuè, posteà in solutione ad secundum expresse affirmat, naturam secundùm se esse communem negatiuè.

Pro veritatis ergo explicatione, & horum Doctorum intelligentia notandum est, quòd vt suprà ex Diuo Thoma dicebamus, triplex status potest, & debet in natura distingui: scilicet status abstractionis, quem habet natura ab intellectu, & status contractionis, quem habet propter realem contractionem ad indiuidua, & tandem status, quem vocant, naturæ secundùm se, quandò scilicet in natura tantùm attenduntur prædicata intrinseca, & propria eius ratio. De vnitate ergo, quam habet natura in statu abstractionis, nihil est in præsenti dicendum, quia hæc est vnitas rationis, & forma vniuersalis, de qua quæstione quinta, & sexta agendum est. Vnde nunc solùm possumus loqui, vel de natura in statu contractionis, & vt est à parte rei, vel de natura secundum se, & secundum sua prædicata intrinseca.

26 Secunda conclusio. Loquendo de natura formaliter prout est à parte rei, seu in statu contractionis, non est communis negatiuè, si verò eadem natura, *quæ* est à parte rei, consideretur, *non* prout est in tali statu, sed secundùm se, & secundùm suam propriã rationem, seu ex principijs intrinsecis eius, sic est communis negatiuè, idest, non petit esse singularem. Iuxta vtramquè partem huius conclusionis intelligendi sunt Auctores citati. Primam enim intendit Masius, vt patet conclus. *6.* & latè probat Caietan. conclus. 2. citata; Estque ex se euidens, nam quælibet natura, prout est à parte rei, est realiter contracta, & positiuè singularis: ergo non solùm non est positiuè communis, sed neque etiam negatiuè. Patet consequentia: quia negatiuè commune, vt diximus, idem est, quod non singulare.

Secundam partem conclusionis intendit Sot. & docet Caietan. in solutione ad 2. vt ipse se *satis* explicat. Quæ vt facilè percipiatur, notandum est, hanc propositionem: *Natura secundùm se est communis negatiuè*, in re non distingui ab ista negatiua: *Natura secundùm se non est singularis*: quæ vt patet, verissima est. Sicut enim homo ex suis principijs essentialibus, neque est albus, neque niger, sed vtrumque accidit illi, ita etiam natura secundùm se, seu ex suis principijs intrinsecis, neque est singularis, neq; vniuersalis, sed vtrũque accidit illi, vt dixit D. Thom.

loco

loco adducto ex c. 4. de ente, & essentia: ergo natura secundùm se est communis negatiuè, idest, secundú se non est singularis.

Non est autem cur aliquis inferat. *Natura secundùm se est communis negatiuè : ergo secundùm se est non singularis* : quia prima propositio, vt diximus in re est negatiua, & æquiualet huic : *Natura secundùm se non est singularis* : ex qua non benè sequitur : *Ergo natura secundùm se est non singularis*. Quoniam, vt benè notat Sot. est fallacia à negatiua de prædicato finito ad affirmatiuam de infinito; maximè quando interuenit aliqua reduplicatio, seu limitatio: vt si quis argueret : *Petrus essentialiter non est albus : ergo essentialiter est non albus*. De quo videri potest Aristot. libro 2. Periher. cap. 1. & lib. 1. Priorum, cap. vltimo.

27 Tertia Conclusio. Quamuis natura à parte rei non habeat aliquam vnam vnitatem in indiuiduis, vt explicatum est, rectè tamen loquuntur veteres Thomistæ, asserentes habere vnitatem conformitatis. Ita Masius vbi suprà conclus. 8. Sicque expresè loquitur D. Thom. opusc. 48. tractat. 1. capit. 4. Vnde conclusio solùm indiget explicatione. Appellant Thomistæ vnitatem conformitatis illam conformitatem, seu similitudinem, quam habent à parte rei indiuidua ratione naturæ. Ad quod non requiritur aliqua tertia vnitas, aut entitas eadem in omnibus indiuiduis; (imò ad realem similitudinem obstaret, vt dicemus in solutione secundi argumenti) sed quòd natura vnius indiuidui sit conformis naturæ alterius in prædicatis essentialibus. Ad eum modum, quo duorum hominum maximè in facie conformium, & similium dicimus esse vnam faciem, non quia verè, & realiter sit in illis aliqua vna facies, vt patet; sed quia facies eorum sunt inter se maximè similes; similitudo enim est velut quædam identitas. Videatur Diu. Thom. 2. Poster. lect. 20.

¶ Hucùsque loquuti sumus de vnitatibus secundùm realem vnitatem, quam dicunt: de quo vt vidimus est præcipua controuersia. Ne tamen quæstio circa ipsas negationes, seu carentias, quas important vnitates, indefinita maneat, sit.

28 Postrema conclusio. A parte rei in natura non est aliqua negatio, seu carentia diuisionis, quæ sit vna, & eadem in omnibus indiuiduis, sed tot sunt negationes, quot indiuidua. Hæc conclusio, licèt nó sit ita certa sicut præcedentes, posset enim aliquis dicere priuationes, & negationes non indiuiduari ab entitate, quæ habet rationem subiecti, sed aliunde, certè tamen id omnino irrationabiliter diceretur. Nàm priuationes, & negationes se habent ad modum accidentium, vt omnes fatentur : ergo per similitudinem ad illa debent accipere suam quasi indiuiduationem. Sed repugnat vnum accidens realiter indiuisum esse in pluribus subiectis; propterea quòd accidé-

tia indiuiduantur à subiecto: ergo repugnat etiam vnicam, & indiuisam negationem esse in omnibus indiuiduis.

29 Ad argumenta ex dictis facilè respondetur. Ad primum respondet benè Caiet. vbi suprà, Petrum, & Paulum â parte rei dici vnum formaliter; nō quia habeant aliquam naturā ipsis positiuè communem, sed quia gaudent mutua negatione diuisionis formalis, id est, quia non habent à parte rei vnde diuidantur formaliter. Quæ doctrina clarior erit, si dicatur, Petrum, & Paulum dici, & esse vnum per conformitatem, non verò per entitatem aliquam in illis vnam, vt vidimus concl. 3.

Ad secundum concessa maiori, & minori, neganda est consequētia. Imò potiùs ex illis præmissis sequitur in Petro, & Paulo esse duas vnitates reales, & non aliquam tertiam in illis indiuisam. Nàm, vt dicemus cap. de relatione, ad hoc vt sit relatio realis, non solùm debēt distingui realiter fundamentum, & terminus; sed etiam ratio fundandi, & terminandi. Defectu cuius, æqualitas, vel similitudo, quæ est inter diuinas personas ratione essentiæ, nō est relatio realis, sed rationis, vt docet D. Thom. 1. part. q. 28. art. 4. ad 4. & q. 42. ar. 1. ad 4. quia quamuis personæ ipsæ realiter distinguantur; ratio tamen fundandi, & terminandi, nempe diuina essentia, est realiter vna in illis.

Ad tertium respondetur, quòd vt natura sit diffinibilis remotè, sufficit vnitas conformitatis, quam diximus habere à parte rei indiuidua alicuius naturæ: quia verò intellectus, priùs quàm definiat naturam, necessariò concipit illam cōfusè vnico conceptu, in quo resplēdet ipsa natura absq; singularitatibus distinguētibus, ideò vltra conformitatē illam realē, datur in natura aliqua vnitas rationis, vel saltim aliqua denominatio extrinseca, ratione cuius natura fit proximè diffinibilis. Quę vnitas rationis proculdubiò requiritur; nàm quidquid definitur, debet esse simpliciter vnū, vt benè probat argumentum. Vnde ad minorem dicimus, naturam à parte rei habere, quòd sit diffinibilis remotè, non verò proximè; sed hoc habere ab intellectu.

Ad quartum respondetur cum Caiet. concedendo naturam, quæ diuiditur realiter per differentias numericas, manere formaliter indiuisam, non tamen vnica indiuisione, sed pluribus; & ideò non sequitur habere vnam vnitatem formalem, sed plures. ¶ Adde, quòd licèt vnitas formalis à parte rei multiplicetur in indiuiduis, vt explicatum est, tamen vnitas formalis vnius non distinguitur formaliter ab vnitate formali alterius, sed tantùm materialiter, & numericè. Quarè licèt natura, quæ in se quid formale est, sit realiter diuisa per indiuidua, non est tamen formaliter diuisa, & sic verè dicitur semper manere formaliter indiuisam; non verò indiuisam realiter. Ex quo tandem fit, naturam à parte

rei

rei habere plures indiuisiones, seu vnitates formales; non formaliter inter se distinctas, sed tantùm materialiter, vt explicatum est.

QVAESTIO IIII.

Quomodo in vnoquoque indiuiduo distinguantur vnitas formalis, & numerica?

30 SOLVTIO Huius difficultatis pendet ex decisione alterius: an scilicet preter distinctionem realē, & rationis detur alia distinctio media? Pro vtriusq; autē intelligētia breuiter explicandū est, quid, & quotuplex sit distinctio.

Distinctio ergo est separatio vnius ab alio. Diuiditurq; primò in realē, & rationis. Distinctio realis est, qua duo à parte rei separātur (*separātur* dicimus, non quod realiter secētur, aut diuidātur, sed quod à parte rei vnū nō sit aliud, est enim proprium vnius, esse in se indiuisum, & diuisū à quolibet alio) seu quæ versatur inter duo, quorum vnum à parte rei nō est aliud. Distinctio rationis est quæ versatur inter ea, quæ cū à parte rei sint idem, concipiuntur ab intellectu vt plures, de qua ex dictis constat esse ens rationis.

Distinctio realis subdiuiditur in negatiuā, & positiuā, vt ex cōmuni Metap. sentētia explicāt Sua. disp. 7. Metaphys. sect. 1. & Caberus hic trac. 2. disp. 2. dub. 1. Negatiua est, quę versatur inter ens, & nō ens; vt inter Petrum, & cęcitatem; vel inter duo nō entia, vt inter cęcitatē, & surditatē: dicitur autē realis, nō quia extrema sint aliquid reale, vel quia ex parte alicuius sit aliqua relatio realis; sed quia inter illa verificatur à parte rei propositio negatiua, vel, vt inquit Suar. quia ita vnū non est aliud, quod si positiuæ res essent, realiter distinguerentur.

Distinctio realis positiua est quæ à parte rei versatur inter duo entia. Quæ rursùs diuiditur in distinctionē rei à re, & distinctionē modalē. Prima est quæ versatur inter duas res (sumēdo rē, vt distinguitur contra modū.) Secunda est, quæ versatur inter rē, & modū; vt inter naturā, & subsistētiā. Ad quā etiā reducitur, quæ versatur inter duos modos, vt inter vnionem, & subsistentiam.

31 Rursus distinctio realis diuiditur in accidētalē, & essentialē. Illa est, quæ causatur per principiū accidētale, quomodò distinguitur homo albus à nigro. Ad quā reducitur distinctio numerica rerum materialium; quia differentia numerica, per quam indiuidua eiusdē speciei differunt, licèt sit quid substantiale; est tamen extra essentiam eorum. Distinctio essentialis est, quæ causatur per principium essentiale; quomodò distinguūtur res diuersi generis, vel speciei. Ad quam reducitur distinctio numerica Angelorū in sententia Thomistarum asserentiū, nō posse esse plures Angelos eiusdē speciei. ¶ Tādē his distinctionibus additur distinctio includētis ab incluso, quæ est distinctio realis, & versatur inter totum, & partem, quomodo totum corpus distinguitur à brachio, quia includit illud, & addit aliquid aliud. Cōtinetur autem sub enumeratis pro ratione extremorū, interq; versatur.

Distinctio rationis diuiditur in distinctioné rationis ratiocinatæ, & rationis ratiocinantis. Prima sic vocatur, quia licèt à ratione fiat inter ea, quæ à parte rei sunt idé, habet tñ fúdamétú in rebus, vt eas sic distinguat, & separet: vt quãdo intel lectus distinguit in essentia hominis principiũ sentiẽdi, & ratiocinã di ex diuersis operationibus, quas in illo experitur. Distinctio rationis ratiocinãtis est, quæ ex mera in tellectus operatione resultat, nullo in rebus pręcedẽte fundamẽto. Fitq; vel per quandã disiunctionem eiusdẽ à se ipso, vt quãdo dicimus Petrus est Petrus; vel per identitatem ad se ipsum, vt quando illum apprehendimus, vt idem sibi ipsi, vel alijs similibus modis.

Vbi obiter obseruandú est, distinctionem rationis, & præcipuè rationis ratiocinatæ (hac enim in scientijs vtimur) frequenter appellari distinctionem formalem; quo etiã nomine sępè appellatur distinctio realis essẽtialis, quia sumitur à forma. Et ita nomen distinctionis formalis, iã in vsu communi æquiuocum est; cognoscetur tamen ex subiecta materia, quãdo supponat pro vna, & quando pro altera, vt contingit in alijs æquiuocis.

32 Has omnes distinctiones enumerãt cõmuniter DD. Dubitãt tamen; an præter distinctionem realem, & rationis detur aliqua distinctio actualis media, quæ sit minor distinctione reali, & maior distinctione rationis, propter Scot. id affirmãté in 1. d. 2. q. 7. & in 2. d. 3. q. 1. vbi eã appellat distinctionem actualé ex natura rei. ¶ Pro cuius intelligentia obseruãdú est, distinctionem realem sumi dupliciter. Primò pro distinctione rei à re suprà explicata; id enim propriè significat ly *realis*, vt cõstat ex eius ethimologia. Et in hoc sensu distinctio modalis potest congruè appellari distinctio media inter realẽ propriè dictam, & rationis: de quo non est controuersia apud Doctores.

Secundò verò, & frequentiùs sumitur distinctio realis pro distinctione actuali ante intellectũ, vt cõprehendit realem propriè dictam, & modalem, & condistinguitur à distinctione rationis. In quo sensu tractatur hæc difficultas cõtra Scotum. Quem quamuis aliqui explicare conentur in priori sensu; frequentiùs tamen explicant illũ discipuli eius in hoc secundo. Et meritò: nã illã suã distinctionem constituit, nõ solùm inter rem, & modũ; sed etiã inter attributa diuina, & inter essentiã, & relationes diuinas, inter quæ tñ nulla potest esse distinctio actualis ante intellectũ, vt probãt cõmuniter Theologi cũ D. Tho. 1. p. q. 13. art. 4. & q. 28. art. 2. Hãc autem distinctioné mediã constituit Scot. inter naturã, & singularitatem; & cõsequenter inter vnitatem numericã & formalem, vt ita simul vtrãq; difficultatem absoluamus.

Probatur primò generaliter cõcedendam esse dictã distinctionem mediã: quia quæ distinguũtur definitione, distinguũtur ante intellectũ sed plura distinguũtur diffinitione, quæ nõ distinguũtur realiter, vt de actione, & passione videtur do-

docere Arist. 3. Physic. & de relatione, & fundamento tenẽt nõ pauci: ergo datur distinctio, quæ sit ante intellectum, & non sit realis. Minor, & cõsequentia cõstant. Maior autem probatur; quia quę distinguũtur definitione, etiã nullo intellectu cõsiderãte, habent plures essentias, ac proinde distinguũtur ante intellectũ. ¶ Alia argumenta ad idẽ probandũ congerunt DD. Sed vel sunt eadem, quæ suprà adduximus pro sententia Plat. ponentis vniuersalia separata, vt rectè notat Suar. disp. 5. Metaphys. sect. 2. vel tãtùm probant præter vnitatem numericã dari in natura vnitatem formalem, & ideò omittuntur.

33 Secundò probatur eadem sententia, quatenus specialiter ponit dictam distinctionem ex natura rei inter vnitatem numericam, & formalem; seu inter naturam, & singularitatem. Quia relatio realis identitatis in natura, quam Petrus dicit ad Paulum, fundatur in vnitate formali, & non in vnitate numerica; è contra verò relatio diuersitatis indiuidualis, quam idem Petrus dicit ad Paulum ratione singularitatis fundatur in vnitate numerica, & non in vnitate formali: ergo istæ vnitates distinguuntur ex natura rei. Patet consequentia: quia fundant relationes realiter diuersas.

Tertiò: quia indiuiduum ante omnem intellectum addit aliquid reale supra naturam specificam, ratione cuius conuenit illi negatio diuisionis materialis: ergo illud super additum distinguitur à natura aliqua distinctione actuali ante intellectũ. Probatur consequentia, quia non potest intelligi additio absque actuali distinctione: sed additio est ante intellectum: ergo etiam distinctio. Cùm autem ad illud additum sequatur vnitas numerica, sicut ad naturam vnitas formalis: planè videtur colligi, tales vnitates distingui actualiter ante intellectum.

34 Prima conclusio. Distinctio illa media inter realem, & rationis, quam ponit Scotus, est impossibilis. Hæc est communis inter Philosophos. Pro qua videri possunt Herbeus, quodli. 3. q. 3. Soncinas, 7. Metaphysicæ, q. 36. Sotus q. 3. vniuersalium, Granado 1. par. controuers. 5. tract. 3. disput. 3. sect. 1. & alij.

Fundamentum est: quia diuisio distinctionis in realem, & rationis datur per differentias, quarum vna includit negationem alterius, ratione cuius opponuntur contradictoriè: ergo impossibilis est aliqua distinctio media inter illas. Consequentia patet: quia inter contradictoriè opposita nullũ potest fingi medium, vt est per se euidens. Antecedens verò probatur: quia distinctio realis, seu ante intellectũ est distinctio; & non ab intellectu; & distinctio rationis est distinctio ab intellectu: ergo distinctio realis, & rationis æquiualent distinctioni non ab intellectu, & distinctioni ab intellectu, quæ contradictoriè opponuntur.

Confirmatur ratione Soti: quia distinctio, sicut & vnitas consequuntur rationem entis: ergo sicut

implicat dari ens, quod nõ sit reale, vel rationis, aut vnitatẽ, quæ nõ sit à parte rei, vel per intellectũ, ita etiã repugnabit dari aliquã distinctionẽ, quæ nõ cõprehendatur sub distinctione reali, vel rationis.

35 Secũda cõclusio. Loquẽdo de vnitate quantũ ad realẽ entitatem, quam dicit, vnitas formalis in vnoquoq; indiuiduo solũ distinguitur distinctione rationis ratiocinatæ ab vnitate numerica. Hæc etiã cõclusio est communis contra Scot. Quam solùm conuincũt argumẽta eius: & habetur passim apud D.Th. Videri potest c.3. de ente, & essentia: vbi optimo discursu probat, quòd neq; genus posset per se prædicari de specie, neq; species de indiuiduo, si genus distingueretur realiter à differentia specifica, aut species à differentia numerica. Videãtur etiam alij Auctores citati.

Fundamentum est: quia indiuiduum non addit supra naturã aliquid à parte rei distinctum ab illa: ergo differentia indiuidualis, & natura nõ distinguũtur actualiter ante intellectum; & ex consequenti, neq; vnitates inde cõsurgentes. Cõsequentia patet. Antecedens verò probatur: quia si illud, quod indiuiduũ addit supra naturã, scilicet, singularitas, seu differentia numerica, distingueretur ex natura rei ab illa, iam natura haberet à parte rei vnitatem positiuè communem pluribus; imò incideretur in sententiam Plat. de vniuersali separato, quæ ex dictis satis constat esse falsam.

36 Quòd autẽ hæc sequãtur, sic potest facilè ostẽdi: quia si natura esset à parte rei distincta à singularitate, necessariò haberet in se propriã vnitatẽ realẽ, per quã ipsa cõstitueretur in esse vnius, vt sic posset à singularitate distingui, priùs enim intelligitur rẽ esse in se indiuisam, & vnã; quã quòd sit diuisa à quolibet alio, sed talis vnitas à parte rei esset vna in omnibus indiuiduis: ergo esset positiuè cõmunis. Maior, & consequentia cõstant. Minor verò probatur: tũ, quia natura intra se ipsam nihil habet, per quod posset multiplicari: tũ & maximè, quia per vnionẽ cũ indiuiduis, nõ amitteret illã suam vnitatẽ. Sicut quia materia prima, ex eo quòd sit entitas realiter à forma distincta, habet suã propriã vnitatẽ, ideò nõ amittit illam per vnionem ad plures formas; sed semper manet eadẽ numero in illis, vt explicabimus li.1. Phy. Ergo illa vnitas naturæ à parte rei esset vna in omnibus indiuiduis.

Tãdẽ quòd incideretur in sententiã Platonis, etiã patet. Nã quãuis natura esset vnita cũ singularitatibus; tamẽ ratione illius vnitatis verè esset entitas in se actu vniuersalis, & saltem de potentia absoluta, posset esse sine singularitatibus; ac proinde posset dari vniuersale separatũ, quod omninò implicat, vt suprà ostẽdimus cõtra Platonẽ. Maneat ergo differentiã indiuidualẽ, & naturã nõ distingui realiter, neq; vnitates inde cõsurgentes. Cũ autẽ nõ sit possibilis aliqua distinctio media, vt vidimus, cõsequẽs est, illa solũ distingui per operationẽ intellectus. Et cũ talis distinctio habeat fundamentũ à parte rei; siquidem

dem natura specifica, & vnitas formalis sumútur, tãquã à prima radice à forma substãtiali; differétia verò indiuidualis & vnitas numerica à materia signata, sit tandẽ talẽ distinctionẽ esse rationis ratiocinatę.

37 Tertia conclusio. Loquendo de negationibus, in vnoquoq; indiuiduo negatio, quam importat vnitas numerica, distinguitur realiter negatiuè à negatione, quã importat vnitas formalis. Sic tenet expresse Caietan. de ente, & essentia, cap. 4. q. 6. in fine. Et ratio est manifesta: quia diuisio materialis, & formalis distinguũtur specie; siquidẽ hæc est verè essentialis, illa verò quodammodò pertinet ad accidentalẽ, vtpotè quæ sumitur à materia signata quãtitate, quæ est accidens, vt aliquãdo explicauimus: ergo negatio diuisionis materialis specie distinguitur à negatione diuisionis formalis. Sed quę distinguũtur specie, distinguuntur numero: ergo in quolibet indiuiduo à parte rei alia est priuatio, quæ sequitur vnitatẽ materialem, & alia quæ sequitur vnitatẽ formalẽ: & percõsequẽs realiter negatiuè distinguũtur

38 Ad argumẽta resp. Ad primũ distinguẽda est maior, scilicet, *quæ distinguũtur diffinitione, distinguũtur ante intellectum*: nã si diffinitio tradatur de re, prout in se est à parte rei, verissima est: Quia enim definitio hominis explicat naturã ei9, secũdũ quòd in se est à parte rei, & definitio equi similiter, ideò benè sequitur, quòd si distinguũtur definitione, distinguũtur ante intellectũ. Si verò definitio tradatur de re, secundũ quòd intellectus eã sic, vel sic accipit; falsa est maior. Per quod patet ad argumentum, quidquid sit de actione, & passione; relatione, & fundamento, de quibus suis locis agendum est.

Ad secũdũ resp. quod licèt eadẽ entitas à parte rei nõ possit fundare in vnico subiecto plures relationes solo numero distinctas, etiã respectu diuersorũ terminorũ, vt dicemus c. de relatione, benè tamẽ potest fundare plures relationes specificè diuersas. Eadẽ enim quãtitas bicubita est æqualis respectu alterius bicubitæ, & inæqualis respectu tricubitæ. Et huiusmodi sunt relationes adductæ in argumento.

Solutio tertij arg. pẽdet ex quæstione de principio indiuiduationis substãtiarũ. Pro nũc tñ resp. quòd licèt differentia numerica sumatur à principio realiter distincto, ipsa tamẽ nõ est realiter distincta à natura, sed est ipsa natura facta hæc per ordinẽ ad pricipiũ indiuiduationis, vt explicauimus in libr. de Gener. Quare si additionẽ propriè sumamus, per differentiã numericã nihil realiter additur naturæ. Dicimus tamẽ naturã cõtrahi per additionẽ differentiæ indiuidualis; quia quodlibet augmentũ, seu mutationẽ, etiam rationis apprehẽdimus, & nominamus ad modũ augmenti quãtitatis, quod fit per additionẽ.

QVAESTIO V.

An à parte rei detur vniuersale pro formali, seu vniuersalitas?

39 HVcũsq; egimus de vniuersali pro materiali, seu de natura

ra denominata, ijsq;, quæ in ea requirũtur, vt sit materia vniuersalis. Deinceps verò agemus de vniuersali pro formali, seu de vniuersalitate, de qua in hac quæst. inquirimus: an detur à parte rei in natura, vel per intellectũ? Cuius resolutio ex dictis quidẽ est ferè manifesta. Cũ enim vniuersale ex Arist. 2. Post. c. vlt. & alibi sæpè sit: *Quod est vnũ in multis*, seu *vnũ præter multa, quod in omnibus illis est idẽ*, vt ibi subdit, necessariò petit vnitatẽ multis positiuè cõmunem, neq; in eis multiplicatã. Quarè cũ nulla talis vnitas sit in natura à parte rei, vt suprà ostẽsum est, neq; etiã erit à parte rei vnitas cõstitutiua vniuersalis: & ex cõsequenti vniuersale pro formali tãtũ erit per operationem intellectus. Quia tñ DD. specialiter tractãt hãc quæstionẽ, & aduersarij nõ desistũt pro ea decertare, ideò illã breuiter discutiemus, quædam alia hùc spectãtia obiter explicantes.

Scot. 7. Metap. q. 18. & in 2. dis. 3. q. 1. cõsequẽter ad ea, quę sup. q. 3. ex ipso retulimus, asserit vniuersalitatem à parte rei conuenire naturæ, esseq; proprietatem realẽ eius. Quã sententiã defendunt, Valles, Monlor. & plures Parisien. vt testatur Mas. sect. 2. de vniuersalibus, q. 4. vbi plurima pro illis congerit argumenta, quorum potissima sunt.

40 Primò ex Arist. 1. Perher. c. 4. vbi ait: *Rerũ aliæ sunt vniuersales, aliæ particulares*; ergo sicut res sũt à parte rei particulares; ita etiam à parte rei erunt vniuersales. ¶ Cõfirmatur: quia vniuersale, & particulare sunt correlatiua: sed à parte rei datur particulare formaliter: ergo etiã dabitur vniuersale formaliter.

Secũdò: quia obiectũ præcedit potentiã, etiã secũdũ id, quo formaliter est obiectũ, siquidẽ prout *sic specificat* eã; sed obiectũ intellectus est vniuersale: ergo præcedit illũ, etiã secũdũ id, quod formaliter cõstituit illud in ratione vniuersalis, ac proinde ante intellectũ dabitur vniuersale formaliter, seu vniuersalitas.

Tertiò: quia vniuersale nò potest cõstitui formaliter in esse talis per quid singulare: sed quęcũq; intẽtio ab intellectu producta est singularis: ergo per illã nõ potest cõstitui formaliter vniuersale. Maior constat: quia vniuersale, & singulare opponũtur. Minor autem probatur: tũ quia quæcunque secunda intẽtio fit à causa singulari: tũ consequenter, quia continetur sub aliqua specie, vt indiuiduum eius.

Tãdem: quia vniuersale pro formali duo dicit, nẽpe vnitatẽ, & aptitudinem ad essendum in multis: sed quælibet natura à parte rei est vna, siquidem habet vnitatẽ formalem; & simul est apta, imò de facto est in pluribus: ergo à parte rei est formaliter vniuersalis.

41 Nihilominus sententiam iam indicatã constanter amplectendo, dicendũ est, à parte rei nõ dari vniuersale formaliter, seu vniuersalitatẽ; sed naturã fieri formaliter vniuersalẽ per operationẽ intellectus. Hæc conclusio est iam omninò in scholis recepta. Tradit eã S. Tho. opus. 55 & 56. & c. 4. de ente, & essentia, vbi latè Caiet. pro qua etiã videri possunt Mas. loco cit. Sua. d. 6. Me-

8. Metaphys. sect. 5. & Rub. de vniuersalibus, quæst. 4. & alij.

Probatur primò ex Arist. 1. de anima c. 1. vbi ait: *Animal autē vniuersale, aut nihil est, aut posterius, similiter autē, & si quid cōmune aliud prædicetur.* Quibus verbis, vt sup. n. 9. ex D. Th. diximus, Aris. simùl excludit opinionē Plat. & docet modū quo fit vniuersale: & est sensus, quòd animal nihil est ab speciebus separatú, est tñ, vt quid posterius, idest, in eis ab intellectu fundatū, & ex earū similitudine desumptū. Quē sensum licèt cōtrarij nō admittāt; illū tradūt præter D. Th. grauissimi alij Arist. interpretes, Auerr. Alex. Themist. Philop. B. Alber. Aegid. & alij in expositione eiusdem loci. Idem etiam tradit Arist. 2. de Anima, c. 5. & 2. Post. c. vlt. vbi expresè dicit vniuersalia esse in anima.

42 Ratione etiam probatur cōclusio ex dictis: quia natura in statu contractionis non est formaliter vniuersalis, neq; etiam considerata secundū se: ergo solùm potest esse vniuersalis, formaliter quatenùs est in intellectu, seu in statu abstractionis. Consequentia patet: quia non est alius status, in quo posit natura considerari. Antecedens verò quoad priorem partem est euidens. Quoad posteriorem verò probatur: tùm quia natura secundùm se non habet vnitatem positiuè communem, vt ostensum est: tū etiam quia illi, prout sic, omninò accidit esse vniuersalem, vel particularem: ergo secundùm quòd consideratur in tali statu, non est formaliter vniuersalis. ¶. Confirmatur: quia vt natura sit formaliter vniuersalis, debet esse simpliciter vna, & non multiplicata: sed nulla talis natura est à parte rei, vt constat ex dictis: ergo non datur à parte rei natura formaliter vniuersalis.

Secundò: quia hæc prædicatio: *homo est vniuersalis*, est accidentalis: sed prædicatum illius nō est entitatiuè substātia, vt cōtingit in aliquibus prædicationibus accidētalibus: ergo dicit pro formali aliquod accidens: non reale: ergo rationis. Maior patet: quia si esset prædicatio essentialis, prædicatū conueniret omni contento sub subiecto, & ita verè diceremus: Petrus est vniuersalis, Ioannes est vniuersalis: quod est absurdum. Minor etiā est manifesta: quia vniuersale etiā reperitur in alijs prædicamentis, siquidem quantitas est vniuersalis, relatio est vniuersalis, &c. ergo nō pōt esse entitatiuè substātia. Per quod etiā patet, nō posse esse aliquod accidens reale, siquidem non continetur in aliquo determinato prædicamento. Restat ergo vniuersalitatem esse formā rationis, ac proinde non dari à parte rei. Plures alias rationes adducit Mas. vbi sup.

43 Ad argumenta respondetur. Ad primum desumptum ex Arist. D. Thom. in eius expositione lect. 10. sibi obijciens; quòd sequeretur dari à parte rei vniuersale, respondet ibi diuidi res, non absolutè, sed vt significantur per nomina. Quia verò nomina non significant eas, nisi mediante intellectu; ideò diuisio ista datur de rebus, non secundùm

cundùm quòd sunt extra animam; sed secundùm quòd referuntur ad intellectum, qui potest distinguere ea, quæ sunt coniūcta in rebus. Cuius signum (subdit D.Th.) est, quòd nō definiuit Arist. vniuersale, & singulare secundùm aliquid, quod pertinet ad res, sed per actum animæ, qui est prædicari de multis, vel de vno solo. ¶ Quòd si cōtēdas Arist. loqui de ipsis rebus secundùm se; respondetur locutum fuisse de vniuersali fundamentaliter, non verò de vniuersali formaliter.

Ad confirmationem respondetur, particulare, secūdùm suam entitatem realem, non esse correlatiuum vniuersalis, neque fundamentaliter, neq; formaliter sumpti. Si verò singulare, seu particulare sumatur formaliter, in quātū subijcitur, vniuersali, etiā formaliter sumpto, tunc propriè sunt correlatiua; sed vt sic neutrū datur à parte rei.

Ad secundum respondetur, obiectum intellectus, etiam formaliter, vt obiectum est, tātùm esse vniuersale fundamentaliter. Non enim ab eadem forma cōstituitur in esse obiecti, & in esse vniuersalis, & sic potest esse formaliter obiectum; cū tantùm sit fundamentaliter vniuersale, vt magis infrà explicabimus.

Ad tertium respondetur, quòd sicut species impressa, vel expressa rei, etiāsi in se sit quid singulare, dicitur tamen, & est in repræsentando vniuersalis; pari ratione secunda intentio vniuersalis potest esse entitatiuè singularis, cùm tamen sit constitutiua vniuersalis.

44 Dices: ergo sicut vniuersale in repræsentādo nō est simpliciter vniuersale, vt suprà diximus; ita etiam neque vniuersale in essendo.

Respondetur negando consequētiam. Et ratio est: quia species impressa, seu quæcumq; alia res, quæ denominatur vniuersale in repræsentando, est verè, & realiter singularis, & vt sic denominetur, exigit necessariò singularitatem: vnde simpliciter est singularis, & secundùm quid vniuersalis. Cæterùm res quæ denominatur vniuersale in essendo, non solùm non est singularis; sed potiùs exigit abstractionem, & separationem â singularitatibus. Vnde proxima materia vniuersalis nullo modo est singularis, & perconsequens potest denominari simpliciter vniuersalis; ad quod nō requiritur formam denominantem, scilicet, vniuersalitatem esse vniuersalem, vt *quod*, sed sufficit esse vniuersalem, vt *quo*. Sicut albedo, quamuis non sit alba vt *quod*, constituit propriſsimè albū, quia est alba vt *quo*. Imò sicut albedo, si esset vt *quod* alba, non posset esse forma constitutiua albi, ita si vniuersalitas esset vt *quod* vniuersalis, non posset esse forma constitutiua illius.

QVAE SIT APTITVDO, quam pro formali dicit vniuersale: & an ipsa detur à parte rei. §. vnicus.

45 Vltimum argumentum petit, vt explicemus, quæ sit aptitudo propria vniuersalis formaliter sumpti; de qua disputant Doctores in præsenti. ¶ Pro cuius intelligentia primò notandum

dum est, aptitudinem, vt ipsum nomen indicat, nihil aliud esse, quàm potentiam ad aliquem actum, seu ad aliquod esse. Vndè aptitudo vniuersalis erit potentia ad essendum in multis, non indeterminatè, & vagè, in hoc scilicet, vel in illo; sed simul, & positiuè respiciendo plura. Ad quod, licèt non sit necessarium vniuersale actualiter esse in pluribus; cùm verba in diffinitione non dicant actum; sed aptitudinē, est tamen necessarium, aptitudinē, seu potentiam vniuersalis positiuè terminari ad plura; ita vt illa quasi componant, & integrent terminum adæquatū vniuersalis: sic enim propriè dicitur vniuersale esse vnū in multis, seu vnum præter multa. Hanc ergo aptitudinem contendunt Auctores contrarij reperiri in natura à parte rei, & ante intellectum. Sed vt videamus, quæ aptitudo sit in natura ante intellectū, quæ verò non.

Secundò notandum est, naturam posse considerari dupliciter: primò, vt possibilē, seu vt antecedit realē existentiam: secundò, vt existentē realiter extra causas. Et hoc secundo modo, adhuc dupliciter; vel reduplicatiuè vt existentem: vel tantùm præcisiuè, idest, naturam, quæ existit, non tamen considerata ipsa existentia. Igitur de natura reduplicatiuè, vt existens est, certum debet esse, non habere aptitudinem ad essendum in multis, sic enim est singularis, & propria vnius, vt patet. Quarè solùm potest esse dubium de natura possibili, vel de ipsa natura existente, præcisa tamen existentia.

Ratio dubitandi est: quia natura possibilis non petit essentialiter hanc numero singularitatem, vel existentiam; aliâs esset essentialiter singularis, quod nulli naturæ createç cōuenit: ergo indifferens est ad plures existentias; & perconsequens ex se, & nō ab intellectu, habet aptitudinem ad essendum in multis. Similiter natura existens, si præscindatur existentia, non manet determinata; ergo indifferens; siquidem indeterminatum, & indifferens idem sunt; ac proinde etiam natura sic considerata, habebit aptitudinem ad essendum in multis.

46 Nihilominus dicendum est, naturam, siue consideretur vt possibilis, siue vt existens, præcisa tamen existentia, non habere à parte rei aptitudinē, vt sit in multis, sicut requiritur ad vniuersale, ac proinde aptitudinem propriam vniuersalis, sicut & eius vnitatem solùm dari in natura per operationem intellectus. Conclusio est communiter recepta contra Scot. pro qua videri possunt Suar. d. 6. Metaph. sect. 6. & alij Auctores citati.

Fundamentum est: quia aptitudo propria vniuersalis est positiua indifferētia, seu habitudo ad essendum in pluribus, quæ proinde erit verè, & simpliciter vna, neq; amittetur per hoc; quod vniuersale descēdat ad essēdū in aliquo inferiori: sed talis aptitudo nō datur à parte rei in natura, siue consideretur vt possibilis, siue vt existens, præcisa existētia; ergo in ea prout sic, non datur

datur à parte rei aptitudo propria vniuersalis. Maior ex dictis constat. Minor autem probatur: quia in natura possibili ad summũ potest intelligi aptitudo ad vnam singularitatem, seu existentiam vagè sumptam, idest hanc, vel illam: quando autem cõtrahitur per singulatitatem, vel existentiam, amittit illam indifferentiã ad essendum in hoc, vel illo, vt per se constat.

Similiter natura existens si secundùm se, & præcisa existentia sumatur; cùm prout sic, tantùm sit negatiuè communis, seu indifferens, vt suprà dictum est, ad summum potest habere aptitudinem negatiuam; quatenùs secundùm se nõ est inepta, neque illi repugnat, quòd contrahatur per hanc, vel illam singularitatem. Quæ negatiua aptitudo, seu non repugnantia multiplicatur realiter, iuxta multiplicationem ipsius naturæ, vt patet ex dictis de vnitate formali: ergo neque natura possibilis, neque existens, præcisa existentia, habent à parte rei aptitudinem, quæ requiritur ad vniuersale; & per consequens hæc conuenit naturæ per intellectum.

Per quòd patet, tùm ad argumentum, propter quod hæc adducta sunt; tùm etiam ad rationem dubitandi paulò antea factã. Respondetur enim naturam à parte rei non habere, neque vnitatem, neque aptitudinem, quæ requiritur ad vniuersale; solùm enim datur in ea à parte rei vnitas conformitatis, quę non est aliqua vna vnitas in pluribus, vt suprà diximus. Item solùm est indifferens negatiuè, in quãtùm de se non est determinata ad hoc, vel illud. Non verò habet à parte rei aliquam indifferentiam, seu communicabilitatem positiuam, vt explicatum est.

47 ¶ Ex dictis infertur formam istam rationis, à qua natura constituitur in esse vniuersalis, quæ nomine incomplexo dicitur vniuersalitas, non esse negationẽ, aut priuationem rationis. Quod docent communiter Doctores cũ Porph. c. de specie: & late prosequitur D. Th. q. 7. de potẽtia a. 11. probantque Mas. de vniuersalibus sect. 4. q. 2. & Sanch. li. 2. Logicæ, q. 17. qui plures alios Thomistas adducunt. Ratio autem est ex dictis manifesta: quia vniuersalitas non consurgit ex eo, quòd intellectus apprehendat aliquod non ens admodũ entis; sed ex eo quòd naturam positiuam cognoscat cum ordine ad inferiora: ergo non est negatio, aut priuatio, sed relatio.

¶ Ex quo iam facilè potest inuestigari, & inueniri definitio essẽtialis vniuersalitatis, descendendo per arborem relationis rationis suprà statutã; & quęrendo in ea genus vltimum, & propriam differentiam, vt in qualibet definitione inuestigãda faciendũ esse pręcipit ex Arist. Caiet. 2. Post. c. 10. cõclus. 6. Sed quia non habemus nomina incomplexa ad significãda genera illa inter media, neq; adhuc examinauimus, vnde sumenda sit prædicta differentia in istis accidentibus, vel quo modò formandę sint eorũ diffinitiones, quandò definiuntur in abstra-

abstracto, vel inconcreto; de quo latè nobis agẽdũ est, c. de gener. vbi DD. ista controuertunt, ideò supponendo pro nunc accidẽtia, quãtùm fieri possit, definienda esse per proprium subiectum; loco quidem generis, quando definiuntur in cõcreto; loco verò differentiæ, quãdo definiuntur in abstracto) sic possumus vniuersalitatẽ in abstracto definire. *Vniuersalitas est relatio, seu aptitudo rationis ad essendũ in pluribus naturæ vnius.* Ex qua definitione formatur definitio vniuersalis in cõcreto, inuertẽdo terminos in hunc modum. *Vniuersale est natura vna relata, seu apta ad essendum in pluribus.*

¶ Per quod tãdẽ facilè penetrãtur definitiones omnes, quas tradidit Arist. de vniuersali in concreto, ponẽs loco generis subiectum, seu naturam; hanc enim significat relatiuũ illud, *quod*, semper ab Arist. positũ in definitionibus vniuersalis, vt patet 1. Periher. c. 5. *Vniuersale dico, quod de pluribus aptum est prædicari.* 2. poster. c. vltimo. *Vniuersale est, quod est vnũ præter multa, quodque in omnibus illis vnum inest.* 4. Metaph. text. 14. *Singulare dicimus, quod vnum numero est; vniuersale verò, quod in his.* lib. 7. text. 45. *Hoc enim dicitur vniuersale, quod pluribus natura aptum est inesse.* Quem modum definiendi perpetuò obseruauit Arist. à quo sumpsit illum Porph. in suis definitionibus. Quod valdè nota, vt rectè calleas artem definiendi accidentia, quam latè explicauimus loco citato.

QVAESTIO VI.

Per quẽ actum intellectus resultet in natura vniuersalitas?

48 SVB Alijs verbis proponi solet hæc difficultas: an scilicet vniuersale formaliter fiat per abstractionem, vel per comparationem intellectus? Sed generalior est titulus à nobis propositus, & meliùs comprehendit, quæ dicenda sunt in hac quæstione. In qua mirum est, quam variè Doctores loquantur, & ideò non omnes, sed præcipuas sententias referemus. Priùs tamen vtcumque explicandus est modus operãdi intellectus, seu quomodò fiat cognitio, vt sic pateat, quomodò, & per quẽ actum fiat vniuersale.

Quia ergo nihil est in intellectu, quin priùs fuerit in sensu, prior est operatio sensus, quàm intellectus. Fit autem sensatio in sensibus externis, per hoc quòd obiectum sensibile mittit speciem intentionalem se ipsum repræsentantem, qua informatus sensus producit in se speciẽ expressam obiecti, per cuius receptionẽ in sensu fit sensatio.

Rursùs ex sensatione ista sensuum externorum, imprimuntur aliæ species intentionales sensibus internis, in quibus proportionabili modo fit sensatio interior. De quorum numero, & diuersitate non est cur hìc quæstionem moueamus. Id solùm oportet aduertere, quòd species expressæ, ab his sensibus internis productæ, solent communi nomine appellari phantasmata.

49 Cùm autem sensus ab intellectu differat per hoc, quòd huius obiectum sit quid vniuersale; illius verò quid singulare, teste Arist. 1. Physic.cap.5.duo inde sequuntur. Primum est, phantasmata omnia, seu species expressas sensuum internorum repræsentare obiectum singulare, v.g. Petrum, cum hoc numero, colore, sapore, sono, calore, aut alijs qualitatibus sensibilibus, iuxta diuersitatem sensationum.

Secundum est, obiectum istud, prout sic, non posse ab intellectu percipi, cùm nondum sit vniuersale. Vnde necessarium erit, quòd priùs quasi denudetur ab illis conditionibus indiuidualibus, separeturque ab omni materia singulari; vt sic fiat proximè intelligibile, & proportionatum obiectum intellectus. Et ad hoc ponitur intellectus agens: cuius officium est denudare phantasmata à conditionibus indiuidualibus; vt ita species, quæ directè repræsentabat Petrum, iam directè solùm repræsentet naturam humanam. Quod facit intellectus agens, illuminando phantasmata; vt medio tali lumine, producant in intellectu posibili, seu pasibili speciem intelligibilem, directè repræsentatiuam talis naturæ. Hæc ergo denudatio, seu separatio naturæ à conditionibus indiuidualibus dicitur abstractio intellectus agẽtis, quia quasi abstrahit, & separat naturam à singularitatibus.

50 Rursus intellectus posibilis, prædicta specie informatus, seu fœcundatus, producit in se ipso speciem expressam, seu verbum mentis, quod est veluti conceptum parere, quo cognoscit naturã humanam. Hoc autem potest dupliciter contingere. Primò, quando intellectus posibilis cognoscit naturam præcisè secundùm sua prædicata essentialia, non cognoscendo singularia, sed ab illis præscindẽdo, & abstrahendo. Et hæc dicitur abstractio præcisiua intellectus posibilis; pertinetq; ad primam eius operationem (ad distinctionem alterius abstractionis, quæ dicitur negatiua, & reperitur in secunda operatione; quãdo scilicet aliquid ab alio separamus, media propositione negatiua. De qua abstractione non agimus in præsenti, quia euidens est per eam non fieri vniuersale: sicut etiam est euidens nõ fieri per tertiã operationẽ.) ¶ Secundo modo potest intellectus cognoscere naturam, in ordine ad singularia, & vt est ab illis participabilis. Quod necessariò fit cognitione reflexa, vt benè notant Suar. & Rub. infrà citãdi: intellectus enim cognoscens naturam, vt est participabilis ab inferioribus, supponit ipsam separatam ab illis, à quibus participanda est: quod tamen natura non habet à parte rei, sed ab intellectu, & sic talis cognitio terminatur ad eam, secũdum id, quod habet ab intellectu, quod est esse reflexam. Hæc ergo cognitio intellectus dicitur comparatio. Quæ si fiat, vt fieri potest, per simplicem apprehensionem, cognoscendo scilicet naturam cum ordine ad inferiora, absque affirmatione aliqua, dicitur

dicitur comparatio simplex. Si verò fiat attribuendo naturam illam singularibus, media actuali prædicatione; dicitur comparatio composita.

51 Ex quibus, si vera sunt, vt supponimus ex libris de anima, duæ colliguntur abstractiones, nempè abstractio intellectus agētis, & abstractio præcisiua intellectus possibilis. Quibus si addantur duæ comparationes eiusdē intellectus, simplex scilicet, & cōposita, iam habemus quatuor operationes, de quibus potest quæstio procedere. Iuxta quē operationum numerū quatuor sunt apud Auctores præcipuè opiniones, quas breuiter attingemus.

§. I.

VARIAE SENTENTIAE cum suis Auctoribus, & fundamentis referuntur.

52 Prima sentētia asserit, vniuersalitatem resultare in natura per abstractionem intellectus agētis. Sic docent Zumel. 1.p.q. 13. art.7. conclusione 7. Sot.quæst.2. vniuersaliū, & alij. Citaturque pro ea Caiet.cap.4.de ente, & essentia, vbi in quodā dub. post quæstionem 6.§.*His visis* (inquit) *natura secūdū esse obiectiuū in intellectu agente est vniuersalis in prædicando.* ¶ Sed proculdubiò ibi loquitur Caiet. de vniuersali fundamentaliter: tùm, quia statim eisdem verbis affirmat id ipsum, de natura secundùm esse obiectiuum in intellectu possibili: tùm etiam, quia quæst. 7. sequenti sæpè repetit vniuersalitatem esse relationem rationis, factam ab intellectu possibili. Imò in fine cap. §. *Responsio autem*: expressè docet, huiusmodi relationes fieri in natura per cognitionem reflexam, qua cognoscitur in ordine ad inferiora. Sed quidquid sit de hoc.

Probatur primò hæc sententia ex D.Tho.1.p.quæst.85. art.1. ad 1. vbi inquit: *Ea, quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, possunt cōsiderari sine principijs indiuidualibus: quia non sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, siue speciem intelligibilem à phātasmatibus.* Et opusc.55. *Eadem natura, quæ singularis erat, efficitur postcà vniuersalis, per actionē intellectus depurantis ipsam à conditionibus, quæ sunt hic, & nunc.* Quod etiam indicat.7. Meth. lect.13. ergo ex sententia Diui Thomæ vniuersale in actu fit per actionem intellectus agentis.

Secundò probatur ratione Soti: quia esse vniuersale in actu, est esse intelligibile in actu; siquidem vniuersale est obiectū intellectus: sed res fit intelligibilis in actu per abstractionem intellectus agentis, vt docet Arist.3.de anima, text.8. ergo per illam fit actu, seu formaliter vniuersalis.

Cōfirmatur: quia tunc natura fit formaliter vniuersalis, quando primò habet in intellectu illas conditiones, cū quibus à parte rei esset vniuersalis, si darentur vniuersalia separata Platonis: sed statim ac intelligitur natura abstracta, seu denudata per intellectū agentem, habet in intellectu totum quod Pla-

ponebat à parte rei in vniuersali separato: ergo tunc fit formaliter vniuersalis.

Tertiò fieri aliquod vniuersale est fieri commune, & indifferẽs, sed esse sic commune, & indifferens nihil aliud est, quàm esse denudatum à conditionibus indiuiduantibus: ergo res fit vniuersalis per eã actionem, per quam sic denudatur.

Confirmatur: quia natura per cõtractionem ad principia indiuiduantia, fit singularis: ergo per abstractionem, & denudationem ab illis, fit vniuersalis.

53 Secunda sententia docet, vniuersale fieri per abstractionẽ præcisiuam intellectus possibilis. Ita Duran. in 1. dist. 3. p. 2. q. 5. ad 2. & in 2. dist. 3. q. 7. nu. 7. & 12. Tolet. q. 2. vniuersalium, & alij. Habetque non paruum fundamentum in D. Tho. qui 1. par. q. 85. art. 2. ad 2. sic inquit: *Sed quòd humanitas apprehendatur sine indiuidualibus cõditionibus, quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalis, accidit humanitati secundùm quòd percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & nõ indiuidualium principiorũ*. Idem videtur docere, c. 4. de ente, & essentia, & alibi sæpè.

Ratione etiam probatur: quia vniuersalitas tunc tribuitur naturæ ab intellectu; quandò primò cognoscitur, vt aptum fundamentum illius; sed natura abstracta ab intellectu agente est aptum fundamentum vniuersalitatis; siquidem tunc est vna, & vniformis: ergo cùm primò cognoscitur sic vniformis, tribuitur illi vniuersalitas. Cùmque hoc fiat ante comparationem, per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis, consequens est tunc fieri formaliter vniuersalem.

Confirmatur: quia per abstractionem intellectus possibilis, non accipit natura fundamentum proximum vniuersalitatis: ergo recipit ipsam vniuersalitatem. Consequentia videtur nota. Et antecedens probatur: quia ex eo quòd separetur à singularitatibus, à quibus realiter multiplicabatur, manet formaliter vna, & indiuisa, & consequenter proximè apta, vt respiciat plura: sed talem separationem habet ante abstractionem intellectus possibilis, vt patet: ergo ab illo non recipit natura fundamentum vniuersalitatis, sed ipsam vniuersalitatem.

54 Tertia sententia docet, vniuersalitatem fieri per comparationem simplicem intellectus possibilis. Hæc est frequẽtior inter Thomistas. Eam defendunt Arauxo 3. Metaphys. quæst. 3. art. 5. Soncin. lib. 5. quæst. 27. & super Porphir. quæst. 1. conclus. 4. Sanch. lib. 2. Logicæ quæst. 16. Rub. hic quæst. 5. noster Didac. â Iesu disput. 4. quæst. 4. & plures alij, quos refert & sequitur Galleg. controuer. 10. Estque aperta mens Caiet. vbi supra, §. *responsio autem*, vbi expressè docet, relationem generis, & similes fieri per cognitionem comparatiuam. Quod etiam generaliter de omni relatione rationis docet 1. part. quæst. 28. articul. 1. §. *aduerte*, quem sequitur Nazar. ibidem

ibidē in expositione textus, estque proculdubiò D. Thom. vt infrà videbimus.

55 Quarta sententia asserit vniuersalitatem fieri per comparationem compositam intellectus. Pro hac citantur aliqui Auctores antiqui. Sed quia eos non vidimus, neque in alio Doctore expressam inuenimus: neminem pro ea adducimus. ¶ Potest tamē probari: quia vniuersalitas est relatio rationis, qua natura respicit multa, seu est in multis: ergo fit ab intellectu per comparationem, qua eadem natura attribuitur multis. Sed hæc est comparatio composita: ergo per ipsam fit in natura vniuersalitas. Probatur minor: quia non potest intellectus cognoscere naturā esse in multis; nisi intellectualiter exprimat coniunctionem cum illis, importatam per ly, *est*, seu, *esse*: ad quod, vt patet, necessaria est actualis prædicatio.

56 Præter has opiniones extremas, sunt multæ aliæ mediæ: quas non oportet adducere, tū, quia eisdem ferè fundamentis nituntur, tū etiam, quia earum aliquæ in re non distinguuntur à præcedentibus, & consequenter eodem modo impugnabuntur. Vt autem à certioribus incipiamus.

Quarta ista sententia, vt omninò falsa, & singularis reijcienda est: eáque rectè impugnat noster Didac. vbi supra. Nàm, vt constat ex definitionibus Arist. suprà relatis, aptitudo ad essendum in pluribus, vel vt prædicetur de pluribus, pertinet ad rationem vniuersalis, seu prædicabilis, non verò actualis prædicatio: hæc enim nō facit prędicabilia, sed prædicata, vt patet: ergo ante comparationem compositam, iam est factum prædicabile, seu vniuersale. Solū ergo restat difficultas, in ferendo iudicio de tribus prioribus opinionibus. Quod quidem non est facile, non tā propter rei difficultatem, quā propter D. Thom. qui diuersis locis videtur diuersa tradidisse; propter quod etiam discipuli eius diuisi sunt, vt vidimus.

§. II.

CONCILIATIS VARIIS D. Thomæ testimonijs, legitima eius mens, & vera sententia stabilitur.

57 PRo solutione ergo difficultatis, & vera D. Tho. intelligentia, sciendum est, vniuersale in repræsentando esse illud, quod æqualiter est imago, & similitudo plurium, quæ per illud repræsentātur; licèt in se sit quid singulare, vt suprà circa proœm. Porph. dicebamus. Quomodò species intelligibilis naturæ humanæ dicitur vniuersalis: quia repręsentat id, in quo singularia hominis conformantur. Et de hoc vniuersali frequēter loquitur D. Thom. appellans illud absolutè vniuersale, vt patet cap. 4. de ente & essentia, & opuscul. 55. & 56. Quam etiam speciem intelligibilem sæpè vocat intentionem, vt patet in eodem opuscul. 56. circa medium.

Ex quibus D. Tho. locutionibus

orta est, magna ex parte, dissensio discipulorum eius, & cõfusio in hac quęstione. Sed proculdubiò de hoc vniuersali in repræsentando loquitur S. Doctor: quandocunque asserit fieri per abstractionem intellectus agentis, vt satis ipse se explicat in primo loco adducto pro prima sententia, dicens: *Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, seu speciem intelligibilem à phantasmatibus*. De hoc autẽ vniuersali non procedit præsens difficultas: sed de natura, vt affecta secunda intentione vniuersalis: per quam scilicèt operationem tribuatur naturæ illud esse fictum, seu illa forma rationis, à qua constituitur formaliter in esse vniuersalis.

Cùm autem ad formationem entis rationis, necessariũ sit rem concipi secundùm aliquid, quod à parte rei non habeat, seu aliter ac est in se, vt cõstat ex dictis disp. 2. manifestũ fit vniuersalitatem nõ posse fieri per operationem, qua cognoscitur natura secundùm illa prædicata, quæ directè repræsentantur per speciem intelligibilem, talia enim prædicata cõueniunt naturæ à parte rei, vt patet. Quare si per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis, solùm cognoscitur in natura, quod directè repręsentatur per speciem intelligibilem, per talem operationem non resultabit ibi vniuersalitas, vt patet.

¶ Adde, quòd cùm vniuersalitas, sicut quælibet alia secunda intentio logicalis, fundetur in rebus, quatenùs cognitæ sunt; ita vt denominatio cogniti sit ratio fundãdi illam, vt suprà dicebamus, & constabit ex locis D. Tho. pro cõclusione adducendis, consequens est, ad operationem intellectus, per quã fit, necessariò præcedere aliam cognitionem, à qua res denominẽtur cognitæ. Proptereà enim istæ appellantur secundæ intentiones; fiuntque per operationem reflexã intellectus.

58 Ex quo tandem fit, tàm per abstractionem intellectus agentis, quã per cognitionem directam intellectus possibilis seruata proportione, tantùm constitui naturam in potentia proxima ad recipiendam secũdam intentionem vniuersalis. Et hoc solùm intendit D. Thom. quando locis citatis pro secunda sententia, docet, ad abstractionem consequi secundam intentionem vniuersalis, eo scilicet modo, quo relationes reales dicuntur consequi ad suum fundamentum proximum, vt benè explicat Arauxo vbi suprà. Solet autem natura sic proximè apta, appellari absolutè vniuersalis: quia vt ad aliud propositum dixit D. Tho. opusc. 42. c. 20. *Quod propè est ad actum, nihil ab actu differre videtur*. Quæ doctrina, & D. Thom. concordia sumitur ex eodem Angel. Doctore opusc. 48. c. 1. cuius titul. est: *Quid sit vniuersale, & quomodò originetur?* Vbi D. Thom. naturam abstractam ab intellectu agente, vocat vniuersale; & abstractionem ipsam appellat vniuersalitatẽ, seù intentionem; & nihilominus docet, propriã vniuersalitatem, seu secundã intentionẽ vniuersalitatis fieri per actũ refle-

reflexum, postquam natura est iam abstracta, & cognita, quando scilicet cognoscitur in ordine ad inferiora. Qui actus est comparatio simplex intellectus, vt patet.

59 Dicendum est ergo, vniuersale formaliter, & in actu, seu vniuersalitatem propriam, quæ est secūda intētio logicalis, fieri in natura per comparationem simplicem intellectus possibilis. Ita docēt Auctores tertiæ sententiæ: estque proculdubiò expressa mens D. Thom. Tùm, quia 1. par. quęst. 18. art. 1. id generaliter docet de omni relatione rationis. Tùm, quia specialiùs de secundis intentionibus logicalibus, præsupponere vt rationē fundandi denominationem cogniti, testatur in 1. dist. 2. quæst. 1. art. 3. his verbis: *Ex hoc quòd intellectus intelligit animal, vt in pluribus speciebus, attribuit ei intentionē generis. Et huiusmodi intentionis licèt proximum fundamentum non sit in re, sed in intellectu; tamen remotum fundamentum est res ipsa.* Et quæst. 7. de potentia art. 11. *Huiusmodi sunt relationes rationis, quæ attribuuntur ab intellectu rebus intellectis, prout sunt intellectæ, sicut relatio generis & speciei. Has enim relationes rationis ratio adinuenit, considerādo ordinē eius, quod est in intellectu, ad res, quæ sunt extra.* Tùm denique, quia specialiter de secunda intētione vniuersalis; fieri per actum reflexum, quo natura abstracta, & cognita comparatur ad inferiora, docet expresse opusc. 48. citato c. 1. dicens: *Quia intellectus reflectitur supra se ipsum, & supra ea, quæ in eo sunt, siue subiectiuè, siue obiectiuè: cōsiderat iterū hominē, sic à se intellectum sine cōditionibus materiæ, & videt, quòd talis natura, cū tali vniuersalitate, seu abstractione intellecta, potest attribui huic, & illi indiuiduo: & ideò format secundā intentionem de tali natura. Et hanc vocat vniuersale, seu prædicabile.* Eisdem ferè verbis id explicat Caiet. loco citato de ente & essentia. Non potest ergo, perpēsis omnibus, negari hāc esse D. Thom. sententiam.

60 Probatur prima conclusio, ratione excludente duas priores sententias: quia nullum ens rationis resultat in natura per abstractionem intellectus agētis, & possibilis: sed omnis vniuersalitas propriè dicta est ens rationis, ergo nulla vniuersalitas propriè dicta resultat in natura per abstractionem intellectus agentis, & possibilis. Consequētia est euidēs: & minor ex dictis certa. Maior autē probatur. Et in primis de intellectu agente id patet: quia ens rationis fieri nō potest à potētia non cognoscitiua, cū eius essentia sit cognosci, vt disp. 2. probatū est. Cùm ergo intellectus agens sit potētia nō cognoscitiua, vt supponimus ex libris de anima, planū fit ab ipso nō posse fieri ens rationis.

De intellectu verò possibili sic probatur maior: quia per abstractionē præcisiuā, solū cognoscitur obiectū secundū illa prędicata, quę directè repræsentātur per speciē intelligibilē: ergo per illā nō cognoscitur natura secundū aliquid, quod à parte rei non habeat; ac proinde

 nullum

nullum per ipsam fiet ens rationis. Probatur hæc consequentia: quia ex eo, quòd intellectus cognoscat naturā humanā nō cognitis singularitatibus, formaliter loquēdo nō cognoscit illā aliter, ac est in se; neque fingit ibi aliquod esse. Sicut & sensus idē intellectus cognoscēs in pomo saporem, qui à parte rei est in illo, merè negatiuè se habēs circa colorē eius, neque illud cognoscit aliter, ac est in se, neq; per talē cognitionē format ens rationis. Ergo intellectus cognoscēs prædicata cōmunia naturæ, merè negatiuè se habens circa singularitates (in quo consistit abstractio præcisiua) non cognoscit naturā aliter, ac est in se, neque ex consequēti per talē cognitionem, format ens rationis.

61 Secundo, quia vniuersalitas, sicut qualibet alia secunda intētio, præsupponit vt rationem fundandi denominationē extrinsecā cogniti, ergo antequā adueniat vniuersalitas, iam natura est cognita: ergo vniuersalitas nō resultat in natura per abstractionē præcisiuā intellectus possibilis: antecedēs, & prima consequētia ex dictis patent. Secūda verò probatur: quia abstractio præcisiua, qua cognoscitur natura non cognitis singularitatibus, est primus actus intellectus possibilis circa talē naturam. Vt enim ostendemus in lib. de Anima, intellectus directè solū cognoscit naturas cōmunes; & ex earum cognitione indirectè, & per quandam reflexionē cognoscit singularia. De quo videri potest D. Tho. in 4. dist. 50. q. 1. ar. 3. ergo per abstractionem præcisiuam non potest resultare in natura vniuersalitas. Si ergo, neque per abstractionem intellectus agētis, aut possibilis; neque per cōparationē cōpositam eiusdē intellectus, potest fieri secunda intentio vniuersalis; vt probatū est, restat à sufficienti enumeratione, fieri per simplicem comparationem.

Tertiò positiuè probatur per hāc cōparationē fieri: quia vniuersale est relatiuū secundū esse, & vniuersalitas vera relatio rationis ex his, quæ sub primo genere secundarum intentionū logicalium enumerauimus supra disp. 2. n. 46. ergo fit per cōparationē simplicē intellectus. Probatur cōsequentia: quia ens rationis fit per hoc, quòd apprehendatur aliquod esse, vbi nullū est: ergo relatio rationis fiet per hoc, quòd apprehendatur ordo inter aliqua, inter quæ talis ordo non est. Hoc autem est vnū alteri cōparare: ergo vniuersalitas ex ratione communi relationis rationis habet fieri per cōparationem. Cūq; ratione proprij generis, in quantū scilicet est relatio, seu intentio rei simplicis, excludat iudiciū, aut discursum, planè sequitur fieri per simplicem apprehensionem naturæ in ordine ad inferiora, quæ est cōparatio simplex intellectus possibilis, quod intendimus.

§. III.
FVNDAMENTIS aliarum sententiarum satisfit.

62 AD Primū argumentū pro 1. sententia ex auctoritatibus D. Tho. iam constat ex his, quæ addu-

duximus ad concilianda eius testimonia. Et quidem in priori loco satis ipse Sanctus explicat se loqui de vniuersali in repraesentando. ¶ Quo etiã modo potest explicari secundus locus, vel meliùs de vniuersali fundamentaliter, & in potẽtia proxima. Quod colligitur ex vltimo loco adducto pro nostra conclusione, vbi eodẽ modo loquendi vtitur; naturã abstractã ab intellectu agente appellans absolutè vniuersalẽ, & tamen statim docet, secũdam intentionẽ, seu vniuersale formaliter fieri per actũ reflexum, seu comparationem intellectus.

Ad secundũ respondetur negando maiorem, si loquamur de vniuersali secundo intentionaliter, seu logicè, sicut in praesenti loquimur. Vt enim quaestione praecedenti dicebamus, obiectũ intellectus, etiam formaliter, quatenùs obiectum est, & vt est actu intelligibile; tantùm est vniuersale fundamentaliter, & in potentia proxima. Ratio est manifesta: quia esse obiectum intellectus, & actu intelligibile habet natura à reali, & intrinseca entitate sua, & à perfectione, & immaterialitate quã habet, vel quia est actus, & forma separata, vel quia secundũ se abstrahit ab aliqua materia, saltim singulari; at verò esse actu, & formaliter vniuersalem habet natura à secunda intentione, quam fundat intellectus, supra entitatem illã actu intelligibilem, quae est obiectũ eius. Et sic stat optimè obiectum intellectus, etiã formaliter quatenùs est obiectum, & actu intelligibile, esse tantùm fundamentaliter vniuersale. Quod solũ significatur, quando cõmuniter dicitur, obiectũ intellectus esse vniuersale. Sicut quando è cõtra dicitur, obiectũ sensus esse singulare, non significatur res constitui in esse obiecti sensus per secundam intentionem, quam pro formali dicit singulare.

Ad confirmationem, concessa maiori, neganda est minor. Cuius ratio est: quia ex eo precisè, quòd natura esset realiter separata, vt ponebat Plato; statim esset in ea relatio realis, qua vniformiter respiceret indiuidua, & ratione illius esset formaliter vniuersalis, at verò ex hoc praecisè, quòd natura separetur per intellectũ agentem, neq; resultat in illa relatio realis ad indiuidua, vt patet, neque etiam rationis: tùm, quia intellectus agens non est effectiuus entis rationis: tùm etiã, quia ipse nõ refert naturam ad inferiora, quod necessarium erat, vt resultaret relatio rationis. Et sic ex eo praecisè, quòd natura separetur per intellectum agentem, non est formaliter vniuersalis, sed tantùm fundamentaliter, & negatiuè.

Ad tertium respondetur, quòd fieri aliquid formaliter vniuersale, est fieri positiuè commune, & indifferens. Hoc autem non habet formaliter natura, per separationem à singularitatibus; sed per secundam intentionem, seu relationem rationis ad inferiora, vt explicatũ est. ¶ Per quod patet ad cõfirmationem. Solùm enim probat, naturã per abstractionem fieri vniuersalẽ negatiuè, & in potẽtia; aliàs consequentia esset omnino falsa.

63 Ad auctoritatem D.Tho.pro secunda sententia adductam, iam diximus supra sensum eius esse, ad abstractionem intellectus possibilis sequi secundam intentionē vniuersalis, eo modo, quo relationes dicuntur consequi ad suum fundamētum. Abstractio enim præcisiua vltimò disponit naturā, vt fiat formaliter vniuersalis per subsequentem comparationem.

Ad rationem pro eadem sententia respondetur, per abstractionem præcisiuā intellectus possibilis non cognosci naturam, formaliter vt vnam, aut vniformē; neque vt proximum fundamentum vniuersalitatis: ad hoc enim necessarius est actus reflexus, vt patet; sed solùm cognosci secundùm sua prædicata essentialia, aut gradus communes, quos habet à parte rei. Per subsequentem autem comparationem cognoscitur vt vna, dicens vniformem ordinem ad inferiora. Et sic per hanc fit formaliter vniuersalis.

Ad confirmationē respondetur negando antecedēs. Ad cuius probationē dicimus, vniuersalitatem cū sit secunda intentio, cōueniens rebus, quatenùs cognitæ sunt, vt sæpè explicuimus, vltra vnitatem formalem, aut indiuisionem, quam habet natura abstracta per intellectum agentem, requirere proculdubiò in ea denominationem extrinsecam cognitæ, à qua vltimò complētur in ratione fundamenti, & constituitur in potentia omninò proxima ad illam recipiendam. Et talem denominationē recipit natura per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis, non verò ipsam vniuersalitatem.

Ad fundamentum quartæ sentētiæ constat ex eius impugnatione. Vniuersalitas enim non conuenit naturæ, prout actu est in multis; sed prout est apta esse in illis, & ideò non exigit operationē intellectus, qua natura actu attribuatur multis; sed qua fiat proximè apta, vt tribuatur multis, seu qua cognoscatur in ordine ad multa. Ad quod nō requiritur comparatio composita, vt per se patet.

§. IIII.

QVID DE VNIVERSALI metaphysico sentiendum sit, ex dictis explicatur.

64 IAm facilè intelligetur diuisio vniuersalis, quæ communiter circumfertur in vniuersale methaphysicum, & logicum: per quā aliqui dissoluunt hanc quæstionem, & conciliant sentētias oppositas, asserētes, vniuersale metaphysicū fieri per abstractionē intellectus agētis, vel possibilis; logicum verò per comparationem. Sed licèt hæc doctrina in se (si benè intelligatur, vera sit; insufficiens tamen est ad solutionem quæstionis. In qua nō inquirunt Doctores: per quā operationem natura fiat vniuersalis fundamentaliter, seu in potentia proxima, sed per quam operationem fiat actu, & formaliter vniuersalis. Constat autem vniuersale metaphysicum non esse vniuersale actu & formaliter, sed in potentia tantùm, & fundamētaliter, ac proinde

pe

per hanc diuisionem non possunt conciliari adductæ sententiæ.

Quòd autem tantùm vniuersale logicum sit actu, & formaliter vniuersale; metaphysicum verò solùm in potentia, & fundamentaliter, satis ex se patet. Nisi enim velimus abuti terminis, vniuersale metaphysicũ nihil aliud sonat; nisi vniuersale, quod est obiectum metaphysicæ, sicut vniuersale logicum significat vniuersale, quod est obiectum Logicæ. Cùm ergo ex dictis disput. 1. constet, res pertinere ad obiectum Logicæ, non ratione suæ entitatis realis, sed ratione secũdarum intentionum; ad obiectum verò Metaphysicę nõ nisi ratione suę entitatis, & perfectionis realis, planum fit vniuersale logicum esse naturam simul cum secunda intentione, à qua actu, & formaliter constituitur in esse vniuersalis, vniuersale verò metaphysicum solùm esse ipsas naturas, seu essentias reales, de quibus agit Metaphysica, quæ prout sic, tantùm sunt fundamẽtaliter vniuersales. Quia tamen neq; Metaphysica, neque aliæ scientiæ disputant de naturis, prout sunt in singularibus; sed prout ab eis separantur, aut sine eis cognoscuntur; ideò solet dici, vniuersale metaphysicum fieri per abstractionem intellectus agentis, aut possibilis. Non quia per has operationes, naturæ recipiant aliquam vniuersalitatem metaphysicam, vt aliqui fingunt; sed quia tunc habent immaterialitatem, & actualitatem necessariam ad terminandas scientias.

65 Ex quo tandẽ fit, naturam, sic à singularibus præcisam, si pertineat ad obiectũ Philosophiæ, posse dici vniuersale philosophicum; si ad Mathematicas, mathematicum; si ad Metaphysicam, metaphysicum. Consueuerunt tamen omnes naturæ reales sic præcisæ appellari vniuersale metaphysicum, vel sumpta denominatione à digniori sciẽtia, vt optimè notat Rub. de vniuersalibus, quæst. 5. n. *93*. vel quia obiectum Metaphysicę transcendit obiecta aliarum scientiarum, & sic possunt quodammodò talia obiecta appellari vniuersale metaphysicum. Ex quibus omnibus patet; diuisionem adductã nullo modo esse vniuocam, sed vel totius concreti in suas partes, vel analogi in analogata.

DISPVTATIO QVARTA.
De passionibus vniuersalis.

1 SICVT Accidentia realia suas habent passiones, quas de illis scientiæ demonstrant; vt cernitur in Geometria, Arithmetica, & alijs: sic etiam secunda intentio vniuersalis, quæ est quædam forma, seu accidens rationis, suas habet proprietates: quarum notitia, & examen ad Logicam pertinet. Duæ autem vniuersalis passio-

nes(omissis alijs minoris notæ)assignantur communiter à Doctoribus, scilicet, esse *perpetuum*,& esse *prædicabile*.Quarum prima conuenit vniuersali ratione materiæ, seu naturæ denominatæ, ipsæ enim naturæ vniuersales dicuntur, & sunt perpetuæ.In quo sensu sæpè docet Arist. scientias agere de rebus perpetuis, vt patet 1.Post.cap.4. & 8. & lib. 6. Ethicorum cap.4.cuius etiam passionis meminit D.Thom.1.p.q. 46. art. 2. & alibi sæpè.Secũda conuenit vniuersali ratione formæ,ipsa enim secunda intentio vniuersalis est prima radix,& ratio, quarè naturæ reales prædicentur de inferioribus.Cuius etiam meminit Arist.1. Periher.cap.5.& D.Thom.opusc.48.cap.1.Cùm ergo disputatione præcedenti explicuerimus essentiam vniuersalis,tàm ex parte materiæ,seu naturę denominatæ;quàm ex parte formæ,seu intentionis, æquum est,vt in hac de passionibus vniuersalis eadem proportione disputemus.

QVAESTIO PRIMA.

Quomodò vniuersalia sint perpetua,& an peremptis singularibus, pereant etiam vniuersalia?

2 PRo tituli intelligentia, & solutione huius,ac sequentis difficultatis,sciendum est ex D.Tho.in 1.dist.33.art.1. *esse* dici tripliciter, scilicet esse essentiæ,esse existẽtiæ, & esse, quod significat veritatem propositionis. Verba D.Tho.sunt: *Vno modo dicitur* esse *ipsa quidditas, vel natura rei: sicut dicitur, quòd definitio est oratio significans, quod est* esse. *Alio modo dicitur* esse *ipse actus essentiæ, sicut viuere, quod est esse viuentibus. Tertio modo dicitur* esse, *quod significat veritatem compositionis in propositionibus; secũdũ quod,*est, *dicitur copula.* Quam doctrinã inter alios explicat latè, & optimè Nazar.1.par.q.3.art.4. controuers.1.

De perpetuitate, ergo vniuersalium, quãtùm ad istud tertium *esse*: an scilicet propositiones vniuersales sint perpetuæ veritatis, dicemus quæst.seq.De *esse* verò in 2.acceptione,nempè de esse existentiæ: an scilicet vniuersalia sint perpetua quoad existẽtiam, Plato,vt vidimus supra disp.3.nu.6. existimauit vniuersalia habuisse ab æterno realem existentiam à singularibus separatam,& per consequens realiter fore remansura, etiamsi singularia omnia interirent.

Hæc tamen sententia omninò falsa est:tùm, quia falso nititur fundamento,vt ibidẽ ostẽdimus: tùm etiã, quia quidquid est præter Deũ dependet ab ipso, tanquàm à primo efficiente,vt indicant verba illa, Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Et docet Arist. 12. Metha. c. vltimo: sed si vniuersalia haberent ab æterno realem existentiam,non essent ipse Deus,vt supponimus: ergo ab illo recepissent talem existẽtiam,fuissentque ab æterno producta

cti. Sed iuxta fidē catholicā, Gen. 1. nihil productū est à Deo ab æterno: ergo vniuersalia non habuerunt ab æterno realem existentiam.

Ex quo etiam fit, quòd si perirēt omnia singularia alicuius naturæ vniuersalis (vt de facto continget in fine mundi) talis natura vniuersalis nullo modo maneret existens; sed cum singularibus interiret: ac proinde si omnia singularia, quæ sunt in rerum natura, perirent; cōsequenter vniuersalia omnia quoad realem existentiam funditùs interirent. Et hoc est, quod inquit Arist. c. de substantia: *Destructis, scilicèt, primis substantijs, impossibile esse, aliquid aliorum remanere.*

Iuxta hanc ergo secundam acceptionem, quatenùs esse significat existentiam, omninò certum est, vniuersalia nō esse perpetua. Quare solùm difficultas est inter Doctores, de prima acceptione, nempè de esse essentiæ. Quamuis enim omnes fateantur rerum essentias aliquomodo esse ab æterno: nō oriri, neq; interire; esse semper, & vbique; & alia eiusmodi, quæ perpetuitatem denotant: non est tamen exploratū, quomodò hæc illis conueniant. Et hoc est, quod in præsenti inuestigamus.

3 Vetus est opinio, asserens rerum essentias, seu vniuersalia esse perpetua, eò quòd verè habeant ab æterno extra Deum aliquam realitatem essentiæ, quam vocant diminutam quādam entitatem; nō verò existētiæ. Sic videtur sentire Scot. in 1. dist. 35. q. vnica. Quam sententiam tribuit Mayroni, & alijs Scotistis, Niger. 2. p. Clypei q. 2. In eademque fuisse quosdam antiquos Thomistas testatur Soncin. 9. Metaph. q. 4 qui plura pro illa adducit argumēta. Hæc tamē sūt præcipua.

Primò: quia quæ continentur in prædicamentis, sunt aliquid extra Deum: sed vniuersalia, antequàm existant, cōtinentur in prædicamētis, antequā enim rosa existat, verè est in prædicamento substantiæ: ergo antequam vniuersalia existant, sunt aliquid extra Deum: non realitate existentiæ, vt patet: ergo realitate essentiæ.

Secundò: quæ sunt vnū, & idem, habent eādem entitatē: sed natura vniuersalis, antequā existat, & postquàm existit, est vna, & eadem: eadē enim est rosa: quæ in Hieme potest produci, & quæ in vere est producta: ergo natura vniuersalis, antequā sit, & postquā est, habet eādem entitatem. Sed non quantū ad existentiā: ergo quātùm ad essentiam.

Tertiò: quia ab æterno verū est dicere, homo est animal: ergo ab æterno dātur homo, & animal: nō secundū existentiam, vt patet: ergo secundū essentiam: ac proinde vniuersalia erunt ab æterno secundùm aliquā realitatem extra Deū. Iuxta quam etiam erunt positiuè perpetua, ingenerabilia, & incorruptibilia, manebuntque cum aliqua entitate, & realitate essentiæ, etiamsi intereant omnia singularia.

4 Nihilominùs tamen dicendum est primò, quòd vniuersalia nō sunt perpetua secūdū essentiā positiuè, ita scilicèt, quòd ab æterno fuerint in aliquo gradu entis extra Deum: ac

ac proinde nec remanere possunt secundùm aliquam realitatẽ, peremptis singularibus, sed sicut nihil sunt, antequã singularia producantur; ita etiam in nihilum redeunt, quando singularia destruuntur. Sic docet expresse D.Thom.1.par. q. 10.art.3.ad 3.& de potentia quæst. 3.art.5.ad 2.vbi ait: *Quidditas creati, antequã esse habeat, nihil est, nisi fortè in intellectu creantis; vbi non est creatura, sed creatrix natura.* D.Thom. sequuntur Capreol.in 2. dist.1.quæst.1.Soncin.Nig. & Naza.vbi supra, Bañez.& Zumel, loco citato, ex prima part. Mas.hìc sect. 2. quæst.8. & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia omninò repugnat aliquam naturam vniuersalem esse secundùm essentiam aliquid reale extra Deum, & non habere realem existentiam : sed ab æterno vniuersalia nihil sunt quantùm ad existentiam, vt dictum est: ergo nihil etiam sunt quantùm ad essentiam. Probatur maior : quia quidquid est extra Deum, habet illud esse à Deo: ergo si esse est quid reale; habebit illud per aliquam veram, & realem actionẽ, seu emanationem: sed chimericum est fingere actionem , aut emanationem realem , quæ non terminentur ad ponendũ aliquid singulare extra caussas, in quo consistit existentia: ergo omninò repugnat essentiã ab æterno habere aliquod esse extra Deũ, & non esse existentem, vel singularem.

Confirmatur : quia ex opposita sententia sequeretur nullam dari propriam creationem in tempore: si præcederet ab æterno esse reale essentiæ extra Deum : hoc autem est absurdum : ergo illud ex quo sequitur. Probatur sequela : quia creatio est productio totius entis secundùm omnem realitatem, quã in se habet: sed talis productio esset in tempore impossibilis ; si præcederent ab æterno vniuersalia cum realitate essentiæ : iam enim non producerentur secundũ essentiam, sed tantùm secundùm existẽtiam, vt patet : ergo nulla daretur vera creatio in tempore.

5 Dicendum est secundò, vniuersalia secundùm essentiam esse perpetua negatiuè , ex eo quòd sunt negatiuè ingenerabilia, & incorruptibilia: quatenùs secundùm se nõ habent principiũ suę corruptionis, aut generationis, & per cõsequens neque sui finis , aut principij. Ita D.Thom.1.par.quæst.16.art.7.ad 2.& quæst.1. de veritate art. 5. ad 13.& 14. quem sequuntur Auctores citati.

Probatur breuiter & explicatur: quia quod est negatiuè incorruptibile , est negatiuè perpetuum: sed vniuersalia sunt negatiuè incorruptibilia: ergo sunt negatiuè perpetua. Maior est euidens : & probatur minor : quia illud est negatiuè incorruptibile : quod de se nullum habet principium , à quo corrumpatur : sed vniuersalia ex se nullum habent principium corruptionis; siquidem corruptio & generatio in singularibus sunt , vt patet : ergo vniuersalia sunt negatiuè incorruptibilia.

Confir-

Confirmatur: quia sicut vniuersalia nullũ sibi determinant locum; ita nnllũ sibi determinant tempus: sed ex eo, quòd non determinant sibi locum, dicuntur esse negatiuè vbiq; & immensa: ergo ex eo quòd non determinant sibi tempus, dicũtur esse negatiuè ęterna, & semper. Minorẽ probat D. Tho. loco citato ex 1. par. exemplo materiæ primæ, quæ secundùm se non dicitur vna positiuè; quia scilicèt habeat vnam formam, sicut homo dicitur vnus ab vnitate vnius formæ; sed negatiuè tantùm, per remotionem scilicet omnium formarum distinguentiũ: ergo eodem modo vniuersalia erũt perpetua; siquidem ex se nõ habent, per quòd determinentur ad hoc, vel illud tempus.

6 Ex quo iam sequitur solutio eius, quod in posteriori quæstionis parte proposuimus. Sicut enim vnitas negatiua, quam habet materia prima secundùm se, non tollit, quin positiuè plurificetur iuxta numerũ compositorum, habeatque à parte rei tot vnitates positiuas, quot habet formas substantiales; ita similiter quòd vniuersalia sint negatiuè perpetua, vt explicatũ est; non tollit quin verè, & realiter generentur, aut corrumpantur per accidens ad generationem, & corruptionem singularium. Quod perspicuè docuit Aristot. 1. Post. cap. 9. & explicant optimè D. Thom. & Caiet. ibidem.

Ex quo tandem fit, peremptis singularibus, perire vniuersalia. Potest tamen dici ipsa manere tripliciter. *Primò*, in virtute suarum causarum. *Secundò*, in exemplaribus, seu idæis diuinis. *Tertiò* tandem, in intellectu creato, vel Angeli, vel hominis ratione specierum intelligibilium, quę illa repræsentant. Videatur Mas. vbi supra.

7 Ad argumenta respondetur, Ad primum negatur minor. Cùm enim vniuersalia, antequã existant, nihil sint à parte rei, non possunt actu, & realiter contineri in prædicamento. Dicuntur tamen ab æterno esse in prædicamento, potestate; in quantùm scilicèt ab æterno sunt possibilia, nõ per aliquam potentiam passiuam realem ex parte ipsorum; sed per potentiam actiuã causæ, in cuius virtute præexistunt. Similiter dicuntur esse ab æterno in prædicamento, non formaliter, secundùm aliquam realitatem essentiæ eorum; sed repræsentatiuè; ratione scilicet exemplarium diuinorum, per quæ ab æterno repræsentãtur vniuersalia in proprijs cathegorijs.

Ad secundum respondetur cum Mas. loco citato, ea, quæ sunt vnum, & idem positiuè, habere eãdem entitatem; non verò ea, quæ sunt vnũ negatiuè. Rationale enim, & animal in homine, quia sunt vnũ positiuè, habent eãdem entitatem: sed materia prima; quia est vna numero negatiuè in omnibus, quæ generantur, & corrumpuntur, nõ habet eandem entitatem in illis; sed aliam entitatem, & realitatem habet in homine; aliam in equo, &c. Quia ergo natura vniuersalis, ante quàm sit in rerum natura, & postquàm est, tantùm est negatiuè vna:

(non

(non enim, possunt nihil, & aliquid esse positiuè vnum, vt patet) inde est, quòd natura vniuersalis, antequàm sit, & postquàm est, non habeat eandem entitatem.

Ad Tertium, concesso antecedenti; negatur consequentia. Quãuis enim ab æterno detur entitas, in qua fundatur veritas æterna illius propositionis; hæc tamen non est entitas creata hominis, & animalis, sed ipsa entitas exemplariũ diuinorum, quæ non distinguuntur ab ipso Deo. Videatur Soncinas loco citato.

QVAESTIO II.

Quomodo propositiones vniuersales sint æternæ veritatis?

8 DIuus Bonauent. Herb. Gabr. & Ochan. quos refert Masius vbi suprà quæst. 9. existimant, propositiones vniuersales, & necessarias ab æterno nõ habuisse actu veritatem, sed solùm in potentia. Verbi gratia hæc propositio: *Homo est rationalis*: (inquiũt) solùm est actu vera, dum existit homo; dicitur tamen ab æterno vera, in quantùm homo ab æterno potuit esse rationalis, vel (quod idem est) in quantùm potuit existere res significata per propositionem. Eandẽ sententiam tenet etiam Zumel. 1. par. quæst. 10. art. 3. quæst. vnica cõclusione 2. vbi addit, sibi aliquando contrarium placuisse, sed re meliùs inspecta, mutasse sententiã. Quam probat dupliciter.

Primò: quia ex eo, quòd res est, vel non est, dicitur oratio vera, vel falsa ex Arist. in post prędicamẽtis, sed res neq; secundùm existẽtiam, vt patet; neq; secundùm essentiã, vt vidimus, sunt ab æterno actu; ergo oratio, seu propositio illas enunciãs non potest esse ab æterno vera actu, sed sola potestate.

Secũdò: quia si veritas harũ propositionum esset actu æterna, maximè quia cõnexio inter prædicatũ, & subiectũ esset actu ab æterno; sed hoc est falsum: ergo illud ex quo sequitur. Sequela videtur nota. Minor autẽ probatur: quia non potest esse actu vnio, seu connexio absque extremis: sed ab æterno non sunt actu homo, & animal, vt supponimus ex quæst. præcedenti: ergo ab æterno non est actu vnio inter illa.

9 Tertiò probatur eadem sententia; quia in propositione verbũ debet esse indicatiui modi, & temporis præsentis, vt docẽt Dialectici lib. 1. Periher. ergo nulla propositio potest significare veritatẽ actu æternam. Patet consequentia: quia quod significat cum tempore præsenti, non potest significare veritatem ab æterno.

Quartò, hæc propositio: *Homo est viuens*, est essentialis, & tamen non est perpetuæ veritatis: ergo nõ omnis propositio necessaria est æternæ veritatis. Probatur minor: tùm, quia ad vitam in homine requiritur vnio animę ad corpus, quę non est ab æterno; tùm etiam, quia homo aliquando est mortuus: ergo non semper est viuens; & per consequens talis propositio non erit æternæ veritatis.

Tandem: quia hæc propositio, *Christus est homo*, est essentialis, & tamen non habet veritatem æternam: ergo intentum. Maior patet: quia Christus verè est indiuiduũ naturæ humanæ, quãuis nõ habeat personalitatem, seu subsistentiam, imò nec existẽtiam creatã. Minor verò probatur: quia Christus in triduo mortis eius non fuit homo, vt docent Scholastici cũ Magistro in 3. dist. 22. & Theologi cum D. Tho. 3. p. q. 50. art. 4. ergo in illo triduo hæc propositio: Christus est homo, fuit falsa; ac proinde nõ est æternæ veritatis.

10 Plena difficultatis solutio pẽdet ex perfectâ notitia veritatis; quã tamen hìc tradere, nec licet, nec vacat. Sed supponendũ est ex D. Tho. 1. p. q. 16. art. 1. veritatem cuiuscumq; rei cõsistere in conformitate eiusdẽ rei ad intellectũ, ita vt veritas per priùs sit in intellectu, & ab eo deriuetur ad res, secùs ac bonitas, quæ per priùs est in rebus, & ab illis deriuatur ad voluntatem. Quod discrimen nascitur ex differentia inter has duas potentias, suprà disp. 2. nu. 26. insinuata. Et hæc veritas solet appellari transcendentalis. Præter quã datur alia, quæ appellatur veritas formalis, & tantùm reperitur in intellectu componente, & diuidente, vt probat D. Thom. loco citato, art. 2. Et hæc est, quæ reperitur in propositionibus, quando aliquid affirmamus vel negamus conformiter ad res significatas.

In hac autem veritate adhuc possumus duo considerare. Primum est id, quod formale est, & propriè veritas dicitur. Et hoc nihil est aliud quàm enuntiare, seu cognoscere cõnexionẽ prædicati, & subiecti, quod patet esse in intellectu. Vnde si detur ab ęterno intellectus cognoscens hanc connexionem; dabitur etiam in eo ab ęterno veritas formalis talis propositionis.

Secundò possumus in hac veritate propositionum considerare, non id, quod formale est, sed fundamentum eius; illud, scilicèt, super quod fundatur veritas formalis. Hoc autem nihil aliud est, quàm connexio, & vnio illarum rerum, inter quas fit enuntiatio; seu identitas prædicati, & subiecti: hæc enim saltim ex modo significandi necessaria est ad veritatem propositionis.

11 Secundò notandum est, identitatem istam prædicati, & subiecti, quam possumus appellare veritatem fundamentalem, esse duplicem, vt supra numer. 7. dicebamus: aliam positiuam: aliam negatiuam. Tunc est identitas positiua inter aliqua, quando illa quæ dicuntur idem, verè habent eandem realitatem, & entitatem, sicut animal, & rationale in Petro, dum existit, verè habent entitatem, & realitatem naturæ humanæ, quæ in eo ęst. Et hanc identitatem, seu veritatem fundamentalem positiuam, ex quæstione præcedenti conuincitur manifestè non fuisse ab æterno inter subiectum, & prædicatum alicuius propositionis necessariæ, cùm nulla entitas extra Deum fuerit ab æterno.

Iden-

Identitas verò negatiua est negatio diuersitatis inter aliqua extrema, seu non diuersitas inter illa. Quæ identitas cùm sit negatio, sequitur leges aliarum negationum. Vndè tandiu dicetur esse inter aliqua extrema, quandiù abfuerit ab illis diuersitas, quam negat. Quare si ab ęterno abest diuersitas inter aliquod prædicatum, & subiectum, & in æternum aberit, vt contingit in propositionibus necessarijs; erit consequēter ab æterno negatio diuersitatis inter tale prædicatum, & subiectum, & per cōsequēs identitas negatiua, seu veritas fundamentalis negatiua.

12 Dicendum est ergo primò; veritatem fundamentalem positiuam, seu identitatem positiuam inter prædicatum, & subiectum in propositionibus necessarijs non fuisse ab æterno: ac proinde vniuersalia, quantùm ad hanc veritatem propositionis, non esse æterna: neque hoc modo dari propositiones æternæ veritatis. Hæc conclusio ex quæst. præcedenti, & modo adductis est manifesta; & ideò in ea immorandum non est.

Dicendum est secundò, veritatem fundamentalem negatiuam, seu idētitatem negatiuam inter prædicatum, & subiectum in propositionibus necessarijs fuisse ab æterno; & hanc identitatem æternam sufficere ad æternitatem propositionum, secundùm propriam, & formalem veritatem, quam conclusione sequenti statuemus. Prima pars huius conclusionis constat ex dictis: Si enim inter prædicatum, & subiectum harum propositionum, nec fuit, nec est, nec erit, nec potest esse diuersitas: ergo ab æterno fuit negatio talis diuersitatis; & perconsequens identitas negatiua. Secunda verò pars ex sequenti conclusione, & solutionibus argumentorum erit manifesta,

13 Postremò dicendum est, loquendo de propria, & formali veritate, propositiones vniuersales necessarias habere perpetuam, firmissimam, & actualem veritatem, siuè res existant, siuè non; ac proinde vniuersalia, quoad istam veritatem propriam, & formalem, esse actu ab æterno. Ita Arist. 1. Post. c. 9. Vbi, vt optimè notat Caiet. non solùm ait, scientiam esse sempiternorum, & non corruptibilium (quod est asserere vniuersalia, quantùm ad essentiam esse æterna) sed etiam demonstrationem esse sempiternorū, & non corruptibilium; vt indicaret non solùm res, de quibus est scientia, esse æternas, sed etiam propositiones, de quibus est demonstratio, esse æternæ veritatis. Eandem conclusionem tenet D. Thom. 1. p. q. 10. art. 3. ad 3. quem sequuntur inter alios Bañez ibidem, Capreol. in 1. distin. 8. quæst. 1. conclus. 1. Soncinas. 9. Metha. quæst. 5. Niger. 1. parte Clypei quæst. 48. Soto 2. lib. summular. c. 2. & 10. & Mas. sect. 2. de vniuersalibus q. 9. Qui in confirmationem huius sententiæ adducit plura, eaquè expressa loca D. August. Anselmi, & Porph. Quam etiam probat optimè Caiet. loco citato.

Fundamentum est: quia formalis

lis veritas propositionis non est in ipsis rebus; sed in intellectu cognoscente cõnexionẽ prædicati, & subiecti: sed ab ęterno intellectus diuinus actu cognoscit cõnexionẽ prędicati, & subiecti istarũ propositionũ. ergo ipsę ab ęterno fuerũt actu veræ veritate propria, & formali. Maior ex dictis cõstat. Minor verò, præterquã quòd est per se nota, facilè probatur: quia propositiones istæ sunt enũtiabilia necessaria, ac proinde non potuit non intellectus diuinus ab æterno actu versari circa illa.

Cõfirmatur primò: quia huiusmodi enunciationes necessariæ nõ possunt habere indeterminatã, & quasi suspẽsam veritatẽ; cũ nõ sint in materia cõtingẽti: ergo ab ęterno fuerunt determinatę & actu veræ, vel falsæ. Si primũ, habetur intẽtũ: si secundum, ergo verum fuisset ab æterno tales propositiones esse falsas.

Secũdò cõfirmatur ex Caie. quia ex duabus cõtradictorijs in materia naturali, altera necessariò est determinatè, & actu vera: sed istæ propositiones, *homo est animal*, *homo non est animal*, sunt huiusmodi, etiã homine nõ existente, vt patet ex Arist. in Postprędic. c. de oppositis: ergo etiã homine non existente, altera necessariò erit determinatè vera; ac proinde ab æterno fuit actu vera.

14 Ad argumẽta resp. Ad primũ, dictũ Arist. intelligendũ esse de veritate fundamẽtali, seu de idẽtitate inter prædicatũ, & subiectũ positiua, si prædicatũ, & subiectũ existant; vel saltẽ negatiua, si non existant. Talis autem identitas negatiua fuit ab æterno sufficiẽs, vt intellectus diuinus cognosceret connexionem prędicati, & subiecti. Cũ enim ipsa cognitio Dei nõ produxerit ab æterno prædicatũ, & subiectum, vt patet; non potuit esse necessaria ab æterno identitas positiua inter illa; ac proinde sufficens fuit identitas negatiua illorũ; vt in intellectu diuino esset actu, & formaliter veritas talis propositionis. ¶ Per quod patet ad secũdum argumentum. Procedit enim de identitate positiua, quæ tamen non est necessaria, vt explicatum est.

Ad tertiũ resp. cum Sot. vbi sup. in his propositionibus necessarijs, verbũ, *est*, non significare cum tempore, propriè loquẽdo; sed abstrahere ab omni differentia tẽporis. Et hoc est, quod cõmuniter docent Dialectici, scilicet in his propositionibus verbũ absolui a tẽpore, id est, impedire ab extremis, ne significet aliquã differentiã tẽporis. ¶ Si tamen cõtẽdas verbũ in his propositionibus verè importare aliquam durationẽ præsentẽ, dicẽdũ est illã esse instans, seu nunc ęternitatis; non verò instans, aut nunc tẽporis.

15 Ad quartum concessa maiori, neganda est minor. Ad cuius primam probationẽ dicendũ est, non esse necessarium ad veritatẽ illius propositionis, *homo est viuens*, cõnexionem, aut vnionem positiuam inter corpus, & animã fuisse ab ęterno; sed sufficere identitatem negatiuam prædicati, & subiecti, quę tamen fuit ab ęterno; liquidẽ nec homo

mo fuit aliquando non viuens, nec datur homo absq; connexione animæ, & corporis. ¶ Per quod patet ad secundam probationem. Nàm cadauer illud, in quod resoluitur homo, abusiuè, & æquiuocè appellatur homo: propriè enim loquendo nunquã homo est mortuus, quia quãdo moritur, desinit esse homo.

Per quod etiam patet ad vltimũ. Si enim in rigore loquamur, intriduo mortis Christi non fuit Christus, in quantùm *Christus* significat hunc hominem; cùm dissoluta fuerit vnio inter animam, & corpus eius, licèt Verbum diuinũ manserit seorsim vnitum animæ, & seorsim corpori. Quarè hæc propositio, *Christus est homo*, semper est vera. Quando tamen Theologi asserunt Christum in triduo non esse hominem, non inspiciunt rigorem istum logicum; sed volũt excludere errores asserentium Christum intriduo fuisse hominem, & docere, ad veritatem mortis eius necessarium fuisse, quòd inter animam & corpus eius desierit vnio; & consequẽter quòd desierit etiam esse hominem. Ex hoc tamen nihil sequitur contra nos, quia etiam desijt esse hunc hominem, scilicet Christum.

QVAESTIO III.

Quid, & quotuplex sit prædicatio?

16 EXplicata prima passione vniuersalis, quæ conuenit illi ratione naturę, restat agamus de prędicabilitate, quæ conuenit illi ratione formæ, iuxta ea, quæ diximus in prooemio disputationis. Cùm autem prædicabilitas sit potentia, seu aptitudo naturæ, vt prædicetur de inferioribus, eisque attribuatur per actualem prædicationem, inde est, plenam prædicabilitatis cognitionem omninò pẽdere ex cognitione prædicationis, quæ est proprius actus eius. Præterquã quòd, ignorata prædicatione, & modo prædicandi, cognosci non potest, quæ prædicationes sint vnius prædicabilis, & quæ alterius, ad quod præcipuè ordinatur istud Porphyrij isagoge. Cùm autem prædicationes exerceantur in nominibus concretis, vel abstractis, aliqua de ijs, antequam ad alia procedamus, præmittenda sunt.

17 ¶ Primò ergo statuendum est, concreta accidentium eandem prorsus rem significare, ac eorum abstracta. Vt enim optimè dixit Aristotel. cap. de substantia: *Nomen albi, nisi qualitatem nihil significat.* Quod etiam docuit expressè Diu. Thom. in 1. distinct. 18. quæst. 1. artic. 2. ad tertium, vbi ait: *Subiectum non includitur in significatione nominis significantis accidens concretiuè, vt dicit Commentator 4. Metaphysicæ, quamuis Auicena contrarium senserit.* Quod etiam clarius habetur 7. Metaph. lectione 1. vbi explicans ipse Sanctus dictum Aristot. quod, *accidentia in concreto magis entia videntur*: inquit, hoc ideò esse, quia determinatur eis aliquod subiectum per ipsàm nominis significationẽ, scilicet substantiam: *Et ideò* (ait) *vnumquodq; talium nominum, quæ sig-*

significant accidens in concreto, videntur importare prædicamentum substantiæ: non ita quòd prædicamētum substantia sit pars significationis talium nominum: album enim, vt in prædicamentis dicitur, solam qualitatem significat, sed in quantū huiusmodi nomina significant accidentia, vt inhærentia substantiæ. Quæ doctrina communis est inter Doctores, & pro ea videri possunt Capreol. in 1. dist. 4. quæst. 1. & 2. Caiet. c. 7. de ente, & essentia, Soncin. 5. Metaph. q. 38. Maſ. in antepredicamentis q. 3. Sanch. lib. 4. Logicæ q. 3. & Fonseca 5. Metaph. c. 7. q. 5. sect. 3. qui plures alios adducit pro hac sententia, eamq; varijs rationibus confirmat.

Breuiter potest suaderi: quia hæc prædicatio, *homo est albus*, est accidentalis, & in materia cōtingenti: ergo res significata per prædicatū est id, quod potest adesse, & abesse à subiecto, & quod est accidens respectu illius. Hoc autem est sola qualitas albedinis, & non subiectū, vt de se patet: ergo sola albedo, & non subiectum est res significata per nomen album.

Confirmatur: quia, si subiectū esset pars significati istorum nominū, iam concretum accidentale, nō solū ex modo significandi, sed etiā quoad rem significatā esset ens per accidens; & per consequens omninò indefinibile. Quod tamē est cōtra Arist. & communē Philosophorum vsum, qui sæpè definiunt concreta accidētium, docentq; artem definiendi illa, vt videbimus disp. seq. ergo huiusmodi concreta non important subiectum, & formam vt partes sui significati, sed solam formam, ac proinde eandem rem significant, ac eorum abstracta.

18 ¶ Quamuis autem in hoc cōueniant; differunt tamen in modo significandi talē rem. Nàm abstractum significat formam accidentalem per modum substantiæ, seù per se stantis, quasi non esset alicui inhærens, neq; per ordinem ad illud acciperet entitatem, sed per se ipsam, sicut habet substantia. Quod non ideò est, vt optimè notat D. Tho. loco citato ex 7. Metaph. & opusc. 42. c. 19. quia accidens per se ipsum habeat entitatem, aut absq; subiecto possit existere; sed quia, cùm significatio cōueniat nominibus mediante cōceptione intellectus, siquidem voces sunt notæ passionum, quæ sunt in anima, vt dicitur 1. Perhier. intellectus autē possit seorsum intelligere ea, quæ sunt coniuncta, hinc fit, posse etiā separare formam accidentalem à subiecto. *Et quia illud, quod per se accipitur ab alio separatum* (inquit D. Th. opusc. citato) *videtur per se existens, ideò designatur nomine abstracto, quod significat remotionem eius ab alio. Et hoc modo abstracta accidentium significāt formas; quæ quidem inhærent, sed non significant eas per modum inhærentium.* At verò nomen concretum significat eandem formam, quasi alteri adiacentem, & innitentem, quod est significare formam concernendo, & connotando subiectum, tanquam id, cui inhæret forma, & in quo exercetur effectus formalis eius.

eius. Et propterea concretum accidentale appellatur connotatiuũ; quia quasi in obliquo designat, & connotat subiectum, in quo est forma, quam significat.

19 ¶ Iam verò ex hoc præcipuo discrimine inter cõcretũ, & abstractũ, plura alia deducuntur ad præsenté disputationẽ omninò necessaria. Tria sunt præcipua, quæ enumerat D. Th. opusc. 69. lec. 2. Primũ est, abstracta esse talia per se ipsa, vt albedo per se ipsam est albedo; cõcreta verò esse talia per abstracta, vt album est album per albedinem.

Secundum est, abstracta denotare formas simplices, puras, & impermixtas: albedo enim solam albedinem significat sine permixtione alterius qualitatis; concreta verò significare formas sine præcisione aliarum qualitatum, cum quibus permixtæ sunt, vt album significat albedinem in subiecto, in quo etiam reperitur quantitas, calor, &c. Cuius rationem reddit optimè D. Thom. quia id, quod abstractè consideratur, significatur vt quo aliquid est tale; albedo enim significat, vt quo aliquid est album. Cùm autem nihil sit album, nisi per id, quod pertinet ad rationem albedinis, inde est huiusmodi abstracta nihil alienum in se habere posse. In concretis verò, cùm ex modo significandi album, v. g. importet id, quod habet albedinem, & ex eo quòd aliquid habeat albedinẽ, non prohibeatur habere aliquid aliud, quod sit extra essentiam albedinis, inde est concreta significare formas cũ alijs permixtas. Et hæc est radix quarè abstracta diuersarum specierum nequeant inter se prædicari, etiamsi reperiantur in eodem subiecto; hęc enim est falsa, *albedo est dulcedo*, quamuis vtraque existat simul in lacte; cũ tamen earum cõcreta de se mutuò prædicẽtur; verè enim dicitur, *album est dulce*, vel *dulce est album*.

Tertiũ tandem discrimen (quod etiam tangit D. Th. 1. p. q. 3. art. 3. & 3. p. q. 2. art. 2.) sequitur ex *præcedenti*, vt ait D. Tho. Et consistit in hoc, quòd abstracta sumuntur vt partes; cõcreta verò vt tota. Quãuis enim vtraque nomina significẽt eandem rem, quia tamen ex modo significãdi, abstractum significat, vt quo aliquid est; concretum verò, vt quod habet formã, inde est, abstractum ex modo significandi sumi, vt parté formalem respectu concreti; concretũ verò vt totũ compositum ex subiecto, & accidenti. Et hæc est radix, quare abstracta non possint prædicari de concretis, quia nulla pars prædicatur de toto. De quo iterùm redibit sermo. quæst. seq.

20 ¶ His prænotatis, explicemus iam, quid, & quotuplex sit prędicatio. Prędicatio ergo, attributio, seu propositio (quæ quantũ ad præsens idem sunt) est oratio enũtiatiua; in qua scilicet prædicatũ attribuitur, vel enuntiatur de subiecto. Diuiditurq; à Soto q. vlt. vniuersaliũ, generali diuisione, in identicã, disparatã, & mediã. Prædicatio identica est illa, in qua idẽ enũtiatur de se ipso; disparata, in qua prædicatũ nullã habet cõnexionẽ cũ subiecto; media verò, in qua prędicatũ, & subie-

ctum habent sufficientem connexionem, sed non omnimodã identitatem.

Rursus prædicatio media diuiditur in directam, & indirectã. Directa est illa, in qua illud, quod à parte rei habet rationem formæ, ponitur in propositione vt prædicatum, & illud quod habet à parte rei rationem materiæ, vt subiectũ. Cuius oppositum constituit propositioné indirectam. Vnde hæ propositiones: *Homo est animal, homo est rationalis, homo est risibilis*; sunt directæ, & earum conuertentes indirectæ.

Vbi considerare oportet, hanc doctrinam tenere, siue propositiones sint affirmatiuæ, siue negatiuę: siue veræ, siue falsæ. Nam hæc est identica, licèt falsa, *homo non est homo*: & hæc est disparata, licèt vera: *homo non est lapis*. Similiter hæc est directa, licèt falsa: *homo nõ est animal*: & hæc est indirecta, quamuis falsa: *rationale non est homo*. Videatur Soto loco citato; vbi optimè confutat quosdam Dialecticos sui temporis, aliter explicãtes propositionem directam, & indirectam. Cùm enim ex modo essendi rerum sequatur modus prædicandi, vt testãtur Arist. 5. Metaph. tex. 14. & D. Thom. ibidem lect. 9. & forma sit in subiecto, non verò subiectum in forma; consequens est prædicationem directam tunc fieri, quandò ponitur vt forma, seu prædicatum id, quod verè est forma; & vt subiectum id, quod verè est subiectum. Et ècontrà in prædicatione indirecta.

Vndè: quia superiùs se habet, vt forma respectu inferioris ex Aristot. 2. Physic. text. 28. & 5. Metaphys. text. 2. intelligitur enim quasi recipi in inferiori, quandò contrahitur ad illud, ideò quoties superiùs prædicatur de inferiori, prędicatio est directa. Ex quo tãdem apparet, quòd vt prædicatio sit directa, prædicatum debet esse, vel superiùs, vel saltem æquale respectu subiecti. Non autem erit directa, si prædicatum sit inferius, etiamsi in se habeat rationem formæ, vt cernitur in hac: *animal est rationale*: quia licèt rationale sit in se forma, tamen non exercet rationem formæ respectu superioris propter rationem dictam. Esset tamen directa: si diceretur: *animal est rationale, vel irrationale*: quia iam prædicatum esset æquale.

21 ¶ Dubitat autem Sotus de hac propositione: *hoc animal est homo*: an sit directa? Videtur enim nõ esse directam: nàm hæc indefinita, *animal est homo*, est indirecta: ergo etiam eius singularis, scilicet, *hoc animal est homo*.

Sed nihilominùs respondet benè illam propositionem esse directam, si designetur aliquis homo singularis; esse verò disparatam, si designetur aliquis equus. Ratio est: quia propositionem esse directam, vel indirectam debet regulari ex parte suppositi, seu eius pro quo supponit subiectum, non verò præcisè ex parte rei significatæ: quia in nominibus potior est modus significãdi, quàm res significata, vt infrà dicemus; sed quando designato

Petro dicimus: hoc animal est homo, ly *hoc animal*, quamuis significet animalitatem, supponit tamen pro Petro: si verò designetur Bucefalus, supponit pro quodã equo; ergo talis propositio est directa, designato Petro; disparata verò, designato Bucefalo.

Nec ratio dubitãdi vrget. Nàm in hac propositione indefinita, animal est homo; ly, *animal*, non solùm significat gradum superiorem ad hominem, sed etiam supponit pro illo, quod non contingit in propositionibus singularibus, vt explicatum est.

¶ Ex quo etiam infertur, propositiones, in quibus diuersa accidentia in concreto de se inuicem prædicantur, omnes esse directas: cùm tamen eædem prædicationes, si fiant in abstracto, sint disparatæ. Hæ enim prædicationes sunt directæ, *album est dulce*: *dulce est album*: istæ verò disparatæ, *albedo est dulcedo*: *dulcedo est albedo*. Cuius ratio sumitur ex ipso modo, & natura prędicationis, in qua prę licatum significatur, vt forma, & habet proprium locum, & situm formæ: subiectum verò significatur vt materia, habetque proprium situm materiæ, & subiecti. Quia autem concretum accidentale simùl significat formam, & ex modo significandi supponit pro subiecto, inde est, quòd quando in huiusmodi propositionibus concretum ponitur à parte subiecti, non solùm supponit, vtcumque pro subiecto (quod habet concretum ex se:) sed etiam exercet talem suppositionem, (quod illi conuenit ex situ propositionis) quandò verò ponitur à parte prædicati, quamuis non amittat propriam suppositionem, quodammodò tamen impeditur propter situm prædicationis, & leges appellationis; magisque attẽditur in illo res significata, scilicet forma.

22 Radix autem huius doctrinæ est, quòd in his propositionibus, concretum accidentale positum à parte subiecti, sumitur substantiuè; positum verò à parte prædicati, sumitur adiectiuè: vnde prouenit diuersitas explicata, vt latiùs dicemus in notationibus ad cap. de genere. Maneat ergo, huiusmodi prædicationes, quæ fiunt inter concreta accidentalia, quæ communicant in aliquo communi subiecto, semper esse directas. Qua etiam ratione, post Incarnationem Verbi hæ sunt prædicationes directæ: *homo est Deus*: *Deus est homo*: quia duæ istæ naturæ, diuina scilicet, & humana reperiuntur in eodem supposito Verbi, pro quo semper subiectum supponit.

¶ Secundò sequitur solam prædicationem directam esse propriè prædicationem, proprièque ad scientias pertinere; ac proinde ipsam solam vocari absolutè prædicationem. Quo sensu dixit Porphir. capite de specie: *Nàm aut paria de paribus, aut maiora de minoribus prædicentur oportet; minora verò de maioribus non oportet*. Propter quod etiam omnes aliæ prædicationes, tàm indirectæ, quàm identicę, & disparatę meritò

à præ-

à prædicabilibus reijciuntur, ad quæ tantùm pertinent prædicationes formales, & directæ. Imò ex his etiam excluditur prædicatio, in qua definitio prædicatur de definito, vel de quolibet contento sub illo, quia quamuis essentia, quæ exprimitur per definitionem, sit ens per se, & idem quod species; tamē vt significatur nomine complexo, deficit à simplicitate prædicabilium, nec potest recipere intentiones eorum.

Tandem prædicatio formalis, & directa diuiditur ab eodem Soto in essentialem, & accidentalem. Essentialis est, in qua prædicatum est de quidditate subiecti: accidentalis verò, in qua prædicatum accidit subiecto, siue sit entitatiuè substantia, siue accidens; siue sit accidens proprium, siue commune.

His explicatis: quia duo sunt genera nominum, in quibus possunt prædicationes exerceri, scilicet nomina primæ, & secundæ intentionis, quæ explicuimus suprà disputatione secunda, numero 40. Videamus iam, quomodo in vtrisque fiant prædicationes. Priùs autem agemus de nominibus primi generis.

***
(†††)
***

QVAESTIO IIII.

Quomodò prædicationes fiant in nominibus primæ intentionis?

23 QVia nomina primæ intentionis, alia sunt abstracta, alia concreta, quatuor inter illa possunt fieri combinationes. Et sic potest primò dubitari: an concreta prædicentur de concretis? Secundò: an abstracta de abstractis? Tertiò: an concreta de abstractis? Quartò: an abstracta de concretis? Et quia tam concreta, quàm abstracta, alia sunt substantialia, vt *homo*, *animal*; *humanitas*, *animalitas*: alia accidētalia, vt *album*, *coloratum*; *albedo*, *color*, ideò de omnibus nonnihil agemus. Id tamen ante omnia aduertendum est pro hac, & sequenti quæst. nos hìc loqui de propositionibus affirmatiuis. Propositio enim negatiua nō pertinet ad aliquod prædicabile, & sic à præsenti disputatione reijcitur. Inquirimus ergo, quandò propositiones affirmatiuæ sint verę in nominibus primæ intentionis?

§. Primus.
AN CONCRETA PRAEdicentur de concretis?

24 NVlla circa hoc est inter Auctores difficultas: & ideò sit. ¶ Prima cōclusio. Propositiones, in quibus concreta de concretis prędicantur, siue concretum sit substantiale, siue accidentale, sunt verę, & concedendæ; vt, *homo est animal*, *album est coloratum*, & si-

miles Et idem est, quando concretũ accidentale prædicatur de substantiali, vt *homo est albus* (quando enim fit è contra, propositio est indirecta, vt diximus: de quibus propositionibus modò non loquimur.) Ita docet expresse D. Tho. de ente, & essentia, c. 3. De quo videri potest Caietan. ibidem.

Fundamentum est: quia concretum significat formã cum alijs permixtam, & sumitur vt totum, vt ex D. Tho. diximus quæst. præcedẽti. Propter quod etiam non præscindit ex modo significandi ab alijs, quæ inueniuntur, vel in eodẽ supposito, vel in eodem subiecto. Sed animal, & homo, v.g. sunt in eodẽ supposito, & album, & coloratum in eodem subiecto; neutraq; significant cum præcisione aliorum; sed potiùs sumuntur vt tota, permixtè continentia, quidquid est in alijs; ergo inter illa verissima est prædicatio. Videatur D. Tho. loco citat.

25 Dices: nihil potest prædicari de alio nisi contineat illud: sed vnũ concretum, nempè animal, aut coloratum non continet, quidquid est in alio, scilicet in homine, vel albo: ergo vnum concretum non potest prædicari de alio. Probatur minor: quia homo addit supra animal rationalitatem, & album supra coloratum addit propriam differẽtiam albedinis. ¶ Confirmatur: quia pars non potest verè prædicari de toto: sed animal est pars hominis, & coloratum albi: ergo nõ possunt prædicari de illis.

Ad argumentum respondetur, animal posse cõsiderari, vt est pars actualis hominis, & vt est totũ potentiale. Quatenùs est pars actualis, componit metaphysicè hominem: sicque, nec continet totum, quod homo continet, nec est quid superius; & consequenter non prædicatur de illo. Quatenùs verò est totum potẽtiale, est quid superius ad hominem, & equum; continetq; confusè, & in potentia rationalitatem, & hinnibilitatẽ, & hoc modo non est pars, sed totum, & prędicatur de homine, & equo. Quæ doctrina constabit ampliùs cap. de Gener. potestque cum proportione applicari ad concreta accidentalia. ¶ Per quod patet ad cõfirmationem.

§. II.

AN ABSTRACTA, TAM substantialia, quàm accidentalia verè prædicentur de abstractis?

26 A Certioribus incipiendo, vt certum statuendum est, prædicationes, quæ fiunt inter abstracta accidentium, quorum vnum est de essentia alterius, esse omninò veras, & formales, vt si dicas; *albedo est color, color est qualitas: Logica est scientia, scientia est habitus*. Sic enim significata accidẽtia propriè ponuntur in prædicamẽto, suntque entia per se, & completa, & habent propriè genera, & species, vt posteà dicemus.

Eàdem certitudine, circa abstracta substantialia statuendum est omnes prædicationes, in quibus abstractum, quod ponitur loco prædicati, non pertinet ad essentiam abstracti, quod ponitur loco sub-

subiecti, esse omninò falsas, vt *humanitas est risibilitas*, *rationalitas est animalitas*, & è contra, *animalitas est rationalitas*, & similes. Ratio est manifesta: quia quando prędicatum non est de essentia subiecti, non potest prædicari de illo, in *quid*, sed in *quale*; & per consequens prædicatio erit accidentalis. Vt autem prædicatio accidentalis sit vera, prædicatum debet significari adiectiuè, seu per modum alteri adiacentis, quod tamen non contingit, quando prædicatum significatur in abstracto, vt patet ex dictis quæst. præcedenti: ergo huiusmodi propositiones, in quibus abstractũ, quod ponitur loco prædicati, nõ est de essentia abstracti, quod ponitur loco subiecti, omnes sunt falsæ. Quæ etiam ratio conuincit propositionem, in qua abstractum differentiæ prædicatur de abstracto speciei, vt quando dicimus, *humanitas est rationalitas*, in sensu formali esse falsam. Quãuis enim differentia sit de essentia speciei; quia tamen prædicatur de illa, non omninò in *quid*, sed in *quale quid*, vt explicabimus cap. de differentia, ideò debet significari adiectiuè, seu per modum alteri adiacentis. Quod non contingit, quando prædicantur in abstracto, vt per se constat.

27 Tandem idem dicendum est de prædicationibus inter abstracta generis, & differentiæ; & inter abstracta differentiæ superioris, & inferioris, vt si dicas; *rationalitas est animalitas*: *rationalitas est sensibilitas*, & similes. Cùm enim differentia nullatenùs includat genus, nec etiam differentias superiores, vt dicemus capite de differentia; & ex modo significandi vnum non significetur vt adiacens alteri, vt fit, quando prædicantur in concreto, manifestum est, tales prędicationes in abstracto esse falsas.

Tota ergo difficultas reducitur ad abstracta substantialia, quorum vnum est de essentia alteriùs, & prædicatur in *quid*, vt quando de humanitate prædicatur animalitas, vel quilibet alius gradus genericus. Et ita inquirimus: an sicut hæ prædicationes sunt veræ, *homo est animal*, *animal est corpus*: ita etiam istæ sint veræ, *humanitas est animalitas*, *animalitas est corporeitas*? Procedit autem difficultas in sensu formali: nàm in sensu identico euidens est apud omnes esse veras, siquidem ipsa res quæ est humanitas, est res quæ est animalitas, aut corporeitas.

28 Partem negatiuam defendunt inter alios Scotus in primo distin. 2. quæst. 7. & distinct. 5. quæst. 1. Nimphus 3. Metaphysic. quæst. 2. Canariens. 1. par. quæst. 28. artic. 2. disputat. 2. & Rubio tractatu de prædicationibus, numero 14. qui pro eadem sententia adducit Caietan. & Ferrar. sed immeritò, vt posteâ videbimus.

Probatur primò ex D. Thom. 4. contra gentes, cap. 81. de ente, & essentia cap. 3. & 4. opuscul. 69. cap. 2. & alibi sæpè. Vbi docet, abstracta ista substantialia significari,

ri, vt partes formales, seu vt id, quo aliquid est tale; & consequẽter cum præcisione aliorum: ergo vnũ non potest prędicari de alio. Probatur consequentia; quia iam animalitas esset genus, & humanitas species, si vtraque haberet rationẽ totius. ¶ Confirmatur ex Auicena, qui vt refert Diu. Tho. loco citato de ente, & essentia, inquit, quòd *equinitas tantùm est equinitas*: ergo non est animalitas.

Secundò probatur ratione: quia vt aliquid formaliter, prædicetur de alio, necesse est, vt quidquid subiectum actu continet, contineat etiam prædicatum, saltem confusè, & in potentia: sed abstractum generis, nec actu, nec potentia continet totũ, quod est in abstracto speciei: ergo non potest formaliter prædicari de illo. Probatur minor: quia quodcumque nomen abstractum significat suum significatũ per modum formæ abstractæ abstractione formali, vt posteà explicabimus. Omne autem abstractũ abstractione formali, nec actu, nec potentia includit id, à quo abstrahitur, imò potiùs excludit illud; siquidẽ, prout sic, comparatur ad illud, vt pars ad suam compartem.

Tertiò: animalitas est illud, quo animal est animal; & humanitas illud, quo homo est homo: sed illud, quo homo est homo, non est illud, quo animal est animal; ergo humanitas non est animalitas. Maior habetur passim in Diu. Thom. Minor verò probatur: quia illud, quo homo est homo, significatur vt ratio formalis, & principium constitutiuum hominis; & illud, quo animal est animal, significatur vt ratio formalis, & principium constitutiuum animalis; sed ratio formalis, seu principium cõstitutiuum hominis, formaliter loquendo, non est ratio formalis, seu principium constitutiuum animalis; siquidem homo, & animal sunt diuersa constituta; ergo id, quo homo est homo, non est id, quo animal est animal.

29 Pro solutione difficultatis primò sciendum est ex D. Thom. 1. par. quæst. 40. art. 3. abstractionem (vt latè in libris Posteriorum dicemus, agentes de varijs abstractionibus à materia) esse duplicem. Alia dicitur totalis, seu vniuersalis; illa scilicet, qua vniuersale abstrahitur à particulari, vt animal ab homine. Alia dicitur formalis, seu præcisiua, & est illa, per quam forma abstrahitur à materia; (non quia semper id, quod abstrahitur hac abstractione, sit vera forma, sed quia habet modum formæ respectu eius, à quo abstrahitur.) De discrimine harum abstractionum plura dicemus loco citato; potestque videri Caiet. de ente & essentia cap. 1. q. 1. Nunc certum debet esse, nomina non dici abstracta ab abstractione vniuersali. Idq; constat manifestè; tùm, quia homo, animal, viuens, & alia genera prædicamenti substantiæ sunt proprissimè vniuersalia, & consequenter abstrahunt abstractione vniuersali; & tamen non significantur in abstracto, sed in cõcreto; tùm etiam, quia ex quolibet concreto quantum-

tumuis singulari formatur nomen abstractum; vt ex Petro Petreitas; ex Deo Deitas: cùm tamen nulla ibi interueniat abstractio vniuersalis: ergo ab hac abstractione nomina non denominantur abstracta, sed ab abstractione formali; per quam, non solùm separamus accidens à subiecto, vt contingit in abstractis accidentalibus; sed etiam naturam à supposito, vt cernitur in abstractis substantialibus.

30 Ex quo primò fit, vtraque abstracta, præcisè secũdùm quòd inuoluunt hanc abstractionem formalem, nullam dicere ordinem ad inferiora, sed ad concretum, seu suppositum, â quo abstracta, & separata sunt. Non enim dicimus: color alicuius albedinis est color, sed color alicuius colorati est color, nec similiter dicimus; animalitas alicuius humanitatis est animalitas; sed alicuius animalis est animalitas. Ac proinde secundùm istam rationem semper significantur per modum partis, seu vt quo aliquid est tale, quia id, quod abstrahitur abstractione formali, comparatur vt actus, & constitutiuum respectu eius, à quo abstrahitur. Et hoc est, quod toties repetit Diu. Thom. tùm locis pro secunda sententia citatis; tum etiam alijs multis, quæ videri possunt in tabula aurea, verbo, *abstractum*, numero 6. Neque aliquid aliud docent Caietanus, & Ferrar. pro eadem sententia adducti.

Hinc etiam vlteriùs sequitur nullum abstractum, præcisè ratione huius abstractionis formalis, posse prædicari de aliquo, nisi interueniat etiam abstractio vniuersalis. Cuius ratio est euidens: quia, vt suprà tetigimus, & latiùs dicemus capite de genere, vt aliquid prædicetur de alio, debet habere rationem totius, vt sic posit continere subiectum: sed albedo, aut quodlibet aliud abstractum non habet rationem totius ab abstractione formali; cùm potiùs ab illa habeat rationem partis: ergo, præcisè ratione talis abstractionis, non possunt prædicari de aliquo, nisi interueniat etiam ibi aliqua abstractio vniuersalis, ratione cuius induant rationem totius. Quare ad videndum, vtrùm prædicationes posint fieri inter huiusmodi abstracta, inspiciendum est, an, & quomodò posint induere rationem totiùs; seu an, & quomodò inter illa posit esse abstractio vniuersalis.

31 Secundò consideranda est differentia compositi substantialis, & accidentalis. Illud enim, cùm sit ens per se, & simpliciter vnum, & totum, componitur necessariò ex partibus, quæ simpliciter sint partes, & perconsequens nunquàm erunt simpliciter tota, sed tantùm secundùm quid. At verò compositum accidentale, quia est ens per accidens, secundùm quid tantùm est vnum, & totum; & perconsequens partes ejus secundùm quid tantùm erunt partes; simpliciter autẽ tota. Quo fit, vt illud, quod significatur vt pars com-

compositi substantialis, qualiter significatur abstractũ substantiale, ex modo significandi simpliciter sit pars; & perconsequens non posset esse simpliciter totum, sed tantùm secundùm quid: quod verò significatur vt pars compositi accidentalis, qualiter significatur abstractum accidentale, quia secundùm quid tantùm est pars, optimè poterit esse simpliciter totum.

Vnde sicut concreta accidentium ponuntur in prædicamento, & dicuntur vniuersalia, aut prædicabilia secundùm quid tantùm, & per reductionem ad sua abstracta; ita ècontrà abstracta substantialia sunt in prædicamento, & dicuntur vniuersalia, aut prædicabilia secundùm quid tantùm, & per reductionem ad sua concreta. Quæ est perpetua doctrina D. Thom. vt patet cap. 7. de ente, & essentia, & alibi sæpè.

32 Ex quo tandem fit, quòd sicut in abstractis accidentium, significari, vt partes secũdùm quid suorum concretorum (quod habent ab abstractione formali,) non impedit, quin simpliciter habeant rationem totius respectu suorum inferiorum: ita è contra in abstractis substantialibus, significari, vt partes simpliciter suorum concretorum (quod habent ab abstractione formali) non tollit, quin possint secundùm quid habere rationem totius respectu suorum inferiorũ, & de illis prædicari.

Tandem nota, quòd adhuc in ista comparatione ad inferiora, sicut concretum substantiale potest considerari, vel vt confusè continet illa; sicque est totum, & prædicatur in recto de illis, vel vt præscindit ab eis, seu excludit illa, sicque est pars eorum, neque prædicatur de eis, vt explicabimus cap. de genere; ita similiter abstractum substantiale, quando comparatur ad inferiora, potest considerari, vel vt confusè continet illa; sicque conuenit illi ratio totius secundùm quid, quam explicuimus; vel vt præscindit ab eis, & sic est pars eorum. Hoc secundo modo repugnat, quòd in recto prædicetur; non autem primo.

33 Secunda conclusio. Animalitas, & alia abstracta substantialia, sumpta cum præcisione suorum inferiorũ, non possunt de illis prædicari. Non tamen repugnat huiusmodi abstractis sumi absq; tali præcisione, seu vt confusè continent inferiora; & perconsequens verè possunt prædicari de illis. Tales autem prædicationes non per se, & simpliciter, sed secundùm quid, & per reductionem pertinent ad prædicabilia. Hæc conclusio habet tres partes; & quoad omnes est communior inter Thomistas. Illam tenent Soto q. 3. vniuersalium Mas. ibidem sect. 4. q. 6. Sanch. lib. 3. q. 13. Oña q. 3. articulo 3. Cante. cap. de differentia. Suarez disput. 6. Metaphysic. sect. 10. & cõmuniter moderni.

Prima pars satis ex se constat: quia animalitas, & alia abstracta sic præcisa ab vlterioribus perfectionibus inferiorum, sunt partes eorum: nulla autem pars, prout sic, po-

potest prædicari de toto, vt explicabimus cap. de genere. ¶ Adde, in tali præcisione semper interuenire abstractionem formalem, quæ propterea dicitur præcisiua; sed ratione huius abstractionis non contingit prædicatio, vt explicatum est: ergo huiusmodi abstracta sumpta cum tali præcisione nequeunt prædicari de inferioribus.

34 Secunda verò pars conclusionis, in qua est tota difficultas, probatur ex dictis: quia ad veram prædicationẽ de inferioribus sufficit prædicatũ habere aliquo modo rationem totius respectu illorum, eaque continere in confuso: sed non est contra rationem istorum abstractorum substantialium habere aliquomodo rationem totius respectu abstractorum inferiorum, illaque continere in confuso: ergo, seruata eorũ natura, possunt abstracta ista superiora verè prædicari de inferioribus. Maior constat; & probatur minor: quia ex vi abstractionis formalis, quam essentialiter exigunt huiusmodi abstracta, solùm præscindunt à concreto, seu supposito, & significãtur, vt partes illius: sed cum tali abstractione formali, & præcisione respectu concreti, non repugnat aliqualis abstractio vniuersalis, & continentia confusa respectu inferiorum (vt patet; tùm in abstractis accidentalibus, tùm etiã in formis physicis, quæ stãte abstractione formali, qua præscindũtur, & sumũtur vt partes suorum inferiorum, admittunt nihilominùs abstractionem vniuersalem, ratione cuius induunt rationem totius, & prædicantur de suis inferioribus) ergo non est contra naturam istorum abstractorum habere aliquomodo rationem totius, & prædicari de abstractis inferioribus.

35 Secundò probatur efficaciùs: quia designata humanitate, hæc prædicatio est vera: *Hæc animalitas est animalitas*: ergo hæc etiam erit vera: *Humanitas est animalitas*. Antecedens patet, quia eadem est ratio de illa, ac de istis propositionibus: *Hæc humanitas est humanitas*: *humanitas Christi est humanitas*, & similibus, quæ sunt verissimæ, & à nemine negantur. Consequentia verò probatur: quia sicut in hac propositione: *Humanitas est animalitas*, subiectum includit aliquid, quod non est de essentia prædicati, nempè principium specificum, quod importat humanitas, sic etiam in ista: *Hæc animalitas est animalitas*, subiectum includit aliquid, quod est extra essentiam prædicati, nempè principiũ indiuiduale, quod designatur per illud pro nomen, *hæc*, & ratione cuius talis prædicatio verè est superioris de inferiori; ergo si de ratione animalitatis esset, significare naturam sensitiuam cum omnimoda præcisione quorumcumque aliorum, quæ sunt extra essentiam eius; & propterea esset falsa prima propositio, vt aduersarij dicunt: eadem ratione esset etiam falsa secunda. Maneat ergo èconträ, quòd sicut animalitas, salua proprietate abstracti substantialis, potest induere rationem totius, & prædicari de

hac,

hac, & illa animalitate; ita etiam potest prædicari de humanitate, & equinitate.

Tertia tandē pars conclusionis scilicet huiusmodi prædicationes, quæ fiunt inter abstracta substātialia, non pertinere ad prædicabilia per se, & simpliciter; sed tantùm secundū quid, & per reductionē, manifesta est ex secundo notabili. Cū enim huiusmodi abstracta significentur, vt partes compositi substātialis; simpliciter conuenit illis esse partes; & per consequens secūdùm quid tantū possunt induere rationē totius. Quod nō sufficit, vt aliquid sit simpliciter genus, aut species, quia naturæ, quæ ab his intentionibus denominantur, debent esse entia per se, & completa, vt suprà explicatum est, & constabit ampliùs in anteprædicamentis.

Per quod patet ad argumēta. Ad primum resp. D.Thom. solùm docere, abstracta ista significari vt partes, & sumi cū præcisione respectu concreti, seu suppositi; id enim solū postulat abstractio formalis, à qua denominantur abstracta. Hoc tamē nō tollit, quominùs respectu inferiorū possint induere aliqualē rationē totius, quod sufficit, vt verè de illis prædicētur, quamuis non sint genera, aut species simpliciter, sed per reductionem, vt explicatum est.

Ad confirmationem respondetur in illa propositione Auicenę, nō excludi à subiecto prædicata essentialia, & generica, vt est animalitas respectu equinitatis, sed alia, quæ non conueniunt naturæ secundùm se. Et ita sensus est: equinitas tantùm est equinitas, id est, de se non habet prædicari, vel subijci, aut quod sit vniuersalis; vel singularis.

Ad secundum negatur minor. Cuius probationem integram cōcedimus, abstractū scilicet, præcisè ratione abstractionis formalis, quā importat, habere rationem partis, nec illi prout sic conuenire, de aliquo prædicari, quod verissimum est. Sed inde non sequitur abstractū esse incapax alicuius abstractionis vniuersalis, ratione cuius habeat conditionem totius respectu inferiorum, vt patet in abstractis accidentalibus.

Ad tertium, concessa maiori, distinguenda est minor. Si enim illud, quo homo est homo, & illud, quo animal est animal, sumantur cum omnimoda præcisione, vt aliquando etiam sumuntur concreta, iuxta dicta in prima parte conclusionis, concedenda est: negāda verò, si sumantur absque tali præcisione. Neque aliquid amplius probat ratio ibi facta, vt consideranti patebit. ¶ Est tamen obseruatione dignum, quòd quamuis, tàm cōcreta, quàm abstracta substantialia comparata inferioribus possint sumi, vel cū omnimoda præcisione, vel sine illa, vt explicatum est, tamen propter eorum naturam, discriminaque suprà inter illa explicata, frequentiùs abstracta sumuntur cum tali præcisione, concreta verò sine illa. Et hoc fortè decepit Auctores contrarios.

§. III.

AN CONCRETA prædicentur de abstractis, & abstracta de concretis?

37 PArs affirmatiua potest probari. Primò: quia hæ propositiones sunt verę, *entitas est ens*, & è contrà; *bonitas est bona: vnitas est vna*, & è cótra: easque admittit D. Thom. 1.2.q.55.ar.4.ad 1.&q.21. de veritate ar.4.ad 4.& ar.5.ad. 6. ergò abstracta possũt prædicari de concretis, &ècontra. ¶ Secundò: hæ propositiones sunt veræ, *Deus est Deitas*, & *Deitas est Deus*, & eas admittit D. Thom. 1.p.q.3 ar.3. ergo, &c, ¶ Tandem: quia hæ propositiones sunt veræ, *linea est quãta; superficies est quanta*, easque admittunt Dialectici: ergo non solùm in prædicatis transcendentibus, & diuinis, sed etiam in prędicatis particularibus concreta prædicantur de abstractis, & è-contrà.

Pro solutione notandum est, abstractum, cum ex modo significandi significetur vt pars concreti; tunc propriè habere istam significationem, tuncque sumi propriè vt partem; quando concretum includit aliquid aliud præter ipsum abstractum, vt contingit in humanitate respectu hominis, in albedine respectu albi, & similibus: homo enim, præter humanitatem, includit personalitatem, seu suppositum; & album, præter albedinem, includit subiectum. Et ita in his concretum non potest prædicari de abstracto, neque abstractum de concreto: quia, nec pars potest in recto prædicari de toto, nec totum de parte, vt inquit Diu. Thomas, capite tertio de ente, & essentia.

38 Quarè, si contingat, abstractum in rei veritate non esse partem respectu concreti, nec concretum includere aliquid præter abstractum; tunc propter omnimodam identitatem realem vtriusque poterit vnum de alio prædicari. Adhùc tamen propter modum significandi diuersum, soli astracto conueniet esse rationem, qua concretum est tale. Et huiusmodi sunt Deus, & Deitas; quia enim nihil includit Deus, quod non includat Deitas; ideò vnum potest de alio affirmari; sed quia Deitas diuerso modo significat, ac Deus; ideò de Deitate verè dicimus, esse rationẽ, qua Deus est Deus, quod tamen de concreto, scilicet Deo, affirmare nõ possemus: falsũ est enim, Deum esse rationẽ Deitatis.

Idem etiam contingit in prędicatis vniuersalissimis, & transcendentibus. Nam licèt propter transcendẽtiam, quam, tàm in cõcreto, quã in abstracto important, de se inuicem, & de omnibus rebus prædicentur, vt præter loca allata docet Diu. Thomas in 2. distin. 27. quæstion. 1. artic. 2. ad 1. & q. 1. de virtutibus artic. 2. ad 8. nihilominùs tamẽ, propter diuersum significandi modum, non potest dici, ens esse rationem essendi ens; aut verum rationem essendi verum; sed id cõuenit abstractis; enti

tas enim est ratio essendi ens, & veritas ratio essendi verum. Videatur Mas. de vniuersalibus sect. 4. quæst. 5.

39 Tertia conclusio. Quamuis in prædicatis generalibus, & diuinis, abstracta verè prædicentur de concretis, & ècontra; id tamen repugnat in alijs rebus creatis, & prædicatis particularibus. Vnde hæ sunt falsæ prædicationes; *homo est humanitas*, *albedo est alba*; & èconträ. Ita docet expresse D. Tho. locis citatis, quem sequuntur Capreol. in 1. distin. 4. q. 2. concl. 2. Sot. q. 3. vniuersalium, Caiet. & Bañez 1. p. q. 3. art. 3. Mas. vbi supra, noster Didacus à Iesu, disp. 5. q. 2. estque communis Doctorum consensus.

Fundamentum est: quia inter prædicatum, & subiectum debet esse vnitas, seu identitas realis, vt sæpè diximus: sed quando concretum includit aliquid aliud præter abstractum, vt contingit in rebus creatis, & particularibus; non sunt idem realiter concretum, & abstractum, sed distinguuntur distinctione reali includentis, & inclusi: ergo repugnat, quòd de se inuicem prædicentur.

Confirmatur; quia in his rebus abstractum verè, & propriè est pars concreti, quod non contingit in prædicatis generalibus, & diuinis: ergo licèt in his, concretum verè prædicetur de abstracto; & ècontra, in illis tamen id omninò repugnat.

40 Ex dictis patet solutio ad duo priora argumenta. ¶ Ad tertium verò, respondetur primò cum Mas. loco citato, quòd quãdò Dialectici admittunt illam prædicationem; *linea est quanta*, & similes, ibi subiectum non accipitur, vt abstractum, seu vt est mensura, sed vt concretum, seu vt est quid mensuratum; & facit hunc sensum: hoc mensuratum est quantum. Cuius doctrinæ signum est, quòd similes prædicationes solent admitti, vbi non habemus nomen abstractum, & concretum alicuius rei, vt contingit in linea, & ideò nomen interdùm sumitur, vt concretum, interdùm, vt abstractum.

Vel secundò respondetur cum D. Thom. in 4. distin. 12. quæst. 1. art. 1. quæstiúcula 3. ad 2. quòd quia quantitas inter omnia accidentia propinquior est substantiæ; non dependet secundùm suam rationem à materia sensibili; & ideò in prædicando, & subijciendo accipit modum substantiæ, & accidentis; vnde lineam dicimus & quantitatem, & quantam. Propter quod etiam Arist. cap. de quantitate, & 5. Metaph. text. 10. lineam, & alias species quantitatis appellat quanta per se.

Iuxta quam Arist. & D. Thom. doctrinam, hoc speciale est in quãtitate, quòd scilicet denominat se ipsam; siue hoc proueniat ex eo, quòd quantitas, vt *quod*, habeat in se ipsa, per quandam identitatem, eundem effectum, quem tribuit substantiæ, vt explicant aliqui: siue (quod verosimilius est) eò quòd eadem res respectu diuersorum dicitur quantitas & quanta, vt benè expli-

explicat Mas. in scholijs ad cap. de quãtitate. Cùm enim quantitas simul sit mensura substantiæ, & mensurabilis per aliam quãtitatem, vt ibidẽ explicauimus, inde est, quòd eadem res, secundùm quòd est mensuratiua, seu mensura substantiæ, dicitur quãtitas: secũdùm vero quòd est mensurabilis, seu mensurata, dicitur quanta. Videatur Diu. Tho. 5. Metha. lect. 15.

QVAESTIO V.

Quomodo prædicationes fiant in nominibus secũdæ intentionis, tàm inter se, quàm respectu primarum?

41 SEcundæ intentiones habent rationem accidentium respectu primarum, vt sæpè diximus, & ideò ex dictis de accidentibus realibus respectu substantiæ habetur, quid de secundis intentionibus respectu primarum dicẽdum sit. Quare sicut accidentia in abstracto non prædicantur de substantia, non enim dicimus, *Homo est albedo*, propter rationem, num. 26. adductam; ita secũdæ intentiones in abstracto non prædicantur de primis: falsum enim est dicere, *Animal est genereitas*, aut: *Homo est specieitas*. Sed sicut accidẽtia in concreto verè prædicantur de substantia, hæc enim est vera, *Homo est albus*, ita secũdæ intentiones in concreto verè prædicantur de primis: dicimus enim, *Animal est genus, homo ẽst species*.

¶ Potest autem dubitari: an secundæ intentiones in concreto prædicentur de primis, tàm in concreto, quàm in abstracto, loquendo generaliter, tàm de substantijs, quàm de accidẽtibus. An videlicet, sicut est verum: *Animal est genus*, ita etiam verum sit, *Animalitas est genus*. Et sicut è contra, verum est, *Albedo est species*, ita etiam verum sit, *Album est species*. Sed huius solutio habetur iam ex dictis. Et circa substãtias tradit eam D. Thom. de ente, & essentia cap. 4. dicens: *Quia illud cui cõuenit ratio generis, speciei, vel differentiæ, prædicatur de hoc singulari signato, impossibile est, quòd ratio generis, speciei, vel differẽtiæ conueniat essentiæ, secundùm quòd per modũ partis significatur, vt nomine humanitatis, vel animalitatis. Et ideò dicit Auic. quòd rationalitas non est differentia, sed differẽtiæ principium, & eadẽ ratione humanitas non est species, neque animalitas genus*. De accidentibus verò contrarium statuit infra cap. 7. vbi sic ait: *Ex accidẽti, & subiecto non fit vnũ per se. Vnde non resultat ex eorũ cõiunctione aliqua natura, cui intẽtio generis, vel speciei possit attribui. Vndè nomina accidentalia cõcretiuè dicta non ponũtur in prædicamẽto, sicut species, vel genera, vt albũ, & musicum; nisi per reductionem; sed solùm secundùm quòd abstractè significantur, vt albedo, & musica*.

Ratio autem huius doctrinæ sæpè insinuata, nunc breuiter statuitur. Quia duo requiruntur in primis intẽtionibus, vt propriè, & simpliciter denominentur ab his secũ-

dis generis, & speciei; scilicèt esse entia completa, & esse entia per se; sed hę duę cōditiones solū reperiūtur in concretis substantię, & in abstractis accidentium (abstractum enim substantię, licèt sit ens per se, non tamen est ens completum, quia significatur vt pars; concretum verò accidentis, licèt sit ens completum, non tamen est ens per se, quia significatur, vt compositum accidentale) ergo sola concreta substantię, & abstracta accidentium propriè, & simpliciter denominantur genera, & species. Cum quo tamen stat id, quod supra statutum est, nimirùm abstracta substantię, & concreta accidentium, secundùm quid, & per reductionem denominari genera, & species.

42 ¶ Quomodò autem prędicationes fiant inter ipsas secundas intentiones, restat explicare. In quo primò certum est, vnam secundam intentionem, quando est de essentia alterius, optimè posse de illa prędicari, tàm in concreto, quàm in abstracto. Sicut enim verè dicimus, *Albedo est color*, *color est qualitas*: & similiter, *Album est coloratum*, *coloratum est quale*; ita verè dicimus, *Genereitas est vniuersalitas*; *vniuersalitas est relatio rationis*, & similiter, *Genus est vniuersale*; *vniuersale est relatiuum rationis*. Neque in hoc vlla est differentia inter secundas intentiones, & accidentia realia. Vndè solùm restat difficultas de prædicationibus accidentalibus, seu denominatiuis, quæ fiant inter ipsas secundas intentiones.

Sed in hoc etiam philosophandū est cum proportione ad accidentia realia. Sicut enim in his, quędam sunt inter se repugnantia, quę scilicèt non possunt eidem subiecto inesse, vt albedo, & nigredo; dulcedo, & amaritudo, & inter hæc falsa est prędicatio, tàm in concreto, quàm in abstracto. Alia verò sunt, quę nō habēt talem repugnantiam, sed cōpatiuntur in eodem subiecto, vt albedo, & dulcedo; calor, & siccitas; & inter hęc, si fiat prędicatio in abstracto, falsa est; vera tamen, si fiat in concreto. Ita proportionabiliter inter secūdas intentiones quędam inter se pugnant, nec possunt eandem naturam denominare, vt intentio generis, & differentię, & inter has falsa est prędicatio, siue in abstracto, siue in concreto fiat, falsum enim est dicere; *Genereitas est differentialitas*, & *genus est differentia*. Alię verò sunt, quę non habent talem repugnantiam, sed possunt eidem naturę attribui, vt intētio generis, & speciei subalternę. Et inter has falsa est prędicatio, si fiat in abstracto, falsum enim est dicere; *Genereitas est specieitas subalterna*; est tamen vera, si fiat in concreto, verum enim est, *Genus est species subalterna*.

43 ¶ Tandem addendum est, quòd quamuis in his intentionibus abstractum non prędicetur de concreto in prędicatis particularibus, sicut diximus de nominibus primę intentionis, potest tamen optimè concretum prędicari de abstra-

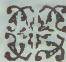
stracto; in quo secundę intentiones distinguuntur à primis. Nascitur autem hoc ex eo, quòd vna secunda intentio in abstracto significata potest esse fundamentum alterius, & induere rationem primę respectu illius. Quidquid enim potest esse obiectum intellectus potest etiā denominari à secundis intentionibus, vt patet. Ergo quando vna secunda intentio capax est denominationis alterius, potest hæc in cōcreto significata, prædicari de illa in abstracto. Qua ratione verè, & propriè dicimus, *Vniuersalitas est genus*, aut; *genereitas est species*. Si enim vniuersalitas diuisione vniuoca, & essentiali diuiditur in genereitatem, specieitatem, &c. vt posteà dicemus; ergo vniuersalitas verè est genus ad illas, illæque sunt verè species vniuersalitatis.

Sed dices: si vna secunda intentio potest esse fundamentum alterius, & hæc alterius, & sic de alijs, iàm dabitur processus in infinitum in secundis intentionibus, quod videtur inconueniens. Talem autem processum non dari probatur: quia fundamentum debet esse maioris entitatis, quàm id, quod fundatur supra illud: ergo sicut secunda intétio est debilior, quàm prima, supra quā fundatur; ita tertia erit debilior secunda, & sic deinceps, deueniemusq; tandem citò ad eam, quæ sit omnium debilissima; & ex consequenti, non dabitur infinitus processus.

44 Respondetur tamen cum Herb. quæst. 3. de secundis intentionibus, Masi. de vniuersalibus, sect. 4. quæst. 8. & cum communi Dialecticorum, talem processum in infinitum non solùm non inconuenire, sed esse necessarium in secundis intentionibus. Hæ enim consequuntur actiones intellectus, in quibus necessariò concedendus est talis processus, si quidem qualibet intellectione posita, potest intellectus eam actu reflexo intelligere, & hanc rursus alio actu, & sic in infinitum. Quæ doctrina est expressa Diu. Thom. quinto Metaphysicæ, lectio. 11.

Neque Argumentum adductum vrget. Tùm, quia in entibus realibus vniuersaliter falsum est, fundamentum debere esse maioris entitatis, quā res fundata, vt patet in materia prima, quæ habet rationem fundamenti respectu formæ substantialis. Tùm etiam, quia licèt id possit verificari in accidentibus realibus respectu substantiæ, cui inhærent, & à qua dimanant, seu conseruantur; id tamen non est necessarium in entibus rationis, seu secundis intentionibus respectu quarum se habet merè passiuè, recipiendo eas ab intellectu, à quo producuntur, & conseruantur.

(·:·)

QVAESTIO VI.

An vniuersalia sint tantùm quinque?

45 EXplicata essentia, & passionibus vniuersalium in communi, antequàm ad singula eius inferiora descendamus; oportet examinare ipsorum numerum, quem Porphyr. in eodẽ procemio statuit illis verbis: *Cùm necessarium sit Crisaori ad prædicamentorum notitiã, quidnam sit genus cognoscere, quid differentia, quid species, quid proprium, & quid accidens? &c.* Vbi Porph. omnes prædicãdi modos reducit ad certa capita, quæ vniuersalia, seu prædicabilia nuncupauit. Ad eum modum, quo Arist. omnes modos essendi ad certas coordinationes reuocauit, quas appellauit cathegorias, seu predicamẽta. Quãuis autem Porphyr. vt certũ supponat quinarium prædicabilium numerum; quia tamen contra illum pro vtraque parte militant plura, eaque non leuia argumenta, meritò Doctores hanc difficultatem instituunt.

Igitur vniuersalia esse plura quã quinque, his argumentis suadetur. Primò: quia tot modis dicitur vnum contrariorũ, quot dicitur alterum ex Arist. 1. Top. cap. 12. sed vniuersale, & singulare sunt cõtraria, & singularia sunt numero infinita: ergo vniuersalia, etiam erunt infinita.

Secundò: quia tot sunt partes vniuersalis, quot entis, ex eodem Arist. 4. Metaph. cap. 2. sed partes entis, scilicèt prædicamenta, sunt decem: ergo decem etiam erũt vniuersalia.

Tertiò: quia existentia est in pluribus, & prædicatur de illis; & tamen non est genus, species, aut differentia; cùm existentia in creaturis sit extra earum essentiã, vt sæpè docet D. Thom. Nec similiter est proprium, cùm sit prædicatũ quoddam commune omnibus entibus, illis conueniens ex tempore per actionem causæ efficientis, & perconsequens contingenter. Nec tandem est accidens commune: quia existentia nõ potest adesse, & abesse, absque subiecti corruptione: ergo constituit distinctum prædicabile.

Quartò tandem: quia indiuiduũ vagum, & similiter definitio prædicantur de pluribus, vt patet: ergo sunt prædicabilia, siquidẽ ab actu ad potentiam, benè valet. Sed non sunt genus, species, &c. ergo sunt alia prædicabilia præter ista quinque.

46 In alio verò extremo vniuersalia, scilicet, esse pauciora, his argumentis probatur. Primò: quia prædicatio directa est actus prædicabilitatis, quæ est passio vniuersalis, vt supra diximus: sed tantũ datur duplex prædicatio directa, scilicet essentialis, & accidentalis, vt etiam vidimus: ergo tantùm etiam datur duplex prædicabilitas: ergo duplex tantùm vniuersalitas. Et perconsequens duo tantùm erunt prædicabilia, seu vniuersalia, nempè essentiale, & accidentale.

Secũdò: quia differentia subalterna,

na, & infima (& idē est de proprio subalterno, & infimo) non constituunt duo prædicabilia; etiamsi altera prædicetur de pluribus differētibus specie; altera verò de pluribus differentibus numero: sed penès hoc differunt genus, & species: ergo non constituunt duo prædicabilia.

Tertiò: quia omne accidens saltim completum, vel est genus, vel species, cùm habeat propria inferiora, de quibus essentialiter prædicatur: ergo quintum prædicabile, vel superfluit, vel coincidit cum genere, aut specie.

Quartò tandem: quia vniuersalia sunt quædam attributa, seu prædicata Dialectica, quę de pluribus prędicantur: sed Arist. 1. Topicor. c. 3. 4. & 5. assignat quatuor tantùm prędicata dialectica, scilicèt genus, definitionem, proprium, & accidens: ergo tot, & non quinque erunt prædicabilia. Plura alia argumenta cōgerunt Mas. hic sect. 5. quæst. 1. Sanchez lib. 3. quæst. 2. Rub. quæstio. 9. & alij.

47 Nihilominus dicendum est, quinque tantùm dari vniuersalia, seu prædicabilia. Ita Porphyr. hìc, & D. Thom. 1. contra gentes, c. 32. quos sequuntur communiter Doctores, tàm antiqui, quā moderni. Qui omnes hunc prædicabilium numerum à Porphyr. statutum sic admittunt, vt paradoxum esset illū immutare.

Cæterùm non est facile huius numeri rationem reddere; ostendēdo diuisionis sufficientiam, quam ijdem Doctores diuersis vijs explicant. De quo videri possunt Mas. Sanch. & Rub. citati. Nos, altiùs repetito principio, eam inuestigabimus ex ipsa vniuersalis, seu vniuersalitatis natura; inde enim sumitur ratio à priori huius veritatis. Quod vt clarius fiat, duo notanda sunt.

Primum est, quòd quamuis Doctores in præsenti, & nos cum illis loquentes de quinque vniuersalibus, frequentiùs vtamur nominibus cōcretis generis, speciei, differentiæ, &c. quia ista nomina sunt magis vsitata; præcipuè tamen loquimur non de toto illo concreto, seu coniuncto, sed de ipsis secundis intētionibus, scilicèt, genereitate, specieitate, &c. His enim propriè, & per se conuenit esse species, non earum concretis, vt suprà explicatum est. Vnde quando inquirimus quot sin vniuersalia, & an vniuersale sit genus? legitimus sensus est: quot sint vniuersalitates, seu secundæ intentiones vniuersalium; & an vniuersalitas sit genus ad illas? Quare inuestigando quot sint differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis in communi, cognoscemus consequenter, quot sint vniuersalitates, & vniuersalia.

Secundò pro nunc supponendum est, propriā, & essentialem differentiam, tàm in accidentibus realibus, quàm in istis intentionibus rationis sumi ex proprio, & adæquato subiecto, vt ostendemus disputatione sequenti. Propter quod, quando definiūtur in abstracto (sic

enim habent propriam, & perfectā definitionem) subiectum ipsum ponitur loco differentiæ, vt tetigimus suprà disp.3.num.47.& amplius explicabimus loco citato. Quare hęc erit optima via ad cognoscendas species alicuius accidentis generici, scilicèt, inuestigare, quot possint esse subiecta adæquata, & inter se distincta intra illud genus? sic enim inuenientur omnes differentię diuisiuę talis generis; & perconsequens numerus specierum eius.

48 His suppositis, sic facilè redditur ratio sufficientię huius diuisionis: quia proprium, & adęquatum subiectum vniuersalitatis in communi, est natura simpliciter vna, per quam ipsam definiuimus disputat.3.citata: ergo quot fuerint modi diuersi naturę simpliciter vnius, seu quot fuerint naturę diuersę in ratione subiecti vniuersalis, tot erunt differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis, & perconsequens species. Sed quinque tantùm assignari possunt modi diuersi naturæ simpliciter vnius, scilicèt, natura perfectibilis, seu constitutibilis, quæ est subiectum adæquatum genereitatis, & natura perfectiua, seu constitutiua, quæ est subiectum adæquatum differentialeitatis, & natura perfecta, seu constituta, quæ est adęquatum subiectum specieitatis, & natura profluens ab essentia, quę est subiectum adęquatum proprietareitatis, & denique natura extrinseca, seu contingens, quę est subiectum adęquatum accidentaleitatis: ergo quinque tantùm dantur differentię diuisiuę vniuersalitatis, & perconsequens quinq; species eius. Antecedens, & prima cōsequentia patent ex secundo supposito. Minor verò, cùm sit exclusiua, continet duo probanda, scilicèt, quòd in ratione subiecti vniuersalitatis, quinque istę considerationes naturę, sint inter se diuersę, & quòd non possit alijs modis considerari natura.

49 Primum probatur sic: natura perfectibilis comparatur ad inferiora, vt quid in illis potentiale, & per modum materię; natura verò perfectiua comparatur ad inferiora, vt constitutiuum essentię eorum, & per modum actus, seu formę; at verò natura perfecta comparatur ad inferiora, vt tota eorum essentia, seu per modum compositi, vel constituti ex potentia, & actu. Itèm natura profluens comparatur ad inferiora, vt quid necessariò coniunctum cum eorum essentia. Et tandem natura extrinseca, seu contingens comparatur ad inferiora, vt quid potens adesse & abesse ab eorum essentia: ergo naturę istę diuerso modo cōparantur ad inferiora, & perconsequens sunt diuersę in ratione vniuersalis.

Secundum verò, scilicèt, non posse alijs modis considerari naturā in ratione vniuersalis, facilè probatur: quia vel natura comparatur ad inferiora, vt quid illis essētiale, vel accidentale? si primùm tantùm possunt formari tres priores consi-

considerationes, sicut enim in essentia præter potentiam & actum, & compositum ex vtroque nihil aliud est; ita natura non nisi tribus illis modis potest ad inferiora comparari; si secundum, vel comparatur ad inferiora vt accidens proprium, vel commune, nec possibilis est alius modus, nam proprium, & commune (quod æquiualet non proprio) opponuntur contradictoriè. Manet ergo, quinque tantùm esse subiecta adæquata vniuersalitatis; & ex consequenti quinque differentias diuisiuas, & species eius.

50 Ex dictis perspicuæ remanẽt proprijssimæ, & essentiales definitiones harum quinque intentionum. Cognito enim proprio genere, nempe, *Vniuersalitas*, & proprio, & adæquato vniuscuiusq; subiecto, quod debet poni in obliquo loco differẽtię, cõficitur essentialis definitio vniuscuiusq; ,quas omnes opportunè adducemus dis. sequẽti.

Ad argumenta respondetur. Ad primum pro prima parte dicimus cum Scot. quæstio. 9. vniuersalium, dictum Arist. verum esse de oppositis formaliter, quatenùs opposita sunt; sic enim quot modis dicitur vnum, dicitur etiam, & alterum, id est, quot sunt significationes, vel acceptiones vnius, tot debent esse alterius. Inde tamen non sequitur, tot debere esse subiecta materialia, seu supposita vnius; quot sunt alterius, vt patet in albo, & nigro, quæ opposita sunt, & formaliter prout sic quot modis dicitur vnum, dicitur etiam aliud: non tamen est necessarium, tot esse res, seu supposita nigra, quot sunt alba, vt patet. Sic ergo quamuis secundæ intentiones, quas pro formali dicunt vniuersale, & singulare, sint oppositæ, & formaliter prout sic, quot modis dicitur vna, dicatur etiam & altera; inde tamen non sequitur, quòd si subiecta materialia vnius possint esse infinita, possint etiam esse subiecta alterius.

Ad secundum respondetur, ibi loqui Arist. de vniuersali materialiter, & sensum esse, quòd tot sunt naturæ reales, quæ possunt denominari vniuersales, quot sunt partes entis. Nos tamen hìc non loquimur de numero subiectorum materialium, quæ possunt recipere vniuersalitates, sed de numero ipsarũ intentionum.

51 Ad tertium respondetur existẽtiã esse quoddam complemẽtũ, seu terminum substantiæ, & perconsequens ens incompletum, & habere rationem partis: vnde simpliciter loquendo, solùm respicit essentiam, quam terminat, & non aliqua inferiora, sicut diximus de abstractis substantialibus; ac proinde non potest constituere aliquod vniuersale, de cuius ratione est esse simpliciter totum, & consequenter naturam integram, & completam. Quòd si intellectus (sicut potest in alijs entibus incõpletis) abstrahat existentiam ab omnibus existentijs, (quomodò induit rationem totius secundum quid) tunc existentia in sua communissima ratione, erit analoga, sicut essentia,

seu ens; si verò solam existentiam substantiæ, vel alterius prædicamenti abstrahat, & prædicet de inferioribus, tales prædicationes reducentur ad illud prædicabile, cuius similitudinem sortiuntur, sicut contingit in alijs formis, & entibus incompletis.

Ad quartum in primis de diffinitione dicimus excludi à numero prædicabilium, quia est terminus complexus; vt ostendimus suprà num 22. De indiuiduo verò vago, aliqui respondent esse analogum, sed certè irrationabiliter; nam aliquis homo non prædicatur per priùs de Petro, quàm de Paulo. Alij dicunt esse nomen æquiuocum, & vtramque solutionem approbat, & explicat Mas. lect. 5. de vniuersalibus quæst. 1. sed hanc posteriorem optimè impugnat Caietan. capite de specie, & Sanchez libr. 3. quæst. 17.

Meliùs ergo respondetur ex doctrina D. Thom. 1. parte, quęst. 30. art. 4. indiuiduum vagum significare naturam cum determinato modo essendi, scilicèt, vt particulariter subsistentem, quamuis abstrahat ab hoc, vel illo determinato modo subsistendi. Vnde cùm hæc conuenientia indiuiduorum solùm sit in habere modum particulariter subsistendi, qui non est aliqua natura integra, vt requiritur ad rationem vniuersalis; ideò nō constituit distinctum vniuersale. Videantur Sanchez loco citato, & Arauxo libr. tertio Metaphysicæ, quæst. 4. art. 1.

52 Ad argumenta pro secunda parte adducta respondetur. Et primum quidem tangit difficultatem, quæ solet hìc tractari: an scilicèt, vniuersale immediatè diuidatur in ista quinque, an verò priùs diuidatur in essentiale, & accidentale?

In quo aliqui sentiunt, diuisionem illam esse immediatam, & ita respondet argumento, quòd diuersitas vniuersalium, non sumitur ex qualitate prædicationis, an *scilicèt* sit essentialis, vel accidentalis, sed ex varijs modis essendi in pluribus.

Cæterùm hæc solutio licèt primo aspectu videatur sufficiens, introspecta tamen non satisfacit: nàm in communi omnium sententia genus, & species non ex eo præcisè distinguũtur, quia genus prędicatur de speciebus, species verò de indiuiduis (aliàs differentia subalterna, & infima constituerent diuersa prædicabilia) sed distinguantur penes hoc, quòd genus prædicetur de pluribus, vt essentia perfectibilis, & potentialis; species verò vt quid perfectum, & actuatum, seu vt tota essentia inferiorum. Ergo in proprijs differentijs horum prædicabilium, intrinsecè clauditur, esse quid essentiale respectu inferiorum.

Prætereà: quia differentia, & proprium prædicantur de pluribus per modum actus perfectiui, seu constitutiui in aliquo esse: sicut enim rationale prædicatur de pluribus indiuiduis, vt perfectio constitutiua hominis in aliquo

quo esse, ita etiam risibile prædicatur de pluribus indiuiduis, vt actus, & perfectio constitutiua hominis in aliquo esse. Nec intereà potest fingi alia distinctio, nisi quòd rationale est perfectio, & actus simpliciter constituens hominem in esse essentiali: risibile verò est perfectio, & actus secundùm quid, constituens hominem in esse accidentali: ergo si hæc duo prędicabilia non distinguantur per hoc, quòd alterum est essentiale; alterum verò accidentale, nihil remanet vndè sumatur distinctio specifica eorum, in esse prędicabilium.

53 Propter hęc ergo, & alia, quę omittuntur multò probabilius est, diuisionem non esse immediatam. Quod inter alios docent Arauxo vbi suprà in solutione ad vltimum, Rub. quęstio. 7. vniuersalium, Canter. capit. 4. prędicamen. Murcia disput. 3. quęstio. prima, & alij. Colligiturq; satis expressè ex Beato Alberto tractatu secundo in Porphyr. cap. 9. & Soto quęstion. vltim. vniuersalium, & alijs antiquis, dùm quinarium prędicabilium numerum probant ex dupli ci genere prędicationis, essentiali, scilicèt, & accidentali.

Iuxta quam sententiam respondetur argumento, vniuersale priùs diuidi in essentiale, & accidentale, & rursùs essentiale in genus, speciem, & differentiam: accidentale verò in proprium, & accidens; quę diuisiones apertè colliguntur ex Porphyr. capit. vltimo de communitatibus. In hoc autem procemio solùm enumerauit species infimas: quia vt benè docet Soto lib. 2. summularum, capit. 4. lection. 2. diuisio alicuius generis etiam subalterni potest fieri assignando omnes species infimas, quando illæ possunt certo numero comprehendi.

54 Ad secundum respondetur, magnum esse discrimen inter genus, & speciem, ex vna parte; & differentiam subalternam, & infimam ex alia: (& idem est de proprio) ex eo enim quòd differentia prædicetur de pluribus in quale quid, eodem omninò modo respicit illa, siue sint species, siue indiuidua; nempè per modum actus perfectiui, & constitutiui essentiæ eorum. Cùm enim differentia subalterna non sit perfectibilis per infimam, sed vtraque sit actus quidam simplex; vt dicemus cap. de differentia: inde est, quòd vtraque propriè sit constitutiua, & perfectiua essentiæ. Cæterùm eo ipso quòd genus prædicetur in quid de speciebus, & species in quid de indiuiduis, illud prædicatur, vt quid perfectibile, & potentiale, ista verò, vt quid perfectum, & constitutum; & perconsequens diuerso modo prædicantur de inferioribus. Vnde genus, & species non differunt præcisè per prædicari de speciebus, vel indiuiduis; sed per prædicari in quid de speciebus; & prædicari in quid de indiuiduis, vt explicabimus capite de genere.

Ad tertium respondetur, quòd accidens, si comparetur ad propria inferiora, est de illorum essentia; & per consequens continetur sub genere, vel specie, & idem est de differētia essentiali, & proprijs passionibus cuiuslibet accidentis, quæ illi comparata continētur sub tertio, & quarto prædicabili, sed non sic accidens pertinet ad quintum, sed quatenus prædicatur de subiectis, quæ accidentaliter denominat, vt magis suo loco explicabimus.

55 Ad quartum respondetur, aliam esse rationem de prædicatis topicis, de quibus ibi agit Aristot. & aliam de prędicatis, seu prædicabilibus, de quibus agit hic Porphyr. Quamuis autem longum, & molestum sit, exactam eius disparitatis rationem reddere, non possumus tamen radicalem eius explicationem subterfugere.

Illìc ergo Aristotel. agit de prædicatis, ex quibus conficiuntur problemata dialectica, quæ sunt propositiones quædam; quæ in alterutram partem disputari possunt, & ex quibus fiunt syllogismi topici, seu probabiles. Ad quod, vt benè notat Scot. quæstio. duodecima in Porphyr. solùm attenditur, quòd prædicatum propositionis sit essentiale, vel accidentale, conuertibile, vel inconuertibile, nec vllo modo obest esse complexum, & sic ponitur pro prædicato definitio, (quam ibi appellat Aristotel. terminum, sicut etiam facit 8. Metaphysicæ textu 9.) & quia ad Dialecticum solum pertinent per se syllogismi ex terminis communibus confecti, vt notat Beatus Albertus 1. Topicorum, tractat. 2. cap. 2. ideò problemata, seu propositiones Dialecticæ debent esse de subiecto communi definitionem habente, quale est species; & propterea species non ponitur ab Aristot. inter prædicata topica, quia est illorum subiectum.

Quia ergo quidquid de specie prædicatur est conuertibile, vel inconuertibile, essentiale, vel accidentale; quatuor inde colliguntur prædicata, ex quibus fieri possint problemata: aliud essentiale non conuertibile, nempè genus (sub quo comprehenditur differentia subalterna, vt expressè inquit Aristotel. ibidem capite tertio) aliud essentiale conuertibile, scilicèt definitio (sub quo comprehenditur differentia infima: non enim refert ad problema dialecticum, quòd tota definitio, vel sola differentia prædicetur) aliud accidentale non conuertibile, vt accidens commune, & aliud accidentale conuertibile, videlicet proprium. Nec alio modo potest fieri problema dialecticum, vt patet; & sic optima est diuisio prædicati Topici ab Aristot. tradita.

Nos tamen hìc cum Porphyr. longè aliter de prædicatis, seu prædicabilibus disputamus, loquimur enim de illis, vt deseruiunt prædicamentis, quomodò comparan-

parantur ad inferiora, & debent esse quid incomplexum; & ideò excluditur definitio, & includitur species, quæ verè potest ad inferiora comparari. Similiter licèt differentia subalterna, & genus eodem modo constituant problema Dialecticum, & sic non faciant distincta prædicata in illa consideratione, quia tamen diuerso modo comparantur ad inferiora, vt explicatum est; ideò constituunt distincta prædicabilia. Ex quo tandem fit prædicabilia esse quinque, licèt quatuor tãtùm sint prædicata Dialectica.

QVAESTIO VLTIMA.

An vniuersale sit genus ad quinque prædicabilia?

56 PARTEM Negatiuam defendunt inter alios Beat. Albert. tract. 2. prædicamentorum, cap. 9. Cante. ibidem capit. quarto, & Oña quæst. 2. vniuersalium, art. 3. qui omnes addunt, diuisionem esse analogum, licèt diuersimodè explicent talem analogiam. De quo videri potest Rub. quæstione septima vniuersalium. Refert autem Canter. pro sua sententia Alexandr. Ammonium, Simplic. & Sotum, sed immeritò, vt benè notat Rub. illi enim loquuntur de vniuersali primò intentionaliter, seu de natura denominata, quæ respectu omnium rerum, quæ denominantur vniuersales, non potest esse vniuoca, sed analoga; vt patet. Eandem etiam opinionem inquit Fonseca esse ferè omnium sectatorum D. Tho. sed planè deceptus est; nam præter vnum, aut alterum, quos refert Mas. sect. 5. de vniuersalibus, quæstion. 2. cæteri Thomistæ cõmuniter docent oppositum, vt constabit ex nostra conclusione.

Probatur primò dicta sententia; quia non omnia prædicabilia sunt vniuoca: ergo non omnibus conuenit æqualiter, & simpliciter esse vniuersalia; & perconsequens vniuersale non erit genus respectu illorũ, sed analogum. Antecedens probatur primò; quia denominatiua non sunt vniuoca, vt patet ex Aristot. in ante prædicamentis, cap. 1. vbi illa condistinguit: sed proprium, & accidẽs sunt denominatiua, siquidẽ, vt constituunt 4. & 5. prædicabile solùm prædicãtur de subiectis: ergo proprium, & accidens non sunt vniuoca. ¶ Secũdò probatur idem antecedens: quia proprium, & accidens quando prędicantur prædicatione 4. & 5. prędicabilis necessariò prædicantur in concreto, vt vidimus supra num. 26. sed concretum accidentale non est propriè ens per se: ergo nec etiam potest esse propriè vniuersale, vel vniuocum; & consequenter non omnia vniuersalia æqualiter conueniunt in ratione vniuoci, vel vniuersalis.

57 Secundò: quia vniuersale prædicatur de omnibus prædicamentis, estque superius illi: sed supra prædicamenta nullum datur genus:

nus: ergo vniuersale non potest esse genus. ¶ Confirmatur: quia ideò ens non est genus, respectu suorum inferiorum, quia transcendit eorum differentias: sed vniuersale transcendit differẽtias quinque prędicabilium: ergo non est genus respectu illorum. Probatur minor: quia differentia est vnum ex quinq; prædicabilibus: ergo quælibet differentia est vniuersalis: ergo vniuersale transcendit differentias.

Tertiò tandem: quia si vniuersale esset genus ad quinque vniuersalia, magna sequeretur in hac materia confusio, imò, & plura absurda. ¶ Primò enim vna species prædicaretur de alia, quod sic probatur. Si vniuersale est genus ad quinque prædicabilia: ergo primũ prędicabile, scilicèt, genus, erit species vniuersalis; & per consequens species prædicabitur de genere. Et eadem ratione species prædicabitur de differentia, proprio, & accidenti. ¶ Secundò, eadem species prædicaretur de se ipsa prædicatione formali, & non identica; nam hæc esset prædicatio secundi prædicabilis: *Species est species vniuersalis*. ¶ Tertiò, cõcretum prædicaretur de suo abstracto: nàm hæc esset vera, *Specieitas est species vniuersalis*.

Quartò, genus contineretur sub sua specie: nam vniuersale eo ipso, quod sit genus ad quinque vniuersalia, est quoddã particulare genus condistinctum ab animali, colore, & alijs generibus: ergo continebitur sub genere in communi, nẽpè sub primo prædicabili, quod est species ipsius vniuersalis.

Quintò tandem, dabitur genus, quòd sit indiuiduum suæ speciei: quia primum prædicabile est species infima, vt supponimus: ergo sua inferiora erunt indiuidua. Sed si vniuersale est genus ad quinque prædicabilia, esset etiam inferius primi prædicabilis, vt ostensum est: ergo iam vniuersale, quod est genus respectu generis, esset *indiuiduum* ipsius generis. Quæ omnia, & plura alia his similia, quæ sequuntur ex contraria sententia, videntur absurda: ergo vniuersale nõ potest esse genus, respectu quinque prædicabilium.

58 Nihilominùs dicendũ est, vniuersale secũdò intentionaliter, seu vniuersalitatem, esse verum, & proprium genus ad has quinque *intentiones*. Ita colligitur ex D. Th. 1. contra gentes cap. 32. & opusc. 56. de vniuersalibus, quem sequuntur communiter Thomistæ, Isabel. tractat. 4. de quinque prædicabilibus, cap. 1. 5. & 6. Sotus quæstio. 4. vniuersalium, & capit. de genere, quæst. vnica ad 4. Toletus quæst. 2. vniuersalium, Mas. sect. 5. quæst. 2. Sanchez lib. 2. quæst. 8. ad 3. & alij plures, quos refert, & sequitur Gallego controuers. 11. Idem etiam docet Scotus quæst. 8. vniuersaliũ, quem sequuntur Ioannes Anglicus, Anton. Andræas, & alij eius discipuli.

Fundamentum est: quia vniuersalitas prædicatur in quid de pluribus differentibus specie, scilicèt, de gene-

genereitate, ſpecieitate, &c. nec per prius dicitur de vna, quàm de alia, ſed omnes æqualiter participant vniuerſalitatem: ergo hæc eſt verum genus reſpectu illarum. Conſequentia patet ex diffinitione generis: antecedens verò probatur. Et in primis vniuerſalitatem prędicari in quid de his intentionibus, res eſt manifeſta: nã inquirẽti quid eſt genereitas? optimè reſpõdem⁹, eſt vniuerſalitas: ſicut inquirenti, quid eſt homo? reſpondetur eſſe animal.

Quòd verò intentiones iſtæ non accidentaliter, aut numericè, ſed eſſentialiter, & ſpecificè inter ſe diſtinguãtur; iam oſtẽſum eſt quęſtione pręcedenti. Et tãdem quòd omnes vniuocè, & æqualiter participent rationem vniuerſalitatis, probatur: quia omnibus verè, & propriè conuenit eſſe relationes rationis; quibus naturæ abſtractæ referuntur ad plura, in quo conſiſtit eſſentia vniuerſalitatis, vt vidimus ſupra diſp. 3. num. 47. nec hanc rationem participat vna iſtarum intentionum cum dependentia ab alia, ſiquidem vnaquæque earum eſſet vera vniuerſalitas; etiamſi aliæ intentiones eſſent impoſsibiles; quod non contingit in analogatis, vt ſuo loco conſtabit: ergo vniuerſalitas eſſentialiter, & vniuocè prædicatur de his quinque intentionibus: ac proinde eſt verum genus reſpectu illarum.

59 Ad argumenta reſpondetur. Ad primum negatur antecedẽs, ad cuius primam probationem communiter reſpondetur, *Vniuocum*, poſſe conſiderari dupliciter. Primò ſtrictè, prout condiſtinguitur non ſolùm ab æquiuocis, & analogis, ſed etiam à denominatiuis, quo ſenſu, illa ſola prædicabilia dicuntur vniuoca, quæ ſunt de eſſentia inferiorũ. Secundò magis latè, prout condiſtinguitur tãtùm ab æquiuocis, & analogis, & ſignificat vnam rationem, quæ æqualiter reperitur in inferioribus, abſtrahẽdo ab hoc quòd ſit eſſentialis, vel accidentalis; quo ſenſu comprehendit denominatiua, & coincidit cum vniuerſali, quod diuiditur in quinque vniuerſalia. ¶ In priori ergo ſenſu inquiunt locutum eſſe Ariſt. in anteprædicamentis; quia ibi agitur tantùm de vniuocis, quę collocantur in prædicamentis: hìc verò ſermonẽ eſſe de vniuoco in ſecũda acceptione: quia inueſtigamus omnes modos prædicabilium, vt ſciamus, quæ eorum pertineant ad prædicamenta, quæ verò ab illis reijciantur.

Hæc ſolutio pro nunc ſufficiens erat, donec de vniuocis, & denominatiuis in anteprædicamentis ageremus. Sed quia ex vna parte prima illa acceptio, & reſtrictio vniuoci ad prædicabilia eſſentialia, non rectè fundatur in definitione vniuocorum ab Ariſt. tradita, in qua nullum eſt verbum, quod non conueniat etiam vniuocis accidentalibus, vt ibidẽ conſtabit: ex alia verò parte Porphyrius, & D. Thom. ſemper vſurpant vniuocum in ſecũda acceptione, vt patet cap. 6. de communitatibus, & citato lib. contra gentes, ideò

Ali-

Aliter respondetur ex ibi dicendis, quòd licèt denominatiua formaliter inquantùm talia, non sint vniuocasi quidem pro formali important secundas intentiones essentialiter diuersas, materialiter tamen sæpè coincidunt: quia contingit, eãdem rem diuersis cõparatam denominari ab vtraquè intentione: sicut de specie subijcibili & prædicabili dicemus, cap. de specie. Ita ergo similiter album, secundùm quòd consideratur in ordine ad formam denominantem, nempè albedinem, á quo nominis appellationem habet, dicitur denominatiuum; prout verò comparatur ad inferiora, in quibus æqualiter inuenitur, dicitur vniuocum, seu vniuersale.

60 Ad secundam probatione m illius antecedẽtis respondetur, cõcretum accidentale propriè non esse ens per accidens: cùm significet solam formam, vt suprà nu. 17. ostendimus. Quamuis autẽ ex modo significãdi sumatur, vt tale, tamẽ quãdo ponitur â parte prædicati, vt cõtingit in prædicationibus quarti, & quinti prædicabilis, magis in illo attenditur res significata, quàm modus significandi, vt notauimus num. 21. & 22. Quò fit vt ipsa res significata, scilicèt entitas accidentis, non autem totum concretum, prout inuoluit subiectum, recipiat in se secundas intẽtiones constitutiuas proprij, & accidentis, quod sufficit, vt natura denominata ab illis, sit simpliciter vna, & ens per se; quamuis non debeat significari in abstracto, sed in concreto: quia ista prædicabilia prædicantur in quale.

Ad secundum respondetur, quòd prædicamenta non conueniunt in aliquo vniuoco essentiali, & sic nullum habent genus supra se; conueniunt autem vniuocè in vniuersali, tanquàm in quodam denominatiuo, seu accidente rationis, quod potest optimè tribuere illis intellectus, quamuis sint primò diuersa, vt infrà constabit.

Ad confirmationem similiter respondetur, vniuersalitatem non transcendere differentias genereitatis, specieitatis, &c. hæc enim est falsa, *Differentia constitutiua genereitatis, essentialiter est vniuersalitas*, quod necessarium erat ad transcendentiã. Quia tamen rursùs illi differentiæ possumus tribuere intentionem, à qua denominetur vniuersalis; ideò dicimus, differentiam illam esse vniuersalẽ, sed hoc est accidentaliter, & denominatiuè non verò essentialiter, sicut requiritur ad transcendentiam.

61 Tertium argumentum non tàm habet difficultatem, quàm cõfusionem ortam ex multitudine intentionum, quas possumus ipsis intentionibus superaddere. Cũ enim vna secunda intentio possit gerere vices primæ respectu alterius, & denominari ab illa, & hæc ab alia, & sic in infinitum; inde est, quòd genus possit esse species, & quòd species sit supra suum genus, & quòd genus sit indiuiduum suæ speciei, & alia huiusmodi, quæ in argumento tanguntur. Quæ, vt clariùs explicentur, loquemur de his

his intentionibus in abstracto, sic enim sunt propriè genera, & species; & inde facilè applicabitur eadem doctrina concretis earum.

Ne igitur in hac materia confundamur: attendendum maximè est ad prædicationes, quæ inter has intētiones, & prędicabilia fiūt, quando scilicèt sint essentiales, vel denominatiuæ, quod ex supradictis facilè dignoscetur. Tunc enim prædicatio erit essentialis, quando prędicatum fuerit de quidditate subiecti; cuius optimum signum erit si prædicatio sit vera, siue in abstracto, siue in concreto fiat, vt patet in his: *Genereitas est vniuersalitas: genus est vniuersale: hæc genereitas est genereitas: hoc genus est genus.* Tūc verò prædicatio erit denominatiua, quando prædicatū accidentaliter cōuenit subiecto; cuius optimum signum erit, si prædicatio, quæ in concreto est vera, sit in abstracto falsa, vt patet in his: *Vniuersale est genus: genus est species vniuersalis*, quæ sic sunt verę: fiunt autem falsæ, si dicas: *Vniuersalitas est genereitas, genereitas est specieitas, &c.*

62 Quo supposito, respondetur ad argumentum, impossibile esse etiam in his intentionibus, quòd vna species prædicetur de alia, vel species de suo genere, vel concretum de suo abstracto, &c. prædicatione essentiali & quidditatiua. Quare istæ prędicationes: *Vniuersale est genus ad quinque vniuersalia; genus est species vniuersalis: specieitas est species vniuersalis; vniuersale est indiuiduum generis*: & similes, omnes sunt denominatiuę, pertinentque ad quintum prędicabile; siquidem factę in abstracto omnes sunt falsę. In huiusmodi autem prędicationibus accidentalibus, quę fiunt inter secundas intentiones, non solū non est inconueniens, vnam speciem prędicari de alia, concretum de abstracto, &c. sed necessarium. Cùm enim istę intentiones adinuicem possint esse denominatiuę, & denominatę, inde est, quòd vna species, v. g. genereitas, possit esse natura denominata respectu specieitatis, & sic verè dicetur: *Genereitas est species vniuersalis*. Similiter quòd ipsum genus, scilicèt, *vniuersalitas*, possit esse natura denominata respectu suę speciei nempè *genereitatis*; & sic dicetur: *vniuersalitas est genus*. Item quòd specieitas, vt est natura quędam particularis contēta sub particulari genere possit denominari à se ipsa, in quantùm est forma, & principiū, *quo*, constitutiuū speciei, & sic dicetur, *specieitas est species vniuersalis*. Quę omnia fiunt ab intellectu multiplicando intentiones, & medijs posterioribus denominando priores. Ex eo enim quòd vniuersalitatem comparat ad sua inferiora, attribuit illi intentionem generis; & sic vniuersalitas, quæ erat superior ad genereitatem, & specieitatem, &c. per illam intentionem generis cōstituitur in esse talis generis, & per consequens collocatur sub genereitate, & fit indiuiduum eius. Per quem modum intelligenda sunt

alia

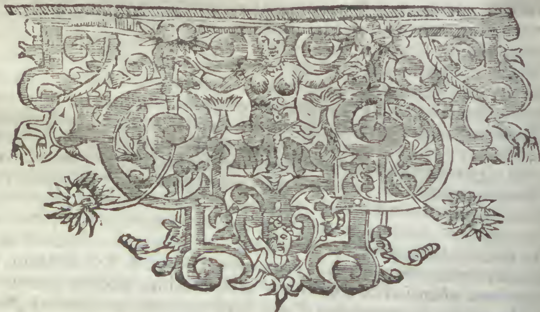
alia plura, quæ in hac materia solent afferri; prolixum enim esset in his intentionibus ampliùs immorari.

63 Ex dictis in his disputationibus solutę manent quæstiones illæ, quas Porphyr. in hoc proœmio tractare recusauit. Ad primam enim: an vniuersalia sint à parte rei, vel in intellectu? iam constat, vniuersale pro formali semper esse in intellectu: pro materiali verò aliquando esse à parte rei, scilicèt, quando naturæ denominatæ sunt reales; aliquando verò in intellectu, nimirùm quando naturæ denominatæ sunt entia rationis.

Ad secundam quæstionem: an vniuersalia sint corporea, vel incorporea? eodem modo respondetur, quòd vniuersale pro formali semper est incorporeum: cùm sit quid rationis ab intellectu effectum: pro materiali verò, aliquando est corporeum, vt *animal*, *arbor*, & aliquando incorporeum, vt *Angelus scientia*.

Ad tertiam quæstionem: an vniuersale sit à rebus separatū, vel nō, iam diximus, naturas vniuersales non esse à parte rei à singularibus separatas, sed solùm per intellectum.

His quęstionibus addit quartam D. Thom. opusc. 56. an, scilicèt, vniuersale sit substantia, vel accidens? cui respondet, vniuersale pro formali semper esse accidens rationis, pro materiali verò aliquando esse substantiam, & aliquando accidens.

CAPVT

CAPVT PRIMVM DE GENERE.

1 *IN His Porphyr. capitibus, & in alijs Arist. lib. adducemus breuem quandam textus summam, aliquibus (si opus fuerit) notationibus illustratam; vt cognita littera, fructuosiús ad disputationes procedamus. Oportet tamen textum ipsum, & præcipuè Arist. iterùm atq; iterúm perlegere, ad què penetrandum, semper adhibendus est D. Tho. qui extitit Arist. fidelissimus, & Interpres, & Discipulus, &* quo sublato, *vt rectè dixit Picus Mirandulanus*, mutus maneret Arist.

SVMMA TEXTVS.

2 CAPVT Hoc duas continet partes; in priori enumerat Porphyr. tres generis acceptiones, in posteriori verò definit genus in tertia acceptione, & definitionem traditam probat esse rectam. In prima ergo parte genus primò sumitur pro collectione multorum, qui inter se sunt cognatione coniuncti; quo sensu, eos qui ab Hercule deriuati sunt; Heraclidarum genus appellamus. ¶ Secundò sumitur genus pro principio generationis, quod quis trahit à patre, vel à patria; quo sensu Orestes à Tantalo, qui fuit eius atauus, & Pindarus à Thebis, quæ fuit eius patria genus duxisse dicuntur, dat enim vt pater, sic patria cuique ortus initium. Quarum acceptionum secunda est magis propria, & ex ea deriuatur prima. Ideò enim multitudo aliquorum appellatur genus: quia ab aliquo vno deriuati sunt. ¶ Tertiò sumitur genus pro eo, cui supponuntur species, quod appellat Porphyr. genus Philosophorum, id-est, logicum.

In secunda parte, relictis prioribus acceptionibus, definit genus in tertia dicens: *Genus est, quod de pluribus differentibus specie hoc ipso quid est prædicatur.* Vel iuxta translationem Perioni; *cùm quid res sit quæritur*, vel *in eo quòd quid*, vt transfert Boëtius. Quam definitionem probat esse rectam; quia per illam particulam, *de pluribus*, differt genus ab indiuiduo, quod de vno tantum prædicatur: per illam, *differentibus specie*, differt ab specie, quæ prædicatur de differentibus numero: & tandem per illam, *in eo quòd quid*, differt à tribus alijs prædicabilibus, quæ prædicantur in quale.

S *Nota.*

Notationes, & dubia aliqua circa textum.

3 Circa primam partem capitis notandum est Porphyr. non enumerasse omnes acceptiones generis: constat enim à Grammaticis distingui genus masculinum, fœmeninum, & neutrum, à Rethoribus, demonstratiuum, deliberatiuum, & iudiciale, & à Iurisperitis, sæpissimè sumitur pro specie, vt testatur Petrus Gregorius lib. 2. in syntaxim artis mirabilis, c. 8. qua etiam acceptione vsus est Arist. in lib. de Lõgitudine, & breuitate vitæ dicens, hominum genus longiorem vitam ducere equorum genere: eiusdemque meminit D. Thom. 1. 2. q. 18. art. 2. Solùm ergo Porphyr. enumerauit eas acceptiones, quæ cum genere dialectico aliquã habent similitudinem; ac proinde conducere poterant ad illud cognoscendum. Desumpsit autem eas ex Arist. 5. Metaph. c. 28. vbi easdem generis acceptiones enumerat, quarum longiorem explicationem, qui cupit, legat Caiet. Sotum, Tolet. Masium, & alios Commentatores.

Circa secundam partem capitis explicandæ erant particulæ diffinitionis, & præcipuè vltima; sed hoc commodiùs fiet in disputatione. Nuuc verò

4 DVBITATVR circa methodum, quam Porphyrius obseruat, agens priùs de genere, deinde verò de specie, differentia, & cæteris. In hoc dubio complectemur omnia, quæ de methodo circa vnumquodque prædicabile solent à Doctoribus dubitari, ne eadem sæpiùs repetamus. Inquirimus ergo, an ordo, & methodus, quã Porphyrius obseruat in tradendis prędicabilibus sit optima?

Et videtur quod non. Primò: quia in procemio promisit se acturum priùs de differentia, quàm de specie, quod tamen modò non seruat; ergo vel errauit promittendo, vel nõ seruando promissum. ¶ Secundò, quia differentia est nobilior genere, sicut actus est nobilior potentia: ergo est prior illo: cùm nobiliora sint priora; ac proinde de illa prius agendum erat. ¶ Tertiò, quia priùs agẽdum est de parte, quàm de toto: sed differentia est pars speciei: ergo priùs agendum erat de differentia, quâm de specie. ¶ Quartò tandem: quia à facilioribus est incipiendum; sed accidentia communia sunt faciliora: vtpotè sensibus nota: ergo ab accidenti debebat Porph. incipere; & ex consequenti non rectam seruauit methodum.

Pro huius solutione primò recolenda sunt, quæ suprà ad calcem disputationis primæ diximus, de varijs speciebus methodi. Vbi ex Arist. ostẽdimus, methodum compositionis præcipuè duobus primis modis, scilicet, quando proceditur â simplicioribus ad composita, & ab vniuersalioribus, ad minùs vniuersalia aptiorem esse, ad tradendas disciplinas; ad quã etiam metho-

thodum pertinet quandò proceditur à causa ad effectum, vt ibidem diximus.

5 Secundò sciendum est ex Aristot. in postprædicamentis, quòd aliquid esse prius alio, contingit tripliciter. *Primo*, prioritate temporis, quomodò pater est prior filio. *Secundo*, prioritate naturę, quãdo scilicet natura vnius est prior natura alterius, & hac prioritate est prius illud, à quo non valet consequentia; vt superiora respectu inferiorum. Qua etiam prioritate causa est prior effectu, vt ibidem notat Aristot. *Tertio* modo aliquid dicitur prius dignitate; quo sensu honorabiliores, & præpositos solemus appellare priores.

Igitur de prioritate tẽporis non est in præsenti sermo: quia nihil cõducit ad methodum scientiarum; & propter eandem rationem prioritas dignitatis relinquenda est: nâm præterquàm quòd improprijssimè dicitur prioritas, vt ibidem ait Aristot. parùm etiam conducit ad methodum, maximè si sit compositionis, de qua nunc loquimur. Vnde sola prioritas naturæ potest in prę senti deseruire.

6 Quo supposito, dicendum est, methodum à Porphy. obseruatam, fuisse optimam. Ita sentiunt concorditer Doctores. Et probatur ratione manifesta: quia methodus compositionis aptior est ad tradẽdas disciplinas, vt ex Arist. ostendimus loco citato: sed hanc seruauit Porph. ferè in omnibus prædicabilibus: ergo methodus eius optima est. Probatur minor: quia imprimis substantia est prior natura accidenti, ex Arist. 7. Metaph. c. 1. vtpotè, quæ habet rationem causæ respectu illius: ergo iuxta methodũ compositionis priùs agendum est de illis prædicabilibus, quæ significantur per modum substantiæ, quã de illis, quæ significantur per modum accidentis. In accidẽtibus verò, propria passio immediatiùs tãgit essentiam, quàm accidens commune: ergo iuxta rectam methodũ quinto, & vltimo loco agendum est de accidenti communi, & ante ipsum, scilicet, quarto loco, de proprio. Similiter inter prædicabilia essentialia, priora sunt, quæ significãtur in quid, seù per modum substantiæ quàm quæ significantur, vt quale, seu per modum alteri adiacentis, qualis est differentia: ergo de hac agẽdum est tertio loco. Iam verò inter genus, & speciem manifestum est, priùs de illo, quàm de ista agendum esse; nàm in genere concurrunt duo illi modi principales methodi compositionis; cùm sit simplicius, & vniuersalius specie; est etiam prius natura, quàm illa: siquidem à genere ad speciem non valet consequentia: ergo optima methodo ordinata sunt omnia prædicabilia.

Diximus Porph. ferè in omnibus prędicabilibus seruasse methodum compositionis: quia licèt species aliquomodo sit prior differentia, quatenùs illa significatur in quid, ista verò in quale; ex qua parte dici possit Porph. seruasse methodum compositionis, dum priùs de specie, quàm de differentia egit;

 abso-

absolutè tamen loquendo in hoc seruauit methodū arbitrariam: nā iuxta methodū cōpositionis, priùs agēdum erat de differentia, quæ est simplicior specie, & habet rationē partis respectu eius; quandò autem duo se impediūt intra idem genus methodi, vtendum est methodo arbitraria, vt vidimus loco citato.

7 Dices: ergo Porph. in hoc casu sequutus methodū arbitrariā prætermisit regulas artis: siquidem talis methodus est voluntaria, & per cōsequēs nō rectè processit. ¶ Respondetur, tantùm abesse, methodum arbitrariam esse ignobiliorem alij, vel extra artem, vt potiùs sit perfectissima, & magis ad mentem artis. Sicut enim virtus epiKiæ nō solū non est contra iustitiā, sed potius est summa iustitia, quia licèt corrigat verba legis contrariū præcipientis, est tamen iuxta mentem Legislatoris in casu, quo datur, propter particulares circunstātias occurrentes, quas si Legislator aduerteret, proculdubiò præciperet oppositum: sic similiter in præsenti methodus arbitraria corrigit alias propter particulares rationes quæ occurunt; quia tunc ipsa ars dictat sequendam esse talem methodum relictis alijs; ac proinde in tali casu methodus arbitraria, non solùm non est contra, sed magis ad mentem artis.

Propter quas autem rationes, seu causas Porph. relicta methodo compositionis, vsus sit arbitraria, agens priùs de specie, quā de differentia, explicant Doctores, c. de specie. Aliquas nos attingemus hìc, vbi semel de methodo huius libri disputamus. ¶ Primā tradunt Beatus Albert. & Boet. quia scilicet genus, & species sunt correllatiua, & sic vnius perfecta notitia ab alterius cognitione dependet; vndè incongruum esset hæc duo prædicabilia disiungere. ¶ Secundā tradunt alij: quia videlicèt cap. de genere facta fuerat mentio speciei; & ita oportuit statim de specie disputare, ne diutiùs suspensi teneremur. ¶ Tertia potest esse: quia liber hic ordinatur ad cathegorias construendas, in quibus per se, & in recta linea ponūtur genera, & species, non verò differentia, propriū, aut accidens. Vnde æquum fuit, prius de specie quàm de differentia disputare. Aliæ rationes videri possunt apud Mas. cap. de specie.

8 Ad argumenta respondetur. Ad primum, Porphyr. in procemio ordinasse prædicabilia iuxta methodū compositionis, vt doceret hanc regulariter sequendam esse intradenda disciplina; posteà verò inuertit illam, & vtitur methodo arbitraria, agens priùs de specie; vt ostenderet primam methodū quādoque relinquendam esse, quando scilicet sic rationes occurrentes suadent.

Ad secundum respondetur, differentiam esse priorem genere, dignitate, non verò natura. Prioritas autem dignitatis parùm refert ad methodum, maximè, quando opponitur prioritati naturæ, vt contingit in præsenti; nam genus est prius natura, differentia, siquidē ab illo ad eam non valet consequētia.

Ad

Ad tertium respondetur à parte ad totum procedi methodo cōpositionis, id autem non est necessarium in methodo arbitraria, quā in hoc casu Porphyrius obseruauit.

Ad quartum respondetur, non semper nos incipere à facilioribus, vt patet in scientijs, in quibus addiscendis incipimus à Logica, quæ est illis difficilior, vt docet Diuus Thom. opusc. 70. q. 6. art. 1. ad 3. Præter quàm quod, accidentia sunt faciliora cognitione sensus; sed cognitione intellectus vniuersaliora sunt faciliora, vt docet Aristoteles primo Physicorum capite primo.

DISPVTATIO QVINTA.

De genere primo prædicabili.

9 QVAMVIS Plura, quæ communia sunt quinq; prædicabilibus, discussa sint in præcedentibus; nonnulla tamen alia, quæ circa modum definiendi illa, & circa definita, & definitiones eorum solent controuerti, in hunc locum remisimus. Quia licèt in rei veritate generalia sint omnibus, ea tamen tractant Doctores, circa definitionem generis; vndè potest facilè doctrina alijs prædicabilibus applicari. Vt ergo communia hæc, & alia, quæ sunt propria generis, meliùs explicemus, ante omnia sit

QVAESTIO PRIMA.

An definitio generis, à Porphyrio tradita sit bona? Et vtrum sit essentialis, vel descriptiua?

10 CIrca primum, Laurētius Valla, vt testantur Lobanienses in hoc capite, quos citat Mas. hìc sect. 1. q. 2. reijcit, & impugnat hāc definitionem. Contra quam sic potest obijci.

Primò: quia quidquid definitur debet esse species, ex Arist. 7. Metaphys. tex. 39. sed genus non est species, sed potiùs aliud prædicabile condistinctum ab specie: ergo genus non potest definiri.

Respondebis, genus esse speciem vniuersalis, & hac ratione posse definiri. ¶ Sed contrà: quia hæc definitio conuenit generi in quantū genus, sed genus in quātùm genus nō est species: ergo nō definitur genus in quātū species, & per cōsequēs nō potest definiri hac definitione.

 Con-

Confirmatur: quia quod definitur debet constare genere, & differentia: sed generis non datur aliud genus, aliàs istius etiam daretur aliud genus, & sic in infinitum: ergo genus non potest definiri.

Secundò: quia tota hæc definitio conuenit definitioni, & tamen definitio non est genus; sicut nec vniuersale, vt suprà dictum est: ergo conuenit alijs à definito. Probatur maior: quia definitio animalis, scilicet viuens sensibile, prædicatur de pluribus differentibus specie, nempè de homine, & equo, & prædicatur in eo quod quid. Nâm quærenti, quid est homo? sicut rectè respondemus, est animal; ita rectè etiam respondemus: est viuens sensibile.

Confirmatur: quia etiam ens prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid: siquidem dicitur de homine, & equo in quæstione, quid res est, vt patet: & tamen non est genus, vt testatur Arist. tertio Metaph. cap. 3. ergo, &c. Et idem argumentũ fit de anima respectu vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis: ergo hæc definitio conuenit alijs à definito.

Tertiò: quia secundæ substantiæ significant quale quid, ex Aristotel. capite de substantia: sed genera sunt secundæ substantiæ, vt ibidem etiam docet Philosophus: ergo significant quale quid, & per consequens nec genus prædicatur in eo quod quid, nec per hoc differt à differentia.

Quartò: quia etiam differentia prædicatur in eo quod quid: ergo dato quòd hoc conueniat generi, adhùc nihil est in eius definitione, per quod distinguatur à differentia. Probatur antecedens: quia perfectiorem modum essendi consequitur perfectior modus prædicandi: sed differentia habet perfectiorem modum essendi, quàm genus, cùm illa habeat rationẽ actus, istud verò rationem potentię: ergo perfectior modus prædicandi debetur differẽtię, quàm generi. Cùm autem perfectius sit prædicari *in* quid, quàm in quale, planè videtur sequi, differentiam prædicari *in* quid.

11 Prima conclusio. Definitio generis à Porphyr. tradita, scilicet genus est, quod prædicatur de pluribus differẽtibus specie in eo quod quid, recta est. Tradit eam Aristoteles eisdem verbis, libro 1. Topicorum cap. 4. & lib. 4. cap. 1. & 2. & 5. Metaph. cap. 28. Quam etiam admittit D. Thom. opusc. 48. tract. 1. cap. 2. & in secundo distin. 34. quæst. 1. artic. 2. ad 1. recipiuntque concorditer Dialectici. Et meritò: nam hæc definitio nõ solùm seruat communes leges bonæ diffinitionis; siquidẽ nihil habet superfluum, aut diminutum, & traditur per notiora definito, exprimitque aliquid, quod habet rationem generis, & aliquid, quod est differentia; sed etiã seruat speciales leges diffiniendi cõcreta accidentalia, dùm traditur per subiectum loco generis. Quæ omnia manifestè constabunt ex dicendis; ergo vndequaque perfecta est prædicta definitio.

Vnde

Vnde solùm restat verba eius explicare.

Et quidem primum illud relatiuum, *quod*, non esse idem quod vniuersale, aut aliud concretum superius ad genus; sed significare subiectum, seu naturam denominatam, quæ ponitur loco generis in hac definitione; infrà latè ostendemus. Cæteræ omnes particulæ ponuntur loco differétiæ, & exprimunt peculiarem modum, quo genus prædicatur de inferioribus, seu prædicabilitatem, quæ est propria passio generis. Quia tamen priores particulæ sunt manifestæ, vltima solùm est explicanda, scilicet, *in eo quod quid*, tàm pro hac definitione, quàm pro diffinitionibus aliorum prædicabilium.

12 Quod vt fiat, notanda est distinctio horum relatiuorum, *quid* & *quale*, prout ad præsens attinet. Nam ly, *quid*, est relatiuum substantiuum, seu absolutum; & ita significat per modum substantiæ, seu per se stantis, sed ly, *quale*, est relatiuum adiectiuum, seu connotatiuum: & ita significat per modum accidentis, seu alteri adiacentis. Ex quo fit, quòd ad interrogationem, *quid est hoc*? respondemus nominibus substantiuis, videlicet generis, vel speciei: quia hæc tantùm significant per modum substantiæ, & per se stantis. Ad quæstionem verò, *quale est hoc*? respondemus nominibus adiectiuis, scilicet, differentiæ, proprij, & accidentis, hæc enim tria significantur per modum accidentis, seu alteri adiacentis. Licèt non eodem modo, nàm differentia, qua ratione pertinet ad substantiam, seu essentiam rei, non omninò significatur, vt quale; & qua ratione exprimitur per modum alteri adiacentis, non omninò significatur, vt quid; & ideò dicimus differentiam significari, vt quale quid. Per quod denotatur, differentiam, quantùm ad rem significatam, esse de substantia, seu essentia rei; ex modo tamen significandi sumi vt accidens, seu adiacens ipsi rei. At verò proprium, & accidens, quia tàm quoad rem significatam, quàm quoad modum significandi sunt extra essentiam rei, ideò omninò significantur in quale.

Ex quo tandem fit, genus, & speciem prædicari omninò in quid: proprium, & accidens omninò in quale: differentiam verò medio modo, nempè in quale quid. De discrimine proprij, & accidentis suo loco dicemus. De genere verò, & specie satis ex suprà dictis constat. Cùm enim genus sit quid essentialiter perfectibile, necessariò continet sub se plures species: & ita prædicatur in quid de pluribus differentibus specie. Species verò, cùm sit quid vltimò in essentia perfectum, & constitutum, non potest subse continere plura essentialiter distincta; sed tantùm materialiter, & numericè, scilicet indiuidua; & sic prædicatur in quid de pluribns differentibus numero. Per quod non solùm

remanet perspicua definitio generis, hìc à Porphyr. tradita; sed aliæ etiam quas de alijs prædicabilibus tradit capitibus sequentibus. Videatur D. Tho. opusc. 48. tract. 1. c. 2. 3. & 4. vbi tradit totam hanc doctrinam.

13 Ad arguméta respódetur. Ad primum, quòd quidquid definitur debet esse species, vt *quod*, & denominatiuè, id est, debet esse talis natura, vt possit denominari à secunda intentione speciei, & hoc est, quod docet Arist. Et in hoc sensu genus verè est species, vt suprà explicatum est. ¶ Nec cótra hoc vrget replica argumenti: nàm etiam genus, in quantùm genus, est, vt *quod*, & denominatiuè species.

Ad confirmationem respondetur negando minorem. Quamuis enim solùm detur vnicum genus, vt *quo*, & essentialiter, nempè intentio cóstitutiua primi prædicabilis, naturæ tamen, seu gradus, qui denominantur ab hac intentione, sunt plures, & vnus potest esse genus respectu alterius: vt animal respectu hominis, viuens respectu animalis, & sic de alijs generibus subalternis, in quibus tamen nó proceditur in infinitum, sed peruenitur ad supremum genus substantiæ, quod non potest propriè definiri, quia non habet supra se aliud genus, per quod definiatur. Et idem proportionabiliter contingit in secunda intentione generis, & alijs entibus rationis.

Ad secundum, simul cum confirmatione respondetur: *definitionem, ens*, aut alia analoga, & *animam*, aut alia incompleta, propterea non esse propriè genera, quia non sunt simpliciter vniuersalia: & ita formaliter loquendo, non excluduntur ab hac definitione, per particulas, quæ in ea habent rationem differentiæ; sed per illud relatiuum, *quod*, positum loco generis. Significat enim genus, qua ratione est vniuersale debere esse naturam quandam simpliciter vnã, & per consequens vniuocam, per quod excluditur analogum: completam, per quod excluditur pars: & incomplexè significatam, per quod excluditur definitio, vt magis explicuimus suprà disputatione 3.

14 Ad tertium respondetur, ex doctrina Diui Thomæ 7. Metaphysic. lect. 13. vbi explicat eadem verba Aristot. quòd sicut omnis forma dicitur qualitas materiæ, quia in illa recipitur, & quasi sustentatur; ita etiam in quacumque propositione prædicatum dicitur qualitas subiecti, quatenùs habet rationem formæ respectu illius, eique quodammodo adiacet. In quo generali sensu dixit Arist. primas substantias significare hoc aliquid, secundas verò, qualequid. Idest, primæ substantiæ (scilicet indiuidua, seu supposita) semper habent rationem materiæ, & subiecti respectu secundarum: secundæ verò (scilicet genera, & species) semper habent rationem formæ, & prædicati respectu primarum; quod non tollit, quominùs secundæ substantiæ prædicẽtur per mo-

modũ per se stantis, seu in eo quod quid; sicut in præsenti sumitur, vt per se patet.

Ad quartum respondetur, differentiam habere quidem perfectiorem modum essendi, quàm genus secundum se; non verò prout concipitur, & significatur à nobis, qui illam apprehendimus ad modum accidentis, seu qualitatis adiacentis generi: genus verò ad modum substantiæ, seu subiecti recipientis illam. Vnde, quia modus prædicandi sequitur modum essendi, non secundum se, sed mediante modo cognoscendi, inde fit, genus habere perfectiorem modum prædicandi, quàm differentiam.

15 ¶ Superest secunda pars difficultatis, in qua Scot. hìc quęst. 14. & 15. & discipuli eius, quos sequitur Hurtado hìc disput. 4 sect. 1. existimant, diffinitionem istam esse essentialem. Quorum fundamentum est: quia obiectum formale huius tractatus non est vniuersale, sed prædicabile: ergo hìc cõsideratur genus formaliter quatenùs est prædicabile. Cùm autem genus quatenùs prædicabile, definiatur essentialiter per prædicationem, quæ est proprius actus prædicabilitatis, planè videtur sequi definitionem istam esse essentialem.

Secunda conclusio. Hæc definitio non est essentialis, sed descriptiua. Ita docent Porphyr. in hoc cap. Beat. Albertus tract. 3. prædicabilium cap. 34. & D. Tho. opusc. 48. tract. 1. cap. 2. quem sequuntur Sotus quæst. vnica huius cap. §. vltimo, Tolet. quæst. 2. Mas. sect. 1. quæst. 4. Rub. quæst. 3. & plures alij, quos refert, & sequitur Gallego hìc cõtrouersia 13. ¶ Ratio est manifesta ex disputatione præcedenti: nàm prædicabilitas de pluribus est passio vniuersalis vt sic, siquidem ex eo, quòd vniuersale sit in pluribus, nascitur quòd de illis prædicetur: ergo talis prædicabilitas, scilicet, de pluribus differentibus specie in quid, erit passio talis vniuersalis, nempè generis. Et per consequens definitio, quæ traditur per illam, erit descriptiua. Nec in hoc oportet ampliùs immorari.

Ad argumentum respondetur falso niti fundamento: non enim prædicabile, sed vniuersale est obiectum huius libri, vt diximus in procemio Porphyr. & docet D. Thom. opusc. citato. Ratioque est manifesta: nam vniuersale, & prædicabile considerantur per se in hoc libro, & illud se habet tanquam essentia, istud verò tanquam propria passio: ergo in hoc libro agitur de vniuersali tanquàm de obiecto, de prædicabili verò, tanquam de passione, quæ de tali obiecto demonstratur. Quæ autem sit propria, & essentialis definitio generis, tàm in concreto, quàm in abstracto, explicari non potest, nisi præmissa difficultate sequenti.

***

QVAESTIO II.

Quomodò diffiniantur, tàm concreta, quàm abstracta accidentium?

16 AD rectè formandam definitionem generis, & aliorum prædicabilium, pluraque alia, quæ inde depēdent, cognoscenda, præmittere oportuit hāc quæstionem. In qua, relictis varijs sentētijs, proponenda est, & ex professo explicāda ars definiendi accidentia, quam Aristotel. & Diu. Thom. tradiderunt, & perpetuò obseruarunt. Vt enim benè inquit Aristot. 6. Metaphys. text. 2. *Oportet, vt non lateat, quomodò ipsum quid erat esse, & ratio sit: nàm absque hoc quærere, nihil est facere.* Idest, oportet scire, quomodò definiēdum sit, hoc enim ignorato, aliud quærere est nihil facere.

¶ Pro huius ergo explicatione omninò recolenda est doctrina, quam ex eodem Aristot. & D. Thom. tradidimus disputatione præcedenti, num. 16. vbi ostendimus concreta, & abstracta accidētium eandem prorsus rem significare, solùmque distingui ex parte modi significandi, quatenùs abstractum significat formam quasi per se stantem, & ab alio separatàm, & ex consequenti puram, & impermixtam; concretum verò significat eandem formam quasi alteri adiacentem, & per consequens connotat subiectum, tanquam id, cui inhæret forma, & in quo exercetur effectus formalis eius; vt magis explicuimus loco citato.

17 Ex qua doctrina plura inferuntur ad præsentem quæstionem omninò necessaria. Primò enim sequitur, quòd cócretū, licèt quoad rem significatā sit ens per se, sicut abstractum; ex modo tamen significandi sumitur vt ens per accidēs, & dè illo loquimur, vt de ente per accidens. Cuius ratio est, quam ex D. Thom. tetigimus loco citato: quia, scilicet, nomina non significāt res absolutè, & secundùm se: *Nec modus significandi* (inquit D. Tho. 7. Metaphys. lect. 1.) *Consequitur immediatè modum essendi rerū, sed mediante modo intelligendi: quia intellectus sunt similitudines rerū; voces autem intellectuum, vt dicitur 1. Periher.* Vndè in ipsis nominibus modus significādi potior, & immediatior est, quâm res significata, plùsque ad illum attendimus; & propterea de concretis accidentalibus loquimur, ac de entibus per accidens. Quod non contingit in abstractis, quia tàm quoad rem significatam, quàm quoad modum significandi sunt entia per se, vt explicatum est.

Secundò sequitur, accidentia in abstracto tātùm significata posse propriè, & rigorosè definiri. His enim tantùm attribuit intellectus intētiones generum, & specierum, vt optimè notauit Diu. Thom. de ente, & essentia, cap. 7. & opusc. 42. capit. 19. ¶ Ratio autem ex dictis est manifesta. Cùm enim definia-

finiamus res, vt nominibus significantur; ad hoc quòd aliquid possit propriè definiri, non solùm requiritur, quòd in se sit ens per se; sed etiam quòd significetur per modum entis per se. Quod tamen non habent concreta accidentium, sed eorum abstracta, vt vidimus: ergo hæc tantùm possunt propriè definiri.

18 Cæterùm, quia concreta ista nō omninò sunt entia per accidēs, sicut est aceruus lapidum, aut alia huiusmodi; ideò non omninò excluduntur à diffinitione, sed possunt, & solent quodammodò definiri. Et ita Aristot. sæpè ea definit, vt patet in definitionibus vniuersalis, quas supra ex ipso retulimus; per quem etiam modum Porphyr. definiuit hæc quinque prædicabilia. Et tandem D. Thom. ex eodem Aristot. sæpè tradit modum definiendi huiusmodi concreta, vt postea videbimus: ergo possunt aliquomodò definiri.

De huiusmodi tamen definitionibus idem semper debet esse iudicium, ac de earum definitis; ità vt quemadmodùm concreta accidentium ex modo significandi censentur entia per accidens, nec suscipiunt denominationem generis, aut speciei, nec ponuntur in lineis prædicamētorum, nisi per reductionem, vt inquit D. Thom. locis citatis, in quantùm, scilicet, reducuntur ad sua abstracta; eodem prorsus modo, diffinitiones accidentium in concreto, prout sic, non censentur simpliciter, & absolutè definitiones, nec in eis inueniuntur propriæ, & rigorosæ definitionis conditiones, vt postea videbimus: sed sunt definitiones per reductionem, in quantùm, scilicet, reducuntur ad definitiones abstractorum, quæ seruant leges propriæ, & rigorosæ definitionis.

19 ¶ Hæc autem doctrina eò magis notanda est, quò plures propter eius inconsiderationem in arte definiendi accidentia allucinantur, nec penetrant definitiones, quas de his prædicabilibus tradit Porphyr. aliasque plures, quas de concretis accidentium, tàm realium, quàm rationis, tradit sæpè Aristotel. Vt ergo doctrina hæc pleniùs percipiatur, aptum exemplum habemus libro 3. institutionum, capite 6. vbi de reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos egimus. Quemadmodum enim syllogismus imperfectus non omninò excluditur à ratione syllogismi, quamuis non ita immediatè, & à se habeat vim inferendi conclusionem, sed virtute syllogismi perfecti; quem in se quodammodò imbibit, & ad quem si reducatur, facta aliqua conuersione, aut transpositione præmissarum, fit syllogismus perfectus, vt ibidem explicuimus: ita similiter definitio concreti non omninò excluditur à vera ratione definitionis, quamuis nō ita immediatè, aut à se habeat explicare essentiam, sed ratione definitionis abstracti, quam in se virtualiter con-

continet, & ad quam reduci potest, facta transpositione terminorum. Vt enim postea explicabimus, ex ijsdē terminis, qui ponuntur in definitione concreti, formatur definitio abstracti transmutando illos; ita vt terminus, qui in vna definitione habebat locum generis, in alia habeat locum differentiæ, & è cōtra. Quod pro nunc sufficiat explicare exemplo ab Arist. & D. Tho. toties repetito: *simum* enim definitur, quod sit *nasus curuus*. Vbi *nasus* ponitur loco generis, & *curuitas* loco differentiæ: *simitas* verò definitur, quòd sit *curuitas nasi*, vbi *curuitas* ponitur loco generis, & *nasus* loco differentiæ.

20 In quibus definitionibus perspiciemus imperfectionē vni⁹, & perfectionem alterius; si aduertamus, quòd in definitione cōcreti, scilicet *simi*, ponuntur in recto res diuersorum prędicamētorum; siquidem *nasus* significat substantiam, & *curuitas* qualitatem; quod tamen est contra rationē perfectæ definitionis; in qua (si sit essētialis: de qua nūc loquimur) genus, & differentia necessariò pertinent ad idem prædicamentum, vt de se patet. Qua imperfectione caret diffinitio abstracti, nempè *simitatis*, quamuis enim ibi subiectum, scilicet, *nasus*, ponatur loco differētię; ponitur tamen in obliquo: vt detur intelligi subiectum non esse propriam differentiam simitatis, sed id, vnde sumitur propria eius differentia; seu per ordinem ad quod, constituitur in ratione simitatis. Vnde talis differentia significata per subiectum in obliquo positum, est intra idē prædicamentum cum suo genere, scilicet, *curuitate*, & sic ex vtroque constituitur perfecta definitio simitatis.

Maneat ergo ex hactenus dictis, quòd sicut concretum, & abstractum in re significata nullatenùs differunt; sed tantùm ex modo significandi; sic eorum diffinitiones in re definita omnino conueniunt, eandemque rem explicant; differunt tamen tanquam perfectum, & imperfectum in modo definiendi, & explicandi talem rem. Quandò enim definitum significatur in abstracto, aptum est, vt illi assignetur genus, & differentia intra proprium prædicamentum, & sic perfectè diffiniatur. Quandò verò significatur in concreto; quia habet modum entis per accidens, solùm potest habere imperfectam diffinitionem. Quæ ideò traditur per terminos diuersorum prædicamentorum; quia in huiusmodi diffinitionibus sic explicatur ipsa natura accidentis, vt simul etiam ostendatur id, in quo exercetur definitio, seu effectus formalis accidentis, nempè subiectum, quod pertinet ad diuersum prædicamemtum, vt patet.

21 ¶ His circa definitiones accidentium genaraliter, sed necessariò, prælibatis; specialiter inuestigandę sunt leges ad illa, tàm in cōcreto, quàm in abstracto definienda. Circa quod Arist. lib. 7. Metap. tex. 4. iuxta translationem antiquam

quam sic ait: *Substantia omniũ primũ est ratione, & notitia, & tempore. Ratione: quia necesse est in uniuscuiusq; ratione, substãtiæ rationem esse, &c.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 1. inquit: *Substantia est prima inter omnia entia secundùm diffinitionem, & secundũ cognitionem, & secundùm tempus. Quòd sit prima secundũ definitionem, patet: quia in definitione cuiuslibet accidentis, oportet ponere definitionem substantiæ, sicut enim in definitione simi ponitur nasus, ita in definitione cuiuslibet accidentis, ponitur proprium eius subiectum.* Cuius rationem ex eodem Aristot. reddit infrà lect. 4 *Quia substantia, quæ habet quidditatem absolutam, non dependet in sua quidditate ex alio; ita ut oporteat exteriorem essentiam in eius definitione poni. Accidentia verò nõ habent esse nisi per hoc quòd insunt subiecto. Et ideò eorũ quidditas est dependens à subiecto; & per hoc oportet, quòd subiectum in definitione accidentis ponatur, quandoque quidem in recto, quandoque verò in obliquo. In recto quidem, quãdo accidens significatur in concretione ad subiectum: ut cùm dico, simus est nasus curuus.* Vbi prosequitur doctrinam suprà insinuatam.

Quam adhuc magis explicat de Sensu, & sensato lect. 6. vbi Aristot. iuxta hanc legem inuestigat definitionem coloris, quod vt explicet Diu. Thom. subdit: *Est autem considerandũ, quòd semper oportet subiectum ponere in definitione accidentis; vt dicit r 7. Metaphysica. Differenter tamen: nam si accidens definiatur in abstracto, subiectum ponitur loco differentiæ, id autem, quod pertinet ad genus accidentis ponitur loco generis; vt cùm dicitur, simitas est curuitas nasi. Cùm autem accidens definitur in concreto, èconuersò subiectum ponitur loco generis: sicut cùm dicitur, simum est nasus curuus. Quia ergo hic color definiẽdus est in abstracto, primò incipit inuestigare id, quod est essentialiter ipse color.* Idem repetit opusc. 36. cap. 1. & opusc. 42. cap. 19. & quæst. 3. de veritate, art. 7. ad 2.

22 Quæ autem sit huius inuersionis ratio, & quare in definitione concreti subiectum ponatur vt genus; in definitione verò abstracti vt differentia, ostendit eleganter Angel. Doctor 1. 2. quæst. 53. artic. 2. ad 3. ratione desumpta ex diuerso modo significandi vtriusque suprà explicato, in hunc modum: *Quocumque modo significetur accidens, habet depẽdentiam ad subiectum, secundùm suam rationem. Aliter tamen, & aliter: nàm accidens significatum in abstracto importat habitudinem ad subiectum, quæ incipit ab accidenti, & terminatur ad subiectum: nàm albedo dicitur, qua aliquid est album; & ideò in definitione accidentis in abstracto non ponitur subiectum quasi prima pars definitionis, quæ est genus; sed quasi secũda, quæ est differẽtia: dicimus enim, quòd simitas est curuitas nasi. Sed in cõcretis incipit habitudo à subiecto, & terminatur ad accidens: dicitur enim album,*

bum, quod habet albedinē. Propter quod in definitione huiusmodi accidentis, ponitur subiectum tanquam genus, quod est prima pars definitionis: dicimus enim, quòd simus est nasus curuus.

Aliam rationem huius veritatis adducit S. Doctor loco citato, ex 7. Metaphysi. vbi post verba iam adducta subdit: *Nasus ponitur in definitione simi tanquam genus, ad designandum, quòd accidentia non habent subsistētiam nisi ex subiecto.* Cùm enim genus in quacūque definitione significetur vt per se stās, & omninò in *quid*; differentia verò vt quid illi adiacens, seu in *quale-quid*, concretum autem ex modo significandi (qui in nominibus potior est) supponat pro subiecto, quod substat formæ significatæ; inde est, quòd in definitione concreti debet poni subiectum, vt per se stans, & substans formæ significatæ, & per consequens vt genus; sic enim designatur, quòd accidentia non subsistunt nisi ratione subiecti.

Tertiam tandem rationem ponit D. Thom. cap. vltim. de ente, & essentia. Vbi loquens de accidentibus, ait: *E contrario esset, si eorum definitio sumeretur in concreto; sic enim subiectum poneretur sicut genus; quia tunc definirentur per modum substantiarum compositarū, in quibus ratio generis sumitur à materia.* Vbi D. Tho. ex eo quòd concreta ex modo significandi censeātur composita ex subiecto, & accidenti, vt suprà explicuimus, infert, diffinienda esse, ad eum modū, quo definiuntur substantiæ compositæ, seu corporeæ, in quibus, vt infrà ostēdemus, genus sumitur à materia, cuius vicem gerit subiectum in accidentibus. Sed huius rationis vis ex ibi dicendis meliùs percipietur.

23 ¶ Ex his omnibus perspicua remanet ars definiendi accidentia, & generalis regula pro vtroque genere definitionum. Quòd, scilicet, tunc propriè, perfectè, & essentialiter definitur accidens in abstracto, quando ponitur pro genere prædicatum, seu gradus superior, qui inuenitur in essentia talis accidentis, & loco differentiæ propriū eius subiectum in obliquo significatum. Tunc verò accidens in cōcreto propriè, & essentialiter (eo modo, quo definiri posse diximus) definietur, siècontra, loco generis ponatur proprium eius subiectum in recto, & loco differentiæ gradus ille superior in recto, & adiectiuè significatus; vt in exemplo toties à D. Thom. repetito constat.

Quare, tunc meliùs definiemus quæcumq; accidentia, quandò iuxta hāc regulam, quoad fieri posit, eorum definitiones texuerimus. Tuncque consequenter altiùs penetrabimus definitiones ab Aristot. Porphyr. & D. Thom. traditas, quando iuxta regulam ab ipsis præscriptam illas explicuerimus. Nec in hoc est ampliùs immorandum. Videri tamen possunt Commentator 7. Metaph. Comm. 17. Sonz ibidem, q. 6. qui optimè explicant hanc Arist. & D. Thom. doctrinam. Quibus etiā consentiunt

Caiet.

Caiet. de ente, & essentia, cap.7. quæst.15.in fine, Ferrar. 1. contra gentes, cap.30.& lib.3. cap.7. Zanardus 7. Metaph. q.3. Scotus in 4.dist.12. & Canterus in prædicabilibus c. de accidenti, vbi addit, sic semper definisse antiquiores Philosophos.

24 ¶ Hìc oportebat explicare, quid intelligatur per subiectũ proprium accidentis; an scilicet sola substantia, an verò aliquid aliud? Si enim solam substantiam appellamus subiectum, nullo modo poni poterit pro differentia alicuius accidentis; cùm sit commune omnium subiectum. Iam verò si intelligitur aliquid aliud cuilibet accidenti correspondens, incredibile videtur omne accidẽs habere proprium subiectum, à subiecto alterius accidentis distinctum; ex quo ambigua satis, & difficilis redditur regula statuta. Sed de hoc commodiori loco acturi sumus infra q. 6. generaliter inuestigantes, à quo sumatur genus, & differentia, & cap.de accidenti explicantes differentiam inter propriam passionẽ, & accidens commune.

Interim tenendum est vt certũ, cuilibet accidenti correspondere proprium subiectũ, seu principium à quo causetur; sicut est certũ omne accidens dependere à substantia. ¶ Et ratio metaphysica est: quia actus, & potentia ita intimè, & essentialiter sibi correspondent, vt repugnet in rebus naturalibus, dari aliquam potentiam, quæ per se nõ respiciat aliquem actum, per quem constituatur, & definiatur, Vt sumitur ex Aristot. 9.Metaph. text. 13. & probat optimè contra Scotum, Caiet.tom.3. opusculorũ tract.3.qu.1. ergo è contra similiter repugnabit, dari aliquem actũ in rebus naturalibus, cui per se nõ correspondeat aliqua potẽtia, per ordinem ad quam cognoscatur, & diffiniatur. Sed omne accidens est actus quidam secundùm quid, vt patet: ergo vnicuiq; etiam suo modo correspõdebit propria potẽtia, seu subiectum per quod definiatur.

25 Confirmatur: quia nullum potest dari accidẽs naturale, quod ab aliquo gradu generico, specifico, vel indiuiduali substantiæ non procedat: ergo quodlibet accidẽs habet intra substantiam causam adæquatam sui: eadem autem est causa efficiens, & materialis accidentis: ergo sicut habet causam adæquatam à qua emanet; ita etiã habebit adæquatam materiam, seu subiectum in quo sit. Quòd si ab eodem gradu substantiæ, plura accidentia sæpe oriantur, semper id fiet cum aliquo ordine, & depẽdẽtia. Vndè sicut substantia simul cũ primo accidenti, habet rationem principij adæquati respectu secundi accidentis; ita etiam habet rationem proprij subiecti. Ex quo tandèm fit, quodlibet accidens habere proprium subiectũ, per quod possit definiri. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Quia tamen propria principia accidentium, non semper sunt nobis nota; imò sæpius ea ignoramus; inde fit, vt non semper possimus dictam regulam obseruare in defi-

definitionibus accidentium, sed co gamur aliundè quærere eorum differentias, scilicet ex effectibus, vel proprietatibus eorum. Quod etiã notauit D. Thom. loco citato de ente, & essentia, vbi post verba adducta subdit: *Sed quia propria principia accidentium non semper sunt manifesta; ideò quandoque sumimus differentias accidentium ex eorum effectibus. Sicut congregatiuum, & disgregatiuum dicuntur differentiæ coloris; quia causantur ex abundãtia, vel paucitate lucis, ex qua diuersæ species coloris causantur.* Hęc tamen ignorantia nostra, non præiudicat veritati generalis regulæ, imò eam ampliùs confirmat, vt de se patet.

26 ¶ Contra illam tamen est difficile argumentum: quia genus in qualibet definitione est id, in quo definitum conuenit cum alijs; differentia verò, per quod differt ab illis: sed impossibile est in eadem re definitum conuenire cum alijs, & differre ab illis: ergo impossibile est, quòd tam gradus superior, quã etiam subiectum, ponãtur vt genus in vna definitione, & vt differentia in alia. Si enim *curuitas* verbi gratia: est quid superius respectu *simitatis*, vtpotè quæ comprehendit sub se alias curuitates, & propterea ponitur, vt genus in definitione simitatis: ergo fieri non potest, quòd in definitione *simi*, ponatur loco differentiæ. Et idem argumentum fit de subiecto, scilicet *naso*, vt consideranti patebit.

Hoc argumentum primò aspectu apparet difficile, & habet procul dubiò vim apud eos, qui concedunt cõcreta accidentalia esse propriè genera, & species, posseque propriè definiri. Sed in contraria doctrina D. Thom. quam sup. n. 17. statuimus facilè respondetur, quòd quia definitio abstracti est propriè, & simpliciter definitio; ideò in ea ponitur pro genere, quod propriè est genus definiti, & pro differentia, quod propriè est differentia eius, & ita seruantur ibi leges perfectæ, & rigorosæ definitionis. At verò in definitione concreti, cùm secundùm quid tãtùm, & impropriè sit definitio, sufficit poni, quæ secundùm quid, & impropriè habent rationem generis; & differentiæ. Non autem repugnat, vt id, quod in vna definitione est simpliciter differentia, in alia sit secundùm quid genus, & ècontra, respectu diuersarum rerum. Cuius ratio est: quia potest, & solet contingere, vt id, quod in vna coordinatione, aut diuisione est superius, & diuisum respectu aliquorum, in alia coordinatione, aut diuisione sit inferius, & membrum diuidẽs respectu vnius illorum, vt patet manifesto exemplo. Quando enim diuisione accidentis in subiecta, diuiditur album in hominẽ, & equum, ibi *album* est diuisum, & superius ad hominem & equũ, quæ sunt mẽbra diuidentia: si verò ècontra, diuisione subiecti in accidentia, diuidatur homo in album, & nigrum; iam *homo* fit diuisum, & superius respectu albi: & ideò quamuis *albũ* secundum se latiùs pateat, quàm homo, tamen formaliter, vt est mẽbrum

brum diuidens in hac diuisione, nõ extenditur vltra diuisum; & sic potest esse differentia, per quam homines albi distinguantur à nigris. Sicut etiam in prima diuisione, quãuis, *homo*, secundùm se sit quid commune albis, & nigris; tamen formaliter vt est membrum diuidens respectu *albi*, non extenditur vltra illud, & consequenter, prout sic solũ distinguitur ab equo albo.

27 Ad hunc ergo modum contingit in his diffinitionibus; quando enim definitur accidens in abstracto, conuenientia fit cum rebus eiusdem generis: & ita potest poni pro genere, quod propriè, & simpliciter est genus; & pro differentia, quod propriè est differentia intra illud genus, vt patet quãdo definitur simitas, quòd sit curuitas nasi: tunc enim, *simitas*, conuenit *in curuitate*, cum figuris eiusdẽ generis, scilicèt, cum *gibbositate*, *crispitudine*, & similibus; differt verò ab illis, per hoc quòd ipsa est curuitas talis partis, scilicèt, *nasi*, aliæ verò sunt curuitates *scapularum*, *& capillorum*. Sed quando definitur accidẽs in concreto, conuenientia fit per aliam lineam, nempè cum rebus diuersi generis, in hoc tantùm quòd insunt eidem subiecto; & ita pro genere ponitur ipsum subiectum, in quo conueniunt, & pro differentia id, quod pertinet ad proprium genus vniuscuiusque, vt patet quando definitur, *simum*, tunc enim *simitas*, cõuenit cum *rectitudine*, aut, *aquilinitate*, quæ sunt figuræ diuersi generis, in hoc quòd insunt eidẽ subiecto, scilicèt, *naso*, & distinguitur per id, quod pertinet ad proprium genus, scilicèt, per curuitatem, aut rectitudinem; & ita definitur rectè simum per nasum loco generis, & per curuitatem loco differentiæ.

DVBIVM APPENDIX.

An accidens in concreto, rectè etiam desfinitur per concretum superius loco generis?

28 PRAESENS Dubium præcipuè procedit, quando ignoratur proprium subiectum accidentis, & diffinitur per suum effectum formalem, aut passionem. Et ita inquirimus, an sicut hæc est exacta definitio albedinis, *Albedo est color disgregatiuus visus* ita etiam sit hæc, *Album est coloratum disgregatiuum visus*.

Quidam Doctores moderni censent, non solùm istam definitionem esse exactam, sed etiam perfectiorem illa, quæ traditur per subiectum.

Quod probant primò: quia connotatiuum tantùm significat formam, licèt connotet subiectum: ergo in eius diffinitione potiùs seruandus est modus, quo forma ipsa in abstracto definitur, seruata semper connotatione. Sed forma in abstracto definitur per suum genus: (albedo enim per colorem definitur, non per corpus) ergo connotatiuum, nempè album, potiùs debet definiri per cõnotatiuum genericum, scilicèt, coloratum.

Secundò: quia hæc est perfecta de-

definitio albedinis, albedo est color disgregatiuus visus: ergo hæc erit perfecta definitio albi, album est coloratũ disgregatiuum visus. Probatur consequentia: quia sicut se habet genus in abstracto ad formam in abstracto definitam: ita genus in concreto ad formam in concreto.

Tertiò: quia aliquando subiectũ accidentis non est vniuocum: ergo saltim, tunc non poterit accidens definiri per illud loco generis. Antecedens patet in natura, quæ est subiectum genereitatis, & aliarum intentionum, sub qua comprehenduntur naturæ reales, & rationis, & omnia prædicamenta, quibus tamẽ nihil potest dari commune vniuocum.

29 Vera tamẽ resolutio est, quòd seruata proprietate concreti accidentalis, & proprio modo significandi, & definiẽdi, quẽ exigit quatenùs tale est, nunquam rectè definitur per concretum, seu connotatiuũ superius loco generis. Vnde quando proprium subiectum accidentis non est notũ, & ideò definitur per suum effectum formalem, aut passionem, ponendum est pro genere subiectum cõcreti superioris, & non ipsum concretum superius. V. g. supponamus, subiectũ coloris esse perspicuum; & proprium subiectum albedinis non esse nobis notum, & ideò definiẽdam esse per eius effectũ, nempè disgregare visum: tunc quidem asserimus, hanc esse exactam definitionem albi: *Album est perspicuum disgregatiuũ visus*, non autem istam; *album est coloratum disgregatiuum visus.*

Fundamentum planè constat ex dictis: cùm enim subiectũ necessariò debeat intrare diffinitionẽ accidentis, vt ex Arist. & D. Thom. vidimus: aliunde autem in diffinitione concreti nõ posit poni loco differentiæ, manifestum fit, debere poni pro genere. ¶ Præterquàm quòd iam idem esset modus significandi, & definiẽdi cõcreti, & abstracti, & vtriusque definitio esset æquè perfecta in ratione diffinitionis, & vtrumque æquè propriè collocaretur in prædicamento; quæ omnia aliena sunt à vera doctrina D. Thom. ¶ Adde, connotatiuum, quando prædicatur vt tale, semper significari, & prædicari, in *quale*: ergo non potest in definitione habere locum generis; cuius propriũ est prædicari omninò in *quid*.

30 Tandem id conuincit modus definiendi, quem perpetuò obseruauit Arist. vt patet in definitionibus vniuersalis, quas ex ipso adduximus supra disp. 3. numer 47. in quarum nulla posuit pro genere, *vnum*, aut simile concretum superius, sed relatiuum illud, *quod*, exprimens naturam, seu subiectum. Quod etiã obseruauit 5. Metaph. diffiniens, *diuersum*, *differens*, *simile*, *contrarium*, *quantum*, *terminum*, *totum*, & similia concreta: & lib. 1. Topic. diffiniẽs, *genus*, *proprium*, & *accidens*, à quo acceperunt istum modum diffiniẽdi Porphyr. D. Thom. & quotquot rectè caluerunt artem definiendi: ergo aliter sentientes non sunt audiendi in schola Arist. & D. Thom.

Dixi-

Diximus: *Seruata proprietate concreti, & proprio modo significãdi, quem exigit, &c.* Quia si concretum non sumatur propriè, vt concretum est, sed tantùm attendatur in eo res significata, tunc sicut non remanet, per quod distinguatur ab abstracto; ita eadem erit vtriusq; diffinitio, & perconsequens idem erit dicere: albedo est color disgregatiuus visus: & album est coloratum disgregatiuũ visus. Sed hoc est abuti terminis, & omnia cõfundere, vt per se patet.

31 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd licèt connotatiuum significet solam formam, sicut abstractum: in modo tamen illam significandi valde differunt, & quoddãmodò opponũtur, vt ex D. Thom. vidimus num. 21. Quarè cùm definitio concreti non solùm correspondeat rei significatæ, sed etiam proprio modo significandi eius; manifestum fit, non posse eodem modo vtrumque definiri. Vnde argum. potius probat oppositum; nam eo ipso quòd in diffinitione debeat retineri connotatio, cùm hęc non sit in definitione abstracti, debet diuerso modo definiri. ¶ Ad hæc: argumentum se ipsum destruit: si enim in definitione concreti, non solùm explicatur forma, sed etiam connotatio eius; ergo necessariò debet poni in definitione subiectum. Repugnat enim, quòd explicetur connotatio, aut res connotãs quatenùs talis absq; re connotata, quæ in presenti est subiectum.

Ad secundum negatur consequentia: imo potiùs cum Arist. & D. Thom. inferendum erat oppositum; siquidem contrario modo debet procedi in vtraq; definitione. Ad probationem negatur paritas: cùm enim res definiantur secundũ quòd significantur nominibus, & modus significandi concreti, & abstracti sit valdè diuersus, & oppositus, quamuis res significata sit eadem; inde est, vt modus illa definiẽdi debeat esse diuersus, & oppositus.

32 Ad tertium respõdetur, non esse necessarium, quòd subiectum ponendum loco generis in diffinitionibus generis, & aliarum intentionum, sit vniuocum, vt explicabimus infra quæst. 4.

¶ Tandem, antequàm ad definitionẽ generis, vnde egressi sumus, reuertamur; vt primum principiũ statuendum est de secundis intentionibus proportionabili modo philosophandũ esse, ac de accidentibus realibus: habent enim se respectu rerum, quas denominant, ad modum accidentium: per quẽ etiã modum de illis definitiones tradimus, fingimus diuisiones, & argumentationes fabricamus. Qua regula sublata, auferre etiam oportet totius Logicæ principia, & ex consequenti scientias. Quarè eadem erit differẽtia inter abstracta, & concreta secundarum intentionum; eodemque modo eorum definitiones inuestigabuntur; sicut in accidentibus realibus. Iuxta quã regulã Arist. lib. 1. Periher. definiuit *orationem, nomẽ, verbum*, & alias huiusmodi intentiones. De quo vi-

 deri,

deri potest D.Tho. ibidem lect.4. circa diffinitionem nominis.

QVAESTIO III.

Quod sit definitum in diffinitione generis, & generaliter in diffinitionibus aliorum prædicabilium, quando definiuntur in concreto?

33 Qvamuis ex dictis difficultate præcedenti, facilè solui posset quæstio præsens, vt tamen aliorũ sententias discutiamus, eam oportet pertractare. Quã Dialectici mouent circa diffinitionem generis, vt inde applicetur doctrina alijs prædicabilibus; imò & alijs cõcretis accidentalibus, quibus generalis est.

Vt autẽ status difficultatis explicetur, notãdũ est cũ nostro Did. à Iesu hìc d.6.q.1.in genere quinque posse cõsiderari. Primũ est ipsa natura denominata, secundùm suam entitatẽ realẽ. Secũdũ est genereitas ipsa, seu secunda intentio secũdùm se. Tertiũ est aggregatum, seu cõpositũ ex vtraque, ita vt tã naturã, quã intẽtionẽ ex æquo includat. Quartũ est ipsa natura, nõ secundũ se, sed vt connotat intẽtionem: ita vt natura principaliter, & quasi in recto sumatur; secunda verò intentio solùm in obliquo, & de connotato. Quintũ tandẽ ècõtra est ipsa secũda intentio, nõ secundũ se, sed vt connotat naturã; ita vt intentio principaliter, & in recto sumatur; natura verò solùm in obliquo, & de connotato.

34 Vt ergo certa ab incertis separemus, certũ in primis debet esse, naturã denominatã, v.g. *animal*, secũdũ suã entitatẽ realẽ, nõ esse diffinitũ in diffinitione generis. Cuius ratio est euidẽs: quia iã propria definitio cõueniret accidẽtaliter suo diffinito, quod est cõtra lumen ipsum rationis; siquidẽ nihil est alicui magis intrinsecũ, & essentiale, quã sua propria definitio. ❡ Quòd autẽ id sequatur, patet: quia sicut hæ prædicationes, *animal est genus*: *homo est species*, & similes, sunt accidẽtales, & in materia cõtingenti: ita etiã istæ, *animal prædicatur de pluribus differentibus specie*: *homo prædicatur de pluribus differẽtibus numero, &c.* in quibus tamẽ prædicationibus prędicãtur definitio generis, & aliorũ prædicabiliũ de natura secundũ suã entitatẽ, vt patet: ergo si natura, prout sic esset diffinitum, iã diffinitio conueniret contingenter suo diffinito.

Secundò etiã certum est, secũdã intentionẽ generis secundũ se, & vt prescindit à natura, nõ esse diffinitum in hac diffinitione. ❡ Ratio est; quia secunda intentio generis prout sic necessariò significatur in abstracto, vt patet: sed forma in abstracto significata nõ potest esse diffinitum in definitione sui concreti: siquidem neque concretum, neque definitio eius prędicantur de suo abstracto, vt diximus disput. præcedenti: ergo secunda intentio generis secundũ se, & vt præscindit à natura, nõ potest esse definitũ in definitione eius. Vnde solũ restat difficultas de alijs tribus acceptionibus generis, iuxta quas sunt variæ sententiæ.

35 Pri-

35 Prima assertio diffinitũ esse aggregatũ, seu cõpositũ ex natura, & secunda intentione; ita vt vtrũque directè diffiniatur, scilicèt natura vt *quod*, & secunda intentio vt *quo*. Sic defẽdit Caber. hic tract. 3. disp. 2. dub. 1. & videtur esse mẽs Rubij cap. de genere q. 2. quatenus ait: completum definitum huius difinitionis coalescere ex vtroque, scilicet ex natura; & ex secũda intẽtione, tãquã ex subiecto, & forma.

Probatur primò hæc sententia ex dicto illo Auice. quòd Logica tractat de secundis intentionibus adiũctis primis: ergo cõiunctũ, seu cõpositũ ex primis, & secũdis intẽtionibus erit definitũ, quod Logic⁹ explicat per hanc diffinitionem.

Secundò: quia illud est diffinitũ in aliqua diffinitione, cui per se cõuenit talis diffinitio, & cũ quo reciprocatur: sed cõpositũ ex natura, & secũda intẽtione est huiusmodi: ergo est definitũ in definitione generis. Probatur minor: quia secũdę intẽtioni generis essentialiter conuenit esse id *quo*, seu ratione cuius natura prędicatur de pluribus, & naturæ prout denominatur à secũda intẽtione essentialiter cõuenit esse id, *quod*, prędicatur: ergo vtrũque directè, & per se definitur, natura vt *quod*, intẽtio vero vt *quo*.

36 Secunda sentẽtia asserit, definitũ esse naturã, vt connotat secundã intẽtionẽ; ita vt principaliter, & in recto diffiniatur ipsa natura; secũda verò intẽtio quasi de cõnotato, & in obliquo. Hęc videtur esse sentẽtia Toleti, & aliorũ, quos citat Oña q. 1. vniuersalium art. 1. quã nouissimè defẽdit Raphael de Auersa q. 8. Logic. sect. 2. ¶ Potestquè probari 1. quia Porphyr. in hoc cap. & Arist. 1. Top. c. 4. post traditam dffinitionẽ generis, statim subiungunt, *vt animal, &c.* ergo ipsa natura est, quæ principaliter, & in recto diffinitur.

Secundò: quia natura vt subijcitur intentioni, & non intentio ipsa est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie: ergo natura vt in obliquo cõnotat intentionẽ, non verò intentio ipsa in recto est definitum in hac definitione. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia secũda intentio non prædicatur de multis, sed solùm est ratio quare natura prædicetur.

Tertiò: concretum accidentale supponit pro subiecto: ergo genus supponit pro natura: ergo natura est, quæ diffinitur. Cõsequentiæ videntur notæ. Antecedens verò probatur: quia actiones, & passiones non tribuuntur formis, sed suppositis; albedo enim non disgregat visum, sed album, nec forma generatur, sed compositum.

37 Tertia sentẽtia docet, definitũ in definitione generis esse secũdam intentionem, vt connotat naturam, seu in concreto significatã, ita vt ipsa secunda intentio sit res definita, natura verò connotetur ex modo definiendi. Sic docent cõmuniter Thomist. Caiet. in hoc c. & de ente, & essentia, c. 4. Araux. lib. 3. Metha. q. 4. art. 2. Sot. in hoc c. q. vni. cõcl. 1. Sãch. lib. 3. q. 3. noster Didac. a Iesu d. 6. q. 1. Galleg. cõtro. 12. & plures alij, quos adducit

cit, & sequitur Mas. hìc sect. 1. q. 3.

In explicatione autē huius sentētiæ variāt aliquomodò Thomis. nā Caiet. Sanch. & Mas. asserere videntur, ipsam entitatē secūdę intentionis esse definitū *quod*; cui cōsequenter, vt *quod*, cōuenit prædicari de pluribꝰ differētibus specie, quod ad lōgū explicat Sāch. Hūc tñ modū dicendi reijcit inter alios Sot. vbi supra conclus. 2. docens, quòd sicut quādo albū definitur esse disgregatiuū visus, licèt res, quę diffinitur, sit albedo, nō tñ definitur tāquā quod disgregat, sed tāquā ratio disgregādi; ita similiter in definitione generis, licèt res, quæ diffinitur, sit ipsa entitas secundæ intentionis, non tamen definitur tāquam id quod prædicatur, sed tanquam ratio quare naturæ prædicentur, vt magis infrà explicabimus.

38 Prima cōclusio: diffinitū in definitione generis, nec est aggregatū, seu conflatum ex natura, & secūda intentione; nec natura ipsa, vt subijcitur secundæ intentioni. In hac conclusione conueniunt Auctores tertiæ sententiæ. Et prima eius pars sumitur ex D. Tho. c. 6. de ente, & essentia, ex cuius doctrina.

Probatur primò: quia cōpositū ex accidenti, & subiecto non potest vnica definitione diffiniri; cùm sit aggregatum ex rebus diuersorū prędicamentorū; & per cōsequens ens peraccidens, iuxta ea quę diximus supra d. 3. n. 11. sed compositum ex natura, & secunda intentione est huiusmodi, siquidem constat ex ente reali, & rationis: ergo non potest vnica definitione definiri.

Secūdò probatur argumento, quo sup. n. 34. vtebamur: quia si natura esset pars principalis definiti, seu definitum *quod*, vt ait prima sententia; iā definitio cōueniret accidentaliter saltim vni parti diffiniti, seu diffinito *quod*; hoc autē est impossibile, vt patet ex Arist. 1. Posteriorū c. 4. asserente, diffinitionem, & partes eius prædicari de diffinito in primo modo dicendi per se, scilicèt essentialiter: ergo repugnat naturam esse diffinitū *quod* in hac diffinitione.

39 Huic argumento respondet Rub. loco citato, in genere, & quolibet alio cōcreto accidentali posse distingui duplex substratum, seu subiectum; aliud proximū, adæquatū, & per se, vt ipse loquitur; aliud verò remotū, inadæquatum, & peraccidens. De primo inquit essentialiter prædicari cōcretum: hæc enim est prædicatio essētialis, *corpus in quātū albedinis substratū, album est*. De secundo verò concedit concretum prædicari accidētaliter, hæc enim est accidentalis: *Paries est albus*.

Sed cōtra: quia quāuis in quolibet cōcreto distingui possit subiectū adæquatū, & inadæquatum (*vt* respectu coloris subiectū adæquatū est perspicuū terminatū; tale verò perspicuū, nēpè *nix*; aut *paries* est subiectum inadæquatū, & similiter respectu genereitatis subiectū adæquatū est natura perfectibilis; talis verò natura, nēpè *animal*, aut *quantitas* est subiectum inadæquatū) nūquā tamē cōcretū accidētale potest essentialiter prædicari de subiecto, siue adæquato, siue inadæquato;

quato; quãtũuis ratio ſubiecti redu-plicetur. Vnde prędicatio illa, *Corpus in quãtũ albedinis ſubiectũ, eſt album*: eſt omninò accidentalis. ❡ Quod ſic manifeſte probatur: quia quãtũcũq; ſubiectũ cõſideretur in quantum ſubiectũ, ſemper manet, vt pars cõpoſiti accidentalis: ergo ſemper altera pars, ſcilicèt forma, manet extra eſſentiam talis ſubiecti: ergo accidentaliter tantùm poteſt de illo prædicari.

40 Cõfirmatur: quia iã prędicationes, in quibus proprię paſsiones in concreto ſignificatę prędicãtur de propria eſſentia, quę eſt adæquatũ earũ ſubiectũ, vt *Homo eſt riſibilis: equus eſt hinnibilis*, & ſimiles eſsẽt eſſentiales, quod tñ inauditũ eſt in Dialectica, quãtũuis ratio ſubiecti in illis reduplicetur, dicẽdo: *homo in quãtũ homo eſt riſibilis*, vel *homo in quãtũ ſubiectũ riſibilitatis eſt riſibilis*: ergo ſimiliter quãtũcũq; reduplicetur; dicẽdo: *Corpus inquãtũ ſubiectũ albedinis eſt albũ*, vel; *natura perfectibilis in quãtũ ſubiectũ genereitatis, eſt genus*, ſemper manet propoſitio accidentalis, ac proinde natura, etiam vt eſt ſubiectum adæquatum genereitatis, non poterit eſſe pars principalis definiti huius diffinitionis.

Eadẽ ratione cõuincitur ſecũda pars cõcluſionis. Si enim ſubiectũ cuiuſcũq; cõcreti quãtũuis ſumatur formaliter vt ſubiectũ, ſeu vt ſubijcitur formæ, ſemper manet extra eſſentiã ipſius formę: ergo quãtũuis natura ſumatur formaliter, vt ſubijcitur ſecũdæ intentioni, ſemper ſecũda intentio manebit extra eſſentiã naturę; & per cõſequẽs hęc erit prędicatio accidẽtalis, *Natura in quãtũ ſubijcitur intẽtioni, eſt genus*.

Ratio autẽ vtriuſq; eſt: quia reduplicationes iſtę *in quãtũ ſubiectũ, in quãtũ ſubijcitur*, & ſimiles, nõ reduplicãt aliquid pertinẽs ad ipſam formã, ſed quid pertinens ad ſubiectum, ſeu naturã, nempè ſubiectionem, capacitatem, ſeu potentiã paſſiuã ad recipiendã talem formam, quæ ſubiectio, capacitas, aut potentia ſemper manent extra eſſentiam formę: ergo naturæ etiã reduplicatiuè, inquãtũ ſubijcitur, accidentaliter conuenit eſſe genus, & prędicari de pluribus, & per conſequens ipſa prout ſic, non poteſt eſſe definitum in definitione generis.

41 ❡ Hìc autẽ obſeruãdũ venit reduplicationes iſtas, in quibus de ſubiecto alicuius formæ reduplicatur ſubiectio, ſeu capacitas ad illã formã, vt eſt illa adducta, *Corpus in quantũ ſubiectũ albedinis eſt albũ*, & ſimiles, inanes eſſe, & vanas. ❡ Ratio eſt manifeſta: nã ex vi prædicationis ſubiectum ſubijcitur prædicato, & recipit illud ratione capacitatis; ſeu potentiæ paſsiuæ, quã habet ad ipſum recipiendum: ergo idẽ eſt dicere, *Corpus in quantũ ſubijcitur albedini eſt albũ*, ac dicere, *Corpus eſt album*, & ex conſequenti impertinenter reduplicatur illa ſubiectio in ipſo ſubiecto.

Per quod excluditur ſolutio aliorũ recentiorũ, qui vt argumẽtum à nobis factũ diſſoluãt, dicũt, quòd natura poteſt conſiderari formaliter *vt habens* ſecũdã intentionẽ, & illi formaliter quatenus *habens eſt*,

conuenit essentialiter diffinitio.

42 Sed hæc etiã reduplicatio est manifestũ effugium: nam vel per ly, *in quantũ habens*, reduplicatur potentia passiua naturæ, in qua intelligimus quasi recipi genereitatem, & sic iã cõstat, quòd genereitas manet omnino extra essentiã talis naturæ; sicut omnis actus, aut forma præcipuè accidentalis, est extra essentiam potentiæ receptiuæ eius.

Vel reduplicatur aliqua alia secũda intentio, aut forma rationis, per quã natura quasi disponatur, & fiat vltimò apta ad recipiendã genereitatẽ; & hoc in primis est absurdum: nã ea ratione, qua ad recipiendã genereitatem requireretur in natura alia secũda intentio, ad hãc etiã requireretur alia, & sic in infinitũ. Sed dato quòd talis secunda intentio, aut forma rationis esset necessaria in natura, vt reciperet genereitatẽ, adhuc genereitas esset accidentalis naturæ, sic vltimò dispositæ.

Cuius ratio est euidẽs: quia quæcunq; dispositio est extra essentiã formæ ad quã disponit: sed talis intentio, aut ens rationis compararetur ad genereitatẽ, vt dispositio ad formã: ergo esset extra essentiã genereitatis; & percõsequens genereitas erit accidentalis naturæ, quãtũuis dispositæ ad illã recipiendam.

Vel tertio, per ly *inquantũ habẽs*, reduplicatur aliqua vnio rationis, qua genereitas actu coniungatur naturæ, & neq; hoc etiã facit, genereitatem conuenire essentialiter naturæ: nã dato quòd inter formã rationis, & subiectũ eius, daretur aliqua vnio, aut nexus medius, (quod est omninò vanum) talis vnio esset accidentalis, vt patet: ergo ex vi illius genereitas nõ posset esse essentialis naturæ.

Vel tandem per illã particulã reduplicatur aliquid essentialiter pertinens ad ipsam genereitatem, & tunc libenter fatemur prædicationem esse essentialem: quia cõmune est prædicationibus accidentalibus fieri essentiales facta reduplicatione supra formam; vt quando dicimus, homo inquãtùm albus est disgregatiuus, animal inquantùm genus est vniuersale, &c. sed tunc prædicatum appellat supra ipsam formam, ac proinde ipsa erit definitũ huius diffinitionis, nõ verò natura, quod intendimus.

43 Secunda conclusio. Definitũ in definitione generis, est secunda intentio in cõcreto significata, seu vt connotat naturam; ita quòd intẽtio ipsa sit res definita, natura verò cõnotetur ex modo definiendi. In hac etiã conclusione cõueniunt Auctores tertiæ sententiæ, & breuiter probatur: quia hìc definitur, aliquid commune entibus realibus, & rationis; siquidem in vtrisque reperiuntur genera, & species, vt patet: *sed* nihil potest esse illis commune nisi secunda intentio: ergo ipsa sola est res, quæ definitur.

Cõfirmatur primò: quia diffinitio generis, & aliorum prędicabiliũ sunt propriè logicæ: ergo in illis solũ definitur id, quod per se pertinet ad Logicã: hoc autem est secunda intentio: ergo, &c. ¶ Confirmatur secundò: quia definitiones istæ dantur per subiectum loco generis,

vt suprà diximus, & constabit amplius q. sequenti: ergo definitũ illarũ est secũda intẽtio in cõcreto significata. Patet conseq. quia iste est modus proprius definiẽdi cõcreta accidentiũ, vt ostendimus, n. 23.

44 Tertia cõcl. Quãuis sola secũda intẽtio sit res definita in his definitionibus; quia verò ex modo significãdi cõnotatur natura tãquã id, in quo exercetur definitio, ideo ipsi entitati secũdę intẽtionis secundũ se nõ cõuenit definitio vt *quod*; sed tantũ, vt *quo*, ex modo tñ quo significatur in cõcreto, supponit pro natura, cui vt *quod* cõuenit definitio. Hęc cõclusio est cõtra Cai. & Sãch. sup. citatos, eã tñ defendit inter alios Sot. ibi lẽ adductus, qui meritò addit: *Quòd quicunq; aliud dixerit nõ est audiendus in schola Arist.* Colligiturq; manifestè ex dictis q. preced. & docet proculdubio eã D. Th. c. 4. de ente, & essentia circa fin.

Fundamentum est: quia res diffiniuntur secundũ quòd significãtur per nomina: sed nomen concretum in accidentibus significat solã formã, & connotat, seu supponit pro subiecto: ergo quando definitur accidens significatum in concreto, sola forma est diffinitum, cùm tñ fiat connotatio, & suppositio pro subiecto, tanquàm in quo exercetur talis definitio: ergo definitio, quæ totum hoc inuoluit, solùm potest cõuenire formę vt *quo*, seu tanquã ratione, qua subiectum denominatur tale vt *quod*.

45 Cõfirmatur: quia id, quod propriè loquẽdo est diffinitũ in aliqua diffinitione, est res significata per nomẽ diffiniti; quod verò inuoluitur ex modo significandi, nõ pertinet propriè ad definitũ: sed ad modũ definiẽdi: ergo propriè loquẽdo, sola secũda intẽtio est res diffinita, seu quæ explicatur in his diffinitionibus: quãuis ex modo diffiniẽdi simul innuatur naturã esse id, cui vt *quod* conuenit definitio, & in quo exercetur effectus formalis secundæ intentionis; & ex consequenti huiusmodi diffinitiones non possunt cõuenire ipsi secundæ intentioni secũdùm se, nisi tantùm vt *quo*.

Dices: diffinitio debet cõuenire vt *quod* suo diffinito, & non tantùm vt *quo*, cũ diffinitio prædicetur in recto de diffinito: ergo secũda intentio non potest esse diffinitum in diffinitione generis, aut aliorũ prædicab lium; siquidem non conuenit illi vt *quod* prædicari de pluribus.

Ad hoc argumentũ in primis respon. absolutè loquẽdo, falsum esse, quòd huiusmodi diffinitiones non habeãt definitũ, cui conueniant vt *quod*, in illis enim definitur secũda intẽtio, non in abstracto, sed in cõcreto significata, cui vt sic cõuenit vt *quod* definitio: nã licèt genereitas, aut speciei tas nõ prędicetur de pluribus; genus tamen, aut species verè prædicãtur de pluribus, & sic absolutè loquendo, datur definitũ, cui conueniat vt *quod* definitio.

46 Quãuis autẽ hoc verũ sit, adhuc tamẽ nõ est omninò soluta difficultas: nã quòd huiusmodi diffinitiones cõueniãt vt *quod* secũdæ intẽtioni significatæ in concreto, nõ prouenit ex ipsa entitate secundæ intentionis, quæ est res significata

per tale nomē; sed ex modo significādi, secundū quem nomē supponit pro natura: sed sola res significata est propriè definitū, non verò res pro qua cōcretū supponit, vt dictū est: ergo iā secūdæ intētioni præcisè secundū id, secundū quod est diffinitum, non potest conuenire vt *quod* diffinitio, sed tantùm vt *quo*. Et sic perstat inconueniens argumenti.

Resp. ergo, argumentū esse quidē difficile apud illos, qui huiusmodi diffinitiones cōcretorū à perfectione diffinitionis degenerare nō aduertūt; tenētur enim cōsequenter assignare aliquod diffinitū, cui vt *quod* cōueniat definitio. Nos verò facilè ex dictis respōdemus, in diffinitione perfecta necessariò assignādū esse diffinitū, cui vt *quod* conueniat diffinitio; quia ibi solū explicatur natura definiti, & nihil aliud cōnotatur: ac proinde eadē res est quā significat, & pro qua supponit nomē diffiniti. At verò cū definitiones cōcretorū accidentalū degenerēt à perfectione definitionis; proptereà quòd nomen cōcretū significat vnā rē, & supponit pro alia, vt sup. n. 16. explicuimus: inde fit, vt in huiusmodi diffinitionibus, præter rē illā, quæ est definitū, fiat suppositio pro re, in qua exercetur ipsa definitio; & per cōsequens quòd tota definitio non possit conuenire vt *quod*, sed tātū vt *quo* ipsi rei, quæ diffinitur. Sic enim simul explicatur essentia accidentiū, quæ tantū est esse principiū *quo* suorū effectuū: & innuitur, tales effectus exerceri in subiectis eorum, qui est proprius modus diffiniendi concreta accidentium, quatenus concreta sunt.

47 Ad argumenta in principio facta respō. Ad primū, quòd vt rectè glossat Cai. in hoc c. q. 2. ad vltimū, & nos explicuimus suprà circa proœ. Porph. n. 1. dictū illud Auic. *Logica tractat de secundis intētionibus adiunctis primis*, nō est sic intelligendum, vt ex æquo cōsideret vtrasque, aut de aliquo ex vtriusque aggregato sit, sed de intentionibus formaliter & per se, de rebus verò materialiter, & denominatiuè.

Ad secūdū negatur minor. Ad cuius probationē respon. quòd vt definitio conueniret per se, & essentialiter toti illi aggregato, seu cōposito ex natura, & secūda intentione; necessariū erat, quòd sicut secundæ intētioni ratione sui cōuenit essentialiter esse principiū *quo* prædicādi, sic ipsi naturæ ratione sui, & non ratione secūdæ intentionis cōueniret essentialiter esse id *quod* prædicatur, vt sic ex vtraque cōponeretur integrū definitū. Cæterùm qui asserit, naturæ, formaliter vt denominatur à secunda intentione, conuenire essentialiter prædicari vt *quod*; totum refundit in ipsam intentionem: & consequenter tenetur concedere illam solam esse diffinitum.

48 Ad primum arg. secundæ sententiæ respon. Porph. & Arist. statim post diffinitionem generis, subiunxisse exēplum in natura, vt ostēdant in huiusmodi diffinitionibus ex modo diffiniēdi fieri suppositionē pro subiecto, tāquā in quo exercetur diffinitio, vt explicatum est.

Ad secundū resp. quòd licèt natura sit id quod prædicatur de pluribus,

ribus,

ribus, hoc tamen conuenit illi accidẽtaliter, etiam prout subijcitur secundæ intentioni, vt sup. ostendimus:, & ideò natura etiã prout sic, nõ potest esse diffinitũ. Benè autẽ secunda intẽtio, quãuis illa nõ prædicetur, vt quò: quia huiusmodi diffinitiones concretorum solùm vt *quo* debent conuenire illi rei, quæ propriè est diffinitum, propter rationem paulò ante adductam.

Ad tertiũ, concesso antecedẽti, & prima consequẽtia, negãda est secũda. Quãuis enim nomen cõcretum ex modo sigificandi supponat pro subiecto, sola tamen forma est res significata, & per consequens illa sola, propriè loquendo, est definitum.

QVAESTIO IIII.

Quid ponatur pro genere in definitione huius, & aliorũ prædicabiliũ? vbi etiam statuuntur essentiales eorum diffinitiones.

SOlutio etiam huius difficultatis magna ex parte cõstat ex dictis; eã tamen breuiter discutiemus, vt cõtrariorũ argumẽta dissoluamus.

Conueniunt ergo plures DD. in hoc, quòd in definitione generis, & aliorum prædicabilium, quando definiuntur, in concreto, non debet poni loco generis subiectum, seu natura denominata, sed aliquod concretum superius ad illa; sicque dicunt, intelligendas esse diffinitiones Porph.

Adhùc tamen diuisi sunt. Nã Lobanien. Titelm. & alij, quos refert Mas. hic sect. 1. q. 5. dicunt, genus in his diffinitionibus esse *vniuersale*, & ita sensum earũ esse: genus est vniuersale, quod prædicatur de pluribus differentibus specie; species est vniuersale, quod prædicatur de pluribus differentibus numero.

Cai. verò, Tolet. & Villal. in hoc c. dicunt, loco generis poni *prædicabile*, quod putant exprimi in illa particula, *quod prædicatur*, sensumquè definitionũ esse; genus est prædicabile de pluribus differentibus specie: species est prædicabile de pluribus differentibus numero.

Tandem Niger, & alij, quorum meminit Mas. vbi suprà, dicunt, vtrumq; scilicèt *vniuersale, & prædicabile*, posse habere locum generis, parumquè referre, siue vnum, siue alterum constituatur.

50 Propria vniuscuiusq; sentẽtiæ fundamenta facilè quisq; soluet: & ideò solum adducemus communia, quibus probatur, non subiectũ sed concretum aliquod superius ponẽdum esse pro genere in his diffinitionibus. Quod suadetur primò: quia diffinitio essentialis, & quælibet eius pars, prædicatur essentialiter de diffinito, vt docet Arist. 1. Posterior. c. 4. sed subiectum, seu natura denominata in recto significata non prædicatur essentialiter de genere, aut alijs prædicabilibus; alias ens reale prædicaretur essentialiter de entibus rationis; ergo subiectum, seu natura denominata non potest poni in recto, seu pro genere in diffinitionibus illorum.

Cõfirmatur: quia definitio, & definitũ sunt idẽ, vt docet ex Arist. D. Tho. 1. d. 25. q. 1. a. 1. ad 2. sed secũda intẽtio, quã diximus esse definitum in his diffinitionibus, non est

idem

idem quod subiectum, seu natura posita loco generis: ergo non est idem cum tota definitione.

Secundò probatur argumento supra q.2. facto, cuius solutionem in húc locum remisimus. Quia subiectũ, seu natura, quæ denominatur a secũda intentione generis, aut aliorũ prędicabiliũ, nõ est quid vniuocũ respectu omniũ subiectorũ, aut naturarũ, quæ possunt recipere tales intentiones; siquidẽ nõ solũ in prędicamentis, sed etiã in entibus rationis inueniuntur genera, species, & aliæ similes intẽtiones, quibus tamẽ omnibus nihilpotest esse vniuocè cõmmune, vt patet: ergo subiectũ, seu natura non debet poni pro genere in diffinitione generis, & aliorum prædicabilium.

51 Prima conclusio. Id quod ponitur loco generis in diffinitione generis, & aliorũ prædicabiliũ quando definitur in cõcreto, est subiectum, seu natura, eãq; significat relatiuũ illud *quod*, a Porph. positũ. Hanc esse mentẽ Arist. & D. Tho. euidẽs est ex dictis q.2. quos sequũtur inter alios Sõc.7. Methap. q.6. Zanard. ibidẽ q.3 Paul. Venet. & Iab. in hoc c. Mas. vbi sup. qui addit auctoritate D. Th. cõuictos grauissimos modernos illã profiteri, quã etiã defẽdũt Cab. hic d.2. dub.4. & Rub q.3. qui plures alios addit cit.

Breuiter probatur ex dictis: quia in diffinitionibus concretorũ accidentaliũ, tam realiũ quã rationis, subiectũ ponitur loco generis, non verò aliquod cõcretũ superius, vt ostẽsum est loco citato: sed genus, species, & alia prædicabilia sic significata sunt cõcreta accidentalia rationis, vt omnes fatentur; ergo in eorũ definitionibus subiectũ ponitur loco generis. Sed subiectũ horũ accidẽtiũ est natura dnominata; ergo illa ponẽda est loco generis.

Quòd autẽ hæc fuerit mẽs Porphyr. colligit benè Rub. tùm ex eo, quòd Arist. à quo fere omnes istæ diffinitiones sumptæ sunt, sic cõsueuit definire huiusmodi cõcreta rationis, vt suprà vidimus: tũ etiã, quia exponẽs Porph. diffinitionẽ generis expressè inquit, indiuiduũ excludi per illã particulã, *quod prædicatur de pluribus*, quod falsum esset si *vniuersale* esset genus diffinitionis. Cũ enim indiuiduũ nõ sit vniuersale, iam esset verbo, *vniuersalis* exclusum & perconsequens superuacaneum esset illud rursùs excludere per particulas, quæ se tenent ex parte differentiæ. Imò etiam esset impossibile: nã propriè loquẽdo per differẽtiã diffinitionis definitũ nõ distinguitur nisi ab illis cũ quibus cõuenit in genere, quod incõueniens cessat, si in illo relatiuo *quod* subintelligitur natura, & sensus diffinitionis sit: genus est natura, quæ prædicatur de pluribus, &c. vt cõsideranti patebit. Manet ergo hãc esse legitimã eius intelligẽtiã.

52 Secũda cõclusio. Quãdo genereitas & aliæ intẽtiones prędicabiliũ in abstracto significatæ definiũtur, *vniuersalitas* debet poni loco generis. Hæc assertio recipitur ab omnibus, estq; ex dictis manifesta. Cùm enim diffinitiones abstractorum accidentalium sint propriæ, & perfectæ diffinitiones, vt suprà expli-

explicatum est; in eis ponitur pro genere id, quod est verè genus diffiniti: sed huiusmodi est vniuersalitas respectu genereitatis, & cæterarum intentionum, vt ostendimus disp. 4. n. 58. ergo vniuersalitas ponitur pro genere in diffinitionibus illarum.

¶ Hinc iam facilè formari possūt essentiales diffinitiones harū quinque intētionū in abstracto. Si enim *vniuersalitas* est propriè genus earū, & differētiæ essentiales, per quas distinguūtur, sumendæ sunt ex proprijs, & adæquatis earū subiectis, quæ explicuimus loco citato n. 48. sic iuxta regulam statutā essentialiter diffinientur: *Genereitas est vniuersalitas naturæ perfectibilis, seu constituibilis: Specieitas est vniuersalitas naturæ perfectæ, seu constitutæ: Differentialitas est vniuersalitas naturæ perfectiuæ, seu constitutiuæ: Proprietareitas est vniuersalitas naturæ profluentis ab essentia: Accidētalitas est vniuersalitas naturæ extrinsecæ, seu contingentis.* Cū autem ex diffinitione abstracti formetur diffinitio cōcreti inuertendo terminos, hæc erit essentialis diffinitio generis, *Genus est natura perfectibilis vniuersalis*, per quem etiam modum formantur essentiales diffinitiones aliorum prædicabilium, & sic omnia consonant. Vndè etiam facilè quisque intelliget, in quo deficiāt plures definitiones essentiales generis, quas tradunt alij, & refert Sanch. libr. 3. Logicæ quæst. 5. & ideò illas omittimus.

53 Dices: quomodo vniuersale ponitur pro differentia in prædicta definitione essentiali generis; cùm potiùs vniuersale sit prædicatum superius, in quo conueniunt quinque prędicabilia. ¶ Hoc argumentum generaliter cōtra modū diffiniendi concreta accidētalia, soluimus supra quæst. 2. & nunc denuò obijcimus, vt facilè quisque sciat doctrinam illam cōmunem his prędicabilibus applicare.

Respondetur ergo, non esse incōueniens, vt id, quod in definitione genereitatis est propriè, & simpliciter genus, sit secundùm quid differentia in diffinitione generis: quia propter diuersum modum significandi abstracti, & concreti fit conueniētia per diuersam lineam, & respectu diuersorum. Quando enim definitur genereitas, conuenientia fit secundùm lineam, seu diuisionem essentialem; & per consequens cum intentionibus eiusdem generis, nempè cum specieitate, & alijs vniuersalitatibus; & ita ponitur pro genere *vniuersalitas*, quæ est verum genus illarū; & pro differentia, *natura perfectibilis*, vnde sumitur vera differentia genereitatis. Quando verò diffinitur genus: conueniētia fit secundùm lineam, seu diuisionem subiecti in accidentia, & per consequens cum intentionibus diuersi generis, nempè cum subijcibilitate, aut alijs, quæ possint esse cum genereitate in eadem natura perfectibili, & sic ponitur pro genere tale subiectum, in quo conueniant, & pro differentia *vniuersale*: quia per illud distinguitur genus à subijcibili generico, & ita secundùm

quid

quid habet rationem differētiæ, vt consideranti patebit.

54 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd Arist. dictū procedit de diffinitione, quæ simpliciter, & perfectè est diffinitio, & de partibus, quæ verè, & quoad rem significatam, sunt partes diffinitionis: hæc enim constituunt essentiā diffiniti; & per consequens de illo essentialiter prædicantur. Subiectū autem, seu natura denominata non ponitur in recto in definitione concreti, quia prout sic sit vera pars eius: sed quia ex modo significandi concretum supponit pro subiecto, vt explicatum est, & ita non est necessarium, vt subiectum prædicetur essentialiter de definito.

Per quod patet ad confirmationem. Dicimus enim, definitionem, quæ simpliciter, & perfectè est definitio; quia nihil aliud præstat, nisi explicare essentiam diffiniti, nihil aliud continere nisi partes essentiales eius; & ita esse omninò idem cum diffinito. Definitionem verò, quę ex modo significandi sic explicat essentiam definiti, vt simul etiā exprimat id, in quo exercetur talis definitio, continere aliquid aliud præter essentiam diffiniti, & ita ex hac parte non posse esse idem cum illo. Et hoc est, quod contingit in definitione generis, & aliorum cōcretorum accidentalium.

Ad secundum respondetur, quòd quia in definitione concreti nō ponitur vt genus, id quod est verè genus definiti; sed id pro quo concretum supponit, vt sępè explicatum est; ideò non est necessariū, vt genus in definitione concreti supponat vniuersaliter distributiuè; sed potest supponere indeterminatè, & vagè pro vna, vel altera natura, absque eo quòd detur aliquis gradus, seu cōceptus illis vniuocè cōmunis; & ita quantūcunque diuersæ sint naturæ, quæ denominātur à secundis intentionibus prædicabilium; adhuc natura potest habere rationē generis in definitionibus eorum, diffinitionesque erunt legitimæ; quia supponunt indeterminatè pro qualibet natura, vt explicatum est.

55 Dices: subiectum quod ponitur in definitione accidentium realium, supponit vniuersaliter distributiuè, & est vniuocum respectu subiectorum inadæquatorum; ergo idē dicendum est de subiecto, quod ponitur in definitione accidētium rationis. Cōseqnētia patet à paritate rationis. Antecedens verò probatur: quia quādo dicimus album est perspicuum disgregatiuum visus: vel simum est nasus curuus, *ly*, *Perspicuum*, & *nasus*, distributiuè supponunt pro omnibus perspicuis, & nasis; & sunt vniuoca respectu illorum, quod etiam patet in alijs exemplis.

Respōdetur: transeat antecedēs: non enim pro nunc possumus examinare, quomodò subiectum adæquatum accidentis realis sit vniuocum, respectu subiectorum inadæquatorū. Hoc tamē dato, negatur consequentia: est enim quoad hoc inter accidentia realia, & rationis disparitas valde notāda; & cōsistit

in hoc, quòd subiectũ respectu accidētiũ realiũ nõ est merè subiectũ, sed habet etiã rationẽ principij, & causę; vt enim sup. n. 24. dicebamus accidēs reale habet intra substãtiã principium adæquatũ à quo causatur, & hoc est eius subiectum proprium. Cùm autem principium accidentis per aliquam vnam rationem constituatur in esse principij eius; consequens est, vt etiam per aliquam vnam rationem constituatur in esse subiecti talis accidentis; ac proinde quòd subiectum in eius definitione posit supponere distributiuè, & esse vniuocũ ad omnia subiecta, in quibus reperitur tale accidens. At verò respectu accidentium rationis; cùm non causentur in rebus ex principijs intrinsecis earum, sed à causa merè extrinseca, nẽpe ab intellectu; subiectum habet meram rationẽ subiecti, & sic non est necessarium quòd in esse talis constituatur per aliquam rationem vniuocam, sed potest intellectus rebus quantumuis diuersis tribuere ista accidentia rationis. Ex quo tandem fit, non esse necessarium, vt subiectum adæquatum eorum supponat distributiuè, vel sit vniuocum, etiãsi id reperiatur in accidentibus realibus.

56 In fine huius quæstionis, antequàm ad propria huius prædicabilis accedamus, vt ipsum, & alia cõprehendas, penetresque quo tēdant difficultates, quas deinceps de vnoquoque instituemus, & quo modo ad institutum dialecticũ pertineant; considerandum est, quòd cùm plena notitia harum intentionum pendeat ex comprehensione propriæ diffinitionis, ex præcedentibus autem disputationibus satis constet; quid sit vniuersalitas, quæ est genus earum, solùm restat penetrare propria subiecta, per quæ illas diffiniuimus. Quid scilicèt sit natura perfectibilis, seu potentialis, quid natura perfectiua, siue actuatiua, &c. Et ad hoc ordinantur quæstiones deinceps instituendæ in his disputationibus, vt considerãti patebit, & sub hac ratione dialecticus mouet illas.

QVAESTIO V.

An natura generica prædicetur de speciebus vt totum, vel vt pars, & quo modo contineat differentias?

57 QVamuis priùs sit naturam esse vniuersalem, quàm prędicabilem, quia tamen quantùm ad hoc, idem iudicium est de vtroque, meritò à Doctoribus quæstio hæc agitatur de natura respectu prædicabilitatis, quæ nobis notior est, vtpotè propria passio vniuersalis. Et sic sensus quęstionis est: an natura generica, vt *animal*, recipiat intentionẽ vniuersalis, aut prædicabilis, secundùm quòd habet rationem totius respectu specierum, vel quatenùs consideratur vt pars illarum. Cùm enim genus communiter appelletur totum potentiale, & simul etiã sit pars speciei; siquidem ex illo, & differentia componitur species, meritò dubitatur, quonam ex his modis natura generica prædicetur de speciebus. In qua

qua-

quæstione multa solent aliqui Doctores adducere, pluresque assignare generis acceptiones, sed id fortè ab imis fundamentis non deducunt, nec explicãt quid, animal, verbi gratia habeat, quãdo sumitur vt totũ, & quando sumitur vt pars; aut quomodò ex genere, & differentia fiat compositio: quæ tamen omninò necessaria sunt ad plenam huius rei intelligentiam.

Vt ergo à certioribus incipiamus, primò certum est, animal, aut quodlibet aliud genus (generalissimo tantum excepto) simul esse genus, & speciem subalternam; quia, vt disp. sequenti videbimus, quodlibet genus intermedium potest cõparari, vel ad inferiora, & sic habet rationem vniuersalis, seu prædicabilis, vel ad superius genus, & sic habet rationẽ subijcibilis. Primo illo modo appellatur genus, isto verò secundo dicitur species subalterna, sicque est totum actuale, compositum ex genere superiori, & propria differentia, quæ actu includit, non minùs ac species infima includit proprium genus, & vltimam differentiam, ex quibus actu componitur. Quia tamen animal, aut quodlibet aliud genus, solùm est totum actuale, & species respectu superiorum, non verò respectu inferiorum, de quibus prædicatur; hinc est, quòd nunquam genus prædicatur de speciebus vt totum actuale, cùm actu nõ sit tota essentia earũ, sed hoc proprium est speciei infimæ respectu indiuiduorum, & ideò de illis prædicatur vt totum actuale. Aliter ergo prædicatur genus de speciebus, & hoc est, quod in præsenti quæstione inquirimus.

58 Secũdò ex dictis disp. 4. nu. 29. satis constare potest, id, quod est vere pars respectu alicuius, non posse prædicari de illo; & per consequens vt aliquid prædicetur de alio, debere habere aliquomodò rationem totius respectu illius. *Si enim animal* (inquit D. Thom. c. 3. de ente, & essentia) *non esset totum, quod est homo, sed pars eius, non prædicaretur de eo; cum nulla pars integralis prædicetur de suo toto.* Quod etiã docet 7. Met. lect. 12. & cõstat manifesto signo: quia eadẽ res, nẽpè *materia* significata per modum totius, verè prædicatur de homine: dicimus enim, *Homo est materialis*; significata verò per modũ partis falsò de illo enũtiatur: nõ enim dicimus, *Homo est materia*, & idẽ cernitur in anima, & alijs partibus. Quare cùm omnia prædicabilia, verè prædicentur de suis inferioribus, necessariò asserendum est, nullũ eorum posse prædicari vt veram partem suorum inferiorũ, sed vt aliquomodò habet rationem totius, vt expressè docet Arist. 1. Physic. cap. 1.

Et quidem de proprio, & accidenti res est manifesta: nàm quando prædicãtur prædicatione quarti, & quinti prædicabilis, necessariò significãtur in concreto, vt vidimus sup. disp. 4. n. 26. concretum verò semper significatur per modũm totius, vt ibidem diximus: ergo proprium, & accidens nunquam prædicatur vt partes, sed vt tota. De genere autem, & differentia, & proportio-

proportionabiliter de specie, est specialis difficultas: quia quodlibet eorum potest considerari, vt totum; & vt pars metaphysica, vt infrà explicabimus. De quibus, quãuis in prima consideratione certũ sit, posse prædicari de inferioribus; meritò tamen dubitatur: an etiam possint prædicari, quatenùs considerantur vt partes metaphysicæ: quia huiusmodi partes nõ sunt veræ, & propriæ partes, sed magis videntur quædam tota. Vndè tota quæstionis solutio pendet ex cognitione compositionis metaphysicæ, & partium eius; inde enim constabit: an illis prout sic conueniat, vel repugnet prædicari de inferioribus?

Vbi tandem nota; Doctores de genere tantùm controuertere hanc quæstionem: quia quidquid de eo dictũ fuerit, facilè potest applicari differentiæ, & suo etiam modo speciei; siquidem species etiam consideratur vt pars, quæ cum differentia numerica cõponit indiuiduum.

§. I.

QVID SIT COMPOSITIO, quam appellant metaphysicã, & quomodo sumantur partes eius?

59 Compositio, quæ in eadem re fit ex materia, & forma, solet appellari physica, seu naturalis, eiusque partes, scilicet materia, & forma partes physicæ, seu naturales. Et meritò quidem: nàm omne compositum ex materia, & forma cõtinetur sub obiecto Philosophiæ naturalis; ac proinde compositio ipsa, per quã resultat, & partes etiã ex quibus resultat, pertinẽt ad Philosophiam naturalẽ, & de illis agit Aristot. in libris Physic.

Præter hanc autem compositionem, inuenitur alia, quæ fit ex diuersis gradibus eiusdem essentiæ; quorum alter significatur, vt materia, seu per modum potentiæ, & est quid commune; alter verò vt forma, seu per modũ actus, & est quid proprium. Vt in homine, præter compositionem realem ex materia prima, & anima rationali consideratur alia cõpositio ex gradu quodam communi, in quo homo conuenit cum alijs, nempè animali, & ex alio proprio, per quem ab illis distinguitur, scilicet rationali. Illũ appellamus genus: istum verò differentiam; & sic dicimus speciem componi ex genere, & differentia; Vbi genus, & differentia nõ sumũtur formaliter pro intentionibus, vt patet, sed materialiter pro ipsis gradibus, qui aliâs suscipiunt tales denominationes.

60 Hæc ergo compositio, frequenter appellatur metaphysica, & partes eius partes metaphysicæ, fortè impropria locutione: nàm ad Metaphysicã non possunt pertinere omnes compositiones, quæ fiunt ex quibuscumque gradibus genericis, & differentialibus, sicut neque gradus ipsi, vt patet de generibus intermedijs, & differentijs diuisiuis eorum, quæ cõtinẽtur sub corpore in prædicamento substantiæ, quæ vt talia sunt, non considerantur à Metaphysico. Nisi velis

compositionẽ hanc appellari metaphysicam; ad eum modum quo suprà disp.3.nu.65. diximus, naturam, quæ denominatur vniuersalis, appellari vniuersale metaphysicũ; vel per antonomasiam à digniori scientia, vel propter transcendentiam obiecti Metaphysicæ.

Quamuis autem propterea communis modus loquendi possit retineri; propriùs tamen, & meliùs compositio ista ex genere, & differentia, & partes eius dicũtur compositio, & partes logicæ. Sicque ex Aristot. appellat illas D.Thom. 3.par.quæst.90.artic. 2. & meritò; tùm, quia sic meliùs distinguitur compositio hęc à compositione ex essentia, & existentia, quæ propriè dicitur, & est compositio metaphysica; tùm etiam, quia quamuis gradus ipsi generici, & differentiales, materialiter & secundùm suam entitatem realem non pertineant ad obiectũ Logicæ, formaliter tamen, quantùm ad eorum distinctionem, & cõpositionem pertinent ad illã. Quia, vt posteà dicemus, talis distinctio, & compositio fiunt ab intellectu, suntq; entia rationis logicalia.

61 Explicatis: *an sit*, & *quid nominis*, huius compositionis: vt *quid rei* cognoscamus. Primò statuendũ est, hanc compositionem non esse realem, nec partes eius, scilicet, gradus istos distingui realiter formaliter, vt loquitur Scot. neque aliqua alia distinctione ante intellectum, vt constat ex dictis disp.3. nu.35. Quæ doctrina frequens est inter Doctores, & præcipuè Thomistas; quamuis nonnulli eorum oppositum senserint, vt notat Sanchez lib.3. q. 8. In quam opinionem inclinare videtur Caiet. c. 3. de ente, & essentia, *§.alij dicunt*; sed re vera non discedit à communi sententia, vt constat ex eodem paulò infrà, scilicet, cap.4. sequenti q. 6. Quam etiam sequũtur Ferrar. 2.contra gent. s cap 95. Bañez 1. de generatione cap.4.quæst.8.art. 1.Sonc.7.Metaphys. quæst.36. Iabel.ibidem quæst. 18. Arauxo lib.3. quæst. 4. & 6. Et alij plures, quos refert & sequitur Gallego hìc controuer.16.

Quæ sententia probatur, expresso D.Thom.testimonio, quæst. 27.de veritate, art. 1. ad 8. asserentis: *Ad hoc, vt aliquid sit in prædicamento aliquo accidentis, non requiritur quòd sit compositum cõpositione reali, sed solùmmodo compositione rationis ex genere, & differentia*, & cap.3.de ente, & essentia, inquit de hac compositione: quòd nõ est *Sicut ex duabus rebus tertia res, sed sicut ex duobus intellectibus tertius intellectus*. Quem locũ de distinctione, & compositione rationis intellexit Capreol. in 1. dist.8.quæst.2.artic.3.

Ratione etiam suadetur eadem sententia. Tùm, quia si animal verbi gratia, & rationale distinguerentur realiter in homine, essent verè, & realiter partes eius; & per consequens nullo modo possent prædicari de illo; quod patet esse falsum. Tùm etiam: quia, vt optimè colligit D. Thom. 1. par. q. 50.art.4.ad 1. si genus, & differentia differrent sicut alia, & alia natura,

tura, & non tantùm, vt determinatum, & indeterminatum, iam in eodem composito essent plures formæ substantiales, quod esse impossibile probat optimè Angelicus Doctor, q 76. sequenti, artic.3. & nos ostendemus libro 1. Physicorum. Cuius rationis efficacia constabit ex dicendis. Tùm denique: quia si gradus genericus distingueretur realiter à differentia, haberet potentiam realem ad recipiendam illam, non minùs ac materia prima habet potentiam realem, vt actuetur per formam. Ex quo vlteriùs sequeretur, quòd sicut materia prima; quia habet talem potẽtiam in ordine ad plures, & oppositas formas, potest de vna in alteram transmutari; sic animal, cùm necessariò respiciat plures; & oppositas differentias, posset de vna in alteram transmutari, quod est absurdum. Maneat ergo, gradum genericum, & differentialem non distingui realiter, & ex cõsequenti compositionem, quæ ex illis sit, solùm esse cõpositionem rationis. Neque in hoc est ampliùs immorandum, suppositis his quæ d. 3.n.35. & sequentibus diximus de gradu specifico.& indiuiduali. Videri tamen possunt Sanch Gallego, & alij Auctores citati.

62 Supposito ergo, quòd gradus isti, qui significãtur nominibus generis, & differentiæ, vt *animal*, & *rationale*, nõ sunt à parte rei distincti, sed sola operatione intellectus; necessariò sequitur vtrumque nomen significare eandem rem à parte rei, scilicet essentiam hominis, quæ à parte rei est vna entitas realiter cõposita ex materia, & forma; sicut quælibet alia essentia rerum materialiũ; ac proinde *animal* non importare solã materiam, nec *rationale* solam formam, sed vtrumq; nomen significare totum compositum. Oportet autem explicare, quid distinguat intellectus in hac eadem entitate, vt ex ea sumat genus, & differentiam: inde enim planum fiet, quæ sint partes istæ, seu gradus, & quomodò possint de specie prædicari. Et tandem detegemus radicem, vnde sumi debent genus, & differẽtia. De quo agendum est quæstione sequenti. Pro quo

63 Secundò sciẽdum est, in quolibet cõposito substantiali non esse plures formas substãtiales, vt probabimus lib.1. Physicorum, & docet sæpè D. Thom. sed in homine verbi gratia, tantùm esse vnicam materiam primam, & vnicam formam substantialem, ex quarum coniunctione resultat homo; inter quas partes talis est ordo, vt altera sit potentia simpliciter, altera verò, actus simpliciter: huius propriũ est dare esse, & constituere: illius verò recipere tale esse, & per formam constitui. Vnde materia prima ex se neq; est homo, aut equus, neque animal, aut viuens, &c. sed à forma habet quodcumque esse actuale in illa repertum. Forma verò iuxta maiorem, vel minorem perfectionem vnica, & eadem existens, plures, vel pauciores perfectiones tribuit materiæ, ex eo, quòd sit radix plurium, vel paucarum operationum.

Non quòd perfectiones istæ essentiales, quarum forma est principiũ, sint à parte rei actu distinctæ; cùm forma sit vna in vna materia: sed quia ex diuersis operationibus, quarum forma est principium, colligimus ipsam quasi eminenter, seu virtualiter cõtinere illas perfectiones. Verbi gratia, anima rationalis per sui vnionem cum materia, non solùm tribuit illi esse hominem, sed etiam esse animal, viuens, corpus, &c. quia constituit quandam essentiam, à qua oriuntur non solũ operationes intellectus, sed etiam sensus, nutritionis, &c.

Cùm ergo intellectus cernens has operationes, videat aliquas soli homini conuenire, vt *intelligere*, & *velle*: alias non solùm illi; sed etiam animalibus, vt *sentire*; alias non solùm animalibus, sed etiam plantis, vt *augeri*, & *nutriri*, & sic de alijs; distinguit in eadem essentia plures gradus, alios alijs superiores, apprehenditque gradum inferiorem, semper addere aliquam perfectionem gradui superiori. Qui omnes gradus totam entitatem hominis, scilicet compositum ex materia, & forma, importãt: diuersimodè tamen: nàm quia intellectus potest distinguere in tali forma radicem vnius perfectionis, à radice alterius; potest consequenter vno nomine significare compositum, scilicet materiã cum forma dante solam perfectionem superiorem: & alio nomine eandem materiam cum eadem forma dante etiam vlteriorem perfectionem; & ita distinguuntur nomina significantia gradus prædicamenti substantiæ: nàm *corpus* significat compositum ex materia, & forma, secundùm quòd est principiũ quãtitatis: *viuens* significat idem compositum ex materia, & forma, secundùm quòd est principium vitæ. *animal*, secundùm quod est principium sentiendi; & tandem *homo*, secundùm quòd est principium intelligendi. Quæ perfectiones, quia habent rationem actus respectu gradum superiorum, & contrahunt illos, significantur nominibus adiectiuis, scilicet, *rationale*, *sensibile*, *animatum*, *&c*. Et ita ex gradu superiori, quod est *corpus*, & perfectione superaddita significata adiectiuè, scilicet, *animatum*, conflatur gradus inferior, nempe *viuens*. Et idem proportionabiliter contingit in cæteris, vt considerãti patebit.

64 Cæterùm, quia quilibet istorum graduum simul est totum respectu inferioris, cùm illum contineat in confuso; & etiam pars eius, cùm includatur in eo; inuestigãdum restat, quomodò sit pars, & quomodò totum. Quod explicat eleganter Diu. Thom. cap. 3. de ente, & essentia (vnde doctrina hactenùs tradita desumpta est) adducens exemplum, in *corpore*, & *animali*. Cùm enim nomen *corpus*, significet compositum ex materia, & forma secundùm illam perfectionem, à qua profluit quantitas, vt dictum est, quæ perfectio ex se, neque includit actu vlteriorem perfectionem, neque illam excludit; (homo enim ex eo, quòd habet

habet perfectionem, quæ est radix quantitatis, neque actu dicit perfectionem vitæ, neque prohibetur habere illam.) Inde fit, vt corpus possit vno modo concipi cũ præcisione vlterioris perfectionis, excludendo scilicet per intellectum quãlibet aliam perfectionem, quæ non sit de conceptu corporis; quomodò est pars materialis hominis: siquidem non continet omnem perfectionem, quæ est in homine, sed potiùs excludit, & condistinguitur à perfectione viuendi, aut sentiendi. ¶ Secundo modo potest considerari corpus, vt dicit perfectionem, seu formam, à qua profluit quantitas, quæcumque sit talis forma, siue tribuat hanc solam perfectioné, siue alias vlteriores addat. Et hoc modo corpus non præscindit, neque excludit tales vlteriores perfectiones, sed potiùs in cõfuso, & in potentia continet illas: sicque est totum respectu hominis; siquidem aliquomodò continet, quidquid reperitur in homine.

65 Idem etiam cernitur in *animali*. Si enim sumatur, vt significat perfectionem sentiendi, cum præcisione, & exclusione vlterioris perfectionis, est pars hominis, siquidem prout sic non dicit totum quod est in homine, sed condistinguitur à perfectione ratiocinandi, & cum illa componit hominem. Si verò *animal* sumatur, vt dicit perfectionem, seu formam sentiendi, quæcumque sit talis forma, siue sit sensitiua tantùm, siue simul etiam intellectiua, sic in confuso, & in potentia continet omnem perfectionem hominis, & aliorum animalium; & per consequens est totum respectu illorum. Videatur etiam D. Thom. 7. Metaph. lect. 12. vbi optimè explicat, & probat hanc doctrinam.

Quæ etiam proportionabiliter applicanda est differentiæ, vt in principio quæstionis notabamus. Si enim differentia, verbi gratia, *sensibile* sumatur cum præcisione, vt scilicet excludit perfectionem gradus superioris, & quãlibet etiam perfectionem vlteriorem, habet rationem partis. Si verò sumatur absque ista præcisione, & vt aliqualiter includit in confuso, quidquid est in illis, quorum est differentia, sic habet rationem totius respectu illorum. Comparatur autem ad ea, non vt quid perfectibile, & potentiale, sicut genus, sed vt quid perfectiuum, & actuatiuum illorum, vt per se patet. Cùm ergo omnis compositio necessariò fiat inter partes, qua ratione sunt partes, planè sequitur, quòd genus, & differentia non pertinent ad cõpositionem speciei, qua ratione sumuntur vt tota; & ex consequenti compositio ista sit ex gradu generico, & differentiali, vt sunt formaliter partes, & sumuntur cum mutua præcisione. Per quod tandem explicatum manet, quid sit compositio ista metaphysica, vel potiùs logica, & quomodò sumantur partes eius. Videatur D. Thom. locis citatis, & Caietan. etiam, qui optimè explicat doctrinam illius, cap. 3. de ente, & essentia.

§. II.

TRACTATVR PRAECIPUA DIFFICULTAS, & QUÆSTIO RESOLUITUR.

66 His necessariò prælibatis, ad quæstionem initiò propositā redeuntes inquirimus: an quandò animal, verbi gratia, prædicatur de homine, prædicetur de illo, qua ratione est pars in cōpositione metaphysica eiusdem hominis: an verò qua ratione est totum potentiale respectu eius? Et quia pars generica hominis, nempe animal, potest considerari vt actu componit hominē, quomodò est pars actualis eius; & vt antecedit actualem cōpositionem, quomodò appellatur pars potentialis; (ad eum modum quo materia prima, vt actu est vnita formæ, dicitur pars actualis compositi, & antequàm vniatur dicitur pars potentialis) ideò de vtroque procedit difficultas. Et inquirit: an animal non solùm prædicetur de homine, qua ratione est totum potentiale, de quo non potest esse dubium, sed etiam prædicetur de illo, qua ratione est pars actualis eius, vel saltim qua ratione est pars potentialis illius.

67 Prima sententia, absque distinctione partis actualis, & potentialis, docet, naturam genericam posse prædicari de speciebus, non solùm qua ratione est totum, sed etiam vt est pars metaphysica illarum. Citantur pro hac sententia Paulus Venetus cap. de specie, & Scot. q. 16. prædicabilium. Eam defendunt Oña art. vlt. huius capitis, Sanch. lib. 3. q. 9. & alij.

Probatur primò ex Arist. 1. Posteriorum cap. 4. vbi inter modos *per se*, enumerat prædicationē, qua definitio, & partes eius prædicantur de definito: ergo genus, & differentia non solùm quatenùs sunt quædam tota, sed etiam quatenùs partes prædicantur de specie.

Secundò probatur ratione fundamentali huius sententiæ: quia partes istæ metaphysicæ multū differunt à partibus physicis, & ratio quare istis repugnat prædicari omninò cessat in illis: ergo non est cur negetur, genus, & differentiam posse vt partes prædicari. Probatur antecedens: quia partes physicæ sunt veræ, & propriæ partes, distinguūturque à toto distinctione reali includentis ab incluso; & ideò in definitione eius non ponuntur in recto, sed in obliquo: non enim dicimus: *Homo est materia, & forma*: sed, *homo est ex materia, & forma.* Nihil autem horum inuenitur in gradu generico, & differentiali; non enim sunt veræ, & propriæ partes, cùm significent totum compositum: nec sumuntur ab aliqua parte essentiæ, sed à tota illa; propter quod etiam in definitione non ponuntur in obliquo, sed in recto, siquidem non dicimus: *homo est ex animali, & rationali*: sed, *homo est animal rationale.* ¶ Alias rationes adducit Sanch. quas in præsenti omittimus: quia ex dictis facillimè soluuntur, vel tantùm concludunt in sensu materiali illud, quod est pars metaphysica, prædicari de toto, licèt nō quatenùs pars, quod nemo dubitat.

Se-

Secunda ſententia aſſerit, naturam genericam poſſe prædicari de ſpeciebus, vt eſt pars potentialis, licèt repugnet illam prædicari, vt eſt pars actualis in compoſitione explicata. Ita Canterus in hoc cap. dub.3. Et poteſt breuiter ſuaderi: quia ideò natura generica, vt componit ſpeciem, non poteſt prædicari de illa, quia vt ſic amittit potentialem continentiam, qua continebat ſpecies, & earum differentias, quæ tamen continentia neceſſaria omninò eſt, vt genus prædicetur de ſpeciebus, ſed talem continentiam potentialem nondũ amiſit, quandò conſideratur vt pars potentialis; ergo prout ſic poteſt prędicari de ſpeciebus.

68 Nihilominus tamen abſolutè dicendum eſt, naturam genericam (& idem proportionabiliter eſt de differentiali) non poſſe prædicari de ſpeciebus, qua ratione eſt pars in compoſitione metaphyſica illarum, ſed quandocumque prædicatur de eis, neceſſariò debere ſumi vt totum. Ita colligitur ex Ariſt.2. Poſter. cap.8. & 5. Metaphyſ. vt poſteà videbimus. Docentque expreſsè Porphyr. cap. ſequenti, & D.Thom. opuſc. 48. tract. 1. cap.4. in primo d.25.q.1.art.1. ad 2. de ente, & eſſentia, cap. 3. ſæpè citato. Quibus locis explicat optimè, quomodo *corpus*, & *animal*, & alia genera non ſunt genera, nec prædicabilia reſpectu ſpecierum, ſecundùm quòd ſumuntur vt partes, & cum præciſione vlteriorum perfectionum, ſed ſecundùm quòd ſumuntur, vt quædam tota in confuſo, & in potentia quidquid eſt in ſpeciebus continentia. D.Tho. ſequuntur Caiet. eodem c.3. Sot. hìc q. vnica art.2. (qui optimè notat, genus quandò ſumitur vt pars, formaliter prout ſic non abſtrahere abſtractione vniuerſali, ſed potiùs abſtractione formali, ratione cuius non contingit prædicatio, vt vidimus ſupra diſputatione 4. numero 30. Maſius ſect.2. quæſt. 2. Rubio quæſtion.5. Suarez diſp.15. Metaphyſicæ ſect.11. num. 16. & communiter Doctores.

Probatur, & explicatur cõcluſio ex dictis: quia vt aliquid prædicetur de alio, debet ſaltim confuſè, & in potentia continere totum, quod eſt in illo. Sed gradus genericus, & differentialis, licèt ſignificent totum compoſitum ex materia, & forma, tamen formaliter quatenùs ſumuntur vt partes, non ſignificant illud ſecundùm omnes perfectiones, quas in ſe habet, ſed cum mutua pręciſione, & excluſione aliquarum, vt explicatum eſt; ergo formaliter prout ſic non poſſunt prædicari de compoſito, ſed ſolùm quatenus induunt rationem totius. Minor, & conſequentia conſtant ex dictis: Maior etiam admittitur communiter ab omnibus, eamque planè conuincit ipſa forma prædicationis, quæ propriè loquendo non importat vnionem, ſed idẽtitatem prædicati cum ſubiecto. Ad quam (ſi prædicatio ſit formalis, & non identica) requiritur, quòd prædicatum confuſè, & in potentia ſit totum id, quod actu includit ſubiectum, & quod

subiectum actu, & distinctè sit totum id, quod actu includit prædicatum.

Confirmatur: quia partes physicæ, & reales hominis non possunt in recto prædicari de illo, quia à parte rei non continent totum, quod est in homine: ergo pari ratione, quæ per intellectum sunt partes hominis, formaliter prout sic, non possunt in recto prædicari de illo; siquidem quatenùs ab intellectu sumuntur vt partes, non continent totum, quod est in homine. Quæ rationes æquè militant contra primam, & secundam sententiam suprà relatas; repugnat enim, quòd pars metaphysica, siue consideretur, vt actu componit, siue, vt antecedit compositionem, formaliter quatenùs pars est, contineat totum illud, quod continet compositum, cuius est pars, vt consideranti patebit.

69 Ad argumenta respondetur. Ad primum ibi Aristot. loqui materialiter, dum asserit, partes definitionis prædicari de definito. Et ita sensus est, gradus illos, qui sunt partes definitionis, prædicari de definito; non tamen formaliter vt sunt partes; hoc enim nihil referebat ad intentum Aristotelis. Nàm ibi solùm intēdebat statuere, quòd prædicationes, in quibus tota definitio, & partes eius prædicantur de definito, sunt in primo modo dicendi per se: quia sunt essentiales; quod æquè verum est, siue partes prædicentur vt partes, vel vt tota. Et ita standum est communi doctrinæ, quam ipse tradit 5. Metaphysic. capite 25. vbi partes subiectiuas in hoc distinguit à partibus integrantibus (sub quibus comprehendit partes definitionis, vt explicat Diu. Thom. ibidem lectione 21.) quòd partibus subiectiuis (scilicet speciebus respecta generis) adest tota essentia totius; partibus autem integrantibus, quatenùs tales sunt, non adest tota essentia totius. Quod etiam tradit Diuus Thomas 3. parte, quæstione 90. artic. 3. & quodlibeto 10. articulo 5. Ex quibus locis Aristotel. & Diu. Thom. vrgens argumentum sumitur pro nostra sententia, vt patebit consideranti.

Ad secundum respondetur, quòd licet isti gradus, seu partes metaphysicæ, proximè non sumantur à singulis partibus physicis, nec significent solam materiam, aut formam; sed sumantur à toto composito, & significent illud; tamen quatenùs partes sunt, non significant compositum secundùm omnes perfectiones, quas in se habet, sed cum præcisione facta inter illas: & ideò prout sic non possunt prædicari in recto de toto, sicut nec partes physicæ. Differunt tamen ab his, quòd partes physicæ, cùm sint essentialiter partes, nunquàm possunt habere rationem totius, simpliciter loquendo, & sic nunquàm prædicantur in recto de composito. At verò istis gradibus accidit, quòd sumantur cum mutua præcisione, & consequenter esse partes, & propterea

tereà possint considerari absque tali præcisione, & habere rationem totius, simpliciter loquendo, sicque considerata prædicari de toto.

Ad fundamentum secundæ sententiæ respondetur, quòd quocunque modo natura generica sumatur vt pars, siue potentialis, siue actualis, semper sumitur cum præcisione alterius compartis; & ita prout sic excludit illam; & consequenter non habet continentiam potentialem requisitam ad prædicationem: siquidem in quantùm pars, non continet quidquid est in toto.

70 ¶ Ex dictis soluitur secunda pars difficultatis in principio propositæ: quomodo scilicet genus contineat differentias. Dicendum est enim, continere illas non in actu, sed tantùm in potentia. Ad eum modum, quo materia prima continet in genere causæ materialis omnes formas: quod expresè tradit Aristot. 2. Poster. cap.8. dicens: *Supponatur tale esse genus, vt sit secundum potentiam in plus.* Vbi D. Tho. lect. 13. & opusc. 42. cap. 9. & 10. eandem sententiam docet, quam etiam tradit Porphyr. cap. de differentia. ¶ Et quidem de genere, qua ratione est pars speciei, non potest dubitari solùm continere alteram compartem, scilicet differentiam in potentia; & non in actu; prout sic enim actu se inuicem excludunt, vt ex dictis patet. Similiter de genere, qua ratione est totum respectu specierum, idem necessariò est concedendum: nâm vt sic genus abstrahitur abstractione vniuersali, & separatur à differentijs: ergo non potest actu illas includere. Præterquàm quòd cùm differentiæ diuisiuæ generis sint oppositæ, si actu includerentur in illo, genus non haberet vnum cóceptum, aut significatum distinctum ab speciebus, sed immediatè significaret illas; & per consequens esset analogum, non enim obest confusa, & indistincta inclusio, vt in antepraedicamentis videbimus de *ente*, quod quamuis confusè contineat prædicamenta; verè tamen est analogum, quia immediatè, & actu significat illa.

¶ Secundò infertur, genus non prædicari formaliter de differentijs prædicatione, quæ sit propria alicuius prædicabilis, licèt prædicetur verè de illis; hæc enim est vera, *rationale est animal*, sed non est prædicatio formalis. Et ratio est: quia ad veritatem propositionis sufficit prædicatum aliquomodò continere subiectum, quod contingit in genere respectu differentiæ; tamen, vt prædicatio sit formalis, vlteriùs requiritur, quòd subiectum includat in se rationem prædicati, quod non contingit in differentia respectu generis. Semper enim differétia excludit genus, quia respectu eius semper habet rationem partis, vt ex dictis patet. Videatur D. Tho. 3. Metaphysic. lect. 8.

QVAESTIO VI.

Vnde sumatur genus, & differentia tàm in substantijs, quàm in accidentibus?

71 HAEC difficultas tangitur à Porphyr. cap. de differentia: propter quod ab aliquibus ibi pertractatur. Sed quia ex quæst. præcedenti pendet magna pars resolutionis eius, non oportuit eam illùc vsque differre.

Aristot. 7. Metaphysi. text. 33. sic ait: *Cùm autem definitio ratio sit, omnis autem ratio partes habeat, ac sicuti ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei se habet.* Quę verba exponens D. Thom. inquit: *Sed dicendum est, quòd partes diffinitionis significant partes rei, in quantum à partibus rei sumuntur partes definitionis. Non ita quòd partes definitionis sint partes rei: nō enim animal est pars hominis, nec rationale, sed animal sumitur ab vna parte, & rationale ab alia. Animal enim est, quod habet naturā sensitiuam; rationale verò, quod habet rationem: natura autem sensitiua est, vt materialis respectu rationalis. Et inde est, quòd genus sumitur à materia, differentia à forma; species autem à forma & materia simul.*

Idem prosequitur Philosophus 8. Metaphysic. text. 9. dicens: *Quarè substantia est quidem, cuius contingit diffinitionem, & rationem esse, vt putà compositæ, siue sensibilis, siue intellectualis sit. Ex quibus autem hoc primis non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio diffinitiua, & oportet hoc quidē vt materiam; illud verò vt formam esse.* Vbi Arist. inducit contra ideas Platonis argumentū Antisthenicorum probantiū, nihil posse definiri, quia quidditas rei est quid simplex; definitio verò est sermo longus, vt ipsi dicebant, compositus videlicet ex partibus. Cui argumēto respondet, omnem substantiam, quæ definitur, esse compositam. Verba D. Thom. lect. 3. in eius expositione sunt: *Ad soluendum istam dubitationē oportet dicere, quòd substātia, quæ definitur, siue sit intellectualis, siue sit sensibilis, oportet, quòd sit composita. Ea verò, ex quibus primò componitur, cùm sint simplicia, non contingit definiri. Dictum est enim supra, quòd ratio definitiua adiungit aliquid alteri, quorum vnum est vt forma, aliud vt materia, nàm genus sumitur à materia; & differentia à forma.*

Ex his, & alijs Aristotelis locis sumpserunt Diu. Thom. & cæteri Philosophi hoc commune proloquium: *Genus sumitur à materia, & differentia à forma*, quod hìc à nobis explicandum est. Et in primis certum debet esse iuxta hanc Aristotel. & Diu. Thom. doctrinam, vt aliqua substantia possit propriè definiri, vel recipere has intentiones, aut poni in prædicamento debere esse compositam aliqua compositione, vel materiæ, & formæ; vel essentiæ, & existentiæ. Propter quod inter substantias solus Deus excluditur à prædicamento, nec recipere potest

test intentiones generis, & differentiæ, aut etiam diffiniri: quia nec ex materia, & forma componitur, vt patet, nec essentia sua est aliud à suo esse, seu existentia, sed ipsum suum esse est essentia eius. Quam doctrinam tradit eleganter Angelicus Doctor capit.6. de ente, & essentia, his verbis: *Triplex inuenitur modus habendi essentiam in substantijs. Aliquid enim est sicut Deus, cuius essentia est ipsum suum esse: & ideò inueniuntur aliqui Philosophi dicentes, quòd Deus non habet essentiam; quia essentia eius non est aliud, quàm esse ipsius. Et ex hoc sequitur, quòd ipse non sit in genere: quia omne quod est in genere, oportet quòd habeat quidditatem præter esse suum, &c.* vbi optimè notat Caietan. ad intentum rationis Diu. Thom. sufficere, quòd esse, seu existentia non sit de quidditate eius, quod est in genere: quod verum est in omni opinione, siue existentia distinguatur realiter ab essentia, siue nõ. Proprium enim Dei est, quòd existentia eius sit sua essentia; ita vt hæc propositio, *Deus est*, sit quidditatiua, & in primo modo dicendi per se, quod nullo modo inuenitur in creaturis.

Quia tamen in creaturis ideò existentia est extra conceptũ quidditatiuum essentiæ in sententia D. Thomæ, quia realiter distinguitur ab illa; ideò rectè Sanctus Doctor ex identitate reali, quã in Deo habet esse, seu existentia cum essentia, infert, Deum non contineri in prædicamento, nec componi ex genere, & differentia; ac proinde nullum esse in Deo fundamentum ad formandos tales gradus. Ex quo tandem ècontra sequitur planè, realem compositionem ex essentia, & existentia esse primum requisitum, vt creaturæ collocentur in prædicamento, & vt in eis inueniatur fundamentum ad formandam compositionem ex genere, & differentia.

72 Hoc supposito, & relicto Durand. in secundo distinctione 3. quæstion. 1. qui ita strictè intellexit dictum axioma, vt conuenientiam genericam negaret inter illa, quæ nõ habent materiam communem. Relicto etiam Vazquez 1. par. disput. 179. cap. 1. qui contra communem omnium consensum negauit genus sumi à materia, & differentiam à forma, quem rectè impugnat Nazar. ibidem quæstio. 50. artic. 2. controuers. 2. Ex ijs, qui hoc proloquium admittunt, non omnes eodem modo illud explicant. Quidam enim, vt refert D. Thom. opusc. 42. cap. 4. quos sequuntur aliqui Moderni, asserunt, in substantijs materialibus genus sumi radicaliter à materia, & differentiam à forma; at verò in substantijs spiritualibus genus sumi ab essentia; differentiam verò ab existentia. Itaquè sicut compositio physica ex materia, & forma in substantijs materialibus est fundamentum compositionis ex genere, & differentia; ita in Angelis asserunt hi Doctores compositionem realem ex essentia, & existentia esse fundamentum, super quod fun-

fundat intellectus, & à quo sumit genus, & differentiam.

Hæc tamen sententia quoad secundam partem omnino falsa est, & contra D.Tho.opusc.citato. Ex cuius verbis planè conuincitur: inquit enim: *Cùm autẽ omne quod est in genere vt completum existens, cõponatur ex genere, & differentia, genus autem sumatur ab eo, quod est in potentia, differentia verò à forma, siue actu; in substantijs verò separatis essentia est vt potentia; esse verò vt actus; sequi quibusdã videtur genus eius sumi ab essentia, differentiã verò ab esse. Sed hoc nihil est: quia essentia est aliud ab esse Angeli, sed illud vnde sumitur differentia, non est aliud ab essentia rei constitutæ per differentiã.* Quæ ratio euidẽs est: repugnat enim differẽtiam sumi, seù fundari suprà id, quod non pertinet ad essentiam eius, cuius est differentia; vt de se patet. Quam doctrinã latè prosequitur, & probat S. Doctor cap.5.sequenti. Videatur etiã quodlib 9.art.6.ad 4.

Alij verò, inter quos Suar. disp. 6.Metaph.sec.11. explicant dictũ axioma per quandã similitudinẽ, & metaphorã; ita vt vniformiter verum sit in omnibus rebus, genus sumi à materia, & differẽtiam à forma, in hoc sensu, quòd sicut materia est potẽtia de se indifferẽs, vt determinetur, & limitetur per formã; forma verò est actus ex se determinans, & constituens; sic similiter genus tã in substantijs spiritualibus, & corporeis, quàm in accidentibus se habet vt potẽtia quædã, & materia indifferens; differentia verò, vt actus, seù forma limitans, & constituens. Propter quam similitudinẽ genus, & differẽtia dicuntur desumi à materia, & forma.

Sed hæc etiam sententia relinquẽda est; nõ enim explicat, sed potiùs fugit difficultatẽ; quia sola illa proportio, aut metaphora extrinseca non est sufficiens fundamentũ ad formandam compositionem ex genere, & differentia, nisi in ipsa re, in qua distinguũtur isti gradus, esset intrinseca radix, & reale fundamẽtum ad talem distinctionẽ, & cõpositionem. Ergo intra ipsam essentiã Angeli, vel hominis, verbi gratia, debet assignari radix, vnde sumantur gradus generici, & differentiales eorum; & hoc est, quod in præsenti inuestigamus. Quare planè fugit difficultatem, qui in eius explicatione recurrit ad dictam similitudinem, & analogiam generis, & differentiæ, cum materia, & forma.

73 Pro solutione ergò difficultatis sciendum est, aliud esse, loqui de proximo fundamẽto, super quod fundantur, & à quo sumuntur gradus genericus, & differẽtialis; aliud verò de fundamento remoto, seù prima radice à qua tales gradus oriuntur, & sumũtur. Loquendo in priori sensu ex quæst.præcedẽti cõstat, totam essentiam esse, à qua sumitur tã gradus genericus, quã differentialis, siue in Angelis, siue in corporibus, aut accidẽtibus: nomina enim significantia tales gradus inquacũque essentia significant totam illam, & non aliquam eius partem, vt ibidem latè explicuimus. Et constat in Angelis: nomen

enim significans gradum genericum, in quo omnes conueniunt, scilicet *spiritus*, & nomina, quibus propriam cuiuslibet differentiam circumloquimur, sumantur, & significant totam essentiam Angeli, licèt diuersimodè: nam gradus genericus significat eam, vt est radix perfectionis communis, in qua omnes Angeli conueniunt, scilicet, intellectualitatis, seù immaterialitatis; gradus verò differentialis significat eandem essentiam, vt est radix perfectionis particularis, & propriæ cuiuslibet Angeli. Quam quia ignoramus explicamus per talem intellectualitatem, & immaterialitatem. Et idem contingit in substantijs materialibus, & accidentibus, in quibus omnibus, vt inquit D Thom. opusc. citato, genus indifferenter sumitur ex ipsa potẽtia essentiæ, id est, ex tota essentia, secundùm quòd consideratur elongata ab esse, differentia verò à perfectione talis essentiæ, per quam appropinquat ad esse actus, idest à tota essentia, secundùm illud quod in ea est magis actuale.

Ex quo fit, quòd in fundamento proximo, à quo sumantur, & super quod fundantur genus, & differentia, omninò conueniunt substantiæ spirituales, corporeæ, & accidẽtia. Et quia tota essentia secũdùm perfectionem communẽ habet rationem materiæ, respectu eiusdem secundùm perfectionem propriam, vt suprà tetigimus: in hoc sensu loquendo de fundamento proximo, vniuersaliter potest affirmari, in omnibus rebus genus sumi ab eo, quod est in illis materiale, & differentiam ab eo, quod est formale. Quo modo loquẽdi vtitur D. Thomas in verbis adductis. Et de huiusmodi fundamento verè asserit Suar. appellari materiale, & formale per quandam similitudinem, & analogiam ad propriã materiam, & formam. Sed de hoc fundamento proximo parua, aut nulla controuersia est inter Doctores. Quare tota difficultas versatur in declaranda prima radice, seu fundamento remoto, à quo sumantur genus, & differentia, tàm in substãtijs spiritualibus, quàm in corporeis, & accidentibus.

74 Dicendum est ergo primò: in substantijs spiritualibus totã essentiam esse fundamentum non solùm proximum, sed etiam radicale, à quo sumantur genus, & differentia, & per consequens vtrumque fundari super eãdem simplicem essentiam, quæ secundùm quòd consideratur, vt indeterminata, & perfectibilis, est radix gradus generici; secundùm verò quòd consideratur, vt determinata, & perfecta, est radix gradus differẽtialis. Conclusio est expressa D. Thom. 1. par. quæst. 50. art. 2. ad 1. de ente, & essentia, cap. 6. & opusc. 42. cap. 5. quem sequuntur Caiet. c. 6. citato Ferrar. 2. contra gent. c. 95. Sanch. lib. 3. q. 7. Mas. cap. de differentia sect. 2. quæst. 5. Rub. quæst. 4. & communiter Doctores.

Probatur ratione manifesta, quã adducit D. Thom. opusc. citato: quia in Angelis nulla alia inuenitur compositio realis præter compo-

positionem ex essentia, & existentia: sed hæc non potest esse radix compositionis, quam ex genere, & differentia format intellectus, vt ex eodem D. Tho. vidimus in impugnatione primæ sententiæ: ergo vtrumq; fundatur super vnum simplex, & per essentiam indiuisibile, vt loquitur D. Thom. nempe super ipsam essentiam Angeli, quæ est entitas quædam simplex, & forma separata, seu non immixta materiæ, & per consequens in eis tota essentia est fundamentum, non solùm proximum, sed etiam radicale, à quo sumuntur genus, & differentia, vt explicatum est.

75 Dicendum est secundò, in substantijs corporeis genus, & differentiam radicaliter sumi à materia, & forma; & per consequens in eis, aliam esse radicem generis, & aliam differentiæ. Ita Auctores citati pro prima cõclusione, & vtrãque tradit expressè D. Thom. loco citato ex 1. par. his verbis: *In rebus materialibus aliud est, quod determinat ad specialem gradum, scilicet forma; & aliud quod determinatur, scilicet materia. Vnde ab alio sumitur genus, & ab alio differentia. Sed in rebus immaterialibus nõ est aliud determinans, & determinatum, sed vnaquæque earum secundùm se ipsam tenet determinatum gradum in entibus; & ideò genus, & differentia in eis nõ accipitur secundùm aliud, & aliud, sed secundùm vnum & idem.* Idem expressiùs docet, & probat opusc. 42. citato cap. 5. Ex cuius verbis

Facilè suadetur, & explicatur conclusio sic. Proprium est gradus generici esse quid potentiale, & perfectibile; sicut proprium est gradus differentialis esse quid actuatiuum, seu perfectiuum: ergo licèt fundamentum proximum horum graduum sit tota essentia, secundũ quòd consideratur vt perfectibilis, vel perfectiua, tamen primæ radices, à quibus sumuntur tales gradus, erunt illæ res, à quibus primò oritur dicta potentialitas, & actualitas. Sed intra latitudinem substantiarum materialium, omnis potentialitas primò oritur à materia prima, & omnis actualitas primò oritur à forma: ergo materia, & forma sunt primæ radices, â quibus sumuntur gradus genericus, & differentialis. Antecedens, & prima consequentia constant: minor autem probatur, quia intra latitudinem substantiarum materialium, materia prima est prima potentia, & forma substantialis primus actus; cùm autem primum in vnoquoq; genere sit causa eorum, quæ sunt post in illo genere, vt dicitur 2. Metaphysic. tex. 4. planum fit in genere substantiarum materialium omnem potentialitatem oriri à materia prima, & omnem actualitatem â forma; & consequenter ab eis tanquam à primis radicibus sumi gradum genericum, & differentialem. Videátur Caiet. cap. 6. citato de ente, & essentia, Conrad. 1. 2. quæst. 54. artic. 1. ad primum, Nazar. vbi suprà, & alij Thomistæ.

76 Illud obiter aduertẽdum est, quòd licèt materia prima, & forma sub-

substãtialis sint primæ radices generis & differentiæ modo explicato; differunt tamen in hoc, quòd sola materia prima nõ est integra radix gradus generici, si ab ea præscindatur omnis forma; cùm tamẽ hoc conueniat formæ respectu differẽtiæ, quod Sanch. & Suar. citati notarunt rectè ex D. Tho. de spiritualibus creaturis art. 1. ad 24. asserente: *In rebus cõpositis ex materia, & forma genus sumitur à materia, & differentia à forma; ita tamẽ quòd per materiam nõ intelligatur materia prima, sed secundũ quòd per formã recipit quoddam esse imperfectũ, & materiale respectu esse specifici; sicut esse animalis est imperfectũ, & materiale respectu hominis, &c.* Quæ verba repetit op. 42. c. 4. & sensus eorum est, quòd gradus genericus animalis, v.g. nõ potest integrè oriri à sola materia prima, nisi in ea intelligatur aliquod esse imperfectum proueniens à forma.

Cuius ratio est: quia gradus generici, qui à materia sumuntur, nõ solùm dicunt potentialitatẽ, quæ à sola materia prima tanquã à prima radice deriuatur, vt vidimus, sed etiã includũt aliquod esse actuale, per quod in tali gradu constituuntur: sed huius non potest esse radix materia prima per se solã, cùm sit pura potẽtia, sed ad tale esse actuale necessariò requiritur forma: ergo materia prima per se solam, nõ potest esse integra radix gradus generici, nisi in ea intelligatur aliquod esse imperfectũ proueniens à forma. Quòd autem hæc sit integra radix, vnde sumitur differentia, patet in eodem exemplo: nam rationale, quod est differentia hominis, integrè sumitur ab anima, siquidem ipsa est prima radix, à qua recipit materia omnes perfectiones, tàm superiores, quàm inferiores, vt explicatum est.

77 Dices: sicut gradus genericus, nempè animal, nõ solùm dicit potẽtialitatem, sed etiam aliquod esse actuale, licèt imperfectum, & propterea nõ solùm connotat materiam, sed etiam formam; ita è contra gradus differentialis, scilicet rationale, non dicit solã actualitatem, sed etiam connotat materiam; siquidem rationale, quod est differentia hominis, non significat quancumque naturam intellectiuam, sed eam, quæ simul est materialis: ergo sicut sola materia prima non est integra radix gradus generici, nempè animalis, pari ratione, nec sola forma hominis erit integra radix gradus differentialis, scilicet rationalis.

Respondetur, quòd licèt rationale connotet materiam, & animal formam, adhùc tamen in ista connotatione est magnum discrimen, ex eo quòd gradus generici sint cõpositi ex gradu superiori, & proprio constitutiuo; differentiæ verò sint conceptus simplices, nullã includentes compositionem, vt infrà videbimus. Hinc enim fit, gradum genericum connotare vtramq; partem, videlicet materiam, & formam tanquam quid intrinsecè petitum à tali gradu; & ex cõsequenti tanquàm integram radicem, vnde ipse desumitur; differentiã verò nõ

sic

sic connotare materiam, sed quasi extrinsicè, & illatiuè; eo modo quo ex differentia colligitur genus, & de illa prædicatur.

78 Dicendum est tertiò: genus & differentiam in accidentibus radicaliter nō sumi à materia, & forma, sed primum genus sumi ex proprio modo essendi, quo quodlibet prædicamentum accidentium cōstituitur in esse talis entis: differentiam verò ex diuersitate principiorum, à quibus causantur. Hanc etiā conclusionem docent Auctores pro prima adducti, estquè ad verbum desumpta ex D.Tho. ad finē de ente, & essentia, vbi optimè eam probat, & explicat Caiet.

Fundamentum est: quia accidētis essentia nō componitur ex materia, & forma, nec aliqua alia compositione reali actus, & potentiæ: ergo in illo non est alia radix generis, & alia differentiæ, sed vtrumq; fundatur suprà eandem simplicem essentiam accidentis; ad eum modum quo de substantijs spiritualibus diximus; & consequenter tota essentia, vt indeterminata, & perfectibilis fundabit gradum genericū accidentis, & eadem tota essentia vt determinata, & perfecta fundabit gradum differentialem.

Differunt autem quantùm ad hoc substantiæ spirituales, & accidentia, quòd illæ cùm sint entia simpliciter, habent completam definitionem, & sic integra earum differentia sumitur à propria essentia, & non ab aliquo alio extrinseco: ista verò cùm sint entia, secundum quid, habent definitionem incompletam, seu per additionem: quia scilicet non possunt definiri, nisi ponatur subiectum in eorum definitione, vt vidimus suprà n.23. Et ideò sola essentia non est integra radix, vnde sumitur differētia, sed completur in esse radicis per extrinsecum subiectum, seu principium proprium talis accidentis. Propter quod dicitur, differentiam in accidentibus radicaliter sumi ex proprijs principijs, à quibus causantur, seu (quod idem est) ex proprijs subiectis.

79 Quomodò autem primum genus sumatur ex proprio modo cōstitutiuo cuiuslibet prædicamenti accidentium, planè constabit, cùm de illis disputemus. Sufficiat pro nunc dicere, quòd cùm ens intimè transcendat rerum omnium vltimas differentias, vt ibidem ostendemus; inde fit, vt prædicamenta ista ex communi ratione entis non habeāt sufficientem potentialitatem, & præcisionem, vt ab ea sumatur aliquod genus omnibus commune, & sic prima potentialitas, & radix generis in quolibet prædicamento, prouenit ex proprio modo cōstitutiuo talis prædicamenti. Videantur D Tho. & Caiet. loco citato.

Quid autem intelligatur per proprium principium, vel propriū subiectum, magna ex parte dictum est suprà num.24. & explicant benè Caie. dicto cap 7. de ente, & essentia, & Ferr. 3. contra gentes c.7. circa illa verba [illegible] ratione 5. *Omne quod est in genere accidentis, oportet quod ex principijs alicu-*

ius

ius substantiæ causetur. Illud tantũ est aduertendum, quod etiã aduertit D.Tho. eodem cap. 7. dicens: *Aliquando accidentia ex principijs essentialibus causantur secundùm actum perfectũ; sicut calor in igne, qui semper actu est calidus: aliquando verò secundùm aptitudinem tantùm, sed complementum accipiũt ex agente exteriori; sicut diaphaneitas in aëre, quæ cõpletur per corpus lucidum exterius, & c.* In his ergo accidẽtibus cum proportione loquẽdum est: nàm in accidentibus primi generis differentia etiam secundùm actum perfectum sumitur ex proprijs principijs, in accidẽtibus tamen secundi generis, cùm illud complementum sit extrinsecum, & sola aptitudo sit essentialis, solùm potest sumi ex proprijs principijs differentia illius aptitudinis, non verò talis extrinseci complemẽti. Videantur Caiet. & Ferr. citati.

CAPVT SECVNDVM DE SPECIE.

SVMMA TEXTVS.

1 CAP. Hoc continet tres partes. In prima enumerat Porphyr. acceptiones, & diffinitiones speciei. In secunda constituit seriem prædicamẽti, adducens exemplum in substãtia. In tertia diffinit indiuiduũ. ¶ Ad primam accedẽdo, species primò sumitur pro pulchritudine, quo sensu dicitur, quòd præstantissima species digna est imperio. Secundò sumitur logicè pro eo, quod sub genere collocatur, vt homo sub animali: quam sic diffinit. *Species est id, quod subijcitur generi: & de quo genus hoc ipso quia est, seu in eo quod quid prædicatur:* & iterum, *Species est id, quod de pluribus differẽtibus numero hoc ipso quid est prædicatur,* & subdit, hanc diffinitionem tantũ conuenire speciei infimæ, alias verò conuenire etiam speciebus subalternis.

2 In secunda parte docet, in quolibet prædicamento esse vnum supremum genus supra quod nõ est aliud, esse etiam speciem infimam, sub qua non est alia species, & tandẽ esse genera intermedia, quæ simul sunt species, & genera respectu diuersorum: nâm si superioribus comparentur, sunt species, si verò inferioribus, genera: ex quo infert, intermedia habere duos respectus, nẽpe ad superiora, & ad inferiora; extrema verò vnum tantùm: nàm primum genus solùm respicit inferiora; & vltima species tantùm superiora, quod quomodo verum sit, infra explicabitur. ¶ Addit etiam genera suprema esse decem, species verò infimas, licèt sint plures, habere tamen determinatum numerum: at indiuidua esse infinita. Propter quod Plato iubebat à generibus descendere ad species infimas, ibique sistere, infinita autem omittere, quia sub scientia cadere non possunt.

In tertia parte distinguit tres acceptiones indiuidui, scilicèt, indiuiduum determinatum, vt *Socrates*, demonstratiuum, vt *hic homo*, designato Socrate; & ex suppositione, seu circumlocutum, vt *Sophronici filius*, supposito quòd Socrates fuerit vnicus filius Sophronici. Indiuiduum autem omnibus his commune diffinit dupliciter. Primò sic: *Indiuiduum est, quod de vno solo prædicatur*. Secundò sic: *Est illud, quod ex talibus proprietatibus constat, quarum idem aggregatum nunquàm in alio fiet.*

Notationes, & dubia circa litteram capitis.

3 Illud in primis circa primam partem notandum est, quòd sicut cap. præcedenti Porphyr. non enumerauit omnes acceptiones generis, sed eas, quæ habent aliquam similitudinem cum genere, quod ipse appellat Philosophorum: ita hic non enumerat omnes acceptiones speciei. Nam aliter species apud Rhetores, aliter apud Grammaticos, & aliter apud Iurisprudentes sumitur, vt tradit noster Didac. à Iesu in præsenti; de quo etiã videri possunt Beat. Albert. tractat. 4. in Porphyr. c. 1. Sot. Tolet. & alij in hoc cap. Meminit autẽ speciei, secũdũ quòd sumitur pro forma, seu pulchritudine, propter similitudinẽ quã in hac acceptione habet cũ specie logica. Sicut enim forma, & pulchritudo resultat ex actuatione, & formatione materiæ, quæ de se erat informis; eodem modo species logica resultat ex actuatione, & formatione generis per differentiam, quod de se erat informe, & potentiale. Et ita dixit Boec. quòd *Sicut æs, accepta forma, trãsit in statuam, ita genus, accepta differentia, transit in speciem.*

Deinde excusat se Porphyr. eo quòd videatur circulo vti: dũ cap. præcedenti diffinit genus per speciem, & modò diffinit speciem per genus, asserens id fecisse, quia sunt correlatiua. Quod quidẽ in præsenti examinandũ erat: sed quia omninò pendet ex quæstione quã Dialectici disputant cap. de relatione: an relatio terminetur ad absolutũ, vel respectiuum? ideò communiter Doctores dictã quæstionem ad cap. de relatione remittunt.

4 ¶ De coordinatione prædicamenti substantiæ, quã ponit hic Porphyrius in secunda parte cap. agendum est quæst. 5. Modò verò DVBITATVR Primò: quomodò sit verum id, quod infert, scilicèt prædicata intermedia habere duos respectus, extrema verò vnum tantùm. ¶ Ratio dubitandi est: nàm quidquid sit de genere supremo, saltim de specie infima euidens est, non solùm respicere superiora genera, in ordine ad quæ est subijcibilis, sed etiam inferiora indiuidua, respectu quorum habet verã rationẽ vniuersalis, & prædicabilis: ergo etiàm species infima habet duos respectus.

Respondetur, intentum Porphyr. solùm

solũ esse, quòd prædicata extrema, scilicèt genus supremũ, & species infima non habent diuersos respectus, vnde sumant diuersas denominationes, sicut habent prædicata intermedia: hæc enim respectu superiorum appellantur species; & respectu inferiorum genera; sed genus supremum, dato quòd respiciat vt aliquomodo superiùs rationem communem entis; respectu tamen eius non denominatur species, sed retinet denominationem generis, quam habet respectu inferiorum: & similiter species infima, tàm respectu superiorum, quàm respectu inferiorum denominatur species. ¶ Per quod patet ad rationem dubitandi.

5 ¶ De numero prædicamentorum, quem hic statuit Porphyrius, agendum est in antepraedicamentis. Nunc tamen DVBITATVR Secundò: quid intendat Porphyrius, addens, species infimas esse finitas, indiuidua verò infinita. ¶ Ratio dubitandi est: nàm si loquatur de facto, tàm species, quàm indiuidua sunt finita; si verò loquatur de possibili, tunc vel sermo est de infinito simpliciter, & in actu (infinitũ cathegorematicè vocãt) & sic iuxta meliorem opinionẽ D. Tho. nec species, nec indiuidua possunt esse infinita, vt dicemus lib. 3. Physicorum: vel sermo est de infinito secundùm quid, & in potentia; (infinitum sincathegorematicè appellant) & sic tàm species, quàm indiuidua sunt infinita.

Respondetur, Porphyr. locutum esse de facto, quomodo constat species esse finitas, habereque determinatum numerũ; nec enim iuxta communem cursum rerum, species multiplicantur, sed semper sunt in eodem numero. Addidit verò indiuidua esse infinita, quia fortè existimauit mundum fuisse ab æterno; & consequenter fuisse indiuidua cathegorematicè infinita, vel quia cùm indiuidua sint in continua multiplicatione, iuxta communem modum loquendi, infinita esse videntur. Propter quod etiam non sunt per se intenta à natura; nec consequenter cadunt sub scientia. Et sic inducit Porphyrius regulam illam Platonis, quòd in scientijs, descendendo à generibus supremis, sistendum est in specie infima, nec progrediendum ad indiuidua, quod verissimum est; hæc enim cùm à materia sumantur, contingentia sunt, nec ex se habent determinatum numerum, vnde nec de illis potest esse scientia.

Ex quo rursùs sequitur, indiuiduum non poni in linea prædicamentali, vt veram partem illius coordinationis, sed vt fundamentum, cui innituntur omnia prædicata talis prædicamẽti. Et proptereà integra est scientia alicuius prædicamenti, etiamsi per eam non cognoscantur indiuidua secundùm differentias numericas, quibus in esse talium constituuntur.

6 Tandem circa tertiam partem aduerte, quòd tres illæ acceptiones indiuidui, seu tria illa nomina,

nēpè, *Socrates, hic homo*, (de signato Socrate) *& Sophronici filius*, eādem omnino rem significant, vt patet; differunt tamen in modo illam significandi: nam ly *Socrates* significat rem, quæ est Socrates determinatè, & expresſè: ly verò *hic homo* quasi confusè, & indeterminatè: & tandem ly *Sophronici filius*, per quandam circumlocutionem. Maiorem de indiuiduo notitiam, & diffinitionum eius explicationem ad calcem disputationis adducemus.

DISPVTATIO SEXTA.

De specie secundo prædicabili.

QVARE De secunda intentione speciei secundo loco disputemus, vidimus cap. præcedenti nu. 7. Quāuis auté ex dictis in eadem disputatione magna ex parte cōstet, quid sit natura perfecta, seu constituta, (quæ est proprium subiectum huius intentionis, vndè sumitur essentialis eius differentia) & in quo distinguatur à natura perfectibili, quæ est proprium subiectū genereitatis, id tamen ampliùs explicabimus in hac disputatione. Quod quia pendet etiam ex cognitione proprij correlatiui harum intentionum; ideò de specie subijcibili, quę est correlatiua generis, & de indiuiduo, quod est correlatiuum speciei prædicabilis, hìc etiam agemus. Antè omnia tamen sit

QVAESTIO PRIMA.

An diffinitiones speciei à Porphyrio traditæ sint bonæ?

7 VARIAS Speciei diffinitiones tradiderunt antiqui, vt refert Masius hìc sect. 1. quæstion. 1. eis tamen meritò præferuntur adductæ diffinitiones Porphyr. quibus diffiniuit, tàm speciem subijcibilē, quàm prædicabilem, vt explicant cōmuniter Interpretes: nàm priora illa verba, scilicèt, *Species est id, quod subijcitur generi, & de quo genus hoc ipso quid est prædicatur*, explicant speciem secundùm respectum ad superiora, seu quatenùs est subijcibilis: alia verò, scilicèt, *species est id, quod de pluribus differentibus numero, hoc ipso quid est prædicatur*, explicāt speciem secundū respectū ad inferiora, seu quatenùs est vniuersalis, aut prædicabilis. De quibus diffinitionibus eodē ordine agemus in hac quæst. non tàm vt eas explicemus, (cùm satis ex suprà dictis constent) quàm vt satisfaciamus aliquibus argumentis, quæ contra ipsas fiunt.

Primò ergo aduertēdū est, priora illa verba non cōponere vnicā definitionē, vt asseruerunt Auic. Sot. & Tolet. sed esse duas integras diffinitiones, & inter se valdè diuersas,

sas, vt docent Boec. Alb. Canter. Caietan. Mas. Sanch. Rub. & alij in hoc c. Idq; satis exprimit Porphy. qui citãs dicta verba in plurali dicit: *Cætera verò diffinitiones.* Itaq: prima illa verba: *Species est id quod subijcitur generi*, est integra diffinitio, diuersa ab alia, quæ continetur in verbis sequẽtibus, videlicet; *Species est id de quo genus hoc ipso quid est prædicatur.*

8 Differunt autem istæ diffinitiones, penes hoc, quòd prima est essẽtialis; alia verò descriptiua: nam sicut in genere diximus, quòd esse in pluribus speciebus est essẽtia eius, prædicari verò de illis, propria passio; ita similiter in specie quatenùs est correlatiua generis, seu quatenùs est subijcibilis, duo possunt cõsiderari, nẽpe esse id in quo existit ratio superior, scilicèt genus, & esse id de quo eadem ratio superior prędicatur, vt magis explicabimus q. 3. Primũ habet rationẽ essentiæ in specie subijcibili, & explicatur optimè in prima diffinitione dicẽdo: *Species est id, quod subijcitur generi*, vel *in quo est genus*, quod idem est. Secundum vero habet rationẽ passionis, & explicatur benè altera descriptione dicẽdo: *Species est id, de quo genus hoc ipso quid est prædicatur.*

Tandẽ nota tertiã diffinitionẽ, quã adducit Porph. speciei prædicabilis, scilicèt, *Species est id, quod de pluribus differẽtibus numero, hoc ipso quid est prædicatur*, nõ esse essẽtialẽ, sed descriptiuã, vt docent cõmuniter Doctores, & cõstat ex his, quæ circa diffinitionẽ generis diximus disp. præcedenti numer. 15.

Hoc supposito, contra diffinitiones istas potest obijci: & primò cõtra duas priores; quia omnes earũ particulæ cõueniunt indiuiduo: sed indiuiduũ non est species subijcibilis: ergo cõueniũt alijs à diffinito. Probatur maior; quia indiuiduũ verè ponitur sub genere, & de ipso verè prędicatur genus, in eo quod quid.

9 Respondebis, in diffinitionibus assignatis subintelligi, *immediatè*, ita vt sensus sit, species est quæ immediatè subijcitur generi. ¶ Sed cõtrà: quia præter quã quòd talis particula debebat exprimi in difinitione, & non subintelligi; quippe cum pertineat ad differentiã, adhuc isto modo intellectæ diffinitiones conueniunt alijs à diffinito, nempè indiuiduis genericis, quæ immediatè ponuntur sub genere, & de quibus genus immediatè prædicatur, vt patet, quando dicimus: *Hoc animal est animal: hæc quãtitas est quãtitas*: ergo tales diffinitiones non sunt admittendæ.

Secundò contra tertiã arguitur: quia hæc etiã conuenit alijs à diffinito: ergo est mala. Probatur antecedens. Primò; quia Deus prædicatur in quid de pluribus, nempè de personis diuinis, & num. differentibus, si quidẽ verè sunt tres in eadẽ essentia, constituũtque verã trinitatẽ, quæ numerus est, vt patet; & tamẽ Deus nõ est species, cũ sit quid singulare. ¶ Secũdo; quia de anima rationali, puncto, & alijs huiusmodi constat non esse simpliciter species, cũ sint entia incõpleta, & tamen verè, & simpliciter prædican-

tur de pluribus differentibus nume-ro, in eo quod quid.

10 Tertio arguitur: quia dicta definitio, non conuenit omni contento sub diffinito: ergo non est bona. Probatur antecedens. Primò: quia non omnis species prædicatur de pluribus, siquidē Sol, Luna, Fœnix, & quælibet species Angelica tantùm habent vnicum indiuiduum, de quo prædicentur: ergo ex hac parte definitio ista nō cōuenit omni contento sub diffinito. ❡ Secundò: quia non omnis species prædicatur de pluribus differentibus numero; siquidem numerus est species quantitatis, teste Arist. in prædicamentis: ergo non possunt differre numero, nisi quæ habent quātitatem: ergo ex hac etiam parte diffinitio ista non conuenit speciebus rerum spiritualium.

Quartò tandem: quia diffinitio debet conuenire diffinito, inquantū huiusmodi, seu secundùm quòd tale est; siquidem conuertitur cum ipso diffinito: sed hæc non conuenit speciei inquantùm species est: ergo, &c. Probatur minor: quia species, vt species est, respicit gen⁹, illique subijcitur: sed species inquātùm subijcibilis non est prædicabilis, vt dicemus q. 3. ergo speciei, inquantùm species, non cōuenit prædicari de pluribus.

11 Respōdebis fortè, quòd species, inquantùm species est, habet simul respicere genus, & indiuidua, & ita nihil sequitur. ❡ Sed cōtrà; quia relatiuū ex vnico fundamento, seu ratione fundandi solū potest respicere vnicū terminū adæquatum, vt sumitur ex D. Thom. 1. p. quæstio. 32. art. 2. & constat inductione: sed ex vna parte species, quatenùs species est, solū dicit vnicū fundamētū, seu rationē fundandi; ex alia verò parte genus, & indiuidua sunt termini adæquati inter se diuersi, vt patet: ergo species vt species est nō potest simùl respicere genus, & indiuidua.

Dicendū tamen est diffinitiones speciei a Porphyr. traditas esse bonas. Sic docēt cōmuniter Dialectici, sumiturque ex doctrina Aristot. 2. Topicor. capit. 2. lib. 4. c. 1 & 2. & alibi sæpè. Et priorē quidem tradiderunt Stoici, vt testatur Laert. lib. 7. de vitis Philosoph. in Cenone, eamque adducit Damasc. in sua Logica, c. 2. Posteriorem verò admittit, & probat D. Tho. opusc. 48. tractat. 1. c. 3. quarum omniū bonitas satis constat ex dictis cap. præcedenti. Omnes enim traduntur per subiectum loco generis, & quæ ex eis sunt descriptiuæ, per propriā passionē loco differentiæ, nihilque continent superfluum, aut diminutum, vt magis constabit ex solutione argumentorum.

12 Ad primum respondet acutè Caiet. hìc ex Alb. Quia tamen aliqua supponit, quæ nōdū examinata sunt, clariùs cū Tolet. respondetur, quòd quādo dicimus: *Speciem esse, quæ ponitur sub genere, &c.* sermo est formalis, sicut debet esse in diffinitionibus, & sic intelligitur de immediata positione sub genere, secundū quod habet rationē generis, & ita sensus est; species est, quæ immediatè ponitur sub genere tali positione, secundùm quā genus est genus

genus, quod nulli preter speciē conuenit. Nā licèt *animal*, de hoc animali, & *quātitas* de hac quantitate immediatè prædicetur: tamē ad eũ modũ, quo *hoc animal*, aut *hæc quātitas*, ex modo significandi habent rationē indiuidui, ita etiā *animal*, aut *quātitas* ex modo, quo prædicā tur *de hoc animali*, aut *de hac quātitate*, habēt rationē speciei, & nō generis; siquidē prout sic enuntiātur, vt tota essētia inferiorũ, quod proprium est speciei, vt ex dictis suprâ constat. ¶ Per quòd patet ad replicam ibi factam. Videatur Rub. hic q.5. conclus. 2.

Ad secundũ negatur antecedēs. Ad cuius primā probationem respōdetur personas diuinas, propriè, & simpliciter loquēdo, non differre numero, vt ex D. Th. 1. p. q. 30. docet Sot. hic q. vnica, quia nō differũt in natura, quod tamē necessariũ est, vt aliquid sit species. Cũ enim species sit vniuersalis, necessariò respicit plura, quæ simpliciter sint plura, & sic necessariò est multiplicabilis, & diuisibilis per differētias, quod tñ naturę diuinę repugnat; cũ non multiplicetur in personis. Vndè ibi nō est pluralitas absolutorũ, sed relationũ tantùm, vt inquit D. Tho. q. citata art. 1. ad 3. Quæ licèt nō sufficiat, vt Deus sit species, sufficit tamen, vt in eo sit vera Trinitas personarum. Videatur Angelicus Doctor in 1. dist. 24. quæst. 1. art. 2.

Ad secũdam probationem illius antecedētis respondetur, quòd entia incōpleta, sicut nō ponuntur in recta linea prædicamentorum, neç propriè, & simpliciter sunt vniuersalia, genera, aut species, sed tantũ secundùm quid; ita etiā non conuenit illis simpliciter prædicari de pluribus, sed tantũ secundũ quid; cũ eadem sit ratio de essentia, aut de propria passione. Videātur quæ diximus supra disp. 4. numero 31. & 51.

13 Ad tertiũ negatur etiam antecedens. Cuius prima probatio tāgit difficultatem infrà quæst. 4. explicandam; an scilicèt species angelica sit prædicabilis, & ita ibi patebit solutio argumenti quantùm ad species angelicas. De alijs verò vt de Sole, Fœnice, & huiusmodi, respōdetur, quòd licèt de facto nō habeant plura indiuidua, non tamen repugnat ea habere, saltim ex principijs specificis talium naturarum, vt rectè docet Diu. Thom. quarto contra gentes cap. 35. & sic possunt potentia logica prædicari de pluribus differentibus numero.

Ad secundam probationem eiusdem antecedentis respōdetur, etiā in alijs prædicamentis præter quātitatem reperiri vnitatē, & numerum transcendentalem, vt docet idem D. Thom. 1. part. quæstio. 30. articulo 3. & hoc sufficit ad verificanda verba diffinitionis. Nàm omittendo pro nunc; vtrùm in substantijs, quæ nō habent quantitatem, posit esse distinctio numerica, certũ est eam reperiri in accidentibus rerũ spiritualiũ; siquidem iuxta probabilē opinionem, intellectus Angelorum solùm numero distinguuntur. Et saltem de gra-

tia, aut caharitate eorũ negari nõ potest; ac proinde verè sunt species infimæ, cũ tamẽ numerus ille nõ sit species quãtitatis, vt de se patet.

14 Ad quartum cum sua replica respondet Caieta. in quodam dub. circa hanc diffinitionem, concedẽdo, eam non conuenire speciei in quantùm species est, sed secundum quandam eius proprietatem, quæ sequitur ad esse speciem: existimat enim, vt quæst. 3. videbimus, essentiam speciei, quatenùs species est, solùm esse respicere genus, indeque oriri tanquam passionem, quòd sit vniuersalis, seu prædicabilis, & sic cõcludit in hac diffinitione nõ diffiniri speciẽ, in eo quòd species, sed secundùm quandã eius passionem.

Hæc tamen solutio, vt loco citato ostendemus falso nititur fundamento: & ideo illa relictâ, respondetur ex ibi dicendis, subijcibilitatem, quam habet species respectu generis, & prædicabilitatem, quam habet respectu indiuiduorum, esse relationes inter se disparatas. Quapropter species æquiuocè dicitur de specie subijcibili, & prædicabili; & consequenter non habet aliquam vnam diffinitionem, prout comprehendit vtramque, vt contingit in alijs æquiuocis. Vnde sicut *canis*, quatenùs canis est, nec est solũ latrabilis, nec solũ marinus, sed vtrũque: ita species quatenùs species, nec solũ habet respectũ ad genus, nec solũ ad indiuidua, sed vtrũque. Et in hoc sensu intellecta solutio ibi adducta, optima est.

15 Ad euius replicam respõdetur, in ea tangi difficultatem, vnde desumenda sit specificatio harũ intentionũ, quod tamen pendet ex dicendis cap. de relatione. Interim dicimus, quòd si illa petẽda sit ex fundamẽto, & ratione fundãdi, vt tetigimus supra disp. 2. n. 42. cõsequenter asserendũ est, quòd sicut subijcibilitas, & prædicabilitas sunt relationes disparatæ, quas nomen *species* æquiuocè significat: ita etiã habent fundamenta, seu rationes fundandi inter se disparatas, quas idẽ nomen inuoluit, nẽpè cognitionem passiuam naturæ specificę, vt id de quo dicitur generica, & cognitionẽ passiuã eiusdẽ, vt id quod dicitur de indiuiduis; & ita falsa est minor argumenti quoad primam partem.

Si verò asseretur, tàm a fundamẽto, quàm à termino sumendam esse specificationem relationum, consequenter dicendum est, quòd etiã si species, quatenùs species est, solùm dicat vnicam rationem fundandi, adhuc subijcibilitas, & prædicabilitas possunt esse relationes diuersæ, & disparatæ propter diuersos, & disparatos terminos adęquatos, videlicèt genus, & indiuidua. De quo cõstabit amplius cap. de relatione.

QVAESTIO II.

An genus possit conseruari in vnica specie, & species in vnico indiuiduo?

16 HAEC Difficultas maximè iuuat ad plenè percipiendum discrimen inter naturam genericam, & specificam, secundùm quòd

quòd sunt propria subiecta genereitatis, & specieitatis, per quæ has intentiones diffiniuimus. Et ideò iuxta methodũ suprà præscriptam, statim post examinatas descriptiones Porphyr. procedimus ad hanc quæstionem.

In qua quidem disputamus de ipsa natura generica, & specifica, non verò de secundis intentionibus: nàm de his, sicut certum est, esse relationes rationis ad plura inferiora, ab intellectu formatas, & intra ipsum manentes; sic etiam certum est non necessariò exigere, vt illa plura sint à parte rei existentia. Siue enim existant species, & indiuidua, siue non, intellectus potest formare intentionem generis, & speciei apprehendendo naturas illas posibiles in ordine ad sua inferiora posibilia. Semper tamen intentiones istæ requirunt vt terminum adæquatum plura inferiora. Vndè loquendo de naturis istis logicè, id est, prout denominantur à secũdis intentionibus, nec natura generica habet vniuersalitatẽ in ordine ad vnam speciem tantùm; nec natura specifica in ordine ad vnicum indiuiduum, vt per se patet. Difficultas ergo solùm est de ipsa natura generica, vel specifica secundùm se: an scilicèt animal, quod est genus ad hominem, & equum, posit conseruari in sola specie humana, alijs animalibus nõ existentibus. Et similiter; an homo, qui est species respectu Petri, & Pauli, posit conseruari in solo Petro, alijs omnibus indiuiduis de medio sublatis?

17 Secundò notandum est, naturas istas, genericam, & specificã posse considerari dupliciter. Primò physicè, & quasi materialiter, idest, secundùm realem entitatem, quam dicunt prædicata essentialia, quæ actu includunt, vt in animali, illa entitas, quæ est principium sentiendi, est etiam realiter perfectio vitæ, corporis, substantiæ, &c. & idem est in homine. In quo sensu nulli dubiũ est, genus posse in vnica specie conseruari, & speciem in vnico indiuiduo: nàm solo Petro existẽte, verè etiã existit entitas, & perfectio realis, quam actu dicũt, homo, animal, viuens, &c. cùm omnia sint à parte rei in Petro vnica, & eadem entitas realis.

Secundò possunt considerari natura generica, & specifica metaphysicè, & quasi formaliter, vt scilicèt sunt cõceptus quidã præcisi, & gradus inter se diuersi: ex quibus alter, nempè genericus, est totum quoddam potẽtiale, & informe materiæ valde simile; & percõsequens vltrà perfectibile, & diuisibile per differentias formales; alter verò, videlicet, specificus est quoddam totum actuale, & perfectum, vltimoque in essentia constitutum; & per consequens solum diuisibile per differentias materiales, seu numericas. Et in hoc sensu procedit difficultas: an scilicèt gradus genericus secundũ potentialitatem, quam includit metaphysicè consideratus, sufficiẽter intelligatur actuari, & saluari in vnica specie, & similiter species in vnico indiuiduo.

18 Prima sententia absolutè affirmat

firmat posse genus conseruari in vnica specie, & speciē in vnico indiuiduo. Ita Scot. in hoc cap. q. 18. Lobanienses ibidem parte 4. Ioannes Anglicus q. 15. in prædicabilia Scoti, & alij, quos referunt Mas. & Sanch. infrà citandi. Non latet nos, Auctores istos posse explicari de consideratione physica generis, & speciei, sed quidquid sit de hoc.

Probatur primò hæc sententia: quia non minùs materia prima secundùm se est indifferens, & in potentia ad plures formas, quàm genus ad plures differentias specificas, nec minùs formæ perficiunt materiam primam, quàm differentiæ genus: sed materia prima cum omni sua potentialitate sufficiēter saluatur in vno indiuiduo actuata per vnam formam: ergo potentialitas generis sufficienter saluatur in vna specie actuata per vnam differentiam.

Secundò: quia si genus ratione suæ potentialitatis, non posset saluari in vnica specie, neque etiam posset saluari in duabus, sed exigeret sincathegorematicè infinitas, quod videtur absurdū: ergo, &c. Probatur sequela: quia potentialitas generis non est ad duas differentias, sed ad sincathegorematicè infinitas, vt patet in potentialitate numeri in ordine ad differentias specificas numerorū, quæ possunt in infinitum multiplicari: ergo vel dicendum est genus posse saluari in vnica specie, vel negādum quòd saluatur in duabus.

19 Tertiò: quia iam etiam sequeretur, loquendo de potentialitate generis, Deum neque de potentia absoluta posse conseruare illud in vnica specie: hoc autem videtur falsum: ergo, &c. Sequela est manifesta, minor verò probatur: quia Deus potest, & de facto satiat totā potentialitatem materiæ primæ per vnam formā, vt patet in cœlo: ergo poterit etiam producere vnā differentiam ita perfectā, vt exhauriat totam potentialitatem generis, ac proinde tunc saluabitur *in* vna specie secundùm totam suam potentialitatem.

Quartò: quia si natura generica animalis tantū remaneret in aliqua suarū specierū, v.g. in homine, vt de facto erit post diem iudicij, talis species posset definiri: ergo verè in ea essent conceptus metaphysici generis, & differentiæ; & ex cōsequenti gradus genericus secundùm potentialitatem, quam habet metaphysicè consideratus, verè cōseruaretur in vnica specie.

Confirmatur: quia etiam si nullū esset possibile animal præter hominem, adhuc hæc prædicatio, *Homo est animal*, esset essentialis, & non speciei, aut differentiæ: ergo esset prædicatio generis, ac proinde simul animal esset genus, & saluaretur secundùm totam suam potentialitatem in vnica specie.

Alia argumēta, quibus probatur altera pars huius sententię, scilicèt, quòd species possit conseruari in vnico indiuiduo, consultò ommittimus: quia non sunt contra nos, vt infrà constabit.

20 Secunda sentētia, præcedenti

ti ex regione opposita, negat, posse genus conseruari in vnica specie, aut speciem in vnico indiuiduo. Sic defendit Oña in hoc cap. quæst. 2, art. 2. quem sequuntur aliqui moderni. ¶ Fundamentum eorum est: quia vtraque natura diuiditur per differentias oppositas, & incompossibiles: ergo vtraque exigit plura inferiora, vt earũ potentialitas intelligitur plenè actuata. Cõsequentia videtur nota; quia, vt postea dicemus, hæc est ratio propter quam DD. cõmuniter negant genus metaphysicè sumptum posse conseruari in vnica specie. Antecedens verò probatur: quia sicut animal diuiditur per rationale, & irrationale, quæ sunt differentiæ oppositæ, & incompossibiles; ita etiam homo diuiditur per differentias indiuiduales, quæ similiter sunt oppositæ, & incompossibiles.

21 Vera tamen & cõmunis sẽtẽtia distinctione vtitur; iuxta quã dicendũ est naturã genericã metaphysicè consideratã, secundũ potẽtialitatẽ, quã dicit intra latitudinẽ perfectionis essentialis, integrè nõ perfici, neq; saluari in vna specie, benè autẽ naturã specificã in vnico indiuiduo. Hæc est proculdub. mens Arist. 4. Topicor. cap. 3. & 3. Metaph. tex. 10. eamq; non obscure docet D. Th. 1. Poster. lect. 12. & in 1. dist. 19. q. 4. art. 2. quem sequuntur eius discipuli, Sot. in hoc cap. q. vnica, Flandria, Venetus, & Niger, quos refert, & sequitur Mas. sect. 2. de genere, q. 1. Sanch. lib. 3. q. 11. Tolet. in hoc cap. q. vnica Rub. ibidẽ q. 3. & cõmuniter DD. Vt explicetur, & probetur cõclusio, obseruandum est discrimen inter naturã genericã, & specificam suprà à nobis insinuatum, quòd scilicèt natura generica, cum sit diuisibilis per differẽtias formales, quæ necessariò causant distinctionem specificã, ipsa in se est quid imperfectũ, incõpletũ, & informe intra latitudinem perfectionis essentialis; in quà consequenter perficitur, & cõpletur per easdẽ differentias; ad eũ modũ quo materia prima perficitur, & completur per formas substãtiales. At verò natura specifica cũ in se sit quid perfectũ, actuale, & vltimò constitutum intra latitudinẽ perfectionis essentialis; in hac nullo modo perficitur per differentias numericas, sed solũ diuiditur, & multiplicatur, quæ potiùs est imperfectio, vt statim constabit.

22 Ex quo iam facilè probatur conclusio à priori: quia integra perfectio potentiæ sumitur ex actu adæquato illi correspondente: sed natura generica, vt nunc loquimur de illa, est potentia quædam metaphysica, respiciens vt adæquatum actum omnes differẽtias, per quas cõtrahitur ad species: ergo non habet integram perfectionẽ, quam prout sic postulat, vsq; dũ fuerit actuata, & contrãcta per tales differentias. Maior, & cõsequẽtia constant. Minor etiam à nemine negatur, estq; è satis ex se manifesta; tum q[u]ia vnaquæque differentia diuisiua est inferior generi, & inconuertibilis cum illo; & per consequens ei inadæquata: tùm etiam quia ex eo, quòd talis differentia essen-

essentialiter faciat vnam speciem distingui ab alijs, sub eodem genere; huius potētialitas necessariò est radix oppositarũ differētiarũ: ergo nulla eorum per se solã potest adæquare talem potentialitatem.

At verò natura specifica considerata intra latitudinẽ perfectionis essentialis, nõ habet rationẽ potentiæ; sed potiùs est quoddam totum actuale vltimò in essentia cõpletũ, & perfectum; & consequenter non respicit vt actũ essentialem differentias indiuiduales, imò potiùs, vt rectè notauit D. Thom. 2. Physic. lect. 5. ipsa natura specifica quodãmodò comparatur ad indiuiduum vt actus, & forma eius; ac proinde quodãmodò etiam deprimitur, & materializatur per differentias indiuiduales: ergo vt natura specifica intelligatur cum omnimoda perfectione essentiali, non requiruntur plura indiuidua.

Confirmatur: quia sic se habet natura generica respectu differentiarum; sicut materia prima rerũ corruptibilium respectu formarũ substantialium: sed materia prima earum non potest habere omnem suã perfectionẽ sub vnica forma, aliàs non haberet aptitudinem ad alias: ergo nec etiam genus potest habere omnem suam perfectionem sub vnica differentia essentiali.

At verò natura specifica respectu differentiæ indiuidualis, quodammodò assimilatur materiæ primæ rei incorruptibilis respectu suæ formæ, quatenus sub ea intelligitur esse plenè perfecta, & actuata, nec habere appetitũ ad alias, vt explicatur in lib. de cœlo: ergo sicut materia prima rerum incorruptibilium, habet omnem suam perfectionem sub vnica forma; ita etiam species sub vnica differentia indiuiduali.

23 Secundò probatur à posteriori: quia nullum datur in rerũ natura genus, quod actu nõ habeat plures species, plures autẽ sũt species, quarũ vnicũ tantùm est indiuiduũ: ergo signum manifestum est, quòd genus actu exigit plures species, vt saluetur omnimoda perfectio essentialis eius, nõ autem species plura indiuidua. Patet consequẽtia: quia aliàs natura superflueret in multitudine illarum specierum, vel deficeret in singularitate horum indiuiduorum, quorum vtrunque alienum est ab ingenio naturæ.

Confirmatur: quia natura per se solùm intendit multitudinem specierum in vniuerso; non autem multitudinem indiuiduorum, nisi propter conseruationem speciei, vt docet D. Tho. 1. par. q. 47. art. 2. & q. 85. art. 3. ad 4. Nec hoc alia ratione, nisi quia genus habet in vnaquaque specie distinctam perfectionem essentialem, quòd non habet species respectu indiuiduorũ. Vndè etiam fit vt species pertineant per se ad ordinem vniuersi, & sint partes essentiales eius, non autem indiuidua: ergo genus secũdùm potentialitatem, quam dicit intra latitudinem perfectionis essentialis, non intelligitur plenè saluari in vna specie, bene autem species in vno indiuiduo.

Confirmatur secundò: quia etiã vltima naturæ intentio non est ad

ipsa

ipsa genera, vt art. 3. citato addit D. Thom. nulla alia ratione, nisi quia genus secundùm se est quid incompletum, & informe vltrà perfectibile per plures differentias, & determinabile ad varias species. Ergo non intelligitur plenè perfectũ in vna tantùm specie.

24 Ad argumenta pro prima sententia respondetur. Ad primam neganda est minor loquendo de potentialitate materiæ primæ metaphysicè, & secundùm omnem eius latitudinem, vt in præsenti loquimur de genere. Quamuis enim tota entitas huius potentialitatis physicè, & realiter considerata inueniatur sub qualibet forma; sicut inuenitur tota essentia Physica generis: numquàm tamen plenè, & perfectè actuatur per vnam formam, vt suprà dicebamus, & ita nihil sequitur contra nos; imò inde sumitur efficax argumentum pro nostra sententia.

Ad secundum respondetur, argumentum optimè probare genus secundùm omnem suam potentialitatem, & omnimodam perfectionem, quam postulat intra latitudinem perfectionis essentialis, exigere tot species, quot sunt differentiæ diuisiuæ eius, siue sint finitæ, siue infinitæ, quod quidem verissimum est, & sequitur planè ex dictis. Solet autem frequenter dici, genus non posse saluari nisi in duabus speciebus; quia duæ ad minus sunt necessariæ, vt intelligatur genus esse totum potētiale. Vel etiã: quia sæpiùs sub quolibet genere assignamus duas tãtùm differentias, alteram positiuam, & propriam principalioris speciei, alteram verò negatiuam, & impropriam loco aliarum, vt patebit in arbore infrà adducenda.

25 Ad tertium respōdetur, quòd loquendo de genere physicè & realiter, satis euidens est posse Deum conseruare quodlibet genus in vnica specie: loquendo verò de illo methaphysicè, & secundùm plenitudinem suæ potentialitatis est manifesta implicatio, quòd sit genus, & quòd intelligatur plenè perfectum in vna specie. Iam enim vna differentia simul esset actus adæquatus, & non adæquatus generis, quod à Deo fieri non potest. ¶ Ad id autem, quod contra hoc obijcitur de materia prima; iam constat ex dictis. Si enim sermo sit de materia prima rerum corruptibilium; implicat propter eandem rationem ipsam intelligi plenè actuatã per vnam formam, id autem habet de facto materia cœli: quia vt ibi explicatur, illa respicit actum secundùm genus, ista verò secundum speciem, & ita illa assimilatur generi; ista verò speciei. Vndè meritò vsi sumus hoc exemplo, ad probandam vtramque partem nostræ conclusionis.

Ad quartum respondetur conceptum metaphysicum generis posse considerari præcisè secundũ prædicata essentialia, quæ actu includit, seu vt est pars speciei; & hoc modo intra diffinitionem eius, saluaturquè in vna specie, vt suprà dictum est, non verò secundùm quòd consideratur, vt totum potentiale,

siue

siue secundùm omnem perfectionem, quam postulat intra latitudinem perfectionis essentialis, vt in præsenti loquimur.

Ad confirmationem respondetur, quòd dato illo imposibili, idē omnino esset animal, & homo, & ita prædicatio illa non esset formalis, sed idētica, vt cōsideranti patebit.

26 Ad fundamentum secūdæ sententiæ respondetur, quòd licèt differentiæ indiuiduales sint oppositæ sicut specificæ; hæ tamen addūt perfectionem essentialem supra genus, & sic potentialitas, quam dicit intra latitudinē perfectionis essentialis, nō actuatur totaliter per vnā differentiam. At differentiæ indiuiduales nullā talem perfectionē addunt speciei, & ita natura specifica totam suam perfectionē essentialem habet in vnoquoque indiuiduo. Verum est, quòd si natura specifica consideretur formaliter, quatenùs vniuersalis, habet quandam potentialitatem, seu indifferentiā ad plura indiuidua. Sed hæc est cōsideratio logica, iuxta quam quælibet natura vniuersalis requirit, vt terminum adæquatum plura inferiora, vt in principio quæstionis diximus, quo sensu non loquimur in præsenti, vt ex dictis patet.

QVAESTIO III.

Vtrùm species quatenùs subijcibilis sit vniuersalis, vel quomodo se habeant hi respectus?

27 EX Dictis in præcedentibus satis cōstat, in qualibet natura vniuersali duas esse relationes rationis respectu inferiorū, nēpe *vniuersalitatē*, & *prædicabilitatem*, quibus, cùm sint mutuæ, necessariò correspondebunt ex parte ipsorum inferiorum duæ aliæ relationes ad naturā vniuersalem. Quæ in distinctè solent appellari *subijcibilitates*, sed distinctionis gratia, primā possumus appellare, *subijcibilitatem naturæ in qua*; secundam verò *subijcibilitatem naturæ de qua*. Ex quibus hæc secunda est passio primæ; sicut prædicabilitas vniuersalitatis. Quæ doctrina generalis est ad quinque prædicabilia, vt diximus disp. 2. n. 46. Adducemus tamē exēplū in hoc secūdo vniuersali, cui specialiter applicatur propter rationē sup. n. 4. insinuatā. Igitur in homine quatuor relationes rationis inueniuntur, duæ respectu superioris, scilicet animalis, & totidem respectu inferiorum, scilicet Petri, & Pauli. Secundùm quòd natura habet duas priores dicitur *species subijcibilis*; secundùm verò quòd habet duas alias, dicitur *species vniuersalis, & prædicabilis*.

Præsens ergo difficultas non cōparat inter se duas subijcibilitates; neque item comparat vniuersalitatē, & prædicabilitatē, de hoc enim satis ex dictis constat. Sed comparat duas priores cum duabus posterioribus; & inquirit: an species quatenùs respicit superiora, & dicitur subijcibilis, respiciat etiam inferiora, & sit prædicabilis? vel (quod in idē recidit) an relationes istæ seruent inter se ordinem passionis, & essentiæ, & vna oriatur ex alia? sicut de

de duabus subijcibilitatibus inter se,& de vniuersalitate, & prædicabilitate dictum est.

28 Cai. in hoc cap. quē sequitur Araux.lib.3.Metaph.q.4.ar.3. cōclus.3.cōcedit quidē speciē formaliter inquantū subijcibilem nō esse vniuersalē, aut prædicabilem; ita quòd per ipsummet respectum ad genus constituatur in esse vniuersalis,aut prædicabilis. Asserit tamen, subijcibilitatē in specie se habere vt essentiam, à qua tāquam passiones oriuntur vniuersalitas, & prædicabilitas. ¶ Cuius fundamentum est: quia species formaliter quatenus species, solùm respicit genus; ita vt hoc sit maximè propriū speciei:ex eo autem quòd sit sub genere,consequens est habere sub se indiuidua,& illa respicere: ergo relationes, quibus respicit inferiora, oriuntur à relationibus, quibus refertur ad genus, & perconsequens illæ habent rationem passionis respectu istarum.

29 Tolet. è contra quæst. vnica huius cap.in solutione ad 1. asserit, vniuersalitatem habere rationē essentiæ,à qua tanquā passiones pro fluūt prędicabilitas, & subijcibilitas,&ex cōsequēti tenetur cōcedere,vt benè notat Rub.hîc q.2.quòd sicut hæc propositio est vera, *Species inquātùm prædicabilis est vniuersalis*,& è contra; ita etiam hæc, *Species inquantùm subijcibilis est vniuersalis*,& è contra.

Probatur primò hęc sētētia: quia vniuersale in cōmuni, est genus ad quinque vniuersalia: ergo quodlibet vniuersale respiciet illud tanquàm species subijcibilis eius. Sed quodlibet vniuersale,quatenùs vniuersale est, respicit dictum genus: ergo quodlibet vniuersale quatenùs vniuersale, est species subijcibilis.

Secundò: quia quod immediatè subijcitur generi est vniuersale: sed species quatenus subijcibilis, immediatè subijcitur generi: ergo species quatenùs subijcibilis, est vniuersalis.

Tertiò: quia correlatiua sunt sub eodem genere:sed genus in quantū genus est vniuersale: ergo species subijcibilis,inquantùm subijcibilis debet etiam esse vniuersalis.

Quartò tādem:quia species subijcibilis prædicatur essentialiter de hac specie subijcibili, & de illa specie subijcibili:ergo quatenùs subijcibilis est vniuersalis.

30 Nihilominùs dicendum est primò, speciem formaliter quatenùs subijcibilem non esse vniuersalem; ita quòd natura constituatur in esse vniuersalis, aut prædicabilis per relationem ad superiora. Hāc conclusionem docuerūt Alpharabius,& Auicena,quos refert & sequitur Albertus tractat.4. in Porphyr. licèt Auicena videatur dubitare, propter quod ab Alberto reprehenditur, qui addit hanc extitisse inter cęteros antiquos opinionem. Eam concedūt Caietan. & Arauxo vbi sup à, estque receptissima inter Dialecticos. ¶ Et breuiter probatur: quia natura specifica constituitur in esse subijcibilis per ordinem ad genus, cui comparatur vt subiectum ab eo cōtentum, vniuer-

vniuersale autem cõstituitur in esse vniuersalis per ordinem ad inferiora, respectu quorum est prædicatum contines ipsa. ergo species inquantùm subijcibilis non est vniuersalis.

31 Dicendum est secundò, relationes istas non habere inter se ordinē passionis, & essentiæ, nec vnā oriri ex alia, sed esse omninò diuersas, & disparatas. Hęc est cōtra Auctores primę, & secundæ sententię, recipitur tamen communiter, tùm à Thomistis, tùm etiam ab alijs Dialecticis. Pro qua videri possunt Sāchez lib. 3. Logicæ quæst. 15 Mas. hìc sect. 1. q. 4. noster Didac. à Iesu disp. 2. q. 2. Rub. vbi supra, & Gall. hìc controuers. 14. qui plures alios adducit.

Fundamentum est: quia istæ relationes aduenIūt naturę, ex eo quòd comparet illā intellectus ad diuersos terminos: sed vna harum comparationum non dependet, nec deriuatur ex alia: ergo nec relationes ipsæ inter se; & ex consequenti nō habent ordinem passionis, & essentiæ. Maior, & consequentia ex dictis cōstāt. Minor verò probatur: quia ex eo quòd intellectus comparet speciem ad genus, ipsa non manet aptior, aut magis disposita, vt comparetur ad indiuidua, quàm si nullo modo præcessisset prima cōparatio, vt consideranti patebit; & idem cōtingit ècōtra: ergo vna istarum comparationum non dependet, nec deriuatur ex alia.

Confirmatur: quia ideò prædicabilitas est passio vniuersalitatis, quia ex eo quòd intellectus comparet naturam ad inferiora, vt quid in illis existens, natura redditur aptior, & vltimò disposita, vt comparetur ad eadem inferiora, tanquam quid de illis prædicabile: sed hoc non inuenitur in præsenti: ergo &c.

Dices: relatio, qua species respicit genus, necessariò supponit vniuersalitatē in specie; alias diffinitio speciei subijcibilis conueniret etiam indiuiduo: ergo subijcibilitas in specie oritur tanquam passio ab vniuersalitate. ¶ Respondetur, subijcibilitatem, qua species respicit genus, solum requirere in specie vniuersalitatem fundamentalē, seu indifferentiam illam negatiuā, quam disput. 3. nu. 57. diximus habere naturā ab abstractione intellectus; per quod sufficienter distinguitur species subijcibilis ab indiuiduo. Statim autem, ac natura est sic abstracta, potest intellectus prout voluerit comparare eam, vel ad genus, vel ad indiuidua, & sic tales relationes sunt omninò diuersæ, & disparatæ.

32 Ad argumenta respondetur. Ad fundamentum primæ sentētiæ, quòd si speciem sumamus fundamētaliter pro natura specifica, quæ denominatur à secundis intentionibus, sic accidentalis est illi, tàm subijcibilitas, quàm vniuersalitas, aut prædicabilitas; si verò loquamur de ipsis intentionibus inter se comparatis, neutra oritur ex alia, nec necessariò supponit illam, sed sunt relationes disparatæ, vt ostensum est. Ambæ tamē insunt ipsi naturæ specificæ; & sic species quatenùs

nus species, nō habet solùm respicere genus, nec solùm indiuidua; sed vtrumque, vt diximus supra nu. 14. Verū est tamen quodammodò esse magis connaturale, & quasi intrinsecum naturæ specificæ, fundare relationem ad genus, quàm ad indiuidua, quia illud respicit, vt quid sibi essentiale, hæc verò vt quid extra essentiam suam: sed ex hoc non sequitur, vniuersalitatem habere rationem passionis, respectu subijcibilitatis, vt de se patet.

33 Ad argumenta pro secunda sententia respōdetur. Ad primum, quinque vniuersalia, quatenùs sunt species subijcibiles, & respiciunt suum genus, nempè vniuersale, materialiter tantùm esse vniuersalia, id est. quasdā naturas vniuersales, non verò esse formaliter vniuersalia, secundùm quòd subijciuntur superiori, quia respectu eius non exercent vniuersalitatem, vt de se constat.

Per quod patet ad secundum: quandò enim dicitur, *Illud quod immediatè subijcitur generi, est vniuersale*, intelligitur materialiter, & sensus est, illam rem, quæ immediatè subijcitur generi, debere esse naturam, quæ denominari possit vniuersalis, non formaliter prout subijcitur, sed aliàs, ex quo nihil sequitur contra nos.

Ad tertium respondetur, correlatiua, quæ mutuò se respiciunt, necessariò esse saltim sub genere remoto relationis; siquidem ex vtraque parte resultat relatio. Sed non in omnibus vtraque relatio est eiusdem rationis, vt patet in relationibus, quas Dialectici appellant disquiparantiæ. Et huiusmodi sunt vniuersalitas, & subijcibilitas, quæ non conueniunt in aliquo genere proximo, sed tantùm in remoto, vt patet ex diuisione relationis rationis suprà disput. 2. n. 46. statuta; & consequenter sunt diuersæ rationis. Vnde non benè sequitur, quòd si genus, vt respicit speciem est vniuersale, etiam species vt respicit genus, debeat esse vniuersalis, imò potiùs oppositum necessariò concluditur.

Ad quartum respondetur cōcedendo antecedens, quòd scilicet species subijcibilis respectu huius, & illius speciei subijcibilis, verè est vniuersalis, & prædicabilis, sed hoc ideò est, quia tunc materialiter tantùm est subijcibilis, vt de se patet.

34 ¶ Ex dictis infertur nomen *species* æquiuocè dici de specie subijcibili, & prædicabili, quod rectè notarunt Sot. & Niger. in hoc cap. & probant latè Sanch. & Mas. vbi suprà. Ratioque est manifesta: quia licèt species subijcibilis, & prædicabilis aliàs conueniant vniuocè in relatione rationis, aut alijs generibus subalternis, tamen prout isto nomine significantur, nihil habent commune præter nomen; siquidem in ratione *speciei* sunt relationes omninò disparatæ, vt explicatum est. Sicut à simili ceraimus in cane latrabili; & marino, qui quamuis vniuocè conueniant in genere substantiæ, corporis, &

animalis; tamen vt significantur nomine *canis*, sunt res omninò disparatæ, nihilque habent commune præter nomen; & ideò æquiuocè prædicatur de illis.

QVAESTIO IIII.

Vtrùm omnis species subijcibilis, sit etiam prædicabilis?

35 QVæstione præcedenti statutum est, subijcibilitatem, & prædicabilitatem nullum inter se seruare ordinem passionis, & essentiæ. Restat nunc videre: an materialiter saltim, ratione subiecti, aliquam inter se seruent societatem; id est, an quælibet natura specifica, quæ potest recipere intentionem subijcibilis, possit etiam fundare intentionem prædicabilis.

Mouetur autem hæc difficultas, propter aliquas species, quæ tantùm habent vnicū indiuiduum, vt de Angelis tenet cōmunis Thomistarum sententia. De quibus licèt dubitari non possit esse species subijcibiles, siquidem sunt sub determinatò genere, meritò tamen vocatur in dubium; an sint vniuersales, & prædicabiles. Cùm enim de ratione vniuersalis sit ordo ad plura, vt sæpè dictum est, videtur id ex diametro pugnare cum istis speciebus, quæ sub se non habent plura indiuidua.

Supponimus autem, plura indiuidua intra tales species esse omninò impossibilia, etiam de potentia absoluta, vt tenent graues Thomistæ, & probat Sanch. lib. 3. q. 18. Ex hypothesi enim huius sententiȩ procedit præsens difficultas. Nàm de corporibus cælestibus, quibus, saltem ex principijs suæ essentiæ, non repugnat numero multiplicari, & de ipsis naturis angelicis in sententia asserentium, ipsas de facto, vel de possibili habere plura indiuidua, non debet dubitari, esse etiam prędicabiles. Inquirimus ergo, vtrùm dato, quòd sub specie Michaelis sint omninò impossibilia plura indiuidua, adhùc talis natura, vt à nobis concipitur, possit subire intentionem vniuersalis, & prædicabilis.

36 Partem negatiuam defendūt Molina 1. par. quæst. 50. ar. 4. Suar. disp. 5. Metaph. sect. 2. num. 28. Perez in Laurea salmantina certamine 3. scholastico, Rub. q. 4. Hurt. disput. 5. Logicæ sect. 3. Cabero tract. 3. disput. 3. dub. 3. Raphael de Auersa quæst. 8. sect. 4. & alij Moderni.

Probatur primò hæc sententia, quia vniuersale est vnum in multis: sed natura angelica non est vna in multis: ergo non est vniuersalis. Probatur minor. Vel illa multa sunt existentia, vel possibilia, vel ab intellectu conficta: non primum: neque secundum, vt supponimus. Tertium autem esse impossibile, probatur: quia species prædicatur essentialiter de pluribus: sed natura angelica non prædicatur essentialiter de illis inferioribus, quæ fingit intellectus; cùm hæc sint entia rationis; illa verò ens reale: ergo ratione illorum non potest natu-

natura angelica denominari vniuersalis, seu prædicabilis.

Confirmatur: quia vniuersalitas resultat in natura, ex eo quòd ab intellectu comparetur ad plura inferiora, iuxta dicta disp. 3. num. 59. ergo vbi fuerit impossibilis talis comparatio, erit impossibilis vniuersalitas. Sed in natura angelica impossibilis est comparatio ad plura ex hypothesi, quòd sint impossibilia talia plura; ergo ibi est etiam impossibilis vniuersalitas.

Confirmatur secundò: quia ideò Petrus non potest concipi, vt vniuersalis, quia concipitur sub opposito eius, quod petit vniuersalitas, scilicet sub immultiplicabilitate secundùm numerum: sed similiter natura Michaelis concipitur sub eadē immultiplicabilitate, siquidem ex hypothesi facta concipitur, vt tantùm potens descendere ad vnicum indiuiduum, tanquàm ad quid adæquans talem naturam: ergo nequit concipi, vt vniuersalis.

Secundò probatur: quia licèt Angelos apprehendamus ad modum corporum, & per species eorum; nō tamen iudicamus esse corpora, nec illis tribuimus aliquid proprium corporū: ergo licèt species angelicas apprehendamus ad modum specierum materialium, quæ sunt vniuersales, & prædicabiles, non ideò illis debemus tribuere easdem intentiones, quas tribuimus istis.

Confirmatur, quia aliàs natura diuina, vt à nobis pro hoc statu concipitur, verè posset denominari vniuersalis, & prædicabilis; consequens est falsum, & contra D. Thom. quæst. 7. de potentia, art. 3. ad 1. ergo, &c. Probatur sequela: quia licet essentia diuina in se singularissima sit, tamen ex modo concipiendi nostro apprehenditur, vt quid commune, nec illi, prout sic habet esse in intellectu, repugnat supponere pro pluribus naturis diuinis, si essent. Plura alia argumēta pro hac sententia adducunt, & soluunt Sanchez, & Gallego infrà citandi.

37 Pro solutione difficultatis, primò notandum est, quòd licèt in Angelis nō sit aliud, à quo sumatur species, & aliud, à quo sumatur indiuiduatio; sed eadem entitas simplex per se ipsam constituatur in sua essentia specifica, & simul sit hæc, & indiuidua, vt docēt communiter Thomistæ cū D. Tho. 1. p. q. 13. art. 9. & q. 50. art. 4. hoc tamen non obest, quin eandem simplicem entitatem vno cōceptu consideremus, vt constituit Angelum in sua specie, & habet rationem differentiæ essentialis; & alio conceptu, vt indiuiduat, & habet rationem differētiæ numericæ cōstituentis Angelum in esse indiuidui, & singularis. Ex quo etiam fit, posse nos præscindere vnum ab alio, abstrahereque naturam specificam Michaelis à differentia indiuiduali eiusdem. Quia licèt eadem entitas realis sit differentia specifica, & indiuidualis; munera tamen talis entitatis sunt valdè diuersa; cūm singularitas nō sit de esētia alicuius creaturæ.

38 Secundò notandum est, quòd quamuis naturæ angelicæ, eò quòd sint materiæ expertes, sint in se actu intelligibiles, non solùm quãtùm ad principia specifica, sed et ã quãtùm ad principia indiuidualia; quia tamen à nobis cognoscuntur per species corporum, quæ nõ sunt actu intelligibilia, quousque intellectus agens denudet phantasmata à conditionibus indiuidualibus, vt tetigimus supra disp. 3. nu. 49. inde est naturas angelicas non intelligi à nobis, secundùm quòd in se sunt intelligibiles, & secũdùm principia indiuidualia earum, sed secundùm modum nostrum intelligendi, qui est cognoscere naturam specificam præcisam â conditionibus indiuidualibus. Ex quo tandem fit, quòd diuerso modo cognoscimus de facto Angelos, eisque aliter tribuimus intentiones, ac cognosceremus, & tribueremus, si perciperemus illos, secũdùm quòd in se ipsis sunt intelligibiles, aut sicut ipsi se inuicem cognoscunt.

39 Dicendum est ergo, naturas angelicas, vt à nobis pro hoc statu concipiuntur, subire intentiones vniuersalis, & prædicabilis, etiam si sint impossibilia plura indiuidua in vnaquaque earum. Si verò secũdùm quòd in se ipsis sunt, intelligerentur, non fore vniuersales, aut prædicabiles: ac proinde de facto omnem speciem subijcibilem esse prædicabilem.

Vtraque pars conclusionis videtur expressa D. Thomæ, quæstione 13. citata, vbi affirmat, omnia nomina significantia naturas specificas esse communicabilia pluribus, siue *re, & ratione*, siue, *ratione tantùm*: & concludit his verbis: *Formæ, quæ non indiuiduantur per aliud suppositũ, sed per se ipsas, quia scilicet sunt formæ subsistentes; si intelligerentur secundùm quòd sunt in se ipsis, non possent communicari neque re, neque ratione. Sed quia formas simplices nõ possumus intelligere secundùm quòd sunt, sed intelligimus eas ad modum rerũ compositarum, ideò imponimus eis nomina concreta, significantia naturam in aliquo supposito. Vnde quãtúm pertinet ad rationem nominũ, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum compositarum, & de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas simplices subsistentes.* Idem docet Angelicus Doctor opusc. 42. cap. 5. de spiritualibus creaturis art. 8. ad 4. & alibi sæpè. Et ideò hæc sententia est receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Capreol. in 2. dist. 3. quæst. 1. ad 2. contra quintam conclusionem Caiet. hic dub: 3. & quæst. 13. citata 1. partis, Raphael de Ripa quæst. 50. sequenti, art. 4. Zumel ibidem q. 1. conclus. 6. Arauxo 3. Metaph. quæst. 4. art. 4. Sonc. Iabel. Masius, & alij, quos referunt, & sequuntur Sanch. lib. 3. quæst. 18. & Gallego controuers. 15. qui addunt esse omnium Discipulorum Diu. Thom. nec censendũ esse Thomistam, qui oppositum senserit.

40 Pro-

40 Probatur prima pars conclusionis ratione, quam format Diuus Thomas dicta quæstione 13. * Quia intellectus noster intelligit naturam cuiuslibet speciei per abstractionem â singulari: ergo esse in vno supposito singulari, vel in pluribus, est prçter intellectum naturæ speciei: ergo seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi, vt in pluribus existẽs.* Omnia sunt verba D. Thom.

Confirmatur, & explicatur ratio ista: quia natura Michaelis, prout à nobis intelligitur præcisa à sua differentia indiuiduali, non intelligitur determinata ad hoc indiuiduum, sed indifferens, & non appropriata illi: ergo prout sic, est in tali statu, vt si per impossibile haberet plura indiuidua, determinaretur ad vnũquodque eorum per differentiam indiuidualem vniuscuiusque: ergo ex modo nostro intelligendi natura Michaelis sic præcisa, potest apprehendi vt vniuersalis, & prædicabilis.

Secundò: quia talis natura abstracta comparatur ab intellectu ad proprium indiuiduum, vt quid indifferens ad suum determinatiuum: ergo ex modo concipiendi nostro, comparatur vt quid superius ad suum inferius; & ex consequenti erit vniuersalis, & prædicabilis. Antecedens est euidens ex dictis. Et prima consequentia patet: nàm indifferens in quantùm tale, necessariò concipitur cũ maiori latitudine, quàm eius determinatiuum: ergo ex modo concipiendi apprehenditur, vt quid superius: ac proinde quandò natura Michaelis sic præcisa, & indifferens comparatur ad suum indiuiduum, fit formaliter vniuersalis, & prædicabilis.

41 Confirmatur: quia prædicatio, in qua naturam specificam Michaelis prædicamus de suo indiuiduo, verè est prædicatio formalis, & propriè pertinet ad speciẽ: ergo talis natura specifica, vt à nobis concipitur, verè est vniuersalis, & prædicabilis respectu sui indiuidui. Consequentia patet; & probatur antecedens: quia Michael, vt est quædam res singularis à parte rei existens, est verum indiuiduum, quod directè ponitur in prædicamento substantię, vt fundamẽtum aliorum prædicatorum, vt diximus suprà numero 5. ergo supra illud apprehendimus gradum aliquem specificum, cui immediatè subijciatur. Implicat enim dari indiuiduum, quod non contineatur sub aliqua specie infima, vt per se patet: ergo illud indiuiduum, vt à nobis concipitur, subit intentionem subijcibilis respectu suæ naturæ specificæ. Cùm autem relatio mutuò correspondens subijcibilitati indiuidui, sit vniuersalitas, & prædicabilitas speciei, planè sequitur naturam specificam Michaelis, vt à nobis concipitur, respectu sui indiuidui, subire etiam intentionem vniuersalis, & prædicabilis.

Secunda pars conclusionis est

etiam receptissima inter Thomistas, breuiterq; probatur: quia Angelus secundùm se est actu intelligibilis, non solùm quantùm ad naturam specificam, sed etiam quantùm ad differentiam indiuidualem, & ab eodem principio, quo constituitur in esse specifico, constituitur etiam in esse indiuiduali: ergo si intelligeretur, secundùm quòd in se est, non solùm intelligeretur secundùm naturam specificã, sed etiam secundùm principium indiuiduale: ergo simul intelligeretur vt Angelus, & vt hic Angelus: ergo non intelligeretur vt vniuersalis, & prædicabilis. Videantur Sanch. & Gallego, vbi suprà.

42 Ad argumenta respondetur. Ad primum concedendum est, naturam angelicam esse vnam in multis: ad hoc tamen non est necessarium, quandò natura est vniuersalis secundũ rationem tãtùm, quòd illa multa sint actu existentia, vel actu possibilia, vel actu conficta ab intellectu; sed sufficit, quòd ex modo cõcipiendi nostro, ita comparetur ad proprium indiuiduum, ac si haberet alia plura, quia tunc necessariò concipitur vt superior, cui prout sic, formaliter loquendo, non repugnat multiplicatio. Vt enim benè inquit D.Thom. loco citato de spiritualibus creaturis: *Natura huius Angeli non prohibetur esse in multis, ex eo quòd pertinet ad rationem speciei, sed ex eo quòd pertinet ad rationẽ indiuidui.* Itaque non ponimus plura indiuidua ficta, de quibus natura angelica prædicetur, neque exercemus prædicationẽ respectu talium indiuiduorũ fictorum, vt in obiectione innuitur; sed dicimus naturã illam ex modo cõcipiendi nostro, taliter cõparari ad proprium indiuiduum, ac si haberet alia plura, quia respectu illius apprehenditur à nobis vt quid superius, & indifferens; & eò ipso est in tali statu, vt si per impossibile darẽtur plura indiuidua, verè prædicaretur de illis absque aliqua mutatione ipsius naturæ sic à nobis conceptæ.

Ad primam confirmationem similiter respondetur, quòd quãdò natura est vniuersalis, secundùm rem, & rationem simul, tunc vniuersalitas prouenit illi per comparationem, qua natura verè comparatur ad plura indiuidua, siue actu existentia, siue possibilia. Quandò verò natura solùm potest esse vniuersalis secundùm rationem tantùm, siue ex modo cõcipiendi nostro, tunc non est necessarium, vt actu comparetur ad plura, sed sufficit, ita comparari ad proprium indiuiduum, ac si haberet plura alia, quod est, logicè tantùm esse vniuersalem.

43 Ad secundã confirmationem negãda est minor, loquendo de natura Michaelis, vt à nobis concipitur præcisa à sua singularitate: nàm formaliter prout sic, potiùs concipitur à nobis, vt communicabilis pluribus, seu vt nõ habens aliquid, quo prohibeatur descẽdere ad plura indiuidua, vt explicatũ est. Alia autem ratio est de Petro, qui prout talis

talis est, concipitur à nobis vt vnus vnitate numerica, ac proinde apprehenditur, vt immultiplicabilis secundùm numerum.

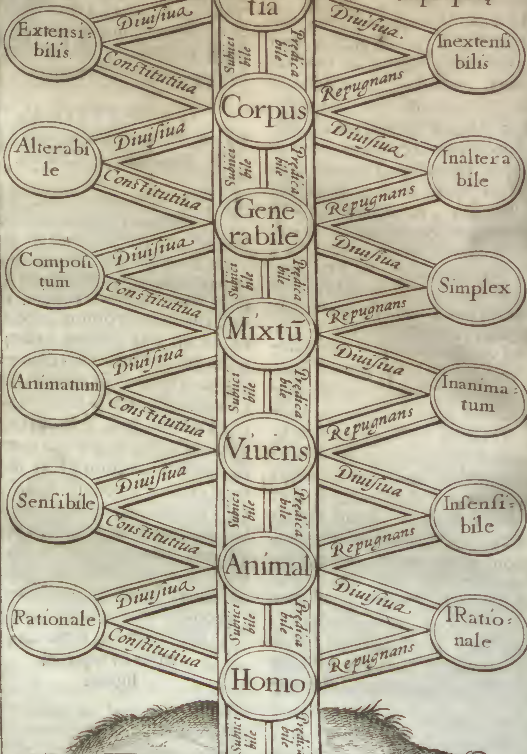
Ad secundū negatur consequentia, & disparitas est manifesta: nam ex cognitione Angeli ad modum corporis, non sequitur necessariò iudicium, quo iudicemus Angelum esse corpus, aut tribuamus illi aliquid proprium corporum, vt de se patet, cùm sint diuersi actus. At verò ex eo, quod naturas angelicas abstrahamus, & comparemus ad eum modum, quo abstrahimus, & comparamus naturas materiales, necessariò sequitur illas fieri vniuersales: quia vniuersalitas resultat in natura per ipsum actum comparationis, vt ex dictis patet.

Ad confirmationem respondetur, quòd licèt hoc nomen *Deus*, vt à nobis apprehenditur, sit communicabile multis secundū rationem, vt inquit D.Thom. citata q. 13.ar.9.& propterea ex parte modi concipiendi nostri sit terminus communis, vt frequenter docent Thomistæ ibidem, adhuc tamen natura diuina non potest subire intentionem speciei, nec vniuersalis, aut prædicabilis. Tùm, quia vt latè probat Sanctus Doctor loco citato in argumento, & 1.par.quæst.3.ar.5.cùm Deus sit ipsum suum esse, & actus immixtus potentiæ, nullum in eo est fundamentum ad formādum gradum genericum, aut specificum: quod tamen verè reperitur in Angelis, vt patet ex ijs, quæ diximus disput.præcedenti, num.73. Tùm etiam, quia sola natura diuina est essentialissimè singularis, ac proinde illi soli repugnat fieri vniuersalem, aut prædicabilem.

QVAESTIO V.

Quomodò ordinanda sit arbor prædicamenti substantiæ?

44 VT doctrinam in hoc, & præcedenti cap. traditam de generibus, & speciebus magis explicaret Porphyr. adduxit exemplum in prædicamento substantiæ ordinans arborem eius: propter quod non enumerauit omnia genera, sed ea tantùm quæ notiora erant; hoc enim suo instituto satis erat, maximè cum hic non sit proprius locus examinandi omnes diuisiones huius prædicamenti, sed cap. de substantia. Cæterùm, quia vsu communi iam introductum est, vt in præsenti explicetur coordinatio eius: (quę sumpta denominatione ab arboribus, arbor prædicamētalis appellatur) neque iterùm de illa agēdum nobis est; ideò integram arborem cū omnibus suis generibus proponendam, & explicandam esse duximus, sicut cernitur in sequenti figura.

Genus Supremum
Differentiæ propriè
Differentiæ impropriè
Substantia
Extensibilis
Inextensibilis
Diuisiua
Constitutiua
Repugnans
Subiicibile
Prædicabile
Corpus
Alterabile
Inalterabile
Generabile
Compositum
Simplex
Mixtũ
Animatum
Inanimatum
Viuens
Sensibile
Insensibile
Animal
Rationale
IRationale
Homo
Socrates
Hic Homo
Sophronici filius

inqua

45 In qua tria circulorum genera continentur. Alij ponuntur ad latus dextrum, vbi collocãtur propriæ, & positiuæ differentiæ, quæ simul diuidũt gradum superiorem, & constituant inferiorem. Alij ad latus sinistrum, vbi collocantur differentiæ impropriæ, & negatiuæ, quas ponimus loco aliarum specierum illius generis. Alij tãdem collocantur in recta linea, seu in medio arboris, vbi ponuntur genera, & species: nàm de indiuiduo iam diximus non esse partem, quasi intrinsecam prædicamenti, sed fundamentum, cui cætera innituntur.

In horum igitur supremo circulo collocatur *substantia*, quæ est supremũ genus, seu generalissimũ, quia supra se non habet aliud genus, propter quod etiam nõ potest propriè definiri. Similiter in circulo vltimo ponitur *homo*, qui est species infima, quia sub se non habet alias species. In circulis verò intermedijs collocantur ea, quæ respectu superiorũ sunt species, & respectu inferiorum genera. Hæc autem omnia inter generalissimum, & speciem infimam collocata, licèt indistinctè, & præcipuè ab antiquis, appellentur species, vel genera subalterna, quia vicissim modò sunt species, modò genera, iam tamẽ vsu receptum est, genus vltimum, quod scilicet immediatè diuiditur in species athomas, appellari genus infimum, quia sub se non continet alia genera.

46 Nota tamen: ideò in penultimo circulo positum esse *animal* pro genere infimo, quia saltim respectu hominis nullum aliud datur immediatius genus. An autem etiã respectu cæterorum animalium sit genus immediatum; & consequenter an animal verè sit genus infimum, sub lite est: quibusdam id affirmantibus cum Sot. hìc q. vnica ad 3. quem nõ pauci sequũtur: alijs verò id negantibus, quibus planè fauet Arist. 7. Metaph. text. 28. vbi expressè docet, inter asinum, & animal esse aliud genus innominatum. Quo loco D. Tho. lect. 7. id ipsum affirmat, dicens: *Est enim aliquod proximum genus, quod nõ est nominatũ, commune equo, & asino*. Propter quod etiam Bañez 1. p. quæst. 72. art. vnico ad 2. & alij Thomistæ hanc sententiam probant. De quo videri potest Sanch. lib. 3. q. 12.

47 Cætera, quæ hìc addi possent, videlicet, quæ ponantur in recta linea prædicamenti; quæ verò non; & cur differentias ad latus collocemus; & an substantia sit primum genus, vel potiùs corpus, aliaque huiusmodi, propriam sedem habent in anteprædicamentis, & cap. de substantia. Quia tamẽ in hac arbore duo genera addidimus, quæ nec posuit Porphyrius, nec ponũt communiter Auctores, oportet sufficientiam harum diuisionum, & necessitatem ponendi dicta genera, auctoritate, & ratione firmare.

Quantùm ad auctoritatem, licèt Doctores communiter nõ addant alia genera, nec constituant alias diuisiones præter eas, quas Porphy. attulit, propter rationẽ supra dictam, quod etiam obseruanit

D.Th.opus.48.tract.2.c.3. collocans in arbore ea tantùm genera, quę Porph.collocauit; tamen idem Angelic.Doct. op.42. vbi ex professo inuestigat omnia genera prædicamenti substantię, adducit omnes diuisiones, quas in arbore posuimus. ¶ Primam quidem, qua *substantia* diuiditur in corpoream, & incorpoream, siue in materialem, & immaterialem, seu extensibilem, & inextensibilem (quæ omnia idem sunt) adducit cap. 4. 5. 6. & 7. ¶ Secundam verò, qua *corpus* diuiditur in inalterabile, & alterabile, siue in incorruptibile, & corruptibile, seu in cœleste, & sublunare (quæ etiam idem sunt) tradit cap.14. ¶ Tandem tertiam, qua *generabile* diuiditur per compositum, & simplex; & quartam qua *mixtum* diuiditur per animatum, & inanimatum; & duas alias, scilicet *viuentis*, per sensibile, & insensibile; & *animalis*, per rationale, & irrationale explicat, & latè probat cap.18. Videatur ibi.

48 Ratione etiam idem facilè demonstratur à posteriori. Quod vt fiat, meminisse oportet id, quod suprà disputat. 5. numer. 25. dicebamus, scilicet omnia accidentia, seu operationes attribui alicui gradui substantiæ, cui adæquatè, & conuertibiliter conueniunt. (Omittimus nunc, quæ eorum sunt propriæ passiones, quæ verò non; de quo infra disputat. 9. Vnde ex diuersis operationibus, seu accidentibus, quorum vnum, neque profluit ab alio, neque cōuertitur cum illo optimè colliguntur diuersi gradus, seu genera prædicamenti substantię. Qua ratione D.Thom.cap. 18. citato probat, genus *animalis* esse distinctum à genere superiori *viuentis*, addereque illi perfectionem positiuam, quia scilicet *in animali* (verba sunt D.Tho.) *super operationes vegetabiles, quæ sunt generare, nutriri, & augmentari, reperitur actio quædam super addita, scilicet sentire.*

Iuxtà quam doctrinam sic facilè colligemus gradus, seu genera prædicamenti substantiæ: quia in *Petro* reperiuntur intellectus, & voluntas, quæ tamen non conueniunt illi formaliter, quatenùs Petrus est, aliàs non reperirentur in alijs hominibus. Neq; conueniunt illi, quia est substãtia, corpus, generabile, mixtum, viuens, aut animal, aliàs omnes substãtiæ, vel corpora, &c. aut omnia animalia haberent intellectum, & voluntatem, quod patet esse falsum; ergo conueniunt Petro, quia est homo, & per consequens immediatè supra indiuiduum collocandus est *homo*, tanquàm species infima huius prædicamenti.

Item potentiæ sensitiuæ conueniunt eidem Petto, & nō quatenùs homo; aliàs solis hominibus conuenirent: nec quatenùs viuens, aut ratione alicuius gradus superioris, quia non reperiuntur in plãtis: ergo quatenùs animal, ac proinde gradus *animalis* collocandus erit immediatè supra hominem.

49 Similiter potentiæ vegetatiuæ conueniunt eidem Petro, & non quatenùs homo, aut animal,

aliás

aliàs solis hominibus, aut animalibus conuenirent; nequè quatenùs mixtum, aut ratione alicuius gradus superioris; siquidem non reperiuntur in lapidibus aut metallis: ergo quatenùs viuens; & ex consequenti, gradus *viuentis* collocandus erit supra animal.

Item, qualitates secundæ reperiuntur in eodem Petro; quæ tamẽ non conueniunt illi, quatenùs homo, animal, aut viuens; siquidẽ reperiuntur etiam in rebus non viuẽtibus, nec quatenus generabile, aut ratione alicuius gradus superioris; siquidem non inueniuntur in elementis, quæ si pura sint, non habent colorem, aut saporem, &c. ergo conueniunt illi quatenùs mixtum; & consequenter gradus *mixti*, collocandus est suprà viuens.

Præterea, in Petro reperitur potentia generatiua cõmuniter dicta, seu productiua similis in specie; quæ tamẽ nõ conuenit illi quatenùs homo animal, viuens, aut mixtum; siquidem reperitur etiã in elementis; neq; quatenùs corpus, aut substantia; quia nec Angeli, aut corpora cœlestia habẽt similem potentiam: ergo conuenit illi quatenus generabile; ac proinde gradus *generabilis* collocandus est sup. mixtũ.

Item quantitas, motus, tempus, & alia huiusmodi conueniunt Petro, nõ quatenùs homo, animal, viuens, mixtum, aut generabile; quia etiam reperiũtur in cœlo: neque quatenùs substantia; quia non inueniuntur in Angelis: ergo conueniunt illi quatenùs corpus; & per consequens gradus *corporis* collocandus est supra generabile

Tãdem Petro conuenit subsistere in se, & substare accidentibus; nõ tamen quatenùs homo, animal, viuens, mixtum, generabile, aut corpus; quia etiã reperiuntur in Angelis, neq; quatenùs ens; quia nõ cõueniunt accidentibus: ergo quatenùs substantia; & ex consequenti gradus *substantiæ* collocandus est supra corpus. Ens autem nõ potest esse genus, vt ostendemus in anteprædicamentis: ergo substantia est genus supræmum in summo prædicamenti vertice collocãdum. Ex quo tandem fit, cõstituenda necessariò esse omnia genera à nobis assignata. Quod autem non supersint alia, ex eo probatur: quia nullum datur accidens, quod ad aliquem ex istis gradibus, modo explicato, non reducatur: ergo in arbore à nobis statuta nullum genus desideratur, nullum redundat.

QVAESTIO VI.

De natura indiuidui.

50 DVas indiuidui definitiones adducit Porphyrius in hoc cap. vt vidimus ibi, quarum explicationem in hunc locum remisimus. Ante omnia tamen aduertendum est, Porph. non definisse indiuiduum, quatenùs est subijcibile respectu speciei; quia ex definitione speciei subijcibilis colligi facilè poterat indiuiduum sic sumptum esse; *quod ponitur sub specie*, vel *de quo species prædicatur*. Vnde dictæ definitiones procedunt de indiuiduo secundùm se, & non formaliter vt respicit speciem.

Secun-

Secundò, pro earum intelligentia notandum est, in indiuiduo duo inueniri, nempè naturam specificam, in qua conuenit cum alijs; & differentiam indiuidualem, per quam talis natura redditur alteri incommunicabilis, propriaquè huius, & non alterius. Sicut ergo ex natura specifica, præcisa differentia indiuiduali, sumit intellectus fundamentum, vt attribuat illi vniuersalitatem, eamquè apprehendat, vt prædicabilem de pluribus; quia vt sic præcisa, non est cuiquam illorum appropriata; ita ab eadem natura specifica, quandò consideratur appropriata, & particularizata sumit intellectus fundamentum, vt attribuat illi intentionem particularis, & indiuidui; eamquè apprehendat vt prædicabilem de vno tãtùm, idest, de se ipso.

51 Tertiò nota, hinc fieri, quòd sicut natura specifica potest significari dupliciter, videlicet nominibus primæ intentionis, vt sunt *homo, leo, equus*, &c. & nominibus secundæ intentionis, qualia sunt, *species, vniuersale, subijcibile*, &c. ita etiam natura particularis, & indiuidua potest dupliciter significari, nempè nominibus primæ intẽtionis, vt sunt, *persona, hypostasis, prima substantia, Petrus, hic homo*, & similia; & nominibus secundæ intentionis, vt sunt hæc, *indiuiduum, singulare, particulare, & suppositum*. (Sic enim sumitur nomen istud iuxta propriam, & primæuam eius significationem, vt docet Diuus Thomas 1. parte quæstione 29. articulo 2. & in primo distinct. 26. quæstion. 1. articulo 1. ad 3.) Iuxta hunc ergo duplicem modum, quo natura singularis significatur (de quo videri potest Sanctus Doctor quæstion. 9. de potentia, articulo 2. ad secundum) correspondent duæ diffinitiones Porphyrij, vt communiter explicant eius Interpretes. Prima enim, scilicèt, *Indiuidum est, quod de vno tantùm prædicatur*, conuenit indiuiduo secundò intentionaliter sumpto; secunda verò, videlicet *Cuius collectio proprietatum sic est in vno, vt numquàm in alio fiat*, conuenit indiuiduo primo intentionaliter; quamuis congruè etiam explicari posset secundò intentionaliter. De quo videri potest Sanchez libro tertio, quæstione 19. conclusione 4.

Quartò circa hanc primam definitionem nota, eodem modo, quo in definitionibus prædicabilium, diximus suprà disputat. 5. numero 44. definitum esse secundam intentionem in concreto significatam, ita vt ipsa secunda intentio sit res, quę definitur; natura verò sit id, pro quo supponit, & in quo exercetur definitio; sic etiam philosophandum esse in hac definitione indiuidui. Itaquè definitum erit secunda intentio, à qua res denominatur indiuidua, & singularis; naturæ verò particulares erunt id, pro quo supponit, & in quo exercetur diffinitio, absque eo quòd detur aliquid reale vniuocum illis commune, vt de natura generica diximus disputatione citata, numero 54.

Hanc

52 Hanc ergo secundam intentionem indiuidui in concreto significatã definiuit per negationem Arist. 1. Perhie. cap. 5. dicens: *Singulare est id, quod nõ est prædicabile de multis*. Quod ipsum explicuit positiuè Porphyr. dicendo: *Indiuiduum est, quod de vno tantùm prædicatur*. Et vtraque definitio facit hunc sensum; indiuiduum est natura quædam, quæ ad se ipsam, & non ad plura refertur, & de se ipsa, & non de pluribus prædicatur. Hoc magis constabit reducendo hanc definitionẽ (sicut in alijs præstitimus) ad definitionem eiusdem intentionis in abstracto significatæ, quæ sic potest formari: *Secunda intentio constitutiua indiuidui est relatio rationis naturæ, quæ tãtùm potest respicere se ipsam relatione prædicabilitatis*, seu *quæ nulla habet inferiora, de quibus sit prædicabilis*. Cùm enim indiuiduum in serie prædicabilium sit fundamentum, cui cætera innituntur, & de quo prædicantur; consequens est, vt ipsum de nullo alio possit prædicari, nisi tantùm de se ipso; ac proinde ipsum non est prædicabile prædicatione doctrinali, seu artificiali, vt loquitur Caiet. sed tantùm identica & naturali.

53 Contra hanc definitionem sic explicatam plura solent obijci argumenta, quæ ex dictis facilè soluuntur. Videri possunt (si placet) Mas. hìc sect. 2. quæstione 1, & 2. Sanch. lib. 3. quæst. 19. & alij. Hoc vnum quod difficilius est, sufficiat in præsenti. Quia indiuiduum verè prædicatur de pluribus: ergo falsum est, quòd de vno tantùm prædicetur. Probatur antecedens: quia hæ sunt veræ prædicationes, *Petrus est indiuiduum*, *Paulus est indiuiduum*. Similiter istę, *hoc indiuiduum est indiuiduum*, & *hoc indiuiduum est indiuiduum*: ergo indiuiduum verè prædicatur de pluribus.

Respondetur, in his prædicationibus tantùm prædicari secundam intentionem, quæ est omnibus communis, & quid vniuersale, non verò naturam particularem: & propterea prædicationes adductæ, non sunt prædicationes indiuidui; sed primæ pertinent ad quintum prædicabile; secundæ verò ad secundum. Sicut à simili cernitur in genere: nàm ista prædicatio, *homo est animal*, est propria generis; si verò dicas: *animal est genus*, est prædicatio accidẽtis; si autem dicas: *hoc genus est genus*, est prædicatio speciei. Eodem ergo modo hæc prædicatio, *Petrus est Petrus*, est propria prædicatio indiuidui; si verò dicas: *Petrus est indiuiduum*, est prædicatio quinti prædicabilis: si autem dicas: *hoc indiuiduum est indiuiduum*, est prædicatio speciei. Nec inconuenit id, quod essentialiter est indiuiduum, esse denominatiuè speciem, vel accidens; sicut de genere explicuimus suprà disp. 4. num. 61.

54 Quintò, circa secundam definitionem notandum est, nomen significans indiuiduum primò intentionaliter sumptum, si illud significet determinatè, idest, si in sua significatione includat determinatum

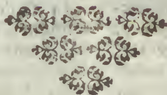
tum indiuiduationis principium, vt Socrates, Plato, & huiusmodi, verè definiri non posse; sicut neque etiam potest esse obiectũ scientiæ, vt communiter docent Dialectici. Et propterea D.Thom. 1.p.quæst. 29.art.2.ad tertium dixit: *Essentia est id, quod significatur per definitionem: definitio autem complectitur principia speciei; non autem principia indiuidualia.* Vnde quoties indiuiduum primo intentionaliter sumptum definitur, debet esse sub aliqua ratione communi, vt de indiuiduo vago diximus suprà disputat.4.numer.51. Quæ doctrina est expressa Angelici Doctoris, quæst. 9.de potentia artic.2. ad primum asserentis: *Sicut nomen, quod significat naturam, est commune, & definibile, vt homo, & animal, ita nomen, quod significat naturam cum tali modo existendi, vt hypostasis, vel persona. Illud verò nomen, quod in sua significatione includit determinatum indiuiduationis principium, non est commune, nec definibile, vt Socrates, & Plato.*

55 In hac ergo definitione Porphy. non definitur natura, cũ hoc, aut illo determinato modo essendi, vt significatur nomine *Socratis*, aut *Platonis*, sed natura cum particulari modo essendi, vt abstrahit ab hoc, vel illo. Sic enim sumptum indiuiduum primò intentionaliter habet sufficientem communitatem, vt possit definiri. Et hoc modo definitur prima substantia ab Aristotel. in prædicamentis, vt ibi videbimus. Hoc etiam modo definitur persona à Boëtio, quòd sit rationalis naturæ indiuidua substantia.

Denique notandum est collectionem illam proprietatum, quæ ita est in vno indiuiduo, vt in altero reperiri non possit, explicari à Dialecticis his versibus.

Forma, figura, locus, tempus, cum nomine, sanguis,
Patria, sunt septem, quæ non habet vnus, & alter.

Per *formam* intelligitur singularis complexio. *Figura* verò significat partium proportionem, & delineamenta. *Locus*, eam partem terræ, vrbis, vel domus, vbi quis natus est. *Tempus* verò, ipsius generationis momẽtum; quò etiam spectat propria constellatio, seu syderum aspectus, sub quo natus est. *Nomen*, quod cuique imponitur. *Sanguis*, prosapiam. Et tandem *Patria* prouinciam significat. Quæ omnia simùl sumpta non possunt duobus conuenire, vt de se patet. Hæc autem definitio, vt benè notat Sot. solùm conuenit indiuiduis substantiæ. Nam hæc intendebat Porphyr. præcipuè definire.

CAPVT

CAPVT TERTIVM DE DIFFERENTIA.

SVMMA TEXTVS.

1 CAPVT Hoc duas continet partes, in prima enumerat Porphyr. quinque diuisiones differentiæ, in secunda totidem assignat definitiones. ¶ Prima diuisio est, differentia alia est communis, vt sedere, & currere: alia propria, vt ceruleus oculorum color, aut risibile: alia proprijssima, per quam scilicet res cōstituitur in sua essentia, & distinguitur essentialiter ab alijs, vt rationale in homine. ¶ Secunda diuisio. Differentia alia facit diuersum per accidens, vt communis, & propria; alia diuersum per se, vt proprijssima. Vel clariùs secundùm Perionij translationem, alia facit *diuersum, & varium*, vt cōmunis, & propria; alia facit *omninò aliud*, vt proprijssima. Tertia diuisio. Differentia, alia separabilis, ut moueri, & quiescere: alia inseparabilis, vt aquilinum, & simum, rationale, & irrationale. ¶ Differentia inseparabilis rursùs diuiditur (& est quarta diuisio) alia est per se, vt rationale, & disciplinabile: & hæc est de substantia rei, neque suscipit magis, aut minùs; alia per accidens, vt aquilinum, & simum; & hæc solùm facit diuersum, potestque suscipere magis, & minùs. ¶ Tandem differentia per se subdiuiditur quinta, & vltima diuisione: nā alia est diuisiua generis, vt rationale, & irrationale respectu hominis: alia constitutiua speciei, vt sensibile respectu animalis, & rationale respectu hominis.

2 In secunda parte definit differentiam, quinque definitionibus. ¶ Prima est: *Differentia est id, quo species excedit genus.* Contra quem mouet argumentum: nam vel genus continet differentias, vel non? si primum, ergo iam species per differentiam non excedit genus, imo eadem res contrarias formas habebit; si secundùm: vnde ergo species differentiam habet? nàm ex nihilo nihil fit. ¶ Et respondet, genus continere in potentia omnes differentias; actu verò nullam, & sic neque fieri ex nihilo, sed ex potentia generis, neque dari actu duo contraria in eadem re. Quia verò species continet actu differentiam, quam genus tantùm continet in potentia; inde est, quòd actu species per differentiam excedat genus. ¶ Secunda definitio est: *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in quale quid.* ¶ Tertia est: *Differentia est id, quod ea quæ sunt sub eodem genere, separat.* ¶ Quarta est: *Differentia est id, quo singula differunt.* ¶ Quinta, & vltima definitio, quam tradit Porph. exactiùs (vt ipse inquit) pertractans ea, quæ ad differentiam pertinent, est: *Differentia est, qua ita singula differunt, vt pertineat ad substantiam, & rationem, sitque pars rei, cuius est differentia.*

Nota.

Notationes, & dubia circa litteram capitis.

3 PLVRA Ex his, quæ Porph. docet in hoc cap. sumpsit ex Arist. nàm vltima diuisio differentiæ traditur 2. Poster. cap. 14. & 1. Topic. cap. 7. & lib. 6. cap. 3. Similiter, quòd genus contineat differentias in potentia, præter locum supra disput. 5. num. 70. adductum, docet etiam 4. Topicor. c. 2. & 7. Metaphys. c. 12. Præterea differentias prædicari in qualequid, habetur 4. Topicor. cap. 2. & alibi sæpè. Et tandem quòd differentiæ proprijssimæ, seu essentiales non suscipiant magis, & minus docet Arist. 6. Topic. cap. 3.

Iâm verò circa has diuisiones, & definitiones multa solēt in præsenti dubitari, quæ vel constant ex dictis circa alia prædicabilia, vel sunt parui pōderis, & ideò illa breuiter in his notationibus explicabimus.

Primò ergo notandum est, quòd *differre*, seu *differentia*, si vim nominis, vt in præsenti sumitur, attendamus, significat distantiam, distinctionem, seu diuersitatem inter aliqua. Sumitur autem dupliciter, vt ex doctrina Aris. 5. Metaph. tex. 15. docet, & probat D. Thom. ibidem lect. 12. & 1. p. q. 3. artic. 8. ad 3. lib. 1. contra gentes cap. 17. & alibi sæpè. Primò enim sumitur latè, & impropriè pro quacumq; diuersitate, aut distinctione aliquorum, ad quod non requiritur, vt in aliquo vno conueniant. Quo sensu prædicamenta, ipsasque differentias dicimus inter se differre; cùm tamen sint primò diuersa, vt infrà constabit. ¶ Secundò sumitur propriè, pro diuersitate eorum, quæ in aliquo vno conueniunt, seu prout importat ea, quæ non se ipsis, sed aliquo alio inter se differunt. Vndè etiam nomen *differentia* applicatum est ad significandum principium huius distinctionis, seu gradum illum, per quem vnum differt ab alio; & sic sumitur in præsenti.

4 Secundò circa primam diuisionem notandum est, non dici aliquid differentiam cōmunem, quia actu inueniatur in vtroque extremo, scilicet in re quam distinguit, & in re à qua distinguit; hoc enim est manifesta implicatio; siquidem *sessio* non distinguit sedentem ab alio, vel à se ipso sedente, sed ab alio, vel à se ipso non sedente. Dicitur ergo differentia communis: quia est accidens neutri extremorum proprium, & vicissim potest vtrique accidere; sicutècontra, non dicitur aliquid differentia propria, aut proprijssima, præcisè quia non inuenitur in altero extremo, respectu cuius exercet rationem differentiæ; sed quia cùm vna sit propria passio, & altera constitutiuum essentiale; sic inueniuntur in vno extremo, vt non possint esse in altero, respecta cuius exercent rationem differentiæ. Qualis autem sit ista diuisio, explicabitur in disputatione.

5 Tertiò

5 Tertiò circa secundam diuisionem notandum est, non esse subdiuisionem præcedentis, imò neque nouam diuisionem: nam differentia communis, & propria coincidunt cum differentia per accidens; seu quæ facit diuersum, & variũ; differentia verò proprijssima coincidit cũ differentia per se, seu quæ facit aliud. Vt autem hi termini cõprehendantur, obseruandum est, quòd relatiuum, *aliud*, si sumatur substantiuè, & in neutro genere, potest dupliciter accipi, vt colligitur ex D. Tho. primò vt significat diuersitatem in essentia formalem; & secũdò, vt significat diuersitatem in essentia materialem. Primam acceptionem innuit 1. p. quæst. 31. art. 2. ad 4. estque certissima: nam homo proprijssimè est aliud ab equo: secũdam verò tradit in secundo, dist. 21. quæst. 1. art. 1. dicens, non omne, quod est aliud à Socrate, esse aliud ab homine, quia scilicèt, Petrus est aliud à Socrate, & tamẽ nõ est aliud ab homine. Et quia in essentia diuina, neutra diuersitas reperitur; ideò neutro modo filius dicitur *aliud* à patre. Potest tamen adiectiuè dici *aliud suppositum*, vel *alius*, aut *alter*; quia sic solùm significatur diuersitas suppositi, seu personæ.

Quamuis autem ly, *aliud*, vtramque acceptionem admittat, & vtroque modo sumatur ab Aristot. 2. Physico. Porphyrius tamẽ, & Dialectici in hac diuisione sumunt ly, *aliud*, in prima acceptione tãtùm, & sensus est, quòd differentia proprijssima facit diuersitatẽ formalẽ. Cùm enim sit constitutiua essentiæ, distinguit eam essentialiter ab omnibus alijs, quod nõ habent differentia cõmunis, & propria, quæ cùm sint extra essentiam, tantùm distinguunt accidentaliter rem cuius sunt differentiæ. Et hoc significauit Porphyr. dicens, has differentias facere diuersum, ac variũ, seu *alteratum*, vt vertit Boec. quæ nomina tantùm significant diuersitatem accidentalem. Videatur Sãch. lib. 3. q. 20.

Addit etiam Porphy. circa hanc diuisionem, quòd differentia faciẽs aliud, dicitur specifica, differentia verò faciens diuersum, seu varium simpliciter appellatur differentia. Quod non ob aliquam dignitatem, aut perfectionem huius differentiæ dictum est, sed potiùs ob eius ignobilitatem; & imperfectionẽ, vt ex B. Alb. notãt benè Sot. & Mas. hìc, eo sensu, quo bruta absolutè, & sine addito solemus appellare animalia, & generaliter nomen generis, sine alio addito solet tribui speciei imperfectiori.

6 Circa tertiam & quartam diuisionem, nihil se offert notandum; nàm fere coincidunt cũ præcedentibus. Circa vltimã verò notat benè Sot. hìc, posse dupliciter intelligi. Primò, ita vt membra eius indicent diuersas differentias, & sit sensus, quòd eiusdem generis alia est differentia constitutiua, & alia diuisiua; animal enim constituitur per sensibile, & diuiditur per rationale, & irrationale, & idẽ est de alijs generibus. ¶ Secundò, membra illa diuidẽtia possunt indicare diuer-

sas rationes formales eiusdem differentiæ; ita vt sit sensus, eandem differentiam, v.g. rationale, secundùm vnam rationem formalē esse constitutiuā speciei, scilicèt, hominis, & secundùm aliam esse diuisiuā generis, scilicèt, animalis, & vterq; sensus verus est, & vtriusque exempla subiungit Porph. licèt hìc secūdus sit magis ad rem, & intētū eius.

7 Tandem DVBITABIS: an sit verū id, quod Porph. addit, scilicèt, differētias per se, seu proprijssimas nō suscipere magis & minus. ¶ Dubiū hoc propriā sedē habet, c. de substātia, breuiter tamen cū cōmuni sententia, respōdetur affirmatiuè, quæ est expressa sentētia, Arist. 8. Metaph. tex. 10. vbi rerū essētias cōparās numeris ait: *Quemadmodū de numero, ablato, vel addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idē numerus, sed diuersus? etiā si minimū auferatur, aut addatur: ita neq; diffinitio, neque ipsum quid erat, esse, erit ampliùs, ablato aliquo, vel addito.* Idem docent Caiet. Iabel. Sot. & alij, quos refert & sequitur Rub. hìc q. 3.

Fundamentum est: quia essentiæ consistunt in indiuisibili, iuxta commune Metaphysicorum axioma, cuius rationem reddit optimè D. Thom. 1. 2. q. 52. art. 1. nàm illud, secundùm quòd aliquid sortitur speciem, seu à quo accipit specificationem, oportet esse fixum, & stans, & quasi indiuisibile, vt ita res specificata, habeat determinatam, & certam essentiam; cuius manifestum signum est, quòd prędicata essentialia, nō dicuntur de speciebus, secundùm magis, & minus. Cùm ergo differentiæ essentiales sint constitutiuæ rerum in propria essentia, & gradu certo entis, planum fit, cōsistere in indiuisibili, ac proinde nō suscipere magis, & minus.

DISPVTATIO SEPTIMA.

De differentia tertio prædicabili.

QVIA De vniuersali, quod est genus respectu differentiæ, satis egimus in præcedentibus, ideò vt hoc tertium prædicabile comprehēderemus, iuxta methodum suprà disp. 5. num. 56. præscriptam; solùm restabat in hac disp. cognoscere, quid sit natura constitutiua, seu contractiua, vnde sumitur essentialis eius differentia, quod ostendunt quæstiones, quas de differentia primò intentionaliter sumpta postea instituemus. Sed quia ex vna parte, prima illa diuisio differentiæ à Porphyr. tradita, habet specialem difficultatem; ex alia verò, quamuis de differentia constet, esse vniuersale; non tamen constat, respectu, cuius habeat istam vniuersalitatem: an, scilicèt, respectu speciei, vel respectu indiuiduorum? ideò vtramque istam quæstionem oportuit alijs præmittere.

QVAE-

QVAESTIO PRIMA.

Qualis sit prima diuisio differentiæ? vbi etiam de diffinitionibus eius.

8 Supponendum est ante omnia, diuisioné istam differentiæ in cómuné, propriam, & proprijssimã esse adæquatam, vt docent communiter Dialectici. Quamuis de hoc aliqui dubitauerint, quorum meminit Sanch. libr. 3. Logicæ, q. 23. Probat autem eius sufficientiam Mas. hìc sect. 1. q. 2. perfacili argumento: quia quidquid verè differt ab alio, vel differt secundùm essentiam, vel secundùm accidentia: si primùm, erit differentia proprijssima, seu essentialis; si secundùm, vel est accidens proprium, & sic erit differentia propria, vel est accidens commune, & sic erit differentia cómunis: ergo prædicta diuisio est adæquata. Videatur noster Did. à Iesu hìc q. 3.

Est tamen contra hoc vulgare argumentum sumptum ex differentia indiuiduali, quæ quidem verè est differentia, vt patet; & tamen non est proprijssima, cùm nó faciat differre essentialiter; neq; est propria, aut cómunis, siquidem Petrus, & Paulus inter se, non accidétaliter tantùm, sed substantialiter distinguuntur.

Respondetur tamé, omissis alijs solutionibus, in prædicta diuisione solùm diuidi differentiam, quæ aliquomodò potest pertinere ad hoc prædicabile, quæ, scilicèt, potest subire intentioné vniuersalis, & prædicabilis, quod non habet differentia indiuidualis, vt patet. Et ideò propriè, & per se, nequè cótinetur sub diuiso, nequè sub aliquo membrorum diuidentium. Potest tamé aliquomodò reduci ad differentiam proprijssimã ex ea parte, qua facit differre substantialiter, & sumitur radicaliter ab vna parte substantiæ, in quo assimilatur differentiæ proprijssimę. Licèt, ex qua parte sumitur etiam à quantitate, iuxta doctrinam D. Thom. in primo dist. 26. q. 2. art. 2. & 4. d. 12. q. . art. 1. quæstion. c. 3. ad 3. & alibi sæpè, interdùm talis differentia appellatur accidentalis, & prout sic reducitur quodammodò ad communé, quia quãtitas est accidens commune, vt disp. 9. ostendemus.

9 Hoc supposito, pro explicatione quæstionis notandum est, quadrupliciter posse fieri comparationem inter diuisum, & membra diuidentia huius diuisionis. *Primò*, si tã diuisum, quàm membra diuidentia sumantur primo intentionaliter pro naturis denominatis. *Secundò*, si diuisum sumatur pro natura denominata, & membra diuidentia pro secúdis intentionibus. *Tertiò*, è contra. Et tandem *quartò*, si tàm diuisum, quàm membra diuidentia sumantur secundo intentionaliter.

Primo modo certum est diuisionem non posse esse vniuocam, sed analogam; siquidem naturæ

istæ denominatæ diuagantur per omnia prædicaméta. Secúdo etiã, & tertio modo, certum est, diuisiones esse subiecti in accidentia, & accidentis in subiecta. Neque de hoc est difficultas inter Doctores. Quorum tamen quidam inquirũt; an aliquo ex his modis sampserit Porphyr. istam diuisionem? Quibus respondendum est, probabiliter posse explicari hoc tertio modo. Sed multo probabilius est, tàm diuisum, quàm membra diuidentia sumpsisse vltimo modo, scilicèt secundò intentionaliter: tùm, quia sic explicant communiter Doctores hanc diuisionem: tùm etiã, quia nomen *differentiæ*, vt in præsenti sumitur, est terminus secundæ intentionis, sicut genus, species, & alia: tùm denique, quia sic diuisio ista propriè, & per se pertinet ad Logicam, tàm ex parte diuisi, quàm ex parte membrorũ diuidentium. Et ita sensus diuisionis erit: secunda intentio differentiæ alia est, quæ facit differre communiter, alia propriè, & alia proprijssimè. In quo sensu dubitatur à Dialecticis, qualis sit ista diuisio.

10 Relicta sententia eorum, qui dixerũt, diuisionem esse purè æquiuocam, quam satis constat esse falsam. Oña hìc quæst. 1. artic. 2. Cabero tractat. 3. disp. 4. dub. 2. & alij Moderni per oppositum contendunt, diuisionem esse vniuocam, & generis in species. ¶ Quorum fundamentum est: quia non obstante, quòd ex quinque intẽtionibus prædicabilium, tres priores sint rationes prædicandi essentialiter, & aliæ duæ prædicandi accidentaliter, adhùc vniuersalitas est quid vniuocum, & verum genus respectu omnium: ergo etiamsi ex intentionibus harum differentiarum, altera faciat differre communiter, alia propriè, & alia proprijssimè, adhùc secunda intentio differentiæ erit vniuoca, & genus respectu illarum. Probatur consequentia: quia ideò conuenientia illarum quinq; intentionum est vniuoca, quia omnibus verè, & simpliciter conuenit esse rationes prædicandi de pluribus, neque id habet vna per habitudinem, aut dependentiam ab alia, vt suprà disp. 4. nu. 58. dicebamus. Sed eodem modo conuenit istis intentionibus esse rationes differendi; siquidem etiam, si non daretur differentia proprijssima, adhùc aliæ essent differentiæ: ergo, &c.

11 Confirmatur primò; quia quamuis accidens depẽdeat à substantia, & ideò substantiæ, & accidẽti, physicè loquẽdo, nihil detur commune vniuocum, hoc tamen non tollit, quominùs æqualiter denominentur à secunda intentione generis, & vniuocè in illa conueniat: ergo quamuis differentia communis, & propria, physicè loquendo, aliquomodò dependeant à proprijssima, & prout sic non cõueniant vniuocè cum illa; adhùc secunda intentio differentiæ potest esse illis vniuocè communis.

Confirmatur secundò: quia quando intellectus comparat albedinem

dinem, aut risibilitatem Petro, & Paulo vt id, per quod distinguũtur ab Aethiope, & equo, verè tribuit illis naturis intẽtiones vniuersaliũ; sed tales intentiones propriè, & simpliciter non pertinent ad primum, & secundum prædicabile, vt patet: neque etiam ad quartum, & quintum; si quidem per talem actũ non cognoscitur risibilitas, vt quid profluens ab essentia, neque albedo, vt quid contingens, in quo consistunt propriæ rationes quarti, & quinti prædicabilis: ergo tales intentiones propriè, & simpliciter pertinent ad tertium prædicabile. Probatur consequentia: quia tales intentiones propriè, & simpliciter debent pertinere ad aliquam speciem relationis rationis: non ad aliam, nisi ad hoc tertium prædicabile: ergo, &c. ❡ Hæc, & alia argumenta, quæ solent fieri pro hac opinione, eam probabilem efficiunt, sicque illam censuit Medina, vt testatur Sanch. postea citandus. Sed non ideò discedendum est à communi, & recepta sententia.

12 Dicendum est, ergo diuisionem istam, etiam secũdò intentionaliter sumptam, esse analogam. Hæc fuit veterum sententia cum Auicena in sua Logica. Quam etiam defendunt Beatus Albertus tractat. 5. in Porphyr. cap. 1. Iabel. Caietan. & Sot. in commentario huius capitis, Mas. ibidem sect. 1. quæstio. 3. Medin. quem adducit, & sequitur Sanchez libr. 3. quæstione 22. & communiter Thomistæ. Quibus etiam consentiunt Scot. hic quæst. 23. Rub. q. 2. & alij Moderni.

Fundamentum est: quia sola intentio differentiæ proprijssimę simpliciter participat rationem differentialitatis, ipsaque sola constituit hoc tertium prædicabile: ergo aliæ intentiones differentiæ communis, & propriæ solùm possunt conuenire cum illa analogicè in esse differentialitatis. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia propria ratio differentialitatis, secundùm quòd constituit hoc tertium prædicabile, per quam distinguitur ab alijs intentionibus aliorum prædicabilium, consistit in hoc, quòd sit vniuersalitas naturæ constitutiuæ, seu contractiuæ, vt diximus disp. 4. num. 45. Estque satis per se manifestum; cùm differentia comparetur generi, vt actus potentiæ, seu vt determinatum indeterminato, vt etiam ex D. Thom. vidimus disp. 5. nu. 61. Esse autem vniuersalitatem naturæ constitutiuæ, seu contractiuæ, non potest, simpliciter conuenire intentionibus differentiæ communis, & propriæ, sed solùm intentioni differentiæ proprijssimæ; siquidem id, quod est simpliciter actus, seu constitutiuum; debet esse in eodem genere cum potentia, cuius est actus, seu constitutiuum; aliàs ex vtroque non fieret vnum per se, vt patet inductione. Cùm ergo sola differentia proprijssima sit in eodẽ genere cũ genere, quod cõstituit; differentia verò communis, & propria sint extrã, & faciant cum illo compositionẽ accidentalem, planum fit, solam dif-

ferentiã proprijſsimã eſſe ſimpliciter actû, & cõſtitutiuũ reſpectu generis; ac proinde ipsã ſolã ſimpliciter pertinere ad hoc prædicabi'e.

13 Confirmatur: quia contraria ſententia euertit totam ferè doctrinã de his prædicabilibus, à Dialecticis communiter receptam: ergo nõ eſt admittenda. Probatur antecedens: quia omnes enumerant differẽtiam inter prædicabilia eſſentialia, & hac via probant ſufficientiam quinarij numeri prædicabilium. Adduntque, differentiam non prædicari omninò in quid, neque omninò in quale, ſed medio modo, ſcilicèt, in quale quid, quia quantùm ad rem ſignificatam eſt de ſubſtantia, ſeu eſſentia rei; ex modo verò ſignificandi ſumitur, vt accidẽs, ſeu adiacens ipſi rei, vt magis explicuimus diſp. 5. num. 12. Item ferè omnes aſſerunt, has quinq; intentiones eſſe ſpecies infimas vniuerſalitatis. Quæ omnia, & alia his ſimilia directè pugnant cum prædicta ſententia, vt conſideranti patebit. Maneat ergo, quòd ſicut ſub genereitate, ſpecieitate, aut proprietareitate non collocantur per ſe, & ſimpliciter, ſed ſecundùm quid tantùm, & per reductionem illæ intentiones; quibus intellectus denominat ea, quæ ſecundùm quid tantùm ſunt genera, ſpecies, aut propria, qualia ſunt entia incompleta, ita ſimiliter ſub differentialeitate non continentur per ſe, & ſimpliciter intentiones, quibus intellectus denominat ea, quæ ſecundũ quid tantũ ſunt differẽtiæ, nempè cõmunis, & propria.

14 Ad fundamentum contrariæ ſententiæ, neganda eſt conſequentia. Ad cuius probationem reſpondetur, quòd ſublata differentia proprijſsima, per locum intrinſecum auferretur tertium prædicabile, tàm phyſicè, quàm logicè loquendo; quia tunc nihil eſſet, quòd intra idem genus poſſet eſſe ſimpliciter actus, & conſtitutiuum reſpectu generis; & conſequenter neque ſimpliciter denominari differentia. Quod tamen non cõtingit in prædicabilibus eſſentialibus reſpectu accidentaliũ, vel ècontra, vt conſideranti patebit. Et ideò ratio vniuerſalis poteſt eſſe illis omnibus vniuoca, non verò ratio differentiæ iſtis tribus.

Ad primam confirmationem ſimiliter reſpondetur negando conſequentiam. Et ratio diſparitatis eſt; quia quamuis accidens ſit ens, & eſſentia ſecundùm quid comparatione ſubſtantiæ; vnumquodque tamen intra ſuũ genus habet, quidquid requiritur ad fundandas intentiones generis, ſpeciei, vel differentiæ, quia vtrobique eſſentia continet plures perfectiones, & gradus habentes rationem actus, & potentiæ, & compoſiti intra idẽ genus, & ideò, tàm in ſubſtantijs, quàm in accidentibus propriè, & ſimpliciter reperiuntur ratio perfectibilis, perfectiui, & perfecti: & perconſequens vera genera, differentiæ, & ſpecies. At verò differentia communis, & propria etiam reſpectu eius, cuius ſunt differẽtiæ, habent rationem actus extranei, &

alterius generis, faciuntquè cũ illo compositionem accidentalẽ, & ita non habẽt quidquid requiritur ad fundandam intentionem constitutiuam huius tertij prædicabilis, vt explicatum est; ac proinde secundũ quid tantùm, & reductiuè, possunt ad illud pertinere.

15 Ad secundam confirmationem, concessa maiori, & minori, neganda est consequentia. Committitur enim ibi fallacia, à dicto secũdũ quid, ad dictum simpliciter. Ad probationem autem dicimus, quòd quandocunquè intellectus comparat aliquid incõpletum habens modũ generis, aut speciei respectu suorum inferiorum, vt quando animã apprehendit, vt genus, respectu vegetatiuæ, & sensitiuæ; aut punctum, vt speciem respectu huius, & illius puncti: vel quando comparat differentiam cõmunem, & propriam, vt albedinem, & risibilitatẽ, respectu Petri, & Pauli, per tales actus resultant in huiusmodi naturis intẽtiones quædã, quæ in suo genere sunt quid imperfectum, & extra rectã lineã proprij prædicamenti, ad eum modũ, quo de embrione, & cadauere in genere substantiæ docent D. Tho. 1. de generatione, lect. 8. Quò fit, vt sicut embrio ad nullã speciẽ substantiæ per se pertinet, sed reducitur ad speciem animalis: sic intentiones istæ propriè, & simpliciter non pertinent ad prædicabilia, sed secundùm quid tantùm, & per reductionem.

16 ¶ Circa diffinitiones autẽ differẽtiæ aduertendũ est, Porphyriũ adduxisse omnes illas, quibus tunc solebat diffiniri differentia. Vnde non est necessarium, quamlibet diffinitionem esse in re distinctam ab alia, aut explicare diuersam perfectionem, seu munus differentiæ, vt patet in tertia, & quarta, quæ inter se parũ, aut nihil differũt. Quia verò aliquæ ex illis quinque diffinitionibus possunt accõmodari differentiæ cõmuni, & propriæ, aliunde autem sola differentia proprijssima pertineat ad hoc prædicabile, vt explicatũ est, ideò Porphyr. in vltima diffinitione quasi corrigens illas, & limitans, vt soliũ conueniãt differentiæ proprijssimæ, addit illam particulam, scilicèt, *quòd pertineat ad substãtiam, & rationem, sitque pars rei, &c.* Propter quod etiam omnes has diffinitiones ad duas possumus reducere, nẽpè ad secundam & vltimã: quæ adæquatè conueniunt differentiæ proprijssimæ. Ex quibus hæc vltima est essentialis, coinciditquè cum ea, quã suprà disp. 5. num. 52. diximus formandam esse ex diffinitione essentiali sui abstracti, vt consideranti patebit. Neque in hoc est ampliùs immorandum.

Secũda diffinitio, scilicèt, *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differẽtibus specie in quale quid*, est descriptiua, vt constat ex dictis disp. citata num. 15. Quare autem Porphyrius addiderit illam particulam, *differentibus specie*: vel an hæc definitio conuenire possit differentijs infimis, de quo est celebris controuersia inter Dialecticos, examinabitur infra q. 3.

QVAESTIO II.

An differentia sit vniuersalis per ordinem ad speciem, quam constituit, vel per ordinem ad indiuidua?

17 Titulus difficultatis loquitur de differentia infima; hæc enim tantùm potest comparari ad speciem, quam cõstituit, & ad indiuidua eius. Sensus tamen, & resolutio quæstionis generalis est ad differentiam infimam, & subalternã: quia proportionabilis est de vtraque difficultas. Quare de differentia infima, verbi gratia, *rationali*, inquirimus: an sit vniuersalis per ordinem ad speciem, cum qua conuertitur, nempè, *hominẽ*; ita vt hæc prædicatio, *homo est rationalis*, sit prædicatio huius prędicabilis, & similiter de differentia subalterna, vt. *sensibile*: an sit vniuersalis per ordinem ad speciem subalternam, scilicèt, *animal*: vel solùm habeant rationem vniuersalis, illa respectu indiuiduorum, & ista respectu specierum sibi inferiorum.

Prima sententia vtrumquè negat, contendens differentiam non constitui in esse vniuersalis, neque per ordinem ad speciem, neque per ordinem ad indiuidua, sed per ordinem ad propria inferiora, vt, *rationale* (ait hæc opinio) nõ cõstituitur in esse vniuersalis respectu hominis, neque respectu Petri, & Pauli, sed respectu huius, & illiùs rationalis. Hanc sententiam absq; Auctoribus refert Sanch. lib. 3. q. 28. ¶ Et fundamentũ eius est: quia vniuersale est correlatiuum particularis: ergo vnúquodque vniuersale habet proprium particulare: sed propriũ particulare rationalis non est homo, nec Petrus; cum hi sint correlatiui generis, & speciei: ergo propriũ particulare rationalis est hoc, aut illud rationale; ac proinde respectu horum constituetur in esse vniuersalis, non verò respectu speciei, & indiuiduorum.

18 Secunda sententia affirmat, differentiam verè esse vniuersalem per ordinem ad speciem, quam cõstituit, ita vt hæc prædicatio, *homo est rationalis*, sit propria huius prædicabilis. Sic indicant Caiet. Sot. & Tolet. in hoc cap. ¶ Potestque suaderi primò: quia differentia, formaliter quatenùs talis, est vniuersalis: sed differentia constituitur in esse talis per ordinem ad speciem; siquidẽ prout sic dicit, esse constitutiuam eius: ergo per eundẽ ordinẽ constituitur in esse vniuersalis.

Respondebis fortè, maiorem esse falsam: quia sicut homo, formaliter quatenùs rationalis, non est animal, ita differentia, formaliter quatenùs tale vniuersale, nõ est vniuersalis. Et ideò, licèt quatenùs differẽtia, respiciat speciem, non propterea constituetur in esse vniuersalis per ordinem ad illam.

Sed contrà: quia iam sequeretur, quòd differentia non solùm quatenùs vniuersalis, sed neque etiã quatenus differentia est, respiceret speciem; quòd tamen patet, esse falsum: ergo, &c. Probatur sequela: quia sicut vniuersale, vt sic, respicit inferiora vt sic; ita tale vniuersale

ſale debet reſpicere talia inferiora: ergo iam differentia non conſtituetur in eſſe talis vniuerſalis per ordinem ad ſpeciem, quæ eſt illi æqualis; ſed per ordinem ad ſua propria inferiora.

Secundò probatur eadem ſententia: quia quodlibet vniuerſale conſtituitur in eſſe vniuerſalis per ordinem ad ea, de quibus immediatè prędicatur: ſed differentia immediatè prædicatur de ſpecie, & media ſpecie de indiuiduis: ergo differentia in eſſe vniuerſalis potiùs cõſtituitur per ordinẽ ad ſpeciem, quàm per ordinem ad indiuidua. Minor, & conſequentia conſtant. Maior autem probatur: quia genus non conſtituitur proximè in eſſe vniuerſalis per ordinem ad indiuidua, licèt de illis prædicetur, ſed per ordinem ad ſpecies, nõ alia ratione, niſi quia de ſpeciebus immediatè prædicatur, non verò de indiuiduis.

Confirmatur: quia hæc prædicatio, *homo eſt rationalis*, eſt prædicatio directa, & formalis: ergo eſt alicuius prędicabilis: ſed nõ poteſt eſſe alterius niſi differentiæ; vt patet: ergo differentia verè conſtituitur in eſſe vniuerſalis per ordinem ad ſpeciem, quam conſtituit.

19 Nihilominus dicẽdũ eſt primò, propria inferiora differentię, v.g. *rationalis*, non eſſe hoc, aut illud rationale, ſed indiuidua ſpeciei, ſcilicèt Petrũ, & Paulum. Hæc concluſio eſt cõmunis inter Dialecticos. Et probatur: quia differentia prædicatur de pluribus in quale quid: ſed *rationale* nõ prędicatur de hoc, & illo rationali in quale quid, ſed omnino in quid; ergo reſpectu illorũ nõ habet rationem differẽtiæ; & cõſequenter, neq; tales prædicationes pertinent ad tertiũ prędicabile. Maior, & cõſequentia conſtant. Minor verò probatur, quia *animal*, quod in ſe genus eſt, quando prædicatur de indiuiduis genericis, nẽpè de hoc, & illo animali, ex modo prędicãdi induit cõditionẽ ſpeciei, nõ alia ratione, niſi quia tunc prędicatur de inferioribus, vt tota eorum eſſentia, quod propriũ eſt ſpeciei, vt diximus ſuprà diſp. 6. n. 12. ſed quando rationale prędicatur de hoc, aut illo rationali, prędicatur vt tota eſſentia talium inferiorum: ergo reſpectu eorum induit conditionẽ ſpeciei, & prędicatur omninò in quid: etiamſi in ſe ſit differentia.

20 Dicendum eſt ſecundò, differentiam infimam non conſtitui in eſſe vniuerſalis per ordinẽ ad ſpeciẽ, ſed per ordinẽ ad indiuidua: & idem proportionabiliter eſt de differentia ſubalterna. Hanc concluſionem indicat Iabel. in hoc capit. & defendunt Oña hìc quæſt. 1. art. 2. noſter Didac. diſp. 8. quæſt. 2. & latè, & optimè Sanch. lib. 3. q. 25. qui plures alios adducit. Colligiturque ex D. Thom. 2. Poſt. lect. 13. vbi affirmat, differentiam vltimam nullo modo eſſe in plùs, quàm ſpeciẽ; quod tamẽ neceſſariũ erat, vt eſſet vniuerſalis reſpectu ſpeciei. Et tandem id planè docuit Porph. in hoc cap. dũm definit, differentiã, non in ordine ad vnam ſpeciẽ, ſed per prędicari de pluribus inferioribus: & cap. pręcedenti, dùm

enumerans modos prædicationis directæ, inquit: *Nàm aut paria de paribus, vt hinnibile de equo: aut maiora de minoribus prædicentur, oportet.* Constat autem, prędicationes vniuersalium esse illas, in quibus maiora de minoribus prędicantur: ergo alię prędicationes, in quibus paria de paribus prędicantur, non pertinent ad prędicabilia. Et huiusmodi est differentia respectu speciei, vt patet in exemplo Porph.

Ratione etiam probatur: quia vniuersale est natura vna dicens ordinem ad plura inferiora: sed species nó est quid inferius ad differentiá: ergo differétia nó est vniuersalis respecta speciei. Maior constat. Minor vero probatur: quia superius ex Arist. in postprædicamétis est id, à quo non valet subsistédi cósequentia: sed à differentia ad speciem valet consequentia, & ècontra: ergo differentia nó est superior respectu speciei.

21 Respondebis primò, quòd licèt physicè differentia sit æqualis cum specie, logicè tamen, & inquantùm prædicabilis, est superior ad illam: quia prædicatione formali differentia prędicatur, tùm de ipsa specie; tùm etiam de indiuiduis; cú tamen species prędicatione formali, tátú prędicetur de indiuiduis, & hoc sufficit, vt differentia sit vniuersalis respecta speciei.

Sed contrà: quia iam sequeretur nullam esse prædicationem ęqualis de æquali, logicè loquendo, contra dictum Porphy. & contra communem sententiam Dialecticorú, qui in libris Posteriorum, non solú tales prędicationes admittunt, sed eas asserunt aptiores esse ad perfectissimá demonstrationé: ergo, &c.

Præterea: quia vniuersale tantùm est superius, logicè loquendo, respectu eorum, à quibus abstrahitur abstractione vniuersali: sed differentia non abstrahitur ab specie abstractione vniuersali, sed tantú abstractione formali: ergo respectu speciei non est quid superius logicè loquendo. Maior constat, & probatur minor: quia ab illis abstrahitur aliquid abstractione vniuersali, quæ immediatè vnit in vna ratione, & in quibus multiplicatur per contractioné: sed differétia nó vnit in vna ratione specié cú indiuiduis; neque per contractioné multiplicatur in specie, & indiuiduis, sed solú in indiuiduis, vt patet: ergo, &c.

22 Secundò respondebis, differentiam, quandò prædicatur de specie, virtute prædicari de pluribus, quę in specie cótinétur, & ita prædicationé, in qua differétia prædicatur de specie, æquiualere pluribus prędicationibus de indiuiduis.

Sed contrà: quia talis virtualis continentia non sufficit ad veram prędicationé vniuersalis: ergo, &c. Probatur antecedés: quia sicut vniuersale est simpliciter vnum, ita dicit ordiné ad multa, quæ simpliciter sint multa; aliàs non saluaretur propria abstractio, & superioritas, quam requirit vniuersale, sed indiuidua, prout virtute continentur in specie non sunt simpliciter multa, sed potiùs simpliciter vnum; siquidem, teste Porphyr. *participatione*

speciei

speciei plures homines sunt vnus homo: ergo differentia non potest esse vniuersalis respectu speciei, ex eo quòd virtute contineat indiuidua.

Secundò impugnatur eadē solutio: quia quando differentia prædicatur de specie; tūc species, formaliter loquendo, non est prædicabilis, sed subijcibilis, vt constat ex dictis: ergo, formaliter prout sic, non continet virtute inferiora. Probatur cōsequētia: quia sicut de ratione prædicati, formaliter prout sic, solùm est, continere in potentia subiectū; ita de ratione subiecti, formaliter prout sic, solū est, actu continere prędicatū: ergo quælibet continentia potētialis respectu inferiorum est extra rationem formalem subiecti, seu subijcibilis. Ergo quādo differentia prædicatur de specie; tunc species, formaliter loquēdo, vel non habet, vel saltē nō exercet continentiam potentialem indiuiduorum; & per consequens hęc non potest facere, vt differentia sit vniuersalis respectu speciei.

23 Ad fundamentum primæ sententiæ respondetur, quòd sicut vniuersale non solùm dicit naturā, seu rationem, quæ prædicatur, sed etiā relationem prædicabilitatis ad inferiora; ita particulare non solùm dicit naturā, seu rem, de qua vniuersale prædicatur, sed etiam relationem subijcibilitatis ad superiora; & medijs his relationibus rationis vniuersale, & particulare sunt correlatiua. In hoc ergo sensu verum est, vnumquodque vniuersale habere proprium particulare; quia nimirum vnumquodque vniuersale, respicit inferiora habentia peculiarē relationē subijcibilitatis ad ipsum. Vnde eadem res v.g. *Petrus* vt relatione subijcibilis respicit totam essentiam, est proprium particulare speciei: vt verò alia relatione subijcibilis respicit constitutiuum suæ essentiæ, est propriū particulare differentiæ: vt verò alia relatione respicit naturam quandam profluentem à sua essentia, est proprium particulare proprij: & sic de alijs. Quò fit, vt diuersa vniuersalia petant diuersa particularia, non materialiter, & in esse rei, sed formaliter, & inesse subijcibilis.

24 Ad argumenta secundæ sentētiæ respondetur. Ad primum benè ibi responsum est; quia vt quæstione 4. ostendemus, nulla differentia includit genus. ¶ Ad replicam autem eodem modo respondetur, verum esse, quòd differentia, quatenùs tale vniuersale, respicit talia inferiora. Sed sicut per ly, *tale vniuersale*, importantur duo, scilicet ratio cōmunis, vniuersalis, & talitas, seu differentia contrahens; ita similiter per ly, *talia inferiora*, importātur duo, scilicet inferiora vt sic, & talitas inferiorum. Quare sicut talitas vniuersalis non includit in se vniuersale vt sic; ita talitas inferiorum non includit in se inferiora vt sic. Ex quo tandem fit, quòd sicut ratio propria differentiæ, per quam contrahitur vniuersale vt sic, scilicet esse perfectiuam, seu constitutiuam, sumitur per ordinem ad speciem, quam constituit: ita etiā illa specialis ratio, per quam inferiora vt sic contrahūtur,

vt

vt sint propria inferiora differentiæ, attendatur respectu speciei, cuius differentia est constitutiua.

Ad secundum distinguenda est maior. Si enim sensus sit, vniuersale constitui in esse vniuersalis per ordinem ad ea, de quibus prædicatur immediatè, qua ratione est vniuersale; concedenda est; neganda verò, si prædicetur immediatè, non vt vniuersale, sed alio modo. Differentia autem, qua ratione vniuersalis est, non prædicatur immediatè de specie, sed tãtùm de indiuiduis: & ideò quanuis Petrus, & Paulus sint rationales quia sunt homines; tamen rationale non est vniuersale; quia respicit hominem, sed quia respicit Petrum, & Paulum. Valde enim diuersa sunt, quòd Petro conueniat esse rationalem; quia est homo, & quòd rationali conueniat secunda intentio vniuersalis; quia respicit hominem. Primum est verissimum; secundum autem omninò falsum, vt ex dictis patet.

25 Ad confirmationem respondetur, non omnes prædicationes directas pertinere ad quinque vniuersalia, sed solùm illas, in quibus maiora de minoribus prædicãtur, (si cætera necessaria adsint.) Præter quas constat plures alias esse directas, in quibus paria de paribus prædicantur Quæ per se pertinent ad prædicabile de vno tantùm, vt diximus supra disput. 2. n. 46. ¶ Si autem inquiras: quomodò appellãdæ sint istæ prædicationes, in quibus differentia, & proprium prædicantur de sua specie? Respondetur, graues Auctores eas appellare prædicationes *tertij, & quarti prædicati*: quia in illis prædicantur res, quæ alias, si comparentur ad inferiora, sunt tertium, & quartum prædicabile. Qui modus loquendi frequens est inter Thomistas, de quo videri potest Sanch. vbi supra. Quidquid autem sit de modo loquendi, certum debet esse, tales prędicationes nõ esse tertij, & quarti prędicabilis.

QVAESTIO III.

An dentur differentiæ vltimæ, quæ cum speciebus conuertantur.

Celebris fuit fuit hæc difficultas inter antiquos Dialecticos. Quibus non paruam occasionem præbuit Porphyrius, dùm in secunda diffinitione asseruit differentiam prædicari de pluribus differentibus specie. Si enim hoc cõuenit omni differentiæ; sequitùr nullam esse, quæ cum specie infima conuertatur; & ex consequenti non dari differentias vltimas, seu infimas. Quare duo nobis examinanda sunt. Primum est: an in rei veritate dentur tales differentiæ vltimæ. Deinde: quid in hoc senserit Porphyr. & quomodò saluetur diffinitio eius.

26 Circa primum, multi ex antiquis asserere videntur, non dari differentias infimas, sed omnes esse subalternas; & ex consequenti ad definiendam aliquam speciem infimam ponendas esse duas, vel plures differentias subalternas, quarum

rum vnaquæque latiùs pateat quã species definita; omnes verò simul sumptæ cum ea conuertantur. Pro hac sententia Maſ.hìc section.1.q.6.refert Themiſtium 2. Poſt. cap. 20. Philopon. ibidem cap. 14. & Auerroem.7. Metaphyſicæ textu 43.

Probatur primò ex Ariſt.2.Poſt. cap.14. vbi agens de diffinitionibus ſpecierum,ſic ait: *Talia eò vſquè ſumenda ſunt,quouſque tot fuerint ſumpta; vt vnumquodque illorum quidem pluribus competat; cũcta autem ſimul non ad plura ſeſe extendant*. Ferè idem docet 1. Topicor.cap.7.& lib.6.cap.3. & lib. 1.de partibus animalium, cap.2. non admittit tot differentias vltimas,quot ſunt ſpecies:ergo &c.

27 Secundò probatur ex Porphyr.qui c.de communitatibus generis,& differentiæ ſic ait:*Continet enim & differentia ſpecies, etſi non omnes eas,quas genus continet: rationale enim, etſi non expertia rationis,vt animal; Deum tamen, ac hominem,quæ ſunt ſpecies,continet*. Id ipſum colligitur ex eo, quòd Porph. ſemper vtitur duabus, aut pluribus differẽtijs ad diffiniendã ſpeciem,vt *rationali*,& *mortali* ad definiendum *hominem*. Ex quibus vnaquæque latiùs patet quàm homo;nam rationale conuenit Deo, & Angelis;mortale verò alijs animalibus,ſed vtraque ſimul iuncta ſoli homini.Ergo ex Porphyrij ſententia nõ dantur differentiæ vltimæ,ſed omnes ſunt ſubalternæ.

Tertiò probatur ratione: quia per ſolas differentias ſubalternas ſimul ſumptas ſufficienter conſtituitur ſpecies,& diſtinguitur ab alijs:ergo ſuperfluunt aliæ differentiæ ſimplicis & vltimæ: Probatur antecedens exemplo, quod adducit Ariſtot.loco citato ex 2. Poſt. nam hæc eſt optima diffinitio trinitatis:*Trinitas eſt numerus impar primus*.In qua tamen ſingulæ particulæ in plùs ſe habent, quàm trinitas.Nam eſſe numerum imparẽ conuenit quinario,ſeptenario, &c. ſimiliter eſſe numerum primum cõuenit binario;vtrumquè autem ſimul ſumptum, nempè eſſe imparem primum,ſolùm poteſt conuenire ternario. Ergo hæ differentiæ ſubalternæ ſimul ſumptæ ſufficiunt conſtituere numerum ternarium; & diſtinguere eum ab alijs,& ex cõſequenti ſuperfluit alia differentia vltima.

28 Nihilominùs dicendum eſt primò;præter differentias ſubalternas verè dari differentias vltimas, &ſimplices,quæ cum ſpeciebus cõuertantur.Hæc concluſio eſt communis inter Dialecticos,illam docet D.Thom.2.Poſt.lect.13. & 7. Metaph.lect.12.B.Alb. Alexand. Simp.Auic.&alij,quos adducit, & ſequitur Maſ.vbi ſuprà, & communiter Recentiores.

Tria loca Ariſt.adducit D.Th. lect.13. citata pro hac ſententia. Primus eſt ex 7.Metaph. text. 42. vbi docet,poſsibile eſſe, quòd deſinitio ex duobus conſtituatur, quorum vnum ſit genus, & aliud differentia. Quod explicant Boec. in lib.de diuiſionibus, conſtanter affirmat,quòd ſi non eſſet penuria nomi-

minum, nulla definitio haberet plures, quàm duos terminos. Itē text. 43. sequenti inquit Arist. *Et sic semper vult procedere, donec vtique veniat ad non differentia: tunc autem erunt tot species pedis, quot differentiæ*. Quod explicans D. Thom. ait: *Et ita semper procedendum est in diuisione differentiarum, donec diuidens veniat ad non differentia, idest, ad vltimas differentias, quæ non diuiduntur vlteriùs in alias differentias: & tunc tot erunt species pedis, quot differentiæ*. Tandem idem colligitur ex lib. 8. Meth. text. 6. vbi dicitur, differentiam correspondere formæ.

Ex quo loco sic probatur ratione conclusio; quia differentia in rebus materialibus sumitur à forma, sicut genus à materia: sed in qualibet re materiali est propria forma, per quam vltimò constitur in suo esse: ergo in qualibet re materiali etiam debet esse differentiam, per quam vltimò constituatur. Cùm autem quælibet talis forma sit vnica, & simplex, non composita ex pluribus formis, planè sequitur, debere illi correspondere differentiam infimam, & simplicem. Quod argumētum proportionabiliter habet locum in Angelis, & in accidentibus; nàm etiam illud, à quo sumitur in eis differentia, est quid simplex, & indiuisibile: ergo talis etiam debet esse differentia.

Confirmatur: quia differentia subalterna est quid simplex: ergo etiam differentia vltima. Antecedens conceditur à contrarijs. Consequentia verò probatur: quia si à gradu imperfecto, & potētiali, quē tribuit forma, sumitur vera differētia simplex; potiori iure à gradu perfecto, & actuali, sumetur vera, & simplex differentia, quæ sit vltima, & specifica. ¶ Confirmatur secundò: quia propriæ passiones, quæ cōsequuntur gradus infimos, & specificos, sunt simplices, & alijs perfectiores: ergo tales etiam debēt esse differentiæ, à quibus radicaliter dimanant.

29 Ad argumenta. Ad primum ex Arist. respondet D. Tho. 2. Post. lect. 13. quòd quando in eadem definitione sumimus plures differentias, quarum singulæ latiùs patent, quam definitum; iunctæ verò cum illo conuertuntur; tales differentiæ verè sunt accidentales, sumptæ ex aliquibus accidentibus communibus ad declarandam vltimam, & essentialem differentiam, quam ignoramus. Et propterea sæpè differentiæ istæ dicuntur substantiales, seu essentiales: quia, scilicèt, inducuntur ad declarandam substantiam, seu essentiam rei; sed reverà sunt accidentales. Et de huiusmodi differentijs loquitur Arist. locis in argumento adductis.

Quod adeò verum est, vt ex differētijs subalternis, quæ sunt verę, & substantiales differentiæ, quātūcumq; plures iungantur, nullo modò possit, confici propria diffinitio speciei. Nàm vt benè argumentatur Suar. disp. 15. Meth. sect. 11. num. 23. *si rationale, & mortale*, essent differentiæ subalternæ; nunquā ex earum coniunctione constitueretur homo. Cuius rationē tangit

git optimè Mas. vbi supra ad 2. Nā vel differentiæ subalternæ sunt cōstitutiuæ duorum generum, quorū vnū sub alio non continetur; & túc repugnat iungi in vna diffinitionē; siquidem sunt incōpossibiles vt patet: vel sunt constitutiuæ generum, quorum vnum continetur sub alio; & huiusmodi differentiæ, etiamsi omnes iungātur in definitione alicuius speciei infimæ, adhuc conueniēt alijs speciebus; ac proinde diffinitio non erit bona.

30 Ad secundum ex Porph. cōstabit in secūda parte difficultatis. Verba autem adducta, eundem vidētur habere sensum, ac loca Arist. Quamuis enim errauerit, existimās dari animalia immortalia; tamen in constituendis differentijs vltimis fuit proculdubiò peripateticus.

Ad tertium: iam patet, quòd differentiæ subalternæ, si verè sint essentiales, non possant constituere speciem in vltimo, & specifico gradu; si verò fuerint accidentalis, solùm possant esse signum propriè, & specificæ differentiæ, quando simùl iunguntur. Quod facere licet, cùm vltimam differentiam ignoramus, vt contingit in diffinitione adductā numeri ternarij. Non enim ambæ differentiæ ibi assignatæ sunt essentiales, nàm cùm idem genus semel tantùm possit in species diuidi; si numerus vna diuisione adæquatè diuiditur in imparem, & parem, & alia in primum, & non primum, necessarium est, aliquas ex his differentijs esse accidentales.

§. VNICVS.

AN SECVNDA DIFFINITIO Porph. conueniat etiam differentijs infimis.

31 IN Secunda parte quęstionis; circa mentem Porph. non est cur nimis solliciti simus; an senserit dari differentias vltimas. Eas tamen ipsum admisisse, colligitur ex lib. de interrogationibus, & responsionibus, c. 38. Vbi, referente Mas. loco citato, sic interrogat: *Cúm dixeris, differētiam de pluribus speciebus efferri, nunquid rem, vt ita se se habet, explicasti?* Et respondet: *Nō ita planè, sed vt plerumque esse consueuit; reperiūtur enim aliqua, quæ speciebus adæquantur, &c.* Quibus verbis planè concedit differentias vltimas. Quas licèt videatur, in aliquibus speciebus admittere, in alijs verò non; solùm tamen intendit nō semper esse nobis notas. Ex quo patet, quòd quando loco suprâ in argumento secundo adducto, ait, differentiam continere plures species, loquitur, vel de differētia subalterna, vel saltem de aliquibus differentijs accidentalibus, quæ intra aliquod genus infimum solent conuenire pluribus speciebus talis generis, sed non omnibus. Quarè autē in diffinitionibus vtatur Porphyr. aliquando pluribus differentijs, iam diximus num. 29. in explicatione verborum Arist.

32 Hinc ergo exurgit non parua dificultas: quomodo hoc tertium prædicabile diffiniuit Porph. per *prædicari de pluribus differentibus specie.* Et ideò meritò inquirunt

runt Dialectici: an prædicta definitio conueniat etiam differentijs infimis? ¶ Ratio autem dubitandi est; quia ex vna parte ipsa diffinitionis verba indicant illam tantùm conuenire differentijs subalternis; ex alia verò id non videtur cōsonum intentioni Porphyrij definientis differentiam, prout est tertium prædicabile, ad quod non solùm pertinet subalterna, sed etiam infima.

Prima sententia affirmat, dictam diffinitionem conuenire etiam differentijs infimis. Auctores tamen eius non eodem modo explicant verba diffinitionis. Quidam enim, teste Auic. apud B. Alb. tractat. 5. cap. 6. sic intelligũt diffinitionem, quòd differentia prædicetur de pluribus differentibus specie, non inter se, sed ab alijs; vt *rationale* prædicatur de Petro, & Paulo, qui licèt inter se non differant specie, differunt tamen specie ab equo, & leone.

Hęc tamen subtilitas nimis crassa est, vt rectè inquit Sanch. libr. 3. quæst. 24. & explicatio est extorta, vt benè inquiunt Alb. & Auice. citati. Neque enim talem sensum possũt reddere illa verba: nàm hæc propositio, *Petrus, & Paulus differunt specie*, sic exponitur: Petrus est alicuius speciei, & Paulus similiter; & Petrus non est eiusdem speciei, cuius est Paulus. Quòd autem hìc sit legitimus eius sensus, patet ex diffinitione generis, vbi eadem verba sic intelliguntur ab omnibus. Quarè, relicta hac explicatione, alijsque, quæ adducit, & impugnat Galleg. hìc controuer. 17.

33 Secundò alij exponunt dictam diffinitionem, asserentes illam conuenire per non repugnantiam differentijs vltimis, non inquantùm sunt vltimæ, sed inquantùm sunt differentiæ; vt *rationali*, inquantùm differentia est, non repugnat prædicari de pluribus differentibus specie, aliàs id omni differentiæ repugnaret. Quæ explicatio, & sentẽtia antiquissima est, vt tradit Tolet. in hoc cap. Eamq; illustrem fecerunt Caieta. ibidem, & Sot. hìc, quæst. vnica ad 6. reputantque probabilem Tolet. & Galleg. vbi supra, & Araux. lib. 3. Metaphy. q. 4. art. 6.

Probatur ratione: quia plures sunt diffinitiones; quæ necessariò explicandæ sunt per non repugnãtiam: ergo hæc similiter potest explicari. Probatur antecedens: quia definitio, *quanti*, ab Arist. 5. Metaphysic. scilicèt, *quantum est, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, &c.* licèt positiuè conueniat pluribus rebus, vt ligno, & lapidi; alijs tamen conuenit negatiuè solùm, & per non repugnantiam rationi cōmuni, vt cœlo, quod quidem, quatenùs tale est, diuidi non potest, cũ sit incorruptibile; ac proinde conuenit illi definitio quanti ex eo solùm, quòd quatenùs quantum est, non repugnat illi diuisio. ¶ Item licèt minimum naturale, quatenùs minimũ est, non possit diuidi, quia tamen quatenus quantum est, non repugnat ei diuisio, absolutè tribuimus ei diffinitionem quãti; ergo similiter, licèt differẽtia vltima qua-

quatenùs vltima est, nõ posit prædicari de pluribus differẽtibus specie; quia tamen id non repugnat ei, quatenùs differentia est, absolutè dicemus, prædictam definitionem conuenire etiam differentijs vltimis.

34 Cæterùm hic etiam modus dicendi falsus est. Nâm si semel admittimus definitiones per non repugnantiam rationi communi, in plura deueniemus manifesta absurda; iam enim hæc esset bona definitio equi: *Equus est substantia sensibilis rationalis.* Nam licèt equo, quatenùs equus est, repugnet esse rationalem; id tamen non repugnat ei, quatenùs animal est, vt patet. Et generaliter, si hic modus definiendi esset bonus, definitio vnius speciei conueniret alteri; siquidẽ differentia cõstitutiua vnius speciei nõ repugnat alteri propter rationem communem, & genericam, sed propter rationem propriam, & specificam; ergo neque etiam est asserendum, definitionem differentiæ subalternæ conuenire per non repugnantiam differentiæ infimæ.

Quòd autem prædicta absurda sequantur, patet: quia sicut rationale, & hinnibile sunt rationes essentiales oppositæ, sic esse subalternam, & infimã, sunt rationes accidentales oppositæ, & repugnantes, ergo si harum oppositio non obstat, quominùs definitio differẽtiæ subalternæ conueniat infimis per non repugnantiam; nec etiam oppositio rationũ essentialium obstabit, quin definitio vnius speciei posit alteri per non repugnãtiam conuenire. Per quod excluduntur solutiones, quæ solent adduci in fauorem Caiet. vt consideranti constabit. Videatur Vincentius Iustinianus libro 2. dialectic. institutionum cap. 6. vbi optimè impugnat prædictum modum definiendi.

35 Dicendum est ergo, dictam definitionem Porphyr. non conuenire differentijs infimis, atque ita illum solùm definisse subalternas. Hæc conclusio communis est inter Dialecticos. Quorũ nõ pauci affirmant eam esse D. Thom. In quo tamen expressam nõ inuenimus, neque inuenire potuit Gallego, vt ipse fatetur. Reperitur tamen quid simile 2. Poster. lect. 13. vbi explicans Aristot. asserentem, quòd differẽtia est in plus quàm species, inquit, solùm loqui de differẽtia subalterna, non autem meminisse infimarum, quia incognitæ sunt. Et ita hanc sententiam sequuntur cõmuniter Thomistæ Iabel. & Mercat. in hoc c. Sanch. & Arauxo, vbi supra Mas. hìc sect. 1. q. 7. Vincentius Iustinianus iam citatus, & plures alij, quos refert, & sequitur Gallego controuers. 17. Quibus etiam consentiunt Scot. q. 17. in Porphy. Tolet. Fonsec. & alij, quos adducit, & sequitur Rub. hic q. 9. Ipseque Caiet. & Sot. approbant hanc sententiam. Quę satis patet ex verbis diffinitionis, & impugnatione contrariæ.

Inquires tamen: cur Porphyr. agens de tertio prædicabili, quod complectitur vtramque differen-

tiam, specialiter definierit subalternam.

36 Respondetur primò cũ Burleo, quem adducit Mas. q. 7. citata ad 1. quòd sicut Porph. c. præcedẽti plures adduxit definitiones speciei, quarum aliquæ cõueniunt speciei infimæ, & subalternæ, aliæ verò soli speciei infimæ; ita etiam in hoc cap. adducit aliquas definitiones, quæ conueniunt vtriq; differentiæ, vt sunt 1. 3. 4. & 5. & aliam, quæ solùm conuenit differentiæ subalternæ, scilicet hanc secundã. Neque id illi vitio vertendum est, cuius institutum erat, non tàm examinare, quàm referre ea, quæ ad cathegorias Arist. poterant conducere.

Secundò, & meliùs respondetur cum Mas. Rub. & alijs, ideò Porph. solã differẽtiã subalternã definisse: quia eius vsus in definitionibus, diuisionibus, & disputationibus frequentior est. Sicutècontra cap. sequenti solùm definiuit proprium infimum: (cùm tamen propriũ subalternum verè sit proprium) quia proprietatibus specificis frequentiùs, quàm subalternis vtimur. In vtroq; Arist. imitatus, qui licèt differentias vltimas concedat, vt vidimus n. 28. tamen quandò ex professo agit de differẽtia in ordine ad demõstrationes, vel argumẽta probabilia, solùm meminit subalternarum, vt patet 2. Post. c. 14. 15. & 16. & 1. Topic. c. 3. cũ tamẽ ècõtrà agens de proprio, solùm definierit infimum, vt patet 1. Topic. c. 3.

37 Ad argumentum pro sententia Caiet. negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd *quanto*, secũdũ quod tale est, positiuè conuenit diuisibilitas, & sic omne quantũ prout sic est positiuè diuisibile. Quòd autem diuisio ipsa sit quasi impedita, nec possit exerceri in cœlo, aut minimo naturali, prouenit nõ ratione quantitatis, sed ratione subiecti, in quo est.

Vel secundò respõdetur, & fortè meliùs, propriam passionẽ quantitatis non esse diuisibilitatem naturalem, seu realem, sed mathematicam, siue per designationem. Quod docuit Sot. 1. Physic. q. 4. & colligitur non obscurè ex D. Tho. 1. p. q. 68. art. 2. & in secundo dist. 30. q. 2. art. 2. de potentia q. 4. art. 1. ad 5. & alibi sæpè. Constat autem talem diuisibilitatem positiuè cõuenire corporibus cœlestibus, aut minimo naturali. Præter quàm quòd dato, quòd definitio alicuius diuidenti posset conuenire vni membro diuidenti per solã non repugnantiam; & quòd sic contingeret in definitione quanti respectu cœli; inde tamen nõ licèt inferre, definitionẽ vnius membri diuidentis posse alteri conuenire per non repugnantiam, aliàs sequerentur absurda suprà enumerata. Hoc autem contingeret in præsenti, si definitio differentiæ subalternæ conueniret infimæ per non repugnantiam.

38 ¶ Ex dictis infertur, quòd cùm differentia sit species infima vniuersalis, quæ diuisione accidentis in subiecta diuiditur in infimã, & subalternam, vt explicatum est, omninò per accidens se habet ad intentionem constitutiuam huius prædicabilis, quòd natura, quam de-

denominat,prædicetur de pluribus differentibus solo numero, vel de differentibus specie. Vnde, sublata hac particula à definitione Porphyrij,manet optima, & adæquata descriptio huius prædicabilis,dicẽdo: *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus in quale quid.*

QVAESTIO IIII.
Vtrùm differentia infima includat subalternas?

39 SEnsus difficultatis est formalis, & procedit de differentia secundùm perfectionem illam, seu gradum, quem formaliter significat; nàm in sensu materiali, & identico non est dubium differentiam infimam includere subalternas, & ipsa genera, cum quibus realiter identificatur. Quærimus ergo: an rationale verbi gratia, formaliter prout significat perfectionem illam, seu gradum, per quem homo distinguitur ab alijs animalibus, & ratione cuius homo excedit animal, ita sit conceptus simplex;vt non solùm nõ sit aggregatum plurium differentiarum, vt quæstione præcedenti statutum est;sed neque etiam includat in sua ratione formali aliquam differentiam subalternam, ex qua, & propria ratione intelligatur componi; ad eum modum quo species componitur ex genere, & differentia Cum hac autem quæstione coincidunt aliæ, scilicet: an differentia subalterna per se prædicetur de infima? & an genus includatur in differentijs vltimis? & tandem an per se prædicetur de differentijs, per quas diuiditur? Quarum omnium eadem est solutio, vt consideranti patebit.

40 Pro parte affirmatiua referuntur cõmuniter Nominales,quatenùs cõstituunt rectam lineam in differentijs,non minùs ac in generibus, & speciebus. Quam etiam sententiã defendit Soncin. 7. Metaph. q. 37. Sed exercitij gratia, vt ipse ait: contraria enim plùs illi placet.

Probatur autem primò ex Aristot.7.Metaph.text.43.vbi tria dicit. Primum: quòd differentiæ superiores clauduntur in infima; & ideò nihil refert, siue in definitione ponantur illæ omnes,siuè ista sola. Secundum: quòd differentia infima est tota rei substantia; & ideò ea posita in definitione,non licet aliquam superiorem adiungere, aliàs committeretur nugatio, qualis esset, si hominem definiremus esse animal rationale sensibile. Tertiũ est, quòd ad inueniendam vltimam differentiam procedendum est per diuisionem differentiæ superioris in inferiores, quæ sint per se diuisiuæ eius; vt si *habens pedes* (quæ est differentia animalis) diuidatur per habere pedes fissos, vel non fissos: hæ enim sunt differentiæ per se habentis pedes. *Nam fissio* (inquit) *pedum, aliqua pedalitas est*. Ex quibus omnibus necessariò sequi videtur,differentias infimas includere subalternas.

Secundò arguit Soncin. quia conceptus differentiæ infimæ esset simpliciter simplex,si non includeret

ret subalternas: hoc autem est falsum: ergo, &c. Minor patet: quia conceptus differentiæ infimæ, non est simplicior cóceptu generis generalissimi, qui tamẽ nõ est simpliciter simplex, cùm resoluatur in duos, scilicet in conceptũ entis, & modi proprij vniuscuiusq; Sequela verò probatur: quia cõceptus differentiæ infimæ iam nõ esset resolubilis in plures conceptus, si non includeret subalternas: ergo iam esset conceptus simpliciter simplex.

Tertiò: quia rationale v.g. est substantia: ergo vel corporalis, vel spiritualis; ergo iam aliqua differẽtia subalterna prædicatur formaliter de infima: & sic, &c. ¶ Confirmatur: quia hæc est bona consequentia in *darapti*. Omnis homo est sensibilis: omnis homo est rationalis: ergo aliquod rationale est sensibile. Sed in præmissis maior, & minor extremitas includuntur, & prædicantur formaliter de medio: ergo in conclusione maior extremitas, scilicet *sensibile*, includitur, & prædicatur formaliter de minori, scilicet, *rationali*.

41 Nihilominùs dicendum est, differentias infimas non includere subalternas, & consequenter neque genera; sed esse conceptus simplices; ac proinde de illis neque genus, neque differentias superiores posse formaliter, & per se prædicari. Sic sentiunt communiter Thomistæ Capreol. Fland. Iabel. Ferr. Tolet. & alij, quos referunt, & sequuntur Sanch. lib. 3. q. 28. Mas. hic sect. 2. q. 3. & Rub. q. 7. Quibus etiam consentiunt Scot. in 4. dist. 11. quæst. 3. & 7. Metaph. quæst. 17. Anton. Andreas ibidem quæst. 15. & cõmuniter Doctores. Estque expressa sententia Arist. 4. Thopicor. c. 2. asserentis: *Omne quod participat genus: vel species, vel indiuiduũ est. Differentia autem, neq; indiuiduum, neque species. Manifestũ igitur, quod non participat genus differentia.* Idem docet 3. Metaphysic. text. 10. De quo videri potest Diu. Thom. ibidem lect. 8. lib. 5. lect. 12. de ente, & essentia, cap. 7. & 1. contra gentes cap. 17.

Probatur primò conclusio ratione ex eisdem locis desumpta: quia differẽtiæ sunt omninò diuersæ, id est, se totis differunt, quod est, in nullo conuenire: ergo non includunt in se genera, neq; differentias superiores. Consequentia est euidens, quia si illa includerent, cõuenirent in eis, vt patet. Antecedens verò, præterquam quòd est Arist. & D. Tho. probatur, quia si non sunt omnino diuersæ; ergo differũt alijs differentijs. De quibus inquirendũ erit, an sint omninò diuersæ; vel differant alijs differentijs? & sic vel dabitur processus in infinitũ, quod est absurdum, vel peruenietur ad aliquas omninò diuersas, seu quæ se totis differant, & in nullo conueniant, quod intendimus.

42 Secundò: quia genus, & differentia formaliter sumpta cõparantur vt actus, & potentia, seu vt contrahibile, & contractiuum; suntque partes in cõpositione metaphysica, sed extra rationẽ potentiæ, seu contrahibilis est actus, seu contractiuum, & ècontra, & generaliter quæ-

quælibet pars in quacumq; cóposi-tione præscindit ab alia,& excludit eam: ergo extra rationem generis est differentia,& ècontrà; & ab inuicem excluduntur. Quarè cùm teste D.Tho. 1.contra gentes, c.14. non solùm genus,sed etiã differentia subalterna cõtrahatur per differẽtias vltimas, & habeat rationem potentiæ respectu earum, vtpotè quæ constituit genus in quodã gradu essentiæ potentiali, & vlteriùs perfectibili, planè sequitur nõ solũ genus,sed etiã differẽtias subalternas esse extra essentiam vltimarũ.

Tertiò tandem: quia inde Arist. 3.Metaph.tex.10.probat genus nõ esse de essentia differentiarum,quia aliàs duplici ratione cõueniret speciebus: semel quidem ratione sui, & iterùm ratione differẽtiæ, in qua includeretur. Quod meritò reputat absurdum, quia in definitione cõmitteretur nugatio; siquidẽ dicere, *homo est animal rationale*, esset dicere, *homo est animal animal rationale*. Sed idem absurdũ sequeretur,si differẽtię subalternę includerẽtur in infimis:ergo,&c. Probatur minor:quia cùm dicimus: *homo est animal rationale*,idem est, ac dicere: *homo est viuens sensibile rationale*: ergo si rationale includeret in se sensibile,idem esset dicere: *homo est animal rationale* ac dicere: *homo est viuẽs sensibile, sensibile rationale*. Maneat ergo differentias infimas nõ includere subalternas,aut genera; sed esse conceptus simplices inter se omninò diuersos.

43 Ad argumenta respondetur. Ad primum Aristotelem loqui in sensu identico, & materiali. Quod ex eo patet: quia ibi mouet quæstionẽ: quomodò definitio, sit quid vnum; cùm habeat partes? Quam vt soluat, meminit doctrinæ à se traditæ 2. Poster. cap. 14. vbi docuerat dupliciter posse speciem infimam definiri, scilicet ponendo primum genus, & omnes differentias intermedias vsque ad infimam, vt si dicas: *homo est substantia corporea animata sensibilis rationalis*: vel ponendo genus proximum, & vltimam differentiam dicendo: *homo est animal rationale*. Et nihil refert (inquit Aristot.) an isto, vel illo modo fiat, nàm genus proximum, nihil est præter genus primum, & aliquas differentias. Quo supposito probat, quòd siue definitio componatur ex genere proximo,& differentia vltima,siue ex genere primo, & pluribus differentijs;nihil obstat ad vnitatẽ definitionis:quia genus, & differentia non distinguuntur tanquã duæ res, sed tanquam indeterminatum, & determinatũ; siquidem eadem res significata vt indeterminata, est genus;& vt determinata, differentia. Quod manifestè ostendit Aristot. loqui de identitate,quam differentia infima habet cum genere, & differentijs subalternis; & consequenter in sensu identico, & materiali, quomodo non procedit difficultas, vt in tituli explicatione notauimus. Videatur D.Tho.circa hunc locum.

Ad secũdum neganda est sequela: quãuis enim differentia quodãmodò sit simplicior primis generibus.

ribus, quatenùs ipsa sumpta cũ præcisione est vltima pars, & actus cõstitutiuus essentiæ; adhùc tamen, propriè loquendo, nõ est quid simpliciter simplex; quia hoc est propriũ actus puri; differẽtia verò multùm habet potentialitatis ex conditione intima creaturæ, cui sicut repugnat, quòd sua essentia sit suũ esse, ita repugnat esse actum purũ, aut quid simpliciter simplex.

44 Ad tertium respondetur, substantiam, & corporeum, vel incorporeum posse dupliciter sumi. *Primò* propriè, secundùm quod substãtia est primum genus, & corporeum, & incorporeum differentiæ diuisiuæ eius, & sic rationale, loquendo in sensu formali, non est substantia, & consequenter, neque corporea, aut incorporea. *Secundò* latè, prout substantia distinguitur contra accidens: & prout corporeum, & incorporeum significant quancumque habitudinem ad corpus, vel spiritum, & hoc modo rationale dicitur substantia, sicut materia etiam, aut forma dicũtur hoc sensu substantiæ; similiter dicitur corporea, quia est differentia cuiusdam substantiæ corporeæ, nempè hominis.

Ad confirmationem respondent aliqui, inter quos Rub hic q. 7. ad 1. quòd ex virtute formæ syllogisticæ solùm sequitur, extremitates, quæ in præmissis vniuntur cum medio, vniri inter se in conclusione, nõ tamen quòd habeant eũdem modum vnionis, vel quòd propositiones habeant eandem perseitatem; & sic posse contingere, quòd præmissæ in sensu formali sint veræ, cõclusio verò solùm in sensu materiali.

Hæc solutio proculdubiò est vera: sicque respondent Mas. & Sãchez, vbi suprà. Credimus tamen in illo syllogismo, tàm præmissas, quàm conclusionem esse prædicationes formales, & in sensu formali veras. Nõ quia *rationale*, formaliter vt est differentia, includat in se *sensibile*; sed quia ibi *rationale*, quæ est minor extremitas, ex situ prædicationis supponit, non tàm pro ipsa formali, & simplici differẽtia, quàm pro supposito, quod de materiali importat. Vnde cũ *sensibile*, quod est prædicatum, habeat aliquomodò rationem formę ex ea parte, qua quodammodò est quid superius, inde est, vt seruata tali suppositione, nihil deficiat, vt conclusio illa sit prædicatio formalis, & directa. Hoc tamen non semper est necessarium, & ideò standum est solutioni datæ.

QVAESTIO V.

An qualibet differentia, sit perfectior genere?

45 QVamuis comparatio circa perfectionem propriè, & simpliciter non fiat inter partes, sed inter entia completa, quibus tantùm sicut simpliciter conuenit esse entia, ita etiam esse perfecta; & consequenter esse magis, vel minùs perfecta, adhuc tamen licet, saltem secundùm quid, comparare ipsas partes inter se; & hoc modo comparamus in pręsenti gradum genericum, & differentialem. Quod notauit

tauit optimè Diu. Thom. 1. par. quæst. 50. art. 4. ad primum, dicens, quòd differentia comparatur generi, *Sicut determinatum indeterminato, & proprium communi; non autem, sicut alia, & alia natura.* Inquirimus ergo: an quælibet differentia determinet genus ad specialem naturam, addendo aliquam perfectionem; ita vt semper verum sit, quòd species in perfectione per differentiam excedat genus?

Oña hic quæst. 1 artic. 5. quem sequuntur aliqui Moderni, non admittit vniuersaliter omnem differētiam addere aliquam perfectionem supra genus. Sed hoc inquit efficere eas tantùm, quæ eleuant genus ad altiorem gradum naturæ, vt *animatum*, quæ eleuat mixtum ad gradum vitæ; *rationale*, quæ eleuat animal ad gradum intellectiui, & similes.

Probatur primò: quia differentiæ, quæ non eleuāt genus ad altiorem gradum, significant perfectionem ipsam generis magis contractam, & limitatam; ergo illę non addunt generi perfectionem, sed potiùs auferunt. Probatur consequentia; quia coarctatio, seu limitatio intra idem genus attestatur imperfectionem rei limitatæ; siquidem tollit illi aliquid talis generis, & non addit alterius gradus perfectionem.

Secundò: quia volitio libera est genus ad omnes volitiones liberas, tàm bonas, quàm malas: sed differentia contrahens illam ad esse prauæ, & peccati est imperfectior, quàm volitio libera in communi; cùm hæc non sit ex natura sua mala, illa verò sic: ergo talis differentia nullam addit perfectionem.

Confirmatur: quia sapientia vt sic dicit maiorem perfectionem, quā sapientia creata: ergo hæc differentia non addit perfectionem. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia sapiētia vt sic, est perfectio simpliciter simplex, non verò sapientia creata.

Tertiò: quia iam sequeretur, quālibet speciem habere distinctā operationem ab alijs speciebus eiusdē generis, & vnam operationem esse alia perfectiorem: hoc autem est falsum: ergo, &c. Sequela videtur manifesta. Minor autem probatur: quia iuxta valdè probabilem sententiam, omnes species angelicæ habent easdē operationes, scilicet intelligere, & velle; & aliqua animalia non solùm non habent distinctam operationem, sed potiùs deficiunt eis aliquę ex his, quę conueniunt ratione generis, siquidem vulgò dicitur, talpam carere visu; pisces olfatu, & sic de alijs.

46 Nihilominùs dicendum est, omnem differentiā esse perfectiorem suo genere, ad modum quo actus est perfectior potentia; ac proinde nullam dari differentiam, quæ nō addat generi aliquam perfectionem. Hæc est mens Arist. 8. Metaph. text. 10. vbi rerum essentias comparat numeris; quia sicut numeri per vltimam vnitatem se inuicem superant, & superantur, ita species per differentias. Quod etiam docet expresè, tum Porph.

in hoc c. tùm etiam D. Tho. de spiritualibus creaturis art. 8. ad nonũ, (cuius verba adducemus in solutione ad 3.) & 1. p. q. 50. art. 4. ad 1. & q. 75. art. 2. ad 2. estque communis consensus Dialecticorum.

Fundamentum est: quia omne genus est perfectibile vlteriori perfectione: ergo omnis differentia addit aliquam perfectionem supra genus. Antecedens constat ex definitione generis, quod in hoc distinguitur ab specie, vt suprà vidimus. Consequentia verò probatur: quia illa vlterior perfectio, ad quam genus est in potentia, est differentia: sed in quacumque specie actuatur, & perficitur potentialitas generis, siquidem non datur species, quæ non sit totum actuale vltimò in essentia perfectum, & constitutum; ergo in quacumque specie differẽtia addit aliquam perfectionem supra genus.

Confirmatur: quia omnis actus, aut forma est nobilior potentia, seu materia, secundùm quòd talis est, eique necessario tribuit aliquã perfectionem, seu effectum formalem; sed omnis differentia habet rationem actus, seu formæ respectu generis: ergo omnis differentia est nobilior genere, eique tribuit aliquam perfectionem.

47 Ad argumenta respondetur. Ad primũ, quòd illimitatio in genere causæ materialis potiùs est imperfectio, quia causatur ex priuatione perfectionis, scilicet formæ, & actus; & ideò materia prima inter omnia entia est imperfectissimũ, & propè nihil, quia secundùm se est omnino illimitata in genere causæ materialis, cùm sit pura potentia. Et idem proportionabiliter contingit in genere, quod hoc modo est quid illimitatum, ex eo quòd non habet in se actu perfectiones, quas tribuunt illi differentiæ.

Ad secundũ respõdetur volitionem liberam malam posse considerari dupliciter. Primò in esse moris, seu formaliter quatenùs mala, & sic non dicit perfectionem, sed summã imperfectionem, siue malitia illa sit aliquid positiuum, & reale, siue sola priuatio rectitudinis, de quo Theologi. ¶ Secundo modo potest considerari physicè, & in esse rei, & sic habet differentiã positiuam, & realem, quę addit aliquam perfectionem supra genus, sicut quælibet alia differentia.

Ad confirmationẽ respondetur, quòd sapientia vt sic, nõ est genus, sed analogum ad sapientiam creatam, & increatam. In analogis autem maiorem perfectionem dicit analogum, quàm secundaria analogata, vt suo loco ostendemus.

Ad tertium respondetur ex D. Thom. loco citato de spiritualibus creatutis, sic asserente: *Illud, quod constituit in specie, est nobilius eo, quod constituit in genere, sicut determinatũ indeterminato, habet enim se determinatum ad indeterminatũ, vt actus ad potentiam. Non autem ita, quòd semper illud, quod constituit in specie, ad nobiliorem naturã pertineat, vt patet in speciebus animalium irrationalium. Non enim constituuntur huiusmodi species per additio-*

additionem alicuius naturæ nobilioris, supra naturam sensitiuam, quæ est nobilissima in eis; sed per determinationē ad diuersos gradus in illa natura; & similiter dicēdum est de intellectuali, quod est cōmune in Angelis.

Iuxta quā doctrinam respondetur, negando sequelam. Quia differentia tunc solùm est necessariò radix nouæ operationis, quandò eleuat genus ad altiorem naturam. Quandò verò non eleuat, sufficit esse radicem, quare eadem operatio perfectiori, vel imperfectiori modo participetur ab speciebus. Vnde etiam in illis animalibus, quę aliquo sensu sunt destituta propria vniuscuiusque differentia perfectior est, quàm genus animalis: quia saltem determinat aliquam operationem, quæ confusè tātùm, indeterminatè, & simpliciter conueniebat generi. Vt autem rectè dixit D. Thom. 2. distin. 13. quæst. 1. art. 6. ad 1. *Habere intellectum sic, nobilius est, quàm habere intellectum simpliciter, & habere sensum sic, quàm habere sensum simpliciter.*

48 ¶ Ex dictis infertur genus propriè loquendo nō diuidi in differentias; siquidem differentiæ non includunt genus: sed per differentias diuidi in species. Vt autem id rectè fiat, oportet sumere differentias, quæ per se diuidant illud, vt dicitur 7. Metaphysicæ text. 43. nâm si sint differentiæ per accidēs, diuisio non erit generis in quantùm genus; & consequenter neque essentialis. Quod explicuit optimè Diu. Thomas 12. quæstione 35. articulo 8. dicens: *Ad rationem speciei pertinet, quòd se habeat ex additione ad genus, Sed generi potest aliquid addi dupliciter, vno modo, quòd per se ad ipsum pertinet, & virtute continetur in ipso, sicut rationale additur animali, & talis additio facit veras species, vt per Philosophum patet in 7. & 8. Metrphysicæ. Aliquid verò additur generi, quasi aliquid extraneum à ratione ipsius, sicut si album animali addatur, vel aliquid huiusmodi, & talis additio non facit veras species generis.*

CAPVT QVARTVM DE PROPRIO.

SVMMA TEXTVS.

1 QVATVOR Acceptiones *proprij* adducit Porphyr. in hoc cap. *Primò* enim dicitur proprium, quod conuenit soli speciei, sed non omni indiuiduo eius, vt homini esse Medicum, vel Geometrā. *Secundò*, quod conuenit omni, sed non soli, vt esse bipedem. *Tertiò*, quod conuenit omni, & soli, sed non semper, vt canescere. *Quartò* tandem, quod conuenit omni, soli, & semper, vt risibile: quamuis enim homo non semper rideat; semper tamen habet ridendi facultatem. Et *hoc* (inquit) *appellatur maximè proprium*, vt vertit Petionius: seu *verè proprium*, vt habet Argyropilus; quia conuertitur cum specie.

Notationes, & dubia circa hoc caput.

2 PLVRES Huius nominis significationes adducit Pet. Gregorius lib. 2. Sintaxis cap. 13. & tomo 1. Comment. cap. 11. Nam *proprium* apud Platonem sumitur pro optimo; apud Ciceronem pro eo, quo quis vtitur, vel fruitur; in possessionibus etiam, & rerum dominijs diuersimodè sumitur à Iurisperitis. Sed à Dialecticis dupliciter solet vsurpari. *Primò*, vt distinguitur ab improprio, quo sensu dicimus, *leonem*, aut *agnum* propriè significare quasdā species animalis, & impropriè Christum Dominum. *Secundò*, vt distinguitur à cōmuni, sicque sumitur in pręsenti, & comprehendit hoc quartū prædicabile. De quo, cur quarto loco tractetur, satis constat ex dictis cap. de genere num. 6. vbi semel egimus de ordine omnium prædicabilium.

Proprij autem in hac secunda significatione asignauit Porphyr. quatuor acceptiones in textu adductas: quam doctrinam, paucis mutatis, desumpsit ex 1. Topicorum cap. 4. vbi primam & secundam acceptionem Porphyrij sub vna comprehendit Aristot. optimèque appellauit *proprium ad aliquid*; quia proprium in illis acceptionibus non absolutè dicitur proprium, sed comparatione alterius speciei, vel indiuidui, vt consideranti patebit. Similiter proprium in tertia acceptione vocauit Aristot. *proprium quando*: quia secundū tempus conuenit, vt canescere. Et tādem propriū in quarta acceptione definit Arist. dicens: *Propriū est, quod nō indicat quid esse rei; soli autē inest, & conuersim prædicatur.* Et hoc appellat simpliciter propriū, reliqua verò secundùm quid.

3 Circa

3 Circa primam acceptionem notandum est ex Aristot. loco citato, quòd ibi esse Medicum, seu Geometram non sumitur pro generali aptitudine, seu capacitate, quam habet homo ad acquirendas scientias, ex eo quòd rationalis est; hæc enim est proprium quarto modo; si quidem fluit ab essentia hominis, & conuenit omni, soli, & semper. Sed sumitur, vel proprio ipso habitu, seu actu Medicinæ, vel Geometriæ, vt explicant Villalpan. & alij; vel pro peculiari habilitate, & inclinatione, qua aliqui homines potiùs inclinãtur ad vnam scientiam, quàm aliam, vt rectè interpretatur Soto His enim modis esse Medicum, vel Geometram, conuenit soli homini, sed non omni.

Circa secundam acceptionem DVBITABIS; quomodò Porphyrius assignet esse bipedem pro hominis proprio; cum Aristot. 1. Perier. cap. 4. dicat esse eius differentiam. ¶ Sed respondet optimè Ascicius in hoc capite ad quintum argumentum, quòd esse bipedem non est vera differentia hominis, sed exempli gratia ponitur ab Aristot. pro vera differentia, vt etiam patet ex 7. Methaph. text. 43. ¶ Adde, quòd quamuis esse bipedem, simpliciter loquendo, neque sit proprium, neque differentia, sed accidens commune, vt ex dicendis constabit; secundũ quid tamen sicut induit rationem proprij, ex eo quòd quodammodò consequitur ad esse hominis, ita etiam secundùm quid induit rationem differẽtiæ, quatenùs distinguit illum à quadrupedibus. Et sic potuit à Porph. assumi vt exemplum proprij, & ab Arist. differentiæ.

4 Circa tertiam etiam acceptionem DVBITABIS de exemplo ibi à Porphyr. adducto: nam canescere non soli homini cõuenit; siquidem alia animalia canescunt, vt testantur Aristot. lib. 3. de historia animalium, cap. 11. & Plin. libr. 11. cap. 37. ¶ Aliqui respondent, candorem, qui in pilis aliquorum animalium cernitur, non esse veram caniciem, sicut neque etiam eorum hominum, qui à natiuitate capillos habent albescentes, vt fertur de his, qui zonas frigidas inhabitant.

Hæc tamen solutio falsa est: nàm vera, & legitima causa caniciei, quam assignat Aristot. libr. 5. de generatione animalium, c. 4. scilicet humor putrescens in radicibus pilorum, qui vi caloris naturalis consumi nequit, non minùs reperitur in canibus, equis, & alijs, quàm in homine. ¶ Et ideò meliùs respondetur, Porphirium attulisse exemplum non ex omni parte verum, sed quia sic contingit vt in plurimùm, (quod sæpè inuenitur apud graues auctores) frequẽtior enim est, & magis nota canicies in hominibus, quàm in alijs animalibus, vt notauit Aristot. loco citato de historia animalium.

DISPVTATIO OCTAVA.

De proprio quarto prædicabili.

PLVRA, Quæ circa hoc prædicabile inquiri possent, satis constant ex disputationibus præcedentibus:& pauca, quæ restant, breuiter in præsenti perstringemus.

QVAESTIO PRIMA.

An proprium, solùm quarto modo acceptum, constituat hoc prædicabile; vbi etiam definitio eius exponitur?

EX Dictis disputat. præcedenti num.10.& sequentibus circa diuisionem differentiæ, satis constare potest, quid dicendum sit in prima parte huius quæstionis. Sed quia aliqui Doctores, etiam circa proprium;non desistunt impuguare communem sententiam; ideò breuiter eorum fundamenta adducenda,& soluenda sunt.

5 Est ergo prima sententia absolutè affirmans tres priores acceptiones proprij verè, & simpliciter pertinere ad hoc prædicabile; & consequenter diuisionem esse vniuocam, & generis in species, Sic docent Lobaniens. & Canterus in hoc cap.Murc. ibidem quæstione vnica in fine, & Hurtado disputation.6.Logicæ sect.5.§.21. & 22.

Probatur primò: quia tres illæ acceptiones habent specialem modum respiciendi inferiora, quē non habet accidens quintum prædicabile:ergo propriè,& per se nō pertinent adquintum, sed ad quartū.Consequentia patet:quia prædicabilia distinguuntur per diuersos modos respiciendi, & prædicandi de inferioribus. Antecedens verò probatur;quia proprium in prima acceptione respicit inferiora sub formalitate *solius*, scilicet vt quid coueniens soli speciei,sed non omni indiuiduo eius; in secunda verò vt quid coueniens *omni, sed non soli*;& in tertia vt quid conueniens, *omni,& soli.sed non semper*;at accidens commune solùm respicit inferiora sub formalitate *cōtingētis*, seu vt potest abesse,& adesse præter subiecti corruptionē ergo, &c.

Secundò: quia licèt tres acceptiones istæ, sumptæ pro actu, sint accidentia cōmunia;si verò sumantur pro aptitudine, seu potentia, verè dimanant ex principijs substātiæ:ergo verè sunt passiones, pertinentque propriè ad hoc prædicabile. Consequentia patet, & probatur antecedens: tùm ex Diuo Thom.de ente,& essentia c.7. Vbi expresse affirmat omne accidens

sal-

saltim secundú aptitudinē causari à principijs substātiæ, tú etiam inductione, quia aptitudo, seu potentia ad esse Medicū oritur ex principijs essentialibus naturæ humanæ; cùm omnis homo naturaliter scire desideret, vt inquit Arist. 1. Metaphys. Et simile argumētum fit de duabus alijs acceptionibus.

6 Secunda sententia contendit, saltem aliquam ex his tribus acceptionibus verè, & propriè pertinere ad hoc prædicabile. Et de secunda quidem id docet Fonseca 5. Metaphysic. capite 28. sectione 19. quæstione 1. ad primum, & secundum. ¶ Cuius fundamentum est: quia quod conuenit omni, & semper, conuenit necessariò; sed proprium in secunda acceptione, vt esse bipedem, conuenit omni, & semper: ergo conuenit necessariò: ac proinde non pertinebit ad 5. sed ad 4. prædicabile. Minor, & consequentia constant. Maior autē probatur, quia si ad veram rationem proprij esset necessarium, quòd soli cōueniret, proprium subalternum, non esset verè proprium, sed accidens commune respectu speciei infimæ, quod tamen esse falsum constabit infrà.

Tandem de tertia acceptione verè pertinere ad hoc prædicabile, docent aliqui Moderni, vt testatur Rub. hìc quæst. 1. ¶ Quorum fundamentum est: quia, quod conuenit omni, & soli, habet quidquid requiritur ad veram rationem passionis, etiam si non semper conueniat: ergo tertia acceptio verè pertinet ad hoc prædicabile. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia, quod verè ab essentia dimanat, est propria passio: sed vera emanatio alicuius non tollitur ex eo, quòd non semper conueniat, sed tempore â natura statuto, quia tunc solùm adest in subiecto dispositio necessaria, vt patet in potētia visiua canis post nonum diem, & alijs huiusmodi: ergo vera ratio passionis non tollitur ex eo, quòd non semper conueniat.

7 Nihilominùs dicendum est, vltimam tantùm acceptionem proprij constituere hoc prædicabile, cætera verò simpliciter pertinere ad quintum, & secundùm quid, seu per reductionem ad hoc quartum, ad eum modū, quo de differētia cōmuni, & propria diximus, pertinere ad tertium; ac proinde diuisionem proprij in hac acceptione non esse vniuocā, sed analogam. Sic docent Aristot. 1. Topicor. cap. 4. & Porphyr. in hoc cap. vbi expressè affirmant, solùm proprium in quarta acceptione esse simpliciter proprium: in alijs verò tantùm secundùm quid. Propter quod etiam D. Thom. opusc. 48. tract. 1. cap. 6. & 7. agens de proprio, solū explicat, & diffinit illud in quarta acceptione. Quam sententiam concorditer sequuntur eius Discipuli Caiet. Iabel. Sot. & Mas. in Commentarijs huius capitis, Araujo lib. 3. Metaphys. quæst. 4. art. 7. & Sanch. lib. 3. quæst. 35. quibus etiam cōsentiunt Toletus, Oña, Rubio, Conimbricenses, & alij, quos refert, & sequitur Gallego hìc controuersia decima octaua.

Ratio

Ratio à priori huius conclusionis facilè deduci potest ex ea, qua disput. præcedenti, nu. 12. ostendimus, solam differentiam proprijssimam constituere tertium prædicabile. ¶ Sed denuò probatur ratione desumpta ex D.Thom. loco citato: quia illud est verè, & simpliciter proprium, quod dimanat à principijs essentialibus, & cum eis habet naturalem, & necessariam cõnexionem: sed tantũ proprium, quod cõuenit omni, soli, & semper, est huiusmodi; ergo illud solùm est verè, & simpliciter proprium. Maior, & consequẽtia constãt. Minor autem probatur per suam conuertentem: quia si habet necessariam connexionem cum principijs essentialibus: ergo inuenitur in omnibus, in quibus inueniuntur talia principia essentialia; & per consequens conueniet omni habẽti illa. Rursus: ergo vbi non fuerint talia principia essentialia, neque etiam erit tale propriũ; & per consequẽs conueniet solis habentibus talem essentiam. Et tandem: ergo quandiù illa habuerint talem essentiam, tandiù habebunt eius proprietatem, sed quæ participant aliquam essentiam, semper habent illam: ergo semper etiam habebunt talem proprietatem; & per consequens cõueniet omni, soli, & semper.

8 Confirmatur primò: quia tres priores acceptiones verè non dimanant à principijs essentialibus; & consequenter non habent necessariam connexionem: ergo non constituunt hoc prædicabile. Probatur antecedens: quia *esse Medicum*, si sumatur pro habitu, vel actu Medicinæ, satis constat non fluere ab essentia hominis: si verò sumatur pro habilitate, seu inclinatione ad vnam scientiam, potiùs quàm ad aliam, iuxta dicta num. 3. manifestũ est id prouenire ex principijs indiuidualibus, & diuerso hominũ temperamento, aut etiam ex vario syderum aspectu, sub quo quisque natus est, ratione cuius ij, quibus Iupiter præest, procliues sunt ad scientias; quibus verò Mercurius, (qui linguæ dominatur) insitam habent propensionem ad eloquentiã, &c. Neque esse Medicum potest alio modo pertinere ad hanc primam acceptionem, vt notauimus loco citato. ¶ Similiter *esse bipedem*, aut *canescere*, satis apparet consequi ex dispositione materiæ; sicut esse masculum, aut fœminam; iuuenem, aut senem, & alia huiusmodi: ergo solùm dimanãt ex principijs materialibus, & indiuidualibus; non verò ex formalibus, & essentialibus.

Confirmatur secundò: quia quod habet necessariam connexionem cum essentia, licèt possit ab ea præscindi abstractione præcisiua, considerando scilicet essentiam absque illo; non tamen potest præscindi abstractione composita; ita scilicet, vt absque præiudicio talis essentiæ negetur de ea, aut affirmetur eius oppositum; per quod Dialectici distinguunt proprium à quinto prædicabili, vt videbimus cap. sequenti, sed esse Medicum, bipedem, aut canum. possunt non solùm

solùm præscindi, sed etiam negari, & eorum oppositum affirmari de essentia hominis, absquè præiudicio eius. Ergo non habent cum illa necessariam connexionem.

9 Ad argumenta respondetur. Ad primum primæ sententiæ dicimus, quòd licèt tres priores acceptiones proprij, formaliter prout sic, habeant speciales modos, seu formalitates respiciendi inferiora, distinctas ab intentione quinti prędicabilis; illæ tamen non constituunt proprium simpliciter, sed tantùm secundùm quid, suntque intentiones quædam imperfectę, reductiuè pertinentes ad hoc prędicabile; ad eum modum, quo disputatione præcedenti numer. 15. diximus de differentia propria, & communi. Ratio autem huius sumitur ex dictis; quia ad veram, & propriam rationem proprij exigitur, vt dimanet ab essentia, quatenùs essentia est, siue à principijs formalibus rei, quod non habent tres priores acceptiones, vt ostensum est; & ideò simpliciter sunt accidentia communia, & secundùm quid propria.

Ad secundum ex dictis num. 3. constat, quòd si aptitudo ad Medicinam sumatur pro generali capacitate, seu inclinatione ad scientias, conuenit homini quarto modo proprij, non primo; si verò sumatur pro speciali habilitate ad vnam potiùs, quâm ad aliam, solùm dimanat ex principijs materialibus, seu indiuidualibus, quod non sufficit ad veram rationem passionis; imò id peculiare est accidentium cõmuniũ, vt ostẽdemus disp. sequenti. Et hoc ipsum intendit D. Th. loco citato in argumento, vbi expresè docet, accidentia causari ex principijs substantiæ: quędã quidẽ ex principijs formalibus; & hæc inquit esse proprias passiones, quędam verò ex principijs materialibus; & hæc dicit esse accidentia indiuidui, seu communia, Sed de hoc redibit sermo disp. citata.

10 Ad fundamentũ secundę sententiæ negatur antecedens. Non enim ex eo pręcisè, quòd aliquid cõueniat omni, & semper; cõuenit necessariò, vt patet de accidẽti inseparabili, vt de albedine cygni, quæ cõuenit omni, & semper; & tamen est accidẽs cõmune, vt docẽt Dialect. cũ porph. c. seq. Requiritur ergo vltrà, quòd dimanet ex principijs essentialibus, seu formalibus: quod nõ habet proprium in secũda acceptione, vt explicatũ est. ¶ Ad probationẽ autẽ antecedentis respondetur, ad verã rationẽ proprij non esse necessariũ, vt hoc quod est *cõuenire soli*, habeat respectu vniuscuiusque, de quo prædicatur (imò hoc est impossibile; aliàs neq; daretur etiã propriũ infimum, vt cõsideranti patebit) sed respectu essentiæ, à qua dimanat; ita scilicèt, quòd conueniat solis habentibus talem essentiam, quod patet conuenire proprio subalterno.

Ad vltimum negatur antecedens. Ad cuius probationẽ respõdetur, id, quod est verè propriũ, dimanare ab essentia, quatenùs essentia est, seu à principijs essẽtialibus, & formalibus; & ideò semper adesse

esse in subiecto dispositionem ad illud; quia semper ibi sunt ipsa principia essentialia, cum quibus habet necessariam connexionem. Vnde repugnat, quòd propria passio, secundùm vnum tempus, conueniat, & secundûm aliud non. Hoc autem habent canicies, & alia accidentia indiuidualia; quia sequuntur ex tali, vel tali dispositione materiæ, aut complexione humorum, in quibus cõtingit variatio. ¶ Per quod patet ad exemplum argumẽti; nulla enim est variatio secundũ tempus in ipsa potentia visiua canis, quæ est passio animalis, sed in dispositione organi ad eliciendum actum visionis.

11 In secunda parte difficultatis, circa definitionem proprij, nõ est cur immoremur. Quamuis enim ipsum non definiuit Porph. ex eius tamen verbis formatur definitio proprij sic: *Proprium est, quod conuenit omni, soli, & semper.* Per quã definitionem, si rectè intelligatur, definitur proprium, vt est quartum prædicabile. Ly enim, *conuenit omni*, non destribuitur pro omni specie, vt patet; sed pro omnibus inferioribus speciei: & sic idem est, ac si diceretur: *Proprium est, quod prædicatur de pluribus.* Cùm autem in his acceptionibus non loquatur Porph. de conuenientia essentiali; vt patet: subintelligendum est *accidentaliter*, & sic definitio Porph. faciet hunc sensum: *Proprium est, quod prædicatur de pluribus accidentaliter, & necessariò.* Hoc enim exprimunt verba Porph. formaliter sumpta; quia quidquid ratione formæ cõuenit omni indiuiduo alicuius speciei, & semper, nascitur ex principijs essentialibus; & sic prædicatur necessariò de inferioribus.

In eodem ferè sensu posset explicari definitio Arist. sup. n. 2. adducta, scilicèt *Propriũ est, quod non indicat quid esse rei; soli autem inest, & conuersim prædicatur.* Sed quia vix in ea aliquis ordo ad inferiora insinuatur; non tàm videtur definisse proprium, vt est quartum prædicabile, quàm vt est quartum prædicatum. Præsertim cùm ibi Arist. solùm agat de proprio in ordine ad argumentationem, vt est problema dialecticum, & conuertitur cum specie; quomodò non est quartum prædicabile, sed quartum prædicatum, vt diximus disp. præcedenti, num. 25. Id autem quod ait Aristo. Proprium non indicare quid esse rei, intelligendum est intrinsecè, id est, non indicat essentiam rei tanquàm pars intrinseca eius; nàm extrinsecè, & tanquàm signum, certum est, propriam passionem indicare essentiam rei, vt de definitione descriptiua diximus suprà in præambulis institutionum.

QVAESTIO II.

Respectu cuius proprium constituatur inesse vniuersalis? Vbi etiam: an subalternum, & infimum pertineant ad hoc prædicabile?

12 PRoprium verè esse vniuersale, & vnum ex quinque prædicabilibus, satis constat ex ijs, quæ de numero eorum diximus disp. 4. Vn-

Vnde solùm inquirimus: respectu quorum habeat istam vniuersalitatē, an scilicèt respectu illius essentiæ, à qua dimanat: an verò respectu inferiorum eius?

In quo certum debet esse, proprium non constitui in esse vniuersalis respectu inferiorum eodem nomine significatorum, videlicèt, risibile respectu huius, & illius risibilis; sicut de differentia diximus disp. præcedenti num. 19. Vtriusq; enim eadē est ratio, quam ibi adduximus. Quamuis autem ex ibidem dictis de differentia, facilè deduci posset, quid dicendū sit in hac quæstione; eam tamen oportuit breuiter attingere: quia habet specialem difficultatem circa proprium propter hæc argumenta.

Primò; quia, vt disp. sequenti videbimus ex Arist. & D. Thom. in hoc distinguitur proprium ab accidenti communi, quòd accidens cōmune conuenit speciei ratione indiuiduorum; nàm ideo homo est albus, quia Petrus est albus; propriū verò conuenit indiuiduis ratione speciei; ideò enim Petrus est risibilis, quia homo est risibilis, ergo proprium per priùs prædicatur de specie, quàm de indiuiduis: ergo potiùs constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, quàm per ordinem ad indiuidua.

Secundò; quia ex prædicationibus quinque vniuersalium solæ prædicationes huius quarti prædicabilis possunt propriè, & à priori demonstrari, vt colligitur ex Arist. 1. Post. cap. 4. sed propium propriè, & à priori demōstratur de specie: ergo prædicatur de illa prędicatione quarti prædicabilis. Minor, & consequētia constāt. Maior autē probatur; quia in primis prædicationes quinti prędicabilis, cùm sint in materia contingenti; non sunt necessariæ: ergo non possunt demonstrari. Deinde prędicationes generis, speciei, vel differentię, licèt sint necessarię, sunt tamen essentiales: ergo à priori demonstrari non possunt: cùm nihil possit esse prius ipsa essentia, vt patet: ergo solæ prædicationes quarti prędicabilis possunt propriè, & à priori demonstrari.

13 Tertiò; quia idem accidēs, quod respectu illius gradus, à quo dimanat adæquatè, est propria passio, respectu graduum inferiorum est accidens commune: ergo vel nulla datur prædicatio 4. prædicabilis, quatenùs vniuersale est, vel constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad illam speciem, seu gradum, à quo adæquatè dimanat. Cōsequentia est euidens. Antecedens verò probatur; quia omne accidens habet proprium, & adęquatum subiectum, seu principium, à quo dimanat, & per quod definitur, vt diximus disp. 5. num. 24. ergo omne accidens respectu illius gradus habet veram rationem passionis, ergo saltim respectu graduum inferiorum erit accidens commune, aliàs nulla dabitur prædicatio quinti prędicabilis.

Prima conclusio. Proprium non constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, seu essentiā, à qua dimanat, & cum qua conuer-

 titur:

titur; sed per ordinem ad inferiora illius. Quod proportione seruata, intelligendum est de proprio subalterno, & infimo, (supponẽdo, quòd vtrumquè pertineat ad hoc prædicabile) sicut disp. præcedenti num. 20. explicuimus de differẽtia. Hanc conclusionem ostendũt manifestè, quæ ibidem adduximus; & ideò solùm restat argumentis satisfacere, in quo tota huius quæstionis difficultas sita est.

14 Ad primam ergo respondetur, differentiam illam inter proprium, & accidens commune procedere de proprio, & accidenti metaphysicè, & realiter sumptis; non verò de proprio logicè considerato, seu formaliter, vt denominatur à secunda intentione. Vnde licèt verum sit, quòd entitas risibilitatis priùs conueniat homini, quã Petro, prædicatione tamẽ vniuersalis, seu prædicabilis non priùs prædicatur de homine, quàm de Petro. Et quamuis differentia constitutiua proprij inesse quarti prædicabilis sumatur per ordinem ad speciem; tamen non ideò est vniuersale per ordinem ad illam, non enim proprium respectu eiusdem habet esse vniuersale, & tale vniuersale, vt de differentia diximus disp. præcedenti num. 24.

Ad secundũ respondetur, non solùm prædicationes, quæ propriè pertinent ad quartum prædicabile, posse à priori demonstrari; sed etiã prædicationes quas disp. citata numer. 25. appellauimus quarti prædicati; imò istæ probantur demonstratione perfectiori. ¶ Ratio autẽ huius est: quia propria passio non ingreditur demonstrationem, formaliter quatenùs habet rationem superioris, & vniuersalis; sed vt dimanat ab essentia, cuius est passio; ad quam comparatur, vt prædicatum æquale; seu conuertibile. Et ideò demonstratio, in qua talis passio concluditur de ipsa essentia, cũ qua conuertitur, perfectior est alijs demonstrationibus, in quibus eadẽ passio cõcluditur de inferioribus, respectu quorũ habet rationẽ vniuersalis, quia istæ necessariò supponunt illam, & dependent ab ea. Si quando autem Arist. aut alij graues Auctores insinuare videantur, solas prædicationes proprij à priori demonstrari, intelligendi sunt, non solùm de proprio logicè, vt est quartum prędicabile, sed etiam de proprio metaphysicè, vt est quartum prædicatum.

15 Ad tertium negatur antecedens; accidens enim, quod verè est propria passio alicuius essentiæ, semper est propria passio, quando prædicatur de quibuscunquè inferioribus talis essentiæ. Ad probationem autem respondetur, non sequi ex eo pręcisè, quòd accidens habeat proprium subiectum, seu principium, à quo causetur, & per quod definiatur, esse propriam passionem eius; quia vltrà requiritur, vt causetur ex principijs formalibus, & essentialibus. Quod non habent omnia accidentia, vt sæpè dictum est, & constabit amplius disp. sequenti.

¶ Veniamus ad secundam partem difficultatis. In qua notãdum est:

est, quòd cùm proprium dimanet ab essentia, & hæc componatur ex genere, & differentia, alia sunt propria, quæ dimanant ab essentia ratione gradus generici, & alia ratione gradus differentialis. Illa appellãtur propria subalterna, ista verò infima. De his certum est pertinere ad hoc prædicabile: de illis verò est aliqualis difficultas.

Sumitur autem ratio dubitandi. Primò ex Porphyr. hìc, & Arist. 1. Topicor. c. 4. qui solùm definiunt proprium infimum: ergo illud tantùm pertinet ad hoc prædicabile.

Secundò; quia emanatio propriæ passionis ab essentia reducitur ad genus causæ efficientis, vt sumitur ex D. Tho. 1. p. quæst. 77. art. 7. sed nullum accidens potest sic dimanare à gradu generico: ergo nullum accidens potest esse propria passio respectu illius. Probatur minor; quia nihil agit, nisi prout est in actu, & determinatum: sed gradus genericus est quid potẽtiale, & indeterminatum: ergo non agit ad emanationem passionis.

16 Secunda conclusio: licèt proprium infimũ proprijssimè habeat rationem proprij, & strictissimè dicatur passio, vtpotè quod sequitur essentiam vltimo completam, & perfectam; tamen proprium subalternum est etiam propria passio, & per se pertinet ad hoc prædicabile. Sic sentiunt communiter Doctores, & docet expressè D. Tho. opusc. 48. tract. 1. c. 7. & de ente, & essentia c. 7. ¶ Breuiterquè probatur; quia plura sunt accidentia, quæ dimanant à principijs genericis, & cum eis habẽt necessariã cõnexionem; quæ consequenter neque per intellectum possũt adesse, & abesse, salua manente tali essentia, vt de potentijs sensitiuis patet respectu animalis; de nutritiuis respectu viuentis, & alijs huiusmodi: ergo verè dantur propria generica, seu subalterna.

Ad primam rationem dubitandi respondetur, Aristotelem, & Porphyrium definisse proprium infimum propter rationem disp. præcedenti num. 36. adductam; non verò quia existimauerint non dari propria subalterna: siquidem 5. Topicor. cap. 2. aptum esse ad sentiendum, docet Aristot. esse passionem animalis, & plures proprietates supremorum generũ assignat in prædicamentis.

Ad secundum negatur minor. Ad cuius probationem respondetur, propria subalterna non dimanare ab essentia generica, præcisè vt est totũ potentiale, seu formaliter inquantùm indeterminatè, & inconfuso cõtinet inferiora, sic enim non habet sufficientem actualitatem; vt benè probat argumentum, sed quatenùs habet rationem totius actualis. Cùm enim passio sit accidens essentiæ, dans illi esse secundùm quid, necessariò supponit eam constitutam in esse simpliciter. Vbi autem intelligitur constitutio; etiam apprehẽditur compositio ex actu, & potentia, & ex consequenti totum actuale.

CAPVT QVINTVM DE ACCIDENTI.

SVMMA TEXTVS.

1 TRES Diffinitiones accidentis, & vnam diuisionē cōtinet hoc caput. Prima definitio est; *Accidēs est, quod adest, & abest sine subiecti corruptione.* Statim autem diuidit illud Porph. in separabile, vt dormire, & inseparabile, vt nigrū esse in coruo, vel Aethiope. ¶ Et quia ex hac diuisione posset obijci contra diffinitionem: si datur accidens inseparabile, ergo non omne accidens potest adesse, & abesse: tacitè respondet huic obiectioni explicans diffinitionem: & dicit cogitatione, & intellectu coruum album, & Aethiopem nō nigrū, sine subiecti corruptione concipi posse. Secūda definitio est: *Accidēs est, quod inesse, & non inesse eidem potest.* Tertia: *Accidens est, quod neque genus, neque species, neque differentia, neque proprium est; semper autem est in subiecto.*

Notationes circa hoc caput.

2 AVicen. Alpharab. & alij Arabes, vt testatur Beatus Albert. tract. 7. Logicę, cap. 1. reprehendūt hic Porphyr. eò quòd statim definierit accidens; ante quàm varias eius significationes proponeret, inuertens methodum, quam in alijs prædicabilibus seruauerat. Sed pro eo respondet benè Caiet. quòd cùm ex alijs capitibus iam constaret ipsum agere de vniuersalibus, quatenùs pertinent ad consideratione logicam, non fuit necessariū id explicare de accidenti.

Cæterùm, maioris claritatis gratia, duas eius acceptiones (omissis alijs,) referunt communiter Doctores, quas adducit, & explicat D. Thom. de spiritualibus creaturis art. 11. *Primò*, sumitur physicè. *Secundò*, logicè. Accidens physicū est, quod distinguitur contra substantiam, & diuiditur in nouem genera, scilicèt, quantitatem, qualitatem, &c. Propter quod appellatur accidens prædicamentale. Accidens verò logicum diuiditur cōtra essentiam, & comprehendit quidquid non est, nec pertinet ad essentiam rei, sed se habet omninò accidentaliter, seu contingenter; siue entitatiuè sit substantia, siue accidens; siue ens reale, siue rationis. Quomodo dicimus aurum accidere vasi; rationale animali; existentiam Petro, & secundas intentiones entibus realibus, quia faciunt prædicationes accidentales, seu cōtingentes. Et propterea accidens in hac acceptione appellatur accidēs prędicabile, estq; terminus secūdę intentionis, & vltimū ex quinque

que vniuersalibus, de quo in pręsenti agimus. Cętera quę hic circa diffinitiones, & diuisioné à Porph. traditas notari poisét, q. 1. explicabũtur.

DISPVTATIO NONA

De accidenti quinto prædicabili.

MVLTA In præsenti inquirunt aliqui de accidenti reali, & prout pertinet ad prædicamenta; quæ tamen relinquenda sunt, vtpotè aliena ab hoc loco, vbi de accidenti logico, seu de quinto prædicabili disputamus. De quo ex dictis disp. 4. n. 60. & sequentibus, iam constat, verè esse vnum ex quinque vniuersalibus; & ideò huic quæstioni supersedendũ est. Vt autem quæ restant, breuiter præstringamus: sit

QVAESTIO PRIMA.

An rectè definiatur accidens à Porphyr.? Vbi etiam respectu quorũ cõstituatur in esse quinti prædicabilis.

3 PRIMA Pars difficultatis præcipuè procedit de prima diffinitione Porph. hac enim explicata, facilè intelliguntur aliæ duæ.

Est auté ratio dubitãdi: quia vel illa verba, *quod adest, & abest, sine subiecti corruptione*, intelligũtur primò intentionaliter de adesse, & abesse per realé inhęsioné, sicut calor adest aquæ, quãdo est calida; abest auté, quãdo est frigida; & hoc non: tũ quia iam definitio nó cõueniret accidenti inseparabili, quod tamen directè pugnat cũ Porph. quia accidens à se definitũ statim diuidit inseparabile, & inseparabile: tùm etiã quia mors, & existentia actualis accidunt homini, & de illo prædicãtur prędicatione quinti prędicabilis; & tamen neque mors adesse, neque existentia abesse potest sine subiecti corruptione.

Vel intelliguntur secũdò intentionaliter de adesse, & abesse per intellectũ, & neq; hoc etiã dici potest: tũ, quia valde ęquiuocè loqueretur Porph. siquidẽ in diuisione, quã statim subiũgit, planè loquitur de separabilitate, & inseparabilitate reali, vt omnes fatentur: tũ etiã, quia iam definitio conueniret alijs à definito, scilicèt, proprio. Quod sic probatur: quia propria passio non est de cóceptu, & quidditate rei, cuius est passio, sed quid posterius illa, & effectus eius: ergo etiãsi per intellectũ præscindatur, seu negetur de tali essétia, integra manebit propria ratio, & definitio eius, & ex cósequenti poterit cogitatione, & intellectu adesse, & abesse absque subiecti corruptione.

4 Propter hæc Auic. & alij antiqui, vt referũt B. Alb. vbi suprà, & Caiet. in hoc c. reprehẽdũt Porph. eò quòd nullã tradiderit defini-

tioné accidentis, quatenùs est quintũ prædicabile. Alij verò, quos refert, & sequitur Rub. hìc q. 2. admittentes, illud definiri hac diffinitione, explicant verba eius de præsentia, seu absentia reali. ¶ Sed vtraque sententia procedit ex sinistra intelligentia diffinitionis, & vtrãquè reijciũt cõmuniter Dialectici. Qui dictam diffinitionem, vt huius prædicabilis admittũt, eãque explicãt, vt explicuit ipse Porph. de adesse, & abesse per intellectũ, seu secũdò intentionaliter. Quæ etiã est expressa senteñtia D. Th. de spiritualibus creaturis art. vlt. ad 7. quem sequuntur Caiet. & Sot. in hoc c Sãch. lib. 3. q. 43. & alij Thomistæ; nosque libenter amplectimur.

Probatur breuiter. Cõtra Auic. quidem: quia hic Porph. intendebat explicare quintum prædicabile: ergo ipsum diffiniuit hac definitione. Quod etiam planè constat ex tertia, vbi explicatur accidens per negationẽ aliorũ prædicabiliũ: ergo nomine accidẽtis intelligit quintum prædicabile. ¶ contra Rub. verò, & alios: quia hìc definitur secunda intentio quinti prędicabilis: sed hæc non est principium quo, seu ratio, quare natura realiter inhæreat, vel nõ inhæreat, sed quare natura affirmetur, vel negetur sine subiecti corruptione: ergo non rectè definiretur per inesse, vel nõ inesse realiter.

Confirmatur: quia sic intellecta definitio non cõuenit omnibus prędicatis accidentalibus; siquidem multa sunt entia rationis, aut etiã entitatiuè substãtia, vt patet in his prædicationibus: *homo est species: vas est deauratum*, & similibus; quæ tamen verè pertinent ad hoc prædicabile: ergo verba illa, *quod adest, & abest, &c.* intelligenda sunt de adesse, & abesse secundùm intellectũ, seu de affirmatione, & negatione, absq; eo quòd tollatur essentia, seu definitio subiecti.

Ex quo iam perspicua remanet tota definitio: reddit enim hũc sensum. *Accidens est, quod indifferenter affirmatur, vel negatur, absque eo quòd destruatur definitio subiecti*; vel breuiùs cũ Caie. *Accidens est, cuius neque affirmatio, neque negatio subiecti rationem tollit*. Qua definitione satis apparet definiri accidẽs, vt est quintũ prędicabile, siquidẽ datur per prædicabilitatẽ, quæ est passio vniuersalis. Et cũ ea coincidit descriptio, qua cõmuniter definitur hoc prædicabile, dicendo: *Accidens est, quod prædicatur de pluribus in quale, & contingenter.* Si enim prædicatur cõtingenter: ergo indifferẽter potest affirmari, & negari, salua essentia subiecti.

5 Dices: accidentia inseparabilia non verè affirmãtur, & negãtur de subiecto. Si enim hæc est vera, *cygnus est albus*, quia nullus datur cygnus niger: ergo hæc erit falsa, *cygnus non est albus*; siquidẽ ab eo quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa.

Respondetur, dupliciter posse aliquã propositionẽ esse verã: *primò*, simpliciter, & absolutè prolatam; quomodò hęc propositio simpliciter est vera, *omnis cygnus est albus*, & eius negatiua simpliciter falsa; *secun-*

secundò, secundùm quid, & cum aliqua additione. Et hoc modo contingit in præsenti: non enim simpliciter dicimus; accidēs indifferēter negari, vel afirmari de subiecto; sed affirmari, vel negari de subiecto sine eius corruptione, idest, siue affirmetur, siue negetur, nō tolli naturā subiecti. Siue enim ponatur cygnus albus, siue nō albus, manet integra essētia eius; atq; ita verū est, indifferēter affirmari, & negari de subiecto absque eius corruptione.

¶ Per quod etiā explicata manet 2. definitio Porph. scilicèt, *Accidēs est quod inesse, & non inesse eidē potest*. Satis enim cōstat intelligendā etiā esse secundò intentionaliter; tū quia fere eisdē verbis traditur: tùm etiā, quia sampta est ex Arist. 1. Topic. cap. 4. vbi definit accidens, secundùm quòd constituit vnum ex prædicatis dialecticis. Et sic reddit eundem sensum, ac præcedens, videlicèt, *Accidens est quod potest* (idest, cōtingit, vt vertit Boec.) *affirmari, vel negari de subiecto*. Vbi ly, *contingit*, satis benè explicat potentiā logicā quinti prędicabilis, vt affirmetur, vel negetur, salua essentia subiecti: hoc enim est prædicari cōtingenter.

6 ¶ Tādē circa tertiā definitionē notandū est, quòd licèt non sit pluris faciēda, sicut neque pluris fecit eam Arist. loco citato, non est tamen omninò contemnēda: tū quia non datur per solas negationes: tū etiā; quia quādo iā notæ sunt res illę, per quarū negationē aliquid explicatur, vt contingit in præsenti; non malè diffinitur per tales negationes loco differentiæ. Et sic dicta definitio reddit hunc sensum: accidens est, quod est in subiecto (non inhęsionis, sed prędicationis) idest, quod prędicatur de pluribus, & nō sicut genus, species, differentia, vel propriū, per quod vtcūq; cognoscimus positiuū illud, in quo accidēs differt ab alijs prædicabilibus, scilicèt, prædicari contingenter.

Ad rationem dubitādi secūdùm ea, quæ nobis aduersantur, respōdetur. Et in primis ad id, quod primò affertur de morte, & existētia, quatenùs etiam potest esse cōtra definitionem, secundò intentionaliter intellectam, relictis alijs solutionibus, dicimus, existentiā quidē posse optimè affirmari, aut negari, salua essentia subiecti. Siue enim dicatur, *homo existit*, siue, *homo non existit*, semper manet eadem definitio, & essentia hominis.

De morte autem maior est difficultas: quia quando prædicatur de homine, tollit ab eo prædicatum essentiale, scilicèt, esse viuens, & sic non videtur posse affirmari, & negari, integra manēte essentia hominis. Sed relictis alijs solutionibus, quas adducit, & impugnat Sanch. vbi suprà.

7 Respondetur primò cum Caietan. in hoc cap. dub. 2. hanc prædicationem, *homo est mortuus*, propriè non esse quinti prædicabilis: quia prædicatum non est quid conueniens, sed omninò repugnās subiecto, & destruens illud. Vt enim probat optimè D. Thom. 3. part. quæst. 50. articul. 4. cùm vnio animæ, & corporis cōpleat essentiam

hominis; per eorũ ſeparationẽ deſinit eſſe homo, & ita mors facit, quòd aliquid nõ ſit homo. Eſt autẽ vera illa propoſitio, *homo eſt mortuus*, nõ quia extrema non ſint diſparata, & repugnantia; ſed ratione ampliationis, ſecundùm quam copula extenditur ad tempus præteritũ; facit enim hunc ſenſum, *quod eſt, vel fuit homo, eſt mortuum*, ideſt; *olim homo; modò eſt mortuus*.

Vel ſecundò reſpondetur cum Sanch. loco citato, mortem pertinere ad quintum prædicabile, non in facto eſſe, & completo cõſideratam, ſed in fieri, & quaſi in via. Siue enim dicatur; *homo moritur*, ſiue: *homo nõ moritur*, nõ tollitur eſſentia hominis. Et hoc ſufficit, vt terminus huius motus, qui explicatur in propoſitione per, *mortuũ*, pertineat ad hoc prędicabile, non in ſe, ſed in ſuo fieri, aut via, ſiue in diſpoſitionibus antecedentibus.

Vel tandem tertiò reſpond. cum Soto hìc, quòd eſſe mortuũ eſt accidens quinti prædicabilis ratione corporis, & reſpectu illius. Et ſic adeſt, & abeſt â corpore præter eius corruptionem: quia corpus, quod modò viuit, idem poſteâ erit mortuũ, licèt habeat aliã formã cadaueris. Dicitur tamen idẽ corpus ratione materiæ, vt inquit D. Tho. q. citata, art. 5. ad primũ: & quia ſic homines communiter loquuntur.

8 Ad ea verò, quæ ſecundò afferuntur in ratione dubitandi, reſpondetur. Ad illud de æquiuocatione dicimus, quòd, vt magis explicaret Porph. accidens ſecundò intentionaliter ſumptum â ſe definitum, diuiſit ſtatim illud in varia ſubiecta, quæ à tali intentione denominari poſſunt, in quo nulla committitur æquiuocatio. Fuiſſet quidẽ aliqua, ſi in ipſis diffinitionibus ly *eſſe*, diuerſimodè ſupponeret pro eſſe reali, & per intellectũ, nullũ tamen eſt inconueniens, illud accepiſſe difformiter in diffinitione, & diuiſione; vt oſtenderet, quòd à ſecunda intẽtione quinti prædicabilis denominatur quodcũquè accidens nõ profluẽs ab eſſentia, ſiue ſit realiter ſeparabile, ſiue non.

Tandem ad id, quod de proprio affertur, neganda eſt cõſequentia. Ex eo enim quòd propria paſsio ſit quid poſterius eſſentia, & effectus eius; ſolùm ſequitur, eſſentiã poſſe intelligi abſq; tali paſsione abſtractione præciſiua, non verò abſtractione compoſita. Cùm enim propria paſsio dimanet ab eſſentia, & cũ ea habeat neceſſariã connexionẽ, non ſolũ pertinet ad integritatẽ eius, & ex conſequẽti ablata paſſione, non manet integra eſſentia; ſed etiã eo ipſo, quòd paſsio negetur de eſſentia, verè ipſa deſtruitur. Nàm ſicut benè valet: *eſt riſibilis, ergo eſt homo*; ita etiam rectè ſequitur: *non eſt riſibilis, ergo non eſt homo*. Quod nõ contingit in accidẽtibus cõmunibus, quãtumuis inſeparabilia ſint, vt cõſideranti patebit.

9 ¶ Circa ſecundã partem difficultatis, non eſt immorandũ. Omnes enim fatentur, accidens conſtitui in eſſe quinti prædicabilis per ordinem ad ſubiecta, quæ accidentaliter denominat; nõ verò per ordinem ad alia inferiora, quibus poteſt

test essentialiter conuenire. Vnde hæ prædicationes sunt quinti prędicabilis, *Petrus est albus: equus est coloratus*; non verò istæ; *hoc albũ est album: album est coloratum, &c.*

Cuius ratio ex dictis est manifesta: quia esse quintum prædicabile, est posse abesse, & adesse absq; subiecti corruptione: ergo accidens constituetur in esse quinti prædicabilis respectu eorum, quibus potest sic abesse, & adesse. Sed hoc habet tantùm respectu subiectorum, quæ accidentaliter denominat, non verò respectu inferiorum essentialiũ, vt per se patet, albedo enim nõ potest separari ab hac albedine, salua eius essentia; benè tamen ab homine, vel equo. Ergo accidens non cõstituitur in esse quinti prædicabilis per ordinẽ ad inferiora essentialia, sed respectu subiectorum, quæ accidentaliter denominat.

Dices. Ergo quintũ prædicabile non essentialiter, sed accidẽtaliter est vniuersale; & ex consequẽti vniuersale non erit genus ad quinque prædicabilia. ¶ Respondetur negãdo consequentiam. Aliud enim est, quòd secunda intentio quinti prædicabilis faciat naturã accidentaliter prędicari de subiectis; aliud verò, quòd ipsa secunda intẽtio sit accidẽtaliter vniuersalitas. Illud quidẽ est verissimũ. Nã sicut genereitas, ex eo quòd sit vniuersalitas naturæ perfectibilis, facit ipsam prædicari de speciebus, ita accidentareitas, ex eo quòd sit vniuersalitas naturæ extraneæ, seu contingentis, facit ipsam prædicari accidentaliter de subiectis denominatis. Id tamen nõ tollit, quominùs ipsa accidentareitas sit essentialiter vniuersalitas; quia essentiale est illi, quòd faciat naturã prædicari accidentaliter de subiectis.

QVAESTIO II.

In quo differant propria passio, & accidens commune.

10 VT Plenè percipiamus secundas intentiones constitutiuas huius, & quarti prędicabilis; omninò necessarium est inuestigare, in quo differant propria passio, & accidẽs cõmune, seu natura profluens ab essentia, & natura extrinseca, siue cõtingens, quæ sunt subiecta adæquata; per quæ intentiones istas definiuimus suprà d. 5. n. 52. Vnde nõ est præsentis instituti examinare in particulari: an istud, vel illud accidẽs sit propria passio, aut accidens cõmune? sed generaliter, quæ accidentia verè profluãt ab essentia, & sint propriæ passiones; quæ verò ab essentia non dimanẽt, sed sint accidentia communia.

Lobanienses, & alij, quos quidã Neotherici sequuntur, existimant, omnia accidentia esse proprias passiones respectu alicuius gradus substantiæ, seu respectu sui proprij, & adæquati subiecti, per quod diffiniũtur; esse verò accidentia cõmunia, si cõparentur alijs gradibus inferioribus, siue subiectis inadęquatis.

Probatur primò hæc sententia: quia differentia, quam Arist. & D. Tho. videntur statuere inter propriam passionẽ, & accidẽs commune, scilicèt, quod propria passio se-

quatur formam, & accidens cómune materiam, non videtur euacuare difficultatem: ergo meliùs dicendum est, omnia accidentia esse proprias passiones respectu sui proprij, & adæquati subiecti. Probatur antecedens. Tùm, quia ambiguum valdè est, quæ accidentia sequantur materiam, & quæ formã, maximè in sententia D. Thom. c. 7. de ente, & essentia, asserẽtis, nullum esse accidens, quod à sola materia dimanet. Tùm etiam: quia quantitas, & idem est de alijs similibus accidentibus, sequitur materiam, teste eodẽ D. Tho. 3. p. q. 90. ar. 2. de potẽtia q. 9. ar. 7. & alibi sæpè, & tamen est propria passio corporis: ergo aliquod accidens sequens materiã est propria passio.

Secundò: quia color respectu hominis, & equi est accidens commune, vt omnes fatentur; & tamẽ respectu gradus, *mixti*, est propria passio: ergo idem accidens est propria passio, & accidens commune respectu diuersorum. Probatur minor; quia hæc propositio, *mixtum est coloratum*, potest probari per veram demonstrationẽ: ergo est necessaria, ergo prædicatũ non conuenit contingenter subiecto, & percõsequẽs color respectu mixti nõ est accidẽs cõmune, sed propria passio.

Tertiò: quia etiã accidentia, quæ causantur ex varia dispositione materiæ, vt masculinũ, & fœmininum in animalibus, sunt propriæ passiones, saltẽ respectu illius cõplexionis, seu temperamenti, ex quo resultant: ergo omnia accidentia sunt propriæ passiones respectu alicuius gradus. Probatur antecedens: tũ ex Arist. 10. Metaph. textu 25. vbi ait: *Masculus autem, & fœmina propriæ quidem animalis passiones sunt.* Tũ etiam; quia talia accidentia per se prædicãtur de illa dispositione, seu tẽperamẽto materiæ, ex quo resultant, & sunt per se effectus eius.

11 Cęterùm hęc sententia omninò falsa est. Et quidquid sit de hoc, aut illo accidenti in particulari, generaliter sustineri non potest, omnia accidẽtia esse proprias passiones respectu alicuius gradus, respectu verò aliorũ esse accidentia cõmunia. Tũ, quia plura sunt accidentia, quæ quibuscunque cõparentur, sunt communia, & contingenter conueniunt, vt patet de actibus intellectus, & volũtatis: aliàs hę propositiones, *homo intelligit*, *Petrus amat*, & similes, possẽt demõstrari, quod est absurdũ. Tũ etiã, quia ex antecedenti necessario, sequeretur consequens contingens, quod omninò implicat, vt diximus lib. institutionum, cap. t. 2. Sequela patet: quia hæc propositio, *homo est coloratus*, apud Auctores cõtrarios est cõtingẽs; hęc autem necessaria, *mixtum est coloratum*; sed illa prima sequitur ex hac secũda, adiũcta altera propositione necessaria, vt constat in hoc syllogismo, *omne mixtũ est coloratum*: *omnis homo est mixtum*: ergo *omnis homo est coloratus*. Vbi maior est necessaria; cũ passio prędicetur de propria essentia; minor etiam est necessaria; siquidem in ea genus prędicatur de sua specie, vt patet: ergo iã ex antecedẽti neces-

necessa-riò sequeretur consequens contingens.

12 Dicendũ est ergo, quòd propriè, & in rigore loquendo, nõ omnia accidentia sunt propriæ passiones, sed illa tãtùm, quæ oriuntur ab essentia ratione formæ, & quæ per se primò cõueniũt speciei; ea verò, quæ oriũtur ab essentia ratione materię, & quæ per se primò cõueniũt indiuiduis, sunt accidentia communia. Hæc conclusio est communis ferè omnium Dialecticorũ, vt testãtur Caiet. in hoc c. & Mas. c. de proprio q. 9. Eãq; expressè docet Aris. 10. Metaph. text. 25. citato, vbi inquirẽs: quare aliquæ differentiæ cõtrariæ inducãt distinctionẽ specificã, vt gressibile, & volatile; aliæ verò non, vt albũ, & nigrũ, respõdet: *An quoniam illa quidẽ propriæ passiones generis sunt: hæc verò minimè.* Reddit autem statim rationẽ, quare illa sint passiones, & nõ ista; quia illa sequuntur rationem, seu formam; hæc verò materiam, dicens: *Et cùm illud quidem ratio, hoc verò materia sit; quæcumquè in ratione contrarietates sunt, speciei differentiam faciunt; quæcumque verò in coassumpto materiæ, minimè faciũt.* Ex quo tandem infert accidẽtia, quæ proueniunt ratione materiæ, per accidens se habere ad speciem; & ideo perpriùs conuenire indiuiduis, & ratione illorum speciei *Homo enim* (inquit) *est albus: quia Calias est albus: per accidens igitur homo est albus.*

13 Ex qua Aristot. doctrina deprehendimus duo discrimina in cõclusione assignata inter proprias passiones, & accidentia communia. Primum, & præcipuum, quòd scilicet illæ sequantur cõpositũ ratione formę; hæc verò ratione materiæ, explicat optimè D. Tho. cap. 7. de ente & essentia. Vbi, cũ priùs dixisset, quædam accidentia principaliter consequi materiam primã; quædam verò formam substantialem, subiungit: *Et quia vnaquæque res indiuiduatur ex materia, & collocatur in genere, vel specie per suam formam; ideò accidentia, quæ consequuntur materiam, sunt accidentia indiuidui, secundùm quæ etiam indiuidua eiusdem speciei differunt adinuicem. Accidentia verò, quæ consequuntur formam, sunt propriæ passiones, vel generis, vel speciei; sicut risibile consequitur in homine formam, &c.* Cui doctrinæ si addatur, quod S. Doctor docet 1. dist. 17. quęstion. 1. artic. 2. ad 2. dicens: *Quædam sunt accidentia, quæ causantur ex principijs subiecti; & hoc dupliciter: quia vel causantur ex principijs speciei, & sic sunt propriæ passiones, quæ consequuntur totam speciem: vel ex principijs indiuidui, & sic sunt communia:* quod etiam repetit 1. Posteriorum lect. 14. & alibi sępè; euidenter sequitur in doctrina D. Thom. hoc esse præcipuum discrimen inter proprias passiones, & accidentia communia, quòd illæ consequuntur compositum ratione formæ; ita vt forma sit prima radix illarum; ista verò consequuntur compositum ratione materię, ita vt materia sit prima radix eorum.

14 Probatur ratione conclusio quoad hanc partem: quia illæ sunt propriæ passiones absolutè, & simpliciter, quæ dimanant ab essentia, quatenùs essentia est: sed essentia constituitur in esse essentiæ per formam, & non per materiam : ergo illæ sunt propriæ passiones, quæ dimanant ab essentia ratione formæ, & non ratione materiæ.

Confirmatur primò: quia materia est prima radix differentiæ materialis, & numericæ; sicut forma est prima radix differentię specificæ, & essentialis: ergo accidentia, quæ sequuntur materiam, sunt propria indiuiduorum; quæ verò sequũtur formam, sunt propria speciei, seu essentiæ. Ergo hæc sunt propriæ passiones, illa verò non. Probatur hęc vltima consequentia: quia passio sequitur essentiam ratione differentiæ specificæ, non verò ratione differentiæ indiuidualis; siquidem inuenitur in omnibus participantibus talem naturam.

Confirmatur secundò: quia propriæ passiones, vel tributæ sunt naturis ad aliquas operationes, vel saltem sequuntur essentiam, prout constituta est in determinato gradu entis: ergo tantùm accidentia, quæ sequuntur formam, sunt propriæ passiones. Probatur consequẽtia: quia forma, & non materia, est prima radix operationũ, aut cõstitutionis essentiæ in determinato gradu; cùm forma sola sit actus simpliciter.

15 ¶ Ex hoc præcipuo discrimine inter proprias passiones, & accidentia communia, sequitur secundum; quod tangitur in conclusione, & tradit Aristot. loco citato, explicatquè optimè D. Thom. ibidem lect. 11. quòd scilicèt, propriæ passiones perpriùs conueniunt speciei, & media illa indiuiduis. Calias enim est risibilis; quia homo est risibilis; accidentia verò communia perpriùs conueniunt indiuiduis, & ratione eorum speciei: homo enim est albus; quia Calias est albus. ¶ Cuius ratio est ex dictis manifesta: quia forma est prima radix, vnde sumitur species; materia verò est prima radix, vnde sumitur indiuiduatio: ergo accidentia, quæ proueniunt à forma, perpriùs conueniunt speciei; quæ verò à materia, perpriùs indiuiduis. Maior huius materię explicatio pẽdet ex tractatu de principio indiuiduationis.

16 Ad argumenta resp. ad primũ, negatur antecedens. Ad cuius probationẽ dicendũ est, quòd licèt ex defectu nostro difficile sit, generalẽ illam regulã cuilibet materiæ applicare, explicareq; in particulari, quæ accidẽtia sequãtur materiam, quæ verò formã; nõ tamẽ ideò est falsa. Neq; D. Thom. contrarius est: non enim dicimus, aliqua accidentia sequi, vel oriri à sola materia sine cõmunicatione formæ; hoc enim falsum est, (quidquid alij dicant) & negat meritò D. Tho. sed dicimus inter accidentia, quæ oriuntur à toto composito, alia oriri ab eo ratione formæ, & alia ratione materiæ; ita vt illorum prima radix sit forma; istorum verò materia.

Ad id autem, quod in eodem argumento affertur de quantitate, res-

respondetur cum Caietan. cap. 7. de ente, & essentia quæstion. 17. quantitatem in rigore loquendo non esse propriam passionem corporis, sed accidens commune: vtpotè, quæ sequitur essentiam ratione materiæ, & per se pertinet ad indiuiduationem; & ita est de numero illorum accidentium, quibus indiuidua inter se differunt. Ad quod, vt benè notat Caietan. non est necessarium, quòd vnum indiuiduum habeat vnum accidens, & aliud aliud; sed sufficit vtrunque indiuiduum habere idem accidens diuerso modo. Et sic indiuidua differunt per quantitatem; nanquàm enim inueniũtur duo quanta omninò similia, siquidem proprijs saltem sitibus differre necesse est. Quod planè indicat quantitatem non esse propriam passionem. Nàm propria passio vel inuenitur eodem omninò modo in habentibus essentiam, à qua procedit; vel salsaltem ex se non habet istam inæqualitatem, quam cernimus in quãtitate.

17 Ad secundum, vt respondeatur, notandum est, magnã fuisse ab antiquis temporibus de natura coloris controuersiam, & adhùc sub iudice lis est. Pytagorici enim existimarunt colores esse de genere quantitatis, scilicèt, vltimam superficiẽ, quæ apparet, seu *epiphaniam*, vt ipsi dicebant. Platonici autem flãmulas, & lumina quædam esse dixerunt. Peripatetici verò fortè media via incedunt: nàm Arist. in lib. de sensu, & sensato definit colorem, dicens: *color vtique erit perspicui extremitas in corpore determinato*, vbi ly, *extremitas*, vt benè notat D. Thom. lect. 6. non sumitur pro extremitate corporis, quatenus corpus est; hæc enim est de genere quãtitatis; sed pro extremitate perspicui, quatenùs perspicuũ est, quæ est de genere qualitatis, sicut ipsum perspicuum. Perscipuum autẽ, vt ibidem docet Arist. constituitur per lumen; nàm lumen, vt ipse definit 2. de anima tex. 69. *est actus perspicui ex ratione, qua perspicuũ est*. Vnde color aliquomodò supponit, vel inuoluit lumen. Et tandẽ addit Arist. quòd sit in corpore determinato, seu terminato, id est, opaco: quia color tantùm inuenitur in vltima superficie, quæ sola in corporibus opacis recipit lumen. De quo redibit sermo in lib. de Anima.

Hoc supposito, respõdetur, quocumque ex his modis explicetur natura coloris, non posse esse propriã passionem, etiam respectu gradus substantialis mixti. Si enim est de genere quantitatis iuxta Pythagoricos; iam constat quantitatem non esse propriam passionem. Si verò sit de genere luminis iuxta Platonicos; multo minus erit propria passio; cùm sit accidens ab extrinseco aduenieus. Si tandem est quędam qualitas perspicui terminati iuxta Peripatecos, vel supponit lumen in ipso pespicuo, vel saltem tẽperamentum primarum qualitatum in tali, vel tali proportione; quod nascitur ex principijs indiuidualibus, estque dispositio quædam accidentalis; ac proinde color ipse non potest esse propria passio.

Ad

Ad probationē autē minoris respōdetur, hanc propositionem, *mixtum est coloratū*, non posse propriè demonstrari, si nomine *mixti* intelligamus gradū illum essentialem, quē posuimus in arbores: sic enim propositio nullo modo est necessaria. Si verò nomine *mixti* intelligeremus accidentalē illam mixtionē, seu peculiare temperamentum, ad quod sequitur color, tūc posset quidem propositio demōstrari per mediū, quod licèt sit accidentale respectu rei, in qua est color, esset tamen per se respectu illius mixtionis, seu peculiaris temperamenti. Et ita color respectu talis temperamenti hàbet quodammodò, & secūdùm quid rationē passionis, sicut reliqua accidentia cōmunia respectu sui proprij, & adæquati subiecti, a quo causantur; de quo propterea prædicantur in quarto modo dicēdi per se ex assignatis ab Arist. lib. 1. Post. cap. 4. Ex quo tandé fit, colorē respectu talis temperamenti induere rationem quarti prędicati; sed nō ideò pertinet ad quartū prædicabile, neque simpliciter est propria passio, vt ex dictis patet.

18 Ad tertium similiter respondetur, masculinum, & fœmininum simpliciter esse accidentia communia; quia licèt per se conueniant, & oriantur ab illo peculiari temperamento, seu dispositione, quam tempore conceptionis habet materia, ex eo quòd calor operans sit fortis, vel remissus; & propterea respectu talis dispositionis secundùm quid dicantur passiones, possintque de illa demonstrari; tamen cùm ipsa dispositio, vnde masculinum, & fœmininum oriuntur, simpliciter sit accidentalis, & per accidens respectu essentiæ animalis; inde fit, vt talia accidentia simpliciter sint communia, licèt respectu sui adęquati subiecti, seu principij induant rationem quarti prędicati, & secundùm quid appellentur passiones. Et hoc solùm intendit Arist. nàm post verba adducta in argumento, statim subdit: *Sed nō secundùm substantiam; verùm in materia, & corpore, &c.* id est, non simpliciter, & ex parte formę, seu ex parte materiæ, & secundùm quid, vt explicat ibi D. Tho. Videatur Caiet. 1. Posterior. cap. 7. dub. 2.

CAPVT VI.

De communitatibus quinque prædicabilium.

HAEC Est tertia pars tractatus Porphyrij iuxta partitionem in eius procemio statutam; in qua ipse singula prædicabila prolixè inter se comparat; & in quibus conueniant, in quibusvè differant, sexto & finali capite absoluit. Quę omnia sufficienter constāt, tùm ex dictis de vniuersalibus in communi, tùm etiā ex dictis de vno quoque in particulari; & propterea nos cum communi Doctorum caput istud prætermittimus.

LIBER

LIBER CATEGO- riarum Ariſtotelis.

PROOEMIVM.

GGREDIMVR Iam Ariſtotelis libros, ingredimurquè Lyceum illud, vnde vera naturalium rerum cognitio, Doctore Ariſtot. ad extremas vſque orbis partes emanauit. De cuius vita, & admirabili ingenio, & in rebus, vel inueniendis, vel iudicandis, vel diſponendis acumine, ac de abſoluta in omni doctrinæ genere perfectione plura prælibanda eſſent. Sed ne omnia prætermiſiſſe, non ſine tanti Philoſophi iniuria, videamur: aliqua ſaltem attingemus.

1 Fuit Ariſtoteles natione Macedo; Patria Stagirites; natus circa annum ab orbe condito 3655. & ante partum Virginis 329. iuxta Cronologiam Bellarmini. A pueritia vſque ad ſeptem decimum ætatis annum, tùm humanioribus ſtudijs ſub Praxeo quodam; tùm ob conſumptum patrimonium militari, imò & pharmacopoleæ arti operam dedit. Deinde Socratis auditor vſque ad annum ætatis vigeſimum, poſteà vſque ad quadrageſimum fuit Platonis diſcipulus. Tres inſuper annos cum Hermia commoratus, inde ad Alexandri Magni inſtitutionem à Philippo patre, Macedonum Rege euocatur. Quod munus vſque ad annum quinquageſimum fœliciter executus, Athenas poſtmodum petijt: vbi Lyceum aperuit, ibique per tredecim circiter annos philoſophiam ſumma cum omniũ admiratione, & vtilitate docuit. Cæterùm coram Senatu accuſatus, quòd Deorum cultum cõtemneret, publica ſe oratione defendit; atque inde ad Calcidem Euboæ inſulæ declinans, completo ſexageſimo tertio ætatis anno, inſtante morte, vt teſtantur Celius Rodiginius lib. 16. c. 34. & alij graues Auctores, auxilium primæ cauſæ implorauit illis verbis: *Cauſa cauſarum, miſerere mei.* Legãtur Lactantius, Plutarchus, Ammonius, & alij; ex quibus multa refert Maſius initio prędicamentorum.

2 Extant etiã plura grauiſsimorũ Philoſophorũ encomia de ingenio, & doctrina Ariſt. Eum Plato; *mentem ſui gimnaſij*, *& Philoſophum veritatis*, appellauit. Cęlius, *collatum illi eſſe*, dixit, *quidquid humano ingenio capi poteſt*. Lucretius, *Genus humanũ ingenio ſuperaſſe*. Auerroes, *fuiſſe regulã, & exẽplar, quod ad oſtendendã perfectionẽ vltimam inuenit natura*:

plura-

pluraq; alia à Doctorib⁹ referũtur, quę lõgũ esset recẽsere. Scripsit in omni parte philosophiæ plura volumina: de quo videri possũt Frãciscus Patricius to. 1. discussionũ peripateticarũ lib. 4. & Possebinus lib. 12. suæ Blibiothecę selectę. Quorũ Arist. operũ nõ est parua laus, quòd grauissimi Philosophi ea susceperint explicãda, Alexander, Themistius, Pselus, Ammonius, Boëcius, Auerroes (qui ob diligẽtẽ explanationẽ cõmentatoris nomẽ assequi meruit:) & tandẽ D. Tho. qui alios longè superãs, extitit Arist. fidelissimus, & interpres, & discipulus.

3 Primus igitur inter opera Arist. est lib. hìc Categoriarũ. De quo licèt Iãblicus, teste Boecio, dubitauerit esse Arist. styli tamẽ breuitas, & subtilitas, cõmunisq; Peripateticorũ cõsensus cõuincũt ipsum fuisse eius Auctorẽ. Inscribitur autẽ, *Arist. Categoria*, à verbo Greco κατηγορεω, *Catigoreo*, quod Latinè idẽ est, ac *prædico*, siue *enuntio*. Quia nimirũ categorię est series prædicabilium, in qua superiora de inferioribus prædicantur: & ideo Auctore Boecio Latinè prędicamenta appellata sunt. Vtrũquè autẽ nomen, scilicèt, *categoria*, seu *prædicamentũ*, sumitur aliquando pro solo supremo genere; frequentiùs verò pro tota serie superiorum, & inferiorum. In quo sensu supra circa procœmium Porphyr. num. 2. ex cõmuni sententia definiuimus prædicamentum, quòd sit, *series, seu coordinatio prædicabilium.*

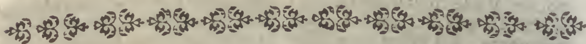
Quòd autẽ sit obiectũ huius libri; & quare eũ instituerit Arist. & quomodo ad Dialecticũ pertineat de prędicamẽtis disputare, ex dictis in procœmio huius primę partis constat. Reuocãtur enim in hoc libro ad certas classes omnia entia realia, vt facilè rerũ diffinitiones, & diuisiones inueniremus. Vnde prędicamẽta secundũ suas entitates reales solũ pertinẽt ad obiectũ materiale Logicę, vt sępiùs à nobis explicatum est.

4 Adhuc autẽ *DVBITANT* aliqui: vtrùm Arist. in hoc lib. agat præcipuè de vocibus, an de rebus, propter Alexandrum, Porphyr. Boecium, & alios, quos refert Mas. loco citato ad voces præcipuum Aristotel. intentum reducentes. ¶ Quorum fundamentum est: quia de ipsis rebus, quæ sunt prædicamenta, egit in Metaphysica, ad quam rerum, & non vocum pertinet speculatio: ergo in Logica de vocibus, & non de rebus disputauit.

Respondetur tamen ex dictis supra disp. 1. numer. 33. res, & voces per se pertinere ad obiectum materiale Logicæ; quia tàm intentiones fundatæ in vocibus, quàm quæ fundantur in rebus, clauduntur per se sub obiecto formali eius; istæ quidem primariò, & principaliter; illę verò secundariò, & minùs principaliter, quo ordine tractatur in hoc libr. ab Aristot. de rebus, & vocibus. Vndè Logica non attendit pręcisè ad ipsas res, sicut Metaphysica; sed ad res, secundũ quòd vocibus significantur. Per quod patet ad fundamentum contrariæ sententiæ.

Cõtinet autẽ liber iste tres partes; antepręedicamẽta, prędicamẽta, & post-

post prędicaměta. In prima agitur de quibusdā prærequisitis ad prædicamenta: vnde dignoscitur, quæ in illis collocanda; quæ verò ab eis reijcienda sint: cōtinetque quatuor capita. ¶ Secunda de ipsis prædicamentis per quinque capita disputat. ¶ Vltima tandem alijs quinque capitibus explicat quædam, quæ consequuntur ipsa prædicamenta, & ad eorum pleniorem notitiam consequendam iuuat.

ANTEPRÆDICAMENTA Aristotelis.

CAPVT PRIMVM.

De æquiuocis, vniuocis, & denominatiuis.

SVMMA TEXTVS.

HAEC Tria definit in hoc cap. Arist. sic: *AEquiuoca dicuntur, quorum nomen commune est; ratio verò substantiæ nomini accōmodata, diuersa*: vt animal dicitur, & ipse homo, & id, quod est pictum. *Vniuoca dicuntur, quorum, & nomen commune est, & ratio substantiæ nomini accommodata est eadem*: vt animal dicitur, & ipse homo, & equus: *Denominatiua dicuntur, quæ ab aliquo, nominis appellationem habent, solo differentia casu*: vt à Grammatica, Grammaticus.

Notationes, & dubia circa hoc caput.

5 TRipliciter possunt comparari prædicamenta, vt notant Albert. & AEgid. hìc. *Primò*, si omnia cum ente conferamus; cuius partes, & membra sunt. *Secundò*, si singula cum suis inferioribus comparemus. *Tertiò*, si quædam illorum alijs attribuamus. Primo modo prædicamenta sunt æquiuocata, seu analogata respectu entis (sub æquiuocis enim comprehendit hìc Arist. analoga, vt posteà dicemus.) Secundo modo vnumquodq; prædicamentum est vniuocum respectu suorum inferiorum. Tertio modo prædicamenta accidētium sunt denominatiua substantiæ. Cùm ergo in vnoquoque prædicamento priùs consideretur ratio entis, deinde propria inferiora; & vltimò prædicata extranea; ideò Aristot. priùs explicuit æquiuoca (quamuis vniuocis dignitate cedant) deinde vniuoca, & tandem denominatiua.

Vbi nota, quòd nomen ipsum æquiuocum (& idem proportionabiliter est de vniuocis, denominatiuis, & analogis) dicitur æquiuocum æquiuocans; res verò per tale nomen significatæ æquiuoca æquiuocata. Vndè constat, res ipsas secundùm se non dici vniuocas, aut æquiuocas, sed prout nominibus significantur. Hæ enim intẽtiones sunt de genere earum, quæ immediatè fundãtur in nominibus: propter quod eas definiens Aristot. non dixit: *æquiuoca sunt: vniuoca sunt, &c.* sed *æquiuoca dicũtur. vniuoca dicuntur*. Quo supposito, solùm superest, traditas definitiones breuiter exponere.

6 Definiens Aristot. æquiuoca, sic inquit: *æquiuoca dicuntur*. Loquitur de æquiuocis æquiuocatis, vt patet, *quorum nomen*. Nomẽ hìc vt notat Boëtius, accipitur vt comprehendit verbum, participium, & alias partes orationis, in quibus inueniri potest æquiuocatio, *est cõmune*: vt innuat nomen debere esse omnino vnum; sic enim propriè erit commune. Vnde quælibet diuersitas in nomine, etiamsi fiat sola mutatione alicuius literæ, vel solius accentus, tollit æquiuocationem. Qua ratione *occido*, non est æquiuocum, licèt significet actionem auferẽdi vitam, & passionem, seu mortem; quia in prima significatione producitur, & in secunda corripitur, *ratio verò*; idest, conceptu obiectiuus, siue sit propria definitio, siue non, *substantiæ*; idest, essentiæ. Substantia enim interdùm sumitur pro essentia, interdùm verò pro substantia, quæ distinguitur contra accidens; quibus acceptionibus correspondent duæ aliæ accidentis, quas disp. 9. num. 2. explicuimus. Præter quàm quod loco *substantiæ* habetur in Græco οὐσία: quod nomen, Auctore Macrobio in somnium Scipionis lib. 1. c. 14. propriè non substantiam, sed essentiam significat, *nomini accommodata, diuersa*; vt ostẽdat ad æquiuocationẽ solùm requiri, vt æquiuocata, secundùm quòd significantur per nomen æquiuocum, non habeant vnam rationem, licèt aliâs secũdùm quòd alijs nominibus significantur, verè habeant vnam rationem, & vniuocè conueniant. Nomen enim, *canis*, æquiuocum est ad latrabilem, & marinum; quia secundùm quòd significantur per tale nomen, non habent vnam rationem; licèt aliàs in nomine *substantiæ*, aut *animalis*, conueniant vniuocè.

7 Per quod explicata etiã manet definitio vniuocorũ. Quæ ab æquiuocis solùm distinguitur in hoc, quòd nomen vniuocum immediatè significat vnam rationem, quæ est communis vniuocatis; æquiuocũ verò immediatè significat proprias rationes æquiuocatorũ. Quod probat à posteriori in hoc capite Aristot. quia si quis quærat; quæ est ratio canis, quæ inuenitur in latrabili, & marino? non assignabit vnam definitionem illis communem, sed proprias eorum definitiones adducet. Si verò quærat: quæ est ratio animalis, quæ inuenitur in homine, & equo? respondet

det vnica definitione animalis, dicendo: est viuens sensibile; absque eo quòd cogatur proprias hominis, & animalis definitiones adducere.

8 ¶ Circa definitionem denominatiuorum notãdum est, in quacũque denominatiòne tria inueniri, scilicet formam denominãtem, rem denominatam, & ipsum denominatiuum. Vt albedo est forma denominans parietem albũ, paries est res denominata, & concretum, scilicet album, est denominatiuum. Quibus nõ annumeramus denominationem ipsam; quia non omninò distinguitur ab his; sed quodãmodo inuoluit ea. Denominatio enim est illa quasi causalitas, seu applicatio, qua denominatiuum ratione formæ denominãtis applicatur rei denominatæ.

Ex his ergo, forma denominans est prima radix, & origo totius denominationis, à qua denominatiuum accipit appellationem, & vim denominãdi. Quãdo enim dicitur: *paries est albus*, illud denominatiuum positum à parte prædicati denominat subiectum ratione albedinis, quam significat, & à qua solo casu differt, idest, cadentia nominis; siquidem nomina in principio conueniunt, & in fine differunt: res verò significata per vtrumque eadem est.

Ex quo plana remanet definitio denominatiuorum; reddit enim hunc sensum. *Illa dicuntur denominatiua, quæ cùm solùm differunt casu*, idest, cadentia nominis, *ab aliquo alio*, scilicet à forma denominante; *ab illo tamẽ habent nominis appellationem*: quia forma denominans est prima radix totius denominationis.

In qua definitione tres denominatiuorum conditiones insinuari, notat benè Caiet. hìc. *Prima* est, quòd denominatiuum debet deriuari à forma denominante secundùm nomen. Quod non est intelligendũ iuxta regulas Grammaticorum, apud quos non semper concretũ deriuatur ab abstracto, imò frequentius fit ècontra; sed iuxta regulas Logicæ, in qua abstractum est prima radix concreti.

Secunda est, quòd denominatiuum differat à forma denominante *casu*, idest cadẽtia nominis. Hoc autem intelligendum est per se loquendo: nam per accidens potest contingere vtrumque nomen non differre casu, seu cadentia, vt patet in *Musica* sumpta pro muliere, & pro arte. Quod tamen non tollit, quin in priori significatione verè sit denominatiuum; cũ hæc sit prædicatio quinti prędicabilis, *Maria est Musica*. Quia dũ ex nomine deriuatiuo masculino formatur fœmininum; casu accidit, vt coincideret cum nomine formę denominantis.

Tertia conditio est, vt denominatiuum, & forma denominans non differant in re significata, sed sola cadentia nominis. Per quod, vt inquit benè Caiet. non excluditur differentia, quam ex modo significandi inter concretum, & abstractum explicuimus supra disput. 4. numero 18. quia hæc differentia

comitatur differentiam secundùm cadentiam nominis. Regula autem generalis est, dictionem exclusiuá non excludere à concomitantibus: dicendo enim: solus Sortes currit, non excluditur hoc risibile à cursu, vt notauimus lib. 2. institutionum cap. vltimo.

9 Explicatis his diffinitionibus, DVBITATVR primò: an sint rectę, propter hæc arguméta. Primò: quia quidquid definitur debet esse species, vt sumitur ex Arist. 8. Metaph. text. 9. ergo quid vniuocum: ergo æquiuoca nō possunt definiri.

Secundò, nomen æquiuocū verè non est vnum, neque commune, sed potiùs plura: ergo malè in definitione dicitur: *quorum nomē est commune*. Probatur antecedens: quia nomen constituitur in esse talis per significationem: sed in æquiuoco sunt plures significationes; cùm significet immediatè plura; ergo sunt etiam plura nomina.

Tertiò: quia omnia genera, de quibus quidem dubitari non potest esse vniuoca, sunt etiam æquiuoca, teste Arist. 7. Physicorum text. 31. ergo æquiuoca, & vniuoca non distinguuntur; & per consequés malè assignatur vtraque definitio.

Quartò: quia denominatiua sunt vniuoca: ergo malè definiuntur diuersa definitione. Probatur antecedens: quia quartum, & quintum prædicabile sunt denominatiua; & tamen propriè sunt vniuoca, vt diximus disp. 4. nu. 60.

Quintò: quia *homo* sumit denominationem ab humanitate, & *animal* ab animalitate, à quibus solo casu differunt; & tamen neque homo, neque animal sunt denominatiua: ergo definitio conuenit alijs à definito.

Sexto: quia *studiosus*, vel est denominatiuum ab studio, vel à virtute, non primum: quia ab studio non solùm casu differt, sed etiam in re significata; neq; secundum: quia à virtute non differt sola cadentia nominis, sed in toto nomine: ergo malè dicitur in definitione, denominatiuum, & formam denominátem differre solo casu.

10 Nihilominùs definitiones Aristot. esse rectas probat auctoritas eius, & communis Dialecticorum consensus, quod iuxta subiectam materiam est genus probandi ita efficax, vt irrationale sit aliud postulare. Vndè ad argumenta respondetur.

Ad primum, concesso antecedenti, distinguendū est cōsequens. Si enim sensus sit, quòd æquiuoca non possunt definiri primò intentionaliter, & secundùm illas entitates, seu rationes diuersas; concedenda est consequentia. Si verò sensus sit non posse definiri secūdò intentionaliter, vt scilicet induunt secundam intentionem, à qua constituuntur in esse æquiuocorum; neganda est. Nàm hoc modo sunt vniuoca; siquidem æquiuocatio est quædam species secundæ intentionis, quæ æqualiter participatur ab his, vel illis æquiuocis.

Ad secundum respondetur, ad multiplicationem concreti, seu cōpositi accidentalis non sufficere multiplicationem formæ. Quamuis enim

enim aliquis habeat plures artes; dicitur tamen vnus artifex. Cuius ratio est: quia concretum significat formam concernendo subiectum, & ex modo significandi supponit pro illo: vnde ad eius multiplicationem debet multiplicari subiectum. Videatur D. Thom. 1. par. quæst. 30. art. 3. Cùm ergo in præsenti *canis*, aut aliud nomen æquiuocum sit concretum accidentale importans de formali significationem, & connotans pro materiali vocem; non sufficit multiplicatio significationis, vt dicantur plura nomina; sed necessaria etiam est pluralitas vocis.

11 Ad tertium respondet Diu. Thom. explicans Arist. loco ibi citato lect. 8. quòd genera solēt physicè loquendo appellari æquiuoca: quia non significant aliquam rationem, quæ physicè, & à parte rei sit vna in speciebus; animal enim verbi gratia, non sumitur ab aliqua forma substantiali, quæ realiter sit vna in homine, & equo, sed à peculiaribus formis eorum, secundùm quòd tribuunt perfectionem sentiendi, vt explicuimus disput. 5. num. 63. Solent etiam genera appellari analoga inæqualitatis, seu physica, propter rationem infrà adducendam. Hoc tamen non tollit, quin sint propriè vniuoca; siquidem significant rationem, quæ logicè loquendo, & prout abstracta est ab speciebus, eadem omninò est in illis.

Ad quartum respondetur, quòd sicut species, formaliter quatenùs subijcibilis, non est vniuersalis, neque è contra, etiam si intentiones istæ materialiter coincidant in eadem natura; ita denominatiua formaliter quatenùs denominatiua, non sunt vniuoca, neque è contra, etiam si intentiones istæ coincidāt in eadem re. Et ratio est manifesta: quia album habet esse denominatiuum in ordine ad formam denominantem, à qua nominis appellationem recipit; esse verò vniuocum habet in ordine ad subiecta inferiora, in quibus æqualiter inuenitur. Quos respectus, & rationes esse inter se essentialiter diuersas, & disparatas, satis ex se patet, & cōuincitur planè ex eo, quòd ratio formalis denominatiuorū æquè benè saluatur, tàm in terminis vniuocis, quàm analogis, tàm communibus, quàm particularibus. Econtra etiā ratio formalis vniuocorum æquè benè saluatur, tàm in terminis denominatiuis, quàm non denominatiuis. Quod signum euidens est, intentiones cōstitutiuas denominatiuorum, & vniuocorum esse inter se essentialiter diuersas, & disparatas; ac proinde exigere diuersas definitiones.

12 Ad quintum respondetur, quòd per illā particulam, *ab aliquo*, positam in definitione denominatiuorum, communiter Doctores intelligunt, formam denominantem non debere esse de essentia rei denominatæ: nàm quod de essentia rei est, propriè non dicitur aliquid aliud ab ipsa, neque ponit in numero cum illa. Et propterea *homo* non est denominatiuum ab humanitate, neque *animal* ab ani-

malitate; benè tamen humanum, & animale.: quia cùm sint termini adiectiui, significăt humanitatem, & animalitatem per modum accidentium alteri adiacentium; & per consequẽs cum alietate sufficienti ad rationem denominatiui.

Vbi etiam aduertendum est ex Caiet. nomine formæ denominantis in præsenti, non solùm intelligi id, quod verè est forma, aut accidens; sed omne illud, quo aliquid dicitur tale accidentaliter, siue in se sit accidens, siue substantia, siue materia, siue forma. Non enim est minùs denominatiua ista prædicatio, *cathedra est lignea*, vel *vas est terreum*; quàm ista, *homo est albus*, venit siquidem à ligno ligneum, & à terra terreum, sicut ab albedine album.

Ad sextum respondetur, communiter assignari tres modos denominatiuorũ; alia *re, & non voce*, vt studiosus à virtute; alia *voce, & non re*, vt studiosus ab studio; alia *re, & voce*, vt albus ab albedine. Ex quibus hæc vltima propriè, & simpliciter sunt denominatiua. Et ratio est: quia esse denominatiua, neque conuenit rebus secundùm se, neque etiam vocibus secundùm suum esse reale; sed rebus, vt significantur per voces. Et sic ad rationem denominatiui propriè dicti vtrumque requiritur, scilicet, vt denominatiuum, & forma denominans conueniant in principio nominis, & quòd non differant in re significata. Defectu primi, *studiosus*, verè non est denominatiuum à virtute; & defectu secundi non est denominatiuũ ab studio; ac proinde negandum est antecedens argumenti.

13 ¶ Secundò solet hìc DVBITARI; quod sit definitum in his definitionibus. ¶ Respondetur ex his, quæ circa definitionem generis, & aliorum prædicabilium diximus disput. 5. numero 43. definitum esse secundam intentionem constitutiuam æquiuocorum, vniuocorũ, & denominatiuorum significatam in concreto, quomodò supponit pro ipsis rebus æquiuocatis, vniuocatis, &c. Vnde ipsi intẽtioni conuenit definitio vt *quo*; rebus autem vt *quod*. Neque hoc indiget noua probatione. Videantur quæ ibidem diximus, & etiam Sanchez libro 4. quæstione 1. conclusione 4.

14 ¶ Tertiò tandem DVBITATVR: An sub æquiuocis comprehenderit Aristoteles analoga.

Analoga, vt infrà constabit, dicuntur illa, quæ ita inter se differunt, vt tamen habeant aliquam similitudinem, & proportionem: Propter quod communiter à Doctoribus appellantur media inter purè æquiuoca, & vniuoca; quia ratio significata per nomẽ analogum neque est omnino eadem, sicut in vniuocis, neque omnino diuersa sicut in æquiuocis, sed partim eadẽ, & partim diuersa. Est ergo dubiũ: an sub altero ex his extremis definierit Aristoteles analoga; an verò ea prætermiserit? ¶ Et ratio dubitandi est: quia non videtur maior ratio, quare sub vno, quàm sub altero extremo contineatur.

Respon-

Respondetur tamen, Aristot. sub definitione æquiuocorum proculdubiò comprehendisse analoga. Ita expresse D. Thom. opusc. 48. tract. 2. cap. 1. Caiet. 1. parte quæst. 13. artic. 5. & communiter Doctores. Quod manifestè constat; tùm ex exemplo ab Aristotel. adducto de *homine* respectu viui, & picti: respectu quorum non est purè æquiuocum, sed analogum, vt patet: tùm etiam, quia ratio importata per nomen analogum non sic est partim eadem, & partim diuersa: quasi ex æquo cōtineat vtrumque, sed simpliciter est diuersa, & secundùm quid eadem, vt infrà explicabimus; ergo analogum non sic est medium inter æquiuocū, & vniuocum quasi æqualiter distet ab vtroque; sed multò magis approximatur æquiuocis, & simpliciter annumeratur illis; ac proinde sub ijs comprehensum est ab Aristotel. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Iuxta quam doctrinam communiter Doctores diuidunt æquiuoca vt sic, in purè æquiuoca, & analoga. In his ratio significata per nomen simpliciter est diuersa, & secundùm quid eadem: in illis verò tàm simpliciter, quàm secundùm quid est diuersa; & ita est omninò diuersa. Propter quod etiam solent appellari æquiuoca à casu; & ita appellauit illa Arist. 1. Ethic. lect. 7. apud D. Thom.

DISPVTATIO X.

De nominum analogia.

1 QVAM Necessaria sit analogiæ cognitio, tùm ad physicas, & metaphysicas, tùm etiam ad Theologicas quæstiones, experientia sola potest ostēdere. Vix enim in scientijs reperitur nomen, quod aliqua analogia non sit analogū. Vix tractatur difficultas, ad cuius solutionē aditum nō patefaciat analogia. Sed si multùm necessaria, est tamē proculdubio plùs difficilis; si iuxta peripateticam veritatem penetranda sit; & ideò oportet Aristotelem, & Diu. Thom. iterùm, atque iterùm euoluere. Quorum mentem, veramque analogiæ notitiam inter alios assequutus est plenè Caietan. in aureo illo opusculo de nominum analogia; à quo eam acceperunt Nazarius 1. par. quæstione 13. articulo 5. in tractatu de analogia, Arauxo libro 4 Metaphysicæ quæstione 2. per totam, Zanardus ibidem, quæst. 3. 4. & 5. Flandria libro 12. quæst. 8. Soto in hoc capite, Masius ibidem, disputatione 1. sect. 1. De quo etiam videri possunt Ferrar. 1. contr. gentes, cap. 34. & alij Thomistæ. Quorum nos vestigijs inhærendo agemus in

 hac

hac disputatione de analogia in communi, quæ propriè ad Dialecticum pertinet; infrà verò de analogia entis circa caput quartum, vbi propriam sedem habet, disputabimus.

QVAESTIO PRIMA.

Quid sit analogia?

IN hac, & duabus sequentibus quæstionibus breuiter proponemus doctrinā analogiæ à prædictis Auctoribus traditam, & in schola D. Thom. communiter receptam. Quam posteà conabimur ab imis fundamentis deducere; si fortè plùs aliquid lucis huic per necessariæ materiæ ex proprio marte afferre possimus.

2 Igitur græca præpositio *ἀνὰ ana*, sæpè significat proportionalem quandam distributionem, vt notant Ioannes Scapula, & Iacobus Zeratinus in suis dictionarijs: & patet Matth. 20. *ἀνὰ δηνάριο(ν) ἔλαβον ana dinarion el abon*, idest, acceperūt singuli denarium. Et ab ea in hac significatione formatur nomen *ἀνάλογος analogos*, quod idem est, ac *ad proportionem similis*, seu *proportione respondens*, scilicet res, quæ ad aliam proportione quadam constituta, & comparata est, vt ex Arist. adducit idem Scapula. Et inde *analogia* græcè idem est, quòd latinè *proportio*, *cōparatio*, seu *proportionalitas*: quæ omnia, vt infrà cōstabit, nō omnimodā æqualitatem, aut similitudinem, sed inæqualem cōuenientiam simul cū differentia, aut inæqualitate importāt. Et ideò illa propriè appellamus proportionata, aut proportionalia, quæ cū simpliciter sint diuersa, aut inæqualia; habent tamen aliquam similitudinem, aut æqualitatem. Ex quo tādem fit, *analogiæ* nomen inuoluere diuersitatem, seu inæqualitatem, simùl cum aliqua conuenientia, aut similitudine.

3 Hinc nomen istud extensum est ad significandā quācumque inæqualitatem rationis cōmunis, vndecumq; proueniat. Et quia genera, licet quantùm ad essentiam, seu rationem præcisam, æqualiter conueniant speciebus; habent tamen perfectius esse in vna, quam in alia ratione inæqualium differentiarum contrahentium; ideò consueuerunt appellari analoga. ¶ Hic tamen modus analogiæ imperfectissimus est, neq; tollit vniuocationem; quia inæqualitas illa non attenditur in ipsa ratione præcisa significata per nomen, sed ratione differentiarum contrahentium, & secundum esse, seu existentiam. Et ideò huiusmodi analoga appellantur à D. Thom. in 1. d. 19. q. 5. art. 2. ad 1. *analoga secundum esse, & non secundum intentionem*: Appellantur etiam *analoga physica*: quia talis inæqualitas attenditur secundùm esse, & perfectionem realem, non verò secundū rationes præcisas, & abstractas. Et tandem dicuntur *analoga inæqualita-*

litatis: quia licèt in omni analogia reperiatur inæqualitas; consueuit tamen nomen diuisi simpliciter, & absque addito applicari imperfectiori membro diuidēti, vt notauimus cap. de differentia, nu. 5.

4 ¶ Analoga ergo in hac communissima acceptione, vt comprehendunt analoga physica iam explicata, definiuntur à Doctoribus, esse illa, *Quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ secundùm illud nomen partim est eadem, & partim diuersa*. Proportionabiliter enim potest applicari hæc definitio, tàm analogis propriè dictis, quàm etiam analogis physicis, seu inæqualitatis. Nā *animal* v.g. qua ratione dicitur analogum inæqualitatis, significat rationē, quæ partim est eadem in speciebus, scilicet quantùm ad essentiam, & conceptum præcisum, & partim diuersa, nempè quātum ad esse, & inæqualem participationem. Et ideò huiusmodi analoga physica communiter definiuntur esse illa, *Quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ secūdùm illud nomen est omninò eadem, inæqualiter tamen participata*. ¶ Sed relictis his analogis, quæ apud Logicū nō sunt analoga, sed verè, & propriè vniuoca, deinceps agemus de analogis propriè dictis, quæ verè mediant inter vniuoca, & æquiuoca: quæque meritò *analoga logica*, *seu secundùm intentionem*, communiter appellātur. Quorum naturam vt meliùs percipiamus.

5 Obseruandum est, quòd inter rationem omninò eandem, & rationem omninò diuersam, mediat ratio, quæ partim est eadē, & partim diuersa, vt de se constat. Hæc autē ratio media tripliciter potest excogitari. *Primò*, si æqualiter participet de vtroque extremo, ita vt simùl sit simpliciter eadem, & simpliciter diuersa. *Secundò*, si magis declinet ad omnimodā idētitatem; ita vt sit simpliciter eadem, & secundùm quid diuersa. *Tertiò*, si magis propendat in omnimodam diuersitatem; ita vt sit simpliciter diuersa, & secundùm quid eadem. Neque fingi potest inter duo illa extrema alter modus medij, vt patet. Cùm ergo analoga propriè dicta non includant omnimodam identitatem, sicut vniuoca; neque omnimodam diuersitatem, sicut æquiuoca; sed medio modo se habeant; videndum est, quonam ex his modis medient inter illa.

6 Et quidem satis constat primo modo mediare non posse. Nàm idem simpliciter, & diuersum simpliciter opponuntur contradictoriè; ergo repugnat rationem significatam per nomen analogum simul esse simpliciter eandē, & simpliciter diuersam in analogatis. ¶ Neque secundo etiam modo potest analogum mediare inter vniuocum, & æquiuocum. Tùm, quia iam analoga essent simpliciter vniuoca: tùm etiam, quia eò ipso, quòd aliqua ratio præcisa, & abstracta sit simpliciter vna, & eadem; excludit prout sic, quæcumque principia distinguentia: ergo repugnat, quòd quantùm est ex parte sui, includat actu aliquam di-

uersitatem. De quo redibit sermo disput. sequenti quæst.5. ¶ Potest auté optimè fieri, vt rationes simpliciter diuersæ habeant aliquam identitatem secundũ quid, & quodammodò inter se assimilentur ratione alicuius attributionis, vel proportionalitatis, vt posteà videbimus; ergo nõ primo, aut secũdo, sed tertio modo mediant analoga inter vniuoca, & pura æquiuoca: & ex consequenti important diuersitatem simpliciter, & identitatem secundùm quid.

7 Ex quo iam facilè deprehenditur, quid sit analogia logica. Quamuis enim eadem definitione, quam supra tradidimus de analogis in generali, prout comprehẽdunt analoga physica, possint etiã specialiter definiri analoga propriè dicta, seu logica; siquidem definitio analogi simpliciter intellecta est definitio analogati principalis, vt infrà constabit; tamen, quia per particulas illius definitionis non ita clarè exprimitur, quomodò analoga medient inter purè æquiuoca, & vniuoca: in quo propria eorum ratio consistit; ideò exactiùs definiemus analoga logicã in communi, dicendo: *Analoga sunt, quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ secundùm illud nomen, simpliciter est diuersa, & secundùm quid eadem.* Cuius definitionis bonitas satis ex dictis patet, neque indiget ampliori probatione.

QVAESTIO II.

Quotuplex sit analogia?

8 COmmuni Dialecticorum cõsensu analogia propriè dicta, seu logica diuiditur in analogiam attributionis, seu proportionis, & analogiam proportionalitatis. Quæ diuisio sumitur ex Aristot. 1. Ethicor. capit. 6. eamque sub his terminis tradit D. Thom. quæst. 2. de veritate, art. 2. & explicat optimè Caietan. de nominum analogia, cap. 2. & 3. vbi ex mente Angelici Doctoris 11. Metaph. lect. 3. definit analoga attributionis esse *Illa, quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ, secundùm illud nomen est eadem secundùm terminum, & diuersa secundùm habitudines ad illum.* Vt sanum, cõmune nomen est Medicinæ, vrinæ, & animali; ratio verò omniũ in quantùm sana sunt, est eadem secundùm terminum: quia eademmet sanitas est, quã respicit animal, in quo est; & Medicina, à qua causatur; & vrina, quæ illam indicat. Est verò diuersa secundùm diuersas habitudines ad sanitatem; quia si quis assignet, quid est animal in quantùm sanum, subiectum dicet sanitatis; Medicinam verò in quantum sanã, causam sanitatis, &c. vbi terminus quidem idem est, nempè sanitas; sed habitudines diuersæ sunt; nempè subiecti, causæ, & indicatiui.

9 Appellatur autem hæc analogia, *attributionis*: vel quia in ea principale analogatum tribuit deno-

nominationẽ alijs (Medicina enim dicitur sana; quia est causa sanitatis animalis; vrina dicitur sana: quia est signum sanitatis animalis, &c.) vel quia anologata minus principalia quasi attribuuntur principaliori analogato, & reducuntur ad illud tanquam ad propriã mensuram, & radicem, vnde ratio significata per nomen deriuatur ad ipsa. ¶ Dicitur etiam, *analogia proportionis*, ad distinctionẽ analogię proportionalitatis; quia, vt infrà constabit, non proportio, sed proportionalitas requirit quatuor terminos, quia tamen non sunt necessarij in analogia attributionis. ¶ Item hæc analogia appellatur ab Aristot. loco citato, & à D. Thom. ibidem *analogia ab vno*, vel *ad vnum*: quia in ea minùs principalia analogata, quandoque procedunt tanquam ab efficiẽte ab vno, scilicet à principali analogato; quãdoque verò tanquam ad finem ordinantur ad illud. ¶ Et tandem ab eodem D. Thom. in primo distinct. 19. quęstione 5. art. 2. ad primum appellatur *analogia secundùm intentionem tantùm, & non secundum esse*: quia in ea ratio significata, licèt referatur ad omnia analoga per priùs, & posteriùs; tamen non habet esse nisi in vno. *Intentio enim sanitatis* (inquit D. Thom.) *refertur ad animal, vrinam, & dietam diuersimodè secundum prius, & posterius; non tamen secundùm diuersum esse: quia esse sanitatis non est nisi in animali.*

10 Vbi obseruandum est cum Caietan. loco citato hanc analogiam attributionis posse fieri in quolibet genere causæ, præcipuè si causam exemplarem ad formalem reducamus. Possunt enim plura ad vnũm finem, vel ad vnum efficiens, vel ad vnum exemplar, vel ad vnum subiectum, secundùm aliquam vnam denominationem, attributionem diuersimode habere. Exemplum primi adducit Aristotel. 11. Metaphys. lect. 3. apud Diu. Thom. de *sano* respectu animalis, & Medicinæ; hæc enim ad animal tanquam ad finem ordinatur. Exemplum secundi adducit etiam ibidem de *medicatiuo* respectu Medicinæ, & sermonis medicinalis, & instrumentorum; hæc enim à Medicina vt ab efficienti procedunt. Ibidem etiam adducit exemplum quarti, de *ente* respectu substantiæ, & accidentium, quæ ad substantiam tanquam ad commune subiectum ordinantur. Et tandem exemplum tertij adducit 1. Ethicor. lect. 7. apud D. Thom. de *bono* respectu boni, quod per se est bonum, & boni, quod est bonum propter aliud: hoc enim ad illud tanquam ad exemplar ordinatur.

11 ¶ Hæc autem analogia attributionis duplex est: vel, vt propriùs loquamur, in hac analogia dupliciter potest comparari analogum ad analogata, vt docet Diu. Thom. 1. par. quæst. 13. artic. 5. & de potentia quæstione 7. art. 7. *Primò*; si comparetur ad omnia analogata; tunc enim vnum suscipit denominationem per ordinem

dinem ad alterum, scilicet, ad principale. Et propterea dicitur *analogia vnius ad alterum*, vel *vnius ad vnum*, (siue sit vnum tantùm analogatum minùs principale, siue plura: hoc enim nihil refert) vt cùm *sanum* comparatur animali ex vna parte, & medicinæ, & vrinę ex alia; & similiter cùm ens comparatur substantiæ ex vna parte, & quantitati, qualitati, &c. ex alia: tūc enim vnum membrum diuidens suscipit denominationem per ordinem ad alterum.

Secundo modo potest comparari analogum ad sola analogata minùs principalia, vt cùm *sanum* comparatur medicinæ ex vna parte, & vrinæ ex alia: & similiter cùm *ens* comparatur quantitati ex vna parte, & qualitati ex alia. Et tunc vnum nō recipit denominationem per ordinem ad alterum, sed ambo per respectū ad aliud tertium, scilicet ad principale analogatū; propter quod etiā appellatur à D. Tho. *analogia multorum ad vnum*, vel *duorum ad aliquod tertium*. Qui quidem modus cōparationis, iuxta hanc D. Tho. doctrinam, sufficiens est ad causandam verā analogiam. Nâm quãuis analogum comparatum secundis analogatis, æqualiter denominet illa; non ideò est vniuocum respectu eorum; quia talia analogata suscipiunt denominationem per ordinem ad aliud tertiū, scilicet ad primū analogatū, quod in rei veritate cōtinetur sub diuiso talis diuisionis. Per quod soluuntur plura argumenta, quæ possunt fieri in hac materia.

12 ¶ Analoga proportionalitatis, vt definit Caiet. opusc citato, cap. 3. sunt illa, *quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ secundū illud nomen est similis secundū proportionem.* Vt videre corporali visione, & videre intellectualiter, cōmuni nomine vocātur *videre*; quia sicut visio corporalis rem corpori animato ostēdit, ita intellectio rē animæ repræsentat: & ita sicut se habet visio ad potentiā visiuam, ita intellectio ad intellectum. ¶ Aliud exemplum communiter affertur de nomine, *principium*, quod proportionabiliter dicitur de corde hominis, & fundamento domus: nam sicut se habet cor ad principiandum hominem, ita fundamētum ad principiandam domum. In quibus exemplis nomen est cōmune, vt patet; ratio verò per illud importata similis est secundū proportionem; quia quamuis valdè diuerso modò oculus cognoscat, & cor principiet hominem; ac intellectus intelligit, & fundamentum principiat domum; neque vnum ab alio deriuetur; tamen proportio, quam habet visio ad oculum, & cor ad hominē, similis est proportioni, quam habet intellectio ad intellectum, & fundamentum ad domum.

Appellatur autem hæc analogia, *proportionalitatis*; quia versatur inter quatuor terminos, & à D. Thom. in 1. dist. 19. q. 5. artic. 2. ad 1. vocatur *analogia secundùm intētionem, & esse*: quia ratio significata refertur ab intellectu ad omnia analogata, in quo cōuenit cum ana-

analogia attributionis: & habet esse in vnoquoque, eò quòd intrinsecè reperiatur in omnibus, quandò proportionalitas est propria, in quo distinguitur ab analogia attributionis. Quò fit, vt quamuis vtraq; hæc analogia sit vera analogia logica; & quãuis analogia attributionis frequẽtior sit in significationibus nominum; analogia tamẽ proportionalitatis est illa multò nobilior, siquidẽ in ea propriùs intercedit proportio, & cõparatio, quã analogiæ nomen significat. Et ideò apud Arist. & Græcos ipsa sola nomẽ analogiæ sibi vsurpauit, vt notat Ferrar. 1. cõtra gẽt. c. 34. & colligitur ex pluribus locis Arist. quæ adducit Caiet. c. 3. citato; habeturque expresè 1. Ethic. cap. 3. iuxta translationem antiquam.

13 ¶ Tandem analogia proportionalitatis diuiditur in analogiam proportionalitatis propriæ, & proportionalitatis metaphoricæ. Quæ in hoc præcipuè differunt, quòd in prima, ratio significata per nomen analogum intrinsecè inuenitur in omnibus analogatis. Et hoc modo *ens* est analogum substãtiæ, & accidenti: nàm sicut se habet substantia ad suũ esse, ita accidens ad suũ. Ratione cuius proportionalitatis, ratio entis significata per nomen suo modo saluatur intrinsecè in accidenti. In analogia verò proportionalitatis metaphoricę ratio significata intrinsecè est in vno, & extrinsecè in alio. Quo modo risus est analogũ ad risum hominis, & viriditatem prati; quia sicut se habet risus hominis ad hominem, ita viriditas ad pratum; in quo ratio significata per nomen risus extrinsecè tantùm reperitur, vt de se patet.

QVAESTIO III.

Quæ sint conditiones vtriusque analogiæ?

14 Analogiæ attributionis tres cõmuniter assignantur conditiones, quas rectè explicat Caiet. cap. 2. citato. *Prima*, & præcipua est, vt fiat secundùm denominationem extrinsecam tantùm: ita vt ratio significata per nomen analogũ, tantùm sit intrinsecè, & formaliter in primo analogato; in alijs verò per extrinsecam denominationẽ. Quę conditio formaliter intellecta verè conuenit omnibus huiusmodi analogis, vt patet in *sano*, quod significat sanitatem, quæ solùm reperitur formaliter in animali; ipsum enim solùm est intrinsecè sanum, vtpotè habens in se sanitatem; medicina verò, aut vrina extrinsece; quia causat, vel significat sanitatem existentem in animali. Similiter ratio *entis*, secundùm quòd formaliter est analogũ attributionis respectu substantiæ, & accidentis, solùm reperitur intrinsecè in substãtia, in accidentibus verò extrinsecè; nam quantitas ratione istius analogiæ non dicitur *ens*, quasi ipsa in se sit ens; sed quia est mensura entis, scilicet substantię, & qualitas dicitur *ens*; quia est dispositio entis, & idem est de alijs.

Quæ doctrina est expressa Aristot. 11. Metaph. lect. 3. apud D. Thom.

Thom. vbi comparat analogiam *entis* respectu substantiæ, & accidentis, cum analogia *sani*. Quod explicans D.Thom. inquit: *In his verò, quæ prædicto modo dicuntur, idem nomen de diuersis prædicatur secundùm rationem partim eãdem, & partim diuersam: diuersam quidem quantùm ad diuersos modos relationis; eandem verò quantùm ad id, ad quod fit relatio: esse enim significatiuum, & esse effectiuũ diuersum est; sed sanitas vna est. Et similiter est de multiplicitate entis. Nã ens simpliciter dicitur id, quod in se habet esse, scilicet substantia; alia verò dicuntur entia, quia sunt huius, quod per se est, vel passio, vel habitus, vel aliquid huiusmodi. Non enim qualitas dicitur ens; quia ipsa habeat esse; sed quia per eam substantia dicitur esse disposita; & similiter est de alijs accidentibus. Et propter hoc dicitur, quòd sunt entis.* Idem docet cum Aristot.4.Metaph. in principio,& alibi sæpè.

Non est autem hinc inferendum accidens nõ habere intrinsecè entitatem, hoc enim stultum est: nec nos absolutè dicimus rationẽ entis inueniri extrinsecè in accidenti; sed quòd ratio entis, formaliter secundùm quòd est analogum attributionis, inuenitur extrinsecè in accidenti, quod magis constabit quæstione sequenti.

25 ¶ Secunda conditio infertur ex hac prima,& eam tradit expresse D.Thom.4.Metaph.lect.1. & 1.2.q.20.art.3.ad 3.quòd scilicet ratio significata per nomen analogũ attributionis est vna, non solùm ratione, sed etiam numero saltem negatiuè. Idest, quòd non multiplicetur realiter in analogatis,sicut multiplicatur ratio significata per nomen vniuocum.Nám à parte rei alia est animalitas hominis, & alia equi; & ita animalitas non potest esse eadem numero in speciebus,sed ratione tantùm; non est tamen alia sanitas animalis, & alia Medicinæ,&c.Sed eadem numero sanitas,quæ intrinsecè est in animali,extrinsecè denominat Medicinam,& vrinam sanam.Sequitur autem hæc conditio ex præcedẽti. Quia distinctio denominationis intrinsecæ, & extrinsecæ nõ sumitur ex parte formę,sed ex parte subiectorum: & ita vnica numero forma realis causat in vno subiecto denominationẽ intrinsecam; in alio verò extrinsecam.

16 Tertia conditio huius analogię est, quòd in ea primum analogatum ponitur in definitione cęterorum; nam cætera non suscipiunt denominationem, nisi per ordinẽ ad illud.Si enim velis definire Medicinam in quantùm sanam, dices: *esse causam sanitatis animalis*: si vrinam, *esse signum sanitatis animalis*,& sic de alijs.Cùm enim analogata, quæ extrinsecè denominãtur à primo,respiciant illud vt terminum suarum habitudinũ; oportet ipsum ponere in eorum definitione, quando definiuntur, secundùm quòd habent talem relationẽ. Et eadem ratione hæc cõditio habet etiam locum in analogia proportionalitatis metaphoricæ suprà ex-

explicata. Ex quo tandem fit commune illud Dialecticorum axioma, videlicet: *Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato*, de his duabus analogijs, proportionis scilicet, & proportionalitatis metaphoricæ intelligẽdũ esse.

17 ¶ Tandem, relicta analogia proportionalitatis metaphoricæ, quæ ferè easdem habet conditiones, ac analogia attributionis, vt patet ex dictis. Analogiæ proportionalitatis propriæ aliquæ etiam assignantur conditiones, quas ex Caiet. adducit Arauxo libr. 4. Metaph. quæst. 2. art. 4. *Prima*, & præcipua est, quam supra tetigimus, quòd scilicèt hæc analogia necessariò fit secundùm denominationem intrinsecam vtriusquè analogati. Tunc enim aliqua propriè dicuntur proportionabilter eadem, quando inuenitur æqualitas proportionum inter illa; ad quod necessarium est, vt in vnoquoque sit verum, & intrinsecum fundamentum proportionalis conuenientiæ, vt infrà cõstabit. Hinc oritur, quòd in his analogis vnum non definiatur per alterum; sed definitio vnius proportionabiliter sit definitio alterius; & quòd ibi analogum sit quid superius analogatis; & vt tale diuidatur, & prædicetur de illis: sitque medium demonstrationis, quæ sunt aliæ conditiones huius analogiæ. De quibus tamen; quia potiùs sunt proprietates illam consequentes; commodiùs agemus ad calcem quæst. sequentis.

Hæc sunt, quæ ex Aristot. D. Thom. & Caiet. docent concorditer Thomistæ de analogia. Quia tamen ex eorum ignorantia, vt benè inquit Caietan. cap. 1. plures in scientijs errores emergunt, oportet illa ampliùs explicare, quod præstabimus quæstione sequenti.

QVAESTIO IIII.

An conditiones vtriusque analogiæ sint rectè assignatæ?

18 Præsens difficultas præcipuè procedit de prima cõditione vtriusque analogiæ: hac enim explicata, facilè intelligentur aliæ analogorum conditiones, & proprietates. Inquirimus ergo: an analogia attributionis semper fiat secundùm denominationem extrinsecam tantùm; ita vt ratio significata per nomen, secundùm quòd sic est analogum, solùm reperiatur intrinsecè in primo analogato, in alijs verò per extrinsecam denominationem. Et similiter: an analogia proportionalitatis propriæ necessariò fiat secundùm denominationem intrinsecam; ita ut ratio significata per nomen sic analogũ, intrinsecè & formaliter reperiatur in omnibus analogatis. Quamuis enim vtrumque vt certum receptum sit in schola Aristot. & D. Thom. vt vidimus: de vtroque tamen nouiter dubitant aliqui Moderni.

Suarez disp. 23. Metap. sect. 3. num. 14. quem sequuntur Rub. hic q. 3. & alij, negat ex vna parte, primam illam conditionem conuenire omnibus analogis attributionis, distinguens duplicem modum huius

huius analogię: alterum, quando ratio analogi reperitur intrinsecè in vno analogato; in alijs verò extrinsecè: & alterum quando ratio analogi intrinsecè reperitur in omnibus. Inter quos modos attributionis plures assignat differentias. *Prima* est, quòd in priori, secunda analogata definiuntur per primum; non verò in posteriori. *Secunda*, quòd in priori, non datur vnus conceptus communis omnibus analogatis; benè tamen in posteriori. *Tertia* tandem, quòd in priori analogia, nomen analogum non potest esse medium demonstrationis; benè tamen in posteriori. Pro qua sententia adducit D. Thom. & Caiet. 1. p. quęst. 13. art. 6. eamquè probat numer. 17. sequenti ex Arist. 4. Metaph. cap. 1. & lib. 5. cap. 6. & libr. 7. cap. 4. quibus locis constituit analogiam attributionis accidentiũ ad substantiam; quam satis constat (inquit Suarez) talem esse, vt ratio entis propriè, & intrinsecè omnibus conueniat.

19 Secundò probatur eadem sententia: quia creaturę analogantur analogia attributionis cum primo ente, quatenus sunt effectus ab eo causati: sed vt effectus Dei, sunt formaliter, & intrinsecè entia: ergo ratio entis, etiam formaliter vt est analogum attributionis, reperitur intrinsecè in creaturis. Maior est certa, vt constabit infrà. Minor verò probatur: quia esse effectus Dei, est esse entia per participationẽ: ergo sicut implicat creaturas, secundùm quòd analogantur analogia attributionis cum Deo, subterfugere rationem effectus, ita implicat subterfugere intrinsecam rationem entis participati.

Confirmatur: quia creaturę, etiã vt sic analogatæ, non possunt suscipere denominationem entis ab entitate primi entis; ergo talem denominationem habent à suis intrinsecis entitatibus. Probatur antecedens: quia entitas primi entis, cùm sit entitas per essentiam, solùm potest tribuere denominationem entis per essentiam: sed creaturę nequeunt subire hãc denominationem, cùm sint entia per participationem: ergo, &c.

Ex alia etiam parte, circa analogiam proportionalitatis, idem Suar. sect. citata num. 11. singularem inuenit opinionem, cui subscribit Cabero hìc tractat. 4. disp. 2. dub. 3. in fine, quòd scilicèt, omnis vera analogia proportionalitatis includit aliquid metaphorę, & improprietatis, sicut ridere dictũ de homine, & de prato; & consequenter negat primam illam conditionem analogorum proportionalitatis proprię.

Cuius fundamentum est: quia non omnis proportionalitas sufficit ad causandam analogiam proportionalitatis; siquidem vera proportionalitas potest etiam reperiri inter res vniuocas, & omnino similes. Verè enim dicimus, quòd sicut se habet quatuor ad duo: ita octo ad quatuor, vel quòd sicut homo comparatur ad suos sensus, ita æquus ad suos; & tamen no-

nomen, *dupli*, vel *animalis*, non est analogum, sed vniuocum: ergo illa sola proportionalitas causat veram analogiam proportionalitatis, quæ includit aliquid metaphoræ, & improprietatis.

§. I.

NONNVLLA EX MATHEmaticis ad præsentem materiam necessariá præmittuntur.

20 PRo solutione quæstionis, & vt materiã hanc plenè percipiamus, considerandum est, quòd sicut hæc nomina, *magnum, & paruum, æquale*, & *inæquale, augmentum*, & *decrementum*: & alia huiusmodi propriè reperiantur in quantitatibus, vt notauit D. Thom. 1. 2. q. 52. artic. 1. & inde transferuntur ad res aliorum prædicamentorum; dicitur eim magna virtus, ęqualis sciẽtia, augmentum gratiæ, &c. ita proportio, & proportionalitas propriè inueniuntur inter quantitates; siquidem sunt passiones numeri, & magnitudinis: & inde ad res alias transferuntur. Cum autem nequeat cognosci, quod per translationem dicitur tale, ignorato eo, quod propriè habet talem denominationem: inde est, quòd nũquam possimus peruenire ad cognitionem proportionis, aut proportionalitatis, quas format intellectus in alijs prædicamẽtis; nisi præcognouerimus, quid sint propria proportio, & proportionalitas quantitatum, quas considerant mathematici. Quia ergo plures moderni, dum de analogia disputant, non curant de cognoscendis proportione, & proportionalitate mathematicis; ideò materiam hanc comprehendere, imò & cognoscere minimè possunt: indeque ortę sunt opiniones, constituentes analogiã in vnitate conceptus communis, & abstracti cũ inęquali participatione, & aliæ similes quas Caietan. de nominum analogia, cap. 1. meritò appellat errores, & profundarum litterarum penuriam. Videamus ergo, quid sint proportio, & proportionalitas propriè dictę, seu mathematicæ. Pro quo

21 Primò sciendũ est, proportionem definiri ab Euclide lib. 5. elementorum, sic: *Proportio est certa duarum quantitatum eiusdem generis proximi vnius ad alteram habitudo.* Vel vt breuiùs definit Diu. Thom. 5. Ethic. lect. 5. *Proportio est habitudo vnius quantitatis ad aliã*; nulla enim est quantitas, siue cõtinua, siue discreta, cui respectu alicuius non conueniat aliqua habitudo, seu relatio realis: & talis habitudo, seu relatio quãtitatum nomine incomplexo vocatur *proportio*. Relicta autem ea, quæ est inter quantitates incommensurabiles, vt inter diametrum, & latus quadrati, quam propterea mathematici appellant proportionem irrationalem, cuius cognitio nihil refert ad pręsens institutum.

Proportio rationalis, seu quæ inuenitur inter quantitates commensurabiles, diuiditur ab Euclide vbi supra, Horõtio lib. 4. suæ Arithmeticę, & D. Thom. 5. Methaph. lect. 17. in proportionem ęqualitatis, & inęqualitatis. Prima versatur inter quãtitates eiusdẽ extẽsionis, vt inter 2. & 2. vel palmũ & palmũ, quæ frequentius vocatur ęqualitas, quã proportio: quia vt supra n. 2. dice-

bamus nomē ipsū proportionis inuoluit aliquam inęqualitatē: propter quod quātitates eiusdē omninò extēsionis, non tā proportionatas, quā ęquales solemus appellare. Secūda verò versatur inter quātitates diuersę extensionis, vt inter 2. & 4. vel inter magnitudines vnius, & duorū palmorū, & hęc, retēto cōmuni nomine, frequentiùs appellatur proportio: de cuius speciebus, & explicatione earū, vidēda omninò sūt ea, quę disp. 14. n. 90. ex D. Tho. dicemus, nā his non visis, non poterunt plura, quæ in præsenti asseruntur, plenè capi.

Secūdò sciendū est, proportionalitatē propriè dictā definiri ab Euclide eodē lib. 5. elemētorū, sic: *Proportionalitas est similitudo, seu cōparatio multarū proportionū*, vel vt clariùs ex Arist. definit D. Th. eodē 5. Ethic. lect. 5. *Proportionalitas est æqualitas proportionū, cū scilicèt æqualē proportionem habet hoc ad hoc, & illud ad illud.* Sēper enim in proportionalitate mathematica inuenitur aliqua vera & propria ęqualitas proportionū, siue ęqualitas attēdatur, tā secundū proportiones, quā secūdū differētias, seu excessus extremorū, vt cōtingit in proportionalitate musica, seu armonica, qualis est ea, quę versatur inter 6. 3. 2. siue ostēdatur tantū secundū excessus extremorū, vt contingit in proportionalitate arithmetica; qualis est ea, quę versatur inter 8. 6. 3. pro quibus videri potest Moya lib. 1. suę Arithmeticę speculatiuę, c. 31. siue tandē æqualitas attēdatur tantū secundū speciē proportionis, ita scilicèt, quòd vtraq; proportio sit eiusdē speciei, quāuis excessus sint inęquales, vt cōtingit in proportionalitate geometrica, quæ quia alijs omnibus notior, & generalior est, aptissimaq; vt ad eius similitudinē formet intellectus inter res quātūuis diuersas analogiā proportionalitatis: ideò, alijs relictis, ad eius explicationē nōnulla exempla adducemus.

Si ergo dicas, sicut se habēt *6. ad 3.* ita 4. ad 2. ibi est vera proportionalitas: quia quāuis numeri ipsi sint inæquales, & similiter excessus, quibus extrema nēpe 6. & 4. superāt 3. & 2. proportio tñ, quę est inter 6. & 3. ęqualis est proportioni, quę est inter 4. & 2. siquidē vtraq; est proportio dupla. Similiter si dicas, sicut se habēt 6. ad 4. ita tres ad 2. ibi vtraq; est proportio sexquialtera, item sicut se habēt 8. ad 6. ita 4. ad 3. ibi: vtraq; est proportio sexquitertia, & sic de alijs. Quò fit, proportionē in hoc distingui â proportionalitate, quòd illa versatur inter quātitates, hæc verò inter proportiones. Et sic proportionalitas necessariò requirit quatuor terminos; siue omnes sint diuersi, vt contingit in proportione, quā mathematici appellāt disiunctā, seu discretā; siue alter bis repetatur, vt quādo dicimus, sicut se habent 8. ad 4. ita 4. ad 2. quæ appellatur proportionalitas cōtinua, siue coniūcta, de quo videri potest D. Thom. loco citato.

Tertiò sciēdū est, quòd quāuis ad verā, & propriā proportionalitatē nō sufficiat quęcūq; similitudo, seu habitudo inter proportiones, sed debeat esse vera ęqualitas; ita vt ambę sint eiusdē speciei, vt explicatū est

est: quia tamē sicut inter numeros, ita & inter proportiones diuersæ speciei datur depēdētia, & habitudo in ratione mēsuræ, & percōsequēs aliqualis similitudo, & attributio vnius ad aliā, vt postea dicemus: inde est, quòd si ex vna parte ponatur proportio dupla, v. g. & ex alia sexquialtera, dicēdo, sicut se habēt 4. ad 2. ita 6. ad 4. fiet aliqualis proportionalitas, licèt imperfecta, & impropria: quia tūc secūda proportio aliquomodo attribuitur primæ, & depēdet ab ea: & percōsequens ibi intercedit aliqualis habitudo proportionū, quā possumus appellare proportionalitatē secūdū quid, & imperfectam; seu impropriam ad distinctionē proportionalitatis propriè dictæ; quæ absolutè & simpliciter dicitur proportionalitas.

Iā ergo habemus ex dictis quatuor relationes, seu habitudines; duas inter quātitates, scilicèt: *Omnimodā æqualitatē, & proportionē*: & duas inter proportiones, scilicèt: *Aequalitatē proportionū, seu proportionalitatum propriè dictam*, & proportionem, seu attributionem proportionum; *quæ est proportionalitas secundum quid, & impropria.* Quibus quatuor relationibus realibus, correspōdēt quatuor intētiones rationis, quas ad illarū similitudinē format intellectus. Primæ correspōdet vniuocatio. Secundæ analogia proportionis, seu attributionis. Tertiæ analogia proportionalitatis propriæ. Et vltimæ analogia proportionalitatis methaphoricæ, vt magis ex dicēdis cōstabit.

Quartò sciendū est, quòd vnitas, & pūctū sunt primæ mēsuræ numerorū, & magnitudinum: ex vnitate enim pluries sumpta causātur vinarius, ternarius, &c. ipsa verò nō mēsuratur per aliud intra genus quātitatis. Similiter ex ductu pūcti causatur linea, & ex ductu lineæ superficies, &c. ipsū verò non mensuratur per aliud intra idē genus. Vnde numerus, vel magnitudo quāto propinquior est vnitati, vel pūcto, tāto plus participat de ratione mēsuræ. Quò fit, vt in quacūq; proportione numerus, seu magnitudo minor, habeat rationē mensuræ respectu maioris, & perconsequēs maior depēdeat à minori, tanquā à regula, per quā cognoscitur. Sit exemplū in numeris quadratis rationalibus (*Qui scilicèt coalescūt ex aliquo numero per se ipsū multiplicato*) nā 256. mēsuratur per 16. qui est eius radix quadrata, siquidē 16. per 16. multiplicata reddūt 256. similiter 16. mēsuratur per 4. & 4. per 2. quę sunt eorū radices quadratæ, & tandem 2. per vnitatem, quę est prima mēsura numerorū. Idem cernimus in magnitudinibus, nā leuca mensuratur per milliaria, milliariū per stadia, stadiū per passus, passus per pedes, pes per palmos, palmus per digitos, & digitus per granū ordei, quod assumitur à geometra, vt prima mesura magnitudinis, quia nulla linea quātumuis minima, potest certò resolui in punctum.

Quod autem dictum est de numero, & magnitudine, dicendū etiā est de eorū proportionibus: nā omnes super particulares mensurantur per sexquialterā, quæ est prima illius generis, & omnes multiplicitates per duplā, & hæc per vnitatē. Vnde si-

cut inter numeros, aut magnitudines maior dependet à minori, tanquam à mensura; ita similiter inter proportiones, & percõsequẽs quoties fit proportionalitas illa quã appellauimus secundũ quid, & impropriam, minor proportio habet rationem mensuræ respectu maioris, hæcquè dependet ab illa, vt explicatũ est (appellatur in præsenti proportio minor, quæ magis accedit ad vnitatem) ex quo tandem collige, quod ex quatuor illis relationibus suprà explicatis, *in omnimoda æqualitate*, vna quantitas non depẽdet ab alia, siquidem neutra mensuratur per alterã: cũ sint eiusdem extensionis, & similiter in *proportionalitate propriè dicta*, vna proportio non dependet ab alia, siquidem vtraq; est eiusdem speciei. At verò in *proportione*, vna quantitas depẽdet ab alia, cùm mensuretur per illã, & similiter in *proportionalitate secundùm quid, & impropria*; vna proportio dependet ab alia, siquidem vna mensuratur per aliam, vt dictum est.

25 Quintò, & maximè notãdũ est, quòd licèt proportio, & proportionalitas, inueniantur inter numeros, qui aliàs vniuocè conueniunt in ratione numeri, non ideò ipsa proportio, aut proportionalitas est conuenientia vniuoca, sed quid ab ea valde diuersum, & ex diuerso principio desumptũ; conuenientia enim vniuoca numerorũ attenditur penes gradũ cõmunem numeri qui in illis inuenitur, non penes proprias eorum differentias, quas potius excludit, & ab eis præscindit: at verò proportio, aut proportionalitas omninò tolleretur à numeris, si præscinderentur eorum differentiæ: ac proinde non attenditur penes gradum communem numeri, sed penes propriam vniuscuiusquè differentiam, & super eam immediatè fundatur.

Sit exemplum in istis numeris 842. quorũ conuenientia vniuoca attenditur, ex eo quòd intellectus considerat rationem numeri, vt sic, non cõsiderata propria vniuscuiusq; differẽtia. At verò proportiones duplæ eorum, & consequenter ipsarũ proportionalitas fũdatur in hoc, quod numerus octonarius, secundũ quòd talis est, bis includit quaternariũ, secũdùm quòd quaternarius est, & quaternarius secundùm quòd talis est, bis includit binarium, secũdùm quòd binarius est. Ex quo patet, quomodo vniuocatio includat identitatem simpliciter; proportio verò, & proportionalitas diuersitatem simpliciter, quia nimirum illa attenditur penes gradum præcisum, & abstractũ à principijs distinctiuis; & per consequens simpliciter vnũ: istę verò attendũtur penes gradus differentiales, qui sunt primò diuersi.

26 Hinc sequitur (& nota vltimò) quòd inter quęcũq; inuenit intellectus conuenientiã genericã, potest etiã formare verã analogiã, ratione alicuius proportionis, vel proportionalitatis eorũ quãuis de facto ferè nulla sunt imposita nomina ad significandã talẽ cõuenientiã analogã inter illa. Ratio autem est manifesta; quia quæcũq; conueniũt genericè in aliquo gradu, habẽt necessariò aliquid primò diuersũ, per quod

quod distinguãtur, scilicèt, differentias, ratione quarũ potest fieri aliqua proportio, vel proportionalitas inter ipsa: ergo inter quęcunq; est cõuenientia generica, potest & (licèt ex diuersa radice) formare vera analogia, non tñ contingit ècontra: nã benè potest inter aliqua esse analogia absq; eo, quòd sit ibi cõuenientia generica, quia possunt aliqua esse primò diuersa, secundũ se tota, & ex consequenti nullum habere gradum in quo conueniant, vt de prædicamẽtis infrà dicemus.

Doctrinam hanc tradit expressè Arist. 5. metaph. tex. 12. vbi distinguens quadruplicẽ vnitatẽ, scilicèt, numericã, specificã, genericã, & analogã, inter eas hũc constituit ordinẽ, quòd maior includit minorẽ; nõ tamen ècòntra, & ita quę sunt vnũ numero, sunt vnũ specie; non tamẽ ècõtra, & quæ sunt vnũ specie, sunt vnũ genere, nũ tamẽ ècõtra, & tãdẽ quę sunt vnũ genere, sunt vnũ analogia: nõ tamẽ èc ontra. Videatur D. Th. ibidẽ, lect. 8. quare si haberem⁹ nomen ad significandũ hominẽ, & equũ, secundũ suas proprias rationes, cũ aliqua eorũ habitudine, vel attributionis, vel proportionalitatis, sicut habemus ad significandum gradum genericũ animalis, in quo conueniunt, illud verè esset analogum attributionis, vel proportionalitatis, sicut istud verè est vniuocum.

Ex quo patet, quàm consideratè Caietan. appellet errorem, & profundarum litterarum penuriã constituere analogiam in vnitate conceptus cõmunis, & præcisi, nihil est enim magis contra rationem analogiæ, quàm quod nomen analogũ significet immediatè gradũ aliquẽ præcisum ab analogatis, siquidem proportio, & proportionalitas non fiunt penes gradũ aliquem communem, sed penes gradus proprios, & differentiales, vt explicatum est. Ex quo tandem fit, omne nomen analogum immediatè significare analogata, vt magis infra constabit.

§. II.

APPLICATVR Doctrina tradita præsenti instituto, & quæstio resoluitur.

27 Cognito quid propriè significent proportio, & proportionalitas, & quomodo inter quantitates inueniãtur, facilè cognoscetur quomodo ad alia prędicamẽta trãsferãtur, & quomodo intellectus fundet analogiã: tunc enim inter quascunq; res erit analogia proportionis, seu attributionis: quando assimilẽtur numeris inæqualibus, qui quãuis secundũ id, in quo fundatur proportio, sint inæquales, & primò diuersi; vnus tamen eorum depẽdet ab alio, & mẽsuratur per illum: vnde nomen sic analogum, ita debet significare analogata, vt primũ qui est terminus, & mensura cæterorũ primariò, & distinctè significet; reliqua verò secũdariò, & cõfusè, quatenùs à primo denominantur. Vt sanum ita significat immediatè animal, medicinã, & vrinam, vt primò, & distinctè significet sanitatẽ animalis, quæ est terminus, quẽ medicina, & vrina respiciunt, & à quo sana

na denominantur; secundariò verò & confusè ipsam medicinam, & vrinam, secundùm quod sunt causa, & signum talis sanitatis animalis.

28 Similiter tunc erit inter quascunquè res analogia proportionalitatis propriè, quãdo earũ habitudines assimilantur proportionalitati, quæ est inter proportiones æquales numerorum, quarum neutra dependet, neque mensuratur per alteram; quamuis numeri sint inæquales. Quare nomen sic analogum, ita debet significare immediatè analogata, secundùm suas proprias rationes, vt neutrum significet secundariò, & per ordinem ad aliud, sed vtrumque æqualiter, secũdùm quòd mutuò assimilantur inter se in hoc, quod sicut vnum se habet ad suũ esse, ita aliud ad suum, verbi gratia, *principium*, (supposito quod sit analogum proportionalitatis propriè, vt communiter ponitur respectu cordis, & fundamenti domus) non debet significare immediatè aliquam rationem ab eis præcisam, & abstractã (in hac enim non potest fundari proportionalitas, sed vniuocatio, vt dictum est) sed ita immediatè vtrumq;, vt neutrũ primario, aut secundario significet, sed ambo æqualiter, vt propotionabiliter assimilantur inter se, & ita non refert si dicas, sicut se habet cor ad hominem, ita fundamentum ad domum, vel è contra.

29 Tandem tunc erit inter quascunquè res analogia proportionalitatis methaphoricæ, quando earum habitudines assimilentur proportionalitati illi, secundùm quid, & impropriè, quæ est inter proportiones inæquales numerorum, quarum vna necessariò mensuratur per aliam, & dependet ab ea. Vnde nomen sic analogum, ita significat immediatè analogata, secundùm proprias proportiones, vt alterum primariò, & distinctè significet, alterum verò secundariò, & confusè, & prout â primo denominatur. Verbi gratia, *risus*, ita significat immediatè risum hominis, & viriditatem prati, vt illum primariò, & distinctè, hanc verò secundariò, & confusè, & prout â primo recipit denominationem, significet.

30 His suppositis dicendum est in quacumque analogia attributionis rationem significatam per nomen analogum, secundùm quòd tali analogia est analogum intrinsecè reperiri in primo analogato; in alijs verò per extrinsecam denominationem, ac proinde fictitiam esse diuisionem analogiæ attributionis suprà num. 18. relatam. Hæc est plana mens Aristotel. & Diu. Thom. 11. Metaphys. lect. 3. vt vidimus suprâ numer. 14. quod etiam constat ex lib. 4. text. 1. vbi Philosophus docet ens esse analogum attributionis, eo modo quo sanum, his verbis: *Ens autem multipliciter dicitur verum ad vnum, vnamque naturam, & non æquiuocè; sed quemadmodum omne salubre ad sanitatem, &c.* vbi prosequitur Aristoteles eandem comparationem, docens accidentia secundùm hanc

ana-

analogiam nō dici entia: quia in se habeant esse; sed quia sunt substantiæ, quę per se est ens, vel passiones, vel vię, vel effectiones, vel corruptiones, &c. Quem locum exponens D. Thom. lect. 1. inter alia inquit in illis verbis: *Verum ad vnū, vnamque naturam* significari, in hac analogia entis rationem significatam per nomen esse vnam, non solum ratione, sed etiam numero in omnibus analogatis, idest, non multiplicari in illis, vt suprà n. 15. in secunda conditione huius analogiæ explicuimus.

Ex quo loco sumitur euidēs argumentū: quia impossibile est, vt forma creata non multiplicata realiter, sit intrinsecè in pluribus realiter distinctis, sed ratio significata per analogū attributionis est forma realiter non multiplicata, ergo repugnat esse intrinsecè in pluribus analogatis realiter distinctis. Maior est euidens: minor D. Tho. consequentia legitima: ergo, &c. Vnde mirum est, quomodò Suarez pro illa sua sententia adducat hæc, & similia Arist. & D. Tho. testimonia, vbi planè docent oppositum.

31 Eandē conclusionē docet expressè D. Th. 1. Ethicor. lect. 7. Vbi Arist. inquirit: quomodò bonum dicatur de omnibus bonis? & respondet, non omninò æquiuocè, sed *vel quia sunt ab vno, vel ad vnum omnia conferunt; vel comparatione potiùs rationū. Etenim vt est in corpore visus, ita est in anima mēs.* In quibus verbis, duo priores modi, scilicèt, *ab vno*, vel *ad vnū*, pertinēt ad analogiam attributionis; quæ quandoque fit in genere causæ efficientis, quod vocat Aristot. *ab vno*, & quandoque in genere causæ finalis, quod vocat Aristot. *ad vnum*; vt vidimus supra num. 9. & 10. Tertius verò modus est analogia proportionalitatis, vt docent communiter Interpretes, & constat ex exēplo adducto ab Aristot. Explicans ergo hunc locum D. Thom. concludit his verbis: *Ideò hunc tertiū modum præfert: quia accipitur secundū bonitatem inhærentem rebus; primi autem duo modi secundùm bonitatem separatam, à qua non ita propriè aliquid denominatur.* D. Thomam sequuntur concorditer disciquli eius, Ferrara, Nazarius, Zanardus, Arauxo, Masius, Soto, & alij supra num. 1. citati. Explicatq; optimè hanc sententiam Caiet. c. 2. de nominum analogia, & 1. p. q. 13. articul. 6. vbi non solùm non concedit dari analogiam attributionis, in qua secunda analogata non definiantur per primum, vt illi Suar. adscribit, sed potiùs generalem doctrinam, quam priori loco tradiderat de omni analogia attributionis, quòd scilicèt in ea secunda analogata definiuntur per primum, extendit ad analogiam proportionalitatis metaphoricæ, vt patet ex eius verbis.

32 Probatur primò conclusio ratione desumpta ex diffinitione huius analogiæ, quam admittunt contrarij. Quia analoga attributionis sunt, quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ secundùm illud nomen est eadē secundùm terminum, diuersa verò secundùm di-

uersas habitudines ad illum: ergo huiusmodi analogata solùm conueniunt in termino, quem respiciunt: sed terminus respectus non potest esse intrinsecè in omnibus; ergo neque ratio significata per nomen sic analogũ. Antecedens, & prima cõsequentia constãt. Minor verò probatur: quia terminus quem huiusmodi analogata respiciunt, non distinguitur à principali analogato, ipsum enim est cui reliqua attribuũtur, & ad quod dicunt habitudinẽ. Cùm ergo principale analogatum non possit esse intrinsecè in alijs, sed solùm extrinsecè, vt patet; planum fit, terminum, quem huiusmodi analogata respiciunt, non posse esse intrinsecè in omnibus.

Confirmatur ex ipsa nominis etymologia. Nam ideò analogia ista dicitur, *attributionis*, quia in ea secunda analogata suscipiũt denominationẽ analogi per attributionem ad principale analogatũ, sed dici aliquid tale per attributionem ad aliquid extrinsecũ, est dici tale extrinseca denominatione, ergo, &c.

Dices, ex hac ratione sequi analogum, & principale analogatũ nõ distingui. Quod tamen esse falsum constat: quia hæc propositio, *accidens est ens*, est vera, hæc autẽ falsa, *accidens est substantia*. Ad hoc argumentum non potest hìc commodè responderi: sed constabit infrà nu. 41. vbi agemus de distinctione analogi ab analogatis.

33 Secundò probatur conclusio: quia quòd *ens*, *bonum*, aut alia huiusmodi sint etiã analoga proportionalitatis propriæ respectu Dei, & creaturarum, non tollit creaturas posse denominari extrinsecè entia, aut bona, formaliter secundùm quòd attribuuntur Deo, vt aliquid eius: sed hoc non potest illis conuenire ratione analogiæ proportionalitatis propriæ: ergo conuenit illis ratione analogiæ attributionis; & ex consequenti proprium erit istius analogiæ, rationem significatam per nomen analogum inueniri extrinsecè in secundis analogatis. Minor, & cõsequentię cõstant. Maior autẽ probatur: tùm ex D. *Tho.* 1. p. q. 6. ar. 4. vbi expressè affirmat, omnia creata, nõ solùm dici entia, & bona intrinsecè, & formaliter bonitatibus proprijs, sed etiã extrinsecè, & causaliter bonitate ipsa diuina, sicut primo principio exẽplari, effectiuo, & finali totius bonitatis. Tũ etiam, quia ideò vrina dicitur extrinsecè sana à sanitate animalis: quia dicit ad illam habitudinem signi, & effectus; in qua habitudine fundatur analogia, quam habet sanum respectu eorũ; sed creaturæ etiam sunt signa, & effectus diuinę entitatis, & bonitatis: ergo poterũt ab ea extrinsecè entia, & bona denominari, etiamsi per impossibile ab entitatibus, & bonitatibus sibi inhærentibus intrinsecè nõ denominarentur; & consequenter in tali habitudine fundabitur analogia attributionis, quæ cõuenit *enti*, & *bono* respectu Dei, & creaturarũ. Plures alias rationes adducit Arauxo lib. 4. citato Metaph. q. 2. art. 2. vbi latè probat, hãc conditionẽ cõuenire etiã analogis proportionalitatis metaphoricæ: sed hoc à nemine

ne negatur, & satis cōstat ex dictis.

34 Dicendum est secundò, ratio nē significatā per nomen analogū proportionalitatis propriæ intrinsecè reperiri in omnibus analogatis. Hæc conclusio est expressa D. Thom. loco adducto ex 1. Eth. eamquè admittunt, non solùm discipuli eius, sed ferè omnes alij Doctores. Quia tamē plures ex istis hinc probant dari conceptum communem analogatis, vt disp. sequent. videbimus; ideò oportet legitimū huius cōclusionis sēsum breuiter aperire.

Dupliciter ergo potest explicari conclusio. Primò, si dicatur nomen analogum proportionalitatis propriæ immediatè significare aliquā vnā rationem, seu gradū præcisum, qui intrinsecè participetur ab vtroque analogato; & mediatè ipsa analogata: sicut vniuocum immediatè significat vnam rationem communem, & abstractam ab vniuocatis, & mediatè ipsa vniuocata, licèt differant in hoc, quòd analogū ex se, & intrinseca ratione sua petit descēdere ad analogata cū quadā subordinatione, prioritate, & dependentia, quod non habet vniuocum. Quomodo intelligunt hanc cōclusionē, qui ponunt conceptum communē entis, & aliorū analogatorū. Sed explicatio ista omnino falsa est, vt videbimus loco citato.

Secundo modo potest explicari conclusio, dicendo, nomen analogū proportionalitatis propriæ immediatè significare ipsa analogata secundùm suas proprias rationes, nō absolutè sumptas, sed vt proportionabiliter se haberet inter se; inquātum, scilicèt, vnumquodquè fundat habitudinem ad suum esse similem habitudini, quam fundat alterum. Quomodo sicut est verum, quòd esse vniuscuiusque analogati est illi intrinsecum; ita est verum, quòd analogum significans proportionabiliter vtrumque, significat rationem, quæ est intrinsecè in analogatis. Et hic est legitimus, & peripateticus sensus nostræ conclusionis: sicque defendunt illā Caiet. opusc. citat. c. 3. & 4. & cæteri Thomistæ, qui negant conceptum communē enti, & alijs analogis. In quo sensu

35 Probatur breuiter cōclusio: quia nō repugnat dari nomē æquiuocum immediatè significans plura absque aliqua habitudine, & proportione; de quibus quando prædicatur, non prædicat aliquid cōmune, neque omnia simul, sed propriā vniuscuiusque rationem sine habitudine ad alterū: ergo neque etiam repugnabit dari nomen analogum immediatè significans analogata, vt proportionabiliter se habentia; de quibus quando prædicatur, non prædicabit aliquid vnum commune, neque omnia simul; sed propriā vniuscuiusque rationē, non absolutè sumptam, sed cum proportionabilitate explicata. Aliunde autem repugnat nomen analogum immediatè significare aliquā rationē simpliciter vnā, & abstractā; aliàs cum vniuocis coincideret, vt infrà ostēdemus: ergo concedenda est analogia, in qua ratio significata intrinsecè sit in omnibus analogatis modo explicato. Quæ cū non sit analogia attributionis, aut proportionalita-

tis metaphoricæ, vt constat ex prima conclusione, necessariò asserendũ est esse analogiã proportionalitatis propriæ.

§. III.

ARGVMENTIS IN principio quæstionis adductis respondetur.

36 AD primũ ex auctoritatibus constat ex 2. conclus. Nullibi enim Arist. & D. Thom. neque leuiter insinuãt rationem sigificatam per nomen analogũ attributionis, formaliter prout sic, reperiri intrinsecè in omnibus analogatis; quin potius priori loco ex 4. Metap. planè docent oppositũ. Ex alijs verò solùm colligitur ens esse analogum attributionis respectu substãtiæ, & accidentis, de quo non dubitamus.

Id autẽ quod addit Suar. scilicèt hanc analogiã talẽ esse, vt ratio entis propriè, & intrinsecè cõueniat omnibus, nihil vrget. Quãuis enim ens intrinsecè reperiatur, tã in substãtia, quã in accidentibus, id tamẽ non habet, formaliter quatenùs est analogũ attributionis, sed quatenus est analogũ proportionalitatis propriæ, vel ratione transcendẽtiæ. Videatur Caiet. vbi supra c. 2.

Ad secũdũ respondetur, quòd sicut quando dicimus medicinã analogari analogia attributionis cum animali, quatenùs est causa sanitatis eius, nõ est sẽsus, hoc ipsũ, quod est, medicinã esse causatiuã, formaliter esse ipsam denominationẽ, qua dicitur extrinsecè sana à sanitate animalis, sed esse proximũ, & reale fundamentũ supra quod cadit talis denominatio: ita similiter quando dicimus creaturas analogari analogia attributionis cum primo ente, quatenùs sunt effectus eius; non est sensus, hoc ipsũ, quòd est creaturas esse effectus Dei, seu habere esse participatũ, esse ipsam formalẽ denominationẽ, qua dicũtur entia ab entitate, quam significat ens, vt est analogũ attributionis; sed esse propriũ, & reale fũdamẽtũ, supra quod cadit talis denominatio. Vnde sicut stat optimè, quòd respicere sanitatẽ animalis, seu esse causatiuũ illius, sit quid intrinsecũ medicinæ, materialiter tamẽ se habens ad denominationem analogi, quæ est illi extrinseca: ita etiam stat optimè, quòd creaturæ, vt effectus Dei sint intrinsecè entia entitatibus sibi proprijs, materialiter tamẽ se habentibus ad denominationẽ entis, secũdũ quod est analogũ attributionis. Quæ quidẽ est illis extrinseca; quia vt dictũ est, & magis infrà cõstabit, analogum attributionis simpliciter nõ distinguitur à principali analogato, ac proinde ens, secundũ quòd tali analogia est analogũ ad Deum, & creaturas, tãtũ significat entitatẽ increatã, à qua satis constat nõ posse creaturas intrinsecè denominari. Videatur Araux. lib. 4. Metaph. q. 2. ar. 2. n. 25. vbi optimè explicat hanc doctrinam.

37 Ad cõfirmationẽ negatur antecedens. Ad cuius probationẽ respõdetur, quòd entitas per essentiã subiectũ quidẽ illã habẽs denominat ens per essentiam in recto; alijs verò, quæ illam respiciunt vt terminũ extrinsecũ, tribuit denominationẽ entis per essentiã, non in recto, sed

ſed in obliquo: & ideò creatura nõ dicitur ens per eſſẽtiã, ſed quid entis per eſſentiam, ſicut iuxta hanc analogiam accidens non dicitur ens, ſed entis.

Ad fundamentum alterius ſentẽtiæ, quã nu. 19. retulimus ex Suar. reſpõdetur, virum hũc doctiſsimũ in hac parte fuiſſe proculdubio de numero eorũ, de quibus dixit Ariſtot. 2. Elencho. & refert Caiet. loc. citato, c. 10. quòd *æquiuocatio latẽs in his proportionalibus peritiſsimos etiam latet*. Nã certè ratio illa peccat nõ diſtinguẽs radices, ſeù principia vnde ſumuntur, & ſupra quæ fundantur proportionalitas, & vniuocatio: neq; attendens, quàm ſint inter ſe diuerſæ, etiãſi in eiſdem rebus inueniantur, vt vidimus ſuprà nu. 25. & 26. ¶ Quare ad argumentũ reſpondetur negãdo antecedẽs. Si enim imponeretur nomen ad ſignificandos hominẽ, & equum ſecũdum ſuas proprias rationes, vt proportionabiliter ſe habẽtes; verè eſſet analogũ proportionalitatis propriȩ, ſicut nomẽ *animalis* eſt illis vniuocũ; & idẽ eſſet de numeris, & alijs quibuſcũque, vt ibidẽ explicuimus.

§. IIII.

CAETERAE ANALOGOrum conditiones, & proprietates ex dictis inferũtur, & explicantur.

38 EX Præiactis fundamentis facilè deducũtur, & explicãtur cætera, quæ de analogis ſolent diſputari; & ideò illa hìc breuiter perſtringemus. Videri tamẽ poteſt Caiet. qui ea latè, & optimè tractat opuſ. citat. à cap. 4. vſque ad finem.

¶ Primò ergo ex dictis intelligetur quare in analogia attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ ſecunda analogata definiũtur per primum; non verò in analogia proportionalitatis propriæ; quæ eſt doctrina D. Tho. de veritate q. 2. art. 11. ad 7. & 1. p. q. 13. art. 6. vt ibi explicat Caieta. Ratio eſt: quia ad hoc, vt aliquid definiatur per aliud, neceſſariũ eſt, quòd in ſua eſſentia depẽdeat ab illo. In analogis autẽ proportionalitatis propriæ habitudines, ſeu proportiones ſunt ȩquales; & ita neutra dependet ab altera; & per cõſequens res ipſæ, inter quas attẽditur proportionalitas, ratione iſtius analogiȩ nõ dicũt depẽdẽtiã; Cui9 cõtrariũ cõtingit in analogia attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ, vt ſup. explicatũ eſt.

39 ¶ Secundò plenè percipietur; quarè in his duabus analogijs analogum per ſe ſumptum ſtat pro famoſiori ſignificato, non verò in analogia proportionalitatis propriæ. Ratio enim eſt: quia hoc analogũ non magis ſignificat vnũ analogatum, quàm aliud, ſed ȩqualiter vtrũq; cũ proportionabilitate explicata, & ita abſolutè prolatũ nõ magis ſtat pro vno, quàm pro alio. At verò analogum attributionis, & proportionalitatis metaphoricȩ nõ ſignificãt ȩqualiter omnia analogata, ſed primũ ex propria impoſitione, primariò, & diſtinctè; reliqua verò ſecundariò & cõfuſe; & quatenus à primo denominantur: & ita ſimpliciter prolata ſtãt pro illo.

40 Tertiò infertur analogũ attributionis, & proportionalitatis metapho-

taphoricæ, formaliter prout sic, nô posse esse mediû demonstrationis; benè autem analogum proportionalitatis propriè. Ratio est: quia cû in prioribus analogijs analogum ex propria impositione, & distinctè tâ tùm significet principale analogatû; alia verò côfundat, & connotet, vt recipiant illud, & denominâtur ab eo: ideò nomen sic analogum, non distribuitur secundùm aliquid intrinsecû in omnibus; & per consequês præmissa, in qua prædicatur de secundo analogato, semper est contingens, quod repugnat demôstrationi. At verò analogum proportionalitatis propriè æqualiter significat vtrunque; & ratio significata intrinsecè reperitur in omnibus; & ideò distribuitur secundû aliquid intrinsecû pro omnibus, & præmissæ habent sufficientem necessitatem ad demonstrationem.

41 ¶ Quartò infertur, quomodò analogum distinguatur ab analogatis. Non enim distinguûtur tâquâ conceptus, aut gradus diuersi; sed penes diuersum modû concipiêdi, & significâdi eundê gradû. V.g. *ens*, *&* *substantia* non distinguûtur sicut duo gradus; sed sicut idem diuerso modo significatus, & conceptus. Nomine enim *substantiæ* significatur ratio substantiæ absolutè in se ipsa considerata; nomine verò *entis*, significatur eadê ratio, prout fûdat similitudinê cû accidêtibus, vel terminat habitudinem eorum.

Hoc autem diuerso modo côtingit in diuersis analogijs. Nàm analogû attributionis, aut proportionalitatis metaphoricę nô significat vtrûq; analogatû intrinsecè, vt ita dicamus, & quasi partes principales sui significati; sed primû propriè & distinctè, alia verò quasi de cônotato, & confusè; in quâtùm ad primû ordinâtur. Vnde nomini sic analogo correspondet quidê conceptus, qui in se simpliciter est vnus, sed nô distinctus à côceptu principalis anologati, nisi penes modû concipiendi, & significandi explicatû; ab alijs tñ anologatis verè, & simpliciter distinguitur, vt ex dictis patet.

At verò analogo proportionalitatis propriæ correspondêt tot côceptus obiectiui, quot sunt analogata, cû quadâ tamen proportionabilitate inter se, quâ non dicût ipsa analogata; ratione cuius nomen sic analogum distinguitur ab eis. V.g. hoc nomê *ens*, si sumatur vt est analogû atributionis ad substantiâ, & accidês, significat eundê gradum, quê significat hoc nomê, *substâtia*, licèt cû discrimine explicato: & ex côsequenti sicut coceptus accidentis simpliciter est distinctꝰ à côceptu substâtiæ; ita etiâ à côceptu entis, prout est sic analogum. Si verò *ens* sumatur, quatenꝰ est analogum proportionalitatis propriæ; tunc æquè significat substantiâ, & accidês, nô absolutè sumpta, sed vt proportionabiliter se habêtia, inquâtû scilicèt simili modo fundât habitudines, seu proportiones vnumquodque ad suum esse. Et in hoc sensu dicitur analogum ptoportionalitatis propriè distingui ab analogatis; sicut res vt similis alteri distinguitur à se ipsa absolutè concepta, quod est distingui secundùm quid.

42 Quin-

42 Quintò infertur, ab analogis non posse abstrahi aliquã rationem, quę simpliciter sit cõmunis, & præcisa ab eis. Et quidem de analogia attributionis, & proportionalitatis metaphoricę satis patet: siquidem ibi idem est conceptus obiectiuus analogi, & principalis analogati, vt dictum est. De analogia verò proportionalitatis propriæ etiam constat. Quia cùm hæc attendatur penes rationes proprias analogatorum, & immediatè fundetur in eis: ipsa proportionalis cõuenientia secum affert, & intimè includit differentiam, seu diuersitatem analogatorum: ac proinde repugnat, vt simpliciter præscindatur ab eis. Dicitur tamen nomen sic analogum abstrahere ab analogatis, eo modo, quo distinguitur ab eis; quatenùs, scilicèt res, vt sic se habens ad aliam, abstrahit à se ipsa absolutè sumpta, quod est abstrahere secundùm quid. De quo redibit sermo infrà circa cap. 4. cũ de conceptu communi entis disputemus. Hoc autem sufficit, vt analogũ proportionalitatis sit superius analogatis, & prædicetur formaliter de eis, sufficienterquè distribuatur. Quæ omnia, & alia his similia, quæ in vniuocis simpliciter reperiũtur, verificãtur in his analogis, tantùm secundũ quid. Videatur Caiet. loco citato, c. 4. & 5.

43 ¶ Sextò tandẽ infertur; analogiã attributionis, & proportionalitatis metaphoricę causari per dependentiam: siquidem in eis secũda analogata suscipiũt denominationem per habitudinem ad primũ, à quo secundũ illud nomẽ omninò depẽdet; analogiã verò proportionalitatis propriæ, formaliter prout sic, nõ causari per dependentiã, siquidem proportiones, quas importat, sunt inter se omninò æquales; ac proinde adinuicẽ indepẽdẽtes. Quãuis enim analogata secundùm suas proprias rationes possint aliũ de habere aliquã subordinationẽ, & dependẽtiam, hæc tamen nõ attenditur in hac analogia, sed potiùs æqualitas proportionũ, vt suprà explicatum est.

Cõtra dicta de analogia proportionalitatis propriæ est vulgare argumentũ, quod, quãuis ex dictis facilè solui posset, ad pleniorẽ tamen dictorũ notitiã breuiter proponendũ est. Quia si ad propriã proportionalitatẽ nõ sufficeret quæcũq; habitudo proportionũ, sed requireretur propria æqualitas earũ, ita vt proportiones essent eiusdẽ speciei; iã analoga proportionalitatis proprię verè essent vniuoca: consequens est falsum: ergo, &c. Probatur sequela: quia à duabus proportionibus eiusdẽ speciei abstrahibilis est ratio proportionis, quę sit illis vniuoca: ergo si ens significat æqualitatẽ istã proportionum, verè significabit rationem vniuocam inferioribus.

44 Respõdetur tamẽ, quòd aliud est loqui de fundamẽto relationis, & aliud de ipsa relatione. Potest enim contingere, aliquas relationes vniuocè cõuenire in ratione relationis; cũ tamen earũ fundamenta sint primò diuersa, vt patet ex Aristotel. cap. 7. huius libri, vbi relationibus eiusdem generis assignat pro

pro fundamentis diuersa prædicamenta. Quare, licèt nomen significãs ipsas relationes posſit eſſe vniuocum: non ideò erit vniuocũ nomen significans earũ fundamenta. Et ſic cõtingit in præſenti. Nã analogum proportionalitatis propriæ, vt *ens*, aut *bonum*, nõ significat gradum ipſum relationis, in quo conueniunt duę proportiones: (hunc enim significat nomẽ iſtud, *proportio*, quod verè eſt vniuocum:) neque ſimiliter significat ipſam æqualitatem proportionum: (hanc enim significat nomen iſtud, *proportionalitas*, quod etiam eſt vniuocũ:) ſed significat res fundantes tales proportiones, & proportionalitatem. Quæ, quia non attenduntur penes gradum communẽ, ſed penes propriam vniuſcuiuſque differentiam; ideò ab illis rebus non poteſt abſtrahi ratio aliqua vniuoca, benè tamen ab ipſis relationibus.

CAPVT SECVNDVM DE COMPLEXIS, & incomplexis.

SVMMA TEXTVS.

1 DVAS Diuiſiones, & vnam definitionem continet hoc caput. ¶ Prima diuiſio eſt: eorum quæ dicuntur, alia cum complexione dicuntur, vt *homo currit*, alia ſine complexione, vt *homo*. ¶ Secunda eorum quæ ſunt, quædam de ſubiecto dicũtur; in ſubiecto tamen non ſunt, vt ſubſtantiæ vniuerſales: quædam in ſubiecto ſunt; de ſubiecto autem non dicuntur, vt accidentia ſingularia: quædam in ſubiecto ſunt, & de ſubiecto dicuntur, vt accidentia vniuerſalia: quædam verò neque in ſubiecto ſunt, neque de ſubiecto dicuntur, vt ſubſtantiæ ſingulares. ¶ Tandem definit id, quod eſt, eſſe in ſubiecto, dicens: *In ſubiecto autem eſſe dico, quod cùm ſit in aliquo, non ſicut pars; impoſsibile eſt eſſe ſine eo, in quo eſt*

Notationes, & dubia circa hoc caput.

1 PRimò notandum eſt primam diuiſionem huius capitis correſpondere illi, qua lib. 1. Sũmularum diuiſimus terminum in complexum, & incomplexum, cum hoc tamen diſcrimine, quòd illa principaliter datur de vocibus, quarũ notitiam tractatus Summularum ſibi vendicabit; hæc verò præcipuè eſt de rebus: quia res ſunt, quæ collocantur in prædicamentis, in ordine ad quę agit hìc Ariſt. de cõplexis, & incomplexis, vt illa reijciat, iſta verò admittat. Et ſic ſenſus diuiſionis

nis est: rerum, quæ per voces significantur, aliæ sunt complexæ, quæ scilicèt, pluribus cóceptibus cócipiútur, correspondentibus pluribus vocibus, per quas significãtur; & aliæ incóplexæ, quæ scilicèt vnico concepta concipiútur, correspódéti vni voci, per quam significãtur, quæ prout sic simpliciter dicuntur vnæ, aliæ verò tantùm secundùm quid. Et ita diuisio est analoga.

3 Secundò pro explicatione secúdæ diuisionis nota ex Caiet. quatuor esse rationes, duas reales, & duas rationis, quarú aliquas necessariò debet habere, quidquid in recta linea prædicamenti collocatur: scilicèt, *substantialitas, & accidétalitas; vniuersalitas*, & *particularitas*. Ad primam sequitur, *non esse in subiecto*: ad secundam, *esse in subiecto*. (Intelligitur de subiecto inhæsionis, cú sint rationes reales.) Ad tertiam sequitur, *dici de subiecto*, & ad quartam, *non dici de subiecto*: (de subiecto, scilicèt, prędicationis, cú sint rationes rationis.) Cóbinatis ergo inter se singulis rationibus realibus cú singulis rationibus rationis, formãtur quatuor mébra diuidentia huius diuisionis. Quæ consequenter facit hunc sensum: quæcumque res in prædicamento collocantur, vel sunt substantiæ vniuersales, vel substantiæ particulares, vel accidentia vniuersalia, vel accidentia particularia. Vnde hæc propriè non est vna diuisio, vt benè notat Toletus; sed quædã entium enumeratio, in qua plures diuisiones includuntur. Continentur enim ibi diuisio entis in substantiam, & accidens, de qua infrà agendú est, & diuisio substantiæ in vniuersalem, & particularé; & similiter diuisio accidentis in vniuersale, & particulare, quæ duæ sunt diuisionis subiecti in accidentia quædam rationis. Et tandem continentur diuisio vniuersalis in substantiam, & accidens; & diuisio particularis in substantiam, & accidens: quæ sunt diuisiones accidentis in subiecta.

4 Tertiò circa definitioné notandum est, quòd octo modis dicitur aliquid esse in alio, quos ex Arist. lib. 4. Physicorum colligit hic Boec. Primò, vt *pars in toto*, sicut manus in corpore. Secundò, vt *totú in parte*, sicut dicimus, perfectioné totius esse in partibus. Tertiò, vt *species in genere*. Quartò, vt *genus in speciebus*. Qui duo modi ad priores reducútur, quia species est pars subiectiua generis. Quintò, vt *forma in materia*, sicut anima in corpore. Sextò, vt *in mouéte, seu efficiéte*, sicut subditi sunt in manu Regis. Septimò, vt *in fine*, sicut auarus in diuitijs. Octauò, sicut *locatum in loco*, vt aqua in vase. Quibus non addidit Arist. esse *in tempore*: quia statim de illo erat acturus. Præter hos autem datur modus essendi *in subiecto* quem Arist. vt ab omnibus alijs distinguat, in præsenti definit, sicut vidimus in textu.

5 Hoc supposito, sic explicat definitioné Caiet. vt prima particula habeat vicem generis; secunda verò, & tertia locum differentiæ. Et ita in prima conuenit accidens cú alijs modis essendi in alio; per secundá verò distinguitur à quatuor prio-

prioribus, intelligendo per illam, tàm quod non est sicut pars, quàm quod non est sicut in parte: per tertiam verò distinguitur à quatuor modis posterioribus, in quibus res, quæ est in alio, potest esse sine illo.

Meliùs tamen explicabitur definitio, dicendo, illam particulam, *in alio*, si simpliciter intelligatur, sufficienter distinguere accidens à substantia, & ideò habere vicẽ differẽtiæ; ly verò, *quod est*, seu *ens*, vicẽ generis; ac proinde integrã definitionem accidentis contineri in illis primis verbis, *quod est in alio*, idest, *ens in alio*; alias verò particulas addidisse Aristot. maioris claritatis gratia. Ly ergo, *in alio*, quod habet vicem differentię, simpliciter intellectum duo importat. Primum est, vt illud, in quo accidens est, sit omninò aliud, ita vt neque sit de eius essentia, neque cum eo componat vnam essentiam: per quod distinguitur accidens à quinque prioribus modis essẽdi in alio: Ad quod magis explicandum addidit Arist. illam particulam, *& non sicut pars*. Secundum est, quòd de accidentis essentia sit esse in alio, ita vt verè illi inhæreat, & absque eo iuxta exigentiam suæ naturę non possit existere: per quod accidens distinguitur ab alijs modis essendi in alio. Ad quod magis explicandum addidit Arist. vltimam particulam.

6 Modò DVBITATVR: an definitio Arist. sit sufficiens, propter hæc argumenta. ❡ Primò: quia dicta definitio cõuenit formis brutorum. Nàm anima equi est in materia, non tanquàm pars eius, & impossibile est ab ea separari, saltem naturaliter ❡ Secũdò: quia corpus est in loco, & in tempore; & nõ tãquam pars illorum, vt de se patet, impossibileq; est ab eis separari; siquidem non datur corpus sine loco, aut tempore: ergo, &c. ❡ Tertiò: quia odor pomi est in subiecto, & tamen separatur ab illo, quando de pomo transit ad manum: ergo definitio non cõuenit omni contẽto sub diffinito.

Respondetur tamen, diffinitionẽ esse sufficiẽtem, vt patet ex dictis. ❡ Et ita ad primum argumentum dicimus, formam non esse in alio, propriè loquendo. Tùm, quia ly, *aliud*, vt diximus, significat, quod est omninò aliud, ita vt neque sit de eius essentia, neque pertineat ad eandem essentiam, quod nõ habet forma respectu materiæ, vt patet. Tùm etiã, quia, vt benè commentator ait, Aristot. vtitur sermone famoso, appellans absolutè, *aliquid*, quod est simpliciter aliquid: at materia prima neque est quid, neque quantum, &c. ❡ Ad secundum respondetur ly, *in alio*, importare veram inhæsionem: quia significat de essentia illius esse, in alio existere: quod tamen non habet corpus respectu loci, & temporis; siquidẽ ab eis extrinsecè mẽsuratur. ❡ Ad tertium respondetur, odorem non separari à pomo: (non enim accidens transit de subiecto in subiectũ:) sed exhalari subtiliores partes substantiæ, in quibus odor defertur. Cuius signũ est, quòd pomũ marcescit manibus attrectatum.

CA-

CAPVT TERTIVM DE REGVLIS.

SVMMA TEXTVS.

1 DVAS regulas prędicamētis deseruiētes cōtinet caput istud. Prima est: *Quādo aliquid prædicatur de aliquo vt de subiecto, quidquid prædicatur de prædicato, dicitur etiam de subiecto.* Vt si de Petro prædicatur homo, & de homine prædicatur animal, viuens, &c. etiam prædicabuntur de Petro. Secunda circumfertur communiter sic, iuxta translationē Boetij: *Diuersorum generum, & non subalternatim positorum, diuersæ sunt specie differentiæ; subalternorū verò generum nihil prohibet easdem differentias esse.*

Notationes, & dubia circa hoc caput.

2 DVo prædicatorū genera collocari in prædicamento diximus supra disput. 6. n. 45. alia in recta linea, scilicèt genera, & species: & alia ad latus, scilicèt differentias. His ergo duobus generibus prædicatorum cognoscendis deseruiunt duæ istæ regulæ. Et propterea, vt ex Boetio, Ammonio, & Simplicio notant Caietan. Sot. Tolet. & alij, prima solùm statuitur Ab Arist. pro prædicationibus essentialibus generis, & speciei; hęc enim tantùm ponuntur in recta linea. Quod innuit Arist. illis verbis: *Quando aliquid prædicatur de aliquo vt de subiecto, &c.* idest, vt de substantia, seu in eo quod quid: quod solùm conuenit generi, & speciei. Et ita sensus regulæ est. Quandò aliquid prædicatur quidditatiuè de aliquo subiecto, quidquid prędicatur quidditatiuè de prædicato, prædicatur etiā quidditatiuè de subiecto.

Alij extendunt hanc regulam, tùm ad prædicationes quinq; prædicabilium; tùm ad alias quascumque, dummodò seruetur eadē suppositio: defectu cuius non valet: *homo est animal: animal est genus*: ergo *homo est genus*. Quæ quidem extensiones veræ sunt, sed non intentæ ab Aristot. qui in præsenti agit de hac regula, præcisè vt est antepredicamentum. Iuxta alias autem extensiones continet principia syllogistica, scilicèt *dici de omni, & dici de nullo*: quæ non sunt anteprædicamenta, sed priora analytica.

Ex hac regula elicitur modus arguendi, quem Cicero acerbalē, Gręci σωρίτην *Soritem*, nostri verò vocāt de primo ad vltimū. Quia si homo est animal; & animal viuēs; & viuens substātia, de primo ad vltimū homo est substantia.

3 Circa secundam regulam notant benè Caietan. & Tolet. in ali-

quibus codicibus corruptè legi: *diuersæ sunt species, & differentia*; debet enim legi: *diuersæ sunt specie differentiæ*; quia in Græco legitur in datiuo: τῷ εἴδει, *to eidei*. Appellat autem differentias specie diuersas; non quia genere conueniāt; sed vt differentias materiales excludat, differentias essentiales, seu formales vocauit specie, idest, essentialiter diuersas.

DVBITATVR Primò: quomodò sit intelligenda hæc secunda regula. Est autem tota difficultas in explicādo, quid intelligatur per genera subalternatim posita? inde enim cognoscemus, quæ sint genera non subalternatim posita.

In quo certum est, illa genera, quorum vnum est sub alio, esse subalternatim posita, vt animal, & viuens. Vnde solùm est difficultas: an ea genera, quorum vnum non continetur sub alio, sed ambo sub vno tertio, vt animal, & plāta, quæ continentur sub viuenti, sint subalternatim posita? Id enim affirmāt Caietan. Tolet. Oña, & alij, contēdentes Arist. hic, per genera subalternatim posita, intelligere tàm illa, quorum vnum continetur sub alio, quàm ea, quæ continentur sub vno tertio; & ita, per genera nō subalternatim posita, vtrumque excludere; tantumquè intelligere ea genera, quæ continentur sub diuersis prędicamentis.

4 Sed meliùs cum Soto, & alijs respondetur negatiuè. Non enim duo genera dicuntur inter se subalterna, seu subalternatim posita: si vnum non continetur sub alio; etiamsi ambo contineantur sub vno tertio. Sicut Astrologia, & Perspectiua non sunt inter se scientię subalternæ, etiamsi vtraquè vni Geometriæ subalternetur. Hanc autem fuisse mentem Aristo. patet; tùm ex translatione Perionij, & Argiropyli; qui ita vertunt: *Quando genera diuersa sunt, neque vnum ab altero continetur, eorum etiam differentiæ specie differunt. Eorum autem generum, quorum vnum sub altero continetur, nihil prohibet easdem differentias esse.* Tùm etiam ex textu Gręco; nam vox ὑπάλληλα, *hypallila*, ab Aristot. posita significat ea, quorum vnum continetur sub alio; vt notat Budeus in suis Commentarijs. Et ita sensus regulæ est. Quando duo genera ita sunt diuersa, vt vnum non contineatur sub alio; siue quia sint in diuersis prędicamentis, vt *animal*, & *scientia*; siue quia inter se condistinguūtur, & opponuntur sub aliquo tertio, vt *animal*, & *planta*; necesse est, vt habeant differentias essentiales, tàm diuisiuas, quàm constitutiuas formaliter diuersas. Genera enim primò diuersa, vel opposita, prout sic, nec possunt constitui per eandem differentiam, neque diuidi in eadem mēbra, vt postea dicemus. Quandò verò vnum genus continetur sub alio, possunt quidem habere easdem differentias, vt iam explicabimus.

5 DVBITATVR Secundò; vtrùm vera sit hæc regula, vt à nobis explicata est? ¶ Non dubitamus de veritate istius regulę, iuxta expositionem adductam. Caiet. & alio-

& aliorum, qui, per genera nō subalternatim posita, solùm intelligunt genera diuersorum prædicamentorum: sic enim satis constat esse verissimam. Nàm si genera suprema sunt diuersa, quæcumque sub illis continētur, erunt à fortiori diuersa; & consequenter repugnabit easdem differentias essentiales in duobus prædicamentis collocari. Vt patet in exemplo Arist. *animal* enim, & *scientia*, neque possunt eisdem differentijs diuidi, neque eadem differentia constitui. Quare si quandò in diuersis prædicamentis eadem nomina pro differentijs ponuntur, id fit, vel quia sunt differentiæ accidentales, vt quando substantia diuiditur in vniuersalem, & particularem; & item quantitas, aut qualitas in vniuersalem, & particularem: vel quia ignoramus proprias differentias, & loco earum substituimus alias, vt quandò qualitas diuiditur in naturalē, & supernaturalē, & similiter actio, aut vbi. Vel tandē id contingit: quia talia nomina in rei veritate sunt æquiuoca, & consequenter non significant vnam rationē, sed plures. Quod notauit expressè Aristot. 1. Topic. c. 13. adducens pro exemplo, ly, *acutum*, quod inuenitur in quātitatibus, & qualitatibus: dicimus enim angulum acutum, & vocem acutam. Redditque pro ratione regulam statutam, dicens: *Vox enim à voce differt, quòd acuta: item magnitudo à magnitudine. Ita fit, vt acuti vocabulum sit in homonimis: diuersorum enim generum, quorum vnum ab alio non continetur, diuersæ sunt differentiæ.* Per quod facilè soluantur plures instātiæ, quæ contra hanc regulam afferri solent.

6 Hoc supposito, tota difficultas est: an prędicta regula sit etiam vniuersaliter vera, iuxta nostram expositionem. Ita quòd quæcumque genera, intra idem prædicamentum inter se condistincta, & opposita, vt *planta, & animal*, debeant necessariò habere diuersas differentias, tam diuisiuas, quàm constitutiuas. ¶ Circa quod Alexand. Boet. & Simpl. quos citat, & sequitur Oña in annotationibus huius cap. negant, dictam regulam, iuxta expositionem nostram esse vniuersaliter veram, asserentes, benè posse duo genera, quorum vnum sub alio non continetur, habere easdem differentias: dummodò contineantur sub vno tertio, & consequenter sint intra idem prædicamentum.

7 Probat Oña suam sententiam aliqubus instantijs. Primò: quia animal gressibile, & volatile sunt genera, quorum vnum non cōtinetur sub alio, sed ambo sub vno tertio; & tamen habent easdem differentias diuisiuas, scilicet *bipes, & quadrupes*.

Secundò: quia quantitas diuiditur in continuam & discretam; & vna quæque in successiuam, & permanentem; vel si priùs fiat diuisio quantitatis in successiuam, & permanentem; posteà vnaquæque debet diuidi in continuam, & discretam: ergo, &c.

Tertiò idem cernitur in *po-*

tentia, quæ poteſt diuidi in cognoſcitiuam, & appetitiuam; & deinde vnaquæque in ſpiritualem, & corporalem, velècontrà: & in *propoſitione*; quæ diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam; & vnaquæque in veram, & falſam.

Tandem de differentijs conſtitutiuis, poteſt ſic probari: quia homo, & Angelus ſunt inter ſe ita diuerſi, vt vnus non contineatur ſub alio; & tamen eadem differentia, nempe *rationale*, eſt conſtitutiua vtriuſque: ergo genera, quæ continentur ſub vno tertio, etiamſi vnum non contineatur ſub alio, poſſunt habere eaſdem differentias, tàm conſtitutiuas, quàm diuiſiuas.

8 Nihilominus dicendum eſt primò; genera quorum vnum non continetur ſub alio, ſed ambo ſub vno tertio, neceſſariò habere diuerſas differentias conſtitutiuas, ſibi proprias. Hæc concluſio eſt euidens. Breuiterque probatur: quia illa duo genera, quæ in aliquo tertio conueniunt, vt animal, & planta, ſunt inter ſe diuerſa, & oppoſita, vt ſupponimus: ergo per aliquid diſtinguuntur, & opponuntur. Non per gradum genericum, in quo cóueniunt: ergo per propriam vniuſcuiuſque differentiam.

9 Dicendum eſt ſecundò, genera, quorum vnum non continetur ſub alio, ſed ambo ſub vno tertio, non poſſe habere eaſdem differentias diuiſiuas, ſed vnumquodque neceſſariò habere differentias diuiſiuas diuerſas à differentijs diuiſiuis alterius. Et loquimur de differentijs eſſentialibus: nam de accidentalibus id non repugnat. Hæc concluſio, & regula in hoc ſenſu nobis ita certa eſt, ſicut iuxta Caietani expoſitionem certum eſt, genera diuerſorum prædicamentorum non poſſe habere eaſdem differentias diuiſiuas: nam eadem eſt vtrobique ratio. Quare ſic primò probatur concluſio. Diuerſa genera, quorum vnum non eſt ſub alio, ſunt diuerſæ potentiæ metaphyſicæ eſſentialiter diſtinctæ: ergo correſpondent illis actus eſſentialiter diuerſi. Sed differentiæ diuiſiuæ ſunt actus generis, quatenus eſt potentia metaphyſica: ergo generibus eſſentialiter diuerſis correſpondẽt differentiæ diuiſiuę eſſentialiter diuerſæ.

Confirmatur: quia genus & differentiæ diuiſiuæ eius aſsimilantur materiæ primæ, & formis ſubſtantialibus: ſed in ſententia Thomiſtarum conſtituente materias primas eſſentialiter diuerſas, ſcilicet materiam cœlorum, & ſublunarium, vnicuique materiæ correſpódent diuerſæ formæ, neque fieri poteſt, vt eadẽ forma informet vtráque: ergo pari ratione generibus eſſentialiter diuerſis, vt animali, & plantæ debent correſpondere differentiæ diuiſiuæ eſſentialiter diuerſæ.

Secundò probatur: quia eadem ſpecies non poteſt eſſe ſub diuerſis generibus, quorum vnum non ſit ſub alio, verbi gratia, ſub *animali*, & *plãta*: ergo diuerſa genera, quorum vnum non eſt ſub alio, nó poſſunt habere eaſdem differentias

Conſe.

Consequentia est euidens: quia sicut differentia constituit speciem, ita vna, & eadem differentia, vbicumque sit, constituit vnam, & eandem speciem; aliàs differentia non cõuerteretur cũ specie, tolleretur que pręcipuus arguendi locus, à differentia ad speciem. Antecedẽs verò est Arist. 4. Topicor. c. 2. asserentis: *Cùm enim species vna duobus generibus subiecta est; tunc alterum ab altero continetur.* Maneat ergo, genera diuersa, quorum vnum non est sub alio, non posse habere easdem differentias.

10 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd *bipes, & quadrupes*, sunt differentiæ materiales, nõ verò essentiales; & ita nihil sequitur.

Ad secundum, non omnes illas diuisiones esse essentiales. Quandò enim aliquod diuisum adęquate diuiditur duplici diuisione, altera necessariò est accidentalis: quia idem genus non potest bis diuidi in species. Et hoc contingit in præsenti; nàm quantitas adęquatè diuiditur in continuam, & discretam; & similiter in successiuam, & permanentẽ. Prima ergo diuisio est essentialis, secunda verò accidentalis. De quo infra c. de quantitate.

Per quod patet ad tertium: Diuisio enim potentiæ in cognoscitiuam, & appetitiuam est essentialis; quia sumitur ex obiecto, à quo potentiæ specificantur. Alia verò in spiritualem, & corpoream sumitur ex obiecto materiali; & ita est accidentalis. Idem etiam contingit in diuisionibus propositionis, vt explicuimus libro 2. Summularum cap. 3.

Ad vltimum respondetur, quòd *rationale*, vt est differentia hominis, importat cognitionem discursiuam, & medijs phantasmatibus; & ita prout sic non conuenit Angelo. Ablatis tamen imperfectionibus, solet tribui Angelis, vt docet Diuus Thomas secunda secundæ, quæst. 83. art. 10. ad 2. sed tunc non est differentia hominis, vt de se patet.

11 Tandem circa sęcundã partem huius regulæ obseruandum est, quòd licèt genera, quorum vnum est sub alio, habeant quodammodò easdem differentias, tàm diuisiuas, quàm constitutiuas; quia differẽtia constitutiua superioris, est etiam inadæquatè, & remotè constitutiua inferioris; & differentiæ diuisiuæ inferioris, sunt etiam inadęquatè, & remotè diuisiuæ superioris; per hoc tamen non excluditur, quòd ista genera habeant proprias differentias, per quas proximè, & adæquatè constituantur; & diuidãtur, vt consideranti patebit. Exceptis tamen generalissimis, quæ licèt habeant proprias differentias diuisiuas, non tamen habent constitutiuas, vt infrà videbimus.

(·.·)

CAPVT QVARTVM,
De diuisione entis in decem prædicamenta.

SVMMA TEXTVS.

1 VNICAM Diuisionem, & vnicam membrorum diuidentiū proprietatem continet hoc caput. Diuisio est entis per se in decē prędicamenta. Quam tradit Arist. diuidēdo nomina incōplexa nā vel significāt *substantiā*, vt homo; aut *quātitatē*, vt bicubitū; aut *qualitatē*, vt albū; aut *ad aliquid*, vt duplū; aut vbi, vt in foro; aut *quando*, vt heri: aut *situm*, vt iacere; aut *habitum*, vt armatū esse; aut *actionem*, vt secare; aut *passionem*, vt secari. Sunt ergo decem prædicamenta, nempè substantia, quantitas, qualitas; relatio, vbi, quādo, situs, habitus, actio, & passio. Proprietas autem omnium est, vt secundùm se sumpta, cum nulla affirmatione, aut negatione dicantur. Quod probat, quia omnis affirmatio est vera, vel falsa: incomplexa autem, qualia sunt prædicamenta, non dicunt verum, vel falsum.

Notationes circa hoc caput.

2 PRæsens diuisio est subdiuisio primæ, quam c. 2. statuit Aristot. & ita in eodem sensu intelligigenda est. Non enim agit hìc præcipuè de vocibus, sed de rebus, quæ per voces significantur. Et ita sensus est. Res per voces incomplexas significata, vel est substātia, vel quātitas, &c.

Circa secundam partem capitis dubitant Oña, Conimbricenses, Mas. & alij; quomodò Aristot. probet prædicamenta esse incomplexa, ex eo quòd non dicant affirmationem, vel negationem; propter Sotum sic Aristot. interpretantem. Videtur enim ratio inefficax, cùm sint aliqua incomplexa, quæ non habent affirmationem, vel negationem, vt *homo albus*. ¶ Et respondet, Arist. tantùm velle distinguere librū istum à libris Periher; vbi agitur de propositione: ad quod efficax est ratio inducta.

Sed (pace horū Doctorum dictū sit) non benè dubitant, & planè falluntur circa intentum, & processū Arist. Non enim ipse probat, prædicamenta esse incomplexa ex eo, quòd non dicant affirmationem, vel negationem; nàm talis consequentia indigna est Aristot. sed potiùs è contra probat, prædicamenta, secundùm se, non dicere affirmationem, vel negationem, ex eo quòd sint incomplexa. Assignata enim

enim proprietate, quòd, scilicèt, nō dicant affirmationem, vel negationem, id probat: quia non dicunt veritatem, vel falsitatem; quod tandem probat; quia sunt incomplexa, vt patet in litera; quæ consequentiæ efficaces, & euidentes sunt. Reliqua quæ hic notari solent, sequenti disputatione explicabuntur.

DISPVTATIO XI.

De diuisione entis in sua inferiora.

QVAMVIS Res hęc sit propria Metaphysicæ, ad quam pertinet rationem entis, & habitudines eius speculari, est tamen ad prædicamentorum notitiam omninò necessaria, neq; aderit alibi opportunior occasio ista explicandi. Et ideò, quæ de hac materia diffusè à Doctoribus in præsenti pertractantur, sequentibus difficultatibus complectentur.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrùm ens sit purè æquiuocum respectu suorum inferiorum?

3 LOquimur in præsenti de ente in sua latissima significatione, prout se extendit ad omnia. Cuius plures solēt assignari diuisiones adęquatæ. Diuiditur enim *primò* in ens per se, & per accidens. *Secūdò*, in ens reale, & rationis. *Tertiò*, in Deum, & creaturas. *Quartò*, in substantiā, & accidens. *Quintò*, in ens absolutum, & relatiuum. *Sextò*, in ens completum, & incōpletum. *Septimò*, in decem prædicamenta. *Octauò*, in actum, & potentiam: & sic de alijs diuisionibus. Quarum aliquas tradit Aristot. 5. Metaphys. text. 13. libr. 6. text. 4. libr. 9. text. 21. & alibi sæpè: & ferè omnes habentur apud Diu. Tho. vt videri potest in tabula aurea, verbo, *ens*.

4 Vt autem eas vtcumque ordinemus (exacta enim discussio plura petit à præsenti instituto aliena) aduertendum est id, quod supra circa caput tertiū nu. 10. dicebamus: nullum, scilicèt, esse inconueniens, quòd aliquid diu. datur pluribus diuisionibus adæquatis: dum tamen non omnes sint essentiales. Nā in his, si omnes sunt potentiales, necessariò debet esse subordinatio, ita vt vna sit subdiuisio alterius.

Igitùr ex his diuisionibus, *prima* cōmuniter omittitur in præsenti. Quia cū ens per se sit illud, quod simpliciter est vnum; ens verò per accidens, quod aggregatione tan-

tùm est vnum, talis diuisio magis attenditur ex parte vnitatis, quæ est passio entis, quàm ex parte ipsius entis. Similiter *quarta*, & *septima*, non sunt duæ diuisiones, sed vna, & eadem, vt ex D. Thom. ostẽdemus infrà num. 58.

Prætereà in *quinta* diuisione vtraque differentia non est positiua, & consequenter, neque propriè essentialis. Ly enim *absolutum* formaliter non dicit aliquem gradum positiuum, in quo conueniant substantia, quantitas, & reliqua accidentia absoluta, sed solam negationem relationis, quę consequitur ad talia prędicamenta, & fundatur in propria ratione vniuscuiusque. Quòd si ly *absolutum*, sumatur non formaliter pro negatione, sed materialiter pro fundamentis illiùs; iam hęc diuisio erit eadem cũ septima, qua ens diuiditur in decẽ prędicamenta.

Sexta etiam diuisio verè non est essentialis; nâm eius membra diuidentia, formaliter prout sic, non dicunt perfectiones oppositas; sed solùm exprimũt maiorem, & minorem perfectionem; quibus proinde non repugnat inueniri intra eandem speciem: vt patet in natura humana, intra quam inueniuntur *completum*, & *incompletum*, nempè compositum, & partes eius. Quod planè indicat diuisionem non esse essentialem: vt à simili constat de *masculino*, & *fœmenino*, quas non esse differentias essentiales optimè colligimus ex eo, quòd inueniuntur intra eandem speciem.

5 Denique *Octaua* diuisio entis per actum, & potentiam, tripliciter potest intelligi. Primò, ita vt sit diuisio totius in partes, ex quibus cõponitur: quomodò accipiũt illam Aristot. 1. Physicor. text. 73. & D. Thom. opusc. 42. cap. 3. Sic autem est diuisio actualis, neque pertinet ad præsentem considerationem, vbi diuisiones potentiales entis inquirimus. ¶ Secundò, ita vt sit diuisio eiusdem entis quasi in diuersos status, perfectum, scilicèt, & imperfectum; sicut frumentum dicitur in potentia, quando est in herba; & in actu, quando est perfectum. Sicq; accipit illã frequenter Arist. vt patet 5. Meta. tex. 13. libr. 3. Phys. tex. 3. & alibi sæpè. ¶ Tertiò tandem potest generaliùs intelligi, vt comprehendit quidquid habet qualemcumque rationem actus, & potentiæ, siue sint tota, siue partes, siue essentialiter diuersa, siue tantũ penes statum perfectum, & imperfectum. Quomodo eã videntur accepisse Arist. & D. Tho. 11. Metap. lect. 9. Et his duobus modis intellecta diuisio, habet quidem modum diuisionis essẽtialis; sed formaliter, vt traditur per hęc mẽbra, non est talis, sicut diximus de diuisione præcedenti. Et ratio est eadẽ; quia vtrumq; mẽbrum huius diuisionis sic explicatæ potest inueniri intra eandẽ speciẽ; ergo ex se nõ causant distinctionẽ essentialem. Qua etiã ratione D. Thom. loco citato ex 3. Phys. dixit, quòd diuisio entis per actum, & potẽtiam non distinguit genera entium: quia actus, & potentia inueniuntur in quolibet genere.

His

His ergo diuisionibus omissis: tres alias sic possumus ordinare, vt primò ens diuidatur in ens reale, & rationis: deinde ens reale in Deum, & creaturas: & tertiò ens creatum in substantiam, & accidens, seu in decem prædicamenta. Quæ omnes verè sunt diuisiones essentiales, significantque perfectiones positiuas, vt consideranti patebit. Et ideò de illis deinceps agemus. Nunc autem inquirimus: an earum diuisum sit purè æquiuocum respectu membrorum diuidẽtium.

6 Ens esse purè æquiuocum ad ens reale, & rationis docent aliqui ex Thomistis, Soncinas 4. Metaph. q. 5. & lib. 10. quæst. 1. Iabel. lib. 1. quæst. 1. Bañez 1. p. quæst. 28. ar. 1. & alij. ¶ Probat hanc sententiam Soncinas primò: quia ens rationis, & ens reale nullam habent similitudinem: ergo ens dictum de vtroque nihil importat illis commune præter nomen. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia magis distant ens reale, & rationis, quàm ens finitum, & infinitum: sed inter hæc nulla est similitudo: ergo neq; inter illa. Probatur minor: quia maior distantia minuit similitudinẽ: ergo distantia infinita illam omninò tollit, sed inter ens finitum, & infinitum est distantia infinita; ergo, &c.

Secundò, quia talis est diuisio entis in reale, & rationis, qualis est diuisio hominis in viuũ, & mortuũ: sed hæc est purè æquiuoca; ergo & illa. Probatur minor: quia ita se habet homo, deficiente vita, sicut oculus deficiente visu: sed oculus, deficiente visu, æquiuocè dicitur oculus ex Arist. 2. de Anima tex. 9. ergo etiam homo, deficiente vita, æquiuocè dicitur homo.

7 Prætereà ens esse purè æquiuocum respectu Dei, & creaturarum, docuit Rabbi Moyses, vt refert D. Tho. q. 7. de poten. ar. 7. Tribuiturque Aureol. in 1. dist. 2. q. 1. Sed neque id ille asseruit, neq; in tali sensu impugnat eum Capreol. ibidem, art. 2. vt falsò aliqui existimãt. ¶ Potest tamen probari hæc sententia. Primò, quia æterno, & temporali nihil est commune præter nomen, ex Arist. 10. Metaph. cap. vltimo: sed Deus est æternus, creatura autem temporalis: ergo eis nihil est commune nisi nomen. Hoc autem est proprium purè æquiuocorum; ergo, &c.

Secundò: vbicumque est aliqua similitudo, potest esse comparatio: sed inter Deum, & creaturas nulla potest esse comparatio: ergo neque aliqua similitudo; & ex consequenti, æquiuocè conuenient. Maior, & consequentiæ constant. Minor verò probatur, quia vbicumque est aliqua comparatio, oportet esse aliquam formam, quæ participetur à pluribus; vel æqualiter, vel secundùm magis, & minus: sed nulla talis forma potest esse in Deo, & creaturis, cùm Deus sit simplicissimus: ergo nulla potest ibi esse comparatio. Alia argumenta pro hac parte adducit D. Thom. quæstione citata de potentia, & quæst. 2. de veritate, artic. 11.

8 Tandem, quòd ens sit purè æquiuocum ad substantiam, & accidens, seu ad decem prædicamenta, docuerunt plures antiqui, quos refert Mas. hìc cap.6. sect. 1. q. 1. Quibus fauere videtur Porph. c. de specie, dum ex Aristot. ait: *Si enim omnia quis entia vocauerit, æquiuocè, & non vniuocè vocauit*. Et probatur primò: quia magis differunt substantia, & accidens; quàm canis latrabilis, & marinus; siquidem hæc continentur sub eodem prædicamento; non autem illa: sed nomen *canis* respectu horum est purè æquiuocum: ergo etiam nomen *ens* respectu illorum.

Secundò: quia ens immediatè significat omnia prædicamenta: ergo est purè æquiuocum respectu illorum. Antecedens constabit infrà. Consequentia verò probatur: quia ideò canis est purè æquiuocum respectu latrabilis, & marini: quia immediatè significat illos.

9 Nihilominus dicendum est, ens non esse purè æquiuocum respectu entis realis, & rationis; neque respectu Dei, & creaturarum; neque respectu substantiæ, & accidentis. Primam partem cóclusionis docuit Arist.4. Metaph. c.2. vbi inter entia, de quibus ait ens analogicè, & non æquiuocè prædicari, enumerat priuationes, & negationes. Idem docet D.Thom. ibidem, & q. 2. de veritate art.11. ad 5. Caiet. de nominum analogia c.8. & alij plures, quos refert, & sequitur Mas. loco citato. ¶ Breuiterque probatur; quia ens rationis fit, & cognoscitur ad modum entis realis; & quidquid de entibus rationis docent Metaphysici, & Logici explicant per similitudinem, & proportionem ad entia realia: ergo ens nó dicitur de illis purè æquiuocè.

Secundam partem conclusionis docet D.Tho.1. p.q.13. art. 5. lib. 1. contra gentes, cap. 34. & alibi sæpè: estque communis inter Doctores. Et probatur ratione sumpta ex Arist.11. Metaph. c.3. quia si ens esset purè æquiuocú respectu Dei, & creaturarum, non possent cadere sub vna scientia Metaphysicæ, neque posset in illo fieri contradictio, neque esse medium demóstrationis; quæ tamen constat esse falsa: ergo, &c.

Confirmatur ratione D.Thom. quia ex cognitione vnius æquiuocati nihil potest cognosci alteriùs; sed ex cognitione creaturarú deuenimus in cognitionem Dei, iuxta illud Romanor.1. *Inuisibilia Dei, per ea, quæ facta sunt à creatura mundi intellecta conspiciuntur*: ergo ens non est purè æquiuocum respectu Dei, & creaturarum.

Tertia etiam pars conclusionis receptissima est inter Doctores. Eam docent Arist.4. Metaph. c. 2. lib.7. cap.8. & lib.11. cap.3. & D. Thom. ibidem. Probaturque, tùm eisdem rationibus, ac præcedentes. Tùm etiam, quia inter æquiuocata nullus attenditur ordo prioris, & posterioris secúdùm nomen æquiuocum: sed inter substantiam, & accidens in ratione entis reperitur talis ordo; ergo, &c. Probatur minor; quia accidens definitur per substantiam, & totum eius esse est inesse

inesse substãtię: ergo ex natura sua præsupponit illam, & dependet ab ea. Plures aliæ rationes videri possunt apud D. Thom. & Auctores citatos.

10 Ad argumẽta resp. Ad 1. primæ sententiæ negãtur primũ antecedens, & minor syllogismi sequentis. Ad cuius probationẽ dicendum est, duplicẽ esse similitudinẽ, vt ex Arist. 2. Topic. tradit D. Tho. q. 2. de veritate artic. 11. ad secundum. Alia est inter res eiusdem generis, quando, scilicèt, eadem ratio reperitur in diuersis. Et hæc quidem minuitur per distantiam; ac proinde non stat cum infinita distantia Dei, & creaturarum: Alia est similitudo inter res diuersi generis, quæ attenditur secundùm aliquam proportionem, vel proportionalitatẽ; vt quando alterum se habet ad alterum, sicut aliud ad aliud, vt ibidẽ inquit Arist. Et hæc similitudo non minuitur per maiorem distantiam. Nõ enim est maior similitudo proportionalis inter duo, & vnum; & sex, & tria, quàm inter duo, & vnũ; & centum, & quinquaginta, vt inquit D. Thom. ibidem in solutione ad quartum; ac proinde talis similitudo potest stare cum distantia infinita. Et ratione huius creaturæ dicuntur similes Deo. Licètècontra non dicamus Deũ esse similem creaturis; quia vt ex Dionysio notauit D. Tho. in solutione ad primum, res non dicitur similis suę imagini, sed ècontra.

Ad secundum neganda est minor: Ad cuius probationem respõdetur, Arist. sub æquiuocis comprehendisse analoga, vt vidimus circa cap. 1. n. 14. Quo etiam sensu locutus est Porphyrius adductus pro tertia sententia, vt patet ex illis verbis: *æquiuocè, & non vniuocè, &c.* vbi à negatione vniuocationis infert æquiuocationem; quod non rectè fieret, si sub æquiuocis non comprehenderet analoga, vt per se patet.

11 Ad primum secundæ sententiæ respondetur ex D. Th. de potẽtia q. 7. art. 7. ad 1. Aristot. loqui de communitate naturaliter, & non logicè. Quia nimirùm corrũptibile, & incorruptibile nõ conueniunt in aliquo physico, sicut conueniunt corruptibilia, in quibus omnibus materia prima est eiusdem rationis in setentia Aristot. diuersa verò essentialiter à materia cœlestium corporum. Non tamen negat conuenientiam logicam, quæ fit in aliqua ratione abstracta per intellectũ: quomodò corpora cœlestia, & sublunaria cõueniunt in gradu corporis, & substantiæ. Et propterea hæc dicuntur genera logica, & non physica: quia non sumuntur à materia eiusdem rationis. Videatur D. Tho. opusc. 42. c. 7. & 8. Præterquã quod Arist. loco citato in argumento non ait: *æterno, & temporali nihil est commune præter nomen*; sed *corruptibile, & incorruptibile differunt genere*: quod de genere physico, scilicèt, materia prima, verissimũ est, vt nuper dicebamus. Videatur D. Th. in Cõmmẽt. illus loci.

Ad secundum negatur minor. Ad cuius probationem respondetur ex dictis ad primum primę sententiæ.

tentię, quòd sicut duplex est similitudo; ita duplex potest fieri comparatio. Quandò ergo comparatio fit inter res eiusdem generis, tunc datur aliqua forma, vel gradus, qui participetur ab his, inter quæ fit comparatio. Et hæc propriè, & simpliciter dicitur similitudo, & comparatio. De qua loquitur Aristot. 7. Physicor. text. 30. negans comparationem inter res diuersi generis. Alia tamen est comparatio secundùm quid, quæ sequitur similitudinem proportionalem. Et ad hanc non esse necesse, vt aliquid vnũ participetur à pluribus; sed quòd habeant aliquam proportionem, vel proportionalitatem.

12 Ad primum tertiæ sententię respondetur distinguendo antecedẽs. Si enim sensus sit, quòd secũdũ se, magis differunt substantia, & accidens, quàm canis marinus, & latrabilis, concedendum est; negandum verò, si sensus sit, magis differre, secundùm quòd significãtur nominibus *entis*, & *canis*. Nam, vt rectè notauit D. Thom. q. 2. de veritate ar. 11. ad 7. potest optimè speciebus vnius generis imponi aliquod nomen abſque consideratione alicuius conuenientiæ, & huiusmodi est nomen *canis*: rebus verò diuersorum generum potuit imponi nomen ex consideratione alicuius proportionis, aut proportionalitatis, & huiusmodi est nomẽ *ens*.

Ad secundum negatur consequentia. Nam ad puram æquiuocationem vltrà requiritur, vt nomen significet immediatè plura absq; cõsideratione alicuius cõueniẽtiæ, quod non cõtingit in ente.

QVAESTIO II.
Vtrùm ens sit vniuocum respectu suorum inferiorum?

13 ENs non esse vniuocum respectu entis realis, & rationis: receptissimum est inter Doctores; quamuis id negent Bonetus quidã, & pauci alij Scotistæ, vt refert Maſ. hìc sect. 1. quæstion. 2. Irrationabiliter tamẽ: nâm præterquàm quòd ens nõ est vniuocum respectu quorumcũque inferiorum, vt iam osten demus; multo minùs id potest habere respectu entis realis, & rationis; siquidem hoc est similitudo quædam imperfectissima, & vmbra entis realis, à quo in suo esse, & cognosci omnino pendet. Quare solùm est difficultas de ente respectu Dei, & creaturarũ; & respectu substantiæ, & accidentis.

Scotus in primo dist. 3. quęst. 1. & 3. & lib. 4. Metaph. q. 1. quem sequuntur discipuli eius, & Nominales, vt refert Maſ. loco citato, docet, ens esse vniuocũ, tàm respectu Dei, & creaturarum, quàm respectu substantiæ, & accidentis. Cuius rationes, quia supponunt ens habere vnum conceptũ simpliciter præcisũ à suis inferioribus, quẽ nos infrà excludemus, nihil vrgẽt in nostra sententia: & ideò alijs nunc probãda est dicta opinio. Priùs tamẽ aduertendum duximus id, quod notarunt Ferr. 1. contra gentes, c. 32. & Iabel. 4. Metaphysicæ, quæst. 1. fortè Scotum in re non discordare

ret à vera sententia: nam quid ipse per vniuocationem intellexerit, explicat dicens: *Ne fiat contentio de nomine vniuocationis, conceptum vniuocum dico, qui ita est vnus, quòd eius vnitas sufficiat ad contradictionem, & potest esse medium syllogisticum.* Quòd quidem nos libenter concedimus; sed non benè Scotus vnitatem istam appellat vniuocationem, cùm ad hæc sufficiat analogia, vt sæpè diximus, & patet ex Aristotel. 4. Metap. cap. 2. Non latet nos alios aliter interpretari Scotum, de quo videri potest Arauxo 4. Metaph. qu. 3. ar. 2. Sed quidquid sit de hoc,

14 Probatur primò hæc sententia: quia mensura, & mensuratum debent esse eiusdem rationis: sed perfectio diuina est mensura omniũ creaturarũ: ergo sunt eiusdem rationis, & ex cõsequenti cõueniunt vniuocè. Probatur maior: quia mensura debet esse *homogenea*, seu *cognata* mensurato, vt loquitur Arist. 10. Metaph. textu 4. Propterea enim quadratura circuli non est scita, quia linea recta, & circularis non habẽt aliquam mensuram vtriq; homogeneam.

Secundò: quia nihil cognoscitur, nisi per speciem eiusdem rationis: sed creaturas cognoscit Deus per suam essentiam: ergo essentia Dei, & creaturæ sunt eiusdem rationis.

Tertiò: quia ens potest esse medium demonstrationis: ergo est vniuocum: Probatur consequẽtia: quia vnitas analogiæ, præcipuè in sententia negante conceptum cõmunem analogatis, non sufficit, vt distribuatur aliqua vna ratio, quæ vniatur cũ extremitatibus in præmissis; siquidem non datur talis vna ratio, aut conceptus communis analogatis.

15 Prima conclusio. Ens non est vniuocum respectu Dei, & creaturarum. Et idem est de quocumq; alio nomine significante aliquid illis commune. *Ita* D. Th. 1. p. q. 13. art. 5. de potentia, q. 7. art. 7. de veritate q. 2. art. 11. primo contra gẽtes c. 32. & alibi sæpè, quẽ sequuntur concorditer Discipuli eius, & cõmuniter DD. Colligiturq; ex illo Exod. 3. *Ego sum, qui sum*: & Isaiæ 40. *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt corã eo*: quibus verbis, vt Dionysius ait, significatur Deum non quodammodò esse, sed absolutè, & sine vllo termino, vniuerso illo, quod est esse; in se comprehenso, & occupato; creaturas verò esse vestigia quędã, & vmbras ipsius Dei, ab illo suum esse mendicantes.

Probatur primò ratione D. Thom. Quia quando aliquis effectus non adæquat virtutem causæ, nomen illis commune non potest esse vniuocum: sed creaturæ sunt effectus Dei non adæquantes virtutem eius in aliqua ratione: ergo nomen illis commune non potest esse vniuocum. Probatur maior: quia quando effectus non adæquant virtutem causæ agentis, non recipiunt similitudinem eius secundùm eandem rationem, sed deficienter; ita vt, quòd diuisim, & multipliciter est in effectibus, sit in causa simpliciter, & vniformiter: ergo

ergo nomen non potest esse commune causę, & effectibus secundùm eandem rationem; & perconsequẽs neque vniuocè.

16 Dices plures esse effectus non adæquantes virtutem causæ; qui tamen vniuocè conueniunt cũ illa in aliquo gradu, vt patet in causis æquiuocis. Verè enim sol conuenit vniuocè cum auro in gradu corporis, & substãtiæ; & tamen aurũ est effectus solis non adęquãs virtutem eius. Ergo ratio adducta D. Tho. non est efficax.

Respondetur, illam esse efficacissimam, si formaliter intelligatur. Est autem sensus formalis eius, quòd effectus in illa ratione, in qua est effectus non adæquans virtutem causæ, non potest vniuocè cum illa conuenire, licèt aliàs in alia ratione, secundùm quam non habet rationem effectus, possit vniuocè cõuenire. Et hoc contingit in sole, & auro: nam aurum secundùm gradus corporis, & substantię non est effectus cœli, nisi per accidens: & ideò in illis possunt vniuocè conuenire. Si verò imponeretur nomen ad significandam illam rationem, secundùm quam aurum est effectus solis non adęquans virtutem eius; proculdubiò esset analogum, & non vniuocum. Cũ ergo creaturæ sint effectus Dei non adæquantes virtutem eius, nõ solùm secundùm gradus particulares, sed neque etiam secundùm vniuersalissimam rationem entis, vt probat Sanctus Doctor 1. part. q. 43. art. 3. planè sequitur, nullum nomen posse de Deo, & creaturis vniuocè prædicari. Videatur Suarez disputat. 28. Metaphys. sect. 3. num. 7.

17 Secundò probatur conclusio ab eodem D. Thom. q. 13. citata, & q. 2. de veritate. Quia ratio entis taliter est in Deo, vt includat essentialiter omnem gradum essendi, imò sit ipsum esse simplicissimum absque admixtione alicuius potentiæ, aut distinctione inter essentiam, & esse. In creaturis verò inuenitur alio modo longè diuerso, cùm ibi esse recipiatur, & limitetur per essentiam finitam; & consequenter sit compositio ex potentia, & actu. Ergo ens non prædicatur de Deo, & creaturis secundùm eandem rationem; & percõsequens neque vniuocè.

Has duas rationes graues, & acutas appellat Suarez loco citato numer. 9. Eas tamen impugnat: quia vel nimiùm (inquit) probant, vel efficaces non sunt. Probant enim, non solùm ens non esse vniuocum, sed etiam non habere conceptum abstractum, & præcisum, quem ipse ponit: & ideò infert non esse efficaces. ¶ Nos autem inde inferimus esse efficacissimas: quia simul destruunt plures opiniones falsas; de quarum numero esse hanc eius sententiam de conceptu communi entis, ostendemus infra quæstione 5.

18 Tertiò probatur ab eodem D. Thom. 1. contra gentes, cap. 32. sic: *Omne, quod de pluribus vniuocè prædicatur, vel est genus, vel species, vel differentia, vel accidens, vel proprium. De Deo autem nihil prædica-*

dicatur vt genus, vt supra, scilicèt, cap. 26. *ostensum est; & similiter, neque vt differentia, neque vt species, quæ ex genere, & differentia cōstituitur. Neque aliquid ei accidere potest, vt supra*, scilicèt cap. 24. *demonstratum est: & ita nihil de Deo prædicatur, neque vt accidens, neq; vt proprium, nàm proprium de genere accidentium est. Relinquitur ergo nihil de Deo, & rebus alijs vniuocè prædicari.*

Maiorem huius argumenti negant Scotus in 1. dist. 3. q. 3. & dist. 8. quæst. 2. Suar. disp. 32. Metaph. sect. 2. num. 10. & alij Moderni, asserentes, quòd quamuis ens verè esset vniuocum; non tamen esset genus, quia includitur in vltimis differentijs, quod repugnat rationi generis: neque esset aliud ex quinque prædicabilibus, vt de se patet. ¶ Et ideò sic breuiter probatur: quia omne nomen vniuocum significat rationem simpliciter vnã in inferioribus, vt patet ex definitione vniuocorum; ergo talis ratio actu non includit inferiora; aliàs simul esset simpliciter vna, & simpliciter plures, quod omnino repugnat; ergo simpliciter abstrahit ab vniuscuiusque ratione, & solùm in potentia continet illa. Sed omnis potentia respicit suum proprium actum: ergo ratio sic abstracta respicit sua inferiora: ergo est natura vna relata ad plura inferiora, seu vna in multis: ergo vniuersalis; ergo vel genus, vel species, vel differētia, &c. aliàs diuisio vniuersalis in quinque prædicabilia non esset adæquata, quod supra disp. 4. nu. 47. ostendimus esse falsum. Videatur Ferrar. loco citato, qui optimè expendit rationem adductam D. Thom.

19 . Ex quo intelliges, quàm friuola sit ratio contrariorũ, qui concedentes ens esse conceptum quēdam abstractum, & vniuocum, contrahibilemquè per varios modos constitutiuos Dei, & creaturarum; substantiæ, & accidentis; negant tamen esse genus, quia deficit illi proprietas generis, scilicèt, non includi in differentijs. Sicut qui concederet equum esse animal rationale, ineptè negaret esse hominem, quia deficit illi risibilitas. Repugnat enim, quòd alicui conueniat essentia; & quòd non conueniat propria passio: vel è contra, quòd de aliquo negetur propria passio, & quòd non negetur essentia. Sed essentia generis est esse naturam essentialiter perfectibilem, habentem rationem potentiæ respectu illorum, per quę cōtrahitur; & ex hoc oritur tanquam passio, quòd non includatur in differētijs: quia potentia est extra actum, & actus extra potentiam: ergo cùm aduersarij concedant ens importare rationem quandam pręcisam, essentialiter cōtrahibilem per varios modos, habentemquè rationē potentiæ respectu eorum, concedere etiam tenentur non includi in illis: vel si hoc inficiantur, oportet etiam, vt negent esse rationem abstractam, & contrahibilem. Videatur Ferrar. loco citato.

20 Secunda conclusio. Ens nō est vniuocum respectu substantiæ; & ac-

& accidentis. Ita docet Aristot. vbicumque de hac materia tractat, 4. Metaph. cap. 2. lib. 7. capit. 1. & 4. lib. 11. cap. 2. & 1. Ethicor. cap. 6. Vbi etiam D. Thom. & cap. 2. de ente, & essentia. Quem sequuntur concorditer Thomistæ, Capreol. Caietan. Ferrar. Deza, Niger, Iabel. Sócin. Soto, & alij plures, quos refert, & sequitur Mas. hìc sect. 1. q. 2. & communiter Doctores.

Hanc cóclusionem probat etiã tertia ratio pro prima conclusione facta. Si enim ens respectu substantię, & accidentis esset vniuocum; cùm non esset species, differétia, proprium, aut accidens, esset necessariò genus. Quod tamen est falsum; cùm ens sit de essentia differentiarum, quod repugnat generi, vt vidimus disp. 7. nu. 41. ergo ens nõ est vniuocum respectu substantiæ, & accidentis.

Secundò probatur: quia omne accidens definitur per substãtiam, vt docet Aristot. 7. Metaph. c. 1. & nos explicuimus supra disputat. 5. num. 21. ergo ens non potest esse vniuocum vtrique. Probatur consequentia: quia vniuocata æqualiter participant rationem vniuocam, & perconsequens absque depẽdentia vnius ab alio. Hoc autem non potest inueniri in ente; si accidens definitur per substantiam, vt de se constat: ergo, &c.

21 Hanc etiam rationem labefactare conatur Suarez vbi suprà numer. 7. quia destruit conceptum communem entis. Et ita respondet, quòd licèt accidens, quatenùs est accidens, definiatur per substãtiam; non tamen qua ratione est ens. Quia accidens, præcisè quatenus accidens, dicit habitudinem ad substantiam; non verò quatenùs est ens: sed potiùs substantia, & accidens in quantum entia habent vnam, & eandem definitionem. Et ita prout sic vnum non definitur per aliud.

Cæterùm hæc solutio, & doctrina omninò falsa est: & planè destruit analogiam attributionis, in qua secunda analogata, non solũ secundùm suas proprias rationes, sed etiam secundùm rationem analogam, dependent à primo, & definiuntur per illud, vt suprà vidimus. Repugnat etiam Aristoteli 7. Metaph. cap. 1. vbi docet, accidentia ideò dici entia: quia *sunt entis*, hæc quidem quantitates; illa verò qualitates, &c. Et inde infert, accidentia in concreto esse magis entia, quàm in abstracto: quia significata in concreto connotant substantiam, à qua accipiunt rationem entis. Vbi Commentator comm. 3. addit, quòd *sedens, & stans non dicũtur entia sine substantia.* Repugnat etiam D. Thomæ, qui 1. Perihermenias lect. 8. & alibi sæpè expressè affirmat, inter accidens, & substãtiam esse prioritatem, & dependentiam, non solùm secundùm proprias rationes, sed etiam in ipsa ratione communi entis: ergo non solùm ratio præcisa accidentis, sed ipsa etiam ratio entis, quæ est in accidentibus, participatur dependenter à substantia. Et ex consequenti accidentia, nõ solùm in quantùm accidentia, sed etiam in

in quantùm entia, definiuntur per substantiam.

Tandem dicta solutio repugnat ipsi Suarez, qui ponens in ente respectu substantiæ, & accidentis cõceptum communem, asserit ibidem nu. 15. illum non esse vniuocũ, sed analogum ex eo, quòd ipse cõceptus præcisus entis ex se postulat descendere inæqualiter ad substantiam, & accidens, & cum subordinatione secũdùm priùs, & posteriùs; ita quòd ipsa ratio entis descẽdat ad accidens media substantia. Ergo non præcisè rationem accidentis, sed ipsam etiam rationem entis participat accidens cum subordinatione, & dependentia â substantia: & per consequens, non solũ secundùm quòd accidens, sed etiã in quantùm ens, definitur per substantiam. Videantur Caiet. c. 2. de ente, & essentia, quæst. 3. & Ferr. 1. contra gentes, c. 32. ¶ Plures alias rationes, quibus Thomistæ probãt hanc cõclusionem, impugnat Suar. loco citato. Quas tamen expendemus infrâ, cum de conceptu entis disputemus.

22 Ad argumenta respondetur. Ad primum respondet D. Thom. q. 7. de potentia, art. 7. ad 1. & 1. p. q. 13. art. 5. ad 3. rationem illam, & dictam Arist. procedere de mensura, cui mensuratum potest coæquari, vel commensurari. Talis autem non est Deus: cùm in infinitum excedat creaturas. Itaque iuxta hanc doctrinam duplex est mẽsura: alia commensurabilis, seu proportionata; alia incommensurabilis, & excedens. Prima debet esse eiusdem rationis, seu homogenea, non verò secunda: Deus autem non dicitur mensura creaturarum primò, sed secundo modo.

Dices distinctionem hanc videri voluntariam: quia de ratione mensuræ est, quòd sit commensurabilis, & proportionata mensurato, vt ipsum nomẽ indicat. Quomodò enim potest aliquid per aliquam regulam mensurari; nisi illi commensuretur, & coæquetur? Ergo voluntariè ponitur mensura, quæ sit incommensurabilis mensurato.

Respondetur, nomen mensuræ primò impositum esse ad significãdum id, per quod certificamur de quantitate alicuius rei. Et ideò ratio mensuræ propriè inuenitur in quãtitatibus: inter quas, quia semper est mutua proportio; ideò quãtitas mensurans, & mensurata semper commensurantur, & coæquantur inter se. Et in hoc rigore, & proprietate nihil habet rationem mẽsuræ extra prędicamentum quantitatis. Inde tamen nomen mensuræ translatum est ad res omnes, quibus quomodolibet certificamur de alijs, licèt in se ipsis improportionatæ sint. Et hoc modo Deus dicitur mẽsura creaturarum: quia cùm sit fons, & origo totius perfectionis, ex maiori, vel minori participatione ipsius certificamur de perfectione, vel imperfectione creaturarum.

23 Ad secundum respondetur distinguendo antecedens. Si enim sensus sit, nihil cognosci, nisi per speciem eiusdem rationis in repręsentando; cõcedendum est: negan-

dum verò, si contendat debere esse eiusdem rationis in essendo. Imò, vt bene aduertit D. Thom. loco citato de potentia ad quintum, quãtò species intelligibilis eminẽtius, & nobilius esse habet; tantò ex ea relinquitur perfectior cognitio, vt cernimus in speciebus inditis Angelorum. Et ideò cognitio Dei est excellentissima, quia essentia sua, per quã cognoscit, est supereminẽs species, seu idæa rerum creatarum.

Ad tertiũ concesso antecedenti, neganda est consequẽtia. Ad cuius probationem respondetur, quòd licèt ens non habeat conceptum communem simpliciter vnũ, & præcisum ab inferioribus; adhuc potest esse medium demonstrationis: quia ad hoc sufficit identitas proportionalis, quam habent in ente inferiora eius. Ratio est: quia vt aliquid sit medium demonstrationis, sufficit posse integrè coniungi cum extremitatibus, & distribui vnica distributione pro omnibus inferioribus, ad quod satis est proportionalis cõuenientia eorum. Nàm eo ipso, quòd aliquid sequitur ad rationẽ vnius, vt proportionabiliter se habet ad aliud, idem etiam sequitur proportionabiliter ad rationem alterius. V.g. si ex immaterialitate animæ rationalis sequitur esse spiritualem, proportionabiliter in Deo ex immaterialitate ipsius sequetur eius spiritualitas, absque eo quòd detur aliqua ratio immaterialitatis simpliciter vna in illis. De quo redibit sermo infra quæst. 5. Videatur tamen Caiet. de nominum analogia cap. 10.

Ex dictis infertur, ens respectu quorumcumque consideretur, non posse esse vniuocum, quia includitur in differentijs illorum, & consequenter neque habere conceptum communem, vt infrà constabit.

QVAESTIO III.

Qua analogia ens sit analogum respectu suorum inferiorum.

SVpposito, quòd ens, neque est purè æquiuocum, neque vniuocũ, necessariò sequitur à sufficienti enumeratione, illud esse analogum. Et ideò solùm restat difficultas: quo genere analogiæ dicatur analogum? an scilicet sola attributione, vel sola proportionalitate, vel vtraque simul?

24 Et in primis de ente respectu entis realis, & rationis certum est, esse analogum attributionis. Hoc enim definitur per illud; sicque dependet, vt ab ipso participet totum suum esse: ergo verè illi attribuitur, & per ordinem ad ipsum denominatur ens. Vtrùm autem sit etiam analogum proportionalitatis propriæ, dubiũ potest esse. In quo illi, qui asserunt, ens rationis cõsistere in denominatione extrinseca, consequenter negant ibi esse propriam proportionalitatem, sed tantùm metaphoricam. In sententia verò asserente, ens rationis consistere in quodam esse ficto, quod ad modum formæ intrinsecè denominat res, quam supra disp. 2. num. 10. sequuti sumus, consequenter asserendũ est, ens respectu entis realis, & rationis

nis verè esse analogum proportionalitatis propriæ. Ratio est manifesta: quia, cùm ratio entis sit vniuersalissima, quidquid non habet illã intrinsecè, intrinsecè est nihil. Quod iuxta hanc sententiam affirmari non potest de ente rationis, cui intrinsecũ est illud esse fictum, in quo consistit: ergo æqualem proportionem habet cum ente reali in hoc, quòd sicut ens reale se habet ad suum esse reale; ita ens rationis ad suum esse fictum: & ex consequenti ens respectu illorũ erit analogum proportionalitatis propriæ. Quare solùm restat difficultas de alijs duabus diuisionibus.

25 Prima sententia absolutè negat ens esse analogum proportionalitatis propriæ, tã respectu Dei, & creaturarũ, quàm respectu substantiæ, & accidentis, solam analogiam attributionis vtrobique constituẽs. Ita Suar. disp. 28. Metaph. sect. 3. num. 11. & disp. 32. sect. 2. num. 12. ¶ Et probat primò; quia nomẽ analogum proportionalitatis non significat analogata vnica impositione, sed pluribus: at hoc nõ habet ens, neque respectu Dei, & creaturarũ; neque respectu substantiæ, & accidentis: ergo non est analogum proportionalitatis respectu illorum.

Secundò, quia omnis vera analogia proportionalitatis includit aliquid metaphoræ, & improprietatis, sicut ridere dicitur de prato per translationem metaphoricam, sed ens respectu Dei, & creaturarũ, aut substantiæ, & accidentis nihil metaphoræ, seu improprietatis includit; ergo, &c. Probatur maior, quia aliàs vera analogia proportionalitatis posset esse inter vniuocata; siquidem inter illa reperitur vera proportionalitas absque metaphora, vt patet in numeris.

26 Secunda sententia affirmat, ens respectu Dei, & creaturarum solùm esse analogum proportionalitatis proprię; respectu verò substantiæ, & accidẽtis habere vtramque analogiam. Ita Caiet. cap. 2. de ente, & essentia q. 3. cõcl. 2. & videtur expressa sententia D. Thom. q. 2. de veritate art. 11. ¶ Probaturque ratione, quam ibi insinuat Sanctus Doctor. Quia proportio, & nõ proportionalitas importat determinatum excessum inter res, inter quas inuenitur. Cuius signum manifestum est, quòd non est æqualis proportio inter vnum, & duo: & inter vnum, & tria; & inter vnum, & quatuor; sed quantò magis numerus elongatur ab vnitate, tantò minùs proportionatur illi, & per consequẽs si in infinitum elongaretur, deficeret omnino proportio, quod non contingit in proportionalitate, vt supra numero 10. explicuimus. Cùm ergo inter Deũ, & creaturas nõ sit determinatus excessus, sed infinitus, planè videtur sequi, nullam posse esse ibi proportionẽ, sed tantùm proportionalitatem, ac proinde inter Deum, & creaturas non erit analogia attributionis; sed tãtùm proportionalitatis propriæ.

27 Prima conclusio. Ens respectu Dei, & creaturarum, non solùm est analogum proportionalitatis,

 sed

sed etiam attributionis. Hæc est cõmunis inter Thomistas, vt testatur Araux. 4. Metaph. q. 3. ar. 3. Pro qua videri possunt Zanard. ibidem q. 1. Nazar. 1. p. q. 13. art. 5. concl. 9. Mas. hic sect. 1. q. 4. conclusione 2. & alij.

Prima pars conclusionis satis ex se patet. Tùm, quia inter Deum, & creaturas verè est similitudo proportionalis: quæ non minuitur per quamcunque distantiam, vt ex D. Thom. vidimus loco citato. Tùm etiam quia ratio entis formaliter, & intrinsecè reperitur in creatura, vt per se constat: sed id non conuenit enti, quatenùs est analogum attributionis; vt supra disput. 10. num. 30. ostensum est: ergo quatenùs est analogum proportionalitatis.

Secunda etiam pars conclusionis est proculdubio D. Tho. 1. p. q. 13. art. 5. & q. 7. de potentia, art. 7. vbi negans inter Deum, & creaturas analogiam *multorum ad vnum*, seu *duorum ad aliquod tertium*, expressè concedit analogiam, *vnius ad alterum*, seu *vnius ad vnum*: qui modus analogię pertinet ad analogiam attributionis, vt vidimus disput. citata, num. 11. & docent communiter Doctores. ¶ Probatur breuiter ratione: quia Deus dicitur ens per essentiam; creaturæ autem dicuntur entia per participationẽ; & ab entitate Dei possunt extrinsecè denominari entia, in quantùm sunt vestigia Dei, & ordinantur in illum: ergo ens est analogum attributionis respectu illorum.

28 Secunda cõclusio. Ens etiam est analogum attributionis, & proportionalitatis respectu substãtiæ & accidentis. Vtraque pars cõclusionis est cõmunis inter Thomist. De quo vltra prædictos, videri possunt Caiet. vbi supra concl. 1. Ferr. 1. contra gentes, c. 34. Flandria 4. Metaph. q. 2. art. 4. & alij. Primam docent Arist. & D. Thom. 4. Meth. lect. 1. lib. 6. lect. 1. lib. 11. lect. 3. & alibi sæpè. Breuiterque probatur: quia accidens in ratione entis dependet essentialiter à substantia, & per illam definitur, estque effectus eius non adæquans virtutem agentis, & tandem ad ipsam tãquam ad finem ordinatur: ergo ens respectu substantiæ, & accidẽtis est analogũ attributionis.

Confirmatur: quia substantia dicitur ens quasi habens esse; accidẽtia verò denominantur entia, quia sunt eius, vel dispositiones, vel mẽsuræ, vel passiones, &c. Ergo ens significat rationem, quæ est eadem secundùm terminum, diuersa verò secundùm diuersas habitudines ad illum, quæ est definitio analogiæ attributionis.

Secundam etiam partem cõclusionis docet cum Arist. D. Thomas 12. Metaph. lect. 4. primo dist. 19. q. 5. art. 2. ad 1. & 3. distinct. 1. q. 1. art. 2. Breuiterque probatur: quia ratio entis non inuenitur extrinsecè in accidenti secundùm omnem considerationem; aliâs accidens à parte rei esset nihil, neque posset ens esse medium demonstrationis; ergo secundùm aliquam considerationem accidens habet veram, & intrinsecam entitatem, secundùm

dùm quam poßit attẽdi in illo vera, & propria proportionalitas respectu substantiæ. Cumque talem entitatem nõ importet ens ratione analogiæ attributionis, vt suprà ostensum est; planum fit id habere ratione analogiæ proportionalitatis propriæ.

29 Ad argumenta respondetur. Ad primũ primæ sentẽtiæ dicimus antecedens esse verum de analogo proportionalitatis metaphoricæ, non verò de analogo proportionalitatis propriæ. Neque hoc indiget maiori explicatione.

Ad secundũ negatur antecedens. Cuius probatio peccat non distinguens inter rationes cõmunes, secundũ quas attenditur vniuocatio, & rationes proprias, secundũ quas attẽditur proportionalitas, vt magis explicuimus supra disp. 10. nu. 25. & 37.

Ad locũ D. Thomæ, & rationem inde desumptã pro secunda sentẽtia respondetur ex doctrina eiusdẽ Angel. Doct. supra nu. 22. adducta, quòd sicut ratio mẽsuræ, ita etiam proportio potest sumi dupliciter. Primò propriè, & in rigore, vt est paßio quantitatis, & hoc modo requirit determinatũ excessum: quia est certa habitudo duarũ quantitatũ, vt definiunt Matemathici. Et à proportione in hoc sensu negat D. Tho. posse desumi analogiã attributionis inter Deũ, & creaturas, vt patet ex ratione, quã ibi adducit. Secũdo modo potest latiùs sumi proportio, vt extenditur ad quascũque res, inter quas inuenitur dependẽtia in aliquo genere causæ, vel quia vna definitur per aliam; vel quia ab illa recipit esse; vel quia ad eam, vt ad finem ordinatur, aut alio simili modo. Et hoc modo verè est inter Deum, & creaturas analogia proportionis *ab vno*, vel *ad vnum*; siquidẽ omnes creaturæ ab vno Deo procedunt, & ad vnum Deum ordinantur. Sicque concedit hãc analogiam D. Tho. locis citatis in prima conclusione.

30 Sed obijcies: quia nomẽ proportionis, quando à quantitatibus transfertur ad res alias, nõ omninò remouetur à sua significatione, sed alienatur: ergo determinatus excessus, secundùm quem attenditur proportio propriè dicta inter quãtitates, debet aliquomodò manere, quando proportio transfertur ad res alias, & per consequẽs doctrina tradita non est sufficiens.

Respondetur concedendo antecedens, & negando cõsequentiam. Ratio est: quia id, ratione cuius formaliter, & per se primò loquẽdo, nomẽ proportionis trãsfertur à quãtitatibus ad alias res, non est determinatus excessus, sed ratio mensuræ. Quia tamen vna quantitas non est mensura alterius; nisi habeant inter se determinatum excessum; & similiter vna res finita respectu alterius, ideo ibi rationem mensuræ semper comitatur determinatus excessus. Si verò contingat aliquã rem habere rationem mensuræ respectu aliarũ, quas infinitè excedat, tũc nõ deficiet omnino proportio, etiãsi omnino deficiat determinatus excessus: quia nõ deficit ratiò mensuræ, supra quam proportio

fundatur. Et hoc modo inter Deũ, & creaturas, etiamsi non sit determinatus excessus, est tamen proportio sufficiens ad analogiam attributionis.

31 ¶ In fine huius quæstionis, vt analogia aliorum nominum, quę de Deo, & creaturis dicũtur, comprehendatur, obseruandũ est, quatuor esse genera nominum. Alia enim significant perfectionem infinitam, & illimitatam, vt *omnipotens, æternus, &c.* Et hæc sunt Dei propria, neq; creaturis attribuuntur. Alia significant imperfectionẽ, & defectũ, vt *finitum, temporale*, & similia: & hæc sunt propria creaturarum, neque Deo possunt attribui. Alia significant quidem perfectionem, sed finitam, & limitatã, vt *leo, petra, &c.* & hæc propriè de creaturis prædicantur, de Deo autẽ impropriè, & per metaphoram. Alia tandem significant in suo cõceptu perfectionem absolutè, non determinando quòd sit finita, vel infinita, vt *ens, sapiens, iustus*: & hæc propriè de Deo, & creaturis prædicantur. Adhuc tamen in eis potest considerari, vel res significata; vel modus significandi. Si rem significatam attẽdamus: per priùs dicuntur de Deo, quàm de creaturis: èontra verò, si modus significãdi præcipuè atrendatur: quia hunc semper comitatur in nominibus aliqua imperfectio. Videatur D. Tho. 1. par. quæst. 13. artic. 6.

32 ¶ Tandèm inquires: in quo genere causæ fiat analogia attributionis, quæ est inter Deum, & creaturas, substantiam, & accidens?

Ad quod breuiter respondetur, creaturas dependere à Deo in genere causæ finalis, efficientis, & exemplaris, vt notat benè Caiet. 1. p. quæst. 13. art. 6. & ideò in hoc triplici genere causæ fieri analogiam, quæ est inter Deum, & creaturas. Accidens etiam dependet à substantia in genere causæ finalis, efficientis, & materialis, vt probat D. Thom. 1. par. quæst. 77. artic. 7. & ideò iuxta hoc triplex genus causæ causatur inter illa analogia attributionis: quamuis ad eam frequentiùs attendatur dependentia in genere causæ materialis, vt ex Commentatore notauit Caietan. loco citato: quia nomen ens videtur magis significare istam dependentiam.

QVAESTIO IIII.

Vtrùm ens sit transcendens respectu suorum inferiorum?

33 TRanscendens appellatur id, quod ita est de essentia rerũ, vt nihil in eis inueniatur, de quo formaliter non prædicetur, in eiusque ratione non imbibatur; ad distinctionem vniuoci, quòd licèt sit de essentia suorum inferiorum; in eis tamen est aliquid, nẽpe differentia, de qua formaliter nõ prædicatur, vt patet in animali, quod quãuis sit de essentia hominis; nõ tamẽ est de essẽtia rationalis, vt diximus supra disp. 7. n. 41. Atverò prędicatũ trãscendẽs, ita est de essentia inferiorũ, vt etiã imbibatur essentialiter in vltimis eorũ differẽtijs, seu modis cõstitutiuis. Quo modo sex trans-

transcendẽtia communiter numerãtur à Doctoribus, præcipuè à D. Tho. q. 1. de veritate, art. 1. opusc. 42. cap. 2. & alibi sæpè, scilicèt, *ens, res, vnũ, aliquid, verũ, & bonũ*. Ex quibus *ens* habet rationẽ essentiæ: quia est id, quod primò apprehẽditur de quacumq; re: alia verò rationem passionis, quia supponunt, & cõsequuntur ens. Quia ergo aliqui negãt transcendentiã entis, & passionũ eius: ideò breuiter examinãda est. Quidquid autẽ de ente dictũ fuerit, proportionabiliter applicari potest suis passionibus. Propterea enim in titulo solùm inquirimus de ente: an sit transcendens?

34 Partem negatiuam defendit Scotus in primo dist. 3. q. 3. cõtendens, ens formaliter non includi in vltimis differentijs rerum, neque in modis cõstitutiuis prædicamentorum; ac proinde solùm prædicari de illis identicè, eo modo, quo genus prædicatur de differentijs.

Probatur primò hæc sententia: quia si vltimæ differentiæ hominis, & equi, aut modi cõstitutiui quantitatis, & qualitatis includerent in se rationem entis; necessariò conuenirent in ente: ergo vt inter se differrent, indigerent differentijs: nam quæ cõueniunt, differẽtijs differunt ex Arist. 5. Metaph. cap. 9. Quòd si illæ differentiæ includant etiam ens, conuenient similiter in ente, & indigebunt alijs differẽtijs, per quas differant: ergo vel dandus est processus in infinitum, vel dicendum, differentias non conuenire in ente, & per consequens non includere illud.

Secundò: quia sicut compositum reale conflatur ex actu, & potentia reali; ita compositum, quod format intellectus ex diuersis gradibus, cõponitur ex gradu potentiali, seu determinabili, & ex gradu actuali, seu determinante; ergo sicut resolutio compositi realis non sistit, vsque dùm perueniatur ad simpliciter simplicia, scilicet, ad potẽtiam, quæ nihil includat actus, & ad actũ, qui nihil includat potentiæ, ita in resolutione compositi rationis deueniendum est ad gradus simpliciter simplices, scilicet omninò potentialem, & omnino actualem, quorum vnus nihil includat alterius. Tales autem sunt conceptus entis, & vltimæ differentiæ: ergo neque ens includit differentias, neque differentiæ includũt ens. Alias rationes pro hac sententia adducit Soncin. 4. Metaph. quæst. 19.

35 Pro solutione difficultatis, & intelligentia eorũ, quæ postea dicenda sunt, explicare oportet, quid significet *ens*: propriè enim diffiniri non potest; cũ sit res vniuersalissima, supra quã nihil est assignabile, per quod definiatur. Illud tamẽ vtcumque explicat D. Tho. opusc. 42. cap. 1. dicẽs, *Ens est cuius actus est esse*. Vel, vt ait quodlibet. 2. q. 2. articul. 3. *Ens est id, cui competit esse*. Quæ quàm descriptio licèt extendi posset ad omnia; propriè tamen loquendo, solùm conuenit enti reali creato. Non enim ens rationis dicitur ens, quasi habeat esse, seu existentiam; sed quia de illo format intellectus propositiones, vt eisdem locis

notat ex Arist. D. Thom. Neque similiter Deus dicitur ens; quasi habeat esse, si in rigore loquamur: hac enim phrasi denotatur distinctio inter rem, quæ habet esse, & ipsum esse habitum. Quod tamen nullo modo reperitur in Deo, in quo nulla est compositio ex actu, & potentia, neque esse eius est receptum in aliqua essentia. Et ideò, vt ex Dyonisio, & Damasceno notat D. Thom. opuscul. citato, & explicat latè Picus Mirãdulanus de ente, & vno, cap. 3. & 4. verius dicitur Deum esse super omne ens, quã esse ens: quia scilicet nõ habet esse, sed essentialiter est ipsum esse simplicissimum, purissimum, & per se subsistens. Propter quod etiam, vt ex eodem Dyonis. probat Angel. Doctor. 1. dist. 8. q. 2. art. 3. & 1. p. q. 13. art. 11. *qui est*, seu *esse* est proprijssimum inter omnia diuina nomina, iuxta illud Exodi 3. *Ego sum, qui sum*, & *qui est*, *misit me ad vos*. Vbi Septuaginta transtulerunt, ἐγώ εἰμὶ ὁ ὤν *ego imi bo on*, idest, ego sum ipsum ens, seu ipsum esse. Quod idem significat nomen illud inefabile tetragrammaton יהוה *Iehoua*, quod Iudæi pronuntiare non audebant, eò quòd ab ipsis haberetur sacratissimum, vt potè nomen Dei primarium, & essentiale, radixque aliorum omnium nominũ. Deducitur enim à radice הָיָה *haia*, quæ idem valet, ac *est*. De quo videri potest inter alios Cornelius Cornelij, Exod. 6. vers. 30.

Sicut ergo; si daretur albedo in se subsistens & separata nõ diceretur habere albedinem; sed esset ipsa albedo per essentiam, & in genere albedinis infinita; à qua consequenter esse album deriuaretur ad omnia alba, ita Deus, qui est ipsum esse subsistens, non dicitur propriè habere esse; sed est ipsum esse per essentiam, & in genere entis infinitum; à quo consequenter deriuatur esse ad omnes creaturas: quę proptereà dicuntur entia per participationem, verèque recipiunt esse ab ipso ente per essentiam. Vndè in eis ipsum esse nõ est actus purus, & impermixtus, sed verè limitatus, & receptus in essentia, quæ est eius potẽtia; & ideò realiter distinguuntur, vt aliquandò ostendemus.

36 Iuxta quam doctrinam, vniuersalissima compositio, quæ in creaturis inuenitur, fit ex vniuersalissimo actu, qui est *existẽtia*, seu *esse*, & ex vniuersalissima potentia, quæ est *essentia*, seu *ens*. Distinguuntur autem à D. Thom. opusculo citato *ens*, & *essentia*, sicut *quod*, & *quo*, quemadmodum *viuens*, & *vita*, sicut enim vita est id, quo viuens viuit, ita essentia est id, quo ens est. Ex quo iam plana remanet descriptio suprà ex D. Thom. adducta. Ens enim propriè significat id, quod est, seu id, cuius actus est esse, seu id, cui competit esse, non verò ipsum esse. Et hoc modo est prædicatum essentiale omnium rerum, quia potentia, seu aptitudo ad esse est intrinseca, & essentialis cuilibet creaturæ. Si verò nomẽ entis sumatur, non pro potentia ad esse, sed pro ipso esse, seu existere; sic de solo Deo prædicatur essentialiter, vt optimè explicat Diuus Thomas

mas quodlibeto 2. quæst. 2. art. 3. Vbi iuxta hunc sensum docet ex mente Commentatoris, hanc propositionem, *Sortes est*, esse accidẽtalem; quia cùm esse in creaturis sit ab alio participatum, & receptum; necessariò debet esse extra essentiam, quæ eo sensu, quo est æterna, est etiam indepẽdens, & à nullo recepta.

37 Ex quibus iam duæ formantur entis acceptiones. Primò enim sumitur, vt significat potentiam illam, cuius actus est esse. Sicque solet appellari ens *nominaliter*: quia in tali significatione quasi nõ exercetur ipsum esse, sed solũ connotatur. Secundò sumitur ens, vt includit ipsum esse, & valet idem quod *existens*. Sicque solet appellari ens *participialiter*; quia tunc exercetur ipsum esse, & non solùm connotatur iuxta distinctionẽ nominis, & participij quam explicuimus lib. 2. institutionum cap. 1. Videatur Ferr. 1. contra gentes cap. 25. qui breuiter explicat, quid sit ens nominaliter, & participialiter, dicens, *ens* esse nomen concretum, quod potest duas formas significare, scilicet, *essentiam*, & *existentiam*. Quando ergo ens pro formali significat essentiam, dicitur ens nominaliter; quando verò pro formali significat existentiam, dicitur ens participialiter.

38 Dicendum est ergo primò. Ens nominaliter sumptum verè esse transcendens respectu suorum inferiorum. Ita D. Thomas 1. par. quæst. 13. artic. 5. & 1. contra gẽtes cap. 25. Ferrar. ibidẽ, Soncin. 4. Metaph. quæst. 19. & communiter Doctores, quorum plures refert, & sequitur Suar. disp. 2. Metaphysic. sect. 5.

Probatur primò conclusio ex Arist. 3. Metaph. tex. 12. vbi ens nõ esse genus probat hac ratione. Nullũ genus prædicatur de differẽtijs: ens prædicatur de differẽtijs: ergo ens nõ est genus. Quęrit ergo optimè ab Scoto Soncinas: an maiorẽ intelligat Aristot. de prædicatione formali, an de identica? Si secundum: ergo maior est falsa, nàm genus in sensu identico prædicatur de differentijs, cùm non distinguatur ab illis. Vt ergo maior sit vera, debet intelligi de prædicatione formali; ergo in eodem sensu procedit minor, ne varietur suppositio: & per consequens ex sententia Arist. ens prædicatur formaliter de differentijs, & transcendit illas.

Secundò, quia ens, & nihil opponuntur contradictoriè, sicut aliquid, & nihil; & consequenter inter illa nullum datur medium: ergo quidquid non est essentialiter ens, est omnino nihil: sed differentiæ non sunt omnino nihil, vt per se constat: ergo includunt essentialiter ens. ¶ Confirmatur: quia omne obiectum intellectus est essentialiter ens: sed differentiæ sunt obiectum intellectus, cùm possit illas cognoscere: ergo sunt essentialiter ens. Quæ rationes procedunt de ente nominaliter sumpto: sic enim est de essentia differentiarum, vt patet.

39 Dicendũ est secundò, ens participialiter sumptum non includi

essentialiter in vltimis differentijs suorum inferiorum, & cõsequenter non esse transcendens: prædicatur tamen de illis accidentaliter, & denominatiuè. Hæc etiam conclusio satis ex dictis cõstat, breuiter tamẽ probatur: quia ens participialiter sumptum significat pro formali ipsum esse, seu existentiã: sed hæc non includitur essentialiter in vltimis differentijs: ergo neq; ens participialiter sumptum. Probatur minor: quia esse, seu existentia nõ est de essentia alicuius creaturæ; siquidem cõuenit ei per causam efficientẽ, & est quid receptum in ipsa essentia: ergo non includitur essentialiter in vltimis differẽtijs creaturarũ. Prædicatur tamen accidentaliter de illis: quia sicut hæc est prædicatio denominatiua, *homo est*, seu, *homo est existens*; ita etiam hæc, *rationale est*, seu, *rationale est existens*. Videatur D. Tho. quodlib. 2. citato.

49 Ad argumenta Scoti, videant quid respondere posśint Auctores asserentes, ens verè habere vnum conceptum communem, & præcisum: contra hos enim proculdubiò conuincunt ens non esse transcendens, quem conceptum, quia concesśit Scotus, satis consequenter asseruit, ens esse vniuocum, & non transcendere rerum differentias. Cæterùm in nostra sententia, nullam vim habẽt eius argumẽta. Vndè ad primum respõdetur, differentias, propriè loquendo, non conuenire in ente; quasi ens sit aliquid vnũ, in quo conformẽtur, quod necessarium est ad propriam conueniẽtiam, de qua loquitur Arist. loco ibi citato. *Conuenire* enim propriè est plura simul in vnum venire; ac proinde vbi non est aliquid vnum, nõ possunt duo cõuenire. Quia ergo ens non dicit aliquem vnũ gradum, in illo differentiæ, propriè loquendo, nõ cõueniunt; sed sunt primò diuersæ, & se totis differunt: & ex consequenti non indigent alijs differentijs, per quas distinguãtur. Dicitur autem differẽtias, vel prædicamenta conuenire in ente, non propriè, & simpliciter; sed secundũ quid, & proportionabiliter, vt sæpè explicuimus, & constâbit ampliùs quæst. sequenti.

Ad secundũ respon. proportionẽ illã, & paritatẽ, quã cõtinet primum enthimema, si rectè intelligatur, verisśimã esse; sed minorẽ subsumptam in rigore esse falsam. Nõ enim ens est gradus verè vnus, in quẽ cõpositum metaphysicũ posśit resolui, tãquam in aliquã vnã potẽtiam, sicut compositum physicũ resoluitur in potentiã verè vnam, sed in vnoquoque prædicamẽto, compositũ metaphysicũ resoluitur, tanquam in primã potẽtiam, in genus supremũ illius prædicamẽti. Ideo enim prædicamenta dicũtur prima genera, quia ibi, propriè loquendo, sistit resolutio; cùm sint conceptus omnino simplices; & consequenter irresolubiles in alios simpliciores. Dicimus tamen frequenter suprema genera quasi componi ex gradu entis, & modo cõstitutiuo vniuscuiusque, & in eos posse resolui, non quia verè habeant in se plures gradus, aut conceptus obiectiuos, ex quibus componantur: sed

sed vel quia res simplices apprehēdere non possumus absque aliqua compositione: vel quia ens quodāmodò, & secundùm quid, saltem ex modo significandi, distinguitur, & abstrahit à generibus supremis, vt de analogis explicuimus supra disput. 10. num. 42.

41 ¶ Ex dictis facilè soluitur quæstio, quā nouiter mouent aliqui Moderni: an scilicet analogia entis causetur per dependētiam, vel per transcēdentiam? quam ex Thomistis nullus, quē viderimus, tractat; quia semel statuta generali doctrina suprà tradita de analogia, superuacanea est. Dicimus ergo, analogiam attributionis, quā habet ens respectu suorum inferiorū, causari per dependentiā, & nō per trāscendentiam. In illa enim, secunda analogata suscipiunt denominationem à primo, & per ordinem ad illud constituuntur: quod, formaliter loquēdo, nō prouenit à trāscendentia entis, sed ex eo quòd primò, & per se significat vnum, alia verò nō nisi per respectū, & habitudinē ad istud: in quo consistit eorum depēdentia.

De analogia verò proportionalitatis propriæ, quam habet ens, è contra dicendū est, formaliter loquendo, nō causari per dependentiam; propter rationem supra disp. 10. num. 28. & 43. adductam. Causatur tamen per transcendentiam. Et ratio est: quia prædicamēta, aut alia inferiora entis, quæ immediatè significantur per illud, vt est analogum proportionalitatis propriæ, prout sic, sunt primò diuersa, & se totis differant: propter quod talis proportionalitas attenditur inter illa secundùm se tota, & nō præcisè ratione differentiarū, sed transcendentia est causa, quòd inferiora entis sint primò diuersa, & quòd inter illa secundùm se tota attendatur proportionalitas, vt de se constāt; ergo ipsa est causa talis analogiæ proportionalitatis. Posset quidem, dato quòd ens non esset transcendens, sed vniuocum, attendi inter inferiora eius ratione differentiarū propria proportionalitas, sicut inter numeros, aut alias res vniuocas attendi posse diximus loco citato, num. 26. Sed illa distincta esset ab ea, quam de facto habent inferiora eius, & quam ipsum nomen importat. Et ideò hæc necessariò supponit transcēdentiam, & fundatur in illa, vt explicatum est.

QVAESTIO V.

Vtrùm ens dicat vnum conceptum communem, & præcisum à suis inferioribus?

42 PRo tituli intelligentia recolēda sunt, quæ diximus disp. 3. n. 4. vbi distinximus duplicē cōceptum; alium formalem, qui est ipse actus intellectus; & aliū obiectiuum, qui est gradus ille, seu perfectio, quæ cognoscitur per conceptū formalē. De vtroq; ergo procedit difficultas: & ita duo inquirimus. ¶ Primū est: an enti correspōdeat in intellectu vnus conceptus formalis distinctus à conceptibus formalibus inferiorum? Et loquimur de cōceptu formali vltimato, quo scilicet cognoscimus res significatas

ficatas per voces: nàm de non vltimato (quo scilicèt percipimus ipsas voces, certũ est esse vnũ, cũ nomẽ sit vnum.) ¶ Secundum est: an ex parte obiecti ens significet aliquẽ gradum, seu perfectionẽ distinctã à gradibus, seu perfectionibus, quas significãt inferiora eius; ita vt sicut hoc nomẽ, *animal*, nõ significat immediatè hominẽ, & equum, sed gradũ sentiendi, ita nomẽ *entis* nõ significet immediatè substãtiã, & accidens, vel Deũ, & creaturas; sed gradũ illũ, seu perfectionẽ ipsis cõmunẽ? Loquimur autẽ de ente, secundũ quòd est analogũ proportionalitatis. Nàm formaliter vt est analogũ attributionis, satis constat ex dictis supra disp. 10. n. 30. & 42. non posse habere vnum cõceptum præcisum; cùm prout sic nõ distinguatur à primo analogato, neque reperiatur intrinsecè in omnibus.

43 Igitur circa primam partem quæstionis Aureol. in primo dist. 2. q. 1 & alij absolutè negant, enti correspondere vnum conceptum formalem. Econtra verò Soncin. 4. Metaph. quæst. 2. & alij illũ absolutè concedũt. Sed opus est distinctione, qua vtuntur Caiet. Ferr. & alij Thomistæ infra citandi.

Pro cuius intelligentia sciendum est, quòd conceptus mẽtalis potest esse duplex, alius perfectus, seu explicitus, aut distinctus; & alius imperfectus, seu implicitus, aut cõfusus. Conceptum perfectum, seu explicitum in præsenti appellamus actum illum intellectus, qui repræsentat plura secundũ aliquam vnã rationem, seu gradum; ita vt immediatè, & distinctè repræsentet talem gradum, seu perfectionem, quę in illis inuenitur. Et conceptus iste, nõ solùm entitatiuè, sed etiam formaliter in ratione imaginis, est simpliciter vnus; cùm res repræsentata sit simpliciter vna. Conceptum verò imperfectum, seu confusum appellamus eum, qui immediatè repræsentat plura secundùm aliquam similitudinem proportionalem; quæ proinde non attenditur in aliqua vna ratione illis communi, sed secundum suas proprias rationes, non absolutè consideratas, sed vt proportionabiliter se habentes. Et hic cõceptus licèt entitatiuè sit verè vnus, vtpote vnus numero actus intellectus, tamen formaliter in ratione imaginis, seu in repræsentando non potest dici absolutè, & simpliciter vnus, sed tantùm secundum quid; cùm res repræsentata non sit simpliciter vna, sed tantùm proportionabiliter, seu secundum quid.

44 Prima conclusio. Enti non correspondet in intellectu vnus conceptus formalis perfectus, & distinctus, sed imperfectus, & confusus: qui licèt entitatiuè, & realiter sit verè vnus; in repræsentando tamen, seu in ratione imaginis tantùm est vnus secũdum quid. Sic docet Caiet. de nominum analogia cap. 4. & 5. Qui licèt aliqualiter videatur ab hoc dissentire, q. 2. de ente, & essentia; ipse tamẽ se explicat pro hac conclusione in tractatu de conceptu entis, qui habetur post tractatũ de nominũ analogia. Quẽ sequuntur communiter Thomistæ

Ferr.

Ferr. 1. contra gent. c. 34. Zanard. 4. Metaph. q. 2. Araux. ibidem q. 3. ar. 4. Naz. 1. p. q. 13. art. 5. ad argumenta contra quintam conclusionem, & alij antiqui, quos referunt & sequuntur Maſ. hìc ſect. 1. q. 6. & Galleg. controu. 20.

Fundamẽtum eſt: quia ens ſignificat immediatè ſua inferiora, vt ſunt proportionabiliter ſimilia, nõ verò aliquẽ vnum gradum, ſeu ratione ab eis præciſam: ergo in intellectu nõ correſpondet enti aliquis cõceptus formalis, perfectus, & diſtinctus, ſimpliciterque vnus in repræſentãdo; ſed imperfectus, & cõfuſus, tantùmque proportionabiliter vnus. Conſequentia patet: quia ex vnitate rei repræſentatæ penſatur vnitas imaginis. Antecedens verò probabitur à nobis concl. 2.

§. I.

QVID DE CONCEPTV obiectiuo dicendum ſit?

45 Veniamus ergo ad ſecundam partem quæſtionis; de qua eſt potiſsima difficultas. In qua Scotus 1. diſt. 3. q. 3. & diſt. 8. q. 2. docet ens immediatè ſignificare vnum cõceptum obiectiuum communem inferioribus, ſimpliciter ab illis diſtinctum, & præciſum; & conſequenter actu non includentẽ inferiora. Sequuntur hanc ſententiam Antonius Andreas, Bonetus, Lychetus, & alij Scoti diſcipuli, quos refert Maſ. vbi ſupra. Ex Thomiſtis verò Iabel. 4. Met. q. 1. & Soto hìc q. 1. cõcl. 2. & lib. 1. Phyſic. & q. 2. concl. 5. Ex alijs verò Suar. diſput. 2. Metaph. ſect. 2. num. 8. Hurtad. ibidem ſect. 3. & Cabero hìc tract. 4. diſputat. 3. dubio 6.

Probatur primò auctoritate D. Thom. 1. p. q. 5. art. 3. ad primum aſſerentis: *Subſtantia, quantitas, & qualitas contrahunt ens, applicãdo ens ad aliquã quidditatem, ſeu naturam.* Contractio autem intelligi nõ poteſt abſque conceptu abſtracto, & præciſo: ergo, &c. Et quæſt. 1. de veritate arti 1. docet, ens eſſe id, quod primò intellectus cõcipit, & in quod reſoluit omnes conceptiones: explicatque modum, quo contrahitur ad prædicamenta: quæ omnia ſaluari non poſſunt abſque conceptu obiectiuo, qui ſit verè vnus, & præciſus: ergo concedẽdus eſt iuxta mentem D. Thom.

Secundò probatur ratione Scoti. Quia conceptus obiectiuus, de quo intellectus eſt certus, diſtinctus eſt à conceptu, de quo eſt dubius; ſed poteſt intellectus eſſe certus de aliqua re, quòd ſit ens, & dubitare, an ſit ſubſtãtia, vel accidens, vt patet in quãtitate, de qua nemo dubitat eſſe ens; cùm tamen plures dubitauerint, an ſit ſubſtantia: ergo conceptus obiectiuus entis diſtinctus eſt â conceptibus ſubſtantiæ, & accidentis.

Tertiò, quia ens, vt eſt analogũ proportionalitatis, vel ſignificat immediatè ſubſtantiã, vel accidẽs, vel vtrumque ſimul, vel aliquid illis commune? Non primum: quia hæc eſſet falſa, *accidens eſt ens*. Neque ſecundum: quia hæc eſſet falſa, *ſubſtantia eſt ens*. Neq; tertiũ: quia, vel ſignificat vtrumque copulatiuè vel diſiunctiuè? non copulatiuè: quia iam hæc propoſitio *ſubſtantia eſt*

est ens, erit falsa; siquidem faciet hunc sensum; *substantia est substantia,& accidens*; neque etiã disiunctiuè, vt opinatus est Soncinas; quia hoc est cõtra ipsam experientiam: ergo ens significat aliquam vnam rationem, seu gradum communẽ substantiæ,& accidenti,actu non includentem illa, sed ab eis distinctum,& separatum.

Quartò; quia ens est prior natura quàm substantia, & accidens; siquidem ab illo ad vnumquodque ex his non valet consequentia: ergo in illo priori habet conceptum aliquem obiectiuum distinctum à conceptibus substantię,& accidentis. Probatur consequentia:quia in illo priori, audito nomine entis, mens non distrahitur ad substantiam,vel accidens: ergo verè cõcipit aliquam vnam rationẽ vtrique communem.

Confirmatur: quia primum in vnoquoque genere debet esse maximè vnum: ergo in genere intelligibilium, quòd primò cognoscitur ab intellectu, erit maximè vnum. Sed ens est, quod primò cognoscit intellectus, vt docent Arist. & D. Thom.1. Physicorum lect.1. ergo ens est maximè vnum.

Vltimò probatur à priori(inquit Suarez) quia omnia entia realia habent similitudinẽ,& conuenientiam in ente: ergo omnia possunt concipi, & repræsentari secundùm illam præcisam rationem, in qua conueniunt: ergo verè habent aliquem conceptum obiectiuum abstractum.

46 Secunda conclusio. Ens non significat immediatè aliquem gradum,seu rationem communẽ inferioribus ab eis distinctam, & abstractam, sed immediatè significat ipsa inferiora, vt proportionabiliter se habentia inter se; atque ita, simpliciter loquendo, ens non habet vnũ conceptũ obiectiuum suis inferioribus cõmunem. Ita docet D.Thom. de ente respectu substãtiæ & accidentis 8.Metaph.lect.3. & lib.10. lect.3. de ente verò respectu Dei, & creaturarum planè indicat 1.par.quæst.13.art.5.in secundo dist.16.quæst.1.art. 1. ad 3. de potentia quæst.7.art.7.& quæst. 2.de veritate,artic.11.dùm docet, nullum nomen prædicari de Deo, & creaturis secundũ eãdem rationem.Intelligit autem per *rationem* conceptum obiectiuum, vt ipse Sanctus explicat, & notat Ferr.1. contra gentes c.34. D.Thomã sequũtur communiter discipuli eius, Caiet.Ferr. Zanardus, Arauxo, Nazarius,& Masius, conclus. 1. adducti,Soncin.4.Metaphys. q.2. Flandria ibidem,art.5. & alij, quos refert,& sequitur Galleg. controuersia citata. Quam sententiam appellat verissimam Vazquez 1.par.disput. 114.cap.2. qui etiam videri potest disp.22. antecedenti cap.5. & Rub.in tractatu de analogia, qui plures alios adducit.

47 Probat primò hanc sententiam Caiet. quæst.2. de ente, & essentia,ex Arist.8.Metaph.text.16. vbi docet, quòd ens statim se ipso est substantia, quantitas, & cætera prædicamenta, nõ expectans aliud faciens ipsum naturas prædicamẽtales:

tales: ergo ens non significat conceptum aliquem communem prædicamentis. Patet consequentia: quia si talẽ cóceptum significaret, cùm hic actu non includeret prædicamenta, vt supponimus: iam expectaret aliquid per quod ad ipsa contraheretur.

Confirmatur ex eodem Aristot. 10. Metaph. text. 8. docente, ens nó significare aliquem gradum supra prædicamenta, sed immediatè ipsa prædicamenta, his verbis: *In prædicatione, vnus homo, non addit aliquid aliud, quàm, homo, sicut neque ipsum esse, præter quid est, aut quale, aut quantum.* Quem locum exponens Commentator, inquit: *Ens, & vnũ significat id, quod significat in prædicamento substantiæ, aut quantitatis, aut qualitatis, prima significatione, sine medio, & non mediante aliquo cõmuni.* Quo etiã sensu intellexit Arist. D. Thom. ibidem lect. 3. dum ait: *Cùm dicitur vnus homo, non aliquam naturam aliam ab homine prædicat, sicut neque ipsum, quod est ens, prædicat aliam naturam à decẽ prædicamentis, &c.* Et tandẽ idem docet Porphyr. cap. de specie, asserens: *Cùm autem sint decem prima, cõmunicatio nomine tãtum, haud verò, & ratione ad id nomen accommodata est.*

48 Secundò probatur ratione: quia nullus gradus verè communis, & præcisus potest esse transcendens; ergo nullum transcendens potest esse gradus, aut conceptus communis. Sed ens est trãscendens: ergo non potest esse gradus, aut conceptus communis. Minor, & vltima cõsequentia constãt. Prima etiam est manifesta per regulas conuersionis, iuxta quas vniuersalis negatiua conuertitur simpliciter. Antecedens verò probatur; quia repugnat, quòd aliquid comparetur ad aliud, vt pars ad compartem; & quòd transcendat illud, seu includatur in eo; aliàs inter ipsa esset impossibilis compositio, ad quã sicut necessaria est coniunctio extremorũ, ita etiam, quòd extrema ipsa se inuicem excludant, & vnum non sit aliud; ergo nullus gradus potentialis, & determinabilis potest transcẽdere, aut includi in illis per quæ contrahitur, & determinatur; siquidem inter se comparantur vt partes. Cùm ergo omnis gradus verè communis, & præcisus sit potentialis, & determinabilis per alios, liquet profectò nullum talem gradum posse transcendere illos; & ex consequenti omnino inter se pugnare, quòd ens sit transcendens, & quòd simul habeat conceptum communem, & præcisum.

Confirmatur; quia ideò genus dicit vnum conceptum præcisum, & communem, quia non est de essentia differentiarum: sed ens est de essentia differentiarum, seu modorum, per quos ad prædicamenta determinatur: ergo ens non dicit vnum conceptum præcisum, & cõmunẽ. Probatur maior; quia quod est de essentia alicuius, non potest verè præscindi, seu abstrahi ab illo: ergo ideo genus præscinditur, seu abstrahitur à differentijs, quia non est de essentia illarum.

49 Dices:

49 Dices: genus præscinditur, & abstrahitur ab speciebus; & tamen est de essentia illarũ. ¶ Respõdetur propriè loquendo, genus non præscindi ab speciebus, sed à differentijs. Præcisio enim scissionẽ importat, sicut abstractio separationem. Separatio autem, seu scissio fit necessariò inter partes, vt de se patet. Quando autem dicimus aliquam partem abstrahi à toto, vt lapidem ab aceruo, aut genus ab specie, locutio est per synecdochen, ideòque verificatur, quia in toto remanet alia pars, à qua propriè abstrahitur, & separatur, quia in ea non includitur. Quod quidem inuenitur in genere respectu specierum; sed non in ente respectu inferiorum: & ita in sensu explicato potest rectè dici, genus abstrahi ab specibus, non verò ens ab inferioribus.

50 Tertiò probatur conclusio ab inconuenientibus: quia si ens haberet conceptum communem, esset vniuocum: consequens est falsum; ergo & illud ex quo sequitur. Sequelam admisit Scotus, quia penetrauit vim illationis: facilèque suadetur ex diffinitione vniuocorum. Nam conceptus ille haberet nomẽ commune, vt patet; & ratio significata esset omnino eadem. Quod sic probatur; quia illa ratio est omninò eadem, vt requiritur ad vniuocationem, quæ in se non includit actu principia distinguentia, etiam si illa includat in potentia; sed ille conceptus præcisus esset huiusmodi; ergo, &c. Maior constat in animali, quod quamuis contineat in potentia rationale, & irrationale; dicit tamẽ rationem omnino eandem, & vniuocam, quia actu nõ includit illa. Minorem autem concedunt, aduersarij, estque satis clara: quia ille conceptus apud ipsos est actu vnus: ergo actu non includit ea, per quæ multiplicatur.

Respõdebis id, quod Suar. & alij Moderni communiter respondẽt, quòd cõceptus analogus, qualis est conceptus præcisus entis, etiam si actu non includat principia distinguentia; tamen ex se postulat descẽdere ad inferiora, cũ quadam inæqualitate, & subordinatione, non solùm ex parte ipsòrum inferiorũ, sed etiam ex intimis visceribus ipsius conceptus analogi: quod tamẽ non habet cõceptus vniuocus: animal enim ex se non petit hanc inæqualitatem, sed tota prouenit à differentijs, per quas contrahitur.

Sed contrà: quia vel loqueris de inæqualitate actuali, & formali, asserens conceptũ analogum abstractum in se habere aliquã actualem inæqualitatem, quã in se non habet cõceptus vniuocus? & hoc nõ: quia iam conceptus ille actu includeret aliqua principia distinguẽtia, à quibus causaretur ista inæqualitas actualis, & per cõsequẽs actu nõ esset vnus. Vel loqueris de inæqualitate radicali, & potentiali, asserens conceptum analogum præcisum ex se esse radicem inæqualitatis, quam habẽt inferiora, eãque continere in potẽtia? Hoc autem non tollit vniuocationem: quia conceptus genericus est etiam radix inæqualitatis, quæ inuenitur inter species, & cõtinet illam in potẽtia; siquidem in poten-

potentia, & in radice continet earum differentias: quod autem est radix principiorum causantium inæqualitatem, etiam est radix ipsius inæqualitatis, vt per se patet, ergo semel admisso cōceptu præciso entis, negari non potest illum esse vniuocum.

51 Vlteriùs etiam sequeretur, ens posse poni in diffinitionibus, contra Arist. 8. Metaph. tex. 16. asserentem: *Quare non inest in definitionibus, neque ens, neque vnum, &c.* Probatur sequela; quia in qualibet definitione, loco generis, potest poni definitio ipsius generis ex Arist. 2. Topic. c. 2. sed si ens diceret vnum conceptū præcisum, iā genera suprema haberent veras definitiones; ergo in qualibet definitione, loco generum supremorum, possent poni eorum definitiones, in quibus necessariò cōtinetur ens; ac proinde iam in definitionibus poneretur ens.

Quòd autem hoc sit absurdum, probatur ratione, qua Arist. 3. Metaphys. text. 10. probat, genus non esse de essentia differētiarum. Quia scilicèt, duplici ratione genus intraret definitionem, semel quidem ratione sui, & iterum ratione differentiæ, & ita committeretur nugatio: nā bis genus repeteretur in definitione, vt magis explicuimus supra disputat. 7. numer. 42. Sed hæc eadem nugatio contingeret, si poneretur ens in definitionibus; siquidem est de essentia differentiarum, vt patet; ergo, &c. ¶ Hoc inconueniens esse parui momenti iudicauit Suar. disp. 32. Metaph. sect. 2. n. 8. quod tamen omnino absurdum reputauit Arist. & meritò: nā ita certum est, vnam partem definitionis non posse includi in alia; sicut est certum partes cuiuscumque compositionis realis se inuicē excludere.

52 Tandem; si ens diceret conceptum communem, & præcisum; sequeretur aliquid esse prius, & simplicius Deo; in eoque dari compositionem ex actu, & potentia; & prædicamenta non esse conceptus simplices, nec primò diuersa, quæ tamen falsa sunt: ergo & illud ex quo sequuntur. Probatur sequela; quia quilibet cōceptus abstractus habet rationem partis respectu inferioris; cùm ex illo, & ex gradu proprio intelligatur componi: sed omnis pars prior, & simplicior est cōposito: ergo, &c. Quòd si conceptus ille habet rationem partis, iā Deus, & prædicamenta erunt composita ex diuersis gradibus, in quorum vno conuenient, & in alio different; & perconsequens non different se totis, neque erunt primò diuersa. Videatur pro hac ratione D. Thom. 1. p. q. 3. artic. 5. & 1. contra gentes c. 42. ratione 7.

Ex quibus omnibus probata manet secunda pars conclusionis. Si enim ens non significat immediatè aliquem gradum, seu conceptum obiectiuū præcisum à suis inferioribus: ergo immediatè significat ipsa secundùm suas proprias rationes.

§. II.

ARGVMENTIS PRO contraria sententia factis respondetur.

53 AD primum locum D. Thom. respondetur, quòd eo sensu, quo supra disp. 10. n. 42. diximus analogum abstrahere ab analogatis, dicitur etiam contrahi ad illa: non scilicèt simpliciter tanquã gradus præcisus ab eis, sed per maioré expresionem eiusdem conceptus, quod est contrahi secundũ quid. Et hoc modo concedit D. Tho. ens cõtrahi ad prædicamenta, quia eandẽ rem, seu gradũ, qué ens confusè, & imperfectè significat, significat substantia, aut accidens perfectè, & distinctè. Propter quod D. Tho. addidit illam limitationem, *applicando ens ad aliquam quidditatem.* Hanc autem esse mentem Angelici Doctoris patet ex primo contra gentes, cap. 25. Vbi loquens de propria contractione, negat ens cõtrahi posse per aliquam differentiam.

Ad alium locum D. Thom. respondetur, ens esse primò notum, & omnia resolui in illud, non tanquã in vnum conceptum simpliciter, sed vnum analogicè. Quod ibi explicat D. Thom. dum docet, quòd inferiora dicuntur addere enti, nõ quia addunt aliquam naturam, aut conceptum distinctum, per quem propriè contrahatur; sed per maiorem expresionem eiusdem cõceptus: *In quantùm, scilicèt, inferiora entis* (inquit) *exprimant ipsius modum, qui nomine entis non exprimitur.*

54 Ad secundam distinguenda est maior. Si enim sensus sit, conceptũ, de quo intellectus est certus, debere esse distinctũ simpliciter à cõceptu, de quo est dubius; negãda est: concedenda verò, si sensus sit debere esse distinctum secundùm quid, seu penes maiorem, & minorem expresioné. De eodem enim conceptu, vt est alteri similis, & vt imperfectè, & confusè significatur, potest intellectus esse certus alicui conuenire; cùm tamen dubitet, an illi conueniat idem conceptus absolutè sumptus, vel vt perfectè, & distinctè significatur.

Ad tertium respondetur, ens non significare aliquem gradum communem substantiæ, & accidenti, neque solam substantiam, neque solum accidens, sed vtrumque simul secundùm suas proprias rationes. Hoc autem dupliciter potest intelligi. *Primò*, quòd ens significet substantiam, & accidens secundùm suas proprias rationes absolutè sumptas, vt exprimuntur nominibus substantiæ, & accidentis, vel disiunctiuè, vt voluit Soncinas, vel copulatiuè, vt intendit argumẽtum: & vtrumque est falsum, neque ampliùs probat ratio ibi facta. *Secundò*, quòd ens significet substantiam, & accidens secundùm suas proprias rationes, vt proportionabiliter inter se similes. Et hoc, propriè loquendo, neque est significare copulatiuè, neque disiunctiuè: quia copulatio, vel disiunctio exercetur inter res absolutè sumptas; sed sufficienter explicatur dicendo, ens significare substantiam, & ac-

accidens secūdùm suas rationes, vt proportionabiliter similes, quod est significare vtrumque simpliciter, seu nudè, non verò cū copulatione, vel disiunctione. Et ita quando ens prædicatur de substantia, & accidenti, non prædicat eandem omnino rationem. Sed quandò dicimus; *substantia est ens*, ibi de substantia absolutè sumpta prædicatur ratio eiusdem substantiæ, vt proportionabiliter similis acciden tibus: & quandò dicimus: *accidens est ens*, ibi de accidenti absolutè sumpto, prædicatur ratio accidentis, vt proportionabiliter similis substantiæ. Et hic est proprius modus prædicandi analogi proportionalitatis propriæ, in quo distinguitur ab vniuoco, & æquiuoco, vt etiam notauimus supra disput. 10. num, 35.

55 Ad quartam respondetur, quòd sicut conuenientia proportionalis, quam substantia, & accidens habent in ente, sufficit, vt sit secundùm quid superius: ita etiam vt sit prius natura illis, & vt audito nomine entis; mens propriè loquēdo non distrahatur. Ad distractionem enim necessarium erat, vt nomen significaret plura, vt plura, seu rationes omninò diuersas, sicut æquiuocum: qnod non habet ens, vt patet.

Ad confirmationem respondetur antecedens esse verum de eo quod est primum in vnoquoque genere via perfectionis. Secus verò, si sit primum secundùm imperfectionem, seu ordine generationis, vt patet de materia prima: quæ quia in genere substantiæ est prima via imperfectionis, ideò habet minimam vnitatem, scilicèt, negatiuam, vt suo loco dicemus. Et hoc modo ens genere intelligibilium est primò cognitum, vt docent Aristot. & D. Thom. loco citato in argumento. Quia, vt ibidem explicabimus, cùm intellectus noster in cognoscendo procedat de potentia ad actū, priùs peruenit ad cognitionem confusam: Et ita priùs occurrunt illi vniuersaliora, quæ sunt potentialiora, & confusiora. Et inter hæc primò occurrit id, quod vniuersalissimum est, nempè ens. Quod consequenter inter alia potiùs habet minimam vnitatem.

Ad quintum, quod est ratio à priori P. Suarez, respondetur distinguendo antecedens. Si enim sensus sit, omnia entia realia in ratione entis habere similitudinem, & conuenientiam secundùm quid, seu proportionalem, concedendū est: negandum verò, si intelligatur de conuenientia simpliciter, & propria. Quo etiam modo distinguendum est consequens. Et ita solùm sequitur, omnia entia realia habere conceptum obiectiuū abstractū secundùm quid, non verò simpliciter. ¶ Ex quo non solùm ruit ratio illa â priori: sed sic facilè cōtra suum Auctorem retorquetur. Omnia entia realia in ratione entis solùm habent conuenientiam secundùm quid, & proportionalem; quæ consequenter secum affert, & intimè includit eorum diuersitatem: ergo solùm possunt concipi, & repræsentari secundùm rationem se-

eundèm quid præcisam, in qua proportionabiliter conueniant. Ergo solùm habent conceptum obiectiuum secúdùm quid, seù proportionabiliter vnum, & ex consequẽti simpliciter plures.

56 ¶ Ex dictis infertur primò, suprema genera proprijssimè esse conceptus simplices, sicut de differentijs diximus disp. 7. numero 41. cùm enim ens non significet aliquem vnum gradum, in quo prædicamenta conueniant, non potest in eis fundari ab intellectu compositio rationis, quę sit vera compositio ex duobus gradibus, sicut fundatur in generibus intermedijs. Vndè quamuis apprehédamus prędicamenta quasi componi ex ente, & peculiari modo vniuscuiusque; id prouenit; non quia ex parte ipsorũ sit sufficiens fundamentum ad formandos diuersos gradus; sed quia nos res simplices semper apprehendimus cum aliqua compositione. Ex quo rursus sequitur, prædicamenta in toto rigore esse primò diuersa, & se totis differre. Non enim conueniunt in aliquo concep tu, & in aliquo differunt, quæ non componuntur ex diuersis conceptibus, vt de se patet.

57 ¶ Secundò infertur, ens, in rigore loquendo, non ideò esse transcendens respectu supremorum generum; quia includátur in differentijs constitutiuis eorum; siquidem non habent tales differentias, vt explicatum est. Vnde transcendentia essentialiter consistit in quadam identitate conceptus, seu in eo, quòd transcendens non significet immediatè aliquem gradũ distinctum ab ijs, respectu quorum dicitur transcendens; sed immediatè sit ipsa secundùm omnem rationem, quam habent. Propter quod transcẽdẽtia meliùs explicatur per negationem, sicut illã explicuimus n. 33. dicendo, transcẽdens esse id, quod ita rebus conuenit, vt nihil in eis inueniatur, de quo formaliter non prædicetur. Quia autem ex hac identitate conceptus prouenit in rebus habentibus differentias, quòd transcendens prædicetur essentialiter de illis; ideò solent aliqui definire, trãscendens esse id, quod imbibitur in vltimis differẽtijs: sed hoc non semper inuenitur; vt explicatum est. Ex quo vlteriùs sequitur, non solum ens, vt abstrahit à completo, & incompleto, sed etiam ens completum esse transcendens respectu supremorum generum. Nihil enim est in eis, de quo formaliter nõ prædicetur ens completum: siquidem non habent partes, ex quibus componantur.

58 ¶ Tertiò tandem infertur, quòd etiam accidens est transcendens respectu nouem prædicamẽtorum; siquidem in eis nihil inuenitur, de quo formaliter non prædicetur; & perconsequens non significat immediatè aliquem gradũ, seu conceptum obiectiuum illis communem; sed ipsa nouem genera secundùm suas proprias rationes, vt proportionabiliter se habẽtes. Ac proinde erit analogũ proportionalitatis, propriæ quidem, si omnia nouem prædicamenta sint in-

intrinsecè entia, & accidentia, vt multi docent: si verò eorum aliqua consistant in sola denominatione extrinseca, vt alij volunt (de quo infrà disp. 16.) tunc analogia respectu omnium erit proportionalitatis metaphoricæ: neque in hoc est ampliùs immorandum. Ex his tamen collige, eandem omnino esse diuisionem entis in substantiam, & accidens, ac in decem prædicamenta. Quod docuit expressè Diu. Thomas opusc. 42. capit. 3. dicens: *Ens vno modo dicitur substantia, alio modo accidens: & hæc est diuisio entis per decem prædicamenta.* Ratio autem est clara; quia cùm accidens non significet aliquem gradum medium inter ens, & quantitatem, qualitatem, aut alia prædicamenta accidentium, sed immediatè ipsa nouem genera, vt dictum est, æquè immediatè, & in eadem membra diuiditur ens in vtraque diuisione.

QVAESTIO VLTIMA.

Quomodo aliqua alia dubia antepræedicamentalia expedienda sint?

DVBITATVR PRIMO.

Quæ entia, & quomodò in prædicamentis collocentur?

56 CONstans Dialecticorum sententia est, in prædicamentis quædam collocari per se, & in recta linea; alia verò per accidens, & reductiuè; & ea, quæ in recta linea collocantur, in primis debere esse entia realia: nàm ens, quod diuiditur in decem prædicamenta, est ens reale: similiter debere esse entia per se, completa, incomplexa, vniuoca, & essentialia: & cõsequenter à recta linea prędicamẽtorũ excludi entia per accidens, incompleta, cõplexa, æquiuoca, analoga, & prædicata accidentalia. Cuius ratio sumitur ex ipsa definitione prædicamenti. Cùm enim prædicamentum sit series, seu ordinatio prædicabilium, ad hoc, vt aliqua per se collocẽtur in prędicamento, requiritur, & quòd propriè & simpliciter sint prædicabilia, & quòd habeant inter se propriam seriem, seu ordinationem; siquidem verba in definitione stant simpliciter. Sed vt sint simpliciter prædicabilia, debent esse entia per se, completa, incomplexa, & vniuoca; &, vt habeant propriam seriem, seu coordinationem, debent esse prædicata essentialia; siquidem solùm inter ea potest esse essentialis subordinatio superioris, & inferioris: ergo omnia prẹassignata requiruntur.

Hac etiam ratione, differentiæ essentiales excluduntur à recta linea prædicamenti. Quia cùm non prædicentur omninò in quid, sed in quale quid; inter ipsas, & alia prædicata essentialia non est propriè series, aut subordinatio essentialis superioris, & inferioris; siquidem respectu gradu generici non est propriè inferior . . . ùm. non

includat illum, & respectu gradus specifici non est superior, sed equalis; cùm sit constitutiua eius. Quia verò differentiæ solum ex modo significandi significantur per modum alteri adiacentis; cùm tamen res significata sit ipsa tota essentia, quam significat genus, vt disput. 5. numero 63. explicatum est, ideò inter alia omnia, quæ reductiuè collocantur in prædicamentis, differentiæ habent specialem dignitatem, & proprium locum, scilicèt, ad latus illius speciei, quam constituunt, vt etiam vidimus supra disp. 6. num. 45.

60 Quomodò autem res collocentur in prædicamentis; an, scilicèt, in concreto, vel in abstracto significatæ, satis constat ex dictis disputat. 5. citata, vbi explicuimus radicem, quare in prędicamento substantiæ propriè, & per se collocentur concreta; abstracta verò non nisi per reductionem; &ècontrà in prædicamentis accidentium.

Adhuc tamen propter Caietanum inuestigandum est: an saltem dici possit, concreta accidentium per se collocari in prædicamentis, secundùm quòd ad Metaphysicum spectant?

Pro quo sciendum est, Caietanum cap. 7. de ente, & essentia circa finem distinguere duas considerationes prędicamentorũ: vnã, secundùm quòd de eis tractat Metaphysicus, qui tantùm attendit res significatas: & aliam, secundùm quòd pertinent ad Logicum, qui etiam attendit modum significandi. Cùm ergo concreta accidentium, quantùm ad rem significatam, sint entia per se; ex modo verò significandi sint entia per accidens, ideò inquit, in prædicamentis, secundùm quòd considerantur à Metaphysico, collocari per se, tàm concreta, quàm abstracta accidentium; in eisdem verò, vt considerantur à Logico, collocari sola abstracta.

61 Hanc Caietani sententiam approbant, & defendunt Sanchez lib. 5. Logicę, quęst. 2. Mas. hic sectio. 2. quęst. 4. & Arauxo libro 5. Metaphys. q. 1. artic. 3. Alij tamen eam contemnunt, appellantque singularem, & improbabilem. Sed immeritò: nam in rei veritate solùm vult Caietan. quòd res significata per concretum accidentale per se ponatur in prędicamento, licèt non secundùm quòd tali nomine significatur: in quo nihil nouum in re asserit. Verum est tamen hanc eius doctrinam parùm necessariam esse, neque satis propriè loqui. Nàm tota distinctio inter concretum, & abstractum sumitur ex modo significandi, vt supponit ipse Caietan. & nos explicuimus suprà disputatione 4. numero 18. ergo si Metaphysicus non attendit in prędicamentis modum significandi, sed tantùm res significatas; propriùs diceretur, in eis formaliter vt à Metaphysico considerantur, neq; poni concreta, neque abstracta; siquidem hæc essentialiter includunt modum significandi; & per consequens, eo sublato, neque manet concretum, neque abstractum.

Sed

Sed hę formalitates parùm prosunt, & minùs firmitatis habent. Quamuis enim Metaphysicus non consideret nomina, vt partem sui obiecti, sicut considerat Logicus; tamen non adducit res ipsas ad scholas, neque eas per se ipsas collocat in prędicamentis, sed loco illarum substituit nomina, quibus cùm sit intrinsecus modus significandi, non rectè faciet, si in prędicamentis accidentium, loco rerum substituat nomina concreta. Quare standum est communi doctrinæ, quam loco citato absolutè tradidimus, quamque absque tali distinctione tradunt Aristoteles tertio Topicorum, capite primo, Diuus Thomas capite septimo de ente, & essentia, & opusculo 42. capite 19. Soto capite de quantitate, quæstione prima ad secundum, & communiter Dialectici.

DVBITATVR II.

Quot sint prædicamenta?

62 MINOR Est his temporibus de numero prędicamentorum dissensio, quàm fuit apud antiquos Philosophos. Plato enim, teste Aristotel. 3. Metaphys. cap. 3. vnum constituit rerum omnium prædicamentũ, scilicèt, ens. Quam sententiam secuti sunt Scotus, & plures alij. ¶ Xenocrates, & Andronicus, vt refert Simplicius, duo constituunt prædicamenta, scilicèt, substantiã, & accidens. ¶ Laurentius Vala, vt testantur Conimbricẽs. hìc quæst. 2. art. 3. enumerat tria, nempè substantiam, quantitatem, & actionem. ¶ Stoyci, vt Auctor est Plotinus libr. 1. Eneade 6. quatuor assignant. ¶ Plato etiã in Sophista, vt refert Mas. hic sect. 2. q. 1. quinque constituit.

Vt harum opinionum defectum emendarent alij, quorum meminit Niphus 6. Metaphys. disputatione 7. vndecim constituerunt prædicamenta, addentes communi numero vnum prædicamentum entium rationis. ¶ Et tandem Pytagorici, vt colligitur ex Aristot. 1. Metaphys. cap. 5. vsque ad viginti prędicamentorum numerum protulerunt. Quæ antiquorum sententiæ ex dictis in hac, & præcedenti disp. & ex dicendis de vnoquoque prædicamento facilè reijciuntur: & ideò illis relictis.

63 Vera, & communis sententia decem constituit prædicamenta. Quam primus docuit Architas Tarentinus, quem sequutus Aristot. tantam huic numero apud subsequentes Philosophos conciliauit auctoritatem, vt quamuis non adeò firma ratione stabiliatur; iam tamen paradoxum esset illi repugnare. Vnde Auicena 7. Metaphysicæ, vt refert Scotus 4. dist. 13. q. 1. artic. 1. *Coguntur* (inquit) *obseruare illam diuisionem famosam prædicamentorum, qua dicitur esse decem generalissima, propter Philosophorum antiquam auctoritatem, cui non debet facilè contradici.* Sed antequàm vtcumque ostendamus huius diuisionis sufficientiam.

Notandum est, denarium istum prædicamentorum numerum probabiliter tantùm sustineri. Neq; enim perspectas habere possumus rerum omnium essentias, vt omnino conuincatur, eas omnes ad decē classes esse necessariò reducendas. Quare non sic huic numero inhærendum est, vt velimus ita propriè, & exactè saluare rigorem prædicamentorum, sicut saluatur in substantia, verbi gratia, quantitate, aut qualitate. Nam de situ quidem vix intelligitur, quid addat supra vbi, quod ab ipso, & relatione sit primò diuersum. Similiter de habitu non facilè explicatur quomodò constituat nouū prædicamentum. Et idem fortè est de quibusdam alijs. Hanc autem fuisse mentem grauiorum Philosophorum post Arist. satis apparet ex eo, quòd ferè omnes antiqui sex vltima prædicamenta in denominatione extrinseca constituere videntur; ita vt eadem forma respectu subiecti, in quo est, sit in vno prædicamento; quatenus verò cōparatur ad aliud quod intrinsecè denominat, ponatur in alio: per quod distinguunt sex ista prædicamenta ab alijs quatuor, vt suo loco videmus. Iuxta quam tamen sententiam vix explicari potest, quomodò hęc sint ab illis primò diuersa, si prædicamentorum conditiones, & rigorem in omnibus ad vnguem obseruare velimus. Restat ergo hanc prædicamentorum enumerationem solùm esse propositionem quandam dialecticam, & probabilem, præcipuè innitentem auctoritati Philosophorū, qui eam tradiderunt, & probarunt.

64 Hinc fit, sufficiētiā huius diuisionis nō posse omnino cōuinci; ac proinde non esse quęrendam rationem, cui repugnari non possit, sed quæ verosimiliter ostendat numerum istum satis congruenter esse constitutum. Quod sic nos deducere possumus cum D. Thom. 5. Metaph. lect. 9. & 3. Physicorum lect. 5. Quia prædicamentum est series prædicabilium; ergo tot erūt prædicamēta, quot fuerint coordinationes, seu series prædicabilium. Sed hæ sunt tantùm decem: ergo decem tantùm sunt prædicamenta. Minorem probat D. Thomas, ex diuerso modo prædicandi rerum, qui cōsequenter arguit diuersum modum essendi; vtiturque hoc discursu. Quia prædicatum tripliciter potest se habere ad primam substantiam. *Vno modo* quādò prędicatum est id, quod est ipsum subiectum, non solùm quantùm ad modum significandi, sed etiam quantùm ad rem significatam, vt cùm dicimus: Petrus est homo, animal, &c. Et huiusmodi prædicata constituunt prædicamentum *substantiæ. Secundo modo*, cùm prædicatum sumitur, secundùm quòd inest subiecto: & tunc, vel prædicatum inest subiecto absolutè vt consequens materiam, & sic est *quantitas*: vel vt consequens formam, & sic est *qualitas*; vel inest, non absolutè, sed in ordine ad aliud, & sic est *relatio*. *Tertio modo* cùm prædicatum sumitur ab eo, quod est extra subiectum: & hoc duplici-

ter

ter. Nam vel id, à quo sumitur prędicatum, nō omninò est extra subiectum; sed secundùm aliquid est in illo; & tunc, si sit secundùm principium, est *actio*; si verò secúdùm terminum; *passio*. Vel id, à quo sumitur prædicatum, est omninò extrà; & tunc, si non sit mensura subiecti, prædicatur per modū *habitus*: si verò sit mensura; cum mensura extrinseca sit, vel tempus, vel locus; ex tempore sumitur *quando*, & ex loco *vbi*, non considerato ordine partium in loco; eo autem considerato, erit *situs*: ergo decem sunt prædicamenta. Videatur Diu. Thomas vbi supra. Quomodò autem inter se distinguantur, explicabimus capite de relatione, agentes de distinctione eius à fundamento.

DVBITATVR III.

An inhærentia aptitudinalis sit de essentia accidentium?

65 DVbium istud commune est nouem generibus accidentium; & ideò suus etiam locus debetur ei in his anteprædicamentis. Pro tituli autem intelligentia nota, illud dici *inhærere*, quod est in aliquo tanquam in subiecto, à quo sustentatur, quod etiam solet appellari *inesse*, seu *inexistere*. Et hoc inhærere, seu inesse in abstracto, & quasi in actu signato dicitur *inhærentia*. Quæ proinde est propria accidentium, siquidem accidentis esse est inesse. Si ergo accidens consideretur, vt actu est in subiecto; talis inhærentia dicitur *actualis*: si verò solùm consideretur in accidenti aptitudo, seu propensio ad inhærendum; dicitur *inhærentia aptitudinalis*. Et ita meritò dubitatur: vtra harum sit de essentia accidentium?

Scotus in quarto distinctio. 2. quęst. 1. existimat, vtramque inhærentiam esse veram relationem; ac proinde neutram esse de essentia nouem prędicamentorum: quia ex eis plura sūt entia absoluta. Additque, eos, qui hoc vertunt in dubium, ignorare quid nominis ipsius inhærentiæ.

Econtrà verò Gentiles Philosophi fortè existimarunt de essentia accidentis esse inhęrentiam, non solùm aptitudinalem, sed etiam actualem. Nam, vt benè notat Iabel. 7. Metaphysic. quæst. 1. ex sensatis non potest conuinci, accidens posse esse sine actuali inhærentia. Hancque fuisse mentem Aristotelis, & Commentatoris defendit noster Ioannes Bacon, vt ibidem refert Iabel. quod etiam latè prosequitur Nimphus 7. Metaphysic. disputatione 1. Mediam tamen sententiam, quòd, scilicèt, inhærentia aptitudinalis sit de essentia accidentium; non verò actualis, recipit communiter schola D. Th. iuxta quam.

66 Dicendum est, solam inhærentiam aptitudinalem esse de essentia accidentium. Sic docet Angel. Doctor 4. distinct. 12. quæst. 1. artic. 1. quæstiuncula 1. ad secundam, vbi reddens rationem, quare

accidentia posſint à Deo conſeruari ſine actuali inhærentia ad ſubiectum, ait: *Eſſe in ſubiecto non eſt definitio accidentis; ſed ècontrariò res, cui debetur eſſe in alio; & hoc nunquam ſeparatur ab aliquo accidenti, neque ſeparari poteſt: quia illi rei, quæ eſt accidens, ſecundùm rationem ſuæ quidditatis ſemper debetur eſſe in alio, &c.* D. Thomã ſequuntur Caietan. de ente, & eſſentia, cap. 7. quæſtione 15. Capreol. in primo diſtinctione 42. quæſtione 1. articulo 3. Iabel. vbi ſupra, Ferrrar. 4. contra gentes, capit. 75. & Maſius ſect. 1. de accidentibus quæſtione prima; qui addit eſſe omnium Thomiſtarum. Quibus etiam alij Doctores conſentiunt.

Fundamentum potiſsimum ſumitur ex myſterio Euchariſtiæ, vbi quantitas, & alia accidentia conſeruantur ſine ſubiecto: ergo actu inhærere non eſt de eſſentia illorum. Antecedens patet ex Concilio Tridentino ſeſsione 13. can. 2. Conſequentia verò probatur, quia implicat rem conſeruari ſine propria eſſentia.

67 Dices, hoc argumento ſolùm conuinci intentum de quantitate; non verò de alijs accidentibus: ſiquidem hæc in Euchariſtia non omninò conſeruantur abſque ſubiecto. ¶ Sed contrà eſt; quia quamuis ratio adducta non inducat vtrobique eandem certitudinem; tamen, ſuppoſito myſterio, negari non poteſt, valde efficax deſumi argumentum à quantitate ad alia accidentia Euchariſtiæ. Tùm, quia quantùm ad hoc eadem eſt ratio de omnibus accidentibus completis; ſiquidem quòd quantitas, aut qualitas exigant ſubiectum, à quo ſuſtententur, non oritur ex peculiari ratione huius, aut illius, ſed ex communi ratione accidentis. Tùm etiam, quia alia accidentia Euchariſtiæ verè conſeruantur abſque integro, & connaturali ſubiecto, ad quod dicunt eſſentialem habitudinem; & perconſequens non habent actualem inhærentiam ad illud. Tùm demùm, quia inhærentia actualis ad ſubiectum ſupernaturaliter, ſeu per miraculum ſuſtentans, non poteſt eſſe de eſſentia alicuius accidentis; ſiquidem nihil eſt cuilibet rei magis naturale, quàm ſua eſſentia: ergo ſi de eſſentia albedinis, verbi gratia, eſſet aliqua inhærentia actualis, hæc non deberet eſſe reſpectu ſolius quantitatis, ſed reſpectu totius ſubiecti, à quo connaturaliter petit ſuſtentari. Cùm ergo talis inhærentia actualis nõ ſit in Euchariſtia, planum fit, ipſam non poſſe eſſe de eſſentia albedinis, & aliorum accidentium, quæ ibi manent.

68 Secundò probatur noſtra ſententia: quia inhærentia actualis, vel nõ eſt aliqua entitas diſtincta ab ipſa exiſtentia accidentium, vt docent plures Thomiſtæ, & defendit Maſ. vbi ſupra quæſtione 2. vel ad ſummum eſt aliqua vnio, ſeu nexus medius, quo accidens copulatur ſubiecto; ſed neutrum poteſt eſſe de eſſentia accidentis: ergo &c. Maior videtur certa: nam inhæ-

hærentia actualis, vt ipsum nomen indicat, est id, ratione cuius accidens actu existit in subiecto, seu ipsum actuale esse in subiecto; ergo vel est ipsa actualis inexistentia accidentis, vel aliquid, medio quo actu coniungatur illi. Minor verò probatur: quia existentia est extra essentiam cuiuscumque creaturæ, & cum illa facit compositionem, vt aliquando ostendemus. Similiter nexus ille medius, esto quòd detur, distinguitur ab ipso accidenti: ergo non potest esse ipsa essentia eius.

Per quod patet, quid dicendum sit ad Scotum. Si enim nomine *inhærentiæ*, intelligatur relatio aliqua prædicamentalis, quam accidens habeat respectu subiecti, fatemur nullo modo esse de essentia accidentis. Nos tamen nomine inhærentiæ non intelligimus talem relationem, sed fundamentum eius: quod explicamus per relationem transcendentalem eiusdem accidentis ad subiectum. In quo sensu sumitur nomen istud à Dialecticis. Vnde cum Scoto solùm remanet quæstio de nomine. In qua adhuc non potest ipse efficaciter probare, inhærentiam esse nomen relationis.

PRÆ-

PRÆDICAMENTA Ariſtotelis.

EXPLICATIS ijs, quæ ad prædicamentorum notitiam erãt neceſſariò præmittenda, & propterea antepradicamenta meritò nuncupantur; iam in hac ſecunda parte libri per quinque ſequentia capita diſſerit Ariſtoteles de vnoquoque prædicamento in ſpeciali. Quem nos etiam imitantes eodem ordine de illis agemus.

CAPVT QVINTVM.

De ſubſtantia.

SVMMA TEXTVS.

1 TRES Partes continet hoc caput. In prima, ſubintellecta diuiſione ſubſtantiæ in primam, & ſecundam, vtramque diffinit Ariſtot. dicens: *Subſtantia, quæ propriè, primò, & maximè dicitur, eſt, quæ neque de ſubiecto aliquo dicitur, neq; in ſubiecto aliquo eſt. Secundæ verò ſubſtantiæ ſunt ſpecies, & genera, in quibus inſunt primæ.*

In ſecunda parte comparat primas ſubſtantias cum ſecundis, & ſingulas inter ſe, dicens, primas ſubſtantias eſſe magis ſubſtantias, quàm ſecundas, quia pluribus ſubijciuntur. Subſtant enim accidentibus, quibus ſubſtant ſecundæ ſubſtantiæ, & inſuper ſubijciuntur ipſis ſecundis ſubſtantijs. Ex quo infert, ſublatis primis ſubſtantijs, impoſsibile eſſe aliquid aliorum remanere. Differunt autem accidentia, & ſecundæ ſubſtantiæ, quòd hæ prędicantur de primis, non ſolùm nomine, ſed etiam ratione, aut definitione: illorum verò aliqua neque nomine, neque ratione: cætera verò nomine tantùm, & non ratione, aut definitione de primis prædicantur. Comparat deinde ſecundas ſubſtantias inter ſe, dicens, ex eis ſpeciem eſſe magis ſubſtantiam, quàm genus: quia propinquior eſt primæ ſubſtantiæ; & ideò inter ipſas ſpecies vnam non eſſe magis ſubſtantiam, quàm aliam, ſicut etiam inter primas ſubſtantias, vna non eſt magis ſubſtantia, quàm alia, quia ęquè omnibus alijs ſubijciuntur.

In tertia parte enumerat ſex proprietates ſubſtantię. *Prima* eſt, quòd tàm prima, quàm ſecunda ſubſtantia non eſt in ſubiecto. *Secunda,*

da, quòd secundæ substantiæ, & differentiæ vniuocè prædicantur de prima substantia. *Tertia*, quòd prima substantia significat hoc aliquid; secundæ verò videntur significare quale quid. *Quarta*, quòd substantiæ nihil est contrarium. *Quinta*, quòd non suscipit magis, & minùs. Et *vltima*, quæ maximè videtur propria, substantia est; quòd eadem manens sit contrariorum susceptiua.

Notationes, & dubia circa hoc caput.

2 CIRCA Primam partem Iabel. existimat, in prioribus verbis Aristotelis duas contineri definitiones primæ substantię, vnã in illis aduerbijs; *Quæ propriè, primò, & maximè dicitur*, & aliam in verbis sequentibus: *Quæ neque de subiecto dicitur, neq; in subiecto est.* Sed quidem aduerbia illa non habent formam definitionis; sed ea posuit Aristoteles à parte definiti, tanquam encomia quædam, primæ substantiæ dignitatem declarantia: & ita tantùm sequentia verba relata pertinent ad definitionem. De qua, & de definitione secundæ substantiæ, ac diuisione in vtramque agemus in disputatione. Nunc tamen

DVBITATVR Primò: quo sensu substantia singularis dicatur propriè, primò, & maximè substantia. ¶ Ratio dubitandi sumitur ex Aristotele 8. Metaphysicæ capite primo, vbi expresè vniuersalia appellat magis substantias, quàm singularia. Qui etiam in postprædicamentis docet, vniuersalia esse priora singularibus.

3 Diuersimodè respondent aliqui ex antiquis: quorum sententias refert Masius hìc sectione secunda, quæstione prima. Illis tamen relictis, respondetur cum Caietano, & alijs, quòd quia substantia dicta est à substando accidentibus, vel à subsistendo; ideò illa dicitur propriè, primò, & maximè substantia; quæ propriè, & primò sustētat accidentia, & quæ propriè, & primò subsistit. Quod constat conuenire primis substantijs: nam ideò homo substat, seu sustentat accidentia, quia Petrus illa sustentat: & ideò subsistit, quia Petrus subsistit. Hoc autem intendit Aristoteles in præsenti, probans, primam substantiam esse magis substantiam, quàm secundam; quia pluribus substat. Quod non solùm de prædicatione, sed etiam, & maximè de reali sustentatione accidentium intelligendum est. Ideò enim homo est albus, quia Petrus est albus.

Dices; propriæ passionis conuenire primis substantijs ratione secundarum: ideò enim Petrus est risibilis, quia homo est risibilis, vt diximus supra disp. 9. numer. 12. ergo vniuersaliter non est verum, secundas substantias substare accidentibus ratione primarum.

Res-

Respondetur doctrinam illam procedere de connexione prædicati cum subiecto; non verò de reali eorum existentia. Quamuis enim risibile priùs respiciat hominem, quàm Petrum, quia dimanat ab homine, ratione cuius conuenit Petro; tamen quantum ad realem existentiam, ideò risibile realiter existit in homine, quia realiter existit in Petro, vel Paulo. Radix autem vtriusque est: quia connexio prædicati cum subiecto est necessaria, & absoluitur à tempore, atque ita per priùs conuenit speciei. At eorum existentia est temporalis, & contingens, conueniens eis per actionem causę efficientis, ac proinde per priùs conuenit singularibus, quæ propriè dicantur fieri, vt supra disput. 3. n. 8. vidimus.

4 Ad rationem dubitandi respondetur. Ad primum locũ Arist. dicimus primò cum Alexandro, & D. Thom. ibi loqui Aristotelem ex mente Platonis, cuius tangit sententiam, asserentem, substãtias vniuersales, seu ideas esse magis substantias, quæ tamen opinio suprà à nobis explosa est. ¶ Vel secũdò respondetur ibi, secundas substantias appellari magis substantias, quia secundùm se sunt incorruptibiles, & immutabiles, quod non habent substantiæ singulares.

Ad secundum locum respondetur, ibi Arist. distinguere duplicem prioritatem: aliam consequentiæ, & hoc modo vniuersalia sunt priora singularibus, quia ab vniuersalibus ad singularia non valet consequentia; & aliam causalitatis; & hoc modo singularia sunt priora vniuersalibus; quia vniuersalia recipiunt à singularibus existentiam, & causalitatem: Dicimus ergo cum Caiet. quòd Aristot. substantias singulares appellat primas secundo modo, qui pertinet ad perfectionem; non verò primo, qui potiùs arguit imperfectionem.

DVBITABIS Secundò; circa secundã partem capitis, quomodò intelligatur discrimen ibi assignatum inter accidentia, & secundas substantias. ¶ Ratio dubitandi est: quia sicut de primis substantijs prædicantur secundæ, & earum definitiones: ita etiam prædicantur accidentia in concreto significata, & eorum definitiones; ergo sicut illæ prædicantur nomine, & definitione; ita etiam & ista.

5 Respondetur tamen cum B. Alber. Caietan. Soto, & alijs, quos refert, & sequitur Mas. in scholijs huius capitis, discrimen illud formaliter esse intelligendum, & consistere in hoc, quòd de primis substantijs prædicantur secundæ, & earũ definitiones, formaliter quatenùs definitiones sunt. Quando enim dicitur: *Petrus est animal rationale*, ibi prædicatur de Petro definitio hominis formaliter quatenùs est definitio, quia prædicatur *inquit*: & ideò talis prędicatio reducitur ad secundum prædicabile. Quod non habent accidentia respectu primæ substantiæ; nàm horum aliqua, nec nomine, nec ratione prædicantur, scilicèt, accidentia in abstracto; alia verò, scilicèt, concreta

creta, nomine quidem, sed non definitione prædicantur: quia quamuis verè dicatur: *Petrus est albus*, & *Petrus est perspicuum disgregatiuū visus*; ibi tamen nó prædicatur definitio albi, formaliter quatenùs est definitio, sed vt est accidens cómune; & ideò prædicatio est quinti prædicabilis. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Sed instabis: quando accidens prædicatur de primis substantijs prædicatione quinti prædicabilis, prædicatur de illis vniuocè: ergo prædicatur nomine, & ratione; siquidem vniuoca sunt, quorum nomen est commune, ratio verò substātiæ est omnino eadem. Sed prædicari ratione est prædicari definitione: ergo, &c.

Respōdetur tamen, per *rationē* in definitione vniuocorum, significari quencumque conceptum obiectiuū simpliciter vnū, siue prædicetur essentialiter, siue accidentaliter, vt suo loco explicaimus. In præsenti verò prædicari ratione, seu definitione sumitur ab Aristot. formaliter pro prædicatione essentiali, vt explicatum est. Et ita nihil sequitur contra nos.

6 Circa tertiam partem capitis *prima proprietas*, satis constat ex dictis cap. 2. anteprædicamentorum. Pro *secunda* verò solùm est aduertēdum, ibi prædicari vniuocè, idem esse, quòd prædicari nomine, & ratione quidditatiua, seu essentialiter: sic enim est proprietas substantiæ. *Tertiæ* autem difficilis est sensus: & ideò eam diuersimodè explicant Auctores, vt refert Mas. hìc. Vera tamē interpretatio est, quam ex D. Thom. tradidimus supra disp. 5. num. 14. quòd scilicèt, prima substantia dicitur significare hoc aliquid, quia semper in prædicatione habet locum subiecti, seu substantiæ; secundæ verò dicuntur significare qualequid, quia respectu primarum habent locum prædicati, quod generali quadam ratione dicitur qualitas, & forma subiecti, quia quodāmodò adiacet illi. Hunc autem esse sensum Aristot. patet ex textu vbi reddens rationem huius differentiæ, ait: *Neque enim res vna subiecta est, vt in prima substantia; sed de multis homo, animalque dicitur, &c.* & postea subdit, quòd secundæ substantiæ, non significant qualitatem, sed quasi designant, & adsignificant. ¶ De alijs proprietatibus, quia indigent maiori explicatione, agemus disputatione sequenti.

7 DVBITATVR Vltimò: quare de substantia egerit Aristot. ante alia omnia prædicamenta. Non mouemus hoc dubium: quia dubitare liceat substātiam esse priorem accidentibus, & priori loco de illa disputandum; sed vt hac occasione explicemus, quæ sint huius causæ, & quibus modis substantia sit prior accidentibus: res scitu valdè digna, quam definit Arist. 7. Metaph. cap. 1. dicens: *Substantia omnium primum est, ratione, & notitia, & tempore. Aliorū enim nullum est separabile; hæc autem sola. Et ratione hoc primum: necesse est enim in vniuscuiusque ratione substan-*

substantiæ rationem esse. Et scire tũc singula maximè putamus; quandò, quid est homo cognoscimus, magis, quàm aut quale, aut quantùm, &c. Vbi tribus modis docet Arist. substantiam esse priorem accidẽtibus, scilicèt, *definitione, cognitione, & tẽpore*; singulaque probat; quę in pręsenti oportet explicare.

Et quidem horum primum satis constat ex ijs, quæ diximus suprà disp. 5. nu. 21. explicantes aliqua ex his verbis Arist. Si enim in definitione cuiuscumque accidentis ponitur substantia; in definitione verò substantiæ nõ ponitur accidens; manifestum est, definitionem substãtiæ esse priorem definitionibus accidentium. Neque in hoc est ampliùs immorandum.

8 Quantùm ad secundum verò, in quo est maior difficultas, Herb. Iandunus, & alij, quos refert Mas. hic sect. 1. quæst. 3. voluerunt, substãtiam dici priorem notitia, & cognitione, per quandam tantùm dignitatem, & excellentiam; quia, scilicet, est ens nobilius accidentibus: non verò quia secundùm originem cognitio substantiæ præcedat cognitionem illorum. Potestque probari.

Primò; quia substantia medijs qualitatibus sensibilibus intrat ad intellectum: ergo accidentia priùs cognoscuntur, quàm substantia. ¶ Secundò; quia ex cognitione accidentium, & proprietatum deuenimus in cognitionẽ substantiæ: ergo hæc posteriùs cognoscitur, quàm illa. ¶ Tertiò; quia quę sunt minùs entia, priùs cognoscuntur, vt videtur sentire Arist. 7. Metaph. cap. 4. vbi docet, substãtias materiales, quę sunt minùs entia, priùs cognosci, quàm immateriales, quę sunt magis entia. sed accidentia sunt minùs entia, quã substantia: ergo, &c.

Pro solutione notandum est, duplicem esse cognitionem, scilicèt, sensus, & intellectus. Et hęc rursus est duplex; alia confusa, & alia distincta. Confusam in pręsenti appellamus eam, qua cognoscitur res imperfectè, & secundùm gradus generales tantùm, perinde, ac quãdo à longè videmus aliquid, de quo tunc solũ apprehendimus esse substantiam, vel corpus; non tamen discernimus, an sit animal, vel homo, &c. Distincta verò est, qua rem apprehendimus perfectè, & secũdùm gradus, tàm communes, quã proprios; non secus, ac quandò res de propinquo videmus.

9 Dicendum est ergo, quòd quãuis cognitione sensus priùs accidentia cognoscantur, quàm substantia; cognitione tamen intellectus priùs cognoscitur substantia, quàm accidentia. Cum hac tamen proportione, quòd cognitio confusa substantię prior est cognitione confusa accidentium; & similiter cognitio distincta substantiæ prior est cognitione distincta accidẽtiũ; at cognitio confusa accidentium pręcedit cognitionem distinctam substantię. Sic docent communiter Doctores, de quo videri possunt Zanardus 7. Metaphysic. q. 5. Soncin. ibidẽ q. 13. Aquarius q. 4. Iabel. q. 3. & Mas. vbi supra.

Pro-

Probatur breuiter: nam in primis, quòd cognitione sensus priùs cognoscantur accidentia, euidens est: & id conuincit primum argumentum in contrarium adductum. Quod verò cognitione intellectus priùs substantia cognoscatur cum proportione explicata, patet. Nã accidentia sunt entia secũdũ quid, respiciuntque substantiam vt propriam mensuram, à qua sicut participant esse, ita & cognosci, vt argumentatur D. Thom. explicans verba adducta Aristot. ergo quælibet cognitio accidentiũ præsupponit cognitionem saltem confusam substantiæ.

Specialiter autem de cognitione distincta probatur: quia accidentia definiuntur per substantiam: ergo cognitio distincta eorum supponit cognitionem distinctam substãtiæ. Patet consequentia: quia cognitio distincta definiti pendet ex cognitione distincta partium definitionis.

Denique quòd aliqualis cognitio accidentium præsupponatur ad cognitionem distinctam substantiæ, probat secundum argumentũ in contrarium adductum, & docet Aristo. 1. de anima cap. 1. Satisque ex se patet: nam ex proprietatibus, operationibus, & accidentibus, quæ nobis viciniora sunt, inuestigamus latentes substantiarum essentias: ergo, &c. Per quod patet ad primum, & secundum argumẽtum.

10 Ad tertium verò negatur maior. Neque illa potest colligi ex Arist. Ipse enim solum ait substantias materiales, quæ sunt minùs entia, priùs cognosci: vbi ly, *quæ sunt minùs entia*, est copula implicationis, quæ nihil refundit in principalem propositionem. Non verò inquit per causalem, *quia sunt minùs entia, &c.* Quod tamen necessarium erat, vt teneret argumentum.

Tandẽ quãtum ad tertiũ, quomodò, scilicet, substantia sit prior tempore accidentibus, plures non parùm laborant in eius explicatione. Quorum varios modos dicendi referunt, & impugnãt Zanardus, vbi supra, & Mas. quæst. 2. ¶ Illis tamen omissis, vera expositio Arist. est, quam ibidem lect. 1. adducit D. Thom. quòd, scilicet, quia in tota latitudine substantiarum, datur aliqua substantia absque vllis accidentibus, scilicet, Deus: at verò in tota latitudine accidentium, non datur aliquod accidens absq; substantia, ideò meritò substantia dicitur prior accidentibus *tempore* id est, *duratione*: quia in rei veritate substantia aliqua præcessit existentiam omnium accidentiũ prioritate durationis. Et hoc est, quod loco adducto significauit Arist. dicens: *Aliorum enim nullum est separabile, hæc autem sola.*

(?)

DISPVTATIO XII.
De prædicamento substantiæ.

PRAECIPVA Cura Arist. in hoc cap. est explicare, quid sint prima, & secunda substantia: hæ enim sunt, quæ in hoc prædicamento tanquam inferiora, & superiora disponuntur, quod solùm pertinet ad Logicum. Et ideò hîc nullas mouet quæstiones ex his, quas de substantia tractat 5. Metaph. Quem nos etiam imitantes in præsenti ea tantùm examinabimus, quæ sunt dialectici instituti, commodiori loco relinquentes plura alia, quæ de substantia, subsistentia, & existentia disputant Metaphysici, & ab aliquibus hîc non necessariò, imo & intempestiuè admiscentur.

QVÆSTIO PRIMA.

Quæ nam sit propria, & formalis ratio constitutiua huius prædicamenti?

11 AB Etymologia incipiendo, nomen substantiæ, vt notat D. Isidorus lib. 2. Originũ c. 27. & lib. 1. Similitudinum c. 4. impositũ est huic prædicamento ex duplici eius proprietate, scilicet, subsistendi in se, & substandi alijs. Differunt autem *subsistere, & substare*, quòd subsistere est perfectè in se esse independeter à quolibet alio, vt à sustẽtante; substare verò est tanquam fũdamentum, & fulcimentum subesse. Ex quibus, licèt subsistere priùs sit, quàm substare, sicut prior est res in se, quàm in ordine ad alias: quia tamen, hoc nobis notius est, ideò frequentiùs substantiam à substando deriuamus. Et ideò huius tantum etymologiæ meminit Arist. in hoc cap. & 5. Metaph. cap. 8.

Hinc iam desumuntur tres substantiæ acceptiones, omissis alijs. Quia enim quælibet essentia etiam accidentium quodammodò substat suis passionibus, ideò nomen substantiæ lata quadam significationẽ *primò*, sumitur pro essentia, vt ex Aristot. vidimus cap. 1. huius libri, num. 6.

Quia tamen accidentia simpliciter non substant alijs, sed tantùm secundùm quid, & vt *quo*, vt infrà explicabimus, ideò nomen substãtiæ *secundò*, & magis propriè sumitur, vt distinguitur contra accidens, & comprehendit, quidquid non est in alio tãquam in subiecto. Quo sensu materiam, & formam & modos etiam substantiales substantias appellamus.

Sed quia neque etiam substantiæ incompletæ (excepta anima rationali, cui iuxta probabilissimam sẽtentiam peculiare est habere propriam

priam subsistentiam, vt videbimus lib.1.Physicorum) & multo minùs modi substantiales propriè, & per se substant accidentibus, ideò *tertia*, & proprijssima acceptione sumitur substantia pro ea, quæ ponitur in recta linea huius prædicamenti, nempè pro substantia creata completa, quæ propriè, & simpliciter substat accidētibus, vt potè quæ in se, & per se subsistit independenter á quocunque alio, non solùm vt á subiecto; sed etiam vt à comparte, seù concausa suæ subsistentiæ. Et de hac inquirimus per quid constituatur in sua propria, & essentiali ratione.

12 Prima sententia docet hoc prædicamentum formaliter non constitui per aliquid positiuum, sed per negationem essendi in alio, & hanc tantùm significare ly *per se*, quod solet pòni in definitione substantiæ. Pro hac citatur Porph. in interrogationibus, eāque defendit Soncin. 5. Metaphysic. quæstione 14.

Cuius fundamentum est: quia supra ens addit substantia aliquid, per quod constituitur in sua propria ratione; sed non addit aliquid positiuum: ergo solùm addit negationem, quæ sit constitutiua eius. Maior, & consequentia constant. Minor autem probatur: quia illud positiuum non est quid rationis, vt patet; cùm nequeat per aliquid rationis constitui prædicamentū reale, neque etiā potest esse quid reale: tùm quia in quolibet reali clauditur essentialiter ens; ac proinde non potest esse illi superadditum: tùm consequenter, quia in definitione substantiæ cōmitteretur nugatio; siquidē bis repeteretur ens, si ly *per se*, positum pro differentia esset quid positiuum includens ipsum ens. Restat ergo, substantiam nihil positiuum addere supra ens, sed solam negationem.

13 Secunda sententia asserit substantiā constitui in sua propria, & essentiali ratione per hoc, quod est subijci, seù substare accidentibus. Sic docēt Boecius, & alij, quos refert noster Didacus à Iesu disp. 12.q.1. ¶ Potestque probari ex ipsa etymologia supra explicata. Nā vt inquit Isidorus, ibidem adductus. *Substātia est, quæ propriè substare dicitur*: ergo essentialis eius ratio erit subijci, vel substare accidentibus. ¶ Confirmatur: quia inde Aristot. in hoc cap. probat primas substantias esse magis substātias, quam secundas, quia magis substant, & pluribus subijciuntur, vt vidimus in textu: ergo ipsa ratio substantiæ cōsistit in hoc, quod est subijci, vel substare accidentibus.

14 Prima conclusio. Substantia non constituitur in sua propria, & essentiali ratione per negationē essendi in alio: neque similiter per hoc, quod est subijci, aut substare accidentibus. Hæc est communis consensus Dialecticorum: pro qua videri potest inter alios Mas. hìc sect.2.q.5.

Prior pars probatur primò: quia nullum ens reale positiuum potest constitui in sua essentia per solam negationem, aliàs pura negatio esset natura aliqua positiua, quod

 est

est absurdũ; sed substãtia est ens rea le positiuũ, & inter omnia alia perfectissimũ: ergo nõ potest in sua essentia cõstitui per solã negationẽ.

Secundò: quia in qualibet re essentia debet esse omnium primum, à quo oriantur cætera, quæ cum illa habent connexionem; sed negatio essendi in alio non potest esse primum, quod inuenitur in substãtia, & generaliter nulla negatio potest esse primum, quod inuenitur in re: ergo, &c. Probatur minor: quia quæcumque negatio innititur alicui affirmationi, & causatur ab ea, vt patet inductione. Ideò enim homo nõ est lapis: quia est rationalis: ideò equus non est rationalis: quia est hinnibilis, & sic de alijs: ergo ideò substantia non est in alio tanquam in subiecto, quia essentialiter petit in se, & per se esse: ac proinde hoc præcedit talem negationem.

Per quod etiam probatur posterior pars conclusionis. Subijci enim, seù substare accidentibus nõ est primum, quod inuenitur in substantia: tùm quia priùs est rem in se, & per se esse, quàm quòd alijs fundamentum, aut fulcimentum præstet, eaque sustentet: tùm etiam quia non ideò substantia in se, & per se existit, quia substat accidentibus; sed è contra ideò substat illis, quia est res in se, & per se consistens: ergo subijci, aut substare accidentibus non potest esse ratio essentialis substantiæ, sed proprietas ab illa dimanans.

Confirmatur: quia substantia non definitur essentialiter per habitudinem ad accidẽtia: ergo subijci, seù substare illis non potest esse constitutiuum essentiale ipsius. Consequentia patet, quia subijci, seù substare intrinsecè dicit ordinẽ ad accidentia, vt de se constat. Antecedẽs verò probatur: tũ ex Arist. 7 Metaph. c. 1. asserente, substantiã esse priorem definitione accidentibus: tùm etiã quia iã substantia haberet definitionem incompletam, seù ex additione, sicut accidentia: quod sup. n. 7. vidimus esse falsum.

15 Secunda conclusio. Propria, & essentialis ratio huius prædicamenti sufficienter explicatur per *esse per se*, seù *per se stare*, si intelligatur simpliciter, & secundùm aptitudinem, ad eum modum quo suprà c. 2. huius lib. n. 5. diximus, propriam rationem accidentis sufficienter explicari per *esse in alio*, sumptum simpliciter, & secundùm aptitudinem. Hæc etiam est communis inter Dialecticos. Sumiturque ex libro de causis, vbi definitur hoc prædicamentum sic. *Substantia est, quæ per se stat*, vel vt definit Damasc. c. 23. suæ Logicæ. *Substantia est res per se existens, non indigens altero ad consistẽtiam.* Quam etiam definitionẽ admittit D. Th. opusc. 42. c. 10. & explicatiùs tradit 4. dist. 12. quæst. 1. art. 1. quæstiuncula 1. ad 2. dicens definitionem, vel quasi definitionem substãtiæ esse, quòd sit *res, cui debetur esse per se*, sicut definitio accidentis est, *res, cui debetur esse in alio*. De quo videri potest Mas. vbi supra.

Explicatur, & probatur breuiter conclusio: quia ly *per se* potest sumi tripliciter. *Primo*, vt distinguitur con-

contra per accidens, & significat id, quod verè habet vnicā essentiam: hoc autem modo cōmune est omnibus prædicamētis, vt patet; ac proinde non potest esse constitutiuum substantiæ. *Secundò*. vt distinguitur cōtra *per aliud*, & valet idem, quod ens à se: & hoc modo nulli creaturæ conuenit, sed soli Deo; qui cùm sit primum ens, à se ipso, & non ab alio habet suum esse: & consequenter neque hoc etiam modo potest esse constitutiuum huius prædicamenti, vt de se constat. *Tertio* tandem sumitur esse per se, vt distinguitur ab *esse in alio*, quod est propriū accidentium, vt, scilicet, significat id, quod ex natura sua postulat per se stare independenter à quocunque subiecto sustentante. Quo modo esse per se, & esse in alio sunt quidam modi generales oppositi; determinantes ens ad substantiam, & accidens. Ergo sicut propria ratio, & essentia accidentis est esse in alio secūdùm aptitudinem, seu inclinatio ad inhærendum, sic propria ratio, & essentia substantiæ creatæ erit ista aptitudinalis perseitas, seu esse rem, cui debetur per se existere indepēdēter ab alio. Quod simpliciter intellectū satis contrat conuenire substantiæ cōpletæ, quæ per se pertinet ad hoc prædicamentū: alia enim, quæ ad ipsum reducūtur, scilicet, partes, & modi, seu termini substantiales, licèt non dependeant ab alio tanquam à subiecto; dependēt tamen tanquam à cōparte, seu concausa suæ substantiæ, vel tanquam ab essentia, quam modificant, aut terminãt: & ita simpliciter loquēdo non stāt per se, neque sunt res, quibus debeatur per se existere. Ex quo tandem fit, definitiones adductas sufficienter explicare naturam huius prædicamenti.

16 Ad fundamentū primæ sententiæ negāda est minor. Ad cuius probationem fatemur, propriā rationē, quā exprimit substantia, esse quid positiuū. Ad huius autem primam impugnationem resp. quòd cùm prædicamenta sint conceptus omninò simplices, vt explicuimus disp. præced. n. 56. substantia nō dicitur addere supra ens aliquid positiuū, quia ibi dentur duo cōceptus, quorū vnus addatur alteri, sed quia exprimit proprium conceptum, qui nomine entis nō exprimitur, vt ibidem explicuimus. ¶ Per quod patet ad secundā: propterea enim prædicamēta nō possunt verè definiri, quia ens non potest poni in definitionibus, vt ex Arist. vidimus suprà disp. 5. n. 42. & disp. 11. n. 51. & ideò suprà adductæ non sunt definitiones, sed quasi definitiones, vt inquit D. Tho. citato loco sententiarum.

17 Ad fundamentum secundæ sententiæ resp. argumentū ab etymologia sumptū non esse efficax, vt sumitur ex D. Tho. 2. 2. q. 92. art. 2. ad 2. sæpè enim res à qua nomē imponitur, & res, ad quā significādā imponitur, valdè diuersæ sūt, vt patet in lapide, & alijs multis. Præter quā quòd etiam nomen substantiæ deriuatur à per se stando, seu per se subsistendo, vt ex Isidoro vidimus in principio quæstionis.

Ad confirmationem respondetur, argumentum Aristotelis esse à poste-

posteriori, procedens ex reali proprietate substandi ad ipsam essentiam substãtiæ: & ita nihil sequitur contra nos.

QVAESTIO II.

Iuxta quam rationem substantia diuidatur in primam, & secundam, & qualis sit hæc diuisio?

18 CVM prima, & secunda substantia, de quibus nunc agimus, sint substantiæ cõpletæ, vtpotè in recta linea huius prædicamenti collocatę; planũ fit, diuisum huius diuisionis non esse substantiam in prima, aut secunda acceptatione quæstione præcedenti explicatis, aliàs diuisio nõ esset adæquata; sed substantiam directè ponibilem in prædicaméto, seu cõpletam. Quod satis explicuit Arist. in hoc cap. dũ excludit differentias à ratione primæ, & secundæ substantiæ. Quia tamen in substantia cõpleta tria adhùc considerare possumus iuxta suprà dicta, scilicèt, essentiam ipsam, seu conceptum quidditatiuum substantiæ; realem eius proprietatem subsistendi, vel substãdi accidentibus, & secundam intẽtionem, à qua substantia denòminatur subiectum prædicationis, ideò difficultas est inter Doctores, secundùm quã harum rationum diuidatur substantia in primam, & secundam, inde enim pendet qualis sit dicta diuisio.

Prima sententia asserit diuisum huius diuisionis esse substantiam, ratione secundæ intentionis, ita vt sensus sit: substantia secũdùm quòd est subiectũ prædicationis, alia est vniuersalis, alia particularis: & cõsequenter diuisionem esse vniuocã. Sic docet Tartaretus, vt referunt Conimbricenses hîc q. 2. ¶ Hæc tamen opinio omnino videtur aliena à mente Aristotelis, qui in præsenti disputat de substantia, secundùm quòd ponitur in prædicamento: in quo nõ collocatur ratione alicuius intentionis, sed ratione suæ entitatis realis, vt per se constat. Propter quod etiam liber hic pertinet ad obiectum materiale Logicæ, vt disput. 1. explicuimus.

19 Secũda sẽtẽtia docet, diuisum huius diuisionis esse substantiã ratione realis proprietatis subsistẽdi, vel substandi accidẽtibus, ita vt diuisio reddat hunc sensum: substãtia, qua ratione substat accidentibus, alia primò substat, scilicet, particularis; alia secundò substat, scilicet, vniuersalis: & consequenter diuisionem esse analogam. Sic tenent ex Thomistis Iabel. 5. Meta. q. 17. Caiet. & Mas. hîc: & ex alijs Suar. disput. 33. Metaph. sect. 2. Tolet. & Rub. in hoc c. & Conimb. vbi suprà.

Tertia tandem sentẽtia (omissis alijs) docet, diuisum esse substantiã secundùm suam essentiam, & cõceptum quidditatiuum; diuidique in duos modos subsistẽdi, scilicet, particulariter, & vniuersaliter: ex quibus alter est modus realis, quẽ suppositum addit supra naturam: alter vero est modus, & accidẽs rationis, à quo natura constituitur in esse vniuersalis. Et consequenter inquit hęc sentẽtia, diuisionẽ esse subiecti in accidentia: quãuis quodãmodò etiam

etiam sit analoga, cùm vnum mem brũ diuidens sit quid reale, & aliud rationis. Pro hac citãtur Mercatus, & alij antiqui: eamque defendunt Sanch. lib. 5. Logicæ, q. 4. Gall. controu. 23. & latè Arauxo 5. Metaph. q. 2. art. 1. & 2. à quibus non dissentiunt Caiet. & Mas. vbi suprà: hic enim expressè fatetur se amplecti sententiam istam sic explicatã; ille verò expressè affirmat hîc diuidi essentiam substantiæ per diuersos modos subsistendi. De quo etiã videri potest Zanar. 5. Metaph. q. 14.

20 Prima cõclusio. Secunda sententia valde probabilis est: & licèt iuxta eam non diuidatur substantia secundùm suam essentialem rationem; videtur tamen satis ad mentem Arist. Hæc cõclusio colligitur ex toto hoc cap. vbi sępè comparat Philosophus primam & secundam substantiam in ratione substandi: ergo ibi loquitur de substantia sub tali ratione. Quo semel admisso, rectè asseritur, diuisionẽ verè, & propriè esse analogam; ac proinde nihil falsum continet hæc sententia, sed potest optimè sustineri.

21 Secunda conclusio. Tertia etiam sententia optimè explicat diuisionem substantiæ in primam, & secundam: & ita diuisio simpliciter est subiecti in accidentia, & secundũ quid analogi in analogata. Hæc est proculdubio mens D. Thom. vt expendunt rectè Sanch. & Gall. citati. Nam q. 9. de potentia art. 2. ad 6. sic inqũit: *Cùm diuiditur substantia in primam, & secundam, non est diuisio generis in species: sed est diuisio generis secundùm diuersos modos essendi. Nàm secunda substantia significat naturam generis secundùm se absolutam; prima verò significat eam, vt indiuidualiter subsistentem. Vnde magis est diuisio analogi, quam generis.* Quibus verbis, vt notat benè Sanchez, non dixit D. Tho. absolutè diuisionem esse analogam; siquidem præmiserat in ea diuidi genus in diuersos modos, qui modus diuisionis necessariò pertinet ad diuisionem subiecti in accidentia: sed dixit magis esse analogi, quàm generis: quia magis accedit ad diuisionem analogam, quàm ad vniuocam: & ideò diximus secundùm quid esse analogam. Videatur Angelicus Doctor 1. p. q. 29. art. 1. ad 2. & ibidem Caiet.

Probatur breuiter conclusio: quia diuisum in hac diuisione est id, quod per se pertinet ad prædicamentum substãtiæ, & collocatur in eius recta linea: sed hoc est ipsa essentia substantiæ, & non proprietas eius: ergo meliùs explicatur hæc diuisio in tertia sententia, quàm in alijs. Iam verò si diuisum est ipsa essentia substantiæ, manifestum fit, diuisionem simpliciter esse subiecti in accidentia. Nam id, quod prima substantia addit supra substantiam, est modus quidam realis particulariter subsistendi: & id, quod addit secunda substantia supra substantiam, est modus vniuersaliter subsistendi in intellectu: sed isti habent rationem accidentium, respectu substantiæ: ergo quãdo substantia diuiditur in illos, diuiditur subiectum in accidentia. Est autẽ inter

ipsa membra diuidētia subordinatio, & dependētia; cùm alterum sit ens reale, & alterum rationis: ergo eadem diuisio quodammodò etiā est analoga. Videantur Sanch. & Araaxo vbi supra.

22 Contra hanc tamen diuisionē quocumq; modo explicetur, potest obijci. Primò: quia membra diuidentia cuiuscumque diuisionis debent esse opposita, neq; se mutuò includere: sed prima, & secūda substantia non opponuntur, imò vna includitur in alia, & prædicatur de illa: ergo hæc est mala diuisio. Probatur minor: quia homo, aut animal, quæ sunt secundæ substantiæ, verè prædicantur de Petro, qui est prima substantia.

Secūdò: quia diuisum huius diuisionis, quocūq; modo explicetur, coincidit cū vno membro diuidenti: ergo est mala. Probatur antecedens: quia siue hìc diuidatur substātia secundùm suam essentiā, siuè secundùm rationē substandi; diuisum debet esse substantia vt sic, & communiter cōsiderata: ergo est substātia cōmunis; ergo substātia secūda.

Ad primū respondetur secūdam substantiā formaliter sumptā, vt est mēbrū diuidēs in hac diuisione, nō includi, neque prædicari de prima: hęc enim est formaliter falsa, *substātia prima est substātia secūda*: & ita membra diuidentia verè sunt opposita. Ad probationem autem minoris respondetur, solùm conuincere, rem illam, quæ materialiter denominatur secunda substantia, prædicari de prima. Quod quidē verum est, quia talis res est ipsa natura substantiæ secūdùm se, vt præuenit modos primæ, vel secundæ substantiæ. Sic autē non est membrū diuidens, sed potiùs diuisum. Vnde nō sequitur vnum mēbrū diuidēs, formaliter vt tale, prædicari de alio.

23 Per quod patet ad secundū. Respōdetur enim diuisum esse substantiam consideratam secundùm se, & secundùm sua essentialia tantùm, seu vt præuenit modos indiuidualiter, vel vniuersaliter essendi. Quo modo neque est indiuiduum, neque genus, aut species: & consequenter neque prima, aut secunda substantia.

Sed instabis: quia adhuc substantia pro vt sic, & vt præuenit tales modos, verè est communis: & D. Tho. in verbis adductis asseruit, esse diuisionem generis in diuersos modos essendi: ergo diuisum verè est substantia vniuersalis, & per cōsequens substantia secunda.

Respondetur, quòd quia ipsa natura substantiæ secūdùm sua essentialia considerata habet vnitatem formalem, quæ de se non est propria huius, vel illius indiuidui, ideò dicitur communis, seu vniuersalis negatiuè tantùm, vt explicuimus supra disp. 3. nu. 26. & quia hoc est fundamentum vnitatis genericæ: ideò appellatur à D. Thom. diuisio generis in diuersos modos. Esse tamen sic communem non sufficit ad veram, & formalem vniuersalitatē, vt vidimus ibidem n. 46. & consequenter neq; ad rationem secundæ substantiæ; ac proinde diuisum non coincidit cum vno membro diuidenti.

QVAE-

QVAESTIO III.

An definitiones primæ,& secundæ substantiæ sint rectè assignatæ?

24 Definitionem primæ substantiæ, quã hîc tradit Aristot. scilicet, *Quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est*, non esse exactam, his argumentis suadetur. ¶*Primò*: quia definitio, quæ datur per negationem, est vitiosa; sed hæc datur per negationẽ, imò per duas negationes: ergo est vitiosa. ¶*Secundò*: quia substantia considerata secundum se, & vt præuenit modos indiuidualiter, vel vniuersaliter essendi, neque est in subiecto, neque dicitur de subiecto: & tamen prout sic non est prima substantia, vt dictum est: ergo definitio conuenit alijs à definito. ¶*Tertiò*: quia substantia prima est substantia singularis; sed singularia non definiuntur, ex Aristot. 7. Metaph. cap. 5. ergo, &c. ¶*Quartò*: quia substantia prima prædicatur de hac, & illa prima substantia: ergo falsò dicitur primam substantiam non dici de subiecto.

Similiter definitionem secundæ substantiæ, quam in eodem cap. tradit Aristot. scilicet, *Substantiæ secũdæ sunt genera, & species, in quibus insunt primæ*, non esse bonam probatur his argumẽtis. ¶*Primò*: quia de ratione secundæ substantię non est, quòd sit genus vel species; sed tantùm quòd sit vniuersalis: ergo malè definitur ab Aristot. quòd sunt genera, & species, &c. Probatur antecedens: quia substantiam esse genus, aut speciem est esse talem, vel talem secundam substantiam: ergo id non est de ratione secundæ substantiæ, vt abstrahit ab omnibus secundis substantijs, quo modo hîc definitur. ¶*Secũdò*: quia secundæ substantiæ prædicantur de primis: ergo insunt in illis: ergo falsum est dicere, quòd in secundis substantijs insunt primæ.

25 Nihilominus definitiones istas nõ esse vitiosas probat auctoritas Aristot. & concors consensus Dialecticorum illas admittẽtium. Quod genus argumẽti est adeò sufficiens in proposito, vt nullum disciplinatum ingenium possit eas nõ admittere: & ideò solùm indigent explicatione. Pro qua meminisse oportet, quæ sup. disp. 5. n. 44. diximus circa definitiones accidentiũ, & earum definita, quando definiuntur in concreto: vbi ostendimus, rẽ definitam esse ipsum accidẽs, licèt ex modo significandi fiat suppositio pro subiecto; ac proinde accidenti conuenire definitionem tantum *vt quo*, vt ibidẽ explicuimus. Ad hunc ergo modum intelligenda est definitio primæ substantiæ, vt benè notat Caiet. hîc. Cum enim prima substantia pro materiali dicat ipsam essentiam substantiæ, & pro formali modum quendam realem particulariter subsistendi, vel substandi accidentibus: inde fit, vt definitio conueniat vt *quo* illi modo reali; simulque explicetur tamẽ definitionem exerceri in ipsa substantia, quæ habet rationem subiecti respectu talis modi. Et ita sensus planus definitionis est, quòd ille modus realis particulariter subsistendi est ratio, quare substantia prima,

prima, neque sit in subiecto, per quod distinguitur ab accidētibus, neq; dicatur de subiecto, per quod distinguitur à secundis substantijs.

Simili modo debet etiam explicari definitio secundæ substantiæ. Nā modus ille vniuersaliter essendi, seù secunda intentio, à qua substantia constituitur in esse secūdæ, seù vniuersalis, est ratio, quare in secundis substantijs insint primæ, Id est, contineantur potētialiter in eis tanquam partes subiectiuæ earum. Primæ enim substantiæ continentur in secundis, vt inferiora essentialia in superioribus: quam potentialem continentiam habēt ipsa à secunda intētione vniuersalis, non cuiuscumque sed generis, vel speciei: hæc enim tantùm possunt esse superiora essentialia respectu primarum substantiarum. Et ideò rectè Arist. definiens secundas substātias dixit, esse genera, & species, in quibus insunt primæ: vbi tādem aduertendum est, quòd cum prima & secunda substantia sint termini complexi, ipsæ potiùs sunt definitiones: & ideò adductæ ab Aristot. seruare non possùnt rigorem diffinitionum; sed tantùm sunt explicationes quædam, seù circumlocutiones primæ, & secundæ substātiæ. Quas si breuius velis explicare dices: *Prima substantia est substantia singularis: & secunda substantia est substantia vniuersalis.*

26 Ad argumēta resp. Ad primum plures adhibet solutiones Mas. hîc sect. 2. q. 2. quæ ibi videri possunt. Respondetur tamē primò, quòd quando definitio est descriptiua, vel nō est propria definitio; nō est vitium ponere pro differentia aliquas negationes, præcipuè quādo iam explicatum est illud positiuum, cuius sunt negationes, vt contingit in præsenti: iam enim Arist. cap. 2. explicuerat, quid sint esse in subiecto, & dici de subiecto.

Vel secundò, & meliùs respōdetur, illa verba. *Neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur*, quæ ponūtur loco differentiæ, non esse explicanda merè negatiuè, sed quasi cōtrariè, ita vt sensus sit: prima substantia est id, cui positiuè repugnat esse in subiecto, vel dici de subiecto. Vt à simili contingit, quando Philosophi definiūt violentū esse, quod fit à principio extrinseco passo non cōferente vim: vbi ly, *nō cōferente vim*, nō intelligitur negatiuè, sed contrariè, id est, resistente.

Ad secundū respondetur, quòd substātiæ secundū se cōsideratæ, & vt præuenit singularitatē, vel vniuersalitatē, neque conuenit, neque repugnat esse, aut dici de subiecto; sed merè negatiuè se habet. Ad rationem verò primæ substantiæ necessarium est, quòd positiuè repugnet illi, & hoc significatur in eius definitione, vt explicatum est.

Ad tertiū respōdetur singularia determinata, vt Petrum, vel Paul. non posse definiri; singularia verò indeterminata, vt indiuiduū vagū, personam, & alia huiusmodi posse definiri, cò quòd importāt modum particulariter existendi absque determinatione, & cum quadam cōmunitate: & huiusmodi est prima substātia. Videantur, quæ diximus suprà

supra disp. 4. n. 51. & disp. 6. n. 54.

Ad quartum respondetur, quòd licèt prima substãtia significet modum subsistendi communem; supponit tamen pro Petro, vel Paulo, v.g. in quibus exercetur definitio, & de his debet verificari, quòd non dicuntur de subiecto. Quod solet alijs terminis explicari, dicendo primã substantiã in actu exercito nõ dici de aliquo; non verò primã substantiã in actu signato. Videantur, quæ circà definitionem indiuidui diximus disp. 6. citata num. 51.

27 Ad primum contra secundã definitionem respondetur, quòd licèt de ratione secundæ substãtiæ vt sic, non sit, esse determinatè genus, vel determinatè speciem; tamen neque etiam est esse quodcunque vniuersale; sed illud, quod potest esse superius essentiale respectu primæ substantiæ. Et hoc necessariò est genus, vel species: quia in his solùm possunt essentialiter contineri primæ substantiæ. Et ideò sic definiuit Arist. secundas.

Ad secundum respondetur, quòd secundæ substantiæ insunt actu in primis: quia sunt de earũ essentia; ècontra verò primæ insunt in potentia in secundis; quia sunt partes subiectiuę earum. Et hoc secũdum significatur in definitione: dicendo enim, quòd primæ substantiæ cõtinẽtur in genere, euidens est, sermonem esse de continentia potẽtiali.

QVAESTIO IIII.

Quænam substantiæ in hoc prædicamento collocentur?

28 Omnia, quæ in hac materia solent disputari, magna ex parte constant ex dictis supra disp. 5. neque de eis est ferè iã disceptatio inter Doctores: & ideò illa breuiter perstringemus in hac quæstione. In primis autem certũ est, omnes substãtias cõpletas, corporeas, & corruptibiles, vt sunt elementa, mixta inanimata, plãtæ, & animalia, per se collocari in hoc prędicamento: neque de his dubitauit aliquis, quẽ viderimus. Cernitur siquidem in eis sufficiens fundamẽtum ad formandos gradus genericos, & differentiales: cùm sint compositæ ex materia, & forma: & ideò non est cur à prædicamẽto reijciantur. Quarè solũ potest moueri difficultas de corporibus cœlestibus, de Angelis, de Deo O.M. & de Christo Dño. De quibus eodem ordine per singula breuiter discurremus.

Et in primis de corporibus cœlestibus id receptissimum est: (quidquid dicãt Aber. Niph. & Gangauo explicantes quædam verba Arist. 10. Metaph. c. vlt.) Ratio est clara: quia, vt in Philosophia ostẽdemus, etiam corpora cœlestia verè sunt cõposita ex materia, & forma: ergo ibi etiã est sufficiens fundamentũ, vnde intellectus desumat genus, & differentiam. Quòd enim illa sint incorruptibilia, aut quòd materia eorũ sit alterius rationis à materia sublunariũ, solũ probat ipsa naturaliter nõ conuenire in aliqua vna entitate reali, seù quòd corruptibile, & incorruptibile differũt genere physico, quod tantũ intendit Arist. loco citato, vt vidimus suprà disp. 11. n. 11. Hoc autẽ nõ obstat, quominùs logicè detur gradus precisus, in

quo

quo vniuocè conueniant corpora cœlestia, & sublunaria: atque adeò quòd in prædicamento per se, & propriè collocentur. De quo videri potest D. Thom. locis citatis.

29 ¶ Secùdò de Angelis communis Philosophorum sentẽtia tenet, verè esse in hoc prædicamento. Quanuis id negauerint præter Auerr. & alios adductos, Plotinus lib. 1. Eneade 6. Alb. & AEgid. in hoc c. fortè ducti auctoritate Aristot. 9. Metaphysic. text. 22. vbi eos appellat substantias simplices, & entia semper in actu. ¶ Sed fundamentum est nullius roboris, & ratio in contrarium manifesta. Quia quanuis Angeli non sint compositi ex materia, & forma; & per consequens, physicè loquendo, sint formæ puræ, & substantiæ simplices; neque habeant potentiam contradictionis ad essendum, & nõ essendum, quod loco citato intẽdit Aristot. tamen metaphysicè loquẽdo, non sunt actus puri; sed realiter compositi ex essentia, & existentia, vt generaliter de omni creatura ostendemus lib. 1. Physic. ergo intra eorum essentiam est potentialitas sufficiens ad fundandum gradum genericum, in quo cum alijs conueniat: & per consequens verè collocantur in hoc prædicamento. Videantur, quæ diximus suprà disput. 5. num. 73. & sequentibus.

30 ¶ Tertiò, de Deo O.M. (quidquid dicant Nominales) constans est Philosophorum, & Theologorum sententia, non contineri in recta linea huius prædicamenti. Quod sancti Patres non obscurè docent: quorum plura loca adducunt noster Didacus hìc disput. 12. q. 2. & Naza. 1. part. q. 3. art. 5. Probatque latè, & optimè D. Tho. ibidem, & primo contra gentes cap. 24. & 25. Cùm enim in Deo nulla sit compositio ex actu, & potentia; sed sua essentia sit ipsum suum esse per se subsistens, & per consequens actus secundum omnem cõsiderationem simplicissimus, & purissimus; inde fit, vt in eo nihil sit, quod possit esse radix, aut fundamẽtum gradus potentialis, qualis est gradus genericus. Videantur quæ diximus disput. citata, & disput. 11. n. 15. vbi ostendimus nihil posse esse vniuocum Deo, & creaturis.

Per quod facilè excluditur Vazquez 1. p. disput. 22. cap. 3. qui suscitans Nominalium sententiam, admittit in Deo compositionem ex genere, & differentia, impugnatque rationes, quibus D. Thom. quæst. 3. citata probat, Deum non contineri in aliquo prędicamento. Sed illum meritò reijciunt Theologi, etiam suæ Societatis: ex quibus Molina ibidem art. 5. affirmat talem sententiam non rectè stare cum definitione Ecclesiæ cap. firmiter de summa Trinitate, & fide Catholica, vbi decernitur, Deum esse omnino simplicem. De quo etiam videri possunt Suarez disp. 30. Metaph. sect. 4. & 1. part. libro de essentia Dei, cap. 4. Valent. ibidem, quæst. 3. disputat. 1. puncto 5. Rubi. cap. de differentia quæst. 4. & Conimbr. hìc q. 1. artic. 2. Ex Thomistis verò impugnant rectè hanc sentẽtiam Araux. lib. 5. Meth. q. 2. art.

art. 3. Ioan. Gonçalez 1. part. q. 7. controuers. 15. Nauarrete controuers. 20. & latè Nazar. art. 5. citato controuers. 1. 2. 3 & 4.

31 ¶ Vtrùm autē Deus reductiuè collocetur in hoc prædicamento secundùm quòd est principium efficiens omnium substātiarum, sicut collocantur materia, & forma, secūdùm quòd sunt principia substātiarum materialium, difficultas esse potest, propter D. Th. qui q. 7. de potentia art. 3. ad 7. cōcedit Deum esse, per reductionem in genere substantiæ vt principium eius; quemadmodum punctum, & vnitas in genere quantitatis: cuius tamen contrarium expressè docet loco citato ex 1. part. art. 5.

Propter hæc duo loca, Capreol. in 1. dist. 8. quæst. 2. & Sanch. lib. 5. q. 13. fatentur D. Tho. mutasse sententiam; ea tamen rectè concordat Caietan. dicto artic. 5. ex doctrina eiusdem Angelici Doctoris in primo, dist. 8. quæst. 4. artic. 2. ad 3. dicens, quòd dupliciter potest aliquid esse in prędicamento reductiuè sicut principium. *Vno modo*, tanquam principium contentum ab ipso genere: & hoc modo negat D. Thom. posteriori loco, Deum esse per reductionem in prędicamento substantiæ. *Alio modo*, vt principiū continens ipsum genus: & sic concedit D. Thom. Deum esse reductiuè in genere: quia in hoc sensu quodammodò est in omnibus generibus; cùm omnia contineat, licèt per appropriationem quādam dicatur esse in prædicamento substantiæ: quia hæc propinquior est Deo, quàm accidētia. De quo etiā videri possunt Nazarius vbi supra dub. 3. & Bergomensis in concordantijs D. Thom. dub. 464.

32 Cæterùm quanuis in re hæc ita sint: absolutè tamen negandum est, Deum reductiuè collocari in prædicamento substātiæ: tùm quia in communi modo loquendi, illa dicimus collocari in prædicamento, quæ continētur intra illud: tùm etiā quia principium, de quo propriè dicitur reduci ad aliquod genus, non se extendit vltra illud: vt patet de puncto, & vnitate respectu quantitatis: at Deus est supereminens principium totius esse, & omnium prædicamētorum: & ideò standum est modo loquendi, & doctrinæ D. Thom. loco citato ex 1. part.

33 ¶ Tandem de Christo Domino (quidquid dicant Scot. in 3. dist. 7. q. 1. Bassolis, & Durandus ibidem) asserendū est, verè esse primam substantiam, contineri que in prædicamento substantiæ, sicut cōtinentur alia indiuidua naturæ humanæ. Sic docet expressè D. Tho. 3. p. q. 2. art. 3. ad 3. & artic. 5. lib. 4. contra Gentes cap. 37. & in 3. dist. 7. q. 1. art. 1. Quem sequuntur communiter Doctores.

Poteſtque probari ex cap. *Cum Christus, de hæreticis*, vbi Alex. III. definit Christū, secundùm quod est homo, esse aliquid, id est singulare quid. Cuius rationem reddit dicēs: *Quia sicut Christus est verus Deus, ita est verus homo ex anima rationali, & humana carne subsistens.* Vbi quāuis Vazq. 3. p. disp. 17 c. 5.

dicat

dicat solùm definiri, Christum esse aliquid, vt distinguitur contra nihil;nõ verò esse hoc aliquid de genere substantiæ;tamen in hoc posteriori sensu intellexerũt illa verba Glossa, & Panormitanus, ibidem, D.Thom.3.part.quæst.2.art.6.in argumento sed contra, D.Bonauentura in 3.dist.6.art.1.quæst.3.& Scot.ibidem quæst.vltim. Satisque patet ex illa causali, quam subdit Pontifex: vnde in hoc non est immorandum.

Ratione etiam perfacili, omissis alijs, probatur: quia res collocantur in prædicamento ratione essentiæ,seù naturæ:sed natura humana Christi Domini in toto rigore, & proprietate est eiusdem speciei cum nostra: ergo verè, & propriè collocatur in eodem prædicamento. Quia tamen naturæ substantiales non ponuntur in prædicamento significato in abstracto,sed in concreto,quomodò cõnotant suppositum, quod in Christo est ipsum suppositum Verbi diuini:ideò hoc ponitur in prædicamento, non secundum se,& absolutè; sed præcisè quatenus sustentat humanitatem Christi Domini, vt expressè docet D.Thom. in 3. dist.6. quæst.1. art.1. quæstiuncula 1.ad 2.Videantur Bañez 1.p.q.3. art.3.& Arauxo lib.5.Metaphysic. quæst.2.art.4.

34 Neque valet vulgare argumentum: *Christus ponitur in prædicamento*: *Christus est Deus*: *ergo Deus ponitur in prædicamento.* Variatur enim appellatio : quia poni in prædicamento est secunda intẽtio appellans supra Christum ratione humanæ naturæ.Quando verò absolutè infertur: *ergo Deus ponitur in prædicamento,*appellat supra Deum ratione Deitatis. Valeret autem consequentia,si inferretur*: ergo Deus ponitur ratione humanæ naturæ.*

Dices*:* Christus non est creatura ex D.Thom. 3. part. quæst.16. ergo non ponitur in prædicamento. Probatur consequentia : quia quidquid ponitur in prædicamento,debet esse aliquid creatum, vt patet ex dictis.

Respondetur tamen sufficere,vt aliquid ponatur in prædicamento, quòd sit quid creatum secundùm illud, secundùm quòd formaliter constituitur in prædicamento. Et hoc inuenitur in Christo Domino: in quo natura humana aliquid creatũ est,licèt suppositum sit diuinum.

Sed instabis : quia hæc propositio:*Christus est creatura*, absolutè nõ admittitur,quia ponit in Christo imperfectionem, sed hæc etiã: *Christus ponitur in prædicamento*, ponit in illo imperfectionem:ergo absolutè non est admittenda.

Respondetur,quòd prima propositio ponit imperfectionem in supposito Christi Domini;secunda verò tãtùm ponit imperfectionem in natura humana eius:quia fieri, seù creari per se primò conuenit supposito,& quasi per accidẽs naturæ, seù essentiæ ; siquidem hæc per se,neque fit,neque creatur,sed potiùs est æterna, vt explicuimus supra disput.4.n.5.At verò poni in prædicamento per se primò conuenit

uenit essentiæ; siquidem hæc est, quæ denominatur genus, vel species; & quasi per accidens supposito, à quo sustentatur. Et ideò prima propositio absolutè negatur, & secunda conceditur: quia supposito Christi repugnat imperfectio, non verò naturæ humanæ eius.

QVÆSTIO V.

Quo modo intelligendæ sunt proprietates substantiæ ab Arist. traditæ?

35 PRima, secunda, & tertia proprietas explicatæ sunt in notationibus: & ideò de alijs tribus agẽdum est in præsenti. Et quidem circa quartam solùm est notandum id, quod aduertit Arist. illam conuenire substantiæ, non tamen soli: nàm quantitas etiam non habet contrarium. Vtrumque autem intelligendum est de contrarijs propriè dictis: quę vt infrà in post prędicamentis videbimus, sunt illa, quæ sub eodem genere maximè distant, & ab eodem subiecto mutuò se expellunt; sic enim satis constat substantiæ, & quantitati nihil esse contrarium.

Per quod soluuntur plura argumẽta, quæ cõtra hanc proprietatẽ fiunt: vt quòd formæ substantiali contrariatur priuatio ex Arist. 1. Physic. text. 10. asserente, hominem fieri ex non homine tanquàm ex contrario. Item quòd differentiæ substantiales eiusdem generis sunt contrariæ, vt sumitur ex Aristot. 10. Metaphysic. text. 11. Et tandem quòd elementa sunt contraria, vt docet idem Aristot. lib. 2. de generatione: ergo substantiæ potest aliquid esse contrarium.

¶ Respondetur enim formam, & priuationem non esse propriè contraria; quia non continentur sub eodem genere. Neque differentias substantiales, quia non sunt in subiecto. Neque tandem elementa, quia ipsa non se expellunt ab eodem subiecto; sed eorum qualitates. Appellantur autem forma, & priuatio contraria largè, quia opponuntur priuatiuè. Et largiùs differentiæ, quia sunt primò diuersæ. Et tandem elementa dicuntur cõtraria, radicaliter, quia, scilicet, sunt radices qualitatum, inter quas est formalis contrarietas.

36 ¶ Circa quintam proprietatem dubitant Doctores: an conueniat omni substantiæ etiam incompletæ, propter Aberr. 3. cœli com. 67. & alios, quos refert Mas. hìc sect. 2. q. 9. qui existimant omnes formas substantiales, excepta anima rationali, suscipere magis, & minùs. ¶ Imò de anima rationali potest idem suaderi; quia animæ rationales sunt inæquales, vt docent grauissimi Philosophi D. Th. in 2. dist. 32. q. 2. art. 3. & 1. p. q. 85. art. 7. Caiet. ibidem, Ferrar. 1. contra Gent. c. 30. Med. 3. p. q. 5. art. 3. & alij: ergo aliqua substantia suscipit, magis & minus.

Contrariam tamen sententiã tenent communiter Doctores cum Arist. in hoc cap. vbi nõ solùm substantias completas, sed quascũque alias negat suscipere magis, & minùs, dum ait: *Substantia nõ dicitur magis, & minùs, neque cæterorum quid-*

quidquam omninò, quæ substantiæ subeunt rationem,&c.

Pro cuius intelligentia notandum est ex eodem Arist.in præsenti,aliud esse,quòd vna substãtia sit perfectior alia, aliud verò, quod suscipiat magis, vel minus; vel quod intendatur, aut remittatur. Ad illud enim sufficit, vt eadẽ indiuisibilis essentia, habeat perfectius esse in vno,quam in alio, seù quod inæqualiter participetur ab eis ratione inæqualium differentiarum,siue essentialium,siue indiuidualium. Ad hoc verò, vt rectè explicat D.Tho.1.2.q.52.art.1.& opusc.48.tract.2.c.4. necessarium est,quòd in ipsa essentia etiam indiuiduali sit latitudo quædam gradualis,ratione cuius possit secundùm se ipsam augeri, vel minui,seù magis,aut minus vehementer imprimi subiecto. Hoc enim significant nomina, *intensionis, & remissionis*,quæ iuxta primam sui impositionem dicuntur de lyræ fidibus; quæ quando vehementiùs sonant, appellantur intensæ; quando verò reddũt grauiorem sonum, remissæ.

Quod quidem non posse conuenire substantiæ, sed qualitatibus explicat D.Thom.1.p.q.93.art.3. ad 3 & colligit Caiet. hic optimo signo. Quamuis enim vna substãtia sit altera perfectior; eadem tamen non perficitur secũdùm essentiam, ita vt Petrus, v.g. modò sit minùs homo, & postea magis homo. Qualitates verò, quæ suscipiunt magis, & minùs, non solùm inueniuntur secũdum magis,& minus in diuersis subiectis; sed etiam in eodem, saltem de possibili. Quamuis enim de facto aliquæ ex his qualitatibus in eodem subiecto non intendantur,aut remittantur;hoc tamen illis non repugnat,vt substantiæ repugnare diximus.

Per quod patet ad instantiam de anima rationali. Dicimus enim vnam esse meliorem alia ratione perfectioris esse, vel perfectioris corporis, seù ratione perfectioris differentiæ indiuidualis,quæ desumitur ab illo,non verò quia suscipiat magis,aut minùs, vt explicatum est. Videatur D.Thom. opusculo citato.

37 ¶ Circa sextam, & vltimam proprietatem est etiam difficultas inter Doctores; an cõueniat substãtiæ quarto modo proprij. Quamuis enim id,videatur voluisse Aristot. dum dixit: *Maximè verò proprium substantiæ esse videtur,&c.* contrà tamen militant hæc argumenta.

Primò: quia hæc proprietas ex Arist.in hoc cap.conuenit substantiæ, quæ est vna numero: sic enim ait. *Maximè substantiæ proprium esse videtur,cum vnũ, idemque numero, sit contrariorum susceptiuum esse.* Sed sola prima substantia est vna numero:ergo soli illi cõuenit, & non secundæ: & per consequens non conuenit omni substantiæ.

Secundò:quia neque Deus, neque Angeli,neque corpora cœlestia possunt recipere cõtraria;aliàs essent corruptibilia;ergo talis proprietas nõ conuenit omni substãtiæ.

Tertiò:quia, vt hic Arist. contra se argumentatur, eadem oratio recipit contraria, nempe veritatem,

&

& falsitatē: nam Petro sedente vera est hæc propositio, *Petrus sedet*, quæ tamen fit falsa, surgente Petro: sed oratio est accidens: ergo hæc proprietas non conuenit soli substantiæ.

Quartò: quia etiam quantitas potest suscipere contraria: eadem enim superficies potest esse alba, & nigra. Similiter intellectus recipit scientiam, & errorem. Et, quod maius est, in mysterio Eucharistiæ, quantitas per se solam verè calefit. & frigesit, recipitque alia contraria: ergo &c.

38 Propter hæc argumēta, aliqui existimarunt, recipere contraria non conuenire substantiæ quarto modo proprij. ¶ Sed non ideò deserenda est recepta sententia, quam ante Aristot. significauit Architas, vt referunt Conimbr. hîc quæst. 3. docetque D. Thom. opusc. 48. tract. 2. cap. 4. & sequuntur hîc Caiet. Sot. Mas. Sanch. & communiter Doctores.

Pro cuius explicatione nota, quòd recipere contraria, propriè loquendo, prout hîc loquitur Aristot. necessariò fit cum mutatione intrinseca subiecti, vt ipse Arist. se explicat: repugnat enim, quòd vnū numero subiectum abijciat vnum contrariorum, & recipiat alterum, quin intrinsecè mutetur. Similiter non loquitur hîc Aristot. de quocunque subiecto sed de eo, quod propriè, & absolutè est subiectum. & solet appellari subiectum *quod*. Quo supposito.

39 Ad argumēta respondetur. Ad primum respondet benè Caiet. hanc proprietatem non esse restringendam ad solas primas substātias. Non enim inquit Arist. quòd proprium est illius substantiæ, quæ est vna numero, esse susceptiuam contrariorum, sed: *Proprium est substantiæ, quòd cum vna numero sit, sit susceptiua contrariorum*. Cuius sensus est, proprium esse substantiæ, quòd, seruata vnitate numerica, sit susceptiua contrariorum. Quod etiam conuenit secundæ substantię: homo enim seruata vnitate numerica, quam habet in Petro, recipit contraria.

Dices: dato, quòd secundæ substantiæ recipiant contraria; tamen id habent ratione primarum, ideò enim homo recipit calorem, & frigus, quia Petrus recipit illa: ergo esse susceptiuum contrariorum nō est propria passio substantiæ; & consequēter non conuenit illi quarto modo. Antecedens patet ex dictis supra nu. 3. Consequentia vero probatur: quia propria passio priùs debet conuenire secūdæ substantiæ, quàm primæ, vt explicuimus disp. 9 num. 12.

Respondetur, quòd aliud est, substantiam habere aptitudinem ad recipienda contraria, seu esse susceptiuam eorum, aliud verò actu recipere illa, sicut aliud est, hominem esse risibilem, & actu ridere. Aptitudo ergo ad recipiendum contraria est propria passio substantiæ; receptiò verò actualis accidens commune; sicut aptitudo ad ridendum est passio hominis; actualis verò risus accidens commune. Quod etiā patet mille alijs exemplis. Dicimus

ergo, quòd sicut ideò Petrus est risibilis, quia homo est risibilis; ècôtra verò ideò homo ridet, quia Petrus ridet: sic similiter ideò Petrus est susceptiuus contrariorum, quia substantia est susceptiua contrariorum, ècontra verò ideò substantia recipit contraria, quia Petrus recipit illa.

40 Ad secundum respondetur, quòd hîc agit Arist. de substantia, quæ ponitur in prædicamento, nēpè de substantia creata, & ita proprietas eius non debet conuenire Deo: Angeli autem, & cœli verè possunt recipere contraria. Nam Angelus potest recipere scientiam, & erroré: & corpora cœlestia motus contrarios, vt patet in motibus naturali, & rapto planetarum, qui etiam in proprijs epyciclis interdū mouetur sursùm, vt quando tendūt versus augem; interdū verò deorsùm, vt cum ad oppositum augis regrediuntur. Verum est, motus istos propriè non esse contrarios, vt rectè probat D.Thom. lib. 1. de Cœlo lect. 8. quia neque fiunt à contrario in contrarium, neque per eandem lineam, neque super eosdem polos. Sed hoc nihil obstat. In præsenti enim non sumit Aristot. contraria rigorosè: sed tantùm vult maximè proprium esse substantiæ, esse subiectum *quod* accidentium, siuè sint propriè contraria, siue non.

Ad tertium respondet Aristot. quòd licèt oratio posfit transire de vera in falsam; propriè tamen non recipit contraria: quia oratio ipsa non mutatur intrinsecè; cùm non abijciat à se aliquid, & recipiat aliud. Sed talis mutatio fit in ipso obiecto, scilicet, Petro, qui amittit sessionem, & acquirit stationem, per cuius variationem oratio extrinsecè dicitur, transire de vera in falsam. At verò substantia propriè recipit contraria: quia in se ipsa mutatur abijciendo vnum, & acquirendo aliud. In quo sensu intelligēda est hæc proprietas, vt supra explicatum est.

41 Ad quartum respondetur, quantitatem, intellectum, & alias potentias non recipere accidentia vt *quod*, sed vt *quo*, siue vt rationes recipiendi. Vndè de illis non potest absolutè dici, recipere accidētia, sicut dicitur de substātia. Quòd si in Eucharistia quantitas per se solam recipit accidentia, & habet modum subiecti *quod*; ideò est: quia ibi quantitas virtute diuina habet modum substantiæ, vt docet Diu. Thom. 3. p. quæst. 77. artic. 3. ad 2. siuè id fiat à Deo, tribuendo quantitati modum quasi substantialem, ratione cuius per se sit, vt tenēt plures Doctores; siue cōseruando existentiam substantiæ panis, & vini, vt aliqui etiā incōsideratè asserere ausi sunt; siue per solā manutenentiā conseruando quantitatem cum sua existentia, & supplendo per nouum concursum vicem substantiæ, vt docent plures alij: de quo disputant Theologi loco citato in materia de Eucharistia.

(.?.)

§. Vnicus.

§. Vnicus.

EXPLICATVR AMPLIVS, quomodò soli substantiæ conueniat esse subiectum, quod accidentium.

42 OCcasione huius argumenti magis explicare oportet, quomodò vnum accidens sit subiectum alterius, propter Suar. disp. 14. Metaph. sect. 4. vbi distinguens ly *quod*, & *quo*, inquit, si per subiectum *quod*, intelligatur primum fundamentum, & basis totius causalitatis, in qua sustentatur accidens; & per subiectum *quo*, id, quod ita recipit aliud, vt ipsum sustentetur in alio, sic proculdubio solam substantiam esse subiectum, *quod* accidentium, & quodcumque accidens respectu alterius subiectum *quo* tantùm. Si verò per subiectum *quod*, intelligatur id, cui inhæret accidens, nō tantùm vt rationi recipiendi, sed vt integro, & immediato subiecto, quod respectu eius exercet propriam causalitatem materialem; & per subiectum *quo*, id, quod tantùm est ratio recipiendi; sic inquit iste Auctor plura accidētia verè esse subiectum *quod* aliorum; licèt alia tantùm sint subiectum *quo*. siue rationes recipiendi.

Si autem quæras ab illo: quæ sit regula ad discernenda talia accidentia? respondet num. 12. nullam posse statui; sed respiciendum esse ad naturam vniuscuiusque. Quam doctrinam mirum est velle Suarez esse D. Thom. cùm neque leuiter insinuet eam, & oppositum sæpissimè doceat, vt posteà videbimus.

Potest tamen probari hac ratione: quia in Eucharistia qualitates panis inhærent soli quantitati, non per nouam inhærentiam, quæ illis per consecrationem conferatur; sed per antiquam, quàm habebant in quantitate, vt docet Diuus Thomas 3. part. quæst. 77. artic. 2. ergo ante consecrationē soli quantitati immediatè inhærebant.

43 Cæterùm hæc sententia falsa est, & omnino aliena à mente Aristotelis, & Diui Thomæ. Qui quantùm ad hoc nunquam distinguunt inter accidentia, vt distinguit Suarez; sed vniuersaliter affirmāt, vnum accidens in tantùm esse subiectum alterius, in quantùm est ratio recipiendi illud, siue in quantùm ambo recipiuntur, & inhærent ipsi substantiæ ordine quodam, ita vt vnum priùs, & alterum posteriùs recipiatur. Quo fit, vt respectu secundi accidentis, propriè loquendo, non dentur duo integra subiecta, vnum proximum, & aliud remotum; sed substantia simul cum primo accidenti constituit integrum, & immediatum subiectum secundi: ad eum modum, quo in causis efficientibus substantia ignis, verbi gratia, & calor eius, propriè loquendo, non sunt duæ causæ, alia proxima, & alia remota; sed ab vtroque simul procedit calefactio; ab illa vt à supposito, quod operatur; ab hoc verò, vt à ratione agendi, seu virtute, qua ignis agit.

Hæc est expressa doctrina Arist. 4. Metaph. text. 14. vbi ait: *Accidēti enim nō est accidens, nisi quia ambo eidem accidunt.* A quo accepit

eam D.Tho. 1.2.q.7.art.1. (quem locum non apparet, qua ratione adducat Suar. pro sua sententia) nã in solutione ad secundum sic ait Angelic. Doctor. *Aliquid dicitur accidens alicuius dupliciter. Vno modo, quia inest ei, sicut album dicitur accidens Sortis. Alio modo, quia est simul cum eo in eodem subiecto, &c.* Quem modum statim in solutione ad tertium subdiuidit dicens: *Sicut dictum est, accidens dicitur accidenti accidere propter conuenientiam in subiecto. Sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, secundùm quòd duo accidentia comparantur ad vnum subiectum absque aliquo ordine, sicut album, & musicum ad Sortem. Alio modo cum aliquo ordine, putà quia subiectum recipit vnum accidens alio mediante, sicut corpus recipit albedinem mediante superficie, &c.* Vbi expressè docet, accidens soli substantiæ propriè inesse, seu inhærere; alteri verò accidenti nõ, nisi in quantùm ambo ordine quodam substantiæ insunt. Ergo sola substantia est, quæ propriè loquendo, exercet causalitatem materialem respectu accidẽtium cum subordinatione explicata.

Idem docet q. 2. de virtutibus art. 3. ad 2. dum inquit. *Formæ non est forma, ita quod vna forma præstet subiectum alteri. Nihil tamen prohibet plures formas in eodẽ subiecto esse secundùm quendam ordinem, scilicet vt vna sit formalis respectu alterius, sicut calor est formalis respectu superficiei, &c.* Videatur etiam q. 1. antecedenti artic. 4. ad 5. lib. 1. Post. lect. 34. in 3. d. 33. q. 2. art. 4. quæstiuncula 1. in corpore, & ad 1. & 2. in 4. dist. 16. q. 3. art. 1. quæstiuncula 1. ad 3. & alibi sæpè. Ex quibus, & alijs locis D. Tho. probat hanc sententiam Capreol. in 1. dist. 3. q. 3. artic. 3. ad 2. Scoti, & in 2. dist. 18. q. 1. art. 3. ad 1. Estq; receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Caieta. 1. p. q. 77. art. 1. & in hoc cap. circa finem; Soto ibid. & in 4. dist. 10. q. 2. art. 2. Mas. hîc sect. 2. q. 10. Sãch. lib. 5. q. 11. Bergom. in Concordãtijs D. Thomæ dub. 20. & alij.

44 Fundamentum est: quia omne accidens definitur per proprium, & immediatum subiectum, cui inhæret, vt ostendimus supra disp. 5. num. 21. sed semper definitur per substantiam, vt ibidem ex Aristot. diximus: ergo semper substãtia pertinet ad proprium, & immediatum subiectum accidentis.

Confirmatur primò: quia quælibet forma, seu actus immediatè attingit propriam materiam, seu potentiam, vt patet inductione: sed in propria materia, seu potentia accidẽtium semper includitur substantia: ergo semper accidẽtia immediatè attingunt substantiam. Probatur minor: quia accidens dat propriæ materiæ esse secundũ quid: ergo requirit, & supponit in illa esse simpliciter.

Confirmatur secundò: quia ideò in sẽtẽtia D. Tho. materia prima non est integrum, & immediatum subiectum quantitatis, aut alterius accidentis (& idẽ est de formis materialibus) quia non habet propriã subsistentiam, vt videbimus lib. 1. phy-

Physicorum: sed nullum accidens habet propriam subsistentiā vt patet, ergo nullum accidens potest esse subiectum integrum, & immediatum alterius.

45 Argumentum in contrariū adductum pendet ex pluribus quæ in materia de Eucharistia habent non paruam difficultatem. Pro nūc tamen dicimus, quòd si inhærentia actualis accidentium non distinguitur ab eorum existentia, sed accidens per ipsum suum inexistere absque aliquo alio vnitur subiecto, vt explicat noster Didacus à Iesu disp. 12. q. vltima conclus. 3. & docent plures Thomistæ, sic consequenter dicendum est, quod qualitates panis ante consecrationem per ipsam suam existentiam inhærebant substantiæ quantæ tanquam vno integro subiecto; post consecrationem verò manet quidem eadem existentia qualitatum, & ita manent cum antiqua inhærentia, sed hæc iā non exercetur circà substantiam, & quantitatem; sed solū circà quantitatem, & ita quantitas tùnc habet vices subiecti *quod*. Videatur Nazar. 1. p. q. 3. art. 3. cōtr. 1 parùm ante conclusiones. Si verò inhærentia actualis, seu vnio accidētis ad subiectum sit aliquis alius modus distinctus ab eius existētia, vt alij volunt; consequenter asserēdum est post consecrationem, licèt maneat in qualitatibus antiqua existentia, non tamen manere antiquam vnionem; sed virtute consecrationis de nouo vniri quantitati. Neque D. Tho. in argumento adductus contrarius est. Solùm enim asserit manere accidentia secundū esse, quod priùs habebant, quod verissimum est: sed inde non sequitur manere cum antiqua vnione, si hæc ponitur distincta ab existentia accidentium.

46 ¶ Ex dictis infertur, qua acceptione proprij cōueniant substantiæ istæ sex proprietates. *Secūda* enim, & *tertia* conueniunt primo modo, scilicet, soli, sed non omni. Nam prædicari essentialiter de prima substantia conuenit quidem soli substantiæ, vt patet; sed nō omni: cum ipsa prima substantia non prædicetur formaliter de se ipsa. Similiter significare hoc aliquid conuenit soli substantiæ; sed non omni, cum non conueniant secundis substantijs.

Deinde *quarta*, & *quinta* proprietas conueniunt substantiæ secūdo modo proprij, scilicet omni, sed non soli. Nam omni substantiæ conuenit non habere contrarium, & non suscipere magis, & minùs; non tamen soli: cum id conueniat etiam quantitati, & alijs pluribus prædicamentis.

Tandem *prima*, & *vltima* proprietas, scilicet, non esse in subiecto, & esse susceptiuam contrariorum, modo explicato, conueniunt substantiæ quarto modo proprij, vt satis ex dictis patet. Ex illis tamen vltima appellatur ab Aristot. maximè propria: quia est positiua perfectio substantiæ, & non mera negatio sicut prima.

CAPVT SEXTVM DE QVANTITATE.

SVMMA TEXTVS.

1 IN Tres partes diuiditur hoc caput. Prima cõtinet duas diuisiones quantitatis. Quarum prima est: quantitas alia discreta, cuius, scilicet, partes nõ copulantur aliquo termino communi, vt *numerus, & oratio*: & alia continua, cuius, scilicet, partes copulantur termino communi, vt *linea, superficies, corpus, tempus, & locus*: nam partes lineæ copulantur punctis, partes superficiei lineis, &c.

Secunda diuisio est: quantitas alia habet situm, seu positionem partium inter se, vt linea, superficies, corpus, & locus: alia verò non habet talẽ positionem, vt tempus, numerus, & oratio. In illis enim verè designari potest, quem situ, seu positionem singulæ partes habeant; non verò in his, vt patet: quamuis eorũ partes habeãt ordinẽ prioris, & posterioris.

In secũda parte inquit Arist. quòd istæ septem species quantitatis sunt quantæ per se, & ratione sui; alia verò omnia sunt quanta per accidens, quia non per se, sed per istas species sunt quanta. Nam actio dicitur longa; quia multum temporis in ea consumitur; albedinem etiam multam dicimus, quæ est in magna superficie, &c.

In tertia parte enumerat tres proprietates. *Prima* est non habere contrarium. ¶ Contra quam obijcit: quia multum, & paucum, magnũ, & paruum videntur contraria: ergo &c. ¶ Et respondet primò, ista non esse quantitates, sed relationes, quia dicuntur in comparatione ad aliud. Cuius signum est, quòd montem dicimus paruum; milium vero magnũ. ¶ Secundò respondet, quòd siue sint quantitates, siue relationes, adhuc non sunt contraria, quia non se expellunt; siquidem idem simul est magnum, & paruum respectu diuersorum.

Secunda proprietas est non suscipere magis, & minùs: neque enim vnum bicubitum, aut vnum tempus est magis bicubitum, aut tempus, quàm aliud. ¶ *Tertia* proprietas maximè propria quantitatis est, vt secundùm eam res dicantur æquales, vel inæquales. Nam vnum corpus dicitur æquale, vel inæquale alteri, & similiter numerus, tempus &c. quod tamen non inuenitur in alijs prædicamentis. Qualitas enim non dicitur æqualis alteri, sed similis, &c.

Notationes, & dubia circa hoc caput.

2 NOMEN Quantitatis ab hoc prędicamẽto ad res alias propter quandam similitudinem, non infrequenter translatum, efficit duas eius acceptiones, quas adducit Diu. Thom. 1. p. q. 42. art. 1. ad

ad 1. Primò enim sumitur latè, pro perfectione, seu virtute cuiuscumque naturæ: soletq; appellari quantitas virtutis, seu perfectionis. Quo sensu dicitur magna scientia, aut virtus, idest, perfecta; & Deum appellamus magnum, non corpore, sed perfectione naturæ. De qua etiam acceptione Aug. 6. de Trin. c. 8. inquit. *In his, quæ non mole, sed virtute magna sunt, idem est maius esse, quòd meliùs esse.* Secundò sumitur quantitas strictè, vt significat molem, seu extensionem corporũ, appellaturque quantitas molis. Et hæc est, quæ hoc prædicamentum constituit, de qua in præsenti agit Aristot. & nos deinceps agemus.

¶ Circa primam diuisionem, eã esse generis in species, dicemus q. 3. Nunc tamen pro intelligentia membrorum diuidentium explicare oportet, quid sit partes copulari, vel non copulari termino communi? Quod explicat optimè Caiet. ex ipsis vocibus. Ad hoc enim, vt aliquid sit terminus communis, duo requiruntur, scilicet, quòd terminet, & quòd sit communis. Et quia adiectiuum est modus, & determinatio substantiui, non sufficit ad hoc, quòd aliquid dicatur terminus communis, quòd sit terminus, & quòd sit communis; sicut neque ad hoc, quòd aliquis sit monachus albus, sufficit, quòd sit monachus, & quòd sit albus; sed exigitur, quòd actum terminandi habeat communem, idest, quòd ita sit terminus vnius partis, vt etiam sit terminus alterius; sicut punctũ, in quocumque loco lineæ designetur, vtriusque partis, hinc, scilicet, & inde, terminus est. Et quoniam terminus, in quantùm terminus, oportet, quòd sit indiuisibilis, quia si posset diuidi, non esset vltimum terminans, vt patet, ideò termini communis nomine, significatur aliquid indiuisibile communiter terminans vtramque partem, quod in linea est punctum; in superficie linea; in corpore superficies, & in tempore instans. Hæc Caietanus.

3 ¶ Secundò circa secundam diuisionem notandum venit, quòd dupliciter potest ibi explicari *situs*, seu *positio partium*. Primò formaliter, vt significat ipsam dispositionem partium in ordine ad locum, à qua habent, quòd aliæ sint sursum, aliæ deorsum, &c. Et hoc modo positio partium pertinet ad prædicamentum situs: & consequenter diuisio sic intellecta non potest esse essentialis, vt patet; sed erit subiecti in accidentia, siquidem situs, & negatio eius sunt accidentia respectu quantitatis. Et hic sensus videtur ad mentem Aristot. comprehendens enim sub hac diuisione easdem quãtitates, quas sub prima comprehenderat, satis ostendit, eandem quantitatem in communi esse diuisum in vtraque diuisione. Ex quo necessariò sequitur, alteram esse accidentalem, iuxta ea, quæ diximus in antepradicamentis c. 3. num. 10. Quare cum prima diuisio sit essentialis, vt supponimus, hæc necessariò erit accidentalis, si formaliter intelligantur eius membra diuidentia, vt dictum est.

Secundò modo potest sumi *situs*, seu *positio partium*, radicaliter pro situabilitate, seu aptitudine, quam linea, superficies, & corpus habent, vt disponantur secundùm locum; hæ enim solæ quantitates possunt recipere figuram, ad quam consequitur dispositio in ordine ad locum; & sic istæ solæ sunt situabiles: tempus verò, cùm omninò sit insigurabile; est etiam insituabile. Non enim partes eius possunt disponi sursum, aut deorsum, vt per se constat, sicut non possunt recipere figuram trianguli, pyramidis, &c. Et idem etiam est de numero, aut oratione; nàm licèt numeris sæpè figuras tribuamus, vt cùm dicimus numerum quadratũ, cubum, &c. hoc tamen conuenit illis, secundùm quòd sumuntur, vt quantitates continuæ, sicut ècontra proportionem sæpè tribuimus quantitatibus continuis, secũdùm quòd sumuntur vt discretæ, nempè vt bicubitæ, tricubitæ, &c.

Igitur iuxta hunc sensum, quantitatem habere situm, seu positionem partium erit esse figurabilem, seu situabilem; sic enim circumloquimur gradum essentialem, in quo linea, superficies, & corpus conueniunt, & per quem distinguuntur à tempore; & ex consequenti sic intellecta hæc secunda diuisio erit essentialis, & subdiuisio præcedentis; facietque hunc sensum. Quantitas continua alia est figurabilis, seu situabilis, scilicet, linea, superficies, & corpus: & alia insigurabilis, seu insituabilis, vt tempus. Neque obstat, quòd sub hoc secundo membro, etiam numerentur numerus, & oratio, quæ sunt quãtitates discretæ: quia quãdo aliquod membrum diuidens est negatiuum, si non sumatur priuatiuè, sed omnino negatiuè; possunt sub illo contineri plura, quæ non continentur sub diuiso, vt patet mille exemplis. Sic ordinant has diuisiones Sonc. 5. Metaph. quæst. 24. & al j.

4 ¶ Tertiò circa secundam partem capitis notandum est, species quantitatis appellari ab Aristot. quanta per se. (Si rectè transfert Argyropilus: Boecius enim, quem sequitur Caietan. sic vertit. *Propriè enim quantitates hæ solæ dicuntur: alia verò omnia secundùm accidens quanta sunt, &c.*) Tũ quia per se sunt principia, vnde ad res alias deriuatur denominatio quãti; sicut si albedinem appellaremus per se albam: quia per se est principium dealbandi. Tùm etiã, quia speciale est in quantitate quodammodò denominari à se ipsa, vt tetigimus suprà disputat. 4. num. 40. Cuius ampliorem explicationem, quia in hunc locũ remisimus; ideò pro eius intelligentia considerandum est, quòd licèt ratio mensuræ non sit essentia quãtitatis, sed passio eius, vt postea dicemus: quia tamen est nobis notior, ideò frequentiùs loquimur de quantitate sub ratione mẽsuræ. Sicque de ea egisse in præsenti Aristotelem satis colligitur ex eo, quòd locum, & superficiem ponit vt duas species quantitatis, propter diuersum modum mensurandi; cùm tamen in ipsa ra-

ſa ratione eſſentiali quantitatis non diſtinguantur.

Quia ergo inter quātitates neutra eſt prima menſura; ſiquidem hoc tantùm conuenit puncto, & vnitati, vt explicuimus ſuprà diſputat. 10. num. 24. ideò hoc ſpeciale eſt in iſto prædicamento, quòd vna quantitas poſsit mēſurari per aliam. Et ita vna linea menſuramus aliam; vna ſuperficie aliam, & ſic de cæteris, vt docet D. Thom. de potentia quæſt. 3. art. 17. ad 24. Quo fit, vt quantitas, quæ in ſe, & intrinſecè eſt menſura aliarum rerum, dicatur menſurata, dum regulatur per aliam quantitatem: ac proinde eadem quantitas ſimul dicitur menſura, & menſurata: & conſequenter in eodem ſenſu ſimul dicitur quantitas, & quanta. Quia tamē vnam quantitatem, per aliam menſurari non tollit, quo minùs in ſe, & intrinſecè ſint menſurę aliarum rerum, ideò quantitas ſic menſurata dicitur menſurata, ſeu quanta per ſe, quia tàm res mēſurans, quàm menſurata eſt intrinſecè mēſura, & ſic verificatur, quòd quantitas mēſuratur per ſe ipſam, vt inquit D. Tho. loco citato. Res verò aliorum prædicamentorum dicuntur menſuratæ, ſeu quantæ per accidens, ſeu per aliud: quia res menſurata non eſt menſura; ſed quid aliud ab ea diuerſum. Et hìc eſt veriſimilior modus explicandi hunc locum Ariſtot. & quomodò quantitas denominet ſe ipſam. Videantur Maſ. in ſcholijs huius capitis, & alij Thomiſtę.

5 ¶ Tandem in tertia parte capitis, relictis prima, & ſecunda proprietate, quæ capite præcedenti explicatæ ſunt, circa tertiam notandum eſt, æqualitatem, & inæqualitatem eſſe relationes conſequentes quantitatem, & in illa fundatas: & ideò dicitur proprium eſſe quantitatis, vt ſecundùm eam res dicantur æquales, vel inæquales. Appellatur autem hoc maximè proprium: quia conuenit quarto modo proprij. Nàm ſecundùm omnes ſpecies quantitatis dicitur aliquid æquale, vel inæquale; non verò ſecundùm alia prædicamenta, vt conſideranti patebit. ¶ Vbi nota, quòd ſicut per ſimilitudinem ad veram quantitatem, perfectio, ſeu virtus cuiuſcumque rei appellatur quantitas, ita per ſimilitudinem ad veram æqualitatem, vel inæqualitatem, conuenientia omnimoda, vel exceſſus rerum ſecūdùm perfectionē dicitur æqualitas, vel inæqualitas. Quo ſenſu duas albedines eiuſdem intenſionis appellamus æquales; ſi verò altera ſit remiſsior, inæquales: & Chriſtus Dominus dicitur æqualis patri ſecundùm diuinitatem, inæqualis verò ſecundùm humanitatem. Ex quo fit, vt ſeruata eadem proportione, ſicut vera æqualitas, vel inæqualitas eſt paſsio conſequens quantitatem molis, quæ eſt vera quantitas; ita ſimilitudinaria æqualitas, vel inæqualitas eſt, quaſi proprietas conſequens quantitatem virtutis, quæ per quandam ſimilitudinem appellatur quantitas.

DISPVTATIO XIII.

De prædicamento quantitatis.

QVANVIS Qualitas, vtpotè accidens consequens formam, dignitate superet quantitatem, quæ consequitur materiam, rectè tamen Aristot. statim post substantiam de quantitate disputauit. Tù quia hæc intelligitur antè quascumque qualitates in substantia corporali, de qua præcipuè egerat Arist. Tùm quia in ratione substandi quantitas plus imitatur substantiam, quàm alia accidentia, & magis participat de ratione subiecti: vndè etiam potest diuina virtute per se sustentare alia accidentia, quod de alijs multi non improbabiliter negant, & saltem non est ita certum. Iam verò circa quantitatem plura possent inquiri, nisi iterum de ea agendum esset in libris Physic. Et ideò in hac disputatione essentiam eius, & species, quas statuit Aristot. tantùm explicabimus.

QVÆSTIO PRIMA.

An quantitas realiter distinguatur à substantia?

6 PArs negatiua videtur fuisse Platonis, qui teste Aristot. 1. Metaph. text. 5. vnam posuit omnium rerum materiam, cuius differentiæ diuisiuæ essent magnum, & paruum, arbitratus proculdubio, eandem rem esse materiam, & quātitatem. Quam sententiam sequuti sunt Stoyci, teste Aphrodisio, sequunturque Nominales, quos refert Suar. disput. 40. Metaph. sect. 2. asserentes eandem rem esse substantiam, & quantitatem. Vocant tamen substātiam, secundùm quod substat accidentibus; quantitatem verò, secundùm quòd habet partes extra partes. Et idem proportionabiliter asserunt de alijs accidentibus corporeis, quòd, scilicet, quātitas non distinguitur ab eis; sed vnumquodque per se ipsum est extensum, & quantum.

Fundamentum huius sententiæ quantum ad substantiam, & quantitatem est: quia si quantitas esset res distincta à substantia; maximè, vt illa mediante, substantia reciperet accidentia cōtraria; sed ad hoc non est necessarium, quòd sit realiter distincta: ergo, &c. Probatur minor: quia recipere contraria est proprietas substantiæ: ergo per se ipsam absque aliquo alio potest illa recipere.

7 Opposita tamen sententia communis est inter Philosophos, & Theologos. Eam docent Aristotel. 7. Metaph. text. 8. D. August. 5. de Trinit. cap. 10. & D. Thom. 3. part. quæst. 77. art. 2. & in 4. dist. 12. q. 1. art. 1. quæstiuncula 3. Pro qua videri possunt inter alios Sua. vbi supra, Araux. lib. 5. Metaph. quæst. 3. art. 6. & Mas. hìc sect. 1. quæst. 5.

Bre-

Breuiterque probatur. Tùm ratione generali: quia nullum accidens reale potest esse idem realiter cum substantia; sed quantitas est accidens reale: ergo non potest esse idem realiter cum substantia. Minor, & consequentia constant. Maior autem nostro iudicio est certissima, implicat enim quòd eadē entitas realis sit realiter per se, & realiter inhæreat alteri, vt magis ostendemus cap. sequenti, cùm de distinctione relationis á fundamēto disputemus. ¶ Tùm etiam ratione speciali desumpta ex mysterio Eucharistiæ, in quo quantitas panis de facto separatur á substantia: ergo anteá distinguebātur realiter. Patet consequentia: quia realis separatio signum euidens est distinctionis realis.

Respondent Nominales in mysterio Eucharistiæ perijsse quantitatem panis simul cum substantia, vtpotè idem realiter cum ipsa; manere tamen quantitatem coloris, saporis, & aliorum accidentium, quę realiter distinguebantur á substantia.

8 Hæc tamen solutio, & sententia, licèt quia saluat veritatem transsubstantiationis, non sit hæretica: quia tamen est contra communem Theologorum consensum in Ecclesia communiter receptum, non caret aliqua temeritate. Et ideò sic breuiter impugnatur.

Primò: quia transsubstantiatio, quam Concilia, & Patres ponunt in Eucharistia, est conuersio totius substantiæ panis in totam substantiam Christi Domini, manentibus eisdem accidentibus, vt sumitur ex Concil. Lateran. sub Innocen. III. cap. 1. & Trident. sess. 13. can. 2. sed quantitas panis est verum accidens de prædicamento accidentis, etiam in sententia Nominalium: ergo ipsa etiam debet manere.

Secundò: quia omnino irrationabiliter ponitur vna quantitas ad extendendam substantiam, & alia ad extendendam albedinem, &c. ergo aliena omnino est á veritate dicta sententia. Probatur antecedens: quia effectus formales eiusdem rationis prouenire debēt ab eadem forma; sed extensio substantiæ, & extensio albedinis, atque aliorum accidentium sunt eiusdem rationis, vt patet: ergo ab eadem forma prouenire debēt. Cùm ergo in Eucharistia maneat quantitas coloris, vt ad sensum patet: etiam manebit quantitas substātiæ; siquidem eadē est quantitas vtriusque.

Tertiò tandem: quia si accidentia Eucharistiæ non vnirentur in quantitate panis tanquam in communi subiecto, nullo modo vnirentur, nullamque haberent colligationē, ac proinde posset color manere, immoto sapore, quod ad sensum patet, esse falsum: ergo, &c. Probatur sequela: quia qualitates istæ non comparantur inter se tanquàm actus, & potentia, neque fingi potest alius modus vnionis, nisi secundùm quòd eidem communi subiecto insint, quod nullum aliud potest esse, nisi quantitas panis: ergo verè subiectantur in illa: ac proinde ipsa realiter separatur, & distinguitur á substantia.

9 Ad

9 Ad fundamentum contrariæ sententiæ respondetur in primis, quòd quantitas non ex eo præcisè distinguitur realiter à substantia, vt hæc, media illa, recipiat accidentia: nam etiam si nullum aliud esset accidens, adhuc distingueretur à substantia. Deinde dicimus, quòd substantiæ proprium est, esse subiectum *quod* contrariorum, vt supra explicatum est: quod autem sic est subiectum, non excludit à se subiectum *quo*, quale est qualitas; sed potiùs illud exigit, vt sit ratio recipiendi. Sicut ex eo, quòd anima rationalis sit subiectum *quod* actuum intellectus, non excludit, sed potiùs exigit ipsam potentiā intellectiuā, vt sit ratio recipiendi illos.

QVÆSTIO II.

In quo consistat ratio formalis, & essentia quantitatis?

10 Tria sunt præcipua, quę quantitas tribuit substantiæ, de quibus potest procedere difficultas, scilicet, ratio mensuræ, diuisibilitas in partes, & earum extensio, seu dilatio, quę oportet seorsim explicare ad resolutionem difficultatis.

Mensura ergo propriè dicta definitur ab Aristot. 10. Metaph. text. 2. esse. *Id quo quantitas rei cognoscitur:* sicut vlna est mensura panni: quia media illa cognoscimus quantitatem panni. Ad hoc autem necessarium est, vt mensura sit vna, & indiuisibilis secundùm illam rationem, secundùm quam assumitur vt mensura, vt probat ibidem Arist. Ratioque est manifesta: quia mensura est id, vnde primò deriuatur cognitio rei mensuratę: ergo prout sic, debet esse indiuisibilis. Si enim haberet partes, iā esset aliud prius, vnde deriuaretur cognitio; & per consequens ipsa non esset mensura. Sic videmus vlnam in ratione vlnæ esse indiuisibilem: quia non componitur ex vlnis, palmum in ratione palmi, & sic de alijs.

Hoc autem dupliciter contingit. Nàm vel mensura est tantùm secundùm quid indiuisibilis, & simpliciter diuisibilis, vt vlna, quæ est indiuisibilis in ratione vlnæ; simpliciter tamen diuidi potest, cùm componatur ex palmis; & idem est de alijs mensuris, quibus homines vtuntur, vt cubitū, pes, passus, &c. Et huiusmodi mensurę simul sunt mensura, & res mensuratę. Vel mēsura est simpliciter indiuisibilis, vt vnitas, & punctum; quæ propterea sunt primæ mensuræ quantitatum, & ex consequenti repugnat, quòd sint res mensuratæ. Hæc autem quæ de propria mensura inter quātitates molis dicta sunt, proportionabiliter applicantur quantitatibus virtutis, inter quas inuenitur etiam mensura virtutis, seu perfectionis, vt loco citato probat Aristot. De qua intelligitur commune dictum. *Primum in vnoquoque genere est mensura cæterorum:* per accessum enim, vel recessum ab illo primo cognoscimus perfectionem aliorum in illo genere. Tota hæc doctrina desumpta est ex D. Tho. 1. distinct. 8. quæst. 4. art. 2. ad 3. lib. 10. Metaph. lect. 2. & lib. 1. Poster. lect. 26.

11 Secundò notãdum est, quòd quãuis ratio mensuræ, tantùm cõuenire videatur mensuræ, quæ est extrinseca mẽsurato; hæc enim est quæ in vsu humano applicatur ad rerum quantitates cognoscendas, vt patet de vlna respectu panni, de pede respectu ædificij, &c. tamen inter Philosophos loquendo, etiam datur mensura intrinseca mensurato. Et hoc modo quantitas est mẽsura substãtiæ, cui inhæret, & aliorum accidẽtium corporalium, quæ media quantitate subiectantur in substantia. Cùm enim á quantitate recipiant extensionem; media illa verè cognoscimus eorum magnitudinem; & per consequens habet veram rationem mensuræ respectu illorum. Quæ doctrina est expressa D. Tho. in 2. d. 2. q. 1. art. 2. ad 1. & q. 1. de verit. art. 5. vbi diuidit mensuram in extrinsecam, & intrinsecam; aitque, hanc esse in mẽsurato sicut accidens in subiecto, & ponit exemplum de quantitate respectu corporis, cui inhæret.

Per quod excluditur Suarez disputat. 40. Metaph. sect. 3. n. 11. asserens ex mente Scot. & Durand. quantitatem non habere rationem mensuræ respectu subiecti in quo est. Vt enim contra ipsum bene argumentatur Sanch. lib. 5. Logicæ q. 15. substantia habet, quòd sit tãta á quantitate: ergo quòd cognoscatur esse tantam, habet etiam ex sua quantitate & per cõsequens quantitas erit mensura intrinseca illius. Et idem argumentum fieri potest in alijs accidentibus corporeis, vt per se patet.

12 Dices: quantitas, extendẽdo substantiam, tribuit illi aptitudinem, vt mensuretur per mensuram extrinsecam: ergo potiùs constituit eam in ratione mensuratæ, seù mensurabilis, quàm habeat rationem mensuræ respectu eius.

Respondetur, quantitatem mẽsurando intrinsecè substãtiam tribuere illi talem aptitudinem. Inde autem solùm sequitur quãtitatem non esse mensuram simpliciter primam in genere quantitatis, quod libenter concedimus; quia, vt sæpè diximus, id tantùm conuenit puncto, & vnitati. Vndè quæcumque quantitas simul est mensura, & res mensurata: quia proprium subiectum mensurat intrinsecè, & constituit aptum, tùm vt assumatur vt mensura extrinseca aliorum, tùm etiam vt passiuè mensuretur per aliam mensuram extrinsecam.

Per quod excluditur etiam aliorum sententia, qui diuidentes mensuram actiuam, & passiuam, dicũt, esse mensuram actiuam, non conuenire omni quantitati; benè tamen esse mensuram passiuam, seù mensurabilem. ¶ Quæ quidem non benè dicuntur: nàm in primis aptitudo passiua rei, vt mẽsuretur, valde impropriè appellatur mensura; sicut aptitudo ad recipiendam albedinem abusiuè diceretur albedo. Deinde omnis quantitas verè habet rationem mensuræ actiua: tùm quia intrinsecè mensurat proprium subiectum; tùm etiam quia reddit illud aptum, vt assumatur tanquam mensura extrinseca aliarum rerum. Quanuis enim in vsu huma-

humano quædam tantùm quantitates, vt palmus, pes, calamus, &c. destinatæ sint ad mensurandum; aptitudo tamen actiua ad mensurandum alia oritur ex ipsa natura quantitatis, ac proinde conuenit omni quantitati.

13 Tertiò notandum est diuisibilitatem nihil aliud esse, quàm aptitudinem, seu potentiam passiuam rei, vt diuidatur in partes. Cũ autem variæ sint partes; variæ etiã erunt diuisiones, & diuisibilitates: & ita alia erit diuisibilitas in partes physicas, alia in partes metaphysicas, &c. Præter quas datur alia in partes integrantes, seu extensionis, vt aptitudo quam habet linea vnius vlnæ, vt diuidatur in tertias, vel quartas partes. Et hæc est propria quantitatis; quia ab ea habent res aptitudinem, vt diuidantur in partes integrantes, vt infrà dicemus.

Hîc autem nota ex Suesano lib. 5. Metaph. quæst. 9. hanc diuisibilitatem esse duplicem, aliam proximam, aliam remotam; illa est immediata ratio, quare quantitas diuidatur; hæc verò est, à qua fluit ipsa diuisibilitas proxima. Sicut à simili distinguimus duplicem potẽtiam in homine ad intelligendum, aliam proximam, nempe intellectum, & aliam radicalem, seu remotam, scilicet, ipsam essentiam animæ rationalis.

14 Quartò tandem nota, quòd extensio, vt in præsenti sumitur, est latitudo illa, seu moles, quam intelligimus in substantia corporea quantitate affecta: quòd explicamus per habere partes extra partes. Hæc autem extensio duplex est. Alia in ordine ad locum, quandò, scilicet, vna pars actu est extra locum alterius, vt in nobis nunc manus non solùm est extra entitatem capitis; sed etiam extra locum eius, cùm actu correspondeat diuerso spatio. Alia est extensio in ordine ad se, quando, scilicet, vna pars est extra aliam, ita vt secundùm suam molem quantitatiuam non sint permixtæ, & confusæ; sed caput immediatè vniatur collo, collum pectori, & sic de alijs. Quod potest contingere, etiam si tales partes correspondeant eidem loco; vt patet in Eucharistia, vbi Christus Dominus verè habet extẽsionem hanc in ordine ad se; quia partes eius non sunt confusę, ita vt caput sicut est vnitum collo, ita sit vnitum pedibus; sed verè seruant inter se ordinem, & vna est extra entitatem alterius; actu tamen nõ sunt extensæ in ordine ad locum: quia omnes eidem indiuisibili spatio correspondent; & ideò totus Christus cõtinetur in qualibet parte minutissima Hostiæ.

Quamuis autem duæ istæ extensiones supernaturaliter separentur in Eucharistia, vt dictum est: connaturaliter tamen extensio in ordine ad locum debetur alteri, & dimanat ab ea, vt patet in cæteris rebus quantis. Propter quod Suarez, & alij, quos adducemus quæstione sequenti, extensionem istam partium, quam appellauimus in ordine ad se, appellant ipsi radicaliter localem, & situalem,

lem, seu quantitatiuam, vt eam distinguant ab alia quadam extensione, quàm constituunt in substãtia secundùm se, & antè quantitatem, vt ibidem videbimus.

15 His ita constitutis: satis constat, essentiam quantitatis non consistere in extensione actuali partium in ordine ad locum. Nam iuxta communem sententiã (quidquid contradicat Durandus) Christus Dominus in Eucharistia habet quantitatem; & tamen ibi non est extensus in ordine ad locum. Vnde solùm remanet difficultas de extensione in ordine ad se, diuisibilitate, & ratione mensuræ. Circà quod, relictis quibusdam Scholasticis, quorum meminit Masius hîc sectione prima quæstione tertia, cõtendentibus, nullam posse à nobis asignari essentiam quantitatis, eo quòd sit summè latens, & obscura.

Prima sententia asserit, essentiam quantitatis consistere in ratione mẽsuræ. Pro qua citatur Alber. hîc tractat. 8. cap. 1. eamque docere videtur D. Thom. opusculo 52. circa finem, vbi ait: *Propria ratio quantitatis, quæ cõpetit quantitati, quatenus quantitas est, ratio est mensuræ.* Et 1. part. quęst. 28. artic. 2. & alibi sæpè, definit quantitatem, quòd sit mensura substantiæ. Quod etiam satis insinuat Aristoteles in hoc capite, dùm probat orationem esse quantitatem, quia mensuratur syllaba breui, & longa.

Ratione etiam suadetur: quia illa est ratio essentialis quantitatis, quæ diuiditur in diuersas species huius prædicamenti, & contracta per plures differentias, diuersificatur in illis; sed hæc est ratio mensuræ, & non diuisibilitas, aut extensio: ergo, &c. Probatur minor: quia superficies, & locus, quæ ponuntur ab Aristot. vt duæ species quantitatis non differunt secundùm extensionem, aut diuisibilitatem; sed penès diuersum modum mensurandi: siquidem eadem extensio, secundùm quòd mẽsurat subiectum, in quo est, dicitur superficies; & secundũ quòd mensurat corpus, quod continet, dicitur locus.

16 Secunda sententia docet, essentiam quantitatis consistere in diuisibilitate. Hanc sequuntur plures Thomistæ Capreol. in 2. distinct. 3. q. 1. art. 3. ad 11. Scoti & dist. 19. q. vnica ad secundum contra primam cõclusionem, Soncin. 5. Metaph. q. 21. Iabelus q. 20. Zanardus ibidem, Fland. q. 14. art. 4. & Aquarius q. 11. Quibus etiam consentiũt Scot. hîc q. 17. & 5. Metaph. q. 9. Anton. Andreas ibidem q. 10. & alij eius Discipuli. Colligiturque ex Arist. eodem lib. 5. Metaph. text. 18. vbi quantum definit esse. *Id quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrumque, vel vnũquodque vnumquid aptum est esse.* Et satis indicat D. Tho. in 1. dist. 19. q. 1. art. 1. ad primum, vbi inquit. *Æqualitas consequitur rationem quantitatis, quæ consistit in quadam diuisibilitate, &c.*

Probatur ratione Scoti: quia iuxta diuersos modos diuisibilitatis ponũtur diuersæ species quãtitatis:

tatis: ergo eius essentia consistit in diuisibilitate. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia in primis aliter est diuisibilis quantitas continua, ac discreta: siquidem hæc diuiditur in partes, quæ nullo communi termino iunguntur; illa verò in partes communi termino copulatas. Similiter linea, superficies, & corpus distingútur per hoc, quòd vna est diuisibilis secundùm longitudinem, alia secundùm latitudinem alia secundùm profunditatem; & idem est de alijs speciebus quantitatis: ergo, &c.

17 Nihilominùs dicendum est primò essentiam quantitatis non consistere in ratione mensuræ, neque in diuisibilitate proxima. Sic docent Auctores conclus. sequenti adducēdi. Et probatur prima pars. Nâm in primis esse mensuram primam in hoc genere non potest esse essentia quantitatis: hoc enim tantùm conuenit puncto, & vnitati, quæ nō sunt quantitates, sed principia earum, vt patet. Deinde, vel per mensuram intelligimus aptitudinem, quam tribuit quātitas subiecto, vt assumatur ad mensurandas alias res, quæ solet appellari mensura actiua; vel aptitudinem, vt passiuè mensuretur. (Nâm actu mensurare, aut mensurari euidens est, non esse essentiam quantitatis.) Sed in neutra aptitudine potest consistere essentia quantitatis: ergo, &c. Probatur minor: quia vtraque aptitudo supponit extensionem partium, & oritur ex ea: ideò enim aliquod quantum potest mēsurare alia, aut mensurari ab alio, quia habet partes: ergo priùs est habere partes, quàm habere talem aptitudinem. Cùm ergo essentia sit omnium primum; planè sequitur, in neutra aptitudine posse consistere essentiam quantitatis.

Per quod etiam probatur secunda pars conclusionis: quia aptitudo, quam res quanta habet, vt diuidatur, necessariò supponit extensionem partium: nam ideò linea potest diuidi in partes, quia habet partes, & non ècontra: ergo habere partes priùs est, quàm potentia proxima ad diuisionem, & sic, &c.

Dices: saltim diuisibilitas radicalis, aut etiam mensurabilitas radicalis erit essentia quantitatis.

Respondetur, id quidem esse verum: nam in rei veritate extensio ipsa est radicaliter diuisibilitas, aut mēsurabilitas; siquidem est radix, vnde oriuntur diuisibilitas, & mēsurabilitas proximæ. Adhuc tamen non explicatur sufficienter essentia quantitatis per hos terminos. Sicut si quis diceret, risibilitatem radicalem esse essentiam hominis, in re quidem nihil falsum diceret; siquidem radix risibilitatis est ipsa rationalitas. Cæterùm insufficienter, & confusè explicaret tunc essentiam hominis, quia nondum exprimebatur, quid esset illud, á quo tanquam à radice oritur risibilitas. Idem ergo contingit in præsenti, vt consideranti patebit.

18 Dicendum est secundò, extensionem partium in ordine ad se esse rationem formalem, & essentiam quantitatis. Sic docet apertè D. Tho.

D.Thom. 1.p. q.14.artic.12. ad 1. vbi ait: *De ratione quantitatis est ordo partium.* Et clariùs 4. contra Gentes cap.65. his verbis: *Positio, quæ est ordo partium in toto, in eius* (scilicet quantitatis) *ratione includitur*: Quem secũtur Ferrara ibidẽ cap.87.§. *ad euidentiam*, Nuño 3.p. q.76.ar.4.dub.vnic. Arauxo, lib.5. Metaph.q.3.art.1. Mas. vbi supra, Sanch. lib.5. Logicæ q.15.& Galleg. controu.24. qui addit esse cõmunem in schola Thomistar. Quibus in hac parte consentiunt Toletus; Rub. Vazq. Fonseca, & multi alij quos refert Galleg. loco citato Vbi rectè probat ab hac sententia in re non discordare Thomistas citatos pro secunda; loquuntur enim de diuisibilitate radicali, vt satis se explicant Capreolus secundo loco, & Sonci. quæst. citata in solutione ad primum.

Fundamentum sumitur ex dictis: quia illud est ratio formalis, & essentia alicuius, in quod tãdem resoluũtur omnes illius proprietates: sed omnes proprietates quantitatis vltimò resoluuntur in extensionem partium: ergo in illa consistit essentia eius. Probatur minor: quia ideò quãtitas potest esse æqualis, vel inæqualis, quia est extensa; ideò potest mensurari, vel mensurare; quia in se habet dilatationem, vel extensionem; ideò est diuisibilis in partes, quia habet illas. Non tamen valet è contra: neque est assignabilis alia ratio prior, quarè quantitas sit in se extensa; nisi quia est quantitas. Ergo extensio in ordine ad se est eius essentia.

Confirmatur: quia ipsa moles, quæ distinguit hoc prædicamẽtũ à quantitate virtutis; nihil aliud est quam habere in se extensionẽ partium; & secundùm hanc fiunt diuisiones essentiales huius prædicamẽti; continuitas enim, vel discretio, lõgitudo, aut profunditas, &c. sunt tales, vel tales modi habendi partes. Et tandem ideò locus reijcitur cõmuniter à recta linea huius prædicamenti, (vt posteà videbimus) quia non habet specialem modum extensionis distinctum à superficie; ergo ratio formalis, & essentia quãtitatis consistit in extensione partium in ordine ad se.

19 Ad argumenta respõdetur. Ad locum D.Thom. pro prima sententia adductum, dicimus primò, ibi sumi mensurã pro radicali mensurabilitate, quæ est extẽsio. ¶ Secundò, & meliùs respondetur sensum esse, quòd ratio quantitatis, secundùm quòd consideratur à Logico, est ratio mensuræ: siquidem ob hãc causam Arist. (vt in notationibus capitis dicebamus) posuit vt duas species quantitatis superficiẽ, & locum; quod in illo opusculo explicare volebat D.Thom. ¶ Quibus adde dictum opusculum esse ex reprobatis iuxta censuram D. Antonini 3.p. historialium titu.18.capit.10. quã referunt Antonius Senensis in Biblioth. Prædicatorũ, & Sixtus Senensis lib.4. Bibliot. verbo *Thomas Aquinas*: quamquè secuta est editio Pij V. Romæ facta anno 1571. & admittunt communiter Doctores. De quo etiam videri potest Antonius Picamus

Patricius, præfatione ad opuscula D. Thom. multo antea excussa Venetijs anno 1547.

Per quod patet, tùm ad locum Aristot. tùm ad rationem factá pro hac sententia. Quia enim in hoc capite agebat Arist. de quantitate in ratione mensuræ; ideò ex ea sumpsit argumētum ad probandum orationem esse quantitatem; ideòque posuit vt duas eius species superficiem, & locum, propter diuersum modum mensurandi earum. In Metaphysica verò, vbi agebat de quātitate secundùm suam essentiam, negauit locum esse veram speciem quantitatis, vt infrà videbimus.

20 Ad argumēta secundæ sententiæ respondetur. Ad locum Aristot. ibi definisse quantitatem per diuisibilitatem tanquàm per propriam passionem, quæ nobis notior est, & ex qua facilè colligimus ipsammet essentiam; sicut propter eandem rationem definit D. Tho. quantitatem per rationem mensuræ. ¶ Ad locum eiusdem Angelici Doctoris respondetur, ibi loqui de diuisibilitate radicali. Neq; opus fuit exprimere extensionem partium; quia ibi non definiebat quātitatem.

Ad rationem respondetur, distinguendo antecedens. Si enim sensus sit, species quantitatis sumi tanquam ex prima radice ex diuerso modo diuisibilitatis; omninò falsum est: quia priùs intelligitur quātitatem continuam, & discretam, & vniuscuiusque species habere diuersum modum extensionis, quàm diuisibilitatis, vt dictum est. Si verò sensus sit, species istas sumi ex diuerso modo diuisibilitatis tāquam à signo nobis notiori; verum est antecedens. Sed indè solùm sequitur diuisibilitatem esse passionem quātitatis.

21 ¶ Ex dictis infertur primò, quòd esse extensum in ordine ad locum non potest esse effectus quantitatis in genere causæ formalis, siue vt alij dicunt, effectus primarius; hic enim separari non potest à quātitate, etiam de potentia absoluta, vt sentiunt communiter Doctores; sed vel est effectus formalis vbi circunscriptiui, vel alterius accidentis innominati à quantitate connaturaliter dimanātis. Propter quod solet appellari effectus secūdarius quantitatis: potestque ab ipsa diuinitus separari, vt contingere diximus in Eucharistia. Sicut etiam cernimus in subsistentia, aut existentia creata: quæ solent appellari effectus secūdarij formæ substantialis; & ideò possunt ab ea separari per potentiam diuinam, vt de facto separantur in natura humana Christi Domini.

22 ¶ Secūdò infertur multò minùs posse consistere essentiā quātitatis in impenetrabilitate, scilicet, in repugnantia, quam substantia corporea habet, vt sit in eodem loco cum alia. Tùm quia impenetrabilitas necessariò supponit extensionem in ordine ad locum; siquidem non habent talem repugnantiam, nisi quæ sunt in loco. Tùm etiam quia potest â quantitate separari, vt de facto contigit in natiuitate Christi Domini, & quando

ad

ad discipulos intrauit, ianuis clausis. Tunc enim quãtitas Christi Domini mãsit penetrabilis ex eo, quòd impedita, vel ablata est à Deo impenetrabilitas, quæ est connaturalis passio quantitatis, vt sumitur ex D. Tho. in 4. dist. 44. q. 2. ar. 2. quæstiuncula 2. Ex quo etiam fit, quòd penetrabilitas opposita impenetrabilitati, de qua loquimur, potiùs est priuatio, quàm aliquid positiuum, solùmq; inuenitur in corporibus; & per consequens, neque Angeli, neq; animæ separatæ propriè dicũtur penetrari, quãdo sunt in eodem loco simul cum corporibus.

QVAESTIO III.

An substantia corporea sine quantitate habeat partes?

23 SVpposita distinctione reali quantitatis, & substãtiæ quæstione 1. statuta, rationabiliter negari nõ potest, substantiã posse per diuinam potentiam absq; quantitate conseruari, sicut de facto in Eucharistia quantitas conseruatur absque substantia. Minùs enim dependet in sua existentia substantia à quantitate, quàm quãtitas à substantia, vt de se patet. In casu ergo, quo conseruaret Deus substãtiam absq; quantitate, procedit præsens difficultas, & inquirit: an tunc substantia haberet partes? Et non est dubium de partibus essentialibus, tam physicis, quàm metaphysicis; hæ enim, cùm componãt essentiam substantiæ corporeæ; necessariò illam comitantur. Neq; similiter est dubium de extensione partium in ordine ad locum, seu in loco. Quãquàm nonnulli moderni, quorum meminit Vazq. 1. p. disp. 196. c. 3. eò deuenerint, vt hanc etiam concedant in substantia absq; quantitate conseruata, asserentes tũc habere quandam extensionem localem entitatiuam, ita vt caput correspõderet sursùm, pedes deorsùm &c. Hi tamen, vtpotè sensibus addicti, relinquendi sunt. Dubiũ ergò est de partibus integralibus, & extensione in ordine ad se: an scilicet substantia sic cõseruata haberet in sua entitate aliquam actualem extensionem; ita quòd verè ibi essent partes, & vna alteri vniretur, essentque consequenter actu manus, pedes, &c.

§. I.

REFERTVR SENTENTIA affirmans variaque eius argumenta adducuntur.

24 VAldè plausibilis est his temporibus apud aliquos Modernos opinio asserens, substãtiam corpoream sic absque quantitate conseruatam verè habere partes integrales, & extensionem actualem modo explicato. Sic docuerũt Nominales: quos referunt, & sequuntur Suar. disput. 40. Metaph. sect. 4. Fonseca lib. 5. c. 13. q. 2. sect. 3. Conimb. 1. Physic. c. 2. q. 2. art. 3. Rub. ibidem cap. 3. quæst. 2. Oña hìc q. 1. art. 1. Caber. disp. 2. dub. 2. & communiter Recentiores extra scholam D. Thomæ.

Si autem eis obijcias extensionem, & diuisibilitatem iuxta Peripate-

pateticam doctrinam ad quantitatem pertinere, excogitarunt facilē solutionem, distinguēdo duplicem extēsionem,& diuisibilitatē, aliam substantialem, seu entitatiuam, & aliam quantitatiuā. Hanc inquiunt esse propriam quantitatis; & consequenter absque ea manere substantiam, quando separatur quantitas: illam verò habere substantiam à se ipsa; & per consequens semper retinere eam. Per quod facilè soluere arbitrantur, tùm Arist.& D. Tho. testimonia, tùm etiam argumenta, quæ contra eos fiunt. Concedunt autem hanc extensionem, non solùm in ipsa substātia completa, sed etiam in materia prima secundùm se; ita quòd ipsa à forma, & quantitate præcisa, habeat partes integrātes actu distinctas, & vnitas. Videatur Suar. ibid. n. 12.

Probatur primò hæc sententia ex D. Thom. in 2 dist. 30. q. 2. ar. 1. vbi disputans: quomodò alimētum transeat in veritatem humanæ naturæ, impugnat quorundam sentētiam asserentium, quòd quia materia prima ex se caret omni quantitate, ideò æqualiter se habet ad omnem quantitatem, probatq; quantitatem debere proportionari materiæ: ergo sentit D. Thom. extensionē quantitatiuam materiæ supponere in ipsa propriam extensionem entitatiuam.

25 Secundò ibidem docet, animal per nutritionem acquirere, nō solùm nouam partem quantitatis, sed etiam nouam partem substantiæ. Ex quo sic formatur argumentum. Quoties aliquid successiuè producitur; necessariò debet habere partes respōdentes partibus motus productiui, quarū vna post aliā producatur: sed substantia corporea producitur successiuè per nutritionem: ergo verè habet partes, & extensionem.

Respondebis, ideò tunc substātiam habere partes, quarum vna post aliam producatur, quia ibi est quantitas. ¶ Sed contra: quia per nutritionē intelligitur præcisè produci substantia, & priùs natura, quā per augumentationem intelligatur produci quātitas: ergo in ipsa substantia ante quantitatem intelligitur pluralitas partium.

Tertiò idem D. Tho. 1 parte quæst. 92 artic. 3. ad 1. docet, quòd quando Deus formauit Euam ex costa Adami; addidit materiam per creationem, vel conuersionem productam. Vbi Caiet. concedit in ipsa essentia materiæ secundùm se dari plus, aut minùs: quod etiam concedit Soncin. 8. Metaph. quæst. 4. Ex quo sic formatur argumentum. Vbi datur plus, aut minus, ibi datur distinctio partiū: sed in substantia ante quantitatē datur plus, aut minus: ergo ibi datur distinctio partium. Maior patet: quia id, quod habet plus, excedit id, quod habet minus in aliquo reali: ergo distinguitur realiter à tali excessu. Minor autem videtur Diui Thomæ: nam si in substātia non daretur plus, aut minus ante quantitatem, non haberet plus substantia Adami, quàm costa ab illo educta; & cōsequēter non oporteret producere nouā materiā in formatione Euæ.

26 Quar-

26 Quartò probatur ex consecratione Eucharistię in casu, quo Sacerdos consecraret medietatē Hostiæ à se designatā, quod esse possibile nullus potest dubitare. In quo casu, sic formatur argumentū. Substantia, quæ erat in medietate Hostiæ consecratæ verè desinit esse, & separatur à substantia, quæ manet in altera medietate nō cōsecrata; & tamen quantitas totius Hostiæ manet integra, & indiuisa: ergo iam substantia diuiditur secūdùm se ipsam, & non ad diuisionē quātitatis.

Respōdebis, in tali casu virtute consecrationis discontinuari quātitatem in duabus illis medietatibus, licèt à nobis non percipiatur.

Sed contrà: quia id videtur voluntariè dictū, & directè pugnat cū doctrina D. Tho. 3. p. q. 77. art. 8. ad 2. vbi docet, quòd si vino consecrato infundatur parùm vini non consecrati: *Erit quidē vna dimensio secūdùm continuationem quantitatis, nō tamen vna secūdùm modum essendi: quia vna pars eius erit sine subiecto, & alia erit in subiecto*: ergo idem dicendum est de illis medietatibus Hostiæ in casu posito.

Quintò: quia substātia est subiectum quātitatis: ergo tota quantitas recipitur in tota substantia, & partes quantitatis in partibus substantiæ: ergo sicut tota substantia antecedit totam quantitatem, ita partes substantiæ antecedunt partes quantitatis. Antecedens est certum; & prima cōsequentia probatur: quia subiectum, & forma debēt proportionari: ergo cùm quantitas habeat partes, & sit extēsa, substātia etiam debet habere aliquam extensionem.

Confirmatur primò: quia res diuisibilis non potest recipi in subiecto indiuisibili: sed quantitas recipitur in substantia: ergo substantia non est de se indiuisibilis. Probatur maior: quia ideò accidētia corporea non possunt recipi in Angelo: quia hic est indiuisibilis, illa verò diuisibilia.

Confirmatur secundò: quia in illo priori, in quo substantia recipit quantitatem, vel recipit illam quatenùs diuisibilis, vel quatenùs indiuisibilis? Si primum: ergo substātia ante quantitatem habet partes. Si secundum: ergo substātia manet semper indiuisibilis; quia eadē est ratio recipiendi, & cōseruandi; hoc autem est falsum: ergo &c.

27 Sextò: quia substātia cū quātitate habet partes substantiales; siquidē in Petro caput, & pes partes substantiales sunt, & substantialiter distinctæ: ergo illas non recipit à quātitate. Probatur consequentia: quia nullū accidens potest tribuere effectum substantialem: sed istæ partes sunt substantiales: ergo &c.

Confirmatur: quia cœlū, v. g. maiorem quantitatē natura sua postulat, quàm granum frumenti: ergo propter aliquam maioritatem substantialem, quam in se habeat. Probatur antecedens: quia sicut quantitas absolutè, sequitur substātiam corpoream absolutè; ita tanta, aut maior quantitas sequitur tantam, aut maiorem substantiam.

Septimò: quia si auferret Deus in instanti quantitatem à substātia

Occeani, vel maneret tunc substātia diuisibilis, vel indiuisibilis? non secundum: ergo primum. Probatur minor. Tùm quia iam tota illa substantia conflueret in punctum; moueretúrq; localiter in instāti. Tùm etiam, quia non esset maior ratio, quare confluxus ille fieret in Occeano Indico, vel Atlantico. Tùm denique: quia bibens guttam ex illa aqua integrum Occeanum biberet, quæ videntur absurda.

Octauò; quia si substantia haberet à quantitate partes integrātes; sequeretur, quod quæ distinguūtur realiter, realiter identificarentur; & quæ realiter sunt idē, realiter distinguerentur: vtrúmq; autem est impossibile: ergo, &c. Probatur sequela: quia nunc caput, v.g. distinguitur realiter à brachio: auferatur quantitas: tunc, vel manēt distincta caput, & brachiū, vel sunt idem. Nō primū per te: ergo realiter identificantur. Similiter, ponatur substātia aquæ absq; quātitate; tunc illa substantia realiter est idem; si verò ponatur quantitas; tunc partes aquæ realiter distinguuntur.

Vltimò: quia substantia corporea, ablata quātitate, verè est in loco, sicut antea: ergo habet aliquam extensionē, ratione cuius sit in illo. Consequentia videtur certa. Antecedens verò probatur: quia si ab aqua existente in vase auferatur quantitas; verè manebit ibi substātia aquæ; siquidē inde nō migrauit in alium locū, neq; destructa est (vt supponimus) sed manet in rerū natura: ergo substantia, ablata quantitate, verè est in loco sicut anteà.

§. II.

NONNVLLIS PRÆNOTatis, sententia negans, & vera proponitur, & statuitur.

28 VT meliùs intelligatur, & stabiliatur nostra sentētia, maximè considerandum, & perpēdendum est, quòd cū substantia sit ens simpliciter, & consequēter propriū subiectum accidentium; ac proinde inuenitur in ea capacitas, & potentia passiua ad illa recipiēda. Vnde sicut est impossibile, substantiā esse sub accidentibus, & quòd non tribuant ei suum effectum formalem; ita repugnat, substantiā habere talem effectum formalē, aut esse accidentale, antè quàm recipiat ipsa accidentia; licèt præintelligatur in substantia potentia passiua ad ea recipienda. Quia tamen nos pro hoc statu intelligimus medijs sensibus: & imaginatione, quæ nō possunt percipere substantiam secundùm se, & ab omni accidenti nudā; ideò etiam quando nitimur intelligere substantiam secundùm se, & vt præuenit omnia accidētia; imaginamur illā, ac si verè haberet aliqua accidentia. Accidentia autem, quæ adminus sunt necessaria, vt sensus interior operetur, sunt sensibilia communia, scilicet, quantitas, motus, vbi, & similia; & ideò sensus interior (quantumvis intellectus nitatur apprehendere substantiā secundùm se, & nudam) semper percipit eam cum talibus sensibilibus.

Cū autē intellectus pro hoc statu, si supra se nō eleuatur, & sensibilia non transcendit, sequatur cognitio-

nitionē sensuum; indè fit, vt substātiam secundùm se apprehendat per modum sensibilium, tribuatque ei aliquam extēsionem, vbicationem, aut motū. Non enim percipit, quomodò talis substantia, quæ capax est quantitatis, sit corporea, & non sit extensa: aut quomodò verè, & realiter existat in rerum natura; & nō sit in aliquo loco: aut quare tūc non posit moueri motu physico. Quæ tamen intelligeret, si supra se reflectens, & sensibilia trāscendens cogitaret, quòd sicut substantia ante albedinem nō est alba, sed dealbabilis: ita antè quantitatē non est extensa, sed extensibilis: & antè vbi non est vbicata, sed vbicabilis, &c. Et quòd sicut dealbabilitas in substantia nō est aliqua albedo entitatiua, sed potentia passiua ad recipiendam albedinem, ita extēsibilitas, aut vbicabilitas in substantia nō est aliqua extensio, aut vbicatio entitatiua, sed capacitas, seu potentia passiua ad recipiendam quantitatem, & vbi. Cùm autem potentia passiua, dùm non recipit actum, cuius est capax, habeat priuationem eius, ideò hæc duo necessariò concedenda sunt, scilicet, quòd substantia ante quantitatem, & vbi est extēsibilis, & vbicabilis, & quòd dùm non recipit quantitatem, & vbi, est inextensa, & inubicata. Et quia diuisibilitas proxima est passio extēsionis, vt suprà explicatum est, ideò substātia, dùm non est extensa, non est proximè diuisibilis; & per cōsequens est indiuisibilis. Quo modo loquendi vtitur sæpè ex Aristotel. D. Tho. vt postea videbimus.

29 Ex qua manifesta doctrina redditur vanum effugium de partibus, aut extēsione entitatiua, quod à cōtrarijs excogitatum est. Hanc enim extensionem ad id ponunt in substantia secūdùm se, vt posit recipere quantitatē; ne diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili, ad hoc autē minimè est necessaria; cū accidens solùm requirat in subiecto potentiam passiuā ad illud recipiendū; aliàs si ad recipiendā extensionem quantitatis non sufficeret extensibilitas substātiæ; sed necessaria esset aliqua extensio actualis entitatiua: idem, seruata proportione, dicendum esset de alijs accidentibus; atq; ita vt corpus quantum reciperet vbi circunscriptiuū, deberet præhabere aliquod aliud vbi entitatiuum; & similiter vt anima reciperet intellectum, deberet præhabere quendam intellectū entitatiuum, &c. Nàm sicut isti Auctores non percipiunt, quomodò diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili, sic intelligere non poterūt, quomodò vbi circunscriptiuū, seu præsentia localis recipiatur in subiecto non existente in loco; aut quomodò potentia ad intelligendum recipiatur in subiecto non potente intelligere. Hoc autē non solū non est inintelligibile, sed oppositum manifestè implicat: nàm antè receptionem actus necessariò antecedit in potentia priuatio actus, non verò ipse actus. Hic autem ideò decipiuntur aduersarij, vt rectè notarunt D. Thomas infrà num. 41. adducendus, & Capreol. in 2. dist. 3. q. 1. art. 3. ad 14. Scoti.

quia inextensionem, seu indiuisibilitatem substantiæ secúdùm se, apprehendunt, vt contradictoriè, seu contrariè oppositam extensioni, & diuisibilitati quantitatis; cùm tamen solùm opponatur priuatiuè.

30 Dicendum est ergo substantiā de se, seu ablata quātitate, non habere partes integrātes, neq; vllam extensionem, aut diuisibilitatem, etiam entitatiuam, & consequēter manere indiuisibilem. Et idem est de materia prima. Sic docet ex Arist. D. Th. 4. contra Gentes c. 65. his verbis: *Nàm remota quantitate substantia omnis indiuisibilis est, vt patet per Philosophum 1. Physicorū:* & 1. p. q. 50. art. 2. *Materiam autem diuidi in partes non conuenit, nisi secūdùm quòd intelligitur sub quātitate; qua remota, remanet substantia indiuisibilis, vt dicitur primo Physicorum.* Quod explicatiùs tradit quodlib. 9. q. 4. artic. 1. dicens: *Impossibile est, quòd vna materia contrarias, & disparatas formas recipiat, nisi secundum diuersas partes. Diuersitas autem partium non potest intelligi in materia, non intellecta diuisione, neque diuisio, non intellecta dimensione; quia substantia, quātitate sublata, remanet indiuisibilis, vt dicitur primo Physicorum.* Quæ Angelici Doctoris testimonia adeò expressa sunt, vt absque eius iniuria tergiuersari nō possint, aut ad alium sensum detorqueri. Idem etiam docet loco adducto in primo argumento contrariæ sententiæ, vt in eius solutione videbimus. Et ideò hanc conclusionem defendunt Capreol. vbi supra, & disp. 18. quæst. 1. art. 3. ad 2. & 4. & in quarto dist. 13. quæst. vnic. artic. 3. ad 1. Caiet. 1. parte quæst. 52. art. 1. Ferrara 1. Physicorum quæst. 4. Soncin. 5. Metaph. quæst. 19. Sanc. lib. 1. Logicæ q. 15. conclus. 7. Nazar. 1. par. q. 50. artic. 2. in formatione textus. Estque receptissima inter Thomistas, vt fatetur Suarez *vbi suprà*. Quam etiam defendunt Durand. in 1. dist. 34. q. 1. in fine, Beatus Alb. lib. 1. Physicorum q. 6. Tolet. ibidem q. 7. & Vazquez 1. par. disp. 196. c. 3. vbi acriter reprehendit oppositam.

Dupliciter probari potest hæc conclusio. Primò, ostendendo extēsionem illam entitatiuam, quæ ponitur in substātia, non esse necessariam. Secundò ostendendo esse impossibilem. Primum satis cōstat ex discursu suprà facto. Optimè enim potest intelligi in substantia capacitas, seu potentia passiua, vt extēdatur per quantitatem, & recipiat partes absque eo, quòd habeat in se aliquas partes, aut extensionem entitatiuam actualem, vt ibi explicuimus: ergo, &c. Quòd autem talis extensio, aut diuisibilitas sit impossibilis.

31 Probatur primò: quia ante quantitatē nulla potest esse in substantia compositio partiū integralium, etiā entitatiuarum: ergo ante quātitatē non potest esse in substātia extensio, aut diuisibilitas, etiam entitatiua. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia compositio partium integralium etiam entitatiuarum est accidētalis: ergo non potest esse in substantia

tiâ ante quantitatem. Consequentia est nota: quia cùm quantitas sit primum accidens substātiæ corporalis: quidquid in ea intelligitur ante quantitatem, pertinet necessariò ad essentiam. Antecedens autem probatur: quia compositio partium integraliũ etiam entitatiuatum non fit ex actu, & potentia simpliciter: cùm vna pars non constituat aliam, aut det illi esse, aut recipiatur in ea; neq; sint inter se primò diuersæ, sed eiusdem rationis, vt ipsi aduersarij fatentur; ergo est accidentalis.

Confirmatur: quia partes integrales etiam etherogeneæ in esse partium, & distinctio earum causatur ab accidētibus: ergo illis ablatis, non manebunt actu partes integrales. Consequentia est euidēs, & antecedens probatur: quia caput v. g. & manus solùm de materiali significant substantiam; de formali verò talem, vel talem figuram cum his, aut illis accidētibus. Similiter ossa nō distinguntur à carne in substantia secundùm se; sed penes durum, & molle, quæ sunt accidentia: ergo ridiculum est dicere, quòd ablata quantitate, & alijs accidētibus, dantur in substātia caput, manus, &c,

32 Secundò probatur ratione Alber. quā adducit Ferr. vbi supra. Quia materia prima hominis, remota quantitate, vel est simplex, vel cōposita? Si simplex: erit indiuisibilis. Si cōposita: aut prima cōpositione, aut secūda. Nō prima: quia hæc fit ex potētia, & actu simpliciter, vt habetur 8. Met. tex. 8. materia autē est pura potentia. Nō etiā secūda, quæ est ex subiecto, & accidenti: quia vbi non est prima cōpositio, repugnat esse secundam: ergo materia prima verè est indiuisibilis remota quantitate.

Cōfirmatur primò: quia si materia prima secūdùm se cōponeretur ex partibus, necessariò ibi esset distinctio partiũ: sed hæc est impossibilis in materia prima: ergo, &c. Probatur minor: quia vbi est distinctio vnius ab alio, necessariò interuenit aliquis actus; siquidem *actus est, qui distinguit* ex 7. Met. tex. 49. sed in materia secundùm se nullus est actus; cũ sit pura potentia: ergo ibi nō potest esse distinctio partiũ. Confirmatur secūdò: quia priùs est esse, quàm maius esse: sed materia prima de se nō habet esse, vt ostēdemus 1. Physic. ergo neq; habet maius esse: ergo secūdũ se nō est diuisibilis, aut extensa, etiam entitatiuè.

33 Tertiò: quia esse extensum quacumque extensione, sicut esse quale, est esse secundùm quid: ergo sicut esse quale prouenit substantię à forma accidentali; ita etiam esse extensum quacumq; extensione; & per consequens, sicut ablata qualitate, substantia non remanet qualis, ita ablata quātitate, non remanebit vllo modo extensa. Probatur antecedens: quia illud est esse secundùm quid respectu substantiæ, per quod non potest responderi ad quæstionem, *quid est*, ipsius substantiæ, vel quod non complet, aut terminat eam intra limites substantiæ, sed esse extensum est huiusmodi: ergo &c. Maior constat: quia

in

in substãtia nullum aliud datur esse simpliciter, nisi vel esse essentiæ, per quod respondetur ad quæstionem *quid est*, vel esse subsistentiæ, aut existentiæ, quæ sunt complementa, & termini ipsius substantię. Minor verò probatur: quia quærenti, quid est homo? non respondetur: est extensus etiam entitatiuè; sed est animal viuens, &c. Neque talis extensio est complementum, aut terminus substantiæ in ratione substantiæ; siquidem neque constituit eam in esse suppositi, aut primę substantiæ: neque tribuit illi vltimam actualitatem, vt per se patet: ergo esse extensum etiam entitatiuè, est esse secundùm quid, & accidentale.

Confirmatur primò: quia ridiculum esset distinguere quoddã esse quale entitatiuè, & aliud esse quale qualitatiuè, assereréque, substantiam secundùm se esse qualem primo modo, nõ verò secundo: ergo absurdum etiam est distinguere quoddam esse extẽsum entitatiuè, & aliud esse extensum quantitatiuè, & illud tribuere substantiæ secũdùm se. ¶ Confirmatur secundò: quia ex opposita sentẽtia sequitur nullum esse quantum per accidens. Si enim semel admittitur in substãtia propria extensio ad recipiendã quantitatem; ne diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili; pari ratione in albedine, relatione, & alijs accidentibus corporeis ponenda est propria extensio entitatiua, vt recipiantur in quantitate; ne indiuisibile recipiatur in subiecto diuisibili. Quę omnia, & alia his similia absurda sunt, & aliena à schola Aristot: ergo substantia secundùm se, & absque quantitate nullam habet partium extensionem etiam entitatiuam.

§. III.

ARGVMENTIS PRO contraria sententia factis respondetur.

34 AD primum ex authoritate D. Thomæ respondetur, *ibi Sãctum* Doctorem expressè docuisse nostram sententiam; bis enim, aut ter repetit materiam non habere à se extẽsionem, aut diuisibilitatem his verbis: *Ex materia res quãta efficitur, non per extensionem; cũ extensio non sit nisi eius, quod alicuius quantitatis erat, sed per quantitatis susceptionem.* Et infrà: *Diuisio non accidit materiæ, nisi secundùm quòd consideratur sub dimẽsionibus saltem interminatis, quia remota quantitate, vt in primò Physicorum dicitur, substantia erit indiuisibilis, &c.* Vndè mirũ est, quomodò hic articulus adducatur a viris doctis pro contraria sententia. Respondetur ergo ad argumentum, quòd ibi Diuus Thomas probat, non sequi ex eo, quòd materia de se non habeat quantitatem, quòd sit in potentia respectu cuiuscumque quantitatis imaginabilis. Ad id tamen ostendendum, non sumit rationem ex eo, quòd materia ex se habeat aliquam extensionem, quam expressè negat; sed ex eo, quòd materia est in potentia ad formas naturales quæ petunt determinatam quãtitatẽ, & medijs illis recipit eã.

Ex

Ex quo optimè concludit non posse recipere quancumque quantitatem imaginabilem. Videatur Diu. Thom. ibidem.

35 Ad secundũ cum sua replica respondetur, quòd siue nutritio, & augmentatio sint actiones realiter distinctæ, siue non (de quo agemus in libris de anima) à parte rei semper ibi producitur substantia cũ quantitate, ratione cuius dantur in ea partes, quarum vna post aliam producatur per nutritionem. Vndè quanuis prioritate naturæ intelligatur antè quantitatẽ substantia in ratione substantiæ potentis recipere partialem extensionem quantitatis, seu vt est radix illius, quod sufficit ad specificandam nutritionem, vt præintelligitur augmentationi; non tamen intelligitur priùs in ratione partis actualis. Et ideò si auferret Deus quantitatem à substãtia aliti, vel alimenti, vel ab vtraq; non posset actu fieri nutritio; quia sine quãtitate substãtia nõ potest actu esse pars integralis. Adde, aliud intendere naturam in generatione totali, qua primò producitur viuẽs, & aliud in generatione partiali, qua iam productũ nutritur. Per illam enim intendit, producere esse, & ita priùs intẽdit, quòd primò habet esse, scilicet, substantiam; per hanc verò non intẽdit natura producere esse, sed perficere rem productam in ordine ad operari, quam dispositionem habet res per acquisitionem quantitatis congruæ, & ideò in generatione partiali priùs intendit natura producere quantitatem; propter quod etiam potentia nutritiua ordinatur ad augmentatiuam, & non ècontra, vt dicemus in libris de anima. Ex quo tandem fit, vt in nutritione non intendatur, neque producatur pars substantiæ, nisi vt est sub quantitate, à qua constituitur in esse partis.

36 Ad tertiũ respondetur materiam in illo casu, siue addita fuerit per conuersionem, siue per creationem, semper fuisse sub quantitate alicuius formæ, vt per se patet: (neque enim potuit materia per se solam, & absque omni forma creari, vt dicemus libro 1. Physicorum) & ratione talis quantitatis potuit fieri additio vnius partis materię ad aliam. Ad id autem quod ex Caiet. & Soncin. affertur, dicimus quòd, vt ipsi se explicãt, & docet D. Tho. op. 32. in materia secundùm se non datur actu plus, aut minus, sed tantùm in potentia, & aptitudine, secundùm quòd est radix maioris, vel minoris quantitatis iuxta exigentiam formæ substãtialis, ratione cuius recipit illam. Et propterea materia existens sub costa Adami, non erat in potentia ad totã quantitatem Euę, saltem seruata dẽsitate debita ad corpus muliebre. Et generaliter materia existens sub quacunque forma, & dimensione, non est in potentia ad quantam cumque dimensionem; sed est certus limes, vltra quem neque in potentia extenditur, vt rectè inquit Caietanus ibidem. Videatur etiam Soncinas, qui se explicans ait: Non intendo dicere, quod materia sit partibilis secundùm se, & quod

seclusa

seclusa quantitate in ea sint partes &c.

37 Ad quartũ respondetur primò, non esse improbabilẽ solutionẽ ibi assignatam. Sicut in arbore v.g. probabile est partem arefactã, quæ non informatur anima, non continuari secundùm rem, sed solùm secundùm apparientiam partibus viuentibus: quia cum ibi sint duæ formæ substantiales; & consequenter duæ materiæ, & duo cõposita, etiam accidentia debẽt esse diuisa, & maximè quantitas, quæ simul cum materia est principium indiuiduationis talium compositorum.

Iuxta quòd resp. ad locũ in cõtrariũ aductũ, ibi D. Tho. solũ intendere, esse vnam dimensionẽ, secundũ apparientiã tantũ, non verò partes illas propriè, & in rigore esse cõtinuas. Quod non obscurè colligitur ex exẽplo, quod adducit de corpore cõstituto ex duobus metallis, cuius vna pars sit aurea, & alia argẽtea; de quo affirmãs sanctus Doctor, esse plura secundũ speciẽ naturæ; satis indicat, dimensiones solũ esse cõtinuas secundũ apparientiã, seu matemathicè consideratas, non verò propriè, & naturaliter. Si enim teste eodem D. Tho. 1.2. q.20. art. 6. & in secundò dist. 40. q. vnica, artic. 4. *Lignum, cuius vna pars est alba, & altera nigra, secundùm illud esse, quo est coloratum, est multa, & non continuum*; multò magis corpus, cuius alia pars est aurũ, & alia argentũ, secundùm esse simpliciter, & substantiale erit multa, & nõ cõtinuum; & per cõsequẽs eadẽ numero quãtitas cõtinua nó poterit esse in vtroque metallo; siquidem vnum numero accidens continuum non potest esse in pluribus subiectis realiter distinctis, & non continuis. Sed quidquid sit de his exemplis.

38 Secũdò, & melius respõdetur cum Palud. quem refert, & sequitur Capreol. in 4. dist. 13. q. 1. ar. 3. ad 1. sequunturque communiter Thomistæ, quòd in casu argumenti permanent continuæ dimensiones totius Hostiæ. Ad id autẽ quòd cõtra hoc obijcitur, respondetur, tũc substantiã illius medietatis propriè loquendo non diuidi ab alia, hoc enim repugnat substantiæ, nisi ad diuisionem quãtitatis, vt rectè probat argumentũ: sed desinere esse ex vi actionis supernaturalis cóuertẽtis talem substãtiã in corpus Christi, in quo nulla est repugnantia. Cũ enim substantia, quãdo est sub quãtitate, verè habeat in se ipsa partes, & extensionẽ ab ipsa quãtitate cõmunitas; quamuis agens naturale non possit ad has pertingere, nisi operando etiam circa quantitatẽ; quia agit medijs dispositionibus naturalibus, quæ subiectantur in illa; tamen diuina virtus, quæ independenter ab illis operatur, potest optimè ex illis partibus substãtiæ aliquas anihilare, corrumpere, aut cõuertere, integra manente quantitate. Videantur Auctores citati.

39 Ad quintũ negatur consequentia: quia substantiã esse totam integraliter, vel habere partes, est effectus ipsius quantitatis. Vndè ante ipsam neque est esse actu totum integrale, neque partes. Ad probationem autem concedimus subie-

subiectum, & formam debere proportionari; proportio tamen non stat in eo, quòd subiectum, & forma habeant similes actus: hoc enim potiùs repugnat proportioni, quæ est inter potentiam, & actum; sed in eo, quòd subiectum habeat potentiam passiuam, vt recipiat formā, & forma vim actuandi talem potētiam, & tribuendi suum effectū formalem; ad quod non requirit in potentia similem effectum, sed potiùs priuationem eius.

Ad primam confirmationem distinguenda est maior. Si enim sensus sit rem diuisibilem nō posse recipi in subiecto indiuisibili negatiuè, idest, habentem negationem diuisibilitatis concedenda est, proptereà enim quātitas non potest recipi in Angelo. Si verò sensus sit, non posse recipi in subiecto indiuisibili priuatiuè, idest, habente priuationem diuisibilitatis, neganda est. Imò idest omninò necessarium; sicut enim albedo recipitur in subiecto priuatiuè non albo; ita diuisibile, seu diuisibilitas recipitur in subiecto priuatiuè indiuisibili.

Ad secundam confirmationem respondetur: quòd subiectum recipiens formā, non recipit eam, quatenùs habet denominationem talis formæ, neque quatenùs habet denominationem formę oppositę; sed quatenùs habet potentiam passiuam, in qua præcedit priuatio formæ recipiendę. V.g. paries non recipit albedinē quatenùs albus, nec quatenus niger; sed quatenùs est dealbabilis; nondum autem albus. Sic ergo substātia non recipit quātitatē, quatenùs diuisibilis, vel indiuisibilis, si per diuisibilitatem, & indiuisibilitatem intelligamus formas aliquas contrariè, vel contradictoriè oppositas. Si verò per indiuisibilitatem intelligatur priuatio, sic substantia recipit quantitatem quatenus indiuisibilis. Inde tamen non sequitur substantiam semper manere indiuisibilem; quia acquisita forma statim deperditur priuatio. Item si per diuisibilitatem intelligamus primam, & radicalem aptitudinem, quæ est in substantia, vt per quantitatem fiat proximè diuisibilis; asserendum est substantiam, quatenùs est radicaliter diuisibilis, recipere quantitatem. Neque hæc inter se pugnant: sicut non pugnat, quòd paries recipiat albedinem, quatenùs est dealbabilis, & quatenus est non albus.

40 Ad sextum respōdetur: quòd quando dicitur substantiam cum quantitate habere partes substantiales, non est formalis locutio, sed denominatiua, & materialis, faciēs hunc sensum; id quod habet partes est substantia. Sicut quando dicitur in calefactione fieri substātiam calidam, non significatur, substantiam se tenere a parte termini formalis, sed tantùm à parte termini materialis, & sensus est, quod in substantia fit calor. Ita similiter quantitas non tribuit partes substantiales sic, quòd totū hoc sit eius effectus formalis; sed tribuit substanctię habere partes. Et eodem sensu intelligenda est, vt sit vera alia propositio, quòd, scilicet, caput, & manus substantialiter distinguuntur; idest, res

quæ distinguuntur sunt substantiæ; si enim intelligatur in sensu formali, quòd, scilicet, principiũ causans distinctioné actualem inter caput, & manus est substantia, propositio est omninò falsa, nã talis distinctio solùm prouenit à quãtitate, & alijs accidentibus, vt explicatum est.

Ad confirmationem negatur consequentia, si sermo sit de aliqua maioritate actuali. Solũ enim habet substantia cœli maioritatem quãdam radicalem, ex eo quòd sit radix maioris quantitatis; hoc autem non est habere maiorem extẽsionem actualem, sed esse extẽsibilem per maiorem quãtitatem. Vnde malè infertur ex eo, quòd quantitas absolutè, sequitur substãtiam corpoream absolutè, quòd tanta quantitas sequatur tantam substãtiam: sed inferendum est, quòd tanta quantitas sequitur substantiam, quę est radix huius tantæ quantitatis, & non alterius.

41 Ad septimum concedendum est, substantiã Occeani manere tũc priuatiuè indiuisibilẽ. Ad id autem quod contra hoc obijcitur, respondetur ex D. Tho. loco citato ex secundo sentẽtiarum, quòd arguens imaginatur indiuisibilitatem substantiæ, seu materiæ, præcisa quantitate, ad modum indiuisibilitatis puncti; quod tamẽ falsum est. Nàm materia, aut substãtia dicitur indiuisibilis per remotionem totius generis quantitatis, seu quia omninò priuata est quantitate; & ita neque manet in loco, neque habet situm, cum situs, & vbi supponant quantitatem: at punctum est indiuisibile, vt principium quantitatis, & sic habet determinatum situm, vt ibi inquit D. Th. Dicimus ergo, quòd sicut substantia, recipiens quantitatẽ, non sic extenditur, quasi transeat de minori ad maiorem magnitudinem, vel de minori ad maioré situm; sed quia transit de nõ magna in magnam, & de non situata in situatam. Ita ècontrà, quando aufertur quantitas, non sic substãtia cõprimitur, quasi transeat de maiori ad minorem magnitudinem, vel de maiori ad minorem situm; atq; ita partes confluant ad sitũ vnius puncti (hoc enim absurdum est, nec; id Thomistæ asserunt, cum loco citato neget D. Thom.) sed quia transit de magna in non magnam, & de situata in non situatam. Quare talis substantia non reducitur ad situm vnius puncti, sed omninò desinit habere locum, & situm. Id autem, quod additur in argumento, scilicet, quòd qui biberet guttam illius aquæ, biberet Occeanum, vanũ est. Neq; enim tunc Occeanum haberet guttas, cum nõ haberet partes, neq; bibi, aut deglutiri posset, cum non esset in loco, neque consequẽter posset moueri.

42 Ad octauum respondetur cum Capreolo in 2. distinctione 18. quæst. 1. artic. 3. ad 4. quòd quando aufertur quantitas, desinunt esse caput, & brachium, & per consequens substantia desinit habere partes. Quarè neque identificantur, quæ erant distincta, neque quæ erant idem, distinguuntur; quia talis identitas, & distinctio sunt relationes inter partes, & ita vbi non

sunt

sunt partes, non est distinctio, aut identitas.

Ad vltimum respondet benè Caiet. 1. parte quæstione 52. art. 1. circà medium sic: *Ad exemplum, quod adducitur de aqua existente in vase, remota quãtitate, dicitur, quòd imaginatio in hoc decipitur. Quoniam seclusa quantitate, aqua illa nusquàm remaneret; quia nullam habitudinem haberet ad locum. Et ideò non oportet quærere quò ierit, sed vas plenum aere reperietur, aqua indiuisibili reddita, & nusquàm existente. Sicut, si poneretur, à Sorte remoueri quantitatem; tunc non haberet partes integrales, scilicet cor, hepar, caput, &c. quia remaneret substantia indiuisibilis: & tamen imaginamur, quòd remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus non est credendum.* Hæc Caiet. Quibus adde, quòd quanvis tunc substantia illa non esset in vniuerso, tanquam locatum in loco: esset tamen in eo tanquàm pars in toto, sicut Angelis posse contingere docet Bañez ibidem.

43 Ex dictis facilè formari potest aliqualis definitio huius prædicamenti (propriè enim definiri non potest, vt sæpè dictum est) est ergo quantitas: *Accidens tribuens partes substantiæ*, seu, *Accidens substantiæ extensiuum*. Vt enim quæstione secunda vidimus, effectus formalis maximè proprius quantitatis est, tribuere extensionem, seu partes substantiæ. Cùm autem hæc secundùm se nullam habeat extensionem, aut partes entitatiuas, vt ostensum est, nullam aliam particulam oportet addere dictæ definitioni, sed sicut essentia corporis de prædicamento substantiæ sufficienter explicatur per hoc, quòd sit substantia extensibilis, id est apta vt extendatur per quantitatem; ita essentia quantitatis sufficienter explicatur, dicendo: esse accidens tribuens partes substantiæ, seu extensiuum substantiæ, id est, potens extendere illam: quam aptitudinem semper retinet, etiam si actu non extendat substantiam, quando separatur ab ea. Ex qua definitione inferuntur omnes proprietates quantitatis, vt consideranti patebit.

QVÆSTIO IIII.

An linea, superficies, & corpus sint verè species quantitatis continuæ?

44 Diuisionē quantitatis in continuam, & discretam esse essentialem, & generis in species docent Aristot. in hoc capite, dùm post enumeratas quantitates, tam continuas, quàm discretas subdit: *Propriæ autem quãtitates hæ sunt, quas diximus; alia verò omnia secundùm accidens sunt, &c.* & Diuus Thomas 1. par. quæst. 30. artic. 3. quodlib. 10. art. 1. de potentia q 9. ar. 7. & alibi sæpè. Quem sequuntur cōcorditer discipuli eius Capreol. Caiet. Soncin. Iabel. Sot. Maſ. & cæteri, quos referunt, & sequuntur Arauxo 5. Metaphys. quæst. 3. artic. 2. Sanchez hîc lib. 5. quæst. 16. &

& Galleg. controu. 25. De quo etiã videri potest Nazar. 1. p. q. 30. ar. 3. controu. vnica. Faciléq; probatur ex dictis: nàm continuum, & discretum diuidunt quantitatem secundùm rationem formalem quãtitatis: ergo sunt differentiæ per se, & essentiales; & ex consequenti constituunt veras species huius prædicamenti. Consequentia patet; antecedens verò probatur: quia habere partes, quæ est essentia quãtitatis, formaliter diuiditur per habere partes vnitas, in quo consistit esse continuum, & per habere partes disiunctas, in quo consistit esse discretum.

Potest tamen contra hoc facere, quòd quantitas discreta non videtur quid simpliciter vnum, & ens per se, sed potiùs aggregatum ex pluribus entibus completis, quod si ita est, iam non erit vera, & propria species quãtitatis. Sed de hoc agẽdum est infrà q 7. Interim eam appellabimus speciem, vt appellãt communiter Doctores, etiam ij, qui contendunt quantitatem discretam esse ens per accidens. Cùm autem Arist. in præsenti constituerit plures species, tam sub quantitate continua, quàm sub quantitate discreta, semel hoc statuto, planum fit, vtramque esse speciem subalternam huius prædicamẽti. Quare ad plenam eius notitiam solum restat examinare in hac, & sequentibus quæstionibus: an omnia illa ab Aristotele enumerata, vel quæ eorum sint verè, & propriè species quantitatis?

4 Igitur incipiendo à linea superficie, & corpore, de quibus hæc prior quæstio procedit, quia ordine generationis, & doctrinæ præcedunt alias species. Pro tituli intelligentia sciendum est, *lineam* significare longitudinem quæ intelligitur causari ex ductu puncti: *superficiem* verò latitudinẽ, quæ intelligitur causari ex ductu lineæ; & *corpus* profunditatem, quę intelligitur causari ex ductu superficiei. Vnde superficies supponit lõgitudinem, corpus verò longitudinem, & latitudinem. Et propterea dicitur lineam includere vnam dimensionẽ; superficiem duas; & corpus tres. Nõ quia omnes has de formali significent superficies, & corpus: nam vt rectè notauit D. Thom. opusc. 48. tract. 3. cap. 5. vnaquæque de formali significat vnam dimensionem tantùm; sed quia superficies importans vnam, & supponens aliam, dicitur includere duas; & corpus importans vnam, & supponens duas, dicitur includere tres. Quo sensu Arist. 5. Metaph. cap. 13. dixit: *Magnitudo, quæ quidem ad vnum continua est, longitudo, quæ verò ad duo, latitudo, quæ autem ad tria, profunditas.* In quibus verbis continẽtur definitiones essentiales istarum dimensionum, scilicet: *Linea est quantitas cõtinua ad vnum: Superficies est quantitas continua ad duo: Corpus est quantitas continua ad tria.* Quæ etiam sic clariùs possunt definiri. *Linea est quantitas continua punctis: Superficies est quãtitas continua lineis: Corpus est quantitas continua superficiebus.* De his ergo tribus dimensionibus

inqui-

inquirimus: an sint verè, & propriè species quantitatis?

46 Partem negatiuam circa lineam, & superficiem defendunt Hurtado disp. 13. Metaph. sect. 6. & Cabero hîc disp. 2. dub. 5. Quorum fundamēta sunt. ¶ Primò: quia sicut motus ordinatur essentialiter ad terminum, & punctum ad lineā; ita linea ordinatur essentialiter ad superficiem, & superficies ad corpus: ergo sicut motus, & punctum sunt quid incompletum, & propterea non sunt propriæ species quantitatis, sic etiam linea, & superficies erunt quid incompletum, & non veræ species.

Confirmatur: quia linea, & superficies secundùm proprias extēsiones saltem includuntur in corpore, secundùm quòd corpus habet trinam dimensionem: ergo nō sunt propriè species. Probatur consequentia: quia vna species non includitur in alia.

Secundò: quia quantitas, hoc ipso quod talis est, habet partes impenetrabiles in eodem loco: sed hæc impenetrabilitas non conuenit partibus istarum dimēsionum: ergo non sunt verè, & propriè quātitates. Probatur minor: quia si supra vnum corpus perfectè planum ponatur aliud æquale, superficies vltima vnius tangit omnes partes superficiei vltimæ alterius; ac proindè penetrantur; quandoquidem penetrari nihil aliud est, quā quòd vna quantitas tangat omnes partes alterius.

47 Nihilominùs dicendum est, lineam, superficiem, & corpus esse propriè, & per se species quātitatis continuæ. Ita Arist. in hoc cap. & 5. Metaph. c. 13. & D. Tho. ibidem lect. 15. opusc. 48. tract. 3. c. 5. & alibi sæpè. Quem sequuntur Capreol. in 1. dist. 31. ad 5. Duran. Sonc. 5. Metaph. q. 24. Iabel. ibidem in epitome ad cap. de quanto, Arauxo q. 3. art. 5. Caiet. Sot. Sanc. & Mas. in hoc cap. & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia linea, superficies, & corpus sunt intrinsecè, & essentialiter quantitates; vtpotè quæ à se ipsis, & non ab alio habent extēsionem, & diuisibilitatem. Deinde vnaquæq; habet propriam, & completam extensionem, essentialiter ab alia distinctam: ergo sunt verè species quātitatis cōtinuæ. Probatur minor: quia vniuscuiusque partes exposcunt diuersa continuatiua, vt copulentur; siquidem partes lineæ copulantur punctis, partes superficiei lineis, & partes corporis superficiebus; & vnaquæq; extensio, quatenùs talis est, non ordinatur ad aliam, vt posteà constabit: ergo reverà vnaquæque ex his dimensionibus habet propriam, & completam extensionem distinctam essentialiter ab alia.

Confirmatur primò: quia tot sunt species extensionis permanētis, quot sunt modi positionis in vnoquoque corpore, sed isti sunt tres, scilicet, distantia inter antè, & retrò; dextrum, & sinistrum; sursùm, & deorsùm: ergo tres etiam erunt species extensionis fundantes tales positiones. ¶ Cōfirmatur secundò: quia linea, superficies, &

corpus habent diuersas proprietates: nam pro lactum, & breue sunt passiones lineæ: latum, & strictum superficiei: celsum, & humile corporis, vt docent Aristotel. & Diu. Tho. citati: ergo habent essentias diuersas.

48 Ad argumenta respondetur. Ad primũ neganda est consequentia. Et disparitas consistit in hoc, quòd motus, vt motus est, semper consideratur vt via, & transitus; & per consequens vt quid incompletum. Similiter punctum secundùm omnem considerationem, & versùs omnem partem est quid indiuisibile, & inextensum; & ita neque motus, neque punctum secundùm aliquam rationem possunt esse species quantitatis: at verò linea, vt linea est (& idem proportionabiliter est de superficie) potest considerari dupliciter. Primò versùs longitudinem, quo modo habet verã, & propriam extensionem, & est diuisibilis in partes, neque formaliter, provt sic ordinatur ad superficiem; ac proinde est quid completum, & vera species quãtitatis. Secundò versùs latitudinem: & hoc modo linea est indiuisibilis, ordinaturq; ad vniendas partes superficiei, sicut punctum ad vniendas partes lineæ; & per cõsequens provt sic, neq; est species quantitatis, neq; quantitas, sed continuatiuum quantitatis.

Ad confirmationem respondetur, quòd corpus essentialiter non dicit trinam dimensionem, sed solam profunditatem, vt nu. 45. vidimus ex D. Tho. & ideò materialiter tantùm includit lineam, & superficiem, in quantùm supponit eas: quod non tollit esse veras species quantitatis continuæ. Sicut à simili contingit in quantitate discreta: quaternarius enim includit ternarium, non formaliter, vt ternarius est, sed materialiter ratione trium vnitatum, & ideò ternarius est vera species numeri.

49 Ad secundum neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, duas illas superficies nõ penetrari, quia non se tangunt formaliter, secundùm quòd sunt quantitates, siue vt sunt diuisibiles, sed formaliter quatenùs sunt indiuisibiles; quanvis vnaquæque earum materialiter tangat omnes partes alterius. Ad penetrationem enim non sufficit, duas quantitates se se, vtcumque tangere in omnibus suis partibus, sed vltrà requiritur, vt tãgant se in omnibus partibus formaliter secundùm illam dimensionem, versùs quam fit contactus; quod non contingit in duabus illis superficiebus, vt per se patet.

Dices: hoc ipso præcisè quòd duo corpora se se tangant in omnibus partibus, penetrantur: ergo ex eo præcisè, quòd inter duas superficies sit similis contactus, dabitur penetratio. ¶ Respõdetur negando consequentiam. Et ratio est: quia cùm corpus versùs omnem dimensionem sit diuisibile; ex eo præcisè quòd duo corpora se tangunt secundùm se tota, aut secundùm aliquas partes profunditatis; debent etiam se tangere formaliter quatenùs sunt diuisibilia; ac pro-

proinde ad huiusmodi contactum necessaria est intromissio vnius in aliud circa eundem locum, in quo consistit penetratio. At verò duæ illæ superficies, licèt versùs latitudinem sint diuisibiles; tamen versùs profunditatem, siue vt terminant illa corpora, sunt indiuisibiles, & formaliter, provt sic fit contactus, ac proinde nulla ibi datur intromissio vnius partis in aliam circa eundem locum, vt consideranti patebit.

50 Tandem inquires: an linea, superficies, & corpus sint species infimæ quātitatis cōtinuæ? ¶ Respondetur affirmatiuè. Non enim propria vniuscuiusq; extensio continet sub se extensiones essentialiter distinctas in ratione extensionis; cuius signum est, quòd linea recta potest fieri curua, & superficies quadrata circularis. Præterquàm quòd tales differentiæ sumuntur ex diuersis figuris, quæ sunt vera accidentia quantitatis, vt patet: ergo diuisio lineæ in rectam, & curuam: superficiei in quadratam, & circularem: corporis in pyramidale, & curuum; & alię similes non sunt generis in species, sed subiecti in accidentia. Alia quæ circa has dimēsiones solent disputari: an scilicet, physicè sint species, & inter se realiter distinctæ, vel tantùm mathematicè? an componantur ex indiuisibilibus? an partes, & indiuisibilia sint actu in illis, vel solùm in potentia? & alia huiusmodi proprium locum obtinent lib. 6. Physicorum; nec rectè hic ab aliquibus pertractantur.

QVAESTIO V.

An locus, tempus, & motus sint veræ species quantitatis continuæ?

51 PRæcipua ratio dubitandi sumitur ex Aristotele, qui in hoc capite inter quantitates continuas numerauit locum, & tempus: quibus etiam ex paritate rationis alij addunt motum, cùm tamen quinto Metaphysicæ capite decimotertio, vbi exactè inuestigat essentiā, & species quantitatis, nullum illorū constituerit sub quantitate continua. Et ideò quid tenendum sit, per singula discurrendo, breuiter discutiemus.

Primò ergo sciendum est, *locum* definiri ab Aristotele quarto Physicor. sic: *Est vltima superficies corporis continentis immobilis primi*. In qua definitione, relictis vltimis verbis, quæ ibidem explicabimus; primæ illæ particulæ, scilicet, *vltima superficies corporis continentis*, denotant locum in sui ratione includere, non solùm vltimam superficiem, sed etiam relationem ad corpus locatum, vt notauit Vazquez 1. parte disputat. 193. cap. 3. vel saltem aptitudinem circumscribendi, & continendi locatum, in qua fundatur talis relatio. Verbi gratia, vas continens aquam, est locus eius; quia secundùm suam vltimam superficiem concauam circūscribit aquam; & ideò ad rationem loci pertinent vltima superficies, & relatio continentiæ, seu aptitudo circumscribendi locatum; quorum

quolibet deficiente, deficit ratio loci, vt patet in Cęlo Empyreo, quod propriè non est in loco; quia non habet aliam superficiem ipsum cōtinentem. Similiter si á vase præscindamus relationem, seu aptitudinem cōtinendi aliud corpus, erit quidem quantum, & habebit superficiem, sed talis superficies non erit locus, vt per se notum est. Manet ergo, locum in sua ratione, vltra superficiem, includere aliquid aliud, nempè talem relationem, seu aptitudinem continendi rem locatam; quam cùm actu continet, dicimus locum esse plenum; si verò actu non contineat, dicitur esse vacuum. Et ideò vacuum definitur ab Aristot. lib. citat. c. 7. sic: *Est locus non repletus corpore*.

52 Secundò sciendum est, *tempus* definiri ab eodem Aristot. ibidem cap. 11. sic: *Est numerus motus secundùm priùs, & posteriùs.* Vbi numerus non sumitur pro specie quantitatis discretæ, quæ est obiectum Arithmeticæ, & diuiditur in binarium, quaternarium &c. constat enim tempus esse quid cōtinuum; cùm præteritum, & futurum, quę sunt partes eius, copulentur termino communi, scilicet, instanti præsenti. Ly ergo *numerus* in definitione Arist. vt magis explicabimus loco citato, idē est, quòd mensura, seu extensio. Et ita sensus est: tempus est mensura, seu extensio motus secundùm priùs, & posteriùs. Quam definitionem, vt intelligamus, oportet aliqualiter explicare quid sit motus. Pro quo.

53 Tertiò notandum est, cum Masio hîc sect. 3. quæst. 6. in quolibet motu quatuor posse cōsiderari. Primum est, egressus ab agente. Secundum est, receptio in passo. Tertium est, ipsa forma, quæ est terminus motus in quodam esse imperfecto, & secundùm quòd intelligitur in fluxu, & acquisitione. Quartum tandem est, ipse fluxus, & transitus, non habita ratione termini. Ex his ergo primum, & secundum constituunt prædicamenta actionis, & passionis; & sic nō sunt essentialiter ipse motus, qui ad nullum prædicamentum pertinet, sed potius est post prædicamentū, vt ostēdemus lib. 3. Physicorum. Tertium etiam licèt non pertineat per se ad aliquod genus; cùm sit quid incompletum, & imperfectum, sed reducatur ad illud, ad quod pertinet eadem forma, quandò est iam perfecta, & completa; adhùc tamen non est ipse motus. Tùm quia reverà non est post prædicamentum, nec quid distinctum ab ipso termino. Tùm etiam quia vt rectè notauit D. Thom. 2. distinct. 40. quęst. 1. ar. 4. ad primum, propria ratio motus abstrahit ab vtroque termino, & consideratur sine differentia agētis, & patientis. Restat ergo motum propriè, & formaliter consistere in illo fluxu, & transitu intermedio, nulla habita ratione termini.

54 Quartò sciendum est, *motum* sic formaliter sumptū definiri ab Arist. 3. Phys. cap. 2. sic: *Est actus entis in potētia, prout in potētia.* In cuius explicatione multa ibi dicēda sunt, nunc solùm rudi minerua asse-

asserendum est, quòd in motu propriè dicto, prout distinguitur à mutatione instãtanea, ex eo quòd nõ simul actuet totum mobile, sed partim actuat, & partim relinquat in potentia necessariò intelligitur esse prius, & posteriùs; & per consequens vera extensio successiua. Et hæc est tempus, intelligiturq; dimanare ab ipsa quantitate, seu extensione permanenti rei mobilis medio motu, in genere causæ quasi efficientis; sicut ipsa quantitas, seu extensio permanens dimanat immediatè à substantia corporea. Et hoc est, quod docet Arist. 5. Metaphys. c. 13. asserens, tempus habere extensionem à motu, & motum â magnitudine, in genere, scilicet, causæ efficientis. Quod non tollit quin ipsum tẽpus in genere causæ formalis extendat, & mẽsuret motum, & quantitatem permanẽtem; sicut quantitas permanens extendit, & mensurat substantiam à qua dimanat. Ex quibus iam facilè intelligetur definitio temporis: dicitur enim extensio, seu mensura motus secundùm priùs, & posteriùs: quia non extendit, aut mensurat substantiam secundùm se, vt mensurat quantitas permanẽs, sed dùm est in motu, & successione, quæ necessariò includit priùs, & posteriùs vt explicatum est.

55 Prima conclusio. Locus nõ est propriè, & per se species quantitatis continuæ, sed reducitur ad eam ratione superficiei, quam includit. Hæc est mens Aristotel. & Diu. Thom. loco citato Metaphysicę, dum asserunt locum esse quantum per accidens: quos sequuntur Auctores quæst. præcedenti citati, & communiter Philosophi.

Fundamẽtum sumitur ex dictis: quia locus præter superficiẽ includit relationem, seu aptitudinem ad continendum corpus locatum, quæ per accidẽs se habet ad propriam, & essẽtialem rationem superficiei, vt notum est: ergo locus prout sic, est ens per accidens; & consequenter non potest esse vera species quãtitatis. ¶ Confirmatur: quia locus nullam aliam extensionem habet præter extẽsionem superficiei: ergo non potest constituere distinctam speciem quantitatis, sed reducitur ad superficiem.

56 Secunda conclusio. Tempus revera est species quantitatis, quamuis valde imperfecta, & tenuissimæ entitatis. Hæc est contra Sanchez lib. 5. quæst. 17. & Arauxo loco citato quæst. præcedenti. Eam tamẽ docent ex antiquis Alb. Iamblicus, & alij quos refert, & sequitur Tolet. hîc quæst. 2. Quam etiam defendunt Aquar. 5. Metaph. quæst. 11. Masius hîc sect. 3. quæst. 5. noster Didac. à Iesu quæst. 2. Rub. quæst. 3. estque communior inter Doctores. Eam docet in præsenti Aristot. neque dissentit 5. Metaph. vt volunt aduersarij: ibi enim distinguit duos modos quãti per accidens. Aliud quod verè dicitur talè; quia de se nullam habet extensionem sed extẽditur per ipsam extensionem subiecti; vt musicum, & album: musica enim, & albedo nullam habent propriam extensionem, vt patet. Alterum verò,

 quod

quod non tam dicitur quãtum per accidens, quàm per aliud, vt explicat Diu. Thom. ibidem lect. 15. quia nimirùm, licèt in se habeat propriam extensionem; illa tamen resultat, & deriuatur ab alia, quam præsupponit; atque ita non diuiditur per se, sed ad diuisionem alterius. Et hoc modo tempus appellatur ab Arist. quantum per accidẽs, seu per aliud. Videatur D. Thom. ibidem, ex quo loco.

Probatur conclusio. Quia tempus esse quantum per aliud modo explicato, non tollit, quin revera sit species quantitatis; quanuis arguat esse imperfectissimam, & tenuissimæ entitatis: ergo non est, cur excludatur à vera ratione quãtitatis. Probatur antecedens: quia etiam si superficies necessariò supponat extensionem lineæ; & corpus superficiei, oriãturque quodãmodo ex eis, adhuc sunt veræ species quantitatis, vt suprà vidimus. Similiter etiam si numerus supponat necessariò quantitatem continuam & causetur ex diuisione eius, teste D. Tho. 1. p. q. 30. art. 3. adhùc est vera species quantitatis, vt infrà videbimus, nulla alia ratione nisi quia habent propriam extensionem distinctã ab ea, quam præsupponunt, & à qua intelliguntur oriri, ergo etiam si tempus supponat, & oriatur ab extensione permanente rei mobilis medio motu, vt explicatum est, adhùc erit vera species quantitatis, si habet propriam extensionem ab alijs distinctam.

57 Quòd autem eam habeat, satis ex dictis patet: nam tempus habet proprias partes, scilicet, præteritum, & futurum, & propria cõtinuatiua, scilicet, instans præsens. Item proprietates ab alijs diuersas: nam cæteræ quantitates continuæ mensurant permanenter; tẽpus verò successiuè: & ideò illæ habent totum suum esse simul, istud verò solùm existit secũdùm aliquid indiuisibile sui, vt docet D. Thom. opusc. 44. & nos explicabimus lib. 4. Physicor. ergo verè tempus habet propriam extẽsionem ab alijs distinctam.

Per quod tandem patet, quarè tempus inter omnes quantitates continuas sit imperfectissimæ, & debilissimæ entitatis. Quia, scilicet, vt rectè inquit D. Tho. opusc. citato, illa sunt minimæ entitatis, quæ, vel secundùm se non sunt entia actu, vt materia prima; vel secundùm se tota non extant, sed secundùm aliquid indiuisibile sui, vt tempus, & alia successiua. De quo redibit sermo citato lib. Physicor.

58 Tertia cõclusio. Motus nõ est per se, & propriè species quantitatis. Hæc est contra Fonsec. 5. Metaph. c. 13. quęst. 8. sect. 3. & Conimbricen. 3. Physicorum c. 2. q. 2. arti. 3. Eam tamen recipiunt communiter Doctores cum Arist. qui nec hîc, nec 5. Metaph. numerauit motum inter species quantitatis. De quo videri possunt Mas. vbi suprà q. 6. Sanch. Tolet. & Rub. citati conclusione præcedenti, & Arau. 5. Metaph. q. 3. artic. 5. Facilèque probatur. Tùm quia motus est fluxus quidam, & transitus de vno in aliud;

aliud; & consequenter ens incompletum, & imperfectum, vt docent Arist. & D. Tho. 11. Metaph. lect. 9. ergo non potest directè, & per se ad aliquod prædicamentum pertinere. Tùm etiam, quia motus est post prædicamentum, vt constabit infrà ex Arist. ergo non potest esse vera species quantitatis.

Contra has duas conclusiones obiicies: quia extensio, & continuitas temporis dimanat à motu, vt passio ab essentia, teste D. Tho. 1. p. q. 53. artic. 3. ergo vel motus est per se species quantitatis, sicut tẽpus, vel tempus non est per se in prædicamẽto, sicut motus. Probatur consequentia: quia passio non potest esse perfectior, quàm subiectum, cuius est passio: ergo si motus propter sui imperfectionem, & incompletionem excluditur à recta linea prædicamenti, multò magis debet excludi tempus, vel si tẽpus admittitur, debet etiã admitti motus. ¶ Confirmatur: quia motus habet propriam extensionem, & continuitatem sicut tempus, eique assignantur propria continuatiua, scilicet, mutata esse; ergo est vera species quantitatis.

59 Ad argumẽtũ negãda est cõsequẽtia. Ad cuius probationẽ respondetur, dato quòd antecedẽs sit verum de subiecto proprio, & adæquato, seu de subiecto *quod*, nõ tamen esse vniuersaliter verũ de subiecto *quo*, seu de eo, quod est ratio recipiẽdi aliud: vt patet in quãtitate respectu figuræ, & aliarũ qualitatũ corporaliũ, quæ media illa recipiantur in substãtia; & tamen sunt perfectiores ipsa quantitate. Et ita contingit in præsenti; motus enim solũ est id, medio quo extẽsio tẽporis recipitur in re mobili, & dimanat ab ea; ac proinde tẽpus potest habere sufficientẽ perfectionem, & completionem, vt sit species quantitatis, etiam si motus non habeat illam. Quòd autem de facto hoc ita sit, colligitur optimè ex eo, quòd motus ex natura sua est via ad terminum, & ordinatur ad illum tanquam ad id, à quo completur in ratione entis; quod non habet tempus, vt de se constat.

Per quod patet ad confirmationem. Quanvis enim motus habeat propriam aliquam extensionem actualẽ, præter extensionẽ tẽporis; illa tamẽ est in suo genere incõpleta, sicut ipse motus; quod nõ cõuenit extẽsioni tẽporis, vt dictũ est. Et ideò hæc potest esse vera species quantitatis, non autem illa.

60 Ad rationem dubitandi in principio positam respondetur cũ D. Th. 5. Met. lect. 15. & Cai. in hoc cap. Arist. in prædicamentis egisse de quantitate secundùm rationem mensuræ: & ideò ibi numerauit locum inter species quantitatis: quia licèt non habeat distinctam extensionem à superficie; est tamen diuerso modo mensura. In metaphysica verò egit de quantitate secundùm suum esse; & ideò eas tantùm species numerauit, quæ habent extensionem per se ipsas, & non per aliud, seu deriuatam ab alia. Propter quod prætermisit ibi tẽpus, & orationẽ: quia eorũ extensio depẽdet à motu: quod tamen non tollit,

quin sint veræ species quantitatis vt dictum est. Consultò omittimus alia plura, quæ circa locum, tempus, & motum adduci possent: quia propriam sedem habent lib. 3. & 4. Physic. vbi ea discutiemus.

QVÆSTIO VI.

Quid sit vnitas prædicamentalis? Et vtrùm addat aliquid supra quantitatem continuam?

61 EXplicatis speciebus quantitatis continuæ, eodem ordine examinandæ sunt duę aliæ, quas Aristot. in præsenti constituit sub quantitate discreta, scilicet numerus, & oratio. Ad quod præmittenda est quæstio præsens: quia cùm numerus sit multitudo mensurata per vnum, vt definit D. Thom. 1. p. q. 7. artic. 4. notitia eius omninò pendet ex cognitione vnitatis. Cù autem duplex sit vnitas; vna quæ est, passio entis, & solet appellari trāscendentalis, quia in omnibus entibus reperitur: & alia quæ est propria quantitatis, & solet appellari prædicamentalis, quia tantùm inuenitur in hoc prædicamento: inde est, duplicem etiam esse multitudinem, seu numerum. Alius appellatur transcendentalis, & reperitur in omnibus rebus; de quo proinde intelligendum est, quādò dicimus, Angelorum ordines esse nouē: personas Sanctissimæ Trinitatis tres, &c. vt docet Angelicus Doctor q. 30. sequenti art. 3. Alius verò est numerus prædicamentalis, seu multitudo vnitatum prędicamentaliũ; & de hoc agimus in præsenti. Ad quem cognoscēdum specialiter inquirimus: quid addat vnitas prædicamentalis supra quantitatem cōtinuam? inde enim cognoscemus quid illa sit, & in quo distinguatur à transcendentali.

62 Plures Doctores, vt refert D. Th. 1. p. q. 11. ar. 1. ad 1. non distinguentes inter vnum, quod conuertitur cum ente, & vnũ, quod est principiũ numeri, seu inter vnitatē transcendentalem, & prædicamentalem, in contrarias sententias abierunt. Auic. enim 3. Metaph. c. 2. considerans vnum, quod est principium numeri addere aliquid positiuum supra ens, idem existimauit de vno, quod cōuertitur cum ente. Quem sequūtur Scot. in 2. dist. 3. q. 2. & lib. 4. Metaph. q. 2. Ant. Andr. ibidem q. 3. & alij eius Discipuli.

Hanc tamen sententiam, quantùm ad secundam partem, in qua à veritate discedit, impugnat rectè D. Tho. loco citato; quia quælibet res est vna per se ipsam: alias si per aliquid aliud esset vna, cũ illud iterum sit vnum, esset vnũ per aliquid aliud; & sic procederetur in infinitum: ergo vnum, quod conuertitur cum ente, non potest superaddere illi entitatē aliquam positiuā, à qua constituatur in ratione vnius. Neq; in hoc est immorandum, quia non est pręsentis instituti: potest tamen videri D. Th. locis infr. adducēdis.

63 Secunda sentētia extremè huic opposita fuit Pytagoræ, & Platonis, qui considerantes vnũ, quod conuertitur cum ente, non addere aliquam rem supra ens, sed solā indiuisionem, existimauerunt, idē dicen-

cendum esse de vno, quod est principium numeri. Quam sententiam sequuntur Durand. in 1. dist. 24. q. 2. Greg. ibidem, Fonsec. 5. Metaph. c. 13. q. 3. sect. 3. Suar. disp. 4. sect. 9. nu. 9. & alij affirmantes, vnitatem propriam quantitatis explicãdam esse eodem modo, ac transcendentalem aliorum entium; ac proinde sicut vnitas propria qualitatis nihil positiuum addit supra illam, sed est ipsa eius entitas, vt indiuisa: ita vnitatem prædicamentalem nihil positiuum addere supra quantitatem continuam, sed esse ipsammet quantitatem, vt indiuisam.

Probatur primò hæc sententia: quia si vnitas prædicamentalis adderet aliquid positiuum, vel illud esset relatiuum, vel absolutum: sed vtrumque est falsum: ergo, &c. Probatur minor quoad primam partem: quia prius quantitas est vna, quàm quòd in illa intelligatur aliqua relatio: imò ipsa eius vnitas debet esse ratio fundandi talem relationem, vt infrà constabit: ergo quantitas non potest constitui in esse vnius per aliquid relatiuum. Quoad secũdam verò partem probatur: quia cùm tale positiuum non possit esse res alterius prædicaméti propter rationem factam, necessariò erit, vel quantitas discreta, vel continua: sed non potest esse discreta; siquidem vnitas potiùs dicit indiuisionem: ergo erit quantitas continua. Hanc autem dicit vnitas pro materiali: ergo suprà illam nihil addit positiuum, sed solam negationem.

64 Secundò: quia alia entia, verbi gratia, duæ substantiæ secundũ se, aut duæ qualitates per suasmet entitates sunt vnæ, & se ipsis constituunt numerum binariũ absque aliqua alia realitate illis superaddita: ergo idem dicendum est de duabus quantitatibus continuis. Probatur consequentia. Tùm ratione D. Thomæ facta contra primam sententiam: quia si quantitas cõtinua esset vna per aliquid aliud, illud aliud esset vnum per aliquid aliud, & sic in infinitũ. Tũ etiam ratione Gregorij: quia ex eo præcisè quòd aliquid sit vnum vnitate propria entis, potest alteri connumerari, seu cõstituere cum illo numerum: sed vnitas propria entis non addit supra ipsum aliquid positiuũ; sed solam indiuisionem: ergo ex eo præcisè, quòd quantitas continua intelligatur indiuisa, potest alteri connumerari, & constituere numerum prædicamentalem. Restat ergo, quòd sicut vnitas transcendentalis nihil positiuum addit supra entitatem, ad quam consequitur; ita neque vnitas prædicamentalis supra quantitatem. Plura alia argumenta pro hac sententia adducit Capreolus in 1. distinct. 24. quæst. vnica.

Tertia sententia, inter præcedentes media, distinguit inter has duas vnitates; negatq; cum posteriori opinione, vnitatem transcendentalem addere aliquid positiuum supra entitatem, cuius est vnitas; cum priori verò affirmat vnitatem prædicamentalem addere aliquid supra quantitatem continuam. Sic docent Aristot. & Aberr. vt

vt testatur D.Thom.dist.24. citata q.1.artic.3. Pro quo videri potest idem Commentator 4. Metaphys. comm.3.lib.5.comm.11.& lib.10. commen.8.& D.Th. ibidem alijsq; locis infra adducendis. Quæ sentētia est communis in schola Arist. & D.Thom.

65 Dicēdum est ergo, vnitatem prædicamentalē non esse solā quātitatem continuā,vt indiuisam,sed supra eam addere quid positiuum, & reale incōpletū, reductiuè pertinens ad prædicamentū quātitatis; ratione cuius ipsa quantitas continua est pars numeri prædicamētalis. Sic docent cōmuniter Thomistæ, inter quos latè explicat, & defendit hanc conclusionē Capr. vbi sup.concl.1.& ad argumenta cōtra illam. Quē sequuntur Sonc.4. Met. q.25.Iabel. ibid. q.7. ratione 1.& lib.8.q.9.Sanch.li.5. Logicæ q.21. ad 1.Mas.in hoc c.sect.2.q.4.Gallego contr.25.circa finem,& Arauxo lib.5.Metaph.q.3.ar.3. vbi Fonsecam reprehendit,eo quòd negauerit,hanc fuisse sententiam D.Tho. additq; quòd fideles Angelici Doctoris sectatores,ipsum in hac fuisse sententia,testantur, & vt genuinam eius mentem amplectuntur.

Probatur primò vno,vel altero Angelici Doctoris testimonio: nā quodlib.10. ar.1. sic ait: *Respōdeo, dicendum, quòd vnū, quod est principiū numeri, de necessitate aliquid positiuè dicit in eo, cui attribuitur: quia cùm ex vnitatibus numerus cōstituitur, nisi vnitas res aliqua esset, numerus res esse non posset. Et sic non posset poni in aliquo genere, tāquam species,&c.* Et loco citato ex primo sententiarum: *Vnum,quod conuertitur cum ente, nihil positiuè addit ad id,cui adiungitur, &c. Sed vnum, quod est principium numeri, ponit aliquid additum ad esse, scilicet, esse mensuræ; cuius ratio primò inuenitur in vnitate; & deinde consequenter in alijs numeris; & deinceps in quantitatibus cōtinuis, &c.* Quod etiam repetit 4. Metaphys. lect.2.& lib.10. lect.3. Et tandem 1.p.q.11.art.1.ad 1. post impugnatas duas primas sentētias supra relatas,concludit: *Sic igitur dicendum est,quòd vnum, quod conuertitur cum ente, nō addit aliquam rem supra ens; sed vnum,quod est principium numeri, addit aliquid supra ens, ad genus quantitatis pertinens.* De quo etiam videri potest q.30. sequenti ar.3.de potentia q.9.ar.7. & alibi sæpè.

66 Respondebis fortè id,quod Fonseca, & Suar.vbi supra respondent, sensum D. Thom. esse, quòd vnitas prædicamentalis addit aliquid positiuum supra ens, in quantùm addit supra substantiam quantitatem ipsam continuam, quæ est res positiua.

Sed hæc expositio,est non solùm falsa, sed etiam absurda. Quòd sit falsa, probatur primò: quia si quādo D. Tho. locis citatis vtitur nomine *substantiæ*, sumit illud pro *essentia*, vt rectè notat Arauxo vbi suprà, & constat euidenter ex contextu; referens enim Sanctus Doctor quæst.11. citata extremas illas sententias, sic ait: *Pytagoras, & Plato videntes,quòd vnum, quod con-*

conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens, sed significat substantiam entis, prout est indiuisa; existimauerunt, sic se habere de vno, quod est principium numeri. E contrariò autem Auicen. considerans, quòd vnum, quod est principiũ numeri, addit aliquam rem supra substantiam entis (aliàs numerus ex vnitatibus compositus non esset species quãtitatis) credidit, quòd vnũ, quod conuertitur cum ente, addat rem aliquam supra substantiam entis, &c. Quibus verbis per *substantiam entis* euidens est significari essentiam entis; & sensus planus est, quòd iuxta primam sententiã neutra vnitas addit aliquid positiuum supra essentiam, ad quam consequitur: iuxta secundam verò, vtraque addit aliquid positiuum. Inter quæ duo extrema, media via procedit D. Thomas, vt vidimus: ergo eodem sensu, quo negat de vnitate transcendentali, addere aliquid positiuum supra essentiam, cuius est vnitas, id concedit de vnitate prædicamentali; ac proinde hæc verè addit aliquid positiuum supra essentiam quantitatis continuæ. Quod etiam satis expressit Sanctus Doctor alijs locis adductis, dicens, vnitatem prædicamentalem addere aliquid positiuè, *in eo cui attribuitur*, seu *cui adiũgitur, &c.* Idest, in eo cuius est vnitas, seu ad quod consequitur, nempè in quantitate continua. De quo etiam videri potest distinct. 24. citata q. 1. artic. 3. ad quartum.

67 Secundò impugnatur eadem solutio: quia D. Tho. loco citato ex 1. par. expressè ait: id quod addit vnum prædicamentale supra ens, esse quid *ad genus quantitatis pertinens*. Quod esse reductiuè intelligendum, constat planè: tùm quia modus hic loquendi frequens est in D. Thom. tùm quia aliàs esset impropria, & barbara locutio, si de ipsa quantitate diceretur pertinere ad genus quantitatis: tùm denique quia eadem 1. p. q. 3. artic. 5. de potent. q. 7. art. 3. ad 7. & alibi sæpè expressè docet, vnitatem prædicamentalem esse quid reductiuè pertinens ad genus quantitatis, sicut punctum; quod tamen negant Doctores, quos impugnamus: ergo in sententia D. Tho. vnitas prædicamentalis non est ipsa quantitas continua, sed quid incompletum, ipsi superadditum, & ab ea diuersum; sicut etiã in omni sententia dicendum est de puncto.

Tandẽ, quòd dicta expositio sit absurda patet: quia manifestè eludit intentũ D. Th. & reddit vanam differentiam, quam assignat inter vtramq; vnitatem. Vt enim rectè docet ipse Sanctus loco citato de poten. ad 8. etiam vnitas transcendentalis ponit aliquid positiuum, in quantùm ponit ipsum ens, cuius est vnitas: ergo si ex eo precisè vnitas prædicamentalis dicitur addere aliquid positiuũ supra ens, quia addit supra substantiã ipsam quantitatem, quæ est res positiua; idem etiam dicendum esset de vnitatibus transcendentalibus aliorum accidentium; siquidem hæ etiam addunt supra substantiam accidentia ipsa, quæ sunt res positiuæ

Ex

Ex quo rursùs sequeretur, quòd vterq; numerus, vel neuter esset res aliqua, & vera species alicuius generis, cuius oppositum intendit D. Th. eisdem locis: ergo dicta expositio planè eludit intentum eius.

68 Secundò probatur cõclusio ratione D. Th. quia nisi vnitas prædicamẽtalis adderet aliquid reale incompletũ supra quantitatẽ continuã, ratione cuius fieret pars numeri prædicamentalis, talis numerus non posset esse ens per se, & vera species quantitatis: consequens est falsum, & cõtra Arist. & D. Tho. vt ostendemus quæst. sequenti: ergo &c. Probatur sequela: quia ideò numerus transcendẽtalis duorum intellectuum, aut etiam duarũ substantiarũ corporaliũ, ablata quantitate, non est vera species alicuius generis, quia vnitates transcendẽtales, ex quibus componitur, cùm sint ipsæ entitates talium rerũ cum negatione diuisionis absq; aliquo alio, nõ sunt simpliciter partes, sed entia completa; & per consequens numerus inde resultans est aggregatum entium completorũ, & ens per accidens: ergo si vnitates prædicamẽtales duorum hominũ, v. g. essent ipsæ quantitates completæ eorum cum negatione diuisionis absque aliquo alio; numerus inde resultãs esset similiter aggregatum entium completorum; ac proinde ens per accidens; & per consequẽs non posset esse vera species quantitatis. Sed de hoc redibit sermo quæstione sequenti in solutione ad tertium.

Confirmatur: quia ex hoc vno, vel præcipuo fundamẽto Suar. disp. 41. Met. sect. 1. Fons. & alij Authores cõtrarij probant numerũ prædicamẽtalem non esse ens per se, & veram speciem quantitatis, vt ibi videbimus: ergo vt oppositam sententiam tùnc rectè explicemus, & defendamus; opposita, nùnc sunt iacenda fundamenta, asserendumque, vnitatem prædicamẽtalem esse quid reale, & incompletum superadditum quantitati cõtinuæ, & essentialiter ordinatum ad componendum numerum.

69 Tertiò: quia in quãtitate cõtinua datur aliqua entitas incõpleta, quæ sit principium magnitudinis, nempè punctum: ergo etiam in quãtitate discreta necessariò cõcedenda est aliqua entitas incompleta, quę sit principium numerorum, scilicet, vnitas: & sic, &c. ¶ Confirmatur, & explicatur vis huius rationis: quia vnitas prædicamentalis, sicut & punctum, est mẽsura simpliciter prima intra genus quãtitatis, vt ostendimus sup. disp. 10. n. 24. & ampliùs constabit in libris Posteriorũ: ergo nõ potest esse sola quãtitas continua cũ indiuisione. Probatur consequentia. Tũ quia quantitati solùm conuenit, sic esse mensuram, vt etiam sit res mẽsurata, vt sup. n. 12. explicuimus; quod repugnat primæ mensuræ. Tùm etiam, quia ad rationem mensuræ nõ sufficit rem esse indiuisam, sed requiritur, quòd sit indiuisibilis in illa ratione, in qua est mensura, vt ibi ex Arist. vidimus: ergo ad rationẽ mensuræ simpliciter primæ in genere quantitatis requiritur, quòd sit

in

in tali genere simpliciter indiuisibilis: hoc autem non habet quantitas continua etiam cum indiuisione; siquidem talis indiuisio nō tollit, sed potiùs supponit diuisibilitatem in quantitate, ergo vltra hanc ponenda est aliqua alia entitas verè indiuisibilis, & incompleta, quæ sit vnitas prædicamentalis. Videatur Diu. Thom. 1. Metaphys. lect. 3. vbi docet vnitatem esse omninò indiuisibilem.

70 Quartò tandem ad hoc facit ratio supra n. 62. adducta, qua D. Tho. ostendit vnitatem transcēdentalem non addere aliquid positiuum supra ens; eadem enim sumpta à contrario sensu, vt ibi Diu. Thom. subintelligi voluit, contrarium probat de vnitate prædicamentali sic. Non solùm res aliorū prædicamentorum, sed etiam ipsa quantitas continua non potest esse vna quantitatiuè, & pars numeri prædicamentalis per se ipsam: ergo aliquid aliud est necessarium, per quod fiat vna, & pars talis numeri. Probatur antecedens: quia aliàs inter ea, inter quę semel inuenitur talis numerus, semper inueniretur; & vbi à principio nō esset, nunquàm esset, vt contingit in vnitate, & numero transcendentali, quatenùs tales sunt. Cuius tamen contrarium experimur in prædicamentali: nam in ligno cōtinuo v.g. nō est numerus quātitatū, sed vnitas; si verò diuidatur, iam nō est vnitas, sed numerus. Similiter in duobus partibus aquæ separatis est verus numerus quātitatū, & non vnitas; quibus tamen cōiunctis, deperditur numerus, & fit vnitas: ergo tales res, & quantitates sunt vnæ per aliquid superadditum, quod possit per diuisionē produci, & per vnionem deperdi. Videatur Zanar. lib. 10. Metaph. q. 3. ad 5. & 6. Ex quo rursus fit entitatem illā realem, & incompletam superadditam quātitati continuæ distingui ab ea ex natura rei, & ante operationem intellectus, saltem vt modum à re; siquidem manente quantitate continua acquiritur, & deperditur talis vnitas, vt ex dictis patet, Videatur D. Thom. 3. p. q. 77. art. 4. & in 4. distinct. 12. q. 1. art 2. quæstiuncula 3.

71 Hic autem statim inquirendum venit, quid sit illud reale incompletum, quod superaddit vnitas prædicamentalis? Aliqui, vt refert Capreol. vbi suprâ, respondent, esse formam continuitatis. Sed hoc non satisfacit: quia forma continuitatis non distinguitur ab ipsa quantitate continua, & sic est diuisibilis in multa, quod est contra rationem vnitatis. Et ideò aliter, & benè respondet idem Capr. cum Auicen. 3. Metaphysic. cap. 2. quod est ipsum esse indiuisum, seu existentia quantitatis cōtinuæ. Cuius sententiā, quantum ad hoc, admittit D. Tho. in 1. dist. 24. citata, estq; satis verosimilis; nâm vt ostēdemus lib. 1. Physic. & tractat latè Nauarr. 1. parte controuer. 18. & 19. esse, seu existentia cuiuslibet rei etiam cōpositæ est omnino simplex, & indiuisibile: ergo quando quātitas cōtinua diuiditur, esse primum non remanet, neque diuiditur, sed qualibet pars diuisa habet

nouum

rorum esse. Quod optimè consonat, cum ijs, quæ de prædicamentali vnitate dicta sunt, & fauet non parùm D. Thom. loco citato ex 4. sententiarum, vbi expressè docet ex Arist. *Quod in additione quantitatis ad quantitatem, vna quantitas esse incipit, duabus esse desinentibus. E contrariò in diuisione, &c.*

Secundò respondet Capr. quòd *vnitas ista neq; est forma continuitatis; neq; esse talis formæ, sed quoddã accidens indiuisibile consequẽs quãtitatem continuam. Et differt à pũcto in hoc, quod pũctus habet sitũ in linea, vel continuo; non autem vnitas: sed habet pro subiecto adæquato totum continuum; ita quòd aucto, vel diminuto tali continuo, non remanet prior vnitas, sed alia.* Idem docet Zanard. vbi supra ad tertiũ. Cui doctrinæ non parùm fauet D. Thom. loco citato 3. part. articulo 8. & quodlib. 10. artic. 3. vbi expressè fatetur, quòd quando alicui liquori permiscetur alter eiusdem speciei, non manet idem numero, vel in toto, vel in parte; secundùm quòd mixtio facta est. Cui etiam consonat alia doctrina, quã habet Sanctus Doctor ibidẽ artic. 4. & 3. Metaphysicæ lect. 13. vbi expressè dicit, quòd quando duo corpora priùs diuisa copulantur, corrumpuntur duæ superficies terminatiuæ eorum, & fit vna: quando verò vnum corpus diuiditur in duo, corrumpitur vna superficies, & fiunt duæ.

72 Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad primum ex dictis patet id, quod addit vnitas prædicamentalis esse quid absolutum; sed tamen incompletum, & indiuisibile, pertinensque ad genus quantitatis, non per se, vt species eius, sed reductiuè, vt principium numeri; quemadmodum pũctum vt principium magnitudinis.

Ad secundum neganda est consequẽtia. Ad cuius primam probationẽ respõdetur, quòd quia solius quantitatis propria est diuisibilitas in partes integrãtes, vt ex Aristot. & D. Thom. explicuimus suprà q. 3. ideò apud ipsos sola quãtitas inter omnia alia entia habet specialem, & proprium modũ vnitatis: qui propterea appellatur prædicamentalis; consistitq; in eo quòd quantitas non sit vna per se ipsam, sed per aliquod indiuisibile superadditum, vt vidimus num. 66. Hoc autem non est vnum per aliquid aliud, sed per se ipsum: tùm, quia est essentialiter ipsa vnitas; & ita est vna per seipsam: tùm etiam quia cũ sit quid indiuisibile nõ potest ipso manente amittere, vel acquirere rationẽ vnius, sicut potest quantitas; & ideò non indiget aliquo alio, per quod fiat vnum, & ita non proceditur in infinitũ. Notat autem benè Zanard. vbi sup. ad 6. quòd hæc vnitas nõ est vna quantitatiuè, nisi tãtùm vt *quo*, vt *quod* verò est vna vnitate trancendentali, quæ supra entitatem solùm addit negationem, vt explicatum est.

Ad secundam probationem respondetur, ex eo præcisè, quòd aliquid sit vnũ vnitate propria entis, solùm per se constituere numerum transcendentalem, qui propterea

non

non est ens per se, neq; vera species alicuius generis; quia non est aliquid superadditum ipsis rebus numeratis; sicut neq; etiam vnitates, ex quibus cōponitur. Quare si vnitates prædicamentales essent ipsę quantitates numeratæ absq; aliquo alio, numerus ex illis coalescens nō esset accidens per se vnum, & vera species quantitatis, vt ex dictis cōstat. Id autem, quod vltimo infertur, scilicet, ex eo quòd quantitas continua intelligatur indiuisa, posse alteri connumerari, & constituere numerum prædicamentalem; verum quidem est: non quia sola indiuisio addita quantitati continuæ sufficiat ad constituendum numerum, qui sit verum ens per se, sed quia talis indiuisio, seu negatio supponit in quantitate cōtinua illud incompletum, & indiuisibile, per quod constituitur positiuè vna, & ratione cuius, quamdiù durat, conuenit ei talis negatio.

QVAESTIO VII.

An numerus prædicamentalis sit ens per se, & vera species quantitatis?

73 EX dictis satis constat, numerum transcendentalem non esse aliquod vnum ens, aut veram speciem alicuius generis. Et ideò solùm est dubium de numero prædicamentali, seu de multitudine istarum vnitatū, quas explicuimus. De quo adhuc nō procedit difficultas, vt applicato ad ipsas quantitates co.. inuas, & alias res numeratas, seu in cōcreto significato, quo modo appellatur ab Arist. 4. Physic. c. 12. *numerus numeratus*: sic enim certum est, non esse propriè speciē, neque propriè ens per se; sicut de alijs concretis accidentium diximus d. 5. n. 17. Sed difficultas est de numero in abstracto, scilicet, de multitudine vnitatum prædicamentalium, vt prescindunt etiam ab ipsis quantitatibus continuis, quarū sunt vnitates; qui numerus appellatur ab Arist. lib. citato *numerus numerans*. Et de hoc inquirimus: an sit ens per se, & vera species quantitatis.

Partem negatiuam defendunt Duran. in 1. dist. 43. q. 2. art. 1. Gabriel. & Greg. Ochan. & alij Nominales, quos referunt, & sequuntur Oña in hoc cap. q. 2. ar. 4. Conimb. ar. 1. Fonse. lib. 5. Metaph. c. 7. q. 5. sect. 2. & cap. 13. q. 4. Suar. disp. 41. citata sect. 1. Hurt. disput. 13. sect. 6. §. 45. Vazquez 1. parte disput. 26. cap. 3. Auersa hîc quæst. 18. sect. 2. & alij.

74 Probant primò, hanc sententiam Conimb. ex Aristot. 3. Physic. c. 3. asserente, numerum esse plures vnitates, & 8. Metaphysicę c. 3. vbi ait: *Numerum non esse vnum, sed sicut cumulum.*

Secundò id probant alij ex D. Thoma 1. parte quæstione 30. artic. 1. ad 4. & artic. 2. ad quintum, vbi expressè dicit, numerum absolutum, seu abstractum non esse nisi in intellectu: ergo sentit numerum pro formali esse ens rationis; & cōsequenter non esse veram speciem quantitatis.

Tertiò id probant ferè omnes hac præcipua ratione: quia ex multis entibus in actu, & completis nõ potest fieri ens per se, vt sępè docet Aristot. & patet ex ipsa natura entis completi, de cuius ratione est non ordinari essentialiter ad componendum: sed vnitates prædicamentales sunt plura entia in actu, & completa: (supponunt enim dicti Authores esse ipsas quantitates continuas, vt suprà vidimus:) ergo numerus ex illis resultans non potest esse ens per se.

Quartò probatur eadem sententia: quia ens per se debet habere partes vnitas: sed has non habet numerus, imò repugnant rationi eius: ergo &c. Probatur maior: quia ens per se est illud, quod habet vnicam essentiam: sed id, cuius partes non sunt vnitæ, non habet vnicam essẽtiam, cùm sit absolutè plura: ergo non est ens per se. ¶ Confirmatur: quia accidens, quod est per se vnum, non potest esse in pluribus subiectis realiter distinctis, & diuisis: ergo numerus non potest esse accidens per se vnum.

Vltimò: quia inter vnitates non solùm non inuenitur vnio physica, sed neque vnio ordinis sufficiens ad constituendum vnum per se: ergo &c. Probatur antecedens. Tùm quia vnio ordinis præcisè absque aliqua alia non videtur sufficiens ad constituẽdum vnum per se, vt patet in exercitu, & ciuitate, quæ licet habeant vnitatem ordinis, non tamen sunt vnum per se. Tùm etiam, quia inter vnitates eiusdem numeri non est ordo realis, sed rationis tantùm; siquidem in ternario, verbi gratia, vna vnitas non est à parte rei prima, alia secunda, & alia tertia; sed id fit ab intellectu constituente vnam primo loco, aliam secundo &c. ergo non habent vnitatem ordinis sufficientem ad cõstituendum vnum per se, & veram speciem entis realis.

75 Nihilominùs dicẽdum est, numerum prædicamentalem esse ens per se, & veram speciem quantitatis. Hæc conclusio est receptissima in schola Arist. & D. Tho. Docet illam Philosophus, non solùm in hoc cap. vbi aliqui asserunt non esse locutum ex propria sententia, sed etiam 5. Metaph. cap. 13. vbi quãtitatis species inuestigat. Idem habet D. Thom. ibidem lect. 15. & latè probat lib. 8. lect. 3. vbi inter alia sic ait: *Est enim per se vnum numerus, in quantùm vltima vnitas dat numero speciem, & vnitatem; sicut etiam in rebus compositis ex materia, & forma per formam est aliquid vnum, & vnitatem, & speciem sortitur, &c.* infertque pro inconuenienti, quòd si *numerus non esset simpliciter vnum, sed per modũ coacervationis, non esset aliqua species entis.* Quòd etiam vt inconueniens deducit locis suprà numero 65. adductis: ergo quandò D. Tho. ibidem, & q. 30. 1. partis art. 3. & de potentia quæst. 9. artic. 7. & alibi sæpè docet numerum esse speciem quãtitatis, loquitur de vera, & propria specie. Quem in hoc sensu intelligunt, & sequuntur omnes eius Discipuli, vt inquit Sanchez lib. 5. Logicæ q. 21. De quo videri possunt

sunt Capr.in 1.dist.24.q.1.concl.5 Nazar.1.p.q.30.ar.3. contr.vnica, Herb.quodlib.2.q.11.Sonc.lib.10 Metaph.q.7 Zanard.ibid.q.3.Iab. lib.8.q.9.Flandria lib.5.q.14.ar.6. Arauxo ibid.q 3.ar.2.Caiet.& Soto in hoc cap.Mas.ibid. lect.2.q.2. nouiter Did à Iesu disput.13 q.2.& plures alij quos refert, & sequitur Galleg.hîc contro.25.Quibus etiã consentiunt Scot.5. Met.q.9. Tol. in hoc cap q.1.Rub.q.6.& alij.Tenet etiam Eucli .es in sua Arithmetica,& omnes Mathemathici.

76 Probatur primò ratione: quia vt aliquid sit per se vnum, & ens saltem in infimo gradu perseitatis,non est necessarium,quòd partes eius sint realiter vnitæ, sed sufficit,si sint essentialiter ordinatę ad componẽdum, & habeant aliquam vnitatem compositionis, vel ordinis: sed huiusmodi sunt partes numeri:ergo quanvis illæ nõ sint realiter vnitæ, adhuc numerus potest esse per se vnum, & ens. Minor est Arist.in hoc cap. & constabit q. sequenti. Maior autem probatur. Tùm quia domus, v.g. & alia artificialia sunt entia per se ratione vnius figuræ, quam habent partes eius,etiam si inter se non sint realiter vnitæ. Tùm etiam, quia non repugnat,aliqua verè esse entia incõpleta, etiam si physicè inter se non vniantur:ergo possunt esse verè, & simpliciter partes alicuius entis discreti. Tùm deniquè quia ratio vnius per se non consistit in indiuisibili, sed habet plures gradus; siquidem Deus est magis per se ens, & vnũ,quam Angelus, & Angelus, quam substancia materialis; & hæc plus quàm quantitas continua: ergo saltem in infimo gradu potest aliquid discretum esse per se vnũ, si partes eius sint quid incompletũ,& habeant inter se ordinem. Videatur D.Tho 7. Met.lect. vlt. vbi inter alia inquit: *Compositum quãdoque sortitur speciem ab aliquo vno, quod est,vel forma, vt patet in corpore mixto,vel compositio, vt patet in domo; vel ordo, vt patet in syllaba,& numero:& tunc oportet,quòd totum compositũ sit vnũ simpliciter. Quandoq; vero compositum sortitur speciẽ ab ipsa multitudine partiũ collectarũ,vt patet in aceruo,& populo, & in talibus cõpositũ non est vnũ simpliciter,sed tãtùm secũdùm quid.*

77 Secũdò probatur: quia numerus est proprium, & per se obiectũ Arithmeticæ: ergo non potest esse ens per accidens. Antecedens est euidens.Consequẽtia verò, probatur.Tùm ex Arist.6.Met.c.2.& alibi sæpè,asserente,de ente per accidens non posse esse scientiam, aut definitionem. Tùm etiam ratione manifesta: quia ens per accidẽs nõ habet vnicam,& determinatam essentiam: ergo provt sic non habet passiones,quę de illo possint a sciẽtia demonstrari. Patet consequentia:quia passio sequitur essentiam constitutam in aliquo determinato gradu entis per differentiam essentialem;cũ autem hæc necessariò constituat ens per se & non per accidens,planũ fit, illud,provt sic, nõ posse habere passiones á sciẽtia demonstrabiles;ac proinde non posse esse obiectũ scientiæ.Quæ doctrina

saltem de obiectis scientiarum nó subalternatarũ, qualis est Arithmetica, est euidens, & extra controuersiam apud Metaphysicos: ergo &c. Quæ ratio etiam concludit, numerum esse veram speciem quantitatis, vt consideranti patebit.

78 Vt huic argumento (quod proculdubio cōuincit intentũ) respōdeat Suar. loco citato, simúlq; in cōcordiã adducat vtrãq; sententiã; præmittit n. 16. quòd licèt numerus in rei veritate, & prout est à parte rei, sit ens per accidés; tñ prout à nobis cōcipitur per modũ vnius, dici potest habere aliquã vnitatẽ sufficiẽtẽ, vt de illo tãquã de vna specie entis loquamur, & vt sub tali cōsideratione in prædicamẽto quãtitatis colloce tur. Quo supposito, respōdet, vnitatẽ istã, quã habet numerus in ordine ad intellectũ, vt ab eo per modum vnius cōcipiatur, sufficientẽ esse, vt numerus sit obiectũ Arithmeticæ.

Hæc tamen solutio, & concordia friuola est, habetq; cōtra se vtriusque sententiæ argumenta, vt consideranti patebit. Et quod peius est, quidquid refugiat Suar. tãdem incidit in sententiã Aureoli apud Capr. in 1. dist. 24. q. 1. a. 1. asserentis, numerum pro formali esse ens rationis; & ex consequenti obiectum formale Arithmeticæ nō esse ens reale. *Mirabile quidẽ* (inquit Sanc. vbi sup. q. 22.) *volũt Doctores isti obiectũ Logicæ esse ens reale contra communẽ sententiam; obiectum autem Arithmeticæ faciũt ens rationis cōtra communem omnium sensum.*

79 Respondent aduersarij, obiectum formale Arithmeticæ nó esse numerum pro formali, sed sumptũ materialiter pro ipsis quãtitatibus continuis. ¶ Sed hæc solutio plùs falsa est, quã præcedens. Tùm quia quãtitas cōtinua, quæ est materiale in numero, est obiectum formale Geometriæ, vt per se patet; ac proinde Arithmetica non distingueretur à Geometria. Tùm etiam quia Arithmetica nō curat, an binarius, v. g. sit linearum, vel corporum; sed potiùs abstrahit à continuitate, & cōsiderat formalem rationem multitudinis. Tùm deniq; quia passiones, quas de numero demonstrat Arithmet. nempè proportiones, & proportionalitates non cōueniunt illi ex materiali ratione quãtitatis cōtinuæ; sed secundùm formalissimam rationem discreti. Cuius duo sunt signa manifesta: vnũ est, quod vt proportioné, aut proportionalitatem aliqualiter applicemus quãtitati cōtinuę, debet ipsa apprehendi sub ratione formali discretæ, vt bicubitæ, tricubitæ, &c. vt notauimus sup. n. 3. alterũ est, quod Arithmeticus demōstrat, nullum esse numerum, qui nō habeat aliquã speciem proportionis respectu cuiuscumq; alterius; cuius tamen oppositum cōcludit Geometra de quantitate cōtinua, esse, scilicet, aliquas incōmẽsurabiles, seu nullã habẽtes proportionẽ numerorũ. De quo videri potest D. Th. 1. Met. lect. 3. ergo proportio, aut proportionalitas non cōueniunt numero ex ratione materiali quantitatis continuę, sed secundùm formalem rationem discretæ; ac proinde secundùm hãc est obiectum formale Arithmeticæ.

80 Ad

80 Ad argumenta contrariæ sententiæ respōdetur. Ad primum dicimus, Conimb. non referre fideliter verba Arist. ipse enim nō dicit absolutè. *Numerus nō est vnus, sed sicut cumulus*; sed sic: *Et numerum oportet aliquid esse, quo vnus, si vnus est: aut enim nō est, sed quasi congeries, aut si est, dicendū est, quid nam illud sit, quod eū ex multis facit.* Quibus verbis, vt patet, nō dicitur absolutè, numerum esse sicut aceruum, sed quòd si vnus est, aut erit sicut aceruus, vel explicandum erit, quid sit illud, quod ipsum vnum constituit: quod statim explicat Aristot. ex eo quòd vnaquæque pars numeri est *endelechia, & natura quædā.* Id est, vt explicat D. Tho. ibidem lect. 3. *Numerus est vnū per se, ex eo quòd vna pars eius est vt forma alterius.*

Ad secundū ex auctoritate Angelici Doctoris respōdetur, sensū eius nō esse, quòd essentia numeri prædicamentalis sit ens rationis, sed quòd nō datur à parte rei numerus abstractus ab omni subiecto, sicut quando dicimus, quòd animal abstractum à suis speciebus non datur à parte rei, sed tātùm in intellectu, non est sensus, quod natura animalis, quæ abstrahitur non est realis, sed quòd separatio illa, & status abstractionis sit ab intellectu.

81 Ad tertiū illi Doctores, qui ex vna parte defendunt, vnitatem prædicamentalem esse solam quantitatem continuam cum indiuisione, & ex alia numerum esse ens per se, respōdent, vnitates esse quidem entia completa in genere continui, sed respectu entis discreti verè esse entia incompleta, & sic posse componere vnum per se. Adducuntque exemplum in linea, quæ in genere lineæ est quid cōpletū, tamē respectu superficiei habet incompletionē, secūdùm quod vnit partes eius.

Sed hæc solutio certè nō satisfacit, eāq; merito impugnāt Conimb. & alij. Quanuis enim id, quod est simpliciter totum, & ens cōpletum in vno genere, possit esse secundùm quid pars, & quid incompletum in alio, vt diximus supr. disp. 4. n. 31. & patet in homine, qui simpliciter est totum in genere substantiæ, & secundùm quid pars respectu cōpositi accidentalis, tamen omninò videtur repugnare quòd idem absolutè, & in rigore loquendo, sit simpliciter totum, & simpliciter pars, seu ens completum, & incōpletum etiam respectu diuersorum. Et ratio est: quia vera completio, aut incompletio, seu esse simpliciter partem, aut simpliciter totum, non est aliqua ratio adueniens rebus comparatione facta cum alijs, sicut esse magnum, vel paruum in quātitate; sed est quid conueniens eis absolutè in se ipsis, secundùm essentialem vniuscuiusq; conceptum, ratione cuius quidquid est simpliciter pars, & ens incōpletum, essentialiter petit alterius consortium ad sui perfectionem, vt patet in materia, & forma. Quod verò est simpliciter totum, & ens completum integrè intelligitur in sua essentia perfectum, absque eo, quòd componat cum alio; ac proinde accidentaliter tantum, & secūdùm quid potest esse pars respectu alterius. Cum er-

go quantitas continua Petri v.g. sit accidens reale simpliciter completum; cuius perfectio essentialis integra omninò esset, etiam si nō daretur alia quantitas, cui annumeraretur; cōsequens est, si vnitates prædicamentales sunt ipsæ quantitates continuæ absque aliquo alio, quòd non sint simpliciter partes, neque essentialiter ordinentur ad componendum numerum; & per consequens quòd ipse non sit ens per se.

82 Confirmatur; quia aliàs possem is dicere, hominē v. g. licèt in genere substantiæ sit quid completum, tamen in genere albi verè esse ens incompletum, & consequenter compositum accidentale esse ens per se. Similiter duos intellectus, & duas voluntates, licèt in ratione intellectus, aut voluntatis sint accidentia completa; tamen in ratione numeri transcendentalis verè esse entia incompleta; & per consequens talem numerum esse aliquod ens per se. Quæ omnia, & his similia sunt absurda: ergo insufficiens est prædicta solutio.

Neque exemplum adductum de linea vrget. Tū quia non est ita certum talia indiuisibilia cōtinuatiua actu esse in quantitate: esto autem quòd actu sint in illa, tamē nō sunt partes eius, sed continuatiua; non enim superficies componitur ex lineis, neq; corpus ex superficiebus, vt dicemus lib. 6. Physicor. vnitates autem sunt verę partes numeri. Tùm & maximè: quia, vt sumitur ex D. Thom q 9 de potentia art. 7. tres istæ dimensiones non tam sunt species physicæ, & naturales quantitatis, quàm mathematicæ, & per designationem; ex eo quôd Geometra sumit vnamquanq; vt per se subsistentem, & independentē ab alia; cum tamē omnes reverà constituāt idē accidens reale, dimanans à substātia corporali: de quò propterea, vt de vno, & specifico accidēti tractat Philosophia. Quare linea v. g. & superficies, absolutè, & realiter loquendo, nō sunt entitates simpliciter completæ; & sic non est mirū, ipsas ordinari essentialiter ad corpus, quod tamen dici non potest de quantitate naturali trinæ dimensionis respectu numeri, vt patet; ac proinde non est eadem ratio.

Relicta ergo hac solutione, respōdetur ad argumentum ex doctrina quæstionis præcedentis, vnitates prædicamētales nō esse ipsas quantitates continuas, sed quid incompletum illis superadditum; & sic posse constituere vnum per se. Videatur Arauxo vbi supra ad secundum.

83 Ad quartum distinguenda est maior. Si enim sensus sit, omne ens per se debere habere partes vnitas termino communi, neganda est: cōcedenda verò, si sensus sit, debere esse vnitas saltim aliquo ordine: & hoc modo vniuntur partes numeri, vt postea explicabimus. Quod sufficit, vt absolutè non sint plura; sed habeāt vnicam essentiam, quāuis discretam. ¶ Ad confirmationem similiter respondetur, accidēs quod est per se vnum, non posse esse in pluribus subiectis adæquatis, seu totalibus; benè autē in pluribus subiectis inadæquatis, & partialibus;

bus, & hoc modo numerus est in pluribus realiter distinctis. Sicut enim integer binarius non est vnaquæque vnitas, sed ambæ simul; ita adæquatum eius subiectum non est vna quantitas, sed duæ.

Ad vltimum negatur antecedēs. Ad cuius probationem respondetur, realem ordinationē inter duo, ratione alicuius incompleti in eis inuenti, esse sufficientē ad cōstituēdū vnum per se. Vnde quia in hominibus in quantū sunt partes vnius exercitus, vel ciuitatis, non inueni tur aliqua realis, & physica entitas incompleta, à qua cōstituantur partes talis exercitus, vel ciuitatis, sed moraliter tātū, & in æstimatione hominū censentur quid incōplētum; ideò exercitus, vel ciuitas, physicè loquendo, nō est ens per se, sed solùm moraliter, numerus verò prædicamētalis physicè est ens per se, quia vnitates, ex quibus componitur, sunt quid physicè incompletum, vt explicatum est.

Ad secundam probationem antecedentis respōdetur; nō esse necessarium ad hoc, vt sit ordo realis inter vnitates, quòd vna determinatè sit prima, & alia secunda, &c. sed sufficit quòd indeterminatè se habeant inter se, vt materia, & forma: præcipuè cum vltima vnitas specialiter dicatur forma numeri, eo quòd quasi determinat alias, & constituit in hac, vel illa specie numeri, vt ex D. Thoma 8. Metaphy. lect. 3. adduximus in conclusione. Sed pro huius maiori intelligentia sit.

QVAESTIO VIII.

An, & quomodò vltima vnitas sit forma numeri?

84 Controuersia hæc solùm est inter Doctores, qui nobiscum sentiunt, numerum esse ens per se. Quorum quidā (& sit prima sententia) absolutè negāt, vltimam vnitatem esse formam numeri, contendētes, ipsam simul cum alijs solum esse materiam eius; formam verò esse structura illam, seu cōpositionem, quæ in binario est bineitas, in ternario ternitas, &c. Sic docent Aureol. apud Capreol. in 1. dist. 24. q. 1. in argumentis cōtra secundam conclusionem, Anton. Andræas. 8. Metaph. cap. 3. Rub. in hoc c. q. 7. Murcia disp. 3. q. 1. & alij. Qui addunt, quando numerus successiuè producitur, & potest assignari vltima vnitas, dici posse aliquo modo formam, sed valdè impropriè, & metaphoricè, in quantùm est vltima pars materiæ; non autem quia verè habeat rationem formæ respectu aliarum; quod etiam docet Suar. disp. 41. Metaph. sect. 4. n. 12.

Probatur primò hæc sententia: quia compositio, quæ fit in ipsa entitate accidentis, nō potest esse cōpositio ex materia, & forma, præcipuè in quātitate, cuius partes sūt eiusdem rationis: ergo in numero nulla vnitas potest esse forma respectu alterius.

Secundò, quia cōpositio materiæ, & formæ requirit veram vnionem vtriusque inter se; & quòd forma verè recipiatur in materia, vt patet inductione: sed neutrum reperitur

ritur in numero: neque enim vnitates copulantur aliquo termino cõmuni; neq; vltima recipitur in alijs, vt per se patet: ergo nulla vnitas potest esse forma respectu aliarum.

85 Tertiò: quia determinata species habet determinatam formã: ergo si vltima vnitas est forma numeri, dabitur aliqua, quæ determinatè sit vltima. In ternario autẽ trium vnitatum simul productarũ nulla potest esse determinatè vltima: ergo nulla potest esse forma numeri. Plura alia argumenta pro hac sententia adducunt Capreol. vbi supra, Sanchez, Mas. Galleg. & alij Thomistæ infra citandi.

Certè hæc opinio sic explicata falsa est: eáque reijciunt, tùm hi, tũ etiam alij omnes Thomistæ, quos vidimus. Et meritò: nam D. Thom. locis n. 75. & 80. adductis absolutè docet ex mente Arist. vltimam vnitatem esse formã numeri, eique tribuere speciem, & vnitatẽ; & propterea ex eius additione, vel substractione causari diuersas species numerorũ, ad eum modũ, quo ex additione, vel substractione vltimæ differentiæ fiunt diuersæ definitiones. Propter quod etiam ibidẽ vltimam vnitatẽ appellat differentiam numeri. Vndè tandem concludit, ipsũ esse ens per se. Quæ omnia saluari non possunt per solam illã extrinsecã metaphorã, vt patet: ergo necessariò asserendũ est cũ Thomistis in aliquo vero, & proprio sensu vltimã vnitatẽ esse formã numero.

Neque rectè id negatur in hac sentẽtia, ex eo quòd in ternario forma sit ternitas; & in quaternario quaternitas &c. Nã vt rectè notauit Capreol. vbi sup. cõcl. 5. cũ forma sit duplex; alia totius, vt humanitas, alia partis, vt anima: stat optimè respectu ternitatis, quę est forma totalis, omnes vnitates se habere vt materiã; cũ tamen inter ipsas vna sit forma respectu alterius, sicut etiam respectu humanitatis corpus, & anima habent rationem materiæ, & tamen anima est vera forma, respectu corporis. Hac ergo opinione relicta.

86 Secũda, & inter Thomistas recepta sentẽtia affirmat, vltimã vnitatẽ verè esse formã numeri. Sic docent Capreol. vbi sup. Sõcin. lib. 10. Metaph. q. 9. Iabel. lib. 8. q. 10. Bartholom Spina ibid. defẽs. 20. Arauxo lib. 5. q. 3. art. 2. ad 5. Sãch. lib. 5. Logicæ q. 22. Mas. hic sect. 2. q. 5. Galleg. controu. 26. & alij. Qui tamẽ in eius explicatione diuisi sunt. Primò enim, quidã ita strictè intelligunt verba D. Th. vt asserant, vltimã vnitatẽ non solum habere rationẽ formæ quasi physicæ respectu aliarũ, sed verè esse formã metaphysicam, seu differẽtiam essentialẽ numeri. Sic docet Galleg. putatq; esse cõmunem sententiam Thomistarũ. Sed immeritò: nã ferè omnes se satis explicant, dũ dicunt, vltimã vnitatem esse formã partialem, ad eũ modũ quo anima est forma corporis; quod etiam significauit D. Th. loco citato. Et ideò hunc modũ dicendi impugnat rectè Sanchez cõclus. 2. Ratioque est manifesta; quia differẽtia significat totam essentiã rei, & prædicatur de illa in recto, vt patet ex dictis disput. 7. sed vltima

vnitas

vnitas non est totus numerus, nec prædicatur in recto de illo, vt per se constat: ergo non potest esse differentia eius.

87 Secundò alij cõcedentes vltimã vnitatem solùm esse formã numeri, quasi physicam, & partialẽ, dicũt in rei veritate dari in quolibet numero aliquã vnitatẽ determinatã, quæ á parte rei sit vltima, & forma aliarũ, licèt nos ignoremus, quę nã illa sit. Sic docét Capr. & Iabel. reputatq; probabile Sanc. conc. 4.

Sed neq; hic etiam modus dicẽdi satisfacit alijs Thomistis. Tùm quia omnes vnitates, entitatiuè loquẽdo, sunt eiusdem rationis: ergo nulla potest esse ratio ex natura rei, quare vna potiùs quã alia sit determinatè vltima, aut forma aliarum; maximè quando omnes simùl producũtur, quod cõstat esse possibile. Tùm etiã quia aliàs species numeri non diminueretur, nisi per ablationẽ illius determinatæ vnitatis, quæ est vltima. Quod sic probatur: quia per ablationẽ alicuius partis materiæ, si cum alijs maneat forma non corrumpitur species rei; vt patet, quãdo homini abscinditur brachiũ: ergo si in numero quaternario manet illa vnitas, quæ in rei veritate est vltima; etiam si auferatur aliqua ex alijs tribus, adhuc manebit quaternarius; quod tamen est absurdum, vt patet: ergo, &c.

88 His ergo, & alijs dicendi modis relictis, asserendum est à parte rei, & entitatiuè loquendo, vnamquãq; vnitatem prædicamentalem ex natura sua simùl esse determinabilem per alias, & determinatiuam illarũ sub diuersis formalitatibus; ac proinde ad inuicẽ habere rationem materiæ, & formæ. Ad eum modum, quo in matrimonio, aut quolibet alio cõtractu vterq; consensus se habent vt materia, & forma secundùm quòd se inuicem determinant, & determinantur. Hic est frequentior modus dicẽdi Thomistarum, quem sequuntur Sanch. Arauxo, Mas. & alij ex supra adductis. Estq; proculdubio mens D. Th. loco citato ex 8. Met. lect. 3. vbi propterea compositionem, quæ fit in numero ex multis vnitatibus, explicat per similitudinem ad compositionem physicam ex materia, & forma: sicut enim forma constituit, & determinat materiam; ita contingit in vnitatibus. Est tamen discrimẽ, quòd materia, & forma sunt primò diuersæ, & ita altera sic est potentia, vt nõ possit esse actus; altera verò sic est actus, vt non possit esse potentia; & ideò ab ea, quæ est actus determinatè sumitur species: quia actus est, qui constituit. At verò vnitates prædicamẽtales, cũ sint eiusdẽ rationis, nulla determinatè est actus, aut potẽtia; & sic nulla determinatè cõstituit, sed ad inuicem habent rationem actus, & potentię: Quod vt explicaret D. Tho. subdidit: *Numerus est vnum per se, ex eo, quòd vna pars est, vt forma alterius.*

Dices, hoc nõ sufficere ad vnitatẽ per se, quã ponimus in numero: vt enim compositum sit simpliciter vnum, videtur requiri, quòd altera eius pars sit simpliciter potentia, & altera simpliciter actus. Respondetur, quòd cum omne accidens ex na-

natura sua sit actus, & forma nullũ potest, propriè loquendo, cõponi ex materia, & forma. Quare si quãdo accidens ex propria ratione postulat partes, nõ debet ad eius vnitatem requiri, vt aliqua simpliciter sit forma aliarum; sed satis est omnes esse talis naturæ, vt essentialiter ordinentur ad constituendam vnam integram formam; nã eo ipso altera quodãmodò est alteri ratio essendi, in quo consistit ad inuicem habere rationem materiæ, & formæ. Et hoc contingit in numero: ex eo quòd vnitates sint quid incõpletũ & essentialiter ordinentur ad cõponendũ illũ, vt explicatũ est.

89 Secundò obijcies: quia iuxta hunc modũ dicendi, in quolibet numero erũt multæ vnitates, dãtes illi speciẽ; siquidem vna quæq; respectu alterius habet rationẽ formæ; & per consequens in quolibet numero erũt multę vnitates vltimę: quod tamẽ videtur cõtra D. Th. qui singulariter tribuit vltimæ vnitati esse formã numeri, & dare illi speciẽ.

Huic argumẽto respõdet Sanch. quòd D. Th. solùm asserit, vltimam vnitatẽ dare speciẽ numero, & esse formam eius; in quo non significat vnã solã vnitatẽ dare speciẽ, & esse formã, sed hoc habere vltimã, siuè sit vna, siuè plures. Quod vt meliùs intelligatur, notandũ est hoc, quod est, vnitatẽ esse determinatiuã aliarũ, esse ipsam formalitatẽ *vltimæ*; sicut etiã esse determinabilem per aliã, est formalitas *nõ vltimæ*. Quarè sicut à parte rei vnaquæque vnitas, formaliter secundùm quòd, est determinabilis per aliã, est nõ vltima; & consequenter materia numeri; sic vnaquęque, formaliter secũdùm quòd est determinatiua aliarum, est vltima; & prout sic habet rationem formæ. Ac proindè, formaliter loquendo, semper verificatur vltimam vnitatem esse formam numeri; quæ sunt verba D. Tho.

Cæterùm vt hæc solutio plenè satisfaciat argumento, & omninò explicet mentem Angelici Doctoris addendùm est; quòd quia numerus est vnus vnitate ordinis, vt docet Arist. in hoc cap. vbi postquàm dixit partes temporis habere intrinsecum ordinem, quia vna est prior, & alia posterior, subdit: *Et in numero simili modo, ex eo plane; quia priùs vnũ quàm duo; & duo quàm tria; & tria quàm quatuor numerãtur; atq; hoc quidem pacto ordinem quẽdam habent, &c.* inde est, quòd quanvis, materialiter loquẽdo, nulla vnitas in particulari sit determinatè vltima, vel non vltima, prima, vel secunda, &c. vt explicatũ est; tamen, formaliter loquẽdo, in qualibet specie numeri semper vna vnitas est vltima, nempè in binario secunda; in ternario tertia, & sic de alijs. Cũ enim realis numerabilitas vnitatũ includat dictũ ordinẽ, quomodocumque numerentur, vltima ternarij est tertia; & quaternarij quarta; ac proindè hæc exercet rationem formæ, & determinat alias. Et in hoc proprio, & formali sensu loquitur D. Th. vbi supra. Videatur Araujo ar. 2. cita^to circa finem.

90 Ad argumẽta primæ sentẽtię ex dictis patet solutio. Ad primum respondẽtur cõpositionẽ, quæ fit in ipsa

ipsa entitate accidentis non posse esse ex materia, & forma physica, seu ex partibus primò diuersis; benè autem ex partibus, quæ ad inuicem habent rationem materiæ, & formæ, vt explicatum est.

Ad secundũ similiter respõdetur, quòd prior illa cõpositio est, quę requirit verã vnionem partiũ, & quòd forma intrinsecè recipiatur, & informet materiã. Hæc verò posterior, cũ fiat inter partes discretas, solũ requirit vnionẽ ordinis, & quod vna extrinsecè recipiatur in alia, secundũ quòd determinat illã, qui est quidam modus informationis, & actuationis proportionatus naturę entis discreti. Ad eũ modũ quo, in cõtractu humano vnus cõsẽsus determinat, & actuat extrinsecè aliũ.

Dices: forma extrinseca nõ cõstituit vnũ per se cũ illo cuius est forma, vt patet inductione: nã obiectũ est forma extrinseca habitus, vel potentiæ; terminus relationis; charitas, aliarum virtutũ teste D. Th. 2. 2. q. 23. ar. 8. & sic de alijs: & tamen ex his nõ resultat vnum per se: ergo &c. Respõdetur, determinationem extrinsecã, quæ fit à forma per se ordinata per modũ partis ad actuationem alterius, sufficere ad cõstituendum vnum per se, vt supra n. 76 dictum est, & hoc inuenitur in numero, non autem in alijs exemplis argumenti, & ideò non est simile.

Ad tertium respondetur, quòd quãdo species essẽtialiter petit cõponi ex materia, & forma, quæ sint simpliciter tales, & primò diuersæ tũc determinata species exigit formam, quæ simpliciter sit determinata, tàm formaliter, quàm entitatiuè, vt contingit in substantijs materialibus. Quãdo verò species ipsa est essentialiter forma, & solum cõponitur ex partibus eiusdem rationis; ad hoc vt sit species determinata, sufficit, quod habeat formã aliquo modo determinatã, scilicet in cõmuni, & secũdùm aliquã formalitatẽ; quãvis entitatiuè, & in particulari sit indeterminata; & sic contingit in numero, vt explicatum est.

91 ¶ Ex dictis infertur, numerum prędicamentalẽ nõ esse specię infimã quãtitatis, vt aliqui dixerũt; sed verè cõtinere plures species numerorum. Quæ est doctrina Arist. loco cit. ex 8. Met. vbi propterea aliarum rerum species cõparat numeris. Quod etiam ex eo patet: quia Arithmeticus sæpè demõstrat passiones de aliquo numero, quæ nullo modo conueniunt alijs; vt quod binarius sit simpliciter primus; quòd ternarius sit primus impar; quod quidam sunt lineales; quidam solidi, &c. quod signum est distinctionis essentialis: ergo numerus est species subalterna quantitatis.

QVAEST. VLTIMA.

An oratio sit vera species quãtitatis?

92 PRO tituli intelligentia notãdum est, plures esse orationis acceptiones. Nam alijs omissis, à Theologis, sumitur pro quodã actu virtutis religionis, quo mens eleuatur in Deum, seu quo aliquid ab ipso petimus. De quo disputat D. Th. 2. 2. q. 83. Secundò, a Dialecticis vsurpatur, vt deseruit ad explicandos animi conceptus; quo modo definit eam Arist. lib. 1. Perier. c. 4. quòd

quò l fit *Vox significatiua ad placitum, cuius aliqua pars separata significat*, vt vidimus lib.2.Sūmularū. Tertiò apud Rethores accipitur, vt est instrumentū quoddā ad persuadēdum: de qua Cic.2. de oratore: *Tātam* (inquit) *vim habet flexanima illa, atq; omnium Regina rerū oratio; vt non modò inclinantē erigere, aut instātem inclinare; sed etiā aduersantem, & repugnantē, vt Imperator bonus, ac fortis capere possit.* Et tandem 4. sumitur apud musicos pro oratione externa, seu vocali; secundùm quòd est realis multitudo prolationum, seu syllabarum discretarū ordine quodam sibi succedentium; & hoc modo sumitur in præsenti. Pro cuius maiori explicatione.

93 Secundò notandum est, quòd sonus est quædam qualitas causata in aere ex duorum corporum collisione. Vox autem propriè sumpta non est quicumq; sonus, sed ille, qui causatur ex collisione quarundam partium corporis animalis, nempè gutturis, palati, linguæ, dentium, & labiorum. Et sic vnica vox erit, quę ex vnica collisione causatur; quod fit, quando vna vocalis litera cum aliqua, vel aliquibus cōsonantibus pronūtiatur. Vnde vna vox in præsenti erit vnica syllaba, & plures voces plures syllabæ; oratio verò erit aggregatum ex talibus vocibus, seu syllabis. V.g. hæc dictio, *dominus*, est oratio; quia fit tribus percussionibus sibi succedentibus, iuxta tres eius syllabas; & sic est quid successiuum. Cùm autem inter vnam, & alteram pronuntiationem intercedat aliqua temporis morula; consequens est, tales syllabas esse discontinuas; ac proinde totam orationem esse quid discretum.

94 Tertiò notandum est, in his vocibus, seu syllabis plura reperiri. Primò enim inuenitur aer verberatus, in quo recipitur sonus; & de hoc certum est, non esse orationem, cum sit substantia. Secundò, sonus ipse causatus ex tali percussione; & neq; hic etiam potest esse essentialiter oratio, cùm sit qualitas. Tertiò, motio illa, seu percussio, per quam causatur; in qua duo adhuc possunt cōsiderari. Primum est motio ipsa secundùm se; & sic est vera productio, & collocatur in prædicamento actionis. Secūdum est duratio illa, seu extensio, & quasi corpulentia vocis, secundùm quā quælibet syllaba dicitur magna, vel parua, seu longa, vel breuis; & hæc est quantitas vocis, quæ etiam dicitur tempus eius; non quidem extrinsecū, & primi mobilis, sed vnicuiq; intrinsecum, nempè extensio illa, seu dilatatio syllabæ, quæ maior est in lōga, quam in breui, & ratione cuius sunt ordinabiles secūdùm consonantiam, à qua sumitur vnitas, & essentia orationis; sicut ab ordine, seu numerabilitate vnitatum, sumitur ratio numeri. Ac proinde, sicut iste essentialiter consistit in multitudine vnitatū sic ordinatarum, ita illa essentialiter cōsistit in multitudine illorum temporum; seu extensionum syllabarum sic sibi correspondentium secūdùm consonantiam.

95 Quartò tandem notādum est,

ex

ex D. Tho. 2. de Anima lect. 18. id, quod dictum est de his vocibus, seu syllabis, intelligendũ etiam esse de alijs sonis, aut motibus musicis, qui quodammodò etiam dearticulantur, & propterea solent appellari voces; ac proinde eorum multitudinem, secundùm quòd mensuratur longitudine, & breuitate in ordine ad consonantiam, esse etiam orationem. Quare oratio sic explicata continet sub se plures species, secũdũ quòd syllabæ, vel motus diuerso modo ordinantur secũdùm breuitatem, vel longitudinem. Et ideò vt bene notat Toletus hîc q. 2 alia oratio est, *populus* pro arbore, & alia pro ciuitate, nam illa est ex prima longa: & hæc ex prima breui. Similiter diuersæ species sunt *dominus*, & *domini*. Et generaliter sub oratione sic explicata continentur omnia genera carminũ, vt exametrum, pentametrum, saphicũ, adonicum, &c. Item omnes pedes carminum; vt spondeus, pyrrichius, molossus, trybrachus, &c. Et tandẽ species tonorum, vt diapente, diapasaron, &c. De quo videri potest Sot. hîc q. 1. art. 4.

96 Dicendum est ergo, orationem sic explicatam esse veram speciem quantitatis. Sic docet, & probat Arist. in hoc cap. Quem sequũtur D. Th. loco citato; & in 4. dist. 3. q. 1. ar. 3. quæstiunc. 4. ad 1. & opus. 48. tract. 3. c. 2. Alb. tract. de quantitate c. 2. Sonc. 5. Met. q. 4. Arauxo ibid. q. 3. ar. 4. Soto, & Tolet. vbi supra, Mas. hîc sect. 2. q. 7. Rub. q. 9. & cõmuniter DD. Breuiterq; probatur. Et in primis, quòd sit vera quantitas constat. Tùm ex ratione extẽsionis; verè enim habet partes extra partes, nempè durationes illas, seu morulas syllabarũ sibi succedentes. Tùm etiam ex ratione mẽsuræ tàm actiuæ, quàm passiuæ. nàm tota illa extensio orationis verè mensurat prolationes syllabarũ, ipsaque mensuratur suis partibus, scilicet, syllaba breui, & longa; sicut numerus mensuratur vnitatibus: ergo oratio est vera quantitas. Quòd autem sit discreta, etiam est manifestum: nàm motiones ipsæ aeris, seu prolationes syllabarum, cùm fiant distinctis percussionibus, necessariò sunt discõtinuæ mediatq; inter eas aliqua quies; quamuis sensu non percipiatur: ergò similiter durationes illæ, seu morulæ syllabarum verè sunt discontinuæ.

Tandem, quòd aggregatum ex his partibus discretis sit compositũ per se vnũ; & per consequens, quòd oratio sit vera species quantitatis discretæ, probatur à paritate numeri. Quia ideò hic est vnum per se, & vera species, quia partes eius, licèt non vniantur termino communi, formaliter tamen habent verũ ordinem prioris, & posterioris, secũdùm quòd essentialiter petunt numerari vna post aliam, vt suprà explicuimus: sed similiter partes orationis in ipsa succesione sibi correspondent secundùm concentum, seu in ordine ad vnam cõsonantiã: ergo habent inter se sufficientem ordinem ad constituendum vnum per se; ac proinde nihil deficit, vt oratio sit vera species quantitatis.

67 Per quod etiam patet quomodò

modò oratio distinguatur ab alijs speciebus quantitatis. A numero enim distinguitur: quia quanvis hic posſit attribui rebus ſucceſsiuis, (quomodò numeramus deambulationes, dies, annos, imò & ſyllabas ipſas orationis, dicendo, eam eſſe diſſyllabam, triſyllabam, &c) nō tamen menſurat illas ſecundùm conſonantiam, ſed ſecundùm multitudinē, vt explicatum eſt: à linea verò ſuperficie, corpore, & tempore diſtinguitur: quia hæ ſunt quātitates continuæ, oratio verò diſcreta.

Ex quibus poteſt iam facilè ordinari arbor prędicamenti quantitatis. Quæ prima diuiſione diuiditur in continuam, & diſcretam, deinde continua diuiditur in eam, quam conſequitur figura, & ſitus; & poſſumus appellare figurabilē, ſeu ſituabilem; & in eam, cui repugnat figura, aut ſitus; poteſtq; appellari infigurabilis, & inſituabilis: ſic enim circumloquimur differentias eſſentiales harum ſpecierum. Infigurabile, ſeu inſituabile conſtituit tempus: quātitas verò figurabilis, ſeu ſituabilis diuiditur in lineam, ſuperficiem, & corpus, tanquam in ſpecies infimas. Similiter quantitas diſcreta diuiditur in numerum, & orationem. Vnaquæquè autem eſt ſpecies ſubalterna, & diuiditur in ſuas ſpecies, vt ſupra explicatum eſt.

CAPVT SEPTIMVM DE AD ALIQVID.

SVMMA TEXTVS.

1 TRES ſunt huius capitis partes. In prima adducit Ariſtot. definitionem relatiuorum ab Antiquis traditam, quæ erat huiuſmodi: *Ea dicuntur ad aliquid, quæ id quod ſunt, aliorum eſſe, aut ad aliquid aliquo alio modo dicuntur*: vt duplum alterius eſt duplum, & maius altero eſt maius. Iuxta quam definitionem etiam ſunt, ad aliquid, habitus, diſpoſitio, ſcientia, & poſitiones; vt cubatio, ſtatio, &c.

In ſecunda parte adducit quatuor relatiuorum proprietates. Prima eſt habere contrarium. Secunda, ſuſcipere magis, & minùs. Tertia dici ad conuertentiam, vt dominus alicuius ſerui eſt dominus, & ſeruus alicuius domini eſt ſeruus, quod conuenit omnibus relatiuis, ſi rectè aſsignentur nomina. Quarta tandem proprietas eſt, quòd relatiua ſunt ſimul natura, vt duplum, & dimidium: nam ſi duplum eſt, etiam erit dimidium, & ècontrà; etſi non eſt dimidium, neque etiam erit duplum, & ècontrà: & ideò poſita ſe ponunt, & ablata ſe auferunt.

2 In tertia parte colligit contra definitionem Antiquorum, quòd ſubſtantia diceretur ad aliquid, eſſetquè in prædicamento relationis; ſiquidem caput alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus: & ideò relicta eorum definitione, adducit propriam in hunc modum: *Relatiua*

tiua sunt, quibus ipsum esse, est ad aliud quodammodò se habere. Quæ definitio differt à prima, quòd illa conuenit etiam relatiuis secundùm quid, & impropriè dictis; hæc verò solùm conuenit ijs, quæ verè sunt relatiua. Ex qua definitione infert quintam relatiuorum proprietatem, quòd scilicet, qui definitè cognoscit vnum, definitè cognoscit & alterum.

Notationes, & dubia circa hoc caput.

3 AD hoc prædicamentum significandam frequenter vtitur Arist. non nomine relationis; sed ly *ad aliquid*: quia hoc (vt bene notat Caiet.) meliùs significat effectũ formalem relationis; siquidem exprimit ipsum exercitium referẽdi, seu hoc, quod est ad aliud se habere; quod nõ ita benè exprimit nomen relationis. Agit autem de ea significata in cõcreto, & in plurali, dùm inquit: *Ad aliquid, seu relatiua dicuntur, &c.* In concreto quidem: quia, vt notat D. Thom. opusc. 48. tract. 5. c. 1. relatio parùm habet de entitate, & ideò significatur in cõcreto, quia accidentia in concreto apparent magis entia, vt dicitur 7. Metaph. cap. 1. In plurali autem quia, vt notat B. Albertus, sic meliùs explicatur, relationem exerceri inter duo.

4 Definitionem antiquorum, quæ suo tempore circunferebatur, & creditur fuisse Platonis, vt inquit Caiet. nõ expressè impugnat Arist. adducit tamen aliqua, quæ iuxta talem definitionem relationi conuenirent; vt illis tacitè ostendat definitionis insufficientiam. Quæ inde satis constat, quia iam alia prædicamenta, quæ sunt relatiua secundùm dici, essent veræ relationes. Quod vt ostenderet Arist. adduxit in exemplum scientiã, quæ est qualitas; cubationem, quæ est situs, & alia huiusmodi.

Eodem animo, vt explicant communiter interpretes, adduxit Arist. in secũda parte capitis, duas primas proprietates relationis, nõ ex propria sententia; sed quæ ex dicta definitione sequuntur. Cùm enim hæc cõueniat etiam qualitatibus, vt dictum est, qualitates autem verè habeant contrarium, & suscipiant magis, & minùs; id ipsum relationi conueniret, si recta esset talis definitio. Veritas ergo, cui Arist. hîc non contradicit, est, quòd relatio secundùm se non habet cõtrarium; sed tantùm ratione fundamenti, vt magis explicabimus in fine disputationis; vbi has, & alias relatiuorum proprietates exponẽdas reseruamus.

5 Circa tertiam partem capitis definitio ibi adducta explicãda est quæst. 1. Nunc solùm est aduertendum, Arist. ibi cõsultò non dixisse: *ad aliquid dicuntur*, sicut dixit Plato; sed *ad aliquid sunt*, vt innueret, ipsum non comprehendere in sua definitione relatiua secundùm dici; sed solùm relatiua secundùm esse, quæ verè sunt relatiua.

6 Hîc solet DVBITARI circa methodum Arist. quare priùs egerit de relatione, quam de qualitate; cùm hæc sine dubio sit perfe-

ctior illa. Sed huius solutio facilis est ex dictis cap. de genere, num.6.

¶ Respondetur enim, quòd sicut Porphyr. in procemio prædicabilium secutus methodum compositionis, priùs enumerauit differentiam, quàm speciem; posteà verò iuxta methodum arbitrariā priùs de specie, quàm de differētia egit, propter rationes ibi assignatas: sic similiter cōtigit Arist. in hoc libro: nam c.4. vbi decem prædicamenta enumerauit, qualitatem relationi præposuit, sicut etiam fecit 5. Met. vt ostenderet iuxta methodum cōpositionis, quæ regulariter sequēda est in tradēdis disciplinis, qualitatem priorē esse relatione. Hîc verò inuertit illum ordinem, sequutus methodum arbitrariam: tùm quia cap. præcedenti mentionem fecerat relationis; dùm docuit magnum, & paruum, multum, & paucum esse relationes: tùm quia hæ, & aliæ plures conueniunt quantitati ante omnē qualitatem, & multæ aliæ fundantur immediatè in substantia, vt infra constabit.

DISPVTATIO XIIII.

De prædicamento relationis.

NOTITIA huius prædicamenti est summè necessaria: tùm ad scientias naturales: tùm etiam ad sacram Theologiam, vbi de relationibus diuinis disputatur. Cùm autem relatio sit habitudo, & ordo inter duo, nempè inter fundamentum, & terminum; ad perfectam relationis notitiam oportebit, de vtroque disputare, quæ omnia præsenti disputatione complectemur. Sed ante omnia sit.

QVÆSTIO PRIMA.

An dentur relationes reales, & quidnam illæ sint?

7 CIrca primum: quia relatio, vt ex D. Thoma suprà notabamus, est ita minimæ entitatis; non defuerunt ex antiquis plurimi, qui relationes reales omninò negauerint. Quam sententiam, si credimus Ammonio, & Simplicio in hoc capite, Zeno perantiquus Philosophus, Stoici, & alij plures secuti sunt, eamque suscitauit Aureolus in 1. dist. 30. q. 1. artic. 2. solas diuinarum personarum relationes reales admittens. ¶ Argumenta, quibus solet probari hæc sententia, æquè militant cōtra distinctionem relationis à fundamento; & ideò commodiùs adducentur, cùm de illa disputemus. Nunc tamen sic potest suaderi.

Primò quia relatio non potest habere differentias diuisiuas, aut constitutiuas reales: ergo non potest esse speciale genus entis realis. Probatur antecedens: quia differentiæ

tiæ diuisiuæ reales gaudent oppositione contraria, & veluti priuatiua, vt patet inductione: sed differentiæ diuisiuæ relationis tantùm opponuntur relatiuè; siquidem inter simile, & dissimile, aut patrem, & filium solùm inuenitur oppositio relatiua: ergo, &c.

8 Secundò: quia relatio videtur post prædicamentum: ergo non est ponenda vt speciale genus entis realis. Probatur antecedens: tùm ex minima entitate illius: tùm etiã quia diuagatur per multa prædicamenta, & ad illa consequitur; quandoquidem ordo vnius ad aliud inuenitur in pluribus generibus: imò *priùs*, & *posteriùs*, *oppositio*, & alia post prædicamenta sunt relationes.

Tertiò: quia in prædicamentis realibus accidentium cõcreta non ponuntur, nisi ratione suorum abstractorum; vt explicuimus suprà disputat. 11. num. 60. sed relatio in abstracto nequit esse in prædicamẽto, nisi ratione sui concreti: ergo non constituit aliquod reale prædicamentum accidentis. Probatur minor: quia relatio in tantùm ponitur in prædicamento, in quãtum est ad aliud: sed non refertur ad aliud, nisi ratione concreti; non enim ipsa, sed concretum eius propriè refertur: ergo verè non ponitur in prædicamento, nisi ratione sui concreti.

9 Nihilominùs dicendum est, primò verè dari relationes reales creatas, constituereq; speciale genus entis realis. Hæc est communis Philosophorum sententia, cum Arist. in hoc lib. & 5. Metaph. quam Platonici omnes, & Peripatetici defendunt. Sequunturque Scholastici cum Magistro in 1. dist. 30. & Theologi cum D. Thom. 1. p. q. 13. art. 7. & q. 28. art. 1. de potentia q. 7 art. 9. & alibi sæpè. Pro qua videri possunt Capreol. distin. citata, q. 1. artic. 1. Flandria 5. Metaph. q. 16. artic. 1. Soncin. q. 25. Arauxo q. 5. art. 1. & alij.

Prima pars conclusionis probatur primò: quia in diuinis dãtur veræ relationes reales, vt sunt, paternitas, & filiatio: ergo etiam in creatis cõcedendæ sunt relationes reales. Antecedens salua fide negari non potest. Cõsequentia verò probatur: quia ideò Pater æternus habet relationem realem paternitatis ad filium, quia verè generat illum, & est principium eius: sed idẽ conting t in creaturis: homo enim, aut equus verè generat, & est principium alterius: ergo verè dantur in creaturis relationes reales.

10 Secundò probatur ratione D. Thomæ loco citato de potẽtia: quia *perfectio, & bonum, quæ sunt in rebus extra animam; non solum attenditur secũdùm aliquid absolutè inhærens rebus; sed etiam secundũ ordinem vnius rei ad aliam; sicut etiam in ordine partium exercitus, bonum exercitus consistit: cui ordini comparat Philosophus ordinem vniuersi 11. Metaph. ergo oportet in ipsis rebus ordinem quendam esse. Sed hic ordo est relatio quædam: ergo oportet in rebus ipsis relationes quasdam esse, secundùm quas vnum ad alterum ordinatur.*

Con-

Confirmatur: quia à parte rei, & seclusa operatione intellectus, vna quantitas est alteri æqualis, & vna albedo alteri similis: sed his nominibus non significantur res absolutæ; sed habitudines vnius ad alterum, vt patet: ergo à parte rei non solùm dantur res absolutæ, sed etiã reales relationes. Alias rationes adducit Arauxo, vbi supra.

11 Per quod etiam patet secunda pars conclusionis: quia relatio ex eo, quòd sit ordo vnius ad aliud, habet specialem, & propriũ modum essendi diuersum ab alijs entibus absolutis, quorum essentia non potest formaliter consistere in tali respectu, vt patet; habetque relatio sub se plures species, & modos referendi diuersos, vt infra cõstabit: ergò verè constituit speciale genus entis realis. Ex quo rursùs sequitur, relationem esse verum ens reale, nõ solùm quantùm ad rationem communem accidentis, seu secundùm esse *in*; sed etiam quantũ ad propriam rationem relationis, seu secundùm esse *ad*.

Sed obijcies D.Thomã 1. part. quæst 28. art. 1. sic asserentem: *Solùm in his, quæ dicuntur ad aliquid, inueniuntur aliqua secundùm ratio nem tantùm, & non secundùm rem; quod non est in alijs generibus, &c.* Quod etiam repetit quodlib. 9. art. 4. addens: *Et quanuis ad aliquid ex ratione sui generis non habeat, quòd ponat aliquid: non tamen etiam habet ex ipsa generis ratione, quòd nihil ponat; quia sic nulla relatio esset aliquid in rerum natura, &c.* De quo etiam videri potest de potentia quæst. 2. art. 5. & in 1. distin. 20. quæst. 1. art. 1. ad 3. & distinct. 26. quæst. 2, art. 1. Quibus locis planè videtur docere, vel quòd in hoc prædicamẽto verè cõtinentur aliquæ relationes rationis; vel saltem quòd relatio secundùm propriam rationem constitutiuam huius prædicamenti, seu secundùm quòd formaliter dicit *ad*, non sit aliquid reale.

Propter hæc D. Thomæ testimonia nõ defuerunt, qui assererẽt, prædicamẽtum relationis esse quidem aliquid reale, quatenùs dicit esse *in*; sed secundùm quòd dicit esse *ad*, esse aliquid rationis. Quam sententiam sæpè defendisse Bartholomæum de Medina Primariũ Salmanticensem testatur Sãchez eius discipulus lib. 5. Logicæ, *quæst. 32.* illa tamen, quia per se constat esse falsam, relicta.

Alij Thomistæ dicunt, quòd quanvis hoc prædicamentum, secundùm quòd dicit *in*, sit aliquid reale; tamen secundùm propriam rationem relationis, seu formaliter quatenùs dicit *ad*, neque est quid reale, neque quid rationis; sed abstrahens ab vtroque. Quæ videtur esse sententia Capreoli in primo dist. 33. quæst. 1. & Caiet. loco citato ex 1. parte; neque dissentit Soncinas vbi supra q. 26. sequiturquè Canarien. eadem 1. par. quæst. 28 artic. 1.

Opposita tamen sententia, quòd, scilicet, hoc prædicamentum, tàm secundùm rationem cõmunem accidentis, quàm secundùm specialem, & propriam rationem constituti-

tutiuam relationis, sit verum ens reale, est communis inter Doctores. Quam rectè explicant, & defendunt Bañez, Nazarius, & Ripa, loco citato ex 1.p. Vazquez ibid. disp. 114. c. 3. Granado controu. 5. tract. 3. disput. 1. Ferrara 4. contra Gétes capite 14. Fland. vbi supra artic. 14. Arauxo artic. 2. & alij, estque plana mens D. Thom. q. 8. de potentia artic. 2.

Fundamentum est: quia relatio, quæ constituit hoc prædicamẽtum, formaliter secũdùm quod dicit esse *ad*, determinat ens, & accidens reale, vt sit speciale genus entis realis: ergo non solùm ratio communis accidentis, quæ inuenitur in relatione, & significatur per esse *in*, sed etiam propria, & specialis ratio relationis, quæ constituit eam in esse talis accidentis, & significatur per esse *ad*, est verum ens reale. Probatur consequentia. Tùm quia hæc determinatio entis, & accidentis ad prædicamenta fit per realem transcendentiam, & essentialem inclusionẽ in illis; quæ intelligi non potest nisi ipse proprius, & specialis modus constitutiuus huius prædicamenti formaliter sit quid reale, vt per se constat. Tùm & maximè quia ipse cõceptus obiectiuus entis, aut accidentis non est distinctus à proprijs conceptibus prædicamentorũ sibi inferiorum, vt ostẽdimus sup. disp. 11. num. 46. & sequentibus; ergo omninò repugnat, quòd relatio quatenùs dicit esse *in*, sit aliquid reale, & quatenùs dicit esse *ad*, sit aliquid rationis, vel abstrahat ab vtroque. Alias rationes adducit Arauxo vbi supra.

12 Quo supposito: ad obiectionem respondetur cum Doctoribus citatis sensum D. Thom. in illis locis esse, quòd modus prædicamenti relationis, scilicet, esse *ad*, nõ secundùm eam rationem determinatam, quæ est modus proprius prædicamenti ad aliquid; sed secundũ rationem magis communem, & abstractam, continet relatiua realia, & rationis; ita vt simpliciter, & absolutè relatio rationis dicatur relatio, quod non contingit in alijs generibus, verbi gratia substantiæ, quantitatis, aut qualitatis; quæ etiam secundùm rationem magis communem, & abstractam, non sic continent entia rationis. Quanuis enim interdùm formemus entia rationis ad modum substantiæ, vt cum concipimus chimæram; vel ad modum qualitatis, vt cum apprehendimus priuationes, aut negationes: tamen huiusmodi entia rationis non dicuntur simpliciter, & absolutè substãtia, aut qualitas, nisi cum addito *rationis*. Et hoc tantùm intendit Capreolus in cõtrarium adductus, vt patet ex solutione ad octauum.

Nascitur autem hæc differentia; tùm ex parte intellectus: tùm etiam ex ipsa natura relationis. Ex parte quidem intellectus: quia ipse formans entia rationis habet proprium actum, quo vnum refert ad aliud, & ita propriè dicitur facere relationem rationis; nõ autem habet actum, quo dicatur substantificare, aut qualificare, vt ita dicamus;

mus; atque ita non dicitur propriè, facere substantiā, aut qualitatē rationis. Videatur Vazq. vbi supra.

Ex parte verò ipsius relationis; quia vt rectè explicat D. Tho. eadē q. 28. ar. 2. & alijs locis adductis, in hoc distinguitur relatio ab alijs accidētibus absolutis, quòd ista nō solùm secūdū rationē cōmunē accidentis; sed etiā secundū rationem vniuscuiusque propriā dicūt habitudinē ad subiectū, & sumūtur per comparationem ad illud (Quantitas enim, secundùm rationē cōmunē accidentis inest substantiæ, & secūdùm rationem sibi propriam, est extensio seu mensuræ substantiæ, & idē proportionabiliter est de qualitate, & alijs, vt infrà constabit) Relatio verò quanuis, secundùm quòd est accidens, dicat ordinē ad subiectum, & illi inhæreat; propria tamen ratio eius, secūdùm quòd relatio est, sumitur per comparationem ad extrinsecū terminum, atq; ita secundū hanc præcisam, & formalissimam rationē, explicitè non intelligitur, neq; significatur, vt afficiēs subiectū; sed vt ad aliud se habens. Cū autē relatio sumat suam realitatem ex fūdamēto, vt quodlibeto citato, docet D. Thom. indè fit, vt propria ratio cōstitutiua huius prædicamenti, quanuis revera sit realis, sicut aliæ aliorum prædicamentorum; tamen ex modo, quo concipitur, & significatur, præcisè vt est *ad*, non exprimit realitatem, sicut illæ. Et ideò formaliter provt sic fundat similitudinem, & conuenientiam cum relationibus rationis sufficientem, vt ipsæ dicantur absolutè relationes: quod non habet locum in alijs prædicamentis absolutis. Videantur Bañez, & Arauxo vbi supra, Granado to. 3. primæ partis tract. 3. disp. 1.

13 Ad argumenta in principio facta. Ad primum negandum est antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd differentiæ diuisiuæ relationis etiam opponuntur contrariè, & priuatiuè; eo modo quo aliæ aliorum generum, in quantùm, scilicet, non possunt eidem speciei inesse; & opponūtur, sicut perfectum, & imperfectum. Præter has autem oppositiones, quæ in hoc sensu communes sunt differentijs cuiuscumque generis; inuenitur inter relationes specialis, & propria oppositio relatiua, quæ non inuenitur in alijs. Et ideò ab ea specialiter denominantur.

Ad secundum etiam negatur antecedens. Ad cuius probationē respondetur, quòd post prædicamentum propriè non est entitas, sed modus entitatis, & quid ex sua ratione imperfectum, & incompletum; & ideò ratione sui consequitur ad plura prædicamenta. Relatio verò, quanuis sit imperfectior alijs accidentibus; adhùc tamen est entitas completa: & non ratione sui, sed ratione fundamenti inuenitur in pluribus prędicamentis; & sic potest constituere speciale genus entis. Hoc autem non habent *priùs, posteriùs, simùl, &c.* sed sūt puri modi, & non perfectæ relationes; ac proindè de numero postprædicamentorum.

Ad tertium negatur minor. Ad cu-

cuius probationem dicendum est relationem formaliter, & in abstracto cõsideratam, habere ratione sui hoc, quod est esse ad aliud, seu referri, nõ vt *quod*, sed vt *quo*, in quantùm, scilicet, est id, medio quo fundamentum refertur ad terminum: & prout sic ponitur in prædicaméto. Vnde nõ ratione cõcreti, sed ratione sui collocatur in illo.

14 Dicendum est secundò circa secundam partem quæstionis: rectè definiri relatiua ab Aristot. secunda illa definitione in textu adducta, scilicet, *Relatiua sunt ea, quibus ipsum esse est ad aliud quodammodo se habere*. Vel vt communiter traditur, *Relatiua sunt, quorum totum suum esse est ad aliud se habere*. Hæc conclusio recipitur concorditer à Dialecticis; & ideò sola indiget explicatione. Est autem sensus definitionis, illa esse verè relatiua, quorum ratio formalis est ipsum respicere aliud, seu ad aliud se habere. Per quod excluduntur relatiua secundùm dici: nàm horum esse, seu ratio formalis, licèt connotet, seu inuoluat aliquem respectum; non tamen est respectus ipse; sed quid absolutum, vt dicemus quæstione sequenti; & ideò ipsum suum esse non est ad aliud. Quo fit, vt relatio in abstracto significata sit illud accidens, quod ex proprio, & natiuo effectu eius tribuit subiecto respicere alterum; ac proinde accidentia illa, quæ primariò tribuunt subiecto aliquod esse absolutum, & quasi de consequenti ordinant ad aliud, non sunt veræ relationes, neque pertinẽt ad istud prædicamentum. Quare hæc erit congrua definitio relationis in abstracto significatæ, si formaliter, & simpliciter verba eius intelligantur. *Relatio est accidens faciens respicere aliud*. Quę, ex eo quòd sit accidẽs, dicit esse *in*, ex eo verò, quòd faciat respicere aliud, dicit esse *ad*, quæ est propria ratio relationis. Cũ qua definitione coincidit alia, quæ solet formari ex definitione, quam in concreto tradit Arist. scilicet, *Relatio est accidens, cuius totum suum esse est ad aliud se habere*. Vt autem hæc exacta sit, debet intelligi tantum, vt *quo*, non enim relatio vt *quod* respicit aut se habet ad aliud; sed est ratio, media qua fundamentum respicit, & se habet ad aliud, vt explicatum est.

QVÆSTIO II.

Quænam relationes pertineant ad hoc prædicamentum?

15 PRo solutione explicare oportet quasdam generales relationis diuisiones; vt appareat, quæ earũ pertineãt ad hoc prædicamentũ. Tres autẽ sunt, quibus diuiditur relatio cõmunissimè sumpta. Nàm *primò* diuiditur in relationẽ realẽ, & rationis: *secundò* in relationẽ secundũ dici, & secundũ esse, & *tertiò* in transcẽdentalem, & prædicamẽtalẽ. De prima nihil est in præsenti dicendum, supra enim disp. 2. plura egimus de relatione rationis; ex quibus constat, etiã relationẽ realem esse illã, quę ante operationem intellectus facit respicere aliud.

De secunda autẽ diuisione Auicen. 3. Metaph. & Henric. quodlibet. 3. q. 4. existimarunt, coincide-

re cum prima; ita vt idem sint relatio secundùm dici, & rationis; & similiter relatio secundùm esse, & realis. Quam sententiam verisimilem appellat Suarez disp. 47. Metaph sect. 3 n. 7. Sed omninò falsa est, & expressè contra D. Thom. in 1. distinct 30. quæst. 1. art. 3. ad 4 & quæst. 7. de potentia art. 10. ad 11. Ratio D. Thom. est manifesta: quia etiam in entibus rationis dantur relationes secundùm esse, quæ verè sint relationes, & valdè diuersæ ab alijs entibus rationis, quæ possunt appellari relatiua secundùm dici propter aliqualem respectũ in eis inuentum; vt patet in secundis intentionibus, & negationibus. Nàm tota essentia illarum, sita est in ordine vnius ad aliud; ac proinde verè habent esse relationis, istæ verò concipiuntur per modum formæ absolutè; ac proinde solùm habent dici relationes, quia inuoluunt aliqualem respectum ad formas, quibus priuant. Quod argumentum fit etiã in relationibus realibus, quarũ plures sunt relationes secũdùm esse; aliæ verò secundùm dici, vt posteà constabit: ergo non coincidunt primæ duæ diuisiones.

16 Maior difficultas est de secunda, & tertia. Quanuis enim cõmunis Doctorum cõsensus admittat relationem secundùm dici, & transcendentalem inter se conuerti; & similiter relationem secundũ esse, & prædicamentalem, Suar. tamen loco citato n. 9. aliter sentit, & vnã facit sub diuisioné alterius; existimans priùs diuidi relationem in secundùm dici, & secũdùm esse, & deinde relationem secundùm esse, in prædicamentalem, & transcédentalem. ¶ Cuius fundamentum est: quia extra hoc prædicamentũ verè dantur relationes secundùm esse, vt inter materiam, & formam, accidens, & subiectum, & generaliter in omni ente creato respectu Dei, quæ omnes sunt relationes transcendentales: ergo, &c.

Hæc tamen sententia falsa est, & contra D. Thom. 1. part. quæst. 13 art. 7. ad 1. vbi explicans, quæ sint relatiua secundùm esse, & secundùm dici, inquit: *Quædam relatiua sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt dominus, seruus, pater, & filius, & huiusmodi: & hæc dicũtur relatiua secundùm esse. Quædam verò sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quædam habitudines, sicut mouens, & motũ, caput, & capitatũ, & alia huiusmodi, quæ dicũtur relatiua secundùm dici.* Constat autem quòd neque materia, aut forma; neque accidens, aut subiectum; neque aliud quodlibet nomen extra hoc prædicamentum impositũ est ad significandas ipsas relationes, siquidem alia prædicamenta sunt absoluta: ergo omnes relationes secundùm esse sunt prædicamentales, & è contra.

17 Quanuis autem relationes istæ inter se coincidant, vt explicatum est: tamen nominum etymologiæ, & appellationes sumuntur â diuersis formalitatibus. Etenim eædem relationes, vt *paternitas*, & *filiatio* dicuntur secundùm esse: quia in rei veritate sunt relationes,

nes, & habent esse relationis; appellantur verò prædicamentales: quia pertinent ad hoc prædicamẽtum. Similiter scientia, sensus, & similia dicuntur relatiua secundùm dici: quia significant res, quas consequũtur quædam habitudines, siue reales, siue rationis, & ideò propter relationes adductas videntur relatiua, & dicuntur talia. Appellantur verò relatiua transcendentalia: quia propria eorum essentia, ad quam sequuntur tales relationes, licèt sit quid absolutum; sumitur tamen in ordine ad aliquid extrinsecum; & sic habent aliqualẽ modum relationis. Quæ formalitates, & etymologiæ licèt diuersæ sint; realiter tamen non datur relatio transcendentalis, quæ non sit secundùm dici, & ècontra: quia ex eo, quòd essentia alicuius rei sumatur per ordinem ad aliquid extrinsecum, in quo consistit relatio trãscendentalis; sequitur, quòd ad tales res consequantur aliquæ relationes; siue reales, siue rationis, in quo consistit, relationem esse secũdùm dici, vt explicatum est. Alia discrimina, quæ solẽt assignari inter has relationes, commodiùs explicabuntur quæstione sequenti.

18 Præter has diuisiones relationis dantur duæ aliæ, quæ sunt subdiuisiones præcedentium. Nam relatio secundùm esse, seu prædicamentalis diuiditur in mutuam, & non mutuam. Mutua est illa, cui à parte termini correspõdet alia relatio realis, vt paternitas, qua pater respicit filium, cui correspondet in filio relatio realis filiationis. Non mutua est illa, cui non correspondet in termino alia relatio realis, vt relatio seruitutis, qua creaturæ referuntur ad Deum, cui in ipso non correspondet alia relatio realis.

Dices: omnia relatiua secundũ esse, imò etiam relatiua secundùm dici dicuntur ad conuertentiam: ergo omnes relationes sunt mutuæ. ¶ Secundo: quia cuicunque relationi correspondet in termino aliqua relatio saltem rationis: ergo non rectè assignatur prædicta diuisio.

Respondetur ad primum, quòd, vt relatiua dicantur ad conuertentiam, sufficit vnica relatio inter vtrumque: nam eo ipso vnum respicit, & aliud respicitur, in quo consistit propria conuertentia relatiuorum, vt magis explicabimus infra quæstione sexta, & octaua. Ad hoc autem vt relatio sit mutua, requiritur, quòd vtrunque extremum verè respiciat; & consequenter, quòd ex parte vtriusque sit vera relatio; & quòd posita vna, quasi naturali sequela, ponatur & altera; hoc enim præsefert mutuitas relationis, vt patet.

Per quod respondetur ad secundum. Licèt enim in vnoquoque termino relationis possit formari aliqua relatio rationis; hæc tamen non necessariò, & quasi naturaliter consequitur ad primam relationẽ; sed si intellectus illam pro libitò fabricauerit.

19 Tandẽ relatio mutua subdiuiditur in relationem æquiparãtiæ, & disquiparantiæ; quas D. Da-

mas. cap. 34. suæ Logicæ appellat æqualis, & inæqualis comparationis. Relatio mutua æquiparantiæ est illa, cui correspondet in termino alia eiusdem rationis; vt similitudo vnius albi ad aliud, in quo correspondet etiam similitudo ad primum. Relatio disquiparantiæ est illa, cui correspondet in termino alia diuersæ rationis; vt paternitas, cui in termino non correspondet alia paternitas, sed filiatio.

His suppositis Paul. Venet. Ammonius, Simplicius, & alij, quos refert Masius hic sect. 1. q. 6. existimarunt sub hoc prædicamento contineri relatiua secundùm dici, propterea quòd illis cõuenit prima definitio ab Arist. tradita, à quo etiã adducuntur in exempla huius prædicamenti *scientia*, *sensus*, & alia relatiua secundùm dici. ¶ Hoc tamẽ fundamentum nullum est, ex eoque potiùs inferendum esset oppositũ: siquidem propterea dictam definitionem, & exempla reijcit Arist. vt vidimus supra num. 4.

20 Dicendũ est ergo, omnes, & solas relationes reales creatas, quæ verè sunt relationes, & appellantur secũdùm esse, cõtineri in hoc prædicaméto. Hæc est cómunis sentẽtia Dialecticorũ: quam docet Arist. in hoc c. vbi propterea insufficientem iudicauit Platonis deffinitionem; quia ex illa inferebatur relatiua secundùm dici ad hoc prædicamentũ pertinere. Quod etiã non obscurè docet D. Tho. 1. p. q. 28. art. 1. ad 2. de veritate q. 1. artic. 5. ad 15. in 1. dist. 26. q. 2. art. 1. & alibi sæpè, vbi hoc constituit discrimẽ inter relationem, & alia prædicamẽta, quòd hæc secũdùm proprias rationes ponũt aliquid in subiecto; illa verò, secundũ quod talis est, tantùm est ad aliquid; seu purus respectus, ergo sola illa nomina, quæ imposita sũt ad significandas ipsas relationes (quæ sunt relatiua secundùm esse) pertinent ad hoc prædicamentum.

Fundamentum est: quia ad prædicamẽtũ quãtitatis solũ pertinẽt, quæ verè sunt quantitates, & in prædicamento qualitatis tantũ collocantur, quæ verè sunt qualitates: ergo in prædicamento relationis illæ solæ collocabũtur, quę verè fuerint relationes reales, sed tales sunt omnes, & solæ relationes secũdùm esse, vt ex dictis patet: ergo hæc tantùm pertinent ad hoc prædicamẽtum. Videantur Soto hîc q. 1. Iabel. 5. Metaph. q. 21. & alij.

Additum est autem in cõclusione, solas relationes creatas pertinere ad hoc prædicamentũ, vt excludantur relationes diuinæ; quæ quamuis sint verè relationes, tamẽ propter identitatem cũ natura diuina sunt ipsa substãtia Dei; & ideò pertinere non possunt ad hoc prædicamentum, in quo solùm collocantur accidentia, vt per se patet.

21 Ad fũdamẽtũ Suar. sup. n. 16. adductũ, respõdetur materiã, & formã, accidẽs, & substãtiã, aut quodlibet aliud nomen extra hoc prædicamẽtum nõ significare ipsas habitudines, aut veras relationes; sed res, ad quas cõsequũtur tales habitudines; ac proinde talia nomina esse relatiua secũdũ dici, & trãscendẽtalia. Si tamen proprijs nominibus signi-

significentur tales habitudines, & ipsæ habuerint alia requisita ad relationem realem; verè erunt relatiua secũdùm esse, & prædicamentalia, vt infrà constabit.

QVAESTIO III.

Quæ conditiones requirantur ad relationem realem prædicamentalem?

VT plenè percipiatur, quæ relationes sint ad hoc prædicamentum admittendæ, quæ verò ab illo reijciendæ, explicare oportet, quæ conditiones requirãtur ad relationem realem prædicamentalem. Cũ enim hæc inter omnia prædicamenta habeat debilissimum esse, vt ex Commentatore docet D. Tho. de potentia q.7.art.8. plura ad illã requiruntur, quàm ad alia accidẽtia.

22 Dicendũ est ergo, quatuor conditiones requiri ad relationem realem prædicamentalem; scilicet, subiectum reale; rationem fundãdi realem; terminum realem, & realiter existentẽ; & distinctionem realẽ fundamẽti, & termini. Sic docet expresse D. Thom. opusc.48.tract.5. c.1. (Vbi licèt quintã aliã cõditionem assignet, nempe quòd relatiua sint eiusdem ordinis; hãc tamen ponit pro relationibus mutuis, vt satis ibi constat; & sic non est vniuersaliter requisita ad relationem realem.) Quam etiam cõclusionem recipiant communiter Doctores.

Probatur breuiter, & explicatur, conclusio discurrendo per singulas cõditiones. Et *Prima* quidem satis ex se patet: nam accidens reale necessariò petit subiectum reale, & realiter existens, cui inhæreat. Vndè nõ ens, aut ens rationis, vel etiã res nondum existens non potest habere relationem realem.

Secunda etiã cõditio, quòd, scilicet, ex parte eiusdem subiecti requiratur aliqua ratio realis, quare referatur, seu ratione cuius insit illi relatio, satis constat: tùm quia in hoc distinguũtur magna ex parte relationes reales, & rationis: tum etiã ex ipsa natura relationis; cũ enim hæc sit ordo inter duo, cuius realitas, formaliter loquendo, nõ sumitur à termino; sed à fundamento; si in hoc nõ intelligitur aliquid reale, quod sit radix, seu ratio, quare respiciat terminum, talis respectus nõ poterit esse realis. Propter quod (vt benè inquit D.Tho. vbi supra,) res intellecta, prout sic, nõ refertur realiter ad intelligentem; quia esse intellectam nihil reale ponit in ipsa, vt de se patet.

Hæc autem ratio realis communiter appellatur à DD. ratio fundandi; & ab alijs dicitur fundamentum; sed dissensio non est de re. Si tamen nomina ista propriè accipiẽda sint, habent se *Subiectum*, *ratio fundandi*, & *fundamentũ*; sicut, corpus, albedo, & albũ, sicut enim corpus est res illa, in qua recipitur albedo; hæc verò est ipsa forma recepta, & album compositum ex vtroque sic subiectum relationis significat illã rem materialẽ, cui relatio inhæret, ratio verò fundãdi significat rationem illam, seu accidẽs, ratione cuius relatio fũdatur, seu inhæret subiecto, fundamentum autem significat compositum

ex vtroque, scilicet, ex subiecto, & ratione fundandi; propter quod etiam aliqui subiectum appellant fundamentum remotum; rationem verò fundandi fundamentum proximum. Vbi tandem nota, nos in hac conditione non asserere, rationem fundandi debere semper esse aliquod accidens, aut quid realiter distinctum à subiecto; sed solùm quòd debet esse aliqua ratio realis. Quando verò sit accidens, aut quando non, infrà constabit.

23 Tertiam conditioné, quòd, scilicet, terminus sit quid reale, & realiter existens, docet etiam D. Thom. 1. part. quæst. 13. art. 7. in 1. distinct. 26. quæst. 2. art. 1. lib. 2. cōtra Gentes c. 12. & alibi sæpè. Facilèque probatur in relationibus mutuis: nàm ibi vtrique extremo inhęret vera relatio realis: ergo requiritur existētia vtriusque. ¶ Generalem tamen rationem reddit D. Thom. loco citato contra Gentes; quia aliàs actu essent infinitæ relationes reales in eodem subiecto; si respectu rei possibilis posset esse relatio realis: binarius enim, v.g. prior est infinitis numeris, qui in potentia sunt illo maiores, vt notum est: ergo si ad omnes illos referretur, actu essent infinitæ relationes. ¶ Quod tādem probat ibidem Ferrara ex ipsa natura relationis; nam relatio realis ante operationem intellectus versatur inter duo: ergo vnum habet à parte rei aliquid, ratione cuius fundet talem relationem, & alterum similiter habet à parte rei aliquid, ratione cuius terminet: ergo sicut requiritur realis existentia subiecti, ita etiam & termini.

24 Per quod etiam patet quarta, & vltima cōditio, quòd, scilicèt, vtraque extrema sint realiter distincta, & hoc non solùm quantùm ad rationes materiales eorum; sed etiam quātùm ad rationes formales, secundùm quas attenditur relatio. Si enim relatio realis est verus ordo vnius ad aliud, realisque oppositio inter duo: ergo ante operationem intellectus terminus absolutè est aliud à fundamēto, & per consequens realiter distinguuntur, etiam secūdùm rationes formales causantes relationé. Defectu cuius conditionis D. Tho. 1. p. q. 42. art. 1. ad 4. docet relationes similitudinis, aut æqualitatis inter personas diuinas ratione essentiæ nō *esse reales*: quia licèt personæ ipsæ realiter distinguantur, tamē ratio formalis, secundùm quam attēditur talis similitudo, & æqualitas, scilicet, natura diuina est omninò eadē in illis. Et eadem ratione, si per impossibile eadem numero albedo poneretur in duobus hominibus non esset inter illos relatio realis similitudinis: quia tunc rationes similites similitudiné ex vtroque fundanmo, non distinguerentur realiter. Videantur Caiet. & Naza. art. cit.

25 Ex dictis facilè expedientur aliqua discrimina, quæ solent assignari inter relationem prædicamentalem, seu secundùm esse, & transcendentalem, seu secundùm dici. Primum est, relationem prædicamētalem necessariò supponere aliquod fundamentum absolutum

tum, quod tamen non necessariò supponit relatio transcendentalis.

Hoc discrimen sanè intellectum verum est (quidquid dicat Suarez vbi supra:) nàm relatio prædicamentalis est vera relatio, & sic necessariò supponit rem absolutam: relatio verò transcendentalis reuera est quid absolutũ; & per cõsequens nõ necessariò supponit illud.

Secundum discrimen est, relationem prædicamentalem non esse per se intentam à natura, benè autem transcendentalem. Quòd etiã verum esse patet ex primo: nàm vera relatio non potest produci per se; sed ad productionem alterius: cùm ad illam non detur per se motus ex Aristot. 5. Physicor. quod tamen non repugnat rei absolutæ, quæ est relatio transcendentalis, vt patet in scientia, & alijs qualitatibus.

Tertium discrimen est, relationem prædicamentalem exigere terminum realem realiter existentem, & realiter distinctum à fundamento, quorum nullum necessariò inuenitur in relatione transcendentali.

Hoc discrimen quantùm ad realitatem, & existentiam termini satis constat esse verum; siquidem scientia est relatio transcendentalis ad obiectum, etiamsi illud non existat, aut sit quid rationis. Quod tamen repugnat relationi prędicamentali, vt vidimus. Sed quantùm ad distinctionem realé falsum est: vtrobique enim requiritur distinctio realis; siquidem eiusdem ad se ipsum solùm potest esse relatio rationis. Quare licèt relatio transcẽdentalis, seu secundùm dici non sit vera relatio, sed quid absolutum; tamen illud, respectu cuius dicitur relatio, necessariò est quid extrinsecum, & saltem realiter negatiuè distinctum, vt patet in scientia respectu obiecti rationis, vel nondum existentis.

26 Quartum tandem, & præcipuum discrimen (omissis alijs) assignatur communiter à Doctoribus cum Caiet. de ente, & essentia cap. 7. quæst. 15. scilicet. relationem prædicamentalem respicere terminum purè vt terminum; transcendẽtalem verò respicere illum, non sub præcisa ratione termini; sed sub alia ratione, nempe subiecti, effectus, finis, efficientis, &c.

Hoc discrimen non potest plenè percipi, donec ea, quæ ad terminum relationis pertinent discutiamus; quod fiet q. 6. & 7. Sufficiat in præsenti dicere, quòd loquendo de termino secundûm formalem rationem termini, seu vt formaliter opponitur alteri relatiuo, & est correlatiuum eius; sic verũ est discrimen á Caiet. assignatum, optimeque explicat naturam relatiuorum prędicamentalium. Cùm enim hæc formaliter prout sic sint simul natura, vt infrà explicabimus; inde fit, vt quanuis in radicali ratione terminãdi eorum possit includi ratio causæ, effectus, obiecti, aut alia huiusmodi, tamen horum nihil per se petitur ad formalem terminationem talium relationum. Quæ proinde in hoc præcisè consistit, quòd terminus terminet eas, & cor-

correferatur illis; & consequenter sit purus terminus respectu earum. Quod tamen dici non potest de relatiuis transcendentalibus, quę neque sunt simul natura, neque propriè relatiua; sed quid absolutum, dicens ordinem ad aliquid extrinsecum, à quo sumunt totam suam essentiam. Ac proinde formaliter terminantur ad illud sub aliqua speciali ratione causæ, vel effectus, subiecti, vel obiecti, &c. Vt patet in scientia, quæ per se, & formaliter terminatur ad obiectum vt obiectum; & causa ad effectum vt effectum, & sic de alijs.

QVÆSTIO IIII.

Quot sint fundamenta relationis?

COgnita essentia huius prædicamenti, species eius vtcumque inuestigare oportet; licèt res sit purè Metaphysica, vbi Aristot. illas inuestigat. Cùm autem relatio suã entitatem accipiat à fundamento, seu ratione fundandi; inde etiam magna ex parte sumit suam specificationem, vt infrà videbimus: & ideò quot fuerint genera fundamentorum, tot erunt genera subalterna relationis. Propter quod in præsenti huiusmodi fundamenta inuestigamus.

27 Dicendum est ergo, tria esse genera fundamentorum, seu rationum fundãdi, scilicet, vnitatem, & numerum, actionem, & passionem, mensuram, & mensurabile; quæ paulò inferiùs exponentur. Sic docet expressè Arist. 5. Metaph. c. 15. cuius sententiam recipiunt D. Tho. ibidem lect. 17. & alij omnes Metaphysici, necnõ & Dialectici.

Probatur ratione D. Tho. quia relatio realis est ordo realis vnius ad aliud: ergo tot modis dicetur relatio, quot modis contigerit, vnã rem à parte rei ad aliam ordinari, sed hoc contingit tripliciter: ergo tot erunt genera relatiuorum, & fundamentorum. Probatur minor: quia vna res potest ordinari ad aliam, vel secũdùm esse; prout, scilicet, esse vnius depẽdet ab alia, tãquam à mensura suæ perfectionis, & sic est tertium genus mensuræ, & mensurabilis. Vel vna res dependet ab alia secũdùm virtutem actiuam, aut passiuam; in quantùm vna res ab alia recipit, aut alteri confert aliquid; & sic est secundum genus actionis, & passionis. Vel vna res dependet ab altera, secundùm quòd quantitas vnius potest mensurari cum altera: & sic est primum genus, nempe vnitas, & numerus. Non autem inueniuntur relationes, quæ ad hæc tria genera non reducantur, vt ex dicendis constabit: ergo sufficiẽs est dicta diuisio.

28 Si autem inquiras: quare qualitas nõ fundat peculiare genus relationis? ¶ Respondet D. Thom. qualitatem, secundùm quòd qualitas est, tantum ordinari ad subiectum, cui inhæret; ad aliud verò non ordinari, nisi vel secundùm rationem potentiæ actiuæ, vel passiuæ, siue vt est principium actionis, & passionis, quo modo pertinet ad secundum genus; vel secundùm quòd induit rationem quãtitatis, quatenùs, scilicet, dicitur vna, vel plures, quomodo pertinet ad primum genus. Atque ita diuisio remanet

manet sufficiens. Videatur Sanchez libro 5. Logic. quæst. 13. vbi hanc D. Thomæ rationem latè explicat, & ab impugnationibus defendit.

Difficilius est explicare vnumquodque ex his fundamentis, & quæ relationes ad illud pertineant. Circa quod non potest Logicus, nec debet omnia examinare, præsertim cùm Aristot. in hoc cap. nec verbum faciat de his fundamentis. Videri tamen potest D. Tho. loco cit. vbi Iabel. Soncin. & alij Metaphysici, & 1. part. quæst. 13. art. 7. & quæst. 28. art. 4. vbi Caieta. Bañez, Nazar. & alij Theologi pertractāt hanc materiam; cuius nos aliqua breuiter attingemus.

§. I.

DE PRIMO FVNDAMENTO relationum.

29 Ante omnia circa primā partem istius fundamenti se offert dubitatio: de qua vnitate loquatur Arist. Nàm omnia eius verba, & exempla; imò & expositio D. Tho. vnitatem quantitatiuam redolent; siquidem ibi asserūtur proportiones omnes, quas considerat Arithmetica.

Nihilominùs communis consensus Interpretum, & discipuli Diui Tho. cum Angelico Magist. quæst. 7. de potentia art. 9. & in 3. dist. 5. quæst. 1. art. 1. quæstiuncula 1. extendunt hoc fundamentum ad alia prædicamenta, in quātum induunt modum quantitatis, seu secundùm quòd in eis attenditur vnitas, vel multitudo; ad quod sufficit vnitas transcendentalis eorum. De quo videri possunt Caietan. quæst. 28. citata, Nazar. quæst. 13. Arauxo 5. Metaph. quæst. 5. art. 9. & alij. Quo sensu dixit Aristot. vbi supra. *Eadem namque sunt, quorum vna est substantia; similia verò, quorum qualitas est vna: æqualia verò, quorum quantitas est vna.* Vnde sumptum est commune proloquium. *Vnum in substantia facit idem in quantitate æquale; in qualitate verò simile.* Quod etiam dicendum esset in alijs prædicamentis, si haberemus peculiaria nomina exprimentia proprium modum relationis vniuscuiusque. Vt si dicamus (licèt impropriè) quòd vnum in *vbi* facit præsens: in *situ* verò propinquum.

30 Hinc fit, sub isto primo genere contineri relationes omnes identitatis, & diuersitatis; æqualitatis, & inæqualitatis; similitudinis, & dissimilitudinis; præsentiæ, & absentiæ; propinquitatis, & distantię, & si quæ sunt aliæ huius generis. Ex quibus identitas, æqualitas, similitudo, præsentia, & propinquitas fundātur in vnitate, absolutè sumpta, & non formaliter, vt est principium numeri: quia in huiusmodi relatiuis attenditur ordo secundùm id, in quo extrema conueniunt. Vnde ibi, formaliter loquendo, nō attenditur numerus, vt patet in Petro, & Paulo, qui fundant relationem identitatis in natura humana, formaliter secundùm quòd sunt vnum, seu vt habent principium conueniendi; non verò secundùm quòd causant numerum, seu vt sunt principia differendi.

Aliæ

Aliȩ verò relationes, scilicet, diuersitas, inæqualitas, dissimilitudo, absentia, distantia, & similes fundantur in vnitate, non absolutè sumpta, sed vt est principiũ numeri, quia in huiusmodi relatiuis potiùs attenditur id, in quo differunt, & sunt plura; propter quod dici posset cum aliquibus Doctoribus, huiusmodi relationem fundari in numero, qui est secunda pars huius primi fundamẽti. Sed meliùs dicitur fundari in vnitate, vt est principium numeri: quia in his relationibus nõ inuenitur numerus ex parte alicuius extremi, quod saltem necessarium erat, vt ratio fundãdi esset numerus; sicut cernitur in proportionibus numerorũ, & ampliùs constabit ex dicendis. Restat ergo has omnes relationes enumeratas fundari in vnitate, quæ est prima pars huius fundamenti; & per consequens, si aliæ conditiones requisitæ adsint, verè esse relationes prædicamentales; etiam quando ratio fundandi est vnitas transcendentalis, vt explicatum est.

31 Vtrùm autem vnitas transcendentalis ipsius relationis possit etiam fundare relationem prædicamentalem; sicut fundat vnitas transcendentalis substantiæ, aut qualitatis, res est controuersa inter Doctores, dùm inquirũt; an vna relatio possit fundari in alia. In quo partem affirmatiuam defendunt Scotus, & alij eius discipuli. Quorum fundamenta adducit, & soluit noster Didacus à Iesu hîc disp. 14. quæst. 3. vbi optimè explicat, & probat partem negatiuam, quam docent communiter Doctores. Estque expressa sententia Diui Thomæ 1. part. quæst. 42. art. 1. ad 4. asserentis. *Neque iterum vna relatio refertur ad aliam, per aliquam aliam relationem. Cùm enim dicimus, quòd paternitas opponitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem, & filiationem: quia vtroque modo multiplicaretur in infinitum.* Et quæst. 35. art. 3. ad 2. *Relationes, cùm hoc ipsum quod sunt, ad aliquid dicantur, non referuntur per aliquas alias relationes, sed per se ipsas.* Quibus verbis continetur ratio à priori huius sententiæ, quam explicatiùs tradit ipse sanctus q. 7. de potentia art. 9. ad 2. quia nimirum relatio essentialiter est relatio: ergo se ipsa refertur, & non media alia *relatione*; sicut quia actio essentialiter est actio, se ipsa fit, & non media alia actione distincta. Alias rationes adducit noster Didacus. Videatur ibi.

32 Circa secundã partem huius fundamenti dicendum est, illas relationes propriè fundari in numero, quæ ex parte alicuius extremi habent aliquem numerum pro ratione fundandi, cuiusmodi sunt proportiones omnes, tã numeri ad numerum, quàm numeri ad vnitatem. Quod docuit expressè Arist. vbi supra dicens: *Dicuntur autem secundùm numerum, aut simpliciter, aut determinatè ad eos, aut ad vnum, vt duplum ad dimidiũ, &c.* Vbi prosequitur proportiones omnes numerorum. De quo videri potest D. Thom. ibidem lect. 17.

Ratio

Ratio autem est clara: quia relatio non dicitur fundari in numero, ex eo quòd fundamentum, & terminus sint multa. & faciant numerũ; sic enim omnis relatio realis fundaretur in illo, siquidem exigit extrema realiter distincta; neque similiter dicitur fundari in numero, quia ponat disconuenientiam, seu differentiam inter illa, hoc enim faciunt etiam relationes, quæ fundantur in actione, & passione: ergo ideò dicitur fundari in numero, quia ipse numerus est extremum, quod refertur media tali relatione.

33 Ex quo collige, (& benè nota, quia neminem vidimus hoc aduertentem,) quòd quanuis vnitas transcendentalis vnius substantiæ, aut albedinis sufficiens sit ad fundandam relationem prædicamentalem respectu alterius substantiæ, vel albedinis; sicut vnitas prædicamentalis vnius quantitatis sufficiens est ad fundandam relationem prędicamentalem respectu alterius quantitatis; tamen numerus transcendentalis, siuè substantiarum, siuè quantitatum, siuè quarumcumque aliarum rerum non est sufficiens ratio fundandi relationem prædicamentalem; sicut est sufficiens numerus prædicamentalis. Ratio autem disparitatis est: quia vnitas transcendentalis cuiuscumque entis est ens per se; sicut ipsum ens, cuius est vnitas. Similiter numerus prædicamentalis est per se vnum, & vera species quantitatis; at verò numerus transcendentalis est ens per accidens, vt vidimus disputatione præcedẽti numero 73. & ideò ille non potest fundare veram relationem, benè autem ille. Ex quo tandem fit, proportionem duplam, quam concipimus inter numerum quaternariũ, & binarium Angelorum; aut inter binarium, & vnum Angelum, non esse veram relationem, & idem est de alijs numeris transcendentalibus, & per consequens illas tantùm proportiones esse relationes reales huius prædicamenti, quæ inueniuntur inter numeros quantitatiuos, seu prædicamentales.

§. II.

DE SECVNDO FVNdamento relationum.

34 Circa illud genus relationum non conuenit inter omnes, quid propriè habeat rationem fundamenti, seu rationis fundãdi? An, scilicet, potentia actiua, & passiua? an verò actio, & passio? an potiùs substantia ipsa, quæ est principium radicale actionis, & passionis? Verbi gratia, in relatione paternitatis difficultas est, quid propriè sit ratio fundandi illam: an potentia generatiua patris: an generatio ipsa: an verò neutrum horum, sed ipsa substantia Patris?

Scotus 5. Metaph. c. 15. & in 4. d. 6. q. 10. affirmat, potentiam generatiuam propriè esse rationem fundandi paternitatem; generationem verò tantùm esse conditionẽ sine qua non. Quod etiam docet Arauxo vbi supra. ¶ Et potest suaderi: quia ratio fundandi tandiù permanere debet, quandiù manet rela-

relatio, cuius est ratio fundandi; sed generatio transit manente paternitate: ergo non potest esse ratio fundandi illam. Restat ergo, quòd sit potentia generatiua; siquidem hæc permanet, & est id, ratione cuius conuenit substantiæ hominis, esse patrem.

35 Suarez verò disp.27.sect.12. num.5. existimat, ipsam substãtiã, quæ est radicale principiũ generationis, esse rationẽ fundãdi, seu fundamentũ proximũ, vt ipse ait; non verò potentiã generatiuã, aut generationem. ¶Quod etiam potest suaderi. Primò: quia relatio paternitatis potest manere, tùm absque generatione, tùm etiã absque potentia generatiua: ergo neutrũ est ratio fundandi. Antecedens circa generationẽ cõstat ex ratione precedenti. Circa potentiã verò generatiuam probatur: quia dato casu; quòd à Petro habẽte filiũ auferatur potẽtia generatiua; nõ ideò aufertur relatio paternitatis, vt patet: ergo hæc potest esse absque illa.

Secundò: quia relatio filiationis immediatè afficit ipsam substantiã, seu suppositũ: ergo idẽ dicendũ est de paternitate, & per cõsequens substantia ipsa erit ratio fundandi, seu fundamentũ proximum vtriusque. Consequentia patet. Antecedens verò tractatur à Theologis in materia de Incarnatione, & pro nũc probatur ex D.Tho. 3.p.q.35. art.5. vbi negat in Christo Domino esse duas filiationes; quia suppositũ est diuinũ, & incapax recipiẽdi aliquod accidens. Quæ ratio nulla esset, si relatio filiationis non afficeret immediatè ipsum suppositum, siquidem accidentia, quæ immediatè inhærent, vel naturæ humanæ, vel potentijs eius, aut quantitati, non repugnat esse de nouo in Christo; vt patet de risibilitate, scientia, colore, & alijs huiusmodi.

36 Tandẽ, Soto hîc exponens text.5. & 5. Physic.q.2.art.2. Caiet. 3.p.q.35.art.5. Iabel.5. Metaph.q. 21. Sanch.lib.5. Logicæ quæst.31. Gallego contr.3. ad 3. & communiter Thomistæ cẽsent, generationem ipsam, & non potentiã generatiuã, aut substantiam patris propriè esse rationem fundandi paternitatem. Quod videtur esse planè ad mentem Aristot. & D.Tho. qui pro fundamento harum relationũ assignant, nõ potentiam actiuam, & passiuam, aut substantiam; sed actionem, & passionem, vt patet loco citato ex 5. Metaph. & 1.p.q. 28.art.4. vbi inquit Angel. Doctor. *Secundùm Philosophum in 5. Metaphysicæ, relatio omnis fundatur, vel supra quantitatem, vt duplum, & dimidium, vel supra actionem, & passionem, vt faciens, & factum, pater, & filius, &c.* Idem repetit 4. contra Gentes cap.24. de potentia q.8.art.1. in 3.dist.8.q.1. artic.5. & opusc.48.c.4. expressè dicit, quòd. *Fundamentũ paternitatis est actio, scilicet, generatio, qua quis genuit filium, & fundamentum filiationis est passio, scilicet, generatio passiua.*

37 Certè si naturam harũ relationum attendamus, omnia clara fient. Et in primis recolendum est id, quod disp.12.n.43. diximus, scilicet, vnum accidens nõ esse subiectum

ctum *quod* alterius, sed tantùm vt *quo*, modo ibi explicato. Quo fit, vt generaliter loquendo, relatio non debeat inhærere rationi fundandi; ita vt ipsa sit quasi immediatum, & integrum fundamētum relationis; sed ita quòd sit medium, seu ratio, quarè relatio inhæreat ipsi substantiæ, quæ est subiectum *quod*.

Deinde, si specialiter consideremus relationes huius secundi generis, inueniemus, nō debere ipsas inhærere rationibus fundandi; in quo planè differt genus istud ab alijs duobus. Etenim in primo, aut tertio rationes fundandi sunt formæ perfectæ, nullum includentes motum, aut transitum; & ita permanenter, & quasi in facto esse constituunt fundamentum, & sunt rationes recipiendi relationes. At verò in hoc secundo genere rationes fundandi secum afferunt aliquem motum, aut transitum; siquidem requirunt actionem causæ efficientis. Quare cum à causa efficienti, quando est vniuoca, vt in præsenti est pater respectu filij, solùm dependeat effectus, dùm fit; nō verò in esse, aut cōseruari; inde est, rationes fundandi istarum relationum non debere permanenter, & quasi in facto esse constituere fundamentum, seu esse rationes recipiendi illas, sed tantùm in fieri.

38 Cuius doctrinæ signum optimum est, (& est secundum discrimen,) quòd licè ad hoc, vt inter duo alba sit relatio similitudinis, vel ad hoc, quòd inter scientiam, & obiectum sit relatio mensuræ, necessaria fuerit productio extremorum: (si enim aliquando facta non fuissent, non existerent in rerum natura, & consequēter neque realiter referentur,) tamen talis productio non petitur per se, & intrinsecè à relationibus similitudinis, & mensuræ. Nàm si per impossibile illa alba, aut scientia, & obiectum existerēt absque productione, esset ibi similitudo, aut mēsurabilitas eiusdem rationis, ac modo est. At verò paternitati, & alijs relationibus huius secundi generis ita per se, & intrinsecè annexa est productio, & transitus, seu facere, & fieri, vt quātumcumque ponantur duo homines cum potētia actiua, & passiua, vel cum alia quauis forma permanenti; si tamē ab eis præscindamus actionem, & passionem, seu generare, & generari, non potest ibi intelligi paternitas, aut filiatio. Et ècontra, si præscindamus alia omnia ab istis hominibus, etiam ipsam potentiam actiuam, & passiuam; si tamen intelligimus actionem generandi, & passionem, seu generare, & generari, statim intelligimus paternitatem, & filiationem.

39 Ex quibus iā duo licet inferre. Primū est, in relationibus huius secundi generis rationem fundādi solùm esse necessariā in fieri, seu in primo produci relationis; & ita manere posse nō existēte ratione fūdādi. Quod nō contingit in alijs duobus generibus: quia ibi ratio fundādi est necessaria in facto esse, seu in cōseruari relationis; & sic illa ablata, aufertur relatio, vt patet in similitudine, quæ tollitur statim, ac aufertur albedo ab aliquo extremo.

Secun-

Secundum eſt: in duobus alijs generibus relationum productionem cuiuſcumque extremi non poſſe eſſe rationem fundandi; ſed tantùm conditionem ſine qua non: vt patet in relatione ſimilitudinis, in qua productio albedinis non eſt ratio fundandi; ſed ipſa albedo. At verò in hoc ſecundo genere ipſa productio, ſeu generatio, verè eſt ratio fundandi relationem, & non conditio; ac proinde alijs præferenda eſt tertia ſententia. Quæ eſt proculdubio Ariſt. nàm poſtquam aſsignauit actionem, & paſsionem pro ratione fundandi, ſubdit: *Sic enim pater filij pater dicitur: hoc enim fecit; at illud paſſum quid eſt?* Per quod patet ad argumenta adducta pro prima, & ſecunda ſententia.

40 Vbi tandem obſeruandum eſt, hucuſque dicta intelligi de relationibus huius ſecundi generis, quæ neceſſariò ſupponunt actionem cauſæ, & ad illam conſequuntur; vt ſunt paternitas, filiatio, & ſimiles. Solent autem præter has aſsignari ex Ariſt. lib. 5. citato Metaphyſicæ aliæ relationes huius generis, quibus cauſæ efficientes, quando ſunt conſtitutę in actu primo, antequàm operentur in actu ſecundo, referuntur ad paſſum, vt eſt etiam in actu primo ad recipiẽdum; antequàm recipiat in actu ſecundo. De quo videri poteſt D. Thom. ibidem lect. 17. Et tales relationes non requirunt actionem, & paſsionem, neque vt rationes fundandi, neque vt conditiones; ſed verè fundantur in potẽtia actiua, & paſsiua, vt per ſe patet. Quæ omnia docuit Ariſtot. ibidem dicens: *Actiua verò, & paſsiua ſecũdùm potẽtiam actiuam, & paſsiuam ſunt, & actiones potentiarum; vt calefactiuum ad calefactibile; quia poteſt: & iterum calefaciens ad calefactum, & ſecans ad ſectum tanquam agentia, &c.* Ex quo patet ad hoc genus pertinere relationes omnes, quæ inter quamlibet cauſam efficientem creatam, & effectum eius inueniuntur. Diuiditur autem ſecundũ diuiſionem actionis & paſsionis, & potentiæ actiuę, & paſsiuæ; & ſic alia eſt relatio cauſæ vniuocæ, alia cauſæ æquiuocæ; alia cauſæ immanentis; & alia tranſeuntis, &c. De quo infrà redibit ſermo.

§. III.
DE TERTIO FVNDAmento relationum.

41 Circa iſtud fundamentum ſolùm ſe offert notandum id, quod docent Ariſtot. loco citato D. Thom. ibidem, & 1. part. quæſt. 13. artic. 7. & concorditer Doctores, ſcilicet, relationes huius tertij generis, ex parte vnius extremi tantum eſſe reales; nempè ex parte menſurabilis ad menſuram, vt patet in ſcientia, & ſcibili, ſenſu, & ſenſibili, & ſimilibus. Nàm ſcientia, & ſenſus realiter referuntur ad ſua obiecta: obiecta tamen non habent relationem realem ad ſciẽtiam, & ſenſum. Cuius rationem reddit Diuus Thomas lectione 17. citata: quia ex parte menſuræ non datur aliqua ratio realis, quæ poſſit fundare relationem; non enim ſci-

scibile dicitur relatiuè propter aliquid ex parte eius, sed solùm propter actionem alterius, scilicet, scientiæ: quæ cum sit immanens, non ponit aliquid reale in ipso obiecto; sicut ponit in scientia, ergo licèt relatio, qua sciētia refertur ad obiectum, sit realis, non tamen ècōtra. Propter quod inquit rectè Aristot. scibile, aut sensibile non dici relatiuè; quia ipsa referantur ad alia; sed quia alia referuntur ad ipsa.

Quòd si rationem vniuersalem assignare velimus, quæ comprehēdat omnia relatiua huius tertij generis; sumenda est ex ipsa ratione fundandi eius. Quæ cum sit intima cuiuscunque rei perfectio, secundùm quòd est mensurabilis ab alia perfectiori, quæ respectu eius habet rationē regulæ, & mensuræ extrinsecæ; inde fit, vt in re mensurata sit vera, & realis dependentia, saltem in genere causæ quasi exemplaris, & per consequens vera, & realis relatio. At verò in eo, quod est regula, & mensura perfectionis alterius, provt sic, nulla est dependentia; & per cōsequens neque realis relatio respectu eius. Et propterea, vt benè notauit D. Tho. q. 13. citata, semper relationes istæ inueniuntur inter res diuersi ordinis; id est, quarum vna dependet ab alia, non tamenècontra.

42 Ex quo fit, ad hoc genus pertinere relationes, quibus creaturæ referuntur ad Deum, & relationes quibus scientiæ, habitus, vel potentiæ respiciunt sua obiecta; & generaliter huiusmodi relationibus referuntur omnes species cuiuscunque generis, ad primam, & perfectissimam speciem talis generis, quæ est regula, & mēsura perfectionis illarum; iuxta illud axioma: primū in vnoquoque genere est mensura cæterorum.

Vbi tandem obseruandū est pro hoc, & præcedentibus generibus relationum, quòd quando dicimus has, vel illas esse reales, intelligendum est dummodò non deficiat eis aliqua ex conditionibus requisitis ad relationem realem. Propterea enim, licèt Logica mēsuretur à suo obiecto; non tamen dicit relationē realem ad illud, vt vidimus disp. 1. num. 24. & in casu quo prima species alicuius generis omninò corrumperetur, non maneret in alijs speciebus relatio realis mensurabilis ad illam, & sic de alijs.

43 ¶ Ex dictis in hac q. infertur, manifestè plures relationes prædicamentales fundari immediatè in substantia: & hoc non solùm ex relationibus huius, & secūdi generis; sed etiam ex ijs, quæ fundantur in primo. Quæ sententia est communis inter Dialecticos, eāque docet D. Thom. de potentia quæst. 7 art. 9 ad 4. & quodlibet. 7. artic. 10. ad 4. constatquè discurrendo per singula fundamenta. Nam in primis in hoc tertio, relationes illæ, quas Angeli, aut animalia dicunt ad primū Angelum, & animal, tanquā ad mensuram suæ perfectionis essentialis, satis constat fundari in ipsa substantia eorum. Similiter in secūdo genere, omnes relationes causæ, vel effectus vniuoci, quæ tātùm requirunt actionem, & passionem in

Oo fieri

fieri, vt paternitas, filiatio, & similes, etiam fundantur immediatè, in substantia, seu supposito iuxta suprà dicta. Quod saltem de ijs, quæ correspondent ex parte effectus, qualis est filiatio, negari nō potest; siquidem tales effectus immediatè per suam substātiam, absque aliqua superaddita potentia passiua de genere accidentium, terminant generationem substātialem; & per consequens immediatè per suam substantiam fundāt relationem ad suas causas efficientes. Tandem in primo genere relationis, quæ fundantur in vnitate transcendentali vnius substantiæ respectu alterius, vt identitas, quæ est inter substantiam Petri, & Pauli; & distinctio qua vtraque distinguitur à substantia equi immediatè fūdatur in substantia, vt per se patet. Nec in hoc est ampliùs immorandum.

QVAESTIO V.

Vtrùm relatio distinguatur realiter à suo fundamento?

44 Cognitis fundamentis, examinandum est; quomodo relationes distinguantur ab illis: an scilicèt, per operationem intellectus tantùm; an verò à parte rei? Et procedit difficultas de solis relationibus prædicamētalibus. In qua licèt plures sint sententiæ; duæ tamen sunt præcipuæ.

Prima asserit, nullā relationem à parte rei distingui actualiter à fundamento; sed tantùm per operationem intellectus. Pro hac sententia citantur Ocham, Maior, Marsilius, & alij nominales. Eamq; defendunt Suar. disp. 47. Metaph. sect. 2. Oña hîc q. 1. art. 6. Lorinus ibid. q. 4. Conimb. q. 1. art. 4. Hurt. disp. 15. Metaph. sect. 2. & Pereyra lib. 6. Physicor. c. 16. Quam etiam tenent aliqui Thomistæ, Syluest. in conflato q. 28. dub. 1. Herb. in 1. distinct. 30. q. 1. Iabel. 5. Metaph. q. 22. Soncin. ibidem q. 28. Zumel 1. p. q. 28. art. 2. q. 6. & videtur esse sententia Soti q. 2. huius cap. Sed revera solùm intendit, relationem non distingui à fundamento tanquam rem, & rem, nam in solutione ad 3. se explicat dicens, quòd licèt prædicamenta non sint decem res realiter distinctæ, sicut ignis, & calor; sunt tamen decem distinctæ rationes entis, seclusa operatione intellectus, primò diuersæ. In quo etiam sensu alij Thomistæ explicant Herbeum, Iabellum, & Sonci. & fortè hæc est illorum mens; nam nullibi asserunt distingui tantùm per intellectum; sed esse rationes formaliter distinctas. Sed quidquid sit de hoc.

Probatur primò hæc sententia ex Aristot. 5. Physicorum textu 10. asserente, ad relationem non dari per se motum, quod probat: *Quia altero subeunte mutationem, alterum mutationem non subiens, verè dici potest ad aliquid*: id est, potest relatio aduenire subiecto absque mutatione eius, per solam mutationem termini. Vbi Diuus Thomas lect. 3. inquit: *Nihil aduenit mihi de nouo, per hoc quòd incipio esse alteri æqualis per eius mutationē.* Quod etiam repetit 3. parte, q. 16.

art.6.ad 2.& tandem opusculo 48. tractatu 5,cap.2.ait: *Cùm dico quod similitudo Sortis habet albedinem eius,vt fundamentum;non est intelligendum,quòd similitudo Sortis sit aliqua res in Sorte alia ab ipsa albedine;sed solùm est ipsa albedo , vt se habet ad albedinem Platonis, vt ad terminum. Si enim similitudo adderet supra albedinem Sortis aliquam rem,nullo modo posset aliquis alicui fieri similis sine sui mutatione,&c.* Ergo ex sententia Aristotel. & D. Thom.relatio non distinguitur realiter à fundamento.

45 Secundò probatur ratione, ex eisdem locis desumpta:quia relatio aduenit fundamento absque vlla mutatione reali eius:ergo non distinguitur realiter ab illo.Consequentia patet : nàm forma realis non potest de nouo aduenire alicui , quin ipsum aliter se habeat nunc,ac priùs,quod est mutari. Antecedens verò probatur , quia existente Petro albo, si ponatur apud Indos aliud album , statim Petrus incipit esse similis illi ; sed hoc fit absque productione alicuius nouæ realitatis in Petro : ergo absque reali mutatione. Probatur minor: quia nulla datur causa talis entitatis,neque enim fundamentum , scilicet, Petrus,aliquid tunc operatur, & multò minùs , potest esse causa terminus,nempè illud album,quod de nouo producitur ; quippè cum absurdum videatur rem apud Antipodas productam aliquid reale operari in Petro hìc existente.

Confirmatur primò : quia iam terminus de nouo productus esset causa infinitarum penè entitatum; siquidem quando denuo producitur aliquod album,aliæ res,quę anteà erant albæ,de nouo referuntur ad istam,& hæc ad illas; hoc autem videtur absurdum:ergo,&c.

Confirmatur secundò:quia aliàs daretur ad relationem per se motus contra Aristot.5.Physicor.nàm quod per se est res,& entitas realis,per se est producibilis, & potest terminare aliquam actionem , seu motum:ergo dicendum est relationem aduenire fundamento absque productione alicuius entitatis realis , & per consequens absque mutatione eius.

46 Tertio:quia accidens reale à parte rei distinctum à subiecto in quo est, facit cum illo compositionem realem; siquidem vniuntur per modum actus,& potentiæ ante omnem operationem intellectus; sed relatio adueniens fundamento non facit cum illo compositionem realem:ergo nō distinguitur à parte rei ab illo.Maior, & consequentia constant. Minor autem est expressa D.Thom.quæst.7. de potentia artic.8.Et probatur:quia vnum album post productionem alterius non est magis compositum , quàm antea.

Confirmatur:quia si relatio distingueretur realiter à fundamento,posset Deus illam separare,manente fundamento,& termino,hoc autem est falsum : ergo & illud ex quo sequitur.Sequela videtur certa: nàm fundamentum non est de essentia relationis , neque è contra : ergo si distinguuntur realiter,

poterit Deus, adhuc posito termino, suspendere suum concursum, ne relatio dimanet à fundamento. Minor verò probatur: quia quantumcunque fingatur auferri entitas similitudinis à duobus albis, manentibus ipsis; ambo habent albedinẽ: ergo impossibile est, quòd non sint similia; & per consequens per ipsas albedines, & non per aliquid superadditum sunt similia.

Quartò: quia iam relatio duplicitatis, qua numerus quaternarius hominum est duplus respectu binarij, esset entitas à parte rei distincta ab ipso numero quaternario, supra quem fundatur: hoc autem videtur absurdum: ergo, &c. Sequela patet. Minor verò probatur: quia iam vna simplex relatio esset in quatuor subiectis distinctis, quod videtur impossibile.

Confirmatur: quia saltim duplicitas, qua corpus continuum duorum cubitorum est duplum ad corpus vnius cubiti, non potest esse aliquid realiter distinctũ ab ipsa quãtitate continua: ergo, &c. Probatur antecedens: quia si talis duplicitas est quid distinctum, vel est tota in qualibet parte quantitatis: vel tota in tota, & pars in parte? Non primum: quia iam quælibet pars esset dupla, quod constat esse falsum. Neque etiam secũdùm: quia in primis partes duplicitatis non essent eiusdem rationis cum toto; aliàs sequeretur idem incõueniens, quòd quælibet pars quantitatis esset dupla. Sed neque etiam possunt esse diuersæ rationis: quia quod non habet extensionem, aut diuisibilitatem ex se, sed ex quantitate, non est alio modo diuisibile quàm illa: sed quãtitas non est diuisibilis, nisi in partes eiusdem rationis: ergo duplicitas, quæ non ex se, sed à quantitate habet diuisibilitatem, non potest diuidi in partes diuersæ rationis.

47 Secunda sententia affirmat, omnem relationem prædicamentalem à parte rei distingui à fundamento. Quam docet proculdubio D.Thom. vt infra constabit, & ideò in ea conueniunt fere omnes Thomistæ, Capreolus in 1.dist.30. quæst.1. Deza ibidem notab.3. Caietan.1.part.quæst.28. artic.2. Bañez ibidem dub.2. Raphael de Ripa dubitatione 1. Ioannes Gonçalez disputat.20.sectione 1.numero 8. Ferrara 4.contra Gentes capit. 14. Fland.5.Metaphysic. quæst.16. artic.18. Aquarius ibidem quæst. 19. Arauxo 5.Metaphysic. quæst.5. art.4 & 5. Zanardus quæst.22. Bruxelensis in hoc capit. quæst.4. art. art.5. Soto vbi supra, Masius sect. 2.quæst.2. Sanchez lib.5. quæst. 38. Noster Didacus à Iesu disput. 14. quæst.3. & Galleg. controuersia 31. Quos sequuntur Molina 1. parte quæst.13. art.7. Valent. ibid. disp. 2.quæst.2. punct.1. & Rubio hîc q. 14. A quibus etiam in re non dissentiunt Scotus in 3.dist.3.quæst.1. & Durand. in 1.dist.30. quæst.2. vt consideranti patebit.

Quanuis autem Auctores citati vniformiter conueniant in constituenda distinctione actuali ante intellectum; aliqualiter tamen dissentiunt in modo distinctionis. Nam Bañez, Arauxo, Soto, & Rubio côten-

tendunt, relationem, & fundamentum non distingui realiter entitatiuè, seu distinctione rei à re, sed realiter formaliter, vt res, & modus, seu vt duæ formalitates. Masius verò, & Aquarius dicũt, distinctionem hanc esse quidem entitatiuam ex parte essentiæ; sed non ex parte existentiæ; idest, essentias ipsas relationis, & fundamenti esse diuersas res, non tamen habentes diuersas existentias. At verò Capreo. Deza. Caiet. Ripa, Ferrara, Fland. Zanar. Sanch. Gall. & cæteri absolutè affirmant, distingui realiter entitatiuè, sicut duas res. Quæ dissensio quanuis non sit magni pōderis, tamen etiam erit à nobis dirimenda.

§. I.

EXPENDVNTVR ALIqua ad quæstionis solutionem necessaria.

48 DVpliciter possumus, hãc quæstionem pertractare. Primò ex communibus principijs prædicamentorum; examinando, scilicet: an inter genera primò diuersa necessariò debeat esse distinctio actualis ante intellectum? Secundò ex proprijs relationis: an, scilicet, dato, quòd nō omnia prædicamenta distinguãtur ex natura rei, adhuc ponēda sit talis distinctio inter fūdamentum, & relationem? Et quia nobiliores Thomistæ ex mente sui Magistri procedũt ex vtriusq; principijs, vt iam videbimus; & vtriusque notitia necessaria est ad plenã quæstionis solutionem; ideò vtrunque breuiter attingemus.

Circa primũ ergo cōsiderandum est, quòd distinctio realis positiua, de qua in præsenti loquimur, supponit necessariò vnitatem trãscendētalē eius rei, quæ ab alia distinguitur, proportionatam ipsi distinctioni. (Hæc vltima particula additur propter partes quantitatis, & gradus qualitatis, de quibus, qui asserunt realiter inter se distingui; consequenter dicunt, quòd sicut talis distinctio nō est completa, sed partialis; ita etiã non supponit in vnaquaque vnitatem transcendentalē completam, sed partialem.) Itaq; hoc certum debet esse, quòd distinctio realis duorũ supponit in vnoquoque vnitatem trãscēdentalem, per quam quodlibet realiter sit in se vnum. Vnde, tunc aliqua erunt â parte rei distincta, quando à parte rei vnumquodque fuerit in se vnũ; nã eo ipso erit realiter indiuisum in se, & diuisum â quolibet alio. Est autem vnumquodque à parte rei vnum per suam entitatem, seu essētiam realem; cùm vnitas sit passio entis; ergo illud erit à parte rei distinctum ab alio, quod à parte rei habuerit in se vnicam essentiam. Et cùm per hanc res constituatur in proprio prædicamēto; planum fit, ea, quæ à parte rei continentur, sub diuersis prædicamentis, à parte rei habere diuersas vnitates transcendentales; & per consequens distingui ex natura rei, & ante omnē operationem intellectus.

49 Quo argumēto vtitur D. Th. q. 8. de potentia art. 2. ad primum, reddens rationem, quare substãtia creata non possit esse idem à parte

rei cum relatione; benè autem essentia diuina: quia nimirùm substantia creata (inquit) *Est definita ad vnum genus; & per consequens excluditur ab alio genere.* Quæ ratio si bona est, & sufficiens, (inquit Caiet. vbi supra,) etiam probat distinctionē realem relationis à quātitate, & qualitate: cùm vnaquæq; sit definita ad suum genus. Cui nos addimus, iuxta hanc rationem D. Thom. etiam probari omnia prædicamenta, distingui ex natura rei, & ante omnem operationem intellectus. Quam sententiam, vt Angelico Doctori cōformiorem, defendunt plures, & nobiliores Thomistæ Caiet. Bañez, Ferrar. Gonzal. Capreol. Flād. Zanar. Sot. & Sāch. vbi supra. & Arauxo loco citato, & quæst. 1. antecedenti artic. 4. qui addit, sic sentire omnes veros Diu. Thom. discipulos.

Quod denuò confirmatur ex eodem Angelico Doctore in 2. dist. 12. quæst. 1. art. 1. ad 3. & quæst. 7. de potentia art. 3. ad 2. Vbi affirmat, prædicamenta se ipsis distingui, seu esse primò diuersa: ergo inter illa cōcedenda est aliqua actualis distinctio ex natura rei, & ante operationem intellectus. Probatur consequentia. *Primò*: quia, vt rectè deducit Arauxo, quæ se ipsis distinguūtur, sunt principia actualis distinctionis in alijs, seu ipsæ rationes actu differendi: ergo magis ipsa distinguuntur inter se.

Secundò ratione quam format Gonzal. quia ea quæ habent diuersas essentias, quarum vna actu non est alia, neque ècontra, distinguuntur ex natura rei sine aliquo ordine ad intellectum: sed quæ pertinent ad diuersa prædicamenta, sunt huiusmodi; siquidē distinguūtur, tām penès gradum genericū, quàm differentialem; & per consequens differunt totaliter in natura: ergo distinguuntur ex natura rei sine ordine ad intellectum.

Tertiò: quia, vt benè argumentatur Sanch. quælibet propositio, in qua vnum prædicamentum negatur de alio, secundùm se est actu immediata, & per se nota, vt cōstabit in lib. Posteriorum: ergo seclusa operatione intellectus, quidditas, & essentia substantiæ actu non est quidditas, & essentia quantitatis, & sic de cæteris.

Quartò denique: quia maior separatio est in primò diuersis, quam in realiter distinctis, siquidem hæc possūnt vniuocè conuenire; illis verò nihil est commune preter nomē: sed prædicamēta sine ordine ad intellectum sunt actu primò diuersa; aliàs non darentur à parte rei decem suprema genera entium: ergo etiam sunt actu distincta ante operationem intellectus. Videatur Araux. & Sanch. citati, qui pluribus rationibus impugnant Suarez, & alios contrarium asserentes.

50 ¶ Veniamus ad secūdū. Pro quo statuēda est certa, & indubitata regula, quæ solet cōmuniter tradi; scilicet, illa distingui realiter, quæ possunt separari, ita vt alterū, vel vtrūque maneat sine alio. Quo fit, vt quando vnum realiter aduenit altero iam existente; vel perit realiter, altero remanente, sit optimum

timum signum distinctionis realis. Quod docuit expressè Arist. 7. Topic. c. 1. dicẽs: *Amplius, si potest alterũ sine altero esse, nõ erit idẽ, &c.* Et probat rectè Suar. disp. 7. Metaph. sect. 2. tũ quia implicat, quòd idem â se ipso realiter separetur, aut quòd idem simul sit, & non sit: tùm etiam, quia quando vnum ab alio separatur, aliquid tollitur, & aliquid remanet: ergo realiter inter se distinguuntur. Vnde valdè errant (inquit benè Suarez) qui existimãt, relationem esse aliquid reale positiuum, sine quo potest fundamentum manere in re ipsa; & tamen non distingui à parte rei ab ipso; est enim aperta implicatio contradictionis.

Est tamen obseruandum, quòd licèt hæc regula, prout iacet, vera sit, non tamen est adæquatum indicium distinctionis realis, quia non conuertitur. Nàm verum quidem est, omnia, quæ realiter possunt separari, realiter distingui: non tamẽ è contra omnia, quæ realiter distinguuntur, posse separari. Vt patet de personis diuinis, quę licèt realiter distinguantur; vna tamen non potest esse sine alia. Et de multis accidentibus, quæ realiter distinguuntur à subiecto, tenent plures graues Doctores, non posse ab illo separari. Ratio autem est: quia ad separationem plus videtur requiri, quàm ad distinctionem, ad illam enim vltra distinctionem necessaria est aliqua independentia vnius ab alio, quæ tamen non necessariò inuenitur inter ea, quæ distinguuntur. Vt patet in materia prima, quę licèt realiter distinguatur à forma; omninò tamen dependet ab ea; & consequenter non potest existere sine ipsa. Quibus suppositis.

§. II.
STATVITVR VERA *sententia, & quæstio resoluitur.*

51 DIcendum est ergo omnem relationem prædicamentalem ex natura rei, & ante operationem intellectus distingui actualiter à fundamento. Sic docent omnes Auctores secundæ sententiæ, vt vidimus. Et probatur primò ex D. Thoma 1. part. quæst. 28. art. 2. vbi docet, relationem realiter inhærere subiecto, & in solutione ad secundum inquit: *Sicut in rebus creatis, in illo quod dicitur relatiuè, non solùm est inuenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum: ita etiam & in Deo. Sed tamen aliter, & aliter; nam id, quòd inuenitur in creatura, præter id, quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res; in Deo autem non est alia res, sed vna, & eadem.* Quem locum, quanuis aliqui eneruare cõtendant; ipsum tamen esse expressum pro nostra sententia, fatetur Canarien. & alij aduersarij. Et probant rectè Caietan. & Bañez vbi supra. Nàm in prædictis verbis planè fit sermo de distinctione reali; siquidem per intellectum etiam distinguuntur in Deo absolutum, & relatio, vt patet.

Eandẽ doctrinã tradit Sãct. Doct. in 1. d. 33. q. 1. art. 1. vbi etiã fatetur, relationes reales rerum creatarum

facere cum eis compositionem. Verba eius sunt: *Cùm esse essentiæ diuinæ sit ipsa essentia, & esse paternitatis sit ipsa paternitas; relinquitur de necessitate, quòd ipsa paternitas secundùm rem est ipsa essentia. Vnde non facit compositionem, cùm ea, &c. In alijs autem realibus relationibus in creaturis existentibus est aliud esse relationis, & substantiæ, quæ refertur: & ideò dicuntur inesse: & secundùm quòd insunt, compositionem faciunt accidentis ad subiectum, quod non conuenit in diuinis relationibus.* Idem expresſiùs habet dist. 4. anteced. q. 1. art. 1. ad 3. dicens: *Relationes diuinæ non differunt ab essentia realiter; sed tantùm ratione, vt dictum est. Et ideò non sequitur ibi compositio, quòd in alijs esse non potest: quia nulla relatio est substantia secundùm rem in creaturis. Vnde oportet, quòd omne generatum sit compositum, &c.* Videatur etiam lib. 2. contra Gentes, c. 14. ergo ex sententia D. Thomæ relatio prædicamentalis creata distinguitur ex natura rei à fundamento.

52 Secundò probatur ratione generali, qua vtũtur Caiet. Bañez, Gonçal. Araux. Zanar. & alij Thomistæ citati: quia quæcumque pertinent ad diuersa prædicamẽta, distinguuntur actualiter ante operationem intellectus; sed relatio, & fundamentum pertinent ad diuersa prædicamenta: ergo distinguuntur actualiter ante operationem intellectus. Minor, & consequẽtia constant. Maior verò satis probata est §. præced. & sumitur ex Arist. 5. Metaph. text. 14. vbi ens extra animam inquit, diuidi in decem prædicamenta per diuersos modos, non solùm prædicandi; sed etiam essendi; vt ibi explicat D. Thom. Et lib. 10. text. 8. docet, nomine entis realis non significari immediatè aliquid vnum; sed ipsa plura, & suprema genera. Quæ omnia, & his similia, quæ pasſim docet Arist. consistere non poſſunt absque aliqua distinctione actuali ex natura rei inter prædicamenta: si enim à parte rei dantur decem suprema genera, nomine entis immediatè significata: ergo à parte rei vnum non est aliud, absque aliqua distinctione ex natura rei.

53 Tertiò probatur specialiter ex regula supra statuta: quia relatio aduenit realiter, fundamento existente, & perit realiter, ipso remanente: ergo distinguitur realiter ab illo. Consequẽtia patet. Antecedens verò probatur: quia Petrus ante generationem non est pater, & post illam est verè, & realiter pater; similiter pereunte filio desinit esse pater, manente eodem Petro. Et idem argumẽtum potest fieri de similitudine respectu albedinis: ergo relatio aduenit realiter, fundamento iam existente, & corrumpitur realiter, ipso remanente.

Respondent contrarij, quòd nõ aduenit, aut perit realitas relationis, sed formalitas eius: vel, vt inquit Suar. quòd relatio numquam separatur à fundamento secundùm aliquid reale; sed solùm destructo termino cessat relatiua denominatio.

Hæc tamen solutio solũ in verbis

bis consistit,& facilè impugnatur: quia illa formalitas,seu denominatio, quæ aduenit, aut perit, vel est quid rationis,vel aliquid reale. Si quid rationis : ergo non aduenit, aut perit aliquid, quod pertineat ad essentiam relationis prædicamẽtalis;siquidem nullum ens rationis potest esse de essentia alicuius entis realis; ac proinde Petrus ante generationem habebit totam essentiam relationis paternitatis,dabiturque relatio prædicamentalis sine termino ; quæ sunt absurda. Si autem illa formalitas,seu denominatio est quid reale in Petro : ergo iam aduenit,vel perit aliquid reale;& per cõsequens distinguuntur.

Cõfirmatur primò:quia propria ratio relationis, quatenùs relatio est,seu quæ constituit hoc prædicamentum in esse talis,scilicet, esse *ad*,non potest consistere,neque intelligi absque termino,vt patet;sed talis ratio intrinsecè,& essentialiter est quid reale,vt ostendimus supra num. 11.ergo aliquid reale perit pereunte termino,vel aduenit, ipso adueniente.

Confirmatur secundò : quia illa relatiua denominatio,quæ dicitur incipere, vel cessare, posito,aut ablato termino, vel est extrinseca, vel intrinseca. Non primum:quia iam non posset constituere speciale prædicamentum;vt ostendemus infrà disp.16. ergo secundum,& per consequens verè incipit,aut cessat aliqua forma realis,à qua causetur talis denominatio relatiua.

54 Quartò:quia per aduentum relationis prædicamentalis realiter,& intrinsecè mutatur fundamẽtum : ergo realiter inter se distinguuntur.Consequentia patet. Antecedens verò probatur.Tùm quia aliàs possent poni in Deo relationes reales ex tẽpore,respectu creaturarum,salua immutabilitate diuina:quas tamen communiter negant Theologi; nulla alia ratione, nisi quia iam Deus mutaretur, per receptionem alicuius accidentis realis. Tùm etiam, quia inintelligibile est,aliquam realitatem aduenire de nouo alicui, & quòd ipsum non mutetur;siquidem mutari est aliter se habere ; sed relatio, & formale eius est aliqua realitas, vt supponimus:ergo adueniente ipsa realiter,mutatur fundamentum.

Cõfirmatur primò: quia relatio prędicamentalis facit compositionem realem cum fundamẽto:ergo ipsum realiter, & intrinsecè mutatur per receptionem illius. Consequentia patet.Antecedens verò est expressum D.Thom. locis in concl. adductis.Et probatur:quia relatio est verum accidens reale:ergo comparatur vt forma realis subiecto, cui inest;sed quę comparãtur inter se vt actus,& potentia realis,faciũt compositionem realem : ergo,&c.

¶Confirmatur secundò: quia potest augeri entitas,quæ est albedo, non aucta similitudine:ergo distinguuntur ex natura rei. Consequentia videtur euidens: nàm impossibile est,eandem rem realiter augeri,& non augeri. Antecedens verò constabit infrà quæst.8.

55 Tandẽ singulariter de relationibus, quæ immediatè fundantur

tur in substantia, probatur conclusio: quia impossibile est, idem à parte rei simul esse substantiam, & accidens reale; sed relatio est accidens reale: ergo impossibile est idem à parte rei simul esse substantiam, & relationem. Probatur maior: quia omninò repugnat idem realiter esse per se, & in alio; si enim á parte rei est in alio: ergo ante omnem intellectum datur vnum, & aliud.

Confirmatur primò: quia esse per se, & esse in alio sunt modi reales oppositi, quorum vnus trahit negationem alterius: ergo eo modo, quo substantia est ens per se, eo modo non est in alio; & eo modo quo relatio est in alio, eo modo nō est per se; sed substantia realiter est ens per se, & relatio realiter est ens in alio: ergo neque substantia realiter est in alio, neque relatio realiter est per se; & per consequens realiter distinguuntur. ¶ Confirmatur secundò: quia relatiuum, & absolutum opponuntur contradictoriè: ergo idem à parte rei non potest simul esse absolutum, & relatio. Maneat ergo, omnem relationem prædicamentalem distingui ex natura rei à suo fundamento.

56 Dicendum est secundò, distinctionem relationis à fundamento, in rigore loquendo, nō esse modalem, neque solùm entitatiuam ex parte essentiæ; sed verè distingui vt duas res habentes diuersas existentias. Hæc conclusio est frequētior inter Thomistas, vt n. 47. vidimus. Quam planè docet D. Thom. tùm lib. 1. sentent. dist. 2. q. 1. art. 5. ad 2. vbi expressè affirmat, quòd *res* comprehendit sub se absoluta, & relationes: tùm etiam locis pro prima conclusione adductis, dùm inquit, quòd fundamentum, & relatio sunt, *alia, & alia res*, & quòd *aliud est esse relationis, & substantiæ, quæ refertur*, vbi per ly *esse* intelligit existentiam, vt patet ex prioribus verbis. *Cùm esse diuinæ essentiæ sit ipsa essentia, &c.* Quo etiam sensu eodem lib. 1. sentent. dist. 20. q. 1. art. 1. ait. *Relatio, quæ habet esse in creatura, habet aliud esse, quàm sit esse sui subiecti. Vnde est aliquid aliud à suo subiecto.* Et dist. 21. q. 1. art. 2. *In creatis per paternitatem additur nouum esse, quod est esse accidentale, & non idem, quod est subiecti, &c.* Quod tandem latè explicat, & probat libro 4. contra Gentes c. 14. ergo ex sententia D. Tho. relatio, in rigore loquēdo, nō est purus modus, sed res, & entitas habens propriam existentiam.

Id etiam conuincunt ferè omnes rationes adductæ pro prima concl. vt consideranti patebit. Et denuò probatur: quia nomen *rei* propriè sumptum, vt dicitur à *ratus, rata, ratum* significat, quòd habet quidditatem, siue essentiam, sicut *ens* dicitur, quod habet existentiam, vt ex Auic. docet Angelicus Doctor in 2. dist. 37. quæst. 1. art. 1. ergo id, quod verè habet essentiam, & existētiam, propriè est res, & ens: sed talis est relatio prædicamentalis; cùm sit accidens completum constituens speciale genus entis: ergo propriè est res, & ens.

57 Appellatur tamen sæpè ab Auctoribus modus, & distinctio eius

eius modalis; vt explicetur eius tenuitas, & imperfectio. Per quod etiam possunt conciliari oppositæ sententiæ, vt consideranti patebit.

§. III.

ARGVMENTIS SVPRA factis respondetur.

58 AD primum ex Aristot. & D. Thom. fatemur ad relationem non dari per se motum: quia non producitur per aliquam actionem ad ipsam per se terminatam; producitur tamen per accidens ad productionem alterius, vel per naturalem resultantiam, & ita ad illā datur per accidens motus. Quod docet expressè sanctus Doctor in 1. dist. 9. in 2. p. expositionis literæ ad primum: & innuit satis apertè Arist addens ly *per se*, quæ est particula limitans: nam exceptio firmat regulam in contrarium, vt habetur lege *Nam quod liquidè, ff. de penu legata*, & c. 2. *de coniugio leprosor*. Id autem quod addunt Arist. & D. Tho scilicet, relationem adueniri absque mutatione subiecti, intelligitur de mutatione absoluta; non verò de relatiua. Sic respondet Bañez 1. p. q. 13. art. 7. dub. 1.

Vel secundo respōdetur cū Ferrara vbi supra, mutationē esse duplicem; aliā propriè, & strictè sumptam, quæ solet appellari physica, qua, scilicet, per se producitur aliquid; vt cōtingit in mutatione substantiali, augmētatione, alteratione, & motu locali; aliam verò largè, & communiter dictam, quę solet appellari Metaphysica, qua, scilicet, aliquid producitur per simplicem emanationem, Arist. ergo, & D. Tho. loquuntur de prima non de secunda. Per quod patet ad locum citatum tertiæ partis.

Ad alium verò ex opusc. 48. dici potest, solùm velle D. Tho. similitudinem Sortis non esse aliam rem productam, per actionem, per se terminatam ad ipsam. ¶ Vel secundò respondetur cū Sanch. & Rubio vbi sup. Angelicum Doctor. mutasse sententiam, cuius vltima volūtas continetur in partibus. ¶ Vel tandem, & meliùs resp. dictum opusc. non esse D. Tho. sicut neque quadā alia quorum meminimus disp. præced. n. 19. Quam solutionem præter Auctores ibi citatos approbāt circa hoc propositū Ripa, Mas. Galleg. & alij Thomistæ moderni. Ex antiquis verò neque Capreol. Caietan. Ferrara aut alij, qui nostram sentētiam defendunt, neque Ial el. aut Sonci. qui contrarium contendunt, vtuntur hoc opusculo; nulla alia ratione, nisi quia apud illos legitimum nō habebatur. Soto etiā, qui primus in hac quæstio. vsus est prædicto testimonio, loquitur dubitanter, & sub conditione *si sit D. Tho.* Restat ergo dictum opusc. ab antiquis etiam temporibus inter illegitima computari; ac proinde non esse, cur actoritate eius premamur; maximè cùm contrarium habeamus 1. part & alijs locis adductis. Videatur Galleg. vbi supra.

59 Ad secundum negatur antecedens. Ad cuius probationē negatur etiam maior: nā revera, posito termino, resultat in fundamento noua entitas realis. Ad id verò quod contra hoc affertur respōdetur,

tur, quòd licèt nō detur causa producens talem relationē per actionem per se terminatam ad ipsam; datur tamen causa realis, à qua resultet per simplicem emanationē; vt à simili de passionibus animæ docet D.Thom. 1.part. quæst.77. artic.7. Talis autem causa non est terminus, sed ipsum fundamētum: à quo nō à principio pullulauit relatio: quia positio termini est conditio sine qua non. Cuius optimum exemplum est id, quod aliqui Theologi dicunt, scilicet, quòd si Verbū diuinum dimitteret naturam humanam, pullularet ab illa propria subsistentia, quę tamen modò non pullulat, quia impedita est.

Ad primam cōfirmationem respondetur, in vno subiecto non posse esse plures relationes eiusdem speciei, vt infrà dicemus. Vnde ex positione vnius albi, non resultant in alijs albis plures relationes similitudinis; sed per relationem, quæ in vnoquoque erat, modò referantur ad illud, quod de nouo ponitur; vt ibidē explicabimus. Esto autem, hoc esset falsum: nullum esset incōueniens ex positione vnius albi resultare tot relationes. Non enim repugnat, vnam conditionem sine qua nō deseruire pluribus causis, vt in exemplo adducto, si Verbum diuinum esset vnitum mille naturis humanis, & simul dimitteret illas, ex vnica dimissione resultarent mille subsistentiæ in illis naturis.

Ad secundam confirmationem constat ex solutione ad primum. Non enim omne, quod per se est res, & entitas realis, est per se producibile; sed quædam sunt, quæ ex natura sua petunt primò productionem alterius, & hæc non possunt per se primò actionem terminare; vt patet in potentia intellectiua, & alijs proprijs passionibus, quæ licèt ex se sint entia realia, quia tamen essentialiter exposcūt productionem suæ essentiæ; ideò per se primò non producuntur, sed comproducuntur, vel dimanant à tali essentia. Et huiusmodi est relatio, quæ essentialiter petit suum fundamentum productum, à quo, posito termino, naturaliter resultat, vt dictum est.

60 Ad tertium neganda est minor, vt supra num. 51. vidimus ex D.Thom. Cuius probatio non vrget. Nam vt benè inquit Caiet. vbi supra, albū simile esse compositius, quàm album, non solùm non incōuenit, imò est necessarium: quia similitudo realis est essentialiter accidens. Fallitur tamen imaginatio ex eo, quòd relationum nomina nō offerunt explicitè esse *in*, sed esse *ad*, & hoc est quod docet D.Thom. loco adducto in argumento, scilicet, relationem secundùm explicitam rationem *ad*, non efficere compositionem cū subiecto: quia prout sic consideratur ad terminum, non verò in subiecto. Hoc tamen non tollit, quominùs secundùm quòd dicit *in*, verè componat cùm illo. Videatur Angelicus Doctor art. sequenti ad 7.

Ad confirmationem negatur sequela: nō enim infertur, posse relationē separari à fundamento, ex eo quòd

quòd distinguatur ab eo, vt supra vidimus, & patet mille exemplis. Constat enim, quantitatem distingui realiter à figura; & tamen communior sententia censet, etiam de potentia absoluta, non posse esse quãtitatem finitam absque figura. Materia etiam distinguitur realiter à forma, & actio vitalis à suo principio; & tamen iuxta certiorẽ sẽtẽtiam, nullo modo possunt esse sine illis. ¶ Et quidem licèt in proposito aliqui admittant, posse Deũ separare similitudinem à duobus albis, manentibus ipsis; id tamen videtur impossibile, tùm propter debilitatem relationis, tùm propter essentialem dependentiam, & intimam connexionem cum fundamento, & termino, sicque censent frequenter Thomistæ cum Caietano, vbi supra. ¶ Sed quidquid sit de hoc; dato per impossibile, quòd à duobus albis auferretur relatio, nõ manerent formaliter similia, sed tantùm fundamentaliter. Neque hæc doctrina habet maiorem difficultatem, quàm illa, quam cap. de proprio quæst. 2. tradit ipse Soto, cuius est hoc argumentum, dicens, quòd si Deus separaret risibilitatem ab homine; tunc homo diceretur radicaliter, & non formaliter risibilis: quia deesset ei quædam entitas, & forma realis, constituens ipsum formaliter risibile.

61 Ad quartam neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, quòd sicut non est impossibile; sed de facto contingit, numerum prædicamentalem, qui est quoddam accidens reale, & vera species quantitatis, esse in pluribus subiectis inadæquatis, etiam si sint realiter distincta, & discontinua, iuxta dicta disputatione præcedenti, n. 83. sic non est impossibile, neque vllum continet inconueniens relationem duplicitatis, quæ est propria passio numeri, & fundatur in eo, esse in pluribus subiectis partialibus realiter diuisis.

Ad confirmationem negatur antecedens, & ad probationem respondetur cum Ferrara duplicitatẽ illam esse totam in toto, & partem in parte. Cũ autem instatur: aut est eiusdem rationis cum toto, aut nõ? fatemur non esse eiusdem rationis. Ad id verò, quod contra hoc obijcitur, respondetur, quantitatem bicubitam dupliciter cõsiderari posse: vno modo in ratione quãtitatis continuæ, v.g. lineæ, vel superficiei: alio modo, vt induit modum quantitatis discretæ, vt, scilicet, significatur nomine bicubitæ, quod ergo habet extensionem, & diuisibilitatẽ ex quantitate, vt habet rationem continui, diuiditur in partes eiusdem rationis; sicut ipsa quantitas: nàm linea diuiditur in lineas, & superficies in superficies: & similiter albedo, quę hoc modo habet diuisibilitatem à quantitate, diuiditur in albedines, &c. At verò id, quod habet diuisibilitatem à quantitate, vt induit modum discreti, non diuiditur in partes eiusdem rationis: quia neque sic quantitas diuiditur, siquidem bicubitum non diuiditur in bicubita, vt patet. Quia ergo duplicitas, de qua procedit argumentum, accipit diuisionem á continuo in quan-

in quantùm induit rationem discreti; ideò non oportet, vt diuidatur in partes, quarum quælibet sit duplicitas; sed quarum quælibet sit pars duplicitatis.

QVÆSTIO VI.

Vtrùm relatio terminetur ad absolutum, vel respectiuum?

HVcusque egimus de relatione, per comparationem ad fundamentum: restat agamus de illa in ordine ad terminũ: quia ex vtriusque notitia pendet plena cognitio relationis, cùm sit ordo vnius ad aliud.

62 Pro tituli autem intelligentia sciendum est, *fundamentum*, & *terminum*, alijs nominibus appellari *relatiuum*, & *correlatiuum*. Fũdamentum dicitur relatiuum: quia media relatione refertur ad terminum; terminus verò dicitur correlatiuum: quia ex eo quòd fundamentum referatur ad terminum; terminus ipse correfertur ad fundamentum. Quod fit, vel media alia relatione ex parte termini resultante, & ei inhærente, vt cernitur in relationibus mutuis; vel ab eadem relatione fundamenti, à qua terminus extrinsecè denominatur correlatiuum, vt contingit in relationibus non mutuis.

Differunt autem ista nomina, *fundamentum*, & *terminus*, ab his *relatiuum*, & *correlatiuum*, quòd illa non exprimunt in suo formali significato ipsas relationes, quas tamen ista pro formali important; & ideò ex eo quòd relatio exigat terminum, in ordine ad quem constituatur in sua essentia, sicut dictũ est in superioribus; nõ habetur definitum: an correlatiuum ipsum exigatur ad hoc, vt terminus intelligatur sub ratione formali termini? an verò concomitanter tantùm se habeant? Quod tamen oportet examinare: quia in hoc præcipuè intima relatiuorum penetratio sita est. Inquirimus ergo: an terminus relationis terminet formaliter eam secundùm aliquam rationem absolutam; vel potiùs secundũ aliquam rationem relatiuam, seu formaliter quatenus est correlatiuum? Vel clariùs: an ratio formalis terminandi sit quid absolutum, vel quid pertinens ad relationem?

§. I.

VARIÆ DOCTORVM sententiæ referuntur.

63 TRipartiti sunt Auctores in hac quæstione. Quidam enim (& est prima sententia) vniuersaliter affirmant, omnem relationem prędicamentalem terminari ad absolutum. Sic docent Scotus in 1. dist. 30. quæst. 1. & eius discipuli. Quos sequuntur Vazquez 1. parte disputat. 159. cap. 6. Suarez disput. 47. Metaph. sect. 16. Hurtado ibid. disput. 15. sect. 7. Oña hîc quæst. 1. art. 3. Lorin. quæst. 8. & Paulus Vallius tom. 1. Logicæ quæst. 11. cap. 9. In quam etiam sententiam inclinare videntur ex Thomistis Capreol. in 1. dist. 30. q. 1. artic. 2. ad 3. Scoti, quod est circa finem articuli. Soncinas 5. Metaphysic. q. 30. ad 2. & 3 & Soto in hoc capite quæst. 1. ad 8.

Probatur primò hæc opinio: quia posito fundamento, & termino statim resultat relatio: ergo ante illã intel-

intelligitur fundamentum integrè, & formaliter constitutum in esse fundamenti; & terminus in esse termini. Sed quidquid antecedit relationem est res absoluta: ergo terminus constituitur formaliter in esse termini per aliquid absolutum. Minor, & vltima consequentia cóstant. Prima autem videtur manifesta: quia quidquid habet rationē causæ respectu alicuius, debet esse priùs illo, non solùm secundū suam entitatem materialem, sed etiam formaliter secundùm id, per quod constituitur in esse causæ eius. Antecedens autem, præterquam quòd videtur commune Philosophorum axioma, facilè probatur: quia relatio est ordo vnius ad aliud, nempè fundamenti ad terminum: ergo dependet ab illis, & ex eorum positione resultat.

Confirmatur primò: quia si vna relatio esset terminus alterius, iam ex positione vnius resultaret alia; ac proinde non essent simul natura.

Confirmatur secundò: quia terminus verè pertinet ad specificatiuum relationis, vt infrà constabit: ergo etiam secūdùm rationem formalem terminādi antecedit ipsam relationem. Patet consequentia: quia specificatiuum habet rationē causæ respectu rei specificatæ, vt inductione patet in omnibus.

64 Secundò: quia si aliquæ relationes terminarentur ad relatiuum, maximè mutuæ; sed hæ verè terminantur ad absolutum: ergo nulla relatio terminatur ad relatiuum. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: quia in relationibus mutuis ratio terminandi vnam est ratio fundandi aliā; sed ratio fundandi quancumque relationem non potest esse aliqua relatio, sed quid absolutum: ergo ratio terminandi non potest esse quid relatiuum, sed absolutum. Consequentia est euidens, & minor ex dictis certa: nâm vna relatio non potest fundari in alia. Maior autem probatur: quia relationem esse mutuam, consistit in hoc, quòd id ipsum, quòd constituit aliquid in esse termini vnius relationis, constituat ipsum in esse fundamenti alterius, aliàs si ad mutuitatem sufficeret terminum vnius materialiter sumptum esse fundamentum alterius, iam similitudo, verbi gratia, quam in albedine habet filius respectu patris, & paternitas, quam habet pater respectu filij, essent relationes inter se mutuæ, quod est absurdum.

Confirmatur primò: quia maternitas ex natura sua est relatio mutua; & tamen inuenitur in Beata Virgine absque reali filiatione sibi correspondente ex parte Christi Domini, iuxta sententiam D.Tho. 3.part.quæst.35.art.5. ergo signum est vnam ex his relationibus non pendere essentialiter ab alia, neque formaliter terminari ad illam. Probatur consequentia: quia aliàs vna non posset manere, neque terminari sine alia, etiam de potentia absoluta.

Confirmatur secundò ex communi modo loquendi: quia vnum album non dicitur simile alteri simili, sed alteri albo, & vnum quan-

quantum non dicitur æquale alteri æquali; sed alteri quanto: ergo ratio terminandi non est relatio; sed quid absolutum.

65 Tertiò tandem probatur: quia repugnat vnum relatiuum exactè, & essentialiter definiri per correlatiuum formaliter sumptum: definitur autem rectè per terminum: ergo terminus, formaliter quatenùs terminus, non est quid relatiuum. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur ab inconuenientibus; quod genus argumenti in proposito efficaciùs est pro hac sententia.

In primis enim sequeretur, tales definitiones non dari per notiora definito. Quod sic ostenditur: quia impossibile est, idem simul esse notius, & ignotius se ipso; ergo relatiua non possunt se inuicem explicare, vnum per aliud definiendo. Si enim ignoras quid sint *duplum*, & *dimidium*, nihil tibi palam faciet, qui dixerit: *Duplum est, quod est ad dimidium*, & *Dimidium est, quod est ad duplum.*

Vlteriùs etiam sequeretur, dari circulum in definitionibus relatiuorum, quem licèt aliqui Auctores admittant, id tamen quàm sit irrationabile, & contra omnem benè definiendi artē; sic probatur. Quæcumque recta definitio tradenda est per priora, & notiora definito: ergo etiam in definitionibus relatiuorum non potest dari circulus. Consequentia est euidens. Antecedens verò latè docet, & probat Aristoteles 6. Topicorum capit. 3. vbi inter alia inquit: *Primum ergo, si non per priora, & notiora conficit definitionem. Nam quoniam definitio assignatur, eius cognoscendi gratia, quod dicitur. Cognoscimus autem non ex quibuslibet; sed ex prioribus, notioribusque, quemadmodum in demonstrationibus. Manifestum igitur, quod qui non per huiusmodi definiuit: non definiuit, &c.* & infrà. *Oportet per genus, & differentiam definire eum, qui benè definit. Hæc autem simpliciter priora, & notiora sunt speciebus, &c.*

Confirmatur primò ex eodem Aristot. 5. Metaph. c. 15. vbi planè videtur reijcere circulum â definitionibus relatiuorum; dum inquit: *Similiter & visus, cuiusdam est visus, non cuius est visus (& si verum est hoc dicere) sed ad colorem, aut aliquid aliud tale, illo verò modo bis idem diceretur, &c.* Quorum verborum sensus videtur esse, quem latè expendit Vazquez vbi supra, & disput. 104 antecedenti cap. 2. quòd, scilicet, visus non rectè definitur per visibile formaliter sumptum; sed per colorem, aut quid simile: quia idem bis repeteretur.

Cõfirmatur secundò ex D. Tho. 1. p. q. 25. art. 3. vbi eadem ratione docet, omnipotentiam non bene definiri per possibile, vt sumitur relatiuè ad ipsam. *Quia erit* (inquit) *circulatio in manifestatione omnipotentiæ. Hoc enim non erit aliud quā dicere, quòd Deus est omnipotens; quia potest omnia, quæ potest. Relinquitur igitur, quòd Deus dicatur omnipotens, quia potest omnia possibilia absolutè, &c.* Ergo nullo modo admittēdus est circulus

lus in definitionibus relatiuorum, & consequenter non rectè vnum per aliud definitur.

Denique sequeretur in huiusmodi definitionibus, vnum per se ipsum definiri, & definitum ingredi definitionem. Quod sic probatur: quia ex doctrina Aristot. 2. Topicorum cap. 2. loco nominis positi in aliqua definitione, potest poni eius definitio: si enim dicas, homo est animal rationale; licet tibi etiã dicere; homo est viuens sensibile rationale: ergo si hæc est bona definitio patris: pater est, qui est ad filium, loco filij posset poni sua definitio, quæ esset hæc: *Filius est, qui est ad patrem*: & ita fiet nugatoria definitio patris dicendo: *Pater est, qui est ad eum, qui est ad patrem*: iam ergo pater definiretur per se ipsum, & ingrederetur suam definitionem.

66 Secũda sententia præcedẽti extremè opposita affirmat, omnem relationẽ prædicamentalem formaliter terminari ad relatiuum. Hæc proculdubio est mens Aristotelis, & Diui Thomæ, vt postea cõstabit. Et ideò eam defendunt plures, & nobiliores Thomistæ, Caietanus in hoc capite, & 1.p.quæst. 13.art.7. Bañez ibidem dubio vnico ad 2. Nazarius cõtrouersia vnica Zumel quæst.2. Flandria 5.Metaph.quæst.16.art.20. Arauxo ibidem q.5. art.7. Sanchez lib.5. Logicæ q.34. Vinzentius Iustinianus lib.1. Dialecticarum institutionum cap.8. quæst. 4. & alij. Quæ etiam fuit mens Auicenæ vt patet 3. Metaph. cap. 8. & antiquorum Interpretum Arist. vt ex Aberro. adnotabimus infra num. 78.

67 Tertia sententia inter vtrãque media, distinguit inter relationes mutuas, & non mutuas: hasque asserit ad absolutum terminari; illas verò ad relatiuum. Sic docent Ferrara 2.contra Gentes c.11. Deza in 1. dist. 3. quæst. 1. Masius hic sect. 3. quæst. 2. Gallego controuersia 29. Rubio, quæst.7. & Valentia 1.p.quæst.13. disp.1. puncto 4. circa finem.

Probatur primo ex Aristot. in hoc capite, text. 5. vbi assignans quartam relatiuorũ proprietatem, quòd, scilicet, sint simul natura, expressè fatetur, eam aliquibus relatiuis non conuenire, scilicet, non mutuis: inquit enim. *Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura. Et in plurimis quidem verũ est; in aliquibus verò non verum, &c.* Quod etiam planè docuisse videtur D.Tho.1.p.q.13. art.7. ad 6. dùm de relatiuis inquit: *Si autem vnum in sui intellectu claudat aliud, & nõ èconuerso; tunc non sunt simul natura: & hoc modo se habent scientia, & scibile, &c.* Et quæst.7. de potentia art.8. ad 1. apertè fatetur, relatiua non mutua, vt Deum, & creaturam non esse simùl natura, ergo ex sententia Arist. & D.Tho. relatiua non mutua terminantur ad absolutum; quandoquidem si ad relatiuũ formaliter terminarentur, iam essent simùl natura, vt patet.

Cõfirmatur ex eodem Angelico Doctore ar.10. sequenti in solutione ad 4. vbi affirmat, quòd cũ hoc nomen, *dominus*, tria importet,

scilicet, potentiā coercendi subditos, ordinem ad subditos, & terminationem ordinis subditorū ad dominum: huius significatio inuenitur quidem in Deo quātum ad primum, & tertium; non autem quantum ad secundum; ergo secundùm D. Thom. Deus terminat relationem creaturæ absque aliquo ordine ipsius ad creaturam; & consequenter sub ratione absoluta.

Secūdò probatur ratione ex eisdem locis desumpta: quia relationes creaturarum ad Deum, & aliæ nō mutuæ habent à parte rei terminum integrè, & formaliter cōstitutum ad eas terminādas ante quamcūque relationem: ergo ratio formalis terminādi nō potest esse quid relatiuum; sed absolutum. Cōsequētia patet. Et probatur antecedens: quia in huiusmodi relatiuis, alterū extremum nullam relationem habet, nisi dum actualiter consideratur; & tamen terminat relationem alterius extremi ad se nullo intellectu cōsiderante: ergo ante omnem relationem est formaliter cōstitutū in ratione termini; & ex cōsequēti terminat ratione absoluti.

Confirmatur, & explicatur hæc ratio: quia in Deo, verbi gratia, vt est terminus relationis creaturarū, tria tantùm possunt considerari, scilicet, perfectio illa realis, seu attributum, secundùm quod conuenit illi terminare talem relationē; & denominatio extrinseca resultans in Deo ex reali relatione creaturarum ad ipsum; & tandem relatio rationis, qua intellectus noster correfert ipsum Deū ad creaturas: sed neque per huiusmodi relationem rationis, aut denominationem extrinsecam constituitur Deus in esse termini relationis creaturarum: ergo formaliter terminat eas ratione suæ perfectionis, & entitatis absolutæ. Maior, & consequētia patēt. Minor verò quoad primam partem constat ex ratione præcedenti; & videtur satis per se manifesta. Quoad secundam verò probatur: quia quanuis ab eadem relatione possit vtrumque extremum denominari relatiuū; alterū intrinsecè, & alterum extrinsecè: id tamen cōtingit ordine quodam, & causalitate, vt sumitur ex Arist. in hoc c. asserente, scibile dici relatiuum, non quia ipsum referatur ad scientiam, sed quia scientia refertur ad ipsum; ac proinde priùs est scientiā referri ad scibile; quàm quòd ipsum extrinsecè denominetur correlatiuum. Sed ratio formalis terminandi non est posterior ipsa relatione, quam terminat, vt de se constat: ergo per talem denominationem extrinsecam non potest Deus constitui in esse termini relationis creaturarum.

§. II.

STATVITVR VERA sententia: ipsaque auctoritate, & ratione probatur.

68 QVanuis omnes adductæ opiniones sint satis probabiles, secunda tamen sententia vt probabilior, magisque Aristoteli, & Diuo Thomæ conformior, ac christianæ Philosophiæ, & Theologiæ congruentior, cæteris præferenda est, asseren-

asserēdumque, omnem relationem prædicamentalem, siue mutuam, siue non mutuam formaliter terminari ad relatiuum. Sic docent Auctores supra num.66. adducti: estque hæc conclusio communior inter Thomistas. A quibus non dissentiunt Capreol. Soncinas, & Soto adducti pro prima sententia: ipsi enim se satis explicant, & planè de termino materiali loquuntur; siquidem eisdem locis expressè docent, & probant, relatiuum non definiri per terminum, vt est prior, & magis notum; sed vt est simul natura, & æquè notum: adduntque, ipsum necessariò debere intelligi relatiuè, vt terminet relationem alterius extremi, vt patet in solutionibus argumentorum sequentium. De quo etiam videri potest Soncinas in expositione Porphyrij cap. de specie ad tertium.

Probatur primò cōclusio auctoritate Aristot. Porph. & D.Thom. Aristoteles siquidem in hoc c. probans, omnia relatiua, si rectè assignentur, dici ad conuertentiam, inter alia inquit: *Amplius siquidem conuenienter assignatur, ad quod dicitur, omnibus alijs sublatis, quæcūque accidētia sunt; relicto autem solo illo, ad quod assignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicetur. Vt si seruus ad hominem dicitur; circunscriptis omnibus, quæ accidētia sunt domino, vt esse bipedem, vel hominem relicto verò solo, quòd dominus est, semper seruus ad ipsum dicetur.* Et post pauca. *Circunscribatur ab homine esse dominum; non sanè ampliùs seruus ad dominum dicetur. Cùm enim dominus non sit, neque seruus est, &c.* Quibus verbis manifestè docet Aristot. quòd sublata à termino relationis quacumque ratione absoluta, si maneat relatiua denominatio, verè terminat relationem. Econtra verò si ab illo auferatur esse relatiuum, non ampliùs terminat relationem, etiam si maneant quæcumque aliæ rationes absolutæ. Et loquitur vniuersaliter de omnibus relatiuis, vt patet in textu. Quem explicans Auerroes ibidem subdit, quòd semper id, ad quod dicitur relatiuum, debet esse in prædicamento relationis. Ergo ex sententia Aristot. ratio terminandi quamcumque relationem nō potest esse aliquid absolutum.

Id ipsum sensisse Porphyrium c. de specie fatentur ferè omnes eius Interpretes. Reddens enim rationem: quare genus per speciem, & rursus speciem per genus definierit, subdit: *Nosse oportet, quòd quoniam & genus alicuius est genus, & species alicuius est species, vtrumque vtriusque: idcirco necessè est in vtrorumque rationibus vtriusque vti.* Vbi ex ipsa natura relatiuorum infert, vnum per aliud debere definiri. Quæ ratio nisi procedat de relatiuis, formaliter quatenùs relatiua sunt, nulla erit, vt per se patet.

Tandem idem docuisse D.Tho. planè conuincitur. Tū ex eo, quòd ipse 1.part. quæst.42. artic.3. ad 2. opusc.37.c.1. & alibi sæpè expressè affirmat, vnum relatiuum formaliter includi in definitione alterius. Tùm etiam, quia apud ipsum omnia relatiua, siue mutua, siue nō

 mutua,

mutua,si rectè assignentur, sunt simul natura vt infra n.68.constabit, quod est vnum ex pręcipuis fundamentis nostræ sententiæ,vt iam expendemus.Tùm denique, quia eadem 1.p.q.40.art.2.ad 4.exponens definitionem relatiuorum docet, per ly *aliud* intelligendum esse correlatiuum formaliter sumptum his verbis: *Cùm dicitur, quòd relatiui esse est ad aliud se habere, per ly, aliud,intelligitur correlatiuũ,quod non est priùs,sed simul natura.* Et 2. contra Gentes cap.11. *Non potest aliquid intelligi ad alterum;nisi è conuerso illud relatiuè diceretur ad ipsum.* Quæ omnia planè repugnant fundamentis aduersariorum,vt patet:ergo ex sententia D.Tho. terminus formalis cuiuscumque relationis est aliquid relatiuum.

69 Secundò probatur conclusio ratione desumpta ex ipsa natura relationis.Quia relatiua, quatenùs formaliter talia, exercent oppositionem relatiuam; sed oppositio relatiua essentialiter includit rationes referendi, & terminandi: ergo vtrumque munus exercent relatiua per relationes. Maior,& consequentia constant : quia relatiua per ipsas relationes,& non per fundamenta absoluta sortiuntur formalem oppositionem. Minor verò probatur : quia oppositio relatiua non est aliud,quam respectus vnius ad alterum,vt omnes fatentur cum Aristot.in post prædicamentis c.de oppositis,& docet D.Thom.1.p.q.28.art.3.explicatque latè Caietan. eodem capite. In respectu autem vnius ad aliud includitur per se vtraque ratio referendi,& terminãdi ; siquidem non potest intelligi vnũ respicere aliud , quin istud respiciatur,& respectum terminet.

Respõdent aliqui,verum esse, oppositionem relatiuam , etiam non mutuam includere prędictas rationes referendi , & terminandi , non tamen vtrumque exercere relatiua per relationem : nàm licet ipsum respicere per relationem exerceãt, terminare autem non,nisi per entitates absolutas,ac proinde non cõuinci , relatiuè opposita ad relatiuum formaliter terminari.

Hæc tamẽ solutio minimè eneruat vim nostræ rationis , & contra illam sic insurgimus.Quia in relatiuè oppositis illud per se primò respicitur ab altero, quod per se primò illi opponitur;sed quod hoc modo alteri opponitur, est correlatiuum formaliter vt tale:ergo vt sic respicitur , & consequenter vt sic exercet munus terminandi.Consequentia constat. Minor etiam est certa:quia ipsa relatio est formalis oppositio,vt sumitur ex D.Thom. loco citato,& docet q.42.sequenti art.1.ad 4.Cuius verba adduximus supra num.31. Maior autem probatur:quia oppositũ relatiuè , quatenùs tale,illud per se primò respicit,quod è regione primò sibi correspondet,primò contraponitur,& aduersatur;non autem quod materialiter,& quasi disparate se habet; sed illud est correlatiuum vt tale: ergo vt sic respicitur , & exercet munus terminandi.

Confirmatur 1.ex Arist.dicto c. de oppositis,vbi definiens relatiuè opposita

opposita inquit: *Quæcunque vt relatiua dicuntur, ea ipsa quæ sunt, oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea.* Quibus verbis perspicuè docet, relatiuè opposita ad correlatiua, vt sibi formaliter opposita, terminari; & consequenter ad correlatiua formaliter: siquidem ly, *oppositorum*, in definitione positum formaliter debet accipi.

Confirmatur secundò: quia si relatiuè opposita formaliter vt talia solum exercent munus referendi, nō verò terminādi; sequeretur, oppositionē relatiuā (quæ, vt ostensum est, vtramque rationem includit) non inueniri adæquatè in relatiuis vt relatiuis formaliter. Hoc autem esse absurdū, patet: quia oppositio contraria adæquatè reperitur in contrarijs vt contrarijs formaliter; & idem proportionabiliter cernitur in oppositione contradictoria, & priuatiua; ergo idem dicēdum est de oppositione relatiua, quòd, scilicet, adæquatè exercetur per relatiua vt formaliter talia, alioquin huiusmodi oppositio non continebitur adæquatè intra genus relationis; & consequenter proprios limites sui generis egredietur: ex quo vlterius fiet, nō esse veram oppositionem relatiuam.

70 Tertiò probatur theologica ratione ex diuinis relationibus petita. Quia in diuinis Pater, & Filius ad inuicem referuntur, & suos respectus termināt per ipsas relationes paternitatis, & filiationis: ergo etiam in creatis similes relationes verè terminantur ad relatiuū. Antecedens est omninò certum: quia Pater, & Filius ad inuicem referuntur, & se inuicem terminant per eas rationes, per quas realiter distinguuntur, & opponuntur; cum idem nō referatur, nec terminetur realiter ad se ipsum, sed non distinguuntur, aut opponūtur per aliquid absolutum; sed tantùm per relationes iuxta receptum Theologorum axioma: *In diuinis omnia sunt vnū, vbi non obuiat relationis oppositio:* ergo per solas relationes se inuicē respiciunt, & terminant. Consequētia verò probatur. Tum quia relationes creatę verè assimilantur diuinis in hoc, quod est respicere terminum, ergo etiam assimilari debent in ratione terminandi. Tum & maximè: quia ex ipsa natura oppositionis relatiuæ prouenit, quòd relationes diuinæ terminentur ad relatiuum; quandoquidem sicut distinctio inter personas diuinas non potest reduci, nisi ad oppositionem relatiuam, quę distinctionem in sua ratione includit; ita etiam terminare secundùm rationes relatiuas nō potest ex alio capite, quàm ex oppositione prouenire. Cum ergo in relationibus creatis verè, & propriè saluetur ratio oppositionis relatiuæ, sicut in diuinis; consequens est proportionabiliter esse de vtrisque philosophandum.

Respondent aduersarij, ex relationibus diuinis non posse conueniens argumentum desumi: quia cū ipsæ sint infinitæ, substantiales, & per se subsistentes, realiterque idētificatæ cum absoluto Deitatis; ibi nihil est absolutum distinctum, ad quod possint terminari; ac proin-

de mirùm non est, si vnaquæque se ipsa suum relatiuum terminet. Secus autem contingit in relationibus creatis, quæ sunt accidentia, & distinguntur à suis fundamentis, &c.

Cæterùm hæc solutio non satisfacit. Et in primis absque fundamento asseritur, non posse ex diuinis relationibus ad creatas argumentum efficax deduci. Cum enim persæpè Theologi efficaciter argumententur ex relationibus creatis ad diuinas, ablatis imperfectionibus, cum quibus permixtæ sunt in creaturis; cur non licebit èconuerso à diuinis ad creatas relationes argumentari in his, quæ consequũtur ex ipsa natura relationis, in qua proportionabiliter conueniunt?

Quòd autem relationes diuinas terminari ad relatiuum oriatur ex ipsa formalissima ratione relationis, quæ cõmunis est vtrisque relationibus; non verò ex eo, quòd sint infinitæ substantiales, aut realiter identificatæ cum essentia diuina, sic efficaciter ostenditur. Quia huiusmodi discrimina in solutione assignata conueniunt prædictis relationibus, secundùm quòd dicũt esse *in*: quæ ratio materialiter se habet ad formalem rationem relationis, quæ sumitur versus terminum, & exprimitur per esse *ad*. Sed terminari ad relatiuum non est esse *in*, sed esse *ad*, vt patet, ergo id non conuenit relationibus diuinis quia sunt infinitæ, substantiales, &c. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur optimo discursu, quem habet Diu. Thom. 1. part. quæst. 28. artic. 2. Nam quòd relationes creatæ sint accidentia, aut distinguantur à suis fundamentis, omninò sumitur per comparationem ad subiectum, vt patet. Et quia quidquid in rebus creatis habet esse accidentale, translatum in Deum habet esse substantiale; ideò (inquit Diu. Thom.) *Ex ea parte, qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio existens in Deo habet esse essentiæ diuinæ. In hoc verò, quòd ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam; sed magis ad suum oppositum, &c.* Ergo quòd relationes diuinæ sint substantiales, & realiter identificatæ cum essentia; creatæ verò accidẽtia à suis fundamentis distincta, & alia similia discrimina, non conueniunt illis ex ipsa formali ratione relationis, secundùm quòd sunt ad terminum, ac proinde in hoc omninò debent proportionari dictæ relationes, & consequenter perstat efficacia rationis à nobis inductæ.

Confirmatur: quia ex eo quòd propria, & formalissima ratio relationis realis non sumatur per ordinem ad subiectum, sicut sumuntur propriæ rationes aliorum prædicamentorum; sed per comparationem ad extrinsecum terminum, oritur, vt ex modo quo concipitur, & significatur, præcisè vt est *ad*, non exprimat realitatem sicut illæ; ac proinde fundat maiorem conuenientiam cum relationibus rationis, quam fundant alia prædicamenta cum entibus rationis ad eorum similitudinem eformatis, vt

ex D.Thom.explicuimus supra n. 12.ergo etiam ex eadem formalissima ratione procedit, quòd relationes diuinæ, præcissè vt sunt ad terminum, non exprimant esse substantiales, infinitas, &c.& consequẽter fundant in tali ratione maiorẽ conuenientiam, cùm relationibus creatis, quàm fundant cætera attributa Dei, cùm perfectionibus creaturarum sibi correspondentibus. Cùm ergo ex sapientia diuina, v.g. optimè desumatur argumẽtum ad sapientiam creatam in ratione formali sapientiæ, secũdùm quam cõparatur ad obiectum, potiori iure sumetur argumentum ex relationibus diuinis ad creatas in ratione formali relationis, secũdùm quam comparantur ad terminum.

71 Quartò probatur conclusio: quia si relatio non terminaretur ad relatiuum; iam in definitione alicuius creaturę poneretur Deus sub propria ratione absoluta: ergo iam aliqua creatura ordinis naturalis esset naturaliter incognoscibilis, quod est absurdum. Sequelam admittunt Auctores, quos impugnamus. Consequentia verò probatur: quia Deus sub propria ratione absoluta nequit à nobis cognosci in hac vita; quandoquidem conceptus omnes, quos hîc de Deo formamus, necessariò sunt connotatiui, neque Deum immediatè repræsentant, absolutè, & simpliciter loquẽdo, vt sumitur ex D. Tho. in 4.dist. 49.quæst.2.art.1. & tractant rectè Capreol. in 1.distinct.22. quæst. 1. conclus.4.& ad 3. Aureoli Nazar. 1.part.quæstione 13.artic.1.in expositione text. & alij Theologi.

Respondet Suar. sufficere cognitionem confusam, & abstractiuam Dei secundùm esse absolutum terminans relationem, quæ cognitio benè potest haberi in hac vita. Hęc tamen solutio plura petit; sed pro nunc reijcitur. Tùm quia cognitio distincta, & perfecta definiti haberi non potest absque distincta, & perfecta cognitione partium definitionis, secundùm eam rationem, qua ingrediũtur illam. Tùm & maximè: quia saltem talis creatura esset incomprehensibilis à quocumque intellectu creato, etiam de potentia absoluta; quandoquidem ad veram comprehensionem rei exigitur, vt plenè cognoscantur omnes rationes, quomodocũque ad ipsam pertinentes: ergo si Deus secũdùm suum esse absolutum pertineret ad definitionẽ alicuius creaturæ; oporteret ad eius comprehẽsionem plenè cognoscere, tale esse absolutũ, quod nulli intellectui creato communicari potest. Videatur Nazar. art.7. sequenti conclusione 1.

Vltimò probatur conclusio ex proprietatibus relatiuorum ab Arist. asignatis in hoc capite. Quia omnia relatiua formaliter sumpta, si rectè asignentur, sunt simul natura, & cognitione: ergo omnia formaliter terminantur ad relatiuum. Antecedens est Arist. & D. Thom. vt posteà constabit; facilèque probatur. Quia relatiua formaliter sumpta se mutuo includunt, & ponunt, & perimunt, vt ex eodem Philosopho inquit Angelicus Doctor opusc. 37. cap. 1. &

vnum non est causa alterius in quo consistit simultas naturæ, vt suo loco explicabimus, vnde etiam prouenit, quod vnum non possit sine alio intelligi: ergo verè sunt simul natura, & cognitione. Consequētia verò probatur: quia filius v.g. secūdum entitatem absolutā prior est paternitate, cùm hæc ex positione illius resultet: ergo ratione talis entitatis absolutæ nō est simul natura: at terminus formalis exigitur in relatiuis ex ipsa ratione *ad*, secūdùm quam sunt simul natura: ergo prout sic debet terminare, & ex cōsequenti secundū rationem relatiuam. Item si paternitas terminaretur ad entitatem absolutā filij; ista cognita, etiam si non cognoscatur relatio filiationis, cognosceretur perfectè paternitas: ergo reuera poterit vna sine alia cognosci; & consequenter non erunt simul cognitione. Quę omnes rationes cū procedant ex ipsa natura, & proprietatibus relationis, vt comprehendit mutuas, & non mutuas, æquè conuincunt intentum de vtrisque, ac proinde omnes formaliter terminantur ad relatiuum.

§. III.

ARGVMENTIS PRO PRIma sententia factis respondetur.

72 AD primum dicimus, antecedens esse verum de termino, non formaliter, sed materialiter, aut radicaliter sumpto. ¶ Pro cuius luce notādum est cum Nazario vbi supra, in quocumque relatiuo distinguendam esse duplicem rationem terminandi; aliam radicalem, & aliam formalē. Radicalis est illa entitas, seu perfectio absoluta, vnde oritur, & supra quam fundatur ipsa ratio formalis terminādi. Hæc autē est id, in quo vltimò sistit respectus alterius relatiui, & per quod per se primò opponitur, & correfertur illi, v.g. in patre ratio radicalis terminādi relationem est potentia generatiua, aut generatio ipsa, supra quam fundatur paternitas: quia illa est radix, propter quā conuenit patri terminare *filiationem*; ratio verò formalis terminandi est ipsa paternitas: quia est id, per quod pater per se primò opponitur filio, & correfertur ad illum, vt supra explicatum est. ¶ Quando ergo Dialectici asserunt, ex positione termini resultare relationē, vel ab illo dependere: loquuntur de termino materialiter, seu radicaliter sumpto; nō verò de ipsa ratione formali terminandi. Si autem de hac fiat sermo, tunc non est asserendum, relationem depēdere à termino, sed ad terminum, vt loquitur D. Thom. opusc. 37. citato cap. 1. quia cum terminus formalis sit purus terminus, per se inclusus in ipsa ratione formali relationis, vt dictum est: non potest habere causalitatem, aut antecedentiam, quam ly *ex* vel *ab* important.

Neque contra hoc vrget, quod tangitur in argumento, quòd, *scilicet*, sicut ante relationem fundamentum intelligitur integrè, & formaliter constitutum in esse fundamenti, sic terminus debet pręintelligi formaliter constitutus in ratione termini. Est enim, quod ad hoc disparitas valde notāda. Quoniam

niam relatio exigit fundamentum ex communi ratione accidentis, seu vt dicit *in*: ex qua parte habet esse ens reale, vt docet D. Thom. 1. p. q. 28. art. 2. & in 1. dist. 33. q. 1. art. 1. ad 1. Et ideò comparatur ad fundamentum vt ad causam sui esse, & realitatis, & consequenter præexigit illud integrè, & formaliter constitutum in esse fundamenti. At verò terminus formalis conuenit relationi ex propria, & præcisa ratione relationis, seu vt dicit *ad*: ex qua parte, formaliter loquendo, relatio non habet esse in rerum natura; sed solam oppositionem ad correlatiuum, vt eisdem locis docet Angelicus Doctor: ac proinde ratio formalis terminandi non est causa relationis; sed quasi conditio concomitans eam, & consequenter relatio non præexigit terminum formaliter constitutum in ratione termini; sed potiùs constituitur per ipsam oppositionem, seu relationem.

73 Per quod patet ad confirmationes. Ad primam enim respõdetur, quòd cum ratio formalis terminandi non sit causa relationis; sed quasi conditio concomitans eam, non verificatur, propriè loquendo, quòd ex positione eius resultat relatio: quia ly, *ex*, denotat causalitatem: ac proinde stat optimè, vnam relationem esse rationem formalem terminandi aliam, & esse simul natura cum illa. Quia autem ratio radicalis terminandi est quodammodò causa relationis, quatenûs aliquo modò est radix specificationis eius, vt infra constabit; ideò verè dicitur ex positione eius resultare relationẽ: in quo sensu loquuntur Dialectici, vt explicatum est.

Ad secundam similiter respondetur, terminum quidem concurrere ad specificationem relationis; cùm proportione tamen explicata, quòd, scilicet, ratio radicalis terminandi pertineat ad specificatiuum, vt radix, aut conditio antecedens, ex cuius vnitate, vel distinctione sumitur vnitas, vel distinctio relationis: & huiusmodi specificatiuum habet quidem rationem causæ relationis, & consequẽter antecedit eam. Ratio verò formalis terminandi non sic specificat relationem; sed per modum puri termini, seu conditionis concomitantis illam; & ideò loquendo de hac ratione formali terminandi, relatio non tàm dicitur specificari à termino, quã ad terminũ; qui modus specificãdi nõ exigit causalitatẽ, aut prioritatẽ. Neq; cõtra huiusmodi specificatiuum sumendũ est argumẽtum ex alijs. Quia sicut singularissimũ est in relatione, quod sit purus respectus ad aliud, ita singularissimũ est in illo alio, quòd sit purus terminus, & prout sic specificet relationẽ.

74 Ad secundum argumentum neganda est minor primi syllogismi, & maior secũdi. Ad cuius probationem respondetur, quod vt relatio sit mutua, non sufficit, terminum vnius, materialiter sumptum, esse fundamentum alterius, neque requiritur, vt ipsa ratio formalis terminandi vnam, sit ratio fundandi aliam; sed sufficit, & requiritur, vt ra-

vt rationes fundādi vtramque, per se sibi correspondeant, & inter se habeant aliquem transcendētalem ordinem, vt contingit in actione, & passione, aut vnitate, & numero. Quam correspondentiam, & connexionem rationum fundandi non habent similitudo, & paternitas, vt patet; & ideò non sunt relationes inter se mutuæ.

Ad primam cōfirmationem respondetur, quod quia Christus Dominus propter suppositum diuinū non est capax relationis realis respectu matris, vt loco ibidem adducto explicat D. Tho. ideò maternitas B. Virginis de facto non est relatio mutua, ac proinde Christus Dominus non terminat eam per aliquam relationem realiter in ipso existentem, & ei inhęrentem; sed per relatiuam denominationem, qua dicitur Filius à maternitate in B. Virgine existente; per quem modum terminantur cæteræ relationes nō mutuæ, vt posteà explicabimus. Hæc autem relatiua denominatio ad minùs est necessaria in termino relationis ex ipsa ratione essentiali eius; & ideò quamuis possit impediri alia relatio ex parte termini resultans, non tamen potest etiam de potentia absoluta, manente relatione fundamenti, impediri relatiua denominatio termini. Videatur Nazar. vbi sup. in solut. ad 7.

Ad secundam confirmationem respondetur, quòd modus ille loquendi solùm probat album, aut quantum esse terminos materiales similitudinis, & æqualitatis, quia per tales locutiones solum intendimus explicare causas, & radices proximas terminandi, quæ nō sunt ipsæ relationes; sed albedo, & quantitas, vt ex dictis constat.

75 Ad tertiū negāda est maior. Imò potiùs nō potest vnum relatiuum, secundùm quòd tale est, aliter definiri, nisi per correlatiuum formaliter sumptū, vt satis ostendunt hucusque adducta. Quæ sentētia est expressa Arist. tùm in hoc cap. tùm etiam lib. 6. Topic. c. 3. & 4. cuius aliqua verba posteà adducemus. Quibus locis docet id ipsum Aberroes, estquè sentētia valdè recepta inter Philosophos. Pro qua videri potest inter alios Caiet. cap. de specie, vbi eā probat optima ratione, quā ipse appellat demonstrationē, quia nimirū vnumquodque secundùm modum sui esse quidditatiui definiendū est, quando quidem non est quærenda vniformiter omnium rerū definitio, sicut neque essentia, vt per se patet; sed esse quidditatiuum relatiui, hoc ipsum quod est, alterius, id est sui correlatiui, est, vt in prædicamētis dicitur: ergo definiendū nō est sine suo correlatiuo.

Quo supposito iam facilè respōdetur ad inconuenientia, quæ obijciuntur in illo tertio argumēto. Et in primis perpendendum est (vt rectè notat Rubio hîc q. 7.) omnia illa etiam militare in quacūque sententia circa relationes diuinas. Cū enim hæ, vt sunt in se, & cognoscuntur à Deo, & Beatis, verè terminentur ad relatiuum, formaliter sumptum, vt suprà vidimus, cōsequens est per illud necessariò esse definiendas. Ac proinde si Beatus explicatione

tione quadã declarare vellet, quid sit Pater æternus, non posset alio modo, nisi per Filium æternum, & item Filium, nisi per Patrem declarare. Tunc ergo, vel ex tali definitione sequuntur illa inconuenientia, nempè circulus vitiosus, & nugatoria repetitio, ignotũ per æquè ignotum, aut idem per se ipsum definiendo, vel non? Primum dici non potest: aliàs concedendum esset relationes diuinas à parte rei terminari ad absolutum, quod est erroneum: ergo asserendum est secundum: ac proinde neque etiam sequuntur similia inconuenientia ex modo definiendi vnum relatiuum creatum per aliud.

Respondetur ergo ad primum cũ Capreol. Caiet. Vincent. Iustin. & alij supra citatis, vnum relatiuum non assumi in definitione alterius vt priùs, aut magis notũ; sed vt simul, & æquè notum. Stat autẽ definitionem dari causa innotescendi, & notificare essentiam definiti; etiã si non quælibet pars definitionis sit notior illo: tùm quia aliæ particulę definitionis sunt notiores: tùm etiã quia cõnotitia relatiui ad hoc cooperatur, quod sufficit, vt tota definitio, absolutè loquẽdo, dicatur tradi per notiora. Et hic est proprius, & specialis modus definiendi relatiua. Neque est mirabile, vt benè inquit Caiet. si singulare genus entium singularem sibi modum definitionis, & notitiæ vendicat. ¶ Ad de cum Auicen. & Alphar. quorum solutionem admittit Caietan. vbi supra, ipsum correlatiuum formaliter sumptum, secundùm quòd explicitè affert, & exercet rationem terminandi (quo modo ponitur in definitione alterius) esse quodammodò notius alio: quia terminans, & terminatum, prout sic, habent aliqualem similitudinem actus, & potentiæ: actus autem prior; & notior est potentia, vt dicitur 9. Metaph. text. 20. Cùm quo tamen stat correlatiua, simpliciter loquendo, esse simul natura, & cognitione.

76 Ad secundum inconueniens negandum est antecedens. Neque enim in huiusmodi definitionibus datur circulus vniformis, vt aiunt, ita quòd relatiua eodem omninò modo, & secundùm eãdem formalitatem se inuicem definiant, & definiantur, vt ex dictis patet. Non autem inconuenit dari circulũ disformem, imò necessariò admittendus est propter ipsam naturam relatiuorũ; sicut etiam ex proportionabili causa admittitur ab omnibus demonstratio circularis disformis, vt in libris Posteriorũ videbimus. Quo exẽplo vsus est Arist. loco adducto in argumento, dicens: *Quemadmodũ in demõstrationibus, &c.* vt ostenderet proportionabili modo esse vtrobiq; philosophandũ.

Ad cætera autem eiusdem testimonij verba respondetur, Arist. in eodem cap. paulò infrà expressè ab illa regula excepisse relatiua, dicẽs: *Oportet autem non latère quædam fortasse aliter definiri non posse, vt duplũ sine dimidio, & quæcũque per se ad aliquid dicuntur. Nã omnibus huiusmodi est, idẽ esse ei, quod est ad aliquid quodammodò se habere. Quare non est possibile sine altero alterũ*

cognoscere, eo quòd necessarium est, alterius ratione coassumi & ad alterum, &c. Quæ verba non solum aduersariorum fundamenta eludũt; sed hucusque adducta pro nostra sententia dilucidè confirmant.

Ad primam cõfirmationem respondetur, longè alium esse sensum illius loci, ac Vazquez interpretatur: propter quod expositio eius vt noua, & singularis meritò reijcitur ab alijs, etiam suæ societatis. De quo videri potest Nazar. 1. p. quæst. 32. art. 2. controuers. 2. & Rub. vbi sup. Legitimus ergo sensus illius loci est, quem ibidem tradũt D. Tho. Aber. Auicen. & cæteri tùm Græci, tùm etiam Latini Interpretes, quòd, scilicet, relatiua prædicamẽtalia, prout sic, non dicuntur in ordine ad subiectum, cui insunt, quia sic bis dicerentur ad aliquid. Cùm enim sensus referatur relatione mẽsurabilis ad sensibile tanquam ad obiectum, & mensuram; si prout sic relatiuum etiam referretur ad id, cuius est sicut subiecti; simul diceretur relatiuè in ordine ad duo totalia extrema; & cùm relatiui esse sit ad aliud se habere, iam idem haberet duplex esse, quod omninò repugnat. Videatur D. Tho. lect. 18.

Ad secundam confirmationem respondetur, omnipotentiam non esse relatiuum secundũ esse, & prædicamentale; sed quid absolutum, & ideò rectè inquit D. Tho. debere definiri per possibile absolutè. Quia cùm huiusmodi definitiones tradantur per simpliciter priora; in eis esset vitiosus quicumque circulus etiam difformis, quod nõ contingit in relatiuis prædicamentalibus, vt satis ex dictis patet.

77 Tandem ad tertium inconueniens negãda est sequela. Ad cuius probationem respondetur cum Caiet. Sot. Rub. & alijs supra citatis, doctrinam illam Aristot. quod, scilicet, loco nominis definiẽtis licet ponere eius rationem, intelligẽdam esse quoad ea, quæ intrinsecè cadũt in definitione, nempè quoad partes intrinsecas definiti, nõ verò quoad ea, quæ ponuntur vt additũ, siue vt connotatum. Nã in huiusmodi, quanuis aliquãdo etiam habeat locum prædicta regula, non tamen potest vniuersaliter obseruari propter aliquas speciales causas occurrentes. Quod probat Caiet. optimo exemplo. Cũ enim definitur homo, quod sit animal rationale; loco quidem *animalis*, potest poni tota sua definitio: quia nihil habet in sua ratione vt additũ: & sic rectè dicitur, homo est viuens sensibile, vbi priùs dicebatur, animal, loco verò, *rationalis*, nõ potest poni tota sua ratio: quia hæc includit aliquid, vt intrinsecũ, & aliquid vt additum; & ideò quoad ea quidẽ, quæ intrinsecè includit, scilicet, potens vti ratione, licitè poni potest, vt patet, quoad id verò, quod includit vt additum, nẽpè animal (quæcũque enim differẽtia ex propria ratione connotat genus, cuius est differentia) poni nõ potest: aliàs sequeretur nugatio in definitione speciei, dùm genus bis poneretur in ea, semel quidẽ ratione sui, & iterũ ratione differentiæ.

Ad hunc ergo modum cũ relatiuum non ponatur in definitione alterius

terius

terius vt pars intrinseca, sed vt additum, seu connotatum, in ordine ad quod sumitur essentia correlatiui; inde fit, vt ex illa doctrina Aristotelis non conuincatur aliqua nugatio in definitionibus relatiuorũ. ¶ Est autem specialis, & propria ratio, quare in illis seruanda non sit prædicta regula. Quia nimirum vnũ relatiuum ponitur in definitione alterius, formaliter vt exercet rationem termini illi oppositi. Hanc autem rationem potest quidem exercere per se ipsum, vt patet, non verò per suam definitionem, in qua alterum relatiuum cõtinetur; aliàs istud sibi ipsi opponeretur, & referretur, quod est impossibile: ergo quanuis vnum relatiuum sit de ratione alterius modo explicato, nihilominûs repugnabit loco vnius in obliquo positi in definitione, poni alterum, secundùm quod pertinet ad rationem primi. Videatur Sot. hîc q. 1. in fine, vbi aliter, & benè expendit hanc rationem.

§. IIII.

FVNDAMENTIS TERtiæ sententiæ satisfit, simulque explicatur, quare non dentur duo genera suprema relationum.

78 AD primum ex auctoritate Aristot. negãdum est, ipsum assignasse quartam illam relatiuorum proprietatem pro solis relatiuis mutuis, in quo planè decipiuntur aliqui Auctores contrarij. Legitimus ergo sensus est, quem ex mente omnium antiquorum Interpretum tradit Aberroes ibidem, scilicet, aliqua relatiua non esse simul natura: quia non sunt rectè assignata correlatiua; si verò rectè assignentur, omnia esse simul natura. Hanc autem esse mentem Aristotelis satis clarè habetur ex contextu. Cùm enim priùs vniuersaliter docuisset, relatiua dici ad conuertentiam illis verbis. *Omnia autem, quæ sunt ad aliquid, ad conuertentiam dicuntur, &c.* statim ostendit, multoties relatiua non dici ad conuertentiam: quia non sunt rectè assignata correlatiua, & ideò curandum esse, vt rectè assignentur, etiam si necessarium sit nomina fingere. *At verò aliquoties non videbitur conuerti, nisi conuenienter, ad quod dicitur, assignetur, & fortè nomen fingere necesse erit; si nõ fuerit nomen impositum, ad quod conuenienter assignetur, &c.* Et ita vniuersaliter concludit. *Si autem sic assignẽtur, manifestum est, quoniam omnia, quæ ad aliquid sunt, ad conuertentiam dicentur.* ¶ In hoc ergo eodem sensu statim docet, relatiua esse simul natura dicens: *Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura.* Subdit autem. *Et in plurimis quidem verum est*, scilicet, in quibus sunt rectè assignata. *In aliquibus verò non verum*: quia nimirum aliquando non rectè assignantur, vt ex dictis patet.

Eundem etiam esse sensum D. Thom. locis in argumento adductis, docet ibidem Caietanus, & satis patet ex verbis, & exemplis Angelici Doctoris. Reddens enim rationem, quare scientia, & scibile non sunt simul natura, inquit: *Nam scibile dicitur secundùm potentiam, scientia autem secundùm habitum,*

vel

vel secundùm actum: vnde scibile secundùm modum suæ significationis præexistit scientiæ. Sed si accipiatur scibile secundùm actum, tunc est simul cùm scientia secundùm actum: nam scitum non est aliquid, nisi sit eius scientia. Et idem dicit de Deo, formaliter secundùm quòd est Dominus creaturarum; inter quæ tamen non est relatio mutua, vt patet: ac proinde planè admittit D. Thom. relatiua non mutua, quæ sint simul natura, si rectè assignentur correlatiua.

Ad confirmationem respondetur cùm Caietano, & Nazario, ibi Diuum Thomam loqui de terminare fundamentaliter, seu de ratione radicali terminandi; solùmque intendere, quòd Deo non conuenit terminare seruitutem creaturarum per aliquam relationem realiter in ipso existentem. Quod planè constat ex titulo articuli, vbi inquiritur. *Vtrùm Deus realiter referatur ad creaturam; ita quòd relatio sit res aliqua in Deo?* Cùm hoc tamen stat, Deum formaliter terminare seruitutem creaturarum, per ipsam relatiuam denominationem, à qua extrinsecè denominatur Dominus, & constituitur correlatiuum earum, vt magis constabit ex solutione sequenti.

79 Ad secundum negatur antecedens. Ad cuius probationẽ respondetur, quòd quanuis in relatiuis nõ mutuis terminus à parte rei non habeat aliquam relationem sibi inhærentem, ratione cuius terminet; habet tamen relatiuam denominationem, à relatione alterius extremi prouenientem, per quam constituitur formaliter terminus, & correlatiuum illius.

Pro cuius intelligentia notandum est cùm Caietano, Nazario, & alijs, dupliciter posse aliquid denominari formaliter relatiuum. Primò intrinsecè à relatione sibi inhærẽte: quomodò dicimus, patrem esse formaliter relatiuum, & filium similiter. Secundò modo extrinseca denominatione à relatione existente in altero extremo; sicut in sententia constituente actionem transeuntem in passo, agens denominatur formaliter tale ab actione, quæ subiectatur in alio. Et hoc modo scibile, & alia relatiua non mutua dicuntur formaliter relatiua, non à relatione sibi inhærente; sed à relatione, quę est in altero extremo. Quod quidem singulare est in relatiuis tertij generis; sed omninò sufficiens, vt terminus harum relationum absolutè, & formaliter dicatur relatiuum, & verè constituatur in genere relatiuorum. Et hoc significauit Aristot. 5. Metaph. c. 15. dùm inquit in relatiuis tertij generis, alterum extremum dici ad aliquid; non quia ipsum dicatur ad aliquid, sed quia aliud dicitur ad ipsum. In quibus verbis esset manifesta implicatio, vt rectè aduertit Caietan. loco citato primæ partis; nisi sensus esset, alterum extremum esse formaliter relatiuum, nõ à relatione sibi inhærente; sed à relatione existente in alio extremo, & hoc sufficere, vt illud sit formaliter relatiuum, seclusa quacumque operatione intellectus.

Sumi-

Sumitur autem fundamentum huius doctrinæ ex ipsa ratione formali relatiui. Cùm enim hæc consistat in esse ad aliud vt sic, vbicumque hoc verè, & formaliter reperitur, reperitur etiam vera, & formalis ratio relatiui, sed eo ipso, quòd vnum extremum, puta scibile, terminet relationem alterius, puta scientiæ, absolutè, & formaliter est ad aliud, secluso quocumque opere intellectus, siquidē hoc ipso, à parte rei illi opponitur relatiuè, ac proinde totum, quod est, est sui oppositi, vt ex definitione huius oppositionis vidimus supra n. 69. ergo eo ipso, quòd vnum extremum terminet relationem alterius, est absolutè, & formaliter relatiuum, & verè constituitur in genere relatiuorum; ita vt implicet contradictionem habere rationem termini, & non esse hoc ipso formaliter relatiuum, secluso quocumque opere intellectus. In quo sensu communiter Doctores concedunt, relatiua tertij generis esse formaliter mutua: quia nimirum vtrumque, hoc ipsum, quod est, ad alterum dicitur, non tamen sunt mutua quoad realitatem: quoniam relatio realis tãtùm est intrinseca ex parte vnius extremi. Ex quo tādem collige id, propter quod hæc omnia adducta sunt: quòd, scilicet, in huiusmodi relatiuis, quanuis ex parte termini supponatur aliqua ratio realis, & perfectio intrinseca, per quam sit capax terminare relationem alterius extremi; hæc tamen solùm est radicalis ratio terminandi, & per consequens proximè, & formaliter constituitur in esse termini per id ipsum, per quod cõstituitur formaliter in esse oppositi, & correlatiui, nempè per relatiuā denominationem, quā habet â relatione alterius extremi, quęque conuenit ei, secluso quocūque opere intellectus. Videantur Caiet. & Nazar. vbi supra.

80 Per quod patet ad confirmationem. Neganda est enim minor quoad secundam partem. Ad cuius probationem respondetur, quòd in alijs quidē entibus denominatio intrinseca, & extrinseca ab eadem forma prouenientes cõtingunt secūdùm aliquem ordinē, & causalitatem, quatenùs non solū forma; sed etiam denominatio intrinseca, est quodammodo ratio, & causa denominationis extrinsecæ, vt cernitur in visione, & alijs: at verò in relatiuis prædicamentalibus, hoc est speciale, & maximè proprium, vt ab eadem relatione in altero extremo existente vtrumque, simul denominetur relatiuum, alterū intrinsecè, & alterum extrinsecè absque aliqua prioritate, aut causalitate inter denominationem intrinsecam, & extrinsecam. Cū enim huiusmodi etiam relatiua sint simul natura, vt supra vidimus; implicat relationem in altero extremo existentē denominare illud intrinsecè relatiuum; quin in eodē signo alterū denominet correlatiuum; aliàs nó daretur tūc oppositio relatiua, vt satis ex dictis patet. ¶ Ad id autem, quod contra hoc obijcitur ex Arist. respōdetur, illā causalem importare quidē prioritatē inter relationē, & denominationes ab ipsa pro-

procedentes; verè enim relatio est causa, quòd vtrumque extremum denominetur relatiuum. Inter ipsas autem denominationes intrinsecam, & extrinsecam, solùm importat exigentiam istius ab illa tāquam à necessaria conditione concomitante.

81 ¶ Ex dictis facilè soluitur quæstio, quę solet hic à Doctoribus pertractari; an scilicet constituenda sint duo suprema genera relationum, vel tantùm detur vnicum generalissimum huius prædicamenti. Habet enim hoc specialem difficultatem in relationibus, quam non habet in alijs entibus, & maximè in sententia, quam elegimus, asserēte, omnem relationem formaliter terminari ad relatiuum. Est autem ratio dubitandi, quia iuxta hanc sententiam quodlibet generalissimū, quod assignetur in hoc prædicamento, dicit ordinem ad aliud correlatiuum sibi æquale: ergo nō poterit contineri sub primo; ac proinde dabuntur duo genera suprema.

Nihilominùs vt certum statuendum est cùm Aristotele in hoc capite, & communi Dialecticorū consensu, vnicum tantùm dari generalissimum relationum; sicut vnicum tantùm datur genus supremum in alijs prædicamentis. ¶ Et ad rationem dubitandi respondetur: primò cùm Alberto, Simplicio, & Boecio, quos adducit, & sequitur Nazarius citata quæst. 13. primæ partis, relationem prædicamentalem, secundū quòd concipitur conceptu abstracto, & pręciso à singulis relationum speciebus (quomodo est genus supremum huius prædicamenti) non dici ad aliud, quasi vt *quòd*, & in actu exercito; sed tantùm in actu signato: ac proinde non requirere terminum, qui in actu exercito sit correlatiuum; sed tantùm in actu signato. Quod non tollit, quominùs quęcumque relatio ex parte termini exercens rationem correlatiui verè contineatur sub illo conceptu abstracto, & præciso relationis, & consequenter sit vnum tantùm generalissimum huius prædicamenti.

Vel secundò, & meliùs respondetur, non omnes relationes prędicamentales esse realiter mutuas; ac proinde ipsam communem rationē relationis, vt abstrahit ab omnibus suis speciebus, non exigere, vt in correlatiuo sit aliqua relatio ei inhærens, á qua intrinsecè denominetur correlatiuum; sed ad hoc sufficere relatiuam denominationem suprà explicatam. Quæ quidem nō potest constituere aliud supremum genus; cùm proueniat ab eadem relatione, à qua alterum extremum intrinsecè denominatur relatiuum, ac proinde ibi non dantur duo generalissima; sed eadem ratio communis relationis, secundùm quòd vtrumque extremum denominat relatiuum, constituit supremum genus huius prædicamenti.

QVÆSTIO VII.

Vnde sumatur vnitas, vel distinctio relationum?

DIfficultas præcipuè procedit de vnitate, & distinctione essentiali, seu specifica; inde enim pendet, statuere seriem huius prædicamenti, & assignare species eius, ad quod præci-

præcipuè quæst. hæc ordinatur. Simul tamen aliqua de vnitate, & distinctione numerica attingemus.

82 Igitur circa specificationem relationum, relictis alijs sententijs, quas adducit Araux. q. cit. ar.6. tres sunt præcipuæ inter Thomistas. Prima asserit, relationes accipere adæquatè hãc vnitatem, aut distinctionem ex causis, seu fundamentis; non verò ex terminis. Sic docent expressè Fland. 5. Metaph. quæst.16.art.10. & Nazar. 1. parte, quæst.32.art.2. controuers.2. Quæ etiam videtur esse sententia Caiet. ibidem, & quæst. 13. antecedent. ar.7.§. *ad tertiam obiectionem*, quatenùs docet, speciem relatiui sumi ad terminum, non autem ex termino; sed ex causa, seu fundamento. Cui etiam consonat Bañez eadem q.32.art.3.dub.2. ad 3. dicens, relationem nõ sumere speciem à termino; sed à fundamento, & ratione fundandi; quanvis cum ordine ad terminum.

Probatur primò ex D.Tho. cuius videtur expressa sententia 3. p. q.35.art.5. his verbis: *Vnitas relationis, vel eius pluralitas non attenditur secundùm terminos; sed secundùm causam, vel subiectum.* Vbi nomine causæ, vt rectè explicat Caie. intelligit fundamentum, seu rationem fundandi; docetque, ab ea sumi distinctionem specificam; sicut à subiecto numericam; neutram verò ex terminis. Idẽ ferè habet Angelicus Doctor quodlibet.9.art.4. vbi inquit: *Quia verò ex eodem res habet esse, & vnitatem, ideò realis vnitas relationis pensanda est ex ipso relationis fundamento, vel causa, &c.* De quo etiam videri potest opusc.2.cap.212. ergo ex sententia D.Thom. vnitas, & distinctio relationis sumitur adæquatè ex fundamento, seu causa eius.

Secundò probatur ratione, quam indicat Angelic. Doctor. Quia ab eo relatio habet vnitatem, & distinctionẽ; à quo habet esse: sed habet esse à fundamento; & non à termino: ergo à fundamento; & non à termino habet vnitatẽ, & distinctionẽ. Maior probatur: tùm ratione generali; quia vnũ & multa consequuntur ens; tùm etiã inductione. Quia enim homo habet esse hominem à sua differentia; ab illa etiam habet suam vnitatem, & distinctionem, & sic de alijs: ergo idem dicendum est de relatione. Minor verò probatur ex dictis sup.n.59. quia relatio non producitur à termino: sed eo posito, efficienter dimanat à fundamẽto: ergo ab illo habet suum esse; & non à termino.

Tertiò: quia priùs intelligimus, relationes esse specie distinctas ex fũdamẽtis; quã quod intelligamus, esse specie distinctas penès terminos: ergo ex fundamentis sumunt adæquatè suam distinctionem. Probatur anteced ẽs: quia quanvis fundamentũ, & terminus requirantur, vt sit relatio; priùs tamen intelligimus ipsam consequi ad fundamentum, & postmodùm terminari ad talem terminum: sed in illo priori intelligimus, esse specie diuersam ab alia relatione, quæ consequitur ad aliud fundamentum specie distinctum, vt patet: ergo &c.

Quartò: quia filiatio, qua quis refertur ad patrem, & matrem, est vna in specie propter eandem rationem fundandi: & tamen habet rationes radicales terminandi specie diuersas; nempè concursum actiuum, & passiuum parentum. Similiter relationes paternitatis, & maternitatis ipsorum specie differunt propter diuersas rationes fundandi: & tamen habent eundē terminum in specie: ergo ex fundamētis, & non ex terminis sumunt relationes suam vnitatem, & distinctionem. Consequentia patet. Antecedens verò quoad vtramq; partem probatur ex D. Tho. 3. p. q. 35. art. 5. vbi ait: *Rectè consideranti apparet, eadē relatione referri vnumquemq; ad suum patrem, & matrem propter vnitatē causæ; eadem enim natiuitate homo nascitur ex patre, & matre. Vnde eadem relatione ad vtrumque refertur, &c.* Et in solutione ad 3. *Contingit, quòd ex parte vnius extremi est vna relatio; ex parte autem alterius extremi sunt multæ relationes. Sicut in hominibus ex parte parentū inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis; quæ sunt specie differentes, propter hoc, quòd alia ratione pater, & alia mater est generationis principium, &c.*

83 Secunda sententiaècontrà affirmat, relationes adæquatè sumere suam vnitatem, & distinctionem specificam ex terminis totalibus; non verò ex fundamentis. Sic docet Soncin. 5. Metaph. quæst. 32. cui subscribit Arauxo art. 6. citato concl. 3.

Probatur primò ex D. Tho. cuius videtur esse etiam hæc sententia 1. p. q. 32. art. 2. vbi inquit: *Cùm ratio specifica relatiui consistat in hoc, quòd ad aliud se habet: necesse est dicere, quòd duæ relationes non sunt diuersæ secundùm speciem; si ex opposito vnica relatio eis correspondeat, &c.* Quorum verborum sensus planus videtur esse, quòd quia specificatio relatiui sumitur ex correlatiuo, seù termino, ad quod est: ideò repugnat dari ex parte fundamēti relationes specie diuersas ad aliquem terminum; si ex parte eius vnica tantùm relatio illis correspó deat. Ergo ex sententia D. Tho. penès terminum est tota ratio specificatiua relationis.

Secundò probatur ratione, quā indicat Angelic. Doctor, & format Araux. loco citato. Quia omne accidēs respectiuum specificatur adæquatè ab eo, quod respicit: sed relatio prædicamentalis est accidens essentialiter respectiuum ad terminum; cùm totum esse illius sit, ad illum se habere: ergo adæquatè specificatur à termino. Minor, & cōsequentia constant. Maior autē probatur inductione in habitibus, potentijs, & alijs relatiuis transcendentalibus; quæ ideò specificantur adæquatè ab obiecto, quia illud respiciunt, in eoq; quasi quiescit, & terminatur tendentia habitus, vel potentię. Cùm ergo similiter se habeat relatio respectu termini, vt per se cōstat, consequēs videtur ab illo adæquatè esse specificandam.

Tertiò argumentatur Soncin. quia ab eo sumitur formalis distin-

ctio alicuius, quod ponitur in eius definitione tanquā differentia: sed terminus est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet: quia differentia est causa distinctionis formalis, vt inquit Porphyr. Minor verò probatur: quia relatio rectè, & essentialiter definitur per suum terminum, seu correlatiuū, vt vidimus quæst. præcedenti: sed in tali definitione non ponitur ipse loco generis, vt patet: ergo habet vicem differentiæ.

Quartò, quia ab eo relatio habet distinctionem, quo posito, ponitur distinctio, & quo remoto, remouetur: sed posito termino, ponitur distinctio specifica relationum; & eo ablato, aufertur: ergo &c. Probatur minor: quia stante eadem ratione fundandi, verè dantur in vno fundamento relationes specie distinctę respectu diuersorum terminorum; siquidem per eandem albedine nix, v.g. est similis cygno, & dissimilis coruo, quorum quolibet deficiente, deficit relatio ad ipsum terminata, vt notum est: ergo talis distinctio relationum ponitur, positis terminis; & ablatis, aufertur.

§. I.

MEDIA SENTENTIA alijs præfertur, & probatur.

TErtia, & communior sententia vtramq; præcedentem coniungit, asserens, ad specificationem relationum simul concurrere fundamentum, & terminum. Iuxta quam.

84 Asserendum est, vnitatem, & distinctionem specificam relationum desumi; tùm ex termino; tùm etiam ex fundamento, non secundùm entitates materiales eorum; sed secundùm rationes fundādi, & terminandi cum proportione supra nu. 73. explicata. Sic docent Mas. hîc sect. 2. q. 6. Sanch. lib. 5. q. 38. noster Didac. à Iesu disp. 14. p. 2. q. 2. & alij Thomistæ. Quam etiam defendit Arauxo vbi suprà, concl. 2. & sequuntur Suar. disp. 47. Metaph. sect. 17. num. 15. Rub. hîc quæst. 6. num. 52. & alij Moderni. A qua etiam reverà non dissentiunt Caiet. & Bañez pro 1. adducti; siquidem fatentur, sumi specificationem relationum à fundamēto cum ordine ad terminum. Estque proculdubio mens D. Thom. vbi sup. Nàm quòd sumatur à fundamento expressè docet locis pro 1. sent. citatis. De quo etiam videri potest in 1. distinct. 26. quæst. 2. artic. 2. ad 4. & in 3. distinct. 8. quæst. 1. artic. 5. Quòd autem etiam à termino sit desumenda, satis indicat verbis pro secunda sententia adductis: & tradit apertè 1. 2. quæst. 54. articulo 4. vbi generaliter affirmat, quòd *Omnia, quæ dicuntur secūdùm ordinem ad aliquid, distinguuntur secūdùm distinctionem eorum, ad quæ dicuntur.* De quo etiam videri potest loco citato ex tertio sententiarum in solutione ad secundum, vbi expressè docet, rationem, seu essentiam relationis sumi ex eo, ad quod dicitur. Ergo ex sententia D. Tho. ex vtroq; relatio sumit suam vnitatem, & distinctionem.

Fundamentum sumitur ex eisdem locis: quia relatio essentialiter est ordo vnius ad aliud: ergo vtrumq; per se requiritur ad essentiam eius, alterum tanquam id, á quo emanat relatio; & alterum tãquam id, in quod tendit: ergo eadẽ proportione ab vtroq; sumitur species ipsius. Quod etiam probant rationes supra pro duabus primis sententijs adductæ, si rectè perpendantur, vt constabit ex earum solutionibus. Videantur Masius, & Sanch. vbi suprà.

85 Sed inquires: quomodò fundamentum, & terminus concurrant ad specificationem relationis? ¶ Respondetur id non eisdem verbis explicari à Doctoribus; sed ferè eundem esse sensum. Alij enim asserunt, fundamentum concurrere, vt præhabens ipsum terminum, secundùm quòd fundamentorum diuersitas refunditur in rationem formalem termini; sicut principia concurrunt ad specificationẽ sciẽtiæ, quatenùs refunduntur in rationem formalem obiecti. Sic declarat hoc Arauxo vbi supra. Alij clariùs id explicant, asserentes relationem specificari à fundamento, quasi in genere causæ efficientis: quia fundamentum est radix, & causa relationis; à termino verò quasi in genere causæ formalis extrinsecæ; quia est id, in quo vltimò sistit ratio. Sic explicat Sanch. loco citato: cui consonant alij dicentes, specificationem relationis sumi à fundamento initiatiuè, & radicaliter; à termino verò completiuè, & formaliter.

Quanvis autem hæc vera sint, dummodò intelligantur iuxta proportionem sup. nu. 73. explicatam: adhuc tamen addendum duximus, ex ratione fundandi, & terminandi, quasi compleri integrum specificatiuum, à quo sumitur vnitas, & multiplicatio specifica relationũ. Vnde quia vnitas habet rationem boni; multiplicatio verò rationem mali, bonum autẽ coalescat ex integra causa; malum verò ex quocũque defectu, ideò ad vnitatem specificam relationum requiritur vnitas specifica vtriusque, scilicet, fundamenti, & termini totalis. At verò vt relationes specificè multiplicentur, sufficit diuersitas specifica alterutrius. Quare, etiã si ratio fundandi sit vna in specie; si tamen rationes terminandi specificè distinguuntur: relationes erunt diuersæ speciei; vt patet in albo, cuius similitudo, ad alterũ album, & dissimilitudo ad nigrum distinguuntur in specie. Et similiter ècontra, etiam si ratio terminãdi sit vna, si tamen rationes fundãdi sint diuersæ; erũt etiam diuersæ relationes, vt patet in relationibus correspondẽtibus, quas album, & nigrum dicunt ad secundum album.

§. II.

PROPOSITA, EX EXpedita quadam emergenti obiectione, satisfit argumentis initio factis.

86 DIces: ex hac doctrina sequi, filium referri ad patrem, & matrem distinctis speciei filiationibus correspondentibus paternitati, &

ti, & maternitati eorum. Hoc autē est falsum, & contra D. Thom. locis adductis in tertio argumento primæ sententiæ: ergo, &c. Probatur sequela: quia saltem in sententia Arist. 1. de Generatione animalium cap. 2. & lib. 2. cap. 4. asserentis, matrem passiuè tātùm concurrere ad generationem, necessariò concedendum est ex parte patris, & matris esse rationes radicales terminandi specie diuersas; nempè concursum actiuum, & passiuum, ratione quorum relationes paternitatis, & maternitatis in eis fundatæ sunt specie distinctæ, vt expressè docet D. Thom. ibidem: ergo si ad diuersitatem specificam relationum sufficit diuersitas specifica ex parte alterius extremi, necessariò asserendum est, filium referri ad patrem, & matrem distinctis specie filiationibus.

Propter hoc argumentum Ferrara 2. contra Gen. c. 12. § *Ex istis patet*, quem sequantur Vazq. 1. par. quæst. 32. art. 2. in annotatione art. Suar. vbi supra n. 28. & alij, asserit, in filio esse quidem duas filiationes specie distinctas; loquendo formaliter, & in esse relationis; quanuis materialiter, & in esse rei sit vna relatio. Et hoc tantùm inquit, voluisse D. Thom. loco illo adducto ex 3. parte, quando in corpore articuli docet, filium eadem relatione referri, ad patrem, & matrem. Quam expositionem satis videtur indicare Sāctus Doctor in solutione ad 3. vbi post verba loco citato adducta subdit: *Ex parte autē prolis est vna relatio secundùm rem; sed duplex secundùm rationem, in quātùm correspondet vtrique relationi parentum, secundùm duos respectus intellectos*: ac si diceret: in prole materialiter, & in esse rei est vna tantùm filiatio: sed formaliter, & in esse relationis sunt duæ specie distinctæ, correspondentes paternitati, & maternitati, quæ specie differunt. Per quod tandem cōciliat, & explicat alium locū ex q. 32. primæ partis supra pro secunda sententia adductum, vbi Angelic. Doctor docet, duabus relationibus specie distinctis nō posse ex opposito respondere vnam relationem; quòd, scilicet, loquatur ibi de vnitate relationis formaliter, & in esse relationis; non verò materialiter, & in esse rei, vt dictum est.

87 Cæterum, quanuis hæc sententia, & exceptio Ferrar. sit probabilis; longè tamen probabiliùs explicant Angelicum Doctorem cæteri Thomistæ, Caiet. q. 32. citatā art. 2. *ad secundum dubium.* Bañez ibid. dub. 1. concl. 2. Syluest. Torres, & Zumel in discursu eiusdem artic. Nazar. controuer. 2. Arauxo articulo 6. citato num. 48. Sanch. vbi supra conclus. 5. & alij, qui vno ore negant, etiam formaliter constituendas esse filiationes specie diuersas respectu patris, & matris.

Fundamentum est; quia licèt diuerso modo concurrat vterque parens ad productionem filij, neuter tamen est causa completa, & per se sufficiens; sed concurrunt generationibus partialibus intrinsecè ordinatis ad complendum

vnicum totale principiũ filij. Cuius signum optimum est, vt notat D. Tho. loco citato ex 3. par. quòd homo vnica natiuitate nascitur ex patre, & matre: ergo non solùm ex parte filij vnica tantùm est productio passiua, quæ est ratio fundandi filiationem, sed etiam ex parte parentum tantùm datur vna completa ratio radicalis terminandi, coalescens tanquàm ex partibus heterogeneis ex cõcursu actiuo patris, & passiuo matris: & per consequens non dantur duæ integræ rationes terminandi, quod necessarium erat, vt specificè multiplicaretur filiatio. Ex quo tãdem fit neque solam paternitatis, neq; solam maternitatis relationem per se cõstituere integrum correlatiuum filiationis, sed esse quasi partes diuersas eiusdem integri extremi; ac proindè ipsas inter se solùm distingui specie incompleta, & quasi partialiter.

Per quod iam constat, non solùm solutio argumenti; sed etiam vera intelligentia, & concordia D. Thom. Quando enim loco citato ex 1. par. vniuersaliter docet, relationibus specie diuersis non posse ex opposito correspondere vnicam relationem; loquitur de relatiuis totalibus, seu de relationibus habentibus integras rationes fundandi, & terminandi, vt planè constat ex ipso contextu; sicque doctrina est verissima, & satis patet ex nostra conclusione. Quando verò loco citato ex tertia parte inquit, aliquando contingere, quòd existente eadem relatione ex parte vnius extremi, ex parte alterius sint multæ relationes, vt in patre, & matre respectu filij; loquitur de relationibus partialibus, seu de relationibus, quarum fundamenta partialiter concurrunt ad vnum numero effectum, quales sunt paternitas, & maternitas, vt explicatum est. Et tandem quãdo ibidem addit, quòd *Ex parte prolis est vna sola filiatio secundùm rem; sed duplex secundùm rationem*; satis ipse Sanctus se explicat verbis sequentibus: *In quantùm correspondet vtrique relationi parentum secundùm duos respectus intellectos.* Et sic non est sensus, formaliter esse constituendam duplicem filiationem specie distinctam; sed quòd in eadem reali, & specifica relatione filiationis, cointelliguntur duo respectus rationis, secũdùm quòd intellectus nunc intelligit ipsam, vt correspondet patri; & iterum, vt correspondet matri. Videantur Soncin. 5. Metaphysicæ quæst. 32. ad 7. Nazar. vbi supra, & alij Thomistæ citati.

88 ¶ Ad argumenta supra pro prima sententia adducta respondetur. Ad primum, illa loca Diui Thomæ intelligenda esse de specificatiuo per modum principij, à quo in genere causæ efficientis sumitur vnitas relationis. Vt enim satis patet ex eius verbis, ibi Sanctus Doctor loquitur de vnitate, vel pluralitate relationis quantùm ad entitatem, seu realitatem eius, secundùm quam rationem, præcisè loquendo, verum est, non sumi a termino; sed à fundamento: quia solùm fundamentum est vera causa

esse,

esse, seu realitatis relationis, vt præter loca supra num. 72. adducta, docet ipse Sanctus 1. distin. 26. quæst. 2. artic. 2. ad 3. & 3. distin. 8. quæst. 1. artic. 5. & alibi sæpè. Cum quo tamen stat proprium conceptum relationis, seu explicitam rationem *ad* etiam sumi à termino, vt ibidem docet Angelicus Doctor.

Per quod patet ad secundum. Solùm enim probat, à fundamento, sumendam esse vnitatem relationis quãtùm ad entitatẽ, & realitatem eius, quod non inficiamur. Cæterùm quia, vt eisdem locis, & 1. parte quæst. 28. art. 2. tradit D. Thom. & nos explicuimus suprà num. 12. inter alia prædicamenta accidentium habet hoc speciale relatio, quòd vltra habitudinem ad fundamentum, à quo accipit esse, & realitatem; dicit etiam ex propria ratione ordinem ad extrinsecum terminum; inde est, hoc esse speciale in relatione, vt propria eius vnitas, aut distinctio non solùm sumatur ab eo, in quo, & à quo habet esse, sed etiam ab eo, ad quod est.

Ad tertium respondetur, in illo priori solùm intelligi specificationem relationis radicaliter, & initiatiuè; non verò formaliter, & completè, vsque dùm intelligatur terminus: quia neque etiam ante illum intelligitur completa ratio relationis.

Ad quartum iam constat ex dictis nu. 85. vbi etiam explicuimus verba D. Tho. adducta in primo argumento secundæ sententiæ: quæ quocumq; modo intelligantur, solùm probant specificationem relationum completiuè, & formaliter sumendam esse à termino, vt consideranti patebit.

Ad secundum eiusdem secundæ sententiæ respõdetur, maiorem esse veram, si intelligatur vniuersaliter de omni eo, ad quod accidens relatiuum dicit essentialem habitudinem, siuè tanquam ad terminum, siuè tanquam ad causam, vel obiectum, &c. Vndè quia relatio prædicamentalis secundũ adæquatam rationem non solùm respicit essentialiter terminum; sed etiam proprium fundamẽtum, à quo causatur: ideò potest ipsum radicaliter concurrere ad eius specificationem.

Ad tertium respondetur, quòd in definitione sufficit ponere loco differentiæ id, quod specificat completiuè, & formaliter: quia in eo quodammodò continetur specificatiuum radicale: & ideò rectè definitur relatio per proprium terminum, seu correlatiuum iuxta dicta, quæstione præcedenti.

Ad quartum respondetur, non solùm posito, & ablato termino, poni, & auferri relationem; sed etiam posito, & ablato fundamento. Nàm sicut, stante eadem ratione fundandi, dantur relationes specie diuersæ propter diuersos terminos; sic etiam, stante eadem ratione terminandi, dantur diuersæ relationes propter diuersa fundamenta. Et ita argumentum potiùs probat nostram conclusionem.

§. III.

QVOMODO DISPONENDA SIT ARBOR HUIUS PRÆDICAMENTI?

89 EX dictis, iam possũt aliqualiter ordinari diuisiones huius prædicamenti: (eas enim omninò comprehendere, videtur impossibile.) Prima est, quam supra ex Arist. explicuimus, iuxta tria illa fundamenta ab ipso assignata. Et circa eam solùm se offert notandum, quòd cum actio, & passio sint genera suprema, nihil habent commune, per quod vtraque possit fundare aliquod vnum genus subalternum relationis: ac proinde relationes ibi fundatę immediatè continentur sub generalissimo huius prædicamenti. Et cõsequenter prima ista diuisio in rei veritate est quadrimembris; per quam diuiditur relatio in eam, quæ fundatur in quantitate; in actione; in passione, & in mensurabilitate.

Ab hoc autem vltimo membro incipiendo, nõ improbabiliter posset quis asserere, omnes relationes in eo fundatas esse eiusdẽ speciei; quia idem videtur esse modus, quo res omnes respiciunt mẽsuram suæ perfectionis; per quod excusarentur penè infinitę diuisiones relationis. Hoc tamen parum firmum est: cum enim ex distinctione fundamẽti sumatur distinctio relationum, & ratio fundandi istas sit intima perfectio rei mẽsurabilis, vt suprà explicuimus, consequenter asserendum est, tot esse relationes essentialiter distinctas sub hoc genere, quot fuerint essentiæ, seu naturæ, quæ intrinsecè petant per aliam perfectiorem mensurari.

Duo alia genera relationũ, quæ scilicet fundãtur in actione, & passione, diuiduntur in varias species iuxta diuisiones ipsius actionis, & passionis, quas suis locis adducemus, ne eadem repetamus. Et ideò solùm restat, diuidere relationem fundatam in quantitate.

90 Hoc ergo genus relationis primò diuiditur in eam, quæ fundatur supra vnitatem; & in eam, quæ fundatur supra numerum. Sub primo membro cõtinentur identitas, æqualitas, similitudo, propinquitas; & diuersitas, inæqualitas, dissimilitudo, distantia, iuxta ea, quæ supra numer. 30. diximus. Relatio fundata in numero nomine incomplexo appellatur proportio: diuiditurque in proportionem æqualitatis, vt inter 2. & 2. aut 4. & 4. &c. quæ est species infima, & in proportionem inæqualitatis. Quæ rursus est duplex: alia appellatur inæquale excedens, quia est à maiori ad minus: & alia dicitur inæquale excessum, quia est à minori ad maius.

Porrò inæqualitas excedens est, quintuplex, alia dicitur multiplex, alia superparticularis, alia superpartiens, alia multiplex superparticularis, & alia multiplex superpartiens: quia autem harum proportionum notitia valdè conducit; non solùm ad exactam huius prædicamenti cognitionem, sed & ad plenè intelligenda ea, quæ sup. disp. 10. num. 20. & sequentibus adduxi-

duximus, necnō ad alias materias, in quibus exempla sæpius è mathematicis petuntur, placuit eas breuiter explicare eisdem ferè verbis, quibus illas exponit D. Th. 5. Metaph. lect. 17.

Proportio ergo tunc multiplex dicitur, quando magnitudo, aut numerus maior aliquoties continet minorem; & siquidem contineat ipsū bis, dicitur proportio dupla, sicut se habēt 4. ad 2. si verò ter, tripla vt 6. ad 2. si quater, quadrupla vt 8. ad 2. &c. quæ sunt species infimæ multiplicitatis.

Deinde proportio superparticularis tunc appellatur, quando numerus maior cōtinet minorem semel, & insuper vnam aliquam partem eius, & tunc si continet ipsum, & dimidium, vocatur sexquialtera, sicut se habent 3. ad 2. si verò totum, & tertiam partem sexquitertia vt 4. ad 3. si totum & quartam partem sexquiquarta, sicut 5. ad 4. &c. quæ sūt species infimę proportionis superparticularis.

Præterea proportio superpartiens tunc inuenitur, quando numerus maior cōtinet minorem semel, & insuper plures partes eius: & siquidem contineat duas partes, appellatur superbipartiens, sicut se habent 5. ad 3. si verò tres, dicitur supertripartiens, sicut 7. ad 4. & sic de reliquis, quæ etiam sunt species infimæ proportionis superpartientis.

Vlterius proportio multiplex superparticularis tūc vocatur, quādo numerus maior continet totum minorem pluries, & insuper aliquā partem eius: & siquidem contineat ipsum bis, & dimidiā partē eius, dicitur dupla sexquialtera, sicut se habent 5. ad 2. si verò cōtineat ipsum ter, & dimidiā partē, dicitur tripla sexquialtera vt 7. ad 2. si autē contineat numerum minorē bis, & tertiā partē eius, dicitur dupla sexquitertia, sicut 7. ad 3. si verò cōtineat ipsum ter, & tertiā partē, dicitur tripla sexquitertia vt 10. ad 3. illud enim genus diuiditur tám secūdùm species multiplicitatis, quàm secūdū species proportionis superparticularis, vt consideranti patebit.

Tandem proportio multiplex superpartiens tunc reperitur, quādo numerus maior continet totum minorem pluries, & etiā plures partes eius; & siquidem contineat ipsum bis, & duas partes, eius appellatur dupla superbipartiens, sicut se habent 8. ad 3. si verò contineat ipsum ter, & tres partes, eius dicitur tripla superbipartiens vt 15. ad 4. & sic de alijs; nàm hoc etiam genus diuiditur iuxta diuisionē proportionis multiplicis, & superpartientis, omnesq; sunt species infimæ, vt ex dictis constat.

Eodem ordine, & ratione diuiditur aliud genus proportionis inæqualis, quę appellatur inęquale excessum, & ista est quintuplex, alia dicitur submultiplex, alia subparticularis, alia subpartiens, alia submultiplex subparticularis, & alia submultiplex subpartiens, quarum vnaquæq; diuiditur in species correspondentes speciebus enumeratis, vt consideranti patebit.

QVID

§. IIII.

QVID DE VNITATE *numerica relationis dicendum sit?*

91 NIhil potest in præsenti circa hanc vnitatem ab imis fundamentis definiri: pendet enim ex generali quæstione de indiuiduatione accidētium. Breuiter tamen relictis Scoto in 3. dist. 8. q. 1. Vaz. to. 4. in 3. p. q. 91. ar. 1. dub. 4. Suar. vbi supra num. 16. & alijs, qui iuxta multitudinem terminorum multiplicant numerum relationum.

Dicendum est, vnitatem, & distinctionem numericam relationū sumendam esse ex vnitate, vel distinctione numerica subiecti, cui inhærent: ac proindè eundem patrem, v. g. eadem numero paternitate respicere plures filios; & eundem magistrum eodē numero magisterio plures discipulos; & sic de alijs. Ita docet expressè D. Thom. 3. p. q. 35. art. 5. vbi inquit: *Et quia plures formæ eiusdem speciei non possunt simul esse in eodem subiecto; non est possibile, quòd sint plures paternitates in eo, qui est pater pluriū filiorum generatione naturali.* Idem habet quodlibet. primò artic. 2. & quodlibet. 9. artic. 4. & alibi sæpè. Quem sequuntur concorditer discipuli eius, Caiet. & Medin. 3. par. q. 35. citata, Aluarez ibidem disp. 45. num. 16. Ripa 1. par. q. 28. ar. 2. dubitat. 1. ad 4. Canariensis q. 42. art. 4. Bañez quæst. 76. art. 2. dub. vnico, & lib. 1. de generatione q. 20 art. 9. ad 4. Capreol. in 1. dist. 7. q. 2. artic. 2. Herbeus in 3. distinct. 8. quæst. 1. Palud. ibidem quæst. 2. Soncin. 5. Metaph. q. 32. conclusione 3. Iabel. quæst. 18. Masius hìc sect. 3. quæst. 4. Sanch. lib. 5. q. 39. noster Didac. à Iesu disp. 14. p. 2. q. 2. & alij.

Probatur ratione generali D. Tho. quia duo accidentia solo numero distincta non possunt esse simul in eodem subiecto: ergo neque duæ paternitates in eodem patre respectu duorum filiorum; neque duæ similitudines in eodem albo respectu duorum terminorum, &c. Consequentia patet. Antecedens verò habetur expressè apud D. Th. tùm loco citato; tùm etiam q. vnica de virtutibus art. 11. & 3. dist. 23 q. 3. art. 4. quæstiunc. 3. lib. 4. Met. lect. 12. & alibi sæpè; latèq; à nobis ostendendum est suo loco.

92 Sed obijci potest: quia pater habens filiū, superueniēte alio, incipit realiter referri ad illum; si verò moriatur, desinit realiter respicere ipsum, manente paternitate circa aliū; ergo verè dantur in illo plures relationes paternitatis. Antecedēs videtur certū; quia ante generationē secundi filij, pater non referebatur realiter ad illum, posita verò generatione, iam refertur realiter ad eum: ergo de nouo incipit referri. Similiter vtroq; filio existente, pater verè respicit ipsos; altero verò pereunte, iam nō refertur ad illum: ergo desinit realiter respicere ipsum. Consequentia etiam probatur ex regula supra num. 50. explicata: quia quādo vnum aduenit realiter, altero iam existente, vel perit realiter, altero remanente, realiter inter se distinguuntur.

Res-

Respondetur, quòd sicut acquisita scientia circa vnã cõclusionem, quando habetur demonstratio circa aliam eiusdem obiecti, non aduenit nouus habitus, sed noua extensio præexistentis; per quam ille ipse habitus, qui antea inclinabat ad assentiendum primæ conclusioni, denuò inclinat etiam ad assentiendum secundæ, vt constabit in libris de generatione; sic similiter ad hoc, vt pater habens filium, quando nascitur alius, dicatur de nouo respicere illum; non est necessariũ, vt addatur noua relatio realis, sed quòd præcedens quasi extendatur ex parte termini materialis, & cointelligatur nouus respectus rationis ad talem filium, vt docet D. Thom. locis citatis.

93 Est tamen discrimen valdè notãdum, quòd scientia per talem extensionem intrinsecè, & realiter mutatur, & fit maior: quia in sua entitate verè habet latitudinem, & suscipit magis, & minùs: relatio verò consistit in indiuisibili, vt quæstione sequenti videbimus, & ideò intrinsecè non fit maior; sed dicitur extendi, quia multiplicantur termini materiales sub illa ratione formali, quam per se primo respicit; & quia in ea cointelliguntur diuersi respectu rationis ad illos. Verbi gratia hæc numero paternitas, quæ est in Petro, non respicit per se primò hunc, vel illum filium in particulari; (vt aduersarij in hoc decepti existimant:) sed communem rationem filij à se geniti. Non enim talis relatio habet quòd sit hæc, & indiuidua per hoc, quòd sit ad hunc particularem filium; sed per hoc, quòd est huius particularis hominis, qui est pater. Quia ergo terminus per se primò respectus nunc participatur ab vno; posteà à duobus, aut pluribus filijs; ideò relatio dicitur extrinsecè extendi, ex eo quòd addatur nouus terminus materialis, & nouus respectus ad illum. Ex quo tãdem sequitur, nullam fieri mutationẽ intrinsecam in ipsa entitate paternitatis, quando nascitur alius filius. Nam quamuis secunda, aut tertia generatio sufficiens esset, vt resultaret relatio, si nondum esset in Petro, per accidens tamen in hoc casu nõ producitur, quia inuenit productam. Per quæ soluuntur alia omnia argumẽta, quæ Scotus, Suarez, & alij adducunt contra sententiam Diui Thomæ.

QVAESTIO VLTIMA.

Quo modo intelligẽdæ sunt proprietates relatiuorum ab Aristotele assignatæ.

94 QVinque relatiuorũ proprietates adducit Aristoteles in hoc capite, vt vidimus in textu, quarum notitia magna ex parte habetur ex dictis in hac disput. & ideò quæ circa illas alij qui latiùs pertractant, breuiter nos in hac quæstione colligemus.

A prima ergo incipiendo, communis Interpretum consensus cùm Aberroe, & alijs antiquis in hoc cap. fatetur, quòd habere cõtrariũ, non conuenit relationi secundũ se; sed ratione fundamenti, quãdo est quali-

qualitas: vt suprà nu. 4. dicebamus. Cuius optimam rationem reddit in præsenti Caietanus: quia nimirùm ad relationem non datur per se motus; benè autem ad qualitatem: ergo non potest ratione sui habere contrariũ; sed solùm ratione qualitatis, in qua fundatur. Neq; de hoc est controuersia inter Doctores.

95 Idem etiam dicendum est de secunda proprietate, quòd, scilicet, in rigore loquendo, relatio secundùm se non suscipit magis, & minùs; sed tantùm ratione fundaméti, quando est qualitas. Quæ etiã est communis sentẽtia Expositorũ cum Aberroe, vbi supr. Pro qua videri possunt D. Tho. 1.2 q. 82. art. 4. Caiet. in hoc cap. Soto ibidem q. 1. ad 4. & 5. Arauxo 5. Metaph. art. 10. & alij. Ratioque est facilis: quia suscipere magis, & minùs, seu intẽdi, & remitti, propriè loquẽdo, exigit, vt in ipsa essentia etiam indiuiduali rei, quæ intẽditur, aut remittitur, sit latitudo quædam gradualis, ratione cuius possit secundùm se ipsam augeri, vel minui, seu magis, aut minùs imprimi subiecto; quod quidem solis qualitatibus cõuenit, vt satis ostendimus sup. disp. 12. n. 36. & constabit ampliùs disp. sequenti. ergo revera relatio secũdùm se non suscipit magis, & minùs; nisi ratione qualitatis, in qua fundatur.

Sunt tamen contra hoc duo non leuia argumenta. Primum est: quia non solum relationes fundatæ in qualitatibus, vt similitudo, & dissimilitudo dicuntur magis, aut minùs (albũ enim vt quatuor magis simile est alteri albo vt quatuor, quàm albo vt duo) sed etiam relationes, quæ fundantur in quantitate, vt æqualitas & inæqualitas (palmus enim magis inæqualis est vlnę, quam pedi) sed magis, & minùs harum relationum non potest prouenire à fundamentis; cum quantitas non suscipiat magis, & minùs: ergo cõuenit ipsis relationibus secundùm se.

Secundò idem probatur de relationibus similitudinis, & dissimilitudinis. Quia hæ decrescere possunt, crescente fundamento, & ècõtra: ergo ipsæ relationes secundùm se, & non à fundamento suscipiunt magis, & minùs. Consequentia videtur nota. Antecedens autem cõstat experiẽtia: ponantur enim duo alba, alterum vt sex, & alterum vt quatuor: inter hæc quidem est similitudo; augeatur posteà albũ vt sex, vsq; ad octo, tũc crescẽte fundamento, decrescit similitudo, vt patet.

Si autem respondeas, inter albũ, vt sex, & album vt quatuor in rei veritate non esse similitudinem, sed potiùs dissimilitudinem, quæ in casu posito crescit, crescente fundamento, adhùc non effugitur difficultas. Nam, estò ita sit, si augeatur album vt quatuor vsq; ad quinque, tunc minuitur dissimilitudo; & tamen crescit fundamentũ: ergo, &c.

96 In horum solutione multi multa dicunt, sed meliùs sentientes respondent cum Fonseca 5. Metaphys. capit. 15. quæst. 5. sect. 3. relationes consistere in indiuisibili (quod etiam docuit Diu. Thom. prima secundæ, quæst. 52. art. 1.) ac proinde

proinde quādo augetur, vel minuitur quantitas, vel qualitas, non augeri, aut minui relationes; sed variari, ita vt priores deperdantur, & acquirantur aliæ: & consequenter nullam in se suscipere magis, & minùs. Videatur Arauxo, vbi sup. cōclusione 2. ¶ Est tamen aduertendum non ideò asserendū esse, quod aliqui volunt, & tangitur in secundo argumento, scilicèt, tunc solū relationem inter qualitates eiusdem speciei esse similitudinem, quando illæ sunt eiusdem intensionis; quando verò altera est remisior, aut intensioralia, tunc esse dissimilitudinem. Hoc, inquam, falsum est: tùm quia iam similitudo & dissimilitudo non essent relationes specie distinctæ: tùm quia est expressè contra D. Tho. prima parte, quæst. 42. art. 1. ad 2. vbi inquit: *Quæcumque communicant in vna forma, possunt dici similia, etiam si inæqualiter illā participent, vt aer dicitur similis igni in calore, sed non possunt dici æqualia, &c.* Quanuis ergo ex intensione, vel remissione qualitatis relationes ibi fundatæ varietur, vt explicatū est; tamē dum manent qualitates eiusdem speciei, omnes relationes dicuntur similitudines.

97 Tertia proprietas, scilicet, relatiua dici ad cōuertentiam, solùm indiget explicatione. Non enim ibi loquitur Aristoteles de conuersione propositionum, quam explicuimus lib. 2. summularum: neque sermo est de cōuertibilitate terminorū secūdū quā illi dicūtur conuertibiles, qui mutua prædicatione de se inuicē in recto prædicātur, vt patet, sed dici ad conuertentiam in præsenti est, quòd vnum relatiuum explicetur per ordinē ad aliud in obliquo positum, vel quomodolibet dicatur esse illius: nam eo ipso quòd inter aliqua duo sit aliquis respectus; qui respicit, aliquem respicit; & qui respicitur, ab aliquo respicitur. Quæ quidem proprietas, præcisè sumpta, non solùm cōuenit relatiuis secundùm esse, & proprijs, sed etiam improprijs, & secundùm dici, si rectè assignentur, vt satis constat ex præcedentibus. Et ideò talis proprietas non conuenit huic prædicamento quarto modo proprij, sed secundo.

Duæ vltimæ proprietates, scilicet, esse simùl natura, & cognitione, sunt maximè propriæ relatiuorum secundùm esse, & prædicamentaliū, oriunturque ex propria, & formali ratione constitutiua huius prædicamenti: & ideò earum notitia valdè conducit ad plenam relationis cognitionem comparandam.

98 Sciendum est ergo ex Aristotele infra ca. de modis simùl, illa dici simul natura: *Quæ essendi quidē consequentia cum conuertantur; neutrum tamen vt sit, alteri causa est, vt in duplo, & dimidio intueri licet, hæc enim cōuertuntur: nam si duplū est, dimidium est; et si dimidium est, duplum est; neutrum tamē est causa, vt alterum sit.* Quibus verbis, vt ex Paulo Veneto notat egregiè Soto hîc in expositione textus quinti, duæ continentur cōditiones necessario requisitæ, vt aliqua sint simùl natura, quarum qualibet deficiēte, non datur talis simultas. Prima est, quòd

quòd *se mutuo inferant*, ita vt si vnũ est, alterum etiam sit, & ècõtra. Secunda est, quòd *vnum non sit causa alterius*. Quod manifestè apparet in relationibus mutuis, tam disquiparantiæ, quam æquiparãtiæ. Nam paternitas, & filiatio; & similitudo huius, & illius albi se mutuò inferunt, vt patet, & vna non est causa alterius: non enim vna relatio efficit aliam; cum non sit actiua; neque est finis eius, aut forma, vt patet; neque tandem respicit illam; siquidẽ vna relatio non potest fundari in alia, vt vidimus supra num. 31.

Idem etiam dicẽdum esse de relatiuis non mutuis, quòd scilicet propriè, & formaliter sumpta sunt simul natura, si rectè assignentur correlatiua, vidimus supra nu. 80. & nunc facilè ostenditur ex prædictis duabus cõditionibus simul tactis. Etenim relatiuæ illę denominationes ibidem explicatę, quibus à relatione vnius extremi vtrumque denominatur relatiuũ, alterum intrinsecè, & alterum extrinsecè, se mutuò inferunt; siquidem bene valet: datur scientia secũdùm actum; ergo datur obiectũ scitum: & similiter datur obiectum scitum, ergo datur scientia secundùm actum: & vna denominatio non est causa alterius; quandoquidem repugnat talem relationem tribuere fundamento denominationem relatiui; quin in eodem signo naturæ intelligatur correlatiuum, cui formaliter opponatur, & consequenter ipsa relatiua denominatio, à qua constituitur in esse talis, vt magis explicuimus loco citato.

99 Hæ autem duæ cõditiones non inueniũtur in rebus absolutis, quæ istis relationibus substernũtur. Nam generans, & genitum, supra quæ fundantur paternitas, & filiatio, licèt se mutuò inferant; valet enim; est generans, ergo est genitũ; & èхудcontra; tamen vnum est causa alterius, vt de se patet. Similiter ex duobus albis, super quæ fundantur similitudines, licèt vnum prout sic, non sit causa alterius, tamen non se mutuò inferunt, non enim valet: est hoc album, ergo & illud: & tandem scientia, & scibile, licet rectè assignata se mutuò inferant, vt dictum est; sumpta tamen pro rebus absolutis, alterum est causa alterius, siquidem obiectum quatenùs tale habet rationẽ causæ respectu sciẽtiæ.

Ex quo iam fit, relationes omnes, siuè mutuas, siuè non mutuas verè esse simul natura, & consequẽter fundamentũ, & terminum, formaliter vt denominantur ab ipsis, & vt significantur nominibus relatiuis. At ipsæ entitates absolutæ fũdamenti, & termini non sunt simul natura, & consequenter neque fundamentũ; & terminus, prout significantur nominibus absolutis. Quãdo ergo inquit Arist. relatiua esse simul natura, sensus est formalis, & loquitur non de entitatibus absolutis fundamenti, & termini, sed de ipsis relationibus, seu de fundamẽto, & termino, secundũ quòd formaliter denominantur ab eis, & significantur nominibus relatiuis. Per quod tandem cõstat, proprietatem istam conuenire huic prædicamento quarto modo proprij.

Eodem

Eodẽ sensu, & proportione explicanda est vltima proprietas. Ex eo enim quòd relatiua formaliter sumpta sint simul natura, cõsequens est, vt vnũ debeat definiri per aliud, secũdũ quòd relatiuũ est; ac proinde repugnabit vnũ sine alio cognosci, quod est esse simul cognitione. Neq; in hoc est ampliùs immorãdũ, suppositis his, quæ supra q.6. dicta sunt

CAPVT OCTAVVM, De qualitate, & quali.

SVMMA TEXTVS.

1 TRIA præstat in hoc cap. Arist. Primò definit in abstracto qualitatem, dicens: *Qualitatem autem voco, secundùm quam quales esse dicimur.* ¶ Secundò enumerat quatuor eius species. Prima est habitus, & dispositio, vt scientia, & virtus; sanitas, & morbus. Secunda est naturalis potentia, & impotentia; vt cursores, & pugillatores, & valetudinarij. Tertia est passio, & passibilis qualitas; vt rubor, vel pauor ex verecundia, aut metu causatus; & amaritudo, vel dulcedo. Quarta tandem est forma, & figura; vt triangulus, & pyramis. Quibus speciebus enumeratis, definit in concreto quale, dicens: *Qualia autem sunt ea, quæ denominatiuè ab eis, aut aliquo alio modo dicuntur.* ¶ Tertiò & vltimò enumerat tres qualitatis proprietates. *Prima* est habere contrarium; vt iniustitiæ contrariatur iustitia; & albedini nigredo; quæ tamen proprietas non conuenit omni qualitati; quia lux non habet contrarium. *Secunda* est suscipere magis, & minus: quæ etiam non conuenit omni qualitati: tùm quia de iustitia, & sanitate (inquit Arist.) aliqui asserunt, non dici magis, & minus, licèt id concedant earum concretis: tùm etiam quia de figura certum est, non suscipere magis, & minùs: siquidem neque trianguli, aut circuli ratio, neq; concreta ipsa dicuntur magis, aut minùs talia.

Notationes circa hoc caput.

2 NOmen qualitatis (quod se inuenisse testatur Plato in Theeteto) varias habet acceptiones quas refert Simplic. in hoc capite. Tres sunt præcipuæ, quas ex Arist. 5. Met. c. 14. & 28. colligunt communiter DD. *Primò* sumitur pro quacumq; differentia etiam essentiali, quo sensu differentiæ sæpè appellantur qualitates generis; & de illis dicitur, quod prædicantur in quale. *Secundò* pro omnibus accidẽ-

dentibus, siuè proprijs, siuè communibus, siuè huius, *siuè alterius prædicamenti*: quo modo de omni accidenti dicitur, quod prædicatur in quale, non solùm quoad modum significandi, sicut differentiæ; sed etiam quoad rem significatam, vt explicuimus suprà, disp. 5. num. 12. *Tertiò* tandem sumitur qualitas, vt significat peculiare prædicamentũ accidentis ab alijs condistinctum, à quo propriè, & simpliciter denominamur quales, & per quod respõdetur ad interrogationem factam per *quale*, vt distinguitur ab interrogatione facta per *quid, quantum, vbi, quando, &c.* Sicut enim si quæratur, quantus est Petrus? respondetur est bicubitus, aut tricubitus: etsi quæratur: vbi est Petrus? respondetur in Ecclesia, vel in foro: ita quando quæritur, qualis est Petrus? respondetur per terminos huius prædicamenti: est albus, vel niger; Dialecticus, vel Philosophus, &c.

In hac ergo tertia acceptione describit Arist. qualitatem dicens: *Qualitas est secundùm quam, quales esse dicimur*: idest, qualitas est accidens, à quo res constituitur in esse qualis, & per quod propriè respondetur interrogationi factę per quale. De qua definitione postea redibit sermo; sicutetiam de speciebus, quas in secunda parte cap. assignat Arist. Hoc solum libuit in præsenti annotare, quòd quanvis B. Alb. & Caiet. velint in illo verbo definitionis, quod solet poni in prima persona, scilicèt, *dicimur*, esse mysterium, vt scilicet, indicaret Arist. sub hac definitione comprehendi qualitates spirituales, & corporeas, *quæ simul in homine inueniuntur*; hoc tamen mysterium non cogitauit Arist. nã in textu Græco legitur in tertia persona λεγόντα *legendæ*, idest, dicuntur; sicq; transtulerũt Argyropilus, & Peryonius. Vbi etiam nota non abs re Arist. in hoc prædicamento seorsim explicuisse abstractum, & concretum qualitatis; sicut etiam titulus promittebat; id enim fecit, vel quia ab antiquis nõ eodem modo sumebatur, vt notat Porphyr. in interrogationibus; vel quia qualitatis essentia obscura erat, & ita non potuit commodiùs describi, quam per suũ concretum, quod nobis notius est; propter quod vtrumq; oportebat aliquo modo explicare.

3 Ex proprietatibus *in tertia* parte capitis adductis, prima satis constat ex dictis cap. de substantia nu. 35. ¶ Circa secundam verò, vt plenè perciperetur, agendum erat de intensione, & remissione qualitatum. Sed aliena est à præsenti instituto talis disputatio; & ideò solùm est notandum, intensionẽ, & remissionem, seu latitudinem gradualẽ, vt aliqui loquuntur, aliquando inueniri in qualitatibus cum variatione, ita vt eadem qualitas in eodem subiecto modò sit intẽsior, & modò remissior; quod contingit in aliquibus qualitatibus, quæ sunt termini alterationis; ex eo quòd causa nunc fortiùs; nunc debiliùs operatur, vt patet in calore, & frigore: & hoc modo certum est, non omnes qualitates suscipere magis, & minùs, seu intendi, & remitti.

Nàm

Nàm præter qualitates quartæ speciei, de quibus id expressè docet Arist. in hoc cap. plures aliæ secundæ speciei, & fortassè omnes non intenduntur, & remittuntur, vt patet de intellectu & voluntate.

Aliquando verò intensio, & remissio, seu latitudo gradualis inuenitur in qualitatibus inuariabiliter; quando, scilicet, eadem qualitas in eodem subiecto nõ augetur, aut minuitur, saltem de potentia ordinaria; verè tamen habet in se latitudinem intensiuam. Cuius signum est, quòd tales qualitates in diuersis subiectis inueniuntur magis, & minùs intensæ. Et huiusmodi sunt intellectus, & voluntas; & aliæ potentiæ sensitiuæ; & fortè omnes qualitates secundæ speciei: quamuis ob variationem dispositionum in organis, sæpè cõtrarium appareat.

4 Si ergo intensio, & remissio sumantur altero ex his modis, certũ est, non conuenire omnibus qualitatibus, quæ sub prima, secunda, & tertia specie continentur; bene tamen si sumantur secundũ se, prout abstrahunt ab hoc, vel illo modo, qui per accidens sunt ad veram rationẽ latitudinis gradualis. Atq; ita in hoc sensu omnes qualitates, excepta forma, & figura, verè suscipiunt magis, & minùs. Quæ doctrina est expressa D. Th. 1. 2. q. 52. a. 1. vbi loquens de augmento intensiuo habituum, quod ipse vocat secũdùm participationem subiecti, refert ex Simplicio, inter qualitates solam figuram non suscipere magis, & minùs. Quam sententiam approbat, & illustrat D. Tho. redditque eius optimam rationẽ ex Aristote. vt patet in textu. Ex quo tandem fit, quòd si forma, & figura constituunt veram speciem qualitatis (de quo infrá) talis proprietas conuenit huic prædicamento primo modo proprij, scilicet, soli, sed non omni; sicut etiam prima, vt inquit Arist.

Circa tertiam, & vltimam proprietatem solùm est aduertendum, quòd sicut nomen qualitatis solet transferri ab hoc prædicamento ad alia; ita similitudo, & dissimilitudo, quę significant relationes in veris qualitatibus fundatas, transferri solent ad significandas relationes, quæ fundantur in alijs prædicamentis. Quo sensu duas substantias, duas quantitates, aut relationes solemus appellare similes, quandò sunt eiusdem speciei; dissimiles verò, quando sunt specie distinctæ. Sed hoc non tollit, quominùs similitudo, & dissimilitudo propriè sumptæ tantùm significent relationes, quæ fundantur in veris qualitatibus; & per cõsequens, proprium erit qualitatis quarto modo proprij, vt secundùm eam res dicantur propriè similes, & dissimiles.

DISPVTATIO XV.
De prædicamento qualitatis.

CVM qualitas non solùm relationi, sed etiam quantitati dignitate præferatur, vt suis locis notauimus; non est cur dubitemus, ipsam esse alijs imperfectioribus prædicamentis anteponendam. Iam verò, suppositis ijs, quæ circa literam capitis, & qualitatis proprietates adnotauimus, solùm restat, essentiam eius, & species inuestigare. Pro quo sit.

QVÆSTIO PRIMA.

An definitio qualitatis ab Aristotele tradita sit bona?

5 DIfficile semper fuit, essentiam qualitatis in communi explicare, vt testatur D. August. in suo Categoriarum libro. Quãuis enim ex eo, quòd sit genus supremum, & conceptus simplex, propriè definiri non possit; tamen aliorum prædicamentorum essentias aliqualiter explicamus, considerato eo, in quo vniuscuiusque species conueniunt; vt ratio *extensionis* in quantitatibus: ratio *ad* in relationibus, &c. Cæterùm in qualitate, neque ad hunc modum apparet aliquid, per quod possimus illius essentiam vtcumque explicare, nisi per eius concretum, vt fecit in hoc capite Aristot. qui modus definiendi valdè obscurus videtur. Quod cernẽs ipse 5. Metaph. c. 14. vbi erat proprius locus definiendi, agens de qualitate nullam eius definitioné tradidit. Ex quo sumpsit occasionem Oña hic quæst. 1. artic. 1. asserendi Arist. non cognouisse qualitatis essẽtiam. Et ideò oportet ante omnia definitionem ab ipso traditam examinare.

Contra quam multa communiter objiciuntur, & quidem non leuia argumenta. Primum est: quia in tali definitione definitum definitur per se ipsum; siquidem in rei veritate idem est qualitas, & quale: ergo mala est definitio.

Secundò: quia hæc definitio non est notior definito, nã ad cognoscendum, quid sit *quale*, oportet scire, quid sit *qualitas*: ergo malè qualitas definitur per quale.

Tertiò: quia iam in definitionibus rerum absolutarum daretur circulus, contra id quod diximus disputat. præcedenti num. 70. Imò illum commisit in hoc cap. Arist. dum primò qualitatem per quale, & postea quale per qualitatem definiuit.

Quartò tandem: quia definitum ingrederetur definitionem: ergo nullo modo admittenda est prædicta definitio.

6 Nihilominùs dicendum est, quòd quanuis definitio Arist. non solùm non sit rigorosa; sed neq; ita propria, & exacta, sicut sunt definitiones, quas de alijs prædicamẽtis tradimus, adhuc tamen non est cōtemnẽda, sed licet illa vti. Primam partem conclusionis satis conuincunt argumenta facta, eamque admittunt communiter DD. Secunda verò est contra aliquos modernos, quibus familiare est, definitiones Arist. & communiter receptas repudiare. Inter quos Hurtado disp. 14. Met. sect. 1. hāc Arist. definitionem valdè reprehendit, inquitq; non esse definitionem, sed inanem quandam nugationem. Cæterùm quàm sit ipse reprehendendus, patet, tùm quia D. Tho. opus. 48. tract. 4. c. 1. dictam definitionem admittit, & explicat, eaq; vtuntur cōmuniter, tàm Metaphysici, quàm Dialectici: tùm etiam, quia cùm vix appareat aliquid, in quo conueniant omnes species qualitatis ab Aristot. assignatæ, vix potuit ipsa commodius describi, quàm per eius effectum formalem significatum nomine sui concreti, quod nobis est aliquantulum notius, siquidem non facilè apparet nomen aliud clarius, qualitati in communi adæquatè respōdens. Quod sufficit, vt definitio Arist. non sit contemnenda; præcipuè cùm generalissima nō possint propriè definiri. Videatur Gallego hìc controuer. 27.

7 Vt autem hoc plenè percipiatur, notanda est egregia Arist. doctrina lib. 6. Topicor. capite 2. vbi docens, definitionem debere tradi per notiora, addit dupliciter hoc contingere. Primò, quando res per quas traditur definitio, sunt absolutè, & secundùm se notiores, quod contingit, quando sunt priores, quia tunc sunt verè partes, seu principia definiti, vt punctum respectu lineæ, vnitas respectu numeri, & litera respectu syllabæ. Et tunc definitio est propriè, & rigorosè definitio, proprièque explicat essentiam rei, quia traditur per ea, quæ secundùm se sunt notiora, & priora definito. Vt quando dicimus: *Linea est quantitas continua causata ex ductu puncti: Numerus est quātitas discreta vnitatum, &c.*

Secundò solet definitio tradi per ea, quæ nobis notiora sunt, licèt secundùm se sint minùs nota: (contingit enim esse nobis notiora, quæ secundùm se sunt ignotiora) & hoc modo res posteriores, & compositiores sunt nobis magis notæ, quā priores, & simpliciores; & ideò has per illas solemus definire; vt quandò dicimus: *Punctum est extremum lineæ: Vnitas est principium numeri: Litera est elemẽtum syllabæ, &c.* Quę quidem definitiones, licèt propriè non explicent essentiam rei, quæ definitur, quia non traduntur per ea, quæ secundùm se sunt priora, & notiora, quia tamen traduntur per notiora nobis; iuuant, vt clariùs cognoscamus res illas, quæ secundùm se sunt prio-

 res,

res, & notiores; vt ita tandem per eas res posteriores definire possimus.

8 Hanc doctrinam ferè ad verbum statuit Aristotel. loco citato. Et ratio eius est: quia cùm in definitionibus non sit procedere in infinitum, quādo res posteriores per priores definimus, necessariò deueniēdum est ad aliquam primam, quæ non possit per aliam priorem definiri; & consequenter, neque habere propriam definitionem. Si tamen eam vtcumque explicare velimus, retrocedendum erit ad posteriores, quæ nobis sunt magis notæ; vt patet in exemplo adducto. Quia enim superficies posterior est linea, & linea puncto: ideò optimè superficies definitur per lineā; & linea per punctum, sed punctum, cùm sit primum in quantitate continua, non habet aliud prius, per quod definiatur. Quarè si velimus, illud vtcumque explicare, oportebit, retrocedere ad posteriora, quatenùs sunt nobis notiora. Huiusmodi tamen definitiones secūdùm quid tantùm, & quoad nos possunt appellari definitiones; nàm, vt benè inquit Aristot. ibidem, vera, & propria definitio debet tradi per ea, quæ secundùm se sunt notiora, & priora definito.

Cùm ergo quodlibet concretum quoad nos sit magis notum, quàm suum abstractum; quia, vt ex Aristotele libro 7. Metaphysicæ sæpè retulimus, concreta apparent magis entia, quam abstracta, ideò quandò abstractum non potest habere veram definitionem, vt sunt generalissima accidentium, non incongruè definitur per concretum, tanquàm per rem nobis notiorem; maximè quando non facilè apparet aliquid aliud clariùs, per quod definiatur. Et hoc modo definiuit Aristotel. qualitatem per quale, quod nobis notius est. Cùm autem huiusmodi definitiones secundùm quid tantùm, & quoad nos sint definitiones, vt dictum est, non oportet in eis conditiones propriæ, & rigorosæ definitionis ad vnguem obseruari, sed satis est, si aliquo modo, & secundùm quid tantùm verificentur. Per quod patet ad argumenta.

9 Ad primum respondetur, in hac definitione non omninò definiri idem per se ipsum: sed eandem rem, quatenùs est minùs nota, & significatur in abstracto, definiri per se ipsam, vt significatur in cōcreto: quomodò est nobis notior. Quod licèt non sufficiat ad propriam, & rigorosam definitionem; sufficit tamen ad eam, quæ secundùm quid tantùm, & quoad nos est definitio, vt dictum est.

Per quod patet ad secundum. Hæc enim definitio, quoad nos, notior est ipso definito; siquidē quale nobis notius est, quàm qualitas: quanuis secundùm se sit ignotius; & propterea quale secundùm se explicatur per qualitatem; quoad nos verò qualitas explicatur per quale.

Ex quo etiam patet ad tertium. Non enim propriè dicitur circulus; nisi quandò vnum definitur

per

per aliud, eodem modo, quo aliud definitur per ipsum, quod non contingit in præsenti. Nàm qualitas quoad nos definitur per quale; quale verò secundùm se definitur per qualitatem. Quia tamen in hoc modo definiendi non potest omninò vitari circulus, ideò rectè concludit argumentum, vtranque definitionem non posse esse propriam, & rigorosam. Vt autem, quantùm fieri posset, circulum istum vitaret Aristoteles, postquàm definiuit qualitatẽ per quale, non statim quale per qualitatem explicuit; sed priùs declarauit singulas species eius, & tunc subiunxit: *Qualia autem sunt ea, quæ ab his denominatiuè dicuntur*. Qui modus circuli etiam in demonstrationibus licet, vt ex Diu. Thom. explicabimus in libris Posteriorum.

Ad quartum respondetur, non esse idem nomen, quod ponitur à parte definiti, & quod ponitur in definitione; siquidem illud est abstractum; illud verò concretum. Quæ distinctio sufficit in huiusmodi definitionibus, vt non omninò dicatur definitum ingredi definitionem: & ideò licet illis vti. Verum est tamen, esse imperfectionem non paruam, quòd in definitione, etiam impropria, ponatur nomen deriuatum à nomine definiti, quod quidem vitandum est; nisi quando aliter fieri non posit, propterea enim diximus in conclusione, definitionem istam non esse ita exactam, sicut sunt aliæ aliorum prædicamentorum.

QVAESTIO II.

Quænam sit congruentior qualitatis definitio?

10 ANTE omnia præmittere oportet; quæ sit causa, quarè inter omnia prædicamenta ratio qualitatis in communi sit nobis obscurior, cùm tamen in particulari plures sint qualitates sensibus ipsis notæ. Nascitur autem hoc ex imperfecto modo cognoscendi intellectus nostri, cuius obiectum pro hoc statu est quidditas, seu natura in materia corporali existens, vt docet Diu. Thom. prima parte quæstione 84. articulo septimo, & alibi sæpè. Et ideò substantiam materialem facilè cognoscit, quia simul est ens simpliciter, & quid ipsi proportionatum. Propter quod etiam facilè percipit quãtitatem: tùm quia proximior est substantiæ materiali, & illi conuenit, secundùm quòd talis est: tùm etiam, quia est secundùm se sensibilis. Cum verò alia accidentia neque sint entia simpliciter, neque ita proportionata intellectui, sicut quantitas, ideò, vt ea intelligat, indiget, & vtitur aliquo extrinseco, quo iuuetur ad illorum cognitionem. Cùm ergo relatio, & alia sex vltima prædicamenta in sua natura includant ordinem ad aliquid extrinsecum, iam habet intellectus, quo iuuetur, vt facilè illa cognoscat. Sola essentia qualitatis in communi, neque est proportionata intellectui nostro pro

hoc statu; cùm abstrahat à qualitatibus corporalibus, & spiritualibus; neque prout sic includit ordinem ad aliquid extrinsecum, sed est omninò absoluta, quia vt ex Diuo Thoma 5. Metaphysicæ lectione decima septima notauimus disputatione præcedenti numero vigesimo octauo, qualitas, secundùm quòd qualitas est, solùm respicit subiectum, in quo est, ad aliud verò non ordinatur, nisi secundùm particulares rationes huius, vel illius qualitatis, nempè in quantùm est habitus, potentia, &c. Ac proinde, licèt intellectus noster facilè cognoscat aliquas particulares qualitates, difficilè tamen potest percipere communissimam rationem huius prædicamenti, in qua omnes species eius conueniunt.

11 Propter hæc ergo plures Authores, licèt Aristot. definitionem imperfectam, & obscuram esse fateantur; clariorem aliam inuestigare non curant. Alij verò, vt imperfectionem dictæ definitionis vitarent, variè distracti sunt in assignanda aliqua alia definitione meliori, variasque inuenerunt, quas longum esset recēsere. Vnam tantùm, aut alteram subijciemus. Et prima sit, quam inuenit Suarez disputatione 42. Metaphys. sectione prima in hūc modum: *Qualitas est accidens quoddam absolutū. adiunctum substantiæ creatæ ad cōplementum perfectionis eius, tam in existendo, quàm in agendo.* Quam descriptionem satis longam, longiùs explicat ipse Suarez, admittuntque Conimbric. & alij Moderni Dialectici.

Cæterùm eius insufficientiam probat inter alios Gallego controuer. citata. Et quidem si attentè consideretur, ferè omnia eius verba superfluunt, neque tandem explicat propriam rationem qualitatis. Nam imprimis ad quid additur ly *quoddam*? non enim ponitur pro genere, vt patet, neque addit aliquid supra ea, quæ ponuntur à parte differentiæ. Item superfluit ly *absolutum*: vt enim vidimus supra disputatione 11. numero quarto, nomen istud non significat gradum aliquem positiuum inter accidens, & quantitatem, aut qualitatem, verbi gratia, sed negationem relationis immediatè fundatam in proprio vniuscuiusque constitutiuo, sicut *irrationale* non significat gradum positiuum inter animal, & equum, aut leonem, sed negationem hominis, quæ immediatè fundatur in propria vniuscuiusque differentia: ergo sicut superfluè definiretur equus dicendo: *Equus est animal irrationale hinnibile*; imò & nugatoriè; siquidem in hinnibili continetur irrationale; & ita bis poneretur; sic similiter superfluè, & nugatoriè ponitur ly *absolutum* in definitione qualitatis, aut quantitatis.

12 Tertiò: superfluunt illa verba: *adiunctum substantiæ creatæ*: id enim continetur in prima particula definitionis; siquidem accidens ex sua natura petit adiungi substantiæ creatæ; cùm in increata nulla possint esse accidentia.

¶ Quar-

¶ Quartò eadem ratione superfluit ly *ad complementum perfectionis eius*. Non enim est sensus qualitatem complere substantiam in esse substantiali; nàm hoc est proprium subsistentiæ, aut existentiæ, vt aliquando dicemus: ergo intelligendum est de complemento in aliqua perfectione, aut esse accidentali. Hoc autem conuenit qualitati ex eo, quòd sit accidens; siquidem omnia accidentia, ex eo quòd sint entia, & perfectiones secundùm quid; complent substantiam in aliquo esse, & perfectione accidentali, vt patet inductione. Quòd si per hanc particulam significetur, qualitatem esse à natura institutam, vt sit ornamentum substantiæ, vt Suarez explicat, iam definitio non conuenit omni qualitati: quis enim dicet habitus vitiosos datos esse à natura, vt sint ornamentum, aut complementum substantiæ?

Vltima etiam particula, scilicet, *tàm in existendo, quàm in agendo*, si collectiuè sumatur; non conuenit omni qualitati, plures enim non sunt actiuæ. Si verò disiunctiuè sumatur, incidit in alium defectum, qui, quantùm fieri posſit, vitandus est; iam enim in rei veritate non erit vnica descriptio, sed plures: neque reverà definietur genus supremum; sed membra illa diuidentia, quibus adæquatè cõuenit vnaquæq; pars talis disiunctionis. Et tandem tota hæc descriptio nõ explicat rationem propriam qualitatis; sed verè conuenit quantitati, vt consideranti patebit.

13 Ne autem prædictæ definitionis discusſio nimia, & superstitiosa alicui videatur, simulq; perspiciatur, quantùm à vera definiendi arte abhorreat similis redundãtia; audiat Aristot. lib. 6. Topicorum cap. 1. vbi explicans modos, quibus contigit, definitionem esse superfluam, inquit: *Illud demùm incommodum est, sæpè idem de aliqua re dicere. Quod Xenocrati vsu venit, qui sapientiam, ait, esse definitionem, & cognitionem naturarum. Quippè cùm definitio quædam sit cognitio, ita bis idem dixit, adiuncto verbo cognitionis. In eodem errore versantur ij, qui refrigerationem priuationem caloris naturalis esse definiunt. Nàm cùm eius, quod insitum est, omnis sit priuatio, superuacaneum est nomen, naturalis, addere, satisque erat dicere caloris priuationem, quandoquidem ex ipso nomine priuationis, rei naturalis esse intelligitur*. Discamus ergo, & discant omnes ex hac Aristotelis doctrina, à rerum definitionibus superflua verba rescindere. Sed ad qualitatis definitionem redeundo.

14 Secunda est, quam tradit Hurtado loco citato quæstione præcedenti; vbi reiecta definitione Aristotelis, sic ipse definit: *Qualitas est accidens absolutum à quantitate distinctum*. Hæc tamen definitio potiori iure reijcienda est. Primò quidem quia, vel nomine accidentis absoluti intelligit, quod non est vera relatio prædicamentalis, & sic tota definitio planè cõuenit sex vltimis prædica-

mentis; siquidem in hoc sensu verè sunt accidentia absoluta distincta à quantitate, vel intelligit, quidquid nullũ dicit respectũ, neque prædicamentalem, neq; transcendentalem, & sic definitio non conuenit omni qualitati; siquidem habitus, potentia, & plures aliæ qualitates sunt relationes transcẽdentales, vt patet: ergo hæc definitio, vel conuenit alijs à definito, vel non conuenit omni contento sub illo.

Præterea, quia estò definitio illa conueniret omni, & soli qualitati; adhùc non explicat propriam eius rationem, seu quid sit illud, per quod qualitas distinguitur à quantitate, & alijs prædicamentis. Sicut siquis definiret animal, *esse viuens distinctum à planta*; reverà non explicaret propriam rationem constitutiuam animalis, sed perinde esset, ac si per negationem definiret, dicẽdo: *Animal est viuens, quod non est planta*. Quem modum definiendi, vt imperfectissimum contemnit Aristot. 1. Topicor. c. 4. ergo si propterà reijcit iste author definitionem Aristotelis, quia non declarat, quid sit ipsa qualitas, eadem etiam ratione reijcienda est sua definitio.

15 Tertiò tandem alij definiunt qualitatem sic: *Qualitas est accidens proueniens à forma in esse quieto*. Per primam particulam differẽtiæ distinguunt qualitatem à quãtitate, vbi, situ, & alijs prædicamẽtis, quæ quantitatem consequuntur; nám vt docet D. Thom. 5. Met. lect. 9. & 3. p. q. 90. art. 2. de potentia q. 9. artic. 7. & alibi sæpè, qualitas in hoc à quãtitate distinguitur; quòd hæc sequitur materiam; illa verò formam. Per vltimã verò particulã distinguitur ab actione; quæ quidem prouenit à forma; sed quasi in motu, & fluxu, quę secum trahit actio; non verò qualitas; & ideò hæc dicitur à forma prouenire in esse quieto.

Cæterùm hæc etiam definitio, quanuis nihil contineat à veritate alienum; adhùc tamen non videtur omninò sufficienter explicare essentiam qualitatis; sed ad summum est descriptiua. Et ideò inuestigandũ restat, quæ sit illa ratio, aut perfectio, cui annexum est prouenire à forma in esse quieto. Sicut enim supra disp. 13. n. 17. diximus, insufficienter explicari essentiam hominis, dicẽdo, esse animal radicaliter risibile, quia confusè indicatur ibi essentia hominis; sic similiter, dicẽdo qualitatem esse accidens proueniens à forma in esse quieto; valdè confusè importatur essentia qualitatis. Quare his, & alijs definitionibus relictis.

16 Dicendum est, veram rationem, & essentiam qualitatis in cõmuni, propriumque effectum formalem eius duobus modis, & vtroque optimo explicari à D. Thom. quem sequuntur Caiet. Conradus Cano, Arauxo, Sanch. & Gallego, infrà citandi, & communiter Thomistæ.

Primus habetur 1. parte, q. 28. articulo 2. vbi docet, quòd in vnoquoq; prædicamento accidentium possunt duo cõsiderari, scilicet ratio

tio communis accidentis, & propria, & peculiaris ratio vniuscuiusque. Hæc autem in qualitate (inquit) est *esse dispositionem substantiæ*; sicut propria ratio quantitatis est, esse mensuram, aut extensionem substantiæ. Iuxta quam doctrinam, sicut hęc est congrua definitio quãtitatis. Quantitas est extensio, seu mensura substantiæ; vel accidens extensiuum, seu mẽsuratiuum substantiæ, sic etiam hæc erit congrua definitio qualitatis: *Qualitas est dispositio substantiæ*, seu *accidens dispositiuum substantiæ*, vt posteà explicabimus.

17 Secundus modus declarandi rationem communem qualitatis est apud D. Thom. 1.2. quæstio. 49. articulo secundo, vbi inquit: *Propriè qualitas importat quendam modum substantiæ: modus autem est, vt dicit August. super Genesim ad literam, quem mensura præfigit: & ideò importat quandam determinationem secundum aliquam mensuram. Et ideò sicut id, secundùm quòd determinatur potentia materiæ secundùm esse substantiale, dicitur qualitas, quæ est differentia substantiæ; ita id, secundùm quòd determinatur potentia subiecti secundùm esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis, &c.* Ex quibus verbis formatur alia definitio qualitatis sic: *Qualitas est accidens modificatiuum, siue determinatiuum,* vel *imponens modum, aut determinationem substantiæ.* Quæ duæ definitiones, si rectè intelligantur, inter se coincidunt, & explicant optimè propriam, & essentialem rationem qualitatis in communi, quidquid contradicat Suar. loco citato. Quia autem definitiones nõ possunt demonstrari; vt bonitas istarum appareat, sufficiet earum terminos explicare, vt explicant communiter Thomistæ.

18 Pro primæ ergo intelligentia notandum est, nomen *dispositionis* à disponendo dictum esse. Disponere autem idem est, quod ordinare, seu ponere aliqua cum ordine. Ad quod requiritur, vt in re, quæ disponitur, sint aliquo modo plura, seu partes, quæ possint cum ordine collocari. Vndè Aristot. 5. Metaphys. textu 24. definit dispositionẽ generaliter sumptam dicens: *Dispositio est ordo habentis partes*: vel, vt ait D. Thom. lect. 20. *Dispositio est ordo partium in habẽte partes.* Est autem duplex dispositio partium. Alia in ordine ad locum, quæ, scilicet, sic ordinat partes rei, vt vna correspondeat sursùm, alia deorsùm, &c. & hæc constituit prædicamentum situs. Alia est dispositio rei in se ipsa, & de hac loquimur in præsenti, intelligiturque definitio tradita.

19 Secundò obseruandum est, ad hanc dispositionem non esse necessarium, vt verè, & realiter sint partes, aut plura in habente ipsam. Nàm habitus intellectus appellatur ab Aristot. in hoc capite, & est vera dispositio, cùm tamen in ipso intellectu non sint verè, & realiter partes, quæ per talem habitum disponantur. Sufficit ergo, vt

in illo

in illo sit quædam indifferentia, & potestas ad plura; quæ est virtualis quædam latitudo, ratione cuius apprehendimus in ipso intellectu quasi plures partes potentiæ, etiam in ordine ad obiectum eiusdem habitus; secundùm quas potest magis, ac magis actuari per talem habitum, tâm secundùm extẽsionem, quàm secundùm intensionem, vt magis declarabimus in libris de Generatione. Vndè habitus sic actuans illas, quasi partes potentiæ, verè est dispositio: quia per talem gradualem actuationem ponit ordinem inter tales partes, quę anteà intelligebantur, quasi confusæ, & inordinatæ.

Sit exemplum in intellectu respectu Geometriæ, in quo (loquendo de extensione) est potentia ad scire vnam conclusionem, & potentia ad scire alteram, & plures alias. Quę potentiæ sunt quasi partes vnius integræ potentiæ, quam intellectus habet respectu totius Geometriæ; intelliguntur que, quasi confusæ, & inordinatæ, antequàm adueniat habitus Geometriæ. Qui tamen adueniens, verè ponit ordinem inter illas, ordinatè actuando ipsas, priùs circa primam conclusionem, deindè circa secundam, &c.

Idem etiam cernitur in intensione, tùm habituum, tùm etiam omnium qualitatum, quæ suscipiunt magis, & minùs. Nàm in eadem parte ligni est potentia, vt actuetur per calorem vt duo; & vt tria, &c. Quæ quasi partiales potentiæ, quæ antea intelligebantur confusæ, & inordinatæ, adueniente calore, ordinantur: siquidem priùs actuatur potentia ad calorem vt duo, deinde ad calorem vt tria, & sic de alijs.

Tandem idem cernitur in quarta specie qualitatis. Nâm figura hominis verè ordinat, & disponit partes eius, ita vt hæc vniatur illi, & non alteri, & hoc non in ordine ad locum; nàm hoc facit situs, sed in se ipsis; siquidem etiam deficiente situ, adhùc potest esse figura, vt de facto contingit in mysterio Eucharistiæ. Et idem etiam est de alijs figuris mathematicis; nàm circulus, aut triangulus verè ordinat, & disponit partes lineæ, quæ ante tales figuras intelligebantur quasi confusæ, & inordinatæ. Restat ergo, quòd disponere rem in se ipsa, vt explicatum est, conuenit omnibus qualitatibus. Cùm autem hoc non conueniat alijs accidentibus aliorum prædicamentorum, vt consideranti patebit, planum fit, omnes, & solas qualitates esse isto modo dispositiones, & ex consequenti, hanc esse optimam definitionem qualitatis: *Qualitas est accidens dispositiuum rei in se ipsa.* Videantur Sanchez libro quinto Logicæ quæstione 41. & Gallego controuersia 27. citata.

20 Superest explicanda secunda definitio suprà tradita. Pro qua notandum est, *modum* sumi multipliciter. *Primò* enim accipitur

pitur latè pro omni accidenti, siue completo, siue incompleto, de quibus frequenter dicimus, quòd modificant, & afficiunt substantiam. *Secundò* solet restringi ad quædam accidentia, quæ licèt reuera sint entia completa, sunt tamen minimæ, & imperfectissimæ entitatis. Quo sensu figuras, relationes, & sex vltima prædicamenta solemus appellare modos. *Tertiò*, modus sumitur propriè, & strictè pro quibusdam entibus imperfectissimis, & incompletis, quæ non constituunt aliquod genus, aut speciem entis, neque sunt veræ partes, sed puræ modificationes, aut affectiones entium, ad eorum prædicamẽtum reductiuè pertinentes, & per ipsorum esse existentes, vt vnio, punctum, & post prædicamenta. Modificare ergo his tribus modis non est effectus formalis qualitatis, vt est per se euidens; neque in hoc sensu intelligi possunt verba Diu. Thom. adducta ex prima secundę, vt rectè notant ibidem Caiet. Conradus, & Cano, quos adducit Sanchez, vbi supra. Vnde.

Quartò, & vltimò modus specialiter sumitur pro dispositione, seu ordinata determinatione. Quæ acceptio meliùs, & significantiùs exprimitur secũdùm phrasim Hispanam, quandò dicimus: *no tiene modo*, ò, *tiene buen modo*; idest in ijs, quæ agit, vel dicit, non habet dispositionem, vel ordinatè procedit, &c.

Ex quo patet, modum in hac acceptione coincidere cum secunda acceptione dispositionis; imò significantiùs exprimere eam; ac proinde hanc etiam esse optimam definitionem qualitatis: *Qualitas est accidens imponens modum, seu determinationem substantiæ.* Quæ in rei veritate coincidit cum præcedenti vt explicatum est. Videantur Sanchez, & alij Auctores citati.

21 Tandem potest assignari tertia alia definitio, licèt descriptiua, iuxta tertiam proprietatem qualitatis supra numero quarto explicatam; quam appellat Aristoteles maximè propriam illius; conuenitque ei quarto modo proprij, vt ibidem diximus; & est huiusmodi: *Qualitas est accidens, secundùm quòd res dicuntur similes, aut dissimiles.* Neque indiget maiori explicatione.

QVAESTIO III.

De prima specie qualitatis, scilicet, habitu, & dispositione.

Cognita essentia qualitatis, species eius inuestigandæ sunt. Et à prima incipiendo, nomina ipsa ante omnia distinguere, & explicare oportet, quia habent non paruam confusionem.

22 *Habitus* ergo vt benè notat Caietan. in hoc capite, dicitur ab *habendo*: & ideò sicut habere sumitur tripliciter, ita habitus triplicem habet acceptionem, vt tradunt expressè Aristot. 5. Metaphysicæ textu 25. & Diu. Thom. 1. 2. quæstione 49. artic. 1. *Primò*

habere

habere sumitur communiter, prout idem valet, ac possidere quocúque modo, siue per inhærentiam, siue per relationem, &c. vt cum dicitur aliquis habere amicum, habere pecunias, scientiam, &c. Et habere, seu habitus in hac acceptione consequitur prædicamenta, estque post prædicamentum, de quo agit Aristot. capit. vltimo huius libri. Iuxta quam etiam acceptioné, ipsa res habita, quæcunque sit illa, siue substantia, siue accidens, interdum appellatur habitus. Quo sensu Aristot. cap. de oppositis dixit: *A priuatione ad habitum non est possibilis regressus.*

Secundò sumitur minùs communiter, vt est quoddam medium per modum actionis, & passionis inter habentem, & rem habitam, ratione cuius dicimur vestitos, aut armatos esse, &c. Qui enim habet vestem in arca, nō dicitur habere hoc secundo modo, sed tantùm primo. Et habitus in hac acceptione constituit speciale prædicamentum, vt suo loco videbimus.

Tertiò tandem sumitur magis strictè, prout significat id, quo res se habet benè, vel malè, vel in se ipsa, vel in ordine ad aliquid aliud. Quo sensu solemus inquirere: *quomodò te habes?* Et habitus in hac acceptione pertinet ad prædicamentum qualitatis, estque prima species eius, quia est dispositio, qua res benè, vel malè se habet, vel in se ipsa, vt sanitas, & ægritudo; pulchritudo, & deformitas: vel in ordine ad aliquid aliud, vt virtus, & vitium; scientia, & error. Videantur Diu. Thom. loco citato, & Ludouicus Montesino ibidem disputatio. 30. in principio.

23 Nomen *dispositionis*, vnde deriuetur, diximus quæstione præcedenti numero 18. vbi etiam duas eius acceptiones adduximus. Nunc tertiam aliam oportet addere, qua dispositio sumitur pro habitu in tertia acceptione explicata, nam indifferenter solemus inquirere: *quomodò te habes?* & *quomodo dispositus es?* Propter quod Aristot. & Diu. Thom. sæpè confundunt habitum, & dispositionem, secundùm quòd pertinent ad hanc primam speciem qualitatis, vt patet 5. Metaphysicæ textu 15. & 1. 2. quæstione 62. articulo 1. Hoc autem est discrimen, vt docent Aristot. in hoc cap. & D. Thom. quæstione 49. citata art. 2. ad tertium, quòd nomen *habitus* propriùs, & frequentiùs applicatur qualitatibus istius speciei, quæ sunt difficilè mobiles; nomen verò dispositionis illis quæ sunt facilè mobiles. Et merito quidem, nam quando quis quæritur, quomodo se habeat? de dispositione permanenti quæritur, quam non ita exprimimus, quando inquirimus, quomodo dispositus est? Et ita nomen ipsum habitus, vt rectè inquit Diu. Thom. ibidem, diuturnitatem quandam, & permanentiam importat, quam non significat nomen dispositionis. Propter quod scientiam, virtutem, & alias qualitates diuturnas huius speciei absolutè, & propriè appellamus habitus; non verò dis-

dispositiones:ècontra verò sanitas, pulchritudo, & similes qualitates facilè mobiles propriè dicuntur dispositiones, & non habitus. Et in hoc sensu cōdistinguuntur inter se habitus, & dispositio, secundùm quod pertinent ad hanc primam speciem qualitatis.

His explicatis: duo oportet breuiter examinare. Primum est, in quo consistat essentia huius primæ speciei, & per quid distinguatur ab alijs? Secundum est: vtrùm habitus, & dispositio, secundùm quòd specialiter summuntur vt condistincta, differant essentialiter, vel accidentaliter? Vbi etiam enumerabimus qualitates, quæ sub vnoquoque membro continentur.

24 Circa primū, omissis alijs sententijs, dicendum est primò, essentiam huius speciei, provt comprehendit, tàm habitum, propriè dictum, quàm dispositionem ab illo condistinctam, consistere in hoc, quòd sit qualitas determinans, seu disponens rem benè, vel malè in ordine ad naturam; seu per se primò ordinata ad benè, vel malè esse naturæ subiecti, vel secundùm se ipsam, vt contingit in sanitate, pulchritudine, & alijs similibus, quæ immediatè afficiunt naturam; vel in ordine ad aliquam operationem, vt contingit in scientia, virtute, & alijs habitibus, qui immediatè afficiunt potentias. Sic docet expressè Aristoteles quinto Metaphysicæ textu 25. & secundo Ethicorum capite quinto, quem refert, & sequitur Diuus Thomas, quæstione 49. citata articulo primo, secundo, & tertio, vbi explicat optimè hanc doctrinam. Pro qua etiam videri possunt Montesinos loco citato quæstione prima, Conrradus, Zumel, & alij expositores.

Probatur breuiter ratione desumpta ex Diuo Thoma. Quia in hoc conueniunt essentialiter omnes qualitates hujus primæ speciei, & per hoc distinguuntur à cæteris: ergo hæc est propria ratio illius. Antecedens quoad primam partem patet, tum ex ipsa etymologia habitus, & dispositionis supra explicata, secundùm quòd constituunt hanc primam speciem: tùm etiam quia non solùm sanitas, & ægritudo; pulchritudo, & deformitas, & similes qualitates, ex sua ratione disponunt rem in ordine ad naturam, quæ benè se habet cum sanitate, & pulchritudine; malè autem cum ægritudine, & deformitate; sed etiam scientia, & error; virtus; & vitium, & similes habitus re vera ordinantur ad benè, vel malè esse naturæ potentiarum, quibus insunt; siquidem scientia, & virtus disponunt intellectum, & voluntatem conuenienter ad suam naturam; error verò, & vitium disconuenienter. Imò vt benè docet D. Thom. articulo tertio citato, huiusmodi habitibus, considerata ipsa natura habitus secundùm se, per se primò conuenit ordinari ad benè, vel malè esse naturæ; de consequenti verò, & ex parte subiecti important ordinem ad operationem, in quantùm est finis naturæ, vel

per

producens in finem, ergo in hoc, quod est disponere rem bene, vel male in ordine ad naturam, vt explicatum est, essentialiter conueniunt omnes qualitates huius primæ speciei.

Quòd autem per hoc distinguantur ab alijs speciebus (quæ est secunda pars illius antecedentis) etiam patet. Nam secunda species, scilicet, naturalis potentia, & impotentia, per se primò sumitur in ordine ad operationẽ absolutè sumptam, non curando, an sit conueniens, vel disconueniens, vt patet inductione. Intellectus enim æqualiter est potentia respectu intellectionis scientificæ, & erroneæ; & voluntas respectu volitionis honestæ, & peccaminosæ; & idem est de potentijs transeuntibus, vt consideranti patebit. Similiter tertia species per se primò attenditur, vel ex eo, quòd sit terminus alicuius alterationis procedentis à potentijs secundæ speciei, vel ex eo, quòd sit obiectum alicuius sensus, vt infra videbimus; ad quod impertinens est, esse conuenientem, vel disconuenientem naturæ subiecti. Quod etiam per accidens conuenit quartæ speciei; siquidem figura, præcisè provt figura est, non dicit conuenientiam, aut disconuenientiam, vt patet in figuris mathematicis: ergo per hoc distinguitur prima species qualitatis ab alijs omnibus.

25 Hinc fit, vt rectè notauit Diu. Thom. art. 2 citato ad primũ, quòd quando in qualitatibus tertiæ speciei, verbi gratia, in calore, & frigore, quæ pertinent ad obiectum tactus; aut in colore, qui est obiectũ visus, vel etiam in forma, aut figura, quæ est quarta species: consideratur conuenientia, vel disconuenientia ad naturam subiecti; tunc reducuntur ad hanc primam speciem, quia secundùm hanc rationem color, & figura pertinent ad pulchritudinem, vel deformitatem; & calor, & frigus ad sanitatẽ, vel ægritudinem. In quo sensu (inquit D. Thom.) *Caliditas, & frigiditas ponuntur à Philosopho in prima specie qualitatis.*

Ex dictis potest, sic formari definitio huius primæ speciei, prout comprehendit habitum & dispositionem: *Est qualitas, secundùm quam res benè, vel malè se habet.* In qua definitione ponitur sub distinctione ly *bene, vel malè*: quia non habemus nomen, quod abstrahat à bono, & malo: siuè conuenienti, & disconuenienti.

Cùm autem species ista diuidatur in habitum, & dispositionem per esse facilè, vel difficilè mobilem à subiecto; si vnumquodque horum membrorum velimus definire, ponenda erit pro genere, defectu nominis incomplexi, ipsa definitio huius speciei, dicendo: *Habitus est qualitas secũdùm quam res benè, vel malè se habet, difficilè mobilis: Dispositio verò est qualitas, secundùm quam res benè, vel malè se habet, facilè mobilis.* De quibus iam videndum est, an essentialiter inter se distinguantur? hoc enim est, quod secundo loco examinandum promisimus.

26 Di-

26 Dicendum est secundò, quòd quamuis habitus propriè dicti, vt scientia, & similes, quandò sic imperfectè insunt, vt de facili possint amitti, verè dicantur dispositiones; & ècontrà, dispositiones propriè dictæ, vt sanitas, & ęgritudo, quādo ex aliquo accidenti reddūtur difficilè mobiles, verè etiam dicantur habitus: atque ita iuxta modum loquendi interdùm distinguantur habitus, & dispositio, vt perfectum, & imperfectum intra eandem speciem: tamen absolutè loquendo, habitus, & dispositio propriè dicta; quibus, scilicet, per se, & ex natura sua conuenit esse facilè, vel difficilè mobiles, verè differunt essentialiter, & specificè. Hæc conclusio est contra Scotum q. 9. huius prædicamenti, Vazquez 1. 2. disp. 78. cap. 3. Salas ibidem, quæst. 52. disp. 5. sect. 1. & quosdam alios Recentiores. Eam tamen docet expressè D. Tho. art. cit. ad 3. quem sequuntur communiter Thomistæ, Caiet. & Conradus ibidem, Arauxo 5. Metaph. q. 4 artic. 3. Iabel. & Soto in hoc cap. Mas. ibidem q. 4. & Sanch. lib. 5. q. 44. Quibus etiam consentiunt Lorca, Valentia, Fonseca, Tolet. Conimb. Rub. Lorin & alij, quos refert Gallego controu. 28. Pro qua etiam sententia videri possunt Montesino vbi supra n. 27. & noster Didac. à Iesu disp. 15. q. 2.

27 Probatur ratione Aristot. quam adducit D. Thom. ibidem, ex communi modo loquendi. Quia qualitates, quæ ex natura sua sunt facilè mobiles, si ex aliquo accidenti reddantur difficilè mobiles, dicuntur habitus, vt contingit in febri, quæ trāsit in ethicam. Econtrà verò qualitates, quæ ex natura sua sunt difficilè mobiles, cum ita imperfectè insunt, vt de facili amittantur, dicuntur dispositiones, vt patet in scientia; quam dùm quis ita imperfectè acquirit, non tàm dicitur habere, quàm disponi ad illam: ergo signum est, propriam rationem habitus intrinsecè, & essentialiter impertare diuturnitatem, seu permanentiam; ècontra verò dispositionem per se, & ex natura sua habere, quod de facili amittatur: & per consequens habitus, & dispositio propriè dicta essentialiter distinguuntur.

Confirmatur: quia ex eo sanitas, & ægritudo sunt qualitates facilè mobiles, quia per se, & ex natura sua habent causas transmutabiles, & ex eo scientiæ, & virtutes sunt qualitates difficilè mobiles, quia per se, & ex natura sua habent causas immobiles, vt inquit Diuus Thomas loco citato, sed ex diuersitate causarum per se, & propriarum sumitur distinctio essentialis in effectibus, vt per se notum est: ergo illæ qualitates, quibus per se, & ex natura sua conuenit, esse facile mobiles, distinguuntur essentialiter ab illis, quæ ab intrinseco, & ex propria ratione sunt difficilè mobiles.

Est tamen hic aduertendū cum Angelico Doctore ibidem, quod quamuis differentiæ istæ videantur accidentales; cùm pertineant ad motum, qui est extra prædicamentum

tum

tum qualitatis, designant tamen proprias, & per se differentias harum specierum, sicut etiam in genere substantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco substantialium. Per quod facilè soluuntur argumenta, quæ solent fieri contra nostram conclusionem: & ideò illa omittimus.

28 Ex dictis possunt vtcumq; enumerari qualitates, quæ sub vnaquaque harum specierum continentur. Sub habitu enim propriè dicto comprehenduntur omnes sciẽtiæ, & virtutes. Quarum seriem sic possumus ordinare, vt habitus diuidatur in acquisitum, & infusum. Sub infuso cõtinentur Fides, Spes, Charitas, Lumen glorię, aliaq; permanentia Spiritus Sancti dona, & virtutes, si quæ sunt aliæ per se infusæ. Habitus acquisitus diuiditur in intellectualem, & moralem; seu in habitum intellectus, & voluntatis: hic diuiditur in virtutem moralem, & vitium illi oppositum: & vnumquodque in suas species, in quarum consideratione occupatur tota ferè 2. 2. D. Thom. Habitus intellectualis diuiditur ab Arist. 6. Ethicor. c. 3. in intelligentiam, sapientiam, scientiam, artem, & prudentiam. Intelligentia idem est, quòd habitus principiorũ, de quo in libris Posteriorum; vbi etiam diuisionem scientiæ statuemus. Sapientia non constituit speciẽ distinctam à sciẽtia, vniuersaliter sumpta, vt comprehendit Theologiam, Metaphysicam, & alias scientias, vt ibidem disp. 20. explicabimus. Ars communiter diuiditur in septem mechanicas: (nàm liberales secundùm quid tantùm dicuntur artes.) Et tandem prudẽtia in monasticam, œconomicam, & polyticam. Quæ omnia percensendo potiùs, quàm ex professo dicta sunt. Quia tamen diuisio illa habitus intellectualis ab Aristot. tradita non est immediata, eam ordinabimus loco citato.

29 Sub dispositione, vt condistinguitur ab habitu, continentur omnes dispositiones corporales, quia illa simpliciter non sunt difficilè mobiles, vt inquit D. Tho. 1. 2. quæst. 50. art. 1. ad secundum, propter mutabilitatem causarum corporalium. Et huiusmodi sunt sanitas, & ægritudo; pulchritudo, & deformitas, etsi qui sunt quasi habitus in mẽbris corporis, vt facilitas acquisita saltãdi, pulsandi citharam, aut alia opera corporalia exercendi. Notandum tamen est, quòd si sanitas, aut ægritudo non est aliquod vnum accidens distinctum à primis qualitatibus; etsi pulchritudo, vel deformitas nõ est accidens distinctum à colore, figura, &c. non continentur propriè, & per se sub hac prima specie; sed tantùm reductiuè; siquidem sic reverà sunt entia per accidens. Si verò sint accidentia ab illis distincta, & inde resultantia, propriè, & per se sub illa continentur.

Ad hanc etiam speciem pertinet ex spiritualibus illa qualitas, quæ per primũ, aut secundum actũ virtutis relinquitur in voluntate. Hæc enim non est verè habitus; sed dispositio iuxta sententiam D. Thomæ

Thom. quæst. 51. sequenti artic. 3. vbi docet per primum actum sciẽtiæ posse quidem generari scientiã, quæ sit verè habitus, licèt imperfectus, per primum verò actum virtutis non generari virtutem, quæ sit verè habitus, sed dispositio. De quo videri potest Montes. vbi sup. num. 29. & disputat. 32. sequenti quæst. 5.

30 Quid autem de gratia habituali dicendum sit, supposito quòd realiter distinguatur à charitate iuxta sententiam Diu. Thom. 1.2. quæst. 110. artic. 3. tractant ibidem Theologi. Ipsam pertinere ad hanc speciem dispositionis, videtur colligi ex solutione ad tertium, vbi inquit Sanctus Doctor: *Gratia reducitur ad primam speciem qualitatis; neque tamen est idem, quòd virtus, sed habitudo quædam, quæ præsupponitur virtutibus infusis.* Quibus verbis addit in 2. distinct. 26. quæst. 1. artic. 4. ad primum. *Quòd non est propriè habitus; sed habitudo quædam, sicut sanitas se habet ad corpus; & ideò dicit Chrysost. quòd gratia est sanitas mentis, &c.* De quo etiam videri potest quæst. 27. de veritate articulo 2. ad 6. Quòd autem magis sit cõnumeranda habitibus propriè dictis, suadet ipsa excellentia, & perfectio gratiæ, colligiturque non obscurè ex eadem quæstione 27. artic. 1. ad 9. vbi docet Angelicus Doctor, gratiam ex natura sua esse difficilè mobilem à subiecto, etiam si per vnum actum peccati mortalis amittatur. Neq; contrarius est alijs locis adductis; quia solùm negat, gratiam esse habitum, sicut Philosophi loquuti sunt de habitibus, vt ipse ibidem se satis explicat; & ideò hæc sententia apparet probabilior, pro qua videri potest Conrad. loco citato primæ secundæ.

QVAESTIO IIII.

De secunda specie qualitatis, scilicet, naturali potentia, & impotentia.

31 PRO intelligentia huius speciei notandum est, duplex esse principium operationis: aliud radicale, & remotum, quod est ipsa forma substantialis, vt anima respectu intellectionis, de quo certum est, eo ipso non pertinere ad prædicamentum qualitatis; aliud proximum, & formale vt intellectus, & hoc est qualitas pertinens ad hanc secundam speciem. Quæ quando tribuit subiecto posse fortiter operari, dicitur potentia naturalis, vt potentia visiua iuuenis; quando verò est principium operationis debilis, appellatur impotentia, vt potentia visiua senis. Similiter potentia generatiua, quando habet proportionatum temperamentum, dicitur absolutè potentia, & ab ea homines denominantur potentes; quando verò temperamentum non est proportionatum, vt in frigidis, dicitur absolutè impotentia, & ab ea dicuntur impotentes. Ex quo patet, impotentiam non dicere puram negationem; sed potentiam debilem, & remissam,

& ex consequenti non distingui specie à potentia; sed vt imperfectum à perfecto intra eandem speciem.

Potest autem diffiniri hæc species sic: *Potentia est qualitas productiua*: seu, *Qualitas, quæ simpliciter est principium actionis*: intelligendo per actionem, seu productionem, non solùm eas, quæ propriè sunt actiones, aut productiones alicuius effectus; sed etiam eas, quæ habent modum actionis, licèt nullum producant effectum, vt magna, vel parua resistentia ad diuisionem; quarum sunt principia durum, & molle. Quanuis enim tales resistētiæ reverà non sint actiones, aut productiones alicuius effectus; tamen earum principia nēpè durities, & mollitudo sunt qualitates istius speciei, vt expressè docent Aristotel. in hoc capite, & Diuus Thomas in 1. distinct. 42. quæstione 1. art. 1. & super Iob. 41. lect. 2.

32 Quare primò diuiditur potentia in actiuam, & passiuam, seu meliùs, resistitiuam (non enim omnis potentia passiua est qualitas, vt patet in potentia passiua materiæ respectu formæ, aut substantiæ respectu accidentium.) Potentia actiua est illa, quæ est principium actionis, quæ verè est productio alicuius effectus. Quod sufficienter exprimitur illis terminis: *potentia actiua*; quia reverà potiùs sunt definitio, quàm definitum. Potentia resistitiua est, quæ est principium alicuius habentis modum actionis, cùm tamen non sit vera actio.. Et ad hoc genus pertinent durum, & molle; salubre, & valetudinarium, vt testatur Aristoteles in hoc capite, intelligendo per salubre, & valetudinarium, non sanitatem, & infirmitatem, quæ pertinent ad primam speciem, sed robur, vel debilitatem corporis in sua constitutione, ratione quorum difficile, vel facilè cedit infirmitatibus. Fortè etiam ad idem genus pertinent grauitas, & leuitas, illa enim est principium resistendi motui sursùm; ista verò motui deorsùm. Vtrùm autem sint potentiæ verè actiuæ suorum motuum, constabit, cùm de motu grauium, & leuium disputemus.

33 Ad has duas species subalternas potentiæ pertinent quædam qualitates supernaturales, quibus homines deputantur ad cultum Dei, secundùm ritum Christianæ Religionis, quæ characteres appellantur. Nàm character Baptismi pertinet ad potentiam passiuam, quia non ordinatur ad aliquam actionem; sed potiùs ad receptionem sacramentorum. Character verò confirmationis, & ordinis pertinent ad potentiam actiuam, quia ordinantur ad actiones hierarchicas. Quæ omnia docet expressè Diuus Thomas 3. parte, quæstione 63. artic. 2. & in 4. dist. 4. quæstione 1. articul. 4. quæstiuncula 3. Additque eisdem locis, quòd quia hæ spirituales potestates sunt instrumētales, sicut virtutes sacramentorum: *Ideò sicut virtus, quæ est in sacramentis, non est in genere*

re per se; sed per reductionē, eo quòd est quiddam fluens, & incompletum; ita etiam character non propriè est in genere, vel specie; sed reducitur ad secundam speciem qualitatis.

Potentia actiua diuiditur in immanentem, & transeuntem. Sub hac continetur intellectus agens, & potentiæ generatiua, nutritiua, & augmentatiua, (quæ solent appellari à Medicis potentiæ principales, eisque annectunt alias ministras, vt videbimus in libris de anima) & generaliter omnes potentiæ, seu virtutes naturales creaturarum, quæ ad producendum aliquem effectum in extranea materia à natura destinatæ sunt. Sub immanenti continetur potentia cognoscitiua, & appetitiua, illa diuiditur in sensitiuam, & intellectiuam; hæc verò in appetitum sensitiuum, & rationalem. De quibus omnibus, & de vniuscuiusque speciebus, & actibus agendum est loco citato.

QVAESTIO V.

De tertia specie qualitatis, scilicet, passione, & passibili qualitate.

34 PRO huius speciei intelligentia notandum est *passionem* sumi multipliciter, vt habetur quinto Metaphysicæ textu 26. lectione 20. apud Diu. Thomam. *Primò* enim sumitur pro proprietatibus, quæ ab essentia dimanant, quo modo risibile dicitur passio hominis, diuisibilitas quantitatis, &c. Et passio in hac acceptione non est species qualitatis, vt patet, cùm inueniatur etiam in alijs prædicamentis.

Secundò sumitur pro quacunque receptione, media qua passum recipit effectum agentis, & correspondet actioni, qua agens producit illum. Et in hac acceptione cōstituit speciale prædicamentum, de quo infrà.

Tertiò sumitur specialiùs pro receptione alicuius effectus nociui, & disconuenientis, in qua intercedit propria alteratio. Quæ acceptio frequentior est quàm secunda, non enim quando quis sanatur, dicitur pati; sed magis quando infirmatur. Et sic quantò magis qualitas recepta, est nociua, & disconueniens, tantò passio est maior: In quo sensu passionem Christi Domini dicimus fuisse maximam. Hoc autem non solùm contingit, quandò qualitas ex natura sua est nociua, vt tristitia in homine; sed etiam quandò per accidens nocet propter excessum, vt nimia lætitia. Et ideò dixit ibidem Aristoteles, *Ampliùs horum magis nociuæ alterationes, & motus, & maximè lamentabiles; item magnitudines exultationum, & lamentationum passiones dicuntur.* Et iuxta hanc acceptionem actus appetitus sensitiui appellantur passiones, vt suo loco dicemus, quia fiunt cum aliquali nocumento; maximè quando

sunt intensi. De quo videri potest Diu. Thom. 1.2. quæstione 22. articulo primo, & quæstione 24 articulo 2. ad secundum. Sed hæc etiam acceptio non pertinet ad hoc prædicamentum; sed ad prædicamentum passionis.

35 Quartò tandem sumitur passio pro qualitate, secundùm quam fit talis alteratio. Quæ teste Aristotel. in hoc capite, appellatur passibilis qualitas, vel quia causat talem alterationem, vt dulce, & amarum, quæ causant alterationem in gustu; calidum, & frigidum in tactu, & similes qualitates sensibiles: vel quia causantur ex tali alteratione, vt album, & nigrum, quæ causantur ex aliqua alteratione. Cuius signum (inquit Aristoteles) est, quòd quando quis pudore afficitur, ruber fit; & qui metuit, palidus. Vndè si cui natura talem perturbationem tribuerit, simili erit colore.

Distinguuntur autem passio, & passibilis qualitas, vt hîc ait Aristot. quia passio significat qualitatem ex aliqua breui alteratione resultantem, vt pallor ex metu, vel rubor ex verecundia causatus: at passibilis qualitas significat easdem qualitates, quãdo oriuntur ex permanenti, & fixa alteratione, vt color rubeus, aut pallidus permanens in hominibus; siuè id procedat à natura, vel ab infirmitate, &c. Ex quo tandem fit, passionem, & passibilem qualitatem non distingui specie; sed tantùm accidentaliter, vt de potentia, & impotentia dictum est.

36 Qualitas passibilis, cùm sit definitio; propriè definiri non potest. Potest tamen declarari, si dicamus, quòd *Est qualitas sensibilis, seu obiectiua*, idest, constituens obiectum alicuius sensus. Sub qua cõprehenduntur lux, color, odor, sapor, & qualitates tangibiles, scilicet, calor, & frigus; humiditas, & siccitas, & si quæ sunt aliæ qualitates, quæ sint obiecta sensuum. Ex quibus lux, & quatuor primæ qualitates sunt species infimæ, aliæ verò subalternæ; nam color diuiditur in albedinem, & nigredinem, & alios colores medios, sonus in acutum, & grauem, & alios medios, & sic de cæteris. Asperum autem, & lene; & rarum, & densum, licèt videantur qualitates; propriè tamen, vt inquit hîc Aristotel. pertinent ad prædicamentum situs. Nàm rarum est, cuius partes distant; densum verò, cuius partes propè sunt; similiter asperum est id, cuius partes sunt aliæ alijs eminentiores; lene verò, siuè læue, cuius partes quasi in recto sitæ sunt. Quæ omnia satis patent ad dispositionem partium in loco pertinere.

QVÆSTIO VI.

De vltima specie qualitatis, scilicet, forma, & figura.

37 PRO intelligentia huius speciei notandum est, quòd *forma* primò sumitur pro substantiali; quo sensu anima rationalis dici-

dicitur forma hominis. Secundò pro quocumque actu, etiam accidentali; quomodò omnia accidentia appellantur formæ accidentales. Et his duobus modis non est species qualitatis, vt patet. Tertiò sumitur forma pro dispositione, quam habent partes quantitatis in ordine ad se, à qua deriuatur denominatio formosi, vel deformis, de qua dicitur Psalm.44. *Speciosus forma præ filijs hominum, &c.* Et in hac acceptione est vera species qualitatis.

Similiter *figura,* teste D.Tho.in 3.dist.16.q.2.art.1.ad 1. vno modo sumitur, prout idem est, quod imago, seu signum alicuius. Et in hac acceptione dicitur Christus transfiguratus, quia claritatem assumpsit ad tempus in signum, seu figuram futuræ claritatis; quæ erit in Sanctis. Quo etiam sensu dicitur 1. Corinth. 10. *Omnia in figura contingebant illis.* Secundò sumitur figura (inquit D.Tho.) pro qualitate resultante ex terminatione quātitatis. Quo modo nō dicitur Christus transfiguratus, quia eadem delineamenta corporis in ipso erant. Et in hoc sensu sumitur in præsenti, estque vera species huius prædicamenti, siquidem verè disponit rem in se ipsa, vt patet ex dictis supra n. 19. Non tamen distinguitur specie à forma in tertia acceptione, vt docent communiter Doctores, & satis ex se patet; siquidem vtraque eodem modo disponit partes quantitatis in se ipsis.

38 Differunt autem accidentaliter: vel per hoc, quòd forma significat istam speciem physicè, & naturaliter, id est, iunctam cum alijs accidentibus sensibilibus, figura verò significat eandem speciem mathematicè, id est, abstractam ab accidentibus sensibilibus, vt docet Boecius hîc, & indicat D. Thom. 3. contra Gentes cap. 105. Vel vt tradit ipse sanctus 7. Physicorum lect. 5. penès hoc, quòd forma significat istam qualitatem, prout reperitur, & dat esse artificiatis, q[uo] sensu dicitur forma turris, domus, &c. figura verò significat eandem qualitatem, simpliciter, vel in rebus naturalibus.

Sub forma continentur qualitates constitutiuæ artefactorum, vt turris, nauis, domus, & similes. Sub figura verò, præter figuras animalium, & aliarum rerum naturalium, continentur omnes, de quibus agit Geometra, quas sic possumus ordinare. Primò enim figura est duplex; alia plana, quæ, scilicet, fit in superficiebus; & alia solida, nempè quæ fit in corporibus. Plana diuiditur in triangularem, seù trigonā; quadrangularem, seù tetragonam; pentagonā, exagonam, &c. & circulum, quæ est perfectissima inter figuras planas: Sub triangulari continentur isocheles, isopleuros, & scalenon. Sub quadrangulari continentur quadratum, ex altera parte longius, rhombus, rhomboides, &c. Per quem etiam modum diuiduntur aliæ figuræ planæ, excepto circulo, qui est species infima. Tandem figura solida diuiditur in pyramidem, chilindrum, cubum, oualem, lenticularem, &c. & sphæram,

quæ est perfectissima inter figuras solidas. Pro quibus omnibus videri possunt Horōtius lib. 1. suæ Geometriæ, & alij Mathematici.

39 Concludit autem has species qualitatis Aristot. docens, fortè esse alia genera qualitatis; sed hæc esse, quæ maximè in omnium ore versantur. Quod modestiæ causa dictum reputāt communiter Interpretes, asserentes, diuisionem esse adæquatam. Cuius non facilè assignatur ratio sufficientiæ. Sed inter alias optima est, quam adducit D. Thom. 1. 2. quæst. 49 artic. 2. sumptam ex ipsa natura qualitatis. Modus enim, seu determinatio, aut dispositio, quam importat qualitas; vel accipitur in ordine ad ipsam naturam subiecti; vel secundùm actionem, & passionem, quæ consequuntur principia naturæ; vel tandem secundùm quantitatem. Si in ordine ad naturam, cum hæc habeat rationem finis, sitque id, quod primò consideratur in re, sic ponitur habitus, & dispositio, quæ est prima species qualitatis, in qua sola attenditur ratio conuenientis, vel disconuenientis, seù boni, vel mali, vt dictū est. Si secundū actionē, & passionē, vel attēditur secundū principia actionis, & passionis, & sic est secūda species, scilicet, naturalis potentia, & impotentia, vel secūdùm actionis, & passionis terminos; & sic est passio, & passibilis qualitas, quæ est tertia species. Vel tādem modus, seu dispositio est inter partes quātitatis; & sic est quarta species, nempè forma, & figura. Neque inuenitur aliqua qualitas, quæ ad has species non reducatur. Videantur Diu. Thom. vbi supra, Conradus, & Medina ibidem Caietan. & Soto in hoc capite. Arauxo 5. Metaphysicæ quæst. 4. artic. 2. & Sanchez lib. 5. Logicæ quæst. 43. vbi rectè impugnat aliam rationē sufficientiæ, quam format Suarez disputat. 42. Metaphysicæ sect. 5. num. 7. sumptam ex illa sua definitione supra impugnata.

40 De speciebus impressis, & expressis, tam sensibilibus, quam intelligibilibus solet meritò dubitari, ad quam speciem pertineant, videntur enim ferè sub omnibus contineri. Hoc tamen rectè explicari non potest, vsque dum earum naturam cognoscamus. Probabile est species impressas pertinere ad secundam speciem; quia ex natura sua complent potētias operatiuas tanquam concausæ earum; sicque docet inter alios Sanchez loco citato ad 2. Quāuis, vt ibidem refert, probabiliter etiam possit dici, saltim de speciebus intelligibilibus esse habitus, siquidem disponunt hominem in ordine ad naturam, suntque ex ratione sua difficilè mobiles. Quæ sententia videtur colligi ex D. Thom. 1. 2. quæst. 50. artic. 5. & 6.

De speciebus expressis probabiliter aliqui asserunt, pertinere ad tertiam speciem; quia ex natura sua sunt termini operationum. Hoc tamen est contra Diu. Thom. 3 parte quæst. 63. artic. 2. ad 2. asserentem: *In tertia specie qualitatis non sunt, nisi sensibiles passiones, & sensibiles qualitates.* Qui etiā in 4. distin-

dist. 4. q. 1. art. 1. docet ex Arist. qualitates tertiæ speciei: *Semper habere ordinem ad aliquam transmutationem corporalem, vel quã inferũt, vel à qua causantur.* Et ideò meliùs dicendum est, esse dispositiones; siquidẽ ex natura sua sunt facilè mobiles, ordinanturque ad benè, vel malè esse potẽtiæ, vt patet de actibus virtutis, & vitij; scientiæ, & erroris. Sicque docent communiter Thomistæ, Soncin. 9. Met. q. 21. ad 4. Ferra. 2. de Anima q. 22. & Sãch. loco citato ad vltimum, qui plures alios adducit.

41 Tandem de primis qualitatibus, nempè calore, & frigore; siccitate, & humiditate non est par ua difficultas; nàm licèt eas enumerauerimus sub tertia specie; videntur tamen ad secundam potius pertinere, cùm sint potentiæ actiuæ elementorum. Sed quidem standum est dictis: nàm sub tertia specie collocat istas qualitates Diu. Thom. 1. 2. quæstione 50. artic. 1. ad tertium, & quæst. 52. art. 1. ad 3. tùm quia verè sunt qualitates tangibiles; tùm etiam quia secundùm eas primò attenditur alteratio; & ita primò, & per se causant aliquam passionem, vel causantur ab ea, vndè sumpta est denominatio passibilis qualitatis. Neque in his oportet in præsenti immorari, de quibus neque Aristotel. neque Interpretes eius ex professo disputant.

CAPVT NONVM,

De sex vltimis prædicamentis.

SVMMA TEXTVS.

1 DVAS partes continet hoc caput. In prima, prætermissa descriptione actionis, & passionis, solùm assignat duas proprietates, scilicet, habere contrarium, & suscipere magis, & minùs. ¶ In secunda parte breuissimè explicat alia quatuor prædicamenta ex sola nominum significatione, dicens quòd à situ, seu positione dicitur, situm esse; habere verò est, vt armatum, vel vestitum esse, vbi; vt in Lyceo esse; & quando, vt heri, & cras.

Notationes circa hoc caput.

QVomodò duæ istæ proprietates conuenire possint actioni, & passioni, ex dictis circa alia prędicamenta satis constat. Non enim conueniunt illis per se, & ratione sui; sed ratione qualitatũ, quæ sunt termini earum, & ita per se primò solùm conueniunt qualitati, vt eisdem locis explicuimus. Neque est aliud notatione dignum in hoc capite; nisi quòd quia Aristot. ferè nihil egit de his prædicamentis; ideò Gilbertus Porretan. addidit opusculum de sex principijs inscriptũ; ex quo posteriores Dialectici veram horum prædicamentorum notitiam iuxta Peripateticam doctrinam desumpserunt.

DISPVTATIO XVI.

De sex vltimis prædicamentis.

2 PERPAVCA de his prædicamentis tradidit nobis Arist. tùm quia paruæ entitatis, & non magni momenti sunt: tùm etiam, quia ex collatione quatuor priorũ dignoscuntur. Nàm ex substantia, & superficie continente, quæ appellatur locus, cognoscimus, *vbi*. Et ex substantia, & tempore; quòd est altera species quantitatis, cognoscimus, *quando*. Similiter ex substãtia, & relatione propinquitatis, vel distantiæ cognoscimus, *situm*, & *habitum*. Et tandẽ ex substantia, & qualitate, quæ est potentia actiua, cognoscimus, *actionẽ*, & *passionem*. Ex quo etiam sumitur horum prædicamentorũ perfectio, & ordo. Nàm quia qualitas perfectior est quantitate, & quantitas relatione; ideò actio, & passio præponuntur vbi, & quãdo; & hæc situi, & habere. De quibus eodem ordine agemus in hac disputatione. Priùs tamen sit.

QVÆSTIO PRIMA.

An ista sex prædicamenta consistant in denominatione extrinseca? Vbi etiam: an sint quid absolutum, vel relationes?

3 CIRCA primum non obscuri nominis DD. vniuersaliter asserere videntur, hæc sex vltima prędicamenta consistere in denominatione extrinseca, ita vt vbi, v.g. nihil aliud sit, quam denominatio illa extrinseca, quæ prouenit substantiæ à superficie continente;

quando

quando à tempore mensuratę; habitus, à veste adiacente, &c. Sic videtur docere D. Thom. opusc. 48. tract. 6. c. 1. lib. 3. Physic. lect. 5. & lib. 5. Met. lect. 9. Et ideò hanc sententiam sequuntur Herb. quodlib. 1. q. 9. Iabel. 5. Metaph. q. 23. Soto in hoc cap. & Mas. ibidem q. 1. qui plures alios adducit.

Probatur hæc sententia: quia nō sunt multiplicādæ entitates intrinsecæ, vbi solæ denominationes extrinsecæ sufficiunt: sed ex sola circūscriptione extrinseca superficiei continentis dicitur res esse in loco, & ex sola mensuratione extrinseca tēporis dicitur esse in tēpore, & sic de alijs: ergo præter has denominationes extrinsecas non sunt cōstituendæ aliæ entitates, & accidētia intrinseca.

4 Prima conclusio. Hæc prædicamenta non sunt puræ denominationes extrinsecæ; sed formæ quædam, & accidentia intrinseca, relicta in subiecto ex aliquo extrinseco. Sic docēt B. Alber. & Gilber. quos refert, & sequitur Capreol. in 2. dist. 2. q. 1. art. 3. Soncin. 5. Met. q. 41. Araux. ibidem quæst. 7. art. 1. Sanch. libro 6. Logicæ per totum, Gonçalez 1. par. quæst. 10. disput. 22. ad 3. & communiter Doctores. ¶ Estque proculdubio mens Diui Tho. Nam 5. Metaph. lect. 15. generaliter docet, vltima prædicamēta esse respectus quosdam relictos in rebus ex aliquo extrinseco. Specialiter autem de actione, & passione id docet in 2. dist. 40. q. 2. art. 4. Quod etiam de vbi, & quando tradit in 4. dist. 16. quæst. 3. art. 1. quæstiuncula 1. vbi docet, quando, & vbi non esse tempus, & locum; sed quid ex illis in subiecto relictum. Et tandem de situ, & habitu idem tradit 5. Met. lect. 20. vbi ex Arist. dicit, situm addere supra vbi dispositionem partium in ordine ad locum, quam constat esse in ipsa re vbicata: habitumque esse quid medium inter indumentum, & habentem; ac proinde non erit ipsum indumētum extrinsecè denominans.

Fundamentum est, quia distinctio penès intrinsecam, & extrinsecam denominationem eiusdem formæ non potest causare diuersa prima genera: ergo semel, admisso denario prædicamentorum numero, non possunt hæc vltima constitui in pura denominatione extrinseca. Probatur antecedens: quia eadem omninò forma, quæ intrinsecè denominat subiectum, in quo est, denominat extrinsecè terminū, quem respicit per eundem, & vnicum effectum formalē eius; animal enim esse videns, & parietem visum non sunt duo effectus formales visionis, vt per se constat: ergo repugnat in tali forma, prout sic, esse duas essentias primò diuersas, & ex cōsequenti constituere plura prędicamenta. Maior huius probatio constabit ex dicendis de vnoquoque.

5 Ad argumentum in contrarium adductum negāda est minor. Nám esse in loco, vel esse in tempore non important puras denominationes extrinsecas à loco, & tempore, sed peculiares modos essendi rerum, quæ sunt in loco, & tēpore, in eisdem existentes. Quia tamen

modi

modi isti, seu accidentia dependēt à rebus extrinsecis, quæ maiorem habent entitatē, & sine quibus existere non possunt: (vbi enim dependet à loco; quando, à tempore; & sic de alijs, vt infrà explicabimus:) ideò de illis loquimur, ac si essent denominationes extrinsecę. In quo sensu intelligendus est D.Th. locis pro contraria sententia citatis. Solùm enim intendit, ista prædicamēta esse debilissimæ entitatis, & sumi ab aliqua forma extrinseca, vt actionem à patiente, passionem ab agente, vbi, & sitū à loco, quando à tēpore, & habitum ab indumento.

Obijcies D.Th.1.p.q.110.ar.3. expressè asserentem, quòd *Mobile secundùm locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum; in quantùm huiusmodi; sed solùm ad aliquid extrinsecum, scilicet, ad locum.* Et primo contra Gen.c.3. *Aliquando denominatur aliquid ab eo, quod est extra ipsum, vt à loco dicitur aliquid esse alicubi, &c.* Ergo non rectè explicatur D.Th. pro nostra sententia.

Respondetur, Angelicum Doct. priori loco distinguere motum localem ab alteratione, & augmentatione in hoc, quòd duo isti motus terminātur ad aliquid omninò intrinsecum, nēpè ad qualitatem, & quantitatem; & prout sic, non depēdent ab aliquo extrinseco; & ideò per tales motus nō intelligitur mobile cōiūgi alicui extrinseco, à quo resultet quantitas, aut qualitas. At verò vbi, quod est terminus motus localis, omninò depēdet à loco, qui est quid extrinsecum; & ideò priùs mobile intelligitur coniungi loco, quàm quòd resultet vbi. In quo sensu mobile motu locali dicitur esse in potētia ad aliquid extrinsecum: quod non hābēt alij motus. Videātur Arauxo vbi suprà ad 1. Sanch. q.10. ¶ Per quod patet ad locū ex primo contra Gentes. Sensus enim est, quòd res denominatur esse alicubi à loco tāquam à forma extrinseca, à qua sumitur forma intrinseca, scilicet, vbi.

6 ¶ Veniamus ad secundā partem quęstionis, scilicet, ista prędicamenta sint quid absolutum, vel puræ relationes? Circa quod, aliqui antiqui, quos refert Herb. vbi sup. docuerunt, consistere in aggregato quodam ex absoluto, & relatiuo. ¶ Hæc tamen sententia est manifestè falsa, quia prædicamenta sunt entia per se, & simplicia: ergo non possunt ex rebus diuersorum prædicamentorum integrari.

Secunda sententia docet, esse veras relationes. Quę videtur esse sententia Scoti in 4. dist.13.q.1. vbi facta distinctione relationis in extrinsecùs, & intrinsecùs aduenientem, dicit, hæc prædicamenta esse relationes extrinsecùs aduenietes. Eādē sententiā, nulla facta distinctione, defendit Capr. in 2. dist.6. q.1. affirmans prædicamenta ista verè esse relationes, & nō quid absolutū. ¶ Potestq; suaderi, quia hæc prædicamenta dependent in suo esse ab existentia illius extrinseci, ad quod ordinantur: ergo sunt verè relationes secundū esse, & non aliquid absolutum. Consequentia videtur nota; siquidem in hoc differūt, relatio secundū dici, seu transcendentalis, & se-

& secundũ esse, seu prædicamẽtalis, quòd hæc requirit existentiã termini, non autem illa. Antecedẽs verò cõceditur cõmuniter à Thomistis, & videtur satis ostendi: tũ inductione: tùm etiã ex imperfectissima, & debilissima entitate horum prædicamentorũ, quæ non rectè saluatur per hoc solùm, quòd dicant ordinẽ ad aliquid extrinsecum, nisi etiam requirant eius existentiam; siquidem illud conuenit pluribus qualitatibus satis perfectis.

7 Secũda cõclusio. Hæc prædicamenta sunt relatiua tantùm secundùm dici: ac proinde non sunt veræ relationes; sed quid absolutum. Sic docent frequẽter Thomistæ, Herb. quodlibeto citato, Sonciñ. 5. Met. q. 39. & 41. Iabel. ibidem q. vltim. Arauxo vbi sup. concl. 4. Sotus, & Maſ. in hoc cap. Sanch. lib. citato, & communiter Doctores.

Fundamentũ est: quia propria ratio relationis, secũdùm esse est, esse *ad*, seu accidens faciens respicere aliud ex proprio, & natiuo effectu eius: sed hoc nõ conuenit istis prædicamentis: ergo non sunt veræ relationes secundũ esse. Probatur minor discurrẽdo per singula. Nàm in primis, quatuor vltima prædicamẽta ex propria ratione dicũt esse *in*; siquidem vbi facit rem esse *in* loco: quando *in* tempore; situs disponit partes *in* loco; & habitus resultat ex eo quòd vestis sit *in* corpore: ergo nullum istorũ, propriè loquẽdo, includit esse *ad*. De actione etiam, & passione idem patet. Tùm quia ex propria ratione non dicunt *ad*; sed actio dicit esse *ab* agẽte; passio verò *in* passo. Tùm etiam, quia si essent veræ relationes, necessariò essent mutuæ, vt patet: hoc autem repugnat: ergo &c. Probatur minor, quia actio, & passio non sunt simùl natura; illa enim est actus actiui; hæc verò passiui, vt inquit Arist. 3. Physic. textu 29. actiuum autem est causa passiui, & prius illo, vt de se constat.

Cõfirmatur: quia iàm hæc prædicamenta continerentur sub prædicamẽto relationis; & ex cõsequenti solũ essẽt quatuor genera suprema cõtra receptã Philosophorũ sentẽtiã, quã explicuimus disp. 11. n. 63. ergo hæc prędicamẽta nõ sunt verę relationes; sed entitates absolutæ.

8 Ad argumentum in cõtrarium adductũ neganda est consequentia. Ad cuius probationẽ respondetur, quòd relationes dependere ab existentia alicuius extrinseci, non oritur formaliter ex eo, quòd sint veræ relationes secundùm esse, sed ex eo, quòd sunt entia imperfecta, & minimæ entitatis. Quod non solùm relationi, sed etiam alijs entibus conuenit, vt patet de vnione, & alijs modis, quibus in hoc assimilantur ista prædicamenta. Quo fit, vt licèt non omnia relatiua secundùm dici, seu transcendentalia petant terminum actu existentem: vt patet de potentijs, & habitibus, (in quo distinguũtur à prædicamẽtalibus, quæ semper talem existentiam postulant, vt diximus disputatione 14. numero 23.) tamen plura sunt relatiua secundùm dici, quæ etiam requirunt existentiã termini, non formaliter ex eo, quòd

sint

sint relatiua secundùm dici, sed ex eo, quòd sint entia imperfecta, & debilissimæ entitatis, vt explicatũ est. Et huiusmodi sunt ista prædicamenta; quæ proindè magis accedunt ad relationem prædicamentalem, quàm alia relatiua secũdùm dici perfectiora, & per consequens minùs participant rationem absoluti.

QVÆSTIO II.

De prædicamentis actionis, & passionis.

9 AD plenam notitiam horum prędicamentorum oportebat disputare: an omnis actio subiectetur in agente; inde enim pendet statuere, in quo consistat propria ratio, tàm actionis, quàm passionis. Hæc tamen difficultas propriã sedem habet lib. 3. Physic. & ideò in præsenti sufficiet, hæc prædicamenta vtcumq; explicare.

Pro quo notandum est, plura reperiri in productione physica alicuius effectus, v.g. in calefactione. Primò enim inuenitur substãtia, seu suppositum ignis, cui vt *quod* tribuitur calefactio. Secundò potentia operatiua, scilicet, qualitas, per quam ignis constituitur potens, seu in actu primo ad calefaciendum. Tertiò effectus, nempè calor in ligno productus. Quartò motus, medio, quo passum, scilicet, lignum transit de non calido in calidum. Quintò mutua relatio prædicamẽtalis inter ignem, & lignum.

In nullo autem horum consistit essentialis, & metaphysica ratio actionis, aut passionis. Nam in primis de substantia, seu supposito id est, per se euidens. Qualitas etiam, siue potentia operatiua, quanuis so leat appellari actio antecedenter, siue causaliter, aut originaliter, quia est principium actionis, vt ex doctrina Diui Thomæ notant Bergomensis in concordantijs dub. 25 & Flandr. 5. Metaphys. quæst. 22. art. 2. explicatque latè Nazar. 1. p. quæst. 25. art. 1. controuersia vnica: tamen certum est in creaturis realiter distingui ab actione propriè, & essentialiter sumpta, vt probat Angelicus Doctor innumeris penè locis, quæ habentur in tabula verbo *actio*, num. 1. Similiter certum est, actionem saltem formaliter nõ esse ipsum effectum, & idem est de passione; siquidem sunt distincta prædicamenta. In relatione etiam prædicamentali ignis ad lignum minùs possunt consistere: tùm quia relatio est distinctum prędicamentum: tùm etiam, quia hæc resultat ex ipsa actione, & passione, & fundatur in eis, vt patet ex dictis disputat. 14.

10 Tandem de motu idem conuincunt ex D. Thom. Caiet. & Nazar. quæst. 25. citata. Quia in creaturis actio, essẽtialiter sumpta, debet esse tale quid, quod proportionabiliter translatum in Deum idẽtificetur cùm substantia eius; *sicut* intellectus, aut alia potentia operatiua significat id, quod in creatura est accidens; translatum verò in Deum est ipsa substantia eius. Sed si Deus immediatè calefaceret, aut moueret lignum, motus ibi

ibi inuentus non identificaretur cũ ipso Deo, vt est per se euidens: ergo in illo motu non potest consistere id, quod in Deo apprehendimus per modum actionis, & consequenter neq; in creaturis propria ratio actionis potest cõsistere in tali motu; ac proinde concedenda est alia realitas, seu quod idem est alia formalitas, à qua potentia operatiua constituatur in actu secundo, quæque sit causalitas ipsius agentis, & similiter ex parte pasi concedendum est aliquid, per quod potentia pasiua fiat actu recipiẽs, seu quod sit actualis receptio effectus. Et in his realitatibus, seu formalitatibus cõsistunt essentiales rationes actionis, & pasionis, vt magis explicabimus lib. 3. Physicorum.

11 Ex quo iam facilè possunt, vtcumque formari definitiones actionis, & pasionis. *Actio enim est causalitas causæ efficientis*: vel *actus secundus potentiæ operatiuæ*; vel melius: *Actio est accidens, à quo res constituitur actu producens.* Cùm qua definitione coincidit ea, quam tradit Gilbertus lib. de sex principijs, & admittit D. Thom. opusc. 48. tract. 6. cap. 1. scilicet, *Actio est forma, secundùm quam in id, quod subijcitur, agere dicimur.* Vnde etiam sumitur definitio pasionis. Nàm vt benè inquit Angelicus Doctor, cap. 3. sequenti, sicut agere nihil aliud est, quàm causare formam in passo; sic pati nihil aliud est, quâm talem formam recipere: ac proinde sic potest definiri: *Pasio est actualis receptio termini*: vel, *Actus secundus potentiæ pasiuæ*: siuè, *Accidens, à quo res cõstituitur actu recipiens*; vel tandè: *Est forma faciens actu produci.* Hæc enim omnia inter se coincidunt, neq; indigent noua explicatione. Videatur Arauxo 5. Metaph. q. 6 ar. 1. vbi eodem modo explicat hæc prædicamenta, additq; esse communem sententiam Metaphysicorum.

12 ¶ Ex dictis infertur primò, specificationẽ actionis sumendam esse â principio, seu potentia operatiua; specificationem verò pasionis à termino per actionem producto. Quæ est expressa sententia D. Thom. 1. 2. quæst. 1. art. 1. & 1. par. quæst. 14. art. 5. ad 3 de veritate, quæst. 20. art. 1. ad secundum, & alibi sæpè, eamq; inter alios explicat latè Montesino 1. 2. disp. 1. quæst. 7. Pro qua etiam videri potest Bañez 1. par. q. 77. art. 3. Breuiterque probatur, quia actio, vt actio est, dicit essentialem ordinem ad agens; estq; proprius actus potentiæ operatiuæ; pasio verò, vt pasio, est receptio termini; & ad illum essentialiter ordinatur: ergo actio à potentia operatiua, & pasio à termino specificantur.

Quarè quando potentia operatiua fuerit vna in specie, actiones erunt eiusdem speciei, etiam si termini sint specie diuersi. Similiter quandocumq; termini fuerint specie distincti, pasiones erunt diuersæ speciei, etiã si actiones sint eiusdem speciei. Quod quomodò verificetur, tàm in causis vniuersalibus, quàm particularibus pendet ex dicendis 3. Physicorum de subiecto actionis. Nunc tamen addendum

dum est, hanc doctrinam non esse contrariam ei, quam tradit D. Th. quæst. 77. citata primæ partis, ar. 3. dicens ex duobus actionem specificari, scilicet, ex principio, & fine, seu termino. Nam ibi loquitur de actionibus causarum particulariũ, vt inquit Bañez; in quibus in idem redit, quòd specificatio sumatur à principio, vel à termino; quia in his causis quoties dantur termini specie distincti, dantur etiam principia specie distincta, &ècontrà, vt patet in calefactione, & frigefactione. Vel loquitur de tota operatione, aut motu, secundùm quòd includit actionem, & passionem, vt explicat Montesinos: & ideò sub distinctione dixit, specificari ex principio, vel ex termino.

13 ¶ Secundò infertur, probabile esse sub genere supremo actionis contineri, non solùm actiones transeuntes, sed etiam immanẽtes creatas; siquidem iuxta hunc dicẽdi modum, vtrobiq; inuenitur vera productio; cùm inueniatur verus terminus productus, verum agens, & vera potentia operatiua. Quare si quæ sunt actiones absq; termino producto, vt de aliquibus sensationibus, & de visione beatifica docẽt inter alios Caietan. 1. p. quæst. 27. artic. 1. dubio 1. Bañez ibidem dubio 2. & Nauarre. controuersia 34. tales actiones non sunt propriè actiones huius prædicamẽti; siquidem non sunt veræ productiones; sed dicuntur grãmaticaliter actiones, eo modo, quo resistentia lapidis ad diuisionem, & similes. Subdiuiduntur autem iuxta hunc dicẽdi modum actio transiens, & immanens iuxta diuisiones potentiæ actiuæ, quas adduximus disputatione præcedenti numero 33. & sic facilè quisque potest ad seriem reducere species huius prædicamenti.

14 ¶ Tertiò infertur productiones illas, quæ non præsupponunt, vt principium operandi potentiam operatiuã de genere qualitatis, non esse veras actiones prædicamentales. Et huiusmodi sunt in primis omnes actiones Dei, siuè immanentes, siuè transeuntes: (si verum est, Deum agere actione formaliter transeunte) quia neque potentia operatiua eius est qualitas, neque tales actiones sunt accidentia; sed ipsa substãtia Dei, vt sæpissimè docet, & probat D. Thomas, de quo videri potest prima parte quæst. 25. artic. 1. & quæstione 54. articul. 1. 2. & 3. Huiusmodi etiam sunt quædam productiones, quæ solent appellari emanationes ad distinctionem actionum prædicamentalium, vt emanatio, qua passiones profluunt ab essentia, & generaliter emanationes omnium accidẽtium à subiecto, exceptis illis, ad quæ datur per se motus, nempè quantitate, qualitate, & vbi, quando per se producuntur.

15 ¶ Quartò circa prædicamentum passionis infertur, ad ipsum solũ pertinere illas, quæ ex natura sua præsupponũt, & sequuntur actionem prędicamentalem. Vndè non datur vera passio huius prædicamenti, quando proprietates recipiuntur in essentia, neque quando alia

alia accidentia per accidens producta recipiũtur in subiecto. Qua etiã de causa creatio passiua creaturarũ non est passio huius prædicamenti; quia creatio actiua Dei, quam per se præsupponit, non est vera actio prædicamentalis. Quæ est sentẽtia D.Th. 1.p.q.45.art.2.& 3. pro qua videri possunt Caiet.ibidem Bañez dub.4.& Nazar.controuers.2.

Diximus illas solas passiones pertinere ad hoc prædicamentum, quæ ex natura sua præsupponũt actionẽ prædicamẽtalem, quia si Deus per se ipsum calefaceret, aut moueret localiter lignum, verè in hoc esset passio prędicamentalis, media qua reciperet calorem, aut vbi; quãuis actio Dei, quã tũc præsupponeret, non esset prædicamentalis, vt diximus: quia hoc esset per accidens, quippè cũ talis passio ex natura sua postulet actionem causæ creatæ.

16 ¶ Quintò tandẽ colligitur diuisio huius prædicamẽti. Si enim in generatione substantiali inuenitur vera passio prædicamentalis; sicut inuenitur in alteratione, & alijs motibus (quod non potest in præsenti examinari) iam passio prima diuisione diuidetur in substãtialem, & accidentalem, seù in generationem passiuam, & motum. Illa diuiditur iuxta diuisionem generabilium in arbore substãtiæ adductam; hæc verò iuxta diuisionem motus in augmentationem, alterationem, & lationem passiuam. Augmentatio passiua est species infima; quia quantitas, quæ est terminus eius, nempè corpus, est species athoma. Alteratio verò passiua diuiditur iuxta diuisionem primæ, & tertiæ speciei qualitatis; hæ enim solæ producuntur per veram actionem; cæteræ autem per emanationem, vt ex ibi dictis patet. Deniquè latio passiua, seù passio quę inuenitur in motu locali, diuiditur iuxta diuisionem vbi, quod est terminus eius; cuius species quæstione sequenti statuemus.

QVAESTIO III.

De prædicamento vbi.

17 Vbi explicatur ab aliquibus esse quẽdam modũ, seu accidẽs reddens subiectum alicubi existẽs, ita vt in eo verè sit vbi, antequam consideretur locus, seù superficies extrinseca continens, imò per se, & intrinsecè (inquiunt) non dependet ab illa, vt patet in vltima sphæra, quæ verè, & propriè habet vbi, non tamen circunscribitur ab alio corpore. Ita Suarez disp.51. Metaphys. sect.1. & quidam alij Recentiores, qui hac via, nullo negotio dissoluũt difficilem illam quæstionem, quæ Aristoteli 4. Physicorũ, & antiquis Philosophis maximũ negotiũ facessiuit, quomodo, scilicet, vltima sphæra sit in loco, aut quomodò moueri possit. Dicunt enim verè, & propriè habere vbi, quod appellãt locũ intrinsecũ; quamuis non habeat superficiem continentem, quam appellant locum extrinsecũ. Ac proinde posse propriè moueri, quia vbi, & non est locus, est terminus motus localis.

Hæc tamen sententia falsa est: eamq; rectè impugnant Sanch. lib. 6. Logicæ, q.10. & alij Thomistæ.

Quia

Quia vbi necessariò requirit locum extrinsecum, ex cuius circunscriptione resultat; ad eum modum, quo ex positione termini resultat in fundamento relatio; & ex insidentia tẽporis resultat, quando in re temporali, &c. In hoc enim, quod est dependere ab existentia alicuius extrinseci, æquo pede currũt hæc prędicamenta, & relatio, vt supra vidimus. Quare sicut non potest esse quando, nisi sit tempus, quia absq; tempore non potest aliquid esse in tempore, sic non potest esse vbi; nisi sit locus: quia absque loco nihil potest esse in loco. Et ideò Aristoteles 11. Metaph. cap. 10. lib. 3. Physicorum cap. 1. & lib. 4. cap. 1. assignãs terminum motus localis, indifferenter appellat vbi, vel locũ, quia alterum absque altero inueniri nõ potest. Quod notauit D. Tho. citato lib. Metaph. lect. 12. his verbis: *Erunt igitur tria genera entis, in quibus potest esse motus, scilicet, quantitas, qualitas, & vbi, loco cuius ponit locum: quia nihil aliud significat esse vbi, nisi esse in loco; & moueri secundùm locum, nihil est aliud, quam moueri secundum vbi.* Ex quo patet, dictam sententiam non soluere, sed fugere difficultatem illam ex quarto Physicorum, vt ibi constabit.

18 Ad id autem, quod affertur de vltima sphæra, pro nunc respondetur ex eodem Aristotele textu 46. ipsam non esse in loco per se, perfectè, & adæquatè, sicut alia corpora inferiora; sed imperfectè, & inadæquatè, nempè secundùm partes, & eodem modo, & non aliter ipsã habere vbi. Siuè hoc intelligatur de partibus ipsius sphæræ, vt videtur intellexisse Diu. Thom. ibidem lect. 7. & nos eodem loco expendemus, siue de alijs partibus vniuersi ab eadem vltima sphæra contentis, ratione quarũ ipsa dicatur secundùm quid esse in loco, vt satis probabiliter explicat Iabel. citato lib. Physicorum q. 13. & docet Angelicus Doctor opusc. de natura loci. Sicut enim quando res posteriores per priores definimus, deuenimus ad aliquam omninò primã, quæ cum non habeat alias priores, per quas definiatur, simpliciter caret definitione; definitur tamen secundùm quid per ipsas res posteriores, vt explicuimus disputatione præcedenti num. 8. ita similiter contingit in locatione partium vniuersi. Elementa enim sunt in loco, quia continentur ab sphæra Lunæ: hæc autem, quia continetur à Mercurio; & hic à Venere; & sic deinceps. Cum verò peruenitur ad vltimam sphæram, nõ potest ipsa simpliciter esse in loco, neque simpliciter habere vbi; cum nõ contineatur ab alia. Habet tamen locum, & vbi secundùm quid, in quantùm ipsa continet alias. In quo quodammodò approximatur, & attingit vltium genus spirituum, quorum proprium est, esse in loco, non vt contẽti; & conseruati ab illo, sed magis, vt continentes, & conseruantes locum, vt sumitur ex Diuo Thoma, 1. parte, quæst. 52. artic. 1. & explicat rectè Cajetanus ibidem. Sed de hoc redibit sermo libro citato Physicorum.

19 Vera ergo explicatio huius prædicamenti sumenda est ex definitione Gilberti, quæ sic se habet: *Vbi est circunscriptio corporis à circunscriptione loci proueniens.* Cuius sensus est, vbi esse accidens resultãs in re locata ex eo quòd à loco contineatur, medio quo quasi coequatur, & proportionatur loco. Propter quod D. Thom. 4. dist. 16. q. 3. art. 1. quæstiunc. 1. *vbi* appellat proportionem locati ad locum, affirmatque quãdo, & vbi esse quid relictum in corpore ex tempore, & loco, ac proinde non potest esse vbi absque loco. Quod adeò verum est, vt quamuis Deus ab æterno fuerit potens replere quæcunque loca; tamen nõ ideò ab æterno fuit vbique, vt docet, & probat D. Thom. 1. dist. 37. q. 2. art. 3. quia vt ibi optimè argumentatur: *In quocumque est aliquid oportet illud esse, quia in nihilo nihil omnino est: sed neque locus, neque aliquæ res ab æterno fuerunt: ergo neque Deo ab æterno conuenit vbique, vel in rebus esse.* Vnde etiã fit, quod si annihilato vniuerso, crearet Deus hominem, vanum esset quærere de illo; vbi esset? siquidem tunc, quamuis verè existeret extra causas, non tamen esset in loco, & sic nullibi esset. Videatur D. August. 11. de ciuitat. cap. 5. vbi has appellat *Innanes hominum cogitationes, quibus infinita imaginantur loca; cum locus nullus sit præter mundum.* Videantur etiã Bañez 1. p. q. 8. artic 2. Nauarrete controuer. 27. & Ioannes Gonzal. disp. 17. & 19 qui optimè probant, Deũ actu non esse in locis, aut spatijs imaginarijs; neque esse vbique nõ existentibus creaturis. Maneat ergo, naturam huius prædicamenti optimè explicari in definitione Gilberti. Quæ sic potest breuiùs tradi; *Vbi est accidens resultans in corpore ex circunscriptione loci:* vel *Vbi est accidens, quo res est in loco.*

20 Circa species huius prædicamenti Fons. vt refert Araux. 5. Metaph. q. 7. ar. 2. affirmat, nõ solũ vbi, creaturarum, tàm corporaliũ, quã spiritualium; sed etiam ipsum vbi, quo Deus est vbique, verè pertinere ad hoc prædicamentum. ¶ Hæc tamen sententia omninò falsa est. Nàm si modus essendi vbique proprius Dei sumatur radicaliter pro aptitudine, quam ipse habet ad essendum in omni loco, est attributũ immensitatis, & ipsa substãtia Dei. Si verò sumatur formaliter pro eo, quo Deus actualiter dicitur esse in omni loco, est pura denominatio extrinseca, vel relatio rationis, vt probat D. Th. loco citato in quorũ tamen nullo potest cõsistere essentia huius prædicamenti, vt ostensum est: ergo &c. Quare relicta hac sententia, & immensitate Dei,

Vbi creaturarum solet communi nomine appellari diffinitiuũ quia diffinit, & determinat rem, vt sit in determinato loco, seu vt ita sit hîc, vt non sit alibi: diuiditurque communiter in circunscriptiuum, & diffinitiuum particulariter dictum (nomine diuisi applicato vni membro diuidenti.) Vbi circunscriptiuum est, quod ita facit rem esse in loco, vt tota correspondeat toti loco, & partes eius partibus

 loci.

loci. Et hoc Vbi dimanat à quantitate; reperiturque in solis corporibus vt per se constat. Vbi definitiuum particulariter dictũ est, quod ita facit rem esse in loco, vt tota correspondeat toti loco, & tota cuilibet parti loci, ad modum quo anima rationalis est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte. Quo modo Angeli sunt in loco, quia quamuis Gabriel possit esse in toto hoc collegio; est tamen totus in toto, & totus in qualibet parte; cum sit substantia indiuisibilis.

21 De hoc ergo, Vbi, Angelorum est difficultas inter Doctores: an verè pertineat ad hoc prædicamentum? (Nam de Vbi circunscriptiuo nemo est, qui neget.) Hoc tamen pendet ex alia quæst. grauiori; quomodò, scilicet, Angelus sit in loco, quam versant Theologi 1. p. quæst. 52. Sufficiat in præsenti dicere, quòd quamuis partem affirmatiuã defendant Suarez disp. 51. Metaph. sect. 3. Molina quæstione citata 1. part. art. 1. Vazq. ibidem disp. 189. cap. 2. & alij moderni; tamen in contraria sententia conueniunt ferè omnes discipuli D. Tho. vt testatur Arauxo, & fatetur Suarez locis citatis. Pro qua videri possunt Angelicus Doctor eadem quæst. 52. ar. 1. Caiet. Bañez, & Nazar. ibidem, Capreol. in 2. dist. 2. quæst. 1. Ferr. 3. contra Gentes cap. 68. Sot. in hoc cap. & lib. 4. Physic. Araux. vbi supra, & alij.

Iuxta quã sententiam, Vbi circunscriptiuũ est genus supremum huius prædicamẽti. Cuius sex species constituit Arist. 3. Physicorum textu 45. dicens: *Amplius omne corpus sensibile in loco est. Loci autẽ species, & differentiæ sunt sursum, & deorsum; antè, & retrò; dextrorsum, & sinistrorsum. Et hæc non solùm ad nos, & positione sunt; sed in ipso toto determinata sunt, &c.* Videatur Diuus Thomas ibidem lectione 9.

22 Obijcies ex Suarez vbi supra sect. 5. Quia non solùm substãtia corporea; sed etiam quantitas, albedo, & reliqua accidentia corporalia habẽt propria Vbi, medijs quibus sunt in loco: ergo plura alia dantur Vbi corporalia præter circunscriptiuum. Antecedens probat Suarez primò ex mysterio Eucharistiæ, vbi pereunte substantia, quantitas manet cum eodemmet Vbi, quod anteà habebat: & tamen perit Vbi substantiæ: ergo habebant diuersa vbi. ¶ Secundò: quia siècontra conseruaret Deus substãtiam, ablata quantitate, maneret substantia in loco; & tamen non per Vbi quantitatis, quod iam perijt: ergo per proprium Vbi.

Respondetur, negando antecedens. Sicut enim per vnam quãtitatem extenduntur substantia, albedo, calor, & reliqua accidentia corporea, vt supra disputatione 13. numero octauo ostendimus: ita vnico Vbi vbicãtur substantia, quantitas, & alia accidentia corporea; neque ponendum est aliud in substantia, aliud in quantitate, &c. Ad primam autem impugnationem respondetur, quòd Vbi circunscriptiuum panis ante consecrationem simul vbicabat quantita-

titatem,& substātiam panis, illam quidem vt subiectum *quo*, hanc verò vt subiectum *quod*. Quando autem, per consecrationem aufertur substantia: illud vbi desinit vbicare eam, & vbicat solam quantitatem cum alijs accidentibus. Videantur quæ in simili materia diximus disput.12.num.45. ¶ Ad secundam impugnationem respondetur, substātiam tùnc nullibi esse, vt vidimus disputatione 13.nu.42.

23 Secundò objicies ex eodem Suarez sectio.6. Quia saltim modus existendi in loco, quem habet Corpus Christi Domini in Eucharistia, & vulgò appellatur Vbi sacramentale, pertinet directè, & per se ad hoc prædicamentum; siquidem verè constituit Christum Dominum præsentem spatio specierum, & tamen non est circunscriptiuum: ergo plura alia continentur sub hoc prædicamento.

Respondetur, negando antecedens. Quia, vt docet D.Thom. 3.p. quæst.76.art.5.lib.4.contra Gent. cap.64 & alibi sæpè, Christus in Eucharistia est per modum, quo substantia comparatur, aut continetur à dimensionibus, non verò per modum, quo dimensiones comparantur, aut continentur à loco. Et ideò Christus per præsentiam sacramētalem, formaliter loquendo, solùm fit præsens speciebus sacramentalibus, non autem loco, aut spatio ipsarum; sed hoc habet per accidens, per ipsum Vbi circunscriptiuum specierum. Et ita Christus in Eucharistia per accidens est in loco, & per accidens mouetur in illo: ac proinde per motum localē specierum non acquiritur, & deperditur Vbi sacramentale, vt falsò asseruit Suarez; sed tantùm Vbi circunscriptiuum earum. Videatur D.Thom.in 4.distinct.10.quæst.1. art.3.quæstiuncula 4.

QVÆSTIO IIII.

De prædicamento Quandò.

24 QVando etiam explicatur ab aliquibus esse quendam modum, seù accidens, quod facit rem durare. Atque ita iuxta hanc sententiam, ablato tempore, manebit Quāndo in corporibus: quia etiam cessante motu cœli, verè manebunt cum sua duratione. Ita defendit inter alios Suarez disp.50. Metaph.sect.12. qui vniuersaliter affirmat, Quàndo nihil aliud esse, quàm intrinsecam rerum durationem, & persistentiam in suo esse; ac proinde species huius prædicamenti esse omnes durationes creatas.

Hæc tamen sententia falsa est: & eam impugnant inter alios Sanchez lib.6.Logicæ quæst.9.& Ioan. Gonçal.1.part.q.10. disput.22. ad tertium. Estque contra Arist.c.4. huius libri, cùm inquit: *Quandò est, vt esse heri, superiori anno, &c.* Hoc autē formaliter nō est durare; sed supponit durationem, seu persistentiam in esse; siquidem absque duratione non potest aliquid esse heri, vel superiori anno, benè tamen potest habere durationem, & non esse heri, neque superiori anno. Vt defacto continget in fine mundi, cessante motu locali; tunc enim elementa remanentia durabunt,

-bunt, & tamen non erunt heri, neque superiori anno, cùm non sint futuri dies, menses, aut anni iuxta illud Apocalipsis 10. *Et iurauit per viuentem in sæcula sæculorum: quia tempus non erit amplius.* Est etiam contra D. Tho. 5. Physicor. lect. 3. vbi inquit: *Quandò significat in tempore esse.* Similiter in primo sententiarum ad Anibaldum distinct. 37. q. 1. artic. 1. ad 2. docet, quòd propria denominatio huius prædicamenti est esse in tempore, vt quid mensuratum ab illo. Et tandem in 4. dist. 16. q. 3. art. 1. quæstiuncula 1, affirmat, quandò esse id, quod ex tempore relinquitur in re, quæ durat; sicut vbi est id, quod ex loco relinquitur in re locata: ergo quandò nō est ipsa duratio rerum; sed quid in illis relictum ex mensuratione temporis.

25 Secundò impugnatur eadem sententia: quia vel duratio est quid realiter distinctum à re, quæ durat, & ab eius existentia, vt ex communi Thomistarum sententia docet, & probat Gonçal. vbi supra disp. 20. sect. 1. concl. 1. vel est ipsa existentia rei continuata, vt contēdit Suar. disp. citata, sect. 1. n. 5. Si primum: consequenter asserendum est, durationē ex intrinseca ratione sua esse mensuram rei durantis; ac proinde verè esse quantitatem, vel virtutis, vel molis iuxta receptā durationis diuisionem in æternitatem, æuum, & tempus, vt rectè notat Gonç ibid. Si autem dicatur secundū, cōsequenter asserēdum est, durationem reuera esse quid incōpletū, & diuagari per omnia prędicamenta: ergo nullo modo potest sustineri, prædicamētum hoc essentialiter cōsistere in ipsa duratione.

Tertiò impugnatur ad hominē contra Suar. Quia non omnis existentia creata est accidens prædicamētale; quamuis sit accidens Logicum, vt patet de existentijs omnium substantiarum, quę sunt actus quidam, seu termini substantiales, & entitatiuè substantia, vt patet: ergo si duratio est ipsa existentia rei, vt vult Suar. non omnis duratio creata erit verum accidens prædicamentale, ac proinde non omnis pertinebit ad hoc prædicamētum, cuius contrarium statuit, & probat ipse sect. 12. sequenti num. 22.

26 Respōdet ibidem num. 14. durationem quidem Metaphysicè, & realiter non esse verum accidens rei durantis, vt probat argumentū; prædicari tamen accidentaliter de re, quæ durat, & hoc sufficere, vt possit prædicamentum accidentis constituere: quia non omnia prædicamenta accidentium sunt vera accidentia, sed quadā sunt, quę propter solam prædicationem accidentalem constituunt prædicamentum accidentis.

Hæc tamen solutio destruit diuisionem accidentis realis in nouē prædicamenta: confundit accidens Logicum, seu prædicabile cum accidenti Physico, seu prædicamentali: & substantiam collocat directè sub generibus accidentium. Et ideò à Peripateticis non est impugnanda, sed relinquenda.

27 Vera ergo explicatio huius prædicamēti sumitur ex diffinitio-

ne

ne Gilberti, qui ita inquit: *Quando significat rationem ex temporis insidentia relictam; non tempus ipsum.* Et infra: *Quando est quædam affectio rebus addita, per quam dicuntur esse, aut fuisse, aut futuras esse; non verò est tempus ipsum.* Ex quibus sumpta est communis definitio, qua vtitur D. Thom. opusc. 48. scilicet: *Quando est id, quod ex adiacentia temporis relinquitur*: quam sic possumus ad pauciores terminos reducere: *Quando est accidens, quo res est in tempore.* Sicut enim ex extrinseca circũscriptione loci resultat in re locata Vbi, per quod formaliter dicitur esse in loco: sic ex insidentia extrinseca tẽporis mensurantis res temporales, resultat in eis, quando, per quod formaliter dicuntur esse in tempore. Vnde sicut vbi supponit ex parte rei locatæ quantitatem sibi intrinsecam, per quam fit apta, vt vbicetur, & supponit etiam locum, ex cuius extrinseca mensuratione resultat; ac proinde, neque est quãtitas rei locatæ, neque locus ipse; sed quid ex loco relictum in re quãta, sic, quando, supponit durationem ex parte rei, quæ est in tempore, supponit etiam tempus ipsum, in quo sit res, & à quo mensuretur, ac proinde, neque est duratio ipsa, neque tempus; sed quid relictum in re durante ex eo, quòd à tempore mensuretur. Videatur Sanchez, vbi suprà, conclusione prima.

28 Circa species huius prædicamenti non est parua difficultas. Nam relictis ijs, qui durationes creatas, nempè æuum, tempus, & alias collocant per se sub hoc prædicamento, quod ex dictis constat esse falsum: duplex est sententia. Prima asserit, quòd sicut in rebus, quæ tempore primi mobilis extrinsecè mensurantur, ex adiacentia ipsius relinquitur quoddam accidens pertinens ad hoc prædicamẽtum, ratione cuius dicuntur esse in tempore, ita etiam in Angelis, & animabus rationalibus, quæ æuo primi Angeli extrinsecè mensurãtur, ex adiacentia talis æui relinquitur quoddam accidens huius prædicamenti: & similiter in visionibus beatificis Sanctorum, quæ extrinsecè mensurantur ab æternitate participata visionis beatificæ Christi Domini, ex adiacentia talis æternitatis participatæ relinquitur etiam accidens pertinens ad hoc prædicamentum, ratione cuius beati dicuntur esse in æternitate. Quam sententiam probabilem reputat Sanch. vbi supra conclusione 4. & iuxta eam facilè assignantur species huius prædicamenti. Diuiditur enim primò in quando naturale, & supernaturale: ratione huius res dicuntur esse in æternitate participata: illud verò est, quod relinquitur ex adiacentia alicuius durationis creatæ. Quod rursus diuiditur in quando, quod ex æuo relinquitur in rebus æuiternis, & in quando, quod ex tempore relinquitur in rebus temporalibus.

29 Secunda sententia asserit, solùm contineri in hoc prædicamento accidentia, quæ ex adiacẽtia temporis primi mobilis relin-

quuntur in rebus, quæ ab illo mẽsu rantur, ratione quorum dicuntur esse in tempore. Quam sententiam appellat Sanch. communem, & firmiorem in doctrina Arist. & D. Th. Et meritò: tùm quia satis apertè colligitur ex eorũ doctrina 4. Physicorũ textu 115. lect. 20. tùm etiã quia ex his tribus durationibus, nempè æternitate, æuo, & tempore, solùm tempus est absolutè, & simpliciter quantitas, cum sit quantitas molis, seù prædicamentalis; alia verò perfectionis, seù virtutis: ergo solùm tempus absolutè, & simpliciter participat rationem mensuræ: & per consequens ex adiacentia solius temporis resultabit in re mensurata per ipsum aliquod verũ accidens, quod constituat hoc prædicamentum. Sed hæc longiorem postulant disputationem.

Est tamen iuxta hanc sententiã, nõ parũ difficilè, assignare species huius prædicamenti. Cùm enim tẽpus primi mobilis sit vnum, non solùm specie, sed etiam numero, videtur ex illius adiacentia non posse causari quando specie diuersa.

30 Dicendum est tamen, ex diuerso ordine, quem res mensuratæ habent ad diuersas partes temporis, etiam si tempus ipsum sit vnũ, sumi posse diuersas species huius prædicamenti; sicut quamuis locus ratione superficiei continentis sit eiusdem speciei, tamen ex diuerso ordine, quem res locatæ habent ad centrum, & polos mundi, sumuntur sursùm, & deorsùm; antè, & retrò, & aliæ species Vbi. Et ita Aristot. c. 4. huius libri assignat vt species quãdo, *heri, hodie, superiori anno, &c.*

Iuxta quam sententiam, sic potest ordinari hoc prædicamentum; vt primò diuidatur in quando, ratione cuius res dicuntur fuisse in tempore; & in quando, ratione cuius res dicuntur esse; & in quando ratione cuius res dicuntur futuras esse. Secunda species dicitur, *hodie*: & est species infima, quia in tempore præsenti nõ sunt diuersæ partes, vnde possint sumi diuersa quando. Aliæ duæ sunt quasi subalternæ; & sub prima cõtinentur *heri, nudiustertiùs, superiori anno, &c.* sub secunda verò, *cras, sequenti anno, &c.* sed hæc leuiora sunt, & indigna ampliori indagine.

QVAESTIO V.

De prædicamento situs.

31 SItum nõ esse speciale prædicamentum docuerũt plures. Nõ est tamen, cur ob rem parui momẽti à communi Arist. sententia discedamus, præcipuè cum explicari optimè possit, in quo differat ab vbi, & quid addat supra illud.

Sciendum ergo est, modum illum, seù accidens, quod resultat in re locata ex circunscriptione corporis cõtinentis, & appellatur Vbi, solùm efficere, vt res locata commensuretur loco, ita vt vna pars eius sit extra locum alterius partis: non tamen efficit tales partes habere ordinem, seù dispositionẽ respectu ipsius loci. Et ad hoc ponitur situs. Qui consequenter nihil aliud est,

est, quàm dispositio illa, seu habitudo partium rei locatæ in ordine ad locum. Et ideò definitur à Gilberto, quòd sit *Positio partium, secundùm quam dicuntur stantia, vel sedentia, vel aspera, vel lenia, &c.* Quem breuiùs definit D. Thom. opusc.43. dicens: *Situs est positio, seù ordo partium in loco.* Quam definitionem sic poteris ad formam aliarum reducere. *Situs est accidens disponens partes in loco.* Videantur Angelicus Doctor 1.2. quæstio.49. art.1. ad 3. Conrad. ibid. & Arauxo 5. Metaph. quæst.7. art.3.

32 Species huius prædicamenti assignat B. Albertus tract. de situ cap.1. dicens, eas esse, æquè, & non æquè situatum esse. Sub quibus cõprehenduntur stare, sedere, iacere, asperum, & lene, & aliæ similes positiones. Vel, si malueris, poteris cum Arauxo vbi suprà, & Soto in præsenti, hoc prædicamentum diuidere prima diuisione in situm naturalem, & preternaturalem, seu ex appetitu animalis acquisitum. Cõstat enim, vnicuique corpori determinatè conuenire aliquem situm à natura, seu à natiuitate, vt homini, quòd caput sit superiori loco; aliæ verò partes in loco magis, vel minùs inferiori. Quod non inuenitur in alijs corporibus. Nàm planta habet caput, scilicet, radicem, in loco inferiori; ramos verò in superiori. Animalia verò bruta quasi medio modo se habent. Eis enim natura, neque caput versus cœlum erexit, neque terræ infixit. Et hinc sumuntur diuersæ species situs naturalis. Præternaturalis etiam, seu ex appetitu animalis acquisitus, qualis est in homine, sedere, iacere, & similes, suas habet species. Nám sessio diuerso modo disponit partes in ordine ad locum, ac iacentia, non solùm in diuersis corporibus, sed etiam in eodem, vt notum est. Videatur Arauxo loco citato.

QVÆSTIO VLTIMA.

De prædicamento habitus.

33 DIsputatione præcedenti numero 22. explicuimus, in qua significatione nomen *habitus* pertineat ad hoc prædicamentum. Quo supposito, & relictis illis, qui ipsum constituunt in denominatione extrinseca ab induméto proueniente, quos quæstione prima impugnauimus. Quidam alij moderni, vt saluent hoc prædicamentum esse quid intrinsecum, explicant illud, asserentes, esse quoddam accidens, ita disponens partes corporis, vt posit commodè vestiri, & consequenter tantùm reperiri in hominibus, quorum membra sic disposita sunt à natura, vt posint facilè indui. Iuxta quam sententiam idem habitus perseuerat in quolibet homine, neque in suo esse dependet ab extrinseco indumento.

Hæc tamen opinio falsa est, & contra Arist. tùm hìc, vbi dicit habitum esse, vt indutum, aut armatum esse, tùm etiam 5. Metaphys. c. 10. dùm docet, esse medium quod-

dam per modum actionis, & passionis inter vestem, & habētem ipsam, vt explicuimus disputatione citata : ac proinde nullus dicitur habere habitum, quādo nudus est, sed quando est vestitus , armatus, &c. ergo non consistit hoc prædicamentum in illa dispositione mēbrorum, seù aptitudine, quam habet homo, vt induatur. ¶ Adde, ad talem dispositionem, seù aptitudinem non requiri aliud accidens, præter figuram membrorum, duritiem , vel mollitudinem eorū, potentiam motiuam, aut alias similes qualitates:ergo,&c.

34 Hac ergo sententia relicta, dicendum est cùm Aristot. locis citatis. Gilberto in suo opusculo D.Thom. 5.Metaph. lectio.18. & 1.2.quæst.49.art.1.quos sequuntur Conrad. ibidem Caiet. 3.part. quæst.2.art.6.Araux. vbi suprà art. 5. & communiter Doctores, quòd sicut vbi est accidens resultans in re locata ex circunscriptione loci, sic habitus, vt constituit hoc prædicamentum, est accidens resultans ex adiacentia indumenti, vel accidens, ratione cuius res dicuntur indutæ. Quod significauit Gilbert. dicens, habitum esse *Corporū, & eorum, quæ circa corpus sunt, adiacentiā.* Qua descriptione significatur, habitum mediare inter corpus, & ea, quæ circa corpus sunt per modum cuiusdam actionis, & passionis, in quantùm, medio illo, corpus ornatur , & ea , quæ circa corpus sunt, ornant : ac proindè hæc debent esse omninò extrinseca corpori; sicut locus est extrinsecus rei locatæ, & tempus rebus, quæ ab eo mensurantur.

35 Hinc fit, animalia irrationalia, quæ à natura acceperunt arma , & indumenta proportionata, vt vngulas , cornua , pilos, lanam, &c. quanuis ratione horum nō habeant habitum pertinentem ad hoc prædicamentum, quia talia arma, & indumenta sunt veræ partes eorum, & non aliquid extrinsecum, tamen quatenùs in ordine ad humanos vsus alijs armis , aut vestibus extrinsecis induuntur , habere proculdubiò habitum huius prædicamenti, vt docet expressè D.Tho. opuscul.48. Sic enim equus dicitur phaleratus, aut armatus.

Per quod tandem patent species huius prædicamenti. Diuiditur enim secundùm varia genera indumentorum , tàm toti corpori, quam singulis partibus conuenientium. Et sic potest primò diuidi in habitum, qui resultat ex adiacentia armorum , ratione cuius dicimus res esse armatas, loricatas, aut galeatas: & in eum, qui resultat ex adiacentia vestium. Qui potest subdiuidi secundùm varia genera indumentorum, vt togatum esse, calceatum esse, habere cucullam, &c. Sed de his satis. Qui plura voluerit, legat D. Tho. opusculo citato, Sanchez lib. sexto Arauxo vbi suprà, & alios.

POST-

POST PRÆDICAMENTA Aristotelis.

HÆC Est tertia pars huius libri. In qua per quinque capita differit Aristot. de quibusdam affectionibus, quæ consequuntur prædicamenta, seu quæ inter ipsa inuicem comparata inueniuntur. Quæ quia non sunt entia completa; sed rationes quædam imperfectæ & incompletæ, diuagantes per multa prædicamẽta; ideò ad nullũ specialiter pertinent, aut reducuntur, propter quod etiã seorsim in hac tertia parte explicantur ab Arist. Sunt autem oppositio, prioritas, simultas, motus, & modus habendi. *Circa quæ sufficiet Aristotel. doctrinam, quam omnes recipiunt, breuiter referre.*

CAPVT DECIMVM.

De oppositis.

1 PLVRA Ex ijs, quæ adducit Aristotel. in hoc capite, constant ex dictis lib. 2. institutionum circa oppositionem propositionũ: & ideò principaliora tantùm attingemus. Continet ergo tres partes. In *prima* enumerat Arist. quatuor oppositionum genera, & ea exemplis illustrat. In *secunda* comparat ea inter se, & probat, vnum non esse aliud. In *tertia* tandem specialiter agit de cõtrarijs, & aliquas eorum conditiones, seu proprietates assignat.

Ad primam deueniendo: oppositio est quadruplex, alia relatiua, vt duplum, & subduplum, alia contraria, vt bonum, & malum, vel calor, & frigus, alia priuatiua, vt visus, & cæcitas, & alia contradictoria, vt sedet, & non sedet.

2 Circa hanc partem, illud imprimis notandum est, Aristotelem non agere in præsenti de oppositione propositionum, aut terminorum, vt diximus loco citato institutionum; sed de oppositione rerum. Hæc enim est, quæ consequitur ad prædicamenta; & ex consequenti est quid reale, constituens postprędicamentum istud, quod diuidit Aristot. in quatuor oppositiones enumeratas. Vt autem huius diuisionis sufficientiam percipiamus, oportet, aliqualiter explicare, quid sit oppositio in communi; non enim eam definiuit in prę senti Aristot. Pro quo.

Secundò notandum est, quod oppositio importat distinctionem inter ea, quæ opponuntur, vt tradit D. Tho. 1. p. q. 28, artic. 3. Non tamen

tamen dicit solam distinctionem: nam Petrus, & Paulus verè distinguuntur, non autem opponuntur. Addit ergo oppositio supra distinctionem, quandam repugnantiam conueniendi simul alicui. Hæc tamen adhuc nō sufficit ad rationem oppositionis propriè dictæ; siquidem conuenit omnibus differētijs diuisiuis, & speciebus cuiuscumque generis, quæ tamen nō dicuntur opposita, vt notauimus loco citato.

3 Hinc iā habemus duas oppositionis acceptiones. Primò enim sumitur latè, prout idem est, quòd repugnantia aliquorum ad simul conueniendum alicui. Quo sensu sumpsit oppositionem Aristot. cap. 12. sequenti: comprehēditque impropriè opposita, quæ solent appellari repugnantia, seu disparata. Secundò sumitur oppositio propriè, vt condistinguitur à disparatis, & solùm comprehēdit quatuor oppositiones enumeratas. Quo sensu agit de ea Arist. in hoc capite.

Igitur cognoscendo, in quo istæ quatuor oppositiones distinguantur à repugnantia disparata, cognoscetur, in quo consistat ratio cōmunis oppositionis propriè dictæ. Distinguūtur autem per hoc, quòd habens oppositionem propriè dictam, habet certam, & determinatam habitudinem ad vnum terminum, sibique determinat, & quasi segregat, aut vendicat extremum, cui repugnet. Hoc enim significat ipsum nomen; siquidem *oppositio* idem est, quòd contra positio. Non autem aliquid dicitur contraponi, nisi determinatæ rei, èregione cuius sit positum. At verò in repugnantia disparata vnum non determinat sibi aliud, cui repugnet; sed indifferenter repugnat omnibus, à quibus in essentia distinguitur. Quò fit, vt propria ratio oppositionis addat supra repugnantiam, determinationem alterius extremi modo explicato. Vnde sic possumus oppositionem propriè dictam definire. *Oppositio est repugnantia determinata aliquorum.* Quæ diuiditur in oppositionem priuatiuam, contrariam, & cæteras. Quas non oportet definire. Cùm enim ipsæ sint definitiones, facilè ex terminis ipsis dignoscuntur.

4 Nunc facilè explicabitur diuisionis sufficientia. Quæ sic cōmuniter probatur: quia, vel repugnātia, quam importat oppositio, est inter ens, & nō ens, vel inter ens, & ens? Si primum, vel inter ens, & non ens simpliciter? & sic est *oppositio contradictoria*, vel inter ens, & non ens indeterminato subiecto? & sic est *oppositio priuatiua*. Si secūdùm, vel ens, & ens mutuò se expellunt? & sic est *oppositio contraria*, vel se respiciunt? & sic est *oppositio relatiua*. Ex quo etiam patet ordo harum oppositionum. Omnium enim maxima est contradictoria: deinde priuatiua: tertiò contraria, & vltimò relatiua. ¶ Eandem sufficientiam ostendit eleganter D. Tho. 5. Metaph. lect. 12. ordine inuerso ascendendo à minoribus ad maiores oppositiones; quarum ordinem latè probat opusc. 37. cap. 1. 2. & 3. De quo etiam videri possunt Araux. 5. Metaph. quæst. 8. art. 3. & alij.

Solet

Solet etiam DVBITARI de hac diuisione; an sit generis in species, vel analogi in analogata. ¶ Ad quod, relictis alijs opinionibus, breuiter respondetur ex doctrina D.Thom. opusc. citato, quē sequuntur Caiet. & Soto in hoc c. Masius ibidem quæst. 3. & communiter Thomist. diuisionem esse analogam. Tū quia oppositio est quid reale, cōueniens rebus diuersorum prædicamentorum, quibus tamen nihil potest esse reale vniuocum. Tùm etiam, quia oppositio cōtradictoria simpliciter, & absolutè est oppositio; cùm excludat omne medium, quod tamen aliæ oppositiones non excludunt: ac proindè per ordinem ad oppositionem contradictoriam aliæ participant rationem oppositionis. Videatur Diuus Thom. loco citato.

5 In secunda parte capitis cōparat Aristot. has quatuor oppositiones, dicens, quòd priuatiuè opposita non sunt opposita relatiuè. Non enim dicimus, visus est cæcitatis visus, neque cæcitas est visus cæcitas, sicut dicimus pater est filij pater, &c. Similiter priuatiuè opposita non sunt contrariè opposita. Cuius rationem reddit: quia in contrarijs possibile est, fieri mutationē indifferenter ab vno in aliud: at in priuatiuè oppositis, licèt ab habitu (idest à forma, seu re, qua priuat priuatio) ad priuationem sit possibilis transitus; tamen à priuatione ad habitum est impossibilis regressus. Fit enim ex vidente cæcus, non verò ex cæco videns.

Circa hoc dictum Aristotelis DVBITANT meritò Doctores, quomodò sit intelligendum? Constat enim vniuersaliter esse falsum, pluresque esse priuationes, à quibus ad formas sibi oppositas est possibilis regressus; siquidem post somnum reddit vigilia, lux post tenebras, motus post quietem, & sic de alijs. Vnde explicandum est, à quibus priuationibus detur regressus, & à quibus non, vt illis relictis, de his intelligatur dictum Aristotelis.

6 Id autem explicat optimè D.Thom. 8. Metaph. lect. 4. dicens, quòd quando subiectum, seu materia se habet ad diuersa secundùm ordinem prioris, & posterioris, non potest ex posteriori redire in id, quod pręcedit secundùm ordinem. Sicut quia in generatione animalis, ordine quodam fit ex cibo sanguis, & ex sanguine semen, ex quo generatur animal; ideò non potest è contra ex semine fieri sanguis, aut ex sanguine cibus, nisi per resolutionem ad primam materiam, inquantùm, scilicet, semen, aut sanguis potest resolui in terram; ex qua rursus fiat arbor, vnde procedat pomum, quod fiat cibus, & posteà sanguis, & tandem semen.

Idem etiam contingit in materia vini: quæ non comparatur ad acetum, nisi per vinum; cùm sit corruptio eius. Et simile est de mortuo, & viuo, cæco, & vidente, & similibus. Non enim res comparatur ad mortem, aut cæcitatem; nisi media vita, aut visu: & sic animal non dicitur mortuum, aut cæcum, nisi præcesserit vita, aut visus,

vel ſa tem debuiſſet præcedere. Vt patet in fœtu; qui quidem ante tempus opportunum ſuæ animationis non dicitur mortuus; etiam ſi non habeat vitam. Si tamen eo adueniente, ob defectum aliquem non animetur, vel acquiſitam iam vitã poſtea amiſſerit, tùnc dicitur mortuus. Quia etiam ratione canis ante nonum diem à natiuitate non dicitur cœcus: neque puer in primis menſibus edentulus, vt inquit in præſenti Ariſt. quia pro tũc, neque huic debentur dentes, neque illi viſus. Quòd ſi, transacto illo tempore, canis non videat, neque puero naſcantur dentes, ille dicetur cœcus, & hic edentulus, non minùs ac, qui viſum, & dentes amiſsit.

In huiuſmodi ergo priuationibus, quas ſubiectum non reſpicit immediatè; ſed medijs formis oppoſitis (quia nimirum ſubiectum priùs petit habere formam, ex cuius abſentia admittit in ſe priuationem, vt inquit D. Tho.) ſemper verificatur, naturaliter loquendo, à priuatione ad habitum non eſſe regreſſum, neque enim ex aceto fit vinum, neque ex mortuo viuum, neque ex cœco videns, aut ex edentulo dentatus. Præter has autem ſunt aliæ priuationes, ad quas ſubiectum, ſeu materia ita immediatè ordinatur, ſicut ad ipſam formam oppoſitam: quia nimirùm potentia receptiua eius non reſpicit actum, quaſi in exercitio; & ita æqualiter ſe habet ad formam, & ad eius priuationem. Sicque contingit in aëre reſpectu lucis, & tenebrarum; in animali reſpectu ſomni, & vigiliæ; in corpore reſpectu motus, & quietis, & ſimilibus: de quibus non procedit dictum Ariſt. ſed poteſt optimè à priuatione ad habitum fieri regreſſum, vt per ſe patet.

7 Tandem in 3. part. capitis aſſignat Ariſt. quaſdam proprietates contrariorum. *Prima* eſt, non eſſe neceſſarium, ſi vnum contrariorum exiſtit, quòd etiam exiſtat aliud. Non enim ſequitur, ſi album eſt, nigrum etiam eſſe, quia poſſunt omnia eſſe alba. Quę proprietas intelligitur de conſequentia Logica: phyſicè enim, ſiue iuxta ordinem naturæ; ſi vnum elementum eſt, erit etiam & eius contrarium, vt inquit Ariſt. 2. Cœli text. 18.

Secunda proprietas eſt, duo contraria non poſſe eſſe in eodem ſubiecto. Quod quando, & quomodò ſit verum, alibi explicandum eſt.

Tertia eſt, contraria eſſe circa idem ſubiectum; idem, inquam, ſpecie, aut genere, vt ſi ſubiectum ſanitatis eſt animal, idem etiam ſit ſubiectum ægritudinis. Sequitur autem hæc proprietas ex definitione contrariorum, quæ communiter aſsignatur, deſumptaque eſt ex 10. Metaphyſicæ capite ſexto, ſcilicet, *Contraria ſunt quæ ſub eodem genere maximè diſtant, & eidem ſubiecto inſunt, à quo mutuo ſe expellunt.*

Vltimò inquit Ariſtot. quòd cõtraria, vel ſunt ſub eodẽ genere, vt albedo, & nigredo ſub genere coloris; vel ſunt ſub cõtrarijs generibus, vt iuſtitia, & iniuſtitia ſub virtute, & vitio, vel ſunt ipſa cõtraria genera, vt virtus, & vitium. Quod quan-

quanuis videatur esse contra definitionem traditam: tamen revera non est: quia particula illa definitionis, scilicet, *sub eodem genere maximè distant*, intelligitur de genere, siuè infimo, siuè subalterno. Atque ita de quibuscumque contrarijs verificatur esse sub eodem genere; nam iustitia, & iniustitia, & virtus, & vitium sunt sub genere habitus, & qualitatis.

CAPVT XI.

De modis prioris.

1 IN hoc capite enumerat Aristot. quatuor modos, quibus aliquid dicitur esse prius alio. *Primus* est, quando aliquid est prius alio prioritate temporis, vt Adamus fuit prior Abele, & hæc est proprijssima prioritas. *Secundus* est, quando aliquid dicitur prius prioritate consequentiæ: quia, scilicet, ab eo ad aliud non valet consequentia, vt animal respectu hominis. *Tertius*, quando aliquid est prius prioritate ordinis; nempè quando habet habitudinem principij, vel partis respectu alterius, vt præmissæ respectu conclusionis, literæ respectu syllabæ, & exordium respectu orationis. *Quartus* tandem modus est, quo aliquid dicitur prius prioritate dignitatis, seu honoris; quo sensu vulgus eos, qui sunt honorabiliores, appellat priores. Quam prioritatem inquit Aristotel. esse imperfectissimam.

2 His modis, qui suo tempore circunferebantur, addit Aristoteles *quintum*, Quo aliquid dicitur prius alio prioritate naturæ, quando, scilicet, licèt inter se conuertantur; tamen vnum est causa alterius, vt hominem esse, & orationē, in qua id affirmatur, esse veram, cōuertuntur quidem inter se; tamen esse hominē est quodammodò causa orationis veræ: quia ab eo, quòd res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa. Hoc etiam modo essentia est prior suis passionibus, & sic de alijs.

3 Tandem præter hos modos assignant Theologi alium, quem non cognouit Arist. Quo, scilicet, aliquid dicitur prius alio prioritate originis. Qui modus tantùm inuenitur inter diuinas personas: & non est prioritas *in quo* (vt aiunt) quia non datur aliquod instans, vel signum etiam naturæ, in quo vna persona sit prior alia; sed dicitur prioritas *à quo*: quia vna persona procedit ab alia. Per quod etiam patet, quibus modis posit aliquid dici posteriùs alio.

CAPVT

CAPVT XII.

De modis simul.

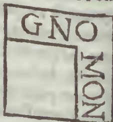
1 TRIPLICITER Potest dici, aliquid esse simul cum alio. *Primò*, simultate temporis: quando, scilicet, in eodem tempore fiunt, vel sunt, vt subiectum, & propriæ passiones. Quo etiam modo duos gemellos, vel duas lectiones dicimus esse simul. *Secundò* simultate naturæ, quandò, scilicet, vnum cum alio cōuertitur, & neutrum est causa alterius, vt magis explicuimus sup. disp. 14. num. 98. *Tertiò* tandem modo (inquit Aristot.) dicuntur esse simul differentiæ diuisiuæ eiusdem generis, vt volatile, gressibile, & aquatile respectu animalis. Quod intellige de differentijs, præcisè secundùm quòd comparantur ad genus: nàm si inter se comparentur, non repugnat, imò oportet, vnam esse priorē alia, sicut sunt ipsæ species, quas constituunt, de quibus 8. Metaphysic. textu 10. dicitur esse sicut numeros.

CAPVT XIII.

De speciebus motus.

1 DVAS Partes continet hoc caput. In quarum prima enumerat Aristoteles sex species motus (non quia propriè sint species alicuius veri generis, cùm sint viæ quædam, & entia incompleta, sed eo sensu, quo quælibet membra diuidentia solent appellari species) scilicet, generationem, & corruptionem ad substantiam, augmentationem, & diminutionem ad quantitatem, alterationem ad qualitatem, & motum localem, seu lationem ad Vbi. Quos motus esse inter se distinctos patet: quia neque corruptio est generatio, neque augmentatio est diminutio, aut motus localis, &c.

Solùm potest esse dubium de alteratione: an distinguatur ab alijs? quod monet propter aliquos antiquos, qui negabant inter se distingui. ¶ Nihilominùs partem affirmatiuam probat ipse ratione manifesta. Quia contingit, aliquid alterari absq; eo, quòd habeat alios motus, vn patet ferè in omnibus passionibus. Quando enim quis amat, vel delectatur, aut irascitur, &c. alteratur quidem, & tamen nō generatur, aut corrumpitur, neque augetur, aut minuitur, neque localiter mouetur. Similiter potest aliquid augeri absque eo, quòd alteretur, aut habeat alios motus, vt cōtingit in Mathematicis. Si enim quadrato addas Gnomonem, augetur absq; mutatione figuræ. Est autem Gnomon supplementum, quod additur costis quadrati, ita vt eius figura non varietur.

2 In secunda parte capitis, inquit Aristot. quemlibet horum motuum habere duo contraria. Nàm omnibus generaliter contrariatur quies,

quies, seu cessatio a tali motu; siquidem quando res est genita, aut corrupta, iam quiescit à motu generationis,& corruptionis. Et idẽ est de augmentatione, & diminutione;& similiter de motu locali, cuius cessatio frequentiùs appellatur nomine quietis. Hoc autem intellige non de propria contrarietate;sed de oppositione priuatiua, vt explicant communiter Interpretes,quies enim,& motus priuatiuè tantùm opponuntur.

Prætereà vnicuique horum motuum cõtrariatur specialiter alius. Nâm generationi cõtrariatur corruptio, & augmentationi diminutio. Similiter motui locali ad vnũ terminum contrariari videtur motus,quo itur ad terminum contrarium,vt motui sursum,motus deorsum. Alterationi verò, inquit Aristotel. non est facilè assignare contrarium;sed dicendum contrariari alterationem, quæ est ad contrariam qualitatem,quomodò album fieri,& nigrum fieri contrariantur. Hoc autem intelligendum est,non ratione sui, sed ratione termini. Cùm enim motus sit via ad terminum,sicut ab ipso participat essentiam, sic etiam contrarietatem. Neque inter terminos ipsos omnium horum motuum existimandum est,esse propriam, & rigorosam contrarietatem: nàm hęc solùm inuenitur in qualitatibus, vt ostendimus supra disputatione 12. num. 35. Et sic inter substantias, quantitates, aut vbi solùm potest esse contrarietas impropria, & secundùm quid.

CAPVT VLTIMVM.

De modis habere.

1 QVO Sensu *habere* sumatur in præsenti, explicuimus disputatione 15. numero 22. Et ideò solùm restat enumerare plures habendi modos, quos assignat in hoc capite Aristoteles. *Primò* ergo aliquid dicitur habere aliud vt qualitatem; quomodò dicimur habere scientiam, aut virtutem. *Secundò* vt quantitatem: vt quando dicimus Petrum habere quatuor cubitorum magnitudinem. *Tertiò* aliquis dicitur habere ea,quæ circa corpus ponuntur, vt vestem, tunicam, aut gladium. (Hic modus habendi non est postprædicamentum; sed constituit speciale prædicamentum, vt patet ex dictis loco citato, & disputatione 16. numero 34.) *Quartò* vt in vase: quomodò modium dicitur habere triticum, & dolium vinum. *Quintò* vt possessionem: quo sensu dicitur quis habere domum, vel fundum. *Sextò* vt vir dicitur habere vxorem, aut vxor virum. Qui modus (inquit Aristoteles)videtur omnium imperfectissimus;quia per eum solùm significatur virum vnà cum vxore cohabitare.Concluditque, quòd licèt alij videantur esse modi habendi, isti tamen sunt, qui communiter circumferuntur.

2 Hos

2 Hos, & alios plures modos habendi reducit ad quatuor Soto hîc ex eodem Aristotel.lib.5. Metaphysicæ textu 28. *Primus est*, quo vna res dicitur habere aliam, quam trahit ad suam dispositionem, & naturam; vt febris dicitur habere infirmum, tyrannus ciuitatem, & vitium hominem vitiosum. *Secundus* est, quo res habet aliam, sicut subiectum formam, vt substantia quantitatem, qualitatem, &c. *Tertius* est, quo res habet aliam sicut continens contentum, vt dolium vinum. *Quartus* est, quo res per violentiam tenet aliam, ne moueatur suo motu naturali aut libero, sicut columnæ habent domum, & vehemens passio hominem. Quibus addendus est ex Aristotele in præsenti modus habendi, per solam relationem, quomodò quis dicitur habere amicum, pater filium, vxor virum, &c. Et hunc appellat remotissimum, & imperfectissimú: quia iuxta illum vna res habet aliam, & habetur ab illa. Et hæc de 1.part. Dialecticæ dixisse sufficiat.

SECVNDA

SECVNDA PARS LOGICAE.

DE SECVNDIS INTENTIONIBVS, quibus dirigitur ſecunda operatio intellectus.

1 *SICVT Vniuerſale, prædicabile, genus, indiuiduum, vniuocum, analogum, & ſimilia ſunt termini ſecundæ intentionis, quorũ notitia perficit, & dirigit primam operationem intellectus; propter quod de huiuſmodi intẽtionibus egimus in prima parte Dialecticæ: ita nomen, verbum, oratio, propoſitio, oppoſitio, æquipollentia, & ſimilia ſunt ſecundæ intentiones, quarum notitia dirigit ſecundam operationem intellectus in proprio modo operandi; & ideò earum diſputatio pertinet ad hanc ſecundam partem Dialecticæ. Quam complectitur Ariſtot. duobus libris Perihermenias; quorum expoſitionem libenter ſuſciperemus, ſi aliquid reſtaret addendũ. Sed omnia iam explicata ſunt à nobis libro ſecundo Inſtitutionum, & ideò illis ſuperſedendum eſſe duximus. Ne tamen Ariſtot. textum omninò ignoremus, æquum erit, breue ipſius compendium, & annotationes aliquas ſubijcere.*

LIBER PRIMVS PERIHERMENIAS.

SVMMA TEXTVS.

2 LIBER iſte habet ſex capita. *Primum* continet prœmiũ, vbi Ariſtot. proponit ea, de quibus acturus eſt, & de ſignis; & ſignificatione aliqua attingit. In *ſecundo* agit de nomine, vbi definit ipſum, partes definitionis explicat, & à ratione nominis caſus obliquos excludit. In *tertio* tractat de verbo, cuius definitionem ſtatuit, & explicat; excluditque verba infinita, & caſus obliquos verborum: & tandem verbum, & nomen inter ſe comparat.

In *quartò* agit de oratione, cuius eſſentiam explicat. Vbi etiam tractat de propoſitione; varias eius diuiſiones adducit; & tandem de propoſitionum contradictione diſputat. In *quinto* proſequitur de oppoſitione propoſitionum, & aliquas eius leges ſtatuit.

In *ſexto* tandem agit de futuris contingentibus, explicans quomodò veritas, vel falſitas reperiatur in propoſitionibus de futuro contingenti.

genti. Ad quod priùs explicat, quomodo reperiatur veritas, vel falsitas in propositionibus contingentibus de præsenti, & præterito. Deindè verò concludit propositiones de futuro contingenti non habere determinatam veritatem, vel falsitatem.

LIBER SECVNDVS PERIHERMENIAS.

SVMMA TEXTVS.

3 TRACTAT Aristoteles in hoc libro de propositionibus, quæ ex aliqua variatione propositionis categoricæ causantur. Quando enim subiecto, vel prædicato alicuius propositionis iungitur aliqua negatio, fit propositio infinita. Si verò addatur aliud prædicatum, vt si huic propositioni, *homo est albus*, addatur, *& Musicus*, propositio, quæ antea erat vna, fit multiplex. Tandem quando propositioni simplici additur modus, fit propositio modalis. Continet ergo liber hic tria capita. In *primo* disputat Aristot. de propositionibus infinitis: In *secundo* de propositione vna, & multiplici: & in *tertio* de propositionibus modalibus.

Notationes in duos libros Perihermenias.

4 CIRCA Inscriptionẽ sciẽdum est, περὶ ἑρμηνείας *Perihermineias* Græcè idem esse quòd Latinè *de interpretatione* ἑρμηνεύω *hermineyo* enim idem est, quòd *interpretor*. Neq; illa est vna dictio, vt malè aliqui existimant: sed est genitiuus cũ præpositione. Inscribuntur autem hi libri, vbi præcipuè de propositione agitur de *Interpretatione*: quia licèt voces simplices non immeritò appellari possint interpretationes, cum sint signa conceptuum; tamen id præcipuè conuenit propositionibus, quibus medijs, cõceptus nostros explicamus, vnũ de alio affirmando, vel negãdo, vt rectè notarunt D. Tho. Ammonius, & alij. Continetur autem opus hoc apud Græcos vnico tantùm libro, & iure quidem: neque enim est sufficiens causa ad illud diuidendum. Interpretes verò Latini diuiserunt in duos libros, & ita cõmuniter citantur duo libri Perihermenias.

5 Iam verò circa ipsos plura à Dialecticis disputantur de nomine, verbo, oratione, propositione, &c. quæ sufficienter à nobis explicata sunt in Institutionibus. Nam licèt tractatus ille præcipuè insistat in explicandis ipsis vocibus, & earum significatione, tamen quia impossibile est scire, quæ sit significatio alicuius vocis, ignorata re significata per ipsam: ideò

ideò dùm significationes nominis, orationis, subiecti, propositionis, & similium ibi explicuimus; tradita etiam fuit notitia secundarum intentionum, quas istæ voces de formali significant. Et ideò non oportet ea repetere.

Similiter circa istos libros tractant aliqui plura de actibus intellectus, præcipuè de secunda operatione; in quo nimirùm sita sit natura iudicij? an sit simplex qualitas? quomodò in eo reperiatur veritas, vel falsitas? in quo ipsæ cõsistant? & alia his similia. Sed quidē, licèt hęc aliqualiter iuuarent ad maiorem secundarum intētionum cognitionem, tamen revera sunt extra Dialecticum institutum, & propriam se dem habent in libris de Anima vbi de intellectu disputatur, propter quod in præsenti prætermittuntur.

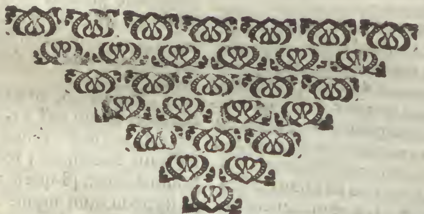
6 Tandem disputant hìc aliqui de futuris contingentibus, tùm ijs, quæ aliquando euenient, & appellantur absoluta, tùm etiam ijs, quæ nunquam ponentur in re, ponerentur tamen ex suppositione alicuius conditionis, & propterea cõditionata appellantur. Disputantque de propositionibus de futuro contingenti, propter Aristotel. qui capite vltimo primi libri statuit, & probat, eas non habere determinatam veritatem, aut falsitatem. Sed quidem disputatio hæc non est propriè Dialectica; & eam meritò sibi vsurparunt Theologi propter affinitatem ad materiam de scientia Dei, vbi inuestigatur modus, quo ipse cognoscit futura contingētia. Et ideò hæc illis relinquimus.

7 Non est tamen prætereundum, quosdam nostri temporis Doctores, de quorũ numero sunt Suarez tom. 1. de Gratia proleg. 2. cap. 7. Valentinus de Herice 1. p. tract. 1. d. 6. cap. 7. Hurt. disp. 9. de Anima §. 43. & alij suæ societatis, sentientes Aristotel. sibi esse contrarium, omninò carpere hanc eius doctrinam, asserētes, eam esse erroneam, & fidei veritati repugnantem, vt his Dialecticis fundamentis semel conuulsis, quandam scientiam mediam futurorum contingentium, quam in Deo ponunt ante omne decretum liberum suæ voluntatis, meliùs statuant, & defendant.

Cæterùm quàm ipsi decipiantur in hac censura, satis conuincit auctoritas D. Thom. qui cum Aristot. perpetuò docet, futura contingentia, dùm non intelliguntur extra suas causas, & præsentia, sed sub ratione futuri, non habere determinatam veritatem, vel falsitatem, neque esse certò, & determinatè scibilia, ac proindè propositiones de futuro contingenti de se, seu formaliter prout sic (quo sensu loquitur Aristot.) non esse determinatè veras, vel falsas.

8 Tradit hoc Angelicus Doctor, non solùm lect. 13. huius primi libri, vbi latè explicat, & probat hanc doctrinam; sed etiam in primo distinct. 38. quæst. 1. artic. 5. ad secundũ, dùm inquit: *Futurum contingens non est determinatè verum, antequàm fiat: quia non habet causam determinatam.* Et quæst. 16. de malo artic. 7. *Quia vnumquodque cognoscitur, secundùm quòd est*

in actu, non autem secundùm quòd est in potentia, vt dicitur in nono Metaphysicæ; inde est quòd ea, quæ sunt ad vtrumlibet, non possunt præcognosci in suis causis determinatè; sed sub disiunctione, vtpotè quia erunt, vel non erunt: sic enim habent veritatem, &c. Et indè quæst. 2. de veritate art. 12. generaliter conclu dit: *Ex quo patet contingens, vt futurum est, per nullam cognitionem sciri, cui falsitas subesse non possit. Vndè impossibile esset, quòd de contingentibus futuris scientiam haberet Deus; si cognosceret ea vt futura sunt, &c.* Quòd explicatiùs repetit in solutione ad sextum: & latè prosequitur 1. part. quæst. 14. artic. 13. lib. 1. contra Gentes capit. 67. & alibi sæpè. De quo etiam videri possunt Didacus Aluarez lib. 2. de Auxilijs disputat. 7. & lib. 1. responsionum cap. 5. num. 15. Ledesma tractatu de Auxilijs part. 2. fol. 624 Nauarrete 1. part. controuers. 56. § 2. Nazarius artic. 13. citato controuers. 1. Gonçalez disp. 43. sect. 2. num. 29. & disp. 45. sect. 6. & alij Thomistæ. Quibus etiam in hoc annumerandus est Alphonsus Curiel Primarius Salmanticensis, non solùm quia controuers. 7. in cap. 4. sapientiæ artic. 3. præfatam Aristot. doctrinam latè explicat, & defendit, sed etiã & maximè, quia vt à fidedignis testibus accepimus, & scribit Ledesma vbi supra, scientiam illam mediam, quam ibidem vt probabiliorem elegerat, publicè retractauit Salmanticæ postremo vitæ suæ anno in lectura de sciẽtia Christi, & ideò non est, cur auctoritate eius nouiter muniantur aduersarij. Sed de his satis.

TERTIA PARS LOGICAE.

DE SECVNDIS INTENTIONIBVS, quibus dirigitur tertia operatio intellectus.

1 *SICVT Oratio, propositio, oppositio, &c. sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit secundam operationem intellectus; ita præmissa, maior, medium, syllogismus, figura, demonstratio, fallatia, & his similia sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit, & perficit tertiam operationē intellectus, nempè discursum; & sic pertinent ad hanc tertiam partē Dialecticæ. Quam complectitur Arist. duobus libris de priori analysi, duobus de posteriori, octo Topicorū, & duobus Elechorū. Sed quia eorū, quæ ibi traduntur, plura iam constant; ex alijs verò plura sunt parùm necessaria; ideò vtiliora seligemus.*

Notationes in duos libros de priori analysi.

2 Ἀνάλυσις, *analysis* Græcè idem est, quòd Latinè *resolutio*; deducitur enim à verbo Græco, ἀναλύω, *analyo*, quod idem est, ac *resoluo*: vnde etiam deducitur ἀναλύτικος, *analitycos*, idest, *resolutiuus*, seu *resolutorius*. Est autem resolutio, ex Aristot. 3. de Cœlo, regressus à composito ad simplicia, ex quibus cōstat compositum. Quæ est duplex, alia Physica, alia Logica: Resolutio Physica contingit, quando compositum naturale dissoluitur in partes reales, quæ actu, vel potentia erant in illo, vt quando mixtum resoluitur in elemēta; domus in lapides, & ligna; oratio in syllabas, &c. Resolutio Logica fit, quando cōpositum rationis dissoluitur in suas partes, vt quando definitionem resoluimus in genus, & differentiam; & syllogismum in sua principia.

Hoc autem potest fieri dupliciter, scilicet, ex parte formæ, & ex parte materiæ. Sicut enim triangulus ligneus ex parte figuræ resoluitur in tres lineas, & linea in partes; & puncta, quæ sunt principia eius, & ex parte ligni in elementa, quæ in potentia continet, & sunt eius principia; ita similiter argumentatio, syllogismus, & alia composita rationis dupliciter possunt resolui in sua principia. Primò ex parte formæ, probādo, scilicet, formam illam argumentationis, vel syllogismi esse bonā, vel immedia-

tè per prima principia, sicut probantur quatuor modi perfecti; vel per reductionem ad illa, vt probantur alij. Secundo modo potest syllogismus (& proportionabiliter alia composita rationis) resolui in sua principia, ex parte materiæ, scilicet, in propositiones; nam hæ sunt materia proxima syllogismi,

Ad vtriusque ergo resolutionis notitiam ordinantur libri Aristot. qui in hac tertia parte continentur. Cum autē resolutio ex parte formæ prior sit resolutione ex parte materię, sicut forma prior est materia, ideò isti duo primi libri, vbi de resolutione syllogismorum ex parte formæ differitur, inscribuntur ἀναλυτικῶν προτέρων, *analyticon proteron*, idest, priorum analiticorum, seu de priori resolutione. Alij verò libri, qui supersunt pertinent ad posteriorem resolutionem; siquidem in eis differitur de syllogismis ex parte materiæ; vnde omnes scribendi essent de posteriori resolutione.

3 Sed quia materia necessaria, ex qua constat demonstratio, potior est, quàm probabilis, & apparens, ex quibus cōstant syllogismus topicus, & sophisticus; & in his propter eorum imperfectionē non omnino potest fieri resolutio: ideò duo libri sequentes, in quibus agitur de demonstratione, titulum de posteriori resolutione sibi vsurparunt. Et ita inscribuntur ἀναλυτικῶν ὑστέρων, *analyticon hysteron*, idest, posteriorum analiticorum. Nisi mauis dicere cum Galeno, inscriptiones istas non fuisse ab Aristotele suis libris appositas; sed à posterioribus Interpretibus. Neq; enim sub tali titulo citat ipse hos libros; sed duos priores appellat de Ratiocinatione; duos vero subsequentes de Demonstratione, vt patet ex primo Posteriorum c. 3. Quæ inscriptiones explicant rectè materiam, circa quam versantur. Nam ratiocinatio significat argumentationē ex parte formæ, de qua tractant libri Priorum; demonstratio verò significat syllogismum in materia necessaria, de quo tractant libri Posteriorum.

Disputat antem Aristot. diffusè in libris Priorum de forma argumentationis; de varijs eius speciebus, scilicet, syllogismo, & inductione, quæ sunt propriè species; & enthymemate, & exēplo, quæ ad illas reducuntur; de triplici syllogismorū figura, & varijs vniuscuiusque modis: de reductione imperfectorū ad perfectos; de arte inueniēdi medium, cæterisque, quæ hanc materiam concernunt. Sed ex his, necessaria omnia selegimus libro 3. Institutionum; vbi non perfunctoriè, & communiter fit, sed ab imis fundamentis ea deduximus. Propter quod his etiam libris supersedendum est.

LIBER

LIBER PRIMVS POSTERIORVM, SEV DE Demonstratione.

4 *LIBENTER Aristot. textum, qui inter alios eius libros est proculdubiò acutissimus, & nobilissimus, commentarijs, & notationibus ex professo illustraremus. Sed lõgiùs, quàm par est, excrescet præsens labor, & ideò materiam hanc, qua potuerimus breuitate, perstringemus, nihil, quoad fieri possit, relinquentes. Legenda tamen sunt iterum, atque iterum D. Thom. Commentaria in hos libros, quæ inter alia eius opera sunt præclarissima. Vt autem textus Aristotelis non simus omninò ignari, summam, seu argumentum horum librorum breuiter referemus.*

SVMMA TEXTVS.

IN hoc 1. lib. agit Aristot. de demonstratione, partibus eius, speciebus, & proprietatibus. Ad quod in cap. 1. posito vniuersali theoremate, seu maxima, quòd, scilicet, *Omnis doctrina, & disciplina, quæ ratione perficitur, fit ex præexistenti cognitione*, explicat ea, quę ante demonstrationem cognósci debent, statuitque tria esse præcognita, & duas præcognitiones.

5 Capite secundo definit scientiam dicens; scire est rem per causam cognoscere, & ita rei causam esse, vt illam aliter se habere non posse, arbitremur. Definit etiam demonstrationem duplici definitione infrà disputatione decima octaua adducẽda. Et tandem definit principium dicens: *Principium est propositio immediata*, idest, qua non est altera prior, seu carens medio, per quod probetur. Quod diuidit in positionem, & dignitatem. Positio est principium non ita commune, & notum, vt illud habere debeat, qui discere incipit. Et huiusmodi sunt principia particularia vniuscuiusque scientiæ, vt *dici de omni*, & *dici de nullo, quidquid mouetur, ab alio mouetur, &c.* Dignitas verò est principium, quod quilibet habet, antequàm scire incipiat eo, quòd sit valdè commune, & notum, vt *quodlibet est, vel non est, totum est maius sua parte*, & similia.

Rursus positionem diuidit in definitionem, & suppositionem. Diffinitionem appellat illud principium particulare, vbi continetur definitio; suppositionem verò illud, vbi tantùm continetur genus, vel differentia. Sicut enim hoc nomen, *principium*, licèt primariò conueniat me-

dio; inde tamen tota propositio dicitur principium: ita quamuis *definitio* tantùm sit alterum extremum propositionis; tamen per synedochem tota propositio, in qua continetur definitio, appellatur in præsenti definitio. Et concludit, quòd principia sunt magis nota, quàm conclusiones, nâm propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

6 Capite tertio reijcit duos errores Antiquorum. Primus erat contendentium, nullam esse scientiam: quia, vel in demonstratione proceditur in infinitum, vel deueniendum est ad aliquod primum principium, quod per aliud non demonstretur. Si primum, non datur scientia: quia infinitum non potest mente pertransiri. Si secundum: ergo illud primum principium non potest per aliud cognosci, & consequenter neque demonstrari, ac proinde non scietur: quia scire est rem per causam cognoscere. ¶ Ad quod respondet, non omnia, quæ certò, & manifestè cognoscuntur, sciri per demonstrationem; sed prima principia cognosci per habitum principiorum, qui nobilior est, & certiori modo cognoscit principia, quâm scientia conclusiones.

Secundus error fuit eorum, qui scientiam admittentes, non ponebant habitum principiorum, sed omnia per scientiam cognosci, quæ procederet ex demonstratione circulari. Existimabant enim, conclusiones sciri per principia, & principia per ipsas conclusiones. Quod optimè reijcit Aristoteles, impugnans circulum in demonstrationibus: quia ex illo sequeretur idem esse prius, & posterius; notius, & ignotius, & quod idem per se ipsum demonstraretur. Quæ repugnant demonstrationi, quæ procedit ex prioribus, & notioribus absolutè.

7 Capite quarto statuit, demonstrationem debere constare ex propositionibus necessarijs; nâm res, cuius est scientia, non potest aliter se habere. Quam necessitatem non potest accipere ex principio falso, aut contingenti. Licèt enim ex falso, aut contingenti possit interdùm sequi verum, & necessarium, vt diximus lib. 3. Summularum cap. 2. tamen tunc consequens non habet veritatem, aut necessitatem ab antecedenti, sed aliundè vt ibidem diximus, & ita non potest consequens necessarium demonstrari per antecedens falsum, aut contingens. Deinde explicat, quid sit propositio, seu prædicatum de omni, per se, & vniuersale. ¶ Capite quinto adducit tres deceptiones, quæ solent contingere circa prædicatum vniuersale, de quo infrà.

Capite sexto septem rationibus probat demonstrationem constare ex necessarijs: subiungitque, ex contingentibus posse sequi necessarium; sed non probari, vt diximus circa caput 4. Ex necessarijs autem semper sequitur necessarium, & ita repugnat, quòd conclusio sit cōtingens, & præmissæ necessariæ. Quarè accidentia communia, siue sint separabilia, siue inseparabilia, non cadunt sub scientia, nec demonstrari possunt.

Capite septimo ostendit demonstrationem constare debere ex proprijs,

prijs, non verò ex alienis, aut communibus; concluditque nullam scientiam particularem posse sua principia confirmare. ¶ Capite octauo prosequitur, demonstrationem debere constare ex proprijs, additque Metaphysicam, & Logicam esse scientias generales.

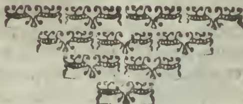
Capite nono ostendit, in qualibet scientia esse proprias interrogationes, explicatque, in quo differant Demonstrator, & Dialecticus.

Capite decimo diuidit demonstrationem in demonstrationem: *quia*, & *propter quid*. Vnde etiam colligitur diuisio scientiæ in subalternantem, & subalternatam. ¶ Ab hoc verò capite vsque ad 22. adducit alias demonstrationis diuisiones, aliaque non omninò necessaria pertractat. ¶ A capite verò 23. vsque ad 27. quod est vltimum, disputat de scientia, quæ est effectus demonstrationis: vndè nàm sumatur vnitas, & distinctio scientiarum? & in quo scientia differat ab opinione, & solertia?

LIBER SECVNDVS Posteriorum.

SVMMA TEXTVS.

8 IN hoc 2. lib. agit Aristot. de causis demonstrationis, scilicet, medio, & primis principijs. Et sic tractat de definitione; quomodò, scilicet, inueniatur cuiuslibet rei definitio; & quomodò possit esse medium demonstrationis. Quod prosequitur per 17. capita. In 18. verò, & vltimo agit de habitu principiorum, quo cognoscuntur prima principia demonstrationis. Quæ omnia vt breuiter, & dilucidè complectamur, materiam horum librorum quatuor disputationibus absoluemus. In prima erit sermo de prærequisitis ad demonstrationem: in secunda de ipsa natura demonstrationis, & diuisionibus eius: in tertia de scientia, quæ per demonstrationem acquiritur: & tandem in vltima de alijs habitibus intellectus.

DISPVTATIO XVII.

De prærequisitis ad demonstrationem.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrùm omnis cognitio intellectiua fiat ex præexistenti cognitione?

9 DEmonstrationem, sic dictam: quia quasi digito demonstrat ignotum, negauerunt Heraclitus, & Cratyllus, qui scientias de medio sustulerunt, vt vidimus disp.3.num.5. Quibus consenserunt Academici, nihil certò cognosci posse, dicẽtes; sed omnia dubitanter, & cum formidine. Quorum fundamenta ibidem adduximus.

Plato etiam, quãuis sciẽtias admisserit, negauit tamen esse necessariam demonstrationem; quia existimauit, illas fuisse à principio animæ inditas, ac proinde nullam nos in hac vita scientiam de nouo consequi; sed nostrum scire solùm esse quoddam reminisci. Quod probabat Plato in Mennone hoc argumento. Quia dùm homo scire desiderat, vel cupit scire id, quod iam sciebat, vel id, quod penitùs ignorabat? Non primum: quia nemo scire desiderat, quod iam cognoscit. Sed neque etiam secundum: quia superuacanea esset inquisitio. Sicut enim frustrà quis quæreret hominẽ, quẽ nullo modo nouit, siquidẽ etiã si ipsi obuiam fieret, adhuc non cognosceret; sic frustra quæreret aliquis sciẽtiam eius rei, quã omnino ignorat; siquidẽ etiam si ipsi præsentetur, adhuc illam non cognoscet: ergo nihil restat respondendũ, nisi quòd homo scire vult id, cuius quidẽ quanuis à principio habuit anima sciẽtiam, fuit tamen oblitus propter corporis hebetudinem.

10 Vt has duas sentẽtias, vel potiùs errores excludat Arist. exorditur caput 1. huius 1.lib. celebri illo axiomate: *Omnis doctrina, omnisq; disciplina intellectiua fit ex præexistenti cognitione.* Nam primũ quidẽ, qui cõfundit cognitionẽ sensitiuam, cũ intellectiua, reijcit prioribus verbis, ostendens dari, cognitionem intellectiuam. Secundum verò excludit in subsequentibus. Si enim verè datur cognitio intellectiua, quæ ex alia præexistenti fiat: ergo non omnia à principio sciuntur; ac proinde verè datur demonstratio, per quam sciẽtia comparetur. Quod etiam conuincit, tũ naturalis appetitus, quẽ habet homo ad sciendum, qui frustraretur, si nunquàm perueniret ad cognitionem certam, & euidentem alicuius rei, tùm etiam ipsa experiẽtia plura enim ita certò, & euidẽter cognosci-

noſcimus, vt nulla omnino adſit dubitatio, vt patet de concluſionibus Mathematicis. Imò ipſi Academici, dùm nihil certò ſciri poſſe oſtendunt, id tanquam certum reputãt, & aliquid ſe ſcire poſſe conuincuntur. Vnde Aug. lib. 3. contra Academicos c. 9. *Negant* (inquit) *Academici, aliquid ſciri poſſe. Vndè hoc vobis placuit ſtudioſiſsimi homines, atq; doctiſsimi? Mouit nos, inquiũt, definitio Zenonis. Cur quæſo? Nàm ſi vera eſt, nonnihil veri nouit, qui vel ipſam nouit. Sin falſa, non debuit conſtantiſsimos commouere.*

11 Ad fundamentum Platonis reſpondet in eodem cap. Ariſtotel. quòd cũ quis aliquid ſcire cupit, neque ſcire cupit id, quod ſimpliciter ſciebat, neque, quod omninò ignorabat; ſed quod ſimpliciter neſciebat, ſciebat autem ſecundùm quid. Quia nimirum cõcluſionem, quam actu, & in ſe ipſa ignorabat (quod eſt ſimpliciter neſcire) virtute, & in potentia cognoſcebat in principijs (quod eſt ſcire ſecundùm quid) ad eum modum, quo effectus naturalis, antequam actu producatur (quod eſt ſimpliciter eſſe) præexiſtit in virtute, & potẽtia ſuæ cauſæ (quod eſt eſſe ſecundũ quid.) Quare ſicut ibi ſaluatur vera generatio naturalis per hoc, quòd id, quod erat in potentia ens, fiat ens actu, quod eſt reduci de potẽtia in actu: ſic in eo, qui addiſcit datur vera adquiſitio ſcientiæ, quatenùs id, quod virtute, & potẽtia erat notũ in principijs vniuerſalibus, actu cognoſcitur in ſe ipſo, ꝙ eſt reduci de cognitione potentiali, ſeu virtuali, aut vniuerſali in cognitionẽ propriã, & actualẽ. Per quod tãdem fit, inquiſitionẽ cõcluſionis, quã ignoramꝰ, nõ eſſe ſuperuacaneã; ſed verè dari demonſtrationẽ, per quã talis doctrina, ſeu diſciplina de nouo adquiratur, ꝙ eſt fieri ex præexiſtẽti cognitione. Videatur S. Th. hîc lect. 3.

12 Quãuis autẽ hæc ita ſint, meritò dubitatur á Doctoribus: quomodò ſit intelligenda hæc propoſitio Ariſt. Nã eam nõ eſſe vniuerſaliter verã, ſuadent hæc argumenta. Primò: quia ſi omnis doctrina, & diſciplina fieret ex præexiſtẽti cognitione, daretur proceſſus in infinitũ, ꝙ eſt abſurdũ. Probatur ſequela, quia illa præexiſtẽs cognitio etiã eſt doctrina: ergo deberet fieri ex alia, & illa ex alia, & ſic in infinitũ.

Secundò: quia ſciẽtia Angelorũ eſt verè doctrina, & tamen non fit ex præexiſtẽti cognitione: ergo nõ eſt vniuerſaliter vera propoſitio Ariſtot. Maior patet: quia Angeli perfectiſsimè cognoſcũt proprietates rerũ per ſuas proprias cauſas, vt hominem eſſe riſibilem, quia eſt rationalis: ergo habent perfectiſsimè demõſtrationẽ, & doctrinã. Minor verò probatur: quia Angeli vnico ſimplici intuitu cognoſcũt eſſentias, & paſsiones, & cauſam, & effectus: ergo eorum ſcientia non fit ex aliqua præexiſtenti cognitione,

Tertiò tandem: quia tertia operatio intellectus noſtri, ſcilicet, diſcurſus, non eſt cognitio ſolius concluſionis; ſed etiam præmiſſarum: ergo neque etiam in nobis cognitio diſcurſiua, propriè loquendo, fit ex præexiſtenti cognitione præmiſ-

missarum. Cōsequentia patet: quia si cognitio ipsa præmissarum pertinet ad discursum; ergo non est præexistens respectu eius. Antecedens verò probatur: quia cognitio solius conclusionis tantū est enuntiatio quædam, & iudicium intellectus, sicut ipsa conclusio sola est tantùm quędam propositio: ergo cognitio solius conclusionis non est tertia operatio intellectus.

13 Variè solet explicari ab interpretibus hæc propositio Aristotelis. Quidam enim extendunt illam ad omnem cognitionem intellectus, tàm simplicem, quàm cōpositam. Cùm enim discursus fiat ex antecedēti iudicio; & iudicium præsupponat apprehensionem, & hæc requirat cognitionē sensuum; semper verificatur, quamcumque cognitionem intellectus fieri ex alia præexistenti cognitione, & hunc, inquiunt, esse sensum illius propositionis.

Parùm ab his discedunt alij, qui dictam propositionem accommodant ad solas cognitiones compositas intellectus, tâm secūdæ, quàm tertię operationis, ita vt sensus sit, omnem cognitionem intellectiuā, tàm discursiuam, quàm iudicatiuam fieri ex alia præexistenti cognitione intellectus, scilicet, ex simplici apprehensione.

Econtra verò alij omninò restringunt hanc propositionem, asserentes, non esse intelligendam de omni cognitione discursiua, sed solùm de demonstratiua. Quod probant: tùm quia hæc sola potest absolutè appellari doctrina: tùm etiam, quia sic rectè excluduntur errores, quos impugnare intendit Aristoteles; tùm denique quia verè dantur opiniones in suo genere per se notæ, seu per se probabiles, in quibus nō habetur vna cognitio ex alia, sed cognoscuntur ex sola notitia terminorum: ergo non est intelligenda propositio Aristotelis de cognitione discursiua etiā probabili; sed solùm de demonstratiua.

14 Nihilominùs dicendum est, quòd licet dicta propositio quocumque ex his modis explicata, sit verissima; tamen iuxta mentem Aristotelis intelligenda est de omni, & sola cognitione discursiua. Prima pars conclusionis satis ex se constat. Siuè enim intelligatur de sola cognitione demonstratiua; siuè extendatur ad secundam, & tertiam operationem intellectus; siuè tandem ad omnes; semper datur aliqua præexistens cognitio, vel intellectus, vel saltem sensus, vt explicatum est: ergo quocumque modo intelligatur dicta propositio, est omninò vera.

Secunda etiam pars conclusionis est communis consensus Interpretum, Averro. Philoponi, B. Alberti, & aliorum. Quos sequuntur Sanchez lib. 7. q. 1. Masius hic q. 1. ad 2. Rub. ibidem, & Conimbric. q. 2. art. 1. Estque expressa D. Tho. in hoc lib. lect. 1. vbi per doctrinā, & disciplinam inquit, significari, nō omnem cognitionem, sed eam, quæ ex alia acquiritur, seu per quā ratio de vno in aliud procedit: quæ prout est in Magistro, dicitur doctrina,

ctrina,& prout in discipulo disciplina Et concludit: *Neque accipitur hîc doctrina, & disciplina, secundùm quòd se habet ad acquisitionem scientiæ tantùm; sed ad acquisitionem cognitionis cuiuscumque. Quòd patet: quia manifestat hanc propositionē etiā in disputatiuis, & rhetoricis disputationibus, per quas non adquiritur scientia.* Per quod excluduntur omnes modi dicendi suprà relati, vt considerāti patebit.

Sed specialiter contra vnū quēque probatur hæc secunda pars cōclusionis. Contra primum quidem: quia planè loquitur Arist. de præexistenti cognitione, quæ sit eiusdem ordinis cum sequenti, seu quæ sit etiam in intellectu, sicut illa. Sic enim probat rectè contra Platonem, esse demonstrationem, quia doctrina, quæ habetur de conclusione, causatur ex cognitione antecedentis, quam constat fieri etiam in intellectu: ergo per cognitionem præexistentem intelligit Aristoteles cognitionem intellectiuam, & per consequens nomine doctrinæ, & disciplinæ nō potest ibi intelligi quæcumque cognitio intellectus.

15 Cōtra secundum etiam modum dicēdi probatur. Quia in hac propositione, Aristoteles nomine præexistentis cognitionis, non intelligit cognitionem apprehensiuam, sed iudicatiuam: ergo nomine doctrinæ, & disciplinæ non potest ibi significari omnis cognitio complexa, tàm iudicatiua, quàm discursiua. Cōsequentia patet. Antecedens verò probatur: quia vt patet ex toto hoc cap. & maximè ex solutione argumenti Platonis, supponit Aristot. hoc esse discrimē inter propositiones, quæ sunt prima principia, & propositiones demonstrabiles, quòd assensus demōstrabilium fit ex præexistenti cognitione, non verò assensus primorum principiorum: ergo nomine præexistētis cognitionis debet intelligi cognitio, quæ necessariò supponatur ad assensum cōclusionum; non verò ad assensum principiorum. Sed hæc non est cognitio apprehensiua, siquidem ista præsupponitur etiam ad assensum principiorum, vt patet: ergo debet esse iudicatiua.

Tandem idem probatur contra tertium modum dicēdi. Tùm quia hîc planè contradicit textui: nàm posita illa vniuersali propositione, statim probat eam Aristotel. inductione facta in demonstrationibus Mathematicæ, in syllogismis, & inductionibus probabilibus Dialecticæ, & in exemplis, & enthymematibus Rhetoricæ, quæ propter incertitudinem materiæ, nō solùm non demonstrat; sed neque vtitur frequenter syllogismo, & inductione, sicut Dialectica, sed enthymemate, & exemplo, vt notat D.Tho. ibidem, & nos explicuimus lib. 3. Institut. capite 1. ergo propositio Aristotel. intelligitur, non solùm de cognitione habita per demonstrationem; sed etiam per quamcumque argumentationem, seu discursum.

Confirmatur: quia loco illius termini, *intellectiua*, quem frequenter habent latini codices, habetur

betur in textu Græco διανοητικὴ, *dianotici*, quæ vox, vt notant Conimbricens. vbi suprà, deriuatur à nomine διάνοια, *dianoia*, & verbo, τίκω, *tico*, quod significat viam conficere, seu discurrere. Propter quod vt notant Boez, & Niphus, emendatiores codices legunt. *Omnis doctrina, omnisque disciplina discursiua, &c.* Ergo ibi loquitur Aristot. de omni, & sola cognitione discursiua: & per consequens legitimus sensus illius propositionis est, quod omnis cognitio discursiua, siue quę in Magistro est, siue quæ in discipulo, fit ex præexistenti cognitione principiorum, ex quibus procedit intellectus, discurrendo ad cognitionem eorum, quæ ex talibus principijs deducuntur.

16 Per quod patet ad ea, quæ pro hoc tertio modo dicendi adducta sunt. Primum enim est falsum: & absque fundamento, nomen doctrinæ, aut disciplinæ restringitur ad solam cognitionem sciẽtificam: nàm etiam in opinatiuis verè docemus, & discimus, eaque comprehendisse Arist. sub tali nomine cõstat ex textu, vt vidimus.

Secundum etiam non vrget. Quia multò meliùs, & formaliùs, excluduntur dicti errores ex illa propositione, vt à nobis explicata est. Nam sic assignatur vniuersalis ratio, & prima radix, vnde prouenit, quòd de nouo acquiramus sciẽtiam eorum, quæ antea simpliciter ignorabamus. Hoc enim non conuenit scientiæ, secundùm quòd sciẽtia est; sed secundùm communem rationem cognitionis discursiuæ, vt consideranti patebit.

Tertium tandem nihil colligit contra nos. Fatemur enim in opinatiuis aliquas esse propositiones immediatas, seu per se notas in illo genere, vt infrà disput. 20. explicabimus. Tales autem propositiones non sunt conclusiones; sed principia, neque cognoscuntur per discursum; sed ex ipsa notitia terminorum: & consequenter non pertinent ad habitum opinatiuum, qui generatur ex syllogismo probabili, & correspondet scientiæ; sed ad alium habitum opinatiuum principiorum, quem ponit Aristotel. correspondentem intellectui, qui est habitus principiorum demonstrationis, vt videbimus loco citato.

17 Ad argumenta in principio facta respondetur. Ad primum, iuxta nostram expositionem satis patet non sequi processum in infinitum. Nàm licèt cognitio discursiua, qua probatur tertia, aut quarta passio de subiecto, possit fieri ex alia cognitione discursiua præexistenti; tamen cognitio, qua prima passio probatur, non fit ex alia cognitione discursiua; sed ex cognitione iudicatiua principiorum, & sic non datur processus in infinitum. Neque etiam datur iuxta alias expositiones adductas. Nàm discursus fit ex præexistenti iudicio, iudicium ex præexistenti apprehensione intellectus; & hæc ex præexistenti cognitione sensus, quæ non fit ex alia priori cognitione.

Ad secundum respondetur, Aristotelem non dixisse absolutè. *Omnis doctrina fit ex præexistenti cognitione,*

nitione; sed *Omnis doctrina discursiua*, vt vidimus. Quæ tamen non habet locum in Angelis: quia quanuis verè cognoscant effectus per suas causas, non tamen habent diuersas cognitiones, vnam respectu causæ, ex qua procedant ad aliam respectu effectus, quod necessariũ est ad discursum propriè dictum; sed vnico simplici intuitu vtrumque cognoscunt, & sic scientia eorum propriè non fit ex præexistenti cognitione, neque de illa intelligenda est propositio Aristot.

Quod si propter codices Latinos, qui non habent: *Omnis doctrina discursiua*, sed *Omnis doctrina intellectiua*, velis cum aliquibus, dictam propositionem aliqualiter, etiam extendi ad Angelos; dicendum est, quòd quanuis ex parte ipsorum non sit verus, & formalis discursus, ita vt ex cognitione principij procedant ad cognitionem conclusionis, ex parte tamen ipsarum rerum est quidam quasi discursus obiectiuus, secundùm quòd vnam rẽ cognoscunt mediante alia, quando sic petunt cognosci ipsæ res, vt explicatum est. Quare sicut in nobis cognitio conclusionis propriè fit ex præexistenti cognitione principiorũ: sic in Angelis idem actus, secundùm quòd terminatur ad conclusionem, seu effectus, quasi fit, & præsupponit se ipsum, secundùm quòd terminatur ad principium, seu causam: & sic aliqualiter etiam verificatur ibi propositio Aristot. Quod etiam proportionabiliter potest dici de scientia Dei, vt consideranti patebit.

18 Ad tertium vt respondeatur, explicandum est breuiter: in quo consistat propria ratio discursus. Et primò certũ est, præter simplicem apprehensionem verè dari in intellectu aliam operationem, qua vnum de alio enuntiamus, & appellatur iudicium: & vtriusque meminit Aristot. 1. Periher. c. 4. & 3. de Anima c. 6. & D. Tho. ibidem, & 4. Metaph. lect. 6. lib. 6. lect. 4. & alibi sæpè. Qua etiam certitudine tenendum est, iudicium non esse aggregatum multarum apprehensionum; sed simplicem quendam actum realiter, & essentialiter distinctum ab apprehensione. Quare solùm est difficultas de tertia operatione, nempè discursu; an, scilicet, eadem proportione asserẽdum sit, esse actum quendam simplicem realiter, & substantialiter à iudicio distinctũ? an potiùs sit reuera cognitio iudicatiua, entitatiuè contenta sub secunda operatione?

In quo, quanuis aliqui priorem partem defendant; secunda tamen est longè probabilior. Quam inter alios rectè probat, & explicat Ferrara 3. de Anima quæst. 11. Estque proculdubio Arist. 6. Ethicor. c. 3. vbi agens de habitibus intellectualibus; scilicet, sciẽtia, sapiẽtia, prudẽtia, & intellectu principiorũ, omnes hos inquit, esse in intellectu circa affirmationem, & negationem, seu circa verum, & falsum. Constat autem apud ipsum, affirmationem, & negationem; seu verum, & falsum tantùm reperiri in iudicio, vt patet 1. Periher. cap. 1. Idem apertè docet D. Tho. q. 14. de veritate

art. 1. & 3. dist. 23 quæst. 2. artic. 2. quæstiuncula 1. vbi duas tantùm intellectus operationes enumerãs, scilicet, apprehensionem, & iudicium, sub secunda collocat expressè, tùm cognitionem fidei, & primorum principiorum, tùm etiam opinatiuam, & scientificam: cùm tamen istæ duæ sint actus discursus.

19 Ratione etiam probatur: quia discursus, vt ipsum nomen indicat, & testatur S. Doctor 1. part. quęst. 58. art. 3. ad primum, est progressio intellectus ab vna cognitione in aliam, in quantùm ex aliquo priùs noto deuenitur in cognitionem alterius, quod erat ignotum: ergo necessariò includit plures cognitiones, seu plura iudicia, ex quorũ vno procedatur ad aliud: ergo non oportet superaddere aliũ actum simplicem ab his essentialiter distinctum, in quo consistat discursus. Antecedens, & primã consequentiam concedunt communiter Doctores, & probat rectè contra Scotum Caiet. loco citato. Secunda verò consequentia probatur: quia ex eo precisè, quòd intellectus iudicet de conclusione, motus, & determinatus â iudicijs habitis de pręmissis, intelligitur propriè discurrere, siquidem verè ex vna cognitione procedit ad aliam: ergo præter iudicia, quæ correspondent præmissis, & conclusioni, non est ponendus distinctus actus, in quo consistat discursus. Videatur Ferrara loco citato.

Iuxta hæc ergo dicendum est, quòd discursus est ipsum iudicium, quo intellectus assentitur conclusioni, non secundùm quòd consideratur vt propositio; sed formaliter quatenùs est conclusio, seu vt est dependens, & illata à præmissis, ita quòd idem actus entitatiuè dicatur iudicium, & discursus. iudicium quidem, secundùm quòd pręcisè cognoscit vnionem prædicati cum subiecto; discursus verò, secundùm quòd assentitur eidem vnioni prædicati cum subiecto propter vnionem cum medio cognitam in præmissis. Et sic talis actus, formaliter secundùm quòd, habet rationem discursus, dicit intrinsecum ordinem ad priora iudicia præmissarũ, in quo distinguitur à prima, & secũda operatione intellectus ¶ Per quòd etiam patet ad argumẽtum. Quia enim discursus consistit in assensu conclusionis, vt procedit ab assensu pręmissarum, vt explicatum est, proprijssimè dicitur fieri ex præexistenti cognitione.

QVÆSTIO II.

An rectè assignentur ab Aristotele duæ præcognitiones, & tria præcognita?

20 SVpposito, quòd omnis cognitio discursiua fit ex præexistenti cognitione, vt explicatum est, infert rectè Aristoteles, ante demonstrationem, seu cognitionem scientificam, quæ in nobis est discursiua, aliqua esse necessariò præcognoscenda, de quibus agimus in hac quæstione. Pro cuius explicatione sciendũ est, quòd *præcognitio* idẽ est, ac anticipata cognitio

nitio

nitio. Vnde cognitio præexistens ad discursum necessariò erit actus iudicij, aut apprehensionis; hi enim antecedunt discursum in sensu explicato. Cum autem obiectum apprehẽsionis sit res simplex; obiectũ verò iudicij sit quid complexum, in quo veritas, vel falsitas reperitur, de vtroq; obiecto aliquid ante demonstrationem cognoscetur.

Secundò nota, quod cum cognitio, qua in conclusione cognoscitur, prædicatum conuenire subiecto, propter vnionem factam cum medio in pręmissis, sit cognitio discursiua, vt dictum est; & in tali cognitione, quandò propositiones sũt necessariæ, consistat actus demonstrationis, per quem generatur sciẽtia; quidquid ante istam cognitionem demonstratiuam oportuerit cognosci, dicetur præcognitum, idest, res cognita ante cognitionẽ discursiuam. Hæc autem tantùm possunt esse tria, nempè principiũ, subiectum, & passio; nam antequã in conclusione prædicatum attribuatur subiecto, iam debent esse cognitæ præmissæ, vt de se patet. Quæ quia vnum integrum principium conclusionis efficiunt, non plura, sed vnum præcognitum appellantur. Præterea debet esse cognitum subiectum conclusionis, & similiter passio, quæ de subiecto prædicatur: nam ante actualẽ prædicationẽ inter duo extrema supponitur necessariò simplex cognitio vniuscuiusq;. Restat ergo, quòd ante actum intellectus, in quo formaliter consistit cognitio demonstratiua, tria debent esse præcognita, scilicet, principium, subiectum, & passio.

21 Tertiò nota, de istis præcognitis duas tantùm quæstiones posse præcognosci, scilicet, *an sit*: & *quid sit*? (has appellat Aristot. pręcognitiones.) Ratio est: quia aliæ duæ quæstiones, quas enumerat ipse secudò Posterior. cap. 1. scilicet, *quia est*, & *propter quid est*, per ipsam demonstrationem cognoscuntur; siquidẽ per eam scimus, quia passio conuenit subiecto, & etiam propter quid illi conueniat. Ergo non oportet illas præcognoscere; atque ita duæ erunt tantùm præcognitiones, scilicet, *an est*? & *quid est*?

Diuiditur autem vnaquæque in alias duas: quia, *an est*? potest inquiri, tàm de re simplici, quàm de integra propositione, cuius existentia est sua veritas. Et ideò, *an est*? diuiditur in *an sit reale*? seu *rei*, & in *an sit veritatis*? Similiter: quia, *quid est*? significat diffinitionẽ, quæ analogicè diuiditur in diffinitionem *quid rei*, & *quid nominis*, ideò præcognitio, *quid est*, diuiditur in *quid rei*, quæ, scilicet, sit essentia rei, & in *quid nominis*, scilicet, quid nomen significet. Iam ergò habemus in generali duas pręcognitiones, & quatuor in speciali. Restat modò videndum, quæ earum tribus præcognitis conueniant, idest, quæ harum quæstionum debeant præcognosci ante demonstrationẽ de vnoquoque præcognitorum.

22 Prima conclusio. Rectè assignantur ab Aristotele ante demonstrationem duæ tantùm præcognitiones in generali, & tria præcognita.

nita. Ita docet D. Thom. hîc lect. 2. & communiter Dialectici: satisque ex dictis constat. Nam per hãc demonstrationem: *Omne rationale est risibile: omnis homo est rationalis: ergo omnis homo est risibilis*: scimus, quòd homo est risibilis: & hæc est tertia quæstio, quàm vocat Aristoteles *quia est*: scimus etiam propter quid sit risibilis, nempe propter rationale; & hæc est quarta quæstio, quã appellat Aristoteles *propter quid est*. Ergo hæ duæ quæstiones ostenduntur per ipsam demonstrationem: & per consequens non cognoscuntur ante illam. Aliæ verò duæ quæstiones sunt indemonstrabiles à priori. Nam cum in demonstratione concludatur aliquid de subiecto, necessarium est, intelligere subiectum esse, habereque aliquam essentiam, de qua tale prædicatum possit concludi. Ergo *an est?* & *quid est?* necessariò præcognoscuntur, & per consequens duæ tantùm erunt præcognitiones. Quòd autem tria sint præcognita, constat ex secundo notabili: ergo, &c.

23 Secunda conclusio. De principio non præcognoscitur *quid sit?* sed tantùm *an sit verum?* Hæc etiã est Arist. & D. Thom. ibid. & cõmunis inter Dialecticos. Probaturq; prima pars: nã cognoscere *quid sit* alicuius? est cognoscere diffinitionẽ eius; sed præmissæ, seu principiũ primò intentionaliter sumptum, vt hîc loquimur, non habet diffinitionem; cum sit quid complexũ: ergo de illo nõ potest cognosci *quid sit*. Secũda etiã pars probatur: quia in demonstratione, ante assensum conclusionis necessariò præsupponitur assensus præmissarũ: ergo præcognoscuntur vt veræ, ergo de principio præcognoscitur *an sit veritatis*, seu *an sit verum*.

24 Tertia conclusio. De subiecto non debet præcognosci *an sit verum*, neque *an sit existens*; sed sufficit cognoscere *an sit rei in aptitudine*: & insuper debet etiam præcognosci, *quid sit*. Hæc etiam conclusio est communis. Et quidem quòd non possit de subiecto præcognosci, *an sit verum*, patet: quia est quid incomplexum. ¶ Quòd autem non debeat necessariò præcognosci subiectum actu existens, probatur. Quia vnio passionis cum subiecto absoluitur à tempore, & est æterna: ergo vt talis passio demonstraretur, nõ necessariò supponit subiectum actualiter existens. Verum est tamen, quòd quia nos accipimus cognitionem à sensibus, necessarium fuit, quòd aliquandò, seu respectu alicuius subiectum actu existeret: sed hoc non per se; sed per accidens requiritur ad demonstrationem. ¶ Quòd autem de subiecto debeat præcognosci *an sit*, saltim in aptidudine, res est manifesta; nã res impossibilis, prout sic, non habet passiones, quas de illa intellectus demonstret. Quãdò autem dicimus de subiecto, debere præcognosci *an sit rei*; non est restringendum ad entia realia. Nam etiam quandò subiectum demonstrationis est ens rationis, vt contingit in demonstrationibus logicis, debet de tali subiecto præcognosci, *an sit rei?* illi proportionatum.

tum. ¶ Tandem quòd de subiecto debeat præcognosci, *quid sit* in demonstratione à priori, de qua loquimur, res est manifesta. Nàm essentia subiecti, non potest à priori demonstrari; sed ex ipsa proceditur ad passiones demonstrãdas: ergo ipsa essentia, seu *quid sit* debet necessariò præcognosci de subiecto.

25 Vltima conclusio. De passione non præcognoscitur, *an sit*, neque *quid rei*; sed tantùm *quid nominis*. Ita etiam in præsenti Arist. & D.Thom. Vt autem probetur, nota, quòd hîc loquimur formaliter de passione, quatenùs passio est; non verò quatenùs est accidens, vel secundùm aliam generalem rationem. Potest enim quis scire risibilitatem hominis; ignorare tamen, an sit passio eius? & tunc, licèt cognoscat *an sit?* risibilitatis, secundùm quòd est ens, aut accidens; non tamen cognoscit *an sit* illius, secundùm quòd est propria passio. ¶ Hoc ergo supposito, probatur conclusio quoad priorem partem: quia *an sit* passionis ostenditur per demonstrationem; ergo non præcognoscitur ante illam. Probatur antecedens: quia *an sit?* seu *esse* proprium passionis est inesse subiecto, sed hoc demonstratur: ergo, &c.

Secunda etiam pars patet. Nam *quid rei* passionis pendet ex proprio subiecto, per quod debet definiri; sed per demonstrationem cognoscitur, quod nam sit passionis subiectum: ergo non fuit præcognitum, & per consequens, neque *quid rei* ipsius passionis. Tandem quòd de passione debeat præcognosci *quid nominis*, res est clara. Si enim ignoremus, quæ sit significatio nominis, non poterit in demonstratione attribui subiecto tale nomen. ¶ Vbi nota, quòd de subiecto, & principio debet etiam præcognosci *quid nominum* propter eandem rationem. Tribuitur autẽ hoc specialiter passioni: quia passio nullam aliam habet præcognitionem.

26 Sed contra doctrinam primæ conclusionis potest obijci. Primò: quia ante demonstrationem debet præcognosci bonitas illationis: ergo non sunt tantùm tria præcognita. ¶ Secundò: quia quæstio, *an est?* aliquando demonstratur, vt fecimus de existentia Logicæ in principio primæ disputationis, & sic de alijs: ergo non semper dantur duæ præcognitiones.

Ad primum respondetur, bonitatẽ illationis pertinere ad libros Priorum: hîc autem tantùm enumerantur præcognita posterioristica. ¶ Ad secundum, quòd quanuis aliquando contingat rei existentiã demonstrare; tamẽ ibi etiam quodammodò præcognoscitur *an sit?* talis rei, quatenùs intelligitur antecedere ipsam existentiam. Quandò enim demonstramus Deum esse: ibi priùs apprehenditur Deus cum aptitudine ad essendũ, & hoc est *an sit?* quod necessariò debet præcognosci in demonstratione.

Alij id explicant; dicentes in demõstratione, necessariò præcognosci *an est* de secundo adiacenti;

 non

non verò de tertio adiacēti. Quod intelligetur, notando, quòd propositio de secundo adiacenti dicitur illa, in qua subiecto solùm adiacet verbum, *est*, absque alio prędicato, vt hæ, *Deus est, homo est, &c.* Quanuis enim in illo verbo sit inclusum participium, quod habet rationem prædicati; tamen tale prædicatum propriè non est quid tertium: quia non est aliquid vltra verbum. Propositio verò de tertio adiacenti dicitur illa, in qua pręter verbum, *est*, datur aliquid prædicatum, vt hæ, *Homo est animal, Petrus est albus, &c.* In his ergo, subiecto præter verbum, *est*, adiacet aliquid, quod tertium locum obtinet post subiectum, & ideò dicūtur de tertio adiacenti. In quibus propositionibus semper de subiecto supponitur secundum adiacens, seu *an sit*: nàm qui dicit, hominē esse animal, supponit hominem esse. Quia ergo quandò existentia demonstratur de aliquo subiecto, talis propositio quodāmodò videtur de tertio adiacenti, quatenùs tunc existentia gerit vices tertij termini, qui vnitur alteri extremo per mediū, ideò communiter dicitur, *an est*, quandò est de tertio adiacenti, non præcognosci; sed demonstrari. Secùs verò quandò est de secundo adiacenti: quia tunc potiùs se tenet ex parte ipsius subiecti.

27 Contra secundam conclusionem obijci potest: quia aliquandò de principio demonstratur esse verum: ergo non necessariò id de illo præcognoscitur. Antecedens probatur in hac demonstratione. *Omne admiratiuum est risibile: omnis homo est admiratiuus: ergo omnis homo est risibilis*, cuius præmissæ, seu principium demonstrantur per aliam demonstrationem, si dicas: *Omne rationale est risibile: omne admiratiuum est rationale: ergo omne admiratiuum est risibile.* Et eodem modo potest probari minor. Idem etiam contingit in principijs scientiæ subalternatæ, quæ demonstrantur in scientia subalternante: ergo sæpè de principio demonstratur esse verum.

Respōdetur, principium esse duplex: aliud simpliciter, & absolutè primum, & hoc semper est principium, & numquàm conclusio, vt essentia rei, quæ cùm sit simpliciter primum, quod inuenitur in tali re, semper est principium. Aliud est principium respectu alicuius, quod tamē si comparetur ad aliud prius, non est primum, sed secundum, vel tertium; & huiusmodi principium tantùm est principium respectu posterioris, respectu verò prioris potiùs est conclusio, sicque contingit in exemplis adductis. Doctrina ergo conclusionis proportionabiliter est intelligenda, quòd, scilicet, principia primi generis semper debent præcognosci, & numquā possunt à priori demonstrari: principia verò secundi generis debent præcognosci, quandò sumuntur vt principia, & prout sic non demonstrantur. Quando verò desinunt esse principia, & sunt conclusiones, tunc non præcognoscuntur, sed demonstrantur.

QVÆST.

QVAESTIO III.

An assensus præmissarum sit causa assensus conclusionis, & in quo genere?

28 NOn inquirimus: an præmissæ ipsæ obiectiuæ sint causa conclusionis; hoc enim explicãdum est disputatione sequenti circa secundam definitionem demonstrationis ab Aristotele traditã; sed an actus intellectus, quo asséntitur præmissis, sit causa actus, quo assentitur conclusioni; inde enim pendet solutio aliorum, quæ in hoc 1. capite tradit Aristot. & nos explicabimus quæstione sequẽti, tractantes, an talis assensus præmissarum necessitet intellectum ad assentiendum conclusioni. Pro vtriusque autem quæstionis intelligentia notãdum est, eas procedere per se loquendo, & respectu intellectus benè dispositi, qui, scilicet, cognoscat vim illationis, & alia de causa non sit impeditus. Si quis enim ignoraret vim illationis, vel aliàs esset impeditus, vt contingere potest in rustico, vel amente, in eo per accidens assensus præmissarum nõ produceret assensum cõclusionis, neq; intellectus necessitaretur ex iudicijs præmissarum ad assentiendum conclusioni, vt patet.

29 Secundò notandum est, dupliciter posse aliquid cognosci. Vno modo in se ipso: quandò, scilicet, primò, & per se, seu ratione sui terminat cognitionem, vt quandò Petrum videmus in sua persona, vel causam, aut effectum cognoscimus in se ipsis. Secundo modo, in alio: quandò, scilicet, cognoscitur, non ratione sui, sed cognoscendo aliquid aliud, in quo ipsum aliquomodò continetur, vt quandò Petrum videmus in sua imagine, vel causam cognoscimus in suo effectu, autècontrà. Ad rem ergo, quandò primo modo cognoscuntur à nobis præmissæ, & conclusio, cognoscuntur diuersis actibus, vt per se patet, & concedunt concorditer Authores. Secundo verò modo, cum conclusio virtualiter contineatur in præmissis, & similiter præmissæ in conclusione, vt infrà constabit, inde est, quòd per eandem cognitionem, quæ formaliter terminatur ad præmissas, cognoscitur in eis virtualiter ipsa conclusio, vt docet expressè Aristoteles in hoc capite, & similiter per eandem cognitionem, qua cognoscitur conclusio in se ipsa, cognoscuntur quodammodò in ea ipsæ præmissæ, secundùm quòd sunt rationes assentiendi cõclusioni, vt tradit D. Tho. 1.2. q. 8. artic. 3.

Quando ergo in hac, & sequenti quæstione inquirimus: an assensus præmissarum sit causa assensus conclusionis, & an ille necessitet intellectum ad istum eliciendum? non loquimur in hoc secundo sensu, neque comparamus assensum formalem præmissarum cum virtuali conclusionis, qui in eo continetur; aut formalem conclusionis cum virtuali præmissarum ibi incluso, hi enim non sunt plures actus, vt vidimus; & consequenter

non potest ibi esse vera causalitas, aut determinatio. Quare difficultates istæ solùm procedunt de assensibus proprijs, & formalibus præmissarum, & conclusionis, seu de cognitionibus, quibus tàm præmissæ, quàm conclusio cognoscuntur in se ipsis, quas constat, esse diuersas, posseque habere rationem causæ, & effectus.

30 Dicẽdum est primò, assensum pręmissarum esse quodãmodò causam assensus cõclusionis. Sic docẽt communiter Dialectici; estq; plana mens Arist. in hoc capite, dũ inquit, omnem cognitionem discursiuam fieri ex præexistenti cognitione præmissarũ, ibi enim particula *ex* causalitatem denotat, vt explicant Cõmentator, & alij Interpretes. Nàm quod aliqui respondent, posse, scilicet, denotare ordinem termini à quo, vt cùm dicitur ex calido fieri frigidum, in quo nulla importatur causalitas, non habet locum in præsenti. Quoniam terminus à quo incompossibilis est cum termino ad quem, & amittitur per acquisitionem illius, vt patet in exemplo adducto, assensus autem præmissarum non opponitur assensui conclusionis, neq; isto aduenienta, deperditur necessariò ille, vt infrà constabit.

Eandem conclusionem docet expressè Diu. Thomas primo contra Gentes capite 57. ratione 4. & prima parte quæstione 14. articulo 7. vbi discursum propriè dictum appellat discursum secundùm causalitatem. Ex quo loco sic probatur ratione. Quia propria ratio discursus non consistit in hoc, quòd vnum cognoscatur post aliud, secundùm successionem temporis, id enim vel non est necessarium, vel si requiritur, non tamen est sufficiens, siquidem possunt plures propositiones disparatæ vna post aliã successione tẽporis cognosci absque eo, quòd efficiant verum discursum, vt patet: ergo propria eius ratio consistit in eo, quòd vnius cognitio ex alterius cognitione causetur.

Confirmatur: quia assensus conclusionis virtute continetur in assensu præmissarum, vt explicatum est: ergo assensus præmissarum est causa assensus conclusionis, continentia enim virtualis propria est causæ respectu effectus.

31 ¶ Maior difficultas est: in quo genere causæ assensus præmissarum concurrat ad assensum conclusionis. Et quidem in genere causæ finalis certum est, præmissas non esse causam conclusionis; potiùs conclusio est causa finalis, ad quam ordinatur assensus præmissarum, vt patet. In genere autem causæ materialis, & formalis assensus præmissarum potest quodammodò dici causa assensus conclusionis, non ratione sui (nam vnus actus propriè non fit ex alio tanquam ex materia, neque eum actuat tanquam forma;) sed ratione obiecti, nempè præmissarum; quia istæ quodammodò sunt causa materialis conclusionis, vt docet expressè Aristoteles 2. Physicorum textu 31. & explicat optimè

mè D. Tho. ibi lectione 5. in quantùm termini, qui sunt materia præmissarum, sunt etiam materia conclusionis, licèt non vt stant sub forma præmissarum, sicut farina dicitur materia panis, licèt non vt stat sub forma farinæ. Similiter præmissæ, seu principia sunt ratio *sub qua* assentiendi conclusioni, & vndè sumitur eius specificatio, vt tetigimus suprà disputatione prima numero 43. & latè explicabimus infrà disputatione 19. & sic quodammodò sunt causæ formales extrinsecæ conclusionis. Quare solùm restat difficultas de causalitate efficienti; an, scilicet, assensus præmissarum concurrat in genere causæ efficientis ad assensum conclusionis.

32 Pro parte negatiua solet referri Durand. in secundo distinctione secunda quæstione secunda ad quartum, vbi nihil dicit; id tamen indicat distinctione 24. quæstione prima numero duodecimo, in quantùm inquit, quòd in intellectu practico conclusio deliberationis fit per nudam potentiam, & non per aliquos actus se habentes ad hoc in ratione principij actiui. ¶ Potestque probari primò ratione inde desumpta. Quia causa efficiens agit, in quantùm est actu in rerum natura; sed quandò intellectus assentitur conclusioni, iam præterijt assensus præmissarum: ergo ipse non est causa efficiens assensus conclusionis. Maior est certa, siquidem quod non est, nihil potest efficere. Minor verò probatur ex D. Thoma 1. parte quæstione 85. articulo 4. vbi docet, intellectum non posse plura simul cognoscere; & consequenter in illo non poterunt esse simul plures cognitiones; sed vna post aliam, maximè in discursu, qui videtur exigere talem successionem.

Secundò: quia assensus præmissarum, saltem qui producitur ab habitu principiorum, distinguitur specie ab assensu conclusionis, qui habetur per demonstrationem, & pertinet ad habitum scientiæ: ergo si ille esset causa efficiens huius, esset necessariò causa æquiuoca; sed non potest esse causa æquiuoca: ergo neque efficiens. Probatur minor: quia causa æquiuoca est causa vniuersalis, & remota, vt patet in Sole, & alijs astris. Cùm ergo assensus præmissarum sit causa particularis, & proxima, vt patet, planè videtur sequi, non posse esse causam æquiuocam.

33 Nihilominùs dicendum est secundò, assensum præmissarum esse causam efficientem assensus cōclusionis. Hæc conclusio est communis inter Doctores, præcipuè Thomistas, vt testatur Arauxo lib. 1. Metaphysic. quæstione 3. artic. 4. Quam tenet expressè D. Thom. hîc lect. 3. & addit esse Aristotelis his verbis. *Principia se habent ad conclusiones in demonstratiuis, sicut causæ actiuæ in naturalibus ad suos effectus: vnde in secundo Physicorum propositiones syllogismi ponuntur in genere causæ efficientis.* Et loco citato ex 1. contra Gentes. *In omni scientia discursiua oportet aliquid esse causatum: nàm principia sunt*

quodammodò causa efficiens conclusionis.Vndè & demonstratio dicitur syllogismus faciens scire. Videantur Ferrara ibidem, Montesino 1.2. disputat. 13. quæst.7. Soto in hoc cap.quæst.2.ad 2.Masius quęst.10. Sanch.lib.7.quæst.2.noster Didacus à Iesu disputat.16. quæst.3. & Rubio hîc quæst.6. qui plures alios adducit.

Probatur ratione primò : quia illud,quod constituit potentiam in actu primo ad efficiendum, concurrit cum ea efficienter ad actum secundum; sed per species intelligibiles præmissarum,& assensus illarum constituitur intellectus in actu primo ad assentiendum conclusioni: ergo species præmissarũ, & assensus earum concurrunt efficienter ad assensum conclusionis. Maior constat, tùm in speciebus intentionalibus sensuum; tùm etiã in omnibus potentijs operatiuis. Minor verò probatur : tùm quia intellectus nudè consideratus non est sufficienter determinatus in ratione causę ad talem assensum producendum,quod tamen habet existente assensu præmissarum : tùm & maximè, quia in assensu conclusionis non solùm inuenitur ratio communis intellectionis, quæ per se primò correspondet intellectui, & ratio etiam intellectionis talis obiecti, quæ per se primò correspondet speciei intelligibili ; sed etiam ratio intellectionis discursiuæ,quæ, prout sic, refunditur tanquàm in causam,per se in præexistẽtem cognitionem præmissarum: ergo sicut propterea intellectus,& species intelligibilis concurrunt efficienter ad assensum conclusionis , sic etiam concurret assensus præmissarum.

Confirmatur:quia virtualis continentia,quam habet assensus præmissarum respectu assensus conclusionis,& modus necessitandi, quo ille cogit intellectum ad eliciendum hunc,vt posteà explicabimus, non possunt rectè saluari in alio genere causæ, vt consideranti patebit:ergo,&c.

34 Secundò probatur:quia cõclusioni assentimur propter præmissas, & ideò magis assentimur præmissis:ergo in genere causæ efficientis assensus præmissarum cõcurrit ad assensum conclusionis. Antecedens est Arist.vt infrà videbimus. Consequentia verò probatur:quia ly,*propter*,non denotat in præsenti causam finalem, vt patet ex dictis, neque potest accommodari causæ materiali, aut formali, in quibus non habet locum illud axioma, *Propter quod vnumquodque tale,&c.*vt infrà cõstabit:ergo denotat genus causæ efficientis.

Confirmatur:quia sicut se habet finis in operabilibus, sic præmissæ, seu principia in speculabilibus, vt dicitur 7.Ethic.c.8.& repetit sæpè D.Thom.sed volitio finis est causa efficiens volitionis mediorum, vt significat Angelicus Doctor 1.2. quæst.9.art.3.& recipit communis sententia Theologorum,quam inter alios explicat rectè Montesino loco citato : ergo etiam assensus præmissarum erit causa efficiens assensus conclusionis.

Quo-

Quomodò autem contingat hæc efficientia, non poteſt in præſenti explicari, pēdet enim ex dicendis in libris de Anima. Pro nunc tamē dicimus, quòd vel ipſum verbum mentis, ſeu ſpecies expreſſa, quæ eſt in aſſenſu præmiſſarum, immediatè per ſe ipſam, ſimul cum intellectu producit aſſenſum cōcluſionis, eo modo, quo Caiet. 1.p.q.80. art. 2. & plures alij Thomiſtæ ſatis probabiliter defendūt, actum intellectus efficienter concurrere ad actū voluntatis: vel quòd per aſſenſum præmiſſarum producitur in intellectu quædam ſpecies intelligibilis, quæ ſimul cum ipſo producat aſſenſum concluſionis, & ratione cuius talis actio tribuatur ipſi aſſenſui præmiſſarum, ad eum modū, quo ſolet explicari efficientia ſenſationis exterioris reſpectu interiorum, in quātùm ſpecies expreſſa viſionis, verbi gratia, producit quandam impreſſam in ſenſu communi, qua mediāte ipſe elicit ſuam ſenſationem. Sed de hoc redibit ſermo loco citato.

35 Ad argumenta reſpondetur. Ad primum dicimus, quòd ſi aſſenſus præmiſſarum per ſe ipſum, & immediatè producit aſſenſum cōcluſionis, iuxta primum modum dicendi; conſequenter aſſerendum eſt, vtrumque aſſenſum eſſe ſimul in intellectu. Neque reputandum eſt impoſsibile, eſſe ſimul in intellectu duas cognitiones ſpecie diſtinctas, quando habēt inter ſe ordinē, vt cōtingit in præſenti, vbi ſe habent per modū vnius diſcurſus. Tunc enim intellectus, propriè loquendo, nō cognoſcit plura vt plura, quod loco citato negat D. Tho. ſed per modū vnius, quod eſſe poſſibile concedit ibidem, & q. 58. antecedenti art. 2. Quibus locis explicat rectè Caiet. id intelligēdum eſſe, tàm quando per vnicam ſpeciem, & actum cognoſcūtur plura, quàm cum cognoſcuntur pluribus ſpeciebus, & actibus inter ſe ordinatis: quia tunc ſe habent vt partes vnius integræ ſpeciei, & cognitionis. De quo videri poſſunt Bañez q. 58. citata, Arauxo artic. 5. Soto hîc Sanchez vbi ſuprà, & alij Thomiſtæ. Si verò aſſenſus præmiſſarū, non per ſe ipſum; ſed ratione alicuius ſpeciei intelligibilis concurrit ad aſſenſum concluſionis, iuxta ſecundum modum dicendi, tunc ſufficit, quòd ſpecies illa maneat in intellectu, etiā ſi pręterijſſet aſſenſus præmiſſarum.

Ad ſecundū, conceſſo antecedenti, & prima cōſequentia, negāda eſt minor. Ad cuius probationem reſpondetur, non ſolùm non eſſe eandem rationem formalē cauſæ vniuerſalis, & æquiuocæ, vt explicabimus lib. 2. Phyſicorum; ſed neque ſemper inter ſe materialiter coincidere. Cuius plura fortè poſſent afferri exempla; ſufficiat tamen, quod adducit Ariſtot. libro primo de Generatione animalium capite 16. vbi docet, quædam eſſe animalia imperfecta, ſemper ex putrefactione genita, quæ tamen coeunt, & generant vt cauſæ particulares, non ſuæ ſpeciei animal, ſed vermiculos quoſdam: de quibus conſequenter aſſerendum eſt, eſſe cauſas

sas æquiuocas; non verò vniuersales. Et sic contingit in præsenti.

QVÆSTIO IIII.

An per assensum præmissarum necessitetur intellectus ad assentiendum conclusioni?

35 IN eodem primo capite explicans Aristoteles ordinem præcognitionum demonstrationis, docet, maiorem cognosci priùs tẽpore, quàm conclusionem; minorem verò simul tẽpore, licèt priùs natura. Quod quidem intelligendum est, quando diuersis actibus cognoscuntur, iuxta dicta quæstione præcedenti: nám quando in ipsa cognitione conclusionis cognoscuntur præmissæ, vt ratio assentiendi illi, nullum est discrimen quantum ad hoc inter maiorem, & minorem, vt patet. Quare sensus Aristotelis est, quod in syllogismo, posito assensu maioris, non statim sequitur assensus conclusionis; sed potest ille tẽpore præcedere hunc, cùm assensus maioris non sit integra causa assensus conclusionis. At quando aduenit assensus minoris in proprio loco, & situ minoris, scilicet, præcedente assensu maioris; cùm iam sit integra, & totalis causa, statim sequitur assensus conclusionis in eodem instanti temporis, & ita minor, & conclusio cognoscuntur simul tempore, licèt assensus minoris prioritate naturæ antecedat assensum cõclusionis, cùm sit causa eius. Sic intelligit Aristotelem D. Thom. hîc lectio. 2. quem sequuntur Sanchez vbi supra quęst. 3. Masius quæst. 9. & 10. Rubio q. 7. & communiter Doctores.

Ratio est: quia assensus præmissarum sunt causa naturalis assensus conclusionis: ergo statim ac complentur in ratione causæ, producunt illum. Sed quando præcedente assensu maioris, aduenit assensus minoris, iam est causa completa: ergo statim producunt assensum conclusionis. Cùm autem actiones intra intellectum sint instantaneæ, neque mensurentur tempore, nisi ratione phantasmatum, consequens est, quantùm attinet ad ipsum intellectum, quòd in eodem instanti temporis, quo datur assensus minoris, detur etiam assensus conclusionis.

Ex hac ergo doctrina Aristotelis sic explicata oritur quæstio præsens, quæ inquirit: quomodò, vel quantùm necessitetur intellectus per assensum maioris, & minoris ad assentiendum conclusioni? Et procedit difficultas in intellectu benè disposito, & cognoscente bonitatem illationis, neque aliàs impedito, vt vidimus quæstione præcedenti.

37 Secundò notandum est, dupliciter posse aliquam potentiam necessitari, scilicet, quoad specificationem, & quoad exercitium. Tunc necessitatur quoad specificationem, quando taliter determinatur ad vnam partẽ, vt licèt possit suspendere actum; tamen si velit operari, actus debet esse illius speciei, ad quam determinatur, &

non

non potest esse alterius. Tunc verò necessitatur quoad exercitium, quandò taliter determinatur, vt non posit suspendere, aut cessare ab actu, verbi gratia, voluntas in via necessitatur quoad specificationem ad amandam beatitudinem in communi: quia licèt possit non exercere actum circa illam, tamen si vult exire in actum, necessario debet esse amoris, & non odij. In patria verò eadem voluntas necessitatur quoad exercitium à bonitate diuina clarè visa, quia non solùm non potest eam odisse; sed neque suspendere, aut cessare ab amore illius, quam vndequaque diligibilem clarè conspicit intellectus.

38 Dicendum est ergo primò, cognita bonitate illationis, intellectum per assensum præmissarum necessitari quoad specificationem ad assentiendum conclusioni. In hac conclusione conueniunt Auctores citati. Quæ ex dictis facilè probatur: quia assensus præmissarum est causa naturalis assensus conclusionis: ergo positis omnibus requisitis, non potest non producere illum: ergo saltem quoad specificationem talis productio est necessaria; siquidem hæc est minor necessitas, quæ potest esse in causa.

Secundò: quia qui sciens ex vero non posse sequi falsum, cognoscit aliqua principia esse vera, & assentitur illis; etiam cognoscit conclusionem ex illis rectè deductam non posse non esse veram: ergo dato, quòd posit suspendere assensum, non potest tamen illi dissentiri.

Confirmatur: quia si post assensum præmissarum dissentiretur intellectus conclusioni, iam assentiretur virtualiter contradictorio illius: sed qui assentitur contradictorio conclusionis, cogitur etiam assentiri contradictorio antecedētis iam concessi: ergo cogeretur assentiri duabus contradictorijs. Hoc autem est impossibile: ergo dicendum est, intellectum post assensum præmissarum non posse dissentiri conclusioni. Videatur noster Didacus à Iesu disp. 16. q. 4. vbi optimè explicat hanc quæstionem.

39 ¶ Maior difficultas est: an etiā necessitetur intellectus quoad exercitium. Partem enim negatiuam defendunt Oña hîc q. 1. art. 3. Rubio quæst. 8. & alij Moderni, asserentes, quòd posito assensu præmissarum, quantuncunque sint necessariæ, & cognita bonitate illationis, adhuc intellectus potest suspendere assensum conclusionis.

Probatur primò hæc sententia: quia intellectus subditur voluntati quantùm ad exercitium actus, vt docet Diu. Thom. 1. 2. quæstione 9. articulo 1. ad tertium: *Quia ipsum verum* (inquit) *quod est perfectio intellectus, continetur sub vniuersali bono, vt quoddam bonū particulare.* Sed circa particulare bonum non necessitatur voluntas, sed potest velle, & non velle illud: ergo postquā intellectus assentitur præmissis, potest ex imperio voluntatis suspendere actum circa conclusionem.

Secun-

Secundò: quia ex eisdem principijs possunt inferri duæ conclusiones, altera directa, altera indirecta, vt patet in *barbara*, & *baralipton*: ergo post assensum præmissarum manet intellectus indifferens ad eliciendam vnam, vel alteram conclusionem: ergo sicut potest voluntas determinare intellectum ad assentiendum alterutri; potest etiam determinare ad suspendendum vtranque.

40 Nihilominùs dicendum est secundò, per assensum præmissarum demonstrationis necessitari intellectum quoad exercitium ad assentiendum conclusioni. Hæc procul dubio est mens D. Tho. 1. par. q. 82 artic. 2. vt optimè expendit noster Didac. à Iesu loco citato. Quam etiam sententiam defendunt Sanchez lib. 7. q. 3. conclus. 3. Caietan. Soncinas, Fonseca, & alij, quos referunt, & sequuntur Conimbricen. hîc q. 4. art. 4.

Probatur primò ex dictis: quia eodem instanti, quo cognoscitur minor, cognoscitur etiam conclusio ex Arist. & D. Th. suprà relatis: ergo voluntas imperans assensum minoris non potest impedire assensum conclusionis. Probatur consequentia: quia voluntas imperans aliquam actionem alterius potentiæ, non potest impedire, quidquid necessariò sequitur in eodem instanti ad talem actionem, vt de se patet: sed assensus conclusionis necessariò sequitur ad assensum præmissarum in eodem instanti, vt ostēsum est: ergo voluntas non potest impedire illum.

Secundò: quia intellectus non est potentia libera, sed naturalis, sicut visus, aut quælibet alia potentia sensitiua: sed voluntas, licèt possit retrahere potētiam visiuam à visione, auferendo obiectum, aut lucem, vel ponendo impedimentum, claudendo, scilicet, oculos, vel alio simili modo, tamen si obiectum sit præsens, medium illuminatum, oculi aperti, &c. non potest impedire visionem: ergo *similiter*, poterit quidem volūtas retrahere intellectum, ne cogitet de præmissis, aut de bonitate illationis, diuertendo illum ad alia: si tamen semel permiserit, ipsum cogitare de bonitate illationis, & assentiri præmissis, neque aliàs sit impeditus, non poterit voluntas impedire assensum conclusionis.

41 Ad argumenta respondetur. Ad primum, necessitatem quoad exercitium esse duplicem, aliam absolutam, & aliam ex suppositione alicuius. Voluntas ergo non potest respectu alicuius boni particularis habere necessitatem quoad exercitium absolutam; benè tamen necessitatem ex suppositione alterius, quod liberè voluit, & cum quo tale bonum particulare habet necessariam connexionem. Quandò enim duo talem connexionem habent, licèt ad positionem prioris sit libertas; semel tamen, illo posito, non potest aliud impediri. Qui modus necessitatis pertingit vsque ad ipsam liberrimam Dei voluntatem; qui quidem liber est ad producendam materiam pri-

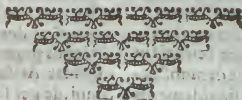
mam

mam verbi gratia, ex suppositione tamen quòd illam producat, necessitatur ad producendam cum illa formam, quia aliter non potest fieri, vt dicemus lib. 1. Physicorum. Iuxta hæc ergo dicẽdum est, quòd licèt voluntas possit retrahere intellectum, ne cogitet de præmissis, aut ne illis assentiatur; posito tamen assensu præmissarum, non potest impedire assensum conclusionis.

Ad secundum respondent aliqui, quòd ante exercitium demonstrationis debuit aliquomodò cognosci conclusio confusè, vt sic possit per demonstrationem explicari. Si ergo præcognita fuit conclusio directa; tunc assensus præmissarum necessitabit ad assensum conclusionis directæ: si verò præcognita fuit conclusio indirecta; tunc intellectus necessitabitur ad assentiendum conclusioni indirectæ.

42 Hæc tamen solutio parum firma est. Tùm quia quanuis vt modus sciendi explicet ignotum, debeat præsupponi aliqualis cognitio confusa talis ignoti; ad hoc tamen in demõstratione sufficit cognitio cõfusa subiecti, & passionis, absque eo quòd præcognoscantur directè, vel indirectè ordinata. Tũ etiam, quia causa naturalis, qualis est assensus præmissarum, debet esse ad vnum determinata & non indifferens ad plura, vt sic posita causa, ponatur determinatus effectus: ergo insufficiens est prædicta solutio.

Meliùs ergo respondetur, assensum præmissarum semper necessitare intellectum ad assensum conclusionis directæ, hic enim est proprius, & immediatus effectus illius. Ex quo, deinde facta conuersione talis cõclusionis, elicit intellectus assensum conclusionis indirectæ. Cuius ratio est: quia conclusio indirecta non per se primò, & immediatè sequitur ex præmissis; sed mediante conclusione directa, in qua quodammodò continetur, quatenùs potest conuerti in illam.

DIS-

DISPVTATIO XVIII.

De essentia, & diuisionibus demonstrationis.

POST Notitiam eorum, quæ præcognosci debent ante demonstrationem, æquum est, de ipsa demonstratione, & diuisionibus eius disputare. Quod prosequitur Arist. à capit. 2. vsque ad 22. nosque perstringemus quæstionibus sequentibus.

QVÆSTIO PRIMA.

An definitiones demonstrationis ab Aristotele traditæ sint rectæ?

1 DVas demonstrationis definitiones adducit Arist. cap. 2. Quarum prima non est, vt habent translatio antiqua, & aliqua exemplaria Boecij. *Demonstratio est syllogismus apodysthicon:* ἀπόδειξις, *apodixis* enim Græcè idem est, quod Latinè demonstratio, & ita hæc esset definitio. *Demonstratio est syllogismus demonstratiuus*, quam, satis patet, esse nugatoriam. Neque sic definiuit Aristot. sed verbum illud appositum est ab aliquo sciolo, vt inquit Soto ibidem. Propria ergo, & vera definitio est, quam habet textus Græcus, scilicet, *Demonstratio est syllogismus epistemonicon*, idest, faciens scire, vt vertit Argyropilus. ¶ Secunda definitio est. *Demōstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, & immediatis, notioribus, prioribus, causisque conclusionis.* De quibus definitionibus inquirimus, an sint bonæ?

Ratio dubitandi cōtra primam est. Tùm quia generare scientiam ad summum conuenit demonstrationi pro materiali, siquidem pro formali est ens rationis, vt vidimus disputatione prima: ergo non rectè explicatur essentia, seu ratio formalis eius per generare scientiam. Tùm etiam, quia non apparet, in quo genere causæ hoc conueniat demonstrationi, etiam materialiter sumptæ: ergo demonstratio non facit scire. Consequentia patet, quia illud verbum, *facere*, denotat aliquam causalitatem. Antecedens verò probatur: quia conclusio scita est pars demonstrationis, imò demonstratio consistit in ipso actu discursus, qui est ipsum scire, seu scientia actualis, ergo propriè non facit scire.

Contra secundam etiam definitionem multiplex est ratio dubitandi. Nâm ex vna parte videtur redundans; siquidem procedere ex primis, & immediatis idem omnino sunt, & similiter eo ipso, quòd procedat ex causis, procedit ex prioribus, & ex notioribus: ergo superfluè hæc omnia exprimuntur. ¶ Ex alia verò parte videtur deficiens; siquidem tacentur aliæ conditiones præmissarum, quas postea explicat Aristotel. vt quòd sint de omni, de per se, de prædicato vniuersali, &c. ¶ Et tandem, non conuenit omni contento sub definito; siquidem plures sunt demonstratio-

tiones, quæ non procedunt ex primis, & immediatis, neque ex causis, vt patet in demonstrationibus à posteriori: ergo dicta definitio non est sufficiens.

2 Nihilominùs dicendum est primò, has duas definitiones, vt traditæ sunt ab Aristot. esse rectas, & exactas. Sic docet D. Thom. hîc lect. 4. quem sequuntur Caiet. Soto, Mas. Sanchez, & cæteri Dialectici. Breuiterque probatur, quia definitio, quæ datur per propriam causam definiti, siuè extrinsecam, siuè intrinsecam, est bona definitio; descriptiua quidem, si causa sit extrinseca, essentialis verò, si sit intrinseca, vt diximus in proœmio Institutionum; sed istæ definitiones sunt huiusmodi: ergo, &c. Probatur minor: quia demonstratio est instrumentum quoddam intellectuale, cuius proprius finis est scientia, per quam traditur prima definitio: ipsumque tanquam ex propria materia constat ex propositionibus veris, immediatis, notioribus, &c. per quam traditur secunda: ergo: vtroque modo rectè definitur demonstratio.

3 Vt autem definitiones istæ in sensu, quo traditæ sunt ab Aristot. rectè intelligantur, simulque satisfiat rationibus dubitandi, nota, quòd cum syllogismus sit artefactum quoddam, & concretum rationis, constans materia, & forma; ex parte vtriusque diuersas sortitur diuisiones, vt constat ex dictis lib. 3. Institut. cap. 7. Ex parte enim formæ diuiditur in tres figuras; & ex parte materiæ in demonstratiuum, topicum, & sophisticum, & ideò illa est diuisio essentialis, hæc verò accidentis in subiecta, vt ibidem explicuimus. Quia secunda intentio, seu forma constitutiua syllogismi posita in materia necessaria facit demonstrationem; in probabili syllogismum topicum, & in apparenti sophisticum. Quo fit, vt demonstrationis nomē impositum sit ad significandam formam syllogismi, prout est in determinata materia, scilicet, in propositionibus necessarijs; & per consequens, propriè loquendo, non significat aliquam veram speciem; sed potiùs quoddam ens per accidens, resultans ex forma syllogismi, & materia necessaria; vnde prout sic non poterit in rigore definiri.

Cæterum quia intentio illa, seu artificium, quod est forma demonstrationis, iam supponitur notum ex libris Priorum; ideò quando de demonstratione agimus in lib. Poster. non definimus formam eius, neque totum illud aggregatum; sed solùm intendimus explicare, quid conueniat demonstrationi ex parte materiæ, seu quid requiratur in propositionibus, vt accedente forma syllogismi, fiat vera demōstratio. Et ad hoc tendunt definitiones Aristotel. adductæ, vt consideranti patebit. Prima enim explicat id per proprium effectum, quem habet ex parte materiæ, scilicet, generare scientiam, qui etiam est causa finalis demonstrationis, vt vidimus, & ideò talis definitio tradita est per causam finalem. Ex qua statim infert Aristot. aliquas conditio-

tiones, quas habere debent propositiones, quæ sunt materia demonstrationis. Per quas etiam secundò definit demonstrationem ex parte materiæ, vt ex se patet, & notat D. Thom. lect. 4. Et ideò oportet, pro plena huius intelligentia, singulas particulas explicare. Priùs tamen duo aduertenda sunt ex communi Doctorum consensu.

4 Primum est, Aristotelem in præsenti solùm definire demonstrationem *propter quid*, cui absque controuersia conuenit generare scientiam, & procedere ex immediatis, prioribus, &c. quod præstitit, vt ipse testatur: quia nondum egerat in hoc secundo cap. de alia demonstratione, quæ dicitur, *quia*.

Secundum est, in hac secunda definitione non enumerasse omnes conditiones demõstrationis propter quid; sed eas tantùm, quæ ex definitionibus scientiæ, & demonstrationis manifestè inferebantur: alias verò ocultiores, vt quòd præmissæ sint de omni, per se, &c. reliquit examinandas sequentibus capitibus. Quem etiam ordinem nos sequentes in hac difficultate explicabimus conditiones, quæ continentur in definitione adducta: alias autem tractabimus quæstione sequenti. Prima ergo particula est.

Ex veris.

5 SAtis ex se patet hæc conditio. Quamuis enim conclusio vera sequi possit aliquando ex antecedenti falso, vt docet Aristot. lib. 2. Priorum cap. 2. & nos diximus lib. 3. Institutionum cap. 2. tunc tamẽ, vt ibidem explicuimus, tale antecedens non influit veritatẽ in consequens, neque est causa eius; sed aliundè eam habet. Quód tamen repugnat demonstrationi, in qua præmissæ sunt causa veritatis conclusionis, per quas ipsa conclusio probatur. Et ideò sicut conclusio demonstrationis ita est vera, vt repugnet, esse falsam, sic etiam præmissæ sunt necessariò veræ.

Eandem particulam probat Aristot. quia *Quod non est, non scitur.* Cuius dicti sensus nõ est de re, quæ non existit, non esse scientiam, hoc enim falsum est, vt patet, sed de eo, quod non ita est, sicut enuntiatur, non posse esse scientiam. Quia sciẽtia est habitus circa verum, sicut error est habitus circa falsum.

Ex primis, & immediatis.

DVÆ Iste particulæ in re non differunt. Nàm propositio immediata in præsenti est illa, qua non est alia prior, per quam probetur, & sic necessariò debet esse prima. Quæ enim est prima, non potest habere aliam priorem, vt patet. Ponuntur tamen ad explicandum duos respectus eiusdem propositionis, vt rectè notat D. Tho. lect. citata. Nàm eadem propositio dicitur immediata, in quátùm caret alia priori, per quam demonstretur: prima verò comparatione aliarum subsequentium, quæ per illam demonstrantur.

Iam

6 Iam autem si propositio immediata est, quæ non est altera prior, vt definit Aristot. in hoc cap. seu quæ non habet medium, per quod cognoscatur, planũ fit, idem quod cognoscatur, planũ fit, idem in rei veritate esse propositionem immediatam, & per se notam; hæc enim est illa, quæ se ipsam notificat, neque eius veritas per aliam manifestatur, quod idem est, ac non habere medium, seu aliam priorem propositionem, per quam probetur. De quo videri potest Beatus Albertus tractat. 2. huius lib. c. 6. vbi propositionem immediatam, & mediatam; per se notam, & per aliud notam, explicat rectè per comparationem ad visibilia per se, & per aliud. Sicut enim Sol, quia in se habet à natura insitam lucem, est visibilis per se ipsum; alia verò corpora, quæ lucem à Sole participant, sunt non per se ipsa, sed per aliud visibilia, sic inter intelligibilia, alia sunt ex se, & per se nota, vt propositiones immediatæ; alia verò noscuntur per aliud, à quo quasi illuminantur, vt propositiones mediatæ.

7 Diuiditur autem propositio per se nota à Diuo Thoma prima parte quæst. 2. artic. 1. in per se notam secundùm se, non verò quoad nos, & in per se notam secundùm se, & quoad nos. Prima est, quæ secundùm se nullum habet medium, per quod manifestetur; quia nimirùm, vel prædicatum est de essentia subiecti, vel immediatè consequitur ad rationem eius; tamen à nobis non cognoscitur illa immediata connexio prædicati cũ subiecto, nisi per aliud medium illam notificans. Cuiusmodi est hęc propositio *Deus est*, quæ licèt sit per se nota secundùm se, quia prædicatum est de essentia subiecti; tamen quia nos non scimus de Deo, quid est, non est nobis per se nota, sed innotescit per effectus eius. Huiusmodi etiam est propositio, in qua prima passio prædicatur de subiecto. Cùm enim inter primam passionem: & ipsum subiectum nihil in rei veritate mediet, per quod probetur, talis propositio est secundùm se immediata, & indemonstrabilis; & per consequens per se nota secundùm se. Quod docet expressè D. Thom. 1. Posterior. lect. 36. & opusculo 39. capite 12. & probat Sanchez libro 7. quæstione 15. Quoad nos tamen dici potest, non esse per se notam, aut immediatam: quia per intellectum distinguimus diffinitionem subiecti ab ipso, eamque assumimus, vt medium ad talem passionem de illo demonstrandam. Videatur Caiet. 1. Posteriorum cap. 2. 3. & 19. Soto ibidem quæst. 2. ad 9. Arauxo 1. Metaphysicæ quæst. 5. art. 2. ad primum, & alij Thomistæ.

Propositio verò per se nota secundùm se, & quoad nos est illa, cuius prædicatum, & subiectum, non solùm habent immediatam connexionem; sed ipsa nota est nobis. Quæ quando omnibus est nota, dicitur propositio per se nota quoad omnes, vt sunt generalissima principia. *Quodlibet est, vel non est: Totum est maius sua parte, &c.* Quando verò non omnibus

nibus nota est, sed sapientioribus; tunc dicitur propositio per se nota quoad sapientes; cuius exemplum adducit ex Boecio D. Tho. loco citato, scilicet, incorporalia non esse in loco, intellige tanquam in loco.

8 Huic diuisioni propositionis per se notæ à Diu. Thom. traditæ solet addi aliud membrum, scilicet, proposito per se nota quoad nos tantùm, quæ, scilicet, quamuis in se habeat medium, ratione cuius prædicatum insit subiecto; tamen quia sensibus est notissima, non indigemus tali medio ad eius cognitionem: vt hæc propositio: *nix est alba*, quæ revera habet medium, nempè talè temperamentum primarum qualitatum; tamen illo nō indigemus, Ad quod allusit Arist. 2. Topicor. dicens, *Eum, qui negauerit niuem esse albam, sensu indigere, non medio*, Hic tamē modus propositionis per se notæ imperfectissimus est; cum sumatur per ordinem ad sensum. Imò in rei veritate talis propositio non est per se nota, & ideò non numeratur à Diuo Thoma in prædicta diuisione.

Supposito ergo, quòd propositio per se nota, & immediata in re idem sunt, vt dictum est; eadem erit vtrisque partitio: atq; ita propositio immediata; alia erit immediata secundùm se, non verò quoad nos, & alia immediata secundùm se, & quoad nos. Quibus etiam potest addi eodem sensu, quo supra, propositio immediata quoad nos, non verò secundùm se. Verum est tamen, in vsu communi loquendi, dictam diuisionem frequentiùs applicari propositioni per se notæ, quàm propositioni immediatæ.

In præsenti ergo loquimur de propositione immediata secūdùm se: quia hæc propriè, & simpliciter dicitur immediata, vtpote quæ secundùm se non habet aliam priorem, per quam probetur. Quod quidem contingit in propositionibus affirmatiuis, tùm quando essentia & partes eius prædicantur de subiecto; tùm etiam quando prædicatur prima passio, vt explicatū est. Propositiones verò negatiuæ tùnc sunt immediatæ, quandò prædicatum, & subiectum exprimunt rationes primò diuersas, vt quando vnum prædicamentum negatur de alio, aut vna differentia de alia; ibi enim secundùm se nullum potest esse medium, per quod probetur, vnum non esse aliud.

9 Quibus sic explicatis, dubitant meritò Doctores: an semper demonstratio procedat ex immediatis, seu primis, vt hìc inquit Aristotel. Nam pro parte negatiua sūt manifestissimæ instantiæ, vt quando de subiecto demonstratur secūda, aut tertia passio, v. g. si dicas: *Omne admiratiuum est risibile: omnis homo est admiratiuus: ergo omnis homo est risibilis*. Vbi vtraque præmissa est propositio mediata; siquidem potest à priori demonstrari per primam passionem hominis, nempè discursiuum, vt consideranti patebit.

Respondetur ergo, cōcedendo, non omnem demōstrationem proximè

ximè procedere ex propositionibus immediatis, vt benè probat argumentum, quando autem inquit Aristotel. demonstrationem procedere ex immediatis, intelligendum est, vt explicat Diu. Thom. lect. 4. de propositionibus immediatis, vel statim, vel per aliqua media, id est, de immediatis proximè, vel remotè. Et ita 1. Topicorum capite 1. dicitur, quòd *Demonstratio est ex primis, & veris, aut his, quæ per ea fidem sumpserunt.* Non autem oportuit hoc in præsenti explicare: quia quando aliqua præmissa est propositio mediata; ad hoc, vt generet scientiam alicuius conclusionis, opus est, talem præmissam cognosci per resolutionem ad primam, & immediatam propositionem, vndè deriuatur. Et sic sẽper verificatur. demonstrationem procedere ex immediatis.

Causisque conclusionis.

10 EX tribus subsequentibus particulis, hanc vltimam priùs explicat Aristotel. quia ex eius declaratione duæ priores innotescũt. Pro eius ergo intelligentia sciendum est, quòd semper præmissæ sunt causæ in cognoscendo conclusionis; id est, sunt id, quod assumit intellectus ad cognoscendam conclusionem, & per quod notificatur illi. Vltra hoc autem aliquando continent etiam causam in essendo eiusdem conclusionis, vt quando per essentiam demonstratur prima passio, & per hanc secunda, &c. Et tunc præmissę dicuntur causæ in essendo, & cognoscendo simul, quia intellectus assumit vt causam cognitionis id, quod est verè causa rei. Aliquando verò præmissæ non cõtinent veram causam conclusionis, sed potiùs effectum eius, aut quid aliud ipsa posteriùs, vt quando causas demõstramus per signa, aut effectus earum. Et tales præmissæ dicuntur causæ in cognoscendo tantùm; quia id, quod revera non est causa, assumitur ab intellectu vt causa ad cognoscendam conclusionem. Supposito ergo, quòd in hoc cap. Arist. solùm definit demõstrationem *propter quid*, quæ semper est à priori: manifestũ fit, vltimam hanc particulam, *causisque conclusionis*, intelligendam esse de causis in essendo, & cognoscendo simul. Neque hoc indiget maiori probatione.

11 Hinc tamẽ exurgit alia maior difficultas cõtra hanc particulam. Nam plures sunt demonstrationes *propter quid*, quarum præmissæ nõ continent veram causam conclusionis, vt quando in Metaphysica demõstrantur à priori passiones entis, & in Theologia attributa diuina; inter quæ, cum non sit distinctio realis; non potest esse vera causalitas, vt patet: ergo nõ omnis demonstratio propter quid procedit ex causis conclusionis.

Pro solutione notandum est, causam in essendo esse duplicem:

aliam formalem, & aliam virtualem. Quæ diuisio, & modus loquendi communis est apud Metaphysicos, & Theologos. Causa in essendo formalis appellatur illa, à qua effectus realiter procedit, siue per veram, & propriam actionem, siue per naturalem emanationem, & resultantiam, & hæc semper distinguitur realiter ab effectu, vt patet. Causa verò in essendo virtualis dicitur ille gradus, seu ratio, quæ licèt revera, non producat aliam, cùm qua realiter identificatur; inter eas tamen, vt sunt virtualiter plures, inuenitur ex natura rei talis subordinatio, & ordo, vt vnam apprehendat intellectus, vt causam alterius, ita quòd si hæc aliquam haberet causam, nullam aliam postularet nisi illam, verbi gratia, immortalitas, & immaterialitas animæ sunt idem, & ita neutra est vera, & formalis causa alterius, habent tamen inter se talem ordinem, quòd immortalitas intelligitur oriri ab immaterialitate, & non ècontra. Quod etiam contingit in attributis diuinis. Nā æternitas intelligitur oriri ab immutabilitate, ita vt si illa posset habere veram causam, non esset aliud, nisi attributum immutabilitatis. Huiusmodi autem rationes appellantur causæ virtuales: tùm quia quodammodò continent in virtute alias rationes posteriores: tùm etiam, quia quantûm ad hoc æquiualent causis in essendo formalibus. Quæ doctrina applicanda etiam est proportionabiliter entibus rationis.

Quo supposito, respondetur, ad demonstrationem propter quid, non esse necessarium, quòd causæ in essendo sint formaliter causæ; sed sufficit esse causas virtualiter. Et hoc reperitur in demonstrationibus Metaphysicis, & Theologicis. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Ex notioribus, & prioribus.

12 Explicata vltima illa particula, iam facilè intelliguntur istæ duæ. Si enim præmissæ debent esse causæ in essendo conclusionis; consequenter erunt notiores illa; siquidem causa secundùm se notior est, quàm effectus. Eruntque etiam priores propter eandem rationem. Quia causa semper est prior effectu, saltem prioritate naturæ. Quam prioritatem debent habere præmissæ formaliter, & in actu, ad quod significandum addita est hæc particula. Nàm illa secunda, scilicet, *ex primis*, solùm significat præmissas debere esse primas, & immediatas, siue proximè, siue remotè; non tamen explicat esse necessarium, vt actu antecedant conclusionem, quod significat hęc particula.

13 Ex dictis constat, solutio ad rationes dubitandi positas in principio quæstionis. Ad primam enim ex adductis contra primam definitionem, iam vidimus hic non

non definiri demonstrationem ex parte formæ, sed solum ex parte materiæ: & ideò rectè adducitur propria operatio, seu effectus, qui competit demonstrationi ratione materiæ.

Ad secundam respondetur, negando antecedens. Nam scientia habitualis producitur efficienter proximè per actum discursus, qui est in assensu conclusionis, & solet dici scientia actualis; hæc verò producitur â præmissis dispositis in forma argumentationis; in quibus, pro vt sic, saluatur artificium illud, quod assumit intellectus vt instrumentum ad adquirendam cognitionem scientificam. Quare, licet demonstratio sumpta pro ipso scire, seu vt est causa scientiæ habitualis, præcipuè consistat in actu discursus, sumpta tamen (vt sumitur frequentiùs) pro illo artificio intellectuali, seu vt est instrumentum sciendi, solum consistit in præmissis cum tali dispositione, vt ex communi Dialecticorum sententia, & manifestis Aristotelis testimonijs probat Masius in libris Priorum sect. vnica, quæst. 3. Ac proinde prout sic producit instrumentaliter scientiam.

14 Ad rationes dubitandi cõtra secundam diffinitionem respondetur. Ad primam iam constat, quòd quanuis illæ particulæ in re idem sint; ponuntur tamen ad exprimendos duos respectus eiusdem propositionis, vt vidimus ex Diuo Thoma. Ex alijs etiam tribus particulis, vnaquæque exprimit specialem rationem, & posterior addit supra priorem, vt consideranti patebit; & ideò non otiosè exprimuntur. Sicut nec etiam est superflua diffinitio, in qua post primum genus adducuntur suo ordine omnes differentiæ subalternæ vsque ad infimam.

Ad secundam etiam iam diximus, quòd quia illæ aliæ conditiones maiori indigebant discusione; solùm enumerauit Aristoteles eas, quæ erant magis notæ; in quibus etiam aliæ virtualiter continẽtur, vt ex dicendis constabit.

Ad vltimam respondetur, Aristotelem solùm definisse demonstrationem *propter quid*, vt ex ipso, & communi sententia notauimus supra num. 4. Et ideò dictæ diffinitiones non conueniunt demonstrationi â posteriori.

DVBIVM APPENDIX, *quomodò sit intelligendum axioma, quod hìc habet Aristoteles, scilicet, propter quod vnumquodque tale, & illud magis?*

15 EX his, quę hactenus dicta sũt; concludit Aristotel. intellectum firmiùs, perfectiùs, & magis assentiri præmissis, quàm cõclusioni. Nam si assentitur conclusioni propter præmissas: ergo magis assentitur ipsis præmissis, iuxta vulgatum axioma: *Propter quod vnũquodque tale, & illud magis.* Quod oportet in præsenti explicare; sunt

enim contra ipsum plures instantiæ. ¶ Prima: quia res cognoscũtur ab anima propter species intelligibiles, aut propter habitus intellectus, & tamen species intelligibiles, aut habitus nõ magis cognoscuntur. ¶ Secunda: quia terra est calida propter solem calefacientẽ; cum tamen sol non sit magis calidus. ¶ Tertia: quia Filius æternus spirat Spiritum sanctum propter Patrem, à quo accipit vim spirandi; & tamen Pater non magis spirat, quàm Filius. ¶ Et tandem quarta: quia Petrus est homo propter patrem illum producentem; cum tamen pater non sit magis homo.

Respondetur tamẽ, exponendo hoc axioma iuxta doctrinam Diui Thomæ, qui diuersis locis plures illi adhibet limitationes. Primam ponit prima parte quæst. 87. artic. 2. ad 3. vbi docet, intelligendum esse: *In his, quæ sunt vnius ordinis, seù in eodem genere causæ: puta, si dicatur, quòd sanitas est desiderabilis propter vitam; sequitur, quòd vita sit magis desiderabilis, quia vtraque pertinet ad genus causæ finalis. Si autem accipiantur ea, quæ sunt diuersorum ordinum; axioma non habet veritatem: vt si dicatur, quòd sanitas est desiderabilis propter medicinam; nõ ideò sequitur, quòd medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finium; medicina verò in ordine causarum efficientiũ.* Per quod soluitur prima instantia. Nam res cognitæ, & species intelligibiles, seù habitus non sunt in eodem ordine: siquidem res sunt in ordine obiectorum, & consequenter pertinent ad genus causæ formalis extrinsecæ; species verò, aut habitus sunt in ordine causarum efficientium. Et ideò non sequitur ex eo, quòd res cognoscantur per species, aut habitus, quòd ista magis cognoscantur. Sequeretur autem, si omnia essent obiecta, vt contigit in præmissis, & conclusione, quæ quia sunt in ordine obiectorum, ideò optimè sequitur ex eo, quòd conclusio cognoscatur propter præmissas, quòd præmissæ magis cognoscantur. Videatur D. Thom. loco citato.

16 Secundam limitationem adducit Sanctus Doctor in hoc 1. lib. lect. 6. his verbis: *Quando causa, & effectus conueniunt in nomine; tunc illud nomẽ magis prædicatur de causa, quam de effectu: sicut ignis est magis calidus, quàm ea, quæ per ignem calefiunt. Quãdoque verò causa, & effectus non cõueniunt in nomine; & tunc licet nomen effectus non conueniat causæ, tamen cõuenit ei aliquid dignius: sicut quamuis in sole non sit calor; est tamen in eo virtus quædam altior, quæ est principium caloris.* Iuxta quam doctrinam, quando aliquod nomen verè prædicatur de causa, & effectu; si effectus est talis propter causam, benè sequitur, causam esse magis talem. Si verò nomẽ non prædicetur verè de causa, & effectu; tũc nõ licet inferre, quod causa sit magis talis. Sequitur tamẽ esse in ea aliquid altius ipso effe-

ctu. Per quod patet ad secundam instantiam.

Tertiam, & quartam limitationem ponit D. Thom. in 1. distinct. 12. quæst. 1. artic. 2. ad 2. vbi sic inquit. *Dictum Philosophi verificatur, quando illud, quod conuenit alicui propter aliquid aliud, est diuersum in vtroque, & præcipuè quando vnum est causa alterius essentiali ordine causæ. Tunc enim causalitas sua est respectu totius speciei, & non vnius indiuidui tantùm, vt dicit Auicena. Sicut calor est magis in igne, quàm in corpore mixto: quia propter ignem est in corpore mixto. Sed quamuis Filius habeat à Patre hoc, quòd spirat Spiritum sanctum, nihilominus tamen non est hoc diuersum in Patre, & Filio: quia eandem virtutem spiratiuam, quam Pater habet, Filio communicat; & ideò per illam æqualiter Pater, & Filius Spiritum sanctum spirant. Et si etiam non esset vna numero, sed specie tantùm; ratio non valeret, sicut patet, in omnibus vniuocis generationibus. Non enim pater Sortis plus influit in filium Sortis, quàm Sortes.* Ex qua doctrina habentur duæ limitationes, vt patet; nempè dictum axioma solùm intelligendum esse, quandò id, quod conuenit alicui propter aliquid aliud, est diuersum in vtroque. Per quod patet ad tertiam instantiam. Et insuper quando vnum est causa alterius essentiali ordine causæ, quia sic non solùm est causa quantùm ad fieri; sed etiam quantùm ad esse. Per quod excluduntur causæ vniuocæ, & patet solutio ad quartam, & vltimam instantiam.

17 Has omnes limitationes, & glossas reducit ingeniosè Caietan. hîc cap. 2. §. *Circa propositionem illam* ad hanc breuissimam, & verissimam regulã, quòd, scilicet, tunc valet axioma istud; quando totus effectus potest reflecti supra veram causam, verbi gratia, quando dicimus, Luna est lucida, propter Solem, potest fieri reflexio sic: Luna est lucida, quia Sol est lucidus; & ideò benè sequitur: ergo Sol est magis lucidus. Et ita legitima intelligentia, & glossa axiomatis est hæc. *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis*, idest, quando aliquid est tale propter aliud, quia illud est tale, illud propter quod est tale, est magis tale. In quo sensu nullas patitur instantias, vt consideranti patebit. Videatur Caietan. ibidem.

QVAESTIO II.

De alijs conditionibus præmissarum.

VLTRA Conditiones præmissarum, quas explicuimus, & tradit Aristot. cap. 2. rursus capit. 4. probat, tria alia esse requisita ad demonstrationem, scilicet, quòd præmissæ sint de omni, per se, & de prædicato vniuersali. Et cap. 7. sequenti addit duo alia, scilicet, quòd demonstratio non procedat ex communibus, neque ex extraneis; sed ex proprijs vtroque modo. Quæ omnia explicanda sunt in hac quæstione.

§. I.

AN PRÆMISSÆ DEmonstrationis debeant esse de omni, & per se?

18 PRo huius explicatione notandum est primò, quòd *dici de omni* est duplex: aliud prioristicum, quo sensu vnũ ex principijs, in quibus nititur ars syllogistica, appellatur *dici de omni*: aliud verò posterioristicum. Ad hoc, vt propositio sit de omni prioristico, sufficit, eam esse vniuersalem; etiam si prædicatum, non conueniat subiecto, pro omni differentia temporis. Cuiusmodi sunt istæ propositiones: *omnis homo vigilat*: *omnis homo canescit*, & similes, quæ possunt benè disponi in forma argumentationis. Et ita consequentia huius syllogismi: *Omnis homo vigilat*: *Petrus est homo*: *ergo Petrus vigilat*, probatur per *dici de omni*: quia ad formam argumentationis, de qua in prioribus agitur, non interest, quòd prædicatum conueniat semper, vel necessario subiecto.

Ad hoc verò, quòd propositio sit de omni posterioristico, requiritur (inquit Aristot.) quod *Prædicatum non cuidam insit; cuidam non insit: neque interdùm conueniat, interdùm non conueniat.* Idest, tunc propositio est de omni posterioristico; quando nihil potest assignari sub subiecto, cui non conueniat prædicatum pro omni differentia temporis. Et huiusmodi sunt istæ: *Omnis homo est risibilis*: *omnis nix est alba, &c.* Explicat autem id Aristoteles per negationem, vt ita cõprehendat propositiones singulares, quarum prædicatum semper conuenit subiecto, quales sunt istę: *Petrus est animal*: *Petrus est risibilis*: *hæc nix est alba, &c.* Quæ licet non sint de omni prioristico, sunt tamẽ de omni posterioristico: quia earum prædicatum non interdùm conuenit subiecto, & interdùm non conuenit, sed semper conuenit, vt patet.

19 Secundò notandũ est, quid sit propositio de per se. Ad cuius explicationem adducit Aristotel. quatuor modos dicendi per se. *Primus* est, quando prædicatum est de essentia subiecti: vt quando definitio, vel partes eius, siue Physicæ, siue Metaphysicæ, prædicantur de diffinito. *Secundus* modus est, quãdo prædicatum est propria passio subiecti, vel (vt inquit Arist.) quando subiectum est de essentia prædicati. Quod ideò dixit, vt notat D. Thom. lect. 10. quia propria passio definitur per proprium subiectum, & sic subiectum in obliquo est de essentia passionis. *Tertius* modus potiùs est modus essendi, quàm modus dicendi per se, est enim ille, quo substantia dicitur ens per se, & non in alio. *Quartus* tandem modus dicendi, per se spectat ad causalitatem, quando, scilicet, subiectum est causa per se prædicati, vt quando dicimus *ædificator ædificat*, aut *Medicus medetur*.

Explicat autem Aristot. statim discrimen inter duos priores modos ex vna parte, & quartum ex alia: (tertius enim cum non sit modus dicendi; sed essendi per se, non est

est cui in præsenti comparetur) & inquit, in quarto modo prædicatum conuenire accidentariò, & contingenter subiecto; hæc enim est prædicatio quinti prædicabilis: *Medicus medetur*, vt patet: at verò in duobus primis modis prædicatum conuenit necessariò subiecto. De primò quidem constat, cùm ibi prædicetur essentia. De secundò etiam patet ex dictis supra disp.8. num.7. siquidem propria passio habet necessariam connexionem cum essentia. Ex quo etiā sequitur quartum modum dicendi per se, non posse deseruire demōstrationi, quæ debet constare ex propositionibus necessarijs, ac proinde duos tantum priores modos ad illam pertinere.

20 Prima conclusio. Præmissæ demonstrationis debent esse de omni, & per se. Hæc est euidens, & probatur breuiter: quia præmissæ debent esse necessariæ; sed omnis propositio necessaria est in aliquo ex prædictis duobus modis dicendi per se: ergo præmissæ debent esse propositiones de per se. Sed omnis propositio de per se, est etiam de omni: ergo etiam præmissæ debent esse de omni. Prior syllogismus constat ex dictis. Minor verò subsequens probatur: quia in duobus primis modis dicendi per se, prædicatum, vel est essentia subiecti, vel habet necessariam connexionem cùm illa: ergo non interdùm inest, & interdùm non inest; sed semper inest subiecto, ac proinde omnis propositio per se erit etiam de omni.

§. II.

AN PRÆMISSAE DEMONSTRATIONIS DEBEANT ESSE DE PRÆDICATO VNIUERSALI?

21 VT cognoscatur, quid sit propositio de prædicato vniuersali, notandum est *vniuersale* in præsenti non sumi, sicut in libro prædicabilium, prout est vnum in multis; sed sumi pro illo prædicato necessario, quod conuenit subiecto conuertibiliter, seu secūdùm quòd tale est. Quo sensu definit illud Aristot. hîc cap 4. dicens: *Vniuersaliter autem id competere dico, quod vtique dicitur de omni, per se, & secundùm quòd ipsum*, vt risibile respectu hominis, & habere tres angulos æquales duobus rectis respectu trianguli.

Iuxta quam definitionem, tria requiruntur ad prædicatum vniuersale, vt sumitur in præsenti. Primum est quòd sit *de omni*, defectu cuius risibile non est prædicatum vniuersale respectu animalis: & habere tres angulos non est prædicatum vniuersale respectu figuræ, vt inquit Aristoteles. Secundum est quòd sit *per se*, defectu cuius album non est prædicatum vniuersale respectu niuis: quia licèt sit *de omni*, non tamen est *per se*, sed conuenit contingenter niui. Tertium est, quòd conueniat subiecto, *secūdùm quòd ipsum*, id est, secundùm quòd tale est, seu conuertibiliter, defectu cuius sensibile non est prædicatum vniuersale respectu hominis, neque habere tres angulos æquales duobus

bus rectis respectu isochelis, vt inquit Aristot. quia licèt sint prædicata *de omni*, & *per se*, non tamen conueniunt illis *secundùm quòd ipsa*, siquidem neque sensibile conuenit homini, secundùm quòd est homo; sed secundùm quòd est animal, neque habere tres àngulos, conuenit isocheli, secundùm quòd est isocheles; sed secundùm quòd est triangulus.

Ex quo etiam patet, quem ordidem habeant inter se ista tria. Comparantur enim sicut superius, & inferius. Nàm prædicatum *de omni*, latiùs patet, quàm prædicatum *per se*; siquidem omne prædicatum per se est de omni; non tamen ècontra, vt patet de albo, quod est prædicatum de omni respectu niuis; non tamē per se. Similiter prædicatum *per se*, latiùs patet, quâm prædicatum *vniuersale*; siquidem omne prædicatum vniuersale est per se; non tamē ècontra, vt patet de sensibili, quod est prædicatum per se respectu hominis, non tamen conuenit illi vniuersaliter, & secundùm quòd ipsum.

22 Secunda conclusio. Vtraque præmissa demonstrationis, vel saltem aliqua debet esse de prædicato vniuersali in demonstratione *propter quid*. Sic docet Aristotel. in hoc cap. 4. dùm dicit, quòd habere tres angulos æquales duobus rectis, quamuis per se primò demonstretur de triangulo, cuius est prædicatum vniuersale; per ipsum tamen demonstratur, tùm de ipso genere figuræ particulariter sumpto, tùm etiam de singulis speciebus trianguli, scilicet, isocheli, isopleuros, & scalenon.

Probatur breuiter conclusio quoad primam partem. Quia perfectissima demonstratio probat propriam passionem de proprio, & adæquato subiecto, ostendens propter quid illi conueniat; sed propria passio conuertitur cùm proprio, & adæquato subiecto; & proprium *propter quid* passionis (scilicet, propria, & immediata causa eius) conuertitur cum ipsa passione: ergo in demonstratione perfectissima omnes tres termini sunt conuertibiles, & per consequens vtraque præmissa erit de prædicato vniuersali, vt cernere licet in hac demonstratione: *Omne admiratiuum est risibile: omnis homò est admiratiuus: ergo omnis homo est risibilis*: vbi omnes tres propositiones sunt de prædicato vniuersali.

23 Secunda verò pars conclusionis probatur: quia etiam in demonstratione *propter quid*, probamus propriam passionem, tùm de aliqua specie, aut indiuiduo subiecti adæquati, vt patet si dicas: *Omnis triangulus habet tres àngulos æquales duobus rectis, isocheles est triangulus, ergo habet tres àngulos, &c.* tùm etiam de ipso genere particulariter sumpto, vt si dicas in primo modo tertiæ figuræ: *Omnis triangulus habet tres àngulos æquales duobus rectis: omnis triangulus est figura: ergo aliqua figura habet tres àngulos, &c.* Sed in his demon-

monstrationibus, altera tantùm præmissa est de prædicato vniuersali, vt patet: siquidem habere tres angulos, &c. neque conuertitur cùm figura, quæ est superior ad triangulum, neque cum isochele, qui est inferior: ergo non semper est necessarium, quòd in demonstratione *propter quid* vtraque præmissa sit de prædicato vniuersali; quanuis id requiratur in demonstratione perfectissima.

24 Quòd autem demonstratio in qua passio concluditur, non de proprio, & adæquato subiecto; sed de aliquo eius inferiori, aut etiam de superiori particulariter sumpto, vt explicatum est, sit multò imperfectior quâm demonstratio, in qua passio concluditur de proprio, & adæquato subiecto, manifestum est. Et ratio Aristotelis est euidens. Nàm propria passio per se primò conuenit proprio, & adæquato subiecto, & ratione illius conuenit inferioribus eius, & ipsi superiori particulariter sumpto (ideò enim Petrus est risibilis, quia homo est risibilis; & ideò aliquod animal est risibile: quia homo est risibilis) ergo demonstratio, in qua passio concluditur de proprio, & adæquato subiecto, longè perfectior est quacumque alia.

¶ Ex quo intelligitur doctrina, quam habet Aristoteles in hoc libro capite 20. vbi comparans demonstrationem vniuersalem particulari, multis rationibus probat illam potiorem, & perfectiorem esse ista. Appellat autem demonstrationem vniuersalem eam, cuius ambæ præmissæ sunt de prædicato vniuersali, seu conuertibili; tunc enim passio concluditur vniuersaliter de proprio, & adæquato subiecto. Demonstrationem verò particularem appellat quancumque aliam, cuius conclusio, aut præmissæ non sunt conuertibiles; seu de prædicato vniuersali. Et ideò huic meritò præfert illam ratione dicta.

25 ¶ Secundò ex dictis intelliges tres errores, seu deceptiones, quæ solent contingere circa prædicatum vniuersale suprà explicatum, quasque explicat Aristoteles eodem libro capite 5. Prima est: quando sub aliqua specie continetur vnicum tantùm indiuiduum; siquis existimaret, passionem talis speciei esse prædicatum vniuersale respectu indiuidui, falleretur circa prædicatum vniuersale. Vt siquis de hoc numero Sole concluderet esse fontem lucis in alijs astris, existimans tale prædicatum vniuersaliter conuenire huic indiuiduo, & non ipsi speciei, cuius est passio, tunc quidem deciperetur.

Secunda deceptio solet contingere, quando plures species conueniunt in aliquo genere innominato. Tùnc enim siquis existimaret, passionem talis generis conuenire vniuersaliter alicui eius speciei, falleretur. Sicut si animali non esset nomen impositum, & sensibile, quod est proprium animalis assig-

assignaretur, vt prædicatum vniuersale eorum, quæ sub animali continentur. Quo etiam modo deciperetur, qui existimaret potentiam generatiuam communiter dictam (vt, scilicet, tantùm dicit esse productiuam similis in natura) cōuenire vniuersaliter viuenti: quia generabile, quod nos addidimus in arbore (cui vniuersaliter conuenit talis potentia) est genus innominatum.

Tertia tandem deceptio contingeret ei, qui existimaret passionem vnius speciei conuenire vniuersaliter generi; præcipuè si talis species esset innominata, vt patet in eodem exemplo. Siquis enim talem potentiam generatiuam, vel esse corruptibile, quæ sunt propriæ passiones generabilis, existimaret vniuersaliter conuenire corpori, cuius ipsum generabile est species subalterna, falleretur. Quo etiam modo (inquit Aristoteles) deciperetur, qui de recta linea probaret tanquàm prædicatum vniuersale, *non concurrere*, id est, se non contingere: nàm id tantùm conuenit lineis paralellis. ¶ Ad quas omnes deceptiones, quę frequentèr solent contingere, facilè vitandas, statuit Aristoteles hanc regulam: quando posito subiecto ponitur prædicatum, & ablato aufertur; tunc prædicatum conuenit vniuersaliter, seu secundùm ipsum subiecto, vt consideranti patebit. Videatur D. Tho. hîc lect. 12.

§. III.

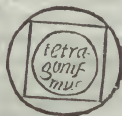
AN DEMONSTRATIO *debeat procedere ex proprijs, non verò ex extraneis, aut communibus?*

26 PRo explicatione nota *proprium*, vt ad præsens attinet, posse sumi dupliciter: primò, vt distinguitur contra alienum, seu extraneum: secundò, vt distinguitur contra commune. Et quia quādo inquit Aristoteles demonstrationem debere procedere ex proprijs, excluditur vtrumque: ideò vtrumque explicandum est. Tùnc ergo syllogismus dicitur procedere ex alienis, seu extraneis; quando medium est omnino alienum á subiecto, scilicet, à minori extremitate, ita vt cùm illo non habeat necessariam connexionem; sed tantum contingentem. Vt contingit in syllogismis Logicæ vtentis, quando per media secundarum intentionum descendit ad entia realia, quibus illæ sunt omninò extraneæ, vt vidimus suprà disputatione prima, numero 42. Propter quod Logica vtens, seu Dialectica dicitur tentatiua, & non demonstratiua: quia Dialecticus procedit ex principijs extraneis; demonstrator verò ex proprijs, vt ex Aristotele, & Diuo Thoma notauimus ibidem.

27 Similiter tūc syllogismus dicitur procedere ex cōmunibus, seu remotis; quādo mediū nō est propria, & immediata causa passionis; sed remo-

remota, & communis: tunc enim præmissæ, quia non continent propriam, & immediatam causam cõclusionis, dicuntur remotæ, & communes. Hoc autem dupliciter potest contingere. Primò, quãdo causa est quidem remota, & communis; sed revera conuertibilis cum effectu, vt quando tertia passio demonstratur per primam, verbi gratia: supponamus, quòd prima passio post essentiam hominis est esse discursiuum, secũda admiratiuum, & tertia risibile. Tùnc propria, & immediata causa discursiui erit rationale, & propria, & immediata causa admiratiui erit discursiuum, & propria, & immediata causa risibilis erit admiratiuum. Rationale verò respectu admiratiui, & risibilis erit causa remota; siquidem mediat discursiuum, erit etiam communis: tùm quia admiratiuum, & risibile vltra rationale requirunt aliam causam, nempè discursiuum: tùm etiam, quia rationale non solùm est causa admiratiui, & risibilis; sed multò magis discursiui, cuius est immediata, & propria causa. Si quis ergo hanc propositionem: *homo est risibilis*, demonstraret per rationale, aut discursiuũ, tales syllogismi procederẽt per causam remotam, & communem hoc primo modo, quia in pręmissis non assignaretur propria, & immediata causa risibilis, nempè admiratiuum. Si verò eadem propositio demonstraretur per admiratiuum; talis syllogismus procederet ex proprijs, & immediatis, hoc primo modo explicato, vt per se patet.

28 Secundo modo contingit, syllogismum procedere per causam remotam, & communem, quãdo causa non est conuertibilis, cùm effectu; sed conuenit alijs. Cuius duo exempla adducit Aristoteles: alterum cap. 10. huius libri, de animali respectu respirationis: quæ non conuertuntur: nàm aliqua animalia (quæ, scilicet, non habent pulmonem) non respirant. Vnde si quis hanc propositionem: *lapis non respirat*, probaret in secundo modo secundæ figuræ sic. *Omne respirans est animal. nullus lapis est animal: ergo nullus lapis respirat*: iste procederet per causam remotam, & communem hoc secundo modo. Secundum exemplum adducit capite septimo de tetragonismo, id est, de quadratura circuli. Briso enim illum demonstrabat sic. *Vbi est maiùs, & minùs potest esse æquale: sed posito quadrato, datur circulus maior* (qui, scilicet, ipsum continet) *& circulus minor* (qui, scilicet, intra quadratum describitur) *ergo potest dari circulus æqualis quadrato.* De quo Brisone inquit Aristoteles, procedere per causam remotam, quia *maiùs, minùs, & æquale*, non solùm conueniunt circulo; sed etiam triãgulo, pyramidi, & alijs figuris. Et huiusmodi demonstrationes, quæ procedunt per causam remotam; hoc secundo modo, semper fiunt in secunda figura, vt consideranti patebit.

29 Ter-

29 Tertia conclusio. Demonstratio nō potest procedere ex omninò extraneis, sed medium, quod assumitur in præmissis, debet habere necessariam connexionem, tùm cum subiecto, tùm etiam cum passione, atque ita subiectum, medium, & passio debent contineri intra idem genus, vt inquit Aristoteles, seu intra eandem cognationem, vt habet alia translatio. Sic docet Philosoph. c. 7. citato, quem sequuntur. D. Tho. lect. 15. & communiter Dialectici. Ratioque est manifesta: quia si medium non haberet necessariam connexionem, cum aliqua extremitatum præmissa, in qua iungerentur, esset contingens; & ex consequenti conclusio etiam esset contingens, & non scientifica, vt per se patet: ergo demonstratio debet procedere ex proprijs, prout proprium distinguitur contra alienum, seu extraneum.

Hanc conclusionem limitat in eodem capite Aristoteles ad scientias subalternantes: quia subalternatæ quodammodò procedunt ex extraneis; siquidem principia Arithmeticæ, ex quibus Musica procedit ad demonstrandas passiones de numero sonoro, sunt quodammodò aliena, & extranea ipsis sonis. Limitat, inquam, Aristot. quia capit. 10. acturus erat de scientijs subalternatis. Quare nos etiam pro nunc eodem modo limitamus hanc conclusionem, vsque dùm de illis agamus.

30 Quarta conclusio. Demonstratio *propter quid* nō potest procedere, per causam remotam, & communem secundo modo supra explicato: benè tamen primo; licèt talis demonstratio non sit potissima; sed aliqualiter imperfecta. Prima pars conclusionis est expressa Aristotelis cap. 7. vbi etiam propterea negat demonstrationem Brisonis esse *propter quid*. Et cap. 10. refert demonstrationem Anacharsidis, probantis in Scythia non esse tibicines hoc argumento. *Vbi sunt tibicines sunt vites: in Scythis non sunt vites: ergo non sunt tibicines.* Quam demonstrationem inquit Aristoteles nō esse *propter quid*; quia vitis est causa remota rectè modulandi. Et tandem idem dicit de syllogismo, in quo animal assumitur, vt medium ad concludendam respirationem. De quibus infrà redibit sermo.

Eandem partem cōclusionis docet D. Thom. lect. 17. & communiter Dialectici. Ratioque est ex dictis manifesta. Quia quando proceditur per causam remotam secundo modo supra explicato: nulla præmissarum est de prædicato vniuersali, cùm talis causa remota nō sit conuertibilis: ergo in demonstratione *propter quid* non proceditur per causam remotam tali modo. Patet consequentia: quia in demonstratione *propter quid*, saltem aliqua præmissarum debet esse de prædicato vniuersali, vt ostendimus §. præcedenti.

31 Secunda etiam pars conclusionis est communis inter Dialecticos. Eamque docet, & explicat Caietan. in hoc 1. lib. cap. 13. quęst. 5. ex Aristot. ibidem, qui per causam

sam remotã intellexit solã causam non conuertibilẽ, vt patet in textu.

Probatur autem ratione: quia inter passiones eiusdem essentiæ non sic est habitudo, & subordinatio, vt tertia pręcisè oriatur, & causetur à secunda; & hæc à prima, quemadmodum prima solùm causatur ab essentia. Sicut enim vnum accidens non subiectatur in altero, tanquàm in subiecto integro, seu *quod*; ita vna passio non oritur ab alia, quasi vt *quod*, & vt ab integra causa; sed inter eas talis est ordo, quòd ab essentia sola oritur prima passio, & ab eadem essentia simul, cùm prima passione oritur secunda, & ab essentia simul cum prima, & secunda passione oritur tertia, & sic de alijs: ergo demonstratio, in qua tertia passio demonstratur per primam, aut secundam per essentiam, est revera demonstratio *propter quid*. Patet consequentia: quia essentia respectu secundæ passionis, & prima passio respectu tertiæ non dicuntur causæ remotæ: quia nihil omninò influant per se ipsas; sed quia in essentia supponitur prima passio, vt oriatur secunda; & secunda, vt oriatur tertia, vt explicatum est: ergo essentia verè pertinet ad *propter quid* secundæ passionis, & prima ad *propter quid* tertiæ: & per consequens tales demonstrationes revera sunt demonstrationes *propter quid*. Tametsi quia in eis non exprimitur integrum *propter quid* passionis, quę demonstratur, deficiãt à perfectissima demonstratione, sintque aliqualiter imperfectæ, vt consideranti patebit.

32 ¶ Ex dictis infertur quomodò sit intelligendum axioma, quod habet Arist. cap. 10. huius lib. scilicet, *Si affirmatio est causa affirmationis: negatio est causa negationis, & ècontra.* Quod exponit optimè Caietan. ibidem cap. 13. §. *circa illam regulam*. Est ergo intelligendum de causa propria, & conuertibili. Quia enim rationale respectu risibilis est causa propria, & conuertibilis, benè sequitur, si affirmatio rationalis causat affirmationem risibilis, quòd negatio rationalis causet negationem risibilis, & ècontra. Quod non contingit in causis communibus, & inconuertibilibus. Quia, vt ibidem inquit Aristoteles, quanuis negatio animalis causet negationem respirationis, affirmatio tamen animalis non causat affirmationem respirationis. Sicut etiam ècontra, quanuis affirmatio hominis sit causa affirmationis sensitiui; non tamen proptereà negatio hominis est causa negationis sensitiui. Ac proinde in huiusmodi causis communibus, & inconuertibilibus non habet locum dictum axioma.

QVAESTIO III.

Vtrùm diuisio demonstrationis in quia, & propter quid sit adæquata?

33 EXplicata essentia demõstrationis, oportet, diuisiones eius inuestigare. Tradit autem plures Arist. in hoc lib. Nãm c. 20. diuidit demonstrationem in vniuersalem, & particularem, quas supra n. 24. explicuimus, ostendimusque, vniuersalem præstantiorẽ esse particula-

ticulari. Deinde cap. 21. diuidit demonstrationem in affirmatiuā (cuius, scilicet, conclusio est affirmatiua) & negatiuam (cuius, scilicet, cōclusio est negatiua.) Ex quibus illā esse potiorē ista, probat multis rationibus. Nobis hæc vna sufficiat: quia negatio cognoscitur per affirmationem: ergo affirmatio magis nota est, quàm negatio: ergo demonstratio, in qua cōcluditur affirmatio, prior, & potior est ea, in qua concluditur negatio. Consequentiæ patent ex axiomate supra explicato: *Propter quod vnumquodq; tale, &c.* Antecedens verò probatur, tū à priori: quia affirmatio est causa negationis: tùm etiā inductione: quia priùs scimus, hominem esse risibilem, quâm lapidem, vel equum non esse risibilem; & idem est de alijs. Tandem cap. 22. diuidit demonstrationem in demonstrationē directam, seu ostensiuam: & ducentem ad impossibile. Illa fit, quando directè concluditur propositio intenta; ista verò, quando ex contrario, aut contradictorio propositionis negatę, infertur aliquod impossibile, per quod ostēditur, eam esse veram, vt satis constat ex dictis lib. 3. Institutionum, cap. 6. & explicat Soto in hoc lib. capit. 22. De quo etiam videri potest D. Th. lect. 40.

34 His ergo diuisionibus omissis, celebris est ea, qua diuiditur demonstratio in *quia*, & *propter quid.* Quam tradit, & explicat Arist. cap. 10. eiusdem libri. Nosque in præsenti latiùs, quàm solet declarabimus propter Cauero hic disput. 2. dubio 4. & alios Modernos, qui nō rectè aduertentes doctrinam huius capitis, omninò cōfundunt dictam diuisionem cum ea, quæ solet tradi in demonstrationem à priori, & à posteriori. Est ergo demonstratio *propter quid* illa, quæ non solùm probat passionem inesse subiecto; sed etiam ostendit, *propter quid* illi conueniat: quod fit, adducendo in præmissis propriam, & adęquatam causam talis passionis. Cùm enim vnaquæque passio habeat propriū principium, seu proprium *quid*, à quo dimanat, iuxta dicta suprà numero 22. consequenter habet proprium *propter quid*, per quod probetur, nempè rationem illam, seu illud *quid* à quo dimanat. Et quando hoc ponitur pro medio ad concludendam talem passionem, fit demonstratio *propter quid.* Sit exemplum, quando de subiecto demonstratur secunda passio per primam (quam diximus esse demonstrationem perfectissimam) sic: *Omne discursiuum est admiratiuum: omnis homo est discursiuus: ergo omnis homo est admiratiuus.* In qua demonstratione non solùm cōcluditur, verum esse, quòd admiratiuum conuenit homini; sed etiam ostenditur, *propter quid* illi conueniat; siquidem sumitur pro medio discursiuum, quod est propria, & immediata causa, seu proprium propter quid admiratiui. Et inde huiusmodi demonstrationes appellantur *propter quid.*

35 Demonstratio *quia* est illa, quæ tantū ostendit passionem conuenire subiecto; nō autem adducit propter quid illi conueniat. Vnde

in præsenti nomen, *quia*, quod sumptum est ex translatione Boecij, non accipitur causaliter, vt rectè notat Soto in hoc capit. 10. sed est pura coniunctio, quasi dicatur demõstratio, quòd hoc sit hoc. Propter quod etiam in translatione Argyropili hæc demonstratio appellatur, *scire esse*; alia verò dicitur *scire propter quid est*. Sic enim transfert: *Differt autem scire esse, & propter quid est: primo quidẽ in eadem scientia, &c.* Itaque demonstratio *quia* in hoc differt à demonstratione *propter quid*, quòd in hac scitur, passionem conuenire subiecto, & propter quid illi conueniat; in illa verò solùm scitur, passionem conuenire subiecto, reticetur autem propter quid illi cõueniat; & ideò appellatur à Soto, & alijs demonstratio: quod hoc sit hoc. Sit exemplum in hac demonstratione: *Stellæ non scintillantes sunt prope nos: planetæ sunt stellæ non scintillantes: ergo planetæ sũt prope nos*: in qua solùm scitur, planetis conuenire hoc, quod est esse prope nos; nos autem assignatur propter quid illis conueniat. Nam hoc quod est, *non scintillare*, nõ est propter quid huius, quod est *esse prope nos*: sed potiùs èccontra planetas esse prope nos, est propter quid non scintillandi, vt per se patet.

36 Assignat autem Aristotel. in eodem capite tres modos, quibus contingit fieri demonstrationem *quia*. Primus est, quando per effectum adæquatum, & conuertibilem procedimus ad causam demonstrandam; vt patet in exemplo adducto, vbi ex negatione scintillationis procedimus ad probandũ, planetas esse prope nos, quod est propria causa talis negationis. Et in huiusmodi demonstrationibus inquit Aristot. quòd si maior extremitas mutetur in medium, fiet demonstratio propter quid: quia iam procedet per propriam, & adæquatam causam, vt patet, si dicas. *Stellæ, quæ sunt prope nos, nõ scintillãt. sed planetæ sunt prope nos: ergo planetæ non scintillant.*

Ex qua Aristotel. doctrina, ante quàm ad alios modos procedamus duo colligenda sunt. Primum est, omnem demõstrationem a posteriori esse demõstrationem *quia*, Non enim fieri potest, quod in demonstratione à posteriori assignetur propter quid conclusionis, vt per se patet. ¶ Secundum est in hoc casu quodammodo dari demonstrationem circularem, siquidem ex demonstratione *quia*, in qua per effectum adæquatum causam demonstramus, fit demonstratio *propter quid*, si inuertendo terminos talem effectum probemus per suam causam; ac proinde quodammodo datur circulus, dùm causam per effectum, & effectum per causam demonstramus. Sed de hoc redibit sermo in fine difficultatis.

37 Secundo modo inquit Aristotel. fieri demonstrationem *quia*, quando per causam remotam, seu communem, non conuertibilem demonstramus effectum: tunc enim non potest esse demonstratio *prop-*

ter quid. Cuius ratio est ex dictis manifesta. Tùm quia vnaquæque passio habet proprium, & adæquatum propter quid, per quod probetur, vt supra numero 22. & 34. vidimus: ergo demonstratio, in qua solùm continetur causa remota, & non conuertibilis passionis, non adducit propter quid illius, & per consequens non poterit esse demonstratio propter quid. Tùm etiam quia in huiusmodi demonstrationibus; tantùm concluditur, hoc esse hoc, idest, passionem conuenire subiecto, per quod præcisè non scimus propter quid illi conueniat: ergo tales demonstrationes, quamuis procedant per causam in essendo, verè sunt demōstrationes *quia*. Et huiusmodi sunt demōstrationes Brisonis, & Anacharsidis, & de animali respectu respirationis: de quibus Aristot. in hoc capite expressè affirmat, esse demōstrationes *quia*.

38 Tertio tandem modo inquit Aristoteles fieri demonstrationem, *quia*, quando, *quia*, & *propter quid*, pertinent ad diuersas sciẽtias, vt quando ex conclusionibus demonstratis à scientia subalternante, procedimus tanquàm ex principijs ad demonstrandas conclusiones scientiæ subalternatæ: tunc enim *scire quia* pertinet ad scientiam subalternatam, *scire verò propter quid*, ad subalternantẽ. Verbi gratia, quòd res, cùm à longè videtur, appareat minor, quàm dùm videtur propè; est propositio Perspectiuæ, quæ cognoscit *quia est* talis propositionis; sed *propter quid* eius pertinet ad Geometriam, quæ assignat propriam causam, nempè quòd res de propè videtur per maiorem angulum in oculo, quàm si videatur à longè. Similiter de hac propositione: *Vulnera circularia difficiliùs curantur*, Medicus tantùm scit *quia*; at verò *propter quid* pertinet ad Geometram, qui demonstrat, quòd latera circuli magis distant, &c. Pro quorum omnium pleniori intelligentia videri possunt D. Thom. hîc lect. 23. 24. & 25. & Caiet. cap. 13.

39 His sic explicatis, quod in quæstionem vertitur est: an diuisio demonstrationis in *quia*, & *propter quid*, sit adæquata. ¶ Partem negatiuam defendunt Aberroes hîc comment. 95. Themistius ibidem capit. 29. Raymundus Lullius in sua Arte magna parte 7. & alij. Quorum hæc sunt præcipua argumenta.

Primò: quia demonstratio, quam appellant signi, quandò, scilicet, per aliquod signum probamus de subiecto aliquam passionẽ, non est demōstratio propter quid, vt patet. Neque etiam est demonstratio quia: nam tale signum, neque est effectus adæquatus passionis, neque causa remota eius, neque quid pertinens ad diuersam scientiam, ergo datur aliqua demonstratio, quæ non contineatur sub his membris.

Secundò: quia demonstrationes negatiuæ sunt veræ demonstrationes, & tamen neque procedunt per causas, neque per effectus: ergo non sunt demonstrationes.

nes propter quid, vel quia. Probatur minor: quia, quod revera est nihil, non potest esse vera causa, aut effectus; sed quod est negatiuum, revera est nihil: ergo, &c.

Confirmatur: quia saltem de demonstratione negatiua ducente ad impossibile non apparet, quomodò possit reduci ad aliquod ex his membris: ergo talis diuisio non est adæquata.

Tertiò: quia quando ab eadem causa duo æquales effectus deriuantur, quorum neuter sit alterius causa; possumus vnum per aliũ demonstrare: vt si in laboranti febre putrida, inæqualitatem pulsus per immoderatum calorem, aut ècontra concludamus sic: *Qui habet pulsum inæqualem, afficitur calore immoderato; sed qui laborat febre putrida habet pulsum inæqualem: ergo afficitur calore immoderato.* At in tali demonstratione nõ procedimus à causa ad effectum, neque ab effectu ad causam, sed ab effectu ad effectum: ergo præter demonstrationem quia, & propter quid assignanda est alia.

Quartò tandem: quia hæc est vera demonstratio: *Omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia*, & tamen non est demonstratio quia, nec propter quid; siquidem esse animal, nec est causa, neque effectus respectu substantiæ: ergo, &c.

Confirmatur: quia syllogismus, in quo colligitur propositio singularis ex aliqua vniuersali necessaria, est demonstratio distincta ab ea, in qua colligitur talis propositio vniuersalis, & tamen non habet distinctum propter quid, aut distinctum quia: ergo constituit speciale aliud genus demonstrationis.

40 Nihilominùs dicendum est primò: diuisionem demonstrationis in *quia, & propter quid* esse adæquatam. Hæc conclusio est Aristotel. in hoc cap. 10. & D. Thom, ibidem lect. 23. Quam defendunt Beatus Albertus, Caietanus, & Soto in Cõmentario eiusdem capitis Aquarius 2. Metaphysicæ quæst. vlt. Sanchez in Logica lib. 7. quæst. 11. Masius hîc sect. 1. quæst. 6. noster Didacus à Iesu disp. 17. quæst. 1. & communiter Dialectici.

Fundamentum sumitur ex dictis. Quia demonstratio propter quid est illa, quæ concludit prædicatum conuenire subiecto, ostendendo propter quid illi conueniat, demonstratio verò, quia in tota sua latitudine, vt hîc sumimus cum Aristot. est illa, in qua concluditur quidem prædicatum cõuenire subiecto; reticetur tamẽ propter quid illi conueniat: ergo quæcumque demonstratio, non adducens propter quid conclusionis, est demonstratio quia, siuè procedat per effectum, siuè per causam remotam, siuè quocumque alio modo. Probatur consequentia: quia demonstrationes istæ sic explicatæ includunt rationes contradictoriè oppositas, vt patet: ergo repugnat, inter illas esse aliquod medium, seu dari demonstrationem, quæ sub alterutra non contineatur.

 41 Di-

41 Dicendum est secundò, prædictam diuisionem demonstrationis non omninò coincidere cum ea, quæ solet tradi in demonstrationem à priori, & à posteriori. Vt intelligatur, & probetur conclusio, explicanda est hæc secunda diuisio. Demonstratio ergo à priori, vt ipsum nomen indicat, dicitur illa, quæ procedit per medium, quod est priùs conclusione, non solùm in cognoscendo, sed etiam in essendo. Cùm enim prioritas in cognoscendo communis sit cuicumque demonstrationi, non potest ab illa sumi denominatio demonstrationis à priori; sed à prioritate in essendo, quæ est prioritas ex parte ipsarum rerum. Quo fit, vt quæcumque demonstratio, quæ procedit per causam in essendo conclusionis, siuè proximam, siuè remotam, sit demonstratio à priori; siquidem procedit per medium, quod non solùm cognoscitur priùs conclusione; sed reuera est priùs illa. Atque ita demonstratio illa Anacarsidis, probantis in Scythia non esse tibicines, quia non sunt vites: & similiter ea, qua probatur lapidem non respirare, quia non est animal, & similes sunt demonstrationes à priori; quia vitis est vera causa fortis modulationis, licèt remota; & similiter animal respectu respirationis: ac proinde procedũt per medium, quod est in essendo priùs conclusione. ¶ Ex quo iam intelligitur, quid sit demonstratio à posteriori. Est enim illa, quę procedit per medium, quod licèt in cognoscendo sit priùs; in essendo tamen est posterius conclusione. Et huiusmodi sunt omnes demonstrationes, quæ procedunt ab effectu ad causam, vel ab aliquo signo, aut quacumque alia ratione, quæ reuera sit posterior conclusione.

42 Hinc ergo facilè intelligitur nostra cõclusio. Dicimus enim, has duas diuisiones non omninò coincidere, ita vt demonstratio propter quid, & â priori conuertatur; & similiter demonstratio, quia & à posteriori; sed quod multæ sunt demonstrationes â priori, quæ non sunt *propter quid*, & multæ *quia*, quæ non sunt à posteriori. Ac proinde, quanuis omnis demonstratio propter quid sit à priori, non tamen ècontra: & similiter quanuis omnis demonstratio à posteriori sit quia; non tamen ècontra. Quæ conclusio sic explicata est expressa Aristotelis in hoc capite, & Diui Thom. lectione 23. citata. Pro qua etiam videri possunt Caietanus, Soto, & alij Interpretes, qui cum Aristot. affirmant, non solùm demonstrationem, quæ procedit ab effectu; sed etiam eam, quæ procedit per causam remotam non conuertibilem esse demonstrationes quia.

43 Ex quo iam probatur manifestè conclusio: quia demonstrationes, quæ in secunda figura concludunt aliquam passionem per causam remotam non conuertibilem, vt sunt istæ. *Omne respirans est animal; nullus lapis est animal: ergo nullus lapis respirat. Omne risibile est viuens: nullus lapis est vi-*

viuens: ergo nullus lapis est risibilis: & similes non sunt demonstrationes propter quid, sed tantùm quia, vt patet ex dictis, & tamen verè sunt à priori; siquidem animal, & viuens, vt pote prædicata essentialia, sunt causæ in essendo, licèt remotæ respirationis, & risibilitatis, quæ sunt propriæ passiones: ergo non omnis demonstratio à priori est propter quid, neque omnis demonstratio, quia, est à posteriori.

Confirmatur: quia omnes demonstrationes, in quibus ex conclusionibus scientiæ subalternantis tanquam ex principijs procedit subalternata ad suas conclusiones, sunt tantùm demõstrationes quia: & tamen plures earum sunt à priori: ergo non omninò coincidunt istæ diuisiones. Maior est expressa Aristotelis in hoc capite, vt vidimus numero 38. Quam etiam docent Diuus Thomas lectione 24. Caie. hîc in tractatu de subalternatione scientiarum, & communiter Dialectici, dùm affirmant cum Aristot. scientiam subalternatam intra proprios limites non scire *propter quid* suarum conclusionũ. Minor etiam est manifesta: nam Perspectiua, & Musica, verbi gratia, quæ sunt scientiæ subalternatæ, frequentiùs procedunt per causam, vt patet mille exemplis. Quod commune est omnibus Mathematicis, vt sumitur ex Aristotel. lib. 6. Ethicorum capite 8. ergo sæpè cõtingit demonstrationem *quia* esse à priori.

44 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd siuè signum, per quod procedit demonstratio, sit aliquis effectus naturalis (quod frequentiùs contingit) siuè sit aliquid aliud; talis demonstratio probat prædicatum conclusionis conuenire subiecto, reticendo propter quid illi conueniat; ac proinde verè est demonstratio quia, vt ex dictis patet.

Ad secundum negatur minor. Nam etiam negatio suo modo habet causam, & effectum, sicut affirmatio, iuxta dictum Aristotel. supra num. 32 explicatum. Vnde sicut ex demonstrationibus affirmatiuis illæ, quæ adducunt propriam, & adæquatam causam, propter quã passio affirmatur de subiecto, sunt demonstrationes propter quid; alię verò quia: sic proportionabiliter ex negatiuis, quæ reddunt propriã, & adæquatã causam, quare passio negatur de subiecto, sunt demonstrationes propter quid; aliæ verò quia.

Ad cõfirmationem similiter respondetur, quòd si demonstratio ducens ad impossibile, reddat propriam causam, quare sequatur illud impossibile; erit demõstratio propter quid, si verò aliter procedat, erit demonstratio quia. Videatur Soto in hoc 1. lib. q. 5. ad secundũ.

Ad tertium in primis respondetur, ex duobus illis effectibus non posse vnum verè demonstrari per alium, dato casu, quòd inter se nullam habeant necessariam subordinationem, aut connexionem, etiam si ambo per se connectantur cum causa à qua procedunt. Cuius ratio est manifesta: quia vt alter il-

lorum effectuum esset medium ad probandum alium, deberet iungi cum illo in aliqua præmissa, quæ tamen ex hypotesi facta, non esset propositio necessaria, sed contingens; & per consequens syllogismus non posset esse demonstratio. Quod latè prosequitur Masius vbi supra contra Themistium, cuius est hoc argumentum. ¶ Sed quidquid sit de hoc, secundò respondetur, tales syllogismos, dato quòd sint verè demonstrationes, pertinere ad demonstrationem quia: siquidem in eis non adducitur propriũ propter quid conclusionis, vt supponimus; sed tantùm concluditur prædicatum conuenire subiecto.

45 Ad quartum respondetur, quòd cum termini, ex quibus fit demonstratio illa, non solùm identificentur inter se realiter; sed etiam sint prædicata subordinata cuiusdam essentiæ; non potest esse inter eos propria ratio causæ, & effectus in essendo, etiã virtualiter; & ideò talis demonstratio, propriè loquendo, neque est à priori, neque à posteriori. Est tamen verè demonstratio quia; nam ad hoc sufficit nõ dari per propriam, & adæquatam causam, quod in præsenti cõtingit.

Ad confirmationem respondet Vazq. 1. p. disp 135. n. 6. negando antecedens. Redditque rationem: quia in conclusione nihil noui colligitur, neque tanquàm causa, neque tanquàm effectus, quod non esset iam expressum in maiori. Et ideò tales syllogismi, non tâm dicendi sunt demonstrationes, quàm applicationes quædam demonstrationis ad singularia, vt notant Rubio in hoc libro c. 8. & alij. ¶ Vel secundò respondetur, quòd eodem modo, quo demonstratio, in qua colligitur propositio vniuersalis, distinguitur ab illa, in qua ex tali vniuersali colligitur propositio singularis, distinguuntur etiam propter quid, aut quia vtriusque. Cuius manifestum signum est, quòd in tali casu necessariò mutatur medium; siquidem quod in prima demonstratione erat maior, aut minor extremitas, assumitur vt medium in secunda, vt consideranti patebit.

46 ¶ In fine huius difficultatis, vbi cum Aristot. diximus ex demonstratione quia, aliquando fieri demonstrationẽ propter quid, breuiter explicandum est: an, & quomodò liceat vti demonstratione circulari?

Circa quod in primis asserendum est, quòd si demonstrationes fiant difformiter (vt aiunt) id est, quarum altera sit à priori, & altera à posteriori, vt suprà ex Aristot. vidimus; tunc vtraque demonstratio secundùm se est conueniens; vt patet. Et idem dicendum est, quandò in diuerso genere causæ fit circulus inter duo, quæ sunt sibi inuicem causæ, vt inter materiam, & formam. Quanuis enim tunc vtraque demonstratio sit in suo genere à priori, verè tamen sunt demonstrationes difformes, siquidem fiunt in diuerso genere causæ.

Quia tamen demonstratio est cognitio discursiua, cuius propriũ est procedere à notioribus ad minùs nota, & obscuriores propositio-

tiones ex alijs clarioribus ostendere; ideò demonstratione circulari, & præcipuè in eadem disputatione, vel confirmatione, aut probatione alicuius veritatis vtendum non est; nisi fortè admisceatur aliquis alius discursus, vel quodcumque aliud adminiculum, quo augeatur cognitio conclusionis, à qua regrediendum est. Videantur D. Tho. secundo Cœli lect. 16. & Caietan. 1. Posterior. cap. 13. qui optimè explicat, quo sensu, & quandò admittenda est demonstratio circularis.

QVÆSTIO IIII.

Quænam sit hæc diuisio? & vtrùm per solam demonstrationem propter quid producatur habitus scientiæ?

47 Circa primum, si vera sunt, quę supra n. 3. diximus: hæc diuisio non potest esse generis in veras, & proprias species. Cuius ratio est manifesta: quia propria diuisio generis in species est diuisio essentialis, & formalis: ergo debet attendi penes formam constitutiuam diuisi, & non penes materiam; sed diuisio demōstrationis in quia, & propter quid, non est ex parte formæ demonstrationis, sed solùm ex parte materiæ eius: ergo propriè, & in rigore loquendo, non est diuisio generis in species. Maior est manifesta: minor verò probatur ex dictis loco citato. Quia syllogismus ex parte formæ tantùm diuiditur in tres figuras, & vnaquæq; in suos modos tāquàm in species infimas; sed intra vnumquemque istorum modorum contingit fieri demonstrationes, quia, & propter quid: ergo harum distinctio non potest sumi ex parte formæ, & consequenter neque esse propriè formalis, & specifica.

Confirmatur: quia ideò diuisio syllogismi in demonstratiuum, topicum, & sophisticum est ex parte materiæ, & non ex parte formæ: quia existente eadem forma specifica syllogismi, si præmissæ sint necessariæ, est demonstratiuus; si probabiles, topicus, si apparentes, sophisticus. Sed existente eadem forma specifica demonstrationis, si medium sit propria, & adæquata causa in essendo conclusionis; est demonstratio propter quid: si verò sit effectus eius, aut causa remota, est demonstratio quia: ergo hæc diuisio non sumitur ex parte formæ demonstrationis; sed solùm ex parte materiæ. Ex quo tandem fit, diuisionem istam magis accedere ad diuisionem accidentis in subiecta, sicut de diuisione syllogismi in demonstratiuum, topicum, & sophisticum diximus loco citato.

48 Cæterùm quamuis, neque demonstratio sit verum genus, neque demonstrationes quia, & propter quid propriè, & in rigore species, de quo, nostro iudicio, non potest esse controuersia inter Doctores, adhùc tamen, qui existimant, vtramque demonstrationem simpliciter, & propriè esse demonstrationem; & per vtramque simpliciter sciri, appellant hanc diuisionem generis in species: quia in hoc assimilatur illi. Qui verò contendunt, per solam demonstrationem propter quid, simpliciter

 sciri,

sciri; ac proinde ipsam tantùm esse simpliciter demonstrationem, consequenter vocant hanc diuisionem analogam: in quo sensu examinanda est à nobis præsens quæstio. Quę quamuis fortè sit tantùm de nomine, vt notat Soto infrà citandus, non parùm conducet scire, quis sit proprior modus loquendi in hac materia.

49 Igitur diuisionem esse generis in species, defendũt Sanchez lib. 7. Logicæ quæst. 11. Rubio in hoc capite quæst. 2. & alij Moderni. Qui illam probant. Primò: quia vtraque demonstratio procedit ex principijs certis, & euidentibus, & per consequentiam euidentem in modo, & figurâ constitutam: ergo vtraque simpliciter, & absolutè facit scire: ergo vtraque simpliciter participat rationem demõstrationis, & per consequens talis diuisio erit vniuoca. Antecedens, & vltima consequentia constant. Prima verò probatur: quia per assensum conclusionis in demonstratione, quia non producitur habitus principiorum; cùm talis assensus sit discursiuus; neque habitus opinionis, aut fidei; cùm assensus sit necessarius, & euidens: ergo producitur habitus scientiæ, & ex consequenti talis demonstratio absolutè, & simpliciter facit scire.

Confirmatur: quia scientia subalternata, etiam sine subalternante, potest esse vera scientia, vt ex sententia D. Thomæ dicemus disputatione sequenti; sed scientia subalternata producitur per demonstrationem, quia, vt vidimus ex Aristotele: ergo per ipsam producitur vera scientia; ac proinde simpliciter faciet scire, eritque absolutè demonstratio.

Quòd autem essentialiter distinguatur à demonstratione propter quid, sic probatur secundò. Quia demonstrationes, sicut & scientiæ, quæ per illas producuntur, distinguuntur ex principijs, seu medijs per quæ procedunt, sed principia, seu media harum demõstrationum distinguuntur essentialiter: ergo, & ipsæ demonstrationes. Probatur minor: tùm quia alterum est propria, & adæquata causa conclusionis, alterum verò effectus eius, aut causa remota: tùm consequenter quia sunt diuersæ rationes assentiendi, & quasi obiecta formalia talium demonstrationum.

50 Nihilominùs dicendum est primò, solam demonstrationẽ propter quid appellandam esse simpliciter, & absolutè demõstrationem; aliam verò tantùm secũdùm quid: ac proinde hanc diuisionem magis accedere ad diuisionem analogi, quàm generis. Sic docuit Auicena, vt refert Aberroes in hoc lib. commento 95. fuitque constans, & perpetua sententia inter antiquos Philosophos, vt testatur Iacobus Zabarella capite primo de speciebus demonstrationis, refertque, & sequitur Masius capite 10. huius lib. sectione prima quæstione prima & 2. Quam etiam defendit Soto ibidem quæstione quinta ad primum, & quæst. 2. antecedenti ad secundum, vbi expressè docet, quòd demonstratio quia, nõ facit simpliciter

ter

ter scire, neque simpliciter est demonstratio; sed tantùm secundùm quid; hancque, inquit, esse expressam sententiam Aristot. Quod quidem ferè omnia, quæ habentur in hoc lib. satis ostendunt, sed specialiter.

Probatur primò conclusio: quia Aristot. definiens demõstrationem capit. 2. huius libri, solùm definiuit demonstrationem propter quid; relicta demõstratione quia; de qua ibidem quasi per conditionem asseruit. *Si igitur, & alius sciendi sit modus, posteriùs explicabimus.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 4. solam demonstrationem propter quid, inquit, *esse propriũ, & perfectum modum sciendi,* propter quod etiam, neque in hoc c. 10. ad quod se refert Aristot. in prædictis verbis, neque alibi definiuit demonstrationem quia. satis esse putans explicuisse præcipuam, vt ex eius similitudine, & attributione cognosceretur alia. Quæ non rectè cohærent cum vniuocatione demonstrationis, vt per se patet.

Secundò: quia in eodem cap. 2. definit Aristot. scire propriè, & simpliciter dictum sic: *Scire autem putamus vnamquamque rem simpliciter, & non sophistico modo, cùm putamus causam cognoscere, propter quam res est, illius causam esse, neque posse eam aliter se habere.* Vbi nomine causæ, iuxta expositionem D. Thom. & cæterorum Interpretum, intelligit causam in essendo, per quam scitur in demonstratione propter quid, & hoc appellat scire simpliciter. Quod etiam tradit expressiùs c. 7. sequenti: vbi docens, quòd difficilè est, cognoscere aliquem, si sciuit, aut non, reddit rationẽ. *Quia difficile cognoscere est, si ex vniuscuiusque principijs scimus, aut non, quod verè est scire.* Vbi D. Tho. lect. 18. affirmat, quòd *scire ex proprijs principijs* (quod est scire propter quid) *solùm est verè scire.* Et lect. 23. demonstrationem propter quid expressè vocat demonstrationem simpliciter: ergo ex sententia Arist. & D. Thom. per solam demonstrationem propter quid scitur simpliciter, & ex consequenti ipsa sola est simpliciter demonstratio.

51 Tertiò probatur ratione ex eisdem locis sumpta. Quia demonstratio est medium, seu instrumentum ad adquirendam sciẽtiam: ergo illa sola dicenda est absolutè, & simpliciter demõstratio, per quam absolutè, & simpliciter scimus. Sed tunc solùm dicimur simpliciter scire aliquid, quandò causam, cur ita sit, cognoscimus, quod fit in demonstratione propter quid: ergo hæc tantùm dicenda est simpliciter demonstratio. Antecedens, & consequentiæ constant. Minor autem est diffinitio Aristot. quam non aliter probat ipse, quàm ex ipsa significatione nominis, & communi acceptione hominum. Nàm tàm hi qui existimant se scire; cùm tamen in rei veritate nesciant, quàm hi, qui verè sciunt; sic accipiunt ipsum scire, vt dictum est.

Cõfirmatur: quia quantumcumque concludamus, hominem esse risibilem, per effectum ridendi nobis notum;

notū adhuc nō quiescit intellectus, neque existimat, se id absolutè scire; vsque dùm cognoscat propriam causam, seu proprium propter quid risibilitatis: ergo demonstratio, quia non est dicenda absolutè, & simpliciter demonstratio. Maior huius probatio, & solutio argumentorum constabunt ex secunda parte difficultatis.

52 ¶ Circa quam, pro nùnc supponendum est contra Rubium vbi suprà, & alios Modernos, per demōstrationes quia, & propter quid circa obiectum eiusdem scientiæ nó produci distinctos habitus; quia vt disput. sequenti latè ostendemus ex communi sententia Thomistarum, quælibet scientia est vnica, & simplex qualitas in specie infima, propter vnicam, & indiuisibilē rationē formalē obiecti in esse scibilis, ex qua sumitur vnitas scientiæ. Quæ ratio, non solùm cōuincit per assensus conclusionis vtriusque demonstrationis nō produci habitus distinctos; sed etiam assensus ipsos non differre specie formali, sed materialiter. Sicut etiam dicēdum est de alijs actibus intra eandem sciētiam circa obiecta partialia eius; nàm quantùm ad specificationem, eadem omninò est ratio de scientia actuali, & habituali, vt constabit ex dicendis disputatione citata.

Diximus, demonstrationes quia, & propter quid non producere habitus distinctos, circa obiectū eiusdem scientiæ: quia quando pertinent ad diuersas scientias, vt contingit in subalternata, & subalternante iuxta supradicta; tùnc si demōstratio, quia, producit aliquem habitum, manifestum est, debere esse distinctum ab eo, quem producit demonstratio propter quid. Quod quidem in tali casu non prouenit ex eo præcisè, quòd vna sit demonstratio quia, & alia propter quid, sic enim semper producerent habitus distinctos, sed ex eo, quòd habeant diuersa obiecta in esse scibilis, vt constabit loco citato. Quare solùm remanet difficultas in hac parte: an per demonstrationem, quia, verè producatur habitus scientiæ, sicut producitur per demonstrationem propter quid?

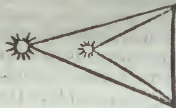
53 Dicendum est secundò, per demōstrationem propter quid, per se loquendo, generari habitum sciētiæ verum, & perfectum, & in esse habitus; at verò per demonstrationem, quia, produci valdè imperfectum, & in esse dispositionis; qui nō assequitur statum habitus, donec accedat demōstratio propter quid. Hanc conclusionem esse ad mentem Aristot. & D. Tho. satis ostendūt, tùm suprà adducta in hac quæstione, tùm etiam infrà adducenda de subalternatione, & specificatione scientiarum. Quæ etiam est valde conformis his, quæ grauiores Dialectici, & Theologi docent in pluribus materijs, quæ ex præsenti quæstione dependent, & iuxta eam facilè intelliguntur, quæ apud alias sententias non parum difficultatis habent, ac proinde omnibus illis est præferenda.

54 Vt autem meliùs explicetur, & probetur conclusio, meminisse oportet eorum, quæ disputatione

tione 15.num.23. diximus, quòd, scilicet, eadem qualitas in specie habet esse dispositionis ex parte subiecti, quandiù est remissa, neque omninò firmatur in illo; assequitur verò statum habitus, quando intenditur in subiecto, & firmiter adhæret illi. Proportionabili ergo modo dicimus in præsenti, quòd per demonstrationem, quia, producitur qualitas imperfecta per modum quasi dispositionis ex parte medij: quando verò habetur demonstratio propter quid, eadem qualitas perficitur, & assequitur statum habitus. Quæ perfectio, vel imperfectio, quia nō sumitur ex parte subiecti, seu ex intensione, vel remissione; sed ex conditione ipsa, & natura medij, per quod procedit vtraque demonstratio, ideò quantumcumque repetantur demonstrationes quia, & quantumcumque intensè cognoscantur earum conclusiones; qualitas per illas producta non erit perfecta perfectione, de qua in præsenti loquimur, vsque dùm habeatur demonstratio propter quid. Qua adueniente, perficitur, & acquirit esse habitus ex parte medij.

Hinc ergo facilè probatur conclusio: quia in scientijs subalternatis, quantumcumque intensè repetantur propriæ demonstrationes (quæ iuxta dicta sunt demonstrationes quia) qualitas inde resultans quanuis verè pertingat ad rationem scientiæ; non tamē habet perfectionem, & statum scientię, vsque dùm, aduenientibus subalternantibus, cognoscatur propter quid illarum cōclusionum: ergo per demonstrationem propter quid acquiritur habitus sciētiæ perfectus, & in ratione habitus: per demonstrationem verò quia, valdè imperfectus, & in esse dispositionis. Antecedens quoad primam partem, quòd, scilicet, absque scientia subalternante possit acquiri subalternata, quæ pertingat ad veritatem scientiæ, ostendendum est à nobis disputatione sequenti.

55 Quoad secundam verò partem probatur inductione. Nām qui in Perspectiua cognoscit, corpora à longè visa, apparere minora, non censetur omninò firmiter, perfectè, & dilucidè, adhærere huic veritati, vsque dùm Geometra, cui perspectiuus subalternatur, demonstret illi, res à longè positas videri, per minorem angulum, ex eo quòd lineæ ductæ ab eadem basi ad punctum distans causant acutiorē angulum, quā quæ à tali basi ducuntur ad punctum proximum, vt patet in hac figura.

Similiter Chirurgus non censetur omninò perfectè scire, quòd vulnera circularia difficiliùs curantur: quia eorum latera magis distant, vsque dùm hoc demonstret Geometra ex natura circuli, qui est figura absque angulis. Et tandem idē cernimus in Theologia nostra, quæ quia subalternatur sciētiæ Dei, & beatorum, iuxta sententiam D.Tho.1.p.q.1.art.2. ideò nō est omninò perfecta in viatore, dùm

dùm suas conclusiones deducit ex principijs soli fide cognitis; habebit tamen perfectum statum scientiæ in patria, vbi principia fidei euidenter cognoscentur: ergo sciẽtia acquisita per demonstrationem quia, non habet perfectionem, & statum scientiæ, dùm non habetur demonstratio propter quid. Manet ergo plana nostra conclusio. Videantur Angelicus Doctor quæst. 14. de veritate art. 9. ad tertium, & Caietan. 2. 2. quæst. 1. artic. 5. vbi de scientijs subalternatis affirmat, quòd licèt pertingant ad speciem scientiæ; sed nõ perueniunt ad perfectum statum scientię; & propterea non faciunt scire nisi inchoatiuè, & imperfectè.

56 Ad argumenta in principio facta respondetur. Ad primum concesso antecedenti, neganda est consequentia. Ad cuius probationem dicimus, quòd per assensum conclusionis in demonstratione, quia producitur quidem habitus scientiæ; sed valdè imperfectus, & non habens statum habitus, aut scientiæ, sed dispositionis, & consequenter non facit scire simpliciter, sed inchoatiuè, vt explicatum est. Ac proinde talis demonstratio in genere demonstrationis est quid imperfectum, non constituens veram speciẽ eius; sed reductiuè pertinens ad illud, sicut de embrione respectu animalis, & intentionibus differentiæ communis, & propriæ respectu proprijssimę diximus disputat. 7 num. 15. Per quod patet ad confirmationem.

Ad secundum respondetur, tàm assensum conclusionum, quàm habitum scientiæ, qui per illos producitur, sumere suam vnitatem, aut distinctionem ex vnitate, aut diuersitate principiorum, non in esse rei, sed in esse scibilis, vt latè explicabimus disputatione sequenti. Principia autem ex quibus procedunt demonstratio quia, & propter quid quando sunt intra eandem scientiam, licèt sint diuersa in esse rei; non tamen in esse scibilis, & sic non possunt causare diuersitatem essentialem in earum assensibus. Benè autem quando tales demonstrationes pertinent ad diuersas scientias; quia tunc habent principia diuersa in esse scibilis, vt constabit loco citato.

DISPVTATIO XIX.

De scientia, quæ est effectus demonstrationis.

EXPLICATIS essentia,& diuisionibus demonstrationis,ad pleniorem eius notitiam agendum est de proprio illius effectu, qui est scientia. Cuius naturam explicat Aristot.c.2.huius libri: & cap.10. sequenti agit de diuisione eius in subalternantem,&subalternatam: ac tandem cap.23.inuestigat, vnde sumatur vnitas, & distinctio scientiæ. Quæ omnia nos in hac disputatione complectemur.

QVAESTIO PRIMA.

Quid sit scientia? & in quo ratio propria subalternationis consistat?

1 SVPPOSITA existentia scientiæ, quam experientia ipsa conuincit, nosque contra Heraclitum, & Cratillum ostendimus suprà disputatione 3 numero 7. & disputatione 17. numero 10. *quid sit* illius latè explicandum erat in hac prima parte difficultatis; nisi id à nobis factum esset disputat. 1. num.46.vbi ex definitione scientię actualis ab Aristot.tradita loco citato, definiuimus habitualem cum communi consensu Dialecticorum, quod sit *Habitus per demonstrationem acquisitus*, vt ibidem explicuimus: & ideò in hoc non est immorandum. Duo tamen libet in præsenti addere.

Primum est, Doctores sic definientes scientiam per demonstrationem, non committere vitiosum circulum, dùm vtuntur priori illa definitione Aristotelis, qua demõstrationem definiuit per scientiam, dicens, *esse syllogismum epistemonicon*. Cuius ratio est. Tũ quia hæ definitiones traduntur in diuerso genere causæ: nàm scientia definitur per demonstrationem tãquam per causam efficientem; demonstratio verò per scientiam tanquã per causam finalem; & sic vtraq; secũdùm se est conueniens. Tùm etiam, quia ex secunda definitione demonstrationis tradita per causam materialem, cæterisq; conditionibus præmissarum disp.17.explicatis, redditur quoad nos sufficienter nota demonstratio; vt per eam possimus scientiam ipsam definire.

2 Secundum est, quòd ex ibidem dictis potest denuò definiri essentialiter sciẽtia per suum obiectum sic: *Scientia est habitus circa propositiones vniuersales, necessarias, & mediatas*. Quę definitio sumitur ex

Aris.

Arist. 6. Ethic. c. 6. & in ea priores particulæ exprimunt genus proximum, in quo scientia cõuenit cum habitu principiorum, vt constabit disputat. sequent. n. 29. vbi diuisiones habitus intellectualis ordinabimus: per vltimã verò distinguitur ab illo. Est enim propriũ habitus principiorũ, versari circa propositiones indemonstrabiles, quæ, scilicet, non habent medium, per quod probentur; sed per se ipsas cognoscantur. Et ex his procedit scientia ad demonstrandũ suas cõclusiones, ac proinde versatur, circa propositiones mediatas, seu per aliud notas. Videatur Aristot. loco citato, vbi inter alia inquit. *Cũ autẽ scientia existimatio sit de vniuersalibus, & his, quæ necessariò sunt, sintque demonstrabiliũ, scientiæque omnis principia; est enim ipsa scientia cum ratione principij rei scibilis, neque est scientia, neque ars, neque prudentia, quod enim est scibile, demonstrabile est, &c.*

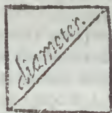
3 Per quod etiam excluditur opinio, quam habet Vazq. 1. part. disp. 1. c. 1. & sequuntur aliqui Moderni, asserentes, habitum scientiæ non distingui ab habitu principiorum talis scientiæ, sed eundem habitum, quo assentimur principijs, extendi ad assentiendum conclusionibus. Est enim hæc sententia, tùm contra communem cõsensum Dialecticorum, tùm etiam expressè contra Aristot. non solùm loco citato, vbi post verba adducta, cõcludit circa principia constituendum esse alium habitum distinctum à scientia, prudentia, & arte, quem appellat intellectum; sed etiam libro 2. Posteriorum cap. vlt. vbi inter alias mouet hanc quæstionem; an de principijs sit scientia, vel aliquis alius habitus, his verbis. *Dubitauerit autem quispiam: eorum, quæ medijs vacant, cognitio eadem sit, neque ne? & vtrũ scientia vtriusque sit, neque ne? aut alterius quidem sciẽtia, alterius autem aliquid aliud genus, &c.* Cui quæstioni respondetur sic: *Hæc itaque cum ita sint, sciẽtia quidem principiorum non erit. Sed cũ fieri nequeat, vt aliud quidquam veriùs scientia, quam intellectus ipse sit; intellectus profectò principiorum habitus erit, &c.*

Quod etiam probatur duplici ratione, quàm adducit D. Tho. ibidem lect. 20. ¶ Prima est: quia omnis scientia fit ex aliqua ratiocinatione demonstratiua, cùm sit cognitio rei per causam: ergo præsupponit cognitionem ipsius causæ, seù principij: ergo per ipsam scientiam non cognoscitur principium. ¶ Secunda est: quia demonstratio non necessariò est principium demonstrationis; alioquin procederetur in infinitum. Cùm igitur demonstratio scientiam causet, sequitur, quòd neque scientia possit esse principium scientiæ, ita, scilicet, quòd principia scientiarum, per scientiam cognoscantur. Hæc D. Thom.

Et tandem tertiò idem conuincitur ex diuersa ratione formali, sub qua fiunt assensus principiorũ, & conclusionum. Quamuis enim ad assentiendum principijs prærequiratur cognitio sensus, & explicatio ter-

terminorum, vt infrà cōstabit; hæc tamen materialiter se habēt ad talē assensum, & tota ratio formalis assentiendi illis est immediata cōnexio prædicati cum subiecto; sed hæc non potest esse ratio formalis assentiēdi cōclusionibus, vt patet; siquidem eis assentitur intellectus propter connexionem extremitatum cū medio visam in præmissis: ergo principia, & conclusiones habēt diuersam rationē formalē obiecti: & per consequens exposcūt diuersos habitus. Videantur Nauarrete, & Nazar. 1. part. quæst. 1. art. 1. controuers. 1. qui optimè dictam sententiam impugnant.

4 Circa secundā partē difficultatis, à nomine incipiendo, scientia subalternans idē est, quòd scientia sub se alterā cōtinens: sciētia verò subalternata idem, ac scientia, quę sub altera continetur. Vnde quot modis cōtigerit, vnā scientiam sub alia collocari, tot modis dicetur subalternari illi. Tripliciter autem cōtingit, vnā scientiā sub alia collocari, vt notat inter alios Fonseca 4. Metaph. c. 3. q. 2. Primò ratione finis; quādo scilicet, finis vnius cōtinetur sub fine alterius, & ordinatur ad illum. Quo sensu artes ministræ dicūtur subalternari dominis, vt frenefactoria equestri, equestris militari, & militaris politicę: quia frenū ordinatur ad rectè equitandū, recta equitatio ad victoriam, & hæc ad tranquillitatē Reipub. Hic tamen modus subalternationis imperfectissimus est, & secūdum eum melius dicitur, vnā scientiā, aut artē deseruire alteri, quā subalternari illi; & ideò de illo in præsenti non agimus. Secūdo modo vna scientia collocatur sub alia ratione principiorum tantū: quādo, scilicet, licèt obiectum illius nō contineatur sub obiecto alterius; aliqua tamen eius principia demonstrantur in alia. Quomodò Medicina subalternatur Geometriæ, & Geometria Arithmeticę: quia quāuis corpus sanabile non cōtineatur sub quantitate cōtinua, neque hæc sub numero, vt patet; tamē Geometria demōstrat aliqua principia Medicinæ, vt cernitur in exemplo disp. præcedenti, n. 55. adducto de vulnere circulari: & similiter Arithmetica demonstrat aliqua principia Geometriæ, vt quòd diameter quadrati sit incōmensurabilis costæ. De quo videri potest Euclides lib. 16. Elemētorū, & Mas. in hoc lib. c. 10. sect. 2. q. 1.

5 Cæterū hic etiā modus nō pertingit ad propriā, & perfectā, subalternationē, vt rectè probat Soto ibid. q. 5. ad cōfirmationem quinti argumēti. Tū quia nō attēditur ex parte obiecti, à quo sumi debet tota ratio habitus. Tū etiam, quia vt posteà videbimus, ad propriā subalternationē requiritur, vt vna sciētia totaliter dependeat ab alia in ratione scientiæ; ac proinde inferior debet accipere à superiori omnia sua principia. Quod non inuenitur in præsenti, vt patet: siquidem multa sunt principia Medicinæ, in quibus nullatenùs dependet à Geometria; & multa Geometrię,

quæ non probantur ab Arithmetica. Tùm denique; quia quòd vna scientia in aliqua particulari conclusione pendeat ex aliquo principio alterius, solùm arguit, sciẽtias inter se esse connexas, & se inuicem iuuare, quæ exigentia, seu necessitas inuenitur etiam in scientijs perfectioribus respectu imperfectiorum, verbi gratia, principium est in Geometria, quòd *A quolibet puncto in punctum potest duci linea*; & tamen id probatur in Philosophia, quæ est scientia imperfectior; quia duo puncta non possunt esse immediata. Similiter multa supponit sacra Theologia de virtutibus, & vitijs, quę probantur in Philosophia Morali; cùm tamen Geometria propriè non subalternetur Philosophiæ naturali; & multo minùs Theologiæ Morali: ergo talis dependentia, seu continentia ex parte principiorum tantùm, non constituit veram, & propriam subalternationem, quam in præsenti inuestigamus.

6 Tertiò tandem modo vna scientia collocatur sub alia ratione obiecti: quandò, scilicet, obiectum vnius continetur sub obiecto alterius. Et de hac subalternatione loquitur Aristot. capit. 10. huius libri, cùm ait: *Huiusmodi autem sunt, quæcumque sic se habent ad inuicem, quòd alterum sub altero est, vt Speculatiua ad Geometriam, & Machinatiua ad Sthereometriam, & Harmonica, ad Arithmeticam, &c.* Quæ verba exponens Commentator commento 30. inquit. *Id accidere in omnibus, quorum subiecta sunt quædam sub quibusdã, &c.*

Hoc autem dupliciter contingit, vt notat D. Thom. ibidem lect. 25. Vno modo, quandò obiectum vnius scientiæ continetur essentialiter sub obiecto alterius; quia nimirùm addit illi differentiam essentialem, & est species eius. Quomodò cœlum, elementa, & animalia continentur sub corpore naturali; & ideò scientia de cœlo, elemẽtis, aut animalibus dicitur subalternari Physicæ. Et generaliter omnes scientiæ in hoc sensu dicuntur subalternari Metaphysicę: quia sub ente, quod est obiectum eius, continentur essentialiter obiecta cæterarum.

Alio modo id contingit, quandò obiectum vnius continetur accidentaliter sub obiecto alterius; quia nimirũ addit illi differentiam omninò accidentalem, & extraneam; comparaturque ad illud, sicut materiale ad formale. Et hoc modo Musica subalternatur Arithmeticæ: quia numerus sonorus, qui est obiectum Musicæ, addit supra numerum, qui est obiectũ Arithmeticæ, sonoritatem, quæ est differentia omninò accidentalis, & extranea. Simili modo perspectiua, quæ agit de linea visuali, subalternatur Geometriæ, quæ agit de linea, siquidem visualitas est differentia accidentalis respectu lineæ. Et tandem, vt omittamus alia exẽpla Aristotel. Sthereometriæ, quæ agit de figuris corporum, subalternatur hoc modo Machinatiua, quę tales figuras applicat ad ligna, & alias materias, ex quibus cõficiuntur

tur bellica instrumenta, & machinæ.

7 Vbi tandem considerãdum est, quòd ad constituendam scientiam subalternatam hoc vltimo modo, non sufficit quæcumque differentia accidentalis addita obiecto superioris. Iam enim tot essent scientiæ subalternatæ, quot accidentia possent addi tali obiecto, dareturque scientia de numero colorato, aut linea frigida, &c. sicut datur de numero sonoro, & linea visuali, quod est absurdum. Requiritur ergo, quòd differentia illa accidentalis, seù materia extranea sit talis naturę, vt ex coniunctione ad obiectum superioris scientiæ, habeat speciales passiones, quæ possint de ipsa demonstrari; & consequenter constituat speciale genus scibilis. Vt patet in exemplis adductis: sonus enim sic est materia accidẽtalis, & extranea respectu numeri, vt tamẽ ex cõiunctione ad ipsum resultent in sonis speciales passiones, nẽpè consonantiæ: quæ neque oriuntur à sonis secũdùm se, neque à numero secundùm se; sed à numero applicato sonis, seù à sonis vt habentibus in se numerum. Propter quod numerus sonorus constituit speciale genus scibilis; & idem est de linea visuali, & alijs similibus. Sed de hoc redibit sermo quæstione sequenti.

His suppositis; certum est apud DD. sciẽtias, quæ hoc secundo modo cõtinentur sub alijs, esse propriè subalternatas. (Quamuis non sit parùm difficile; quomodò possint esse veræ scientię, de quo loco citato.) Dubitatur tamen: an etiam scientiæ, quarũ obiecta cõtinentur essentialiter sub obiecto alterius, vt sunt omnes respectu Metaphysicæ, sint propriè subalternatæ.

8 Partem affirmatiuam defendunt aliqui, quorum meminit Suarez disputatione prima Metaphysicæ sectione prima, numer. 45. potestque probari primò ex Aristotele primo Physicorum, textu 8. vbi affirmat; Metaphysicam tanquam reginam, & dominã omnium scientiarum, probare earum principia; sed hoc est proprium subalternãtis respectu subalternatæ; quandoquidem hæc recipit ab illa sua principia: ergo Metaphysica est scientia subalternans respectu aliarum.

Secundò: quia scientia subalternata absque subalternante nõ cognoscit perfectè suas conclusiones: sed conclusiones omnium scientiarum non cognoscuntur perfectè absque Metaphysica, quæ docet quomodò sint entia, & bona; substantiæ, vel accidentia: ergo illæ propriè Metaphysicæ subalternantur.

Tertiò: quia omnis scientia, aut est subalternans, aut subalternata: sed Metaphysica non est subalternata respectu alicuius: ergo est subalternans respectu omnium. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur. Tùm, quia hæc videtur esse mens Aristotelis, cap. 10. huius libri, vbi sicut diuidit demonstrationem in quia, & propter quid, sic diuidit scientiam in subalternatam, & subalternantem: sed

illa est adæquata diuisio demonstrationis: ergo hæc scientiæ. Tùm etiam, quia omnis scientia, vel respicit obiectum simplex, idest, absq; admixtione alicuius extranei, vel respicit obiectum complexum, seù habens se ex additione differentiæ accidentalis; sed hæ sunt rationes constitutiuę scientię subalternãtis, & subalternatæ: ergo omnis scientia vel est subalternans, vel subalternata.

6 Nihilominùs dicendum est, quòd licèt scientiæ, quarum obiectum essentialiter continetur sub obiecto alterius, vt sunt cæteræ respectu Metaphysicæ, possint impropriè, secundum quid appellari subalternatę; propria tamen subalternatio solùm inuenitur, quando obiectum vnius scientiæ continetur accidentaliter sub obiecto alterius, modo explicato. Hæc est sententia Aristotelis, tùm capit. 7. huius libri, tùm etiam verbis suprà adductis ex ca. 10. vt ibi explicant communiter Interpretes. Vbi idem docet D. Thom. lect. 15. & 25. quẽ sequuntur eius discipuli, Caietanus in hoc cap. 13. & 1. part. quæst. 1. art. 2. Bañez ibidem dubio 2. Zumel quæst. 3. Iabellus lib. 1. Metaphysicæ quæst. 2. Arauxo ibidem q. 4. art. 1. Soncinas lib. 4. quæst. 9. Zanardus lib. 6. q. 7. Sanchez in Logica lib. 7. q. 12. Soto, & Masius vbi suprà, Rubio hic tractatu de subalternatione, Suarez loco citato, & communiter Doctores.

Probatur conclusio ratione, qua vtuntur Iabellus, & plures alij Thomistæ citati. Quia illa scientia dicitur propriè, & in rigore subalternata, quæ ita intrinsecè dependet ab alia, vt si illi non subalternaretur, non esset scientia, neque haberet viam ad probandum suas conclusiones; vnde etiã prouenit, quòd accipiat à subalternante principia, per quæ procedat ad tales conclusiones cognoscendas, vt docet D. Thom. 1. part. quæst. 1. art. 2. Sed hoc non inuenitur in scientia, cuius obiectum essentialiter continetur sub obiecto alterius; sed solùm quãdo continetur accidentaliter modo explicato: ergo, &c. Maior est certa; & probatur minor: quia quãdò obiectum vnius scientiæ addit differentiam essentialem supra obiectum alterius, scientia inferior habet absque superiori, vnde probat suas conclusiones, nempè talẽ differentiam, seu gradum essentialem, qui est verum principium, & proprium propter quid passionum, quæ ab illo dimanant; ita quòd si per impossibile non darentur alij gradus, adhùc ille haberet suas proprias passiones; ac proinde scientia sic inferior non accipit à superiori principia, & consequenter neque pendet in suo esse ab illa. At verò quando obiectum vnius scientiæ addit suprà obiectum alterius differentiam omninò accidentalem, & extraneam; ipsum obiectũ superioris pertinet ad proprium propter quid passionum, quæ in scientia inferiori demonstrantur de tali materia extranea; siquidem ab hac in tantùm oriuntur illæ, in quantùm ei coniungitur obiectum superioris; quod si auferretur; non dimana-

dimanarent tales passiones, vt suprà vidimus: ergo scientia sic inferior non habet absque superiori, vndè probet suas conclusiones, & per consequens ab illa accipit principia, pendetque omninò in ratione scientiæ.

10 Secundò probatur: quia scientia propriè subalternata non subordinatur proximè, & per se habitui principiorum; sed alteri scientiæ: ergo proximè non procedit ex principijs, quæ sint propositiones immediatæ, & per se notæ; sed mediatæ, & demonstrabiles in alia scientia. Sed hoc tantùm contingit, quandò obiectum vnius addit differentiam accidentalem: ergo tunc solùm contingit propria subalternatio. Antecedens constat ex ipsa nominis significatione. Etenim illam appellamus scientiam propriè subalternatam, quæ proximè, & per se subordinatur alteri; incipitque, vbi desinit illa, & cuius principia sunt conclusiones alterius. Prima etiam consequentia est manifesta: siquidem in hoc distinguuntur habitus principiorum, & scientia; quòd ille versatur circa propositiones immediatas, & per se notas, hæc verò circa mediatas, & demonstrabiles, vt suprà vidimus. Minor verò subsumpta probatur: quia scientia, cuius obiectum addit differentiam essentialem; per ipsam potest immediatè probare suas passiones: quæ verò addit differentiam accidentalem, necessariò assumit vt medium passiones obiecti superioris, vt patebit discurrenti per singulas: ergo in illa saltem aliqua præmissarum est propositio immediata, & per se nota; in hac verò omnes sunt mediatæ, & demonstrabiles.

Confirmatur primò; quia scientia, cuius obiectum addit differentiam omninò accidentalem, pendet à superiori in ipsa ratione formali sub qua obiecti, quæ, vt infrà videbimus, sunt prima principia, per quæ procedit; ac proinde propriè illuminatur à superiori. Quod non contingit in scientia, cuius obiectũ addit differentiam essentialẽ; siquidem hæc habet alia principia, & aliud lumen; ergo illa est propriè subalternata, non autem ista.

Secundò cõfirmatur; quia scientia propriè subalternata tantùm demonstrat de suo obiecto, *quia est*; propter quid autem pertinet ad scientiam subalternantem: sed hoc tãtùm verificatur in scientijs, quarum obiecta addunt differentiam accidentalem: ergo, &c. Maior est expressa Aristotelis loco citato, vt suprà disp. 18. num. 38. vidimus: satisque ex dictis constat. Minor verò patet inductione. Nàm de Logica, Philosophia, Arithmetica, & alijs scientijs, quæ continentur sub Metaphysica, absurdum esset dicere, quòd non demonstrant *propter quid*, sed tantùm *quia*; & tamen id necessariò asserendum est de Musica, Perspectiua, Machinatiua, & alijs huiusmodi, quarũ obiecta addunt differentiam accidentalem: ergo quamuis aliæ scientiæ possint impropriè, & secundùm quid appellari subalternatæ respectu Metaphysicæ, quatenùs hac ratione

suæ perfectionis, & propter vniuersalitatem sui obiecti quodammodò continet illas; propria tamen subalternatio solùm cōtingit, quando obiectum vnius cōtinetur accidentaliter sub alio, vt explicatum est.

11 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd vt rectè explicat Diuus Thomas ibidem lect. 2. potiùs Aristoteles condistinguit Metaphysicam à scientia propriè subalternante. Docet enim, quòd ad Philosophiam naturalem, aut aliam scientiam particularem non pertinet probare sua principia, aut soluere rationes, quæ contra illa fiunt; sed id inquit pertinere, vel ad aliquam aliam scientiam particularem, si habeat subalternantem, vt principia Musicæ probantur in Arithmetica; vel ad scientiam generalem, & communem, vt principia Philosophiæ probantur in Metaphysica. Ex quo potiùs sequitur, Metaphysicam non esse propriè subalternantem.

Ad id autem, quod contra hoc assumitur in argumento, respondetur, quòd diuerso modo Metaphysica probat principia aliarū scientiarum; & subalternans, subalternatæ. Cùm enim huius principia proxima sint conclusiones subalternantis; inde est, quòd subalternans per se, directè, & per propriam causam probat principia subalternatę. Aliæ verò scientiæ intra propriam latitudinem habent principia verè immediata, & per se nota: & ideò Metaphysica solùm potest illa probare, quasi per accidens, & indirectè, arguendo scilicet contra negantes illa ad hominem, vel per causam remotam, aut ducendo ad impossibile.

12 Ad secundum respondetur; ad perfectionem debitam cuiuscūque scientiæ inferioris non esse necessarium, vt conclusiones cognoscantur secundū omnia prædicata; sed solùm quoad ea, quæ sub tali scientia cadunt: aliàs nulla esset sciētia perfecta intra suam speciē. Sed dato, quòd hæc esset imperfectio; adhùc nihil sequitur. Quia non quæcūque imperfectio cognitionis in conclusionibus scientiæ inferioris arguit eam esse propriè subalternatam; sed solùm illa, quæ non pertingit ad cognoscendum propter quid talium conclusionum absque scientia superiori. Quam imperfectionem non habent aliæ scientiæ respectu Metaphysicæ, vt ex dictis patet.

Ad tertium negatur maior. Vt enim benè probant Caietanus, Arauxo, & alij Thomistæ citati, diuisum huius diuisionis nō est scientia in tota sua latitudine; sed scientia subalternatim posita; quæ scilicet per se, & intrinsecè respicit aliam, & petit coniungi illi, quam si contineat, est subalternans; si verò contineatur, subalternata. ¶ Ad primam autem probationem illius maioris respondetur; ibi Aristotelem non dixisse, semper quòd fiunt demonstrationes quia, & propter quid, constitui scientiam subalternantem, & subalternatam, sed quòd aliquādo quia, & propter quid pertinent ad tales scientias. Ex quo nihil

nihil sequitur cõtra nos. ¶ Ad secundam probationem negatur minor quoad primam partem. Nàm respicere obiectum simplex præcisè, non est ratio cõstitutiua sciẽtiæ subalternãtis; sed respicere obiectũ simplex subalternatim se habẽs ad aliud, vt explicatum est.

13 ¶ Ex dictis perspicuæ remanent conditiones proprię subalternationis, quas ex B. Albert. cap. 13. huius lib. tradit ibidem Caiet. & admittunt communiter Doctores; quas ad calcem huius difficultatis colligere, expediens iudicauimus. Prima est, quòd obiectum subalternatæ contrahat obiectum subalternantis; & se habeat ex additione ad illud. Defectu cuius Medicina propriè non subalternatur Geometrię: neque hæc, Philosophiæ. Secunda, quòd addat illi differentiam accidẽtalem. Defectu cuius cæteræ sciẽtię non subalternantur Metaphysicæ, neque scientia de specie scientiæ de genere, imò ferè semper eadem est scientia de vtroquè. Tertia, quòd talis differentia non sit propria passio. Nam quamuis hæc sit differentia quodammodò accidentalis nõ tamẽ est omninò extra essentiã, neq; purè accidẽtalis, & ideò non pertinet ad distinctã scientiã, ac subiectum, cuius est passio, quod necessarium est ad propriam subalternationem. Quarta, quòd talis differentia accidentalis, seu materia extranea non sit quæcũque; sed solùm ea, in qua ex coniunctione ad obiectum superioris oriũtur speciales passiones ab ipsa demonstrabiles. Defectu cuius non datur sciẽtia de numero colorato, aut linea calida. Et tandẽ quinta, quòd principia subalternatæ probẽtur in subalternãte à priori, & per propriam causam, & per consequẽs sint cõclusiones eius.

QVAESTIO II.

An, & quomodò cum subalternatione explicata stet, subalternatam verè esse scientiam?

14 Valdè difficilis est in hac materia quęstio ista; non quia de ea Auctores dissentiant, sed propter aliqua argumenta, in quibus soluendis nimis laborant. Et ideò oportet ea adducere.

Probatur ergo primò, scientiã sic subalternatam non posse esse verè scientiam: quia si obiectum scientiæ subalternatæ addit differẽtiam omnino accidentalem, & extraneã supra obiectum subalternantis: ergo integrum obiectũ scientiæ subalternatæ est ens per accidẽs: ergo de illo non potest esse vera scientia. Prima consequentia videtur nota; quia obiectum scientiæ superioris, & talis materia extranea sunt plura entia in actu, & res diuersorum prędicamẽtorum, vt patet in numero sonoro, linea visuali, & similibus: ergo ex illis nõ potest fieri vnum per se, sed ens per accidens. Secunda etiam consequentia patet; quia de ente per accidẽs nõ potest esse sciẽtia, vt docent, & probant latè Aristoteles 6. Metaph. c. 2. & D. Tho. ibidem lect. 2.

15 Secũdò, quia si sciẽtia subalternata applicat obiectũ, & principia

subalternantis ad materiam extraneam; altera præmissarum necessariò erit cõtingens, & talis syllogismus descendet ab vno genere in aliud: sed hoc repugnat veræ demõstrationi, & scientiæ: ergo cum tali modo subalternationis nõ stat, subalternatã esse veram scientiam. Cõsequentia est euidens. Minorẽ verò docet expressè Arist. in hoc lib. c. 7. & satis ex dictis constat. Sequela autem probatur: quia scientia subalternata nõ potest applicare principia subalternantis ad materiam extraneam, nisi sumẽdo pro medio obiectum, aut passiones scientiæ subalternantis: ergo tale obiectum, aut passiones iunguntur in aliqua præmissarum cum illa materia extranea, & per consequens efficiunt propositionẽ contingẽtem. Vt patet in hoc syllogismo Musicæ: *Vbi est proportio sexquioctaua datur consonantia: sed tonus habet proportionem sexquioctauam: ergo tonus habet consonãtiam*: vbi minor propositio videtur planè contingens; siquidem in ea mediũ, scilicet proportio sexquioctaua, quæ est passio quantitatis, applicatur tono, qui est materia extranea; cũ sit in prædicamento qualitatis: ergo talis syllogismus non est in rigore demõstratio, neque Musica vera scientia.

Cõfirmatur: quia ideò Logica vtẽs prout sic, nõ est sciẽtia, neq; syllogismi eius demonstrationes, quia ex principijs secundarũ intentionũ descendit ad entia realia, quæ sunt materia omninò extranea; & per consequẽs altera præmissarũ est cõtingẽs, vt diximus suprà disp. 1. nu. 42. & cõstat in hoc syllogismo: *Genus prædicatur de pluribus differentibus specie: animal est genus; ergo animal prædicatur, &c.* Vbi minor est propositio contingẽs, quia secũda intentio, quę est mediũ, applicatur animali, quod est materia extranea, & ita fit descẽsus ex vno genere entis in aliud, quod omninò repugnat demonstrationi, sed hoc idẽ contingit in Musica, & alijs similibus; si semel admittitur talis modus subalternationis; ergo cum illo nõ stat, subalternatã esse verã sciẽtiam.

16 Nihilominùs dicendum est, cũ tali modo subalternationis, & conditionibus eius stare, quòd subalternatæ sint verę scientiæ. In hac conclusione conueniunt omnes Dialectici cũ Arist. c. citato, vbi p[illegible] quã vniuersaliter docuit, demonstrationẽ nõ posse ab vno genere in aliud descendere illis verbis: *Non igitur fieri potest, vt ex alio genere quisquã in aliud trãsiens, quidquam demonstret, veluti cõclusionem geometricã, arithmetica demonstratione, &c.* subiungit: *Hoc autẽ, vt in quibusdã fieri potest, posteriùs explicabitur.* Quod post pauca explicat de Musica, Perspectiua, & alijs huiusmodi scientijs subalternatis; de quibus inquit, non omninò transire de vno genere in aliud, sed aliqua ex parte, vt infrà explicabimus.

Probatur breuiter cõclusio: quia tunc scire arbitramur vnamquãque rem; cùm putamus, causam cognoscere, ob quam res est, illius causam esse, neque posse eam aliter se habere, vt patet ex cap. secũdo huius libri. Sed quando in Perspectiua, ex hoc

hoc principio Geometriæ, quod, *Lineæ ductæ ab eadem basi ad punctum distantius causant minorẽ angulum.* Cõcludimus, res à lõgè visas apparere minores; cognoscimus hanc esse propriã causam talis conclusionis, neque posse eam aliter se habere: & idẽ est, quando in Musica ex principijs Arithmeticæ, concludimus, numerum sonorum causare consonantiam, & sic de alijs: ergo verè scimus in huiusmodi subalternatis; & per consequens sunt verè scientiæ. Quod ampliùs constabit ex solutione argumentorum.

17 Ad primũ aliqui Antiqui, quos refert Soncin. 4. Metaph. quęstione 9. & sequitur Mas. in hoc lib. cap. 10. sect. 2. q. 2. respõdent, obiectum scientiæ subalternatæ, vt numerum sonorum, aut lineam visualem, esse quidem ens per accidẽs in genere rei; sed in genere scibilis esse vnum per se; & hoc sufficere, vt de illo sit vera scientia.

Hæc tamen solutio est omninò falsa, & cõtra Aristotelẽ loco citato in argumento, vbi entia per accidẽs omninò reijcit à scientijs, dicens: *Cũ itaque ens multipliciter dicatur, primũ de eo, quod secundũ accidens est, dicendũ, quòd nulla circa illud speculatio est. Signũ autẽ, quòd nullæ scientiæ curæ est illud, neque actiuæ, neq; speculatiuæ, &c.* Quod etiam ratione conuincitur: quia id quod est obiectum alicuius scientię debet definiri, & habere proprias passiones, quæ demõstrẽtur in tali scientia: sed quod est vnũ per accidens in genere rei, non potest definiri, neque habet passiones, quæ de illo demonstrẽtur, vtpotè quod nõ habet vnicã essẽtiã, à qua dimanẽt, vt ostendimus supra disp. 13. n. 68. ergo nõ potest esse obiectũ sciẽtiæ.

Secũdò: quia omninò repugnat id, quod in genere rei est ens per accidẽs, esse vnum per se in genere scibilis: ergo falsum supponit dicta solutio. Probatur antecedens: tùm, quia genus scibilis fundatur supra genus rei, solũque addit supra illud habitudinẽ quandã, & ordinem ad principia, per quæ passiones eius cognoscuntur, vt infrà constabit: ergo ens nõ habẽs per se passiones de ipso demonstrabiles, non potest esse per se scibile: tũ etiã, quia si semel admittitur, id, quod in genere rei est ens per accidens, posse esse vnũ per se in genere scibilis; iam quęlibet differentia accidẽtalis addita obiecto sciẽtiæ subalternãtis, constituet obiectũ per se scibile à subalternata; dabiturque sciẽtia de numero colorato, aut linea calida, sicut datur de numero sonoro, aut linea visuali, quod est absurdum.

Respondebis, ex cõiunctione sonori ad numerum, aut visualis ad lineã, oriri speciales passiones, quod nõ contingit in numero colorato, aut linea calida; & sic nõ esse eandẽ rationẽ. ¶ Sed cõtrà est: quia hæc solutio planè destruit se ipsam. Nã differentia ista non potest aliunde prouenire, nisi ex eo, quòd inter sonorũ, & numerũ, aut visuale, & lineã sit specialis aliqua cõnexio, ratione cuius coeant in vnam rationem per se, ad quam sequantur tales passiones, & propter cuius defectũ in similes passiones nõ consequuntur

ad numerum coloratum, aut lineā calidam; ergo iam tenetur concedere, obiectum scientię subalternatæ esse vnum per se in genere entis, cuius contrarium contendit hæc solutio.

18 ¶ Secundò ad argumentum respōdet Soncinas vbi supra, obiectum scientiæ subalternatæ esse vnū per se in genere entis. Quia quāuis differentia quam addit supra obiectum superioris, non sit essentialis, nō est tamen omninò accidētalis, sed propria passio eius. Et hac ratione ex vtroque fieri vnum per se.

Sed hæc etiam solutio falso nititur fundamēto; & optimè reijcitur à Caiet. cap. 13. citato. Tùm, quia iam nō distinguerētur scientia subalternans, & subalternata; siquidem ad eandem scientiā pertinet agere de subiecto, & de propria passione. Tùm etiam, quia numerus, aut linea secundùm se abstrahūt à materia sensibili: ergo sonorum, aut visuale non possunt esse passiones eorum. Tùm denique, quia adhùc secundùm istam solutionem nō saluatur, obiectum subalternatæ esse vnum per se. Nam ex subiecto, & propria passione fit vnum per accidens, non minùs, ac ex subiecto, & accidēti communi: siquidem, *homo risibilis*, ita constat rebus diuersorū prædicamentorū, sicut *homo albus*.

19 ¶ His ergo, & alijs sententijs relictis, tertia, & vera solutio est, quam tradunt Caiet. loco citato, Sanchez lib. 7. Logicæ quæst. 18. Arauxo lib. 1. Metaph. quæst. 4. art. 1. Zanardus lib. 6. quæst. 7. Rubio hìc tractatu de subalternatione, nu. 27. & cōmuniter Doctores, asserentes, quòd licèt differētia, quam addit scientia subalternata supra obiectum subalternātis, sit accidentalis, & extranea; adhùc tamē obiectum subalternatæ est vnum per se.

Pro cuius explicatione primò, vt certum statuendum est, obiectū subalternatæ, neque esse solū obiectum subalternātis; neque solā differentiam accidentalem, quæ additur: sed vtrūque simul: verbi gratia obiectum Musicę, neque est numerus tantùm, neque tantùm sonorū; sed totum hoc simul, scilicet numerus sonorus. Cuius ratio est manifesta; quia numerus solùm est obiectum Arithmeticæ: sonorum etiam seorsim sumptum pertinet ad Philosophiam: inter has autē scientias Musica est media, & ab vtraque distincta: ergo neutrum solùm; sed vtrumque simul considerat, vt proprium obiectum. Quo supposito, duo restant explicanda. Alterum est: quo pacto vtrumque istud cōsideretur in Musica. Alterum vero, quo pacto ex vtroque fiat vnū per se. Pro quo

20 Secundò notandum est, quadrupliciter posse excogitari, quòd Musica cōsideret totum hoc, quod est numerus sonorus. *Primò*, ita vt vtrumque quasi in recto secundùm suas proprias rationes formales pertineat ad istā scientiam. Et hoc non potest esse: tū, quia sic efficiunt vnū per accidens, vt patet: tū etiā, quia secundùm tales rationes formales sunt scibilia à duabus scientijs: ergo prout sic non possunt ad tertiam aliam pertinere.

Secundò,

Secundò, ita quòd vnum eorum sit obiectum formale, & per se; alterum materiale, & per accidés: sicut respectu sensuum se habent sensibile proprium, & per accidens, vt album, & homo respectu visus. Et neque hoc etiā dici potest. Quia vtrumque istud, scilicet numerus sonorus, per se consideratur in Musica; siquidem passiones, quas demonstrat, vtrique per se conueniunt. Nō enim numerus secundùm se, aut sonus secundùm se, habent consonātiam; sed numerus, vt est in sonis, vel sonus, vt habet numeros.

Tertio modo potest intelligi, quòd vtrumque istud consideretur in Musica, non secundùm proprias rationes; sed secundùm aliquod tertium compositū resultans ex ipsis. Et neque hoc etiam dici potest: tū, quia illud tertium resultans esset vnum per accidēs: tùm etiam, quia iam nō verificaretur, Musicā considerare vtrumque; sed illud tertium, quod resultat: tùm denique, quia in entibus per accidens, compositum non est aliquid præter suas partes, vt ex Aristot. docet D. Tho. 7. Metaphys. lect. 17.

Quarto ergo modo potest, & debet intelligi, Musicam considerare vtrumque istud, scilicet numerū sonorum, non secundùm suas proprias rationes quasi in recto; sed secundùm quòd vnū intrat in ratione alterius, & est principium eius. Pro cuius intelligentia

21 Tertiò notandum est, sonorū posse dupliciter considerari. Vno modo secundùm se, prout est obiectum auditus, & solùm dicit, quòd causetur in aere ex percussione corporum. Et hac ratione non spectat ad Musicam, sed ad Philosophiam. Secūdo modo sumitur, vt dicit cōcentum, & harmoniam. Et sic pertinet ad obiectū Musicę, includitque quandam correspōdentiam ortam ex eo quòd sonus fiat, cum proportione, & numero. Vnde etiam fit, numerum posse dupliciter considerari. Vno modo secundùm se: & sic est obiectū Arithmeticæ. Alio modo, vt est principium illius concentus. seu harmoniæ, quæ fit in sonis: & hoc modo pertinet ad Musicam.

Ex quo iam facilè intelligitur: quomodò vtrūq; istud consideretur in Musica. Consideratur enim quasi in recto sonorum, vt dicit concētū, & harmoniam: & cōsideratur quasi in obliquo numerus, secundū quòd est principium talis concentus: & sic per se consideratur vtrumque. Idē dicendum est in obiecto Perspectiuæ. Nam visuale secundùm se pertinet ad Philosophiam: & linea secundùm se ad Geometriam: sed visuale, secundūm quòd fit per angulos, est obiectum Perspectiuæ. Et sic linea includitur in hoc obiecto vt principium angulorum.

22 Per quod etiam explicatur secundum quod proposuimus; quomodo scilicet efficiant vnum per se? Dicimus enim, quòd sicut linea, & superficies, quamuis secūdùm se sint duo entia in actu, vtpotè duæ species quantitatis; nihilominùs tamen si linea consideretur, nō vt est diuisibilis secundū propriā dimensionē, sed secundū quòd est principiū latitudinis, facit cum illa vnum

per

per se; quia superficies est latitudo terminata lineis: sic in præsenti; quamuis numerus secūdùm se sumptus nō faciat vnum per se cum sonoro; tamen numerus, vt est principium sonori, & sonorum prout terminatur numero, constituit vnum per se. Et idem est de linea, & visuali. Ratio autem vtriusque est: quia sicut linea non pertinet in recto ad rationem superficiei; sed tanquàm principium per quod essentialiter diffinitur; sic numerus non includitur in recto in ratione sonori, neq; linea in ratione visualis; sed tanquā principalia per quæ essentialiter diffiniuntur.

Si autem quæras: supposito quòd obiectum hoc scientię subalternatæ est vnum per se, in quo prædicamento est collocandū? Respōdetur, numerum sonorum, prout est obiectu Musicæ, esse in genere qualitatis; & in tertia specie; & idē esse de obiecto Perspectiuæ; quia ad huc prout sic sunt obiecta auditus, & visus. ¶ Si verò dicas, numerum includi in obiecto Musicæ; qui tamen non potest pertinere ad prædicamentum qualitatis. Respōdetur: quòd quamuis numerus secūdùm se sit quantitas; tñ prout est principiū sonori, est reductiuè in prædicamēto qualitatis; quemadmodū linea, vt principium superficiei est reductiuè in specie superficiei, & prout est pars trianguli est reductiuè in genere qualitatis, & in quarta specie figuræ.

23 Per quæ tandem explicata remanet tertia solutio suprà posita, propter quam hæc omnia adducta sūt. Simul enim est verū; differētiā, quā addit scientia subalternata suprà obiectum subalternantis, esse omnino accidentalem, & extraneā illi; siquidem ad rationē numeri, aut lineæ omninò per accidens se habet ratio sonori, aut visualis; vt potè quæ secundū se sunt accidentia communia alterius prędicamenti: & tamen ambo efficere vnum per se modo explicato; siquidem è contra sonorum, & visuale, vt considerantur à Musica, & Perspectiua, per se dependent à numero, & linea, tanquā à principijs, per quæ diffiniuntur. Per quod denique intelligitur: quare sonorum additū numero faciat obiectum scientiæ subalternatæ; non verò coloratum, aut alia differentia accidentalis. Quia nimirum numerus est per se principiū sonori, & sonorum per se depēdet à numero, quod non inuenitur in alijs accidentibus. In quibus tamen hoc contigerit, constituetur verum obiectū scientiæ subalternatæ, vt patet in obiectis Perspectiuæ, Machinatiuæ, Astrologię, & aliarum similium.

24 Ad secundū argumentū negāda est sequela. Ad cuius probationē respōdetur, scietiā subalternatā nō applicare obiectū subalternātis ad quācūq; materiā accidētalē; sed ad eā, quæ per se depēdet à tali obiecto tāquā à principio, per quod definitur vt dictū est. Quare sicut linea, vt est principiū superficiei, ponitur in obliquo in definitione essentiali eius: (superficies enim est quātitas cōtinuata lineis) & propterea talis prædicatio reducitur ad primū modum

dũ dicẽdi per se, & cõsequenter est necessaria; sic numerus, vt est principiũ sonori, & similiter proportiones, vt sũt principia consonãtiarũ, ponũtur in diffinitionibus earũ; ac proinde nõ cõtingẽter, sed necessariò prędicãtur de illis. Neq; in similibus syllogismis propriè, & simpliciter fit descẽsus ab vno genere in aliud; siquidẽ omnes termini, qui in rectò ponũtur in eis, sunt eiusdem prędicamẽti. Fit tamẽ descẽsus, secundùm quid, & ex parte, vt inquit Arist. c. 7. citato; quia numerus ipse & proportiones, quæ ponuntur in obliquo, sunt secũdùm esse alterius prædicamenti.

Per quod tandẽ resp. ad cõfirmationẽ negã lo minorẽ. Et ratio disparitatis est: quia secũdę intẽtiones ex quibus Logica vtens procedit, nullo modo ponũtur in definitionibus entiũ realiũ, neq; hæc per se pẽdẽt ab illis: numerus verò, aut linea ponũtur in diffinitionibus sonori, aut visualis, & per se prędicãtur de eis. Propter quod in syllogismi Logicæ vtẽtis aliqua præmissarum est cõtingens, fitque propriè descẽsus ab vno genere in aliud, non verò in syllogismis Musicæ, aut Perspectiuæ, vt explicatum est.

QVAESTIO III.
An scientia subalternata sit verè scientia in eo, qui non habet subalternantem?

25 SVpposito, quòd cũ subalternatione explicata stat subalternatã secũdũ se esse verã sciẽtiã: certũ est, id maximè habere locũ, quãdo simul cũ illa inuenitur scientia subalternans; vt quando habens Musicã, habet etiam Arithmeticã. Tunc enim Musicus certò, & euidenter cognoscit principia, & conclusiones: scitque has resoluere in illa: & per cõsequens nihil deficit, vt Musica sit verè, & perfectè sciẽtia. Vnde solũ est difficultas in eo, qui nõ habet scientiã subalternantẽ: an scilicet Musicus nõ habens Arithmeticã, sed procedẽs ex principijs eius per fidẽ à Magistro acceptis, habeat veram scientiam Musicæ.

Partẽ negatiuã defendunt Soncinas 4. Metaph. q. 9 Suarez disp. 1. sect. 5. Vazq. 1. p. disp. 4. c. 5. & 6. Valentia ibidem, disp. 1. quæst. 1. puncto 3. Raphael de Auersa hìc q. 27. sect. 6. & alij Moderni.

Probatur primò hæc sentẽtia ex Arist. c. 2. huius lib. vbi reddens rationẽ, quare demonstratio debeat procedere ex primis, & immediatis, inquit: *Quia nõ sciet non habens demonstrationẽ ipsorum. Scire enim non per accidens ea, quorũ est demõstratio, nihil aliud est sanè, quàm demonstrationẽ habere.* Quorũ verborum sensus est, vt explicat D. Thomas, quòd nõ cõtingit aliquẽ habere scientiã, nisi habeat demonstrationẽ eorũ, quorũ potest esse demõstratio, quia aliàs nõ posset resoluere cõclusiones vsque ad prima principia. Qui enim procedit ex præmissis mediatis, & demonstrabilibus (inquit D. Thom.) si non habet demonstrationẽ illarum, non sciet præmissas, & ex consequenti neque conclusionem propter præmissas. Sed carens scientia subalternante non scit per demonstrationem præmis-

præmissas subalternatæ; neque potest illas resoluere vsque ad prima principia, vt patet; ergo non habet veram scientiam.

Secundò patet ex eodem D. Tho. q. 14. de veritate, art. 9. vbi sic ait: *Quæcumque sciuntur (propriè accepta scientia) cognoscuntur per resolutionē in prima principia, quæ per se præstò sunt intellectui: & sic omnis scientia in visione rei præsentis perficitur. Vnde impossibile est, quòd de eodem sit fides, & scientia.* Et in 3. distinct. 33. q. 1. art. 2. quæstiuncula 4. *Si esset aliqua scientia, quæ non posset reduci ad principia naturaliter cognita; non esset eiusdem speciei cum alijs scientijs, neque vniuocè scientia diceretur.* Ergo sentit D. Thom. ad veràm rationem scientiæ necessarium esse, vt ei, qui vtitur demonstratione, principia sint euidenter nota. & non solùm fide credita.

26 Tertiò probatur ratione, quia euidentia cōclusionis est de ratione intrinseca scientiæ, saltem naturalis: sed ex principijs acceptis per solam fidem à Magistro, non potest haberi cognitio euidens conclusionis: ergo neque vera sciētia. Maior cōstat ex ipsa definitione scientiæ, quæ est habitus certus, & euidens per demonstrationem acquisitus. Minor verò probatur, quia totus ille discursus fundatur in humana fide Magistri; sed hæc nō facit euidentiam principiorum, vt patet; ergo neque ex ea potest haberi euidentia conclusionis.

Confirmatur, quia de ratione scientiæ est, quòd sit virtus intellectualis, vt patet 6. Ethicorum; & consequenter, quòd sit dispositio perfecti ad optimum actum, quæ est definitio virtutis ex 7. Physicorum, adducta à D. Thom. 1.2. quæstione 71. artic. 1. sed habitus, qui non potest prodire in assensum euidentem conclusionis, non est virtus intellectualis: ergo neque erit scientia. Maior constat; & probatur minor. Quia optima dispositio intellectus circa conclusionem est illa, quæ proximè disponit ipsum ad euidentem assensum, qui est optimus illius actus; ergo habitus, qui non potest in talem assensum prodire, non est virtus intellectualis.

Quartò, quia saltem certitudo est adeò intrinseca assensui scientifico, vt absq; illa nullo modo possit consistere vera ratio scientię, etiam sub ratione dispositionis, quātumuis imperfectæ; sed assentiens conclusionibus Musicæ ex principijs per fidem à Magistro acceptis non habet certitudinem earum; ergo neque veram scientiam. Maior ex se patet; nàm per certitudinem distinguitur scientia ab opinione, & fide humana. Minor verò probatur, quia in demōstratione tota certitudo conclusionis pendet ex certitudine præmissarū, non secùs ac veritas, aut necessitas conclusionis sumitur ex veritate, vel necessitate præmissarum; sed qui per solā fidem Magistri assentitur præmissis Musicæ, non habet certitudinē earū, cū fides humana sit fallibilis; ergo inde nō potest deriuari certitudo ad assensum conclusionis.

27 Ni-

27 Nihilominùs dicendum est, quòd in absentia scientiæ subalternantis potest acquiri subalternata, quæ sit verè, & substãtialiter scientia, non tamen habebit perfectionem, & statum scientiæ; vsque dùm actu coniungatur illi, sicut supra disp. 18. num. 53. diximus de scientia, quæ acquiritur per demonstrationem *quia*. Sic docent Caiet. cap. 13. huius lib. & 1. p. q. 1. art. 2. Nazar. ibidem, controuersia 1. Zumel. quæst. 2. Nauarrete controuersia 4. Arauxo lib. 1. Metaph. q. 69. art. 6. & q. 4. artic. 1. Flandria ibidem, q. 8. art. 4. & lib. 4. q. 1. art. 2. Zanard. lib. 6. q. 7. Soto hìc q. 5. Sanchez lib. 7. q. 12. & communiter Thomistæ. Estque sententia ita aperta D. Thom. vt meritò dicat Arauxo, cæcos esse aliquos eius discipulos, qui id non vident.

Probatur primò ex prima parte q. 1. art. 2. vbi Angelicus Doctor statuit, Theologiam nostram esse veram scientiam simili modo ac Musica, & aliæ scientiæ subalternatæ, & concludit: *Vnde sicut Musica credit principia sibi tradita ab Arithmetica; ita doctrina sacra credit principia reuelata sibi à Deo.* Quorum verborum planus sensus est; quòd sicut ratio scientiæ in Musica saluatur cum sola fide principiorũ Arithmeticæ, sic Theologia potest esse vera scientia, quamuis solũ habeat fidem suorum principiorum, neque aliter esse alicuius momenti ratio D. Thom. vt consideranti patebit. Videatur opusc. 70. quæst. 2. artic. 2. ad quintum, & septimum, vbi expresè affirmat, in scientijs subalternatis aliquando fidem esse proximum principium scientiæ.

Idem expresſiùs docet quæstione 14. de veritate, articulo 9. ad tertium, his verbis: *Ille qui habet scientiam subalternatam, non perfectè attingit ad rationem sciendi, nisi in quantùm eius cognitio continuatur quodammodò cum cognitione eius, qui habet scientiam subalternantem. Nihilominùs tamen inferior sciens non dicitur de his, quæ supponit habere scientiam; sed de conclusionibus, quæ ex principijs suppositis de necessitate concluduntur. Et sic fidelis potest dici habere scientiam de his, quæ concluduntur ex articulis fidei.* Ergo ex sententia Diui Thomæ poterit quis imperfectè habere scientiam subalternatam; etiamsi actu non habeat subalternantem, sed solùm credat principia in illa demonstrata.

28 Vt autem ratione probetur conclusio, notandũ est cum auctoribus citatis, quòd nõ sufficit quocumque modo credere principia, quę demonstrãtur in scientia subalternante; sed debent credi absque vlla hæsitatione, aliter enim nõ adquireretur scientia, sed opinio. Credimus autem fide humana sine hæsitatione, vt benè notat Sanchez, quando habemus quandam, quasi euidentiam, quæ solet appellari in attestãte; sicut sine hæsitatione credimus esse Romam, aut Indos: quia tot asserentibus, veluti in attestantibus habemus euidentiam. Et per hunc modum credit Musicus sua principia: tùm, quia in eis non conuenirent Arithmetici; nisi essent

essent demōstrata: tùm etiam, quia Musicus ex multis alijs capitibus colligit, Arithmeticum habere veram scientiam talium principiorũ, ac proinde habet eorum quandam quasi euidentiam in Magistro attestante.

Quod etiam explicat rectè Nazarius vbi supra ex eo, quòd talis fides simpliciter non est humana; quia non est in ordine ad hominem, vt homo est, sed vt scientificus est. Credit enim Musicus Arithmetico, non vt homo est; sed vt Arithmeticus est, & ideò habet firmitatem, quæ habitui scientifico inde deducendo sufficiat. Maximè cùm talis habitus sit valdè imperfectus, & dicta fides non concurrat ad illum, quasi in virtute propria; sed in virtute scientiæ subalternantis: hæc enim est per se habitus principiorum subalternatæ, fides verò non nisi per accidens, & loco eius; ad eum modum, quo in Theologia fides diuina substituitur loco luminis gloriæ, quòd est proprius, & per se habitus principiorum eius, vt docent Caietan. & alij Thomistæ.

39 Modò facilè probatur conclusio; quia ratio substantialis scientiæ per se primò solùm attenditur penes certitudinem, qua intellectus adhæret scibili; neque requiritur, quòd actu habeat eius euidentiam; dummodò ex natura sua postulet illam, & habeat, quando est in statu perfecto: sed totum hoc habet scientia subalternata in absentia subalternantis cum humana fide principiorum explicata; ergo in illa saluatur substantialis ratio scientiæ. Maior præter quam quod constat in Theologia nostra, in qua cum sola certitudine absque actuali euidentia saluatur ratio sciẽtiæ iuxta communiorem Theologorum sententiam; probatur latè â Nauarrete vbi suprà, & Gonçalez eadem prima parte, quæstione prima, articulo secundo, disputatione prima, conclusione tertia. Potestque sic explicari; quia perfectio substantialis intellectus, & habituum eius sumitur per ordinem ad verum sub ratione veri, ac proinde consecutio ipsius veri, seù firma adhæsio intellectus ad ipsum, in qua consistit certitudo, est quasi finis *quo* intellectus, & habituum eius. At verò claritas, seù euidentia non est, quod vltimò, & principaliter intendunt intellectus, & habitus eius; sed potiùs illam exigunt, vt quid alteri deseruiens; quatenùs scilicet obiectum sub claritate est meliùs dispositum ad causandum in intellectu firmiorem, & certiorem assensum veritatum: ergo certitudo, & non claritas pertinet per se primò ad perfectionem substantialem assensus scientifici. Minor verò probatur; quia fides humana potest pertingere ad certitudinem, quæ excludat omnem hæsitationem, vt patet in eo, qui credit Romam esse. Quod etiam contingit in nostro casu; siquidem Musicus credit Aritmethico, non vtcumque, sed vt scientificus est, cum quo quodammodò continuatur media tali fide. Ergo illa habet sufficientem

tem certitudinem ad eliciendum imperfectum assensum scientificum.

30 Confirmatur primò: quia Musicæ, aut cuicumque alteri scientiæ subalternatæ ex se, & specie sua conformis est claritas, seù euidentia suorum assensuum, eamque exposcunt in statu perfecto, quem possunt habere, & dùm non coniunguntur subalternantibus, sunt in potentia ad illam obtinendam: ergo etiamsi actu non habeant talem euidentiam, adhùc erunt substantialiter scientiæ. Probatur consequentia; quia ratio scientiæ, sicut & cuiuscumque alterius virtutis, nõ sumitur ex actu, quem habet secundùm statum imperfectionis, sed ex illo, ad quem ex natura sua inclinat: at scientia subalternata, etiam quando est sine subalternante ex natura sua inclinat ad assensum euidentem: ergo etiamsi pro illo statu imperfectionis non possit eum elicere, adhùc erit substantialiter scientia. Videatur pro hac ratione Nauarrete loco citato.

Confirmatur secundò: quia assensus scientiæ subalternatæ per se, & ex specie sua petit procedere tanquam à connaturali, & proprio habitu principiorum à sciẽtia subalternante, quando verò procedit à fide, est quasi per accidens ob defectum subalternantis, cuius loco substituitur, & in cuius virtute operatur ipsa fides: ergo quamuis assensus procedens ab ea per se participet certitudinem: non tamen per se participat obscuritatem sibi annexam: ac proinde in tali assensu nihil est, quod rationi scientiæ repugnet. Antecedens constat ex dictis. Consequentia verò probatur: quia dicta fides non substituitur loco scientiæ subalternantis, neque agit in virtute eius ratione obscuritatis, vt patet; sed ratione certitudinis explicatæ, media qua quodammodò continuatur illi, ergo non influit in assensum obscuritatem, sed certitudinem.

31 Ad argumenta. Ad primum ex Aristotele respondetur primò, quòd vt suprà disputatione 18. numero 50. vidimus, ibi agit Aristoteles de demonstratione, *propter quid*: per quam generatur scientia habens perfectionem, & statum scientiæ. Quod fatemur non posse habere subalternatam sine subalternante, quia ad hanc pertinet propter quid illius: hoc tamen non obstat, quominùs possit secundùm esse imperfectum generari, licèt actu non habeatur demonstratio principiorum; vt explicatum est.

Secundò respondetur, ibi Aristotelem satis se explicuisse, dum addit illam limitationem *non per accidens*. Cuius sensus, vt rectè exponit Diuus Thomas, est, quòd per se loquendo, non contingit aliquem habere scientiam, nisi habeat demonstrationem principiorum, quorum potest esse demõstratio; per accidens tamen id potest contingere, si alia via certò cognoscat illa. Verba D. Thom. in explicatione illius particulæ sunt: *Hoc*

Hoc ideo dicit: quia possibile esset scire aliquam conclusionem, non habens demonstrationem præmissarum, etiam si essent demonstrabilia: quia sciret eas per alia principia. Sed hoc esset secundum accidens, &c. Et hoc contingit in præsenti: nam conclusio scientiæ subalternatæ per se petit procedere à subalternante; per accidens autem procedit à fide, vt ex dictis patet.

32 Ad secundum ex auctoritatibus Diui Thomę respondetur. Ad primam, quòd ibi sanctus Doctor, vt probet esse impossibile, de eodem habere simul fidem, & scientiam, assignat illarum differentiam ex his quę per se, & ex natura sua vtrique conueniunt. Nàm fides ex sua specie inclinat ad assensum obscurum; scientia verò ad assensum clarum, & ad resolutionem in principia euidenter cognita. Et ideò addit, quòd scientia in visione rei præsentis perficitur, quod nō conuenit fidei, quę potiùs in visione rei pręsentis destruitur. Quę omnia verissima sunt; sed cum illis stat, scientiam, quandiù est in statu imperfecto, actu non assequi talem claritatem, seù visionem rei pręsentis. Quod eisdem verbis indicauit Diuus Thomas, dum asserit, scientiam in visione rei pręsentis perfici, planè supponens, ante talem visionem esse quidem, sed imperfectam.

Ad secundam auctoritatem respondetur, quòd ibi D. Tho. probat, virtutes infusas, & adquisitas differre specie. Ad quod adducit exemplum in sciētijs, ex quibus si aliqua non potest reduci ad principia, quę sint naturaliter cognita, erit specie diuersa ab alijs scientijs naturalibus. Quod quidem verum est; & inde nos quæstione quinta ostendemus, sacram Theologiā genere subalterno differre ab alijs scientijs. Et hoc intendit Diuus Thomas, addens: *Neque vniuocè scientia diceretur*. Quorum verborum sensus, non est, quem adducit Nazarius vbi supra conclusione tertia, quòd scilicèt Theologia nostra analogicè tantùm conueniat cum alijs in ratione scientiæ. Si enim ipsa est verè, & substantialiter scientia, vt supponimus, nulla potest esse ratio ad negandam conuenientiam vniuocam inter illas. Solùm ergo intendit Diuus Thomas in prędictis verbis, vt explicant Arauxo vbi supra, & alij Thomistę, Theologiam non esse eiusdem rationis, aut eiusdem generis proximi cum scientijs naturalibus; vtpote, quæ habet excellentiorem modum procedendi, & ex altioribus principijs; nempè ex reuelatis à Deo, in quibus fundatur omnimoda certitudo suorum assensum, in qua longè superat alias scientias naturales. ¶ Nisi malis dicere, Diuum Dhomam loqui de scientia quoad statum; quod scilicet scientia actu non habens euidentiam, non dicitur vniuocè scientia quantùm ad statum, & perfectum esse, quamuis quoad substantiam vniuocè participet rationem scientię. Videatur Arauxo loco citato.

33 Ad

33 Ad tertium neganda est maior, si sermo sit de euidẽtia actuali, & propria ex parte subiecti, quam habet scientia in statu perfecto. Quia, vt suprà vidimus, sine hac potest benè saluari ratio scientiæ in subalternatis cum sola certitudine, & euidentia radicali, quam habent ex eo, quòd per se petunt cõtinuari cum subalternantibus. Vndè ad probationem dicimus, quòd si definitio scientiæ sumatur vniuersaliter, vt comprehendit omnes secundùm quemcunque statum; in quo possunt esse; tunc illa particula, *euidens*, intelligenda est de euidentia radicali explicata. Quòd si explicetur de euidencia actuali; tunc definietur scientia, nonquomodocumque; sed secundum perfectionem & statum scientiæ.

Ad confirmationem similiter respondetur, quòd scientia non habens perfectionem, & statum scientiæ, sicut non tàm dicitur habitus, quàm dispositio; sic non tàm dicitur virtus intellectualis, quàm inclinatio quædam virtutis. Quia quamuis sit substantialiter virtus; deficit tamẽ illi status, & perfectio virtutis. Et ideò non est necessarium, vt dùm est sub tali imperfectione, sit proximè potens elicere optimum actum; sed satis est, si illum ex natura sua possit elicere, & de facto eliciat, quandò ad statum virtutis, seu ad suæ subalternantis coniunctionem peruenerit. Videatur Araujo vbi supra.

Ad quartum neganda est minor. Ad cuius probationem respõdetur ex dictis, quòd fides principiorum, quam dicimus sufficere in Musico ad eliciendum assensum scientificum, non est quæcunque, sed quæ excludit omnem hæsitationem, ex eo quòd habet quamdam quasi euidentiam in attestante. Propter quod etiam simpliciter non est dicenda humana, vt vidimus; sed habet sufficientem certitudinem, vt in virtute Arithmeticæ, cui quodammodò continuatur, eliciat in perfectum assensum scientificum.

QVAESTIO IIII.

Quam vnitatem habeat vnaquaque scientia, & vnde illa sit desumenda?

34 QVæstionem aggredimur inter difficiles, nostro iudicio difficillimam. In qua nobiliores Metaphysici post asiduam meditationem, longumque laborem, nihil tamen vndequaquè satisfaciens inuenisse se putant. Statuere enim vniuersalem aliquam doctrinam de habituum specificatione; aut eorum obiecta exactè stabilire, difficillimum sane, & ferè impossibile semper iudicamus. Sed diuini priùs ope Numinis implorata, & Angelico Doctore duce, peripateticam doctrinam, quam capite 23. huius libri tradit Aristotel. pro viribus explicare, & propugnare conabimur. Tractant de hac materia D. Thom. hìc lect. 41. 42. & 43. & opusculo 70. qu. 5. artic. 1. Theologi. 1. par. qu. 1. art. 3. vbi Caiet. Bañez, Gonçal. & Na-

zarius; Metaphysici lib. 1. & 6. vbi Arauxo, Iabel. Socin. Zanard. & Suarez: & Dialectici in hoc cap. vbi Caiet. Sot. & Mas. & in procœmialibus vbi Sanch. Rubio, & alij.

Sunt autem pro tituli intelligentia duo breuiter præmittenda. Primum est, in præsenti solùm esse sermonem de scientijs speculatiuis; nàm de his tantùm agit in hoc capite Aristoteles; quamuis ex earũ cognitione facilè constabit, quid dicendum sit de practicis. Secundum est, quæstionem non procedere de vnitate numerica scientię; nàm quoad hoc idem est iudiciũ de scientia, ac de alijs accidentibus: quę omnia iuxta receptã Thomistarum sententiã à subiecto indiuiduãtur, ac proinde Logica, aut quælibet alia scientia non erit vna hac vnitate; sed multiplex iuxta numerum animarum, seu intellectuum, quibus inhæret. Quare solũ procedit difficultas de vnitate specifica, & generica. An scilicet vnaquæque scientia sit vnus habitus in specie infima, an potiùs plures sub se contineat specie distinctos. Et vnde vtraque vnitas sit desumenda.

35 Præcipua ratio dubitandi in hac quęstione sumitur ex communi axiomate, quod tradit Arist. 2. de Anima, text. 33. Quòd scilicet ab obiecto sumitur specificatio, vnitas, & distinctio, tàm potentiæ, quã habitus. Ex quo necessariò sequi videtur tantã debere esse vnitatem potentiæ, vel habitus; quanta fuerit vnitas obiecti: & per consequens circa obiectum vnum genericè, nõ posse versari potentiam, aut habitũ specificè vnum. Quod tamẽ planè constat esse falsum. Tũ, quia plures potentiæ versantur circa obiectum genericè vnum, vt visus respectu coloris; imò vnum tantũ analogicè, vt patet de intellectu, & voluntate respectu entis. Tùm etiam, quia absurdũ videtur multiplicare habitus iuxta specificã multiplicationẽ obiecti; ita vt alia sit scientia de homine, alia de equo, &c. Tùm denique quia vnius obiecti in specie, vt rotunditatis terræ, dantur scientiæ specie distinctæ, vt probat D. Tho. 1. 2. q. 54. art. 2. ad 2. & nos tetigimus suprà disp. 1. num. 43. ergo ab entitate obiecti sumi nõ potest specifica distinctio, aut vnitas, sciẽtiæ, habitus, vel potentiæ.

Quòd si dicas, ex parte obiecti sufficere vnitatem genericam: præterquàm quòd id non satisfacit, & infrà constabit esse falsum; emergit inde alia maior difficultas in reddẽda ratione; quarè vnius generis, putâ corporis naturalis, & omniũ suarũ specierum, detur vna sciẽtia, nempè Philosophia naturalis: & tamen alterius generis, putà quantitatis, & suarũ specierum, nõ datur eadem scientia; sed iuxta diuisionẽ quantitatis multiplicantur Mathematicæ: siquidem alia est de quantitate cõtinua, scilicet Geometria; & alia de quantitate discreta, nẽpè Arithmetica.

Si autem respondeas, non ab obiecto materiali, sed à formali sumendam esse scientiæ, aut potentię vnitatẽ, fatemur id esse verissimũ: sed doctrinã generalẽ tradere, iuxta quã possint assignari istæ rationes

nes formales obiectorũ, hoc opus, hìc labor est. Si enim hanc rationẽ formalem in sciẽtijs ex abstractione à materia sumendam esse dicas; fatendum necessariò erit; omnes sciẽtias sub eadẽ abstractione procedentes esse eiusdẽ speciei. Et ex consequenti Mathematicæ non distinguerentur specie; cũ omnes abstrahant à materia sensibili, quod nemo dixit. Imò (quod absurdius est) Theologia sacra, Metaphysica & Logica essent eiusdẽ speciei; cũ hæ omnes abstrahant à materia intelligibili. Quòd si præter abstractionem recurras ad obiectũ, nõ in esse rei, sed in esse scibilis, vt loquitur Caiet. in hoc cap. videtur profectò petitio principij, id enim inuestigamus: quid scilicet sit, à quo obiectum accipit esse scibile, vt ita quandò res sint vnum scibile, & quandò plura, percipiamus.

§. *I.*

REFERVNTVR, ET impugnantur variæ sententiæ.

36 PRopter hæc, & alia argumenta, quæ adducunt Sanc. Suar. & alij Auctores citati, in varias sententias abierunt Philosophi. Quidã enim eorum (& sit prima sentẽtia,) nullam scientiarum diuersitatẽ admittentes, omnium rerum vnã esse scientiam asseruerunt. Sic videtur sensisse AEgid. 1. Metaph. q. 22. & latè defendit Antonius Bern. Mirandulan. lib. 13. de Euersione singularis certaminis sect. 6. & 7. quos refert Suar. disp. 1. Metaph. sect. 2.

E contra verò Nominales (& est secunda sententia,) si credimus Soto in procemialibus Logicæ, q. 3. & Masio ibidẽ sect. 1. q. 15. affirmant tot esse scientias specie distinctas, quot sunt obiecta materialia, ita vt plures Logicas, aut plures Philosophias specie distinctas non vereantur concedere, licèt hunc loquendi modum falsò illis à Soto imponi contendant Rub. quæst. 4. procemialium, nu. 7. & Suar. disput. 44. Metaph. sect. 11. num. 60. qui affirmat, inuenire se non potuisse in Nominalibus talẽ modũ loquendi. Et certè neque nos inuenimus; est tamen ita conformis, & cõsequens eorum sententię, cùm id admittant in habitibus voluntatis; vt meritò potuerit Sotus hanc sentẽtiam illis tribuere.

Sed quidquid sit de hoc, vtraque sententia est manifestè falsa; alienaque, tùm à doctrina Arist. tũ à communi modo loquendi Philosophorum. Neque enim negari potest plures esse in intellectu scientias, sicut negari non potest plures esse virtutes in voluntate. Neq; similiter negandum est, vnam, & eãdem scientiam ad plures cõclusiones extendi, sic enim omnes asserũt, vnam esse Geometriam, vnam Theologiam, &c. Neque in horum impugnatione est ampliùs immorandum, quorum falsitas ex dicendis manifestè constabit.

37 Tertia sententia affirmat quamlibet scientiam esse vnam genere, & plures specie, quam genericã vnitatem sufficere existimat, vt non dicantur plures Logicæ, plures Geometriæ, &c. Sic tenent

Tolet. in prooemiali, q. 3. concl. 2. Oña q. 1. art. 3. & Niger. quæst. 13. Clypei. Qui duo magis se explicăt, asserentes, non quălibet conclusionem constituere habitũ specie distinctum ab alijs; sed ad eũdem habitũ pertinere omnes illas, quibus demonstrantur omnes passiones alicuius obiecti inadæquati; vt in Logica omnes demonstrationes, quibus de diffinitione concludũtur passiones eius, constituunt vnam speciem habitus: & idẽ est de diuisione, & alijs. Ac proinde tot erunt habitus specie distincti in Logica, quot fuerint coordinationes demonstrationum. Additque, & benè Niger iuxta hanc sentẽtiam, quòd non solùm singularum specierum obiecti, scilicet definitionis, diuisionis, aut argumentationis dantur singuli habitus; sed etiam ipsius rationis genericæ, nempè secundæ intentionis logicalis, datur alius habitus, quo demonstrãtur propriæ passiones illius gradus generici.

38 Fundamentum huius sententiæ sic explicatæ est satis vrgens. Quia ex doctrina Aristotel. & Diui Thomæ infrà adducẽda vnitas, vel distinctio scientiæ sumenda est ex vnitate, vel diuersitate principiorum, per quæ procedit: sed principia per quæ demonstrantur passiones, verbi gratia, diffinitionis, diuersa sunt ab eis, per quæ demonstrantur passiones alterius speciei, scilicet diuisionis, aut argumentationis; & ab vtrisque sunt diuersa principia, per quæ demonstrantur passiones gradus generici, scilicet secundæ intẽtionis logicalis: ergo, &c. Probatur minor: quia quòd principia propria diffinitionis, & diuisionis sub alijs vniuersalioribus contineantur, non tollit quin possint causare distinctos habitus; alias scientiæ, quarum principia continẽtur sub principijs Metaphysicæ, non distinguerentur ab illa: Imò iam omnium rerum esset vna scientia: siquidem omnia principia continentur sub vniuersalissimis principijs: *Quodlibet est, vel non est*: & similibus: ergo propria, & peculiaria principia demonstrationũ causare possunt distinctos habitus, & plures species intra eandem scientiam: & ex cõsequenti quęlibet erit vna genericè, & plures specificè.

Cõfirmatur; quia, vt inquit Arist. in hoc cap. *Altera autem scientia est ab altera, quorumcumque principia, neque ex eisdem, neque ex alterutris sunt*: sed principia diffinitionis; & diuisionis non oriuntur ex alijs; neque ex alterutris: ergo alterius scientia distinguitur specie ab altera. Probatur minor: quia in primis principia diffinitionis non deriuãtur ex principijs diuisionis: siquidem potiùs inter se condistinguuntur, & opponuntur. Neq; similiter principia vtriusque possunt deriuari ex principijs communibus secundarum intẽtionum; siquidem vnaquæque verè sunt indemõstrabilia, & immediata, & per consequẽs irresolubilia in alia priora: ergo nõ deriuantur ex alijs, neque ex alterutris; & consequenter constituunt habitus specie distinctos: eademque ratio est in alijs scientijs, vt consideranti patebit.

Hanc

Hanc sententiam sic explicatam defendunt aliqui discipuli Diui Thomæ, vt refert Oña vbi supra: estque satis probabilis. Adhùc tamen non satisfacit cæteris Thomistis. Et meritò: quia non explicat, neque explicare potest, cur omnes illi habitus specie distincti appellandi sint vna scientia. Si enim vnitas generica *numeri* verbi gratia sufficit, vt Arithmetica dicatur vna scientia; cur vnitas generica *quantitatis* non sufficiet, vt omnes Mathematicæ dicātur vna Mathematica, & vna scientia; qui tamen loquendi modus alienus est à communi cōsensu Philosophorum. Ergo talis conuenientia generica habituum non sufficit ad vnitatem scientiæ.

39 Propter hæc, quarta sententia attribuit singulis scientijs vnitatem atomam, & specificam: sed in ea explicanda tres sunt modi dicendi valdè diuersi. ¶ Primus est, quem sequitur Suarez disp. 44. citata sect. 11. n. 55. asserens, quamlibet scientiam ita esse vnam in specie infima, vt non sit simplex aliqui habitus, aut qualitas se extēdens ad omnes conclusiones; sed habitus quidam quasi compositus, & completè coalescens ex pluribus habitibus partialibus, qui licèt in se, & respectu suæ conclusionis sint verè cōpleti, & specie distincti; censentur tamen incompleti respectu totius scientiæ. Et hoc inquit sufficere, vt quilibet istorum habituum non faciat scientiam specie distinctam ab alio; sed omnes censeantur vna scientia in specie. Explicans autem ibidem, & disputatione prima sectione 3. modum vnitatis, quem isti partiales habitus possunt habere, inquit id fieri, non per aliquam realem vnionem, siuè continuationem; sed per quandam subordinationem, aggregationem, & connexionem in ordine ad vnū obiectum.

Si autem inquiras: quæ vnitas sit necessaria in obiecto, vt habitus ad illud ordinati censeantur vna scientia? respondet numero 68. id statuere esse difficillimum: & postquam sibi aliorum modi dicendi non placuerunt, tandem concludit, quòd, *Quando aliqua ratio formalis obiecti scibilis, quæ solet dicî ratio quæ, est talis, vt in ea contineantur omnia, quæ in illa scientia tractantur, aut demonstrantur, quia per illam, aut in ordine ad illam reliqua inquiruntur; tunc illa ratio constituit omnia illa sub vna ratione scibilis, siuè illa sit ratio specifica in esse rei, siuè non.* Hæc Suarez. Quam sententiam sequitur Fonseca 5. Metaphysic. capite 7. quæstione 5. sectione 2. ¶ Et pręcipua ratio pro illa est impugnatio aliarū opinionum. Nàm ex vna parte Auctores illarum non videntur exactè declarare, quomodò eadem simplex qualitas possit extendi ad res ita diuersas: ex alia verò vnitas generica in scientijs propter suprà dicta non satisfacit: ergo verosimilius est, ita scientiam esse vnam in specie, quòd sit composita ex pluribus habitibus partialibus, vt explicatum est.

 40 Hic

40 Hic modus dicendi primo aspectu videtur facilis. Quem ideò sequuntur Auctores eius, vt expediant se à pluribus, hisque grauissimis difficultatibus, quæ in hac materia occurrunt. Sed si res attentiùs consideretur; non solùm non est facilior alijs; sed incidit in easdem, quas fugere conatur difficultates, & addit alias non inferiores. Quod sic probatur: quia posita ista multiplicatione habituum partialium, adhuc restat examinandum id, in quo sita est tota huius controuersiæ difficultas, nempè vndè sumatur vnitas obiecti in esse scibilis, vt respectu eius omnes illi habitus dicantur vna scientia. Dicere enim cum Suar. *Tunc aliquam rationem formalem obiecti esse vnam, quandò in ea connectuntur, quæ in tali scientia tractantur*: vel est nugatio, vel petitio principij.

Primū patet, quia hoc est, quod inquirimus; quis, scilicèt, modus attributionis, vel connexionis in aliquo vno sit necessarius ad vnitatem scientiæ? Nàm certum est, vt sæpè notauimus, non sufficere connexionem, quam habent plures species in suo genere; aliàs vel esset vna scientia omnium, vel saltē Mathematicę non distinguerentur specie; cùm earum obiecta in supremo genere quantitatis connectantur: ergo nugatoriè respondet, qui inquit, tunc rationem formalē obiecti esse vnam, quandò in ea connectantur, quæ in tali scientia tractantur.

Secundum etiam patet, quia quandò quęrimus vnitatē scientiæ ex obiecto, scire contēdimus, quod sit obiectū, & quid habere debeat, vt inferat, & petat vnā scientiā, quę de illo tractet: ergo planè petitur principium, respōdendo, esse illud, in quo adunantur, quæ tractantur in tali scientia; siquidem hęc respōsio iam supponit vnam scientiam. Videatur Rub. q. 1. proœm. n. 26. vbi eadē Suar. verba refert, suppresso Auctoris nomine: eumque acriùs reprehēdit. Maneat ergo hunc modū dicēdi incidere in easdem difficultates, quas fugere intendit.

Addit etiam alias non contemnendas. Nàm scientiam facit ens per accidēs, quod expressè Fōseca cōcedit; vtpotè ex diuersis speciebus qualitatis constātē. Et cōseque̅ter illā à recta linea prædicamenti excludit; & eidē habitui negat augmētū extensiuū quod tamē D. Th. & grauissimi Doctores concedūt; pluraque alia continet incōmoda, vt consideráti patebit. Et quod omnibus maius est, post longā quęstionis decisionē, quā affert Suar. sect. citata nihil certò definit de vnitate obiecti in esse scibilis; à quo tamen quæstionis solutio omninò pendet, vt ex se patet.

41 Secundus modus dicendi est aliquorum Thomistarum, qui alia via longè diuersa admittunt cōpositionem in scientijs. Pro cuius intelligentia sciēdum est, Thomistas diuisos esse in cōstituēdo, quid sit habitus intellectus, an, scilicèt, sit collectio specierū intelligibilium? an potiùs alia tertia qualitas ex actibus in intellectu relicta, media qua potentia promptè, & delectabiliter

biliter in similes actus possit exire.

Sócinas ergo 6. Metaph. q. 9. quẽ sequuntur Conrad. 1. 2. q. 54. art. 4. & alij, licèt de habitibus voluntatis asserat esse simplices qualitates; de scientia tamẽ, & idẽ est de alijs habitibus intellectus, tenet esse collectionem specierum pertinentium ad idem obiectum, non earum, quæ fiunt immediatè ab intellectu agẽte, & præcedunt actum intellectus possibilis; sed quarũdam aliarum, quas ponit ipse resultare in intellectu ex vi assensus scientifici. Et has inquit esse habitualem effectum demonstrationis, & ex consequenti scientiam esse compositam ex pluribus qualitatibus. Pro qua sententia sunt plura D. Tho. testimonia, quæ adducit Caiet. loco citato ex 1. 2. vbi ait, plures Thomistas fugiẽtes difficultatem, asserere, Sanctum Doctorem modò in vnam, modò in aliam partẽ inclinare. De cuius etiam mente dubius est Capreolus in prologo, quæst. 3. Sed reuera iste modus dicendi est cõtra D. Thom. vt rectè probat Caiet. ibidem, & constabit ex dicendis.

42 Tertius tandem modus dicendi est aliorũ Thomistarũ, qui cũ Caiet. loco citato, scientiæ vnitatẽ specificam ita declarant, vt non sit collectio specierum, aut aliquis habitus ex pluribus compositus; sed simplex quædam qualitas se extendens ad omnes conclusiones talis scientiæ. Quæ proculdubio est mẽs D. Tho. eadẽ q. 54. 1. 2. ar. 4. Cuius verba sunt: *Sed quia illa multiplicitas est ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter respicit habitus; inde est, quòd habitus est qualitas simplex, non constituta ex pluribus habitibus, etiãsi ad multa se extendat.* Et in responsione ad tertiũ: *Ille, qui in aliqua scientia acquirit per demonstrationem scientiam conclusionis vnius, habet quidem habitum; sed imperfectè. Cum verò acquirit per aliquam demõstrationem scientiam conclusionis alterius; non aggeneratur in eo alius habitus, sed habitus, qui priùs inerat, fit perfectior, vtpotè ad plura se extendens; eò quòd conclusiones, & demonstrationes vnius scientiæ ordinatæ sunt, & vna deriuatur ex alia.* Hanc sententiam sequuntur Medina circa hunc articulum, Gonçal. 1. p. quęst. 1. art. 3. disp. 3. conc. 8. Bañez ibidẽ q. 89. art. 5. & 6. Ferrara 1. contra gentes, c. 16. Sanch. lib. 1. Logicæ, quæst. 10. Masius sect. 1. proœmialium, quæst. 16. Soto quæst. 3. Flaudria 6. Metaph. q. 7. art. 7. & Arauxo lib. 1. quæst. 5. art. 4. addens esse omnium rectè sentientium de mẽte Angelici Doctoris.

43 Igitur omnes isti Doctores pro 4. sententia adducti conueniũt in constituenda vnitate specifica scientiarum. Conueniunt itẽ, quòd talis vnitas sumenda est ab obiecto, vt tota Philosophia proclamat. Addunt etiam, id non debere intelligi de obiecto materiali, & in esse rei; sed de obiecto formali, & in esse scibilis. Laborant tamẽ maximè in explicando, quid sit obiectum in esse scibilis, aut quid addat supra obiectum in esse rei, vndè possit talis vnitas desumi. Et relicto Suarez, qui circa hoc nihil certum

tum statuit, vt vidimus: ex Thomistis quidam recurrunt ad lumina, quibus scientiæ innituntur, asserentes, scientiã esse vnam, quandò procedit ex eodẽ lumine; diuersas verò, penes diuersa lumina, quibus conclusiones cognoscũtur. De quo videri potest Bañ. 1. p. q. 1. art. 3. Alij hanc vnitaté, vel diuersitatem obiecti in esse scibilis sumendam esse dicunt ex vnitate, vel diuersitate abstractionis à materia. Quæ est frequentior sententia Thomistarũ, pro qua videri possunt Caiet. in hoc lib. c. 23. Capreol. Gonçalez, Soto, Sanchez, Masius, Arauxo, & alij Thomistæ citati. Alij tandem explicant talem vnitatem, vel diuersitatem obiecti ex vnitate, vel diuersitate principiorum, seu mediorum, per quæ scientia procedit. De quo videri potest Nauarrete 1. ar. controuers. 9 & Ferrara loco citato. Cæterùm istæ sententiæ, si rectè explicentur, non discordant, & hæc omnia concurrunt ad constituendum obiectum in esse scibilis, vt infrà constabit, & probat rectè Nazar. eadem 1. p. q. 1. ar. 3. controu. 1. Et ideò pro eius explicatione.

§. II.

NONNVLLA AD QVAEstionis solutionem necessaria præmittuntur.

44 Primò recolenda est communis illa distinctio obiecti formalis, quam supra disputat. 1. num. 9 adduximus ex Caiet. in rationem formalem *quæ*, & *sub qua*. Quam distinctioné licèt Vazq. 1. p. disp. 7. c. 3. non admittat; admittunt tamẽ præter discipulos D. Tho. Molina, Valent. Suar. Rub. & cæteri DD. Moderni. Idq; cõtra illum probant rectè Nazar. Gonçal. Nauarrete, Arau. & alij Thomistæ citati. Quod etiam satis conuincitur. Tùm exẽplis adductis disputatione citata. Tùm etiam, quia ex doctrina Aristot. 6. Metaph. text. 2. res constituuntur in duplici genere diuerso; scilicet, in genere rei, & in genere scibilis. In quorũ primo attẽditur perfectio rei in esse entis; & sumitur per ordinẽ ad existentiã, & operationes. In secũdo verò cõsideratur perfectio rei in ratione formali obiecti, seu scibili; quæ sumitur secundùm proportionem ad potentiam, vel habitum; ergo necessariò distinguẽdæ sunt in quolibet obiecto duæ formæ, seu duæ rationes, per quas in eisdem generibus constituatur. Tùm denique, quia res, quæ in esse entis est vna, aliquandò est multiplex in esse scibilis, vt patet in exemplo sæpiùs adducto de rotunditate terræ, quæ quamuis sit vna in esse entis, est tamen in duplici genere scibilis, secundũ quòd pertinet ad Astrologiam, & Philosophiam, teste D. Thom. 1. 2. q. 54. art. 2. ad 2. Econtrà etiam, quæ in esse entis sunt plura, sæpè sunt vnum in genere scibilis; vt patet in obiecto Metaphysicæ, aut Arithmeticæ, quod comprehẽdit res in genere entis diuersissimas; & tamen omnes constituunt vnum scibile in specie infima; ergo per id ipsum, per quod res constituuntur in genere entis, non possunt constitui in esse scibilis; & per consequens ne-

necessariò distinguendæ sunt duæ illę rationes formales obiecti, quas constituit Caiet. Videantur alia, quæ adduximus loco citato.

45 Secundò statuendum est, id quod propriè est specificatiuum respectu alicuius, præhabere debere eandem vnitatem, quam habet res specificata; ita vt si specificatiuum, quatenùs tale tantùm sit vnũ genericè, res specificata non possit esse vna specificè. Quod quamuis non admittat Vazq. vbi supra cap. 4 & 5. admittunt tamen communiter Doctores, & probant rectè Gõçalez disp. citata conclus. 1. Arauxo art. 3. conclusione 2. & Nazar. vbi suprà, & quæst. 12. art. 1. cõtrouersia 1. Ratioque videtur euidẽs. Nàm res specificata sumit totam vnitatem suam ab specificatiuo; & ideò est vna, quia specificatiuum est vnum: ergo res specificata non potest esse magis vna, quàm sit specificatiuum, ac proinde si hoc fuerit vnum tantùm genericè; res significata non poterit esse vna specificè. Quod vniuersaliter verum est in potentijs, actibus, & habitibus, licèt nobis sæpè sit difficillimum in eorum obiectis assignare aliquam rationem formalem habentem tantam vnitatem, quãtam habent res specificatæ. Ob id tamen neganda non est vniuersalis doctrina; qua sublata, nihil firmum maneret in Metaphysica circa specificationem accidentium. Restat ergo, quòd si obiectum in esse scibilis est specificatiuum scientiæ, vt supponimus, adhoc, vt plura entia, quæ in esse rei sunt genere diuersa sint vnum scibile in specie infima; debent necessariò habere aliquam rationem formalem, in qua omnia illa specificè conueniant. Et hanc vocamus rationem formalem, *sub qua*. Ex quo tandem fit, quòd licèt ad rationem formalem, *quæ*, obiecti sufficiat vnitas generica, aut etiam analoga; (quæ est expressa doctrina Arist. & Commentatoris 4. Metaphysicæ textu Commẽtat. 2.) tamen ratio *sub qua*, semper debet esse vna in specie infima, quandò potentia, aut habitus est vnus specificè. Et hęc ratio *sub qua* est, quam in præsenti inuestigamus in obiectis scientiarum ad statuendam earum vnitatem. Pro quo

46 Tertiò obseruandum est ex D. Thom. 1. par. q. 4. artic. 3. quòd *Duplex fit abstractio per intellectum: vna quidem secundùm quòd vniuersale abstrahitur à particulari; vt animal ab homine: alia verò, secundùm quòd forma abstrahitur à materia, sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.* Quæ verba D. Thom. explicat optimè Caiet. de ente, & essentia c. 1. q. 1. assignans plura, in quibus istæ duæ abstractiones differunt; quæ etiam adducit Arauxo vbi supra numero 41. Duo nos breuiter adnotabimus. Primum est, quòd in abstractione formali, tàm forma, quæ abstrahitur, quã materia, à qua abstrahitur, manent integræ, potestque vnum sine alio concipi, vt quandò abstrahimus triangulum ab ære, quod prouenit ex eò quòd neutrum est de essentia alterius. At in abstractione totali

(inquit D.Thom.) ibidem non remanet integrum id à quo fit abstractio; remota enim differentia *rationali* ab homine; non remanet in intellectu homo, sed solùm animal. Neque potest vnum sine alio concipi, quia licèt superius, quod abstrahitur, possit concipi absque inferioribus, cùm non sint de eius essentia; nõ tamẽ ècontra inferiora à quibus abstrahitur, possunt cõcipi absque superiori, vt per se patet.

Ex quo discrimine nascitur secundum, quod nõ parum conducit ad præsens institutum. Et consistit in hoc, quòd per abstractionem formalem oritur in eo, quod abstrahitur, actualitas, distinctio, & intelligibilitas (verba sunt Caiet.) in abstractione verò totali oritur in eo, quod abstrahitur potentialitas, cõfusio, & minor intelligibilitas. Vnde, licèt quoad nos id, quod est abstractius abstractione vniuersali, sit quodammodò magis, & priùs notum, vt explicat D.Tho. in procemio Physicorum, tamen secundũ se maior abstractio totalis causat maiorem potentialitatem, & confusionem: & id, quod sic abstrahitur, secundùm se redditur minùs intelligibile. Quæ omnia ècontrario eueniunt in abstractione formali. Nàm quantò magis id, quod est formale, abstrahitur à materia; tantò fit actualius, & magis aptum, vt intelligatur. Cuius rationem paucis reddit Caietan. Quia nimirùm abstractio formalis fit per separationem à materialibus, potentialibus, & huiusmodi; abstractio verò totalis fit per separationẽ ab specificis actualitatibus; à quibus quantò aliquid est abstractius; tantò est potentialius, & minus intelligibile: quippè cùm actus secundùm se sit notior potentia, ex 9. Metaph. tex. com. 20. ¶ De abstractione totali nihil est in præsenti agendum: quia solùm est necessaria ad scientias ex generali ratione, qua omnes excludunt indiuidua, & agunt de rebus vniuersalibus; & ideò nihil cõducit ad earũ specificationem. Abstractio verò formalis nõ eodem modo reperitur in omnibus; & ideò potest ad earum distinctionem pertinere. Pro quo

47 Quartò cõsiderãdũ est ex D. Tho. opusc. 70. q. 5. ar. 1. quòd vt aliquid sit obiectũ scientiæ, debet esse necessarium, idest, quod non possit aliter se habere; vt constat ex definitione scientiæ tradita ab Arist. in hoc lib. c. 2. & probat ipse cap. 4. sequenti, ac proinde non debet esse subiectũ mutationi, vel motui, quia quod mouetur, in quantũ huiusmodi, possibile est esse, vel non esse, vt dicitur 10. Metap. & per cõsequens est contingens. Cũ ergo materia sit prima radix mutationis, & contingẽtiæ, vt docet D.Tho. 1. p. q. 86. art. 3 & explicat ibi Caiet. inde est, quòd obiectum sciẽtiæ, formaliter prout sic, debet esse abstractũ à materia. Est autem triplex gradus huius abstractionis formalis, vt ex Arist. 6. Metaph. text. 2. docet Sanctus Doct. opusc. citato, & admittũt cõmuniter Doctores, iuxta triplicẽ materiam, à qua potest aliqua res abstrahi, scilicet singularem, sensibilem, & intelligibilem. Materia singularis

gularis dicitur in præsenti, quidquid pertinet ad singularitatem rerum sensibiliũ; vt hæ carnes, & hæc ossa, hæc albedo, &c. Vnde illa sciẽtia abstrahit à materia singulari tãtùm, quæ considerat res sensibiles, verbi gratia hominem, cũ materia sensibili communi, nempè carne, & ossibus; non tamen considerat singulariter hanc carnem, & hæc ossa. Et huiusmodi est Philosophia naturalis; quæ consequenter habet infimum gradum abstractionis formalis, siquidem hæc ad minùs requiritur in obiecto, vt de illo possit esse scientia.

Materia sensibilis dicuntur omnes qualitates, quæ sensibus percipiuntur, vt color, frigus, sonus, odor, & similes. Vndè illæ scientiæ abstrahunt à materia sensibili, quæ considerant suum obiectum sine istis qualitatibus. Et huiusmodi sunt Mathematicæ, quæ agunt de quantitate, non curando, an linea sit calida; superficies alba; aut corpus durum, &c. Non tamen abstrahunt à materia intelligibili, quia non considerant quantitatem absque substantia materiali, cui inest, & à qua in sui cognitione depẽdet: & ideò obtinent secundum locum, seu gradum abstractionis. Tandem materia intelligibilis est ipsa substãtia corporea, seu materia prima, quæ dicitur intelligibilis, quia solo intellectu percipi potest. Vnde illæ scientiæ abstrahunt à materia intelligibili, quæ tractant de rebus, quæ sine materia prima esse possunt; vel quia nunquam sunt in materia, vt Deus, & Angeli; vel quia in quibusdam sunt in materia, in quibusdam verò non; & ideò secundũ se non dependent ab illa, vt substãtia, & qualitas; actus, & potentia, vnum, & multa, &c. Et huiusmodi est Metaphysica, quæ propterea Theologia naturalis, & prima Philosophia nuncupatur; obtinetque supremũ gradum abstractionis inter scientias naturales. Videatur D. Thom. loco citato.

48 Quintò notandum est, cum Flandria 1. Metaph. quæst 1. art. 3. Arauxo ibidem, q. 5. art. 3. & alijs Thomistis, huiusmodi abstractionem sumi posse dupliciter. Primò actiuè, & formaliter pro operatione scilicet intellectus, qua obiectũ separatur â materia. Quo sensu satis cõstat abstractionẽ esse quid extrinsecũ obiecto, nec posse esse veram rationem formalẽ per se specificatiuam scientiæ, sed tantùm est conditio necessariò requisita, vt benè notant Sanch. vbi sup. q. 11. Arauxo num. 85. & alij Thomistæ, seu causa remouens prohibens, vt inquit Nazarius controuersia citata: quatenùs per talem operationem remouetur ab obiecto materialitas, seu potẽtialitas, quæ intelligibilitatem impediebat. ¶ Secũdo modo sumitur abstractio formalis passiuè, seu obiectiuè, & radicaliter, pro actualitate, & immaterialitate, quæ relinquitur in obiecto ex separatione materiæ, & per quam fit actu intelligibile. Et abstractio in hoc sensu per se pertinet ad obiectum in esse scibilis, & consequenter ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, vt rectè expli-

explicat Gonçalez vbi suprà n. 58. Cuius rationē assignat inter alios Caietanus c. 22. huius libri. Quia actualitas rei est quoddam intellectuale lumē, per quod ipsa cognoscitur; non secùs ac lux corporalis est id, per quod colores redduntur actu visibiles. Quod docuit optimè D. Tho. super librum de Causis lect. 6. dicens: *Considerandum est, quòd per lumen corruptibile visibilia sensibiliter cognoscuntur. Vndè illud, per quod aliquid cognoscitur, per similitudinem potest dici lumen. Probat autem Philosophus in nono Metaphys. quòd vnumquodque cognoscitur per id, quod est in actu: & ideò ipsa actualitas rei est quoddam lumen ipsius. Et quia effectus habet, quòd sit in actu per suam causam: inde est, quòd illuminatur, & cognoscitur per suam causam.*

49 Hinc sextò notandum venit, quòd media, seu principia demonstrationis habēt rationem luminis, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio. Tùm, quia sunt causę eius. Tùm etiam, quia, vt idem Angelicus Doctor inquit, quæst. 9. de veritate, art. 1. sicut per lumen corporale non solùm colores redduntur actu visibiles, sed etiam visus ipse confortatur ad videndum, sic per medium demonstrationis non solùm fit nobis aliquid notum; sed etiam intellectus ipse confortatur ad intelligendum id, quod priùs intelligere non poterat. Tùm denique, quia, vt rectè addit ibidem in solutione ad secūdū, ipsa media, seu principia demonstrationis includunt in se quoddam intellectuale lumen participatum ab intellectu agente, qui est fons totius luminis intellectualis: *Sunt enim* (inquit) *prima principia quasi instrumenta intellectus agentis, vt dicit Commentator in tertio de Anima: & similiter omnia principia secunda, quæ continent propria media demonstrationum.* Ac proinde possunt in virtute ipsius illuminare conclusiones; & consequenter pertinent ad rationē formalem specificatiuā scientiæ. Quæ est expressa doctrina eiusdem D. Thomæ 2.2. q. 1. art. 1. vbi ait: *Cuiuslibet cognoscitiui habitus obiectū duo habet, scilicet id, quod materialiter cognoscitur, quod est sicut materiale obiectum: & id, per quod cognoscitur, quod est formalis ratio obiecti: sicut in scientia Geometriæ materialiter scita sunt conclusiones; formalis verò ratio sciendi sunt media demonstrationis, per quæ conclusiones cognoscuntur.* Ex quo fit, quod quando media, seu principia sunt in ratione luminis diuersa, quia nimirùm intra proprium genus vnum non accipit ab alio vim illuminandi, neque ambo ab aliquo tertio; sed vel sunt prima, vel reducūtur in diuersa prima principia; tunc intra illud genus verè causant distinctionem specificā scientiarum. Quod vt pleniùs percipiatur.

50 Vltimò visum est adducere aliqua verba Arist. & D. Thom. ex his, quæ habent cap. 23. hujus libri circa præsentem difficultatem: ex quibus luce clariùs constabit tota eius solutio. Arist. ergo iuxta translationem antiquam, sic ait: *Vna autem*

autem scientia est, quæ est vnius generis, quæcumq; ex primis cõponuntur, & partes, aut passiones eorum sunt per se. Altera autem scientia est ab altera, quorumcũque principia, neq; ex eisdem, neq; ex alterutris sunt, &c. Quæ verba exponens D. Thom. lect. 41. inter alia inquit: *Materialis diuersitas obiecti nõ diuersificat habitum; sed tantùm formalis. Cùm ergo scibile sit proprium obiectum scientiæ: nõ diuersificabũtur scientiæ secundùm diuersitatem materialem scibilium; sed secundùm diuersitatem eorum formalem. Sicut autem formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur; ita formalis ratio scibilis accipitur secundùm principia, ex quibus aliquid scitur. Et ideò quantumcumq; sint aliqua diuersa scibilia per suam naturam; dummodò per eadem principia sciantur; pertinent ad vnam scientiam, &c.*

Et post pauca: *Sed vlteriùs considerandum est, quòd secunda principia virtutem sortiuntur à primis. Vnde requiritur diuersitas primorum principiorum ad diuersitatem scientiarum, Quod quidem non esset; si vel diuersorum principia ex eisdem principijs fluant, sicut principia trianguli, & quadrati deriuantur ex principijs figuræ; vel principia vnius deriuentur ex principijs alterius, sicut principia isochelis dependent à principijs trianguli. Neque tamen intelligendum est, quòd sufficiat ad vnitatem scientiæ vnitas principiorum primorũ simpliciter; sed vnitas principiorum primorum in aliquo genere scibili. Distinguuntur autem genera scibilium secundùm modum cognoscendi; sicut alio modo cognoscuntur ea, quæ definiuntur cũ materia, & ea quæ sine materia, vnde aliud genus scibilium est corpus naturale, & corpus mathematicum, &c.*

51 Quorum verborum, & aliorum, quæ omittuntur sensus planus est, diuersitatem genericam scibilium, & scientiarum sumendam esse ex diuerso modo cognoscibilitatis, seu abstractionis à materia; & per consequens tria esse genera scibilium, scilicet metaphysicum, mathematicum, & naturale; & tria genera scientiarum, scilicet Metaphysicam, Mathematicam, & Sciẽtiam naturalẽ, intra quodlibet autem horum generum tunc esse diuersa scibilia in specie infima, & ex consequenti diuersas scientias; quando fuerint diuersa principia quorũ vnum non sequatur ex alio, neque vtraque ex alterutro intra eandem abstractionem: cui non obest, quòd hæc omnia principia sequantur ex vniuersalissimis principijs; quia ex his non sumitur vnitas, aut diuersitas scientiæ. Cuius rationem assignat ex Arist. idem Sanctus Doctor lect. 43. sequenti. Quia nimirùm ex vniuersalissimis principijs tantùm, non potest sequi aliqua conclusio intra aliquod genus scibilis, nisi illi adiungatur aliquod principium proprium talis generis. Et ideò huius principij proprij, & non illorum vniuersalissimorum habenda est ratio ad statuendam vnitatem, vel diuersitatem specificam obiecti in esse scibilis,

bilis, & perconsequens scientiæ. Quibus suppositis.

§. III.
STATVITVR VERA SENtentia, & quæstio resoluitur.

52 PRima conclusio. Vnitas, aut distinctio scientiæ, tàm generica, quàm specifica, neque sumitur ab obiecto materiali, neque ab obiecto formali in esse rei, seu à ratione formali, *qua*, sed ab obiecto in esse scibilis, seu à ratione formali *sub qua*. Conclusio est receptissima inter Doctores; & ex dictis manifesta. Quòd enim ab obiecto merè materiali non sumatur euidens est. Quia tale obiectum non respicitur per se ab habitu: ergo neque eius vnitas, aut diuersitas ad vnitatem, vel diuersitatem habitus potest conducere. ¶ Quòd verò neque etiam sumatur à ratione formali *qua*, satis patet ex dictis. Tùm, quia multiplicarentur species scientiarum iuxta multitudinem rerum, quæ in eis considerantur, quod absurdũ est. Tũ, etiam quia de eadẽ ratione formali *qua*, dantur plures scientiæ; vt de hac propositione, *terra est rotunda*, sæpè dictum est ex D. Thom. & similiter de eadem Dei natura tractant Metaphysicus, & Theologus. Econtrà verò eadem scientia considerat rationes formales *qua*, valdè diuersas, vt de Musica respectu vocis humanæ, & soni inanimatorum corporum testatur D. Tho. lect. 41. citata. Ergo neq; ab obiecto merè materiali, neque à ratione formali *qua* desumi potest vnitas, aut distinctio scientiæ. Et perconsequens à sufficienti enumeratione sumenda erit à ratione formali *sub qua*, seu à ratione constitutiua obiecti in esse scibilis.

53 Secunda conclusio. Tàm abstractio radicaliter, & passiuè sumpta, ratione cuius obiectum quasi illuminatur, & est actu intelligibile; quàm medium, seu principium demonstrationis, per quod cognoscitur conclusio, pertinent ad rationem formalem *sub qua* specificatiuam scientiæ. In hac conclusione conueniunt Thomistæ citati. Quã tradit apertè Sanctus Doctor non solùm verbis supra numer. 50. adductis, sed etiam 1. p. q. 1. art. 1. ad secundum, vbi vtrumque expressè nominat dicens: *Diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum inducit. Eandem enim conclusionem demonstrat Astrologus, & Naturalis, puta quòd terra est rotunda; sed Astrologus per medium mathematicum, idest, à materia abstractum, &c.* Quibus verbis apertè significat diuersitatem medij, & abstractionis esse diuersam rationem cognoscendi inducentẽ diuersas sciẽtias: ergo ex mẽte D. Tho. vtrumque per se pertinet ad rationem formalem specificatiuam sciẽtiæ. Videantur Caiet. & Nazarius ibidem art. 3.

Fundamentum est; quia illa pertinent per se ad rationem formalem specificatiuam sciẽtiæ, quæ per se variant scibile, quatenùs scibile est; sed tàm abstractio dicta, quàm medium, seu principium demon-

mõstrationis sunt huiusmodi: ergo, &c. Probatur minor: quia scibile est aliquid non nisi per medium, & abstractioné, à quibus illuminatur: ergo diuersitas medij, & abstractionis per se variat scibile, quatenùs tale est.

Confirmatur: quia res in tantùm intelligitur; in quantùm intelligibiliter vnitur intellectui; seu in quantùm intellectus ipse transformatur in rem intellectam, & fit quodammodò ipsa, vt dicemus in libris de Anima. Sed ad talem vnionem, & transformationem res fit proximè apta, tùm per remotionem materiæ, vt sumitur ex 7. Metap. tex. 36. tùm etiam per actualitatem, quam res habet à sua causa, vt dicitur lib. 9. tex. 20. ergo obiectũ intellectus constituitur in ratione formali obiecti, & intelligibilis per talem immaterialitatem, & actualitatem. Sed eadem est ratio intellectus, & scientiæ, quæ est habitus eius: ergo obiectum scientiæ constituitur in ratione formali obiecti, & scibilis per immaterialitatem, quæ relinquitur ex abstractione materiæ, & per actualitatem, quam habet à sua causa, quæ est medium demonstrationis, & per cõsequens vtrumque cócurrit ad specificationé scientiæ.

54 Tertia conclusio. Ratio *sub qua*, à qua sumitur vnitas, & distinctio generica scientiarum, accipiéda est ex abstractione à materia, ac proinde illæ scientiæ erunt eiusdem generis, quæ habuerint eandem abstractionem, illæ verò diuersi generis, quæ diuersas sortiuntur abstractiones. Hæc conclusio est receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Iabellus, & Soncinas 6. Metaph. q. 7. Zanard. quæst. 5. Masius hìc cap. 13. quæst. 1. Caiet. Nazarius, Gonçalez, Araux o, & Sanchez supra citati. Docet eam Arist. eodem lib. 6. Metaphy. tex. 2. vt ibi explicat D. Tho. Quã tradit, & probat Sanctus Doctor, tùm locis adductis, tũ alijs multis quæ adducunt Auctores citati. Sed specialiter videatur lib. 6. de Sensu, & sensato, vbi supra adducta omnia paucis complexus, concludit: *Necesse est, quòd habitus scientiarum distinguantur secundùm differentiam separationis à materia: & ideò Philosoph. in 6. Metaph. distinguit genera scientiarum secundùm diuersum modum separationis à materia.*

Probatur breuiter ex dictis: quia obiectum in esse scibilis cõstituitur per immaterialitatem: ergo in esse talis scibilis constituitur per talẽ immaterialitatẽ. Sed immaterialitas nihil aliud est, quàm remotio, seu abstractio à materia: ergo talis immaterialitas erit remotio, seu abstractio à tali materia. Hæc autẽ est triplex, vt dictum est: ergo triplex datur genus scibilis, & per consequens triplex genus scientiæ. Quod autẽ vnitas, quã scientiæ habẽt ex his abstractionibus, sit tantũ generica probatur; quia intra vnãquamque abstractionẽ continentur scientiæ specie distinctæ, vt suprà tactum est, & ex dicendis cõstabit: ergo ex dictis abstractionibus, præcisè prout sic, non potest causari in scientia vnitas specifica.

55 VL-

55 Vltima conclusio. Ratio *sub qua*, ex qua sumitur vnitas, vel distinctio specifica scientiarum, petenda est ex vnitate, vel distinctione specifica principiorum intra idē genus scibilis, seu intra eādem abstractionem. Tunc autem principia erunt eiusdem speciei in esse scibilis; quando vel vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro intra eandem abstractionem. Tunc verò erunt specie distincta in esse scibilis; quando neq; deriuantur ex alijs, neq; ex alterutris. Conclusio prout iacet, est expressa Aristot. & D. Tho. quorum verba adduximus supra num. 50. in quibus etiam cōtinentur exempla huius doctrinæ: pro qua videri possunt Soto, Masius, & alij Interpretes Aristot. in hoc lib. c. 23.

Fundamentum est: quia principia, seu media demonstrationis eatenùs pertinent ad rationē formalem specificatiuā scientiæ, quatenùs gerunt vicem luminis, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio: ergo tunc conclusio erit diuersa in esse scibilis, quando principia, per quæ illuminatur, fuerint in ratione luminis diuersa, seu quādo habuerint diuersam vim illuminandi. Sed principia, quorum vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro, non habent diuersam vim illuminādi, benè autem principia, quæ nec deriuantur ex alijs, neque ex alterutris: ergo, &c. Antecedēs, & prima cōsequentia patent ex dictis nu. 49. & 53. Minor verò probatur: quia vt rectè inquit D. Tho. loco ibidem adducto, secunda principia sortiuntur à primis virtutem inferendi, & illuminandi cōclusiones: ergo quando vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro, omnia reducūtur in vnam primam radicem luminis; ac proinde pertinebunt ad eandem rationem scibilis; quando verò neque deriuantur ex alijs, neque ex alterutris, reducuntur in virtutes illuminandi diuersas; & consequenter constituent diuersas rationes scibilis intra eandem abstractionem.

§. IIII.

OCCVRRITVR QVIBVSDAM obiectionibus, quæ fieri possunt contra propositas conclusiones: & argumentis supra adductis satisfit.

56 VT illustrior fiat doctrina tradita, aliqua contra illam obijcienda sunt. Et primò contra hanc vltimam conclusionem obijcies; quia sicut principia hominis, & equi continentur sub principijs communibus animalis; ita principia corporis, seu entis mobilis, quod est obiectum Philosophiæ, & principia substātiarum spiritualiū, quæ pertinēt ad Metaphysicā cōtinentur sub principijs communibus substātię: ergo si principia hominis, & equi ideò nō sunt distincta in esse scibilis, quia deriuantur ex principijs animalis, pari ratione neque principia entis mobilis, & substātiarum spiritualium erunt distincta in esse scibilis, siquidem deriuātur ex principijs communibus substantiæ. Et ex consequenti, sicut eadem est scien-

scientia hominis, & equi, ita etiam eadem erit scientia entis mobilis. & Angelorum, quod est absurdum.

Vt respódeatur huic arguméto, meminisse oportet, quæ supr. n. 51. adduximus ex D. Th. quòd scilicet non causat vnitatem sciētiæ vnitas primorũ principiorũ simpliciter; sed vnitas principiorũ primorũ in aliquo genere scibili, hoc est, intra aliquã abstractionē, vt ibidé explicuimus. Quarè licèt principia quæ sunt intra vnã abstractionē, deriuētur ex principijs alterius abstactionis, id tamen non tollit, quominùs illa verè sint prima in esse scibilis, vtpotè quæ sunt prima intra propriã abstractionē. Et ratio sumitur ex dictis. Quia cùm genus scientiæ sumatur ex abstractione, differentia verò ex primis principijs: propriũ autem sit differentiæ, distinguere rem, quam constituit, non à quibuscumque, sed ab ijs tantùm, cũ quibus conuenit in genere; inde fit, vt principia ad diuersificandas specificè scientias non debeant esse prima absolutè, sed intra illud genus, sub quo continentur tales scientię.

Quo supposito, respondetur, quòd principia hominis, & equi nõ sunt prima in genere scibilis, quia deriuantur ex principijs animalis, quæ continentur intra eandem abstractionē à materia singulari, quæ est propria Philosophiæ. At verò principia entis mobilis non deriuãtur ex alijs intra propriam abstractionem à materia singulari, quia principia substantiæ, ex quibus illa deriuantur, sunt intra aliam abstractionem, nempe à materia intelligibili, & consequenter pertinent ad aliud genus scibilis. Ex quo tandem fit, Metaphysicam, & Philosophiam esse plures scientias, nõ verò scientiam de homine & equo.

57 Sed contra. (Et sit secunda obiectio contra eandem cõclusionem) Quia principia quantitatis continuæ, quæ est obiectũ Geometriæ, & principia quãtitatis discretæ, quæ est obiectum Arithmeticæ, deriuãtur ex principijs cõmunibus quantitatis intra eandē abstractionē; & tamen sunt sciētiæ specie distinctæ: ergo tã solutio, quã conclusio sunt falsæ. Minor & consequentia cõstant. Maior autem probatur: quia quãtitas nõ abstrahit à materia intelligibili, vt cõstat ex dictis.

Respondetur, Arithmeticam, & Geometriã nõ disputare de numero, & magnitudine secũdũ essentiales eorũ rationes, sed secundũ rationé mensuræ: nõ enim curant, an positæ sint in extēsione, aut diuisibilitate, vel in aliquo alio; sed quomodò eis mesurentur cætera. Secũdùm quã rationé principia vtriusq; non deriuãtur ex alijs intra eãdem abstractionem; quia omnia geometrica tandem resoluũtur in punctũ, quod est prima mēsura magnitudinis; & omnia arithmetica in vnitatē, quæ est prima mensura numerorũ. Quæ duæ mēsuræ sunt primò diuersæ in ratione mensurãdi, neque possunt habere aliquã mensurã cõmunē, per quã regulentur, quia vnitas mensurat numerũ, vt pars eius: punctum verò magnitudinē vt nexus, aut terminus; qui sunt modi mēsurandi omninò disparati, & ad

inuicem independentes.

58 Tertiò obijcies cõtra tertiam conclusionẽ: quia si ab abstractione sumeretur vnitas, aut distinctio generica scientiarũ; sequeretur sacrã Theologiam esse eiusdẽ generis cũ Metaphysica; siquidem continetur intra eandem abstractionem: hoc autem est expressè contra D. Tho. 1. p. q. 1. art. 1. ad 2. ergo, &c.

Respondetur primò cum Bañez art. 3. sequenti, conclus. 3. & ad 5. Nazar. ibid. controuers. 1. & alijs Thomistis, Theologiam sacrã habere proprium modũ abstractionis distinctum ab alijs, & excellentiorem illis. Quia Deitas, quæ est ratio formalis *quæ* obiecti eius, est simplicior, actualior, & immaterialior, quàm rationes entis, & substantiæ, quas considerat Metaphysica; & ideò hæc solùm excludit à suo obiecto materiam corporalẽ admittens in illo realem compositionem ex potentia, & actu, Theologia verò excludit omnem potentialitatem, & materiam etiam metaphysicam, & ideò habet specialẽ abstractionem, per quam constituitur in proprio genere ab alijs condistincto. Eam tamen non enumerauimus in conclusione, quia ibi solùm egimus de scientijs naturalibus, seu quæ acquiruntur ex viribus humani ingenij.

Vel secundò respondetur, conclusionem nostram intelligendam esse de scientijs, quæ procedũt eodem lumine, se tenẽte ex parte potentiæ: in quibus illæ, quæ fuerint eiusdem abstractionis, erunt etiam eiusdẽ generis. Et propterea inter scientias naturales, quia omnes procedũt ex eodẽ lumine naturali intellectus agentis; Geometria, & Arithmetica, sunt eiusdem generis: quia habent eãdem abstractionem; & idem proportionabiliter est de cæteris. At verò Theologia procedit ex lumine supernaturali diuinæ reuelationis, vt loco citato inquit D. Thom. & sic distinctio eius ab alijs est magis generica, & sumitur ex vniuersaliori principio, scilicet ex lumine supernaturali, per quod procedit.

59 Vt autem hoc pleniùs percipiatur, notandum est, quòd cùm obiectũ potentiæ sit quid communius, quàm obiectũ cuiuscũq; habitus talis potentiæ; inde fit, vt distinctio magis generica, & vniuersalior sumatur ab obiecto potẽtiæ, quàm ab obiecto habitus. V. g. magis distinguitur scientia à iustitia, quàm ab opinione; quia distinctio scientię à iustitia sumitur ex ratione veri, quod est obiectum potentiæ intellectiuæ, distinctio verò ab opinione sumitur ex ratione necessarij, quod est obiectũ habitus sciẽtifici, & pars quædam obiecti intellectus. Proportionabiliter ergo applicando hanc doctrinam ad actus eiusdem potentiæ, dicendum est, cæteris paribus maiorem distinctionem esse inter actus naturales, & supernaturales vnius potentiæ, quàm inter actus naturales illius, & idem est de habitibus. Quia, vt ex doctrina D. Thom. notat benè Cabezudo 3. par. quæst. 72. art. 8. circa finem, principia supernaturalia, ex quibus tales actus procedunt,

dunt, quodammodò habent rationem potentiæ, vtpotè quæ non ad faciliter, sicut habitus naturales, sed ad simpliciter operandum tribuuntur, suntq; complementa potentiæ in ordine supernaturali. Cùm ergo Theologia sacra procedat ex principio supernaturali, scilicet ex fide diuina, vel lumine gloriæ, quæ se tenēt ex parte potentię; inde est, quòd distinctio eius ab alijs scientijs naturalibus sumitur ex vniuersaliori principio, & consequenter est magis generica, quàm distinctio earum inter se. Quarè cum Metaphysica, & Mathematicæ distinguantur genere infimo, vt constabit ex dicendis; vtraquè distinguetur à Theologia genere subalterno.

60 ¶ Ad fundamenta aliarū opinionum suprà adducta satis patet ex dictis: libet tamen eorū solutionem breuiter in præsenti colligere. Et primò ad rationem dubitandi in principio positā iam constat, quomodò in obiecto habitus, vel potētiæ ratio *sub qua* habeat in ratione obiecti eandem vnitatem, quā habitus, vel potētia; cùm tamen ratio *qua* possit esse vna tantùm genericè, aut etiam analogicè. Constat etiam, quomodò de eodē obiecto materiali possint esse diuersæ scientiæ; & quòd ex abstractione sumitur vnitas, non specifica, sed generica earum. Ac tandem, quid sit, quod obiectum cōstituit in esse scibilis, & quandò res sunt vnū scibile; quando verò diuersum. Atque ita euanescant omnia ad illud propositum adducta.

Ad fundamentum etiam tertiæ sententiæ sup. n. 38. adductum iam patet, non quamlibet diuersitatem principiorū sufficere ad multiplicādas scientias, sed requiri, quòd sint prima intra aliquā abstractionem, idest, quòd non deriuentur ex alijs, vel ex alteratris intra illā, & proptereà, licèt principia aliarum scientiarum deriuentur ex principijs Metaphysicæ, adhuc esse distinctas scientias, quia talis deriuatio fit extra abstractionē propriam illarum scientiarū. Et multò minùs sequitur secundū incōueniens; siquidem ex vniuersalissimis principijs non sumitur vnitas, aut distinctio scientiæ, vt suprà num 71. vidimus ex D.Thom.

61 Ad confirmationem negāda est minor. Ad cuius probationem respondetur, quòd quamuis propria principia, per quæ probantur passiones definitionis, aut alterius gradus specifici, sint immediata, & simpliciter indemonstrabilia, quatenùs non habent causam adæquatam, & conuertibilem, seu propriū *propter quid*, per quod probentur: verè tamen dependent, & deriuantur ex communibus principijs secundarum intentionum. Quia gradus genericus est radix, & principium differentiarum contrahentium ipsum ad species, & harum passiones verè probantur per principia generica, tanquàm per causam remotam, & inconuertibilem. Quod sufficit, vt principia specifica possint resolui in principia generica; & consequenter vt deriuentur ex eis.

Tandem ad fundamentum P. Suarez num. 39. adductum respondeant hucusquè dicta. Quamuis enim ob defectum nostrum, & materiæ huius difficultatem, eam non comprehendamus, neque suprà adducta intellectum omninò conuincant; tamen multò magis satisfacit in hac difficili quæstione, qui viam aliquam grauium Doctorum auctoritate firmatam explicat, & defendit; quàm qui omnibus alijs dicendi modis reiectis, nihil omninò, vel nugatorium quid statuit, vt dictum Auctorem fecisse, testatur Rubio loco ibidem citato.

62 ¶ Ex dictis in tota hac quæstione inferuntur duo contra duos priores modos explicãdi quartam sententiam suprà relatam. Primum est, quòd licèt collectio specierum sit omninò necessaria ad sciẽtiam, possitque appellari sciẽtia inchoatiuè, & causaliter, tamen id, quod propriè habet rationem scientiæ, est tertia alia qualitas, seu facilitas iudicatiua, qua promptè, & delectabiliter iudicat intellectus de suo obiecto. Nequè in hoc est immorandum; quia præter paucos Thomistas cæteri omnes vniformiter conueniunt.

63 Secundum est, hanc qualitatem, seu facilitatem nõ componi ex pluribus habitibus partialibus, vt aiebat Suarez; neque similiter ex partibus extensionis, vt tenent alij, sed verè esse formam quandam, & qualitatem simplicem, excludentem quarumlibet partium actualem compositionem. Si enim res omnes, quæ cadunt sub obiecto Geometriæ verbi gratia, sunt vnicum scibile in specie infima propter vnicam, & indiuisibilem rationem *sub qua*, quæ in eis inuenitur: ergo de illis omnibus vnicus, & simplex habitus Geometriæ iudicare potest. Sicut propter eandem rationem vnica, & simplex potẽtia intellectus de omnibus intelligibilibus iudicat; quia omnia habent vnicam, & indiuisibilem rationem *sub qua* ab intellectu attinguntur. Quæ ratio est D. Thom. 1. 2. quæst. 54. art. 4. & pro ea videri possunt Caiet. & alij Thomistæ sup. nu. 42. adducti. ¶ Quomodò autem habitus scientiæ, cũ sit simplex secundũ se ipsum; realiter tamen augeatur, ita vt verum sit entitatem ipsam intrinsecã habitus esse perfectiorẽ, & magis extensam absque reali additione partium; plura petit à præsenti instituto aliena; quæ commodiùs explicabimus in libris de Generatione, agentes de intensione, & extensione qualitatum.

QVAESTIO V.

Quomodò applicanda sit doctrina tradita singulis scientijs in speciali?

64 HIS generaliter statutis de scientiarum specificatione, iam facilè est iudicare de vnitate vniuscuiusque in particulari, quãta sit, & vnde sumatur? Et ideò in gratiã omniũ, qui illas profitentur, specialiter discurrẽdum est per singulas: tùm vt grauissima hæc materia

quan-

quantùm in nobis est, vndequaquè maneat absoluta: tùm etiam, vt specialiter constet de vnitate nostræ Dialecticæ, & Philosophiæ naturalis posteà tradenda.

§. I.
DE SACRA THEOLOGIA.

65 Incipiēdo à sacra Theologia: quia alias scientias dignitate superat, cùm longa disputatio extra institutum nostrum sit, breuiter asserendum est in primis, ipsam genere subalterno differre à Metaphysica, & alijs scientijs naturalibus; vt satis ex dictis cōstat. Deinde esse vnū habitum in specie infima quoad omnes suas partes. Quæ sententia communis est in schola D. Thom. qui eam indicat; tùm in Prologo sententiarum, q. 1. art. 2. vbi illam defendit Capreol. q. 3. art 1. conclusione 4. tùm etiam 1. par. q. 1. art. 3. vbi ipsum in hoc sensu explicant, & defendūt Caiet. & Nazar. in commentario articuli, Bañez dubio vltimo, Gonçalez disputatione 3. conclusione 4. & communiter Thomistæ.

Probatur breuiter ex doctrina generali tradita; quia intra abstractionem propriam Theologiæ, népè ab omni materia naturali, & potētialitate creata, omnia eius principia tādèm resoluuntur in diuinā reuelationem: ergo deriuantur ex alijs, vel ex alterutris; & per consequens pertinent ad eandem speciem scibilis.

Confirmatur: quia quæcumque traduntur in Theologia, referuntur in eandem Deitatem; vel tanquā in propriam essentiam, vt quæ pertractantur de attributis, & personis; vel tanquàm ad principium efficiēs, aut vltimum finem, vt quæ de creaturis disputantur. Hoc autem, non vt sunt quocumque modo cognoscibilia, sed vt stant sub principijs reuelatis; ergo omnia pertinent ad eandem rationem formalem *quæ*, scilicet Deitatem, participantque eandem indiuisibilē rationem *sub qua*, scilicet diuinam reuelationem mediatam, & virtualem, & ex consequenti sunt vnum scibile in specie infima. Videantur Gonçal. vbi sup. & alij Thomistæ.

§. II.
DE PRIMA PHILOSOphia, seu Metaphysica.

66 ¶ Secundò etiam infertur ex dictis, quid de Metaphysica sentiendū sit. Cùm enim abstractio à materia intelligibili conueniat huic scientiæ, consequens est ipsam genere differre à Mathematicis, & Philosophia naturali. An autem Metaphysica quoad omnia, quæ includit, sit vnus habitus in specie infima, longiorem postulat disputationem; quæ aliena est à præsenti instituto. Affirmatiua tamen sententia, quā tradit D. Tho. opusc. 42. c. 3. & defendunt Caiet. in hoc lib. c. 23. Arau. 1. Metaph. q. 5. art. 3. & communiter Thomistæ, potest facilè ex eisdem fundamentis suaderi. Quia omnia principia, ex quibus Metaphysica procedit ad suas conclusiones demōstrandas, tandē re-

resoluũtur in communia principia entis realis, quod est obiectũ eius: ergo deriuantur ex alijs, vel ex alterutris intra eandẽ abstractionem à materia intelligibili, & per consequens pertinent ad eandẽ speciem scibilis.

§. III.
DE MATHEMATICIS extremis, scilicet Arithmetica, & Geometria.

67 ¶ TErtiò infertur, quid dicendum sit de Arithmetica, & Geometria, quæ propriè sunt Mathematicæ. (Musica enim, Perspectiua, Astrologia, & similes, quæ solent inter Mathematicas numerari, non sunt verè species Mathematicæ, vt inquit D. Thom. 1. 2. quæst. 35. art. 8. & nos infrà explicabimus.) De quibus in primis statuendũ est, vtramque genere differre à Metaphysica, & Philosophia; siquidẽ continẽtur sub abstractione diuersa, nempè à materia sensibili, à qua sumitur genus scibilis mathematici; ac proinde eas immediatè collocari sub eodem genere Mathematicæ, esseque inter se specie distinctas, siquidem ambæ continentur sub eadem abstractione; & intra eam principia vnius nõ deriuantur ex principijs alterius, neque vtraque ex alterutris; sed resoluuntur in diuersa prima principia, vt suprà numero 61. expliciimus.

68 Tandem asserendum est, vnãquamque esse vnum habitum in specie infima. Quæ est communis sententia Auctorum, quos suprà n. 42. retulimus. Conuincitúrque ex eisdem fundamentis. Nã in Arithmetica, numeri solidi reducuntur ad superficiales, seu planos; & hi ad lineares; qui tandem resoluuntur in vnitatem, quæ est prima omnium mensura. Idem etiam contingit in proportionibus, quę sunt passiones numerorũ. Nàm omnes superpartientes deriuantur ex superbipartiente, quę est prima huius generis; hæc autem, & omnes superparticulares deriuantur ex sexquialtera, quæ est prima superparticularium. Ex quibus, omnes indeterminatæ reducũtur in primam determinatã huius generis, quæ est Hemiolum, versaturque inter 3. & 2. Et tãdem multiplicitates, & generaliter omnes proportiones, tàm numeri ad numerum, quàm numeri ad vnitatẽ deriuantur ex ea, quæ simpliciter est prima in omni genere, scilicet ex proportione dupla, quæ versatur inter binarium, & vnitatẽ. De quo videri possunt Arist. 5. Metaph. cap. 15. & D. Tho. ibidem lect. 17. ergo principia omnia, ex quibus procedit Arithmetica, deriuãtur ex alijs, vel ex alterutris intra propriam abstractionem, & per consequens constituunt vnum scibile in specie infima.

69 Idem etiam patet in Geometria. Nã vt expressè inquit D. Tho. loco suprà num. 50. adducto, principia Isochelis, Isopleuros, & Scalenon deriuãtur ex principijs trianguli; & principia quadrati, Rhombi, Rhomboidis, & similium ex principijs quadranguli, & vtraque ex principijs communibus figuræ. Et tandem,

tandem, vt totã Geometriam vno complectamur verbo, figuræ omnes, quæ formantur in profunditate, deriuantur ex pyramide, quæ est prima solidarum: hæc verò, & omnes, quæ formantur in superficie, deriuantur ex triangulo, quæ est prima inter figuras planas: & tandem triãgulus resoluitur in lineas, & hæc in punctum, quod est prima mẽsura quantitatis continuæ. Ergo illa est vnum scibile in specie infima, & Geometria vnus habitus in specie. Maior huius explicatio pendet ex perfecta notitia harũ scientiarum: hæc tamen sufficiunt, vt eis applicetur generalis doctrina tradita.

§. IIII.
DE PHILOSOPHIA *naturali.*

70 ¶ QVartò infertur, quid dicendũ sit de Philosophia naturali, vt comprehendit libros Physicorum, de Cœlo, Generatione, & Anima, & siquæ alia ad ipsam pertinent, vt sunt libri Aristot. qui appellantur parua naturalia. In quo tamen veteres, & iuniores Thomistæ non concordant, & res adhuc sub lite est, vt inquit Arauxo infrà citandus.

Ex antiquis negant Philosophiæ vnitatem specificam Soncin. 6. Metaphysicæ, quæst. 8. Caiet. in hoc lib. cap. 22. & 2. 2. quæst. 162. in introductione quæstionis. Pro qua etiam sententia refertur Capreol. quæst. 3. prologi; eique fauet non parũ D. Tho. in hoc 1. lib. lect. 41. vbi post verba sup. nu. 50. adducta, statim subdit, quòd *Corpus naturale, & mathematicum distinguuntur in diuersas species scibilium.* ¶ Et ratio Caiet. videtur efficax. Quia maior, & minor remotio à materia, & motu videtur sufficiens distinctiuum scientiarum: sed intra abstractionem à materia singulari, quæ cõmunis est toti Philosophiæ, datur maior, & minor remotio à materia, & motu in entibus mobilibus, siquidem aliud abstrahit ab omni specie motus determinata, & est tantùm mobile vt sic, cui correspõdent libri Physicorum; aliud est mobile tantùm ad vbi, cui correspondent libri de Cœlo; aliud ad formã, cui correspondent libri de Generatione, &c. Ergo habent diuersas immaterialitates; & per cõsequens sufficiunt distinguere species Philosophiæ.

71 Secunda sententia constituit vnitatem specificã in Philosophia, vt comprehendit omnes suas partes. Quam docuit Auerroes 2. Physicorum, text. 29. & sequuntur ferè omnes Thomistæ iuniores, Soto hic c. 25. & 1. Physicorum, quæst. 2. Bañez lib. 1. de Generatione quæst. procemiali ad 4. Araux. 1. Metaph. q. 5. art. 3. ad 1. Sanch. lib. 1. Logicę q. 11. & alij. Quibus fauet D. Tho. de Sensu, & Sensato, lect. 2. vbi post verba, num. 58. adducta, planè loquitur de tota Philosophia, vt de vna scientia; librosq; Physicorum, de Cœlo, & alios appellat partes eius. Quod etiã colligitur ex opusc. 42. c. 14. vbi postquã ex diuisione entis in suas species colligit diuisionem Philosophiæ; subdit talem diuisionem magis pertinere ad Lo-

gicum, quàm ad Philosophum, planè indicans esse partitionem rationis in eodem simplici habitu.

Certè de mente D. Thomæ nõ omnino constat in hac difficultate. Hæc tamen secunda sententia est proculdubio cõformior illi: tũ propter adducta: tùm etiã, quia magis consequens est generali doctrinæ de scientiarũ specificatione suprà ex ipso statutæ. Et ideò asserendũ est totam Philosophiam naturalem esse vnum habitum in specie infima. In cuius cõfirmationem præter adducta solùm addenda est ratio, quam pro alijs fecimus, quod scilicet omnia principia Philosophiæ deriuantur ex alijs, vel ex alterutris intra propriã abstractionem à materia singulari: siquidem saltem dependent, & probãtur per communia principia motus, quæ in libris Physicorum statuuntur; reducunturque tandem in materiam, & formã, quæ sunt prima principia entis mobilis: ergo omnia, quæ tractantur in Philosophia, constituunt vnicam speciem scibilis; & consequenter pertinent ad eãdem athomam speciem scientiæ.

72 Ad locum D. Tho. pro contraria sententia adductum respondent optimè Bañez, & Arauxo vbi suprà, SanctumDoctorem per corpus naturale, vt condistinguitur contra corpus mathematicum, intelligere, non solùm ens mobile, quod est obiectum Philosophię, sed alia entia naturalia, quæ sunt obiecta aliarum scientiarum, quæ subalternantur Mathematicis; vt sonorũ respectu Musicę, & visuale respectu Perspectiuæ. Istæ enim scientiæ, vt iam videbimus, continentur sub eodem genere immediato cũ Philosophia, & habent pro obiectis entia naturalia, & ideò cum omni proprietate verificatur, corpus naturale, vt comprehendit obiecta Philosophiæ, Musicæ, & aliarum, diuidi in plures species scibilium, vt magis constabit ex dicendis.

Ad rationem respondetur negando maiorem. Nam, vt ex dictis patet, intra eandem abstractionem maior, & minor remotio à materia, aut motu non causant diuersitatem in esse scibilis; nisi quãdò resoluuntur in diuersa prima principia, vt contingit in obiectis Arithmeticæ, & Geometriæ. Quod tamen non inuenitur in Philosophia, siquidem omnia eius principia, tàm quæ magis, quàm quæ minùs abstrahunt à motu, deriuantur ex alijs, vel ex alterutris intra eandem abstractionẽ à materia singulari, vt explicatum est.

§. V.

DE MVSICA PERSPECTIVA, *Astrologia, & alijs scientijs medijs.*

73 ¶ Qvintò infertur, quid dicendum sit de scientijs, quæ subalternantur Mathematicis; & solent appellari mediæ inter illas, & purè naturales; vt sunt Musica, Perspectiua, Astrologia, Cosmographia, Geographia, Hydrographia, Machinatiua, & similes. Circa quod suppositis his, quæ de propria subalternatione diximus suprà num. 9. considerãdum est, huiusmodi sciẽtias quodãmodo descendere

cendere ex vno genere in aliud, in quantum applicant obiectum, & principia subalternantis ad materiam omninò accidentalem, & extraneam, vt ibidem explicuimus. Quo fit, vt obiectum, & principia subalternantis semper sint sub abstractione diuersa ab ea, quã habet materia illa, cui fit applicatio in scientia subalternata, vt patet in exemplis ibidẽ adductis. Numerus enim, & linea secundũ se abstrahũt à materia sensibili; sonorum verò, & visuale, tantũ à materia singulari. Et hac de causa scientiæ istę dicuntur mediæ: quia nimirùm participant de vtraque abstractione, siquidem in eis principia aliter abstrahunt, ac conclusiones. Ex quo etiam nascitur, vt rectè notauit D. Thom. 2.2.q. 9. art. 2. ad tertium, quòd si principia cõsiderentur, quæ habent rationem formæ, scientias istas cum Mathematicis connumeramus; si verò conclusiones, seu materiam propriam spectemus, magis conueniunt cum naturali; propter quod 2. Physic. text. 2. dicitur esse magis naturales.

74 Cæterùm, quia in his scientijs, vt latè explicuimus suprà nu. 21. ratio formalis *quæ* obiecti non sic constituitur ex obiecto superioris, & materia illa extranea, quasi ex æquo includat vtrumque, sed obiectum superioris consideratur quasi in obliquo, & vt principiũ, per quod diffinitur: materia verò extranea principaliter, & in recto habet rationem obiecti, vt sonorum in Musica, & visuale in Perspectiua; inde est, quòd absolutè, & simpliciter loquendo, scientiæ istæ dicẽdæ sunt naturales, & cõtinentur in eodem genere cum Philosophia naturali. Quod genus, distinctionis gratia, appellabimus *scientiam naturalem*; (nè ipsum cũ Philosophia, quæ est quædam species eius, confundamus.) Et per consequens genere distinguuntur ab Arithmetica, & Geometria, quæ sunt propriè Mathematicæ.

Hanc sententiam defendunt communiter Thomistæ Caiet. 2.2. quæst. 9. art. 2. Flandria 6. Metaph. q. 3. art. 1. Soto in hoc lib. cap. 11. q. 5. ad 5. & 2. Phys. q. 2. art. 2. Arauxo vbi suprà ad secundum, & alij. Pro qua etiã, videri potest D. Tho. lect. 25. huius lib. & 2. Phys. lect. 2. Vbi eam docet eleganter Aristoteles; nàm postquam Mathematici, & Philosophi differentiam explicuit ex diuersa abstractione à materia: subdit: *Hoc idem indicant, & mathematicarum facultatũ hæ, quæ magis sunt naturales, vt Perspectiua, Musica, & Astrologia. Nàm cõtra quodãmodò se se habẽt, ac Geometria. Geometria nãq; de naturali linea contemplatur; sed non vt est naturalis: Perspectiua verò Mathematicam quidem lineam considerat; at non vt est Mathematica, sed vt est naturalis.*

Ex quibus verbis probatur à priori hæc sententia. Quia ideò Geometria verbi gratia simpliciter est scientia Mathematica, & genere distinguitur à Philosophia, quia linea, quam considerat, licèt à parte rei sit quid naturale, nõ tamẽ consideratur ab ea, vt est naturalis,

sed vt abstrahit ab omni materia sensibili. Sed ècontrà linea, quam considerat Perspectiua, licèt secundùm se sit quid mathematicum, nō tamen consideratur ab ea, vt est mathematica; sed vt includit visualitatem, quæ est materia sensibilis: ergo Perspectiua simpliciter est scientia naturalis, & genere distinguitur â Geometria.

Confirmatur: quia id, quod principaliter, & in recto habet rationem obiecti in his scientijs medijs, est illa materia extranea, & sensibilis, vt sonorum in Musica, & visuale in Perspectiua: ergo tantùm abstrahunt à materia singulari, sicut ens mobile, quod est obiectum Philosophiæ: ergo continentur sub eodem genere scibilis naturalis, & consequenter sub eodem genere scientiæ.

75 Circa vnitatem verò, aut distinctionem specificam harū scientiarum idem ferè ac de reliquis dicendum est, scilicet sumendam esse ex vnitate, vel distinctione principiorū in esse scibilis. Id enim æquè conuincunt de omnibus scientijs rationes suprà n. 59. adductæ. Non tamē sumitur eodem modo in his, ac in cæteris. Cùm enim aliæ sint extremæ; tàm principia, quàm obiectum sunt sub eadē abstractione, & ita vnitas, vel distinctio earum sumitur ex principijs, quæ sunt prima intra abstractionem propriam ipsius obiecti, vt vidimus. At verò in his sciētijs, de quibus loquimur; cùm sint mediæ inter purè Mathematicas, & Naturales; principia habent diuersam abstractionem, ac obiecta; & ita vnitas, aut distinctio earū non potest sumi ex principijs, quæ sint prima intra abstractionem propriam obiecti (nulla enim talia principia sunt in his scientijs:) ac proinde desumenda est ex principijs, quæ sint prima intra abstractionem propriam ipsorum principiorum.

Iuxta quam doctrinam, quæ prout iacet, necessariò admittenda est à Thomistis supra citatis, nobis valdè probabile est, & maximè consequens ad hucusque dicta, quòd sicut duæ tantùm dantur Mathematicæ extremæ, quarū principia possint ad materias extraneas applicari, sic duæ tantùm dantur huiusmodi scientiæ mediæ, licèt varijs nominibus significatæ. Altera est, quæ principia Arithmeticæ applicat ad materias sensibiles; potestque, prout comprehendit omnes materias, appellari *Arithmetica naturalis*. Quæ dū talia principia applicat ad sonos, dicitur Musica: dùm verò ad alias materias (si quæ sint, quibus hæc principia possint applicari) sortietur alia nomina. Altera verò est, quę principia Geometriæ applicat ad materias sensibiles, potestque cōmuni nomine dici *Geometria naturalis*. Quæ dū talia principia applicat ad visum, dicitur Perspectiua, seu Optica; dùm ad cœlos, & astra, Astrologia; dū ad mūdum, & eius partes, Cosmographia; dū ad terrā, & eius Prouincias, Geographia; dùm ad singularem locū, aut Ciuitatem, Topographia; dùm ad aquam, & maria, Hydrographia; dum

dùm ad bellica instrumenta.& machinas, Machinatiua; & sic de alijs nominibus.quibus scientia ista potest appellari, secundùm quòd applicat principia Geometriæ ad peculiares materias sensibiles.

76 Quanuis autē hæc doctrina, prout iacet, nō inueniatur expressa in Doctoribus;quia non descendunt ita particulariter ad has materias; est tamen nō solū cōsequēs ad fundamenta supra ex Aristot.& D.Tho.stabilita; sed etiā cōmuni Mathematicorū sentētiæ, qui quatuor tātū Mathematicas admittūt, vt patet ex Ptolomęo in Almagesto. Imò sic necessariò asserendum est iuxta receptissimum loquendi modum, tam Dialecticorum, quàm Philosophorum constituentiū septem tantùm artes liberales, vt patet ex illo carmine.

¶ *Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, astra,*

Vbi quatuor tantū numerātur Mathematicæ; duæ extremæ, scilicet Arithmetica, & Geometria designatæ per *numerū*, & *angulū*; & duæ mediæ, nēpè Musica, & Astrologia significatæ per *tonū*, & *astra*. Propter quod etiam Mathematicę ab antiquis appellabantur quadriuiū. De quo videri possunt Hugo Victorinus lib. 3. sui Didascalon, & D. Tho.opusc.70.q.5.art.1.ad 3.

Ratione etiā idem facilè probatur ex dictis. Quia tot sunt constituendæ species scientiæ, quòt fuerint principia in ratione luminis diuersa, seu habentia diuersam vim illuminandi conclusiones: sed principia omnia, ex quibus procedunt scientiæ mediæ, sunt tantùm duo in ratione luminis, seu tantùm habent duplicem vim illuminandi: ergo tantùm sunt constituendæ duæ scientiæ mediæ. Maior est Arist. & D.Tho. vt patet ex dictis sup. num. 58. Minor verò probatur: quia principia omnia, ex quibus procedunt istæ scientiæ mediæ, vel sunt geometrica, vel arithmetica, vt supponimus: sed in his tātū inueniuntur duę primę radices luminis, vt n. 69. ostēsū est: ergo tātū datur in eis duplex vis illuminandi conclusiones.

Cōfirmatur: quia genus sumitur ab eo, quod habet rationem materiæ, & differentia ab eo quod habet rationē formę, vt vidimus sup. disp. 5.n.73. sed in his scientijs medijs propriū obiectū habet rationē materiæ, & principia superiorū rationem formæ, vt expressè docet D. Tho. in hoc lib. lect. 25. & 2.2.q.9. artic.2.ad 3. ergo sicut in eis rectè sumpsimus genus ex obiecto, seu materia, ad quam applicant principia superiorū, eas propterea collocantes sub eodem genere cū Philosophia; sic etiā rectè sumimus differentiā ex ipsis principijs superiorū, duas tātùm scientias medias cōstituentes, iuxta duas species principiorum in esse scibilis, nēpe arithmeticorum, & geometricorum.

77 Ad hęc fortè respondebis, idē principium geometricum, quod Perspectiua applicat ad visum, & Machinatiua ad instrumenta bellica, licèt in se sit formaliter vnum; esse tamen virtualiter multiplex, secundùm quòd est applicabile ad diuersas materias.

Sed

Sed contra hoc est. Primò: quia estò detur in principijs geometricis talis multiplicitas virtualis, adhùc ista reducitur tandem in vnam primam radicem luminis, vt supponimus: ergo non potest causare plures scientias. Patet consequentia: quia nulla alia ratione talis virtualis multiplicitas, quæ ponitur in principijs geometricis, non sufficit causare plures species Geometriæ; nisi quia reducuntur in vnam primam fontem luminis: ergo eadem ratione non poterit causare plures scientias illi subalternatas.

Secundò: quia omninò falsum est, principia geometrica esse virtualiter plura, secūdùm quod possunt applicari ad diuersas illas materias: ergo falso nititur fundamento dicta solutio. Probatur antecedens: quia ideò lux corporalis non est virtualiter multiplex, secūdùm quòd potest illuminare hominem, & equūm: quia illi omninò per accidens est, quòd applicetur ad eos illuminandos: sed principijs geometricis est multò magis per accidens, & extranea quæcumque materia, ad quam applicantur: ergo ratione talis applicationis nō sunt virtualiter plura, & consequenter non datur firmum fundamentum ad multiplicandas plures scientias medias sub eadē extrema: ac proinde duæ tantùm sunt constituendæ, vt explicatum est.

§. *vltimus.*

DE LOGICA.

78 ¶ POstremò infertur, quid dicendū sit de nostra Logica, quam ad vltimum locum distulimus: quia alijs enumeratis, licèt non vtilitate, aut necessitate, dignitate tamen cedit. De qua in primis statuendum est, ad nullum horum trium generum pertinere vt partem, seu speciem principalē alicuius. Quia vt disput. 1. num. 51. tetigimus, & probat D. Tho. opusc. 70. quæst. 5. art. 1. ad 2. Logica nō est pars principalis scientiæ speculatiuæ, sed ad eam reducitur vt adminiculum, & instrumentum aliarum, quatenùs docet modum procedendi in illis.

Cæterùm, quia Logica sic est instrumentum scientiarum, vt etiā sit vera pars Philosophiæ, seu vera scientia, vt ibidem explicuimus: non omninò excluditur ab hac coordinatione, sed continetur sub eodem genere cum Metaphysica, vtpotè quæ habet eandem abstractionem ab omni materia. Differt verò specie ab illa, quia licèt vtriusque principia contineantur, & deriuentur ex vniuersalissimis principijs entis, quod abstrahit à reali, & rationis; hæc tamen non causant vnitatem scientiæ, vt supra nu. 51. vidimus. Cùm autem in alijs non conueniant; siquidem Metaphysica procedit ex principijs entis realis; Logica verò ex principijs secundarum intentionum, planum fit, vtriusque principia non deriuari ex alijs, neque ex alterutris, & consequenter esse diuersa in esse scibilis.

Tandem asserendum est, Logicam esse vnicum habitum in specie infima. Quia omnia eius principia

cipia deriuantur ex alijs, vel ex alterutris intra eandem abstractionem. Nàm principia demonstrationis deriuantur ex principijs cõmunibus syllogismi; & hæc ex principijs argumentationis ; ista verò ex principijs propositionum, & terminorum; & tandem hæc ex communibus principijs secũdarum intentionum. Quod idẽ patet in definitione, diuisione, & alijs partialibus obiectis Logicæ; quæ omnia continentur sub eadem abstractione ab omni materia : ergo intra illam deriuantur ex alijs , vel ex alterutris; & per consequens pertinent ad vnicam speciem scibilis, & scientiæ.

DISPVTATIO XX.

De alijs habitibus intellectualibus.

CAPITE 26. & 27. huius primi libri Aristoteles agit de opinione, & solertia; vt ostendat, in quo deficiant, & distinguantur à scientia. Et cap. vlt. secundi libri tractat de habitu principiorum, quo cognoscuntur principia demonstrationis, quique est causa scientiæ. Et ideò Doctores in fine horum librorum solent aliqua prælibare de his habitibus intellectualibus. Quod nos præstabimus quæstionibus sequentibus.

 QVAESTIO PRIMA.

Vtrùm habitus principiorum sit distinctus ab intellectu, & in quo consistat?

1 CONCEDENDVM Esse habitum principiorum, quem Aristot. 6. Ethicor. cap. 6. vocat *intellectum*, seu *intelligentiam*, vt habet translatio antiqua, ita certum est; sicut est certum dari in rerũ natura sciẽtiam. Quemadmodũ enim ad cognoscẽdas propositiones necessarias, & mediatas, seu per aliud notas necessaria est scientia; sic ad cognoscendas eas, quæ nullum habent medium, per quod probentur, & appellãtur immediatæ, seu principia, necessaria est virtus aliqua, seu habilitas intellectualis, quæ appellatur habitus principiorum. Neque de hoc est controuersia inter Doctores. ¶ Tria tamen sunt, in quibus non omnes consentiunt. *Primum est*: an habitus iste sit ipse intellectus, vel qualitas aliqua illi superaddita, & ab eo distincta? *Secundũ*: in quo consistat propria eius ratio, seu circa quæ principia versetur. Et tandem *tertium*: an sit à natura inditus, vel quomodò

fiat

fiat in nobis? Duo priora tractat rectè Ludouicus Montesino 1. 2. disp. 32. quæst. 6. & nos breuiter absoluemus in hac quæstione. Tertium verò in sequenti latiùs explicabimus.

2 Dicendum est ergo primò, habitum principiorum non esse ipsam potentiam intellectiuam; sed verum habitum ipsi superadditum, & ab ea distinctum. Hæc conclusio est contra Valentiam, & Lorcam 1.2.q.51.art.1.quā etiam ex parte negat Durandus in 3. distin. 33. q. 1. ad 2. Est tamen communis consensus Philosophorum cum Arist. tùm in hoc 2. libro, capite vltimo, vbi agens de causis istius habitus, expressè fatetur ipsum generari in nobis experimento, & memoria: tùm etiam loco citato ex 6. Ethicorum cap. 3. vbi numerat ipsum inter virtutes intellectuales (quæ sunt veri habitus) appellans eum *intellectum* propter suam excellentiam. Quo loco D.Thom. lectione 5. inquit: *Accipitur intellectus hic, non pro ipsa intellectiua potentia; sed pro habitu quodam, quo homo ex virtute luminis intellectus agentis naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia.* Quod etiam docet 2. contra gentes, cap. 78. vbi affirmat habitum principiorum accipi ex sensibilibus, & esse effectum intellectus agentis. De quo etiam loquens prima secundæ, quæstione 62. articulo tertio ad primum expressè inquit esse habitum naturalem superadditum potentiæ intellectiuæ.

3 Fundamentum est: quia potentia rationalis, qualis est intellectus & voluntas secundum se est indifferens, & se habet ad opposita, vt dicitur nono Metaphysicæ. Potest enim voluntas ferri in bonum, & malum; & intellectus intelligere verum, vel falsum: sed habitus principiorum nō se habet ad opposita; neque indifferenter inclinat ad verum, vel falsum; sed infallibiliter attingit verum, & determinat intellectum, ad cognoscendas propositiones necessarias, immediatas, ipsumque disponit benè secundùm suam naturam in ordine ad aliquam operationem: ergo non est ipsa potentia intellectiua; sed verus habitus illi superadditus. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur. Tùm ex verbis Aristotel. libro 2. citato circa finem, vbi expressè testatur habitum principiorum, quem vocat intellectum, esse perpetuò verum, dicens: *Cùm autem mentis habituum, quibus verum perspicimus, quidam veri perpetuò sint, vt intellectus, atque scientia; quidam interdùm falsum suscipiant, vt opinio, &c.* Tùm etiam ratione eiusdem Aristotel. quia tota certitudo, determinatio, & necessitas assensus scientifici sumitur ex certitudine, determinatione, & necessitate assensus principiorum: ergo certiùs, firmiùs, & magis immobiliter assentitur intellectus ipsis principijs, sed habitus scientiæ, quo cognoscuntur cōclusiones, non est indifferens ad verum, vel falsum, sed omninò determinatus ad cognitionem veri: ergo multò magis determinatus est

est habitus principiorum. Videatur D. Tho. 2. dist. 24. q. 2. art. 3.

4 Dices: habitus ponitur ad tollendam indifferentiam potentiæ: sed intellectus circa prima principia est naturaliter determinatus; siquidem explicatis terminis non potest illis dissentire: ergo ad illa non indiget habitu; & per consequens ipse erit habitus principiorum. ¶ Confirmatur: quia sicut se habet voluntas circa finem sibi proportionatum; ita intellectus circa principia naturaliter cognita: sed circa talem finem voluntas nō indiget habitu, vt sumitur ex D. Thom 1. 2. qu. 56, art. 6. & docet expressè, q. 62. sequenti, art. 3. ad primum: ergo neque etiam intellectus indiget habitu circa prima principia.

Ad argumentum simul cū confirmatione respondetur, habitum principiorum esse necessarium: tū quia intellectus secundū se est indifferens ad eliciendum assensum conclusionum, vel principiorum: tùm etiam, quia licèt explicatis principijs vniuersalissimis naturaliter determinetur ad assentiendum illis; tamen respectu aliorum minùs vniuersalium potest habere falsam cognitionem: tùm denique quia cùm intellectus in omni suo actu indigeat speciebus intelligibilibus; non habet de se sufficientem determinationem, etiam respectu principiorum vniuersalissimorum, neque ex se est facilis ad assentiendum illis. In quo distinguitur à voluntate. Cuius operatio quia non requirit species; sed est pura inclinatio in obiectum, quod atrahit ad se volūtatem; indè est, quòd sit sufficienter determinata, & absque vlla difficultate feratur in finem, in quem naturaliter inclinatur. Sic respondet D. Tho. loco citato ex q. 62. & q. 1. de virtutibus a. 5. ad 3.

5 Dicendum est secundò, habitū principiorum versari, tam circa principia vniuersalissima, quæ ab Arist. c. 2. huius primi libri appellantur *dignitates*, quàm circa principia particularia scientiarum, quæ vocantur *positiones*. Hæc conclusio est contra Vazq. 1. 2. disp. 74. c. 3. sed est communis inter Doctores, pro qua videri potest Montesino vbi supra. Breuiterque probatur, Tùm; quia Arist. & D. Tho. agētes de huiusmodi habitu nō distinguūt principia vniuersalia, & particularia; sed absolutè docent versari circa prima principia. Tùm etiā, quia vt sumitur ex eodem Arist. loco citato, propria ratio per quàm habitus principiorū distinguitur à sciētia, est quòd versetur circa propositiones medio vacantes, & per se notas, quod æquè conuenit principijs vniuersalissimis, & particularibus; siquidem vtraque sunt propositiones immediatæ. Tùm denique, quia necessitas ponendi hunc habitū superadditum intellectui, æquè procedit in omnibus; siquidē ex vtrisque deriuatur cognitio scientifica; & ad omnia requiruntur species intelligibiles. Ergo pro omnibus necessaria est virtus intellectualis; vt illis firmiter adhæreat intellectus, & determinetur sufficienter ad veri cognitionem.

6 Ex

6 Ex quo apparet iam quid sit iste habitus, cuius definitio essentialis sic potest formari: *Intellectus, seu intelligentia est habitus circa propositiones vniuersales, necessarias, immediatas, & speculatiuas.* In qua priores particulæ exprimũt genus proximũ, in quo intellectus cõuenit cum synderesi, quæ est habitus principiorum practicorum. Vltima verò ponitur loco differentiæ; quia penes practicum, & speculatiuum distinguũtur isti duo habitus, vt plenè constabit infra num. 29. vbi diuisiones habitus intellectualis ordinabimus.

7 Secundò sequitur eundem habitum in specie infima sufficere pro omnibus principijs speculatiuis, siuè vniuersalibus, siuè particularibus; & consequenter non esse multiplicandos iuxta numerũ sciẽtiarum non subalternatarum; vt multiplicant Rubio, & alij. Ratio autem sumitur. Tũ ex Arist. in hoc 2. lib. cap. vltimo, ubi docet habitum istum esse virtutẽ intellectualem certiorem, & altiorem habitu scientiæ; in quam iste resoluitur, tanquàm in principium efficiens, præhabens in se quidquid perfectionis est in scientia: ergo vnitas eius sumenda est ex altiori, & vniuersaliori radice, ac proinde non est multiplicandus iuxta numerum scientiarum. Tùm etiam, quia propria ratio formalis sub qua habitus iste tendit in principia, nempè immediata connexio prædicati cum subiecto, eadem est in omnibus principijs scientiarum; quamuis pro diuersitate materiali eorum, sæpè interueniat maior, aut minor difficultas in explicatione terminorum, vt vidimus suprà numero 6. ergo idem habitus in specie infima sufficit pro omnibus principijs speculatiuis, tàm vniuersalibus, quàm specialibus, & proprijs scientiarum.

QVAESTIO II.

An habitus principiorum sit à natura inditus: vel quomodo fiat in nobis?

8 IN hac difficultate duæ sunt sententiæ extremę, & alia media. Prima asserit habitum principiorũ nullo modo esse naturalem, sed verè acquisitum per actus ipsos, quibus intellectus assentitur principijs; sicut habitus scientiæ, & virtutum acquiruntur per proprios actus. Ita Rubio hìc tractatu de habitu principiorum, numero decimoquarto. Pro qua sententia citat Ferraram secundo contra gentes, capite 78. falsò tamen, vt infrà constabit.

Probatur primò expresso (vt inquit) testimonio Aristotelis in hoc secundo libro, capite vltimo, vbi loquens de habitu principiorum, inquit: *Neque itaque insunt determinati habitus, neque ab alijs habitibus fiunt notioribus, sed assensu.* Quibus verbis docet hunc habitum non inesse nobis à natura, neque ex alijs notioribus notitijs fieri, sicut habitus scientiæ: sed per assensum immediatũ veritatis per se notæ, quod est acquiri per proprios actus.

Se-

Secundò probatur ratione; quia natura solùm concedit rebus, quæ necessaria sunt ad simpliciter operandum, quæ verò ad melius, aut faciliùs requiruntur, relinquit acquirenda propria industria, & labore; tribuens illis principia, quibus possint operari, & operando ea acquirere: sed habitus principiorum non est necessarius ad simpliciter assentiẽdum primis principijs, sed ad assentiendum cum facilitate: ergo nõ est nobis à natura datus, sed acquiritur propria industria. Maior patet in habitibus virtutum moraliũ, quos ideò natura non concessit, quia non requiruntur ad simpliciter operandum bona opera. Minor verò probatur: quia assensus primorum principiorum non excedit facultatem naturalem intellectus, cùm sint veritates quædam naturales, & per se notæ: ergo informatus intellectus speciebus intelligibilibus, per quas apprehendit terminos, & cognoscit significationem eorum, potest propria virtute iudicare de veritate principiorum, eisque assentire; & ex consequenti ad simpliciter assentiendum illis, non erit necessarius habitus.

9 Quamuis autem hæc sententia placeat quibusdam Modernis; est tamen proculdubiò contra Diuum Thomam, vt infrà constabit. Et ideò illam reijciunt communiter Thomistæ, qui licèt inter se dissentiant, an habitus iste sit congenitus intellectui, vel fiat in nobis post vnionem animæ ad corpus; in hoc tamen maximè conueniunt, quòd aliquomodò consequitur ipsam naturam, neque efficitur in nobis per assensus, seu iudicia intellectus possibilis, sicut acquiruntur alij habitus intellectuales; quod satis efficaciter conuincitur hac ratione.

Quia si habitus principiorum produceretur per tales assensus, seu iudicia, etiam augeretur per ipsorum repetitionem, & consequenter cresceret in nobis facilitas assentiendi eisdem principijs. Similiter per cessationem, seu dissuetudinem eorundem assensuum diminueretur talis facilitas; & perconsequens posset ipse habitus minui, & tandem corrumpi: consequens est omninò falsum: ergo & illud ex quo sequitur. Sequela patet; quia vt rectè inquit D. Thom. 1.2. quæst. 53. articul. 2. habitus ex eadem causa augetur, ex qua generatur; & ex eadem diminuitur, ex qua corrumpitur. Minor verò probatur: tunc ex eodem Angelico Doctore articulo antecedenti, vbi expressè affirmat habitum primorum principiorũ nulla obliuione, aut deceptione corrumpi posse; benè autem scientiam, & aliquos alios habitus intellectuales; tùm etiam experientia, quia post repetitos mille assensus huius principij, *omne totum est maius sua parte*, nullus experitur maiorem facilitatem in assentiẽdo, ac habuit cùm primò explicati fuerunt illi termini. Et eandem facilitatem experitur vnusquisque, cùm post diuturnã cessationem, & dissuetudinem actuum, rursùs proponitur idem principiũ.

Ergo talis habitus non generatur per proprios actus, sicut alij habitus acquisiti; sed aliquomodò fit in nobis per modum naturæ.

16 Secunda sententia huic extremè opposita asserit, habitũ principiorum esse omninò à natura inditum intellectui, & cum ipso in creatione animę comproductũ. Sic docent graues Thomistæ. Bañez 1. p q. 1. artic. 6. notabili 3. Conradus, & Medina 1. 2. q. 51. artic. 1. Sanchez lib. 7. Logicæ q. 15. & alij, quibus non parùm fauet D. Th. 1. p. q. 79. art. 12. 1. 2. q. 91. art. 3. 2. 2. q. 8. art. 2. ad 1. de verit. q. 16. ar. 2. & alibi sępè; vbi habitũ principiorũ appellat à natura inditũ, seu naturalẽ: & eadẽ 1. 2. q 94. ar. 1. ad 3. fatetur esse in puero nõdũ habẽtẽ vsum rationis, quamuis nõ possit eo vti, propter defectum ætatis. Et tandẽ id expresse docere videtur in tertio distin. 23. q. 3. arti. 2. ad primũ, vbi ita inquit: *Habitus infusus similis est habitui innato; quia sicut naturalis habitus datur in creatione, ita infusus in reparatione. Naturalis autem sicut intellectus principiorum indiget, vt cognitio determinetur per sensum, quo acquisitus non indiget, &c.* Ergo ex sententia Diui Thomæ habitus principiorũ est nobis naturaliter congenitus, & datur cum ipsa natura.

Secundò probatur ratione qua vtitur Diuus Thomas loco citato de veritate: quia in homine, cognitio principiorum est quasi quoddã seminarium totius cognitionis sequentis; sicut in alijs naturis sequẽtium operationum, & effectuum quædã naturalia semina preexistũt: ergo sicut hæc naturaliter insunt illis, sic etiam cognitio principiorum debet naturaliter in esse homini, & per consequens talis habitus erit omninò naturalis.

Confirmatur: quia facilitas, & promptitudo in operando est signum habitus præsentis, sed explicatis terminis, ita facilè, & promptè assentimur, cùm primum proponitur hoc principium, *Omne totum est maius sua parte*, quàm postquàm plures actus habuerimus circa illum, vt suprà dicebamus: ergo signum est ante primum illum assensum iam existere habitum, à quo causetur talis facilitas, & perconsequens ipsum esse à natura inditum.

11 Sed quamuis hæc etiam sententia sit satis probabilis, & habeat pro se loca adducta Diui Thomæ; adhùc tamen non satisfacit alijs Thomistis; & meritò. Tùm, quia habet contra se plura alia Angelici Doctoris testimonia, vbi expresse affirmat, habitum istum causari in nobis ab intellectu agente, vt infrà videbimus. Tùm etiam, quia planè contradicit Aristoteli in hoc libro secũdo, capite vltimo, vbi vt suprà numero 2. diximus, & explicant Commentator, & alij Interpretes, apertè docet, fieri in nobis experimento, & memoria; atque ex ipsa cognitione sensitiua. Tũ denique, quia tollit ab intellectu humano puram potentialitatem in esse intelligibili, ratione cuius à principio est sicut tabula, in qua nihil est scriptum, vt dicitur in 3. de anima texta

textu. 14. De quo videri potest Diuus Thomas ibidem, & prima parte quæstione 87. articulo primo. 1. 2. quæstione 50. articulo 6. de malo quæstione 16. articulo 12. ad 2. & alibi sæpè: ergo habitus principiorum non est omninò naturalis, aut congenitus intellectui.

12 Tertia ergo, & inter præcedentes media sententia affirmat habitum principiorum partim esse à natura, & partim ab exteriori principio, seu dici naturalem inchoatiuè, quatenus ex ipsa natura animæ intellectiuæ, conuenit homini, quòd statim cognito quid est totũ; & quid est pars, cognoscat, quod omne totum est maius sua parte; dici verò acquisitum; quia non potest cognoscere, quid est totũ, & quid est pars; nisi per species à sensibilibus acceptas. Hæc sententia prout iacet est expressa Diui Thomæ 1. 2. q. 51. art 1. eamque sequuntur cõmuniter discipuli eius, Caiet. ibidẽ Ferrara 2. contra gentes c. 78. Nazarius 1. p. q. 58. art. 1. controuers. 1. Iabellus 2. Metaph. q. 1. Masius in hoc 2. lib. Post. q. 4. concl. 5. & alij. Qui tamen non eodem modo explicant illam: nam Masius putat, habitum principiorum nihil aliud esse, præter intellectũ, & species intelligibiles ordinatas, vt patet conclusione 4. & ita inquit, illum esse naturalem ex parte qua includit intellectum; esse verò acquisitum ratione specierum intelligibilium, quæ per sensus acquiruntur.

Cæterùm hic modus dicendi alienus est à mente Diui Thomæ. Tùm, quia ipse expresè excludit potentiam intellectiuam ab habitu principiorum, asserens, esse quid illi superadditum, vt vidimus quæstione precedenti. Tum etiam, quia apud ipsum nomine habitus intellectualis, non intelligitur collectio specierum; sed tertia alia qualitas simplex, qua potentia promptè, & delectabiliter iudicat de suo obiecto, vt patet ex ijs, quæ adduximus disputatione præcedenti numer. 42. Tum denique, quia vt loco citato dicebamus, habitus principiorum, ex eo quòd sit virtus intellectualis, debet semper esse verus; id est, debet ex natura sua determinare ad verã cognitionem principiorũ; vt inde posit sequi cognitio sciẽtifica: Sed species intelligibiles non sic determinant intellectũ; sed quantùm est ex se, indifferenter se habent ad producendam cognitionem veram, vel falsam; sicut ipsa potentia cuius sunt complementa: ergo tales species non possunt esse habitus principiorum.

13 Vera ergo, & legitima Diui Thomæ expositio est, quam tradunt Caietanus, Ferrara, Nazarius, & alij Thomistæ asserentes, habitum principiorum, partim dici naturalem, & partim acquisitum, non quia vna pars sit à natura; & alia ab exteriori principio, sed quia posita terminorum notitia extrinsecùs acquisita mediantibus sensibus, ad præsentiam specierum intelligibilium, virtute intellectus agẽtis resultat in intellectu posibili talis habitus. Atq; ita eadẽ qualitas simùl dicitur naturalis; quia fluit per modũ naturæ posita notitia ter

minorum, eo modo quo nutrire, & augere dicūtur actus naturales animæ posito alimento decocto: & simul dicitur acquisita, quia supponit operationes sensuū, per quas acquiruntur species intelligibiles.

14 Dicendum est ergo conformiter ad hanc sententiam, habitum principiorum non fieri per assensus, seu iudicia intellectus possibilis; sed immediatè produci ab intellectu agente statim, ac per sensus acquiruntur species intelligibiles; & ponitur notitia terminorum. Sic docent Thom. citati, ex quibus Ferrara assignât expressè discrimen inter hunc, & alios habitus intellectuales; quod istos producit in se intellectus possibilis, concurrēte etiam virtute intellectus agentis, habitum verò principiorum efficit immediatè, & per se ipse intellectus agens. Vndè falsò adducitur à Rubio pro sua sententia.

Probatur primò conclusio ex Aristotele in hoc libro 2. capite vltimo, vbi non dixit habitum principiorum fieri *assensu*, idest per assensum intellectus, vt malè legit Rubio: sed *à sensu*; idest à potentia sensitiua, vt habent omnes translationes, & legunt ibi Diuus Thom. & cæteri Interpretes. Dicit autem cognitionem principiorum fieri ex sensu, & non ex alijs habitibus notioribus, vt ostendat non esse reducendam in alios priores assensus, seu iudicia intellectus, sed immediatè desumi ex ipsis sensibilibus modo explicato. De quo videri potest D. Tho. loco citato ex 1.2. & q. 1. de virtutibus, art. 5. ad tertium.

15 Secundò probatur ex alijs locis Angelici Doctoris, vt expressè affirmat, habitum istum fieri immediatè ab intellectu agente. Sic habet eadem 1.2. q. 53. art. 1. cùm inquit: *Vnde si aliquis habitus sit in intellectu possibili immediatè ab intellectu agēte causatus, talis habitus est incorruptibilis, & per se, & per accidens. Huiusmodi autem sunt habitus primorum principiorum, tām speculabilium, quàm practicorum, quæ nulla obliuione, vel deceptione corrumpi possunt, &c.* Et secūdo contra gentes, cap. 78. *Habitus principiorum est acceptus à sensibilibus, vt probat Aristoteles in secundo Posteriorum, & sic oportet, quòd sit effectus intellectus agentis, &c.* Et in 2. distinct. 24. quæst. 2. art. 3. dicit, quod: *Est quodam modò innatus menti nostræ ex ipso lumine intellectus agentis*, vt ostendat quàm immediatè, & naturaliter fluat ex ipso intellectu agente ante assensus, seu iudicia intellectus possibilis: quod tandem de habitu principiorū practicorum expressit q. 16. de veritate art. 1. ad 14. dicens: *Quòd actus cognitionis nō præexigitur ad potentiam, vel habitum synderesis, sed ad actum ipsius, &c.* ergo ex sententia D. Thom. habitus principiorum nō fit per assensus, seu iudicia intellectus possibilis, sed immediatè producitur ab intellectu agente. Videatur etiā 6. Ethicorum lect. 5. cuius verba adducimus suprà n. 2.

16 Tertiò denique probatur ratione: quia secundùm hanc sententiā valdè cōsonāt omnia, quæ tā de intellectu humano, quā de habitu prin-

principiorũ docent grauiores Philosophi, & recta ratio, atque experientia ipsa suadent. ergo omnibus alijs est præferenda. Probatur antecedens: quia in primis non tollitur pura potentialitas intellectus, in esse intelligibili, neque ponitur aliquid immediatè ab ipsa natura tributum, quod tantũ sit necessarium ad faciliter operandum, quod est fundamentum primæ sententiæ. Deinde explicatur optimè, quare talis habitus non possit corrumpi, neque per se à suo contrario, neque per accidens per quancũq; obliuionem, ad dissuetudinẽ actuum: quod tamen vix saluari potest in illa sententia. Præterea redditur optimè ratio eius, quod experimur, quare scilicet explicatis terminis, ita facilè & prõptè assentiamur primis principijs, cũ primũ proponuntur quã post repetitos plures assensus circa illa. Et tandẽ ponitur in intellectu per modũ naturæ principium sufficienter firmũ, & immobile, vt possit esse seminariũ totius cognitionis sequentis; quod est fundamẽtum secundæ sententiæ: ergo pensatis omnibus, nostra sentẽtia alijs omnibus est præferenda.

17 Per quod patet ad argumẽta. Ad primũ ex verbis Aristotel. quæ adducit Rubio pro prima opinione, iam constat dictum Auctorem, addita vna littera corrupisse textum, & omninò variasse sentẽtiam; ibi enim non legitur *assensu*, sed *à sensu*, quod facit sensum oppositum, vt vidimus. Vnde mirum est, grauem Auctorem sic in re clara deceptum fuisse.

Ad secundum etiam patet, non enim ponimus habitum istum esse immediatè à natura, sed producitur ex sensibilibus modo explicato, in quo sensu dicitur acquisitus, quia tamen ipse debet esse seminarium cognitionis sequentis, ac proinde principium totius nostræ industriæ & laboris in acquirenda veritate; ideò propriè non dicitur acquiri nostra industria, & labore, quia per hoc significatur produci nostris actibus, sed fluit in nobis per modũ naturæ, vt explicatum est.

18 Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad primum ex locis Diui Thomæ, dicimus, rectam eorum intelligentiam sumendam esse ex alijs adductis pro nostra sententia. Vnde quando inquit, habitum principiorum esse naturalem, aut inditum, non est sensus, quòd sit omnino naturalis, aut congenitus; sed quòd fluit in nobis per modũ naturæ ex lumine intellectus agẽtis, vt ipse sæpè inquit. Id autem quod affertur de puero nõ habente vsũ rationis, nõ est contra nos. Cõcedimus enim consequenter posse generari habitum principiorũ ante vsum rationis, quia tunc possunt esse in puero species intelligibiles aliquorum principiorum, & notitia terminorum, quibus positis statim fit talis habitus. Vltimus tandem locus difficilior est, sed cũ ex alijs habeamus habitum principiorum esse effectum intellectus agentis, explicandus est causaliter, quòd scilicet dicatur dari in creatione; quia ibi datur lumen intellectus agentis, ex quo ipse naturaliter

resultat posita notitia terminorũ.

Ad secundum cum sua confirmatione respondetur, quòd vt habitus principiorum sit seminarium totius cognitionis sequentis, & vt præueniat assensus, seu iudicia intellectus circa illa, sufficit, quòd sit naturalis modo explicato, vt ex dictis patet; & ideò solùm probant nostram conclusionem.

QVAESTIO III.

Quid sint opinio, & solertia; & in quo distinguantur à scientia?

19 POstquam egimus de scientia & habitu principiorum, agendum erat de sapientia, quam inter habitus intellectuales numerat Aristoteles 6. Ethicorum capite 3. Sed quia ipse in fine huius primi libri expresse remittit eius disputationem ad Metaphysicam illis verbis: *De reliquis autem quo pacto distribuenda sint, de mente inquam, de sapientia, &c.* Ideò nos in præsenti cum alijs Dialecticis hanc disputationem prætermittimus: hoc solùm adnotantes, vt rectè percipiatur diuisio habitus intellectualis posteà tradenda, quòd quamuis circa distinctionem sapientiæ, & scientiæ, variè opinentur Doctores; quorum plures dicendi modos adducunt Bañez prima parte quæstione 1. articulo 6. Arauxo lib. 1. Metaphysicæ quæstione 5. articulo 1. & alij; probabilior tamen sententia est, quam tradit Diuus Thomas opuscul. 70. q. 2. art. 2. ad primum dicens: *Sapiẽtia non diuiditur contra scientiam, sicut oppositũ contra oppositum, sed quia se habet ex additione ad scientiam: est enim sapientia, vt dicit Philosophus 6. Ethicorum, caput omnium scientiarum, regulans omnes alias, &c. Scientiæ verò nomẽ alijs inferioribus relinquitur.* Quod etiã docet 1. 2. q. 57. art. 2. ad 1. & 2. 2. q. 9. art. 2. Ratioque videtur manifesta: quia tàm Metaphysica, quàm Theologia (quarum altera est sapiẽtia in ordine naturali, alia verò in ordine supernaturali,) sunt verè, & propriè scientiæ; siquidem sunt habitus acquisiti per demonstrationẽ: ergo sapientia non opponitur sciẽtiæ in sua latitudine, sed potiùs continetur sub ea; & addit, quòd procedat per causas altissimas, & nobilissimas, in quo distinguitur ab alijs scientijs inferioribus. Videantur Bañez vbi sup. Caietan. in hoc 1. lib. c. 10. §. vltim. Soncinas 4. Metaph. q. 13. & alij.

20 Ex quo intelligetur doctrina, quam tradit Aristoteles citato lib. Ethic. ca. 7. vbi affirmat, sapientiam non solùm versari circa conclusiones, sicut alias scientias; sed etiam circa ipsa principia, sicut intellectum; & perconsequens esse præstantiorem virtutem illis. Verba Aristotelis sunt: *Sapientem ergo non solùm ea scire, quæ ex principijs cognoscuntur, sed etiam circa principia dicere vera, oportet. Quarè sapientia intellectus est, & sciẽtia, & vt caput habẽs; scientia rerum earũ quæ summis afficiuntur honoribus, &c.* Quorum verborum sensus non est,

est, sapientiam integrari tamquam ex partibus, ex habitu principiorū, & scientia, vt putauit Scot. in tertio distinct. 35. q. 1. Neque similiter esse tertium alium habitum ab vtroque distinctum eminenter cōtinentem eorū perfectiones, & sub eadem ratione formali se extendētem ad cognitionem principiorū, & conclusionum, vt explicant alij. Sed sensus est, quòd sapientia, quia est scientia suprema, non habens aliam superiorem, quæ explicet, aut probet sua principia; ipsa reflectitur supra illa, explicādo terminos, & aliqualem eorum rationem reddendo, siuè contra negantes ipsa disputando; in quo vtitur discursu, quod non habet habitus principiorum, vt suprà vidimus. Et ideò sapientia in hoc excedit ipsum, & alias scientias inferiores; quia ille tantùm attingit principia, istæ verò solas conclusiones; sapientia autem non solùm versatur circa proprias conclusiones, sed etiam reflectitur supra sua principia, modo explicato, propter quod habet specialem rationem virtutis, & appellatur caput cæterarum.

21 ¶ His breuiter explicatis de habitu sapientiæ, veniendum est ad alios, de quibus procedit difficultas. Et primò certum est apud Auctores, dari habitum opinionis; idque probat Aristoteles in hoc primo libro, capite 26. quia præter propositiones necessarias dantur etiam contingentes, sed hæ non possunt cognosci per scientiam, vel habitum principiorum: cùm obiecta istorum habituum sint propositiones necessariæ, vt suprà vidimus: ergo cognoscuntur per alium habitum, qui est opinionis.

Addit autem Aristoteles, quòd sicut circa propositiones necessarias duplex assignatur habitus, nempè intellectus, & scientia; hæc circa propositiones mediatas, ille verò circa immediatas, ita etiam duplex debet assignari habitus opinionis circa propositiones contingentes, quorum altero cognoscanter, quæ habent alias priores, per quas probentur. In quo cùm non procedatur in infinitum, neque in tali probatione deueniatur ad propositiones necessarias, quia ex necessario non sequitur contingens, deueniendum erit ad aliquas propositiones contingentes primas, seu immediatas, quibus assentietur intellectus, propter ipsam connexionem extremorum absque aliquo medio, & ex consequenti assignandus erit alius habitus opinionis circa illas, quod rectè prosequitur D. Thomas ibidem lect. 44.

22 Hanc ergo opinionem, quæ habetur sine discursu, & correspondet habitui principiorum, definit ibidem Aristoteles sic: *Est acceptio*: (id est existimatio, seu assensus determinatus) *propositionis immediatæ, & non neccessariæ*, id est principij, quod potest aliter se habere, seu propositionis cōtingentis, quæ nullum habet medium, per quod probetur. Ex qua definitione facilè formatur definitio alterius opinionis, quæ correspondet sciētiæ, & habetur per discursū

sic. *Est acceptio propositionis mediatæ, & non necessariæ*, à quibus si auferãtur illæ particulæ *immediatæ*, & *mediatæ*, remanet essentialis diffinitio opinionis in communi, prout comprehendit vtrãque, scilicèt, *Acceptio propositionis non necessariæ*, idest, existimatio, seu assensus determinatus propositionis, quæ potest aliter se habere; vel actus intellectus qui fertur in vnam partem contradictionis, cũ formidine alterius, quæ est definitio D. Thom. prima parte quæst. 79. articul. 9. ad quartum.

Explicatio huius diffinitionis facilè ex dictis cõstat; nàm per hoc quòd sit *existimatio*, seu *assensus*, siue *actus intellectus*, conuenit opinio cum scientia & alijs cognitionibus necessarijs. Additur autẽ *determinatus*, siue *in alteram partem contradictionis*, vt excludantur dubium, & suspitio, quia vt inquit D. Thom. 2. 2. quæst. 2. art. primo, dubitãs in neutram partem declinat, sed manet anceps; suspicans verò magis declinat in vnam quã in aliã, non tamen assentitur illi determinatè, quia tantùm fertur ex leuibus indicijs, at verò opinans assentitur ex fortioribus indicijs, & ideò vni parti determinatè adhæret, sed cũ formidine alterius. Per quod distinguitur opinio à scientia, & alijs assensibus necessarijs. Ad quod significandum ponitur illa vltima particula, scilicèt, *propositionis non necessariæ*. Nàm eo ipso quòd opinio versetur circa obiectũ, quod potest aliter se habere, non repugnat illi subesse falsum; ac proinde assentitur tali obiecto, cum formidine alterius partis, quod non conuenit alijs habitibus necessarijs, vt ex se patet.

23 Dupliciter autem potest contingere quòd opinio versetur circa propositiones contingentes, seu cũ formidine alterius partis, vt explicat D. Th. lect. 44. citat. Primò quã do propositiones sunt in se, & ab intrinseco contingentes, & tunc repugnat, quòd cognoscãtur per sciẽtiam, etiamsi de earũ veritate nullatenùs dubitemus, vt patet in exẽplo D. Tho. si dicas: *Omne quod currit mouetur; homo currit; ergo homo mouetur.* Vbi conclusio non pertinet ad sciẽtiam; cùm sit propositio contingens, sed ad habitum opinionis, etiamsi certissimũ de illius veritate. Cuius ratio est: quia formido, quæ conuenit opinioni ab intrinseco; & est per se annexa illi, (quæ solet appellari formido radicalis,) nõ sumitur ex parte ipsius cognoscentis, sed ex parte obiecti contingentis; quod quia potest esse aliter, ac de facto est, potest consequẽter nõ esse, sicut cognoscitur; ac proinde cognoscitur cum formidine intrinseca, & radicali.

Secundo modo potest contingere opinionem versari circa propositiones, quæ licèt in se, & ab intrinseco sint necessariæ, ab opinante tamen accipiuntur, vt contingentes: quia non penetrat connexionem prędicati cum subiecto. Et tunc formido nõ est ex parte ipsius obiecti, secundùm se; sed ex parte cognoscẽtis illud; & hanc frequentiùs appellamus formidinem, soletque appellari formido actualis, & consistit in

quodam metu; si fortè altera pars sit vera? quam experimur frequenter in opinionibus, quæ in qualibet materia sunt inter Doctores. Vndè si quis penetrauerit dictam connexionem, cognoueritq; necessitatē talium propositionum; acquiret veram scientiam illarum; & ex consequenti poterit contingere, & persæpè contingit, vt de propositione, de qua alter habet tātùm opinionem, & vulgò dicitur opinio; alius habeat scientiā. Quod existimandum est, multoties accidere in doctrina Aristot. & D. Thom. qui proculdubio habuerunt scientiā de pluribus propositionibus: quæ apud alios ad summum putantur opiniones.

24 Contingit etiam generari in intellectu opinionem, quando per medium probabile cognoscitur cōclusio necessaria ab eo, qui nondū habet scientiam de illa. Et similiter quandò cognoscitur conclusio necessaria per medium, quod in rei veritate est cōtingens, existimatur tamen esse necessarium: vel etiam quando cōclusio necessaria cognoscitur per medium, quod in rei veritate est necessarium, & à nobis apprehenditur vt necessarium: sed tamen id non cognoscimus certò, & euidenter, sed tantùm probabiliter & cum formidine. In huiusmodi enim casibus, (qui ad duos priores modos reducuntur,) nō potest generari scientia; quia cùm sciētia habeat rationem boni, opinio verò rationem mali, illa non consurgit nisi ex integra causa; hæc verò generatur ex quocunque defectu.

Per quod tandem perspicua remanet doctrina Aristot. c. 26. citato, propter quam hæc omnia adducta sunt, quòd, scilicèt, habitus sciētię distinguitur ab opinione in hoc, quòd ille versatur circa propositiones necessarias; seu quæ aliter se habere nō possunt; cui proinde nō potest subesse falsum; opinio verò versatur circa propositiones contingētes, & quæ aliter se possunt habere; vel secundùm se; vel secundū quòd accipiuntur à cognoscente; & ideò nō sēper verū attingit; quo etiā modo distinguitur habitus principiorū ab opinione, ut ex dictis patet.

25 ¶ Explicata natura opinionis, solent aliqui disputare de fide, vt ostendant etiā in quo deficiat, & distinguatur à scientia. Sed res est alterius loci, de qua neque verbū facit Arist. in præsenti. Et ideò breuiter dicendū est fidem esse assensum determinatæ alterius partis propter auctoritatē, seu testimoniū dicētis. Quod si fuerit diuinū, erit fides supernaturalis, in qua ratio formalis assentiendi est diuina reuelatio, seu veritas prima vt reuelans, conditio verò necessariò requisita est propositio Ecclesiæ. Si verò testimoniū sit creatum, vel hominis, vel Angeli erit fides naturalis, vel humana. Ad vtrāque autē fidē nō requiritur discursus, sed sicut vna simplici visione videtur color ratione luminis; sic eodē actu iuditij assentitur intellectus alicui propositioni propter auctoritatē dicentis, tanquā propter rationē formalē, absq; eo, quòd sit necessariū aliud præcedens iuditium circa ipsam, ex quo moueatur ad talem assensum.

26 Ex quo patet, quomodò fides distinguatur ab opinione, & scientia. Nàm ab opinione immediata, quã supra explicuimus, distinguitur in hoc, quòd talis opinio assentitur principijs probabilibus propter ipsam cõnexionem extremorũ; fides verò propter extrinsecum testimonium dicentis. Ab opinione autem mediata distinguitur: quia hæc pertinet ad discursum, & fit necessariò ex præexistẽti iudicio, quod nõ habet fides, vt diximus. Tãdem distinguitur à sciẽtia: quia licèt fides, quò maius est testimoniũ, tãtò plùs possit habere certitudinis, (credimus enim maiori certitudine, quæ à pluribus, & melioribus afferuntur) possitque crescere vsque ad certitudinem moralem, vt quando credimus Romam esse; & tandẽ peruenire ad omnimodam certitudinem, & in ea superare scientiam, vt patet de fide diuina, de cuius veritatibus longè certiores sumus, quàm de conclusionibus â scientia demonstratis, ex eo, quòd auctoritas diuina, cui illa innititur, firmior, & indefectibilior est quocumque lumine creato, ex quo procedit scientia. Quamuis inquâm hæc ita sint, nunquâm tamen fides pertingit ad claritatem, seu euidentiam, imò hæc illi repugnat, vt probat Diuus Thomas 2.2. quæst. 1. art. 4. & constat ex diffinitione Pauli ad Hebræos 11. *Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Ac proindè habet sibi intrinsecè annexam obscuritatem, in qua distinguitur à scientia.

27 Secundò ex dictis sequitur, opinionem, & fidem humanam nõ esse virtutes intellectuales. De opinione id docent expresè Aristot. 6. Ethicor. cap. 3. & D. Thom. ibidẽ lectione 3. & 1.2. quæst. 55. art. 4. & quæst. 57. ar. 2. ad 3. De fide verò humana tradit id ipsum Sanctus Doctor 2.2. quæst. 4. art. 5. & in 3. distinct. 23. quæst. 2. artic. 3. quæst. 1. ad secundum. Et vtriusque ratio est eadem: quia virtus vt suprà vidimus, est dispositio perfecti ad optimum: ergo virtus intellectualis erit dispositio ad optimum, quod in intellectu inuenitur. Sed hoc est, verum semper attingere: ergo sicut in voluntate tantùm ille habitus dicitur virtus moralis, qui bonum semper amplectitur, sic in intellectu solùm ille habitus erit virtus intellectualis, qui verum semper attingit. Sed opinioni & fidei humanæ propter sui imperfectionem, & debile lumen, seu mediũ, cui innituntur potest subesse falsum, vt suprà num. 3. vidimus ex Arist. ergo non sunt virtutes intellectuales.

28 ¶ Tandem solertia, vt definit Aristotel. in hoc 1. lib. cap. 27. *Est bona coniectatio medij in tẽpore admodũ breui*: vel vt habet translatio antiqua: *Subtilitas quædã inueniẽdi medium in nõ perspecto tempore.* Vt si quis videns lucidam illam partem Lunæ, quæ est versus Solem; statim perciperet id venire ex eo, quòd Luna recipiat lucem à Sole: vel si quis viso paupere altercante cum aliquo diuite, statim cognosceret, diuitem mutuasse illi pecuniam, de cuius solutione altercantur. Aut siquis videns aliquos, qui

qui cùm anteà inimici essent, postea amici facti sunt, statim intelligeret hoc ideò esse, quia ambo cuiusdam alterius sunt inimici. Vndè constat solertiam esse quandam vim, facilè, & de repête inueniendi causam rei, cuius tot exempla adducit Aristoteles testè Diuo Thoma ibidem, vt ostendat solertiam inueniri posse in diuersis habitibus intellectualibus, tàm practicis, quâm speculatiuis. Propter quod etiam ponitur pars prudentiæ, vt patet secunda secundæ quæst. 49. art. 4.

Distinguit ergo Aristotel. scientiam à solertia: quia licèt hæc possit inueniri in propositionibus necessarijs, vt patet in primo exemplo; tamen nunquam procedit ex necessarijs simpliciter, idest, euidéter cognitis, vt necessaria; sed tantùm ex coniectatis, siue ex coniecturatis. Qui enim videns Lunam versus Solem lucidam, de repente absque alia consideratione, iudicauit, à Sole recipere lucem, id tantùm coniecturauit, & perconsequens potuit decipi in tali coniectura; propter quod solertia non numeratur inter virtutes intellectuales. In quibus omnibus solertia deficit à ratione scientiæ, & distinguitur ab ea, vt ex dictis patet.

29 ¶ In calce huius quæstionis statuendæ sunt diuisiones essentiales habitus, seu virtutis intellectualis, vt suprà disputatione 15. num. 28. promisimus. Quæ sic possunt ex dictis ordinari. Primò enim diuiditur in habitum, qui immediatè versatur circa singularia; (qui necessariò erit practicus; nàm singularia possunt quidem directè, & propriè operari, non autem cognosci;) & in eum, qui immediatè versatur circa vniuersalia. Sub primo genere continētur prudentia, & ars, quarum diuisionem loco citato adduximus. Secundum verò rursus diuiditur in habitum circa principia, seu propositiones immediatas, qui dicitur habitus principiorum, & in habitum circa conclusiones, seu propositiones mediatas, & appellatur scientia.

Habitus principiorum diuiditur in intellectum, seu intelligentiam, qui est habitus principiorum speculatiuorum; de quo egimus in principio disputationis; & in synderesim, quæ est habitus principiorum practicorum, de qua tractant Theologi prima parte quæst. 79. art. 12. Deinde scientia diuiditur in eam, quæ procedit lumine diuinæ reuelationis, scilicèt, Theologiam; & in eam, quæ procedit ex principijs cognitis lumine naturali. Quæ rursus partitur in practicam; & speculatiuam. Sub practica continentur Philosophia moralis, & Medicina, vt docet Diuus Thomas opusc. 70. quæstion. 5. artic. 1. ad quartum, & alibi sæpè. Speculatiua verò diuiditur in tria genera iuxta triplicem abstrationem à materia, vt vidimus disputatione præcedenti, & vnumquodque in species ibidem assignatas.

Est tamen pro hac coordinatione obseruandū, practicam, & speculati-

latiuum, posita esse, vt differentias diuisiuas, generum non subalternatim positorum: non quia existimemus talia genera posse eisdem differentijs diuidi, sed defectu nominum; sunt enim in rei veritate differentiæ omninò diuersæ; nàm ratio practici, quæ conuenit prudentiæ, & arti, ex natura sua postulat versari immediatè circa singularia, quæ verò conuenit synderesi, essentialiter respicit principia; quæ autem inuenitur in scientia, petit versari circa propositiones vniuersales mediatas, quæ rationes valdè diuersæ sunt, quamuis eodem nomine significentur.

QVAESTIO IIII

An de eodem obiecto possint esse simul scientia, & opinio?

30 Aristoteles in hoc primo libro c. 26. quem ferè omnes Dialectici imitantur; solùm mouet hanc difficultatem de scientia, & opinione, & ideò in titulo consultò non inquirimus, etiam de fide, vt minùs rectè faciunt nonnulli Moderni; est enim ex hac parte quæstio ista aliena à præsenti instituto: & eam versant Theologi cum Diu. Thom. 2. 2. q. 1. art. 5. quamuis inter loquendum de scientia, & opinione quid etiam dicendum sit de fide obiter explicauimus. Vt ergo certa ab incertis separemus.

Primò indubitatum est, quòd si loquamur de eadem re incõplexa, seù de eodem subiecto, secundum diuersa tamen prædicata, seù propositiones; benè possunt esse simul scientia, & opinio; vt de homine scimus quòd sit risibilis, & opinamur, quòd diligat filios, aut quòd sit Philosophus. Quod explicat, & probat Aristoteles loco citato exẽplo opinionis veræ, vel falsæ. Sicut enim non repugnat de eadem re dari opinionem veram, & falsam, secũdum diuersas propositiones, seu prædicata; vt si de diametro asseras esse incommensurabilem lateri qudrati, est propositio, & opinio vera, si verò de eodem diametro dicas esse commensurabilem est propositio, & opinio falsa; sic etiam non repugnat, sed de facto contingit, de eadem re, vt de homine scire esse risibilem, & opinari esse Philosophum, quod tantùm est dari scientiam, & opinionem de eodem secundùm quid, vt rectè inquit Aristoteles, & notat D. Thom. ibidem, idest, de eodem subiecto, sed non secundùm idem prædicatum. Quarè solùm remanet difficultas, an possint dari scientia, & opinio de eodẽ simpliciter; idest, de eodẽ subiecto secundùm idem prędicatum, seù de eadem propositione. De qua adhuc certum est posse esse scientiam, & opinionem in diuersis hominibus, aut etiam in eodem homine pro diuersis temporibus; sæpè enim contingit, quòd eadem propositio ab vno cognoscatur scientificè, & ab alio opinatiuè, aut quòd circa propositionem, de qua nunc habet aliquis opinionem, quia nõdùm penetrauit medium necessarium, postea illo inuento, habeat scientiam. Quare tota difficultas est, an de eadem

eadem propositione, idem homo in eodem tempore, possit habere sciẽtiam, & opinionem?

31 Secundò certũ est, quòd quãdo propositio est ex se, & ab intrinseco contingens, quia nimirum est prædicatio omninò accidentalis, & in materia contingenti; tunc potest quidem de illa haberi opinio, sed implicat, vt simul etiam habeatur scientia, si enim talis propositio nõ est necessaria, non est demonstrabilis, & consequenter neque scibilis, vt ex dictis patet. Quare solum remanet difficultas de propositionibus, quæ in se sunt necessariæ; nã istæ scibiles sunt per argumentum demonstratiuum, & opinabiles per argumentum topicum. Et sic meritò dubitatur; vtrũ de illis possit simul haberi scientia, & opinio. Vndè constat non esse quæstionem an possit esse scientia, & opinio de eadem propositione necessaria, secundum eandem rationem formalem, seu secundum idem medium; implicat enim eundem syllogismũ simùl esse demonstratiuum, & topicum, & consequenter repugnat, quòd ex eisdem præmissis, seu per idem medium, simul habeatur cognitio sciẽtifica, & opinatiua eiusdem conclusionis. Quare tota difficultas est, an idem homo, in eodem tẽpore possit habere scientiam, & opinionem, de eadem propositione necessaria, per diuersa media; cùm autem sciẽtia, & opinio sumi possint, vel pro actibus, vel pro habitibus, in vtroq; sensu discutienda est à nobis præsens quæstio.

(∴)

§. I.

AN ACTVS SCIENtiæ, & opinionis possint esse simul?

32 IN hoc primo sensu nõ est tãta controuersia inter Doctores. Et ideò dicendum est primò scientiã, & opinionẽ, sumptas pro actibus, nõ posse esse simul in eodẽ intellectu, de eadem propositione. Hæc cõclusio est cõtra aliquos Nominales, quos sequuntur nonnulli Moderni; sed eam recipiũt communiter Doctores, non solùm Thomistæ, sed etiã alij. De quo videri possunt Capreolus in 3. dist. 25. quæst. 1. ad argumentum contra secundam conclusionem, Deza ibidem art. 4. ad 5. contra secundam conclusionem, Conradus, & Medina 1.2. quæst. 67. art. 3. Caiet. ibidem & 2.2. quæst. 1. art. 5. & 3. parte, q. 9. art. 3. & in hoc 1. lib. cap. 25. Soto cap. 26. quæst. 8. art. 2. conclusione 3. Mas. ibidẽ sect. vnica, quæstione 5. Sanchez lib. 7. quæst. 13. Ripa 1. parte, quæst. 2. artic. 2. Cabrera, Lorca, Torres, Tolet. & plures alij, quos refert, & sequitur Galleg. hìc controuersia 32.

Probatur 1. ex Aristot. capite 26. citato, vbi absolutè docens non posse simùl esse scientiam, & opinionem de eadem propositione, adminùs intendit hanc conclusionem, vt fatentur communiter Interpretes. Verba Aristot. sunt. *Opinio nãque, & scientia non omninò eiusdem est, sed vt est, & vera, & falsa modo quodam eiusdem opinio, &c.* Vbi ad longum explicat, quòd sicut contingit de

de eodem subiecto formari propositionem veram, quãdò tribuitur prædicatum illi conueniens, & formari etiam propositionem falsam, tribuendo aliud prædicatũ illi repugnãs; nõ verò eandẽ propositionem simùl esse veram, & falsam, ita etiã potest esse, vt de eodem subiecto idem homo habeat scientiã respectu vnius prædicati, & opinionem respectu alterius; vt in principio explicuimus; non tamen quòd de eodem subiecto, respectu eiusdẽ prædicati aliquis habeat simul sciẽtiã, & opinionẽ, & concludit: *Ex his autẽ emergit, fieri non posse, vt simùl idem opinetur quisquam, ac sciat: nam simul existimationem haberet, & aliter, & non aliter, idem sese habere; quod quidem fieri nequit.* Quẽ locũ latè explicat D. Tho. pro nostra sententia, & cõcludit: *Sic ergo ex dictis manifestum est, quòd nõ contingit idẽ omninò simul scire, & opinari; quia simul homo haberet existimationem, quòd posset aliter se habere, & quòd non posset aliter se habere. Sed in alio homine hoc contingit, quòd de eodem vnus habet scientiã, & alius opinionẽ: in eodem verò homine nõ contingit ratione iam dicta.*

32 Secundò probatur ex eodem Angelico Doctore, qui perpetuus est in hac doctrina. Tradit illam eleganter 2.2. quæstione 1. articul. 5. ad quartum his verbis: *Ad quartũ dicẽdum, quòd sicut Philosophus ibidem dicit* (scilicèt cap. 26. citato:) *à diuersis hominibus de eodem omnino potest haberi scientia & opinio, sicut & suprà dictum est de scientia, & fide. Sed ab vno, & eodem potest haberi fides, & scientia de eodem secundùm quid, scilicèt, de subiecto, sed non secundùm idem. Potest enim esse, quòd de vna, & de eadẽ re, aliquis aliquid sciat, & aliquid aliud opinetur. Et similiter de Deo potest aliquis demonstratiuè scire, quòd sit vnus, & credere quòd sit trinus. Sed de eodem secundùm idem non potest esse simùl in vno homine scientia, neque cum opinione, neque cũ fide. Alia tamen, & alia ratione. Scientia enim cum opinione simùl esse non potest simpliciter de eodem; quia de ratione scientiæ est, quòd id quod scitur existimetur esse impossibile aliter se habere, de ratione autẽ opinionis est, quòd id, quod est opinatũ, existimetur possibile aliter se habere. Sed id quod fide tenetur, propter fidei certitudinem existimatur etiã impossibile aliter se habere. Sed ea ratione nõ potest simùl idem, & secundùm idem esse scitum, & creditum, quia scitum est visum, & creditum est non visum.* Idem habet quæst. 14. de veritate art. 9. ad 6. & alibi sæpe. Quæ loca adminùs procedunt de scientia, & opinione quantùm ad actus, vt per se patet: ergo ex sententia Aristotelis, & Diui Thomæ saltim actus scientiæ, & opinionis non possunt esse simùl de eadem propositione. An autem etiam loquantur de habitibus posteà videbimus?

Ratione solent aliqui probare hanc conclusionem; quia impossibile videtur duos actus simùl esse in eadem potentia. Alij verò ex eo, quòd cùm intellectus per actum scientiæ perfectè videat obie-

obiectum, ferè tota vis animæ intensè fertur in illum actum, quo maximè delectatur; ac proinde vix potest extendere concursum, vt actui opinionis incumbat. Sed hę rationes infirmæ sunt. Et prima quidem falso nititur fundamento, vt constat ex dictis suprà disput. 17. num. 35. Secunda verò ad summũ probat, moraliter esse impossibilẽ talẽ simultatẽ actuũ, vt considerãti patebit. Quare illis relictis.

34 Tertiò probatur ratione Aristot. & Diui Thomæ: quia assensus scientificus, & opinatiuus de eadem propositione habẽt proprie tates, & effectus omninò repugnantes, & vnus intrinsecè includit priuationem alterius; ergo non possunt esse simùl in eodem subiecto. Consequentia patet: quia quæcunque ita se habent, verè sunt opposita, & vnum destruit aliud. Antecedens verò probatur: quia assensus scientificus est iudicium, quòd res non potest aliter se habere, opinatiuus verò iudicat eandem posse aliter se habere: per illum plenè, & perfectè determinatur intellectus, & manet omninò conuictus circa veritatem propositionis; per istum verò non conuincitur, sed iudicat posse etiam præstari assensum propositioni contrariæ: ratione illius est omninò certus, & firmiter adheret conclusioni; ratione verò istius est incertus, & formidat de illa, & tandem alter est euidens, & alter ineuidens. Sed euidẽtia, & ineuidentia; certitudo, & incertitudo; firmitas, & formido; esse conuictum, & non esse conuictum; & similia omninò inter se pugnant, & contradictoriè, seu priuatiuè opponũtur: ergo repugnat, tales actus esse simùl in eodem intellectu.

Respondebis, hæc omnia inter se pugnare, si assensus fiat per idẽ medium: cæterùm quandò habentur per diuersa media, nullum esse incõueniens, quòd intellectus simùl sit certus, & incertus de eadem propositione; seu quòd simul iudicet eam posse aliter se habere formaliter, vt respicit medium contingens, & nõ posse aliter se habere, vt deducitur ex medio necessariò.

35 Sed contra hoc est primò: (& benè nota, quia ex huius inconsideratione decipiuntur cõtrarij) quia intellectus in quolibet syllogismo, quando post assensum præmissarum assentitur conclusioni, assentitur ei absolutè sumptæ, & in se ipsa consideratæ; nõ verò in causa, vt aiunt, seu formaliter quatenùs continetur in medio. Tùm, quia hoc iam factum est in præmissis, vt vidimus disput. 17. numer. 29. Tùm etiam, quia aliàs rueret ars syllogistica, quæ consistit in hoc, vt intellectus ex eo quòd videat duas extremitates absolutè vniri cum quodam tertio, iudicet easdẽ absolutè vniri inter se: ergo semper in conclusione syllogismi iudicat intellectus prædicatũ absolutè conuenire subiecto. Sed impossibile est, quòd de eodẽ prædicato absolutè sumpto, simùl iudicet intellectus conuenire cõtingenter, & nõ conuenire cõtingẽter eidẽ subiecto: ergo etiam per diuersa media nõ potest simul habere assensum opinatiuum, & scientificũ.

Confir-

Confirmatur: quia affirmatio, & negatio, quæ includuntur in huiusmodi assensibus, quibus intellectus iudicat idem prædicatum contingẽter conuenire, & non contingenter conuenire subiecto, seu per quos est certus, & incertus de eadem propositione, non feruntur in ipsa media; sed in subiectũ de quo affirmatur, & negatur tale prædicatũ: ergo nõ obstante diuersitate mediorũ, verè datur ibi affirmatio, & negatio, eiusdẽ de eodem; & perconsequẽs vera oppositio. Cõsequẽtia est euidens. Antecedẽs verò cõstat, tùm ex ipsa forma enũtiationis, tũ etiam quia aliâs nullus posset dari in intellectu actus verè oppositus assẽsui sciẽtifico, cũ ille necessariò sit acquirendus per diuersum mediũ, vt patet.

36 Secundò impugnatur dicta solutio: quia ex ea sequitur, posse esse simùl in eodem intellectu, assensum scientificum, & erroneum eiusdem conclusionis, hoc autem est absurdum: ergo illud ex quo sequitur. Probatur sequela: quia tales assensus necessariò eliciendi sunt per diuersa media, vt dicebamus, siquidem primus habetur per medium demonstratiuum, secundus verò per medium oppositum, vt patet, ergo si idem intellectus per diuersa media potest esse certus, & incertus de eadem propositione; etiam poterit esse scientificus, & erroneus circa illam. Quòd autem hoc repugnet, probatur: quia assensus scientificus comparatur ad erroneum, sicut lux ad tenebras; sed eo ipso, quòd ponatur lux destruũtur tenebrę, vndecunque illæ fuerint causatę: ergo eo ipso, quòd per medium necessarium habeatur assensus scientificus, alicuius propositionis, destruitur assensus erroneus circa illam, ex quocunque alio medio fuerit causatus.

Dices; ex hoc ipso sumi discrimen, nàm assensus scientificus non comparatur ad opinatiuum, sicut lux ad tenebras, sed sicut lumen maius ad lumen minus, quæ quidem possunt esse simùl, vt patet de lumine Solis, & candelæ; & ita nihil sequitur.

Sed contra hoc est: quia assensus opinatiuus licèt ex parte perfectionis quã includit, habeat aliqualem rationem luminis, & quodammodò disponat ad scientiã, vt infrà videbimus, tñ ex intrinseca imperfectione sua, intimè habet annexã ineuidentiam, & obscuritatem, sicut sciẽtia claritatem: ergo non se habent quoad omnia sicut lumen maius, & minus, sed verè comparantur tanquàm lux, & tenebræ, quod non contingit in exemplo adducto. Patet consequentia, quia lumen candelæ non est intrinsecè obscurum; sed in se est verè lux (quamuis parua) absque vlla mixtione tenebrarum, & propterea non pugnat cum lumine Solis. Opinio verò intrinsecè est lux adumbrata, seu mixta tenebris, quæ non possunt ab ea auferri, nisi destruatur propria ratio opinionis, vt patet: ergo adueniente assensu scientifico, verè corrumpitur opinatiuus, & perconsequens non possunt esse simul. Videatur Mas. vbi supra ad secundum.

(·.·)

§. II.

AN HABITVS IPSI scientiæ, & opinionis possint esse simul?

37 MAior est difficultas in hoc secundo sensu: an scilicet habitus scientiæ, & opinionis simùl compatiantur in eodem intellectu de eadem propositione; & consequenter; an habitus scientiæ possit simul esse cū actu opinionis, & habitus opinionis cum actu scientiæ? Partē affirmatiuam defendūt Durand. q. 1. prologi n. 23. Salas 1. 2. q. 53. disp. 6. sect. 5. nu. 29. Valent. tom. 3. disput. 1. q. 1. puncto 4. §. 2. Rub. in hoc 1. lib. c. 26. tract. 3. Lorinus in Logica, tract. de scientia, quæst. 1. dubit. 2. Raphael de Auersa q. 29. sect. 4. Hurtado disput. 10. de Anima, sect. 5. & alij Moderni.

Probatur primò ex D. Thom. 3. par. q. 9. art. 3. ad 2. vbi ita inquit: *Opinio ex syllogismo dialectico causata, est via ad scientiam, quæ per demonstrationem acquiritur; qua tamen acquisita, potest remanere cognitio, quæ est per syllogismū dialecticum, quasi consequens scientiam demonstratiuam, quæ est per causam; quia ille qui cognoscit causam, ex hoc etiam magis potest cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus syllogismus.* Quibus verbis manifestè loquitur D. Thom. de habitibus, vt patet: ergo adueniente habitu scientiæ de aliqua propositione, potest remanere opinio, quæ habebatur de illa. Similiter 1. 2. q. 67. art. 3. concedit eandem propositionē posse cognosci per diuersa media, quorum alterū sit euidens, alterum verò probabile. Et tandem in 3. dist. 31. q. 2. art. 1. quæstiunc. 1. ad 4. inquit: *Opinio, & scientia quāuis sint de eodem, nō tamen secundùm idem medium; sed secundū diuersa; & ideò possunt esse simùl: sed fides, & visio patriæ sunt de eodem, & secundū idem medium: & ideò perfectio vnius nō patitur imperfectionem alterius.* Vbi etiam planè loquitur de habitibus: ergo ex sententia D. Tho. habitus scientiæ, & opinionis de eadē propositione possunt esse simùl.

38 Secundò probatur ratione: quia habens habitum scientiæ circa aliquam propositionem, potest eā cognoscere, & probare per mediū contingens, vt experientia cōstat, & cernitur in hac propositione: *aliquis homo est admiratiuus*: quā postquā quis cognoscit scientificè per hanc demōstrationem: *Omne discursiuum est admiratiuū: aliquis homo est discursiuus: ergo aliquis homo est admiratiuus*: potest rursus cognoscere per hunc syllogismum contingentē: *Omnis Philosophus est admiratiuus: aliquis homo est Philosophus: ergo aliquis homo est admiratiuus.* Tunc sic formatur argumentū. Per istum syllogismū producitur aliquis habitus: nulla enim est sufficiens ratio ad id denegandum: sed talis habitus nō est scientiæ, vt patet: ergo opinionis: ergo simul datur vterque habitus.

Tertiò: quia habens habitum opinionis de aliqua propositione, si inueniat veram eius demonstrationem, acquirit scientiam circa illam: & tamen non amisit habi-

tum opinionis: ergo manent simùl habitus scientiæ, & opinionis. Maior est certa, & probatur minor; quia saltim, quandò habitus præcedens opinionis est valdè intensus, & habitus scientiæ, qui de nouo introducitur remissus, non potest hic superare illum: ergo non statim, sed paulatim excludet habitū opinionis. Patet cōsequentia in habitibus voluntatis: quādò enim quis habet habitum intemperantiæ valdè intēsum, & acquirit habitum temperātiæ remissum, non statim destruitur ille, vsque dū iste paulatim crescat, & superet, corrūpatque cōtrarium: ergo dato, quòd habitus scientiæ, & opinionis de eadem propositione sint contrarij; tamē pro aliquo saltem tempore possunt esse simùl in eodem intellectu.

39 Quartò, habitus scientiæ, & fidei supernaturalis possunt esse simul respectu eiusdèm cōclusionis: ergo etiam habitus scientię, & opinionis. Consequentia patet; quia inter habitum fidei, & claram Dei visionem maior, vel saltem æqualis repugnantia est, ac inter habitum sciētiæ, & opinionis; siquidē etiam opponuntur in ratione clari, & obscuri, seu penes visum, & non visum. Antecedens verò probatur; quia Catholicus habēs habitum fidei de hac propositione, *Deus est vnus*, si acquirat demonstrationē eius, verè producitur in eo habitus scientiæ, & tamen remanet fides supernaturalis inclinans ad eandem conclusionem: siquidem fides non potest amitti circa articulum semel creditum, nisi amittatur circa alios, vt patet: ergo, &c.

Confirmatur; quia Philosophus Christianus habens scientiam de tali propositione, assentitur illi certiùs quâm Philosophus Gentilis: sed hæc maior certitudo non potest refundi in habitum sciētiæ, supposito, quòd in vtroque sit æqualis: ergo prouenit ex habitu fidei; & per consequens simùl dantur habitus scientiæ, & fidei de eadem propositione. Minor, & consequentia cōstant. Maior verò probatur; quia aliàs certiùs crederet fidelis rusticus Deum esse, quàm Philosophus Christianus assentiretur eidē propositioni; siquidem fides in certitudine longè superat quancūq; scientiam naturalem.

Quintò tandem: quia si tam habitus fidei potest esse cum actu visionis: ergo similiter poterit esse habitus opinionis cum actu scientiæ, vel ècontra habitus scientiæ cum actu opinionis. Consequentia probata est argumento præcedenti. Antecedens verò est expressum D. Tho. 2. 2. q. 175. art. 3. ad 3. vbi cùm sibi obiecisset, D. Paulum in suo raptu habuisse fidem, & consequenter non vidisse essentiam diuinam, respondet: *Ad tertium dicendum, quòd quia Paulus in raptu nō fuit beatus habitualiter, sed solùm habuit actum Beatorum; consequens est, vt simul tunc in eo non fuerit actus fidei, fuit tamen simùl tunc in eo fidei habitus.* Ergo ex sententia D. Thomæ habitus fidei potest esse cum actu visionis.

40 Dicendum est secundò, etiam quantùm ad habitus non posse esse

se simul scientiam, & opinionem de eadem propositione. Sic docent Thomistæ pro prima conclusione adducti Capreol. Deza, Caiet. Cōrad. Ripa, Sot. Tolet. Sanch. Gall. & Mas. Qui plures alios adducit, & addit esse omnium Peripateticorū benè sentientiū. De quo etiam videri potest Rua tom. 1. controuersiarum, controu. 1. scholastica.

Et quidem Aristotelem, & D. Thom. locis pro prima cōclusione adductis, non solùm loqui de actibus, sed etiam, & precipuè de habitibus, res est nostro iudicio apertissima. Primò; quia ratio quam adducunt verè concludit de vtrisque, vt posteà videbimus. Secundò; quia intentū Arist. in his capitib. 25. 26. & 27. est explicare effectum demōstrationis, vt testatur D. Tho. lect. 41. quod propriùs cōuenit habitui, quàm actibus; siquidem isti aliquo modo intrant ipsam demōstrationem. Tertiò; quia vt expresse affirmat ipse Sanctus lect. 44. sequenti, Arist. in prædicto loco cōparat sciētiam, *ad opinionem, quæ est verorū, & falsorum*; versari autem circa verū, & falsum nō conuenit ipsi actui opinionis, sed habitui, vt de se constat. Quartò; quia statim in verbis sequentibus, vt etiam ait ipse Sanctus: *Agit de comparatione scientiæ ad aliquos habitus cognoscitiuos, qui sunt semper verorum*, scilicet ad sapientiam, prudētiam, intellectū, &c. Et tandem quintò; quia in fine lib. 2. reassumens Arist. doctrinam horum capitum, scientiam, & opinionem expresse appellat habitus, quod repetit sæpè D. Thom. ibid. lect. 20. Ergo absq; dubio ambo in prædictis locis loquantur etiam de habitibus.

41 Ratio etiam facta pro prima conclusione, etiam conuincit hanc secundam. Quod sic facilè ostenditur: quia habitus, & actus eorum versantur circa idem obiectum, & habent eandem rationem formalē attingendi illud; similiter proprietates, quæ sumūtur ex obiecto, sunt eædem in vtrisque: ergo quando actus ipsi repugnant per ordinem ad obiectum, seu in modo attingēdi, & iudicandi de illo, aut penes proprietates ipsum consequentes, etiam repugnabunt ipsi habitus. Sed vt patet ex prima conclusione repugnantia inter actum scientificum, & opinatiuum sumitur: tùm ex eo quòd alter iudicet de obiecto non posse aliter se habere, alter verò posse aliter se habere: tū etiam penès certitudinem, & incertitudinem, euidentiam, & obscuritatem, quæ sunt proprietates ex obiecto ipso desumptæ, & communes tàm actui, quàm habitui; ergo eadē repugnantia inuenitur inter habitum scientiæ, & opinionis.

Confirmatur; quia habitus proximè specificatur per actus; sicut actus per obiectum: ergo sicut ex obiecto sumitur intrinseca oppositio actuum, sic etiam ex actibus sumitur intrinseca oppositio habituum: ergo si actus sunt ex natura sua incompossibiles, secūdùm quòd versantur circa obiectum, etiam erunt ex natura sua incompossibiles habitus.

(* † *)

§. *III.*

FVNDAMENTIS OPPOSITÆ sententiæ respondetur.

42 AD primum locum D.Thom. dicendum est S.Doctorem non asserere, quòd acquisita sciẽtia potest remanere opinio per syllogismũ dialecticũ causata; sed quòd *Potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum dialecticum, quasi consequens scientiã demonstratiuã, &c.* Vt autẽ verba ista, quibus contrarij conuincũtur, & mens D.Thom. in tota illa solutione plenè intelligatur, aduertendum est, apud ipsum materiã primã per se solam nõ esse subiectum alicuius accidẽtis; & per consequens omnes dispositiones corporales, & ipsam quãtitatẽ subiectari in toto composito, vt tetigimus supra disp.9.n.16. & probabimus lib.1.Physic. & latiùs lib.1.de Generatione. Ex qua sententia deducitur alia non minùs certa D. Tho. doctrina, quòd scilicet nõ manent in genito eadem numero accidentia, quæ erãt in corrupto; quã tradit lib. 1. de Generatione, lect. 10. & alibi sæpè, nosque ibidẽ ostẽdemus. Vndè quãdo ignis, v.g. disponit lignum introducendo in illo calorem aliquẽ, qui est dispositio, vt ibi generetur forma substãtialis ignis; talis calor imperfectus deperditur, quãdò corrumpitur lignũ, & subsequitur alius calor perfectus consequens, & concomitans formam substantialem ignis nouiter introductam in materia ligni.

Hoc ergo exemplo vtitur D. Thom. in illa solutione, & docet simili modo opinionem esse viam, seu dispositionem ad scientiam, qui enim per aliquod signum, seu medium probabile cognouit aliquam conclusionem, potiùs accedit ad cognitionem scientificam illius, quàm qui necdùm assequutus est talem opinionem. Quandò autem aduenit cognitio scientifica talis conclusionis, deperditur cognitio illa formidolosa antecedens, qua intellectus iudicabat prædicatum contingenter conuenire subiecto; quæ proinde verè erat opinio; & subsequitur alia perfectior cognitio eiusdem conclusionis, per tale medium probabile, consequens habitum scientiæ de nouo acquisitũ. Quæ cognitio verè non est opinio: quia intellectus iã non iudicat prędicatum contingenter conuenire subiecto, sicut anteà; sed est cognitio quædam perfectior pręcedenti, procedens ab ipso habitu scientiæ iam acquisito; quia tamen est per medium probabile, nõ pertingit, vt sit cognitio scientifica. Videatur Caietan. ibidem, qui solita subtilitate notat, priùs D.Thom. dixisse, *opinio ex syllogismo dialectico, &c.* posteà verò acquisita scientia, non reassumpsisse nomen *opinionis*, sed illud mutasse in nomen *cognitionis*, dicens: *potest remanere cognitio, &c.*

43 Per quod patet ad secundum locum eiusdem D.Thom. Fatemur enim eandem propositionem posse cognosci per medium necessarium, & probabile. Sed quandò acquisita scientia cognoscitur talis propositio per mediũ probabile, verè nõ est actus opinionis, sed cognitio

perfectior procedens à scientia, vt explicatum est. Ad tertium locum respondetur Diuũ Thomã mutasse sententiam, cuius euidens signum est; quòd idem ipsum argumentum, cui ibidem respondet concedendo scientiam, & opinionem posse esse simùl, nõ verò scientiam, & fidem; sibi obijcit locis suprà citatis ex 2. 2. & q. 14. de veritate, & respondet vtrumque esse impossibile.

Ad secundum argumentum respondetur cum Masio vbi suprà admittendo casum. Potest enim optimè fieri, vt eadem conclusio cognoscatur per medium necessarium, & probabile. Dicimus tamen, quòd quandò acquisita scientia cognoscitur per medium probabile, non generatur habitus opinionis, sed habitus scientiæ iam acquisitus quodammodò firmatur, non quia reuera intendatur, aut simpliciter fiat maior, sed quia aliquo modo extenditur ad iudicandũ de eadem conclusione per signa probabilia. Nàm vt benè inquit Diu. Thom. loco adducto ex 3. par. ille qui per sciẽtiam cognoscit causam, ex hoc magis potest cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus syllogismus. Neque nouum videatur actus, qui aliàs producerent habitum opinionis, si nõ adesset scientia, ipsa præsente non producere illum, sed potiùs quodammodò firmare, & extendere ipsum habitum scientiæ; idem enim proportionabiliter contingit ex sentẽtia D. Thom. in actibus habituum infusorum; verbi gratia fidei, aut charitatis, per quos non acquiritur aliquis alius habitus, sed infusus confirmatur, vt expressè docet 1. 2. quæst. 51. art. 4. ad 3. & quæst. 1. de virtutib. art. 10 ad 19.

44 Ad tertium respondetur tangere graue difficultatem ex materia de habitibus; quomodò scilicet illi corrumpantur. Quamuis autem ad verificandam nostram conclusionem, alicui videbitur sufficere habitum scientiæ, paulatim excludere habitum opinionis, etiam si in gradibus remissis se compatiantur; sicut calor, & frigus verè sunt cõtraria, quamuis in gradibus remissis possint esse simùl; tamen absolutè negandum est vllo modo posse esse simùl habitus scientiæ & opinionis, etiam si possint esse simùl temperantia, & intemperantia, aut alij habitus voluntatis oppositi. Radicem autem disparitatis tangit D. Thom. loco citato ex 1. 2. art. 3. quia cùm ratio non possit totaliter superare appetitiuam potentiam in vno actu, eo quòd per vnum actum non possunt proponi voluntati omnes rationes, & motiua diligendi aliquid, ideò non potest per vnum actum habitus virtutis generari; quia autem intellectus quantùm est ex parte sui omninò conuincitur per vnam propositionem per se notam, ad assentiendum alicui propositioni communi, non verò per vnam rationem probabilem, ideò per vnũ actũ potest generari habitus scientiæ; non verò opinionis. Ex quo rursùs sequitur, quòd licèt ob eãdem rationem habitus oppositi volũtatis, & etiam opiniones oppositę paulatim se excludant;

cludant; & consequenter sint simul pro aliquo tempore; hoc tamen nō contingit inter habitum scientiæ, & opinionis de eadē propositione, sed statim ac acquiritur habitus scientiæ, etiam si remissus sit, euanescit habitus opinionis, quātūuis intensus; nisi fortè maneat quoad alias propositiones, de quibus nondùm habetur scientia.

45 Ad quartum negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur ex doctrina D. Tho. 2.2. q. 1. art. 5. ad 3. quòd in Catholico, qui acquirit scientiam de illa propositione, formaliter non remanet fides respectu eiusdē. Id est habitus fidei iam non inclinat ad assentiendum illi sub ratione formali reuelationis obscuræ; sicut inclinat ad assentiendum alijs articulis. Vndè huiusmodi propositiones, vt rectè inquit D. Tho. *Nō numerantur inter credenda: quia de ipsis simpliciter sit fides apud omnes; sed quia præexiguntur ad ea, quæ sunt fidei, & oportet ea saltem per fidem præsupponi ab ijs, qui eorum demonstrationem non habent.* Quandò autem dicimus, non posse amitti fidem circa vnum articulum, quin amittatur circa alios, intelligitur realiter, & in illo, qui amisit fidē vnius articuli discredendo; non verò in eo, qui formaliter amisit illam, quia assentitur eidem articulo per medium euidēs, quod fieri potest in ijs, quæ per se primò non sunt de fide, vt ex dictis patet.

Ad confirmationem respōdent benè Bañez 2.2. quæst. 1. art. 5. Medina vbi suprà, & alij Thomistæ, quòd scientia, & fides (& idem est de opinione) se mutuò iuuant, in his in quibus non opponuntur. Et sic illa maior certitudò deriuatur ad assensum illius conclusionis, ex affinitate, quā demonstratio habet in eodem subiecto, cum fide remanéte circa alios articulos: quia fides, & sciētia nō opponuntur penes certitudinem. Ex hoc autē non sequitur, quòd talis conclusio simpliciter sit credita, vel quòd formaliter maneat habitus fidei circa illam: quippè cùm non maneat tota ratio formalis obiecti fidei, quæ complētur per obscuritatem. Et ideò quamuis talis cognitio habeat certitudinem fidei; verè tamen nō est assensus fidei, quia non est obscurus. Sicut à simili in eo, qui acquisita scientia de aliqua conclusione cognoscit eam per medium probabile, talis cognitio habet quidem ab illo medio totum perfectionis, quod haberet, si non esset acquisita scientia, sed quia non habet imperfectionem formidinis, quæ est de ratione opinionis, ideò verè non est cognitio opinatiua. Per quod patet ad id quod affertur de rustico fideli, & Christiano Philosopho; hic enim quamuis verè non habeat fidem illius propositionis, nisi in præparatione animi, est tamen de illa certus pluribus titulis, vt explicatum est. Et ideò habet maiorem certitudinem, quàm rusticus fidelis eiusdem meriti.

§. IIII.

EXPENDITVR VLTImum argumentum de raptu D. Pauli: simulque explicatur quid de fide, & scientia dicendum sit.

46 AD vltimum, quod sane difficile est, variæ solent adhiberi solutiones. Quarum aliquas referunt Bañez, & Medina citat. Primò enim non pauci negant D. Paulum in illo raptu vidisse essentiam diuinam. Quorum sententiā probabiliorem reputant Catherinus, & Cornelius 2. Corinthio. 12. Molin. 1. par. qu. 12. ar. 11. disp. 2. & alij; eamque, inquit Medina, se libenter amplecti iuxta quam non procedit argumentum, vt patet. Quia tamen cōtraria sententia est non solū D. Tho. sed etiā August. Chrysostomi, Anselmi, & aliorum Patrum, quos idem Auctores referunt. Ideo relicta hac solutione.

Secundò alij respondent, pro illo tempore, quo Paulus fuit in raptu, lumen gloriæ dissipasse lumē fidei; transacto verò raptu, iterū infusam esse illi fidē ad credēdū. Hęc tamē nō est solutio, sed effugium, & pugnat cum verbis D. Tho. adductis in argumento, vbi expressè fatetur mansisse in Paulo fidei habitum, quare hac etiam solutione relicta.

Tertiò Bañez vbi suprà respondet, in illo casu, factum esse perdiuinam potentiā, vt simul conseruaretur habitus fidei cum actu visionis eiusdem obiecti. Quæ solutio non est inprobabilis; maxime si vniuersaliter asseratur; duo contraria in gradibus intensis posse esse simul in eodem subiecto de potentia absoluta. Sed quia hoc non est in præsenti examinandū, & iuxta solutionem istam concedēdum est especiale miraculum in illa simultanea conseruatione. Ideò hac etiam prætermissa.

47 Duplicē aliam, & vtramq; optimā adducit Caiet. Primā tradit 2. 2. in Commen. huius loci, respondens Paulū in illo raptu nō vidisse omnes articulos fidei, etiam si viderit diuinam essentiam, & ita habitum fidei mansisse quidem respectu articulorū, quæ non vidit; non verò respectu eorum, quæ vidit nisi in præparatione animi.

Hanc solutionem impugnat Bañez: quia lumen glorię sine quo videri nō potest diuina essentia, quāuis fuerit in Paulo per modū transitus; verè tamen manifestauit illi Deum sicuti est: ergo vidit omnes articulos fidei. Sed certè impugnatio parùm vrget: tum, quia expressè repugnat D. Thom. q. 13. de veritate ar. 5. ad 5. & 6. tùm etiā, quia non eodem modo iudicandum est de forma, quādo datur per modum motus, & habet esse transiens, & quasi intentionale; ac quando habet esse ratum, & firmum in natura, cuius multa possent adduci exēpla in doctrina Angelici Doctoris. Sufficiat quod ipse Sanctus expresè docet eodem artic. in solutione ad secundū. Quòd scilicet quia in illo raptu lumen gloriæ participatū est in Paulo, solùm per modū cuiusdā dispositionis transeuntis, sicut participatur lumen prophetiæ: ideò ex

illa visione secundũ quid tantũ potuit dici beatus, & raptus ille quodammodo pertinuit ad prophetiã: ergo satis probabiliter dici potest, tũc nõ vidisse in essentia diuina omnia quæ ad fidẽ pertinẽt, maximẽ cùm constet ipsum non vidisse, an esset in corpore, aut extra corpus?

48 Secundò idem Caiet. 1. 2. q. 67. ar. 5. quem sequuntur Medina art. 3. antecedenti, Gallego vbi supra, & alij Thomistæ, respondet ex doctrina Angelici Doctoris loco citato ex 2. 2. & 2. Corinthior. 12. lect. 1. habitum fidei posse quidem compati cum actu visionis transeunter, vt fuit in D. Paulo; permanẽter verò (quod est simpliciter esse simul) non posse cõpati, neque habitus ipsos, aut actus inter se, neque habitum fidei cum actu visionis, aut ècontra.

Si autem obijcias ex Durando in 3. dist. 31. q. 2. quòd incompossibilitatẽ non facit longitudo temporis, sed natura oppositionis: ergo quæ possunt simul esse per instans possunt simul esse absolutè; & per consequens si transeunter compatiuntur habitus fidei, & actus visionis, etiam compatientur permanenter.

Respondetur cum Caietano, quòd incompossibilitas consurgit quidẽ ex natura oppositionis. Sed aliquando oppositio inter aliqua, nõ est in actu exercito, nisi in statu eorum completo, & tũc potest esse necessaria permanentia, vt exerceatur incompossibilitas, sicut patet in accidenti spirituali, cui quamuis repugnet subiectari in re corporea permanenter, potest tamen transeunter recipi in ea, vt de virtute productiua gratię, respectu sacramentorum docet expressè D. Tho. 3. par. q. 62. art. 4. & in 4. dist. 1. q. 1. art. 4. quæstiunc. 2. & de veritate q. 14. art. 4. Sic ergo dicendum est in præsenti non exequi ex eo, quòd transeunter possint esse simùl habitus fidei, & actus visionis, quòd etiã permanenter compatiantur. Et ratio est: quia horum incompossibilitas non sumitur præcisè ex parte mediorum, sed etiam, & maximè ex parte subiecti, quatenus scilicet repugnat idem subiectum esse absolutè videns, & non videns respectu eiusdem, etiam per diuersa media. Quæ ratio cessat, quando actus visionis est transiens, & per modũ motus; quia tunc non tam attenditur subiectum, in quo recipitur, quàm principium, seu medium, per quod illuminatur. Sicut à simili, de virtute illa intentionali sacramentorum, non iudicatur iuxta conditionem subiecti corporalis, quod mouetur ad causandam gratiam, sed iuxta conditionem principij, seu causæ, à qua mouetur, vt expressè docet D. Thom. eisdem locis.

49 Ex dictis satis apparet, quòd sicut opinio, sic etiam fides non potest simul esse cum scientia in eodem intellectu de eadem propositione, & hoc tam secundùm actus, quàm secundũ habitus. Sicut enim de ratione opinionis est incertitudo, seu formido, in qua pugnet cum scientia, sic de ratione fidei est inevidentia, siuè obscuritas; nam fides est argumentũ nõ apparẽtium,

seu

ſeu aſſenſus determinatus non videntis; ſicut ſpes eſt appetitus non habẽtis; & ita ponit ſubiectum abſolutè priuatum viſione eius, quod creditur: & conſequenter eſſe non viſum eſt de ratione obiecti eius. Quæ omnia manifeſtè pugnant cũ ſcientia, quæ intrinſecè eſt viſio intellectualis obiecti; & ex natura ſua poſtulat claritatem, ſeu euidẽtiam. Quare ſicut repugnat, quòd intellectus abſolutè iudicet de eadem propoſitione poſſe, & nõ poſſe aliter ſe habere; & propterea nõ poſſunt eſſe ſimùl ſcientia, & opinio; ſic etiam repugnat, quòd eadem propoſitio abſolutè ſit eidẽ intellectui viſa, & non viſa; & conſequenter non poſſunt eſſe ſimul ſcientia, & fides. Videantur D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 4. & 5. Caiet. Bañez, Medina, & alij Thomiſtæ citati.

Eſt tamen hìc aduertendum doctrinam iſtam intelligendam eſſe de ſcientia, quæ actu habet euidentiam ſuarum concluſionum. Si enim careat illa, vt contingit in Theologia noſtra, quamuis nõ poſſit ſimùl eſſe cũ opinione propter ſuam certitudinem; non tamen repugnat, quòd ſit ſimul cum fide infuſa, quia tunc non adeſt ratio repugnantiæ. De quo videri poteſt Caiet. art. 5. citato, & Bañez ibidẽ, concluſione 5.

50 ¶ In fine horum lib. notandum eſt, quòd agens Ariſt. in 2. lib. de principijs, vnde procedit demonſtratio, diſputat ex profeſſo de diffinitione, priùs oſtendens ipſam, ſeu quòd quid eſt rei, demonſtrari nõ poſſe, quod ſatis ex dictis conſtat. Deinde, quia ſæpè aſſumitur, vt medium ad probandas paſſiones de obiecto, ideò c. 14. & 15. docet modum, quo inueſtigandæ ſunt rerũ diffinitiones. Circa quod pauca à nobis adnotãda ſunt: nàm de modo definiendi accidentia, qui difficilior eſt, plura diximus ſuprà diſput. 5. Docet autem in præſenti Ariſt. quod diffinitiones tã ſubſtãtiarum, quàm accidentium inueſtigandæ ſunt per diuiſionẽ, in quirẽdo ſcilicet; an res diffinienda, ſit ens reale, vel rationis? ſi eſt ens reale; an ſubſtantia, an quantitas; vel qualitas? &c. Et deinde per arborẽ proprij prædicamenti deſcendẽdo vſq; ad immediatum genus, ſub quo talis res continetur; quo inuento ponendum illud eſt in diffinitione. Differentia verò colligenda eſt ex aliquo effectu, vel operatione propria definiti. Quòd ſi fuerint plures, vt contingit in homine, cuius ſunt operationes propriæ ridere, admirari, & diſcurrere; inſpiciendum eſt, quæ earum ſit prima, & ex aptitudine ad illam, aſsignanda eſt differentia eſſentialis. Videatur Caietanus ibidem. Et hęc de libris Poſteriorum.

NOTATIONES IN LIBROS Topicorum Aristotelis.

1 POSTQVAM In libris Posteriorũ egit Aristot. de demõstratione, quæ est syllogismus procedẽs ex necessarijs, recto ordine de syllogismo opinatiuo, seu qui procedit ex propositionibus probabilibus agit in his libris. In quorum septem prioribus inuestigat varia loca; vnde possunt desumi argumenta ad quãlibet rem in vtramque partem disputandam. Propter quod libri isti appellantur Topicorũ τόπ☉, *topos* enim græcè idem est, quod latinè locus; & inde τόπικ☉ *topicus* idest localis, & τόπική *topici*, idest, ars inueniendi loca, vt inquit Quintilian. lib. 5. c. 14. In octauo verò & vltimo libro loca inuenta disponit Aristot. in modo, & figura, vt ex eis fiant syllogismi probabiles.

Est autẽ materia hæc, vt probat ipse lib. 1. cap. 2. valdè vtilis: tùm ad colloquia, & exercitationes. Tùm ad laudandum, & vituperandum; mouendum, & delectandum. Tùm ad Philosophiã, & alias scientias, in quibus, quia sępè ignoramus propriam demonstrationẽ alicuius conclusionis, vtimur rationibus probabilibus. Tùm denique ad prima principia probanda, quæ quia demonstrari non possunt, sæpè à nobis ostenduntur, & declarantur rationibus topicis.

Vt ergo quiuis facilè in qualibet re proposita, possit argumẽta probabilia formare; assignauit Arist. plurima loca, vnde talia argumenta deducerẽtur. Quę si numeres, inuenies 159. ea tamẽ Rodolphus Agricola ad 24. reuocauit, & Petrus Nuñez, quem alij cõmuniter sequũtur ad 10. tãtùm reduxit. Hæc sunt locus, à causis; ab effectibus; à subiectis; ab adiũctis; à dissẽtaneis; à cõparatis; à nomine; à definitione; à diuisione; & à testimonio. Quæ in præsenti breuiter explicanda sunt.

2 ¶ Est autem locus, vt definit Cicero in Topicis sedes, seu index argumẽti; argumentũ verò est medium desumptũ ad aliquid probandum. Quarè id vnde medium desumitur, seu quod nobis indicat medium desumendũ, dicitur locus, qui consequenter est, vel vt thesaurus quidã vnde hauriuntur argumenta; vel potiùs index eorum. Propter quod loca comparantur rectè manibus ferreis in biuijs, aut triuijs affixis; quæ iter nescienti demonstrant; vel, vt inquit Ludouicus Viues, sunt velut lemmata narthesiorum, quibus vnguẽtarij, & Pharmacopolæ admonentur, quid sit in vnoquoque narthesio, aut capsula. His ergo locis adiunguntur quædã propositiones, quæ appellãtur maximè; & sunt quædã communes, & valdè notæ sententiæ, quæ vim tribuunt argumentis, ab his locis desum-

sumptis. Pro quibus omnibus videri possunt Auctores citati, & Masius in his libris, vbi materiam hanc breuiter, & perspicuè prosequutus est.

PRIMVS LOCVS à causis.

3 CAusa dicitur, ad quam sequitur esse alterius, seu cuius vi aliquid fit, estque quadruplex; scilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis. Causa materialis est triplex, alia ex qua, vt lapides, & ligna, respectu domus; & ab hac laudatur Templum Salomonis, & ab Ouidio 2. Metamorphos. Templũ Solis illis verbis: *Regia Solis erat sublimibus alta columnis: claro micante auro, &c.* Alia est materia in qua, vt subiectum respectu accidentium. De quo in tertio loco dicemus. Alia est materia circa quam, id est obiectum; & ab hac cõmendat Arist. scientiam de Anima, & Philosophiam moralem præponit Medicinæ, quia hæc circa morbos corporis, illa versatur circa morbos animæ. Causa formalis est quæ dat esse rei, & est duplex alia artificialis, vt figura turris à qua laudãtur, vel vituperantur ædificia, & alia artefacta, alia est naturalis: & hæc alia interna, vt anima à qua laudatur homo; quia inter alia animalia capax est vidẽdi Deum, alia externa vt pulchritudo. Ex quo loco laudauit Iuno Nimphas primo AEnid. *Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nimphæ.* Similiter causa efficiens est à qua primo incipit motus, quæ alia est libera, alia necessaria, & sic de alijs diuisionibus quas in Physica trademus, à quibus plura argumenta sumuntur. Hinc laudamus aliquẽ à parẽtibus, à proauis, & excusamus, quando coactus cõmisit facinus. Tandem causa finalis est, cuius gratia aliquid fit; est autem finis duplex alius vltimus, alius non vltimus; & ab hoc loco laudamus actiones, quę in bonum finẽ diriguntur; criminamur verò cùm ab eo deflectunt, &c.

SECVNDVS LOCVS ab effectibus.

4 LOcus iste proportionabiliter sumitur, ac precedẽs, & ab eo laudamus aliquem propter propria facta, Martyres propter cõstantiã; Artificem propter artefactum, &c. Vituperãtur autem tyrani, & peccatores propter praua opera, &c.

TERTIVS LOCVS à subiectis.

5 NOn dicitur in præsenti subiectum, idest obiectum sciẽtiæ de quo diximus in primo loco; sed subiectum, in quo est aliquid; & ab hoc loco laudantur, vel vituperantur arbores, aut fructus terræ; quia in bona, aut mala terra nascuntur. Præponuntur etiã virtutes, & scientiæ, alijs accidentibus, quia in meliori subiecto sunt.

QVARTVS LOCVS ab adiunctis.

6 ADiuncta dicuntur illa accidẽtia, quæ insunt subiecto, quæ si sint extra essentiam, & cõmunia, dicuntur adiacentia; si verò res adiunctæ solùm circunstent, vt arma, diui-

diuitiæ,&c. dicũtur connexa. Vnde amplissimus est locus iste: ex quo laudatur homo, qui perspicaci ingenio est, qui sciẽtias, qui virtutes, qui fortitudinẽ corporis, qui meliores sensus, patriam, aut amicos habẽt, qui bonæ fortunæ est, &c. Vituperantur verò qui sacro loco, aut tẽpore peccatum perpetrarunt.

QVINTVS LOCVS à dissentaneis.

7 Dissentanea dicuntur, quæ de eadem re simùl affirmari, & negari nõ possunt. Quæ quandò repugnant absque propria oppositione, solent appellari repugnantia, seu disparata; quandò verò habent propriam oppositionem dicuntur opposita; & hæc alia sunt relatiua, alia contraria, alia priuatiua, alia contradictoria, de quibus iam egimus, cap. de oppositis. Ex quo loco sumit argumentum, qui laudat humilitatem, vituperãdo superbiam; qui ostendit damna luxuriæ, afferẽdo commoda castitatis, &c.

SEXTVS LOCVS A COMparatis, vel similibus.

8 COmparata appellantur, vt inquit Rodolfus Agricola, quãdò in aliquo vno tertio coniungũtur; vt cùm dicimus, Regi Hispaniæ licèt cõtra Turcas belligerare: ergo etiam licebit Regi Galliæ. Similia verò dicuntur, quandõ comparantur duo, duobus per modum proportionalitatis; vt si dicas, sicut inter apes est vna dux, & magistra; ita inter homines oportet esse vnum Principem, &c.

SEPTIMVS LOCVS à nomine.

9 LOcus iste solet appellari ab interpretatione sermonis, vel ab etymologia nominis, quo sæpissimè vtimur, vt si dicas decet amatorem sapiẽtiæ, virtutibus studere: ergo decet etiam Philosophum. Similiter non decet eũ, qui de Deo loquitur, aliquod turpe proferre; ergo neque Theologũ. Quo etiam modo arguendi vsus est Cicero in Verrem, dicens: *Non mirũ est furtum, fuisse factum à Verre: quia à verrẽdo dictus est Verres.* Ad quem locũ reducitur locus à coniugatis; quãdò scilicet nomina affinia sunt, eo quòd vnum ab alio deriuatur; vt concretum ab abstracto. Ex quo loco argumẽtamur; nõ sunt appellandi viri, qui nihil habent virtutis, neque homines, qui nihil habent humanitatis, &c.

OCTAVVS LOCVS A diffinitione, & nonus à diuisione.

10 QVid, & quotuplex sint diffinitio, & diuisio dictũ satis à nobis est in procemio Summularũ. Vbi etiam notauimus modos arguendi in vnaquaque, & ita nihil restat addendum.

DECIMVS LOCVS à testimonio.

11 A Rodolfo appellatur hic locus à pronuntiatis; quia sumitur ex his, quæ aliqui pronuntiauerunt. Vel vt alij dicunt ab assumptis; quia accipitur omninò ab extrin-

extrinſeco, neque cõſideratur circa ſubiectum. Eſt autem teſtimonium duplex, aliud diuinum, aliud humanum. Diuinum eſt, quod accipitur à Deo dicente, vel per Prophetas, & ſcripturas, vel per traditiones Chriſti Domini, & Apoſtolorũ, vel per Concilia, aut Eccleſiam; nam hæc omnia clauduntur in præſenti ſub teſtimonio diuino, & ſunt loci vnde Theologus deſumit ſua argumenta. De quibus agit Diu. Thom. 1. par. quæſt. 1. artic. 8. & Cano in Aureo, lib. de locis theologicis.

Teſtimonium humanum eſt, quod ab homine profertur, quod quidẽ, vt Auctor eſt Cicero, poteſt attendi, vel ex auctoritate, vel ex voluntate, vel ex confeſsione, ſeu oratione. Ad auctoritatem plura cõcurrunt, nempè ætas, ingenium, opes, ars, vſus, & opinio virtutis, & ita quantò plura horum quis habuerit; tantò maius eſt teſtimonium eius ſumptum ab auctoritate. Propter quod ſenum teſtimonijs fidem adhibemus; peritis in ſua arte credimus; & qui nacti ſunt virtutis opinionem, meliùs perſuadent, &c. Ex voluntate etiam ſumitur teſtimonium, vt ex teſtamẽtis, pactis, & legibus, tàm ciuilibus, quàm canonicis. Tandem ex oratione, ſeu confeſsione; & hoc ſiue voluntariè quis veritatem fateatur, ſiue coactè, quia nimirùm, vel corpus tormentis premitur, vel anima ratione voti, ſeu iuramenti ligatur. Vbi tandem nota, quòd à teſtimonio humano affirmatiuè ſumitur efficax argumentum; vt ſi dicas: Ariſtoteles inquit, materiã primam eſſe puram potentiam: ergo ita eſt. Si verò argumentum ſumatur negatiuè, nil probat, & inefficax eſt, vt ſi dicas: D. Thom. non dixit hoc: ergo non ita eſt. Et hæc ſufficiant pro libris Topicorum.

NOTATIONES IN LIBROS Elenchorum.

1 QVemadmodum Medicus nõ ſolùm de medicamẽtis, quibus ſalus deperdita reſtituitur; ſed etiã de venenis, quibus ipſa læditur, tractat: vt quandocũq; fuerint alicui propinata, opportunis remedijs depellãtur; ita Dialecticus non tantùm de locis dialecticis, vnde probabilia argumenta deſumũtur, diſputat, ſed etiã de ſophiſticis, vnde rationes captioſæ, & apparentes hauriri ſolent, vt quandocumq; in cõcertationibus, argumẽtis ſimilibus impetamur, quomodò diſſoluẽda ſint, caueamus. De hoc ergo argumentorũ genere agit Ariſtoteles luculenter in duobus libris Elenchorũ, ita inſcriptis; quia in eis agitur de ſophiſticis redargutionibus, ſeu reprehenſionibus ἔλεγχος *elenchos*

chos enim græcè, idē est, quod latinè redargutio, seu reprehēsio. Agit etiam de eadē materia D. Thom. in peculiari opusculo de fallacijs, quod est in ordine trigesimum nonū. Ex quibus breuiter, quæ necessaria visa fuerint, deducemus.

2 Est ergo argumētatio, seu syllogismus fallax, qui procedit ex apparentibus, quæ scilicet videntur esse, sed nō sunt. Et est duplex, alius, qui procedit ex proprijs alicuius scientiæ malè intellectis; vt si dicas: *Omnes lineæ ductæ à centro ad circunferentiam sunt æquales: sed linea recta, & curua ducuntur à cētro ad circunferentiam: ergo sunt æquales.* Maior enim est principiū geometricum malè intellectum; quia solùm debet intelligi de lineis rectis, & huiusmodi syllogismum appellat Aristot. pseudographum, cuius cognitio non pertinet ad Logicam, sed ad illas scientias, ex quarum principijs malè intellectis formatur.

Alius est syllogismus fallax, qui constat ex apparētibus communibus, quæ scilicet pluribus materijs applicari possunt; vt si dicas: *Quidquid non amisisti habes: sed barbam nō amisisti; ergo barbam habes.* Maior enim illa pluribus materijs applicari potest; & de huiusmodi syllogismo pertinet agere ad Logicum, qui cum sit communis artifex, non solùm explicat loca, vnde rationes probabiles communes desumūtur; sed etiam vnde rationes apparētes communes efformantur.

3 Rursus syllogismus iste fallax, qui pertinet ad Dialecticum est triplex. Potest enim esse fallax, vel ratione materiæ tantùm; quando nimirum, licèt sit in modo, & figura; tamen ratione alicuius æquiuocationis, aut aliunde fallit: vel ratione formæ tantùm, quando scilicet forma syllogismi est vitiosa, licèt propositiones sint veræ. Tertiò tādem ratione vtriusque. Ex his autem solùm syllogismus fallax primo modo, dicitur propriè, & absolute syllogismus; quia ibi solū inuenitur forma syllogismi; in alijs verò duobus modis deficiente forma deficit vera ratio syllogismi; & ita secundùm quid tantùm possunt appellari syllogismi. Eo sensu, quo homo pictus appellatur homo.

Quando ergo syllogismus fuerit fallax ex parte materiæ, distinguenda est illa præmissa, in qua vitium residet: quando verò fuerit fallax ex parte formę, concessa maiori, & minori neganda est consequentia, & assignandus defectus eius, quod satis cōstat ex dictis tertio libro Summularum. Tandem si syllogismus sit fallax ex parte vtriusque, tunc quo malueris modò, poteris respondere; vel assignando vitium materiæ, seu defectum formæ. Ostendamus ergo breuiter aliqua loca, seu fallacias, quibus Sophistæ vtuntur, quæq; oriuntur ex defectu in materia syllogismi: sunt autem istæ apud Aristotelé tredecim, ex quibus sex contingunt in dictione, seu vocibus significantibus res; septem verò in ipsis rebus significatis.

Ex fallacijs primi generis.

PRI-

PRIMA EST FALLACIA
æquiuocationis.

4 Contingit hęc fallacia, quando ponitur in præmissis aliquis terminus æquiuocus. Quod fieri potest tripliciter. Primò, quando est purè æquiuocus; vt si arguas: *Canis est latrabilis; sidus cœleste est canis; ergo sidus cœleste est latrabile.* Secundò, quãdo est analogus attributionis, aut proportionalitatis metaphoricæ; vt si dicas: *Quidquid ridet deducit os; sed pratum ridet; ergo pratũ deducit os.* Tertiò, quando vox aliqua seorsim sumpta vnam rem significat; quæ tamẽ alijs coniuncta mutat significationem; vt si dicas: *Qui sanabatur, sanus est; sed ægrotus sanabatur: ergo ægrotus sanus est.* Vbi vox ægrotus vnita cum verbo de præterito in minori fit de præterito; quia verò in conclusione iungitur cum verbo de præsenti, fit etiam ipsa de præsenti.

SECVNDA FALLACIA
amphibologiæ.

5 Fit hæc fallacia, quãdo aliqua integra oratio est ęquiuoca, & habet plures sensus. Et contingit duobus modis. Primus est, quandò est pura æquiuocatio; quia nimirũ oratio illa æquè habet vtrũq; sensum absq; ordine vnius ad aliũ. V. G. hęc oratio *liber Arist.* ęquè enim significat, & librum, qui possidetur ab Arist. & qui ab Arist. editus est. Et ita cõmittitur amphibologia; si arguas; *Liber Aristotelis possidetur ab Arist. sed liber iste Elẽch. est Aris. ergo possidetur ab Arist.* Secundus modus est, quãdo aliqua oratio habet duos sensus, quorũ vnũ primò, & propriè significat; aliũ verò per metaphorã, & translationem; vt si arguas; *Quicumque litus arat, litus scindit aratro: sed qui oleum, & operam perdit, litus arat: ergo qui oleũ, & operam perdit, litus scindit aratro*; & ad hunc locum reuocat D. Tho. fallaciam, quæ fit ex mutatione casus; vt si dicas: *Omnes Magistri sunt homines: isti libri sunt Magistri; ergo isti libri sunt homines.*

TERTIA FALLACIA
compositionis, & quarta diuisionis.

6 Contingunt hæ fallacię, quãdo à sensu composito verò arguitur ad sensum diuisum falsum, vel ècontra: quod tripliciter potest fieri. Primò, quando propositiones sunt modales: (præcipuè, si non attendatur; an modus prædicetur, vel interponatur partibus dicti, ad iudicãdum propositionem esse compositam, vel diuisam;) vt si dicas: *Quicumq; quiescit, potest ambulare: sed sedens, dum sedet quiescit: ergo sedens dùm sedet, potest ambulare.* Secũdò, quãdo aliquod extremum propositionum habet plures terminos, qui possunt sumi, vel copulatim, vel disiũctim; ita vt propositio sit categorica de copulato, vel disiuncto extremo, vel etiam copulatiuè, aut disiunctiuè; ita vt propositio æquiualeat hypotheticæ copulatiuæ, aut disiunctiuæ; vt si dicas: *Quicumque numerus componitur ex duobus, & tribus, est duo, & tria: sed quinarius, non est duo, & tria: ergo quinarius non componitur*

nitur ex duobus, & tribus. Vbi maior est vera copulatim; minor verò copulatiuè. Tertiò tandem contingunt hæ fallaciæ, quando aliqua vox potest iungi partibus antecedentibus, & consequentibus; vt si dicas: *Qui scit litteras modò, didicit illas: sed tu scis litteras: ergo modò didicisti illas.*

QVINTA FALLACIA accentus.

7 FIT hæc fallacia, quandò eadem vox variè prolata varia significat. Et cōtingit quatuor modis. Primò, quandò mutatur accentus, de acuto in grauem, vel è contra; vt si dicas: *Quicumque occidit moritur: sed sicarius occìdit: ergo sicarius moritur.* Secundò, quando mutatur quantitas syllabæ sic: *Omnis populus est hominum multitudo: sed aliqua arbor est populus: ergo aliqua arbor est hominum multitudo.* Nam in maiori prior syllaba corripitur, in minori verò producitur. Tertiò, quando mutatur modus proferendi, nunc leniter; nunc asperè vocem pronuntiando; vel nunc in vero sensu, nunc per ironiā loquendo; vt si dicas: *Omnis ara est in templo: sed porcorum stabulum est hara: ergo porcorum stabulum est in templo.* Similiter: *Qui dicit tibi, præclarè functus es officio tuo, laudat te: sed aliquis illudens tibi, dicit, præclarè functus es officio tuo: ergo aliquis illudēs tibi, laudat te.* Quartò tandem, quando plures voces coeunt in vnam; vt si dicas: *Quidquid fit in vite est pampanus, vel racemus: sed quidquid fit coactè fit inuitè: ergo quidquid fit coactè est pampanus, vel racemus.*

SEXTA FALLACIA figuræ dictionis.

8 Contingit hæc fallacia, quandò fit transitus de vno genere in aliud. Quod accidit multipliciter. Primò, si transeat de vno genere grammaticorū in aliud, vt quando cōmittitur solecismus; quia altera extremitatū est generis fœminini v.g. & altera masculini; vt si dicas: *Omnis substantia affecta albedine est alba: paries est substātia affecta albedine: ergo paries est alba.* Secūdò, quādò fit transitus de vno prædicamento in aliud; vt si dicas: *Quidquid fuisti heri, es hodie: sed insipiens fuisti heri: ergo insipiens es hodie:* ibi enim transfertur quid in quale. Tertiò, quandò intra idem prædicamētum fit transitus de vna specie in aliam; vt si dicas: *Digitos quos olim habuisti, habes hodie: sed paruos digitos olim habuisti: ergo paruos digitos habes hodie.* Quartò tandem, quādo vox significans rem vniuersalem transfertur in vocem significātem rem particularem, vel è contra; vt si dicas: *Quod ego sum tu non es: sed ego sum homo: ergo tu non es homo.* Vbi vox ego, quæ in maiori est particularis, in minori fit vniuersalis: quia iungitur cum homine.

¶ Ex fallacijs secundi generis, quæ scilicet contingunt in rebus significatis.

PRIMA EST FALLACIA accidentis.

9 QVAE tribus modis contingit. Primò, quādo quod est pro-

proprium subiecti tribuitur accidēti; vt si dicas: *Iste canis est pater, & est tuus: ergo est pater tuus*: nàm cani, & pater sunt vnũ per accidens. Et ita nõ sequitur quòd quidquid est verum de vno, sit verũ de altero. Secundò, quãdo quod conuenit superiori accidentaliter, quia superius est: tribuitur inferiori; vt si dicas. *Animal est genus: homo est animal: ergo homo est genus.* Tertiò, quãdo inter ea quæ reciprocantur, quidquid conuenit vni quocumque modo, tribuitur alteri; vt si dicas: *Animal rationale est definitio: homo est animal rationale: ergo homo est definitio.*

SECVNDA FALLACIA *consequentis.*

10 FIT hæc fallacia, quando argumentamur á termino cõsequenti, ad antecedētē; quãdo tales termini nõ sunt simul antecedens, & consequēs; iuxta dicta in fine 3. lib. Summul. quod dupliciter cõtingit. Primò quando ex affirmatione termini cõsequentis, infertur antecedens; vt si dicas: *Est animal; ergo est homo.* Secundò, quando ex negatione termini antecedētis infertur negatio cõsequentis; vt si dicas: *Nõ est homo ergo non est animal.*

TERTIA FALLACIA *á dicto secundùm quid ad dictũ simpliciter.*

11 AB alijs appellatur hæc fallacia, ab eo quod est in parte, ad id quod est in totum. Quod contingit duobus modis. Primus est, quando illud, quod inest parti, cùm possit inesse toti, tribuitur toti, vt *Aethyops est albus secundùm dētes: ergo est albus*: quod intelligendum est, iuxta ea, quæ dicta sunt in fine 2. libr. Summul. benè enim valet: *Petrus est crispus, secundũ capillos: ergo est crispus*: quia crespitudo solũ potest esse in capillis. Secundus modus est, quando quod non cõuenit alicui sine adiectiuo, tribuitur absq; illo, vt *cadauer est homo mortuus: ergo est homo.* Et generaliter quando prædicata, quæ non possunt diuidi, diuidimus; aut quæ non possunt cõiungi, coniungimus, cõmittitur fallacia ista; vt si dicas: *Petrus est magnus, & est Logicus: ergo est magnus Logicus. Paulus est bonus Prætor: ergo est bonus, & est Prætor.*

QVARTA FALLACIA *ignorantiæ Elenchi, seu redargutionis.*

12 COntingit hæc fallacia, quando deest aliquid ad contradictionem necessarium, & tamē inferimus cõtradictoria. Vnde tot modis contingit quot sunt conditiones requisitæ ad contradictionem. Et sic primò fit captio ista; quando non est in ordine ad idem; vt si dicas: *Quaternarius est duplus binario, & non est duplus quinario: ergo est duplus, & non duplus.* Secundò, si nõ est secundũ idem: vt *Aethyops est albus secundùm dentes; & nõ est albus secũdum corpus. ergo est albus, & non albus.* Tertiò, si non sit eodem modo; vt si dicas: *Vestis aptata corpori tegit corpus, & complicata in arca nõ tegit corpus: ergo tegit, & non tegit.* Quartò tandem, si non sit eo-

eodē tēpore; vt *Hispania calescit tē pore æstatis, & non calescit tempore hyemis: ergo calescit, & non calescit.*

QVINTA FALLACIA *petitionis principij.*

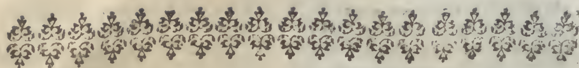
13 Contingit fallacia ista, quando id ipsum assumitur, quod in quæstione versatur. Et fit primo, quando vnum synonomum per aliud probatur; vt si probaturi hominem viuere, assumamus esse animatum. Secundò, quando assumimus illud, quod est omninò idem, cū eo quod probaturi sumus, etiam si diuerso modo significentur; vt quādo probam⁹ hominē esse risibilē, quia animal rationale est risibile. Tunc enim in rei veritate petitur principium: nam cùm homo, & animal rationale secundùm se sint omninò idem; ita mediata est hæc propositio, *animal rationale est risibile*; sicut hæc: *homo est risibilis*; & ita illa secundum se non potest esse mediū ad istam probandam. Videantur, quæ diximus suprà disp. 18. num. 7. vbi ostendimus propositionem, in qua prima passio demonstratur de subiecto, secūdùm se esse immediatam, & per se notam; quia in re non mediat aliquid inter prædicatum, & subiectum, quod possit assumi ad illam demonstrandam.

SEXTA FALLACIA *non causæ, vt causæ.*

14 FIT hæc fallacia, quando aliquis effectus tribuitur, vt causæ alicui; quod tamen non est vera causa eius. Vt si colligas: arma non esse in Republica permittenda, cò quòd multis turbandæ pacis occasionem præbent; vel litterarum studijs non esse incumbēdū, eò quòd multis per niciem attulerunt.

SEPTIMA, ET VLTIMA *fallacia plurium interrogationum, vt vnius.*

15 EÒ tendit hæc fallacia, vt qui simplicem respōsionem reddit, omnibus minimè satisfaciat; ac proinde decipiatur. Contingit autem tripliciter. Primum cùm vnum de pluribus interrogatur; vt si quæras: *an luxuria, & castitas sint bona?* Secundò cum plura quæruntur de vno; vt si quæras: *an Petrus sit homo, & equus?* si enim respondeas affirmatiuè, infert Sophista: ergo Petrus est equus; si autem negatiuè, infert: ergo Petrus non est homo. Tertiò tandem cùm plura de pluribus quæruntur, vt si Petro existente cęco, & Paulo vidente inquiras: *an Petrus, & Paulus sint cæci, & videntes?* Et hæc sufficiant pro libris Elenchorum, & pro tota Dialectica. Vtinam cedant in maiorē Dei gloriam, & Ecclesiæ vtilitatē, cuius iudicio omnia siuè dicta, siuè dicenda omninò submittimus. Compluti pridie Kalendas Septēbris M.DC.XXIIII.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM, QVAE IN HOC PRIMO TOMO CONTINENTVR.

Numerus indicat paginam.

A. priorem. B. posteriorem columnam notat.

A

tur

Fff 5 per

F

G

N.

O

Priua-

Q

Possunt

T

2

Dialectic̃ Complute